SANCTI PATRIS

BERNARDI

CLARAVALLENSIS

ABBATIS PRIMI

OPERA

V. TOMIS COMPREHENSA.

DIVI BERNARDI VERA EFFIGIES
SI PIETAS PROPRIVM SIBI VELLET SVMERE VVLTVM
HANC BERNARDE TVAM SVMERET EFFIGIEM

S. PATRIS

BERNARDI

CLARAVALLENSIS

ABBATIS PRIMI

MELLIFLVI ECCLESIÆ DOCTORIS

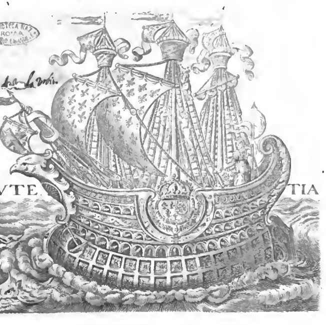
OPERA OMNIA,

NVNC DEMVM IN QVINQVE TOMOS ordine conuenientiori quàm hactenus digesta, & ab innumeris superiorum Editionum næuis diligenti curâ, & cum M.SS. collatione castigata.

HIS NVNC PRIMVM ADDVNTVR MVLTA HACTENVS INEDITA; Epistolarum Argumenta, Tractatuum in Capita distinctiones; lemmata, notæque marginales; noui Scripturarum, Rerum, Locorumque Communium Indices.

ACCEDVNT LIBRI VII. VITÆ S. BERN. ELOGIA; ITEM CHRONOLOGIA Vitæ & Scriptorum Eiusd. Annotationes, aliaque ad lucem Operis, & commodum Lectoris.

STVDIO ET LABORE IACOBI MERLONI HORSTII, SS. THEOL. LICENT. B. MARIAE in Pascul. Colon. Pastoris.

LVTE TIA

PARISIIS,

M. DC. XLV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

SANCTISSIMO PATRI

BERNARDO

I. CLARÆ VALLIS ABBATI,

SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE DOCTORI
EXIMIO, MELLIFLVO, THEODIDACTO.

INVICTISSIMO SEDIS APOSTOLICAE DEFENSORI;
ACERRIMO LIBERTATIS ECCLESIÆ VINDICI,
INTIMO MAGNÆ DEI MATRIS CLIENTI,
MAGNO ZELATORI DOMVS DEI,
MAXIMO INTER SANCTOS THAVMATVRGO.

HÆRETICORVM MALLEO, SCHISMATICORVM FLAGELLO.
SACRAE MILITIAE PRAECONI:
ORBIS PACIFICATORI, PATRI PATRIÆ.
PRAESVLVM AC PRAELATORVM MAGISTRO:
CLERICORVM AC RELIGIOSORVM OMNIVM MYSTAGOGO.

QVI PROBATVS ET INVENTVS EST
VITAE INNOCENTIA ANGELVS,
ORDINIS PROPAGATIONE PATRIARCHA,
FVTVRORVM PRAENOTIONE PROPHETA,
VERBI PRAEDICATIONE APOSTOLVS,
CORPORIS MORTIFICATIONE MARTYR,
FIDEI ZELO CONFESSOR,
MENTIS ET CORPORIS PVRITATE VIRGO.
QVI QVASI SOL REFVLGENS IN FIRMAMENTO,
SIC REFVLSIT IN TEMPLO DEI:
QVI AD IVSTITIAM ERVDIIT MVLTOS:
ET QVASI STELLA FVLGET IN PERPETVAS ÆTERNITATES:
TANTO, INQVAM, TANTI OPERIS HVIVS ARCHITECTO,
SE ET SVAM HANC OPELLAM DEVOTVS OFFERT,
DEDICAT, CONSECRAT
SANCTITATIS EIVS
INDIGNVS CLIENS
I. M. H.

DEDICATIO

SApientis oraculum est, Flumina repetere originem suā, vt iterum fluant. Et quonam hos ego nō aqueos, sed melleos sapientiæ reducam riuos, nisi ad ipsum fontem, vndè manārunt? Ad Te inquam, BERNARDE MELLIFLVE, vt vberiori deinceps scaturigine redundent; & irriguo superiorca rentia cordium nostrorū arua fœcundent. Tu quippe es, qui Orbem, vti olim, sic nūc quoq; cælestibus irrigas eloquiis, scriptisque lacte & melle manantibus suauissimè recreas; quibus dum fruimur, terræ promissæ delicias etiam in loco horroris & vastæ solitudinis degustare videmur: & prælibata quasi futuræ vitæ promulside amaras hujus deserti aquas dulcoramus. Quin tantò etiam ardentioribus ad terram supernæ promissionis, quam Tu modò beatè possides, votis contēdimus, vt inebriemur quandoque & nos ab vbertate domus DEI, & torrente voluptatis eius potemur. Id vnum nempè satagebas olim mortali etiamnum carnis tunica circumdatus, ac degens inter homines, vt prædicando, scribendo, arguendo, hortando, obsecrando in omni patientia & doctrina, à mundi desideriis curisq; auelleres corda mortalium, & ad cœli amorem accenderes, Deoque coniungeres. Quin & agunt hoc etiamnum, quæ nobis reliquisti, diuinæ pietatis ac sapientiæ monumenta; illa, inquam, fœcunda & melliflua ALVEARIA quæ Tu velut Apis argumentosa collectis de rore cœli & pinguedine terræ, id est, floridis Scripturæ pratis, tanquam agri pleni odore & fragrantia, succis fauisque cōstipasti.

His ergo rudes & indignas immittere manus ausus temeritatis & audaciæ labē non immerito timerē, nisi eam melliflua benignitatis tuæ vena dilueret. Hac vna fretus opus aggressus sum, quod dudum parturiebat animus: idq; nunc tandem aspirante Numine, & TE patrocinā te ad finem perduxi. Si quid vtile vel dignum præstiti, DEI beneficio, tuo fauori debeo. Si quid minus aut impar dignitati Operis, vti factum haud dubiè, id mihi imputandum lubēs agnosco. Solatur me quod TE conscium non dubitem mei in hoc Opere propositi: quin & laboris, qui in eo deuorandus mihi fuit; sed quem facilè tui vicit amor; immò tuus, quem nō obscurè sensi, fauor. Vndè nec videri volo beneficium præstitisse, cum potius acceperim: cuius vel hoc ipsum argumentum duco, quod hæc mihi Sparta cesserit. Sed & gratulor mihi ac gaudeo, illi vtcunque ornandæ tantisper ope tua suffecisse vires, quantumuis subinde fatiscentes, & operi nimium impares. Sed vnū nunc ad gaudij mei cumulū deesse video. Vides Tu quoque: & hinc in voti te patronū requiro, nempe vt sine fructu; laboris potiri per TE liceat: at quis ille, nisi quem Tu quoq; in tot tantisque sudoribus Tibi præfixeras? nimirum DEI GLORIA; SALVS publica: Hic vnus Tibi tot laborum librorumque scopus. Idem plane (si magnis licet componere parua) fuit & meus in isto labore, Scriptis tuis recensendis impenso. Placuisse illa semper, & plurimum profuisse, totus agnoscit Orbis. Si quid deinceps ad commodiorem vsum adminiculi meus qualiscunque labor attulerit; sat me profecisse gratulabor: quamuis & voluisse, Tibi non ingratum erit.

Equidem sic censeo, si vnquam alias, hoc inprimis tempore, quo diuini Numinis contemptus, carnis securitas, Aeternitatis obliuio, omnes penè status corripuit; nunc, inquam, quandò ita friget pietas, feruent vitia, SCRIPTA tua melliflua, quin & Vitæ tuæ ac religionis exempla omnium manibus animisque studiosius ingerenda; Quis enim efficaciora modo queat inijcere frena nequitiæ, vel etiam addere calcaria pietati? O quoties huiusmodi vota mihi suggerit ani-

SANCTISSIMO PATRI

BERNARDO

I. CLARÆ VALLIS ABBATI,

SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE DOCTORI
EXIMIO, MELLIFLVO, THEODIDACTO.

INVICTISSIMO SEDIS APOSTOLICAE DEFENSORI;
ACERRIMO LIBERTATIS ECCLESIÆ VINDICI,
INTIMO MAGNÆ DEI MATRIS CLIENTI,
MAGNO ZELATORI DOMVS DEI,
MAXIMO INTER SANCTOS THAVMATVRGO.

HÆRETICORVM MALLEO, SCHISMATICORVM FLAGELLO.
SACRAE MILITIAE PRAECONI:
ORBIS PACIFICATORI, PATRI PATRIÆ.
PRAESVLVM AC PRAELATORVM MAGISTRO:
CLERICORVM AC RELIGIOSORVM OMNIVM MYSTAGOGO.

QVI PROBATVS ET INVENTVS EST
VITAE INNOCENTIA ANGELVS,
ORDINIS PROPAGATIONE PATRIARCHA,
FVTVRORVM PRAENOTIONE PROPHETA,
VERBI PRAEDICATIONE APOSTOLVS,
CORPORIS MORTIFICATIONE MARTYR,
FIDEI ZELO CONFESSOR,
MENTIS ET CORPORIS PVRITATE VIRGO.
QVI QVASI SOL REFVLGENS IN FIRMAMENTO,
SIC REFVLSIT IN TEMPLO DEI:
QVI AD IVSTITIAM ERVDIIT MVLTOS:
ET QVASI STELLA FVLGET IN PERPETVAS ÆTERNITATES:
TANTO, INQVAM, TANTI OPERIS HVIVS ARCHITECTO,
SE ET SVAM HANC OPELLAM DEVOTVS OFFERT,
DEDICAT, CONSECRAT
SANCTITATIS EIVS
INDIGNVS CLIENS
I. M. H.

DEDICATIO

SApientis oraculum est, Flumina repetere originem suã, vt iterum fluant. Et quonam hos ego nõ aqueos, sed melleos sapientiæ reducam riuos, nisi ad ipsum fontem, vndè manârunt? Ad Te inquam, BERNARDE MELLIFLVE, vt vberiori deinceps scaturigine redundent; & irriguo superiore arentia cordium nostrorũ arua fœcundent. Tu quippe es, qui Orbem, vti olim, sic nũc quoq; cælestibus irrigas eloquiis, scriptisque lacte & melle manantibus suauissimè recreas; quibus dum fruimur, terræ promissæ delicias etiam in loco horroris & vastæ solitudinis degustare videmur: & prælibata quasi futuræ vitæ promulside amaras hujus deserti aquas dulcoramus. Quin tantò etiam ardentioribus ad terram supernæ promissionis, quam Tu modò beatè possides, votis contẽdimus, vt inebriemur quandoque & nos ab vbertate domus DEI, & torrente voluptatis eius potemur. Id vnum nempè satagebas olim mortali etiamnum carnis tunica circumdatus, ac degens inter homines, vt prædicando, scribendo, arguendo, hortando, obsecrando in omni patientia & doctrina, à mundi desideriis curisq; auelleres corda mortalium, & ad cœli amorem accenderes, Deoque coniungeres. Quin & agunt hoc etiamnum, quæ nobis reliquisti, diuinæ pietatis ac sapientiæ monumenta; illa, inquam, fœcunda & melliflua ALVEARIA quæ Tu velut Apis argumentosa collectis de rore cœli & pinguedine terræ, id est, floridis Scripturæ pratis, tanquam agri pleni odore & fragrantia, succis fauisque cõstipasti.

His ergo rudes & indignas immittere manus ausus temeritatis & audaciæ labẽ non immeritò timerẽ, nisi eam melliflua benignitatis tuæ vena dilueret. Hac vna fretus opus aggressus sum, quod dudum parturiebat animus: idq; nunc tandem aspirante Numine, & TE patrocinãte ad finem perduxi. Si quid vtile vel dignum præstiti, DEI beneficio, tuo fauori debeo. Si quid minus aut impar dignitati Operis, vti factum haud dubiè, id mihi imputandum lubẽs agnosco. Solatur me quod TE conscium non dubitem mei in hoc Opere propositi: quin & laboris, qui in eo deuorandus mihi fuit; sed quem facilè tui vicit amor; immo tuus, quem nõ obscurè sensi, fauor. Vndè nec videri volo beneficium præstitisse, cum potius acceperim: cuius vel hoc ipsum argumentum duco, quod hæc mihi Sparta cesserit. Sed & gratulor mihi ac gaudeo, illi vtcunque ornandæ tantisper ope tua sufficisse vites, quantumuis subinde fatiscentes, & operi nimium impares. Sed vnũ nunc ad gaudij mei cumulũ deesse video. Vides Tu quoque: & hinc in voti te patronũ requiro, nempe vt fine fructuq; laboris potiri per TE liceat: at quis ille, nisi quem Tu quoq; in tot tantisque sudoribus Tibi præfixeras? nimirum DEI GLORIA; SALVS publica: Hic vnus Tibi tot laborum librorumque scopus. Idem planè (si magnis licet componere parua) fuit & meus in isto labore, Scriptis tuis recensendis impenso. Placuisse illa semper, & plurimum profuisse, totus agnoscit Orbis. Si quid deinceps ad commodiorem vsum adminiculi meus qualiscunque labor attulerit; sat me profecisse gratulabor: quamuis & voluisse, Tibi non ingratum erit.

Equidem sic censeo, si vnquam alias, hoc inprimis tempore, quo diuini Numinis contemptus, carnis securitas, Aeternitatis obliuio, omnes penè status corripuit; nunc, inquam, quandò ita friget pietas, feruent vitia, SCRIPTA tua melliflua, quin & Vitæ tuæ ac religionis exempla omnium manibus animisque studiosius ingerenda; Quis enim efficaciora modo queat inijcere frena nequitiæ, vel etiam addere calcaria pietati? O quoties huiusmodi vota mihi suggerit ani-

mus!O si BERNARDOS habeat hæc ætas!ô si viros zelo domus DEI,vitæ sanctimoniâ,morum candore,cæterisq; naturæ ac gratiæ dotibus tibi similes nostra videant sæcula,qui tali spiritu peccantes arguant,ambitionem,auaritiam, luxum,fastum,crapulam,lasciuiam,(ô diras Orbis pestes!)oris stylique mucrone confodiant;qui prauos mores&abusus eliminent:qui se velut muros opponãt pro domo DEI.Sed,heu,quam rari tales hoc tempore! An quia tutiores jam sũt qui cõmittunt mala,quam qui corripiunt?adeò mundus jam nec morbos suos, nec remedia ferre potest.Sed phreneticorũ instar furit in eos qui præsto sũt ad opem ferendã.Quid ergò restat,vbi temporum iniquitas vix nisi molles admittit magistros ad sua desideria prurientes auribus;& qui puluillum consuant sub omni cubito,nisi ad prisca sæcula mentes oculosq; reflectere,indeq; incorruptos veritatis præcones,& solidæ virtutis Viros arcessere;eosq; ante oculos omnium,veluti in publico Orbis theatro, proponere;quorum scilicet vocem non hebetat fauor aut inuidia; non spes aut metus obtundit; quorum parrisian & constantiam non infringit ambitio,aut poten tum gratia:quorum zelum nullus carnis aut sanguinis respectus labefactat: & inprimis quorum sermonem non confundunt opera, sed linguam potius acuit mens recti conscia, solius DEI timor vrget,& animarum zelus accendit. Denique, quorum nunc etiam Libri superstites libere loquuntur,quæ olim ipsi viua voce intrepidè docuerunt.

Hos inter eminere Tu mihi BERNARDE semper visus es: cujus seu Vitam, seu Scripta spectemus,vbique non nisi stimuli pietatis,& viua virtutũ exempla nostris sese oculis ingerunt.Nunc verè agnoscimus & admiramur illius scientiæ vim,quam raro& arcano magisterio,inter quercus scilicet&fagos hausisti; tãto sanè vtiliorem;quia priusquam eam transferres in vsum publicum (authoritatem enim doctrinæ vita facit) primum ipse facere studuisti,quæ doceres;illius vtique Doctoris exemplo,qui *cæpit facere & docere*. Ergo securus ad docendũ prodis,Doctor Inclyte,& verè Eximie, vtpote *potens in opere & sermone*: nec metuens vulgarem calumniam, quasi alliges super alios onera importabilia,ad quæ nec ipse digitum extenderes,cum prius,imò plus ipse facias quam doceas.

Sed jam Discipulos videre libet, quos huiusmodi doctrinâ imbuendos suscipias.Et ecce præcipuos quosque Ecclesiæ Proceres, Prælatos,Episcopos,Cardinales, imò Summos Pontifices intueor, omnes tuæ se disciplinæ submittentes, & à Te doceri paratos. vt Discipulorum dignitas haud-dubiè censeri debeat gloria Magistri.

Doctrinam spectare lubet?ô sublimem illam&variam,magis tamen vtilem& necessariam! Tenemus in manibus lectiones&documenta ijs ore calamoq; tradita. Mones,scilicet, expendere seriò tanti muneris molem,angelicis etiam humeris formidabilem.Episcopi nomen officij esse, non dignitatis. Pretium animarum quas custodiendas acceperint, aliud non esse quam Chtisti Sanguinẽ. In culmine positis grauiorem timendam esse ruinam:vt Patres,imò Matres se esse meminerint,non Dominos subditorum:vbera potius proferant ad lactãdum, quam verbera ad lacerandum. Pascere magis oues verbo & exemplo curent, quam earum pascì lacte&carnibus;aut induivelleribus. vt prius discant animæ suæ curam gerere, quam aliorum. Denique pastoris non tam nomine quam officio gloriari, &c.

Adsunt & Monasteriorum Patres ac Religiosorum Ordinum Antistites, Prælati,Superiores;quos omnes ad vitæ&regiminis disciplinam viuis inprimis exemplis,nec minus præclaris documentis informas. Tu nempe in Conuentu

Fratrum assiduus, inter illos eras quasi vnus ex illis, Patrem TE cura, fratrem humilitas exhibebat. Nihil invictu aut reliquo rerū apparatu eximium, vel singulare. Solo vitæ rigore, abstinentiâ, & disciplinæ obseruantiâ videbaris eminere. Si quādo grauis Ecclesiæ necessitas, & superiorum voluntas TE aliorsum vocaret: ô quam molestum tibi à fratrum imò filiorum tantisper abesse consortio: Que rebaris à TE auelli viscera tua; ad negotia externa TE inuitum trahi: & occupationes istiusmodi ab instituto tuo nimis quam alienas esse. Quin impatiens longioris moræ, & velut materno erga teneros infantes affectu identidem retrahēte, ad reditū continuò suspirabas. Porrò redditus tibi ac tuis (nam hactenus aliorum TE fuisse rebare) non captabas ocium aut quietem, sed aut lacte doctrinæ pascebas paruulos in Christo, aut prouectiores solido cibo nutriebas. Cæteroquin nihil tibi prius aut potius in omni vita quam aut cum DEO, aut de DEO loqui.

Sed & inter Auditores scholæ tuæ Sacerdotes, Clericos, Religiosos intueor, omnes pendentes ab ore tuo, teque vt præcipuū Doctorem pio obsequio venerantes: quippè quibus & vita tua viuendi norma est, & scripta tua, omnisque sermo nil nisi debitam sanctimoniam cōmendat. *Verè labia tua custodiunt scientiam, & legem requirunt* omnes *ex ore tuo, quia Angelus Domini exercituum es.*

Reliquorum verò discipulorum turbam magnam ex omni statu, ætate, sexu, & ordine dinumerare quis poterit? Ecce Principes sæculi, milites & belli Duces à TE suscipiunt muneris sui, ac militiæ secundum DEVM gerēdæ leges ac monita. Coniugati, Ciues, Mercatores, & ipsa plebs rustica singuli congrua vitæ suæ documenta capiūt. Sed neque sequior hìc Sexus excluditur: quin matronæ, vxores, viduæ, Deoque deuotæ Virgines pudicitiæ ac castitatis à TE regulā sumunt: Iuuenes ac pueri modestiæ ac pietatis stimulos, omnis denique status, ordo, sexus ætas diuini amoris ac sanctimoniæ disciplinam gratanter accipiunt. Nimirum os tuum patuit ad omnes, omne genus hominum quasi tuis videbaris inclusisse visceribus. Omnibus omnia factus es, vt omnes lucrifaceres.

His olim studijs TE inprimis satagente, ac docente florebat Ecclesia, sed ecce nunc quoque, si vnquam alias, tali Mystagogo indiget: quando scilicet major morum corruptio, & pronior in omnem vitæ licentiam impetus in omnes fere hominum status impunè grassatur. Hinc tot calamitates, tanta rerum turbatio, tot vndique bella: sed quid nisi criminum nostrorum flagella?

Heu temporis nostri miseriam, videre Christianos Principes in mutuas armari clades & exitia; in cognata nedum fraterna viscera gladios stringi, omnia ferro & igne vastari: Subditorum res & fortunas euerti: & quod acerbius, tot incommodis caussam Regionis prætendi, sed interim damna Religionis non attendi. Prò Superi, quæ gloria, seu quæ potest vtrimq; jucunda esse victoria, quæ non nisi Christiano sanguine constat? Sileo tot animarum stragem, quæ interim sæpè pro gleba terræ fit: cum vel vnius animæ precium toto majus sit orbe. O si & nunc positis odiis vires & arma, quibus se inuicem euiscerant Christiani Principes, in communem hostem conuerterent! O quam hic ampla gloriæ seges! quanta terrarum spatia ad dilatandos limites imperij: si quos fortè potentū hæc vna cura tam impotenter exercet. Nunc verò, heu, quam jucundum dissidia nostra spectaculum præbent barbaro hosti Christianum sanguinem semper auide sitienti: dum videt interim suas crescere vires, nostras à nobis ipsis atteri: speratq; omnes tandem mutuis odijs consumptos, sibi pariter cessuros in prædā. Cur non saltem vel commune periculum jungit dissidentes? Cur qui DEVM vnum, & vnam fidem profitemur, non etiam VNIVS DEI fideique caussam vno

mus? O si BERNARDOS habeat hæc ætas, ô si viros zelo domus DEI, vitæ sanctimoniâ, morum candore, cæterisq; naturæ ac gratiæ dotibus tibi similes nostra videant sæcula, qui tali spiritu peccantes arguant, ambitionem, auaritiam, luxum, fastum, crapulam, lasciuiam, (ô diras Orbis pestes!) oris stylique mucrone confodiant; qui prauos mores & abusus eliminent: qui se velut muros opponāt pro domo DEI. Sed, heu, quam rari tales hoc tempore! An quia tutiores jam sūt qui cōmittunt mala, quam qui corripiunt? adeò mundus jam nec morbos suos, nec remedia ferre potest. Sed phreneticorū instar furit in eos qui præsto sūt ad opem ferendā. Quid ergò restat, vbi temporum iniquitas vix nisi molles admittit magistros ad sua desideria prurientes auribus; & qui puluillum consuant sub omni cubito, nisi ad prisca sæcula mentes oculosq; reflectere, indeq; incorruptos veritatis præcones, & solidæ virtutis Viros arcessere; eosq; ante oculos omnium, veluti in publico Orbis theatro, proponere; quorum scilicet vocem non hebetat fauor aut inuidia; non spes aut metus obtundit; quorum parrisian & constantiam non infringit ambitio, aut potentum gratia: quorum zelum nullus carnis aut sanguinis respectus labefactat: & inprimis quorum sermonem non confundunt opera, sed linguam potius acuit mens recti conscia, solius DEI timor vrget, & animarum zelus accendit. Denique, quorum nunc etiam Libri superstites libere loquuntur, quæ olim ipsi viua voce intrepidè docuerunt.

Hos inter eminere Tu mihi BERNARDE semper visus es: cujus seu Vitam, seu Scripta spectemus, vbique non nisi stimuli pietatis, & viua virtutū exempla nostris sese oculis ingerunt. Nunc verè agnoscimus & admiramur illius sciētiæ vim, quam raro & arcano magisterio, inter quercus scilicet & fagos hausisti; tāto sanè vtiliorem; quia priusquam eam transferres in vsum publicum (authoritatem enim doctrinæ vita facit) primum ipse facere studuisti, quæ doceres; illius vtique Doctoris exemplo, qui *cœpit facere & docere*. Ergo securus ad docendū prodis, Doctor Inclyte, & verè Eximie, vtpote *potens in opere & sermone*: nec metuens vulgarem calumniam, quasi alliges super alios onera importabilia, ad quæ nec ipse digitum extenderes, cum prius, imò plus ipse facias, quam doceas.

Sed jam Discipulos videre libet, quos huiusmodi doctrinâ imbuendos suscipias. Et ecce præcipuos quosque Ecclesiæ Proceres, Prælatos, Episcopos, Cardinales, imò Summos Pontifices intueor, omnes tuæ se disciplinæ submittentes, & à Te doceri paratos. vt Discipulorum dignitas haud-dubiè censeri debeat gloria Magistri.

Doctrinam spectare lubet? ô sublimem illam & variam, magis tamen vtilem & necessariam! Tenemus in manibus lectiones & documenta ijs ore calamoq; tradita. Mones, scilicet, expendere seriò tanti muneris molem, angelicis etiam humeris formidabilem. Episcopi nomen officij esse, non dignitatis. Pretium animarum quas custodiendas acceperint, aliud non esse quam Christi Sanguinē. In culmine positis grauiorem timendam esse ruinam: vt Patres, imò Matres se esse meminerint, non Dominos subditorum: vbera potius proferant ad lactādum, quam verbera ad lacerandum. Pascere magis oues verbo & exemplo curent, quam earum pasci lacte & carnibus; aut indui velleribus. vt prius discant animæ suæ curam gerere, quam aliorum. Denique pastoris non tam nomine quam officio gloriari, &c.

Adsunt & Monasteriorum Patres ac Religiosorum Ordinum Antistites, Prælati, Superiores; quos omnes ad vitæ & regiminis disciplinam viuis inprimis exemplis, nec minus præclaris documentis informas. Tu nempe in Conuentu

Fratrum assiduus, inter illos eras quasi vnus ex illis, Patrem TE cura, fratrem humilitas exhibebat. Nihil invictu aut reliquo rerũ apparatu eximium, vel singulare. Solo vitæ rigore, abstinentiâ, & disciplinæ obseruantiâ videbaris eminere. Si quãdo grauis Ecclesiæ necessitas, & superiorum voluntas TE aliorsum vocaret: ô quam molestum tibi à fratrum imò filiorum tantisper abesse consortio: Querebaris à TE auelli viscera tua; ad negotia externa TE inuitum trahi: & occupationes istiusmodi ab instituto tuo nimis quam aliena esse. Quin impatiens longioris moræ, & velut materno erga teneros infantes affectu identidem retrahẽte, ad reditũ continuò suspirabas. Porrò redditus tibi ac tuis (nam hactenus aliorum TE fuisse rebare) non captabas ocium aut quietem, sed aut lacte doctrinæ pascebas paruulos in Christo, aut prouectiores solido cibo nutriebas. Cæteroquin nihil tibi prius aut potius in omni vita quam aut cum DEO, aut de DEO loqui.

Sed & inter Auditores scholæ tuæ Sacerdotes, Clericos, Religiosos intueor, omnes pendentes ab ore tuo, teque vt præcipuũ Doctorem pio obsequio venerantes: quippè quibus & vita tua viuendi norma est, & scripta tua, omnisque sermo nil nisi debitam sanctimoniam cõmendat. *Verè labia tua custodiunt scientiam, & legem requirunt* omnes *ex ore tuo, quia Angelus Domini exercituum es.*

Reliquorum verò discipulorum turbam magnam ex omni statu, ætate, sexu, & ordine dinumerare quis poterit? Ecce Principes sæculi, milites & belli Duces à TE suscipiunt muneris sui, ac militiæ secundum DEVM gerẽdæ leges ac monita. Coniugati, Ciues, Mercatores, & ipsa plebs rustica singuli congrua vitæ suæ documenta capiũt. Sed neque sequior hîc Sexus excluditur: quin matronæ, vxores, viduæ, Deoque deuotæ Virgines pudicitiæ ac castitatis à TE regulã sumunt: Iuuenes ac pueri modestiæ ac pietatis stimulos, omnis denique status, ordo, sexus ætas diuini amoris ac sanctimoniæ disciplinam grataner accipiunt. Nimirum os tuum patuit ad omnes, omne genus hominum quasi tuis videbaris inclusisse visceribus. Omnibus omnia factus es, vt omnes lucrifaceres.

His olim studijs TE inprimis satagente, ac docente florebat Ecclesia, sed ecce nunc quoque, si vnquam alias, tali Mystagogo indiget: quando scilicet major morum corruptio, & pronior in omnem vitæ licentiam impetus in omnes fere hominum status impunè grassatur. Hinc tot calamitates, tanta rerum turbatio, tot vndique bella: sed quid nisi criminum nostrorum flagella?

Heu temporis nostri miseriam, videre Christianos Principes in mutuas armari clades & exitia; in cognata nedum fraterna viscera gladios stringi, omnia ferro & igne vastari: Subditorum res & fortunas euerti: & quod acerbius, tot incommodis caussam Regionis prætendi, sed interim damna Religionis non attendi. Prô Superi, quæ gloria, seu quæ potest vtrimq; jucunda esse victoria, quæ non nisi Christiano sanguine constat? Sileo tot animarum stragem, quæ interim sæpè pro gleba terræ fit: cum vel vnius animæ precium toto majus sit orbe. O si & nunc positis odiis vires & arma, quibus se inuicem euiscerant Christiani Principes, in communem hostem conuerterent! O quam hic ampla gloriæ seges! quanta terrarum spatia ad dilatandos limites imperij: si quos fortè potentũ hæc vna cura tam impotenter exercet. Nunc verò, heu, quam jucundum dissidia nostra spectaculum præbent barbaro hosti Christianum sanguinem semper auidè sitienti: dum videt interim suas crescere vires, nostras à nobis ipsis atteri: speratq; omnes tandem mutuis odijs consumptos, sibi pariter cessuros in prædã. Cur non saltem vel commune periculum jungit dissidentes? Cur qui DEVM vnum, & vnam fidem profitemur, non etiam VNIVS DEI fideique caussam vno

tuemur animo : ſed ſtudia in contraria ſciſſi vtrumque hoſti proſtituimus?

Hæc vides ô BERNARDE & diſſimulas? Tu qui olim non dabas requiem oculis tuis, & palpebris tuis dormitationem, cùm audires periclitari in Oriente Chriſtianos ſub graui infidelium iugo gementes, & ab occidente ſuppetias expetere. Diſcurrebas nimirum tunc quãtumuis æger corpore, attamen impiger animo, & quocũque TE zelus ferebat, eò fragile corpuſculũ trahebas, circumferens vbique, te ipſo teſte, pallidæ mortis imaginẽ. Varias Regiones, Prouincias, Vrbes, Germaniam penè omnem, Galliam quoque, Belgium, & Flandriam peragrabas; cum Imperatore, Regibus, & Principibus tractabas: hortabaris omnes ad pacem & concordiam, vt iunctis animis armiſque in Orientis oras tenderent, fratrum ſuorum animas liberaturi, aut ſuas pro iis poſituri. Et ecce, non defuit voci tuæ vis Dei, vox virtutis. nam quod mirum dictu, tam infinitã multitudinẽ ex variis Regionibus flexanima tua ſuada, & vi Spiritus in TE loquentis in ſacrum illud bellum ciebas, vt penè viris euacuatæ viderentur Prouinciæ, & ſeptem mulieres, vti aiebas, vix inuenirẽt, quem apprehenderent, virũ vnum.

Sed quàm pulchri pedes tui annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, & prædicantis ſalutem Eccleſiæ iam diu ſub graui ſchiſmate laboranti! Nam ſæuiente in eam Leone, & diſtractis in diuerſas factiones Europæ Principibus, Te vno ſatagẽte, opemque & remedium adferente, lætum tandem pacis nuncium accepit. Tu enim vltro citroque currebas ſollicitus caduceator; cauſſam legitimi Pontificis in Conciliis & conſeſſibus coram Regibus & Principibus terræ perorabas, non quieſcens, donec redires tandem portans manipulos pacis, cum exultatione vniuerſæ terræ. Ita vt ipſa quoque Roma vni tibi ſalutem ſe debere profiteretur, & PATREM PATRIAE gratulabunda ſalutaret.

Sed & Romanorum Imperatores, & vniuerſæ pariter Germaniæ Principes obſtupuiſſe viſi ſunt ad verba gratiæ quæ procedebant ab ore tuo, cum miſſis ſimultatibus, blanda pacis conſilia ex Te libentes amplexi ſunt. LOTHARIVS quidem Sueuiæ Duces Conradum & Fridericum, licet grauiter offenſus, Te authore in gratiam recepit. Idem aliàs haud æqua poſcens à Pontifice Leodii per Te repreſſus eſt, imò delinitus tui melle ſermonis deſtitit à propoſito; reſtauratæ fœdus amicitiæ hoc etiam beneficio cumulans, vt Summum Præſulem cauſſa ſchiſmatis exulantem armata manu in Sedem reſtitueret. Quid pacem iam omnium penè opinione deſperatã, ſed per Te ſubito inter Metenſes alioſque Principes reparatam commemorem? ſubſedere mox fluctus Te præſente, qui extremam Patriæ calamitatem minitari videbantur. Verũ præ cæteris regnis Gallia variis ſubinde iactata diſſidiis belliſq; ciuilibus vni Tibi poſt Deum reſtitutæ pacis & tranquillitatis beneficium debet. Agnoſcit ipſe Rex Ludouicus, qui innoxio pollutus ſanguine, ſed & Præſulum & Eccleſiaſticorum perſecutor, ideoque non ſemel à Te grauiter increpitus, imo & Pontificio percuſſus fulmine, poſtea demum monitis, & opera tua reſipuit. Reconciliatus denique Pontifici, Epiſcopis aliiſque Principibus, in expiationem criminum expeditionem terræ ſanctæ ſuſcepit.

Vvilhelmus quoq; Dux Aquitaniæ ille velut lupus rapax, ſpirans minarum ac cædis in diſcipulos Domini, & ſchiſmatis aduerſus Innocentium P. fautor præcipuus, nonne affatu tuo repente in ouẽ mutatus eſt; & in oſculo pacis eos ſuſcepit, in quos iam dentes acuerat? Quid Theobaldum nobiliſſimum Campaniæ Principem è grauiſſima Regis, aliorumque perſecutione per Te liberatũ? Quid plures alios Galliæ Principes & Præſules commemorem? qui vel implici-

ti schismate, vel vexati iniuriis, & tantum non oppressi altioris potentiæ viribus in exitium pleno ferebantur impetu, nisi Tu tempestiuo succursu salutem attulisses.(O si & nūc haberes nobile Regnum, qui loquantur & suadeant quæ ad pacem tibi) Nimirum id vnum Tibi in votis erat, vt compositis dissidentium animis, & restituta vbiq; terrarum Pace, floreret alumna Pacis Christiana Pietas. aut, siquidem omnino bellum adlubesceret; sanctius eligerent militiæ genus, pietati minus infensum; imò quod pro Pietate & Religione gereretur.

Mirum æque ac iucundum est, quod grauis æui tui Scriptor commemorat, nimirum, bellorum turbine id temporis omnem penè Orbem quassatum; vix regionem aut Prouinciam fuisse, quæ non intestinis fluctuaret bellis atq; dissidiis. ipsum Imperium variè iactatum, & præcipuas quasq; Familias turbarum & simultatum procellis inuicem fuisse collisas; & vt paucis dicam, tristem & horridā vbiq; fuisse rerum faciem. Sed ô mira mutatio dexteræ Excelsi: Quamprimum Tu pacis negotium agere; imò sacri Belli Classicum canere, mox omnis illa tempestas diffugere, & fieri tranquillitas magna, velut ad imperiū eius, qui mari & ventis imperat, & obediunt ei. Adeo sopitis omnibus bellis tota terra quiescere visa est; vniuersis scilicet ad sanctiorem Militiam certatim confluentibus, & Cruces à Te contra inimicos Crucis accipientibus.

Eadem planè, ô Magne Pacis amator, temporum nostrorum sors & conditio est. gratissima rerum pax & concordia terris exulat: triste bellum iamdiu premit & tantum non perimit miseros. Nec in corpora tantū, sed & in animas grauis noxa redundat. Verè Iliadem malorum bellum esse iamdudum in libro experientiæ legimus. Ergo quia nulla Bello salus, pacem te omnes poscimus, O felix Pacificator; qui fugitiuam tuis consiliis & orationibus pacem tam feliciter & toties reduxisti. Age & nunc, ô Sancte Pater, exerat sese etiam modò zelus & amor ille tuus, quo zelasti pro Domo Dei. Si enim dum viueres, sic egisti caussā miserorum, cur non tantò magis etiam modò, quò verius agnoscis miserias nostras? Verè beata illa Patria charitatem tuam non abstulit, sed adauxit. Nonne quo propior factus es fonti misericordiæ, eò eris ad miserendum promptior? neque enim cum putredine carnis simul exuisti te visceribus pietatis: nec sic induisti stolam gloriæ, vt nostræ pariter miseriæ, tuæque misericordiæ obliuionem indueris. Absit verò, ô Sanctissime Pater, vt tuæ nunc minus valere putentur orationes, quando præsenti viuidius supplicare licet Maiestati: nec iam ambulas in fide, sed regnas in specie: & pleno nunc hauris ore, quod olim per tenues guttas, & quasi parua stillicidia captasti.

Sed votorum iam satis est, maximè quia agnoscis verba in simili quondam à Te-ipso vsurpata; quod tibi tunc animi fuit, idem iam nobis esse memento; & non ignarus mali, disce miseris succurrere.

Publica hæc omnium vota sunt: quibus mea coniungo, & hoc vnum singulariter, vt hosce qualescunque labores amore tui, & communis boni caussa susceptos, beneuolè suscipias, Deoque commendes. O me beatum, si exaudieris supplicem, & me quoque in clientem receperis! Tali certè nixum patrocinio diuina beneficia non destituent, quæ Tu olim etiam viuens in terris, adeo ad nutum habere, tamque promptè ac liberaliter dispensare solitus es, vt videreris tua non aliena largiri. Sed quid mirum? cum voluntatem timentiū se Deus, quasi suam faciat: vbi nimirum ius amicitiæ, & voluntatum Vnio omnia facit communia. Ad hanc fac nos O Beate Pater continuò omnibus niti viribus. Sat beati erimus, si volumus quod vult Deus.

Praefat.

PRÆFATIO
AD LECTOREM
DE CONSILIO HVIVS EDITIONIS.

PAVCIS *te, mi* LECTOR, *hic in vestibulo affari lubet, vt de consilio & scopo huius nouæ Editionis prius edoctus, ad* BERNARDI *deinceps lectionem paratior accedas. Nam etsi multa, de quibus monendus videbare, passim per totum Opus suis locis annotata sint, quæ tamen de totius à me suscepti laboris ratione ac fine pranosse Lectoris interest, simul ac semel accipe.*

Videbam inter omnia SS. PATRVM *Opera, nullum frequentius versari in manibus, nullum toties ad prælum vocari, quam mellifluum* BERNARDVM. *Verum id vehementer mirabar, cum cæteri Patres diligenti cura & labore à Viris doctis castigati, aucti, illustratique passim ederentur; vnum* BERNARDVM *adeò hactenus neglectum, vt frequentissimè quidē, semper tamen idem, imò subinde deformior corruptiorque, prodiret, tanquam vel indignus, vel non indigens curâ & castigatione. Sed primum facilè refellit Authoris dignitas, & excellentia. Alterum verò, id est, adhibendæ curæ necessitatem, facilè candidus* LECTOR *ex sequentibus agnoscet: vbi viderit, quid præstiterimus, aut certè conati simus.*

Primùm ergò, quia plurimum refert ordinem in omni re sequi: is quoque nobis præcipuè curæ fuit: nam vt multum luminis adfert recta partium Operis cuiusque dispositio, ita inordinata & præpostera rerum congeries plurimū officit & offendit.

Itaque totum S. BERNARDI *Opus in Quinque Tomos partiti sumus. Nā hactenus mira fuit ac mera confusio: Sermonū, Epistolarum, Tractatuum rudis indigestaque moles: id quod nemo in* BERNARDO *hactenus vel leuiter versatus inficias iuerit: Lolium & auenæ cum tritico: cum farina furfur, vrticæ cum rosis, allia cum* nardo *permistim congesta aut consita. Notha, inquam, seu spuria, dubia & alienanullo penè discrimine, per totum Opus indebitas sedes occupabant. Itaque hac Editione singula in certas Classes, seu Tomos redegimus: Et I. quidem Tomo* EPISTOLAE: II. SERMONES *de Tempore & Sanctis.* III. SERMONES in Canticum Cant. IV. TRACTATVS *varii.* V. ALIENA, *Dubia, adulterina continentur. Quin & VI. Tomum seu potius Appendicem adiecimus, in quem Duorum S.* BERNARDI *Discipulorum, quos stilo & spiritu vix à Magistro discernas, Opera hactenus partim inedita, partim minus nota conieci: digna prorsus quæ vnà cum* BERNARDO *legerentur. Porrò genuina à spuriis, vera à falsis discernere, etsi aliàs difficile, nostram tamen censuram adhibita Doctorum virorum trutina seu lance libratam, & peculiaribus quibusdam* BERNARDINI *genij stilique critiriis examinatam, æquus Lector, vti spero, probabit, aut certè benignius iudicabit.*

1. Ordo & dispositio huius Editionis.

II. TRACTATVS *omnes, quorum plerique longissimi, in gratiam Lectoris in Capita; ipsa verò cæteraque omnia in paragraphos distinximus: ne longior orationis series, & sine vlla distinctione fluens oratio, satietatem ac tædium Lectori pareret. Cum Lectoribus plerūque, quod viatoribus euenire soleat. Nā quis nescit diuisum iter lapidibus, & diuersoriis ex interuallo distinctū minus esse molestum?*

2. Distinctio in capita tractatibus adhibita.

Interualla viæ fessis præstare videtur:
Qui notat inscriptus millia multa lapis. *Ait Poëta Numatianus. Idem mo-*

net alicubi August. Refici Lectoris animum de via fessum nouo titulo, sicut animus viatoris hospitio.

3 Epist. argumenta praefixa & Annotat. marginal. additae. Fran. Sacchin. de rat. leg. lib.

III. Epistolis singulis, vti & Tractatuum Capitibus Argumenta seu Summaria praefiximus. Lemmata itē & Annotationes ad marginem addita, quæ summā rei vel contextus paucis verbis, primo statim intuitu exhibent, non modico meo labore, sed magno Lectoris commodo. Nam insigne lectionis compendium est, teste erudito Scriptore, summam rerum præclariorum in exteriorē pagina oram eximere. Quod si scitè factū sit, horā deinde breui licebit libri vel grandis renouare memoriā.

4 Editio accuratior ope MSS. item lōgè auctior, eiusdem.

IV. Porro vt auctior simul & accuratior esset præsens Editio superioribus, nullis parcitum laboribus nec sumptibus. Plura vndecunque licuit M.SS. collegi. Diuersas ipse Bibliothecas, vicinas & exteras lust:aui, vt supp:llectile necessaria instructus ad destinatum opus felicius accingerer. Quin & in Italiam, Angliam, Galliam, Belgium, Flandriam, aliaque loca scripsi, exploraturus, si quid vspiam, BERNARDI *lateret hactenus ineditum vel incognitum, quod noua Editioni accederet. Et verò, præter spem quoque, pronum ac facilem multorū animū manumq; sensi. Ipsa Anglia insignem Epistolarum & Tractatuum nunquam editorum mantissam submisit, quin & plura promisit. Quo ad M.SS. editis hactenus examinandis adhibita præcipuam symbolam contulit Coloniensis* Carthusia, *huiusmodi Librorum penu instructissima, vnde & inedita pleraque accepimus. Item Bibliotheca Collegii Confluent. Societatis* IESV. *Gratus agnosco fauorem & beneficium eorum qui suppetias attulēre: Faueat illis* Bernardus, *imò benefaciat* DEVS. *Editionibus tum antiquis, tum recentibus vsus sum permultis. Inter omnes Lugdunensis Anni* 1524. *ab ipsis* Monachis Clara-vallensibus *ad archetypa Claræ-Vallis adornata, optima notæ fuit: seu correctionem, seu dispositionem spectes.* Vitam S.P. *præmittit operibus: aliena & spuria à germanis studiosè secernit: lemmata quoque passim ad marginem habet. Miror ab ea posteriores tantum deflexisse.*

5 An & quæ Bern Opera restent edenda.

V. Itaque plura nunc edimus, quam vnquam hactenus: non tamen omnia, quæ restant edenda. Sed neque id pollicemur: quamuis complurium nobis facta sit spes. Verum temporis angustia, & prælum impatiens moræ, exspectare vetabat, licet genuina Bernardi *esse omnia vix mihi persuadeam. Vt tamen constet Lectori, quæ etiamnum lateant: & quæ obstetricantem eius quoque manum desiderent, vt educantur è latebris, nonnulla indicabo, quæ mihi quidem cognoscere licuit.*

Possevin. in Indice Bibliot. Sfort. ad finem Appar.

S. Bernardi Abb. Liber in Hexameron, *extat in Monte Cassino. Ita* Draudius, *in Biblioth. Class. Eiusd.* de Vita Prælatorum *Lib. Romæ in Biblioth. Sfortiana. Eiusd.* de triplici Ascens. ad perfect. *ibid. teste* Posseuino. *Scriptis ea de caussa Romam litteris nihil aliud responsum est, quam dispersam esse Bibliothecā: nesciri, vnde peti debeant. Itē* S. Bern. Abb. in Epist. Pauli, *extat Ferrariæ in Biblioth. S. Andreæ. Ita* Draudius *in Bibl. Class. Scripsi istuc; & adhuc responsū exspecto. Ex Anglia complura quidē accepi: sed adhuc quædam in diuersis Bibliothecis, præsertim Cantabrigia & Oxonii latent. Catalogum eorum iam penes me habeo. Præcipua sunt.* De dignitate B. Mariæ. De Conflictu vitiorum & virtutū. De Deiectione Adæ ex Paradiso. De Passione Christi. De decem Præceptis & 10. plagis. De Tentationū periculis. Ad Sanctimonialem fluctuantem, &c. De Peruersis Clericis & Claustralibus. De xv. signis iudicij. Elogium castitatis, *non mali cōmatis, inquit, qui mihi inscriptiones excerpsit. De* quatuor beneficiis à Deo specialiter concessis. Meditationes Bern. *ab editis aliquāmultū diuersa, & ampliores etiam, &c. Sed ecce nunc recens moneor ab admodum Reuerendo Dn.* Ioanne Caramuel *de Lobkouuitz Ord. Cisterc. SS. Th. Doct. Louan. & Abbate Melrosen.*

viro

vero doctiss. & S. BERN. studiosiss. pro ut scripta testantur, magis etiam testatura, cùm* SINGULARIA BERNARDI *lucem aspexerint: Moneor, inquam, extare Brugis* S. Bernardum in Psalmos. *Item in Apocalypsin, & alia quadam. Quid? ista* Bernardi *genuina sint, & tam diu lateant: nec adhuc eruantur è tenebris? Spero* Bernardi *amantes id non ultra permissuros.* Sapientia enim abscondita & thesaurus inuisus quæ vtilitas in vtrisque? *Vides studiose Lector, quam nihil* Bernardi *latere, nedum perire cupiam: tu ipse boni communis studio collabora. Non ambigo tamen quin plura reperies qua* Bernardi *in fronte nomen præferant, sed in recessu nihil habeant Bernardinum. Artis & prudentia est, aurum ab aurichalco discernere. non omnis fulgor auri indicium est. Expertus loquor, & moneo, ne fallaris. Si voluissem huc referre, qua talia reperi, in immensum excreuisset opus. Lapis lydius & critiria* Bernardi *huc adhibenda, nec temerè pragrauandus, ne tandem aliena mole succumbat.*

* Comment. eius in Reg. S. Bened. hæc dum scribes, ex Belgio allata vidi præter alia aliqua edita.

VI. Præambula complura & Isagogica lectionis Bernardinæ præmittimus; & Lectorem in propyleo paulisper detinemus. Sed non pigeat tantillæ moræ. Id commodo tuo factum, ipse, nisi fallor, agnosces. Permagni sane refert, nosse Auctorem, quem legendum susceperis. Dictis haud dubie magnum pondus addit dicentis authoritas: & mirum, quam pronis auribus promptisque animis hauriatur doctrina, quam celebris fama doctoris commendat: At vnde hæc melius, quã è vita, rebus gestis, adde & clarorum virorum testimoniis constat? Proinde Vitam S. Bernardi *Operibus præmisimus; sed duobus nunc primum libris auctiorẽ. Quin & priores multo quam antehac vberiores itidẽ M.SS. ope reddidimus. Miror hactenus ita truncatam & mutilatã toties prodiisse. Sed vide Præfat.* Vitæ *præmissam. Adiunxi* Elogia *variè cõquisita, vt* Bernardus *hactenus per se quidẽ tibi gratus, deinceps tot præconum testimoniis multo fieret commendatior. Huc quoque spectat* Chronologia *Vitæ & Scriptorum* S. Bernardi, *quæ nobis videbatur lucẽ lectioni Bernardinæ non modicã allatura, vide Præfat. Chron. præfixã.*

6. Prolegomena seu Isagoge in opera Bernardi, id est Vitæ Elogia Chronologia præmissa.

VII. Annotationes *prolixiores præter illas ad marginem positas, vel sparsim per totũ opus, cum res exigeret, insertas, adiecimus, partim ad finem Tomi III. partim vltimi. Nam loca quæ lucem aliquam requirere videbantur, seligenda potius, & separatim illustranda duximus, quam Bernardinæ lectionis seriem immixtis notis interpolandam. Loca quæ illustrantur, passim indicãtur ad marginem. Sed plura inueniet Lector in Notis illustrata, quam suis locis indicata: Nempe, Amphora cæperat instituі, sed currente rota vrceus exiit.*

7. Annotationes in totum opus ad extr.

VIII. Nouas curas & industrias circa Indices locorum Scripturæ; rerum *& verborum cur prolixius commemorem? Res ipsa docebit, quid hic tadii & laboris exhaustum sit: cui sanè non minimam præbuit occasionẽ, quod in aliis Editionibus falsæ citationes Lectorem persæpe fallerent: in pluribus etiam Tractatibus prorsus deessent. Id porro singulariter cautũ, vt Indices accurati essent, non onusti otiosis & inutilibus, nec destituti necessariis. Miror quosdam hic nimis incurios; hanc velut rem leuioris momenti committere rudioribus, & parum literatis: Bonus sanè & commodus Libri* Index *magnũ Lectoris compendium est. Sed talem non præstabit nisi doctus aliquis: nec quiuis, nisi iudicio quoque valens. Nec hoc silendum: Loca Scripturæ explicata ex proposito, vel luce aliqua donata, asterisco * notari, ad marg. vt ibi singulariter aduertas animum. Alias loca Script. omnia sine discrimine in Indicem velle referre, non nisi temporis dispendium est: in* Bernardo *præsertim, apud quem tam densa vbique Scripturarum allegatio.*

8. Indices Scripturæ, Rerum & verborum, accuratiores quam hactenus.

9. An florete Bern. excerptos huic editioni adiungere sit operae pretium.

IX. Fortè nonnemo & hic collectos ex Bernardo Flores desiderabit: prout recentiores quaedam Editiones habent, sed otiose, ne dicam friuolè. Vt quid tibi Flores excerpemus, qui ipsum tibi Hortum, quantus est, totum floribus vndique vernantē exhibemus? Tu ipse potius decerpe quoslibet. Non iidem arrident vel allubescunt omnibus. Trahit sua quemque voluptas. In ipsum potius Hortū, & medias Florū areolas Lectorem ducimus ad decerpendos flores. Quorsum ergo, vt alius id sibi operae sumat, aegrè quidem facturus ad cuiuscunque palatum. Praestat, meo sensu, hoc vniuscuiusq; iudicio relinqui, vt decerpat, quod lubet, & Anthologiam suam siue corollam ipse conficiat. Interim si id fiat separatis libellis in gratiam eorum, quibus maiora volumina vel desunt, vel oneri sunt: non damno, non improbo. Sed maturum iudicium & delectum, imò ordinē & methodum requiro. Certè in Florilegiis, quae Bernardi operibus addita video, (nam duo diuersa extāt vetus & recentius, sed prius altero longè venustius) haec omnia desidero.

10. De Correctione huius edit. monetur beneuolus Lector.

X. Sed de correctione nunc demum quid dicam? Ego, vt verum fatear, ob plerasque recentiores Editionēs tot mendis foedissimè deformatas, vehementius indignabar, videns bonos Auctores tam malè & indignè tractari. Diceres eos non è praelo sed praelio, plurimis vulneribus plagisque saucios, truncatos, mutilatosque prodire: Et iam quidem in huiusmodi Correctores, (verius corruptores) stylum stringere parabam. Sed nunc abstineo, ensemque tacitus recondo, expertus scilicet ipse, quam non licuerit Bernardo meo, quantumuis à me sollicitè & sedula cura communito, ex eorum manibus euadere prorsus illaesum & incolumē. Illud Comici in mentem venit, quod nimis etiam hîc verum deprehendo: Qui cauet ne decipiatur, vix cauet, cum etiam cauet, etiā cum cauisse ratus, saepè is cautor captus est. Ego quidem conscius immensi laboris mei, Editionem omnino correctissimam tibi, mi Lector, mihique ipsi pollicebar: & talem haud dubiè daturus eram, si parem labori meo diligentiam typographia praestitisset. Sed quid? Stomachabor-ne, an communi me sorte & conditione solabor? Nempe maiores nostri questi sunt, nos querimur, & posteri querentur, non ea qua par erat, cura ac diligentia libros ab operis typographicis tractari: eludi hîc vt plurimū spes & vota scriptorum, qui multo sudore elucubrata, & decies castigata ad vnguē tradunt praelo, simili industria elaboranda: sed heu, miserè falluntur. Siccine hydrae resecamus caput, vt plura mox subnascantur? Sed mitto querelas. Hoc reliquū est, candide Lector, vt memineris, Errare ac labi humanum esse: adeoque discas alienis erratis parcere, & te quoque hominem meminisse. Certè (quod ait sanctiss. Pontifex) Agnita infirmitas propria mala nobis excusat aliena. Vnum tamen monendus es, imo rogandus, beneuole Lector, & hoc saltem impetrem à te pro tot meis laboribus tui caussa susceptis, vt non prius Bernardum in Bibliothecā tuam reponas, quam iuxta indicem Erratorum tum in fine Tomi III. tum vltimi adiectum menda emendes. Leui id opera, & breui temporis mora perficies.

S. Greg. M.

Si quis exterorum fortè Typographorum hanc nostram Editionem aemulari volet, hunc velim rogatum & monitum, ne id temere & me inconsulto faciat, siquidem suo & publico bono consultū velit. Nam quia secundae curae sapientiores praeter sphalmatum complurium correctionem, aliaque ex variis locis nobis currente praelo submissa, & deinceps mittenda, (plura enim promissa sunt) secundam editionem priore auctiorem & accuratiorem spondeo. Interim hac fruere, benigne Lector, & si quid minus debito, aut desiderio tuo praestiti, id candor tuus suppleat.

GENE-

GENERALIS DISPOSITIO
TOTIVS OPERIS.

Speciales Indices in limine singulorum Tomorum Lectos inueniet.

INDEX CAPITVM

VITAE S. P. BERNARDI ABBATIS CLARA-VALLENSIS

Libris Septem comprehensæ.

DE VITA S. BERNARDI AVCTORE Guilielmo Abbate S. Theodorici Rhemensis.

Liber I.

ẽ

DE VITA S. P. BERNARDI ABBATIS Clara-vallensis Auctore Bernardo Bonæ-uallis Abbate.

Liber II.

DE VITA S. P. BERNARDI ABBATIS Clara-vallensis Libri tres. Authore Gaufrido Monacho quondam Clara-vallensi, & S. Bernardi Notario: demum quarto Claræ-vallis Abbate.

Liber I. alias in ordine, III.

ẽ ẽ ij

DE VITA S. P. BERNARDI ABBATIS CLARA-uallensis; Authore Gaufrido Monacho Clara-uallense;

Liber II. aliâs in ordine IV.

DE VITA S. P. BERNARDI ABBATIS CLARA-uallensis, Authore Gaufrido Monacho Clara-vallense;

Liber III. aliâs in ordine V.

DE VITA S. P. BERNARDI ABBATIS Clara-vallensis.

Liber. VI.

Qui hodœporicon eius per Germaniam, Belgium, Galliamque. & facta passim vbique innumera miracula complectitur.

DE VITA ET GESTIS S. P. BERNARDI ABBATIS Clara-vallensis.

Liber VII.

Præfatio ad Lectorem de libro seq.

SEQVVNTVR DEINDE

Finis Introductionis in Opera S. Bern:

INDEX EPISTOLARVM
S. P. BERNARDI ABBATIS CLARAVALLENSIS

Nouo & commodiori quam hactenus ordine dispositus.

A

B

C.

D

E

F

G

H

I

FINIS.

SANCTI PATRIS
BERNARDI
ABBATIS
CLARAVALLENSIS
VITA ET RES GESTÆ
LIBRIS SEPTEM
comprehensa.

Quorum duo posteriores nunc primum ex M SS accedunt. Quinque verò priores plurimis in locis itidem M. SS^{um}. ope longè auctiores & accuratiores prodeunt.

ADMONITIO AD LECTOREM. I. M. H.

VITAM S. BERNARDI, *quam hactenus editi ad calcem operum reiiciunt, nos alio consilio (an meliore* LECTOR *iudicet) in frontispicio locandam, & Operibus præmittendam duximus. Hæc quippe videbatur ad vtiliorem pariter & iucundiorem lectionem non parum momenti habitura. Nam quis nescit Vitam Authoris velut facem esse, qua & illuminet lectorem, vt feliciore cursu procedat lectio, & simul accendat animum, vt maiori affectu gustuque eius scripta peruoluat, cuius vita sanctimoniam, virtutum insignia, & res præclare gestas iampridem ex vita historia perspexerit? Vnde & in aliis SS.* PATRVM *Operibus edendis id non temerè, aut sine certo consilio obseruatum arbitror; vt dum eorum vita & gesta prius, quam scripta occurrunt legenda, hac veluti promulside illecti & affecti Lectorum animi, ad ceteros deinde missus auidius ferantur.*

Porrò VITAM S. P. BERNARDI *in septem nunc primum libros digestam damus, (nam hactenus quinque duntaxat constitit) non tamen ab vno eodemque Authore literis mandatam. E primi quidem libri Author est* GVILIELMVS Abbas S. Theodorici Rhemensis, *magnus S. Patris amicus; vti ex hoc ipso primo libro, & D. Bernardi Epist. aliisque Tractatibus Eidem inscriptis constat.* Librum secundum Vitæ *conscripsit* BERNARDVS Bonæuallis Abbas; *Tertium, Quartum & Quintum edidit* GAVFRIDVS Monachus Claravallensis, *& S. P. quondam* Notarius*. *Sextum librum, (qui hodæporicon S.* BERNARDI *per* Germaniam, Belgium, Galliamque, *& innumera passim vbique patrata* Miracula *complectitur,) edimus ex M.S.* Monasterii Campensis Diœcef. Colon. *quod Reuerendiss. eius loci Abbas pro humanitate sua & pio in S. Bern. studio libens nobis vtendum tradidit*. Septimum denique Librum, qui veluti* Paralipomena *Vitæ S. P. continet, desumpsimus ex* Libro de Viris Illustribus Ord Cisterc. *Quem M. S. nobis* Collegium Societ. IESV Confluentinum, *(sicut & alia complura* Bernardi *M. SS.) liberaliter exhibuit.* * v. ad Lectur. initio lib. 5. * v. ad Lect. initio lib. 6.

Et hæc quidem de Vita S. BERNARDI *luculentius quam antehac, exhibet recens isthæc Editio. Si qua tamen desunt, ex ipsis S. P. monumentis petenda sunt. Idem monet Cardin.* BARONIVS: *nempe ex ipsis S.* BERNARDI scriptis, *præsertim* Epistolis, VITAM *eius multò vberiorem reddi posse. Nobis præsens tum fideliter, quam piè & eleganter descripta sufficiet. Alias* Chrys. Henric. *in Fascic. Cisterc. Vitam quoque S.* BERN. *digessit.* Baron. in notis ad Martyrol. Rom 20. August.

Sed vnum restat, de quo te quoque monendum duximus, Candide Lector: *nimirum* VITAM S. BERNARDI, *editam à* V.P. SVRIO Carthusiæ quondam Coloniensis alumno, *& de Ecclesia optimè merito, collatam cum ea, quæ hactenus vnà cum Operibus S. Bern. edi solet, deprehensam à me non parum, verbis & reipsa variantem. Mirabar initio sanè, (tam tum necdum. M.S.* Vitæ *nactus eram) cur, vel quomodo id factum. Suspicabar an fortè* SVRIVS *aliquid solita & familiaris sibi licentia, qua in plerisque aliis SS.* VITIS *vsus erat, hic quoque vsurpasset. Sed suspicionem vix admisit Oratio horum Authorum non egens limæ, vtpote per se, ne pro instituto tersa satis & elegans. Vt taceam, quod stylus sanctis illis viris pariter ac eruditis, illo præsertim æuo, familiaris, habeat peculiare quiddam ac patheticum; & nescio quid latentis energiæ ad commouendos* Lectoris *affectus; quod nostri non ita facilè assequantur.*

Esto itaq; notetur alias ab eruditis velut intempestiua SVRII *diligentia: ego illum hic culpa vacare credebam. Neque enim verborum duntaxat, licet rarius; sed & rerum discrimen inter vtrasq; Editiones notabam, & tale quidem, quod* Surianam *recensis alicuius mutationis notâ facilè liberaret; vtpote quæ vulgatâ plenior & vberior, fide alicuius M. S. Exemplaris haud dubie niti videretur. Attamen dum hic anceps fluctuo, tandem offertur mihi quod hactenus anxius quæsieram antiquum Vitæ S. P. Exemplar M.S. è Bibliotheca celeberrimi Monast.* Campensis Ord. Cisterc. *Ad quod inspectum mox omni suspicione* SVRIVM *absoluit: vtpote Surianæ editioni respondens; sed in multis tamen longè correctius & auctius: vnum Librum quoque* Miraculorum *adiunctum habebat. Ex hoc itaque* VITAM S. BERN. *tibi, benigne Lector, repræsentamus. Tu lege, fruere, ac faue.*

Quæ his notis [] inclusa vides, scito in hactenus editis desiderari, & nunc recens ex M.S. inserta esse.

PRÆFATIO

IN VITAM
S. P. BERNARDI
AVCTORE GVILIELMO
Abbate S. Theodorici Rhemensis. *

* de eo Epist. 3 Bern. 86 & ibid NOTAS.

SCripturus vitam serui tui, ad honorem nominis tui, prout tu dederis Domine Deus ipsius, per quem Ecclesiam temporis nostri in antiquum Apostolicæ gratiæ & virtutis decus voluisti reflorere, cum innoco adiutorem, quem iam olim habeo inceutorem, amorem tuum. Quis enim de amore tuo quantulumcunque spiraculum vitæ habens, & videns testimonium gloriæ, & honoris tui tam præclarum & tam fidele mundo insolitum effulsisse, non det operam quantamcunque potuerit, ne lumen à te accensum, suorum quempiam lateat, sed quantum humano fieri stylo potest (quod melius ipse tamen per virtutem operum facis) manifestatum & exaltatum luceat omnibus qui sunt in domo tua? In quo cum ego iam olim vellem qualecumque ministerium agere vicis meæ, seu timore, seu verecundiâ prohibitus sum vsque adhuc, modò quidem supra me indicans esse dignitatem materiæ, & dignioribus opificibus reseruandam; modò etiam post obitum eius quasi superuicturus ei meliùs hoc & competentiùs deliberans actitandum, cum iam homo non grauaretur laudibus suis; & tutius id fieret à conturbatione hominum, & contradictione linguarum. At ille vigens & valens quantò infirmior corpore, tantò fortior fit & potens, non cessans agere digna memoria, & magna maioribus semper accumulans, quæ ipso tacente scriptorem requirant. Ego verò iam delibor vrgentibus infirmitatibus corporis mortis huius, & membris omnibus incipientibus habere responsum vicinæ mortis, sentio instare tempus resolutionis meæ; plurimúmque timeo ne serò me pœniteat tamdiu distulisse, quod, priusquam pertransfluam, velim omnimodis peregisse.

Sed & me fratrum quorundam pia beneuolentia plurimum ad hoc impellit & cohortatur, qui cum Viro Dei iugiter assistant, omnia eius nouerunt, ingerentes quædam diligenti inquisitione vestigata plura etiam, quibus cum fierent ipsi interfuerunt, & viderunt, & audierunt. Qui cum multa suggerant & præclara, quæ per seruum suum Deus ipsis præsentibus operatur, & nota eorum religio & schola magisterii
Fides & authoritas huius Historiæ. ab omni me liberet suspicione falsi, adhuc etiam ad testimonium sibi adsciscunt probabilium auctoritatem personarum, Episcoporum, Clericorum & Monachorum, quibus fidem non habere nulli fidelium licet. Quanquam id superfluò dixerim, cum totus ea nouerit mundus, & virtutes eius narret omnis Ecclesia Sanctorum. Quapropter attendens diuinæ laudis mirificam materiam omnibus se offerentem, neminem verò suscipientem, dissimulantibus eis qui meliùs hoc ac digniùs poterant, suscepi in ea agere ipse quæ potero, non vanitate præsumentis, sed fiducia diligentis. [Metiens tamen memetipsum in memetipso, & meipsum comparans mihi, nequaquam totam vitam Viri Dei suscepi digerendam sed ex parte, experimenta scilicet aliqua viuentis & loquentis in eo Christi, opera quædam exterioris cum hominibus conuersationis eius, quæ de ipso viderunt, quibus hoc datum est, & nos quoque ex parte vidi-
Hæc addita ex M. SS. Gal. 2. mus & audiuimus, & manus nostræ contrectauerunt. Cùm enim hoc ipsum ex parte magna de seipso sentiendum sit, quod de eo, qui dicit: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus: & alibi: An, inquit, experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? non inuisibilem illam vitam viuentis & loquentis in eo Christi enarrare proposui: sed exteriora quædam vitæ ipsius experimenta, de puritate interioris san-
2. Cor. 13. ctitatis & inuisibilis conscientiæ, per opera exterioris hominis, ad sensus hominis exteriores micantia: quæ sicut omnibus scire, sic etiam quibuslibet vtcunque scribere in promptu est] Præsertim cum nec ipsa quasi accuratiùs digerenda, sed saltem in vnum congerenda & reponenda susceperim: nec edenda viuente ipso, sicut nec scribuntur ipso sciente. Confido autem in Domino, quoniam post nos & post obitum eius exurgent, qui meliùs ac digniùs perficient, quod nos conati sumus: qui etiam exteriora interioribus comparare poterunt, & preciosam in conspectu Domini mortem eius, vitæ similem continuare scribendo, & de vita mortem, & de morte vitam commendare. Iam ergò adiuuante Domino, propositum aggrediamur.

DE VITA S. BERNARDI
LIBER I.

Caput I.

De Parentibus B. Bern. eorumque insigni pietate in educandis prolibus: deque Bern. iam tum pueri indole, & praeclaris moribus.

1. Bernardus Burgundiæ partibus, Fontanis oppido Patris sui oriundus fuit, parentibus claris secundùm dignitatem seculi, sed dignioribus ac nobilioribus secundùm Christianæ religionis pietatem. Pater eius Tecelin* Vir antiquæ & legitimæ militiæ fuit, cultor Dei, iustitiæ tenax. Euangelicam namque secundùm instituta Præcursoris Domini [a] militiam agens, neminem concutiebat, nemini faciebat calumniam, contentus stipendiis suis quibus ad omne opus bonum abundabat. Sic consilio & armis seruiebat temporalibus dominis suis, vt etiam Domino Deo suo non negligeret reddere quod debebat. Mater Aleth ex castro cui nomen Mons Barrus, & ipsa in ordine suo Apostolicam regulam tenens [b] subdita Viro, sub eo secundùm timorem Dei domum suam regebat, operibus misericordiæ insistens, filios enutriens in omni disciplina. Septem quippe liberos genuit non tam Viro suo quàm Deo, sex mares, fœminam vnam: mares omnes monachos futuros, fœminam sanctimonialem. Deo namque (vt dictum est) non seculo generans, singulos mox vt partu ediderat, ipsa manibus propriis Domino offerebat. Propter quod etiam alienis vberibus nutriendos committere illustris fœmina refugiebat, quasi cum lacte materno materni quodammodo boni infundens eis naturam. Cùm autem creuissent, quamdiu sub manu eius erant, eremo magis quàm curiæ nutriebat, non patiens delicatioribus assuescere cibis, sed grossioribus & communibus pascens, & sic eos præparans & instituens, Domino inspirante, quasi continuò ad eremum transmittendos.

Parentes S. Bern.
al. Thescelinus.
a Luc. 3. c
b Eph. 5. d
S. Bernardi fratres omnes facti monachi, & Soror sanctimonialis.
Nota Piæ educationis exemplum.

2. Hæc cum in ordine filiorum tertium Bernardum haberet in vtero, somnium vidit præsagium futurorum catellum scilicet totum candidum, in dorso subrufum, & latrantem in vtero se habere. Super quo territa vehementer, cùm religiosum quendam Virum consuluisset, continuò ille spiritum prophetiæ concipiens, quo Dauid de sanctis prædicatoribus Domino dicit, [c] *Lingua canum tuorum ex inimicis*: trepidanti & anxiæ respondit: Ne timeas bene res agitur, optimi catuli mater eris, qui domus Dei custos futurus, magnos pro ea contra inimicos fidei editurus est latratus. Erit enim egregius prædicator & tanquam bonus canis, gratia linguæ medicinalis in multis multos morbos curaturus est animarum. Quo responso mulier pia & fidelis quasi à Deo suscepto, læta efficitur, & iam tunc in amorem nondum nati tota transfunditur, cogitans sacris eum literis erudiendum tradere secundùm modum visionis & interpretationis, qua ei de illo tam sublimia promittebantur. Quod & factum est. Mox enim vt felici partu edidit, non modò obtulit eum Deo, sicut de aliis agere consueuerat, sed sicut legitur de sancta Anna matre Samuëlis, [d] quæ petitum à Domino & acceptum filium in tabernaculo eius destinauit perpetuo seruiturum: sic & ipsa eum in Ecclesia Dei acceptabile obtulit munus.

Visio Matris de Bern. nascituro.
c Psal. 76. a
Vaticinium, seu visionis interpretatio.
d 1. Reg. 1. b

3. Vnde & quàm citiùs potuit in Ecclesia Castellionis (quæ postmodum ipsius Bernardi operâ à seculari conuersatione in ordinem regularium Canonicorum promota cognoscitur) magistris literarum tradens erudiendum, egit quicquid potuit vt in eis proficeret. Puer autem & gratia plenus, & ingenio naturali pollens, citò in hoc desiderium matris impleuit. nam in literarum quidem studio supra ætatem & præ coætaneis suis proficiebat, sed in rebus secularibus iam mortificationem futuræ perfectionis velut naturaliter inchoabat. Erat namque simplicissimus in secularibus, amans habitare secum, publicum fugitans, mirè cogitatiuus, parentibus obediens & subditus; omnibus benignus & gratus; domi simplex & quietus, foris rarus, & vltra quàm credi posset verecundus; nusquam multum loqui amans, Deo deuotus, vt puram sibi pueritiam suam conseruaret: literarum etiam studio deditus, per quas in Scripturis Deum disceret & cognosceret. in quo quantum in breui & profecerit, & quàm perspicacem in discernendo induerit sensum, ex eo quod subiungimus, aduerti potest.

Adhibetur studiis.
Indoles præclara à Vi... teneris ... elucescens.

Caput II.

De integritate Bern. pueri, curam fœminæ præstigiatricis detestantis. de visione nati Saluat. ei facta, & de Matris obitu.

4. Cvm adhuc puerulus graui capitis dolore vexaretur, decedit in lectum. Adducta autem ad eum est muliercula quasi dolorem mitigatura carminibus. Quam cum ille appropinquantem sentiret cum carminatibus instrumentis, quibus hominibus de vulgò illudere consueuerat, cum indignatione magna exclamans à se repulit & abiecit. Nec defuit misericordia diuina bono zelo sancti pueri: sed continuo sensit virtutem, & in ipso impetu spiritus surgens, ab omni dolore liberatum se esse cognouit. Ex quo cum non parum in fide proficeret, adiecit ei Dominus apparere, sicut olim puero Samuëlis in Silo, [a] & manifestare ei gloriam suam. Aderat namque solennis illa nox Natiuitatis Dominicæ; & ad solennes vigilias, omnes, vt moris est, parabantur. Cúmque celebrandi nocturni officii hora aliquantisper protelaretur, contigit sedentem expectantemque Bernardum cum cæteris inclinato capite paululum soporari. Affuit illicò puero suo se reuelans puer Iesvs sancta Natiuitas, teneræ fidei suggerens incrementa, & diuinæ in eo inchoans mysteria contemplationis. Apparuit enim velut denuo procedens sponsus è thalamo suo. Apparuit et quasi iterum ante oculos suos nascens ex vtero matris Virginis Verbum infans, speciosus forma præ filiis hominum, & pueruli sancti in se rapiens minimè iam pueriles affectus. Persuasum autem est animo eius, & nunc vsque fatetur quòd eam credat horam fuisse Dominicæ Natiuitatis. Sed & facile est aduertere iis qui eius auditorium frequentauerunt, in quanta benedictione ea hora præuenerit eum Dominus; cum vsque hodie in iis quæ ad illud pertinent Sacramentum, & sensus ei profundior, & sermo copiosior suppetere videatur. Vnde & postmodum in laudem Genitricis & Geniti, & sanctæ eius Natiuitatis, insigne edidit opusculum inter initia operum suorum seu tractatuum, sumpta materia ex eo Euangelii loco vbi legitur, *Missus est Gabriel Angelus à Deo in ciuitatem Galilææ*, & cætera quæ ibi sequuntur.

Repellit puer à se fœminam maleficam & præstigiis medentem.
a 1. Reg. 3.
Mysterium Natiuit. Domini. puero reuelatum.
Vnde & eidem mysterio singulariter in omni vita deuotus.

5. Neque illud tacendum, quod ab ipsis iam pueribus

b Luc. 1. d

Proclinia pueri in egenos pietas.

annis si quos poterat nummos habere, clandestinas faciens eleemosynas, & verecundiæ suæ morem gerebat, A
& pro ætate, imò supra ætatem, pietatis opera sectabatur. Cùm autem aliquanto tempore euoluto, proficiens

Mater eius moritur.

ætate & gratia apud Deum & homines puer Bernardus de pueritia transiret in adolescentiam, Mater eius liberis fideliter educatis, & vias seculi ingredientibus, quasi peractis omnibus quæ sua erant, feliciter migrauit ad Dominum. De qua nequaquam prætereundum est, quòd cum multo tempore vixisset cum viro suo honestè & iustè secundùm iustitias & honestates seculi huius, & legem fidemque coniugii, per aliquot ante obitum suum annos, in eo ad quod nutrire filios videbatur, prout potuit & licuit mulieri sub potestate Viri constitutæ, nec

NOTENT Coniuges & imitentur, piam matronam, in sæculo non sæculariter, sed religiose viuentem.

habenti proprii corporis potestatem, omnes ipsa præuenit. Etenim in domo sua & in professione coniugali, & in medio seculi eremiticam seu monasticam vitam non paruo tempore visa est æmulari, in victus parcitate, in vilitate vestitus, delicias & pompas sæculi à se abdicando: ab actibus & curis sæcularibus inquantum poterat se subtrahendo, insistendo ieiuniis, vigiliis, & orationibus: & quod minus assumptæ professionis habebat, eleemosynis & diuersis operibus misericordiæ redimendo. In quo de die in diem proficiens ad extrema deuenit, perficienda in futuro in eo, in quo proficiens de hoc B
seculo migrauit. Obdormiuit autem psallentibus clericis qui conuenerant, & ipsa pariter psallens, vt in extremis quoque cum iam vox eius audiri non posset, adhuc moueri labia viderentur, & lingua palpitans Dominum

Sancta eius mors.

confiteri. Demum inter litaniæ supplicationes, cùm diceretur, *Per passionem & crucem tuam libera eam Domine*: eleuans manum signauit se, & emisit spiritum, ita vt manum non posset deponere quam leuauerat.

CAPVT III.

De studio tuendæ castitatis, deque vitæ religiosæ proposito, & allectis in eandem sententiam fratribus suis, aliisque sociis.

6

Mundi blandimentis tentari incipit.

EX hoc Bernardus suo iam more, suo iure victitare incipiens, eleganti corpore, grata facie præeminens, suauissimis ornatus moribus, acri ingenio præditus, acceptabili pollens eloquio, magnæ spei adolescens prædicabatur. Cui tanquam ingredienti sæculum, plures se viæ sæculi ipsius offerre cœperunt, & in omnibus assurgere prosperitates vitæ huius, & magnæ spes vndique arridere. Obsidebant autem benignum iuuenis animum, sodalium dissimiles mores, & amicitiæ procellosæ, similem sibi efficere gestientes. Quæ si ei dulcescere C
perstitissent, necesse erat amarescere illi (quod in hac vi-

Et insidiis pudicitiæ.

ta dulcius cordi eius insederat) castitatis amorem. Cui præcipuè inuidens coluber tortuosus, spargebat laqueos tentationum, ac variis occursibus calcaneo eius insidiabatur. Cum enim aliquando curiosius aspiciendo defixos in quandam oculos aliquamdiu tenuisset, continuò ad se reuersus, & de semetipso erubescens apud semeti-

Incautum fœminæ aspectum rigidissime in seipso punit.

psum, in seipsum vltor seuerissimus exarsit. Stagno quippe gelidarum aquarum quod in proximo erat, collo tenus insiliens, tamdiu inibi permansit, donec penè exanguis effectus, per virtutem gratiæ cooperantis etiam à calore carnalis concupiscentiæ totus refriguit, induens

a Iob. 31. a

illum castitatis affectum quem induerat, qui dicebat a: *Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine*. D

7.

Castitas eius eximia.

Circa idem tempus instinctu dæmonis in lectum dormientis iniecta est puella nuda. Quam ille sentiens, cum omni pace & silentio partem ei lectuli quam occupauerat, cessit, & in latus alterum se conuertit, atque dormiuit. Misera verò illa aliquamdiu iacuit sustinens & expectans, deinde palpans & stimulans. Nouissimè cum immobilis ille persisteret, illa licet impudentissima esset, erubuit; & horrore ingenti atque admiratione perfusa, relicto eo surgens aufugit. Contigit item vt cum sociis aliquantis apud matronam aliquam Bernardus hospitaretur. Considerans autem mulier adolescentem

A decorum aspectu, capta est laqueo oculorum suorum, & in concupiscentiam eius exarsit. Cúmque tanquam honorabiliori omnium, seorsum ei fecisset lectulum præparari, surgens ipsa de nocte impudenter accessit ad eũ. Quam Bernardus sentiens, nec consilii inops, clamare

Mulierem impudicam qua arte a se fugauerit.

cœpit, Latrones, latrones. Ad quam vocem fugit mulier, familia omnia exurgit, lucerna accenditur, latro quæritur, sed minimè inuenitur. Ad lectulos singuli redeunt, fit silentium, fiunt tenebræ sicut priùs, pausant cæteri, sed non illa misera requiescit. Exurgit denuo, & Bernardi lectulum petit: sed denuo ille proclamat, Latrones, latrones. Quæritur iterum latro, latet iterum, nec ab eo qui solus nouerat, publicatur. Vsque tertio improba mulier sic repulsa, vix tandem seu metu seu desperatione victa cessauit. Cùm autem die sequenti iter agerent, arguentes Bernardum socii, quosnam toties ea nocte latrones somniauerit, perquirebant. Quibus ille, Veraciter, inquit, aderat latro, & quod mihi preciosius est in hac vita, castitatem videlicet hospita nitebatur auferre, incomparabilemque thesaurum.

Inter hæc tamen cogitans & perpendens quod vulgo dicitur, non esse tutum diu cohabitare serpenti; fu- 8.

Deserto mũdo religionis statum meditatur.

B gam meditari cœpit. Videbat enim mundum & principem eius exterius sibi multa offerentem, magnas res, spes maiores, sed fallaces omnes, & vanitates vanitatum, & vanitatem omnia. Veritatem verò ipsam interiùs iugiter audiebat clamantem ac dicentem b: *Venite* b Matt. 11.
ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Perfectiùs verò relinquere mundum deliberans, cœpit inquirere & inuestigare vbi certiùs ac puriùs inueniret requiem animæ suæ sub iugo Christi. Inquirenti autem occurrit Cisterciii innouatæ monasticæ religionis noua plantatio: messis multa, sed operariis indigens, cum vix adhuc aliquis conuersionis gratiâ illuc declinaret, ob nimiam vitæ ipsius & paupertatis au-

Cisterciensis Cœnobii origo & rigor.

steritatem. Quæ tamen eum animum verè Deum quærentem minimè terrerent, postbabita omni hæsitatione ac timore, illuc vertit intentionem, posse se æstimans omninò ibi delitescere & abscondi in abscondito faciei Dei ab omni conturbatione hominum, maximeque ad effugium vanitatis, seu de sæculari generositate, seu de C
acrioris ingenii gratia, seu etiam fortè de aliquius nomine sanctitatis.

Vbi verò de conuersione tractantem fratres eius, & 9.

Fratres eius & amici nituntur eum diuertere a proposito.

qui carnaliter eum diligebant, persenserunt, omnimodis agere cœperunt, vt animum eius ad studium possent diuertere literarum & amore scientiæ sæcularis sæculo artiùs implicare. Quorum nimirum suggestione (sicut fateri solet) propemodum retardati fuerant gressus eius: sed matris sanctæ memoria importunè animo eius instabat, ita vt sæpius sibi occurrentem videre videretur, conquerentem & improperantem, quia non ad huiusmodi nugacitatem tam tenerè educauerat, non in hac spe erudierat eum. Demum cùm aliquando ad fratres pergeret in obsidione castri quod Granceium dicitur, cum Duce Burgundiæ constitutos, cœpit in huiusmodi cogitatione vehementius anxiari. Inuentaque in itinere medio

Oratione confirmatur in proposito.

Ecclesia quadam diuertit, & ingressus orauit cum multo imbre lacrymarũ expandens manus in cœlum & effundens sicut aquam cor suum ante conspectum Domini Dei sui. Ea igitur die firmatũ est propositum cordis eius.

D Nec verò surda aure percepit vocem dicentis b: *Qui* 10.
audit, dicat veni. Siquidem ab illa hora sicut ignis qui b Apoc. 22.
comburit syluam, & sicut flamma comburens montes,

Alios sibi eiusdem propositi consortes adsciscit.

hincinde prius vicinιora quæque corripiens, postmodum in vlteriora progrediens: sic ignis quem miserat Dominus in cor serui sui volens vt arderet, primò fratres eius aggreditur, solo minimo ad conuersionem adhuc minus habili, seniori Patri ad solatium derelicto, deinde cognatos & socios & amicos, de quibuscunque poterat esse spes conuersionis. Primus omnium Gal-

Inprimis Galdricum Auunculum.

dricus auunculus eius, absque dilatione aut hæsitatione, pedibus, vt aiunt, iuit in sententiam nepotis, & consensum conuersionis Vir honestus & potens in sæculo,

Deinde Bartholom. fratrem

& in sæcularis militiæ gloria nominatus, Dominus castri in territorio Eduensi, quod Tuillium dicitur. Continuo etiam Bartholomæus occurrens iunior cæteris fratribus, & necdum miles, sine difficultate eadem barra secolaribus montis dedit assensum. Porrò Andreas Bernardo etiam ipse iunior, & nouus eo tempore miles, verbum fratris difficilius admittebat, donec subito exclamauit. Video, inquit, matrem meam. Visibiliter siquidem ei apparuit, serena facie subridens, & congratulans proposito filiorum. Itaque & ipse continuò manus dedit, & de tyrone sæculi factus est miles Christi. Nec solus vidit Andreas tantorum matrem filiorum lætantem, sed confessus est & Bernardus eandem similiter se vidisse. Guido primogenitus fratrum, coniugio iam alligatus erat, Vir magnus, & præ aliis iam in sæculo radicatus. Hic primò paululum hæsitans, sed continuò rem perpendens & recogitans, conuersioni consensit, si tamen coniunx annueret. Verùm id quidem de iuuencula nobili & paruulas filias nutriente, penè impossibile videbatur. At Bernardus de misericordia Domini spem concipiens certiorem, incunctanter ei spopondit aut consensuram fœminam, aut celeriter morituram. Demum cum omnimodis illa renueret, Vir eius magnanimus, imò ea iam præuentus fidei virtute, in qua postmodum excellenter eminuit, vtile consilium Domino inspirante concepit, vt abiiciens quicquid habere videbatur in sæculo, vitam institueret agere rusticanam, laborare scilicet manibus propriis vnde suam sustentaret & vxoris vitam, quam inuitam dimittere non licebat. Interim superuenit Bernardus, qui vndique alios atque alios colligens discurrebat. Nec mora, flagellabatur prædicta Guidonis vxor infirmitate graui. Et cognoscens quia durum sibi esset contra stimulum calcitrare, accersito Bernardo veniam deprecatur, & prior ipsa conuersionis petit assensum. Denique iuxta morem ecclesiasticum separata à Viro, interueniente parili voto castitatis, in cœtum sanctimonialium transiit fœminarum, religiosè vsque hodie seruiens Deo.

Item Andream.

Item Guidonem fratrem natu maximum iamque vxoratum.

Vxor Guidonis & ipsa Deo se consecrat.

11\. Secundus natu post Guidonem Gerardus erat, miles in armis strenuus, magnæ prudentiæ, benignitatis eximiæ, & qui ab omnibus diligeretur. Qui cæteris, vt dictum est, primo auditu & primo die acquiescentibus, vt mos est sapientiæ secularis, leuitatem reputans, obstinato animo salubre consilium & fratris monita repellebat. Tum Bernardus fide iam igneus, & fraternæ charitatis zelo miro in modum exasperatus, Scio, inquit, scio, sola vexatio intellectum dabit auditui. Digitumque lateri eius apponens; Veniet, inquit, dies, & cito veniet, cum lancea lateri huic infixa, peruium iter ad cor tuum faciet consilio salutis tuæ quod aspernaris, & timebis quidem, sed minimè morieris. Sic dictum, sicque factū est. Paucissimis interpositis diebus circumuallatus ab inimicis, captus & vulneratus iuxta verbum fratris, lanceam gestans ipsi lateri eidemque infixam loco cui ille digitum applicuerat, trahebatur, & mortem quasi iam præsentem metuens clamabat, Monachus sum, monachus sum Cisterciensis. Nihilominus tamen captus & reclusus in custodia est. Vocatus est Bernardus per celerem nuncium, sed non venit. Sciebam, inquit, & prædixeram quod durum esset ei contra stimulum calcitrare, nec tamen ad mortem ei vulnus hoc, sed ad vitam. Et factū est ita. Siquidem de vulnere præter spem eius cōualuit, propositum verò seu votum quod vouerat non mutauit. Cúmque iam liber ab amore sæculi hostilibus adhuc vinculis teneretur, & hoc solum esset quod conuersionis eius propositum retardaret, in hoc etiam citò affuit ei misericordia Dei. Venit frater eius laborans vt erui posset, sed nō profecit. Et cum nec loqui ei permitteretur, accedens ad carcerem clamauit: Scito frater Gerarde, quia iturj sumus in proximo, & monasterium introituri. Tu verò quandoquidem exire non licet, hic monachus esto, sciens quod vis, & non potes, pro facto reputari.

Gerardus Exemplum fratrum abhorret.

Bernardus ei tristem casū prædicit, sed animæ salutarem.

Gerardus letaliter vulneratus se monachum profitetur.

12\. Cúmque Gerardus magis ac magis anxiaretur, paucis

A interpositis diebus audiuit vocē in somnis dicentē sibi, Hodie liberaberis. Erat autem sacrum Quadragesimæ tempus. Circa vespertinam itaque diei horam cogitans quod audierat, compedes suas tetigit, & ecce ex parte crepuit in manu eius ferrum, vt minus iam teneretur, & aliquatenus incedere posset. Sed quid ageret? Erat ostiū obseratum, & pro foribus pauperum multitudo. Surrexit tamen, & non tam spe euadendi quàm tædio iacendi, seu curiositate tentandi accedens ad ostium subterraneæ domus, in qua vinctus & clausus erat: mox vt pessulum tetigit, sera tota inter manus eius collapsa est, & ostium domus apertum. Exiensque pedetentim, sicut homo compeditus, ad Ecclesiam vbi adhuc vespertina celebrabant officia, pertendebat. Porrò mendici qui pro foribus domus astabant, videntes quod fiebat, & diuinitus exterriti, in fugam versi sunt, nihil clamantes. Cumque iam Ecclesiæ propinquaret, egrediens quidā de familia domus captiuitatis suæ, germanus illius à quo custodiebatur, vidensque eum ad Ecclesiam properantem, Tardè inquit, Gerarde venisti. Expauescēte illo, festina, ait, adhuc superest quod audias. Oculi quippe eius tenebantur, nec prorsus quid ageretur intelligebat. Demum B ad altiores gradus Ecclesiæ cùm adhuc compeditum data manu Gerardum subleuasset, introeunte illo Ecclesiam tunc primum quid ageretur agnouit, & conatus eum retinere non potuit. Hoc modo Gerardus à captiuitate amoris seculi huius, & captiuitate filiorum sæculi liberatus votum quod vouerat fideliter exsoluit. In quo potissimum notum fecit Dominus à quanta perfectione sanctæ conuersationis gratiam iste Dei famulus cœperit, qui in eius spiritu, qui fecit quæ futura sunt, quod erat futurum videre potuit quasi iam factum. Præsentaliter quippe in latere fratris ei lancea apparebat, quando digitum applicuit loco vulneris mox futuri, sicut postmodum ipse confessus est, cum ab his interrogaretur, quibus celare non poterat.

Miraculosè liberatur à vinculis.

Exit è carcere vltrò aperto, nullo remorante.

13\. Cum autem cæteri (vt diximus) prima die in eodem essent cum Bernardo spiritu congregati, mane intrantibus eis Ecclesiam, Apostolicum illud capitulum legebatur [c]: *Fidelis est Deus: quia cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiet vsque in diem Iesu Christi.* Quod deuotus iuuenis haud secus accepit, quàm si de cęlo sonuisset. Exultans itaque spiritualis iam pater regeneratorū in Christo C fratrum suorum, & manum Domini intelligens secum operantem, cœpit ex hoc prædicationi insistere, & quoscunque poterat aggregare. Cœpit nouum induere hominem, & cum quibus de literis sæculi, seu de sæculo ipso agere solebat, de seriis & conuersione tractare; ostendens gaudia mundi fugitiua, vitæ miserias, celerem mortē, vitam post mortē (seu in bonis, seu in malis) perpetuam fore. Quid multa? Quotquot ad hoc præordinati erant, operante in eis gratia Dei, & verbo virtutis eius, & oratione & instātia serui eius, primo cunctati, deinde compuncti, alter post alterū credebant & consentiebant. Inter quos adiunctus est ei etiam Dominus Hugo Matisconensis, nobilitati & probitati morum, possessionibus & diuitiis seculi ampliatus. Qui hodie merito religionis & sanctitatis suæ, raptus à Pontiniacensi cœnobio, quod ipse ædificauit, Altissiodorēsi Ecclesię præest merito & honore Pontificis. hic audiens de conuersione socii & amici charissimi, flebat quasi perditū, quē sæculo mortuum audiebat. Vbi autem primò data est D vtrique facultas mutui colloquii, post dissimiles lacrymas & gemitus dissimilium dolorum, verba verbis cœperunt conserri, & res rebus comparari. Cúmq; inter ipsa verba familiaris amicitiæ Hugoni infunderetur spiritus veritatis, aliam iam faciem habere cœperunt verba mutuæ collocutionis. Datis itaque dextris in sodalitium nouæ vitæ, longè dignius veriúsque facti sunt cor vnum & anima vna in Christo, quàm in sæculo ante fuissent.

c Philip. 1.

Mundi contemptum & vitæ conuersionem plurimis persuadet.

Hugo Matiscon. primum deplorans Bern. propositum, paulo post idem amplectitur.

14\. Post paucos autem dies nunciatur Bernardo, subuersum ab aliis sociis Hugonem à proposito resilire. Qui opportunitate inuenta, quod magnus quidam Episcoporum conuentus illis in partibus haberetur, festinat vt reuocet pereuntem, iterumque parturiat. Obseruan-

Resilit à proposito.

tes autem prædicti sodales & subuersores Hugonis, viso eo, prædam ambiunt suam, & omnem ei loquendi adimunt facultatem, omnem aditum intercludunt. At ille cum ei loqui non posset, clamabat pro eo ad Dominum. Quo orante cum lacrymis subita & vehemens inundatio pluuiæ mox erupit. Consederant autem in campo, quod aër serenus esset, & nil tale sperarent. Dispersi igitur omnes ad repentinum imbrem, vicum proximum petunt. At Bernardus Hugonem tenens, mecum, ait, sustinebis huius pluuiæ guttas. Cúmque soli remansissent, non fuerunt soli, sed Dominus fuit cum eis reddens eis continuò & aëris & animi serenitatem. Ibi renouatum est fœdus & propositum confirmatũ, quod non potuit deinceps violari.

Sed Bernardi colloquio resipiscit.

15. Videbat ista peccator & irascebatur, dentib⁹ suis fremebat & tabescebat; iustus autem confidens in Domino gloriosè de sæculo triumphabat. Iamque eo publicè & priuatim prædicante, matres filios abscondebant, vxores detinebant maritos, amici amicos auertebant: quia voci eius Spiritus-sanctus tantæ dabat vocem virtutis, vt vix aliquis aliquem teneret affectus. Crescente siquidem numero eorum, qui in hanc conuersionis vnanimitatem consenserant, sicut de primitiuis Ecclesiæ filiis legitur [d], *multitudinis eorum erat cor vnum & anima vna in Domino*, & habitabant vnanimiter simul, nec quisquam aliorum audebat se coniungere eis. Erat enim eis Castellioni domus vna propria, & communia omnium, vbi conueniebant, & cohabitabant, & colloquebantur, quam ingredi vix aliquis audebat qui nõ esset de cœtu eorum. Sed & si quis intrabat, videns & audiens quæ ibi gerebantur & dicebantur, sicut de Christianis Corinthiis Apostolus dicit [e], omnibus quodammodo prophetantibus conuincebatur ab omnibus, diiudicabatur ab omnibus; & adorans Dominum, & confitens quòd verè Deus esset in eis, aut ipse vnanimitati eorum adhærebat, aut recedens flebat semetipsum, illos autem beatificabat. Hoc enim illis temporibus, & in illis erat partibus inauditum, vt alicuius adhuc in sęculo commorantis conuersio præsciretur. Ipsi verò quasi mensibus sex post primum propositum in seculari habitu stabant, vt proinde plures congregarentur, dum quorundam negocia per id temporis expediebantur.

d Act. 4.

e 1. Cor. 14.

Mira in eo vis trahendi animas.

16. Cùm autem iam suspecta inciperet esse multitudo, ne quem de numero eorum surriperet is qui tentat, placuit Deo super hoc reuelare quid futurum esset. Aspiciebat enim quidam eorum in visu noctis, & videbat quasi eos omnes consedisse in domo vna, & per ordinem singulos quasi communicare de cibo quodam miri candoris & saporis. Quem cæteris omnibus optimè suscipientibus, & cum gaudio magno, duos ex omni numero illo notabat à cibi illius salutaris participatione vacuos remansisse. Alter namque eorum nec sumebat, alter sumere quidem videbatur, sed tanquam minus cautè sumeret, spargebatur. Vtrumque verò postea probauit euentus. Alter enim priusquam ventum esset ad rem, conuersus retrorsum in seculum rediit: alter cũ cæteris cœpit quidem opus bonum, sed non perfecit. Vidi ego eum in seculo postea vagum & profugum à facie Domini sicut Cain, quantum animaduertere potui, hominem humillimum, & miserabilis confusionis, sed nimiæ pusillanimitatis. Qui tamen in vltimis Claramvallem rediit infirmitate corporis & inopia cogente, cũ homo benè natus ab omnibus cognatis & amicis proiiceretur: ibique proprietati renuncians, sed non omninò propriæ voluntati, obiit non quidem intus sicut frater & domesticus, sed foris misericordiam postulans, sicut pauper & mendicus.

Visio vnius è sociis S. Ber. de perseuerantia sociorum.

17. Iam verò adueniente die reddendi voti, & complẽdi desiderii, egressus est de domo paterna Bernardus pater fratrum suorum cum fratribus suis, filiis suis spiritualibus, quos verbo vitæ Christo genuerat. Videns autem Guido primogenitus fratrum suorum Niuardum fratrẽ suum minimũ, puerum cum pueris aliis in platea, Eia, inquit, frater Niuarde, ad te solum respicit omnis terra possessionis nostræ. Ad quod puer non pueriliter motus, Vobis ergo, inquit, cælũ, & mihi terra? Non ex æquo diuisio hæc facta est. Quo dicto abeuntibus illis, tunc quidem domi cum Patre remansit, sed modico pòst euoluto tempore fratres secutus, nec à Patre, nec à propinquis seu amicis potuit retineri. Supererat de Deo dicata domo illa Pater senior cum Filia, de quibus etiam suo loco dicemus.

Niuardus fratrum minimus domi relictus, postea & ipse fratres sequitur.

18. Eo tempore nouellus & pusillus grex Cisterciensis sub Abbate degens Viro venerabili Stephano, cùm iã grauiter ei tædio esse inciperet paucitas sua, & omnis spes posteritatis decideret, in quam sanctæ illius paupertatis hæreditas transfunderetur, venerantibus omnibus in eis vitæ sanctitatem, sed refugientibus austeritatem: repente diuina hac visitatione tam læta, tam insperata, tã subita lætificatus est, vt in die illa responsum hoc à Spiritu sancto accepisse sibi domus illa videretur: *Lætare sterilis quæ non pariebas, erumpe & clama quæ non parturiebas quia multi filii desertæ magis quàm eius quæ habet virum*, de quibus postmodum visura es filios filiorum vsq; in multas generationes. [Nam anno priore vni ex eisdem Cisterciensib⁹ primis fratribus in extremo iam posito, apparuit innumera hominum multitudo prope basilicam, ad fontem lauans vestimenta sua: & in ipsa visione dictum est ei, quia fons Ennon vocaretur. Quod cum indicasset Abbati, intellexit protinus Vir magnificus diuinam consolationem: & multum quidem iam tunc de promissione, sed plurimùm posteà de exhibitione lætatus, egit gratias Deo per Iesum Christum, qui cum eo & Spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.]

B. Stephanus Abbas Cisterc.

Esa. 45.

Visio fratris Cisterciensis. Hæc ex M. S.

CAPVT IV.

De ingressu Ordinis, & feruore nouitiatus. Quam parcus cibi, somni; cupidus quoque laboris extiterit. Deque eius miro in Sac. Script. profectu.

19. ANNO ab incarnatione Domini M.C. XIII. à constitutione domus Cisterciensis XV. seruus Dei Bernardus annos natus circiter XXIII.* Cistercium ingressus, cum sociis amplius quàm XXX. sub Abbate Stephano, suaui iugo Christi collum submisit. Ab illa autem die dedit Dominus benedictionem, & vinea illa Domini Sabaoth dedit fructum suum, extendens palmites suos vsq; ad mare, & vltra mare propagines suas. [Quia verò ex prædictis sociis eius, vxorati aliqui fuerant, & vxores quoque cum Viris idem votum sacræ conuersationis inierant: per ipsius sollicitudinem ædificatum eis cœnobium sanctimonialium fœminarum, quod Villetum dicitur, in Lingonensi parochia, Domino cooperante, magnificè satis excreuit, vsque hodie religionis opinione celeberrimum, & personis ac possessionibus dilatatum: sed & propagatum iam per loca alia, & non cessans adhuc ampliorem facere fructum.] Hæc quidem fuêre Viri Dei conuersionis sancta principia. Conuersationis autem eius insignia, quomodò vitam angelicã gerens in terris vixit, neminem enarrare posse puto, qui non viuat de spiritu, de quo ille vixit. Solius quippe donantis & accipientis est, nosse quantum ab ipso mox conuersionis exordio præuenerit eum Dominus in benedictionibus dulcedinis suæ; quanta repleuerit gratia electionis; quomodo ab vbertate domus suæ inebriauerit eum. Ingressus est autem domum illam pauperem spiritu, & eo adhuc tempore absconditam ac penè nullam, intentione ibi moriendi à cordibus & memoria hominum, & spe delitescendi & latendi tanquã vas perditum: Deo aliter disponente, & eum sibi in vas electionis præparante, non solum ad ordinem monasticum confortandum ac dilatandum, sed etiam ad nomen suum portandum coram regibus & gentibus, & vsque ad extremum terræ. Ipse verò nil tale de se æstimans aut cogitans, potius ad custodiam sui cordis, & propositi constantiam, hoc semper in corde, sæpe etiam in ore habebat: *Bernarde, Bernarde, ad quid venisti?* Et sicut de Domino legitur [a], quia *cœpit Iesus facere & docere*: à prima die ingressus sui in cellam no-

Bern. cum 30. sociis fit monachus Cisterciens.

* alii habent viginti duos

Hæc ex M. S. Sanctimonialium cœnobium extruitur.

Conuersationis eius insignia.

Amat latere, & nesciri: sed Deo aliter visum.

Seipsum identidem excitat memoria professionis suæ.

a Act. 1.

viriorum, ipse cœpit agere in semetipso, quod alios erat docturus.

A

Postmodum aoimcum Claræ-vallis Abbas esset ordinatus, aduentantibus nouitiis & festinātibus ingradi, aodira eum soliti sumus prædicantam aa dicentem: Si ad ea quæ intus sunt festinatis, hic foris dimittita corpora quæ de sæculo attulistis. Soli spiritus ingrediantur, caro non prodest quicquam. Quod tamen nouitiis ad nouitatem varbi perterritis, parcens tenaritudini eorum, clementiùs exponendo, carnalē concupiscentiam prædicata solebat foris dimittendam.

Ingressuros Monasterii iubet relinquere corpora foris.

Ipsa eum nouitius esset, in nullo sibi parcens, iostabat omnimodis mortificare nō solùm cōcupiscantiaa carnis, quæ per sensus corporis fiunt, sad & sensus ipsos per quos fiunt. Cum enim iam intatiore sensu illuminati amoris dulciùs ac frequantiùs sentire inciperet dasursum spirantem sibi suauitatem, sensui illi interiori timans à sensibus corporis, vix tantum eis permittenbat, quantum sufficeret ad extarioris cū hominibus cōuarsationis sociatatem. Quod cum continui vsus instantia in consuetudinem mitteret, consuetudo ei ipsa quodammodo vertabatur in uaturam. Totusque absorptus in spiritum, spe tota in Deum directa, intentione seu maditatione spirituali tota occupata memoria, vidans non videbat, aodiens non andiebat: nihil sapiebat gustanti, vix aliquid sensu aliquo corporis sentiebat. Iam quippa annū integrum exegarat in calla nouitiorum, cum exiens inde ignoraret adhuc, an haberet domos ipsa testudinem quam solemus dicere celaturam. Multo tempore frequentauerat intrans & exiens domum Ecclesiæ, eum in aius capita, vbi tres erant, vnā tantùm fenestram essa arbitraretur. Curiositatis coim sensu mortificato, nil huiusmodi sentiebat; vel si fortè aliquandò eum contingebat vidare, memoria (vt dictum est) alibi occupata non aduertebat. Sine memoria quippe sensus sannantis nullus ast.

Mirè studet mortificationi.

Nouitius iam tum Deo & diuinis totus intentus, pene vsque ad sensuum stuporem.

Sine memoria sue sensu communi sensus sentientis nullus est.

21. Natura quoqua in eo non dissentiebat à gratia, vt in ao quoq; quodāmodo impletum videretur essa quod legitur b. *Puer eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam: & cum magis essem bonus, veni ad corpus incoinquinatum.* Ad contemplanda quippe spiritualia quæque seu diuina, cum gratia spirituali, naturali quadā virtute pollebat ingenii, sortitusque etiā in hoc arat animam bonam, sensualitatem oō curiosè lasciuam, nec superbè rebellem: sad congaudaotē spiritualibus studiis, & in eis, quæ ad Deū sunt, sponta subditā spiritui & seruientē: corpus etiam nullius vnquā contaminatū cōsensu flagitii: etsi neglectū minùs sicut oportebat curaretur, ad seruiendū spiritui in seruitio Dei aptissimum instrumentū. Sed cum caro in eo ex dono præuenientis gratiæ, & adiutorio subsequentis naturæ, & vsu bono spiritualis disciplinæ vix iam aliquid concupisceret aduersus spiritum, hoc ast, quod spiritum læderet, spiritus supra vires, supra virtutem carnis ac sāguinis, tanta aduersus carnem conenpiscebat, vt infirmum animal cadens sub onera vsque in hanc diem non adiiciat vt resurgat. Quid enim dicam da somno, qui io cæteris hominibus solet esse refectio laborum & sensuom, aut mentium tacteario? Ex tunc vsque bodie vigilat vltra possibilitatem humanam, nollum enim tempus magis se peidere cōqueri solet, quàm quo dormit, idonaam satis reputans comparatioοem mortis & somni. vt sic dormieores videantur mortui apud homines, quomodo apud Deum mortui dormiantes. Vnde etiam si quem fortè religiosum in dormiando seu duriùs *stertantem audierit, seu minus compositè iacentem viderit, patiēter ferre vix potest, sed carnaliter eum seu sæculariter dormire causatur. In ipso namque tenuem victum tennis somnus comitatur. In neutro enim vllam indulget corpori suo societatem, nisi quòd in vtroqoe sumpsisse aliquid sat ei est. Quantum anim ad vigilias, vigiliarum ei modus ast non totam noctem ducera insomnem.

b Sap. 8. d

Naturales eius dotes ac beneficia.

C

Spiritus in eo prorsus carni præualebat.

Quam parcus somni.

Vigiliæ eius supra vires humanas.

D

*f. durius.

Satietatis osor.

22. Porrò ad comedendum vsque hodia vix aliquando voluptate trahitur appetitus, sed solo timore defectus. Etenim comesturus, priusquam comedat, sola cibi memoria satiat* est. Sic accadit ad sumeodum cibū, quasi ad tormentum. A primo siquidem conuersionis suæ anno, seu egressionis de cella nouitiorum, natura eius cum teneræ nimis semper & deliatæ cōplexionis fuisset, iaiuniis multis & vigiliis, frigore & labore, durioribus & continuis exarcitiis attrita, corrupto stomacho, crudum continuò par os solet reiicare quod ingeritur. Quod si quid naturali decoctiona digestum trāsfunditur ad inferiora, ibi nihilominus partibus illis corporis non minoribus infirmitatum incommodia obsessis, non nisi cum graui tormento agetitur. Si quid autem residuum est, ipsum est alimentum corporis eius qualecumque, non tam ad vitam susteutandam, quàm ad differandam mortem. Samper autem post cibum quasi pensare solitus est, quantum comederit. Si quando vel ad modicum mensuram solitam excessisse sa deprahanderit, impunè abire non patitur. Sed & vsus parsimoniæ sic ei in naturam versus est, vt etsi aliquādo corporalis sibi cuiuslibet refectionis plus aliquid solito valit indulgare, vix possit. Sia autem ab initio fuit inter nouitios nouitius, monachus inter monachos, spiritu validus, corpore infirmus, nil indulgentiæ circa corporis quietem seu refectionem, nil remissionis de communi labore val opere fieri sibi aliquando acquiescens. Cæteros namque sanctos esse arbitrabatur & perfectos, se verò sicut nouitiū & incipientem, nequaquam emeritorum perfectorū qua indulgentiis & remissionibus indigere, sed feruore nouitio, & ordinis districtiona, & rigore disciplinæ.

Cibus ei instar tormenti est.

A

Sumpto cibo sese discutit & leuem quoque excessum punit.

B

Spiritu robustus etsi corpore debilis.

Rigidus in seipsum: in nullo sibi parcit.

23. Propter quod communis vitæ seu cōuersationis feruentissimus æmulator, cū opus aliquod manuum fratres actitarēt, quod seu minor vsus ei, seu imperitia denegabat: fodiendo, seu ligna caedēdo, propriis humeris deportando, vel quibuslibat laboribus æquè laboriosis illud redimebat. Vbi verò vires deficiabāt, ad viliora quæque opera confugiens, laborem humilitate compensabat. Et mirum in modum is, qui tantā contemplationa rerum spiritualium ac diuinarum acceperat gratiam, circa talia nō solùm occupari patiebatur, sed & plurimum delectabatur. Sed mortificata (vt dictū ast) sensualitate, cuius seu curiositata, seu infirmitata in huiusmodi laborum corporalium distractionibus, perfectorum etiam quorumcumque mentes sæpe necasse ast, etsi non intētione, certè memoria & cogitatione ab intariore vnitata spiritus aliquā pati dissolutionē: ipsa priuilagio maioris gratiæ in virtute spiritus simul & totus quodāmodo exteriùs laborabat, & totus intariùs Deo vacabat: in altero pascens consciātiā, in altero deuotionē. Laboris argo tempore & intus orabat seu meditabatur absq; intermissione exterioris laboris, & extariùs laborabat absq; iactura interioris suauitatis. Nā vsq; hodie quicquid in Scripturis valet, quicquid in eis spiritualiter sentit, maximè in syluis & in agris meditando & orando se confitetur accapisse, & in hoc nullos aliquādo se magistros habuisse, nisi quercus & fagos, ioco illo suo gratioso inter amicos dicere solet.

Laboribus externis occupatur expers distractionum.

C

Eximiæ perfectionis nota, inter labores corporales, mente totum vacare Deo.

Scripturarū scientiam vnde hauserit. Quercus & fagos habet magistros.

24. Messis tempore fratribus ad sacandum cū feruore & gladio facti Spiritus occupatis, cū ipsa quasi impotēs & nescius laboris ipsius, sedere sibi & requiescere iuberetur, admodū cōtristatus, ad orationē confugit, cū magnis lacrymis postulāsā Deo donari sibi gratiā metendi. Nec fefellit simplicitas fidei desidariū religiosi. Continuò nāque quod petiit, impartauit. Ex ex illo die in labora illo præ cæteris peritum se asse cum quadam iucunditata gratulatur, tantò in hoc opere deuotior, quantò sin hoc ipso facultatē ex solo Dei dono reminiscitur accapisse. Feriatus autē ab huiusmodi labore vel opere, iugiter aut orabat, aut legebat, aut meditabatur. Ad orādū si sa solitudo offerret, ea vtebatur: sin autam, vbicumque, seu apud se, seu in turba esset, solitudinē cordis ipse sibi efficiens, vbique solus arat. Canonicas autem Scripturas simpliciter & seriatim libentius ac sæpius legebat; nec vllis magis quàm ipsarum verbis eas intelligare se dicebat & quicquid in eis diuinæ sibi

Messis tempore peritiam metendi cum fratribus, consequitur obtinet.

D

Scripturas frequens legit easque ex scriptis intelligit.

elucebat veritatis aut virtutis in primæ sibi originis suę fonte magis quàm in decurrentibus expositionum riuis sapere testatur. Sanctos tamen & orthodoxos earum Expositores humiliter legens, nequaquam eorum sensibus suos sensus æquabat, sed subiiciebat formandus: & vestigiis eorum fideliter inhærens, sæpe de fonte vnde illi hauserant, & ipse bibebat. Inde est quòd plenus spiritu, quo omnis sancta Scriptura diuinitus est inspirata, tam confidenter & vtiliter ea vsque hodie (sicut Apostolus dicit c) vtitur ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum. Et dum prædicat verbum Dei, quicquid de ea affert in medium, sic patens & placens efficit, & circa id vnde agitur efficax ad mouendum, vt mirentur omnes tam seculari quàm spirituali præditi doctrina, in verbis gratiæ quæ procedunt de ore eius.

Non tamen spernens SS. Patrum expositiones.
c 2. Tim. 3.
Magna dexteritate & gratia docet ac prædicat.

CAPVT V.

De initio Claræ-vallis, & vili victu primorum ibidem Monachorum, deque ostenso diuinitus eius incremento.

25. CVM autem complacuit ei qui eum segregauit à seculo & vocauit, vt ampliore gratia reuelaret in eo gloriam suam, & multos filios Dei qui erant dispersi, per eum congregaret in vnum, misit in cor Abbatis Stephani ad ædificandam domum Claræ-vallis mittere fratres eius. Quibus abeuntibus ipsum etiam dominum Bernardum præfecit Abbatem, mirantibus sanè illis tanquam maturis & strenuis tam in religione quàm in seculo Viris, & timentibus ei tum pro tenerioris ætate iuuentutis, tum pro corporis infirmitate, & minori vsu exterioris occupationis. Erat autem Clara-vallis locus in territorio Lingonensi, non longè à fluuio Alba, antiqua spelunca latronum: quæ antiquitus dicebatur Vallis absinthialis, seu propter abundantis ibi absinthii copiam: seu propter amaritudinem doloris incidentium ibi in manus latronum. Ibi ergo in loco horroris & vastæ solitudinis consederunt Viri illi virtutis, facturi de spelunca latronum templum Dei, & domum orationis. Vbi simpliciter aliquanto tempore Deo seruierunt in paupertate spiritus, in fame & siti, in frigore & nuditate, in vigiliis multis. Pulmentaria sæpius ex foliis fagi conficiebant. Panis instar prophetici illius ex hordeo, & milio, & vicia erat, ita vt aliquando religiosus Vir quidam appositum sibi in hospitio, vbertim plorans clam asportauerit, quasi pro miraculo omnibus ostendendum, quòd inde viuerent homines, & tales homines.

Mittitur ad construendam Claram vallem, futurus ibidem Abbas.
Clara vallis qualis olim locus.
Paupertas primorum Monachorũ Clara-vallensium.

26. At Virum Dei minus ista mouebant. Summa ei sollicitudo de salute multorum, quæ à prima die conuersionis suæ vsque ad hoc tempus tam singulariter sacrum illud pectus noscitur possidere, vt erga omnes animas maternum gerere videatur affectum. Erat ergò vehemens in præcordiis eius, sancti desiderii, & sanctæ humilitatis conflictus. Modò enim seipsum deiiciens, fatebatur indignum per quem fructus aliquis proueniret: modò oblitus sui, æstuabat flagrantissimo ardore, vt nullam nisi ex multorum salute consolationem posse admittere videretur. Sanè fiduciam charitas pariebat, sed eãdem castigabat humilitas. Contigit autẽ inter hæc vt aliquando temperius solito surgeret ad vigilias. Quibus peractis, cùm vsq; ad matutinas laudes aliquantò longius superesset noctis interuallum, egressus foras, & loca vicina circumiens, orabat Deum vt acceptum haberet obsequium suum, & fratrum suorum: & in eo quod dicimus spiritualis fructus desiderio constitutus, subitò stans in ipsa oratione modicè interclusis oculis, vidit vndique ex vicinis montibus tantam diuersi habitus & diuersæ conditionis hominum multitudinem in inferiorem vallem descendere, vt vallis ipsa capere non posset. Quod quid significauerit, iam omnibus manifestum est. Hac igitur Vir Domini visione magnificè consolatus, exhortatus est etiam fratres suos, commonens eos de misericordia Dei nunquam desperare.

Charitatis & Humilit. in Bern. conflictus.
Visio eius de incremento Claræ-vallis.

CAPVT VI.

De magna eius in angustiis erga Deum fiducia: deque zelo perfectionis, & conuersione Sororis.

CVM verò ante instantem hyemem Gerardus frater eius, Cellarius domus, apud eũ durius quereretur ad necessaria domus & fratrum multa deesse, nec habere se vnde ea coëmeret, & vrgente necessitate iam nullam verborum reciperet consolationem, res autem in promptu non esset quæ daretur: Vir Dei quantum interim ad præsentes angustias sufficere posset, inquisiuit: ille verò vndecim libras respondit. Tunc dimittens eum, ad orationem confugit. Post paululum verò rediens Gerardus, mulierem quandam de Castellione foris esse, & velle ei loqui nunciauit. Ad quam cùm egrederetur, procidens ad pedes eius eadem mulier duodecim librarum benedictionem ei obtulit, orationum suffragia implorans Viro suo periculosè ægrotanti. Quam breuiter allocutus dimisit à se. Vade, inquiens, sanum inuenies Virum tuum. Illa verò abiens in domum suam sicut audierat, sic inuenit. Abbas verò consolans pusillanimitatem Cellarii sui, ad sustinendum Dominum de cætero reddidit fortiorem. Nec tantùm semel hoc ei contigisse certum est, sed sæpè cùm huiusmodi necessitas instaret, repentè vnde non sperabatur, auxilium ei à Domino affuisse. Propter quod Viri prudentes intelligentes manum Domini esse cum eo, teneritudinem mẽtis eius à deliciis paradisi nuper egressi, rerum exteriorũ sollicitudine grauare cauebant, eas ipsi intra semetipsos vt poterant digerentes, & tantummodò de interioribus conscientiis suis, & causa animarum suarum eum consulentes. 27.

Fratre eius rerum omnium penuriam querẽte, orando obtinet necessaria.
Sanat ægrotum absentem.
Sæpe diuinitus ei præstantur necessaria.

28. In quo tamen penè hoc eis contigit, quod filiis Israël legimus a olim de Moyse contigisse, cùm diu conuersatus cum Domino in monte Sina, & de caligine nubis egrederetur & descenderet ad populum, ex colloquio Domini facies eius cornuta appareret, & terribilis, adeò, vt fugeret populus ab eo. Egressus enim Vir sanctus à facie Domini, qua in solitudine Cistercii, & sublimioris altitudine contemplationis in silentio aliquandiu fruitus erat, quasi de cælo afferens inter homines miraculum quoddam conquisitæ sibi apud Deum plusquam humanæ puritatis, homines quos regere, & inter quos conuersari veniebat, penè omnes à se absterruit. Si quando namque de spiritualibus, & ædificatione animarum sermonem ad eos habebat, loquebatur hominibus lingua Angelorum, & vix intelligebatur. Maximè autem in his quæ ad mores hominum pertinebant, ex abundantia cordis sui tam sublimia eis proponebat, tam perfecta exigebat ab eis, vt durus videretur sermo, intantùm non capiebant quæ dicebantur. Rursum cùm sigillatim eos audiret confitentes sibi, & semetipsos accusantes super diuersis illusionibus cogitationum communium humanarum, quas nullus in carne viuens homo penitus vitare potest, hoc potissimum fuit in quo luci illi ad tenebras illas conuentio esse non potuit; scilicet quod homines inueniebat, quos in hac parte angelos æstimabat. Angelicam enim magna ex parte degustans puritatem, & ea conscientia iam olim acceptæ à Deo gratiæ singularis, simpliciter præiudicans vniuersæ conditioni humanæ fragilitatis, in tentationes seu inquinationes cogitationum harum nullum religiosum posse incidere: vel si incideret, verè religiosum non esse æstimabat.

a Exo. 34.
Lingua eius videbatur angelica.
Zelo perfectionis fratribus fuit penè vix tolerabilis.

29. Sed viri verè religiosi & piè prudentes, & in prædicatione sermonum eius venerabantur etiam quæ non capiebant, & in confessionibus suis licet ad nouum stuperent auditum, eo quòd seminarium quoddam desperationis præferre videretur infirmis: tamẽ iuxta sententiam sancti Iob b, nefas putabant contradicere sermonibus sancti, non excusantes, sed accusantes infirmitatem suam in conspectu hominis Dei, in quo nemo viuens iustificari potest in conspectu Dei. Vnde factum est vt fieret magistra magistri pia humilitas discipulorum

b Iob 6.

Ex humilitate fratris tristeit moderatiuszelum.

Cùm enim ad nutum arguentis humiliarentur qui arguebantur, cœpit etiam spirituali magistro aduersus fratres humiles & subiectos zelus suus esse suspectus, in tantum vt ipse iam potius accusaret ignorantiam suam, & defleret necessitatem, quod silere non liceret, cùm nesciret loqui: quod non tam alta ad homines, quàm indigna hominibus loquendo læderet conscientias auditorum: quòd tam scrupulosè perfectionem à fratribus simplicibus exigebat, in quo se nondum inueniret ipse perfectum. Cogitabat namque eos multò meliora & viciniora saluti suæ in silentio suo meditari, quàm ab ipso audirent: deuotiùs & efficaciùs salutem suam operari, quàm ea eius exemplo acciperent: ex prædicatione verò eius scandalizari potius, quàm aliquid concipere ædificationis. Cúmque super hoc vehementius turbaretur & contristaretur, & diuersæ cogitationes ascenderent in cor eius: post multos cogitationum fluctus, & estuationes cordis, decreuit ab exterioribus omnibus ad interiora sua recolligere se, ibique in solitudine cordis & secreto silentii continere, & præstolari Dominum, donec quocunque modo misericordiæ suæ super hoc ei suam reuelaret voluntatem. Nec tardauit misericordia

Visione diuina animatur ad docendũ.

Dei auxilium in tempore opportuno. Paucis siquidem euolutis diebus vidit in visu noctis puerũ claritate quadam diuina astantem sibi, & magna auctoritate præcipientem fiducialiter loqui quicquid ei suggereretur in apertione oris sui: quoniam non ipse esset qui loqueretur, sed Spiritus qui loqueretur in eo. Et ex tunc manifestiùs in eo & per eum loquens Spiritus sanctus, & sermonem ei potentiorem & sensum in Scripturis abundantiùs suggerens in apertione oris eius, apud auditores quoque ei gratiam addidit & auctoritatem, & intellectum super egenum & pauperem peccatorem pœnitentem, & veniam postulantem.

30. Cumque iam aliquatenus didicisset inter homines conuersari, & humana agere & tolerare, iamque inter fratres suos, & cum eis inciperet frui fructibus conuersionis suæ: Pater quoque qui solus domi remanserat, veniens ad filios suos, appositus est ad eos. Qui cùm aliquantum tempus ibi fecisset, obiit in senectute bona.

Pater eius in Clara-valle suscipitur.

Soror quoque eorum in seculo nupta, & seculo dedita, cùm in diuitiis seculi periclitaretur, tandem aliquando inspirauit ei Deus vt fratres suos visitaret. Cúmque venisset quasi visura venerabilem fratrem suum, & adesset cum comitatu superbo & apparatu, ille detestans & execrans eam tanquam rete diaboli ad capiendas animas, nullatenus acquieuit exire ad videndum eam. Quod audiens illa, confusa & compuncta vehementer, cùm ei nullus fratrum suorum occurrere dignaretur, cùm à fratre suo Andrea, quem ad portam inuenerat Monasterii, ob vestium apparatum stercus inuolutum argueretur, tota in lacrymas resoluta: Et si peccatrix sum (inquit) pro talibus Christus mortuus est. Quia enim peccatrix sum, ideircò consilium & colloquium bonorum requiro. Et si despicit frater meus carnem meam, ne despiciat seruus Dei animam meam. Veniat, præcipiat: quicquid præceperit, facere parata sum. Hanc ergo promissionem tenens exiit ad eam cum fratribus suis frater eius. Et quia eam separare à Viro non poterat, primo verbo omnem ei mundi gloriam in cultu vestium, & in omnibus seculi pompis & curiositatibus interdixit; formam vitæ matris suæ, in qua multo tempore vixit cum Viro, ei indixit, & sic eam à se dimisit. Illa verò obedientissimè parens præcepto, rediit ad propria, mutata repentè secundùm omnipotentiam dexteræ Excelsi. Stupebant omnes, adolescentulam nobilem, delicatam, subita mutatione in habitu & victu, in medio seculi vitam ducere eremiticam: instare vigiliis & ieiuniis, & continuis orationibus, & ab omni seculo prorsus se facere alienam. Biennio postea sic vixit cum Viro suo: illo sanè, secundo maximè anno, dante Deo honorem, nec temerare vlterius præsumente templum Spiritus sancti. Qui etiam tandem virtute eius perseuerantiæ victus, liberamque à se dimittens iuxta ritum Ecclesiæ, facultatem ei concessit seruiendi Deo cui se probauit. Illa

Soror eius in pompa seculi veniens ad visitandos fratres, non admittitur.

En quam viuendi formam à fratre etiamnum coniugata accipiat.

Mira & subita eius conuersio.

verò optata libertate potita, Monasterium Villeium adiens, cum sanctimonialibus ibi Deo seruientibus reliquum vitæ suæ Deo vouit: vbi tantam ei Do minus gratiam contulit sanctitatis, vt non minus animo quàm carne illorum probaretur virorum Dei esse germana.

Mariti consensu sese Deo consecrat.

CAPVT VII.

De Ordinatione Bern. in Abbatem, deque aduersa valetudinis eius; item de laude disciplinæ religiosa iam tum in Clara-valle vigentis.

CVM autem missus nouiter Claram-vallem Bernardus ordinandus esset in ministerium ad quod assumptus erat, & sedes Lingonensis vacaret, ad quam ordinatio ipsa respiciebat: quærentibus fratribus, quo eũ ducerent ordinandum, citò de proximo se obtulit bona fama Venerabilis Cathalaunensium Episcopi opinatissimi illius Magistri Guilielmi de Campellis; illucq; eũ transmittendum esse diffinitum est. Sicque factum est. Abiit autem Cathalaunum assumpto secum Elboldone monacho quodam Cisterciensi. Intrauit ergò prædicti Episcopi domum iuuenis exesi corporis & moribundi, habitu quoque despicabilis, subsequente monacho seniore, & magnitudine & robore corporis eleganti, aliis ridentibus, aliis irridentibus, aliis rem sicut erat interpretando venerantibus. Cùm autem quæreretur, quis eorum esset Abbas, Episcopus primus oculos in eum apertos habens agnouit seruum Dei, & suscepit eum sicut seruum Dei. Cùm enim primò in priuato colloquio omni meliꝰ locutione prudentiam iuuenis magis magisque proderet verecundia loquendi, intellexit Vir sapiẽs diuinam visitationẽ in aduentu hospitis sui. Nec defuit hospitalitatis pia instantia, donec vsque ad familiarem fiduciam & libertatem loquendi producto colloquio ad alterutrum, iam melius eum commendaret conscientia sua quam verba. Quid multa? Ex illa die & ex illa hora facti sunt cor vnum, & anima vna in Domino; in tantum vt sæpè alter alterum hospitem deinceps haberet, & propria esset domꝰ Episcopi Clara-vallis: Clara-vallensium verò efficeretur non sola domus Episcopi, sed & per ipsum tota ciuitas Cathalaunensis. Quinetiam & Rhemensis prouincia & Gallia tota per eum in deuotionem excitata est ad reuerentiam Viri Dei. Ab illo siquidem tanto Episcopo cæteri didicerunt suscipere eũ, & reuereri tanquam angelum Dei, ita vt huius temporis præfecisse in eo gratiam videatur homo tantæ auctoritatis, sic affectus erga ignotum monachum, & monachum tantæ humilitatis.

31.

Guillelmi de Campellis Episcopi Catalaun. elogium.

Pius erga Bern. pia humanitas & hospitalitas.

32. Modico verò post tempore transacto, cùm eousque infirmitas Abbatis ingrauesceret, vt iam non nisi mors eius, aut omni morte grauior vita speraretur, ab Episcopo visitatus est. Cumque viso eo Episcopus se non solùm vitæ eiꝰ, sed & sanitatis spem habere diceret, si cõsilio eius acquiescens, secundùm infirmitatis suæ modũ aliquam corpori suo curam pateretur impendi: ille verò à rigore vel vsu cõsuetudinis suæ minus facilè flecti posset, profectus Episcopus Capitulum Cisterciense ibi coram pauculis Abbatibus qui conuenerant, pontificali humilitate, & sacerdotali charitate toto corpore in terram prostratus, petiit & obtinuit, vt tantum anno vno in obedientiam sibi traderetur. Quid enim tantæ humilitati in tanta posset auctoritate negari? Reuersus itaque Claram vallem, extra claustra & terminos monasterii domunculam vnam ei fieri præcepit: ordinans & mandans in cibo vel potu, siue in aliquo eiusmodi circa eum nullam ibi teneri ordinis districtionem, nullam de tota etiam domus ad eum referri sollicitudinem, sed sibi* eum viuere secundùm modum ab eo præstitutum.

NOTA insignem Episcopi humilitatem, nec minus sinceram erga Bern. dilectionem.

* al *fini.*

33. Eodem tempore & ego Claram-vallẽ, ipsumque frequentare cœpi. Quem cùm ibi cũ quodam Abbate altero visitarẽ, inueni eum in suo illo tugurio quale leprosis in compitis publicis fieri solet. Inueni autem ex præcepto (vt dictum est) Episcopi & Abbatum feriatum ab omni sollicitudine domus tam interiori quàm exteriori, vacantem Deo & sibi, & quasi in deliciis paradisi exul-

Guillelmi. Abbas S. Theod. visitat Bern. curandæ valetudinis caussa, extra monasterium agentem.

tantem. Ingressusque regium illud cubiculum, cùm considerarem habitationem & habitatorem, tantam mihi (Deum testor) domus ipsa incutiebat reuerentiam sui, ac si ingrederer ad altare Dei. Tantaque affectus sum suauitate circa hominem illum, tantoque desiderio in paupertate illa & simplicitate cohabitandi ei, vt si optio illa die mihi data fuisset, nil tam optassem, quàm ibi cũ eo semper manere ad seruiendum ei. Cúmq; & ipse vicissim nos cum gaudio suscepisset, & quæreremus quid ageret, quomodo ibi viueret, modo illo suo generoso arridens nobis, optimè, inquit. Ego cui hactenus homines rationabiles obediebant, iusto Dei iudicio irrationali cuidam bestiæ datus sum ad obediendum. Dicebat autem de quodam homine rusticano & vano, nihil prorsus scienta, ipsumque ab infirmitate qua laborat, curaturum se iactitante, cui ad obediendum ab Episcopo & Abbatibus & fratribus suis traditus erat. Ibique cum eo manducantes, cùm arbitraremur hominem tam infirmum, tantæque prouidentiæ commissum, sicut oportebat, procurandum, & videremus ei agente medico illo suo offerri cibos quos sanus quis vix præ angustia famis attingeret, videbamus & tabescebam⁹: vix regulari silentio nos cohibente, quin in illum quasi sacrilegum & homicidam ita & contumeliis insurgeremus. Ipse autem in quem hæc fiebant, indifferenter cuncta sumens, æquè omnia approbabat, sicut qui sensu ipso corrupto, & penè emortuo sapore, vix aliquid discernebat. Nam & sanguinem crudum per errorem sibi oblatum pro butyro multis diebus noscitur comedisse; oleum bibisse tanquam aquam, & multa talia cõtingebant ei. Solam quippe aquam sibi sapere dicebat, eo quod dum sumeret, fauces & guttur ei refrigerabat.

Erga Virum S. affectus simulque reuerentia.

Vide quam bellè curetur Bern. infirmus. Exempl. Notandum infirmis contra tædium & impatientiam.

Summa eius patientia & mortificatio.

34. Sic ergo tunc eum inueni, & sic habitabat in illa solitudine sua vir ille Dei. Sed non erat solus, cum quo erat Deus, & custodia & consolatio sanctorum Angelorum. quod etiam manifestis indiciis demõstratum est. Nocte enim quadam solitò attentiùs orando effuderat super se animam suam, cùm tenuiter soporatus voces audiuit tanquam transeútis multitudinis copiosæ. Euigilans autem & easdem voces pleniùs audiens, cellam quoq; in qua iacebat egreditur, & prosequitur abeuntes. Haud procul aberat locus densis adhuc spinarum vepriúmque frutetis abundans, sed nunc longè mutatus ab illo. Super hunc aliquamdiu stabant velut alternantes chori hinc inde dispositi, & Vir sanctus audiebat & delectabatur. Cuius tamen mysterium visionis non priùs agnouit, quàm translatis post aliquot annos ædificiis Monasterii, eodem loco positum oratorium cerneret, vbi voces illas audisset. Mansi autem indignus ego cum eo paucis diebus, quocunque oculos vertebam mirans, quasi cælos me videre nouos, & terram nouam, & antiquorum Ægyptiorum monachorum patrum nostrorum antiquas semitas, & in eis nostri temporis hominum recentia vestigia.

Visio eius de translatione Monasterium locum ampliorem.

35. Erat enim tunc temporis videre Claræ-vallis aurea secula, cùm viri multi olim diuites in seculo & honorati, tunc in paupertate Christi gloriantes, Ecclesiam Dei plantarent in sanguine suo, in labore & ærumna, in fame & siti, in frigore & nuditate, in persecutionibus, & contumeliis, & angustiis multis, præparantes Claræ-valli eam quam hodie habet sufficientiam & pacẽ. Neq; enim se tam sibi quàm Christo & fratribus ibi Deo seruituris viuere æstimãtes, pro nihilo habebant quicquid sibi deesset: dum relinquerent post se quod illis sufficeret & ad subsidium necessitatis, & ad aliquam conscientiam voluntariæ pro Christo paupertatis. Primaque facie ab introeuntibus Claram-vallem per descensum montis Deus in domibus eius cognoscebatur, cùm in simplicitate & humilitate ædificiorum simplicitatem & humilitatẽ inhabitantium pauperum Christi vallis muta loqueretur. Denique in valle illa plena hominum, in qua nemini ociosum esse licebat, omnibus laborantibus, & singulis circa iniuncta occupatis, media die mediæ noctis silentium à superuenientibus inueniebatur, præter laborum sonitus, vel si fratres in laudibus Dei occuparentur. Porrò silentii ipsius ordo & fama tantam etiam apud seculares homines superuenientes sui faciebat reuerentiam, vt & ipsi non dicã praua vel ociosa, sed aliquid etiam quod ad rem non attineret, ibi loqui vererentur. Loci verò ipsius solitudo inter opaca syluarum, & vicinorum hincinde montium angustias, in quo serui Dei latebant, speluncam illam sancti Benedicti patris nostri quodammodo repræsentabat, in qua aliquando à pastoribus inuentus est: vt cuius imitabantur vitam, habitationem eius ac solitudinis formam aliquã habere viderentur. Omnes quippe etiam in multitudine solitarii ibi erant. Vallem namque illam plenam hominibus ordinis ratione charitas ordinata singulis solitariam faciebat: quia sicut vnus homo inordinatus, etiam cum solus est, ipse sibi turba est: sic ibi vnitate spiritus & regularis lege silentii in multitudine hominum ordinata, solitudinem cordis sui singulis ordo ipse defendebat.

Claræ-vallis aurea secula.

Clara vall. Religiosæ Vitæ viuum & clarissimum exemplar.

Silentii ibidem quanta obseruantia.

Homo inordinatus etiam solus sibi ipsi turba est.

Solitudo etiã in multitudine.

Domibus verò & habitaculis simplicibus, victus inhabitantium persimilis erat. Panis non iam furfureus, quàm terreus videbatur, duris fratrum laboribus vix de terra deserti illius sterili productus: cætera quoque cibaria quæque vix erant aliquid saporis habentia, præterquàm quod fames seu amor Dei faciebat: sed & ipsũ nouitii seruoris simplicitas sibi tollebat, cùm quasi venenum arbitrantes quicquid comedentem vtcumque delectaret, recusarent dona Dei propter gratiam quam in eis sentiebant. Cùm enim circa omne gen⁹ carnalis tolerantiæ cum adiutorio gratiæ Dei, studium spiritualis Patris hoc in eis effecisset, vt plurima quæ homini in carne constituto impossibilia priùs videbantur, iam non solùm constanter peragerent & sine murmuratione, sed etiam cum ingenti delectatione: ipsa delectatio aliam in eis pepererat murmurationem, eò periculosiorem, quò eam æstimabant quasi remotiorem à carne, spiritui propinquiorem. Persuasum quippe habentes, & quasi cum testimonio conscientiæ suæ memoriæ fideliter commendatum, inimicam esse animæ omnem delectationem carnis, quicquid carnem cum qualibet delectatione nutrire videretur, fugiendum arbitrabantur. Quasi enim per aliam viam reduci se putabant in regionem suam, cùm præ dulcedine amoris interioris, amara æquè ac dulcia delectabiliter edendo, delectabiliùs viuere sibi viderentur in eremo, quàm priùs vixissent in seculo. 36.

Victus fratrum perennis.

Vide quàm alieni fuerint ab omnibus carnis illecebris & oblectamentis.

Inimica animæ omnis delectatio carnis.

Cúmque in hoc suspectam aliquatenus haberent spiritualis Patris quotidianam correptionem, quasi carni eorum plusquam spiritui deferentem, aliquando ad iudicium prædicti Catalaunensis Episcopi, qui tunc fortè aderat, res delata est. Super quo Vir ille potens in verbo, sermonem ad eos aggressus, ad eum finem perduxit, vt omnem hominem quicumque dona Dei recusauerit propter gratiam Dei, inimicum esse gratiæ Dei, & Spiritui sancto resistere pronũciaret. Adducta siquidem historia de Helisæo Propheta & filiis Prophetarum cum eo in desertis locis vitam Eremiticam ducentibus, quomodo cùm aliquando ad horam refectionis ventũ esset, amaritudo quædam mortis in olla decoctionis eorum inuenta, per virtutem Dei, & ministerium Prophetæ per infusionem farinulæ dulcorata est: olla (inquit) illa prophetica olla vestra est, nil in se nisi amaritudinem habens: farina verò amaritudinem in dulcedinem conuertens, gratia Dei operans est in vobis. Sumite ergo securi, & cum gratiarum actione, quod cùm naturaliter minus aptum fuerit vsibus humanis, ad hoc per gratiam Dei vestris est vsibus aptatum, vt viuamini & comedatis. In quo si inobedientes & increduli permanetis, resistitis Spiritui sancto, & gratiæ eius ingrati estis. 37.

Episc. Catalaun. indiscretum fratrũ zelum redarguit.

4. Reg. 4.

CAPVT VIII.

De magna vitæ eius seueritate, & indefesso, inter continuas fractæ valetudinis incommoda laborandi studio.

HÆc ergo fuit in tẽpore illo sub Abbate Bernardo & magisterio eius in clarissima & charissima valle 38.

illa spiritualium schola studiorum: hic feruor regularis disciplinæ, omnia eo faciente & ordinante, & tabernaculum Deo in terris ædificante secundũ exemplar quod ei in monte ostensum est, cùm in solitudine Cisterciensi cum Deo in nube habitaret. Et vtinam post rudimenta primæ conuersationis, postquàm didicit aliquatenus & consueuit homo cum hominibus esse, & intelligere super egenum & pauperem, compatiendo infirmitatibus hominum: vtinam se circa semetipsum talem exhibuisset qualem erga cæteros, tam benignum, tam discretum, tam sollicitum. Sed continuò cùm ab annuæ illius obedientiæ vinculo solutus, & sui iuris effectus est, velut arcus distentus ad pristinum rigorem, & sicut torrens detentus & dimissus, ad prioris cursus consuetudinem reuersus est, quasi repetens à semetipso pœnas diutinæ * illius quietis, & damna laboris intermissi. Videres hominem imbecillem & languidum conari & aggredi quæcumque vellet, minus considerare quid posset, sollicitum pro omnibus; circa seipsum negligentem; omnibus in omnibus aliis obedientissimum, sed de seipso vix aliquandò seu charitati, seu potestati obedientem. Semper enim priora sua nulla reputans, maiora moliebatur ad non parcendum corpori, ad studiis spiritualibus robur addendum: corpus suum variis infirmitatibus per se attenuatum, ieiuniis insuper & vigiliis sine intermissione atterendo.

* diusculæ. Magnus vitæ rigor in sancto Viro.

39. Assiduus in oratione. Cilicio vsus

Orabat stans die noctúque, donec genua eius infirmata à ieiunio, & pedes eius à labore inflati, corpus sustinere non possent multo tempore, & quamdiu occultũ esse potuit, cilicio ad carnem vsus est. Vbi verò sciri aduertit continuò illud abiiciens, ad communia se conuertit. Cibus eius, cum pane lac, vel aqua decoctionis leguminum, vel pultes quales infantibus fieri solent. Cætera vel eius infirmitas non recipiebat, vel parsimoniæ studio ipse recusabat. Vino si quando vtebatur, tarò & nimis modico, cùm magis aquam & infirmitati suæ & appetitui competere testaretur. Sic autẽ affectus & confectus, à communi fratrũ labore, seu diurno, seu nocturno, vix se aliquando patiebatur esse excusatũ, seu ab occupationibus & laboribus ministerii sui. Videbãt eum & conuersationem eius homines medici mirabantur, tantamque vim eum in seipso causabantur inferre naturæ, ac si agnus ad aratrum alligatus arare cogeretur. Nam cum crebra illa ex corruptione stomachi per os eius indigestæ cruditatis eruptio aliis inciperet esse molestior, maximè autem in choro psallentium, non tamen illicò collectas fratrum deseruit: sed iuxta locum stationis suæ procurato ac effosso in terra receptaculo, doloris illius sic aliquamdiu prout potuit, necessitatem illam transegit. At vbi ne hoc quidem permisit intolerantia rei, tunc demùm collectas deserere, & seorsùm secum habitare compulsus est, nisi quantum siue collocutionis, siue consolationis gratiâ, siue disciplinæ claustralis necessitate, conuentui eum fratrum aliquando oportebat interesse.

Cibus eius.

NOTA Quantam naturæ suæ vim intulerit, iudicio medicorum.

Conuentum fratrum deserere, cogitur ob cruditatem stomachi.

40. Et hæc fuit tristis illa necessitas, qua primò sancta illa fraternitas, sanctæ illius paternitatis iugi consortio carere posse coacta est. In quo dolemus quidã & plangimus infirmitatis eius tristem effectum, sed sancti desiderii & spiritualis feruoris affectum veneramur. Quanquã nec infirmitatis eius affectus vsquequaque plangendus sit & dolendus. Quid enim si voluit sapientia Dei per infirma potius hominis illius tot tantaq; confundere fortia mundi huius? Quid verò aliquando pro qualibet infirmitate eius remansit infectum, quod per eum secundùm sibi datam gratiam fieri oporteret? Quis enim nostra ætate, quantumuis robusti corporis, & accuratæ valetudinis, tanta aliquando fecit, quanta iste fecit & facit moribundus & languidus ad honorem Dei, & sanctæ Ecclesiæ vtilitatem? Quantum postea numerum hominum verbo & exemplo traxit de seculo non solùm ad conuersionem, sed ad perfectionem? Quantas eis per totum Christianum orbem constituit domos seu ciuitates refugii, vt quicunque peccauerint ad mortem, & æternæ mortis rei iudicati fuerint, reminiscantur & conuertantur ad Dominum, & confugiant ad eas, & saluentur in eis? Quæ schismata Ecclesiæ non sedauit? quas non confudit hæreses? quam pacem inter dissidentes ecclesias & populos non restituit? Et hæc quidem communia sunt. Cæterùm quæ bona innumeris hominibus sigillatim præstitit pro causa, pro persona, pro loco, pro tempore, quis enumeret?

Infirmo illo instrumento Deus quot patrârit mirabilia.

Quid simile nunc præstant robustissimi? Multi & miri eius pro Ecclesia labores & fructus in gentes.

41. Porrò si nimietas in eo reprehenditur sancti feruoris, habet certè apud pias mentes excessus iste reuerantiã suam: quia quicumq; spiritu Dei aguntur, multum verentur in seruo Dei reprehẽdere nimiùm * istam nimietatem. Habet & facilem apud homines excusationem, cùm vix audeat quisque eum condemnare, quem Deus iustificat, tam multa, tam sublimia cum eo & per eum operando. Ferè enim solùm reputatur ad culpam, quod cæteri præsumere sibi solent ad gloriam. Fuerit autem bono iuueni suspecta iuuentus sua, (beatus quippe qui semper est pauidus a) fuerit ei studium tantam virtutum plenitudinem quam habebat ex gratia, aliqua etiam laboris sui cõscientia cumulare. Sed & vita eius quę omnibus proponebatur imitanda, frugalis continentiæ exemplo carere non debuit. In quo seruus Dei etsi nimietate forsitan excessit, piis certè mentibus non de nimietate, sed de feruore exemplum reliquit. Quid autem eũ nititur excusare, in quo ipse qui veretur omnia opera sua, non confunditur vsq; hodie se accusare, sacrilegii arguens semetipsum quòd seruituti Dei & fratrum abstulerit corpus suum, dum indiscreto feruore imbecille illud reddiderit ac penè inutile? Sed conualuit de infirmitate, & infirmus fortior & potens factus est. Virtus namque Dei vehementiùs in infirmitate eius refulgens, ex tunc vsque hodie digniorem quandam apud homines ei efficit reuerentiam, & in reuerentia auctoritatem, & in auctoritate obedientiam.

Sancti Viri non temerè arguendi nimii feruoris. * al. nimiam.

a Prou. 28.

Bern. agnoscit culpam; indiscreto erga seipsum rigoris.

42. Iam tunc enim ad opus prædicationis diuinitus aptabatur, ad quod (vt suprà dictum est * ex vtero matris suę cum testimonio diuinæ reuelationis olim fuerat præsignatus. Nec tunc tantummodò, sed omni tempore cõuersionis, & subiectionis, & prælationis suæ, ipso ordinante quo & agente, congruo ordine ad hoc instituebatur, & ignorans quid de se fieret non solùm monastico, sed & omni ecclesiastico ordini in hoc præparabatur. Et primùm quidem circa resuscitandum in monastico ordine antiquæ religionis feruorem, primitias iuuentutis suæ dedicauit, exemplo & verbo in conuentu fratrum intra septa monasterii ad hoc omni studio vacans. Postmodum autem cùm ad alium vitæ & conuersationis ordinem infirmitate corporis cogeretur, & sicut dictum est, necessitas infirmitatis, & ordo necessitatis à communi eum conuersatione conuentus plus solito sequestrasset: hæc prima cœpit esse occasio, vt quasi hominibus de seculo expositus, quorum iam ad eum multitudo magna confluebat, ipse etiam præsentiam suam liberiùs eis ac liberaliùs commodans, verbum vitę prædicaret. Cúmq; & longiùs aliquando à monasterio pro causis Ecclesiæ communibus obedientiâ traheretur, & quocumque veniret, vndecumque locuturus, de Deo silere non posset, & agere quæ Dei sunt non cessaret: sic in breui apud homines innotuit, vt Ecclesia Dei tam vtili membro in corpore suo reperto vti ad quodcunque oportebat non dissimularet. Sed & licet à primo flore incuntis ætatis; fructibus Spiritus semper abundauerit: ab hoc tamen tempore copiosius ei addita est (sicut Apostolus dicit b) manifestatio Spiritus ad vtilitatem, sermo scilicet fœcundior sapientiæ ac scientiæ cum gratia prophetiæ, operationes virtutum, diuersarum opitulationes sanitatum. Quorum quædam quæ certa narratione didici, qua fide à fidelibus mihi viris assignata sunt, eadem & ipse legentibus resigno.

* cap. 5.

Ad prædicationem diuinitus ordinatur.

Item ad reformationem monasticæ disciplinæ.

Et totius Ecclesiæ opem ac ædificationem.

b 1. Cor. 12.

CAPVT IX.

De miraculis per eum patratis, & periculo arrogantiæ in eo mirè per propinquos represso.

43. PRimum ergo signum hoc fuit quod in manu serui sui mundo celebre Christus effecit. Cùm aliquantos iam in Claraualle explesset annos, contigit virum nobilem, & ipsius quoque secundùm carnem propinquum Iosbertum de Firmitate, quod est oppidum proximum monasterio, grauiter infirmari. Qui subitò præoccupatus, amisit penitus intellectum pariter & loquelam. Vnde & filius eius Iosbertus iunior, & omnes simul amici, eo magis affligebantur dolore, quòd sine confessione & viatico vir magnificus, & magnificè honoratus obiret. Cucurrit nuncius ad Abbatem, neque enim tunc in monasterio erat. Venit, & inuenit eum iam triduo sic iacentem. Compassus autem homini, sed & motus lacrymis filii simul & lugentium cæterorum, confisus est de misericordia Dei, & sermonem magnificum protulit, dicens eis: Notum vobis est, quòd in pluribus homo iste grauauit Ecclesias, oppressit pauperes, offendit Deum. Si mihi creditis, vt Ecclesiis restituantur ablata, & vsurpatæ iam grauamen pauperum cõsuetudines dimittantur, loquetur adhuc & suorum confessionem faciet delictorum, diuina quoque suscipiet sacramenta deuotus. Mirantur omnes, lætatur filius, familia omnis exultat: quicquid præcipit homo Dei, firmiter ei promittitur & impletur. Cæterum frater eius Gerardus, & Galdricus auunculus, non parum territi & turbati, secretiùs eum super tali promissione conueniunt, duriùs arguunt, acri* inuehuntur. Quibus breuiter simpliciterque respondens, facile (inquit) facere potest Deus, quod difficile credere vos potestis. Itaque post secretam orationem, ad oblationem Sacrificii immortalis accedit. Quo offerente nuncius superuenit, qui indicaret præfatum Iosbertum liberè iam loquentem rogare obnixiùs, vt vir Dei festinaret ad eum. Cui etiam post oblatum Sacrificium venienti cum lacrymis & gemitu peccata confessus, diuina sacramenta suscepit: & duobus post hæc aut tribus diebus viuens, & loquens, ea maximè quæ præceperat Abbas sanctus, constituit sine vlla retractatione seruari. Sed & disposuit domui suæ, & eleemosynas dedit, & sic demùm Christiano more in bona spe misericordiæ Dei animam exhalauit.

Moribundum sensibus iam destitutum, & de salute periclitantem disponit ad salutarem mortem, Imperans satisfactionem pro omnibus illatis.

Et offerens pro eo sacrificium.

44. Reuertebatur aliquando Pater sanctus à pratis, & obuiam habuit mulierem paruulum filium in brachiis deportantem, quem de longè attulerat ad eum, ab vtero matris habentem manum aridam & brachium tortum. Motus autem lacrymis matris & precibus iussit puerum deponi, factáque oratione continuò signans puerum, & brachium, & manum eius, dixit mulieri vt vocaret filium suum. Vocauit illa infantem, & ille accurrit, & vtroque brachio amplexatus matrem suam, sanus factus est ex ea hora.

Puer cuiusdã aridum brachium & manum sanat.

45. Erant autem huius beati viri fratres & filii spirituales mirantes super his quæ audiebant & videbant de eo. Nec tamen more carnalium in gloriam eleuabantur humanam, sed iuuenili eius ætati, & nouæ adhuc conuersationi, spirituali sollicitudine metuebant. In quo nimirum zelo Galdricus auunculus eius, & Guigo primogenitus fratrum, cæteros anteibant: vt ipsos tanquam geminos quosdam stimulos carnis suæ, ne gratiarum magnitudo eum extolleret, accepisse diuinitus videretur. Neque enim parcebant, verbis durioribus exagitantes teneram verecundiam eius, calumniantes etiam benè gesta, signa omnia annihilantes, & hominem mansuetissimum nihilque contradicentem, frequenter vsque ad lacrymas improperiis & opprobriis affligentes. Narrare solet venerabilis Episcop* Lingonensis Godefridus sancti Viri & propinquus sanguine, & conuersione socius, & ex tunc per omnia indiuiduus comes, primo miraculo quod per manus eius fieri vidit, prædictum germanũ eius affuisse Guidonem. Erat enim eis transitus per castrum Nantonis in territorio Senonum, & iuuenis quidam cuius pedem fistula occupauerat, prædicti Patris tactum & benedictionem cum multa supplicatione petebat. Signatus autẽ statim conualuit, & post paucissimos dies regressi per idem oppidum, sanum eum atque incolumem inuenerunt. Cæterùm sæpè dictus beati Viri frater ne ipso quidem poterat compesci miraculo, quominus increparet eum, & præsumptionis argueret, quòd acquieuerit tangere hominem: tanta siquidem charitate pro eo sollicitus erat.

NOTA Quam sollicitè & quomodo periculum elationis ab eo arcere studeat Auunculus & fratres eius.

CAPVT X.

De aliis sanitatum beneficiis erga diuersos præstitis.

CIrca idem tempus accidit vt auunculus eius Galdricus, qui & ipse zelo simili ei* mansuetudinem (sicut prædiximus) duris increpationibus obruebat, grauissimis febribus laboraret. Demùm ingrauescente morbo, ipsa doloris magnitudine superatus Abbatem humili obsecratione compellat, vt sui misereatur, & opem sibi ferat quam cæteris consueuit. At ille cuius spiritus super mel dulcis, primùm leniter breuiterque commemorans crebras super huiusmodi obiurgationes ipsius, & imponens ei ne fortè hæc diceret tentans eum, persistenti tandem manum imponit, & febrem abscedere iubet. Nec mora, ad imperium eius reliquit eum febris, expertũ in semetipso quod in cæteris arguebat. 46. Idem quoq; Galdricus cum in Claravalle aliquantos iam perageret annos, feruens spiritu & totius boni æmulator, ex hac luce migrauit. Qui ante vnam ferè horam mortis turbatus ad momentũ & toto corpore terribiliter motus infremuit: sed ad pristinam serenitatem reuersus, vultu deinceps placidissimo expirauit. Noluit autem Dominus sollicitum Abbatis animum huius rei cognitione fraudari. Siquidem post aliquot dies idem Galdricus apparens ei in visu noctis, cùm omnia erga sese prospera esse sciscitanti responderet, & in magna sese gratularetur felicitate locatum, demùm interrogatus est, quidnam sibi voluerit tam acerba illa in morte tamque repentina commotio. Dicebat autem quòd ea hora duo spiritus nequã velut in puteum horrendæ profunditatis eum præcipitare parassent: vnde territus ita contremuit, sed beato Petro accurrente ereptus nihil sensit deinceps læsionis.

Galdricum Auunculum suum à febre liberat.

De eiusdem post mortem statu docetur.

Longum esset cuncta narrare quæ super his qui ex hac vita discesserant, & eorum felicitate seu etiam necessitate, diuina ei gratia reuelare ab ipsis initiis consueuit. 47. Vnum tamen dixerim, quod ob fratrum commonitionem aliquoties etiam ipse commemorat. Frater quidam bonæ intentionis, sed durioris erga cæteros fratres conuersionis, & minus compatiens quàm deberet, in monasterio defunctus est. Post paucos autem dies Viro Dei apparuit vultu lugubri, & habitu miserabili, significans non ad votum sibi cuncta succedere. Interrogatus autem quid sibi esset, quatuor acerris sese traditum querebatur. Ad quod verbum continuò impulsus est, & quasi præcipitanter expulsus à facie Vir Dei. Qui grauit* ingemiscens post tergum eius clamauit: Præcipio tibi in nomine Domini, vt qualiter tecum agatur, in proximo mihi iterùm innotescas. Et conuersus ad orationem pro eo, & oblationem hostiæ salutaris, aliquos etiam fratrũ quorum ampliorem nouerat sanctitatem, eidem similiter subuenire monebat. Nec verò destitit donec postea sicut præceperat, per aliam reuelationem cognita eius liberatione, meruit consolari.

Nota Pœnam fratris defuncti erga alios, dum viueret duriotis.

Idem ope S. Bern liberatur.

48. [Vir reuerendissimus Humbertus, Igniacensis postea Cœnobii ædificator, & primus Pater, in Claravalle tam acriter morbo epilepsiæ laborabat, vt septies corruens vnâ die demum etiam cerebro turbato, vix multorum manibus fratrum colligatus in lectulo teneretur. Adueniens autem Venerabilis Abbas, & sic inueniens virum, quem pro sua sanctitate speciali venerabatur affectu, repletus est zelo, & ait: Quid facimus? Eamus: oremus. Vt autem ingressus oratorium genua flexit, prædictus vir inter manus tenentium obdormiuit. Qui sequenti die dominica, de manu eius Sacramenta suscipiens, perfectam adeptus est sospitatem, vt nihil vnquam deinceps tale pateretur.]

Humbertus monachus liberatur à morbo Epileptico. Hæc ex M. SS. inserta.

49. Circa hoc tempus in regno Galliæ, & finitimis regionibus

nibus fames inualuit: seruorum autem suorum horrea Domini benedictio cumulauit. Siquidem vsque ad annum illum nunquam eis laboris sui annona sufficerat. Sed & tunc quoque post messem collectam, diligenter omnibus supputatis vix vsque ad Pascha sibi eam posse sufficere æstimabant. Cùm autem emere vellent, sumptus non inuenerunt: quòd longè cariùs solito venderetur. Itaque ipso tempore quadragesimali, pauperum ad eos maxima multitudo confluxit. Quibus eroganies fideliter quod habebant, Domino benedicente, ex modica illa annona vsque ad messem ipsi pariter, & qui superueniebant pauperes, alacriter sustentabantur. Virum pauperem non longè è monasterio habitantē vxor adultera maleficiis cruciabat. Sicut enim ei in ira & furore fuerat comminata, egerat per malignas incantationes, vt miser homo consumptis carnibus nec posset mori, nec viuere sineretur. Sæpius denique & vocis vsum, & sensum omnem corporis amittebat, iterumque redibat non ad vitam, sed ad mortem prolixiorē crudeliter reuocatus. Adducitur tandem homo ad Virum Dei in monasterio demorantem, & ei tragœdie miserabilis explicatur. Qui vehementer indignans, antiqui hostis malitiam tantum sibi in Christianum hominem vsurpasse, vocans duos è fratribus ante sanctum Altare hominem deportari, ibique superposito capiti eius vasculo Eucharistiam continente, in ipsius Sacramenti virtute, à læsione Christiani iubet dæmonem prohiberi. Factum est vt præcepit: & miserum hominem post tantos cruciatus fides perfecta perfectæ reddidit sanitati.

Tempore famis monasterii frumentum diuinitus augetur.

Vir maleficiatus curatur.

Vasculo Eucharistico, siue ciborio capiti eius imposito.

CAPVT XI.

De miraculo Epistola in imbre scripta, nec madefacta, & aliis quibusdam stupendis.

50. FRater Robertus eiusdē sancti Viri monachus, & secundum carnē propinquus, in adolescentia sua quorundam persuasione deceptus, Cluniacum sese contulerat. Venerabilis autem Pater postea quam aliquādiu dissimulauit, eumdem fratrē statuit per epistolam reuocare. Quo dictante, venerabilis Guilielm' Rieuallis postea monasterii primus Abbas in membrana scribens eādem excipiebat epistolam. Erant autē ambo pariter sub dio sedentes: ad dictandum quippe secretius septa monasterii egressi fuerant. Subitò autem inopinatus imber erupit: & is qui scribebat (sicut ipso referēte didicimus) chartam reponere voluit. Ad quem Pater sanctus, opus (inquit) Dei est scribe, ne timeas. Scripsit ergo epistolam in medio imbre sine imbre. Cum enim vndiq; plueret, chartam expositam virtus operuit charitatis, & qui dictabat epistolam, schedulam quoque pariter conseruabat. Et hæc quidem epistola ob tam grande miraculum, in Codice Epistolarum eius à fratribus non immerito prima est ordinata.

Robert. Bernard. cong. ex Clara-valle ad Cluniacens. transiit.

In imbre scribitur Epistola ad Robert. sed ab imbre prorsus intacta.

v. to. 1. Ep. 1. & Not. ib.

51. Agebatur solemnitas quædam præcipua, & frater aliquis quem pro secreta culpa ab Altaris sacri communione suspenderat, notari timens & ruborem non sustinēs, ad manum ei' cum cæteris nimiùm præsumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem noluit, sed intimo corde orabat Deum, vt de tanta præsumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam non poterat ad interiora traiicere, & diu multumque conatus, cum nullo modo præualeret, anxius & tremebundus clausam ore seruabat. Expleta denique hora orationis sexta, Patrem sanctum traxit in partem, cuius pedibus aduolutus, cum multis ei lacrymis quod patiebatur, aperuit, & aperto ore ipsam quoque Eucharistiam ostendebat. Increpans autem eum confitentem absoluit, & ex eo sine difficultate recepit Dominica sacramenta.

Indignè communicans, nō potest gluttire sacram hostiam, nisi absolutus.

52. In minimis etiam rebus magna per eum nouimus contigisse. Venerat aliquando Fusniacum, quæ est Abbatiæ vna de primis, quam ipse ædificauit, in Laudunensi territorio. Cumq; noui ibidem oratorii dedicatio pararetur, ita illud occupauerat muscarum incredibilis multitudo, vt earum sonitus, improbusque discursus, grauem nimis introeuntibus molestiam generaret. Nullo igitur occurrente remedio, dixit sanctus, Excommunico eas, & mane omnes pariter mortuas inuenerunt. Cumque pauimentum omne operuissent, palis eiicientes eas, ita demum basilicam mundauerunt. Hoc autem tam notum & tam celebre fuit, vt inter vicinos quoque, quorum ad dedicationem maxima multitudo conuenit, muscarum Fusniacarum maledictio in parabolam verteretur.

Muscæ dedicationi molestas excommunicat, & omnes extinctæ sunt.

53. In eo quoque monasterio, cui Charus locus[a] nomen est, puerum quendam qui incessanter flebat & eiulabat[*], Vir sanctus osculo sanauit. Cum enim per multos dies sine intermissione plorans, nullam reciperet consolationem, quod genus morbi medici non ignorant, miserabiliter deficiens tabescebat. Quē seorsum alloquens Pater sanctus monebat, vt suorum confessionem faceret delictorum. Facta autem confessione, subitò vultum serenans, petiit à beato Patre sibi osculum dari. Acceptoque osculo pacis ex ore Sancti, in omni protinus pace quieuit, & lacrymarum fonte siccato lætus & incolumis est regressus ad propria.

[a] al. S. vigilantes.

Osculo sanat miserum puerum.

54. Exeunte aliquando Abbate post fratres reliquos ad laborem, filium claudum ei pater obtulit, supplicans, vt ei manum imponere dignaretur. Excusabat autem se Vir Dei dicens, non se esse illius meriti, à quo talia deberent beneficia postulari: claudis reddere gressum apostolicæ esse, non suæ virtutis. Victus tamē patris instantia, signauit puerum, ac dimisit. Qui ex ea hora conualuit, & intra paucos dies ab eodem iterum patre cum multa gratiarū actione reductus incolumis oblatus est Viro Dei.

Claudum puerum curat.

55. Diuertit aliquādo nobilium cohors militum ad Claram vallem, vt viderent locum, ac sanctum eius Abbatem. Prope autem erat sacrum Quadragesimæ tempus: & illi omnes ferè iuuenes dediti militiæ seculari, circumibant quærentes execrabiles illas nundinas, quas vulgò *Torneias* vocant. Cœpit itaque ab eis petere, paucos illos qui ante Quadragesimam supererant dies, ab armis interim vt cessarent. Quibus obstinato animo eius acquiescere monitis renuentibus, Confido, ait, in Domino, quòd ipse mihi dabit inducias quas negastis. Et accersito fratre, iubet eis cereuisiam propinari, benedicens eam & dicens, vt potionem biberent animarum. Biberunt ergò pariter, quidam tamen inuiti præ amore sæculi, metuentes eum quem postea sunt experti diuinæ virtutis effectum. Vt enim egressi sunt monasterii foras, mutuis sese cœperunt inflammare sermonibus, quia cor eorum ardens erat in eis. Inspirante igitur Deo, & currente velociter verbo eius, eadem hora reuersi, & conuersi à viis suis, spiritualis militiæ dextras dederunt. Quorum quidam adhuc militant Deo, quidam autem cum eo iam regnant, carnis vinculis absoluti.

al. Torneas.

Nobiles aliquot monitis eius obstrepentes, hausta, quam benedixerat cereuisia, repente mutati, & conuersi.

56. Quid autem mirum quòd deuotis hunc hominē colit obsequiis maior ætas, in cuius deuotionem diuina virtus ipsam quoque infantiam excitat expertem adhuc rationis, & deuotionis ignarem? Norunt multi illustrem iuuenem Vualtherum de Monte mirabili, cuius patruus frater Vualtherus inter eos, quos prædiximus milites, sacram in Clara-valle militiam est professus. Hunc ergo Vualtherum iuniorem, cum adhuc infantulus esset, & necdum ab ortu suo mensem tertium expleuisset, mater sua benedicendum obtulit Viro Dei, gratulabunda & exultans, quòd in domo sua hospitem mereretur habere tam sanctum Virum. Cumque Vir Dei, sicut semper & in omni loco facere consueuerat, de salute & ædificatione animarum ad circumpositos loqueretur, prædicti mater infantis tenens eum in gremio, sedebat secus pedes ipsius. Accidit autem, vt inter loquendum aliquando manum protenderet, & apprehendere eam conabatur infantulus. Aduertitur tandem conatus paruuli, cum sæpius id fecisset, & mirantibus vniuersis datur ei facultas, vt manum possit apprehendere, quam appetiit. Tum verò mira admodum reuerentia, alteram manum suam supponens, altera tenens eam, tulit ad os suum, & osculatus est eam. Neque id semel tantùm, sed

Infantulus manum eius apprehendit & reuerenter osculatur.

toties faciebat, quoties beatam manum tenere permissus est.

CAPVT XII.

De altercatione Bern. & diaboli. De sanitate per B. Virg. ipsi reddita. Item de Abb. Gulielmo ab eo sanato.

57. INfirmabatur aliquando homo Dei, & velut riuulus quidam phlegmatis incessanter ab eius ore fluebat. Vnde exhausto corpore vsquequaque deficiens, paulò minus ad extrema deuenit. Conuenerunt itaque filii & amici eius velut ad exequias tāti patris: & ego ipse inter cæteros adfui, quòd me quoque eius dignatio in amicorum numero reputaret. Cumque extremum iam trahere spiritum videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal Domini sibi visus est præsentari. Adfuit autem & Satan ex aduerso improbis eum accusationibus pulsans. Vbi verò ille omnia fuerat prosecutus, & Viro Dei esset pro sua parte dicendum, nil territus aut turbatus, ait: Fateor, non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnū obtinere cælorum. Cæterum duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet Patris, & merito passionis; altero ipse contentus, alterum mihi donat, ex cuius dono iure illud mibi vendicans, non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conuentus ille solutus, & homo Dei in se reuersus est. Cumque ex hoc magis dissolutionem sui corporis imminere speraret, visio altera longè dissimilis est secuta.

Bern. ad mortem vsque infirmatur.

Nota verba quibus accusationem se... Satan ... confundit.

58. Siquidem velut in littore quodam positus videbatur sibi nauem quæ se transueheret expectare, cumque applicuisset nauis ad littus, festinabat ingredi, & illa cedens * impingebat in aquam. Vsque tertiò ita faciens, tandem relicto eo nauis ibat, & non reuertebatur. Intellexit autem protinus necdum tempus suæ migrationis adesse. Adhuc tamen crescebat dolor, eò vtique magis molestus, quò minus iam eū spes imminentis exitus solabatur. Contigit autem aduesperascente iam die, vt cæteris fratribus, iuxta consuetudinem, accedentibus ad lectionem collationum, solus Abbas cum duobus fratribus sibi assistentibus remaneret in diuersorio in quo iacebat. Cumque vehementiùs affligeretur, & supra vires dolor excresceret, aduocans alterum è duobus, iubet citius oratum ire. Excusantem denique & dicentem: Non sum ego talis orator; obedientię auctoritate compellit. Itum est & oratum ad Altaria, quæ in eadem basilica erant tria. Primum in honore beatæ Dei Genitricis: duo circumposita in honore beati Laurentii martyris, & beati Benedicti Abbatis. Eadem igitur hora adfuit Viro Dei prædicta beata Virgo, duobus illis stipata ministris, beato scilicet Laurentio, & beato Benedicto. Aderant autem in ea serenitate & suauitate quæ eos decebat, & tam manifestè, vt ex ipso introitu cellulæ, personas quoque discerneret singulorum. Imponentesque ei manus, & loca doloris attactu piissimo lenientes, omnem protinus ęgritudinem depulerunt. Siccatus est enim illico phlegmatis riuus, & dolor omnia abscessit.

** al. soluens.*

Ex visione didicit nondū adesse tempus mortis.

B. Virgo SS. Laurentio & Benedicto comita a eū visitat & curat.

59. Cum autem & ego ægrotarem aliquando in domo nostra, & iam me nimiùm fatigasset, & attriuisset in longum nimium se protendens ægritudo: audiens hoc misit ad fratrem suum, virum bonæ memoriæ Gerardū, mandans me venire ad Claram-vallem, spondens me ibi citò aut curandum, aut moriturum. Ego verò quasi diuinitus accepta, vel oblata facultate, seu apud eum moriendi, seu aliquandiu cum eo viuendi, (quorum quid maluerim tunc, ignoro) profectus statim sum illuc, quamuis cum nimio labore ac dolore. Vbi factum est mihi quod promissum fuerat, & fateor sicut volui. Reddita quippe mihi sanitas est à magna & periculosa infirmitate; sed paulatim vires corporis redierunt. Deus enim bone, quid mihi boni contulit illa infirmitas, feriæ illæ vacatio illa? ex parte id quod volebam. Nam & cooperabatur necessitati meæ toto illo tempore infirmitatis meæ apud eum infirmitas eius,

Guliel. Abb. auctor huius historiæ à B. Bern. curatur.

A qua & ipse tunc temporis detinebatur. Infirmi ergo ambo, tota die de spirituali physica animæ conferebamus; de medicamentis virtutum contra languores vitiorum. Itaque tunc disseruit mihi de Cantico canticorum, quantum tempus illud infirmitatis meæ permisit, moraliter tantùm, intermissis mysteriis Scripturæ illius, quia sic volebam, & sic petieram ab eo. Singulisque diebus quæcunq; super hoc audiebam, ne mihi effugerent; scripto alligabam, inquantum mihi Deus donabat, & memoria me iuuabat. In quo cum benignè, & sine inuidia exponeret mihi, & communicaret sententias intelligentię, & sensus experientiæ suæ, & multa docere niteretur inexpertum, quæ non nisi experiendo discuntur, etsi intelligere non poteram adhuc, quæ apponebantur mihi, plus tamen solito intelligere me faciebat, quid ad ea intelligenda deesset mihi. Sed de his hucusque dixisse sufficiat.

NOTA. Quale inter duos infirmos Abbates colloquium iam apud plerosque ægros præcipuus de corporis cura sermo est. Canticum Cant. moraliter exponit infirmus in gratiam infirmi.

Cum autem instante Dominica, quæ Septuagesima denominatur, vespere Sabbati Dominicam ipsam præcedentis, iam tantum conualuissem, vt valerem de lecto per me surgere, & solus exire, & intrare possem, cœpi disponere de reditu nostro ad fratres nostros. Quod ipse auditum omninò prohibuit, & vsque ad Dominicā Quinquagesimæ omnem mihi spem reditus, & conatū interdixit. Acquieui facilè, cum quod præcipiebatur, & voluntas non abnueret, & infirmitas requirere videretur. Cum autem vltra Dominicam illam Septuagesimæ à carnibus, quibus vsq; ad diem illam, ipso præcipiente & necessitate cogēte, vescebar, vellem abstinere; & hoc ipsum prohibuit. Super quo cum nec monenti acquiescerem, nec rogantem audirem, nec obedirem præcipienti: sic vespera illa Sabbati ab inuicem discessim⁹, ille tacitus ad Completorium, ego ad lectum. Et ecce infirmitatis meæ rabies rediuiua quasi resumptis omnibus viribus pristinis, cum tanta me vehementia & ferocitate inuadens corripuit, tantaque malignitate tota nocte illa deuastando cruciauit, supra vires, supra virtutem, vt de vita desperans, vix saltem vsq; ad diem, vt vel semel adhuc loquerer Viro Dei, crederem me victurus. Cúmque in dolore illo totam noctem duxissem, summo manè accersitus ille aduenit, non tamen afferens mihi, quē solebat, vultum compatientis, sed quasi arguētis. Subridens tamen: Quid (inquit) hodie comederis? Ego verò qui iam ipso tacente, hesternam inobedientiam certissimè interpretabar causam esse illius afflictionis meæ, quicquid, inquam, præcipietis. Quiescite ergo, ait, non morieminí modò. Et abiit. Et quid dicam? Confestim & omnis dolor abiit: nisi quòd fatigatus nocturno illo dolore meo, tota ipsa die vix de lecto surgere præualui. Quis enim aut qualis fuit ille dolor? Non recolo similem me aliquando fuisse perpessum. In crastino autem sanus factus sum, & vires recepi. Et paucis interpositis diebus, cum benedictione & gratia bona boni hospitis mei, ad propria reuersus sum.

60.

B

NOTA. Pœnam inobedientis infirmi, quasi arbitrio Bern. & inflictam & relaxatam.

C

CAPVT XIII.

De fama sanctitatis eius vbique diuulgata; & ipsius Claræ-vallis mirabili propagatione. Item de spiritu seu gratia prophetiæ ipsi concessa.

CVmque dilectus Deo & hominibus Bernardus in illa Valle sua & vicinis ciuitatibus, & regionibus D quas aliquoties eum inuisere domesticæ curæ ratio cogebat, tantis floreret virtutibus & miraculis, cœpit etiam seu communibus Ecclesiæ necessitatibus, seu charitate fratrum, seu obedientiâ maiorum, ad remotas pertrahi regiones, paces desperatas inter dissidentes Ecclesias & principes sæculi reformare; causas humano sensui & consilio interminabiles, auxilio Dei pacificè terminare; & virtute potius fidei quàm spiritu huius mundi de multis huiusmodi impossibilib⁹ possibilia faciēdo, quasi mōtes transferēdo, magis ac magis in oculis omniū mirabilis & venerabilis apparere. Maximè verò in tantū in eo enitescere cœpit virtus prædicationis, vt dura etiam corda auditorū ad cōuersionē emolliret, & vix aliquādò 61.

Famā sanctitatis passim vbique fit celebris.

vacuus domum rediret. Postmodùm verò feliciter proficiente & vsu sermonis, & exemplo conuersationis, rete verbi Dei in manu piscatoris Dei tam copiosas pisciū rationalium multitudines cœpit concludere, vt de singulis eius capturis, nauicula domus illius impleri posse videretur. Vnde factum est vt in breui maiori miraculo præ omnibus quæ in hac vita gessit miraculis, per vnum hominem languidum & seminecem, & tantummodù loqui valentem, obscura vsque ad illud tempus illa vallis, & re & nomine Clara-vallis efficeretur, diuinæ cuiusdam claritatis lumen quasi de summo quodam apice virtutum diffundens in deuexa terrarum. Et ea tunc apud vallem illā quæ priùs dicebatur Vallis absynthialis & amara, cœperunt montes stillare dulcedinem. Quæ vacua fuerat & sterilis ab omni bono, cœpit abundare spirituali frumento, & de rore cæli & benedictione Dei intrinsecum pinguescere omnia deserta eius, & multiplicata gente magnificare lætitiam: vt impletum in ea videatur quod olim per Prophetam dictum est ad ciuitatem Hierusalem: *Adhuc*, inquit, *dicent in auribus tuis filii sterilitatis tuæ: Angustus est locus, fac locum vt habitemus. Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? Ego sterilis & non parturiens, & istos quis enutriuit?*

Vis & efficacia sermonis & exempli eius ad trahendas animas.

Clara vallis vbi vre tantum re & nomine claruit.

Esa. 49.

62\. Iam enim de locis angustioribus vallis illius, domus claustralis habitationis nō sine diuinis quibusdam reuelationibus translatæ in locum planiorem & spaciosum, magnificatæ ibi & amplificatæ sunt, & adhuc multitudini inhabitantium ipse locus angustus est. Iam domus ordinis illius, filiæ domus ipsius citra & vltra alpes & maria deserta plurima impleuerunt, & adhuc suos & quotidie confluentes, quibus locus quærendus est. Et petuntur vndique fratres & mittuntur, cum beatos se æstiment Reges gentium & Præsules Ecclesiarum, ciuitates & regiones, quæcunque de domo illa & disciplina Viri Dei meruerint contubernium aliquod adipisci. Quid dico? Vltra homines vsque ad barbaras nationes in quib⁹ naturalis feritas naturam quodammodo exuit humanam, religio hæc profecta est, vbi per eam bestiæ syluæ homines fiūt, & cum hominibus assuetæ conuersari, discunt cantare Domino canticum nouum. Quapropter piscator Dei præcipiente Domino non cessat laxare retia in capturā, & aliis abeuntibus, aliis succedentibus in locum eorum, nunquam sanctæ illius congregationis minuitur plenitudo. Hoc vsque nunc egerunt, & quotidie agunt mirificæ eius capturæ Catalaunensis, Rhemēsis*, Maguntinēsis, Leodiensis, & aliarum nonnullarum ciuitatum: Flandriæ quoque & Germaniæ, Italiæ, Aquitaniæ, & aliarum regionum quascunque, quacunque necessitate contigit aliquando, seu adhuc vsque hodie contingit Virum Dei visitare. Cooperante siquidem gratiā Spiritus sancti, quocunque vadit plenus redit, & sua eum plenitudo vbique comitatur.

Ordo eius mira sub ipso capit incrementa dedu ctis in varias regiones è Clara valle coloniis.

* M. S. add. Parisiensis.

63\. Nec dimittit suos quos à se transmittit, sed vbicunq; sunt & ipse semper paterna sollicitudine cum eis est. Et sicut ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, sic ad ipsum quotidie seu læta seu tristia filiorum suorum. Sæpe etiam sine omni relatione carnis ac sanguinis, paternæ eius sollicitudini diuinitus innotescit, quid circa aliquos eorum longè à se distantes agatur, si quid eis prouidendum, si quid in eis emendandum sit, tentationes & excessus eorum, infirmitates & obitus, & quarumlibet sæcularium tribulationum incursus. Nam & pro absentium fratrum certis necessitatibus, præsentibus circa se fratribus sæpe orationem indicit. Nonnunquam etiam morientes in locis aliis ad ipsum per visionem accessisse noscuntur benedictionem eius & licentiam postulātes: nimirum hoc agente & obedientia missorum, & charitate mittentis. Veneram aliquando ad eum, & dum loquerer ei, vidi & audiui, quod silere non debeo. Aderat monachus quidam Fusniacensis, continuò ad suos rediturus. Cumque accepto responso super his pro quibus venerat, iam ab eo egrederetur, in spiritu & virtute Heliæ reuocans eum Propheta Dei, & nomine fratris cuiusdam de domo illa præmissa, de occultis quibusdā me audiente mandauit illi vt ea corrigeret: sin autem, super se iudicium Dei in proximo expectaret. Stupefactus ille, quis hoc ei dixerit, requisiuit. Quisquis, inquit, dixerit mihi, tu vade, & dic quæ ego dico tibi, ne si dissimulaueris, te quoque inuoluat par pœna peccati. Mirabar super hoc, sed miranti mihi, in simili penitus causa multo mirabiliora de eo narrata sunt.

Absentium quoque causas & necessitates nouit, iisque consuluit.

Occulta peccata absentium nouit.

64\. Guido namque frater eius, maior natu inter fratres suos, cuius grauitatis & veritatis fuerit vir, omnes sciunt qui eum scire potuerunt. Hic cum simul aliquando essemus, & de huiusmodi loqueremur, & quærerem ego ab eo, sicut iucundæ ad amicos collocutionis esse solebat, Fabulæ (inquit) sunt quæ auditis. Cùmque suo more & solito studio fraternas virtutes deprimeret, mihi tamē nollet esse molestus, Quæ (inquit) nescio, non dico vobis, sed vnum scio & expertus sum multa ei in oratione reuelari. Deinde narrauit mihi, quomodo cum primo mellisflua illa spiritualium apum aluearia noua de se examina circunquaq; proferre, nouasque ex eis domos ordinis sui ædificare cœpissent: petente & agente Domino Guilelmo Episcopo in Episcopato Catalaunensi eam, quæ *Trium fontium* dicitur, construxerunt. Ad quam cum Abbatem cum monachis emisissent dominum Rogerium virum nobilem secundùm seculum, sed nobiliorem sanctitate, & viros quosdam similis formæ cum eo, spiritualis Pater filios quos emisit non dimisit, sed paterna sollicitudine & pia affectione cum eis erat. Vnde cum die quadam soli simul essent Abbas & ipse, cuius hoc relatione didici, & de fratribus ipsis ad alterutrum loquerentur, subitò altiùs suspirans, diutius aliquid solito de eis corde suo sibi respondente, Vade, ait fratri suo, ora pro eis: & quicquid de eis ostenderit tibi Deus, refer ad me. Ipse enim grauissima valetudine ea hora laborans, in lectulo tenebatur. At ille vehementer expauescens, absit, inquit: non sum qui hoc modò nouerim orare, qui hoc merear impetrare. Perseuerante tamen eo in sententia, itum est & oratum. Orans ergo quantum præualuit, pro singulis effudit animam suam: tantaque per singulos in orando perfusus est suauitate conscientiæ, tantaque impetrandi fiducia, & omni gratia spiritualis consolationis, vt in omnibus certa fide ad auditum se exaltaret spiritus eius, exceptis duobus, in quibus oratio titubauit, hæsitauit deuotio; fiducia defecit. Quod cum retulisset ad eum à quo missus erat, ille statim pronunciauit de illis duobus, quod posteà probauit euentus.

Guidonis de fratre suo Bern. narratio.

Prædicit futura de duobus monachis.

65\. Abbas autem Rogerius, & aliqui qui cum eo erant, ipsi fuerunt quos Vir Dei aliquando de Catalaunensi traxerat ciuitate, de quibus vel in quibus etiam tunc simile quid fuerat factum. Cum enim Episcopi gratiâ Catalaunum frequentaret, rediens aliquando traxit secum multitudinem nobilium & literatorum, clericorum & laicorum. Quibus adhuc in domo hospitium demorantibus, dum nouellas plantationes cælestibus rigaret eloquiis, superuenit portarius monachus, nuncians Stephanum de Vitreyo magistrum* eorum adesse ad renunciandum seculo, & cum eis commorandum. Quis alius de talis viri aduentu non exultasset, præsertim cum vallis illa huiusmodi frumento non multum adhuc abundaret? Ipse verò reuelante sibi Spiritu sancto insidias spiritualis nequitiæ, tacitus aliquantulum ingemiscens, erupit in vocem audientibus vniuersis: Malignus, ait, spiritus huc eum adduxit. Solus venit, solus reuertetur. Obstupuere omnes qui priùs audito eius aduentu non se capere poterant præ lætitia. Veruntamen ne pusillos adhuc scandalizaret filios, suscepit hominem; de perseuerantia aliisq; virtutum studiosè studiis cōmonuit; & sciens & præuidens omnia promittentem nihil acturum, cum verè Deum quærentibus & perseueraturis in cellam nouitiorum probandum intromisit. Sed de omnibus quæ prædixerat, nihil cecidit in terram. Vidit idem Stephanus, sicut confessus est, cum in cella nouitiorum adhuc demoraretur, Maurulum quendam puerum ab oratorio se extrahentem. Vbi nouem fermè mensibus degens nouissimè tamen defecit. & vt de eo

Stephanum de Vitreyo mali spiritus instinctu Ordinem petere, testatur.

NOTA. Technas Satanæ, plerisque religionem in aliorum perniciē persuadentis.

prædictum fuerat, sicut solus venerat, sic solus recessit. Frustrata autem est & versutia inimici, & quem nouitiorum parauerat in ruinam, de ipsius potius ruina illi confirmati sunt.

66. Priusquam à Catalauno recedamus, cum aliquando Pater sanctus inde rediret, frigore & vento tam ipse, quàm qui cum eo erant, grauiter laborabant. Cumque præcedentibus multis, qui tunc fortè in comitatu eius erant, nec præ angustia frigoris ad eum attendentibus, penè solus ipse sequeretur, contigit equum vnius de duobus qui cum eo erant, incautè dimissum euadere, & excurrere per planiciem late patentem. Quem cum apprehendere non possent, & intemperies aëris ad hoc non permitteret vacare diutius, Oremus, inquit; Flexisque genibus in oratione cum fratre qui cum eo erat, vix adhuc Dominicam poterant orationem expleuisse, cum ecce equus ille cum omni mansuetudine rediens substitit ante pedes ipsius, & redditus est sessori suo.

Equum fugitiuum orando reducit.

CAPVT XIV.

De aliis quibusdam beneficiis diuinitus per eum præstitis; & honorum seu dignitatum fuga, attamen honoris & authoritatis plena.

67. Discordes conciliat.

ET vt à Catalauno ad Rhemensem ciuitatem pertranseamus, contigit aliquando dissentientibus archiepiscopo, & populo Rhemensi, ad conciliandos eos adesse Virum Dei. Cumque in palatio eiusdem ciuitatis cum Iosleno Suessionensi Episcopo consedisset, & magna Cleri plebisque frequentia repleta domo, de pace tractaretur: ecce coram omnibus misera mulier filium suum plenum (vt putabatur) dæmone, ei offerens misericordiam precabatur. Siquidem iam ea ipsa die insurgens in ipsam matrem suam, pene eam occiderat, & mutus effectus & cæcus, & surdus, apertis oculis non videbat, & stupentibus in eo sensibus omnibus, etiam sine intellectu permanebat. Compassus verò miseræ matri, quam maximè sensus doloris illius excruciabat, misero adolescenti blandiens, & piis manibus caput eius & faciem demulcens, alloqui eum cœpit, & quomodo in matrem suam mittere manus præsumpserit sciscitari. Ille verò ad se reuersus, continuò peccatum suū recognouit, & deinceps emendationem promittens, incolumis restitutus est matri suæ. In monasterio quoque, quod Alpense dicitur, inter ceteros, qui curam requirebant, infirmos, venit ad eum mulier quæ caduco morbo laborabat. Hæc in ipsa hora cum staret coram eo, à repentino impetu mali illius corruit. Sed apprehensa Vir Domini manu eius, continuò erexit eam, nec tantùm in illa hora, sed perfectè omnino curata est ab infirmitate sua.

En quàm facile curat miserum hominem.

Epilepticam sanat.

68. Ducissæ Lotharingiæ præclara conuersio.

Ducissa Lotharingiæ, fœmina nobilis, sed non tam nobiliter victitans, cum vidisset aliquando in somnis hominem illum Dei serpentes septem horribiles de vtero suo manibus propriis attrahentem: postmodum ad religiosè viuendum eius admonitione conuersa, vsque hodie se esse de qua septem dæmonia eiecerit, gloriatur. Noui ego clericum quendam Nicolaum nomine, seculo pene desperabiliter deditum, sed per eum de seculo liberatum. Qui cum in Clara-valle monasticæ conuersationis habitum & ordinem suscepisset, videns eos qui de sæculi naufragio illuc confugerant, naufragii sui damna continuis redimere lacrymis, idem ipse facere volens, nec valens præ duritia cordis sui, rogabat eum cum magno cordis dolore, vt impetraret sibi à Deo gratiam lacrymarum. Orauit, tantamque ei & tam continuam impetrauit compunctionem cordis cum gratia lacrymarum, vt vix aliquando vltra inueniretur vultus eius in diuersa commutari, vel oculi eius sine lacrymis, etiam cum comederet, cum iret per viam, vel dum cum quolibet loqueretur.

Gratiam compunctionis & lachrymarum obtinet cuidā monacho.

69. Tot sunt & tantæ, quas in hunc modum de eo audiuimus & vidimus virtutes, & circa diuersas hominum necessitates diuersæ opitulationes, vt si quis omnia velit vel verbo pronunciare vel scripto, fastidiosis incredulitatem, vel incredulis possit generare fastidium. In omnibus autem operibus suis quàm purus ei sit oculus intentionis, manifestè denunciat corpus lucidæ operationis. Summos quippe honores Ecclesiasticos & sæcularium principum fauores, quasi dignū eum iugiter prosequentes, non iactanter respuendo, sed religiosè & rationabiliter declinando, quid in omni operatione sua quæsierit, quid ambierit, manifestè declarat [Mediolani, Rhemis, Clero eligente, populo acclamante in Archiepiscopum nominatus est: Catalauni, Lingonis in Episcopum: & idipsum in multis iam aliis ciuitatibus actum fuisset, si consensus eius aliqua spes esse potuisset.] Cumque dignus esset vt cogeretur, nescio quo iudicio Dei, & singularis reuerentiâ sanctitatis iam olim apud omnes obtinuit, ne aliquandò ad aliquid contra voluntatem suam cogatur. Sed cum hoc modo mundi huius fugit honorem, omnium bonorum non effugit auctoritatem, dignus in conscientiis omnium qui ita timore & amore Dei timeatur & ametur: quo præsente vbicunque aliquid loquitur, vel agit pro iustitia, obediatur.

Ecclesiasticas dignitates recusat.

70. Eiusmodi fultus auctoritate in Ecclesia Dei, cum obedientiæ vel charitatis vrget necessitas, nullā refugit incommoditatem laboris sui. Cuius enim volūtati sic detulit, cuius cōsilio sic se humiliauit omnis tam secularis, quàm Ecclesiasticæ dignitatis altitudo? Reges superbi, principes & tyranni, milites & raptores sic eum timent & reuerentur, vt videatur in eis impletum quod in Euangelio legitur Dominus dixisse discipulis suis: *Ecce*, inquit, *dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.* Porrò inter spirituales, & vbi spiritualia spiritualiter examinantur, longè ei alia auctoritas est. Sicut enim dicitur per Prophetam de sanctis animalibus, quia cum fieret vox supra firmamentū quod imminebat capiti eorum, *stabant, & submittebant alas suas.* sic hodie vbique terrarum spirituales quique loquente eo seu tractante stant, cedendo præcedenti: & sensibus eius vel intelligentiis submittunt sensus, & intelligentias suas. [Testantur hoc scripta eius, quæ vel ipse scripsit, vel alii scripserunt, sicut ex ore eius exceperunt.] Tanti ergo virum illum sanctum vsque hodie apud Deum & apud homines commendant sacrarum insignia virtutum, testimonia circumuallant sanctitatis, charismata sancti Spiritus illustrant: quodque maius his omnibus & difficillimum est in rebus humanis, hæc ei omnia sine inuidia adesse videtur. Compescit autem ab eo inuidiam, quòd omni inuidiâ maior est, inquantum nequitia cordis humani hoc sæpe cessat homini inuidere, quo non potest aspirare.

Mira eius apud omnes authoritas.

Luc. 10

Ezech. 1.

Virtutes in Bern. carent inuidia.

71. Sed & ipse omnem inuidiam aut mortificat exemplo humilitatis aut mutat in melius prouocatione charitatis, aut si nequior, aut durior est, obruit pondere auctoritatis. Quis enim tam efficacis & affectuosæ prudētiæ hodie inuenitur ad fouendam charitatem, vbi est, ad prouocandam, vbi non est? tam, ad quoscunque potest, beneficus, ad omnes beneuolus, tantam habens gratiam ad amicos, patientiam ad inimicos? Si tamen vllum aliquando potuit habere inimicum, qui nulli aliquando voluit inimicari. Sicut enim amicitia non nisi duorum est, nec nisi inter duos amicos haberi potest: sic nec inimicitia nisi duorum forsitan inimicorum. Qui enim odit, vel non diligit diligentem se, non tam inimicus, quàm iniquus est. Sed qui omnem hominem diligens, nullum aliquando inimicum habet virtute sua, nonnunquam tamen est quod patiatur, inimicante sibi gratis iniquitate aliena. Charitas autem quę totum eum possidet, patiens est, benigna est, sapientia vincens malitiam, patientia impatientiam, superbiam humilitate.

NOTA; Quomodo compescat & extinguat inuidiam.

1. Cor 13.

FINIS LIBRI PRIMI.

ADMONITIO

BVRCHARDI ABBATIS BALERNENSIS

De auctore Libri præcedentis.

PRæscriptum opus quod de vita sanctissimi Viri Bernardi Clara-vallis Abbatis conscriptum est à Venerabili Guilielmo pridem sancti Theodorici Abbate, sed tunc iam monacho Signiacensis cœnobii (ad quod desiderio felicitudinis & quietis sese contulerat) vsque ad tempus schismatis aduersus Innocentium Papam à Petro Leonis conflati, digestum esse cognoscitur. Fuit autem præfato fideli Viro specialis causa scribendi, amicitia & familiaritas, quibus Viro Dei multo tempore coniunctus erat. Vnde & tantam apud illum inuenerat gratiam, vt vix alter magis intimus inueniretur ad secreta mutuæ dilectionis communicanda, ad spiritualium mysteriorum conferenda colloquia. Cuius familiaritatis gratia ex eo præcipuè vsque modo prodit ad manifestationem: quia plures epistolas idem Sanctus scripsit ad illum, in quibus quid de eo sentiat, manifestè liquet legentibus illas. Scripsit etiam ad ipsum librum Apologeticum: & alterum de Gratia & Libero arbitrio. Fuit tamen eidem Guilielmo specialis valentior, generalis causa scribendi; videlicet vtilitas totius Ecclesiæ Dei, ne cum absconditur vas plenum thesauro desiderabili, ipse quoque thesaurus pariter abscondatur: vnde non immeritò conqueritur, qui exponi desiderat dicens: Thesaurus inuisus, & sapientia abscondita, quæ vtilitas in vtrisque? *Exponit iste diuitias salutis, thesaurum desiderabilem, ne lateat cum gleba, quod gleba non est, sed pretiosissima margarita. Accidit tamen ei contra desiderium suum, quia sicut ipse in præfatione sua vererі se denunciarat, præoccupatus morte non expleuit quantum animo conceperat stilo mandandum. Ita ut qui accedit ad lectionem operis huius, facilè satis intelliget à quanta perfectione pius puer & religiosus Bernardus, velut alter Benedictus, primordia conuersionis fuerit aggressus, qui & in vtero matris sanctificationem visus est accepisse, de qua concepta sunt præsagia futuræ sanctitatis illius vita pariter & doctrinæ. Quid etiam adolescens factus agere cœperit, in præscripto narratur opere, ac deinceps vsque ad virum perfectionis depingitur diligenter, quantum (sicut iam dictum est) licuit optimo pictori, sed præoccupato.*

Eccl. 20.

Author huius libri morte præuentus nō absoluit opus.

BERNARDI BONAE-VALLIS ABBATIS.

DE VITA

S. P. BERNARDI

ABBATIS CLARA-VALLENSIS

LIBER II.

PRÆFATIO.

VIrorum illustrium gesta nonnulli scriptorum laudibus attollentes, verbis ea solemnibus celebrârunt, quantum excellentis ingenii, & diserta lingua potuere conamina. Cumque tractator & opus iunctis complexibus pari sunt fœdere coniugati, & ad propositum thema ordinandum ingenium & eloquentia conuenerunt, prosperè actum est, & ad quietum tranquillúmque portum directo gressu materia dignè ordinatéque disposita appulit. Vbi verò sublimitas negotii sub imperito artifice naufraga illiditur scopulis, & succumbente sensus habetudine, tractatoris lassatur præsumptio, serò de correctione initur consilium: quia quæ in multos effusa sunt, nec reuocari possunt, nec corrigi, & dissonantiam scripti & operum venustius esset abradi quàm emendari. Hæc ergo mecum reputans & reuoluens, omninò timeo ne sicut ipse multorum imprudentiæ soleo indignari, qui cum scientia & facundia careant, ad scribendum præcipites, cum se vehementer emunxerint, eliciunt sanguinem: ita & ego si quod supra me est aggrediar, meipsum derisioni exponam. Quis enim ego sum qui ad scribenda gesta sanctissimi Viri Bernardi Clara-vallis Abbatis aspirem, qui nostris temporibus singulari religione floruit & doctrina: cuius odor exinanitus vniuersam repleuit Ecclesiam cuius gratia, operante Domino, signis & miraculis declaratur!

*Quod in monasterium eius literatos viros, quod rhetores, quot philosophos sæculi huius scholæ miserunt ad conuersationem theoricam, & mores diuinos? Quæ non ibi floruit disciplina, vbi erant examina magistrorum, & egregii viri excitato intellectu insignes, qui diuinis studiis inhærentes, multis gratiarum auctoramentis inuicem seipsos edocent & accendunt? [Quorum vnanimis vniuersitas cantat canticum graduum; & ascendens cum Iacob in summitate scalæ in decore suo Deum videt radianti corona perspicuum.] Debuerant vtique viri illi quibus nihil in aliqua gratia deest, hunc laborem assumere, & venerabilis Patris insculpere monimenta, vt esset eorum studio delectabilis pagina, quam quasi viuentem traderent legendam discipulis, & perpes fieret consolatio secus positis reliquiis sacri corporis & sermonis. Sed extrema æmulari, & quæ homines lateant: Claræ-vallis consueuit æmilitas, & proferre in publicum aliqua sui indicia viri illi nobiles erubescunt, & quietiores facit eos contemptus & abiectio, quàm qualibet oblatio dignitatis, in qua sibi professio humilitatis periclitari videtur. Ob huiusmodi causas sese intra silentii cardines retinentes, magis in sacco cilicii, quàm in socco * palatii delectantur: nec iam in stylo, sed in cruce gloriam quærunt. In hoc ergo sicut & in cæteris eiusmodi negociorum suorum sarcinas aliis libenter imponunt. Et nunc sublato venerabilis memoriæ Domino Guilielmo, qui eiusdem Viri sancti gloriosa primordia fideliter & deuotè conscripsit, ad meam exiguitatem huius operis deuenit petitio, & imposuit mihi dilecta Ecclesiæ charitas, vt coquam pulmentum filiis prophetarum. In quo si colocynthidas miscuero negligens, superiecta vt confido farinula amaritudinem condiet Helisæus, & excessus insipientiæ, obedientia excusabit affectus.*

Multi literati, Rhetores, Philosophi monachi in Clara-vall. facti. Hæc addita ex M. S.

Humilitas Clara-vallensium.

* al. sérico.

CAPVT I.

De Pontificatu Innocentii II. operâ S. Bernar. fortiter & feliciter vindicati. Item de profectione Pontificis in Gallias, & repressione Imperatoris.

1. † Ann. 1130. v. Chronol. nostram h. a. Obitus Honorii Papæ. Ei substituitur Innocentius. Ab aliis Petrus Leonis, dictus Anacletus.

EA tempestate Honorius Papa viam vniuersæ carnis ingressus est†. Nec mora in electione dissidentibus Cardinalibus, & diuisa Ecclesia, plures numero, & saniores consilio, vita probabiles, Viri virtutum, Presbyteri, Diaconi, Episcopi Innocentiũ elegerunt, cuius vita & fama & ætas & scitia digna sũmo sacerdotio habebatur. At verò pars altera, infames ausus violentia non ratione corroborans, Petrum Leonis ad hunc apicem aspirantem, fraudulentis machinationibus seorsum & præcipitanter nominauit Anacletum, & cæteris renitentibus ordinauit. Qui verò in parte catholica erant, electum suum solenniter ordinatum collocarunt in cathedra, & per loca illa in quibus sessiones habent ex antiqua consuetudine Romani Pontifices, circumduxere, & pro tempore honor debitus Apostolicæ affuit dignitati. Ex tunc sanè circa Lateranense palatium morabantur, nec erat iam eis tuta in domibus propriis mansio, cum eos acerrimè Petri satellites infestarent. Ibi etiam diu resistere non

Antipapæ potentia aduersus Innocentium.

valentes, per confœderatos sibi quosdam ex nobilibus Romanis ad tempus in turribus eorum receptacula habuerunt. Sed nec in eis perseuerauit fidelitas. Nam in breui, aut vi, aut formidine temerariæ multitudinis, aut pretio corrupti sunt. Nam Petro tam propria generis virtute, quàm adhærentium sibi affinitate multitudo tanta erat, vt ferè tota eum ciuitas sequeretur, vel pecunia, vel commodis obligata. Congregauerat sanè opes innumeras, tam in exactionibus curiæ, quàm in legationum negociationibus, quas ad expectandas nundinas reseruarat. Insuper & paterni census ampla congeries earumus sigillata, modò distributa in populum, ad fas & nefas venalem plebem armauerat. Quibus erogatis, donaria Regum in ornamentis Ecclesiæ, ab ipsis euulsit altaribus. Et cum calices frangere, & crucifixos aureos mẽbratim diuidere ipsi prophani Christiani vel timerent vel erubescerent, Iudæos aiunt esse quæsitos, qui sacra vasa & imagines Deo dicatas audacter comminuerent. Igitur quisquè pro modo suo secundùm maius & minus conducti ad scelus, sacramentis generalibus publicè Petro vendiderunt assensum, & in omnem sanguinem manus exposuerunt & arma, & quotidianis congressibus partem quæ cum Innocentio erat, maledictis insectabantur & gladiis.

Eius sacrilega barbaries in sacram Ecclesiæ supellectilem.

2. Innocentius succedit Pisas.

Habuêre igitur serui Dei consilium, & quia vi humana se tueri non poterãt, cedere elegerunt. Et procuratis clam nauigiis, de ore Leonis, & de manu bestiæ, per Tiberim in Tyrrhenum mare elapsi, prosperis ventis carbasa impellentibus, in portum Pisanum feliciter appulerunt.] Audito tantorum virorum aduentu, & cognita causa, propter quam de vrbe exierant, gratulata est Pisa, quòd ad se Romani nominis gloria transferretur, & illis perpetuæ sibi infamiæ inculpentibus notam, sibi nominis æterni & perennis famæ inscriptio pararetur. Occurrunt ergò honorati & Consules, & domini Papæ pedibus aduoluti, gratias agunt, quod eos tanto dignos iudicasset honore, vt eorum eligeret vrbem, quam propria dignaretur illustrare præsentia. Tua est, inquiũt, ciuitas nos populus tuus: nostris stipendiis famulamur tibi: immò in vsus tuos respublica, quicquid apud se repositum habet, expone. Nihil duplicitatis inuenies in Pisanis: non modò adhærebunt, modò resilient: modò iurabunt, modò iuramenta dissoluent. Non inhiat populus iste rapinis domesticis & cædibus intestinis. Non est gens nostra domi audax, nec extrà meticulosa. Nos nec serui sumus, nec domini: sed conciues & fratres, honore inuicem præuenientes, non seditiosis ausibus alterutrum prouocantes. Domi mansuetudine vtimur: fortitudinem nostram sæpè extranei experiunt. Nos, Pœnis subactis & Balearibus insulis subiugatis, terra marique de piratis & dyscolis triumphantes, Reges eorum captiuos in vinculis Pisã induximus: de quorum spoliis & varia supellectile in aduentu tuo ornantur compita & plateæ, & lætabunda ciuitas coronatur. Post huiusmodi verba populo obuiàm procedente, præ innumerabili multitudine vix patebat aduenientibus via: sed pedetentim procedentes, desideratam suî copiam prospicientibus per fenestras matronis & virginibus & paruulis Cardinales præbebant, & porrectis hincindè benedictionibus, vsque ad beatæ Mariç canonicam, dominus Papa cum comitatu suo gloriosè deductus, & honorificè susceptus est. 3.

Hæc desumpta ex M.S.

Francia elogium a de eratione sch.ismatum, & fidelitate erga sedem Apost.

Præmissi, antequàm de vrbe egrederetur, à domino Papa in Gallias fuerant nuncii, qui dissensionis & schismatis à Petro facti ordinem Gallicanç intimarent Ecclesiæ, & hortarentur Episcopos, vt in vltionem prçsumptionis huius accingerentur, & damnata parte chismatica, subscriberent vnitati. Necdum verò ad plenum tenor operis innotuerat Episcopis, nec priuatim quisquam commodare præsumpsit consensum, donec collectò Stampis generali conuentu, in commune decernerent, quid reciperent, quid damnarent. Neque enim Francia, cæteris regionibus procliuibus ad schismata, aliquando [Guiberti vel Burdini susceptione] fœdata est, nec malignorum acquieuit erroribus: nec fabricata est idolum in Ecclesia, veneratum in Petri cathedra monstrum. Nec enim talibus in causis principalia aliquando eos terruerunt edicta, aut generalibus vtilitatibus priuata commoda prætulerunt: nec declinantes in partem, personis detulêre, sed causis. Sed si quid oportuit, fortiter persecutionibus obuiârunt, nec damna nec exilia formidârunt. Conuocato igitur ad Stampas concilio, abbas, sanctus Claræ-vallensis Bernardus, specialiter ab ipso Rege & præcipuis quibusque Pontificibus accersitus, sicut posteà fatebatur, non mediocriter pauidus & tremebundus aduenit, periculum quippè & pondus negocii non ignorans. In itinere tamen consolatus est eum Deus, ostendens ei in visu noctis Ecclesiam magnam concorditer in Dei laudibus concinentem, vnde sperauit pacem sine dubio prouenturam. Vbi verò ad locum ventum est, celebrato prius ieiunio, & precibus ad Deum fusis, cum de eodem verbo tractaturi Rex & Episcopi cum principibus consedissent, vnum omnium consilium fuit, vna sententia, vt negocium Dei, Dei famulo imponeretur, & ex ore eius causa tota penderet. Quod ille timens licet & tremens, monitis tamen virorum fidelium acquiscens suscepit, & diligenter prosecutus electionis ordinem, electorum merita, vitam & famam prioris electi, aperuit os suum, & Spiritus sanctus impleuit illud. Vnus ergo omnium ore locutus, suscipiendum ad omnibus summum Pontificem Innocentium nominauit: & ratum esse omnes pariter acclamarunt. Et decantatis ex more laudibus Deo, obedientiam deinceps polliciti, electioni Innocentii omnes pariter subscripserunt.

Synodus Stampensis in Galliis.

Vide quanta fuerit Viri sancti authoritas.

4. Innocentius Pontifex honorificè excipitur in Galliis.

Interea Dominus Papa multis in Pisis & in Tuscia & in aliis prouinciis potestatiuè dispositis, valefaciens Pisanis & gratias agens, in Prouinciam nauigio delatus est: & Burgundiam transiens Aurelianum peruenit: Vbi occurrentibus Episcopis à Rege piissimo Frãcorum Ludouico alacriter & honorificè susceptus est. Inde à Gaufredo Carnotensi Episcopo magnarum virtutum Viro Carnotum deducitur, vbi etiam gloriosus Anglorum Rex Henricus ei cum maximo Episcoporum & Procerum comitatu occurrit. Hunc quoque Regem venerabilis Abbas ad eum præmissus adduxit: quem vix persuasit Innocentium recipere, ab Episcopis Angliæ penitus dissuasum. Cum enim omnimodis recalcitraret & detractaret, quid times ait? times peccatum incurrere si obedias Innocentio? Cogita, inquit, quomodo de aliis peccatis tuis respondeas Deo, istud mihi relinque, in me sit hoc peccatum. Ad quod verbum persuasus Rex ille tam potens, extra terra suam Domini Papæ occurrit vsque Carnotum. [Multa ibi dicta &

Item à Rege Angliæ.

facta sunt; multaque ibi sæcularia & Ecclesiastica negotia destituta.]

5.
Expetitur à Germanis.

Reuersi interim de Germania Legati Domini Papæ tam Episcoporum quàm Regis assensum & litteras detulerunt, & deprecationem publicam vt ad eos transiens, suam eis desideratam exhiberet præsentiam. Facilè enim persuasi sunt recipere eum, quem iam cæteri recepissent. Sed detinuit eum dilectio & deuotio Ecclesiæ Gallicanæ; & singuli & omnes visitationem Apostolicam expetebant. Perlustrata igitur Francia, Rhemis conuocauit Concilium, in quo multis ad honorem Dei dispositis, Regem Ludouicum viuente Patre pro Philippo fratre coronauit in regem. In omnibus his Dominus Papa Abbatem à se separari non patiebatur, sed cum Cardinalibus rebus publicis assidebat. Sed & priuatim quicquid habebant negocia, Virum Dei secretius consolebant. Ipse verò audita referebat ad Curiam, & oppressis patrocinia exhibebat. Igitur soluto Concilio, Leodium Dominus Papa Romanorum Regi occurrit. Et honorificè quidem susceptus est, sed velociter obnubilata est illa serenitas. Siquidem importunè idem Rex instituit, tempus habere se reputans opportunum, Episcoporum sibi restitui inuestituras, quas ab eius prædecessore Imperatore Henrico per maximos quidem labores, & multa pericula Romana Ecclesia vendicarat. Ad quod verbum expauêre & expalluêre Romani, grauius sese apud Leodiũ arbitrati periculum offendisse, quàm declinauerint Romæ. Nec consilium suppetebat donec murum se opposuit Abbas sanctus. Audacter enim resistens Regi, verbum malignum mira libertate redarguit, mira auctoritate compescuit.

Concilium Rhemense celebrat Anno 1131. Ludouic. Regem Gall. coronat.

Lothar. Imper. repetit à pontifice inuestituras Episcoporum.

Sed compescitur, à S. Bern.

6.
Innocentius Claram-vallem visitat.

Rediens autem Leodio, Claram-vallem Dominus Papa per ipsum voluit visitare. Vbi à pauperibus Christi, non purpura & bysso ornatis, nec cum deauratis Euangeliis occurrentibus, sed pannosis agminibus scopulosam baiulantibus Crucem, non tumultuantium classicorum tonitruo, non clamosa iubilatione, sed suppressa modulatione affectuosissimè susceptus est. Flebant Episcopi, flebat ipse summus Pontifex: & omnes mirabantur Congregationis illius grauitatem, quòd in tam solenni gaudio oculi omnium humi defixi, nusquam vagabunda curiositate circumferrentur; sed complosis palpebris ipsi neminem viderent, & ab omnibus viderentur. Nihil in Ecclesia illa vidit Romanus quod cuperet, nulla ibi suppellex eorum sollicitauit aspectum; nihil in oratorio nisi nudos viderunt parietes. Solis moribus poterat inhiare ambitio, nec damnosa poterat esse fratribus huiusmodi præda, cum minui non posset asportata religio. Gaudebant omnes in Domino, & solemnitas, non cibis, sed virtutibus agebatur. Panis ibi autopyrus † pro simila: pro careno sapa, pro rhombis olera: pro quibuslibet deliciis legumina ponebantur. Si fortè piscis inuentus est, Domino Papæ appositus est, & aspectu non vsu in commune profecit.

Nota Mores vere religiosos monachorũ Clara-vallensium.

† v. Notas ad finem capitis.

7.
Inuidit diabolus, & seruorum Dei gloriam quos tanti hospitis nobilitabat præsentia, ferre non valens, dum in choro alacriter psallerent & deuotè, præsentibus etiam nonnullis ex Cardinalibus, qui in auditu & aspectu eorum delectabantur, aliquantos fratrum horribili pauore turbauit. Nam & vnus præ cæteris occupatus blasphema quædam verba locutus est, Dicite †, inquiens, ego sum Christus, & alii plures territi & tremebundi, ad beati Patris vestigia confugerunt. At ille conuersus ad cæteros, orate, inquit: ac deinceps sub silentio eos qui turbati videbantur eduxit, atque compescuit: vt nequissimus ille qui conuentum pietatis transferre conabatur in theatrum, & scholam innocentiæ in derisum, non, vt putabat, existimationem religiosorum hominum corrumpere posset, sed se proderet, & conatus suos aperiret infirmos. Tanta siquidem celeritate omnia sunt sedata, vt personas illas, quæ propè astabant, omninò lateret quod acciderat, & malignus hostis velociter increpatus, non modò scandalum eis quod parabat, inferre nequiuerit, sed nec ad [illegible] notitiam rem perferre. Factumque est ex eo, vt ampliori sese custodia fratres munirent: & merito & numero, & possessionibus deinceps crescerer Clara-vallis, & multiplicatis conuentibus, ferè per omnem latitudinem locu[illegible] dilataretur religio, ipse etiam Abbas sanctus ex tunc amplius solito miraculis clareret & signis.

† al. discite. Diabolus inuidens profectibus Claram-vallens. monachorum eos præsente Papa confundere: sed ipse confusus est.

† Panis autopyros *dicitur is, ex quo nihil neque pollinis, neque furfuris exemptum est, quasi totum in se triticum suum continens habens.* v. Cels. lib. 2 cap 17. *Differt.* à Pane cibario. *Nam hic bima pars Polline ademptaest; & magna ex parte furfuraceus est. A simila autem differt: nam hæc est medulla farinæ, triticea; hoc est, ea pars quæ media est inter pollinem, & [illegible]. Porrò, quid sibi velint ista,* Pro careno sapa, *non satis assequor; nisi quod videantur indicare, loco præstantioris potus, [illegible] quendam appositum fuisse. Sed an talis* Sapa? *nequaquam. Nam vinum est ex musto ad tertias decocto confectum. Vide Plin.* lib. 23. cap. 2. *Itaque suspicabar ego legendum potius,* pro cretico vappa. *Sed hæc mea & mera coniectura est.*

CAPVT II.

De Synodo Pisis per Innocentium celebrata. Item de Mediolanensibus operâ Bernardi Ecclesiæ reconciliatis; & energumenis ibidem curatis.

Longas in Gallis facere moras Dominus Papa non potuit, sed sicut cum Lothario Rege condixerat, Romam ei occurrit: & vi exercitus in Lateranense palatium deductus est. Multi etiam ex nobilibus Romanis fideles Ecclesiæ, eum honorificè susceperunt. Verum Petrus Leonis non ponens Deum adiutorem suum, sed confœderatorum stipatus malitia, in editioribus & tutioribus turribus manens, Lotharii ludificauit virtutem, & interdicens suis congressus publicos, nec sibi securitatis suæ fecit periculum, nec causam conflictus hostibus dedit, sed tamen liberum eorum discursum machinis superioribus & obstaculis variis impediuit. Vitauit etiam obstinatissimè Imperatoris colloquium, nec minis nec blandimentis flexus est, nec de statu suo consilium cuiuslibet personæ admisit. Relicto igitur Romæ Innocentio alias Imperator digreditur. Petrus verò post eius discessum crebros mouens per Vrbem excursus, fidelium cædibus inhiabat. Intelligens ergo Innocentius Romæ sibi infructuosam eo tempore moram, ne præsentia sua illius bestiæ rabiem efferaret, rursus Pisas reuertitur, * ibique aggregatis totius Occidentis Episcopis, aliisque religiosis viris, magnæ gloriæ Synodus celebratus. Adfuit per omnia & consiliis, & iudiciis, & definitionibus omnibus sanctus Abbas, impendebaturque ei reuerentia ab omnibus, & excubabant ante eius limina sacerdotes; nõ quòd fastus, sed multitudo communem prohiberet accessum: & aliis egredientibus, alii introibant, ita vt videretur Vir humilis, & nihil sibi de his honoribus arrogans, non esse in parte sollicitudinis, sed in plenitudine potestatis. Actiones Concilii longum est prosequi: summa tamen in excommunicatione Petri, & irregressibili fautorum eius deiectione constitit, & vsque hodie hæc sententia perseuerat.

8.
Innocentium Papam Imperator reducit in vrbem.

Antipapæ pertinacia & crudelitas.

* v. Epi. 130

Concilium Pisanum ab Innocent celebratum.

9.
v. Epist. 131

Soluto Concilio, ad reconciliandos Mediolanenses Dominus Papa Abbatem Claræuallis, quem multis supplicationibus expetierant, & Guidonem Pisanum, & Matthæum Albanensem Episcopum à latere suo direxit, qui schisma per Anselmum in eadem vrbe factum abluerent, & ad vnitatem Ecclesiæ deuios reuocarent. Abbas igitur cum prædictis viris quos à Domino Papa collegas acceperat, addidit consortio & communi consilio virum venerabilem Gaufredum Carnotensem Episcopum, cuius innocentiam & syncaritatem in multis probauerat. Et visum est Cardinalibus bonum, vt tanto adiutore negotium tanti ponderis fulciretur. Transcenso itaque Apennino, vbi audierunt Mediolanenses Abbatem desideratum suis finibus propinquare, longè à ciuitate milliaribus septem omnis ei populus obuiat: nobiles, ignobiles, equites, pedites, mediocres, pauperes, quasi de ciuitate migrarent,

Mediolanensium erga S. Bern. mirum studium & reuerentia.

proprios lares deserunt, & distinctis agminibus incredibili reuerentie Virum Dei suscipiunt. Omnes pariter delectantur aspectu, felices se iudicent qui frui possent auditu. Deo sculantur pedes eius vniuersi: & licet hoc ille molestè acciperet, nulla potuit pronos & deuotos ratione compescere, nulla interdictione repellere. Vellicebant etiam pilos quos poterant de indumentis eius, & ad morborum remedia, de pannorum lacinijs aliquid detrahebant, omnia sancta, quæ ille tetigisset, iudicantes & se tactu eorum vel vsu sanctificari. Præcedentes itaque & subsequentes lætabundis acclamationibus applaudebant Abbati, & diu intra agminum spissamente detentum, tandem solenni reddidere hospitio. Et cum tractatum esset in publico de negocio, propter quod tã Vir Dei, quàm Cardinales aduenerant, oblita fortitudinis suæ ciuitas, omni ferocitate deposita, se ita Abbati substrauit, vt obedientiæ eorum non incongruè ille posset aptari Poetæ versiculus:

Mediolanen. per Bern. reconciliantur.

Iussa sequi, tam velle mihi, quàm posse necesse est.

10\. Pacatis omnibus, reconciliata Ecclesia, firmatis inter plebes concordiæ pactionibus, alia cœperunt nasci negocia, & insanienti diabolo, & in quibusdam obsessis corporibus debacchanti, oppositum est Christi vexillum, & increpante Viro Dei, de possessis eius superueniente eminentiori virtute, territa & tremebunda diffugere dæmonia. Ecce noua legatio, non Romanum pragma circumferens, sed diuinis legibus fidei pragma alligans, prolatis in medium literis sanguine Christi conscriptis, & bulla Crucis impressis, quæ figure auctoritate sua terrestria & inferna sibi subdit & curuat. Inaudita est nostris temporibus tanta populi fides, tanta in homine virtus, inter quos religiose erat contentio, cum signorũ gloriam abbas credulitati eorum, illi verò sanctitati Abbatis adscriberent, & hoc de eo indubitanter sentirent, vt quicquid à Domino peteret, impetraret. Adducunt igitur ad eum nihil hæsitantes mulierem omnibus notã, quam annis septem immundus vexauerat spiritus: & postulent supplices, vt in nomine Domini dæmoni imperet fugam, & mulieri restituat sospitatem. Quæ populi fides non minimam verecundiam Viro Dei ingerebat, & humilitate magistra, inconsueta experiri non præsumebat, & instante petitione populi erubescebat, si charitati postulantium obstinatius resisteret: & videbatur ei quòd offenderet Deum, & omnipotentiam eius diffidentia obnubilare videretur, si è fide populi fides propria dissentiret. Æstuabat igitur secum, & licet signa non fidelibus, sed infidelibus fieri oportere assereret; ausus suos Spiritui sancto committit, & orationi incumbens, cælitus illapsa virtute Satanam in spiritu fortitudinis increpat, & fugat, mulieremque reddit incolumem & quietam. Lætantur qui aderant, & leuantes manus ad sidera, Deo qui de excelso eos visitauit, gratias agunt. Auditum est hoc verbum, & percrebuit fama, repente totam perculit vrbem per Ecclesias, per prætoria, & per compita omnia conueniunt vndique: de viro Dei sermo habetur vbique: dicitur publicè, nihil ei impossibile esse quod à Domino postulet, & ad preces eius apertas Dei aures dicunt & credunt, & prædicant & affirmant. Nec possunt aspectu eius, vel auditu vllo modo satiari. Irruunt alii in præsentiam eius: alii, donec exeat, præ foribus præstolantur. Cessatum est ab officiis & artibus, tota ciuitas in hoc spectaculum suspensa manet: concurrunt, postulant benedici: & tetigisse eum singulis salutare videtur.

Energumenam liberat miro populi applausu & gratulatione.

11\. Tertia die ad Ecclesiam S. Ambrosii diuina celebraturus mysteria seruus Dei procedit: vbi expectante innumera populi multitudine, inter ipsa Missarum solennia dum clericis canentibus ipse secus altare sederet, puellã ei paruulam offerentes, quam vehementi impetu vexabat diabolus, orant vt puellæ subueniat, & diabolum in ea debacchantem elidat. Audita supplicatione astantiũ, & intuitus personam frendentem dentibus & stridentẽ, vt etiam intuentibus esset horrori, compassus est ætati, & vehementiæ anxietatis illius condoluit. Patenam igitur à calicis, in quo diuina celebraturus erat mysteria, accipit: in qua digitis latice superfuso, orans intra se, & de Domini virtute confidens, ori puellæ salubrem potum applicat, & corpori eius stillam medicinalem infundit. Nec mora, quasi vreretur Satanas, infusionis illius virtutem ferre non potuit, sed vrgente intrinsecus Crucis antidoto, festinanter egrediens vomitu sordidissimo tremebundus erupit. Sic purgata persona, diabolo profugo & confuso, laudes debitas Deo canit Ecclesia: & post acclamationes lætabundas alacer populus ibidem donec diuina compleantur mysteria, immobilis perseuerat. Sub aspectu itaque omnium incolumis puella à suis domum reducitur, & vix tandem à populo dimissus ad hospitium Vir Dei reuertitur.

In Eccl. S. Ambrosii celebrat diuina mysteria.

Aqua digitis eius infusa curat puellã obsessam.

12\. Nescio quo Dei iudicio ea tempestate in Mediolano (iuxta Esaiæ verbum) *pilosi clamabant alter ad alterum, & occurrebant onocentauris dæmonia*, & effrænatis decursibus plurimos infestabant: nec erat qui insolentiæ eorum resisteret, eum diu sub Anselmi schismate, qui Petri fautor Mediolanensem occupauerat cathedram, sacerdotes gementes, virgines squalidæ, sanctificationes maledictæ, altare pollutum, iram Dei in populum prouocassent. At verò in aduentu Viri Dei, abdicatis Anselmi præstigiis, & in Sedis Apostolicæ obedientiam sub Innocentio reuocatã Ecclesia, impedita est illa dæmonum licentia, & quotidie dabat locum; & ad preces Viri Dei diffugiebat diabolus: & si quando resistere conabatur, in ipso conflictu succumbens gloriosiùs vincebatur.

Esa. 34. d

Dæmones ab obsessis fugat Mediolani.

NOTA sub schismate in valuisse licentiam & sæuitiam Dæmonum ad vexandos homines.

CAPVT III.

De expulsione Dæmonum à variis obsessis, tum virtute Venerab. Sacram. tum Panis & aquæ benedictæ, tum signi crucis peracta. Item de aliis curationum beneficiis.

13\. INter eos igitur qui vexabantur, mulier grandæua ciuis Mediolanensis, & honorata quondam matrona, vsque ad Ecclesiam beati Ambrosii post beatum Virum à multis tracta est, in cuius pectore pluribus annis diabolus sederat, & iam ita suffocauerat eam, vt visu & auditu & verbo priuata, frendens dentibus, & linguam in modum promuscidis elephantinæ protendens, monstrũ non fœminæ videretur. Sordida ei facies, vultus terribilis, flatus fœtidus, inhabitatoris satanæ colluuie testabantur. Hanc cum accepisset Vir Dei, nouit inhærentem ei & inuisceratũ diabolum, nec facilè egressurum de domo quam tanto possederat tempore. Conuersus ad populum (cuius innumera aderat multitudo) orare iubet attentiùs, & clericis, & monachis secum iuxta Altare cõsistentibus, mulierem ibidem iubet constitui & teneri. Illa verò reluctans, & vi diabolica, non naturali virtute recalcitrans, non sine aliorum iniuria, ipsum Abbatem pede percussit. Quem diaboli ausum mansuetè ille contempsit: & ad expulsionem non indignatione iræ, sed pacifica & humili supplicatione Deum inuocat adiutorem: & ad immolationem hostiæ salutaris accedit. Quoties tamen eandem sacram hostiam signat, toties ad mulierem quoque conuersus, eodem signo crucis edito spiritum nequam athleta fortis impugnat. Nam & ille malignus quoties aduersus eum signum Crucis intenditur, percussum se indicans, acriùs sæuit, & recalcitrans contra stimulum, quidnam toleret prodit inuitus. Expleta autem oratione Dominica, efficaciùs hostem aggreditur Vir beatus. Patenæ siquidem calicis sacrũ Domini Corpus imponens, & mulieris capiti superponens, talia loquebatur.

Signũ Crucis non fert nequam spiritus.

14\. Adest, inique spiritus, Iudex tuus, adest summa potestas: iã resiste si potes. Adest ille qui pro nostra salute passurus, *Nunc*, inquit, *princeps huius mundi eiicietur foras*. Hoc illud corpus est, quod de corpore Virginis sumptũ est: quod in stipite Crucis extensum est: quod in tumulo iacuit; quod de morte surrexit; quod videntibus discipulis ascendit in cœlum. In huius ergo maiestatis terribili potestate tibi spiritus maligne præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens contingere eam deinceps non præsumas. Cumque eam inuitus deserens, & manere vltra

Verba efficacia Bern. compellantis Dæmonem.

Ioan. 12.

Corporalis Christi in Sacram.

Euch. præsentiæ luculentum te stimonium.

Item de efficacia Sacrificii Missæ.

non valens, atrociùs affligeret, tam magnam iram, quã
A modicum tempus habens: rediens Pater sanctus ad altare, fractionem hostiæ salutaris ritè cõpleuit, diffundendamque in populum pacem ministro dedit: & confestim pax & salus integra reddita est mulieri. Sic ille nequam, diuina mysteria quantæ sint efficaciæ & virtutis, non confessione, sed fuga coactus ostendit. Fugato diabolo mulier, quam in tantorum farragine tormentorum carnifex pestilens tanto tempore strixerat, mentis suæ compos effecta, redditis sensibus & ratione, reuoluta intra fauces lingua, Deum confessa gratias egit, & intuita curatorem suum, pedibus eius aduoluta est. Ingens per Ecclesiã attollitur clamor, omnis ætas iubilat Deo, personant æramenta, benedicitur ab omnibus Deus, excedit veneratio modum, & seruum Dei supra hominem (si dici fas est) liquefacta charitate ciuitas veneratur.

Legant hæc sectarii nostri, & videant, quo authore, vel cuius exemplo oderint & ipsi Sacrif. Missæ. An fortè & hanc Virum S. vt idololatram calumniari audent?

15. Audiebantur hæc quę Mediolani fiebant: & per totam Italiam Viri Dei discurrebat opinio & diuulgabatur vbique quòd surrexisset Propheta magnus, potens in opere & sermone, qui inuocato Christi nomine, & infirmos curaret, & obsessos à dæmonibus liberaret. Maxima quidem ei in curationibus ægritudinum gratia, sed
B in dæmonibus eliminandis frequentior operatio erat: quia copiosior vexatorum numerus ad experta subsidia concurrebat, & maiorum operatio virtutum minores obscurabat effectus. Iam verò præ frequentia populi qui à mane vsque ad vesperam foribus assidebat, oppressionem vulgi præ corporis imbecillitate non ferens, ad fenestras domus procedens, se eis conspiciendum præbebat, & eleuata manu benedicebat eis. Panes quoque & aquam deuehebãt secum, quibus benedictioni eius suppositis, pro beneficiis ea sacramentalibus referebant. Ex vicinis sanè castellis & vicis & vrbibus multi confluxerant, & communia iam aduenarum quàm ciuium in Mediolano studia erant prosequi Sanctum, experere beneficium, audire verbum, videre signum: & doctrina & miraculis vltra quàm credibile est, delectabantur.

Panis & aqua a S. Bern. benedicta quanti fiant.

16. Aderat inter eos quidam ex suburbanis, qui puerum dæmoniacum illuc aduexerat. Qui repentè coram omnibus ad signum Crucis quod Vir sanctus edidit, de baiuli sui brachiis ruit, & elisus humi quasi mortuus sine vllo sensu immobilis visus est, neque vox neque halitus erat in eo, tantùm circa præcordia exiguus ei supererat
C vapor. Dant igitur cæteri locum vt posset procedere, & admitti ad Virum Dei femineeis pueri baiulus: & attonita multitudo tam miserabilis casus præstolabatur euentum. Ingressus igitur ad Virum Dei homo est, & puerum stupidum nec aliquid sentientem, ante pedes Abbatis exposuit & ait: Puer iste, domine Pater, quem ante tuos posui pedes, iam per triennium à dæmonio acerrimè vexatus est: & quoties vel Ecclesiam ingreditur, & salibus exorcizatis aspergitur, vel signum ei Crucis imponitur, vel Euangelium audire compellitur, vel diuinis interest sacramentis, offenditur habitator eius diabolus, & torquetur atrociùs. Dumque modò eum cæteris ego pro foribus expectarem signum sanctæ Crucis figurante te, & extendente in populos manum, sacramentalium signorum virtute exacerbatus diabolus, vehementius solito totus ad pueri vexationem se contulit: & sicut vides, totum corpus eius occupans, ferè ei etiam vitalem spiritum intercludit. Sed & ipse puer, cum audita esset apud nos gratiæ, quã à Deo accepisti, opinio, ex
D aliorum curationibus suam sperans salutem, rogauit me vt eum ad te adducerem. Obsecro igitur per misericordiam Dei, vt & laboribus meis qui in eius custodia operam damnosam & periculosam impendo, & illius miseriæ quæ tanta est, quantam ipse oculis probas, pio & cõsueto affectu subuenias, & rabiem dæmonis non vsquequaque procedere patiaris. Flebat igitur, & lacrymis ora perfusus præsentes quosque commouit, vt omnes pariter supplicarent.

Puer dæmoniacus offertur Bernardo curandus.

NOTA Quibus rebus cruciatur Diabolus, & qui eius spiritu aguntur, hæretici.

17. Tunc Vir Dei confidere eos in Dei misericordia iubens, baculo cui innitebatur, collum pueri leniter tangit. Sed & frater eius Gerardus volens experiri quæ ab homine dicta fuerant, latenter dorso eius signum Cru-

cis impressit. Cùmque priùs sine motu & sensu nec videns, nec audiens, ante pedes Abbatis diu extensus pauimento hæsisset, ad tactum baculi & ad signum Crucis infremuit, & turbatus ingemuit. Iubet igitur Abbas super proprium lectulum eum poni. At ille quasi ex iniuria offensus reiecit se in pauimentum, & stridebat dentibus, & mordebat procuratorem suum: & capillis eorũ qui aderant, manus iniiciens, quo poterat conatu se ab eorum manibus abstrahebat, & ab eis vix teneri poterat. Eia, inquit Abbas, ad lectum nostrum eum reducite. Orante itaque Abbate, & fratribus in oratione prostratis, quasi ardentibus paleis quæ in lecto continebantur, diabolus vreretur, tormenti æstuantis, vel diuina propinquante, passionem clamoribus testabatur. Iubet igitur Vir sanctus aquam benedictam in os patientis infundi. Quam ille pressis labiis & dentibus non admittens, vix tandem cuneo infixo dissoluente pressuram, vellet, nollet, intra fauces & guttur recepit. Confestimque vt penetrans sanctificatio ad interiora descendit quasi infuso antidoto vis maligna erumpit, & vomitu sordidissimo quasi torrentis impulsu, festina præcipitatione totatus cum ingenti contumelia dæmon exiuit. Repentè qui videbatur mortuus, viuit: & de lecto Abbatis quietus & incolumis surgens, patruum que suum amplexatus, Deo gratias; sanus sum, inquit. Gratias agunt omnes communiter Deo, & qui modò flebant, lætantur. Foras clamor effunditur, res intus gesta super tecta solemniter prædicatur; tota ad spectaculum conuenit ciuitas, benedicitur Deus, gaudet populus, in Abbate tanti operis patratore totius plebis requiescit affectus.

Versus signi Crucis.

Vis aquæ benedictæ.

18. Febricitantibus multis idem Sanctus manus imponens, & aquam benedictam porrigens ad bibendum, sanitatem obtinuit: aridas manus & membra paralysi dissoluta tangens incolumitati restituit: cæci etiã sub multorum testimonio in eadẽ ciuitate vt viderent, imposito signo Crucis, à Patre luminum potenter obtinuit. Per idem tempus hospitium Albanensis Episcopi (quem Dominus Papa in eadem legatione sibi collegam dederat) gratiâ tractandorum negotiorum intrauerat, & de iis quæ iniuncta fuerant conferebant: cum repentè irruit super eos adolescens cuius arida manus erat, & retorta ad brachium: & aduolutus pedibus eius supplicirer postulat sanitatem. Ille aliàs occupatus, benedixit quidem, & abire præcepit, & ne amplius sibi molestiam faceret verbis solito seuerioribus interdixit. Recedebat ille non consecutus quod quæsierat: eum venerabilis Episcopus sub omni celeritate eum regredi iubet, & manu arreptũ tradit Abbati. Huic, inquit, qui minimè beneficium consecutus tibi, vt discederet, obediuit, tu ne claudas viscera misericordiæ: quin potius tu obedi, & virtute obedientiæ me iubente astrictus fac quod postulat, largire quod petit; & confidens in eius virtute, per quem expetit sanitatẽ, postula & impetrabis, vt & nos de Dei munere, & ille de optata glorietur salute.

Varia sanitatum beneficia confert.

19. Ad præceptum Episcopi Abbas apprehensa pueri manu inuocauit Dominum, & exaudiuit eum & signo Crucis edito, nerui qui obriguerant, extensi sunt, & caro quam assiduus congelauerat morbus, redeunte sospitate ingenita, mobilis facta est & flexibilis, & dicto citius languidum diu membrum conualuit. Obstupuit Episcopus tam repentinæ virtutis admirans effectum, & ampliori etiam ex tunc veneratione Virum Dei coluit, &
D miraculorum illius ipse testis extitit & relator. Compulit autem eum, vt ibidem ea nocte cœnaret. Cuius rei assensum cum magna difficultate obtinuit, ea duntaxat ratione suasum, quòd intolerabilis vndique populus expectaret; nec sine periculo posse egredi videretur. Inter cœnandum verò paropsidem in qua Abbas comederat, Episcopus ministro familiari seruandam tradidit, & præcepit vt seorsum reconditam, cum omni diligentia custodiret. Elapsis exinde aliquot diebus, Episcopus idem febrium vehementi ardore corripitur. Et recordatus hominis Dei familiarem iubet accersire ministrum. Discũ, inquit, Abbatis quem tibi nuper tradidi conseruandum, huc afferte ne cuncteris. Cumque ille obtulisset allatum,

Manum aridam celeritate sanat.

Episcopus recuperat sanitatem vsu disco, in quo S. Bern. comederat.

infunde, inquit, aquam in eo, & panis exiguas buccellas conscinde. Quod cum factum esset, confidens in Domino, & Abbatis precibus se commendans, comedit & bibit, & absque vlla dilatione conualuit.

10. Augebant aduentantium numerus, & mirificata opera ad se populos inuitabant, nec vsquam Viro Dei dabatur requies, dum ex eius lassitudine alii sibi requiē procurarent. Abeuntibus occurrebant aduenientes, & succedebant sibi beneficia mendicantes. Inter quos miles quidam in vlnis suis puellulam ad Virum Dei attulit, quæ ita exosam lucem habebat, vt semper clausis palpebris etiam brachium opponeret oculis, ne aliquo modo aliqua lucis particula se ei ingereret. Auellebantur aliquando opposita brachia violenter, & cum se ei lumen infunderet, clamabat & flebat, & erat ei claritas pro cruciatu, & lux visa quasi aculeos eius cerebro infigebat. Benedicit infantulæ Vir Dei, & signaculum Crucis faciens super eam, tranquilliorem dimittit: & dum domū referretur, vltro aperit oculos, & pedes sine vectore ipsa reuertitur. Ex ipso in loco mulieri à dæmonio vexatæ multis astantibus à Patre misericordiarum idem Sanctus obtinuit sanitatem.

Puellam lucifugam sanat.

Item dæmoniacam.

CAPVT IV.

De Dæmoniacis curatis, & mira humilitate Bern. inter tot illustria opera, a quė semper de se modestè sentiebat.

11. IAM Papiam aduenerat, & fama virtutum aduentum eius præcesserat, & cum debito gaudio & apparatu tantæ gloriæ Virum ciuitas lætabunda suscepit. Et ne diu populi desiderium dilatio suspenderet, qui sicut Mediolani miracula facta audierat, signum ab eo optabat videre, aduenit repentè post eum rusticus quidam qui de Mediolano secutus eum fuerat, vxorem dæmoniacam secum adducens, quam ante pedes eius lacrymabili voce intrinsecas protestans anxietates deposuit. Nec mora, in contumeliam Abbatis per os miseræ mulieris diabolus locutus est, & irridens seruum Dei, Non, inquit, me de canicula mea hic porrulos edens & brassicas deuorans pellet. Multa in hunc modum in Virum Dei iaculabatur conuicia, vt blasphemiis prouocatus, impatienter ferret opprobria, & confunderetur in præsentia populi, cum indignis se audiret sermonibus lacessiri. Sed Vir Dei astutias eius intelligens, irrisorem irrisit, & vltionem non ipse expetens, sed ad Deum remittens, ad Ecclesiam sancti Syri dæmoniacam duci præcepit. Voluit quippe curationis illius gloriam dare Martyri, & primitias operationum virtuti eius adscribi. At verò sanctus Syrus ad hospitem suum remisit negotium, nec in Ecclesia sua quippiam sibi deferens, intactum opus reduci voluit ad Abbatem. Reducitur igitur mulier ad Abbatis hospitium, garriente per os eius diabolo, & dicente. Non me Syrulus eiiciet, non expellet Bernardulus. Ad hæc seruus Dei respondit: Nec Syrus, nec te Bernardus eiiciet, sed Dominus Iesus Christus. Et conuersus ad orationem pro salute mulieris Domino supplicabat. Tum verò spiritus nequam, velut priori improbitate mutata, Quàm libēs, inquit, egrederer ab hac canicula, grauiter molestatus in ea, quàm libens egrederer! sed non possum. Interrogatus causam, quia necdum vult magnus Dominus, ait. Cui Sanctus: Et quis est magnus Dominus? Et ille: Iesus Nazarenus. Ad quem rursum Vir Dei: Vnde enim Iesum nosti, an si vnquam vidisti eum? Vidi, inquit. Vbinam eum vidisti? In gloria. Et tu in gloria fuisti? Fui quidem. Et quomodo inde existi? Cum Lucifero, inquit, multi cecidimus. Hæc autem omnia voce lugubri per os vetulæ audientibus omnibus loquebatur. Respondente autem Abbate sancto: Nunquid non in illam redire gloriā velles, & restitui in gaudium pristinum? Rursum voce mutata, & miro modo cachinnans, Hoc, inquit, tardatum est. Et nihil vltra locutus, orante attentius Viro Dei, nequissimus ille victus abscessit, & mulier sibi reddita, quantas potuit gratias egit.

Papiam venit S. Bern.

Dæmonis procacitas erga Sanctor.

Fatetur è cælo se cecidisse cum Lucifero.

12. Reuertitur igitur vir cum muliere, & per totam viam incolumitati eius congaudens, expectantibus amicis domui suæ redditur. Lætabantur omnes qui ordinem rei gestæ audierunt: sed repente gaudium vertitur in mœrorem: quia vbi domus suæ limina mulier attigit, rursus eā intrat diabolus, & infestior solito miseram discerpit atrociùs. Quid faceret miser maritus, quò se verteret, nesciebat. Cohabitare cum dæmoniaca molestissimum, relinquere impium videbatur. Surgit igitur & assumpta secum muliere rursum Papiam reuertitur. Vbi cum Virum Dei non inuenisset, vsque Cremonam prosequitur abeuntem. Indicat quid factum sit: & vt gratiam inueniat, lacrymabiliter deprecatur. Nec deest piæ petitioni Abbatis clementia; sed præcipit vt Ecclesiam ciuitatis illius ingrediatur, † orans expectet donec ipse sequatur. Itaq; memor promissi, circa noctis crepusculum cæteris dormitum euntibus, ipse vno tantùm prosequente Ecclesiā ingreditur, & tota nocte illa orationi vacans, obtinuit à Domino quod petebat: & impetrata mulieri sanitate, iubet eam securam reuerti ad propria. Sed cum illa reditū ad se diaboli sicut iam experta fuerat, formidaret, collo eius alligari chartulam hæc verba continentem præcepit, In nomine Domini nostri Iesu Christi præcipio tibi dæmon, ne hanc amodò mulierem præsumas contingere. Quod mandatum sic expauit diabolus, vt mulieri regressæ ad propria, nunquam deinceps appropinquare præsumpserit.

Dæmon semel expulsus in fœminam denuo reuertitur.

† Adde ex M.S. & ante Confessorum corpora.

Iterumque per Bern. eiicitur cum præcepto nūquam redeundi.

23. Erat etiam in eadem ciuitate dæmoniacus quidam, cuius passio multos ad risū mouebat, cùm alii qui seuerioris animi erant, clementissimo ei compaterentur affectu. Hic ita latrabat, vt si audires, nec videres personā, canem crederes. Quem sibi exhibitum Vir Dei cum latrantem audisset, ingemuit: qui eo modo latrabat quo solent percussi vel obruti canes irasci, & fremere in percussores. Sed & in præsentia Viri Dei anhelans & latrās, actiùs solito turbabatur. Increpato itaque diabolo, & in virtute Christi expulso, homini imperat vt loquatur. Purgatus homo intrat Ecclesiam, interest sacramentis, Crucis signo se munit, audit Euangelia, confitetur & orat, & extera sanæ mentis officia Deo reddit & consecrat.

Alius dæmoniacus curatur.

24. Cum secundo per Mediolanum eodem anno Pater sanctus transiret, oblata est ei dæmoniaca mulier. Nam eo tempore aberat quo primum Vir Dei ciuitatem prædictam sua illustrauit præsentia. Hanc possidebat dæmonium quod modò Italica, modò Ibera lingua loquebatur; nec satis certum vtrùm vnus esset bilinguis, an duo, sui quisque sermonis idiomate vtens, sed tam propriè modò hæc, modò illa sonabat, vt diceres, hic qui loquitur, Ligur est; hic Hispanus. Hæc etiam genuū passione, & poplitis tremore turbabatur. Quę cum ad Virum Dei adducta fuisset, saltu concito scamnum in quo sedebat, inopinata celeritate transiliit. Reducta & interrogata quid sibi vellet is saltus, & fuga, & vnde ægrotanti & vetulæ tanta virtus & velocitas aduenisset, respondit hanc sibi agilitatem ex præsentia inesse diaboli, vt currentes comprehenderet equos, & eorum dorso sine vllo adminiculo insiliret. Hæc sequenti die dum in Ecclesia diuinis quæ ille celebrabat officiis interesset, crudelissimè & diutissimè coram omnibus vexata est. Compassus Abbas mulieri, iam sæpè in talibus expertus Dei clementiam, imperat diabolo vt recedat. Ille ad imperium serui Dei tremebundus euanuit, mulier verò nō solum à vexatione, sed etiam à neruorum contractione in momento conualuit. Hæc & alia multa intra Alpes constitutus operatus est Vir Dei, & diuersa loca perlustrans, benefaciebat iis qui infirmabantur, illuminando cæcos, erigendo debiles, curando febricitantes, maximè oppressos à diabolo diligentiori studio purgans: & quæ malignus fœdauerat spiritus pectora, templa Deo acceptabilia consecrabat.

Anus dæmonium habens sanata.

25. Plurima autem in eum probabilia & laude digna cōcurrunt. Alii namque doctrinam, alii mores, alii mirantur miracula. Ego quidem congruum his omnibus honorem defero, sed præ omnibus quantum in me est, hoc sublimius du[illegible]a, hoc propensius prædico, quòd cū esset

vas electionis, & nomen Christi coram gentibus & regibus ferret intrepidus, cum obedirent ei principes mũdi, & ad nutum eius in omni natione starent Episcopi; cum ipsa Romana Ecclesia singulari priuilegio eius veneraretur consilia, & quasi generali legatione concessa subiecisset ei gentes & regna, cum etiam (quod gloriosius iudicatur) facta eius & verba confirmarentur miraculis: nunquam excessit, nunquam supra se in mirabilibus ambulauit, sed de se semper humiliter sentiens, venerabilium operum non se auctorem credidit, sed ministrum: & cum esset omnium iudicio summus, suo sibi iudicio constitit infimus. Soli Deo quicquid fecit ascripsit: immò se nihil boni aut velle aut posse, nisi inspirante & operante Deo, & sensit & dixit. Sed aderat vis diuina in tempore accepto, & in die salutis, segregans in Euangelium suum seruum suum, cuius humilitatem respexerat, cuius animam Spiritus sanctus ornauerat: & quia synceritatem eius nulla maculabat duplicitas, nec interrumpebat bonum eius qualibet conspersio falsitatis, in loco suo idem spiritus manebat immobilis.

In S. Bern. quod magis miramdum. Humilitas suberat; nam rara virtus, humilitas honorata ipsius Bern. testimonio

26\. Qui vt semper splendidior esset & purior, quotidie in fornace probabatur, & ne quid ei rubiginis obreperet, crebris malleorum ictibus in incude tundebatur, flagellabatur, & arguebatur; non ad pœnam pro crimine, sed ad gloriam pro virtute. Nunquam ei defuit stimulus ægritudinis. Et cùm sciret virtutem in infirmitate perfici, sufficientem sibi in hoc experiebatur gratiam, quòd videret suos omnes quantulumcumque extraordinarios motus limâ illius quotidianę afflictionis abradi. Erat quidem caro infirma, sed spiritus promptus: & quo minus in corpore poterat delectari, ampliùs delectabatur in Domino; nec aliqua seculi huius ambitione pulsabatur, qui solis cœlestibus inhiabat. Quot Ecclesiæ destitutæ pastoribus, eum sibi in Episcopum elegerunt? Elegit eum domestica Lingonensis Ecclesia, elegit Catalaunẽsis. Intra Italiam ciuitas Ianuensis, & Mediolanum metropolis Ligurum, hunc optauerunt pastorem & magistrum. Remi nobilissima Franciæ ciuitas, secundæ Belgicæ prouinciæ caput, eius dominationem ambiuit. Omnibus his vocationibus postpositis, non sollicitauit animam eius honor oblatus: nec motus est pes eius vt inclinaret se ad gloriam; nec magis eum delectabat tiara & annulus, quàm rastrum & sarculus.

Viri sancti perpetuæ ægritudines.

Oblatos Episcopatus respuit.

27\. Petentibus se nec annuens aliquando, nec insolenter aut improbè renuens dicebat se non esse suum, sed aliorum seruitio deputatum. Quæ res cùm referretur ad Fratres, respondebant: Nos omnibus quæ possidebamus venditis, inuentam preciosam margaritam comparauimus, ad patrimonia distracta redire nõ possumus. Quòd si & preciũ & appreciatum nobis perierit, & substantiis & margarita priuati fuerimus, expectationi nostræ malè prouisum est, si oleo nostro effuso, clausis ianuis sicut fatui mendicemus. Prouiderant etiam sibi ex consilio sanctissimi Fratres, & Domini Papæ authoritate muniti erant, ne quis gaudium suum tollere posset ab eis, & aliorum consolatio eis fieret tribulatio, & eorum inopia aliorum plenitudinem cumularet. His aliisque rationibus serui Dei expugnauerant petitores, & iam diuulgatum erat vbiq; Abbatem sic statutum in Ecclesia à Deo, sicut in Hebræorum populo Moyses fuit, qui cùm non esset Pontifex, Aaron tamen vnxit & sacrauit pontificẽ; & dispositionibus eius tota Leuitica omni tempore successio paruit.

Claræ-vallẽsium amor & studium in Abbate seu Patre suo secum retinendo.

CAPVT V.

De reditu D. Bernardi ex Italia, & de Monasterii Claræ-vall. in locum capaciorem translatione.

28\. IAM Alpes transcenderat, & descendebãt in occursum eius de summis rupibus pastores, & armentarii, & agreste hominum genus, & conclamabant à longè benedictionem petentes: & reptabant per fauces montium, regredientes ad caulas suas, colloquentes adinuicem & gaudentes, quòd sanctum Domini vidissent, & manu eius super se extensa optatæ benedictionis gratiam accepissent. Tandem Chrysopolin veniens; vsque Lingonas solenniter deducitur, circa quos fines fratres ei Claræ-vallenses occurrunt, prouoluti pedibus, surgunt ad oscula: & vicissim ei colloquentes, Claramvallem cum deducunt alacriter. Adsunt fratres congregati in vnum, & mira deuotione dilectum Patrem suscipiunt. Agitur sine tumultu cum omni grauitate lætitia. Facies quidem purior hilaritatem dissimulare non poterat, sed castigatus actionum & locutionum modus, metas proprias non transgrediebantur, & cohibebant se affectiones ipsæ, ne quid agerent, in quo dissolutionis nota religionis maturitatem offenderet. In tanta Abbatis mora nihil in Claræ-valle potuit diabolus texere, nihil interim rubiginis synceris affricuit mentibus; nec in aliqua parte domus Dei supra petram fundata mota est. Ita opus suum seruus Dei absens corpore, præsens spiritu, orationum instantia munierat & solidarat; vt nec rima aliqua in tantis cõstructionibus hiscere videretur. Nullæ in aduentum eius lites seruatæ sunt, non odia nutrita in præsentia iudicis erupeunt. Nihil iuniores aduersus priores de austeritate vel duritia, nihil priores aduersus iuniores de dissolutione aliqua vel remissione causati. Integer vniuersorũ status, concors societas, mera vnitas; omnes vnius moris in domo Dei, in pace & sanctimonia inuenti sunt, ascẽdentes scalam Iacob, & festinantes ad intuitum Dei, cuius delectabilis aspectus in superioribus eminebat. Abbas itaque non immemor eius qui ait: *Videbam Satanam sicut fulgur cadentem de cælo*: eò humilior erat, & subiectior Deo, quò intelligebat desideriis suis Deum adesse propitium. Nec de hoc in se gloriabatur, quòd subiiciebantur ei dæmonia, quin potius in Domino gaudebat, quòd nomina fratrum suorum scripta videbat in cœlo, quorum vnanimitas immaculatam se ab hoc seculo custodiret.

Bernardum ab Italia reducem fratres Clara-vall. læti suscipiũt.

Disciplinæ religiosæ vigor in Clara-valle illæsus etiam absente Bern.

Luc. 10.

29\. Aderant ei in consiliis venerabiles fratres sui; aderat Godefridus Prior eiusdem loci, propinquus eius in carne & spiritu, Vir sapiens & constans, qui etiam religionis & prudentiæ merito postea in Ecclesia Lingonensi factus Episcopus, & sanctitatis formam retinens, & dignitatis in qua est honorem non minuens, vsque hodie ingrediens & egrediens laudabiliter perseuerat. Hic ergò atque alii plures Viri prouidi, & de communi vtilitate solliciti, Virum Dei, cuius conuersatio in cœlis erat, aliquantò descendere compellebant, & indicabant ei quæ domus necessitas exigebat. Insinuant itaque ei locũ angustum & incommodum, in quo consederant, nec capacem tantæ multitudinis, & cùm quotidie cateruatim aduenientium numerus augeretur, nõ posse eos intra constructas recipi officinas, & vix oratorium solis sufficere monachis. Addunt etiam se considerasse inferiùs aptam planitiem, opportunitatem fluminis quod infra illabitur, ibique locum esse spaciosum ad omnes monasterii necessitates, ad prata, ad colonias, ad virgulta & vineas: & si syluæ videatur deesse clausura, facilè hoc parietibus lapideis, quarum ingẽs ibi copia est, posse suppleri. In primis Vir Dei non acquieuit consilio. Videtis, inquit, quia multis expensis & sudoribus iam domus lapideæ consummatæ sunt, aquæductus cum maximis sumptibus per singulas officinas traducti. Si hæc omnia confregerimus, poterunt homines seculi malè de nobis sentire, quòd aut leues simus & mutabiles, aut nimiæ (quas tamen non habemus) diuitiæ nos faciunt insanire. Cumq; certissimum vobis sit, penes nos non esse pecunias, verbo euangelio vobis dico, quia ædificaturo turrim, futuri operis necesse est supputare expensas: alioquin cùm cœperit, & defecerit, dicetur: Hic homo fatuus cœpit ædificare, & non potuit consummare.

Godefridus Prior Claræ-vall. postea Episc. Lingonensis.

Consilium de Monasterio in locum ampliorem transferendo.

Luc. 14.

30\. Ad hæc Fratres respondent. Si consummatis iis quæ ad monasterium pertinent, habitatores cessaret mittere Deus, stare posset sententia, & cessandum ab operibus rationabilis esset censura. Nunc verò cùm quotidie gregem suum Deus multiplicet, aut repellendi sunt quos mittit, aut prouidenda mansio in qua suscipiantur. Nec dubium est, qui parat mansores, quin præparet mansiones. Absit autẽ vt pro diffidentia sumptuum confusionis

Et tandem acquiescit Bern.

huius incurramus discrimina. Audiens hæc Abbas, fide & charitate eorum delectatus est, & aliquando tandem consiliis acquieuit; plurimis tamen prius super hoc ad Deum precibus fusis, nonnullis quoque reuelationibus præostensis. Gauisi sunt Fratres, vbi effusum est verbum in publicum.

31. Audiuit hoc sanctæ memoriæ nobilissimus princeps Theobaldus, & multa in sumptus dedit, & ampliora spopondit subsidia. Audierunt Episcopi regionum, & viri incliti, & negotiatores terræ, & hilari animo sine exactore vltrò ad opus Dei copiosa contulêre suffragia. Abundantibus sumptibus, conductis festinanter operariis, ipsi Fratres per omnia incumbebant operibus: alii cædebant ligna, alii diffusis limitibus partiebantur fluuium, & extollebant saltus aquarum ad molas: sed & fullones, & pistores, & coriarii, & fabri, aliique artifices, congruas aptabant suis operibus machinas, vt scaturiret & prodiret vbicumque opportunum esset in omni domo subterraneis canalibus deductus riuus vltrò ebulliens, & demùm congruis ministeriis per omnes officinas expletis, purgata domo ad cardinalem alueum reuerterentur quæ diffusæ fuerant aquæ, & flumini propriã redderent quantitatem. Inopinata celeritate cõsummati sunt muri, totum monasterii ambitum spaciosissimè cõplectentes. Surrexit domus, & quasi animam viuentem atque motabilem haberet, nuper nata Ecclesia, in breui profecit & creuit.

NOTA. Quam fuerit prompta piorum liberalitas ad sumptus noui monasterii.

CAPVT VI.

De schismate Aquitaniæ opera Bernardi composito. Et fœmina ab incubo Dæmone mirabiliter liberata.

32. LAborabat ea tempestate sub schismaticorũ oppressione tota Burdegalensis Ecclesia: & non erat in Aquitania, qui posset resistere Principi, cuius animum indurauerat Deus: qui, annuente Gerardo Engolismensi Episcopo, & instillante in cor eius dissensionis semina, facta est schismatis defensor & auctor. Quicumque susceptioni Petri Leonis non subscribebant, persecutionibus expositi, alii damnis, alii proscriptionibus multabantur: alii à sedibus propriis pulsi exulare compellebãtur. Sibilabat in auribus Comitis illius crebris persuasionibus quasi serpens antiquus veterator ille, qui diu in partibus illis Sedis Apostolicæ fuerat Legatus, & nunc à magistratu tãto deiectus, non poterat se pati suæ solius Ecclesiæ Episcopum, qui se viderat totius Aquitaniæ principem & magistrum. Erubescebat enim ad primam domum redire, cuius potentatui & Turonica, & Burdegalensis, & Auxiensis * prouinciæ subditæ fuerant, & quicquid à collibus Iberorum vsque ad Ligerim complectitur & claudit Oceanus, patuerat eius imperio. Cõsuetus igitur prædari prouincias, & sub titulo iustitiæ de causis emergentibus facere quæstum, infinitas aggregauit pecunias, quæ sibi erant in idolum, & in apostasiæ simulacrum. Videns itaque periisse sibi exactionum auctoritatem, & solam domum quæ nuper multis stipate clamoribus, iam carebat ærariis, impatienter ferẽs quòd manus eius non implerentur muneribus; homo serpentinæ astutiæ, festinatò ad Petrum Leonis misit, vt ei legationem concederet, & ipse ei fidelitate iurata obediret; insuper & Principem terræ & quoscumque posset ad eius imperium inclinaret. Gauisus homo perditionis, quia locum in quo dilataret malitiam suam, se inuenisse putauit, citò annuit; & libenter ei etiam in astipulationẽ erroris Gilonem Tusculum Cardinalem Episcopum, qui solus de Romanis cum Petro Portuensi Episcopo ei adhæseret, celeriter delegauit.

Guilelmus Princeps Aquit. fautor schismatis speteri Leonis fautores Innocentii persequitur. Anno 1135 v. Chronol. tunc. Oper. v. Ep. 126.

* A Senensi, leg. M. S. Camp.

Gerardus Engolism. Episc. ex mera ambitione fouet partes Antipapæ.

33. Porrò Gerardus ipse, qui priùs se mutilatum dolebat, resumpsit cornua, & deinceps cœpit securior & audacior apparere. Nam & quod ante non fecerat, publicè procedebat mitratus, vt ipsa sacri officii insignia ampliorem ei reuerentiam in populos vindicarent. Aggreditur ergo Comitem multis pecuniis, inuadit animam eius rationibus venenatis, & hominem promptum seduci facile & corrumpit. In primis ab Vrbe Pictauensi Guilielmus Episcopus, vir honestus, homo catholicus, in societate & defensione vniuersalis Ecclesiæ stabilis, violenter expellitur, & à Gerardo & Cardinale adiutore suo, quia Petrum abdicabat, damnatur. Erant & aliæ familiares causæ pro quibus ei è multo tempore Comes infensus, data occasione, libentissimè eum persequitur & abiurat. Visum est autem tam Gerardo quàm Comiti, vt ad confirmationem partis suæ, sine mora Pictaui crearent Episcopum. Et inuenerunt hominem ambitiosum, nobilem quidem genere, sed degenerem fide: quem, vt genus suum cum eo in causa ponerent, quibusdam ex clericis consentientibus elegerunt: & prophanas ei imponentes manus, execrabile caput eius non tam vnxerunt, quàm contaminauerunt. Simile huic monstrum in Lemouicensi Ecclesia instruxerunt Ramnolphum * quendam Dotorensem Abbatem, quem non multò post vltio diuina secuta est: quia cadens resupinus de equo in via plana, vno tantum lapide vltore, qui ad hoc ibi erat relictus, infixo capiti eius, & quassato cerebro expirauit.

Corrumpit, & conciliat sibi principem.

* al. intrusserunt Ranulfum.

34. Audiens hæc & huiusmodi Vir venerabilis Gaufredus Carnotensis Episcopus, cui à Papa Innocentio Aquitaniæ legatio fuerat commendata, vehementer indoluit, & succurrendũ periclitanti Ecclesiæ, postpositis aliis negotiis, sine vlla dilatione decreuit. Abbatem ergo Clara-vallensem petit & obsecrat, vt sibi ad tanta mala eliminanda succurrat. Assensit Vir Dei, & se in proximo congregationem monachorum in Britanniam * in locum quem iuxta Nannetum Comitissa Ermengardia parauerat, ducturum intimat; & promittit disposita illa domo secundum genus & species suas, se cum eo in Aquitaniam profecturum. Ibant igitur simul, & ne multis ambagibus vtar, simul Nannetum venerunt. Erat autẽ in regione illa misera mulier, quæ à quodam petulante diabolo vexabatur. [Apparuit autem ei lasciuus ille diabolus in specie militis, valde pulcri aspectu, & in amorem suum intus suggestione latenti, extra locutione blandienti animum eius falleciter inclinauit. Cumque mulieris assensum obtinuisset, expansis brachiis, pedes eius super vna manuum suarum posuit: altera verò manu caput eius operuit, sibique eam fœderis huius signo dotauit *] Habebat autem illa virum strenuum militem, sed huius tam execrabilis commercii prorsus ignarum. Abutebatur ergo ea, etiam in eodem lecto cubante marito, inuisibiliter impurissimus ille adulter, & incredibili vexabat libidine.

Gaufredus Carn. assumpto Bernardo periclitanti Eccles. succurrit.

* Britannia minor, pars Franciæ nobilissima.

Hæc incerta ex M. S.

* al. desponsauit.

Femina quædam maritata fœdum habet cum Diabolo commercium.

35. Sex annis tantum latuit malum, nec detexit mulier perdita tanti criminis probrum. Septimo verò anno confusa est in seipsa, & expauit, tum propter colluuionẽ tam continuæ turpitudinis, tum propter timorem Dei, cuius iudicio singulis momentis timebat intercipi & damnari. Confugit ad Sacerdotes, & piaculum confitetur. Peragrat loca sancta, & Sanctorum implorat suffragia: sed nulla ei cõfessio, nulla oratio, nulla eleemosynarum largitio suffragatur. Quotidie vt priùs, & importuniùs à dæmone infestatur. Denique in publicum tantum scelus effusum est. Quo audito & cognito, maritus eius contubernium execratur. Interea ad locum prædictum Vir Dei cum comitatu suo aduenerat: cuius vt audiuit aduentum infelix mulier, se ad pedes eius tremebunda proiecit. Aperit ei lacrymis perfusa passionem horribilem, & ludificationem inueteratam, & quòd nihil ei profecissent, quæcunque fecisset sibi à presbyteris imperata. Addit sibi ab oppressore suo aduentum eius prædictum, & minaciter ei interdictum, ne ante eius veniret præsentiam, quia nihil ei prodesset, & ipse (recedente Abbate) qui fuerat amator, crudelissimus ei fieret persecutor. Audiens hæc Vir Dei, blandis verbis consolatur mulierem, & de cœlo promittens auxilium, præcipit, vt die altera (iam enim nox instabat) confidens in Domino reuertatur. Reuersa manè, cùm Viro Dei blasphemias & minas, quas eadem nocte ab incubo suo audierat retulisset; ne cures, inquit Vir Dei, minas eius, sed tolle baculum hunc nostrum, & pone in lectulo tuo, & si quid potest, agat. Egit mulier quod iussum fuerat, &

Nulla ei remedia, etiam spiritualia proficiunt.

Consolationem accipit à S. Bern.

En vim baculi S. Bern.

recubans in lectulo suo, signo Crucis munita, iuxta se baculum posuit. Adest ille continuò, sed nec ad consuetum opus, nec ad ipsum cubile præsumit accedere: minatur tamen acerrimè, quod discedente Viro Dei, ipse in eius supplicia reuerteretur. Instabat dies Dominica, & voluit Vir Dei per edictum Episcopi populum in Ecclesiam accersiri. Cùmque ipsi die maximus populus ad Ecclesiam conuenisset, inter Missarum solemnia comitantibus Episcopis, Gaufredo Carnotensi, & Brictio Nannetensi, ipse ad ambonem conscendit, & vt omnes qui in Ecclesia erant, accensas candelas in manibus tenerent, locuturus edicit. Quod & ipse cum Episcopis & Clericis faciens, inauditus diaboli ausus publicè aperit, & fornicatorem spiritum, qui in tam horrenda inquinamenta, etiam contra naturam suam, exarserat, cum omnium fidelium, qui aderant subscriptione anathematizat: & auctoritate Christi tam ad illam, quàm ad omnes mulieres deinceps interdicit accessum. Extinctis itaque sacramentalibus illis luminibus, extincta est deinceps tota virtus diaboli, & mulieri post confessionem communicanti, numquam postea apparuit inimicus, sed irregressibiliter aliminatus aufugit.

Dæmon Bernardi metuit.

Bern. mira ceremonia anathematizat impurum dæmonem, & à fœmina profligat.

36. His itaque patratis, simul Abbas & Legatus ingrediuntur Aquitaniam. Interim Gerardus assensu Comitis, Burdegalensem Archiepiscopatum occupauerat, & simul Burdegalensem & Engolismensem detinebat Ecclesiam. Sed effluentibus pecuniis, quas in assentatorum manus iniecerat, & magis ac magis cognita veritate, iam defluebant ab eo subsidia principum, & perfidiæ eius timebant existere defensores. Morabatur itaque in locis illis, in quibus securiorem se putabat, nec iam facilè publicis sese conuentibus præsentabat. Vt enim priùs gesta breuiter repetamus, vbi primùm cœpit audiri, quid aduersus Ecclesiam Dei Gerardus ille machinaretur, ab Innocentio Papa adhuc in Galliis demorante missi sunt Abbas noster Clara-vallensis, & Ioslenus venerabilis Episcopus Suessionensis, & Pictauum vsque venerunt, vt tam ipsum quàm prædictum Principem conuenirent: At ille iam eodem Principe persuaso, impudenter in Ecclesiam Catholicam à qua se præcidebat, conuicia cœpit iaculari, & pollicitam priùs Innocentio subtrahere obedientiam. Anacletum suum electum dignitatem *; & quicumque ei non obedirent, errores & accephalos nominare. Vnde factum est, vt animati & armati in infamiam Clerici, publicè ea die persecutionem Catholicis intentarent. Priùs tamen, quàm ab vnitate seipsos taliter præcidissent, obtulerat Abbas sanctus in eorum Ecclesia sacrificium Deo. Post cuius discessum, Decanus eiusdem Ecclesiæ altare, in quo diuina mysteria celebrarat, impiè quidem, sed non impunè confregit. Siquidem post breue tempus percussus à Deo, cùm spiritum exhalaret, domum, in qua moriebatur, plenam vidit dæmonibus, & se à dæmonio iugulari clamitans, cultellum à circumstantibus postulabat, quem immergeret gutturi suo, vt extracto dæmone viueret. Sed diabolus, cui datus erat, eum inter hæc verba extinxit, & pestilentem animam in infernum demersit. Archipresbyter quoque, qui Petri inuasoris Pictauensis Ecclesiæ synodum denunciabat, coram ipsis quos ad conuentum perfidiæ inuitabat, à diabolo correptus est. Sed & in alios multos, qui in schismate illo feruentiores extiterant, manus diuina manifestam exercuerat vltionem. Propter hæc & alia huiusmodi, ante homines confundi cœperat Gerardus, & timens opponi sibi quæ negari non poterant, conuentus publicos euitabat.

Mittitur cum Suessionensi Episcopo ad componendum schisma

* ab dignitas

Terribilis vindicta in Decanum, aliosque schismaticos.

37. Significatum est interim Comiti per viros illustres, qui ad eum securiùs audebant accedere, quòd Abbas Clara-vallensis, & Episcopus Carnotensis, aliique Episcopi, & religiosi viri colloquium eius expeterent, quorum etiam studium esset, vt secum de pace Ecclesiæ, & de malo remouendo tractarent. Persuasumque est illi, ne tantorum Virorum deuitaret colloquium: quia poterat fieri, vt communicato cum eis consilio, facile esset, quod modo putabatur difficile: & quod videbatur impossibile, repentino prouentu possibile redderetur. Ita-

A que apud Parciniatum * hinc inde conueniunt, & in primis de diuisione Ecclesiæ: & de scissuræ obstinatione, quæ infra Alpes in sola Aquitania, quasi nebulæ corruptela consederat, multis modis & rationibus à seruis Dei Comiti intimatum est, quòd Ecclesia vna est, & quicquid extra eam est, quasi extra arcam, iudicio Dei necesse est interire & dilui. Adducta quoque exempla Dathan & Abiron, quos reatu schismatis terra viuos absorbuit, nec eorum malo vindictam Dei aliquando defuisse monstratum est. His auditis Comes ex parte sano vsus consilio, respondit, se in obedientiam Innocentii Papæ posse dare consensum, sed in restitutionem Episcoporũ quos de sedibus suis expulerat, nulla ratione induci, quoniam implacabiliter eum offenderant: & iurauerat, se nullo tempore eorum pacem aliquando suscepturum. Diu per internuncios protractus est sermo, & dum vicissim verbis se mutuò occupant, Vir Dei efficaciora arma corripiens, ad Altare sanctum oblaturus & supplicaturus accedit. Intrauerant Ecclesiam, quibus licebat diuinis interesse mysteriis, Comes sustinebat pro foribus.

* al. Perciniacum.

Num. 16.

Guillelmus Com. Episcopis implacabiliter offensus.

38.

B Peractis igitur consecrationibus, & pace data & diffusa in populum, Vir Dei iam non se agens vt hominẽ, Corpus Domini super patenam ponens, ignea facie, & flammeis oculis, non supplicans, sed minax foras egreditur, & verbis terribilibus aggreditur Ducem: Rogauimus te, inquit, & spreuisti nos. Supplicauit tibi in altero, quẽ iam tecum habuimus conuentu, seruorum Dei ante te adunata multitudo, & contempsisti. Ecce ad te processit Filius Virginis, qui est Caput & Dominus Ecclesiæ, quã tu persequeris. Adest iudex tuus, in cuius nomine omne genu curuatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Adest vindex tuus, in cuius manus illa anima tua deueniet. Numquid & ipsum spernes? numquid & ipsum, sic vt seruos eius contemnes? Lacrymabantur vniuersi, qui aderant, & orationibus intenti præstolabantur exitum rei: & omnium suspensa expectatio, nescio quid diuinũ fieri cœlitus expectabat. Videns Comes Abbatem in spiritu vehementi procedentem, & sacratissimum Domini Corpus ferentem in manibus, expauit & diriguit, membrisque tremebundis metu, & dissolutis, quasi amens solo prouoluitur. Eleuatus à militibus rursum in

Nota, Memorabil. in histor. Quomodo induratum Comitem B. zelo fidei, sacramento & Corporis deiin. armatus vincat & emolliat.

C faciem ruit, nec quippiam alicui loquens, aut intendens in aliquem, saliua in barbam defluentibus, cum profundis essflás gemitibus, epilepticus videbatur. Tum Vir Dei ad eum propiùs accedit, & pede pulsans iacentem, surgere iubet, & stare supra pedes, & Dei audire sententiã. Præsens est, inquit, Pictauensis Episcopus, quem ab Ecclesia sua expulisti, vade & reconciliare ei, & in osculo sancto pacis cum eo iungito fœdera, & ipse ad Sedem suam eum reducito: & satisfaciens Deo, redde pro contumelia gloriam, & in vniuerso principatu tuo diuisos & discordes ad charitatis reuoca vnitatem. Subdere Innocentio Papæ, & sicut ei omnis obedit Ecclesia, tu quoque electo à Deo tanto pare Pontifici. Audiens hæc Comes, auctoritate Spiritus sancti, & sanctorum Sacramẽtorum præsentia victus, nec audebat respondere, nec poterat; sed statim occurrit, & in pacis osculo recepit Episcopum, & eadem qua eum abiurauerat manu, cum totius exultatione ciuitatis ad propriam Sedem reducit. Sed deinceps Abbas cum Comite iam familiarius, & suauiùs loquẽs, paternè eum monuit, ne ad tam impios, & tam temerarios ausus vltra exurgeret, ne Dei patien-

Comes recipit Episcopũ Pictauens. in osculo pacis.

D tiam tantis irritaret flagitiis, ne pacem factam in aliquo violaret.

39. Pace itaque omni Aquitaniæ Ecclesiæ reddita, solus Gerardus perseuerat in malis: sed non multò post adueniente die iræ in domo sua miserabiliter extinctus est. Et cùm dicat scriptura: *Est peccatum ad mortem, pro eo non dico vt roget quis*; impœnitens & subitò mortuus, sine confessione & Viatico, de corpore egredientem spiritum ei reddidit, cuius minister vsque in finem extiterat. Corpus eius à nepotibus suis, quos in Ecclesia illa honoribus sublimauerat, inuentum in lectulo suo exanime, & enormiter tumidum; in basilica quadam

1. Ioan. 5.

Gerardi Engolism. in schismate mortui infelix exitus.

humatum est, sed postea à Gaufrido Carnotensi Episcopo Sedis Apostolicæ Legato inde extractum, alibique proiectum est. Nepotes quoque eius ab eadem Ecclesia postea eliminati sunt, & omnis progenies & plantatio à radice auulsa, per extera regna, tanti iudicii circumferēs querimonias, exulauit. Tanto igitur malo obruto, & schismate Gerardi redacto in cineres, Vir Dei cū gaudio magno Claram-vallem reuertitur. Adsunt Fratres circumfusi pedibus eius, gratias agunt Deo, qui bonis initiis feliciores prouentus accumulat, & serui sui humilitatem vbique glorificat & exaltat.

Bern Claram vall. reuertitur.

40\. Nactus verò Vir Dei aliquod quietis tempus, aliis se negociis occupauit, & secedens in casulam pisatiis torquibus circumtextam, solus meditationibus diuinis vacare disponit. Et repente occurrunt ei in diuersorio humili quasi ad præsepe Domini consistenti, amatoria Cantica, & spiritualium fercula nuptiarum. Considerat & expauescit, quòd sponsus ille speciosus forma præ filiis hominum, in quem etiam Angeli prospicere desiderant, fuscam adamauerit sponsam, & decoloratam à sole, tanto extollat præconio, vt dicat eam totam formosam, nec vllam in ea maculam esse. Ipsam quoque sponsam dilectione languere miratur, & inquirit diligenter, quæ sit illa charitas, cuius oscula dulciora sunt vino, ad quorum delibationem tanto affectu anima impatienter anhelat. Cúmque sponsus multis laudibus sponsam attollat, non tamen in omnibus plenam ei sui copiam præbeat, nec vsque ad plenitudinem satietatis, se sponsæ desideranti concedat: quæsitus aliquando non inuenitur, & post longos circuitus repertos teneatur, ne fugiat. Multo tempore in harum meditatione rerum animam suam effudit; & multipliciter hæc exponens, quantum in se profecerit, qui quotidie in illis epulabatur deliciis, quantum nobis [profuerit*, quibus eiusdem benedictionis reliquias in scriptura seruauit, manifestum est legentibus eam.

Otio suo redditus Canticum Canticorum exponit.

* deest in M. S.

CAPVT VII.

De caussa schismatis Romæ, & apud Rogerium Regem Siciliæ feliciter acta.

41\. INterea litteræ Apostolicæ Virum Dei vocant, & vt adsit laboranti Ecclesiæ, supplicant Cardinales. Intermittuntur studia, & quæ modò continua erant, interpolatis discursibus resumuntur: Nulla vacatio superest, seruus Dei aut orat, aut meditatur, aut legit, aut concionatur. Vidés igitur excusationes frustrà expendi*, [& necesse esse obedire mandatis,] conuocatos à multis partibus Fratres, diu profundéque suspirans, affatur: Videtis, Fratres, in quantis tribulationibus laboret Ecclesia, pars quidem Petri & in Italia, & in Aquitania, auctore Deo, elisa, iam non parturit, sed abortit. Euasari* sunt in his regionibus schismatis defensores: Romæ magna pars nobilium Innocentium sequitur, & fauent ei multi fidelium: qui tamen temeratiæ multitudinis impetum formidantes, non audent publicè confiteri, quem Innocentio firmauere, consensum. Coniuratores habet Petrus homines perditos, quos corrupit pecunia: & munitionibus eorum occupatis, non Simonis Petri fidem, sed Simonis Magi repræsentat præstigias. Contra vnam gentem, Occidente edomito, superest lucta. Orantibus vobis & iubilantibus Iericho ruet; & cùm extenderitis ad Deum cum Moyse manus, Amalech victus aufugiet. Iosue pugnat, & vt ad consummationem victoriæ dies sufficiat protelata, Soli vt stet, non tam orat, quàm imperat: & meretur fides tam solis obedientiam, quàm de hoste prostrato victoriam. Nobis igitur pugnantibus, vos ferte præsidium, & auxilium de cœlo supplicibus animis implorate. Agite quæ agitis, & state in gradu quo statis: & licet nihil vobis conscii sitis, iudicio tamen vestro non æstimetis vos iustos: quia solus Deus, quos iustificat, iudicat, & perfectissimus quisque iudicii diuini districtum examen ignorat. Iudicari autem ab humano die non multum curetis, neque vestra propria, neque aliena iudicia approbantes, sub timore Dei sic state, vt nec vos quempiam iudicantes aliquando extollamini; nec aliorum curantes iudicia, excidatis in nugas singula verò prosequentes, vos seruos inutiles reputetis. Eundū est autem quò nos obedientia vocat, & huius domus paternitatem*, & vestri custodiam Deo, pro quo hunc assumimus laborem, confidentes de eius clementia, tradimus & commendamus.

Bern. literis Pontificis ecuocatur ad vrbem vt opē laboranti Ecclesiæ adferat

* al. ostenda.

* Impressi. Densati.

Exo. 17. Ios. 10.

Exhortatio S. P. ad suos Clara-vall. in discessu.

* al. fraternitatem.

42\. Hæc dicens, & benedicens, flentibus vniuersis discessit: & cum multa reuerentia vbique susceptus, demùm Romam peruenit. In cuius aduentu tam dominus Papa, quam Fratres* lætati sunt; & communicatis cum eo consiliis, secundùm rerum prouentus, & statum caussatum Abbas in opus egreditur; nec in curribus, nec in equis spem ponens, sed colloquia quotundam suscipiēs, sciscitatur, quæ sit eorum facultas, qui fautorum animi, vtrùm errore, an malitia seducti, tantum scelus protrahant, & protelent. Intelligit ex secretis Clerum qui cum Petro erat, de statu suo sollicitum, scire quidē peccatū, sed non audere reuerti, ne perpetua notatur infamia, vilis inter cæteros haberetur: & malle sub vmbra honestatis interim sic esse, quam expelli à sedibus suis, & publicæ mendicitati exponi. Eorum qui de Petri prosapia erant, hæc erat responsio, quia iam credi eis à nemine posset, si demembrarent genus suum, & eum relinquerent, qui cognationis suæ caput esset & dominus. Cæteri iuramento fidelitatis excusabant perfidiam, nec aliquis ex sana conscientia parti illi conferebat suffragia. Denunciabat itaque Abbas eis colligationes impietatis esse sacrilegas, & prophanas conspirationes, legibus & canonibus condemnatas, iuramentis non posse muniri, nec posse, nec debere veritatis sacramenta mendacio suffragari: Insanire autem eos, qui rem illicitam sacramenti patrocinio constare existimant eum oporteat extraordinarias pactiones, quocunque religionis obtentu sancitas reuocari* in irritum, & auctoritate diuina dissolui.

* Cardinales.

Venit Romam Pontifice & Cardinalibus gratulantibus.

Sacramenta non debent esse vincula iniquitatis.

* al. eneruari.

43\. Auditis his aliisque Viri Dei sermonibus defluebant à Petro, & quotidie partis illius dissociatis agminibus, vincula rumpebantur: ipsius quoque Petri animus tabescebat, quia se quotidie minui, Innocentium verò crescere minimè dubitabat. Defecerant pecuniæ, contabuerat curię amplitudo, aruerant ministeria domus, rarus mensam eius frequentabat conuiua, deliciæ in plebeia cibaria commutatæ, cultus obsequentium vetustate obscurus, [macri & acuti] stipendiarii ære alieno oppressi, & tota domus effigies pallida, dissolutionem proximam indicabat. Interea Rex Siciliæ Rogerius (qui solus iam ex principibus obedire Papæ Innocentio detrectabat) ad eum mittit potens, vt Aimericum Cancellarium suum, & Abbatem Claræ-vallis ad se mitteret: nihilominus à Petro Leonis idem petens, vt Petrum sibi Pisanum à suo latere delegaret. Aiebat autem se dissensionis huius, quę iamdiu indurauerat, velle scire originem, & cognita veritate, aut corrigere errorem, aut sancire sententiam: Mittebat autem in dolo; quia audierat Petrum Pisanum eloquentissimum esse, & in Legum & Canonum scientia nulli secundum; putabátque si eloquentiæ eius in publico consistorio audientia præberetur, declamationibus rhetoricis simplicitatem Abbatis posse obrui, & silentium ei, vi verborum, & pondere rationum imponi. Ne diu morer, venit pars vtraque Salernum. Sed militauerat vltio, & præuenerat tanti sceleris machinamentum. Parato namque ad bellum innumerabili exercitu aduersus Rannulphum ducem, idem Rex in campum armatas produxerat acies: cùm subitò viso Duce audacter obuiam procedēte, territus fugit, effusumque exercitum prædæ & cædibus exposuit, & innumeris militibus captis & interfectis, inuitus Ducem ditauit opibus, gloria sublimauit. Quæ quidem ei iuxta verbum Viri Dei omnia contigerunt: cùm enim primus eorum qui vocati fuerant Abbas sanctus adueniens, Regem in castris positum inuenisset, per multos dies viciuas acies ne committerent, impediuit: denuncians Regi, quia si conflictum inieris, victus & confusus abibis. Nouissimè

Rogerius Rex Siciliæ solus detrectat obedire Innocentio.

Subdolum eius Consilium in tractanda caussa schismatis.

Prædicit ei Bern cladem & fugam.

verò cum eiusdem Regis plurimum creuisset exercitus, ignorans, quòd non in multitudine foret euentus belli: Virum sanctum quærentem ea quæ pacis erant, vlterius audire contempsit.

44\. At ille Ducem Rannulphum, & catholicorum aciem verbis potentibus adhortatus, sicut Regi fugam, sic illis victoriam pollicitus est & triumphum. Cúmque ad proximam villulam declinasset, & instaret orationi, repentè fugientium & insequentium clamor auditur. Siquidem per eundem locum fugientem Regis exercitum Rannulphus persequebatur. Egressus itaque frater quidam ex his qui cum Abbate erant, vni ex militibus occurrit, & quid accidisset, interrogabat. At ille, siquidem litteras nouerat: *Vidi*, inquit, *impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat.* Nec mora, dux ipse sequutus, vt monachum vidit, sicut erat armatus equo desiluit: & eius pedibus aduolutus, Gratias, inquit, ago Deo, & fideli seruo eius, quia non nostris viribus, sed eius fidei collata hæc victoria est. Iterumque insiliens equo, hostes insequebatur.

Rannulpho autem eius aduersario victoriam.

Psal. 36.

45\. Nec tamen hac plaga sibi inflicta cœlitus, correctus est animus Regis, nec detumuit procella quam conglomerauerat prauæ mentis elatio: sed post fugam reuersis, qui euaserant, simulans alacritatem, regio se ornatu attollens, stipata militibus curia, vtramq; partem præcipit accersiri: & priùs instructo Petro, & multarum promissionum authoramentis accenso, de causæ suæ rationibus eloqui iuber. Prior itaque Petrus electionem Domini sui canonicam asserit; & verba sua multis legum & canonum assertionibus munit. At verò Vir Dei non in sermone, sed in virtute regnum Dei esse intelligens, Scio, inquit, Petre, te virum sapientem & litteratum esse: & vtinam sanior pars, & honestiora te occupassent negotia. Vtinam te patronum causa iustior & felicior obtineret: & sine dubio rationabilia allegantem, nulla posset impedire facundia. Et nos quidem agrestes, sæpius ligonibus quàm pragmaticis aduocationibus * assueti, si causa fidei non vrgeret, institutum silentium teneremus. Nunc autem cogit nos charitas eloqui, quia tunicam Domini quam in tempore passionis nec Ethnicus præsumpsit scindere, nec Iudæus, fautore hoc Domino, Petrus Leonis lacerat & disrumpit. Vna est fides, vnus Dominus, vnum baptisma. Nos neque duos dominos, nec geminam fidem, nec duo baptisma nouimus. Vt ab antiquis ordiar, vna arca tempore diluuii fuit. In hac octo animæ, cæteris omnibus pereuntibus, euaserunt; & quotquot extra arcam inuenti sunt, perierunt. Arcã hanc typum tenere Ecclesiæ, nemo est qui ambigit. Arca alia nuper fabricata est, & cùm sint duæ, alteram necesse est esse adulteram, & in profundum demergi. Arca, quam regit Petrus, si ex Deo est, necesse est, vt arca, quam regit Innocentius, obruatur. Peribit ergo orientalis Ecclesia, peribit Occidens totus: peribit Frãcia, peribit Germania: Iberi & Angli, & barbara regna in profundum pelagi demergentur. Religio Camaldrensis[a], & Carthusiensis, & Cluniacensis, & Grandimontensis, & Cisterciensis, & Præmonstratensis, aliaq; innumerabilia seruorum, & ancillarum Dei collegia, necesse est, vt sub vno turbine corruant in abyssum. Episcopos & Abbates, & reliquos Ecclesiæ principes collo præcipitimola asinaria alligata pelagus vorax excipiet. Solus ex principibus mundi arcam Petri intrauit iste Rogerius, & cæteris omnibus enecatis, solus ipse saluabitur? Absit vt totius mundi religio pereat, & ambitio Petri (cuius vita palàm est qualis exstiterit) Regnum cœlorum obtineat.

S. Bernardi Oratio in conuentu per Regem archiepiscopo.

* Ita M. S. Camp. nam Impressa, pro pragmaticis aduocationib. leg. declamationibus.

a al. Camaldulensis.

46\. Ad hæc verba non vltrà se poterant, qui præsentes aderant continere, sed abominati sunt & vitam Petri & causam. Abbas autem tenens manum Petri, eleuauit eũ, & simul ipse surrexit, Tutiorem, inquiens, si mihi credas, intrabimus arcam. Et sicut iam pridem mente conceperat, salutaribus illum aggrediens monitis, cooperante gratia Dei, promptius persuasit, vt ad vrbem rediens, Innocentio Papæ reconciliaretur. Soluta concione, Rex necdum voluit obedire, quia sancti Petri patrimonium, quod Cassinensi & Beneuentana prouincia amplissimum est, cupidus occupauerat, putabatque huiusmodi suspensionibus aliqua à Romanis extorquere priuilegia, per quæ in ius proprium deinceps sibi stabiliretur hæreditas. Sic Herodes visum Saluatorem contempsit, & quem desiderauit absentem, contempsit præsentem[a]. Sic omnipotens Deus claritatem quam accepit à Patre, dedit hominibus[b], & contemnentes se facit ingloriosos[c], & erigit in sublime humiliatos. Igitur circa curationem cuiusdam viri nobilis, & in Vrbe Salernitana notissimi, succumbentibus medicis, quorum ibi præcipuè ars viget & studium, eidem viro de medicorum auxilio desperanti, noctu quidam per somnium apparens intimauit aduenisse Salernum Virum sanctum, & in curationibus efficacem. Hunc inquirere iubetur, & de lauacro manuũ eius bibere. Quæsiuit, inuenit, aquam petiit, bibit, conualuit. Hoc verbũ per totam vrbem diuulgatum, ad aures Regis & procerum eius peruenit. Cum omnium igitur populorum fauore, solo Rege in malitia permanente, Abbas Romam quam reuertitur, prædictum quoque Petrum Pisanum, & quosdam alios reconciliat Ecclesiæ, & Innocentio Papæ confœderat.

Petrum Pisanum aliosq; in suam sententiam trahit Bern.

Rex manet obstinatus in malitia.

a Luc. 23.
b Ioan. 17.
c 1. Reg. 3.

Hominem à medicis desperatum sanat aqua, manus suas abluens.

47\. Aduenerat tempus in quo completa Amorrhæi malitia Angelus percutiens gladium iam vibrabat, & pertransiens domos quarum superliminaria sanguis Agni imbuerat, ad domum Petri Leonis veniens, salutare in ea non reperit signum. Percussit igitur miserum, nec tamen illico defungitur, sed datur per triduum pœnitentiæ locus. Ille patientia Dei abutitur, & in peccato suo moritur desperatus. Miserabili pompa corpus eius effertur, cadauer eius in latebris sepelitur, & vsque hodie fouea illa à catholicis ignoratur. Attamen pars ipsius, Papam sibi pro illo alterum statuerunt: non tam ex pertinacia schismatis, quàm vt opportuniùs per aliquam temporis moram Papæ Innocentio reconciliarentur. Quod sine mora per manum serui sui Christus effecit. Nam & ipse ridiculus Pontifex, Petri Leonis hæres, ad eundem Virum Dei nocte se contulit: & ille eum nudatum quidem vsurpatis insignibus, ad Domini Innocentii pedes adduxit. Quo facto Ciuitas gratulabunda lætatur, Innocentio Ecclesia redditur, Romanus populus, vt pastorem & Dominum Innocentium veneratur. Abbas Claræ-vallis in mira reuerentia habetur, ab omnibus auctor pacis, & Pater patriæ prædicatur. Procedentem viri nobiles prosequuntur, acclamat populus, matronæ sequuntur, & omnes ei prompto animo obsequuntur. Sed quamdiu ille gloriam tolerauit? quamdiu pace fruitus est post tam diuturnum laborem? nec diem pro anno recipere acquieuit. Sedatis omnibus & compositis vix quinque dies teneri potuit, qui septem annis & vltrà, pro resarcienda eadem scissione sudauit. Exeuntem Roma prosequitur, deducit Clerus, occurrit populus, vniuersa nobilitas comitatur. Nec poterat sine communi mœrore dimitti, qui colebatur amore communi. [Lacrymantur post eum, & se ab eo postulant benedici, & orationibus eius cum omni deuotione se commendant.]

Exo. 12.
Petrus Leonis Antipapa diuinitus percussus perit.

Extincto tandem per Bern. schismate pax & concordia restituitur Ecclesiæ.

48\. Accepta ergo ab Innocentio licentiâ confirmata pace, Vir Dei regreditur; & maximum domi reportans gaudium, à fratribus cum gratiarum actione deuotè suscipitur. Interea Romæ Innocentius potestatiuè agenda disponit, vndique visitatores occurrunt. Alii cũ negotiis, alii tantùm gratia congaudendi adueniunt, processiones per Ecclesias solenniter celebrantur, depositis armis ad audiendum verbum Domini plebes accurrũt. Post multifarias egestates in breui ciuitas opulenta resloret. quæ discordiæ tempore distracta fuerãt, pax solidata reducit & reuocat. Arantur solitudines, & deserta pinguescũt. Requiescunt singuli sub vite & ficulnea sua: nocturnæ silent excubiæ, & apertis ianuis, omnis timor excluditur. Dato tempore Innocentius Ecclesiæ ruinas restaurat, recolligit exules, Ecclesiis antiqua seruitia, depopulatas colonias expulsis restituit, insuper & cõgrua dona largi-

Reuertitur ad Monasterium suum.

CAPVT I.

De Pontificatu Innocentii II. operâ S. Bernar. fortiter & feliciter vindicati. Item de profectione Pontificis in Gallias, & repressione Imperatoris. A

1. † Ann. 1130. v. Chronol. nostram h. a. Obitus Honorii Papæ. Ei substituitur Innocentius. Ab aliis Petrus Leonis, dictus Anacletus.

EA tempestate Honorius Papa viam vniuersæ carnis ingressus est †. Nec mora in electione dissidentibus Cardinalibus, & diuisa Ecclesia, plures numero, & saniores consilio, vita probabiles, Viri virtutum, Presbyteri, Diaconi, Episcopi Innocentiũ elegerunt, cuius vita & fama & ætas & scitia digna sũmo sacerdotio habebatur. At verò pars altera, infames ausus violentia non ratione corroborans, Petrum Leonis ad hunc apicem aspirantem, fraudulentis machinationibus seorsum & præcipitanter nominauit Anacletum, & cæteris renitentibus ordinauit. Qui verò in parte catholica erant, electum suum solenniter ordinatum collocarunt in cathedra, & per loca illa in quibus sessiones habent ex antiqua consuetudine Romani Pontifices, circumduxere, & pro tempore honor debitus Apostolicæ affuit dignitati. Ex tunc sanè circa Lateranense palatium morabantur, nec erat iam eis tuta in domibus propriis mansio, cum eos acerrimè Petri satellites infestarent. Ibi etiam diu resistere non B valentes, per confœderatos sibi quosdam ex nobilibus Romanis ad tempus in turribus eorum receptacula habuerunt. Sed nec in eis perseuerauit fidelitas. Nam in breui, aut vi, aut formidine temerariæ multitudinis, aut pretio corrupti sunt. Nam Petro tam propria generis virtute, quàm adhærentium sibi affinitate multitudo tanta erat, vt ferè tota eum ciuitas sequeretur, vel pecunia, vel commodis obligata. Congregauerat sanè opes innumeras, tam in exactionibus curiæ, quàm in legationum negociationibus, quas ad expectandas nundinas reseruarat. Insuper & paterni census ampla congeries carenus sigillata, modò distributa in populum, ad fas & nefas venalem plebem armauerat. Quibus erogatis, donaria Regum in ornamentis Ecclesiæ, ab ipsis euulsit altaribus. Et cum calices frangere, & crucifixos aureos mẽbratim diuidere ipsi propbani Christiani vel timerent vel erubescerent, Iudæos aiunt esse quæsitos, qui sacra vasa & imagines Deo dicatas audacter comminuerent. C Igitur quisquè pro modo suo secundùm maius & minus conducti ad scelus, sacramentis generalibus publicè Petro vendiderunt assensum, & in omnem sanguinem manus exposuerunt & arma, & quotidianis congressibus partem quæ cum Innocentis erat, maledictis insectabantur & gladiis.

Antipapæ potentia aduersus Innocentium.

Eius sacrilega barbaries in sacram Ecclesiæ supellectilem.

2. Innocentius succedit Pisas.

Habuẽte igitur serui Dei consilium, & quia vi humana se tueri non poteráẽt, cedere elegerunt. Et procuratis clam nauigiis, de ore Leonis, & de manu bestiæ, per Tiberim in Tyrrhenum mare elapsi, prosperis ventis carbasa impellentibus, in portum Pisanum feliciter appulerunt.] Audito tantorum virorum aduentu, & cognita causa, propter quam de vrbe exierant, gratulata est Pisa, quòd ad se Romani nominis gloria transferretur, & illis perpetuæ sibi infamiæ insculpentibus notam, sibi nominis æterni & perennis famæ inscriptio pararetur. Occurrunt ergò honorati & Consules, & domini Papæ pedibus aduoluti, gratias agunt, quod eos tanto dignos iudicasset honore, vt eorum eligeret vrbem, quam propria dignaretur illustrare præsentia. Tua est, inquiũt, ciuitas nos populus tuus: nostris stipendiis famulamur tibi: immò in vsus tuos respublica, quicquid apud se repositum habet, expone. Nihil duplicitatis inuenies in Pisanis: non modò adhærebunt, modò resilient: modò iurabunt, modò iuramenta dissoluent. Non inhiat populus iste rapinis domesticis & cædibus intestinis. Non est gens nostra domi audax, nec extrà meticulosa. Nos nec serui sumus, nec domini: sed conciues & fratres, honore inuicem præuenientes, non seditiosis ausibus alterutrum prouocantes. Domi mansuetudine vtimur: fortitudinem nostram sæpè ex- D

Hæc desumpta ex M.S.

tranei experiunt. Nos, Pœnis subactis & Balearibus insulis subiugatis, terra marique de piratis & dyscolis triumphantes, Reges eorum captiuos in vinculis Pisã induximus: de quorum spoliis & varia supellectile in aduentu tuo ornantur compita & plateæ, & lætabunda ciuitas coronatur. Post huiusmodi verba populo obuiàm procedente, præ innumerabili multitudine vix patebat aduenientibus via: sed pedetentim procedentes, desideratam sui copiam prospicientibus per fenestras matronis & virginibus & paruulis Cardinales præbebant, & porrectis hincindè benedictionibus, vsque ad beatæ Mariç canonicam, dominus Papa cum comitatu suo gloriosè deductus, & honorificè susceptus est.

3. Francicæ elogium a de ejitatione schismatum, & fidelitate erga sedem Apost.

Præmissi, antequàm de vrbe egrederetur, à domino Papa in Gallias fuerant nuncii, qui dissensionis & schismatis à Petro facti ordinem Gallicanç intimarent Ecclesiæ, & hortarentur Episcopos, vt in vltionem præsumptionis huius accingerentur, & damnata parte chismatice, subscriberent vnitati. Necdum verò ad plenum tenor operis innotuerat Episcopis, nec priuatim quisquam commodare præsumpsit consensum, donec collecto Stampis generali conuentu, in commune decernerent, quid reciperent, quid damnarent. Neque enim Francia, cæteris regionibus procliuibus ad schismata, aliquando [Guiberti vel Burdini susceptione] fœdata est, nec malignorum acquieuit erroribus: nec fabricata est idolum in Ecclesia, venerata in Petri cathedra monstrum. Nec enim talibus in causis principalia aliquando eos terruerunt edicta, aut generalibus vtilitatibus priuata commoda prætulerunt: nec declinantes in partem, personis detulêre, sed causis. Sed si quid oportuit, fortiter persecutionibus obuiãrunt, nec damna nec exilia formidãrunt. Conuocato igitur ad Stampas concilio, abbas, sanctus Clara-vallensis Bernardus, specialiter ab ipso Rege & præcipuis quibusque Pontificibus accersitus, sicut posteà fatebatur, non mediocriter pauidus & tremebundus aduenit, periculum quippè & pondus negocii non ignorans. In itinere tamen consolatus est eum Deus, ostendens ei in visu noctis Ecclesiam magnam concorditer in Dei laudibus concinentem, vnde sperauit pacem sine dubio prouenturam. Vbi verò ad locum ventum est, celebrato prius ieiunio, & precibus ad Deum fusis, cum de eodem verbo tractaturi Rex & Episcopi cum pricipibus consedissent, vnum omnium consilium fuit, vna sententia, vt negocium Dei, Dei famulo imponeretur, & ex ore eius causa tota penderet. Quod ille timens licet & tremens, monitis tamen virorum fidelium acquiscens suscepit, & diligenter prosecutus electionis ordinem, electorum merita, vitam & famam prioris electi, aperuit os suum, & Spiritus sanctus impleuit illud. Vnus ergo omnium ore locutus, suscipiendum ad omnibus summum Pontificem Innocentium nominauit & ratum esse omnes pariter acclamarunt. Et decantatis ex more laudibus Deo, obedientiam deinceps polliciti, electioni Innocentii omnes pariter subscripserunt.

Synodus Stampensis in Galliis.

Vide quanta fuerit Viri sancti authoritas.

4. Innocentius Pontifex honorificè susceptus in Galliis.

Interea Dominus Papa multis in Pisis & in Tuscis & in aliis prouinciis potestatiuè dispositis, valefaciens Pisanis & gratias agens, in Prouinciam nauigio delatus est: & Burgundiam transiens Aurelianum peruenit: Vbi occurrentibus Episcopis à Rege piissimo Frãcorum Ludouico alacriter & honorificè susceptus est. Inde à Gaufredo Carnotensi Episcopo magnarum virtutum Viro Carnotum deducitur, vbi etiam gloriosus Anglorum Rex Henricus ei cum maximo Episcoporum & Procerum comitatu occurrit. Hunc quoque Regem venerabilis Abbas ad eum præmissus adduxit: quem vix persuasit Innocentium recipere, ab Episcopus Angliæ penitus dissuasum. Cum enim omnimodis recalcitraret & detractaret, quid times ait? times peccatum incurrere si obedias Innocentio? Cogita, inquit, quomodo de aliis peccatis tuis respondeas Deo, istud mihi relinque, in me sit hoc peccatum. Ad quod verbum persuasus Rex ille tam potens, extra terre suam Domino Papæ occurrit vsque Carnotum. [Malta ibi dicta &

Item à Rege Angliæ.

facta sunt, multaque ibi sæcularia & Ecclesiastica negotia definita.]

5. Experitur à Germanis.

Reuersi interim de Germania Legati Domini Papæ tam Episcoporum quàm Regis assensum & litteras detulerunt, & deprecationem publicam vt ad eos transiens, suam eis desideratam exhiberet præsentiam. Facilè enim persuasi sunt recipere eum, quem iam cæteri recepissent. Sed detinuit eum dilectio & deuotio Ecclesiæ Gallicanæ; & singuli & omnes visitationem Apostolicam expetebant. Perlustrata igitur Francia, Rhemis conuocauit Concilium, in quo multis ad honorem Dei dispositis, Regem Ludouicum viuente Patre pro Philippo fratre coronauit in regem. In omnibus his Dominus Papa Abbatem à se separari non patiebatur, sed cum Cardinalibus rebus publicis assidebat. Sed & priuatim quotquot habebant negocia, Virum Dei secretius consulebant. Ipse verò audita referebat ad Curiam, & oppressis patrocinia exhibebat. Igitur soluto Concilio, Leodium Dominus Papa Romanorum Regi occurrit. Et honorificè quidem susceptus est, sed velociter obnubilata est illa serenitas. Siquidem importunè idem Rex institit, tempus habere se reputans opportunum, Episcoporum sibi restitui inuestituras, quas ab eius prædecessore Imperatore Henrico per maximos quidem labores, & multa pericula Romana Ecclesia vendicarat. Ad quod verbum expauêre & expalluêre Romani, grauius sese apud Leodiū arbitrari periculum offendisse, quàm declinauerint Romæ. Nec consilium suppetebat donec murum se opposuit Abbas sanctus. Audacter enim resistens Regi, verbum malignum mira libertate redarguit, mira auctoritate compescuit.

Concilium Rhemense celebrat Anno 1131. Ludouic. Regem Gall. coronat.

Lothar. Imper repetit à pontifice inuestituras Episcoporum

Sed compescitur, à S. Bern.

6. Innocentius Claram-vallem visitat.

Rediens autem Leodio, Claram-vallem Dominus Papa per ipsum voluit visitare. Vbi à pauperibus Christi, non purpura & bysso ornatis, nec cum deauratis Euangeliis occurrentibus, sed pannosis agminibus scopulosam baiulantibus Crucem, non tumultuantium classicorum tonitruo, non clamosa iubilatione, sed suppressa modulatione affectuosissimè susceptus est. Flebant Episcopi, flebat ipse summus Pontifex: & omnes mirabantur Congregationis illius grauitatem, quòd in tam solenni gaudio oculi omnium humi defixi, nusquam vagibunda curiositate circumferrentur; sed complosis palpebris ipsi neminem viderent, & ab omnibus viderentur. Nihil in Ecclesia illa vidit Romanus quod cuperet, nulla ibi suppellex eorum sollicitauit aspectum; nihil in oratorio nisi nudos viderunt parietes. Solis moribus poterat inhiare ambitio, nec damnosa poterat esse fratribus huiusmodi præda, cum minui non posset absportata religio. Gaudebant omnes in Domino, & solemnita, non cibis, sed virtutibus agebatur. Panis ibi autopyrus † pro simila: pro careno sapa, pro rhombis olera: pro quibuslibet deliciis legumina ponebantur. Si fortè piscis inuentus est, Domino Papæ appositus est, & aspectu non vsu in commune profecit.

NOTA Mores vete religiosor monachorū Clara-vallensium.

† v. NOTAS ad finem capitis.

7. Inuidit diabolus, & seruorum Dei gloriam quos tanti hospitis nobilitabat præsentia, ferre non valens, dum in choro alacriter psallerent & deuotè, præsentibus etiam nonnullis ex Cardinalibus, qui in auditu & aspectu eorum delectabantur, aliquantos fratrum horribili pauore turbauit. Nam & vnus præ cæteris occupatus blasphema quædam verba locutus est, Dicite †, inquiens, ego sum Christus, & alii plures territi & tremebundi, ad beati Patris vestigia confugerunt. At ille conuersus ad cæteros, orate, inquit: ac deinceps sub silentio eos qui turbati videbantur eduxit, atque compescuit: vt nequissimus ille qui conuentum pietatis transferre conabatur in theatrum, & scholam innocentiæ in derisum, non, vt putabat, existimationem religiosorum hominum corrumpere posset, sed se proderet, & conatus suos experiretur infirmos. Tanta siquidem celeritate omnia sunt sedata, vt personas illas, quæ propè astabant, omnino lateret quod acciderat, & malignus hostis velociter increpatus, non modò scandalum eis quod parabat, inferre nequiuerit, sed nec ad [illegible] notitiam rem perferre. Factumque est ex eo, vt ampliori sese custodia fratres munirent: & merito & numero, & possessionibus deinceps cresceret Clara-vallis, & multiplicatis conuentibus, ferè per omnem latitudinem loci illius dilataretur religio, ipse etiam Abbas sanctus ex tunc amplius solito miraculis clareret & signis.

† al. discite. Diabolus inuidens profectibus Claram-vallens. nititur eos præsente Papa confundere, sed ipse confusus est.

† Panis autopyros *dicitur is, ex quo nihil neque pollinis, neque furfuris extractum est, quasi totum in se triticum non imminutum habens* v. Cels. lib. 2. cap 17. *Differt.* à Pane cibario. *Nam hoc lamina pars Pollinis adempta est; & magna ex parte furfuraceus est. A simila autem differt: nam hæc est medulla farinæ, triticeæ; hoc est, ea pars quæ media est inter pollinem, & secundarium. Porrò, quid sibi velint ista,* Pro careno sapa, *non satis asseq. poss; nisi quod videantur indicare, loco præstantioris potus, vilorem quandam appositum fuisse. Sed an talis* Sapa? *neutiquam. Nam vinum est ex musto ad tertias decocto confectum. Vide Plin.* lib. 23. cap. 2. *Itaque suspicabar eg. legendum potius,* pro cretico vappa. *Sed hæc mea & mera coniectura est.*

CAPVT II.

De Synodo Pisis per Innocentium celebrata. Item de Mediolanensibus operâ Bernardi Ecclesia reconciliatis; & energumenis ibidem curatis.

Longas in Gallis facere moras Dominus Papa non potuit, sed sicut cum Lothario Rege condixerat, Romam ei occurrit: & vi exercitus in Lateranense palatium deductus est. Multi etiam ex nobilibus Romanis fideles Ecclesiæ, eum honorificè susceperunt. Verum Petrus Leonis non ponens Deum adiutorem suum, sed confœderatorum stipatus malitia, in editioribus & tutioribus turribus manens, Lotharii ludificauit virtutem, & interdicens suis congressus publicos, nec sibi securitatis suæ fecit periculum, nec causam conflictus hostibus dedit, sed tamen liberum eorum discursum machinis superioribus & obstaculis variis impediuit. Vitauit etiam obstinatissimè Imperatoris colloquium, nec minis nec blandimentis flexus est, nec de statu suo consilium cuiuslibet personæ admisit. Relicto igitur Romæ Innocentio alias Imperator digreditur. Petrus verò post eius discessum crebros mouens per Vrbem excursus, fidelium cædibus inhiabat. Intelligens ergo Innocentius Romæ sibi infructuosam eo tempore moram, ne præsentia sua illius bestiæ rabiem efferaret, rursus Pisas reuertitur, * ibique aggregatis totius Occidentis Episcopis, aliisque religiosis viris, magnæ gloriæ Synodus celebratur. Adfuit per omnia & consiliis, & iudiciis, & definitionibus omnibus sanctus Abbas, impendebaturque ei reuerentia ab omnibus, & excubabant ante eius limina sacerdotes; nō quòd fastus, sed multitudo communem prohiberet accessum: & aliis egredientibus, alii introibant, ita vt videretur Vir humilis, & nihil sibi de his honoribus arrogans, non esse in parte sollicitudinis, sed in plenitudine potestatis. Actiones Concilii longum est prosequi: summa tamen in excommunicatione Petri, & irregressibili fautorum eius deiectione constitit, & vsque hodie hæc sententia perseuerat.

8. Innocentium Papam Imperator reducit in vrbem.

Antipapæ pertinacia & crudelitas.

* v. Epi. 130

Concilium Pisanum ab Innocent celebratum.

Soluto Concilio, ad reconciliandos Mediolanenses Dominus Papa Abbatem Claræuallis, quem multis supplicationibus expetierant, & Guidonem Pisanum, & Matthæum Albanensem Episcopum à latere suo direxit, qui schisma per Anselmum in eadem vrbe factum abluerent, & ad vnitatem Ecclesiæ deuios reuocarent. Abbas igitur eum prædictis viris quos à Domino Papa collegas acceperat, addidit consortio & communi consilio virum venerabilem Gaufredum Carnotensem Episcopum, cuius innocentiam & synceritatem in multis probauerat. Et visum est Cardinalibus bonum, vt tanto adiutore negotium tanti ponderis fulciretur. Transcenso itaque Apennino, vbi audierunt Mediolanenses Abbatem desideratum suis finibus propinquare, longè à ciuitate milliaribus septem omnis ei populus obuiat: nobiles, ignobiles, equites, pedites, mediocres, pauperes, quasi de ciuitate migrarent,

9. v. Epist. 131

Mediolanensium erga S. Bern. mirum studium & reuerentia.

propriosl ares deserunt, & distinctis agminibus incredibili reuerentia Virum Dei suscipiunt. Omnes pariter delectantur aspectu, felices se iudicant qui frui possent auditu. Deo sculantur pedes eius vniuersi: & licet hoc ille molestè acciperet, nulla potuit pronos & deuotos ratione compescere, nulla interdictione repellere. Vellicabant etiam pilos quos poterant de indumentis eius, & ad morborum remedia, de pannorum laciniis aliquid detrahebant, omnia sancta, quæ ille tetigisset, iudicantes & se tactu eorum vel vsu sanctificari. Præcedentes itaque & subsequentes lætabundis acclamationibus applaudebant Abbati, & diu intra agminum spissamenta detentum, tandem solenni reddidere hospitio. Et cum tractatum esset in publico de negocio, propter quod & Vir Dei, quàm Cardinales aduenerant, oblita fortitudinis suæ ciuitas, omni ferocitate deposita, se ita Abbati substrauit, vt obedientiæ eorum non incongruè ille posset aptari Poëtæ versiculus:

Mediolanen. per Bern. reconciliantur.

Iussa sequi, tam velle mihi, quàm posse necesse est.

10. Pacatis omnibus, reconciliata Ecclesia, firmatis inter plebes concordiæ pactionibus, alia cœperunt nasci negotia, & insanienti diabolo, & in quibusdam obsessis corporibus debacchanti, oppositum est Christi vexillum, & increpante Viro Dei, de possessis atriis superueniente eminentiori virtute, territa & tremebunda diffugêre dæmonia. Ecce noua legatio, non Romanum pragma circumferens, sed diuinis legibus fidei pragma alligans, prolatis in medium literis sanguine Christi conscriptis, & bulla Crucis impressis, quæ figura auctoritate sua terrestria & inferna sibi subdit & curuat. Inaudita est nostris temporibus tanta populi fides, tanta in homine virtus, inter quos religiosa erat contentio, cum signorum gloriam Abbas credulitati eorum, illi verò sanctitati Abbatis adscriberent, & hoc de eo indubitanter sentirent, vt quicquid à Domino peteret, impetraret. Adducunt igitur ad eum nihil hæsitantes mulierem omnibus notã, quam annis septem immundus vexauerat spiritus: & postulant supplices, vt in nomine Domini dæmoni imperet fugam, & mulieri restituat sospitatem. Quæ populi fides non minimam verecundiam Viro Dei ingerebat, & humilitate magistra, inconsueta experiri non præsumebat, & instante petitione populi erubescebat, si charitati postulantium obstinatius resisteret: & videbatur ei quòd offenderet Deum, & omnipotentiam eius diffidentia obnubilare videretur, si à fide populi fides propria dissentiret. Æstuabat igitur secum, & licet signa non fidelibus, sed infidelibus fieri oportere assereret; ausus suos Spiritui sancto committit, & orationi incumbens, cœlitus illapsa virtute Satanam in spiritu fortitudinis increpat, & fugat, mulieremque reddit incolumem & quietam. Lætantur qui aderant, & leuantes manus ad sidera, Deo qui de excelso eos visitauit, gratias agunt. Auditum est hoc verbum, & percrebuit fama, repente totam perculit vrbem per Ecclesias, per prætoria, & per compita omnia conueniunt vndique: de viro Dei sermo habetur vbique: dicitur publicè, nihil ei impossibile esse quod à Domino postulet, & ad preces eius apertas Dei aures dicunt & credunt, & prædicant & affirmant. Nec possunt aspectu eius, vel auditu vllo modo satiari. Irruunt alii in præsentiam eius: alii, donec exeat, præ foribus præstolantur. Cessatum est ab officiis & artibus, tota ciuitas in hoc spectaculum suspensa manet: concurrunt, postulant benedici: & tetigisse eum singulis salutare videtur.

Dæmones ab obsessis fugat Mediolani.

Energumenam liberat miro populi applausu & gratulatione.

11. Tertia die ad Ecclesiam S. Ambrosii diuina celebraturus mysteria seruus Dei procedit: vbi expectante innumera populi multitudine, inter ipsa Missarum solennia dum clericis canentibus ipse secus altare sederet, puellã ei paruulam offerentes, quam vehementi impetu vexabat diabolus, orant vt puellæ subueniat, & diabolum in ea debacchantem elidat. Audita supplicatione astantiũ, & intuitus personam frendentem dentibus & stridentẽ, vt etiam intuentibus esset horrori, compassus est ætati, & vehementiæ anxietatis illius condoluit. Patenam igitur calicis, in quo diuina celebraturus erat mysteria, accipit: in qua digitis latice superfuso, orans intra se, & de Domini virtute confidens, ori puellæ salubrem potum applicat, & corpori eius stillam medicinalem infundit. Nec mora, quasi vreretur Satanas, infusionis illius virtutem ferre non potuit, sed vrgente intrinsecus Crucis antidoto, festinanter egrediens vomitu sordidissimo tremebundus erupit. Sic purgata persona, diabolo profugo & confuso, laudes debitas Deo canit Ecclesia: & post acclamationes lætabundas alacer populus ibidem donec diuina compleantur mysteria, immobilis perseuerat. Sub aspectu itaque omnium incolumis puella à suis domum reducitur, & vix tandem à populo dimissus ad hospitium Vir Dei reuertitur.

In Eccl. S. Ambrosii celebrat diuina mysteria.

Aqua digitis illius infusa curat puellã obsessam.

Nescio quo Dei iudicio ea tempestate in Mediolano (iuxta Esaiæ verbum) *pilosi clamabant alter ad alterum, & occurrebant onocentauris dæmonia*, & effrænatis decursibus plurimos infestabant: nec erat qui insolẽtiæ eorum resisteret, cum diu sub Anselmi schismate, qui Petri fautor Mediolanensem occupauerat cathedram, sacerdotes gementes, virgines squalidæ, sanctificationes maledictæ, altare pollutum, iram Dei in populum prouocassent. At verò in aduentu Viri Dei, abdicatis Anselmi præstigiis, & in Sedis Apostolicæ obedientiam sub Innocentio reuocatã Ecclesia, impedita est illa dæmonum licentia, & quotidie dabat locum; & ad preces Viri Dei diffugiebat diabolus: & si quando resistere conabatur, in ipso conflictu succumbens gloriosiùs vincebatur. 12.

Esa. 34. d

NOTA sub schismate inualuisse licentiam & sæuitiam Dæmonum ad vexandos homines.

CAPVT III.

De expulsione Dæmonum à variis obsessis, tum virtute Venerab. Sacram. tum Panis & aquæ benedictæ, tum signi crucis peracta. Item de aliis curationum beneficiis.

13. INter eos igitur qui vexabantur, mulier grandæua ciuis Mediolanensis, & honorata quondam matrona, vsque ad Ecclesiam beati Ambrosii post beatum Virum à multis tracta est, in cuius pectore pluribus annis diabolus sederat, & iam ita suffocauerat eam, vt visu & auditu & verbo priuata, frendens dentibus, & linguam in modum promuscidis elephantinæ protendens, monstrũ non fœmina videretur. Sordida ei facies, vultus terribilis, flatus fœtidus, inhabitatoria satanæ colluuia testabantur. Hanc cum accepisset Vir Dei, nouit inhærentem ei & inuisceratũ diabolum, nec facilè egressurum de domo quam tanto possederat tempore. Conuersus ad populum (cuius innumera aderat multitudo) orare iubet attentiùs, & clericis, & monachis secum iuxta Altare cõsistentibus, mulierem ibidem iubet constitui & teneri. Illa verò reluctans, & vi diabolica, non naturali virtute recalcitrans, non sine aliorum iniuria, ipsum Abbatem pede percussit. Quem diaboli ausum mansuetè ille contempsit: & ad expulsionem non indignatione iræ, sed pacifica & humili supplicatione Deum inuocat adiutorem: & ad immolationem hostiæ salutaris accedit. Quoties tamen eandem sacram hostiam signat, toties ad mulierem quoque conuersus, eodem signo crucis edito spiritum nequam athleta fortis impugnat. Nam & ille malignus quoties aduersus eum signum Crucis intenditus, percussum se iudicans, acriùs sæuit, & recalcitrans contra stimulum, quidnam toleret prodit inuitus. Expleta autem oratione Dominica, efficaciùs hostem aggreditur Vir beatus. Patenæ siquidem calicis sacrũ Domini Corpus imponens, & mulieris capiti superponens, talia loquebatur.

Signũ Crucis non fert nequam spiritus.

Adest, inique spiritus, Iudex tuus, adest summa potestas: iã resiste si potes. Adest ille qui pro nostra salute passurus, *Nunc*, inquit, *princeps huius mundi eiicietur foras.* Hoc illud corpus est, quod de corpore Virginis sumptũ est: quod in stipite Crucis extensum est; quod in tumulo iacuit; quod de morte surrexit; quod videntibus discipulis ascendit in cœlum. In huius ergo maiestatis terribili potestate tibi spiritus maligne præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens contingere eam deinceps non præsumas. Cumque eam inuitus deserens, & manere vltra 14.

Verba efficacia Bern. compellantis Dæmonem. Ioan. 12.

Corporalis Christi in Sacram. Euch. præsentiæ sucalentum te stimonium.

Item de efficacia Sacrificii Missæ.

non valens, atrociùs affligeret, tam magnam iram, quã modicum tempus habens: rediens Pater sanctus ad altare, fractionem hostiæ salutaris ritè cõpleuit, diffundendamque in populum pacem ministro dedit: & confestim pax & salus integra reddita est mulieri. Sic ille nequam, diuina mysteria quantæ sint efficaciæ & virtutis, non confessione, sed fuga coactus ostendit. Fugato diabolo mulier, quam in tantorum sartagine tormentorum carnifex pestilens tanto tempore frixerat, mentis suæ compos effecta, redditis sensibus & ratione, reuoluta intra fauces lingua, Deum confessa gratias egit, & totuta curatorem suum, pedibus eius aduoluta est. Ingens per Ecclesiã attollitur clamor, omnis ætas iubilat Deo, personant æramenta, benedicitur ab omnibus Deus, excedit veneratio modum, & seruum Dei supra hominem (si dici fas est) liquefacta charitate ciuitas veneratur.

Legant hæc sectarii nostri, & videant, quo authore, vel cuius exemplo oderint & ipsi Sacrif. Missæ. An similè & hunc Virum S. vt idololatram calumniari audent?

15. Audiebantur hæc quę Mediolani fiebant: & per totam Italiam Viri Dei discurrebat opinio & diuulgabatur vbique quòd surrexisset Propheta magnus, potens in opere & sermone, qui inuocato Christi nomine, & infirmos curaret, & obsessos à dæmonibus liberaret. Maxima quidem ei in curationibus ægritudinum gratia, sed in dæmonibus eliminandis frequentior operatio erat: quia copiosior vexatorum numerus ad experta subsidia concurrebat, & maiorum operatio virtutum minores obscurabat effectus. Iam verò præ frequentia populi qui à mane vsque ad vesperam foribus assidebat, oppressionem vulgi præ corporis imbecillitate non ferens, ad fenestras domus procedens, se eis conspiciendum præbebat, & eleuata manu benedicebat eis. Panes quoque & aquam deuehebãt secum, quibus benedictioni eius suppositis, pro beneficiis ea sacramentalibus referebant. Ex vicinis tanè castellis & vicis & vrbibus multi confluxerant; & communia tam aduenarum quàm ciuium in Mediolano studia erant prosequi Sanctum, expetere beneficium, audire verbum videre signum: & doctrina & miraculis vltra quàm credibile est, delectabantur.

Panis & aqua a S. Bern. benedicta quanti fiant.

16. Aderat inter eos quidam ex suburbanis, qui puerum dæmoniacum illuc aduexerat. Qui repentè coram omnibus ad signum Crucis quod Vir sanctus edidit, de baiuli sui brachiis ruit, & elisus humi quasi mortuus sine vllo sensu immobilis visus est, neque vox neque halitus erat in eo, tantùm circa præcordia exiguus ei supererat vapor. Dant igitur cæteri locum vt posset procedere, & admitti ad Virum Dei seminecis pueri baiulus: & attonita multitudo tam miserabilis casus præstolabatur euentum. Ingressus igitur ad Virum Dei homo est, & puerum stupidum nec aliquid sentientem, ante pedes Abbatis exposuit & ait: Puer iste, domine Pater, quem ante tuos posui pedes, iam per triennium à dæmonio acerrimè vexatus est: & quoties vel Ecclesiam ingreditur, & salibus exorcizatis aspergitur, vel signum ei Crucis imponitur, vel Euangelium audire compellitur, vel diuinis interest sacramentis, offenditur habitator eius diabolus, & torquetur atrociùs. Dumque modò cum cæteris ego pro foribus expectarem signum sanctæ Crucis figurante te, & extendente in populos manum, sacramentalium signorum virtute exacerbatus diabolus, vehementius solito totus ad pueri vexationem se contulit: & sicut vides, totum corpus eius occupans, ferè ei etiam vitalem spiritum intercludit. Sed & ipse puer, cum audita esset apud nos gratiæ, quã à Deo accepisti, opinio, ex aliorum curationibus suam sperans salutem, rogauit me vt eum ad te adducerem. Obsecro igitur per misericordiam Dei, vt & laboribus meis qui in eius custodia operam damnosam & periculosam impendo, & illius miseriæ quæ tanta est, quantam ipse oculis probas, pio & cõsueto affectu subuenias, & rabiem dæmonis non vsquequaque procedere patiaris. Flebat igitur, & lacrymis ora perfusus præsentes quosque commouit, vt omnes pariter supplicarent.

Puer dæmoniacus offertur Bern. sedo curandus.

NOTA Quibus rebus crucietur Diabolus, & qui eius spiritu aguntur, hæretici.

17. Tunc Vir Dei confidere eos in Dei misericordia iubens, baculo cui innitebatur, collum pueri leniter tangit. Sed & frater eius Gerardus volens experiri quæ ab homine dicta fuerant, latenter dorso eius signum Crucis impressit. Cùmque priùs sine motu & sensu nec videns, nec audiens, ante pedes Abbatis diu extensus pauimento hæsisset, ad tactum baculi & ad signum Crucis infremuit, & turbatus ingemuit. Iubet igitur Abbas super proprium lectulum eum poni. At ille quasi ex iniuria offensus reiecit se in pauimentum, & stridebat dentibus, & mordebat procuratorem suum: & capillis eorũ qui aderant, manus iniiciens, quo poterat conatu se ab eorum manibus abstrahebat, & ab eis vix teneri poterat. Eia, inquit Abbas, ad lectum nostrum eum reducite. Orante itaque Abbate, & fratribus in oratione prostratis, quasi ardentibus paleis quæ in lecto continebantur, diabolus vreretur, tormenti æstuantis, vi diuina propinquante, passionem clamoribus testabatur. Iubet igitur Vir sanctus aquam benedictam in os patientis infundi. Quam ille pressis labiis & dentibus non admittiens, vix tandem cuneo infixo dissoluente pressuram, vellet, nollet, intra fauces & guttur recepit. Confestimque vt penetrans sanctificatio ad interiora descendit quasi infuso antidoto vis maligna erupit, & vomitu sordidissimo quasi torrentis impulsu, festina præcipitatione toratus cum ingenti contumelia dæmon exiuit. Repentè qui videbatur mortuus, viuit: & de lecto Abbatis quietus & incolumis surgens, patruum que suum amplexatus, Deo gratias; sanus sum, inquit. Gratias agunt omnes communiter Deo, & qui modò flebant, lætantur. Foras clamore effunditur, res intus gesta super tecta solemniter prædicatur; tota ad spectaculum conuenit ciuitas, benedicitur Deus, gaudet populus, in Abbate tanti operis patratore totius plebis requiescit affectus.

Vertus signi Crucis.

Vis aquæ benedictæ.

18. Febricitantibus multis idem Sanctus manus imponens, & aquam benedictam porrigens ad bibendum, sanitatem obtinuit: aridas manus & membra paralysi dissoluta tangens incolumitati restituit: cæci etiã sub multorum testimonio in eadẽ ciuitate vt viderent, imposito signo Crucis, à Patre luminum potenter obtinuit. Per idem tempus hospitium Albanensis Episcopi (quem Dominus Papa in eadem legatione sibi collegam dederat) gratiã tractandorum negotiorum intrauerat, & de iis quæ iniuncta fuerant conferebant: cum repentè irruit super eos adolescens cuius arida manus erat, & retorta ad brachium: & aduolutus pedibus eius suppliciter postulat sanitatem. Ille aliàs occupatus, benedixit quidem, & abire præcepit, & ne amplius sibi molestiam faceret verbis solito seuerioribus interdixit. Recedebat ille non consecutus quod quęsierat: cum venerabilis Episcopus sub omni celeritate eum regredi iubet, & manu arreptũ tradit Abbati. Huic, inquit, qui minimè beneficium consecutus tibi, vt discederet, obediuit, tu ne claudas viscera misericordiæ: quin potius tu obedi, & virtute obedientiæ me iubente astrictus fac quod postulat, largire quod petit; & confidens in eius virtute, per quem expetit sanitatẽ, postula & impetrabis, vt & nos de Dei munere, & ille de optata glorietur salute.

Varia sanitatum beneficia confert.

19. Ad præceptum Episcopi Abbas apprehensa pueri manu inuocauit Dominum, & exaudiuit eum & signo Crucis edito, nerui qui obriguerant, extensi sunt, & caro quam assiduus congelauerat morbus, redeunte sospitate ingenita, mobilis facta est & flexibilis, & dicto citius languidum diu membrum conualuit. Obstupuit Episcopus tam repentinæ virtutis admirans effectum, & ampliori etiam ex tunc veneratione Virum Dei coluit, & miraculorum illius ipse testis extitit & relator. Compulit autem eum, vt ibidem ea nocte cœnaret. Cuius rei assensum cum magna difficultate obtinuit, ea dumtaxat ratione suasum, quòd insolerabilis vndique populus expectaret; nec sine periculo posse egredi videretur. Inter cœnandum verò paropsidem in qua Abbas comederat, Episcopus ministro familiari seruandam tradidit, & præcepit vt seorsum reconditam, cum omni diligentia custodiret. Elapsis deinde aliquot diebus, Episcopus idem febrium vehementi ardore corripitur. Et recordatus hominis Dei familiarem iubet accersire ministrum. Discũ, inquit, Abbatis quem tibi nuper tradidi conseruandum, huc affer, ne cuncteris. Cumque ille obtulisset allatum,

Manum aridam celeriter sanat.

Episcopus recuperat sanitatem vsus disco, in quo S. Bern. comederat.

infunde, inquit, aquam in eo, & panis exiguas buccellas conscinde. Quod cum factum esset, confidens in Domino, & Abbatis precibus se commendans, comedit & bibit, & absque vlla dilatione conualuit.

20. Augebatur aduentantium numerus, & mirificata opera ad se populos inuitabant, nec vsquam Viro Dei dabatur requies, dum ex eius lassitudine alii sibi requiē procurarent. Abeuntibus occurrebant aduenientes, & succedebant sibi beneficia mendicantes. Inter quos miles quidam in vlnis suis puellulam ad Virum Dei attulit, quæ ita exosam lucem habebat, vt semper clausis palpebris etiam brachium opponeret oculis, ne aliquo modo aliqua lucis particula se ei ingereret. Auellebantur aliquando opposita brachia violenter, & cum se ei lumen infunderet, clamabat & flebat, & erat ei claritas pro cruciatu, & lux visa quasi aculeos eius cerebro infigebat. Benedicit infantulæ Vir Dei, & signaculum Crucis faciens super eam, tranquilliorem dimittit: & dum domū referretur, vltro aperit oculos, & pedes sine vectore ipsa reuertitur. Et ipso in loco mulieri à dæmonio vexatæ multis astantibus à Patre misericordiarum idem Sanctus obtinuit sanitatem.

Puellam lucifugam sanat.

Item dæmoniacam.

CAPVT IV.

De Dæmoniacis curatis, & mira humilitate Bern. inter tot illustria opera, æquè semper de se modestè sentientis

21. IAM Papiam aduenerat, & fama virtutum aduentum eius præcesserat, & cum debito gaudio & apparatu tantæ gloriæ Virum ciuitas lætabunda suscepit. Et ne diu populi desiderium dilatio suspenderet, qui sicut Mediolani miracula facta audierat, signum ab eo optabat videre, aduenit repentè post eum rusticus quidam qui de Mediolano secutus eum fuerat, vxorem dæmoniacam secum adducens, quam ante pedes eius lacrymabili voce intrinsecas protestans anxietates deposuit. Nec mora, in contumeliam Abbatis per os miseræ mulieris diabolus locutus est, & irridens seruum Dei, Non, inquit, me de canicula mea hic porrulos edens & brassicas deuorans pellet. Multa in hunc modum in Virum Dei iaculabatur conuicia, vt blasphemiis prouocatus, impatienter ferret opprobria, & confunderetur in præsentia populi, cum indignis se audiret sermonibus lacessiri. Sed Vir Dei astutias eius intelligens, irrisorem irrisit, & vltionem non ipse expetens, sed ad Deum remittens, ad Ecclesiam sancti Syri dæmoniacam duci præcepit. Voluit quippe curationis illius gloriam dare Martyri, & primitias operationum virtuti eius adscribi. At verò sanctus Syrus ad hospitem suum remisit negotium, nec in Ecclesia sua quippiam sibi deferens, intactum opus reduci voluit ad Abbatem. Reducitur igitur mulier ad Abbatis hospitium, garriente per os eius diabolo, & dicente, Non me Syrulus eiiciet, non expellet Bernardulus. Ad hæc seruus Dei respondit: Nec Syrus, nec te Bernardus eiiciet, sed Dominus Iesus Christus. Et conuersus ad orationem pro salute mulieris Domino supplicabat. Tum verò spiritus nequam, velut priori improbitate mutata, Quàm libēs, inquit, egrederer ab hac canicula, grauiter molestatus in ea, quàm libens egrederer! sed non possum. Interrogatus causam, quia necdum vult magnus Dominus, ait. Cui Sanctus: Et quis est magnus Dominus? Et ille: Iesus Nazarenus. Ad quem rursum Vir Dei: Vnde enim Iesum nosti, aut si vnquam vidisti eum? Vidi, inquit. Vbinam eum vidisti? In gloria. Et tu in gloria fuisti? Fui quidem. Et quomodo inde existi? Cum Lucifero, inquit, multi cecidimus. Hæc autem omnia voce lugubri per os vetulæ audientibus omnibus loquebatur. Respondente autem Abbate sancto: Nunquid non in illam redire gloriā velles, & restitui in gaudium pristinum? Rursum voce mutata, & miro modo cachinnans, Hoc, inquit, tardatum est. Et nihil vltra locutus, orante attentius Viro Dei, nequissimus ille victus abscessit, & mulier sibi reddita, quantas potuit gratias egit.

Dæmonis procacitas erga Sanctos.

Fatetur è cœlo se cecidisse cum Lucifero.

22. Reuertitur igitur vir cum muliere, & per totam viam incolumitati eius congaudens, expectantibus amicis domui suæ redditur. Lætabantur omnes qui ordinem regestæ audierunt: sed repente gaudium vertitur in mœrorem: quia vbi domus suæ limina mulier attigit, rursus eā intrat diabolus, & infestior solito miseram discerpit atrociùs. Quid faceret miser maritus, quò se verteret, nesciebat. Cohabitare cum dæmoniaca molestissimum, relinquere impium videbatur. Surgit igitur & assumpta secum muliere rursum Papiam reuertitur. Vbi cum Virum Dei non inuenisset, vsque Cremonam prosequitur abeuntem. Indicat quid factum sit: & vt gratiam inueniat, lacrymabiliter deprecatur. Nec deest piæ petitioni Abbatis clementia; sed præcipit vt Ecclesiam ciuitatis illius ingrediatur, † orans expectet donec ipse sequatur. Itaq; memor promissi, circa noctis crepusculum cæteris dormitum euntibus, ipse vno tantùm prosequente Ecclesiā ingreditur, & tota nocte illa orationi vacans, obtinuit à Domino quod petebat: & impetrata mulieri sanitate, iubet eam securam reuerti ad propria. Sed cum illa reditū ad se diaboli sicut iam expertà fuerat, formidaret, collo eius alligari chartulam hæc verba continentem præcepit, In nomine Domini nostri Iesu Christi præcipio tibi dæmon, ne hanc amodò mulierem præsumas contingere. Quod mandatum sic expauit diabolus, vt mulieri regressæ ad propria, nunquam deinceps appropinquare præsumpserit.

Dæmon semel expulsus in fœminam denuo reuertitur.

† Add. ex M. S. & ante Confessorum corpora.

Iterumque per Bern. eiicitur cum præcepto nūquam redeundi.

Erat etiam in eadem ciuitate dæmoniacus quidam, cuius passio multos ad risū mouebat, cùm alii qui seuerioris animi erant, clementissimo ei compaterentur affectu. Hic ita latrabat, vt si audires, nec videres personā, canem crederes. Quem sibi exhibitum Vir Dei cum latrantem audisset, ingemuit: qui eo modo latrabat quo solent percussi vel obruti canes irasci, & fremere in percussores. Sed & in præsentia Viri Dei anhelans & latrās, acriùs solito turbabatur. Increpato itaque diabolo, & in virtute Christi expulso, homini imperat vt loquatur. Purgatus homo intrat Ecclesiam, interest sacramentis, Crucis signo se munit, audit Euangelia, confitetur & orat, & cætera sanæ mentis officia Deo reddit & consecrat. 23.

Alius dæmoniacus curatur.

Cum secundo per Mediolanum eodem anno Pater sanctus transiret, oblata est ei dæmoniaca mulier. Nam eo tempore aberat quo primum Vir Dei ciuitatem prædictam sua illustrauit præsentia. Hanc possidebat dæmonium quod modò Italica, modò Ibera lingua loquebatur; nec satis certum vtrùm vnus esset bilinguis, an duo, sui quisque sermonis idiomate vtens, sed tam propriè modò hæc, modò illa sonabat, vt diceres, hic qui loquitur, Ligur est, hic Hispanus. Hæc etiam genuū passione, & poplitis tremore turbabatur. Quę cum ad Virum Dei adducta fuisset, saltu concito scamnum in quo sedebat, inopinata celeritate transiliit. Reducta & interrogata quid sibi vellet is saltus, & fuga, & vnde ægrotanti & vetulæ tanta virtus & velocitas aduenisset, respondit hanc sibi agilitatem ex præsentia inesse diaboli, vt currentes comprehenderet equos, & eorum dorso sine vllo adminiculo insiliret. Hæc sequenti die dum in Ecclesia diuinis quæ ille celebrabat officiis interesset, crudelissimè & diutissimè coram omnibus vexata est. Compassus Abbas mulieri, iam sæpè in talibus expertus Dei clementiam, imperat diabolo vt recedat. Ille ad imperium serui Dei tremebundus euanuit, mulier verò nō solum à vexatione, sed etiam à neruorum contractione in momento conualuit. Hæc & alia multa citra Alpes constitutus operatus est Vir Dei, & diuersa loca perlustrans, benefaciebat iis qui infirmabantur, illuminando cæcos, erigendo debiles, curando febricitantes, maximè oppressos à diabolo diligentiori studio purgans: & quæ malignus fœdauerat spiritus pectora, templa Deo acceptabilia consecrabat. 24.

Anus dæmonium habens sanata

Plurima autem in eum probabilia & laude digna cōcurrunt. Alii namque doctrinam, alii mores, alii mirantur miracula. Ego quidem congruum his omnibus honorem desero, sed præ omnibus quantum in me est, hoc sublimius dicere, hoc propensius prædico, quòd cū esset 25.

vas electionis, & nomen Christi coram gentibus & regibus ferret intrepidus, cum obedirent ei principes mundi, & ad nutum eius in omni natione starent Episcopi; cum ipsa Romana Ecclesia singulari priuilegio eius veneraretur consilia, & quasi generali legatione concessa subiecisset ei gentes & regna, cum etiam (quod gloriosius iudicatur) facta eius & verba confirmarentur miraculis: nunquam excessit, nunquam supra se in mirabilibus ambulauit, sed de se semper humiliter sentiens, venerabilium operum non se auctorem credidit, sed ministrum: & cum esset omnium iudicio summus, suo sibi iudicio constitit infimus. Soli Deo quicquid fecit ascripsit: immò se nihil boni aut velle aut posse, nisi inspirante & operante Deo, & sensit & dixit. Sed aderat vis diuina in tempore accepto, & in die salutis, segregans in Euangelium suum seruum suum, cuius humilitatem respexerat, cuius animam Spiritus sanctus ornauerat: & quia synceritatem eius nulla maculabat duplicitas, nec interrumpebat bonum eius quælibet conspersio falsitatis, in loco suo idem spiritus manebat immobilis.

In S. Bern. quod magis mirandum. Humilitas sedebat, nam sola virtus, humilitas honorata ipsius Bern. testimonio

26. Qui vt semper splendidior esset & purior, quotidie in fornace probabatur, & ne quid ei rubiginis obreperet, crebris malleorum ictibus in incude tundebatur, flagellabatur, & arguebatur; non ad pœnam pro crimine, sed ad gloriam pro victoria. Nunquam ei defuit stimulus ægritudinis. Et cùm sciret virtutem in infirmitate perfici, sufficientem sibi in hoc experiebatur gratiam, quòd videret suos omnes quantulumcumque extraordinarios motus limâ illius quotidianæ afflictionis abradi. Erat quidem caro infirma, sed spiritus promptus: & quo minus in corpore poterat delectari, ampliùs delectabatur in Domino; nec aliqua seculi huius ambitione pulsabatur, qui solis cœlestibus inhiabat. Quot Ecclesiæ destitutæ pastoribus, eum sibi in Episcopum elegerunt? Elegit eum domestica Lingonensis Ecclesia, elegit Catalaonensis. Intra Italiam ciuitas Ianuensis, & Mediolanum metropolis Ligurum, hunc optauerunt pastorem & magistrum. Remi nobilissima Franciæ ciuitas, secundæ Belgicæ prouinciæ caput, eius dominationem ambiuit. Omnibus his vocationibus postpositis, non sollicitauit animam eius honor oblatus: nec motus est pes eius vt inclinaret se ad gloriam; nec magis eum delectabat tiara & annulus, quàm rastrum & sarculus.

Vitæ sancti perpetuæ ægritudines.

Oblatus Episcopatus ipsi.

27. Petentibus se nec annuens aliquando, nec insolenter aut improbè renuens dicebat se non esse suum, sed aliorum seruitio deputatum. Quæ res cùm referretur ad Fratres, respondebant: Nos omnibus quæ possidebamus venditis, inuentam preciosam margaritam comparauimus, ad patrimonia distracta redire nõ possumus. Quòd si & preciũ & appreciatum nobis pereat, & substantiis, & margarita priuati fuerimus, expectationi nostræ malè prouisum est, si oleo nostro effuso, clausis ianuis sicut fatui mendicemus. Prouiderunt etiam sibi ex consilio sanctissimi Fratres, & Domini Papæ authoritate muniti erant, ne quis gaudium suum tollere posset ab eis, & aliorum consolatio eis fieret tribulatio, & eorum inopia aliorum plenitudinem cumularet. His aliisque rationibus serui Dei expugnauerant petitores, & iam diuulgatum erat vbiq; Abbatem sic statutum in Ecclesia à Deo, sicut in Hebræorum populo Moyses fuit, qui cùm non esset Pontifex, Aaron tamen vnxit & sacerdotem pontificẽ; & dispositionibus eius tota Leuitica omni tempore successio paruit.

Claræ-vallensium amor & studium in Abbatẽ seu Patrẽ suum retinendo.

CAPVT V.

De reditu D. Bernardi ex Italia, & de Monasterii Claræ-vall. in locum capaciorem translatione.

28. IAM Alpes transcenderat, & descendebat in occursum eius de summis rupibus pastores, & armentarii, & agreste hominum genus, & conclamabant à longè benedictionem petentes & repabant per fauces montium, regredientes ad caulas suas, colloquentes adinuicem & gaudentes, quòd sanctum Domini vidissent, & manu eius super se extensa optatæ benedictionis gratiam accepissent. Tandem Chrysopolim veniens, vsque Lingonas solenniter deducitur, circa quos fines fratres ei Claræ-vallenses occurrunt, prouoluti pedibus, surgunt ad oscula: & vicissim ei colloquentes, Claramvallem cum deducunt alacriter. Adsunt fratres congregati in vnum, & mira deuotione dilectum Patrem suscipiunt. Agitur sine tumultu cum omni grauitate lætitia. Facies quidem purior hilaritatem dissimulare non poterat, sed castigatus actionum & locutionum modus, metas proprias non transgrediebantur, & cohibebant se affectiones ipsæ, ne quid agerent, in quo dissolutionis nota religionis maturitatem offenderet. In tanta Abbatis mora nihil in Clara-valle potuit diabolus texere, nihil interim rubiginis syncetis affricuit mentibus; nec in aliqua parte domus Dei supra petram fundata mota est. Ita opus suum seruus Dei absens corpore, præsens spiritu, orationum instantia munierat & solidarat, vt nec rima aliqua in tantis constructionibus hiscere videretur. Nullæ in aduentum eius lites seruatæ sunt, non odia nutrita in præsentia iudicis eruperunt. Nihil iuniores aduersus priores de austeritate vel duritia, nihil priores aduersus iuniores de dissolutione aliqua vel remissione causati. Integer vniuersorũ status, concors societas, mera vnitas; omnes vnius moris in domo Dei, in pace & sanctimonia inuenti sunt, ascẽdentes scalam Iacob, & festinantes ad intuitum Dei, cuius delectabilis aspectus in superioribus eminebat. Abbas itaque non immemor eius qui ait: *Videbam Satanam sicut fulgur cadentem de cælo*: eò humilior erat, & subiectior Deo, quò intelligebat desideriis suis Deum adesse propitium. Nec de hoc in se gloriabatur, quòd subiiciebantur ei dæmonia, quin potius in Domino gaudebat, quòd nomina fratrum suorum scripta videbat in cœlo, quorum vnanimitas immaculatam se ab hoc seculo custodiret.

Bernardum ab Italia reducem fratres Clara-vall. læti suscipiũt.

Disciplinæ religiosæ vigor in Clara-valle illæsus etiam absente Bern.

Luc 10.

29. Aderant ei in consiliis venerabiles fratres sui; aderat Godefridus Prior eiusdem loci, propinquus eius in carne & spiritu, Vir sapiens & constans, qui etiam religionis & prudentiæ merito postea in Ecclesia Lingonensi factus Episcopus, & sanctitatis formam retinens, & dignitatis in qua est honorem non minuens, vsque hodie ingrediens & egrediens laudabiliter perseuerat. Hic ergò atque alii plures Viri prouidi, & de communi vtilitate solliciti, Virum Dei, cuius conuersatio in cœlis erat, aliquantò descendere compellebant, & indicabant ei quæ domus necessitas exigebat. Insinuant itaque ei locũ angustum & incommodum, in quo consederant, nec capacem tantæ multitudinis, & cùm quotidie cateruatim aduentantium numerus augeretur, nõ posse eos intra constructas recipi officinas, & vix oratorium solis sufficere monachis. Addunt etiam se considerasse inferiùs aptam planitiem, opportunitatem fluminis quod infra illabitur, ibique locum esse spaciosum ad omnes monasterii necessitates, ad prata, ad colonias, ad virgulta & vineas: & si syluæ videatur deesse clausura, facilè hoc parietibus lapides, quarum ingẽs ibi copia est, posse suppleri. In primis Vir Dei non acquieuit consilio. Videtis, inquit, quia multis expensis & sudoribus iam domus lapideæ consummatæ sunt, aquæductus cum maximis sumptibus per singulas officinas traducti. Si hæc omnia confregerimus, poterunt homines seculi malè de nobis sentire, quòd aut leues sumus & mutabiles, aut nimiæ (quas tamen non habemus) diuitiæ nos faciunt insanire. Cumq; certissimum vobis sit, penes nos non esse pecunias, verbo euangelico vobis dico, quia ædificaturo turrim, futuri operis necesse est supputare expensas: alioquin cùm cœperit, & defecerit, dicetur: Hic homo fatuus cœpit ædificare, & non potuit consummare.

Godefridus Prior Claræ-vall. postea Episc. Lingonensis.

Consilium de Monasterio in locum ampliorem transferendo.

Luc. 14.

30. Ad hæc Fratres respondent. Si consummatis iis quæ ad monasterium pertinent, habitatores cessasset mittere Deus, stare posset sententia, & cessandum ab operibus rationabilis esset censura. Nunc verò cùm quotidie gregem suum Deus multiplicet, aut repellendi sunt quos mittit, aut prouidenda mansio in qua suscipiantur. Nec dubium est, qui parat mansores, quin præparet mansiones. Abiit autẽ vt pro diffidentia sumptuum confusionis

Et tandem acquiescit Bern.

huius incurramus discrimina. Audiens hæc Abbas, fide & charitate eorum delectatus est, & aliquando tandem consiliis acquieuit; plurimis tamen prius super hoc ad Deum precibus fusis, nonnullis quoque reuelationibus præostensis. Gauisi sunt Fratres, vbi effusum est verbum in publicum.

31. Audiuit hoc sanctæ memoriæ nobilissimus princeps Theobaldus, & multa in sumptus dedit, & ampliora spopondit subsidia. Audierunt Episcopi regionum, & viri incliti, & negotiatores terræ, & hilari animo sine exactore vltrò ad opus Dei copiosa contulêre suffragia. Abundantibus sumptibus, conductis festinanter operariis, ipsi Fratres per omnia incumbebant operibus: alii cædebant ligna, alii diffusis limitibus partiebantur fluuium, & extollebant saltus aquarum ad molas: sed & fullones, & pistores, & coriarii, & fabri, aliique artifices, congruas aptabant suis operibus machinas, vt scaturiret & prodiret vbicumque opportunum esset in omni domo subterraneis canalibus deductus riuus vltrò ebulliens, & demùm congruis ministeriis per omnes officinas expletis, purgata domo ad cardinalem alueum reuerterentur quæ diffusæ fuerant aquæ, & flumini propriã redderent quantitatem. Inopinata celeritate cõsummati sunt muri, totum monasterii ambitum spaciosissimè cõplectentes. Surrexit domus, & quasi animam viuentem atque motabilem haberet, nuper nata Ecclesia, in breui profecit & creuit.

NOTA. Quam facerit prompta piorum liberalitas ad sumptus noui monasterii.

CAPVT VI.

De schismate Aquitaniæ opera Bernardi composito. Et fœmina ab incubo Dæmone mirabiliter liberata.

32. LAborabat ea tempestate sub schismaticorũ oppressione tota Burdegalensis Ecclesia: & non erat in Aquitania, qui posset resistere Principi, cuius animum indurauerat Deus: qui, annuente Gerardo Engolismensi Episcopo, & instillante in cor eius dissensionis semina, facta est schismatis defensor & auctor. Quicumque susceptioni Petri Leonis non subscribebant, persecutionibus expositi, alii damnis, alii proscriptionibus mulctabantur: alii à sedibus propriis pulsi exulare compellebãtur. Sibilabat in auribus Comitis illius crebris persuasionibus quasi serpens antiquus veterator ille, qui diu in partibus illis Sedis Apostolicæ fuerat Legatus, & nunc à magistratu tàm deiectus, non poterat se pati suæ solius Ecclesiæ Episcopum, qui se viderat totius Aquitaniæ principem & magistrum. Erubescebat enim ad primam domum redire, cuius potentatui & Turonica, & Burdegalensis, & Auxiensis * prouinciæ subditæ fuerant, & quicquid à collibus Iberorum vsque ad Ligerim complectitur & claudit Oceanus, patuerat eius imperio. Cõsuetus igitur prædari prouincias, & sub titulo iustitiæ de causis emergentibus facere quæstum, infinitas aggregauit pecunias, quæ sibi erant in idolum, & in apostasiæ simulacrum. Videns itaque periisse sibi exactionum auctoritatem, & solam domum quæ nuper multis stipata clamoribus, iam carebat æratiis, impatienter ferêa quòd manus eius non implerentur muneribus; homo serpentinæ astutiæ, festinatò ad Petrum Leonis misit, vt ei legationem concederet, & ipse ei fidelitate iurata obediret; insuper & Principem terræ & quoscumque posset ad eius imperium inclinaret. Gauisus homo perditionis, quia locum in quo dilataret malitiam suam, se inuenisse putauit, citò annuit, & libenter et etiam in astipulationẽ erroris Gilonem Tusculum Cardinalem Episcopum, qui solus de Romanis cum Petro Portuensi Episcopo ei adhæserat, celeriter delegauit.

Guilielmus Princeps Aquit. fautor schismatis persequitur Leonis fautores Innocentii persequitur.

Anno 1135. v. Chronol. tit. Oper. v. Ep. 126.

* A sensis, leg. M. S. Camp.

Gerardus Engolism. Episc. ex mera ambitione fouet partes Antipapæ.

33. Porrò Gerardus ipse, qui priùs se mutilatum dolebat, resumpsit cornua, & deinceps cœpit securior & audacior apparere. Nam & quod ante non fecerat, publicè procedebat mitratus, vt ipsa sacri officii insignia ampliorem ei reuerentiam in populos vindicarent. Aggreditur ergo Comitem multis pecuniis, inuadit animam eius rationibus venenatis, & hominem promptum seducit facile & corrumpit. In primis ab Vrbe Pictauensi Guilielmus Episcopus, vir honestus, homo catholicus, in societate & defensione vniuersalis Ecclesiæ stabilis, violenter expellitur, & à Gerardo & Cardinale adiutore suo, quia Petrum abdicabat, damnatur. Erant & aliæ familiares causæ pro quibus ei à multo tempore Comes infensus, data occasione, libentissimè eum persequitur & abiurat. Visum est autem tam Gerardo quàm Comiti, vt ad confirmationem partis suæ, sine mora Pictaui crearent Episcopum. Et inuenerunt hominem ambitiosum, nobilem quidem genere, sed degenerem fide: quem, vt genus suum cum eo in causa ponerent, quibusdam ex clericis consentientibus elegerunt: & prophanas ei imponentes manus, execrabile caput eius non tam vnxeruns, quàm contaminauerunt. Simile huic monstrum in Lemouicensi Ecclesia instruxerunt Ramnolphum * quẽdam Dorotensem Abbatem, quem non multò post vltio diuina secuta est: quia cadens resupinus de equo in via plana, vno tantum lapide vltore, qui ad hoc ibi erat relictus, infixo capiti eius, & quassato cerebro expirauit.

Corrumpit, & conciliat sibi principem.

* al. intrusarant Ramnulphum.

34. Audiens hæc & huiusmodi Vir venerabilis Gaufredus Carnotensis Episcopus, cui à Papa Innocentio Aquitaniæ legatio fuerat commendata, vehementer indoluit, & succurrendũ periclitanti Ecclesiæ, postpositis aliis negotiis, sine vlla dilatione decreuit. Abbatem ergo Clara-vallensem petit & obsecrat, vt sibi ad tanta mala eliminanda succurrat. Assensit Vir Dei, & se in proximã congregationem monachorum in Britanniam * in locum quem iuxta Nannetum Comitissa Ermengardis parauerat, ducturum intimat; & promittit disposita illa domo secundum genus & species suas, se cum eo in Aquitaniam profecturum. Ibant igitur simul, & ne multis ambagibus vtar, simul Nannetum venerunt. Erat autẽ in regione illa misera mulier, quæ à quodam petulante diabolo vexabatur. [Apparuit autem ei lasciuus ille diabolus in specie militis, valde pulcri aspectu, & in amorem suum intus suggestione latenti, extra locutione blandienti animum eius fallaciter inclinauit. Cumque mulieris assensum obtinuisset, expansis brachiis, pedes eius super vna manuum suarum posuit: altera verò manu caput eius operuit, sibique eam fœderis huius signo donauit *] Habebat autem illa virum strenuum militem, sed huius tam execrabilis commercii prorsus ignarum. Abutebatur ergo ea, etiam in eodem lecto cubante marito, inuisibiliter impurissimus ille adulter, & incredibili vexabat libidine.

Gaufredus Carn. assumpto Bernardo periclitanti Eccles. succurrit.

* Britannia minor, pars Franciæ nobilissima.

Hæc inserta est m. S.

* al. desponsauit.

Femina quædam maritata fœdum habet cum Diabolo commercium.

35. Sex annis tantum latuit malum, nec detexit mulier perdita tanti criminis probrum. Septimo verò anno confusa est in seipsa, & expauit, tum propter colluuionẽ tam continuæ turpitudinis, tum propter timorem Dei, cuius iudicio singulis momentis timebat intercipi & damnari. Confugit ad Sacerdotes, & piaculum confitetur. Peragrat loca sancta, & Sanctorum implorat suffragia: sed nulla ei cõfessio, nulla oratio, nulla eleemosynarum largitio suffragatur. Quotidie vt priùs, & importuniùs à dæmone infestatur. Denique in publicum tantum scelus effusum est. Quo audito & cognito, maritus eius contubernium execratur. Interea ad locum prædictum Vir Dei cum comitatu suo aduenerat: cuius vt audiuit aduentum infelix mulier, se ad pedes eius tremebunda proiecit. Aperit ei lacrymis perfusa passionem horribilem, & ludificationem inueteratam; & quòd nihil ei profecissent, quæcunque fecisset sibi à presbyteris imperata. Addit sibi ab oppressore suo aduentum eius prædictum, & minaciter ei interdictum, ne ante eius veniret præsentiam, quia nihil ei prodesset, & ipse (recedente Abbate) qui fuerat amator, crudelissimus ei fieret persecutor. Audiens hæc Vir Dei, blandis verbis consolatur mulierem; & de cœlo promittens auxilium, præcipit, vt die altera (iam enim nox instabat) confidens in Domino reuertatur. Reuersa manè, cùm Viro Dei blasphemias & minas, quas eadem nocte ab incubo suo audierat retulisset; ne cures, inquit Vir Dei, minas eius, sed tolle baculum hunc nostrum, & pone in lectulo tuo, & si quid potest, agat. Egit mulier quod iussum fuerat, &

Nulla ei remedia, etiam spiritualia proficiunt.

Consolationem accipit à S. Bern.

En vim baculi S. Bern.

recubans in lectulo suo, signo Crucis munita, iuxta se baculum ponit. Adest ille continuò, sed nec ad consuetum opus, nec ad ipsum cubile præsumit accedere: minatur tamen acerrimè, quod discedente Viro Dei, ipse
Dæmon Bern. metuit.
in eius supplicia reuerteretur. Instabat dies Dominica, & voluit Vir Dei per edictum Episcopi populum in Ecclesiam accersiri. Cùmque ipsa die maximus populus ad Ecclesiam conuenisset, inter Missarum solemnia comitantibus Episcopis, Gaufredo Carnotensi, & Brictio Nannetensi, ipse ad ambonem conscendit, & vt omnes
Bern. mira ceremonia anathematizat impurum dæmonem; & à fœmina profligat.
qui in Ecclesia erant, accensas candelas in manibus teneant, locuturus edicit. Quod & ipse cum Episcopis & Clericis faciens, inauditos diaboli ausus publicè aperit, & fornicatorem spiritum, qui in tam horrenda inquinamenta, etiam contra naturam suam, exarserat, cum omnium fidelium, qui aderant subscriptione anathematizat; & auctoritate Christi tam ad illam, quàm ad omnes mulieres deinceps interdicit accessum. Extinctis itaque sacramentalibus illis luminibus, extincta est deinceps tota virtus diaboli, & mulieri post confessionem communicanti, numquam postea apparuit inimicus, sed irregressibiliter eliminatus aufugit.

36. His itaque patratis, simul Abbas & Legatus ingrediuntur Aquitaniam. Interim Gerardus assensu Comitis, Burdegalensem Archiepiscopatum occupauerat, & simul Burdegalensem & Engolismensem detinebat Ecclesiam. Sed effluentibus pecuniis, quas in assentatorum
Mittitur cum Suessionensi Episcopo ad componendũ schisma.
manus iniecerat, & magis ac magis cognita veritate, iam defluebant ab eo subsidia principum, & perfidiæ eius timebant existere defensores. Motabatur itaque in locis illis, in quibus securiorem se putabat, nec iam facilè publicis sese conuentibus præsentabat. Vt enim priùs gesta breuiter repetamus vbi primùm cœpit audiri, quid aduersus Ecclesiam Dei Gerardus ille machinaretur, ab Innocentio Papa adhuc in Galliis demorante missi sunt Abbas noster Clara-vallensis, & Ioslenus venerabilis Episcopus Suessionensis, & Pictauum vsque venerunt, vt tam ipsum quàm prædictum Principem conuenirent: At ille iam eodem Principe persuaso, impudenter in Ecclesiam Catholicam à qua se præcidebat, conuicia cœpit iaculari, & pollicitam priùs Innocentio subtrahere obedientiam. Anacletum suum electum digniorem *;
* ab. dignius
& quicumque ei non obedirent, erroneos & acephalos nominare. Vnde factum est, vt animati & armati in insaniam Clerici, publicè ex ea die persecutionem Catholicis intentarent. Priùs tamen, quàm ab vnitate seipsos taliter præcidissent, obtulerat Abbas sanctus in eorum Ecclesia sacrificium Deo. Post cuius discessum, Decanus eiusdem Ecclesiæ altare, in quo diuina mysteria celebrarat, impiè quidem, sed non impunè confregit. Siquidem post breue tempus percussus à Deo, cùm spiritum exhalaret, domum, in qua moriebatur, plenam vidit dæmonibus, & se à dæmonio iugulari clamitans, cultellum
Terribilis vindicta in Decanum, aliosque schismaticos.
à circumstantibus postulabat, quem immergeret gutturi suo, vt extracto dæmone viueret. Sed diabolus, cui datus erat, eum inter hæc verba extinxit, & pestilentem animam in infernum demersit. Archipresbyter quoque, qui Petri inuisoris Pictauensis Ecclesiæ synodum denunciabat, coram ipsis quos ad conuentum perfidiæ inuitabat, à diabolo correptus est. Sed & in alios multos, qui in schismate illo feruentiores extiterant, manus diuina manifestam exercuerat vltionem. Propter hæc & alia huiusmodi, ante homines confundi cœperat Gerardus, & timens opponi sibi quæ negari non poterant, conuentus publicos euitabat.

37. Significatum est interim Comiti per viros illustres, qui ad eum securiùs audebant accedere, quòd Abbas Clara-vallensis, & Episcopos Carnotensis, aliique Episcopi, & religiosi viri colloquium eius expeterent, quorum etiam studium esset, vt secum de pace Ecclesiæ, & de malo remouendo tractarent. Persuasumque est illi, ne tantorum Virorum deuitaret colloquium: quia poterat fieri, vt communicato cum eis consilio, facile esset, quod modo putabatur difficile: & quod videbatur impossibile, repentino prouentu possibile redderetur. Itaque apud Partiniacum * hinc inde conueniunt, & in primis de diuisione Ecclesiæ: & de scissuræ obstinatione,
* al. Pertiniacum.
quæ infra Alpes in sola Aquitania, quasi nebulæ corruptela consederat, multis modis & rationibus à seruis Dei Comiti intimatum est, quòd Ecclesia vna est, & quicquid extra eam est, quasi extra arcam, iudicio Dei necesse est interire & dilui. Adducta quoque exempla Dathan
Num. 16.
& Abiron, quos reatu schismatis terra viuos absorbuit, nec tanto malo vindictam Dei aliquando defuisse monstratum est. His auditis Comes ex parte sano vsus consi-
Guillelmus Com. Episcopis implacabiliter offensus.
lio, respondit, se in obedientiam Innocentii Papæ posse dare consensum, sed in restitutionem Episcoporũ quos de sedibus suis expulerat, nulla ratione induci, quoniam implacabiliter eum offenderant: & iurauerat, se nullo tempore eorum pacem aliquando suscepturum. Diu per internuncios protractus est sermo, & dum vicissim verbis se mutuò occupant, Vir Dei efficaciora arma corripiens, ad Altare sanctum oblaturus & supplicaturus accedit. Intrauerat Ecclesiam, quibus licebat diuinis interesse mysteriis, Comes sustinebat pro foribus.

Peractis igitur consecrationibus, & pace data & diffusa in populum, Vir Dei iam non se agens vt hominẽ, 38.
Corpus Domini super patenam ponens, ignea facie, & flammeis oculis, non supplicans, sed minax foràs egreditur, & verbis terribilibus aggreditur Ducem: Rogauimus te, inquit, & spreuisti nos Supplicauimus tibi in altero, quẽ iam tecum habuimus conuentu, spreuisti. Dei ante te
Nota, Memorabilem historia Quomodo induratum Comitem Bern. actio fidei, sacramento & Corpore domini armatus vincat & emolliat.
adunata multitudo, & contempsisti. Ecce ad te processit Filius Virginis, qui est Caput & Dominus Ecclesiæ, quã tu persequeris. Adest iudex tuus, in cuius nomine omne genu curuatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Adest vindex tuus, in cuius manus illa anima tua deueniet. Numquid & ipsum spernes? numquid & ipsum, sic vt seruos eius contemnes? Lacrymabantur vniuersi, qui aderant, & orationibus intenti præstolabantur exitum rei: & omnium suspensa expectatio, nescio quid diuinũ fieri cœlitus expectabat. Videns Comes Abbatem in spiritu vehementi procedentem, & sacratissimum Domini Corpus ferentem in manibus, expauit & diriguit, membrisque tremebundis metu, & dissolutis, quasi amens solo prouoluitur. Eleuatus à militibus rursum in faciem ruit, nec quippiam alicui loquens, aut intendens in aliquem, saliuis in barbam defluentibus, cum profundis etiã gemitibus, epilepticus videbatur. Tum Vir Dei ad eum propiùs accedit, & pede pulsans acclinem, surgere iubet, & stare supra pedes, & Dei audire sententiã. Præsens est, inquit, Pictauensis Episcopus, quem ab Ecclesia sua expulisti, vade & reconciliare ei, & in osculo sancto pacis cum eo iungito fœdera, & ipse ad Sedem suam eum reducito: & satisfaciens Deo, redde pro contumelia gloriam, & in vniuerso principatu tuo diuisos & discordes ad charitatis reuoca vnitatem Subdere Innocentio Papæ, & sicut ei omnis obedit Ecclesia, tu quoque electo à Deo tanto pare Pontifici. Audiens hæc Co-
Comes recipit Episcopũ Pictauens. in osculo pacis.
mes, auctoritate Spiritus sancti, & sanctorum Sacramẽtorum præsentia victus, nec audebat respondere, nec poterat: sed statim occurrit, & in pacis osculo recepit Episcopum, & eadem qua eum abiurauerat manu, cum totius exultatione ciuitatis ad propriam Sedem reduxit. Sed deinceps Abbas cum Comite iam familiarius, & suauiùs loquẽs, paternè eum monuit, ne ad tam impios, & tam temerarios ausus vltra exurgeret, ne Dei patientiam tantis irritaret flagitiis, ne pacem factam in aliquo violaret.

Pace itaque omni Aquitaniæ Ecclesiæ reddita, solus Gerardus perseuerat in malis; sed non multò post 39.
adueniente die iræ in domo sua miserabiliter extinctus est. Et cùm dicat scriptura: *Est peccatum ad mortem, pro eo non dico vt roget quis*: impœnitens & subitò mortuus,
1. Ioan. 5. Gerardi Engolism. in schismate mortui infelix exitus.
sine confessione & Viatico, de corpore egredientem spiritum ei reddidit, cuius minister vsque in finem extiterat. Corpus eius à nepotibus suis, quos in Ecclesia illa honoribus sublimauerat, inuentum in lectulo suo exanime, & enormiter tumidum; in basilica quadam

verò cum eiusdem Regis plurimum creuisset exercitus, ignorans, quòd non in multitudine foret euentus belli: Virum sanctum quærentem ea quæ pacis erant, vlterius audire contempsit.

A

44. *Rannulpho autem eius aduersario victoriam.* At ille Ducem Rannulphum, & catholicorum aciem verbis potentibus adhortatus, sicut Regi fugam, sic illis victoriam pollicitus est & triumphum. Cúmque ad proximam villulam declinasset, & instaret orationi, repentè fugentium & insequentium clamor auditur. Siquidem per eundem locum fugientem Regis exercitum Rannulphus persequebatur. Egressus itaque frater quidam ex his qui cum Abbate erant, vni ex militibus occurrit, & quid accidisset, interrogabat. At ille, siquidem litteras nouerat: *Vidi*, inquit, *impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat.* (*Psal. 36.*) Nec mora, dux ipse sequutus, vt monachum vidit, sicut erat armatus equo desilit: & eius pedibus aduolutus, Gratias, inquit, ago Deo, & fideli seruo eius, quia non nostris viribus, sed eius fidei collata hæc victoria est. Iterumque insiliens equo, hostes insequebatur.

45. Nec tamen hac plaga sibi inflicta cœlitus, correctus est animus Regis, nec detumuit procella quam conglomerauerat prauæ mentis elatio: sed post fugam reuersis, qui euaserant, simulans alacritatem, regio se ornatu attollens, stipata militibus curia, vtramq; partem præcipit accersiri: & priùs instructo Petro, & multarum promissionum authoramentis accenso, de causæ suæ rationibus eloqui iubet. Prior itaque Petrus electionem Domini sui canonicam asserit; & verba sua multis legum & canonum assertionibus munit. At verò Vir Dei non in sermone, sed in virtute regnum Dei esse intelligens, (*S. Bernardi Oratio in conuentu per Regem acciturndicto.*) Scio, inquit, Petre, te virum sapientem & litteratum esse: & vtinam sanior pars, & honestiora te occupassent negotia. Vtinam te patronum causa iustior & felicior obtineret: & sine dubio rationabilia allegantem, nulla posset impedire facundia. Et nos quidem agrestes, sæpius ligonibus quàm pragmaticis aduocationibus * assueti, si causa fidei non vrgeret, institutum silentium teneremus. (** Ita M. S. Camp. non impressa, pro pragmaticis aduocationib. leg. declamationibus.*) Nunc autem cogit nos charitas eloqui, quia tunicam Domini quam in tempore passionis nec Ethnicus præsumpsit scindere, nec Iudæus, fautore hoc Domino, Petrus Leonis lacerat & dirumpit. Vna est fides, vnus Dominus, vnum baptisma. Nos neque duos dominos, nec geminam fidem, nec duo baptismata nouimus. Vt ab antiquis ordiar, vna arca tempore diluuii fuit. In hac octo animæ, cæteris omnibus pereuntibus, euaserunt; & quotquot extra arcam inuenti sunt, perierunt. Arcam hanc typum tenere Ecclesiæ, nemo est qui ambigat. Arca alia nuper fabricata est, & cùm sint duæ, alteram necesse est esse adulteram, & in profundum demergi. Arca, quam regit Petrus, si ex Deo est, necesse est, vt arca, quam regit Innocentius, obruatur. Peribit ergo orientalis Ecclesia, peribit Occidens totus: peribit Frãcia, peribit Germania: Iberi & Angli, & barbara regna in profundum pelagi demergentur. Religio Camaldulensis *, (** al. Camaldulensis.*) & Carthusiensis, & Cluniacensis, & Grandimontensis, & Cisterciensis, & Præmonstratensis, aliaq; innumerabilia seruorum, & ancillarum Dei collegia, necesse est, vt sub vno turbine corruant in abyssum. Episcopos & Abbates, & reliquos Ecclesiæ principes collo præcipitimola asinaria alligata pelagus vorax excipiet. Solus ex principibus mundi arcam Petri intrauit iste Rogerius, & cæteris omnibus enecatis, solus ipse saluabitur? Absit vt totius mundi religio pereat, & ambitio Petri (cuius vita palàm est qualis extiterit) Regnum cœlorum obtineat.

46. *Petrum Pisanum aliosq; in suam sententiam trahit Bern.* Ad hæc verba non vltrà se poterant, qui præsentes aderant continere, sed abominati sunt & vitam Petri & causam. Abbas autem tenens manum Petri, eleuauit eũ, & simul ipse surrexit, Tutiorem, inquiens, si mihi credat, intrabimus arcam. Et sicut iam prudenti mente conceperat, salutaribus illum aggrediens monitis, cooperante gratia Dei, promptus persuasit, vt ad vrbem rediens, Innocentio Papæ reconciliaretur. Soluta con-

tione, Rex necdum voluit obedire, quia sancti Petri patrimonium, quod Cassinensi & Beneuentana prouincia amplissimum est, cupidus occupauerat, putabatque huiusmodi suspensionibus aliqua à Romanis extorquere priuilegia, per quæ in ius proprium deinceps sibi stabiliretur hæreditas. (*Rex manet obstinatus in malitia.*) Sic Herodes visum Saluatorem contempsit, & quem desiderauit absentem, contempsit præsentem a. Sic omnipotens Deus claritatem quam accepit à Patre, dedit hominibus b, & contẽnentes se facit inglorios c, & erigit in sublime humiliatos. (*a Luc. 23. b Ioan. 17. c 1. Reg. 3.*) Igitur circa curationem cuiusdam viri nobilis, & in Vrbe Salernitana notissimi, succumbentibus medicis, quorum ibi præcipuè ars viget & studium, eidem viro de medicorum auxilio desperanti, noctu quidam per somnium apparens intimauit aduenisse Salernum Virum sanctum, & in curationibus efficacem. Hunc inquirere iubetur, & de lauacro manuũ eius bibere. Quæsiuit, inuenit, aquam petiit, bibit, conualuit. Hoc verbũ per totam vrbem diuulgatum, ad aures Regis & procerum eius peruenit. (*Hominem à medicis desperatum sanat aqua, manus suas abluerat.*) Cum omnium igitur populorum fauore, solo Rege in malitia permanente, Abbas Romam qua reuertitur, prædictum quoque Petrum Pisanum, & quosdam alios reconciliat Ecclesiæ, & Innocentio Papæ confœderat.

B

47. Aduenerat tempus in quo completa Amorrhæi malitia Angelus percutiens gladium iam vibrabat, & pertransiens domos quarum superliminaria sanguis Agni imbuerat, ad domum Petri Leonis veniens, salutare in ea non reperit signum. (*Exo. 12.*) Percussit igitur miserum, nec tamen illico defungitur, sed datur per triduum pœnitentiæ locus. (*Petrus Leonis Antipapa diuinitus percussus perit.*) Ille patientia Dei abutitur, & in peccato suo moritur desperatus. Miserabili pompa corpus eius effertur, cadauer eius in latebris sepelitur, & vsque hodie fouea illa à catholicis ignoratur. Attamen pars ipsius, Papam sibi pro illo alterum statuerunt: non tam ex pertinacia schismatis, quàm vt opportuniùs per aliquam temporis moram Papæ Innocentio reconciliarentur. Quod sine mora per manum serui sui Christus effecit. Nam & ipse ridiculus Pontifex, Petri Leonis hæres, ad eundem Virum Dei nocte se contulit: & ille eum nudatum quidem vsurpatis insignibus, ad Domini Innocentii pedes adduxit. (*Extincto tandem per Bern. schismate pax & concordia restituitur Ecclesiæ.*) Quo facto Ciuitas gratulabunda lætatur, Innocentio Ecclesia redditur, Romanus populus, vt pastorem & Dominum Innocentium veneratur. Abbas Claræ-vallis in mira reuerentia habetur, ab omnibus auctor pacis, & Pater patriæ prædicatur. Procedentem viri nobiles prosequuntur, acclamat populus, matronæ sequuntur, & omnes ei prompto animo obsequuntur. Sed quamdiu ille gloriam tolerauit? quamdiu pace fruitus est post tam diuturnum laborem? nec diem pro anno recipere acquieuit. Sedatis omnibus & compositis vix quinque dies teneri potuit, qui septem annis & vltrà, pro resarcienda eadem scissione sudauit. Euntem Roma prosequitur, deducit Clerus, occurrit populus, vniuersa nobilitas comitatur. Nec poterat sine communi mœrore dimitti, qui colebatur amore communi. [Lacrymantur post eum, & se ab eo postulant benedici, & orationibus eius cum omni deuotione se commendant.]

C

48. Accepta ergo ab Innocentio licentiâ confirmata pace, Vir Dei regreditur; & maximum domi reportans gaudium, à fratribus cum gratiarum actione deuotè suscipitur. Interea Romæ Innocentius potestatiuè agenda disponit, vndique visitatores occurrunt. Alii cũ negotiis, alii tantùm gratia congaudendi adueniunt, processiones per Ecclesias solenniter celebrantur, depositis armis ad audiendum verbum Domini plebes accurrũt. (*Reuertitur ad Monasterium suum.*) Post multifarias egestates in breui ciuitas opulenta resurgit quæ discordiæ tempore distracta fuerãt, pax solidata reducit & reuocat. Arantur solitudines, & deserta pinguescũt. Requiescunt singuli sub vite & ficulnea sua: nocturnæ silent excubiæ, & apertis ianuis, omnis timor excluditur. Dato tempore Innocentius Ecclesiæ ruinas restaurat, recolligit exules, Ecclesiis antiqua seruitia, depopulatas colonias expulsis restituit, insuper & cõgrua dona largi-

D

tur. Monasterium etiam apud Aquas Saluias in sancti Anastasii Martyris honore constituit; quod quidem ibi A prius fuerat; sed hoc tempore solus in Ecclesia deerat habitator. Constructis itaque cœnobialibus mansionibus, & reformata Ecclesia, assignatis etiam ad alimonias domibus, agris, & vineis, à Clara-valle Abbatem & conuentum Fratrum sibi mitti Dominus Papa petit & obtinuit. Mittitur ergo Bernardus Pisanæ olim Ecclesiæ Vice-dominus, & religiosi cum eo Fratres, qui secundùm beati Benedicti regulam in eodem loco Domino deseruirent. Citò profecit illa plantatio, & associatis sibi viris indigenis, seruorum Dei multiplicatus est numerus; & pascua pinguia ac congrua nutrimentis incolume & multiplex in breui produxêre peculium.

Monasteriũ Ord. Cisterc. ad Aquas Saluias Innocent. II. condit.

CAPVT VIII.

De Præsulibus Ecclesiæ è Clara-valle progenitis. De insigni pietate Comitis Theobaldi, eiusque graui tribulatione.

49. ABbas sanctus ad studia sua reuersus, dilectum amplectitur Epithalamium. E diuersis etiam regionibus odore religionis illius vbiq. diffuso, fratres ad fundanda monasteria inuitantur. Fundata quoque & statuta ditioni eius sese subiiciunt: & arctioris ineunt regulas disciplinæ. Sed & diuersarum regionum ciuitates ex hoc collegio meruere Episcopos. In primis Roma summo ornatur Pontifice Præneste Stephanum habuit totius modestiæ *virum. Ostia virum magnum Hugonem. In ipsa quoque Romana curia Henricus, & Bernardus, alter Presbyter, alter Diaconus ordinati sunt Cardinales. Prope Vrbem Romam Nepa quoque sub Huberto refloruit. In Tuscia Pisis natalis soli gloria, & magnum Ecclesiæ lumen Balduinus effulsit. Citra Alpes Lausannæ datus est Amedeus; Seduno Garinus, Lingonis Godefridus, Antisiodoro Alanus, Nannetis Bernardus, Beluaco Henricus, Tornaco Giraldus, Eboraco Henricus. In Hybernia duo Episcopi, re & nomine Christiani. In Alemannia ciuitate Curia Algotus, sapientia, ætate & gratia reuerendus. Hæc luminaria de Clara-valle assumpta fulgore puro prædictas vrbes sua illustrauere præsentia, & pastoralis officii elucidantes gloriam, exemplum cæteris episcopis facti sunt doctrinæ & vitæ, & in altitudine sua semper humiles constiterunt.

* impress. l. gloriæ.

Præsules è Clara-valle creati.

50. Defuncto siquidem Innocentio Papa, & successoribus eius, Cœlestino, & Lucio, quàm velociter consummatis, Bernardus quem priùs apud sanctum Anastasium Abbatem diximus ordinatum, Papa Vrbis efficitur, & Eugenius Tertius appellatur. Hic seditione orta in populo, puluerem pedum in litigantes excussit, & relictis eis, in Franciam venit. Cumque se comederent ac morderent, & se inuicem consumerent, expectauit in pace, donec fatigati conflictibus & damnis afflictis, eius præsentiam cuperent & optarent. Qui interim celebrato Rhemis concilio Claram-vallem humiliter visitat, & gloriam pontificatus Romani pauperum repræsentat aspectibus. Mirantur omnes in tanta altitudine humilitatem immobilem, & in tam excellenti culmine propositi sancti permanere virtutem; vt altitudini sociata humilitas pro officio exteriùs splendeat, & pro virtute nequaquam interiùs inanescat. Adhærebat carni eius lanea tunica; & diebus ac noctibus cuculla vestitus sic ibat, sic D cubabat. Intus monachi habitum retinens, extra se pontificem & moribus, & vestibus exhibebat: rem difficilem agens, diuersarum in vno homine proprietatem exprimens personarum. Segmentata el circumferebantur puluinaria. Lect⁹ eius palliis opertus, cortina ambiebatur purpurea; sed si reuolueres operimẽta, inuenires superiectis laneis complosa stramina, & paleas conglobatas. Homo in facie, Deus videt in corde: ipse verò bona coram Deo, & hominibus prouidebat. Alloquitur Fratres non sine lacrymis; miscens sermonibus auulsa à corde suspiria, hortatur & consolatur, & se inter eos fratrem & socium, non Dominum exhibet, vel magistrum. Cumq; eum ibi morari diutius non pateretur magna eum prosequens comitantium multitudo, salutatis fratribus iter in Italiam dirigens abscessit, & ad Vrbem peruenit.

Abbas S. Anastasii fit Pontifex dictus Eugen III.

Claram vallem visitat.

Eius in pôtificatu cõstans humilitas, & vita seueritas.

51. Scripsit ad eundem Papam Vir sanctus multæ subtilitatis * Librum: in quo acutissima indagatione tam ea quæ circa eum, quàm quæ infra sunt, prosequens, etiam ad ea, quæ supra ipsum sunt, ascendens, tanta de natura diuina disseruit, vt videatur in tertium cœlum assumptus audisse quædam verba, quæ non licet homini loqui, & Regem in decore suo vidisse. In his quæ infra, & quæ circa ipsum sunt; morum societas, naturæ æqualitas, officiorum distantia, consideratio meritorum, diiudicatio prouectuum subtilissimè distinguitur, & singulis in suo genere sui cognitio intimatur. In his quæ supra hominem sunt, speculatur cœlestia, non eo modo, quo Angeli qui semper adhærent Deo, considerant; sed eo modo, quo potest homo puri animi, & mentis syncerae diuina contingere, & conformari hierarchię cœlesti sacerdotium temporale. Cum enim in cœlesti militia cõstet alios aliis principari, & ministeriales spiritus, ad nutum B superiorum potestatum, ad diuersa officia delegari, quidam viciniùs assistentes, ab ipso accipiunt, quæ aliis vel agenda, vel intelligenda insinuent. Cúmque erga homo præpositurae suæ reuerentiam exhibeat, ad honorem summę potestatis cuncta referri necesse est: quia cum sit subditus homini homo, vel spiritui spiritus: subdi maximè oportet Deo, de cuius munere datur ista prælatio, & quo docente fit, vt pateat homini tam cognitio sui, quàm per fidem & spem ad diuinam contemplationem pro modo data & indulta accessio. Dictabat Vir Dei, & nonnunquam scribebat in tabulis cereis, [mella restituens, & quidem gratiora prioribus*] non patiebatur perire inspirata sibi diuinitus. Sedabat lites Ecclesiarum, & appellationes importunas, quas inter se discordes Clerici concitabant, blando spiramine componebat. Interdum etiam durius increpante eo, redibat tranquillitas, & detumescentibus procellis, qui seditiosi ante eum venerant & bile diffusa scaturientes declamationibus, pacifici reuertebantur.

* Impr. l. vtilitatis. Libri de consideratione ad eum scripti à Bern.

Eorum argumentum.

Hierarchiæ Angelicæ subordinatio.

Mos scribendi veterum in tabulis ceratis.

* Hæc non leg. M S.

52. Adhęsit ei pręomnibus quidam ex Principibus Comes Theobaldus, & dilectionem opere prosecutus, C & se, & sua in subsidia Claræ-vallis exposuit, & in manibus Abbatis posuit animam suam, deposita altitudine principali, se inter seruos Dei conseruum exhibens, non Dominum; vt obediret ad omnia, quæcunque domus illius infimi postulassent*. Emebat ergo fundos, construebat domos: Abbatiis nouis præbebat impensas & vbicunque serui Dei extẽdissent propagines delegabat pecunias: non vnam domum sicut Salomon Hierosolymis statuens: sed vbicunque huius schematis consedissent personæ, satagebat eis ministrare necessaria, quasi Christo in terris præsenti propriam faceret mansionem. Sed & hoc in arbitrio Viri Dei posuit, vt quibuscunq; egentibus eo mandante ad opus Dei sumptus præberet. Videns igitur Abbas promptum Principis animum, pietatem accendit, & maximè quidem domesticis fidei voluit eum esse obnoxium; & immortalia templa fundare consuluit, & eleemosynas ea sagacitate disponere, vt semper fructificantes redituis & renascentibus accessionibus nouas semper eleemosynas parturirẽt. Deinde egenis quos hic atque illac quasi vespæ pungentes stimuli paupertatis exagitabant, omnimodis docuit misereri: aliis indumenta, aliis alimẽta largiri monuit: & suggessit, vt per seipsum Xenodochia visitaret, nec horreret aspectus * languentium: quia in hoc duplicaretur clementiæ bonum, si & videret, & foueret si consolaretur, & reficeret. Humiliare pauperum oppressores, defendere pupillum & viduam, misereri & commodare, sermones in iudicio disponere, prouidere quieti Ecclesiæ, rationem gladii intelligere quasi elementarium instruxit, summam principalis officii ei intimans, & hoc à principe requiri ex debito, vt laudi bonorum, & vindictæ malorum intendat.

Theobaldi Comitis Campa. erga Virum S. ingens studium & insignis liberalitas.

* al. imperassent.

v. de eodem inf. li. 4. c. 3.

* al. aspectu

NOTA. Præclaram institutionẽ de Officio pii & Christiani Principis.

53. Hæc & alia huiusmodi salubria monita homo ratio-

Theobaldus exemplum optimi Principis.

nabilis reuerenter accipiens, luxum curiæ, & fastum altitudinis in humilitatem & honestatem conuertit: nec erat qui in præsentia eius auderet aliquid indecens, vel agere, vel loqui: sed in hoc etiam ei placere studentes, siue ficto, siue puro animo, ea in quibus Dominum suum delectari videbant, ipsi quoque sæpius factitabãt. Introducebant igitur ad eum, qui familiariùs ei assistebant, pauperes patientes calumniam; nunciabant languentes in plateis iacentes, & quoscunque in amaritudine & miseria constitutos; & ipse oblata sibi occasione clementiæ lætabatur, & alios in gratia amplectebatur, quos de huiusmodi rebus videbat magis esse sollicitos.

Duos viros religiosos præficit Eleemosynis.

Denique duos religiosos Viros de Præmonstratensi ordine euocatos eleemosynæ suæ præposuit, ad quorum curam spectaret circumire castella & vicos, in quibus ipse maneret: & de propria mensa languentes & leprosos, qui ibi manebant, quamdiu in illis locis esset, abundanter refici iussit. Sed & aliis pauperibus largas, & congruas personis eleemosynas, siue in cibis, siue in vestibus, eorum ministerio donari instituit. Et illis quidem tantum in domo sua voluit esse dominium, vt potestatiuè pincernis, & pistoribus, & coquis, & reliquis ministerialibus, quæ vellent, iuberent quæ placeret, tollerent; nec esset qui aliquid prohibere auderet; vel referret ad Comitem, si in aliquo prodigi viderentur. Sed & Viri illi timentes Deum & tam ei placere, quàm Comiti cupientes, nec magnificentiam Principis minuebant,

Eosque fideles & sedulos in hoc officio.

qui charitatis plenitudinem de suis impleri præceperat; nec Deo ingrati esse volebant, si inuenirentur desidea & auari, vbi eos promptos & expeditos dispensatores esse, tã voluntas Dei, quàm Principis sufficiens bonitas iniunxisset. Erat præterea horum officio deputatum, vt monachis & religiosis viris, quos ad curiam diuersa mittebant negocia, hospitia prouiderent, & de penu, & horreo Comitis necessaria ministrarent. Circumferebant etiam rigente bruma, apertis sarcinis, pauperum indumenta, & pelles & birros, & calceamenta, in quibus nec axungia deerat, quæ per vicos indigis erogabant. Nullum in Comitatu illo clementiæ deerat opus: ad portum illum naufragi omnes tutum habebant refugium. Temporibus famis non sicut Pharao frumenta venundedit populo, nec in seruitutem sibi erogatis annonis subiecit Ægyptum: sed Abbate sancto, quasi altero Ioseph, diuiniore vsus consiliario, gratis egenis aperuit horrea, nec exhausit pecunia populum, nec astu circumuenit afflictos, nec re publica ad se translata, priuatos in tecta cumulauit thesauros, sed in cœlo potius thesaurizans infatigabilis distributor cum magna alacritate & pecunias distribuit, & annonas.

54. Nec defuit Viro inhianti cœlestibus, magni ponderis & horrenda tentatio: sed aggressus est eum tam Rex,

A quàm Principes, & commota est & contremuit terra: & quasi iratus esset ei Deus, rapinis & incendiis ferè omnia ad eum pertinentia depopulatoribus exposita erant: & operuit faciem terræ Regis exercitus: & passim omnia vastabantur. Nec erat ei tutum resistere, vel obuiare persecutoribus; quia & sui deseruerant eum, manifestè infestantes. & qui remanserant, in insidiis, non ad subsidia erant: vndique angustiæ graues, quia nec domi sibi cauere, nec extra poterat congrua prouidere, cùm omninò qui sui essent, nesciret; & tam de perfidia refugarum, quàm de duplicitate suorum prorsus diffideret. Inter has autem angustias conuersus ad Dominũ, & de cœ-

Nota & admirare iudicium Dei, suos quos amat, castigantis. En Princeps optimus, in quam graue tentationem incidit.

B lo quæsiuit auxilium; & accito Viro Dei (cuius consilio maximè vtebatur) nec desperans de misericordia Dei, hoc ex eius responsione accepit, vt intelligeret, quia flagellat Deus omnem filium quem recipit [a]: & huiusmodi correptiones vel purgant, vel probant animam & gloriosiorem fuisse Iob cum sederet in sterquilinio, quàm fuisset, cum circumstante exercitu sedisset illæsus in solio. Ostendit ei Vir sanctus Salomonem peccasse in ocio, & abusum bono pacis defluxisse in vitia: cum Dauid pater eius, Absalon filio persequente, & vniuerso Israële aduersus eum armato [c], permansisset in gratia. Intimauit etiam quomodo, ipsum Satanas colaphizâris Apostolum [d], in qua tribulatione im-

Bern. eum consolatur.

a Prou. 3.

b Iob. 2.

Tentationis vulnat.

c 2. Reg. 15.

d 2. Cor. 12.

C mobiliter perseuerans illud meruit audire, quia *virtus in infirmitate perficitur*, & quia in præsenti vita segniores nos faciunt prospera, & circumspectiores aduersa.

55. Audiens hæc venerabilis Comes, magnificè animatus, duo immensi ponderis & miri operis vasa aurea, in quibus preciosissimæ gemmæ habebantur inclusæ, quæ in solennitate coronæ suæ Rex Anglorum Henricus auunculus eius ad ostentationem diuitiarum suarum & gloriæ suæ, in mensa coram se habere consueuerat, sub omni celeritate proferre iussit in medium; & à corde suo delectationem huiusmodi auellens, gemmas à retinaculis suis iussit abstrahi, & aurum confringi præcepit, vt venderentur, & de precio eorum dilecta Domi-

Theobaldi Comitis res preciosissimas in Eleemos. & facras structuras conuersio pia & mira liberalitas.

D no super aurum & topazion tabernacula fundarentur. Nec desistebat Amalech ab infestatione Israël, sed Moyses eleuatis in cœlum manibus potitus est victoria, & retrahentibus se hostibus Abbas sanctus sequester sollicitus, clamantibus ad Deum & domi plorantibus fratribus, irrupit in acies; & in tempore iracundiæ factus est reconciliator, & allegationibus diuinis intercurrentibus detumuêre procellæ, & reuersa est inter Regem & Principem tranquillitas, & pacis desiderata serenitas.

Pacis inter dissidentes Principes Bern. mediator.

FINIS LIBRI SECVNDI.

ADMONITIO AD LECTOREM

De Libris sequentibus.

DE AVTHORE *sequentium librorum pauca hic inquirere, non alienum ab hoc loco; nec ingratum Lectori arbitror. Nam sunt qui existiment esse* Godefridum, *illum S. Patris* BERN. *consanguineum, & Priorem Clara-vall. deinde Abbatem Fontaneti: demum Episcopum Lingonensem, cuius frequens & perhonorifica apud* BERN. *mentio. Ita sentit* Ioannes Picardus in not. ad Epist. *& ex eo* Claudius Roberti in Gallia Christ. *Sed falli eos ostendent, quæ subiicio, nisi admodum fallor. Nam inprimis* Godefridus *ille vnus fuit è triginta* Bernardi *sociis* Cistercium *simul ingressis* [*]; *& de primis filiis eius spiritualibus* [†], *qui* Claramvallem *in sanguine suo fundârunt, vt est in eius* Epitaphio [*]. *Porrò hoc contigisse constat circa* Annum 1115. *Iam verò Author horum librorum testatur se* Bernardi *alumnum fuisse, quem ab eius vberibus post annos circiter tredecim præmatura mors auulserit* [*]. *Vnde, cum* S. Bernardus *obierit* Ann. 1153. *colligitur eum non nisi ab* Anno circiter 1140. *se in* Bernardi *disciplinam dedisse. Deinde diuersa nominis scribendi ratio videtur Godefridum illum, scilicet* Lingonensem Episcopum; *ab hoc* Vitæ Scriptore *discernere. Nam etsi alias videatur vnum idemque nomen, ab aliis aliter pronunciari solitum; attamen* Episcopum *vbique* Godefridum [†]. *hunc verò* Vitæ *scriptorem* Gaufridum *appellari video. Adde quod illum* Priorem *Claræ vallis fuisse constet. Hic B.* Bernardi Notarius *dicatur: teste veteri* M.S.

* lib. 1 vit. c. 9.

† in Menolog. Cisterciens. 21. Iulij.

* Præfat. seq. in lib. 3 vit.

† in Vita. & Scrip. S. Bern.

Præterea Scriptor vitæ [*] *testatur se ea scribere, quibus penè omnibus præsens adfuerit. Porrò describitur*

* Præfat. seq.

his libris peregrinatio Bernard. *per Germaniam, Belgium, Flandriam, Galliam: cum nimirum iussu* Eugenii Pontif. *Praco Expeditionis in Orientem, Crucem prædicaret. Id verò contigisse circa* Annum 1148. *constat. At* Godefridus *ille iam tum ab Anno circiter* 1139. *Lingonensi Ecclesia præerat*, teste Baron. *Quis verò credat Episcopum id temporis (nam modo minus idrarum) longius & diutius absentem à Diœcesi, aut intermissa tamdiu Pastorali curâ, peregrinationis longinqua comitem adhæsisse Bernardo? Aut quis facilè sibi persuadet, ipsius* Bern. *permissu id factum esse? At* Gaufridum *perpetuum illi fuisse itineris socium, constat ex* lib. 6. Vitæ. *Adde quod* libro. 4. cap. 5. *ait* author vitæ *è pluribus in Trecensium Vrbe factis miraculis, se duo, quæ duobus Episcopis*, Godefrido Lingonensi, & Henrico Trecensi *præsentibus facta sint, commemorare velle: quod si ergò is ipse Author horum librorum est, qui spectator miraculorum fuit, cur non seipsum testem oculatum fuisse profitetur?*

Baron. Tom. XII. An. 1148.

Denique is ipse Godefridus Lingonensis Episcopus *non semel hic, idque non sine elogio citatur. Nescio autem quam congruè huiusmodi suiipsius mentio ipsi tribuatur Authori: Ob hæc itaque (quæ mirum à Picardo non animaduersa) censeo scriptorem horum librorum esse* Gaufridum Notarium *quondam* S. Bernardi; *qui* Nicolao *iisdem* S. *Patris Notario, sed illi infido & fugitiuo* * *successerit: quique bonam partem* lib. 6. Miraculorum *conscripsit; nec non & sermonem illum elegantiss. in* Anniuersario B. Bern. *habitum edidit: imò illum ipsum* Gaufridum, *qui ex Abbate Igniacensi, Quartus post* S. Bern. *Abbas Claræ vallis factus est.* *

* de quo vide Ep. Bern. Et in Epist. Pet. Cluniac. sæpiss.

* Omnem de Authore dubitandi scrupulum tollit Henriq. in Menol. 8. Nou. in quo primum his iam notatis incidi, viri, qui dixi cōfirmat aperto testimonio libri de Viris illustr. Ord. Cister. dist. 2. c. 23.

DE VITA S. P. BERNARDI ABBATIS CLARA-VALLENSIS LIBRI TRES,

AVTHORE GAVFRIDO

Monacho quondam Clara-vallensi, & S. BERNARDI Notario: demum quarto Claræ-vallis Abbate.

PROOEMIVM.

Clarissimi Patris nostri Bernardi Clara-vallensis Abbatis memoriam, viri insignes, ad laudem Christi, & multorum ædificationem literis commendarunt. Inuento sanè materia vberi, prout cuique licuit & certior ei gestorum innotuit veritas, non eam totam, sed partes aliquas digessere. Videtur autem nonnullis, quòd multò minus eum silere debuerat * *puer sanctitatis ipsius, dignationis filius, benignitatis alumnus. Quem ab eius vberibus post annos circiter tredecim (quod sine singultu nec meminisse debeo, nec proferre queo) sola tandem, quæ sola potuit mors auulsit. In quo tibi vtinam sibi complaceat etiam nunc, Pater sancte, sicut aliquando videbatur, & aliquandiu complacere. Et quis alter tibi tam debitor, quis tam tuus? Momordit, fateor, & durè momordit mors improba, sed non totum pariter deglutiuit. Amputauit, non extirpauit; sine misericordia, portionem, quæ se contingebat, accepit. Tulit aspectum, tulit eloquium corporale etiam tulit obsequium; sed non rapuit fidem præsentis etiam nunc opitulationis: non absorbuit spem futuræ aliquando visionis: non denique in præteritorum memoria altius radicatum filialis assumpsit deuotionis affectum.*

* al. debeat.

Gaufridus S. P. 13. annis discipulus.

Cæterùm mihi quidem, vt optimè noui, præsertim tanto idonea operi, nec scientia, nec eloquentia suppetit. Sed tua sanè magnalia & tuas dignè eloqui laudes, non Origenis ingenium, non Ciceronis lingua sufficeret. Nec desperandum tamen, quod tuorum magis operum fructus carpere, prudens Lector, quam verborum nostrorum folia indigna debebit: vt illorum magis suauitate gustatu, quàm istorum ariditate culpata, non tam nequiter ista mordeat, quàm illos delectabiliter edat. Nam & securius & syncerius visa solent, quàm audita narrari & in tertium vas transfusa facilius coacescunt. Sed & dulcius ea bibitur aqua, quæ ubi exiguo licet alueo fontis hauritur, quem confestim repleuerit vena scaturiens, quam quæ ex riuo tollitur longius iam progresso, vel ex flumine etiam copioso.

Historiæ huius fides.

Simile appositum.

Inde est quòd intactis eorum libris, qui de eiusdem beatissimi Patris *nostri initiis, seu etiam mediis conscripserunt, ne tanquam super alienum ædificasse videar fundamentum, circa ea potissimùm noster sermo versatur, quibus penè omnibus præsens affui: interdum etiam licet pauca, interserens quæ fidelissima Fratrum, qui aderant relatione cognoui.*

Veruntamen opus istud libellis tribus partitum Lector inueniet. Quorum Primus *quidem ea maximè quæ ad habitum, mores, atq; doctrinam huius beati* Patris *videntur pertinere, prosequitur.* Secundus *autē virtutes multas per eum factas eloquitur.* Tertius *in eiusdem bono fine completur. Illud etiam admonendum, in rerum narratione gestarum cohærentiam similitudinis magis, quam temporis obseruari: siquidē nec signa ipsa, nec opera quædam eo ordine scripta quo facta sunt: sed interdum aliqua, prout occurrere locis opportunioribus videbantur, inserta. Firmior enim videtur & haberi acceptior solet oratio, quæ suis innititur & illustratur exemplis: velut fabrica quædam idoneis fulta columnis. Nonnulla quoque transposita sunt, vt similibus aliis iungerentur, & quæ erant eiusdem generis, sibi aptiùs cohærerent. Verùm hæc in duobus quidem libellis prioribus: nam in tertio penè per omnia ordini ipsi ipsius temporis, series narrationis obsequitur.*

Argumentū horum trium librorum.

GAVFRIDI MONACHI DE VITA S. P. BERNARDI ABBATIS

LIBER I. aliàs in ordine III.

CAPVT I.

De moribus & virtutibus S. Bern. summatim.

1. INNVMERIS quidem signis atque miraculis, vt orbis comperit vniuersus, fidelem famulum suum Bernardum Clara-vallensem Deus glorificauit Abbatem, sicut gloriosus semper in sanctis suis: & in sua mirabilis est maiestate. Cæterum, sicut Malachiam sanctum idē ipse commendat, primum maximúmque miraculum, quod exhibuit, ipse fuit: seren⁹ vultu, modestus habitu, circumspectus in verbis, in opere timoratus, in sacra meditatione assiduus, in oratione deuotus, &, (sicut alios ipse monebat, crebra siquidem experientia persuasus) de
Catalogus virtutum sanctiss. Patris. omni re magis fidens orationi, quàm industriæ propriæ vel labori. Magnanimus in fide, longanimis in spe, profusus in charitate, summus in humilitate, præcipuus in pietate. In consiliis prouidus, in negotiis efficax; nunquā tamen minus, quàm in otio otiosus. Iucundus inter opprobria, inter obsequia verecūdus. Suauis moribus, meritis sanctus, miraculis gloriosus; affluens deniq. sapiētia, & virtute, & gratia apud Deum, & homines. Cuius sanctæ animæ adiutorium simile sibi fecerat Deus, &
Corporis eius dotes & habitus. speciali præuentum benedictione corpus aptauerat. Apparebat in carne eius gratia quædā specialis, spiritualis tamen potius quàm carnalis: in vultu claritas præfulgebat, non terrena vtique, sed cœlestis: in oculis angelica quædam puritas, & columbina simplicitas radiabat. Tāta erat interioris eius hominis pulchritudo, vt euidentibus quibusdam indiciis foras erumperet, & de cumulo internæ puritatis & gratiæ, copiosè perfusus homo quoque exterior videretur. Corpus omne tenuissimum, & sine carnibus erat, ipsa quoq; subtilissima cutis in genis modicè rubens. In illo nimirum quicquid caloris inerat naturalis, assidua meditatio, & studium compunctionis attraxerat. Cæsaries ex flauo colorabatur & candido. Barba subrufa, circa finem vitæ eius respersa canis. Statura mediocritatis honestæ, longitudini tamen vicinior apparebat. Aliàs autem thesaurus iste in vase fictili erat, contrito penitus & vndique conquassato. Laborabat siquidem caro eius multiplicibus infirmitatum incom-
Ægritudines eius variæ & continuæ. modis, vt in eis virtus animi perficeretur. Quarum periculosior quidem in meatu arctissimi gutturis, nil penitus siccum, vix solidum aliquid admittentis: molestior erat defectus stomachi, viscerumque corruptio. Hæ continuæ illi, præter alias sæpius incidentes. Summum eius studium fugere admirationem, & tanquam vnum sese
Gloriæ & singularitatis osor. agere cæterorum. At prosequebatur gloria fugientem, sicut è regione captantes sese alios fugere cōsueuit. Prouerbium illud in ore ei frequēter, semper in corde. *Qui hoc facit quod nemo, mirantur omnes.* Quo nimirum intuitu vitam regulamque communem amplius æmulabatur, nil in suis actibus præferens obseruantiæ singularis.
Religiosis fugienda singularitas, & in ordinatis potius quærenda perfectio. Ob hoc denique & cilicium quod pluribus annis occulte gestauerat, ponere maluit, quàm vt ferre sciretur: minus illum latere velle contestans, qui cum cæteris eiusdem professionis sibi communia non sectatur. In ipsis tamen communibus erat illi singularis puritas, & deuotio non communis. Nihil negligens, & minima quæque cum studio & intentione tractabat; ex propria siquidem
Sapiens quis. experientia definire solitus sapientem, cui quæque res sapiunt prout sunt.

2.
Gulam prorsus edomuit. A primis ferè annis sic euasit illecebras gulæ, vt ipsam quoque saporum discretionem ex magna parte perdiderit. Quoties pia sibi ministrantium fraude deceptus, liquores pro aliis alios sumpsit? Nam & oleum sibi per errorem aliquando propinatum bibit, & penitus ignorauit. Nec prius id cognitum, quàm superueniens quidā, labia eius miraretur inuncta. Cibus eius buccella panis
Cibus eius. in aqua calida penitus emolliti cum exigua sorbitiuncula erat. Modicus ille quidem, sed non modicam eius

A partem crudam reiiciebat stomachus, ne qua illi foret in cibo voluptas, quem sumere periculum, sumptum tenere dolor, reiicere miseria. Sic nimirum fideli seruo iuxta desiderium cordis sui dispensatio superna prouiderat, vt nec fructus ei deesset abstinentiæ singularis, & odiosam semper admirationem declinaret sub vmbra necessitatis. De vino quidem sæpius nobis ipse dicebat, decere Vino quam parce vsus.
monachum, quando sumere oporteret, sic gustare illud, ne exinanisse calicē notaretur. Quod sic ipse seruabat, quoties sibi vinum patiebatur apponi, vt nō modo post vnum potum, sed post totum qualecunque prandium, suum vasculum, in quo ei propinabatur, vix aliquandò videretur minus plenum à mensula reportari. Minus quidem stare poterat, sed erat sedens penè iugiter, & rarissimè mouebatur. Quoties subtrahere se negotiis poterat, aut orans, aut legens, aut scribens, aut insistens Exercitia eius.
doctrinæ, & fratrum ædificationi; aut in sacra meditatione persistens. In quo nimirum studio spirituali obtinuerat gratiam singularem, vt non tædium in illo, non difficultatem aliquam sustineret, liberè secum habitans, & deambulans in latitudine cordis sui, & ibidem exhibens
B Christo (vt monere alios ipse solebat) cœnaculum grādestratum. Omnis ei ad meditandum hora breuis, locus
Meditatio quam illi frequens & facilis quouis loco ac tempore. omnis congruus erat. Frequenter tamen, licet sic affectus, diuino vrgente metu, imò regente spiritu studium hoc lucris vberioribus postponebat, doctus quærere nō quod sibi erat vtile, sed quod multis. Alioquin in omni licet cœtu hominum vel tumultu, nisi eius intentionem causa deposceret, tota facilitate animum colligens, interiori quadam, quam vbique ipse sibi circumferebat, solitudine fruebatur, nil prorsus attendens quod sonaret vel appareret exterius.

CAPVT II.

De visitatione Hugonis Gratianop. Episc. & Carthusianorum. Deque mira in Bern. sensuum custodia.

3. CVM iā Dei famulus annos aliquot in Clara-valle peregisset, subiit animum eius vt sanctum Hugonē
Inuisit B. Hugonem Gratianopol. Episc. Gratianopolitanum Episcopum, & Carthusienses Fratres deuotionis gratiâ visitaret. Quem prædictus Episcopus tam grataner, & tam reuerenter suscepit, diuinā
C intelligens in eiusdem hospitis visitatione præsentiam, vt prostratus solo tenus adoraret. Videns autem Seruus Christi Episcopum ætate grandæuum, celebrem opinione, sanctitate conspicuum, coram se procidentem, vehementer expauit, ipse quoque pariter corruens ante eum, ita demum susceptus in osculo pacis, humilitatem suam tanti Viri veneratione confusam, non sine graui gemitu causabatur. In cuius pectore singularem obtinuit ex eo tempore locum, vt fierent deinceps duo illi filii splendoris cor vnum, & anima vna, & se inuicem frue-
3. Reg. 10. rentur in Christo. Sicut enim regina Saba de Salomone testatur, vterque sese in altero longè amplius, quàm fama vulgasset, inuenisse gratulabatur.

4. Carthusiæ quoque à Viro reuerendissimo Guigone Priore *, & à cæteris fratribus eodem affectu & eadem
* ad quē est Epist. 11. 12. Item Carthusianos. veneratione susceptus est seruus Christi, exultantibus illis in gaudio, quia qualem eum per epistolam priùs nouerant, talem inuenerunt & præsentem. Cæterùm cum in reliquis omnibus ædificarētur, vnum fuit, quod prædictum Priorem Carthusiēsem aliquatenus mouit, stratura videlicet animalis, cui idē Vir venerabilis insi-
D debat, minus neglecta, minus præferens paupertatē. Nec silentio pressit æmulator virtutis, quod mente conceperat; sed locutus vni è fratribus, aliquatenus super hoc moueri sese confessus est & mirari. Cúmque ille ad Patrem sanctum, quod audierat retulisset, non minus insu mitatus, qualis illa esset stratura quærebat, quòd ita scilicet à Clara-valle Carthusiam vsque venisset, vt nūquā illā vidisset, nunquam considerasset, & vsque in horam illam qualis esset, omninò nesciret. Neq; enim suum erat animal illud, sed à quodam monacho Cluniacensi auunculo suo, & in sua vicinia demorante, fuerat commodatum: & erat, sicut sibi sternere ille solebat. Quod

NOTA rem admiratione dignam, quam fuerit custoditis sensibus.

verbum sæpedictus Prior audiens, in eo potissimùm mirabatur; quod sic ille Dei famul⁹ foris oculos circumcidisset, totus animum occupasset, vt quod ipse primo offenderat visu, hoc ille tanti itineris spatio non vidisset. Iuxta lacum etiam Lausanensem totius diei itinere pergens, penitus eum non vidit, aut se videre non vidit. Cum enim vespere facto, de eodem lacu socii colloquerentur, interrogabat eos, vbi ille lacus esset: & mirati sunt vniuersi.

5\. Bern. amans solitudinis & silentii religiosi.

Desiderauerat tamen ab initio omnimodò subtrahere se negotiis, & nusquam egredi, sed in monasterio residere. Quod & postmodum ex defectu corporis occasionem inuenisse se reputans opportunam, aliquando statuit, & aliquamdiu tenuit, donec illum exire coëgit necessitas grauis Ecclesiæ Dei, & summi Pontificis, atque omnium Abbatum sui ordinis iussio, * quibus per omnia tanquam patribus deferebat ipse omnium pater.

*v. Ep. 21 & 48, in fine.

Nunquam pellibus vti-tur.

Ex quorum etiam mandato, nouissimis quidem annis, præter cucullam & tunicam, laneo panno in modum chlamydis decurtatæ, & pileo simul vtebatur, inter tantos languores corporis & labores, nullis vnquam vti pellibus acquiescens. In vestibus ei paupertas semper placuit, sordes nunquam. Nimirum animi fore indices, aiebat, aut negligentis, aut inaniter apud se gloriantis, aut foris humanam gloriam affectantis. Incessus eius & habitus omnis modestus & disciplinatus, præferens humilitatem, redolens pietatem, exhibens gratiam, exigens reuerentiam, solo visu lætificans & ædificans intuentes.

Modestia eius in incessu & conuersatione.

De risu dicimus quod ex ore eius frequenter audiuimus, dum cachinnos religiosorum hominum miraretur, non meminisse se à primis annis suæ conuersionis aliquando sic risisse, vt non potius ad ridendum, quàm ad reprimendum sibi vim facere oporteret; & risui suo stimulum magis adhibere, quàm frenum.

Risus alienus.

CAPVT III.

De rara in eo sermonis cura, modestia, simul & gratiâ; deque dignitatum fuga.

6\. Sermonem captui auditorum accommodat.

VOcem illi inualido corpore validam satis intelligibilemque contulerat, qui in opus prædicationis segregauerat illum ex vtero matris suæ. Sermo ei, quoties opportuna inueniebatur occasio, ad quascunque personas, de ædificatione animarum, prout tamen singulorum intelligentiam, mores & studia nouerat, quibusque congruens auditoribus erat. Sic rusticanis plenius loquebatur, ac si semper in rure nutritus: sic cæteris quibusque generibus hominum, velut si omnem vestigandis eorum operibus operam impendisset. Literatus apud eruditos, apud simplices simplex, apud spirituales viros, perfectionis & sapientiæ affluens documentis: omnibus se coaptabat, omnes cupiens lucrifacere Christo. Cautus erat artificiosissimè obseruare quod ad Papam Eugenium scribens *, de sui cordis plenitudine eructauit. *Nugæ si incidant, interdum,* inquit, *ferendæ fortassis, referendæ nunquam. Interueniendum cautè & prudenter nugacitati. Prorumpendum sanè in serium quid, quod non modò vtiliter, sed & libenter audiant, vt supersedeant ociosi.*

*lib. 2. de Consid. ca. 13. v. ibid.
NOTAA Nugas & ociosa verba detestatur.

7\. Mira eius facundia & gratia sermonis.

Quam verò placabilem & persuasibilem, quamque eruditam linguam dederit ei Deus, vt sciret quem & quando deberet proferre sermonem, quibus videlicet consolatio vel obsecratio, quibus exhortatio congrueret vel increpatio, nosse poterunt aliquatenus qui ipsius legerint scripta, etsi longè minus ab eis qui verba eius sæpius audierunt. Siquidem diffusa erat gratia in labiis eius, & ignitum eloquium eius vehementer, vt non posset ne ipsius quidem stylus licet eximius, totã illam dulcedinem, totum retinere feruorem. Mel & lac sub lingua eius, & nihilominus in ore eius ignea lex: iuxta illud Cantici Canticorum: *Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce.* Inde erat quòd Germanicis etiam populis loquens, miro audiebatur affectu, & ex sermone eius, quem intelligere, vtpote alterius linguæ homines, non valebant, magis quàm ex peritissimi cuiuslibet

Cant. 4.

Sermo eius auditus, etsi non intellectus ædificat audientes.

post eum loquentis interpretis intellecta locutione, ædificari illorum deuotio videbatur, & verborum eius magis sentire virtutem. Cuius rei certa probatio tunsio pectorum erat, & effusio lacrymarum. Vtebatur sanè Scripturis tam liberè commodéque, vt non tam sequi illas, quàm præcedere crederetur: & ducere ipse quò vellet, auctorem earum ducem Spiritum sequens. Quem nimirum vt in medio Ecclesiæ aperiret os eius, sic impleuerat Deus spiritu sapientiæ & intellectus, vt secundum quod in libro Iob legitur, profunda quoque * fluuiorum scrutaretur, & abscondita proferret in lucem. Nam & confessus est aliquando, sibi meditanti vel oranti, sacram omnem velut sub se positam & expositam apparuisse Scripturam.

Iob. 28. Scripturarum intelligentia ei concessa diuinitus.

8\. Cæterum quàm gratis euangelizârit, quis dignè prædicet, quis dignè miretur? Minus fore credidit, nullas sibi ab auditoribus transitorias petere facultates, nisi oblatas sæpi⁹ refutaret Ecclesiasticas dignitates. Parum illi fuit nulla quærere stipendia militãrem: ne insignia quidem recipere acquieuit. Denique velut alter Dauid processurus ad bellum, bellica arma sibi grauiora causatus est, quibus multos suo præsertim tempore cerneret prægrauari: & in simplicitate sua gloriosius triumphabat. Tantam enim gratiam virtus et diuina contulerat, vt licet abiectus esse elegisset in domo Dei, vberiùs tamen fructificaret in ea, quàm alii quilibet in sublime porrecti, ampliusq; luceret Ecclesię velut de sub modio humilitatis suæ, quàm cæteri super candelabra constituti. Nimirum quo humilior, eò semper vtilior fuit populo Dei in omni doctrina salutari, in quo tamen nunquam voluit locum tenere doctoris. Beatus planè, qui sicut ipse de quodam Sanctorum ait, legem dilexit, & cathedram non affectauit. Quàm felicius siquidem in virtutũ cathedra sedere meruit, dum noluit præsidere in cathedris dignitatum! Denique sicut iustus & fortis in prędicatione Euangelica laborauit, sicut prudens & temperãs cauit sibi semper ab Ecclesiastica prælatione. Nec enim contumaciter vnquam renuit, sed frequenter & ad maximos electus honores, prudenter egit, diuina sibi cooperante gratia, ne aliquando cogeretur. Moyses quidẽ sanctus cessit Aaron fratri suo pontificium; sed linguæ erat impeditioris. Bernardum nostrum non ab opere Euangelistæ necessitas aliqua, sed ab honore solo sola humilitas reuocauit. Meritò proindè apud Deum & homines obtinuit gratiam singularẽ, qui non modò sine sumptu temporalis facultatis, verumetiam sine gradu Ecclesiasticæ dignitatis, non autem sine fructu fraternæ salutis Euangelium posuit; & populo Dei semper prodesse studuit, nunquam præesse sustinuit. Raro tamẽ nisi fortè ad loca proxima, vt prædicaret exiuit. Sed quoties eũ necessitas aliqua traheret, seminabat super omnes aquas, publicè & priuatim annuncians verbum Dei. Quod tamen ipsum ex mandato summi Pontificis actitabat: ad nutum quoque Præsulum cæterorum, vbicunque eorum aliquem contigisset adesse. Nimirum quantò magnus erat, humilians se in omnibus, eò magis sacerdotibus deferebat, quò plenius intellexerat, quæ ministris Christi reuerentia deberetur.

1 Reg. 17.

Dignitates sibi oblatas cõplures reiecit. Exod. 3.

CAPVT IV.

De infelicis expeditionis in Orientem successu, & nato hinc contra Virum sanctum murmure.

9\. NEc tacendum quòd ex prædicatione itineris Hierosolymitani graue contra eum quorumdam hominum vel simplicitas, vel malignitas scandalum sumpsit, cum tristior sequeretur affectus. Quod tamen verbũ dicere possumus ab eo quidem initium non sumpsisse. Cum enim multorum iam animos permouisset audita necessitas, à Rege Francorum semel & iterum propter hoc expetitus, Apostolicis etiam literis monitus, nec sic acquieuit super hoc loqui, vel consilium dare, donec per ipsius tandem summi Pontificis generalem Epistolam iussus ab eo est tanquam Romanæ Ecclesiæ lingua exponere populis atque Principibus. Cuius Epistolæ tenor

Calumniæ obnoxius Bern. ob sinistrum successum expeditionis in Orientem.
v. lib. 2 de consid. c. 1 & loca ibi not.

fuit, vt in pœnitentiam & remissionem peccatorum iter arriperent, aut liberaturi fratres, aut suas pro illis animas posituri. Hæc & huiusmodi super hoc poterant veraciter dici: Sed dicendum potius id quod potius fuit. Euidenter enim verbum hoc prædicauit, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Sed quantis, & quàm multiplicibus signis? Quanta vel numerare, nedum narrare difficile foret. Nam & eodem tempore scribi cœperant, sed ipsa demum scriptorem numerositas scribendorum, & materia superauit auctorem: nimirum cum aliquandò vna die viginti seu etiam plures ab incommodis variis sanarentur, nec facilè ab huiusmodi dies vlla vacaret. Denique plures eo tempore Christus per serui sui tactum & orationem, ex ipsis etiā mattum vicis cæcos videre, claudos ambulare, aridos conualescere, surdos fecit audire, & mutos loqui; mirabilius restitutore gratia, quod minus præstitum fuerat à natura.

Prædicationem Crucis innumeris confirmat miraculis

10. Nec tamen ex illa profectione Orientalis Ecclesia liberari, sed cœlestis meruit impleri & lætari. Quod si placuit Deo tali occasione plurimorum eripere, si non Orientalium corpora à paganis, Occidentalium animas à peccatis: quis audeat dicere illi, quid fecisti sic? Aut quis rectè sapiens, illorum magis non doleat, qui ad prima, vel peiora fortè prioribus scelera redierant, quàm eorū mortem, qui in fructibus pœnitentiæ purgatas variis tribulationibus Christo animas reddiderunt? Alioquin quamlibet dicant Ægyptii, dicant filii tenebrarum, qui veritatem nec videre valeant, nec proferre: *Callidè eduxit eos, vt interficeret in deserto*: patienter tolerat Christus Saluator opprobrium, quod tantarum animarum salute compensat. Meminit huius verbi ipse quoque venerabilis Pater, inter cætera dicens*: Si necesse sit vnum fieri è duobus, malo in nos murmur hominum, quàm in Deum esse. Bonum mihi, si dignetur me vti pro clypeo, libens excipio in me detrahentium linguas maledicas, & venenata spicula blasphemorum, vt non ad ipsum perueniant. Non recuso inglorius fieri, vt non irruatur in Dei gloriam. Hæc quidem ille in libro de consideratione secundo. Accidit autem, vbi primum de eiusdē exercitus dissipatione lamentabilis intra Gallias insonuerat rumor; vt illuminandum Dei famulo filium cæcum offerens pater, multis precibus vinceret excusantem. Et imponens Sanctus puero manum, orabat ad Dominum quatenus, si ab eo verbum prædicationis illius exierat, si prædicanti Spiritus eius affuerat, in illius illuminatione ostēdere dignaretur. Dum verò post orationem orationis præstolaretur effectum, Quid facturus sum? ait puer: video enim, attollitur illicò clamor astantium, plures enim non modo è fratribus, verum etiam à secularibus aderant, qui vt puerum vidêre videntem, multipliciter consolati, Deo gratias referebant.

Vtilis expeditio illa quamuis frustrata sperato fructu.

Exo. 32. 6

**lib. 2. de consid. c. 1*

Mauult se quam Deum impeti conuiciis.

Cæco visum restituit in signum expeditionis diuino spiritu prædicatæ.

11 [Illud etiam iucundè satis credimos considerasse nōnullos, quòd eâdem hebdomada, qua felicissima anima eius carne soluta est, Ecclesia Hierosolymitana magnificè satis fuerit diuino munere consolata, sicut sæpiùs nunciantem illum promisisse. Siquidem capta est Ascalon illa munitissima, paucis à sancta ciuitate milliariis distans, & periculosè instans calcaneo eius. Aduersus hanc quinquaginta annis & eo ampliùs nihil profecerant Christiani laborantes, nam & tunc non humana virtute capta est, sed diuina. Nec incongruum nunc ipsius interserere verba, quæ eodem scripserat anno ad virum optimū militem templi, tunc ministrum, nūc etiam Magistrum militiæ Templi, qui ipsius secundùm carnem auunculus erat*: Væ principibus nostris, ait. In terra Domini nihil boni fecerunt: in suis, ad quas velociter redierunt, incredibilem exercent malitiam, & non compatiuntur super contritione Ioseph. Confidimus autem, quia non repellet Dominus plebem suam, & hæreditatem suam non derelinquet. Porrò dextera Domini faciet virtutem, & brachium suum auxiliabitur ei: vt cognoscant omnes, quia bonum est sperare in Domino, quàm sperare in principibus. Sed de his hactenus.]

Hæc ex M.S.

Ascalon capitur, diuina potiùs quam humana virtute.

Andreas B. Bern. Auunculus miles Templi. Epist 288.

CAPVT V.

De erroribus Petri Abailardi, & Gilleberti Porretani opera Bern. confutatis.

IAM & illud propter posteros memorandum, quàm multipliciter Ecclesiæ sanctæ Viri Dei doctrina profuerit in catholicorum moribus corrigendis, in schismaticorum furoribus comprimendis, in hæreticorum erroribus confutandis. Siquidem præter eos quos docuit sobriè, & iustè, & piè viuere in sæculo; quamplures etiam perfectiùs valedicere sæculo persuasit, vel ex hoc liquet, quòd non cessauit, quamdiu vixit, deserta sæculi, sæculi desertoribus implens*. Cuius ministerio videtur propheticum illud etiam corporaliter exhiberi: *Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum. Et collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis, Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum natiuitatis: & benedixit eis, & multiplicati sunt, & iumenta eorum non minorauit.* Sanè in diebus schismatis generalis, quam fideliter setuus Domini stetit in confractione in conspectu eius, vt auerteret iram eius; quàm efficaciter stetit & placauit, & cessauit quassatio; quàm denique euidenter in tempore iræ factus est reconciliatio, non modò latius prosequendum: Sufficere interim potest, si ipsius super hoc scribentis ad eum Innocentii Papæ verba ponamus: *Quam firma*, ait, *perseuerantique constantia causam beati Petri & sanctæ matris tuæ Romanæ Ecclesiæ, incandescente Petri Leonis schismate, feruor tuæ religionis & discretionis susceperit defendendam, & se murum inexpugnabilem pro domo Dei opponens, animos Regum ac Principum, & aliarum tam Ecclesiasticarum quam secularium personarum ad catholicæ Ecclesiæ vnitatem, & beati Petri, ac nostram obedientiam, frequentibus argumentis, & ratione munitis reducere laborauerit, magna, quæ Ecclesiæ Dei, & nobis prouenit, vtilitas manifestat.* In quibus autē pro fide quoque quàm magnificè egerit seruus fidelis & prudens, breuiter intimandum.

12.

**al. implens Psal. 106.*

Innocentii Papæ de S. Bern. illustre testimonium.

13. Fuit in diebus illis Petrus Abailardus magister insignis, & celeberrimus in opinione scientiæ, sed de fide perfidè dogmatizans. Cuius cum blasphemiis plena grauissimis volitare vndique scripta cœpissent, prophanas nouitates vocum & sensuum viri eruditi atque fideles ad Dei hominem retulerunt. Qui nimirum solita bonitate & benignitate desiderans errorem corrigi, hominem nō confundi, secreta illum admonitione conuenit. Cū quo etiam tam modestè tamque rationabiliter egit, vt ille quoque compunctus ad ipsius arbitrium correcturum se promitteret vniuersa. Cæterum cū recessisset ab eo, Petrus idem, consiliis stimulatus iniquis, & ingenii sui viribus, plurimoque exercitio disputandi infeliciter fidēs, resiliit à proposito saniori. Experens denique Senonensem Metropolitanum, quòd in eius Ecclesia celebrandū foret in proximo grande Concilium, Clara-vallensem causatur Abbatem suis in occulto detrahere libris. Addit quoque paratum se esse in publico sua defendere scripta, rogans vt prædictus Abbas dicturus si quid haberet, ad Concilium vocaretur. Factum est vt postulauit. Sed vocatus Abbas venire penitus recusauit, suum hoc non esse renuncians. Postea tamen magnorum virorum monitis flexus, ne videlicet ex ipsius absentia & scandalum populo, & cornua crescerent aduersario, demum pergere acquieuit, tristis quidem, nec sine lacrymis annuens, sicut in Epistola * ad Papam Innocentium ipse testatur, in qua plenius luculentiusque negocium omne prosequitur.

Petrus Abailardus Vir doctus, sed de fide peruersè doctus.

Prouocat Bern. ad disputationem in Concilio Senon.

** Epist. 190 Habetur hac Edit. To. 4 inter Tract. pag. 322.*

14. Affuit dies. & Ecclesia copiosa conuenit: vbi à Dei famulo Petri illius in medium scripta prolata sunt, & erroris capitula designata. Demum illi optio data est aut sua esse negandi; aut errorem humiliter corrigendi; aut respondendi si posset obiiciendis sibi rationibus pariter & sanctorum testimoniis Patrum. At ille nec volens resipiscere, nec valens resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur, vt tempus redimeret, Sedem Apostolicam

NOTA. Abailard licet hæreticus, agnoscit tamen authorit. Sedis Apost.

appellauit. Sed & postea ab egregio illo catholicæ fidei aduocato monitus, vt vel iam sciens in personam suam nihil agendum, responderet tam liberè, quàm securè audiendus tantum & ferendus in omni patientia, nō sententia aliqua feriendus: hoc quoque omnimodis recusauit. Nam & confessus est postea suis, vt aiunt, quòd ea hora maxima quidem ex parte memoria eius turbata fuerit, ratio caligauerit, & interior fugerit sensus*. Nihilominus tamen Ecclesia quæ conuenerat, dimisit hominem, mulctauit abominationem: à persona abstinens, sed dogmata praua condemnans. Quando verò Petrus ille refugium inueniret in sede Petri, tam longè diffidens à fide Petri? Et ipsum ergo auctorem eadem sententia cum erroribus suis Apostolicus Præsul inuoluens, scripta incendio, scriptorem silentio condemnauit.

* v. Ep. 189. & vid. NOTAS.

Damnatur à Pontif.

15. Gilleberti Porretani errores.

Fuit item Gillebertus quem cognominauēre Porretanum, Pictauorum Episcopus, in sacris literis plurimū exercitatus, sed sublimiora se etiam ipse scrutatus, ad insipientiam sibi. Siquidem de sanctæ Trinitatis vnitate & Diuinitatis simplicitate non simpliciter sentiens, nec fideliter scribens, discipulis suis panes proponebat absconditos, furtiuas propinabat aquas, nec facilè quid saperet, imò quantum desiperet, personis authenticis fatebatur. Timebat enim quod apud Senonas Petrum ei dixisse ferunt:

Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Nouissimè tamen cum iam fidelium super hoc inualesceret scandalum, cresceret murmur, vocatus ad mediū est; & librū tradere iussus, in quo blasphemias euomuerat graues quidem, sed verborum quodam inuolucro circumseptas. Igitur in Concilio, quod in Vrbe Rhemorum Papa venerabilis Eugenius celebrauit, egit cominùs aduersus hunc Gillebertum Ecclesiæ sanctę suo temporis singularis athleta Bernardus: primo quidem totum quod ille verborum cauillationibus occultare nitebatur, eliciens: deinde verò tam suis ratiocinijs, quàm Sanctorum testimonijs biduana disputatione redarguens, considerans sanè nonnullos ex his qui præsidebant, iam quidem animaduertentes blasphemiam in doctrina, adhuc tamen auertentes iniuriam à persona, accensus est zelo, & domesticam sibi Ecclesiam seorsum conuocat Gallicanam. Communi denique consilio, à partibus decem prouinciarum, alijs autem Episcopis & Abbatibus plurimis dictante Viro Dei, nouis dogmatibus opponitur Symbolum nouum. Cui etiam subscribuntur nomina singulorum, vt eorum videlicet omnium sicut irreprehensibilis fides, sic irreprehensibilis zelus cæteris innotescat. Ita demum Apostolico iudicio & auctoritate vniuersalis Ecclesiæ error ille damnatur, Episcopus Gillebertus an eidem damnationi consentiat, interrogatur. Consentiens, & publicè refutans quę priùs scripserat & affirmauerat, indulgentiam ipse consequitur, maximè quòd ab initio cautus fuisset ea lege eandem ingredi disceptationem, vt promitteret sine vlla sese obstinatione, pro Ecclesiæ sanctæ arbitrio, correcturum liberè suam opinionem.

Concilium Rhemense præsente Eugenio Pontifice celebratum.

Nouum symbolum erroribus Gilleberti, dictante Bern. opponitur.

Gilleb. resipiscit, & reconciliatur.

C A P V T VI.

De hæresi Henriciana in partibus Tolosanis repressa, & paratis ibidem miraculis.

IN partibus Tolosanis Henricus quidam olim monachus, tunc apostata vilis, pessimæ vitæ, perniciosæ doctrinæ, verbis persuasibilibus gentis illius occupauerat leuitatem. & vt prædixit Apostolus de quibusdam, in hypocrisi loquens mendacium, fictis verbis de eis negociabatur. Erat autem hostis Ecclesiæ manifestus, irreuerenter ecclesiasticis derogans Sacramentis pariter & ministris. Nec mediocriter in ea iam malignitate profecerat. Sic enim de eo scribens Pater venerabilis ad Principem Tolosanum inter cætera ait: * *Passim inueniebantur iam Ecclesiæ sine plebibus, plebes sine sacerdotibus, sacerdotes sine debita reuerentia, sine Christo denique Christiani. Paruulis Christianorum Christi vita intercludebatur, dum baptismi gratia negabatur. Ridebantur* A *orationes oblationésque pro mortuis, Sanctorum inuocationes, sacerdotum excommunicationes, fidelium peregrinationes, basilicarum ædificationes, dierum solennium vacationes, chrismatis & olei consecrationes, & omnes denique institutiones Ecclesiasticæ spernebantur.*

16. Henricus monachus Apostata hæreseos disseminat in partibus Tolosanis.

* Epist. 240. Tom. 1. pag. 105. v. etiam ser. 65. in Cant. Tom. 3. pag. 103.

Insignis sic hæreticorum nostri temporis prodromus ac coriphæus.

17. Hac necessitate Vir sanctus iter arripuit, ab Ecclesia regionis illius sæpius iam ante rogatus, & tunc demum à reuerendissimo Alberico Ostiensi Episcopo & Legato Sedis Apostolicæ persuasus pariter & deductus. Veniēs autem, cum incredibili deuotione susceptus est à populo terræ, ac si de cœlo Angelus aduenisset. Nec moram facere potuit apud eos, quod irruentium turbas reprimere nemo posset, tanta erat frequentia diebus ac noctibus aduentantium, benedictionem expetentium; flagitantium opem. Prædicauit tamen in ciuitate Tolosa per aliquot dies, & in cæteris locis quæ miser ille frequentasset ampliùs, & grauiùs infecisset, multos in fide simplices instruens, nutantes roborans, errantes reuocans, subuersos reparans, subuersores & obstinatos auctoritate sua premens & opprimens, vt non dico resistere, sed ne assistere quidem & apparere præsumerent. B Cæterùm etsi tunc fugit hæreticus ille & latuit, ita tamen impeditæ sunt viæ eius & semitæ circumseptæ, vt vix alicubi postea tutus, tandem captus & catenatus Episcopo traderetur. In quo itinere plurimis etiam signis in seruo suo glorificatus est Deus, aliorum corda ab erroribus impiis reuocans; aliorum corpora à languoribus varijs sanans.

Bern. cum Alberico Ostiensi Episc. Tolosam petit.

In itinere multa edit miracula.

Est locus in regione eadem, cui *Sarlatum* nomen est, vbi sermone completo plurimos ad benedicendum panes, sicut vbique fiebat, Dei famulo offerebant. Quos ille eleuata manu & signo Crucis edito in Dei nomine benedicens, In hoc, inquit, scietis vera esse quæ à nobis, falsa quæ ab hæreticis suadentur, si infirmi vestri gustatis panibus istis adepti fuerint sospitatem. Timens autem venerabilis Episcopus Carnotensium magnus ille Gaufridus, (si quidem præsens erat & proximus Viro Dei) si bona, inquit, fide sumpserint, sanabuntur. Cui Pater sanctus de Domini virtute nil hæsitans, non hoc ego dixerim, ait, sed verè qui gustauerint, sanabuntur: vt proinde veros nos, & veraces Dei nuncios esse cognoscant. Tam ingens multitudo languentium gustato eo- C dem pane conualuit, vt per totam prouinciam verbum hoc diuulgaretur, & Vir sanctus per vicina loca regrediens ob concursus tolerabiles declinauerit, & timuerit illò ire. 18

18. Prædicationem suam confirmat miraculis.

Benedicto pane sanat plurimos.

Præcipuum sanè miraculum quod per famulum suum in Vrbe Tolosa Christus exhibuit, paralytici cuiusdam clerici curatio fuit. Hunc in domo regularium Clericorum sancti Saturnini, quorum vnus ipse erat, ad petitionem Abbatis & fratrum circa noctis crepusculum visitans homo Dei, moribundum inuenit hominem, qui extremum spiritum trahere videretur. Consolatus itaque miserum, & data benedictione egrediens, sicut postea confessus est, loquebatur in corde suo fidelis seruus ad Dominum tam fiducialiter, quàm fideliter, dicens: Quid expectas Domine Deus? Generatio hæc signa quærit. Alioquin minus apud eos nostris proficimus verbis, nisi abs te fuerint confirmata sequentibus signis. Eadem hora exiliit paralyticus de grabato, & accurrens secutus & consecutus est eum, sacra vestigia deuotione qua debuit amplexatus. Cui subitò procedenti obuians ex concanonicis vnus expauit & exclamauit, siquidem phantasma putabat. D Quando enim de lectulo eum crederet surgere potuisse? Egressam magis à corpore eius animam phantasticè sibi apparuisse arbitratus aufugit. Sed ipsa demum tam ei quam cæteris rei veritas fidem fecit. Egreditur exinde sermo inter fratres, curritur ad spectaculum tam iucundum: ipse etiam inter primos accurrit Episcopus & Legatus, inde pergitur ad Ecclesiam, eo ipso qui conualuerat præeunte, conclamatur in laudes Dei, eodem pariter concinente, ruit vndique populus, benedicitur Christus, triumphat fides, infidelis quisque confunditur, exultat pietas, & impietas contabescit. Porrò Vir Dei cellā vbi manebat ingressus, diligēter omnes

19. Paralyticus moribundus repente curatus.

obseruari aditus, obserari ianuas iubet, ne quis pateat introitus populo concurrenti. [Sanè is quidem Bernardus (hoc enim Clerico nomen erat, qui sanus factus est) corporali beneficio non ingratus, magisque solicitus pro remedio spirituali, sequutus est seruum Christi, monasticum in Clara-valle ordinem profitens, & habitum sumens. A quo etiam missus ad partes iterum Tolosanas, & Abbas illic constitutus hodieque monasterio præest, quod Vallis A quæ dicitur.]

Idem factus postea Monach. in Claraualle. Hæc inserta ex M S.

CAPVT IV.

De suauissimis B. Viri moribus, & præclaris virtutibus.

20. CVM autem per totum ab eadem prouincia reditum Viri sancti magis magisque signa crebrescerent, & multiplicarentur indies, non prætereundum quidnam ipse inter hæc animi gereret, qui à Christo humilitatem cordis & mansuetudinem didicisset. Disputans enim secum in cogitationibus suis, & ex ipsa demum locutus abundantia cordis sui, domesticis sibi religiosis quibusdam fratribus aiebat: Plurimum miror quidnam sibi hæc miracula velint, aut quid visum sit Deo talia actitare per talem. Nil mihi videor in sacris paginis super hoc genere legisse signorum. Siquidem facta sunt aliquãdo signa per sanctos homines & perfectos: facta sunt & per fictos. Ego mihi nec perfectionis conscius sum, nec fictionis. Scio enim Sanctorum mihi non suppetere merita quæ miraculis illustrentur; confido autem nec ad eorum sortem me pertinere, qui virtutes multas in nomine Domini operantur, & à Domino ignorantur. Hæc & huiusmodi crebriùs secretiúsque cum viris spiritualibus conferebat. Nouissimè verò opportunum sibimet visus exitum reperisse, scio (inquit) huiusmodi signa non ad sanctitatem vnius, sed ad multorum spectare salutem, & Deum in homine per quem talia operetur, non tam perfectionem considerare, quàm opinionem, vt in eo commendet hominibus quæ illi creditur inesse virtuté. Neque enim pro eis fiunt hæc, per quos fiunt; sed pro eis magis, qui vident illa, vel sciunt. Nec eo fine per eos ista Dominus operatur, vt ipsos probet cæteris sanctiores, sed vt cæteros magis amatores & æmulatores faciat sanctitatis. Nihil ergo mihi & signis istis, quandoquidem meæ illa famæ magis, quàm vitæ nouerim exhiberi, nec ad meam fieri commendationem, sed ad commonitionem potius aliorum. Satis, ni fallimur, huius viri mirabitur animum, quisquis hoc diligenti consideratione pensauerit, nec præstantius reputabit æstimator quisque fidelis, signa atque prodigia mirabiliter operari, quam perpetrata taliter interpretari. Sibi quoque non minus vtile iudicabit imitandos eius affectus, quàm mirandos actus, & morum insignia, quàm operum signa cognoscere. Sed ad hæc quis idoneus?

Vide quid animi, fuerit Viro sancto, seu quis sensus de seipso inter tot diuinæ virtutis insignia.

Miracula quorsum fiant.

21. In huius siquidem pectore Viri Dei, pari fœdere puritas suauitasque consederant: satis quidem vtraque mirabilis; sed mirabilior vtriusque complexus. Inde nimirum tam singulariter in vnum hominem totius orbis vota pariter concurrebant, quòd puritatem suauitas amabilem faceret, suauitatem puritas acceptabilem: vt difficile fuerit æstimare, gratiæ an reuerentiæ amplius obtineret. Quis enim tam rigidæ conuersationis, qui Clara-vallensem non sublimiter reueretur Abbatem? Quis tam dissolutæ, qui non erga eundem dulciter afficeretur? Dulcissimis enim affectibus plenum pectus ipse gerebat, sed quàm liberè eos quoties causa deposceret coercebat: humanissimus in affectione, magis tamen fortis in fide. Et vt breue aliquod huius rei proferamus exemplum, sicut ipse quoque testatur in Sermone super Cantica Canticorum vicesimo sexto; siccis oculis germani sui, & germani tam necessarii, tam dilecti, Gerardi videlicet, celebrauit exequias, siccis oculis corpus eius tradidit sepulturæ ne affectus fidem vincere videretur. Nam extraneum quemlibet vix aut nunquã sine lacrymis sepeliuit. Talem sibi illum, vberius proinde fructificaturum, manus diuina formauerat, vt austeritatem suauitas motum tolleret, auctoritatem sanctitas conseruaret. Cui enim vel tanta benignitas esset oneri, vel tanta bonitas non esset honori? Legimus de Salomone quod omnis terra desiderauit videre vultum illius. Grande præconium, sed forsitan in hac parte non minus quàm Salomon hic. Neque enim satis credibile est Salomonẽ illum in omni gloria sua tam vniuersalem Orbis obtinuisse fauorem, quàm hunc in sua humilitate. Imò verò difficile omnino videretur ex historia aliquibus inuenire hominem vnum conuersantem adhuc cum hominibus in vniuersa terra tam celebre & amabile obtinuisse nomen à Solis Ortu & Occasu, ab Aquilone & Mari.

Mira in eo puritas & suauitas morum.

Affectus quam habuerit moderatos & rationi obsequentes.

Gerardi Fratris sui germani funus siccis curat oculis.

3. Reg. 10.

Vt enim illas memoremus prouincias, ex quibus vsque hodie monimenta certiora superesse nosuntur, & in Ecclesia Orientali & apud soles occiduos Hybernorum, & à Meridie in remotis finibus Hispaniarum, & ab Aquilone in insulis quæ procul sunt Daciæ Sueciæque, celeberrima eius opinio fuit. Crebras vndique recipiebat epistolas, & reddebat. Vndique ei xenia mittebantur, vndique eius benedictio petebatur. Postremò quasi vitis abũdantissima suos vndique palmites propagauit, excepto quòd in terram Hierosolymitanam, quamuis locus esset à Rege paratus, ob incursus paganorum, & aëris intemperiem, non acquieuit mittere fratres suos. Neque verò Episcopus ille incongruum aliquid vsurpasse videtur, qui post sacrum eius obitum, dum fratres cõsolaretur, inter cetera hoc quoque in ipsius prosecutus est laudem, quia *in omnem terram exiuit sonus eius, & in fines orbis terræ verba illius.* Vincebat tamen sublimitatẽ nominis, humilitas cordis, nec tantum poterat vniuersus eum mundus erigere, quantum seipse deiicere solus. Summus reputabatur ab omnibus, infimum ipse se reputans: & quem sibi omnes, ipse se nemini præferebat. Denique sicut nobis sæpius fatebatur, inter summos quosque honores & fauores populorum, vel sublimium personarum, alterum sibi mutuatus hominem videbatur, seque potius reputabat absentem, velut quoddam somnium suspicatus. Vbi verò simpliciores ei fratres, vt assolet, fiducialiùs loquerentur, & amica semper licere humilitate frui, ibi se inuenisse gaudebat, & in propriam redisse personam. Innata ei à puero verecundia, vsque ad diem perseuerauit extremum. Inde erat quòd licet tam magnus esset & excelsus in verbo gloriæ, nunquam tamen (sicut sæpè eum audiuimus protestantem) in quãlibet humili cœtu sine metu & reuerentia verbum fecit, tacere magis desiderans, nisi conscientiæ propriæ stimulis vrgeretur, timore Dei, charitate fraterna.

Celeberrima B. Viri fama per totum Christ. orbẽ.

Quò magis extollitur ab alijs, eò seipsum magis deprimit.

Verecundia eius perpetua.

23. Patientiam eius maximè quidem flagellis dominicis exercitatam nouimus & probatam: qui nimirum ab ipso suæ conuersionis initio vsque ad diem sacræ depositionis tanta sustinuit, vt vita eius his qui nouerant, non nisi quædam mortis protelatio videretur. Cæterum erga homines quoque, etsi rarior ei occasio minora fursitan patientiæ potuit experimenta præstare, dicendum tamen vel breuiter, ne huius quidem apparuisse eum virtutis immunem. Et quia genus hoc patientiæ solitus erat dicere tripartitum, videlicet ad verborum iniurias, ad damna rerum, ad corporis læsionem: de singulis saltem singula proponamus exempla, quæ interim nobis occurrunt. Scripserat aliquando Dei famulus ad Episcopum aliquem de curia & consilio Regis, monens eum super quibusdam verbis Regi suadere & consulere meliora. At ille vehementer exacerbatus, amarissimam ei reddidit epistolam, dicens in ipsa salutatione prima, *Salutem, & non spiritum blasphemiæ*, tanquam videlicet Vir sanctus (quod horror est dicere) ex blasphemiæ spiritu illa scripsisset. Ad quod verbum mansuetissimus Christi seruus, memor Dominicæ responsionis: *Ego dæmonium non habeo* (sicut hodieque extans eius Epistola continet.) *Minimè quidem*, ait, *spiritum blasphemiæ habere me credo, sed nec maledixisse cuiquam, aut maledicere velle me scio, præsertim Principi populi mei.* Nec minus postea charum, nec minus familiarem eundem Episcopum habuit, sed elogium illud prædictũ apud eum sic fuit quasi

Patientia in morbis extrema.

Patientiæ triplex species.

Epist. 213.

Ioan. 8.

non dictum. Abbas Farcensis conuentum fratrum à Clara-valle vocauerat, monasterium eis ædificaturus: sed Romanus impediuit Antistes, & sibi tollens eos in loco altero ordinauit. Vnde plurimum dolens prædictus ille Vir magnus, & magnæ deuotionis, collectam pecuniam sexcentarum ferè marcarum argenti deposuit sub chirographo, quam ad Dei hominem veniens obtulit ei, rogans vt quod non meruerat in partibus suis, vel citra Alpes, nouum exinde cœnobium conderetur. Missum est pro argento, & totum prorsus amissum. Nec respondit aliud homo Dei cùm ei nunciaretur, quàm, *Benedictus Deus qui nobis pepercit ab onere. Nam & illis*, inquit, *qui abstulere, leuius indulgendum. Sunt enim Romani: & pecunia quæ videbatur immanis vehemens fuit ista tentatio.* Gratulari etiam consueuerat, decem circiter monasteria, vel ædificandis monasteriis loca congrua numerans, fraudulenter & violenter sibi ablata, dum contendere nollet, & magis eum vinci, quàm alios vincere delectaret.

Pecuniæ in fabricam monasterii destinatæ iacturam fert æquanimiter.

24\. Veniens aliquando Claram-vallem clericus quidam ex his quos Regulares vocant, importunè satis instabat vt in monachum reciperetur. Suadente Patre sancto vt ad suam reuerteretur Ecclesiam, nec acquiescente recipere eum: Vt quid ergo (ait ille) in libris tuis tantopere perfectionem commendasti, si eam desideranti, opem tenuis exhibere? Et maligno spiritu iracundiæ vehementiùs instigatus, sicut postmodum euidenter apparuit, Iam (inquit) si illos tenerem, discerperem libros. Cui Vir Domini, Puto, ait, in nullo eorum legisti, non posse te in tuo claustro esse perfectum. Morum correctionem, non locorum mutationem, si benè memini, in libris omnibus commendaui. Tum verò impetum faciens homo velut insanus in eum, percussit maxillam eius, idque tam grauiter, vt succederet statim rubori ictui, tumor rubori. Iam qui aderant in sacrilegum inuolabant: sed præuenit eos seruus Domini clamans, & adiurans per nomen Christi nullatenus eum tangere, sed educere cautè, & curam eius habere, ne ab aliquo et vel in aliquo noceretur. Quod tam districtè præcepit, vt miser ille timens & tremens absque omni iniuria eductus sit & deductus.

Percussus grauiter in maxillam, sed nihil offensus, impune dimitti iubet percussorem.

25\. Et quidē in libertate spiritus Dei famulus excellenter eminuit cum humilitate & mansuetudine tamē, vt quodāmodo videretur & vereri neminem, & omnem hominē reuereri. Increpatione rariùs vtebatur, monitis potius & obsecrationibus agens. Quàm verò inuitus, & non ex cordis amaritudine verbum proferret amarum, ex eo maximè animaduertebatur, quòd perfacilè huiusmodi impetum cohiberet. Siquidem mirabatur hominum improbitatem, quos aliquando fortè turbatos, excusationem quamlibet rationabilem, satisfactionem quamlibet humilem admittere grauat, quòd ipsa suæ turbationis passio miseros sic delectet, vt oderint omne remedium, vt contineant aures, claudant oculos, obiiciant manus, & omnimodis satagant, ne semel orta commotio sedari valeat & sanari. Eius tamen obiurgationem non minus facilè aliquando compescebat grauis & turbulenta responsio, quàm humilis & modesta; vt ab aliquibus proinde diceretur cedenti insistere, cedere resistenti. Dicebat enim vbi resonat vtrinque modestia, dulce esse colloquium: vbi vel ex parte altera, vtile: vbi ex neutra, perniciosum. Vbi enim hinc inde duritia sonat, iurgium est, non correctio, nec disciplina, sed rixa, vt deceat magis interim dissimulare prælatum, & commotione sanatâ, vtilius castigare subiectos: aut certè, si ita res exigit, obseruare consilium Sapientis, quia *stultus non corrigitur verbis.* Loquitur ipse de increpationibus minùs vtiliter, minùs patienter acceptis, in sermone super Canticū cāticorum quadragesimo secundo, inter cætera dicens: *Vtinam neminem obiurgare necesse sit. Hoc enim melius. Sed quoniam in multis offendimus omnes, mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantes arguere, magis autem vrget charitas. Quod si arguero & fecero quod meum est, illa autem procedens increpatio minimè quod suum est faciat, neque ad quod misi illam, sed reuertatur ad me vacua tanquam iaculum feriens & resiliens, quid me animi tis: habere putatis fratres? Nonne angor? nonne torqueor? Et vt mihi vsurpem aliquid ex verbis magistri, quia de sapientia non possum, prorsus coarctor è duobus, & quid eligam nescio, placeamne mihi in eo quod locutus sum, quoniam quod debui, feci: an pœnitentiam agere super verbo meo, quia quod volui, non recepi.* Et infra: *Dicas forsitan mihi quòd bonum meum ad me reuertatur, & quia liberaui animam meam, & mundus sum à sanguine hominis, cui annunciaui & locutus sum, vt auerteretur à via sua mala, & viueret. Sed et si innumera talia addat, me tamen minimè ista consolabuntur, mortem filii intuentem. Quasi verò meam illa reprehensione liberationem quæsierim, & non magis illius. Quæ enim mater etiam si omnem quam potuit curam & diligentiam ægrotanti filio adhibuisse se sciat, si demum se frustratam viderit, & omnes labores suos esse penitus inefficaces, illo nihil minus moriente, propterea vnquam à fletibus temperabit?* Et hæc hactenus.

Raro increpat delinquentes, potius monens ac obsecrans.

NOTA. Vtile monitum de correptione moderanda.

Prou. 18.

S. Bern. ser. 42. in Cant.

Vide animū pii Patris filios tam anxiè corripientis.

26\. De cætero tantus æmulator erat mansuetudinis & pacis, vt si fortè improbus quisque petitor durius extorsisset à negante responsum, haud facilè deinceps cum eadem repulsa dimitteretur inanis. Siquidem velut naturaliter (vt fatebatur) oderat omne scandalum; & grauamen cuiuslibet hominis sustinere, ei admodum graue, non sentire impossibile erat. Adeo neminem spreuit, nullius hominis scandalum parui pendit: etsi veritatem Dei, iustitiamque prætulerit. Nam & quoties oporteret noxios aliquorum vel reprehendere actus, vel impedire conatus, tam considerate fiebat, vt abundanter ipsi quoque qui læsi viderentur, haberent vnde sibi pro eo satisfacerent in cogitationibus suis. Sane vidimus ex ipsis quoque nonnullos, & de quibus minus id videbatur posse sperari, ampliori deuotione eius postmodum vel obsequiis deseruisse, vel etiam adhæsisse vestigiis. Dicitur tamen & inuidos habuisse, vt haberet meritum & ex eis. Cæterum tam singulariter eminebat gloria nominis eius, vt pestis illa magis desperatione quàm liuore tabesceret, & timeret agnosci. Quinetiam humilitate eius & mansuetudine vincebatur, beneficiis suffocabatur, obruebatur obsequiis, nimirum doctus erat vincere in bono malum, sicut ad quosdam Fratres scribens*, inter cætera ait. *Adhærebo vobis etsi nolitis: adhærebo etsi nolim ipse. Inuitis præstabo, ingratis adiiciam*, honorabo & contemnentes me.

Mansuetudo eius & charitas eximia.

Inuidiam mansuetudine & humilitate vincit.

* ad Præmonstratens. Epist. 252. n. 3. § 10.

27\. Vsque adeo siquidem omnes homines germano amplectebatur affectu, vt eorum scandalo (sicut ipse fateri solebat) grauiùs vteretur, quibus nullam videretur occasionem scandali præbuisse. Plus enim pissimum pectus gratuitum affligebat alterius scandalum, quā propriæ immunitas conscientiæ solabatur. Siquidem minus sperabat posse sanari quod vnde procederet non videbat; magnum sibi è regione solatium fore perhibens, quoties inueniret vnde satisfacere posset vel homini pro se, vel Deo pro homine non sine occasione turbato. Erga omnium quidem hominum spirituale commodum incommodumve amplius afficiebatur: & summum ei desiderium, summum gaudium erat animarum fructus, conuersio peccatorum. Et corporeas tamen necessitates pissimo miserebatur affectu. Cuius tanta erat humanitas, vt non modò hominibus, sed irrationabilibus etiam animantibus, auibus compateretur & feris; nec compatienti deerat virtutis effectus. Contigit enim aliquoties, vt iter agens, fugientem, & vt videbatur, proximus capiendum vel lepusculum à canibus, vel auiculam ab accipitribus, signo crucis edito mirabiliter liberaret, diceretque sequentibus frustra sese conari, nec vllatenus se præsente eiusmodi exercere posse rapinam.

Ab omni occasione scandali abhorret.

Summum eius gaudium fructus animarum.

Etiam in feras misericors.

CAPVT

CAPVT VII.

De effigie Bernardi in libris eius expressa. & mira in eadem virtutum & gratiarum omnium congerie.

28. HÆc nos quidem de factis moribus Patris nostri, pro modulo nostro sub breuitate perstrinximus. Cæterum longè eminentiùs in suis ille libris apparet, & ex litteris propriis innotescit, in quibus ita suam videtur expressisse imaginem, & exhibuisse speculum quoddam sui, vt illud quoque Ambrosianum meritò illi posse videatur aptari: Laude sua ipse se sonet, & laureatur spiritu scriptis coronetur suis. Si quis enim nosse desiderat quã sollicitus ab initio suiipsius diudicator & scrutator exsiterit, primum opus illius de gradibus humilitatis inspiciat. Inde si quæritur piæ mentis religiosa deuotio, transeundum ad homilias in laudibus Virginis Matris, & illum quem de diligendo Deo edidit librum. Si feruens contra suorum vel aliorum vitia zelus, legatur is quem Apologeticum vocat. Si vigil eodẽ in zelo & circumspecta discretio, de Præcepto & Dispensatione disserens audiatur. Quàm verò fidelis cuiuslibet piæ conuersationis commendator exstiterit & adiutor, Exhortatorius ad Milites Templi Sermo declarat. Quàm non ingratus gratiæ Dei, ex his liquet quæ de Gratia & libero arbitrio tam fideliter, quàm subtiliter disputauit. Quam liber in voce, quàm disertus, & in rerum superiorum pariter inferiorumque scientia locuples, in his quæ ad Papam Eugenium de consideratione scripsit, diligens considerator agnoscet. Quàm deuotissimus prædicator alienæ sanctitatis, tam diligenter Episcopi sancti Malachiæ vitam prosecutus ostendit. Nam & in Sermonibus super Cantica & inuestigator mysteriorum, & morum ædificator magnificus innotescit. In Epistolis quas ad diuersas personas ob negocia diuersa dictauit, prudẽs lector aduertet quo feruore spiritus iustitiam omnem dilexerit, omnem æquè oderit iniustitiam.

Ex scriptis suis qui possit cognosci.

29. Fidelis etenim seruus Christi non quærebat aliquid suum: quicquid tamen erat Christi, sic curabat vt suum. Quæ enim scelera non arguit, quæ odia non extinxit, quæ scandala non compescuit, quæ schismata non resarciuit, quas hæreses non confutauit? quid verò sanctum, quid honestum, quid pudicum, quid amabile, quid bonæ famæ, quid virtutis aut laudabilis disciplinæ suis nostrum in qualibet regione diebus non roborauit eius auctoritas, non fouit charitas, diligentia non promouit? Quid ante promotum dilatari amplius nõ optauit? quid fortè collapsum non totis pro loco & tempore viribus egit vt repararetur? Quis malitiam quamcunq; disponens eius zelum & auctoritatem non timuit? Quis proponens quodcumque bonum, eius si potuit non consuluit sanctitatem, non desiderauit fauorem, operã nõ flagitauit? Quis ad sacrum in eius pectore habitantis templum diuinitatis, de quacunque tribulatione fideliter clamaturus accessit, & inefficaciter laborauit? Mœstus ab eo solatium, afflictus auxilium, consilium anxius, æger remedium, pauper subsidium reportabat. Ita sese omnium fecerat seruum, ac si toti genitus orbi esset, tamen liber ex omnibus conscientiæ suæ curam gerens, tanquam soli deditus curæ & custodiæ cordis sui.

Vbique bona promouenda, & mala exterminandis dat operam.

Nullos ab eo inanis aut opis expers recedit.

[Et quidem diuisiones gratiarum commendat Apostolus: & si quis diligenter quærat, inueniet diuersos ab initio Dei famulos in diuersis emicuisse muneribus. Legimus enim viros in fide magnificos, multiplicibus claruisse miraculis: alios spiritum habuisse propheticum, & futura quasi præsentia, occulta velut sub oculis posita mirabiliter cognouisse. Alios nihilominus antiquorum literæ protestantur grauiori abstinentiæ deditos, parsimoniam coluisse: alios in humilitatis proposito, spretis dignitatibus huius seculi, authori seculi plurimum placuisse: alios in doctrina verbi ad salutis scientiam plurimos erudisse: vt secundũ promissionẽ Scripturæ sanctæ, luceant quasi stellæ in perpetuas æternitates. Alii quoque in ædificandis cœnobiis laborantes, amplificauerũt nomen sanctitatis: alii in sedandis scandalis & turbinibus huius seculi, promouendisque Ecclesiæ Dei negociis efficaciter occupati, vtiles in actione: alii in sacris meditationibus spiritualiter feriati, sublimes in contẽplatione fuerunt. Quid horum nostro videbimus defuisse Bernardo? Immò quid horum tam insigne in eo non fuit, vt ad commendationem satis esset, etiamsi cæterorum aliquid non adesset? Nam etsi multiplicibus Ecclesia sui temporis, tam in supra memoratis negotiis, quàm in aliis pluribus, actionis eius vtilitatem meruit experiri: magnifice tamen etiam gratia contemplationis in eo tam ex visionibus & reuelationibus Domini, quã ex scriptis suis, quę spiritalibus exuberant sensibus, elucescit. Porrò monasteriorum fructus, quæ per eum Dominus ordinauit, tam copiosus & euidens, humanis sese ingerit oculis, vt nullis egeat literis commendari. Magis autem & ea ipsa quoque eorundem multitudine cœnobiorum, omnis deinceps generatio certum capere poterit documentum, quantos collegerit ad seruitium Christi, qui tam multos vndique propagauit. Quod ad reliqua spectat, de humilitate eius, & dignitatibus refutatis, sed & de tenuissimo victu, superius prosecuti, ea his quę ad prophetiam pertinent, ostensionemque virtutum, sub alio quidem principio curabimus annotare perpauca de multis.] Et nunc igitur iam super his, quæ in signis exterioribus, & multiplici virtutum exhibitione consistunt, secundus, vt pręmissum est in præfatione, libellus aliquanta narrabit.

30.

1. Cor. 12.

Diuersa sanctorum hominum charismata.

Hæc inserta ex M S.

Dan. 12.

S. Bernard. verò omnibus videtur dotatus gratiis.

Hæc non sunt ex M. S. Camp.

FINIS LIBRI TERTII

DE VITA S. P. BERNARDI ABBATIS CLARA-VALLENSIS;

LIBER II. alias in ordine IV.

AVTHORE GAVFRIDO MONACHO CLARAVALLENSE.

CAPVT I.

De reditu eius ab Vrbe, & asportatis inde SS. reliquiis. Item de beneficiis diuersis eius meritis, sed ipso inscio, in alios collatis.

1. SIcut sermone super Cantica Canticorum vicesimo quarto seruus Domini Bernardus Claraullensis gratulatur, & gratias agit illi: tertio quidem reditum ab Vrbe suũ clementiæ è cælo respexit oculus, & serenior tandem vultus arrisit, quòd quieuisset rabies Leonina, accepisset finẽ malitia, recepisset Ecclesia pacẽ. Tanta verò exultatione Ecclesia illũ Gallicana recepit, vt non minorẽ videretur de suo reditu exhibere, quàm de pace reddita nũciare lætitiam. Vnde etiã mirari ipse sæpiusq; causari, quòd dũ sibi post tam graues frequentias hominũ, & tumultus velut ab exordio valefaciendum seculo iudicaret, & tanquam de nouo adoriendum sacræ propositũ conuersationis, tunc potissimum vberioribus acciperetur gaudiis, obsequiis coleretur. Rediens autẽ Pater sanctus ab vrbe, ea sanctorum Apostolorum Martyrumq; corporibus xenia secum attulit preciosa, haud

Pax Ecclesiæ reddita Mortuo Petro Leone Antipapa.

Reliquias SS ab vrbe gratulabundus asportat.

modicum hunc sibi reputans fructum esse laboris. Inter quæ beati Cæsarii dentem quonam modo receperit, memorandum. Cùm enim integrum ei prædicti Martyris caput exhiberetur, vt tolleret inde quod vellet, dari petiit dentem vnum. Frustra verò aliquandiu fratres qui cum eo venerant laborantes, concessum sibi trahere penitus non valebant. Fractis enim cultellis duob⁹ aut tribus quos applicuerant, nihilominus adhuc dens immobilis permanebat. Tum ille, orandum nobis, ait: Nec enim habere possumus nisi Martyr ipse concedat. Facta denique oratione reuerenter accedens, incredibili facilitate duobus tulit digitis, quod ferreis ante moueri non poterat instrumentis.

Dentem alias immobilem, oratione reuellit.

2. Fratres autem Hierosolymitani templi, fidelis militiæ professores, cum nouam habere eo tempore domum in Vrbe cœpissent, redeunte prædicto Patre specialique patrono suo, tunicam eius pro eximia benedictione seruabant: apud quos eodem anno sacerdos quidam grauissima febre correptus desperabiliter ægrotabat. Vt autẽ omninò deficiens deuenisse visus est ad extrema, portari sese in oratorium, & prædictam beati Viri tunicam supponi sibi fecit, in sola positus expectatione exitus mortis: cum subitò raptus in quendam mentis excessum, ac veluti iam carne solutus, videre sibi visus est corpus suum eodem quo iacebat in loco exanime, iam circundatum multitudine sacerdotum apertos tenentium libros, & celebrantium Exequias ex more solemnes. Nec mora, in vultu habituque prædicti Patris sancti reuerenda quędam persona prodiens ex altari, manu illis innuit vt tacerent, voce pariter prohibens ne mortuum reputarent, cuius vitam Clara-vallensi Abbati donauerat Deus. Confestim denique ad se rediens, sanum se reperit, & quod viderat, fratribus indicauit. Qui quidem, vt à fidelibus viris nuper accepimus, hodieque superstes, & in partibus Aquitaniæ degens, beneficium quod accepit sedulò confitetur, ipsius præconio, cuius merito viuens. Si quis hoc minus miratur, animaduertat de beato Nicolao ex innumeris quibus est decoratus miraculis, in natalis eius annua commemoratione tanquam eximium commendari, quod Imperatorem Constantinum ab interitu quotundam longè constitutus per visum deflexit.

Tunica eius pro magno munere seruatur.

Illa moribũdo adhibita vitam ei seruat.

3. Nec illud dissimile est quod annectimus: Abbas Gerardus de Moris (quod est monasterium proximum Claræ-valli) testat⁹ est nobis vidisse se eum aliquando psallentium fratrum circuire choros, & sicut frequenter agebat, excitare torpentes, ita vt affectuosiùs & virilius psalleretur quod reliquum fuit vigiliarum. Cumque die sequenti apud eum familiariter causaretur tardius illum quàm oportuerat ea nocte visitasse psallentes, Ego, ait, nocturnis horis corporeo occupabar incommodo: sed quò non potuit corpus, spiritus venit. Expauit ille audiens non adfuisse in corpore, quem tamdiu ipse corporeo spectasset obtutu, circumeuntem vtrumque chorum, & dormitantes quosque, vt consueuerat excitantem, &, manum singulis imponentem.

Absens corpore, spiritu præsens excitat torpentes in Choro.

4. [Tempore, quo Pater sanctus apud Vrbem morabatur, contigit fratrem quendam, Robertum nomine, in Clara-valle grauiter infirmari. Huic apparuit iuuenis quidam, similis fratri infirmario, præcipiens vt sequeretur se. Visum est, quòd sequeretur præeuntem, venitq; ad montem excelsum, in quo Dominum inuenit Iesum cum Angelis suis, audiuitque eum illi ductori suo dicentem: Custodi mihi illum. Iamque misit etiam Dominus in cor ipsius infirmi quædam verba, quæ suæ Claræ-valli per illum mãdauit. Facto ergò manè, resedit, qui moriturus ilicò putabatur, mirantibusq; omnibus, dominum Godefridum, tunc Priorem, nunc Lingonensem Episcopum vocari fecit. Cui præsenti inter cætera dixit: Mãdat vobis Dominus, vt domos amplas faciatis, quæ gentem possint capere, quam ipse multã missurus est vobis: fratribusque grangiarum mandare, vt honestè se habeant, formamque boni exempli hominibus secularibus præbeant: quia væ ei, per quem vous retrò abierit. Post dies fermè viginti, cũ eadẽ adhuc valetudine desperabiliter laboraret, admirabilis Pater Bernardus corpore absens, sed spiritu præsens, Clara-vallem aduenit, languentem visitauit, matutinos hymnos circa eum cum ingenti fratrum multitudine decantauit, noctemque illam ibidem iuxta illum fecit, & manè facto, idem frater sanus apparuit, modum etiam suæ liberationis fratrib⁹ indicauit.]

Viso fratris Roberti.

Hæc non sunt in M.S. Camp. sed Carthus.

Adest S. Bernardus spiritu fratri moribundo, & sanat eum.

5. Ad multorum aures famam credimus peruenisse viri venerabilis Guilhelmi, qui olim Montis Pessulani dominus, nunc verus Christi pauper & humilis monachus, degit in cœnobio, quod Grandis-sylua vocatur. Ipsius enim relatione didicimus, quod dicturi sumus, sicut ab eius ore, cui contigerat, se accepisse dicebat. In ciuitate Auxitanorum, quæ metropolis est Vasconiæ, miles quidam infirmabatur. Cuius cum inferiores corporis partes à renibus & deorsum morbus sæuiens occupasset, erat diebus multis lecto decubans, non modica parte præmortuus. Compunctus denique & confisus de misericordia Dei, ad seruum eius, cuius circumquaque tam celebris sese virtutum fama diffuderat, quocunq; labore se præcipit deportari. Iam per dies aliquot processerat, profeceratque non minùs in fide & deuotione, quàm in itinere ipso: cùm miseratus hominem Deus, mirabiliter satis & infirmitati eius subuenire dignatus est, & parcere fatigationi. Occurrens enim quidã in via, quisnam esset, aut quo tenderet, inquisiuit. Acceptaque itineris eius necessitate: Ego, ait, ex parte illius sancti præcipio tibi, vt reuertaris, sciens quòd vbi domum veneris, sanus eris. Persuasit illi Deus, vt crederet, cuius nimirum dispositione omnia gerebantur. Redit, rediensq; paulatim recepit eam, quæ sibi promissa fuerat, misericordiam, vt non priùs domum pertingeret, quàm plenariæ donum perciperet sospitatis.

Vir nobilis miro modo redit ad sanitatem.

6. [Angelorum quoque Regina Mathildis, tantum huic famulo Dei exhibuit aliquandò deuotionis affectum, vt venienti Boloniam, extra vrbem populo pedes occurreret, grauida tamen ipsa, multumque iam grauis. Quæ post dies aliquot, vt pariendi tempus aduenit, tam grauiter est afflicta, vt tam ipsa, quàm domus omnis, de vita eius penitus desperarent: iamque omni reliqua supellectili pauperibus & ecclesiis delegata, vestis etiam regia pararetur, in qua sepeliretur, tãquàm protinùs moritura. Tum subitò recordata hominis Dei, & nomen illius inuocans plena fide, in ipsa protinùs inuocatione sine periculo partum edidit desperatum. Nec distulit legatum destinare fidelem, per quem gratias ageret celebri subuentori, ipsum sic natum, non immeritò natum eius appellans. Verùm ille, quoties tale aliquid contigisset audire, non minùs humiliter, quàm iucunde refutans, dicere consueuerat: Hoc certè mihi sic est imputandum, sicut ei qui conscius omninò non fuit.]

Hæc ex M.S. petita.

Regina Angliæ in summo periculo absentem virum Dei inuocans, mox liberatur.

7. In monasterio cui nomen est Bella-vallis, prope vrbem Chrysopolim, homo quidam à dęmone vexabatur, mira eo instigante faciens, mira loquens. Post multas igitur orationes fratrum, cùm improbè persisteret illa nequitia spiritualis, recordatus est venerabilis Abbas loci illius Pontius hodieque superstes, habere se stolam qua beatus Pater aliquamdiu vsus fuerat in oblatione hostiæ salutaris. Nec cunctatus tulit protinus arma potentia Deo, & fiducialiter aggressus est inimicum. Vix limen attigerat cellulæ in qua miser homo iacebat, cum subitò ille malignus horrendis vocibus victum se profitens: En, inquit, egredior, recedo protinus: manere vltra non possum. Respondente autẽ Abbate: Per nomẽ Domini & ipsius beati Viri meritũ cuius hæc stola fuit, tibi præcipio, exi citiùs, ne moreris: continuò dæmon fugatur ab homine, homo liberatur à dęmone. Quis alter nõ periculosè forsitã exultasset, vsque adeo sibi spiritus esse subiectos vt crederent & absenti? Verùm ille Abbate ipso nunciante nil motus, magisque subsannans eos quod videbat magna super hoc admiratione moueri, hæc eadẽ verba respondit: Quidni facilè nos duo præualuissem⁹ in vnũ? Leuiter illum eiicere potuit Deus, præsertim cũ ego, vt dicitis, ei socius datus sim & adiutor. Huiusmodi nempe responsis, in huiusmodi rebus sæpius vtebatur. Nouerat siquidẽ verus & verax nõ ostentator, sed æmu-

Stola eius, quam sacrificio vsus, pellatur Dæmon ab obsesso.

latoe humilitatis, efficaciùs dissuaderi posse hominibus obstupebant, obliqua quadam & artificiosa obiectione, quàm aperta excusatione, quæ humilitatem magis prædicabilem præferendo, existimationem non minueret hominum, sed augeret. Vnde quodam loco † ex propria loquens experientia: *Verus, inquit, humilis, vilis vult reputari, non humilis prædicari.*

† Serm. 16. in Cant. Humilis non est, qui vult humilis videri.

CAPVT II.

De spiritu prophetiæ, & reuelatione futurorum, qua claruit.

8. ILlud quoque notissimum fuit, quod adhuc in carne degens, apparens autem in spiritu fratri cuidam obitus sui prænunciauerit diem. Infirmabatur nouitius quidam frater in Clara-valle bonæ conuersationis, & bonæ indolis adolescens. Nec longè aberat dies, qua, post annuam ex more probationem, nouum indueret hominẽ, si non priùs hominem exuisset. Siquidem consummatus in breui, expleuit tempora multa, placita enim erat Deo anima illius. Quinto igitur die ante vltimũ diem suum, visitante se fratre quodam,] Gerardo, qui hodie Abbas est Monasterii Longipontis, [idem nouitius exhilaratus plurimùm, inter alia spiritualis gratiæ verba, ecce) inquit) quinta moriar die. Hodie enim mihi pater noster Dominus Abbas apparuit cum multitudine monachorũ, & blanda consolatione refouens, quinto die moriturum me esse dicebat. Exiit sermo inter fratres, & antequam impleretur, diuulgatum est verbum. Expectabatur ab omnibus dies illa, sed præ omnibus ille beatus in expectatione sua fuit. Iam dies quinta inclinabatur ad vesperã, illius autem spiritus magis ac magis eleuabatur ad Dominum. Demum circa vndecimam horam in ipso mortis agone positus, obducto prorsus, vt assolet, lumine oculorum, & nemini iam intendens, ad exitum festinabat. Interim visitans eum Pater sanctus velut ab alto somno reuocat, & quasi retrahit commeantem, nec insalutatum abire permittit. Ad cuius vocem aperiens oculos, & mirum in modum facie serenata, aliquamdiu intendebat in eum. Mirabamur omnes mortalem hominem, imò iam morientem carentis triumphare de morte vt in ipso mortis articulo exultaret in gaudio, pulcherrimè nobis exhibens illud Poëtæ.

Nouitius mortis suæ diem ex apparitione B. Bern. dicit.

Idem iam moriens per B. Bern. quasi retentus vltima mandata accipit

Incipe parue puer risu cognoscere matrem.

Virg. in Bucol. Ecl. 4.

Tum verò consolans eũ Pater sanctus nihil timere iubet, sed recto protinus cursu pertingere ad Dominum Iesum Christum, & offerre ei humilem pauperis suæ familiæ salutationem. Ad hanc vocem qua potuit capitis inclinatione & motu annuens labiorum, iterum clausit oculos, & eadem hora in pace quieuit

9. Multa quidem huic famulo Dei reuelata per spiritũ, multa sine præcedẽti reuelatione mirabiliter ab eo prædicta cognouimus. Ex quibus exempli gratia pauca subnectimus. Cum esset aliquando Pater sanctus in Vrbe Nouiomensiũ in domo Episcopi Simonis, adductus est ad eum Herueius de Bingenceio puer admodum gratiosus ortus ex regio sanguine, & ipsius Episcopi nepos. De quo sequenti nocte famulo suo Christus ostendit, quod erat post tempora longa futurum: siquidem videbatur sibi tanquam in Missarum celebratione Angelo cuidam pacis osculum dato, quod ad puerum deferretur. Nec dubius de reuelatione eundem Herueium renunciaturũ seculo, & futurum aliquando deuotum Christi famulũ promittebat. Quæ promissio tam celebris extitit & vulgata, vt ipse quoque Herueius nobis postea fateretur, adolescenti sibi ad omnes arguentis conscientiæ stimulos semper occurrere, impossibile esse vt post Viri sancti tale promissum, in seculari habitu moreretur, nec fraudatus est spe sua. Siquidem venerabilis Gualerannus Vrsi-campi cœnobii primus Abbas monachum illum fecit, & angelico functus officio, pacem quam ex ore Patris sancti ipse susceperat, communicauit Herueio. Cuius talis postmodũ apparuit conuersatio, vt tali dignus osculo videretur. Nam & prædicto Gualeranno in regimine monasterii Vrsi campi ille successit; & nouissimè obitum

Herueium nobilẽ puerũ prædicit fore monachum.

A suum imminentem sanus adhuc & incolumis, codẽ Gualeranno per reuelationem sibi annunciãte, præsciuit atque prædixit.

Et quod addimus, huic simile fuit: Patrem sanctum fines Parisiorum aliquando peragrantem, vt ad ipsam diuerteret ciuitatem, Episcopus Stephanus & cæteri omnes qui pariter aderant, obnixè rogantes non poterant obtinere. Magno siquidem zelo, nisi causa grauis vrgeret, conuentus publicos declinabat. Cùmque vesperè iter suum aliàs ordinasset, manè vbi primùm locutus est fratribus, dicere iubet Episcopo, quia Parisios ibimus, vt rogasti. Conueniente igitur clero admodum copioso, sicut semper ab eo solebant expetere verbum Dei, continuò tres ex illis compuncti sunt, & conuersi ab inanibus studiis ad veræ sapientiæ cultum, abrenunciantes seculo, & Dei famulo adhærentes. Quorum ille primum intuens, cùm subitò inter loquendum surgeret, pereréque vestigia eius, inclinauit se modicè, & fratri cuidam propius assidenti in aure locutus est, dicens: Istum ego sicut nunc video venientem nocturna visione prævidi, propter quem etiam Dominus nos adduxit. Qui B nimirum nouitius in multa postmodum puritate & deuotione conuersatus, plurimùmque acceptus Deo & hominibus, in Clara-valle post annos aliquot beato fine quieuit. Apparuerunt aliquando Viro Dei in Trecensiũ vrbe posito venerabiles eius filii iam quidem carne soluti, Galdricus & Gerardus: quorum etiam secundùm carnem alter germanus, alter auunculus eius extiterat. Cùmque velut accelerantes ocius pertransirẽt, reuocãti & retinere volenti respondebant, eundem sibi pro fratre Gaufrido monacho, qui eorundem à prima conuersione socius strenuè satis in multis cœnobiis extruendis militauerat Deo. Continuò Pater sanctus excitatis fratribus accelerari iubet, & ad monasterium veniens ipso die sicut eis prædixerat, eundem Gaufridum iam positum reperit in extremis. 10.

Parisiis tres Clerici eius prædicatione compuncti, eumque sequuti sunt.

[Infensus aliquando Rex Francorum senior Ludouicus quibusdam sui regni Episcopis, suis eos sedibus & ciuitatibus extrubauit. Vndè etiã hic Vir reuerendus plures scripsit epistolas, pro eorum pace laborans, quarum hodiéque exemplaria perseuerãt. Accidit autem, vt præsente eodem Patre sancto, Episcopi multi, indignationẽ C Regis flectere cupientes, tota humilitate prostrati solotenus, eius tenerent vestigia, & nec sic gratiam obtinerent. Qua ex re Vir Dei religiosa animositate permotus, die altera Regem duriùs increpans, quòd Domini sacerdotes spreuisset, liberè quoque denunciauit, quod eadẽ sibi nocte fuerat reuelatum. Hæc, inquit, obstinatio primogeniti tui Philippi Regis morte mulctabitur. Vidi enim te cum minore filio tuo Ludouico ad pedes Episcoporum, quos heri contempseras, inclinatum, & protinus intellexi, Philippo celeriter facto de medio, pro Ludouici substitutione Ecclesiam, quam nunc opprimis te rogaturum. Quod quidem non longè post miserabilis casus impleuit: & decedẽte Philippo, egit pater, vt is, qui feliciter hodiè regnat, Ludouicus iunior vngeretur.] 11.

Hæc desumpta ex M S.

Diuinitus punitur rex ob contemptus sacerdotes.

CAPVT III.

De variis futuris euentibus spiritu prophetico ab eo prædictis.

D FIdelissimum principem Theobaldum Comitem in magna tribulatione probatum non minùs mirabiliter quàm misericorditer Dominus liberauit. Is nimirum potentissimus in regno, & secundus à Rege, totus tamẽ eleemosynis deditus, & studio pietatis intentus, omniúmque seruorum Dei, sed specialiter Bernardi Claræuallensis amator deuotissimus erat. Quem eatenus impugnari & affligi passus est Deus, vt Rege pariter & vicinis potentibus ferè cunctis aduersus eum coniurantibus, vsque adeò de eius euasione desperaretur, vt publicè quoque iam insultaretur religioni, pietati detraheretur, eleemosynis derogaretur. Monachi & conuersi, inutiles eius milites & ballistarii dicebantur. Nec modò 12.

Theobaldus Comes Campaniæ pijssimus mire vexatur à Rege Gallie, &c.

apud extraneos, sed in ipsis quoque eius ciuitatibus & castellis eiusmodi iam blasphemiæ personabant. Denique congregatis aliquando Episcopis pluribus, aliisque personis, præsente etiam Viro Dei dum super his agerent & colloquerentur, Episcopus quidam eo tempore, auctoritate & opinione prudentiæ celeberrimus aiebat: In manu Regis est Comes Theobaldus, nõ est qui possit eum eruere. Respondente alio quodam Antistite: Est qui possit liberare eum: multum ille miratus, quisnam crederetur posse, quærebat. Demùm audiens quia potest eum eripere, qui omnia potest Deus: non parum substomachans: Potest, inquit, si manifestus appareat, si clauam teneat, hinc inde percutiat; sed hactenus ista non fecit. In tanta igitur desperatione, cùm prædictum Principem vehementer vrgerent extranei, grauiùs tamen impugnarent qui ab eo defecerant vniuersi penè potentes homines sui; nec minus illum affligerent pauci qui residui videbantur, ex aliorum defectu ipsi quoque suspecti. Lingonensis Episcopus Godafridus frequenter & familiariter Dei hominem consulebat, quidnam sibi Dominus super his reuelaret. Cui ille, cùm iam sæpius respondisset, nihil sibi apparere nisi tribulationem super tribulationem, demùm aliquando sciscitanti, ait, quia quinto mense pax erit. Sanè vltima die quinti mensis reformata est pax, ipso quidem & orante, & operante; vt non esset ambiguum eius potissimùm studio & merito pissimum illum Principem à tam grauibus imminentibusque periculis liberatum.

Desperatur de eius euasione.

Sed S. Bern. eum quinto demum mẽse liberandũ prædicit.

13. [Post annos aliquot inter eundem Regem Francorum & Gaufridum Comitem Andegauensium, exercebantur inimicitiæ graues. Causa erat, quòd virum nobilem Gerardum de Monasteriolo, Rege prohibente, in munitissimo oppido suo Comes obsidens, comprehenderat cum vxore ac liberis & propinquis, ipsamque diruerat munitionem. Tractabat ergò Vir sanctus de reformanda pace, multis ad hoc ipsum Episcopis & principibus cõgregatis: cùm subitò Comes ille, amaritudinis felle cõmotus, insalutatos omnes relinquens, equo insiliit, & recessit. Confusis deniquè omnibus, iam conuentus in desperatione pacis soluebatur: & prædictus Gerardus accedẽs ad hominem Dei, licentiam postulabat, velut in mortẽ & carcerem rediturus. Sub obsidibus enim ad colloquiũ illud erat adductus. Cumque Vir Domini consolaretur eum, grauiùs ille flens & eiulans: Meam, inquit, minùs doleo sortem: meos omnes lugeo pariter morituros. Compassus itaque Vir beatus: Ne timeas, ait: certus esto, quia Deus tibi tuisque subueniet, idque celeriùs, quàm valeas vel sperare. Siquidem recordatus visionis, quam veniens ad id colloquium viderat, tanquàm lecturum se Euangelium, à sancto episcopo Malachia petere benedictionem, confisus est pacem sine dubio prouenturam. Necdùm Gerardus ille limen domûs attigerat, à facie eius egrediens, cùm subitò quidam occurrens, redire Comitem nunciauit. Mirati sunt omnes, tam celerẽ audientes promissionis effectum. Eadem etenim hora Comes rediit, & pariter pax desiderata prouenit. Erat autem idẽ Comes pro eodem negocio ex mandato summi Pontificis anathematis vinculis innodatus, sed absoluendus: humiliari, vt debuit, vel culpam super hoc fateri suam, penitus recusauit: magis autem, vt erat plurimũ animosus, Deum sibi culpam huiusmodi nunquam remittere imprecabatur, innocentem se reputans & iniustè ligatũ. Quamobrem discessit Pater sanctus non parum tristis ab illo, dicens ei (siquidem literas nouerat) In qua mensura mensus fueris, remetietur tibi. Eadem autem die, causantibus super hac improbitate personis quibusdã, & principem illum grauiter errasse dicentibus, accensus zelo Dei famulus, aiebat: Grauiter satis hæc temeritas punietur. Fieri omninò non potest, quin hoc eodem anno Comes ipse aut moriatur, aut euidentem aliam diuinæ indignationis sentiat vltionem. Hoc verbum & ex ipsis & ex aliis audiére non pauci. Quod tam celeriter est impletum, vt Comes idem infra diem quintum decimum moreretur.

Hæc insertaex M. S.

Prædicit mœstissimo nobili futuram eius consolationem.

Matt. 7.

Executio diuina in contemptorem anathematis.

14. Ingressus aliquando seruus Christi Germaniæ Regnum, festinabat ad partes Moguntinorum, pacem reformaturus inter Regem Lotharium, & prædecessoris eius Imperatoris Henrici nepotes, Conradum scilicet qui Lothario postea successit in regnum, & Fridericum, patrem huius Friderici, qui post Conradum electus obtinet hodie principatum. Venerabilis autem Metropolitanus Moguntinorum Albertus honorabilem quendam clericum nomine Mascelinum Viro Dei obuiam misit. Hic igitur Mascelinus cùm à Domino suo missum se esse diceret ad seruiendum ei, paulisper intuitus illum Vir Dei, Alius, inquit, Dominus ad sibi seruiendum te misit. Expauit Teutonicus, & miratus quid dicere vellet, firmiter asserebat à domino suo Moguntino sese Archiepiscopo destinatum. Econtra seruus Christi, Falleris, ait, maior Dominus est, qui misit te, Christus. Tunc demum intelligens homo quorsum vellet vibrare sermonem, Putas, inquit, quòd monachus fieri velim? Absit à me, non cogitaui, nec ascendit super cor meum. Nihilominus tamẽ renuente illo, Dei famulus affirmabat omnimodis fieri oportere non quod ipse de se cogitauerat, sed de eo disposuerat Deus. In eodem denique itinere conuersus ad Dominum seculo valefecit, & cum aliis pluribus literatis, honoratisque personis quas collegit eo tempore seruus Christi, ipse quoque, sicut sibi prædictum fuerat, secutus est eum.

v. Chronol. nostram An. 1133.

Clerico nihil minus cogitanti prædicit, ipsum monachum futurum.

15. Henricum quoque germanum Regis Francorum, qui Beluacensem hodie cathedram ornat, non dissimili Dominus conuersione mutauit. Accidit enim vt veniens idem Henricus ad hominem Dei super quodam seculari negotio locuturus, conuentum etiam fratrum visitans eorum sese orationibus commendaret. Cui Pater sanctus inter verba sanctæ exhortationis, Confido, ait, in Domino, nequaquam in eo te moriturum in quo nunc positus es, sed velociter experimento proprio probaturũ quantum tibi istorum prosit oratio quã expetisti. Quod eodem postmodum die non absque multorum admiratione completum est, & de tanti iuuenis conuersione cœnobium omni exultatione repletum. Lugentibus autem sociis, & familia tota, ac si mortuum illum cernerent, eiulante, præ cæteris Andreas quidam Parisiensis Henricum ebrium, Henricum vociferabatur insanum, nec conuiciis, nec blasphemiis parcens. Econtrà sanè idem Henricus pro illius potissimùm conuersione Dei hominem dare operam precabatur. Cui Vir sanctus audientibus multis, dimitte, ait, hominem: modò anima eius in amaritudine est, nec pro eo multum sollicitus sis, quia tuus est ille. Cúmque amplius spe concepta Henricus instaret vt loqueretur Andreæ, seueriùs intuitus eum Vir Dei, quid hoc est? ait: Nunquid non iam dixi tibi, tuus est ille? Audiens hæc Andreas (astabat enim & ipse) sicut plurimùm improbus erat, & à sacra conuersatione vehemẽter abhorrens, talia secum, vt hodiéque fatetur, tacita cogitatione voluebat: in hoc nunc scio falsum te esse Prophetam: hoc enim certus sum quia locutus es verbum, & non fiet. Hoc tibi ego coram Rege & principibus, in celebri quocunque conuentu improperare non parcam, vt tua omnibus falsitas innotescat. Cæterùm quàm mirabilis Deus in consiliis super filios hominum, ridens eorum vana conamina, vt propositũ suum quando & quomodo ipse voluerit impleatur! Siquidem die altera ibat Andreas mala omnia imprecans monasterio, vbi dominum dimittebat, ipsam quoque desiderans Vallem funditus subrui cũ habitatoribus suis. Nec parum moti sunt & mirati qui prædictum Viri sancti de ipso audierunt verbum, cùm taliter videretur abire. Sed non diu pusillanimitatem eorum & fidem modicam tentari passus est Deus. Illa tantùm die procedens & repellens quodammodo gratiam Dei, nocte proxima victus & quasi vinctus trahente se & vim faciente Spiritu Dei, diem expectare non potuit, sed exurgens ante diluculũ, velocitérque rediens ad monasterium alterum nobis Saulum, vel magis de Saulo altero Paulum alterum exhibebat.

Henricus Regis Francorum frater inopinatò fit monachus in Claraualle.

Idipsũ significẽter in Andreas quidam, ideoque Monasterio malè precatus.

Sed & ipse paulo post fit monachus.

16. Inter cæteros quos de vano conuersatione huius seculi per ministeriũ serui sui Christus eripuit, de partibus

Multi nobiles & litterati ex Flandria sequuntur Bern. v. Ep. 106. tom. 1. 54. Matt. 24.

Flandriæ multi aliquando nobiles, multi sapientes & litterati Viri sub ipsius magisterio sacrā professi sunt seruitutem: quorum primus videbatur Gaufridus ille de Perona, qui postmodū in Clara-valle Prioris officio functus est, & defunctus in eo. In quibus euidēter satis Euangelicum illud impletū est: *Multi dicent vobis, Ecce hic est Christus, ecce illic.* Plurimis enim persuasionibus actum est cum eis, vt aliam magis eligere professionem, & loca alia debuissent, donec occurrit Dei famulus iam propè dispersis: & in verbis gratiæ quæ procedebāt de ore eius, pristina omnis hæsitatio facta de medio, & omniū pariter in ipsius cōsilio irrefragabiliter est firmata voluntas. Quod quidem non sine subita & penitus inspetata quorundā ea ipsis mutatione factum est animorum. Denique cùm iam Dei hominē sequeretur prædictus ille Gaufridus, grauissima cœpit tentatione pulsari. Intuitus autē illū vnus è fratribus, quid est, inquit, quòd facies tua exterminata, & tristitiæ quodam nubilo grauiter obuoluta videtur? Cui Gaufridus: Scio, inquit, quòd nunquam amplius lætus ero. Quod verbū cùm ad Dei famulum idem frater satis anxius retulisset, videns ille sacrā basilicā prope viam per quam gradiebantur, in eam diuertit, & ingressus orabat. Cæteris autem deforis præstolantibus, Gaufridus ille grauatus tædio super lapidē obdormiuit. Demùm cū ambo pariter surrexissēt, ille de oratione, iste de somno, apparuit idem Gaufridus tantùm iucundior & hilarior cæteris, quantùm tristior priùs. Cùmque ei prędictus frater verbū mœstitiæ quod loquutus fuerat, amicabiliter improperaret: Etsi tunc, inquit, dixi, nunquam ampliùs lætus ero, sed nunc dico, nunquam ampliùs tristis ero.

Gaufridus de Perona spiritu tristitiæ grauiter tentatus liberatur oratione S. Bern.

Mira vis precum sancti viri.

17. Idem quoque Gaufridus primo tēpore tyrocinii sui pro patre suo viro nobili & potenti quē in seculo reliquerat, filiali pietate sollicitus, Patrem sanctū pro eius conuersione rogare Dominū, affectuosiùs exorabat. Cui Vir Dei: Ne timeas, inquit, ego illū probatū monachū manibus meis in hac Clara-valle sepeliam. Vtrumque sequutū est, & perfectus monachus factus est, & à Patre sancto (sicut ipse prædixerat) in Clara-valle sepultus. Tanquam enim mori illo absente non posset, quinque mensibus infirmatus, & celeberrimū imò continuum responsum mortis in seipso habens, sustinuit donec Pater sanctus rediret, qui vt olim promiserat, eum traderet sepulturæ.

18. *Hæc ex M S.*

[Regina Franciæ, supradicti Ludouici iunioris vxor, plures cum eo fecerat annos, & sobolem non habebat. Erat autem Vir sanctus apud Regem pro quadam pace laborans, & Regina in contrarium nitebatur. Cùmque eam moneret desistere cœptis, & Regi suggerere meliora inter loquendum illa cœpit cōqueri super sterilitate sua humiliter rogans, vt sibi partū obtineret à Deo. At ille: Si feceris, inquit, quod moneo, ego quoque pro verbo, quod postulas, Dominum exorabo. Annuit illa, & pacis non tardauit effectus. Qua reformata, prędictus Rex (nam verbum ei Regina suggesserat) à Viro Dei promissum humiliter exigebat. Hoc autē tam celeriter est impletū, vt circa idem tempus anno altero eadem Regina pepererit].

Impetrat prolem Reginæ Franciæ.

19. Dominus Abbas Rainardus Cisterciensis, quem ex Clara-valle assumptum, Pater sanctus & vt filiū amplectebatur, & reuerebatur vt patrē, ob quorundam monasteriorum ordinationē Prouinciæ partes intrauit. De quo Vir Dei in Clara-valle consistens, dū fratri cuidam loqueretur, subita inspiratione permutus: Dominus, ait, Cisterciensis aut mortuus est, aut in proximo moriturus. Nec parùm ille frater miratus est audiens verbum: magis tamen obstupuit, cùm eiusdem Abbatis post dies paucos audiret obitū nunciari.

Abbatis Cisterciensis mors ei diuinitus reuelatur.

20. *Hæc ex MS.*

[Eodem anno, quo de hac vita Pater sanctus fuerat exiturus, tres adolescentes de proximo oppido, quod Barrum dicitur super Albam, monasterium Claræ-vallis gratia conuersionis intrauerant, quorū tertius, suadente maligno, ad vomitū est reuersus. Qua ex re pro duobus aliis magis solliciti fratres, ipsis quoque præsentibus, Patri sancto super hoc loquebantur. At ille intuens in eos: Hic, inquit, nulla vnquàm tentatione laborabit; iste verò multa, sed tamen præualebit. Vtrunque sicut audiuimus, sic vidimus, adeò vt frequentiùs alteri obiiceremus, cùm aliquotiès in tentatione penè deficeret, & inciperet iā abire, impossibile esse vt vinceretur, quem Vir sanctus dixerat nulla tentatione vincendum. Pernoctabat aliquandò Dei famulus in oratione, in suo Clara-vallensi Cœnobio constitutus, & solita intentione Dominū deprecabatur.] Contigit autē eadem hora pauperē quendam, & verè pauperem spiritu, in cella hospitū mori, cuius animā cum vocibus canoris in cælū deferri Pater sanctus audiuit: & interrogatis manè fratribus, qui adfuerant, illam fuisse horā obitûs eius comperit, qua prædictas audierat in sublime tendentiū voces.

Quæ sint duobus fratribus euentura prædicit.

Audit voces Angelicas ad obitum cuiusdam.

CAPVT IV.

De mirabilibus & variis beneficiis ab eo præsertim in Regno Galliæ præstitis.

CVm beatus Episcopus Malachias, cuius vitā virtutibus plenā Vir sāctus studiosè descripsit, iuxta desiderium cordis sui in Clara-valle beatā cælo animam reddidisset, offerens pro eius transitu venerabilis Abbas hostiā salutarem, gloriam eius Domino reuelante cognouit, & eodem inspiratore, sacrificio iam expleto, formam mutauit orationis, & collectā intulit quæ ad sanctorū Pontificum celebritates, non ad commendationes Defunctorū pertinet, ita dicens: *Deus qui beatum Malachiam pontificem Sanctorum tuorum meritis coæquasti, tribue quæsumus, vt qui pretiosæ mortis eius festa agimus, vitæ quoque imitemur exempla.* Deinde reuerenter accedēs sacra eius vestigia deuotissimè osculabatur. Modum tamen & seriem visionis nec cuiquam aperire, nec in eiusdē Episcopi vita scribere acquieuit: hoc tantùm respondens cùm plurimùm rogaretur, nimis ad propriā sui ipsius pertinuisse personam [Nec sanè dubium, plura eum similia occultâsse similiter, quæcūque videlicet passus est Dominus occultari. Nam & Virduni aliquandò, quę est ciuitas Lotharingiorum, cùm ad tumulū reuerendissimi Viri Alberti Episcopi Ostiensis, nouiter ante defuncti, pro cōmendatione eius sacrificiū laudis offerret, Collectā similiter in fine mutauit: de quo tamen quid vidisset, nec interrogatus est, nec confessus, cùm sine certa reuelatione id fecisse minimè videatur.] 21.

Malachiæ recens defuncti felix status ei reuelatur.

Hæc ex M S.

Item S. Alberti Episcopi Ostiensis.

Super iis quæ ad gratiam pertinent sanitatum, tam multa insignia per hunc famulum suum operatus est Christus, vt in eo quoque videretur exhiberi, quod de ipso Ioannes euangelista testatur: Si omnia scriberentur, ne ipsum quidem mundū capere eos qui scribendi fuerant libros. Cæterùm nos saltem pauca de pluribus exēpli gratia proferamus. Castrū Villanum accolæ vocāt, quod à Clara-valle (vt aiunt) sex milliariis distat: vbi mulier prægnans tēpus omne transierat pariendi, & aliquantis mensibus iam decursis, cùm necdū pareret amplius mirabatur. Cuius eò vsque dilatus est partus, vt morbus potius videretur, nec iā crederetur esse prægnās, sed tumēs. Quis enim credere posset infantulum anno integro intra viscera posse materna teneri? Desperata igitur mulier ad monasteriū Viri Dei ducitur sic se habens. Sistitur ad portā misera, & portario fratri causa tam miserabilis intimatur. Rogatus ille, & inaudito cōpassus incommodo, supplex adiit Patrē sanctum, fideliter ei necessitatem indicans mulieris, fideliter explens negotium susceptæ legationis. Et ô mira diuinæ virtutis operatio, mirabilius accelerantis, quod mirabiliter tardabatur. Tanquā enim hoc solum tanto tempore nasciturus infans expectauerit, hora eâdem fœmina peperit, & præcurrente remedio, ad portam rediens frater ille incōmodū quod nunciauerat, nō inuenit. 22.

Ioan. 21.

Mulieri vltra tempus prægnanti facilem impetrat partum.

Alio tempore in territorio Antisiodorensi apud oppidum quod Cona vocatur, mulier quędam pericli- 23.

batur multis diebus, quòd venisset filius vsque ad partum, & vires non haberet parturiens. Cùmque superuenisset interim seruus Christi, postulanti benedictionem, aquam benedictam misit. Gustauit mulier, & cõfestim natus est puer: quem venerabilis Episcopus Carnotensis Gaufridus baptizauit, Bernardi ei nomẽ imponens. In eodem itinere & in territorio eodẽ dũ febricitantium multitudo (sicut vbique solebant) à Dei homine panem peterent benedictum, Gitardus quidam clericus ex castro cui nomen est Clamiceium, malè sciolus & subsannans fidem populi blasphemabat. In ipsis autem verbis blasphemiæ grauissima febre correptus, vsque Antisiodorum abeuntem sequi coactus est Virum Dei, & pœnitentiam agens apud eum, ipsam, cui detraxerat, multis obtinuit precibus benedictionem. Tam multis verò gustata eiusmodi benedictio reddidit sanitatem, vt solius Dei cuius hęc virtute fiebant, posset notitia comprehendi.

Vis aquæ benedictæ.

Pœna irridentis miracula viri Dei.

24. Vidimus in Meldensi territorio militem deuotissimas referentem gratias Viro Dei, quòd ad primũ gustum panis ab eo benedicti, plenam receperit sospitatem à febre quartana, qua sic grauiter laborauerat mensibus fermè decem & octo, vt in hora accessionis, quasi phreneticus, nec matrem agnosceret suam. Virum quoque venerabilem Geraudum * Lemouicensem Episcopum testantem audiuimus, iuuenem quendam de familia sua lethaliter in capite saucium, cùm iaceret spumans & impos mentis, immissa sibi in os buccellula panis quem benedixerat Homo Dei, tam celerem sensisse virtutem, vt incolumis surgeret ipsa hora. Neque illud tacendũ, quòd ipsam quoque substantiam panis ab omni corruptionis iniuria eadẽ benedictio vendicabat, adeò vt plures viderimus qui per septennium & vltra eosdẽ seruauerint panes nec colore, nec sapore mutato. Ante hos paucos dies, venerabiles Abbates Gitardus & Henricus de Sueciæ partibus venientes dũ super his conferremus, testati sũt nobis panẽ ante annos vndecim eius benedictione signatũ manere adhuc apud se penitus incorruptũ. Nec dissimilẽ apud aliquos nostrũ vsque hodie nouimus, & apud alios multos credimus esse repositũ. Et nũc idoneũ satis & euidens huius rei testimoniũ proferamus.

Miraculum panis benedicti.

* *al Gerardũ.*

Panes ab eo benedicti seruantur multis annis incorrupti.

25. Vir magnus & magnificè honorandus Danorum Archiepiscopus Eskillus Patrẽ sanctum vnico venerabatur affectu, vnica deuotione colebat. Nec cõtentus est in filiis eũ videre, cum nouum cœnobiũ extruxisset, & impetrasset ab eo desideratũ sacræ congregationis examen. Præualuit apud eum desiderium vehemens, vt homo tantæ auctoritatis, & in insulis illis tã Ecclesiastica quàm seculari auctoritate singulariter potens, expositis suis omnibus, etiã semetipsũ periculis multis traderet & labori. Nam de expensis dicere non est magnum, quamuis eundem audierimus protestantem quòd expenderit in itinere ipso argẽti marcas amplius quàm sexcentas. Venit ergo ad Claram-vallem tã humilis & sublimis, quem à finibus terræ non curiositas audiendæ sapiẽtiæ, sed fidei zelus & plenitudo deuotionis attraxerat. Vbi quantum fleuerit, qualẽ sese non modò erga eum quem tã vnicè suspiciebat, sed etiam erga minimos quoslibet fratrũ exhibuerit, non est facilè dictu: demum redituros ad propria, vt benedictum à Dei famulo panem referre posset, & diutius cõseruare, humano sẽsu præcepit vt in clibano recoquatur, sicut solent qui maria transeunt, panẽ ferre biscoctum. Audiens autẽ Sanctus non est passus errare hominem iam deuotum, sed amicabiliter augens in hac parte fidem eius modicam inueniri: Itane (inquit) non poterit panem ipsum benedictio magis quã recoctio conseruare? Et non acquieuit benedicere illum, sed communem sibi panem præcipiens exhiberi, benedixit, & dixit: Ecce hunc tolle tecum, nihil deinceps de corruptione sollicitus. Tulit, & ad suos rediens vsque hodie gloriatur fidei suæ defectum euidentissima rei veritate conuinci. Nec enim passus est Patris sancti non visitare sepulcrum, nec minus erga eum nunc afficitur, nec minus quàm olim in viuente confidit, nimirum quem veriùs viuere omnino non ambigit. Confessus est etiam nobis de pane quem retulit, quòd nunc vsque cùm iam tertius annus transierit, illæsum eum beati viri fides & benedictio custodiuit.

Eskillus Archiesp. Lundensis, ex Dania venit visitatum S. Bern. in Clara-valle.

Ad hunc extat Ep. 314.

Insignis Præsulis humilitas erga fratres.

Bern. panem communem non biscoctũ benedicit asportandum in Daniam.

26. Narrauerunt etiam nobis viri religiosi qui cum eodem Archiepiscopo venerant, miraculum dignum memoria nuper factum in cœnobio quod (vt suprà meminimus) in terra sua ipse fundauit. Erat enim (inquit) in regione eadem adolescẽs nobilis, ipsius quoque Archiepiscopi secundùm carnem propinquus, sed ob multa sua flagitia minùs charus. Correptus autem grauissima valetudine, visitationem eius vix impetrauit, & per manũ eius ad monasterium quod fundauerat, ille se contulit. Vbi & cum maxima cordis compunctione renunciãs seculo, per dies aliquot in humili & fidelissima confessione persistens, magis ac magis eadem ægritudine laborabat. Qua demùm inualescente exitum sibi imminere cognoscens, Abbatis & fratrum præsentiam miro amplectebatur affectu, mira eos deuotione monebat vt spiritualia arma corriperent, egressuram protinus animam sibi commendatam efficaciter protecturi, & exhibituri fideliter necessarium prorsus inter imminentium hostium crudelissima tela conductum. Cùmque in huiusmodi supplicatione diuinis iam sacramẽtis munitus, & de eorundem seruorum Dei patrocinio & Domini miseratione piissima deuotione præsumens, ac proinde circumstantibus omnibus multã suæ salutis relinquẽs fiduciam expirasset, offerebant fratres pro commendatione animæ eius, quàm deuotissimè poterant Dominici Corporis hostiam salutarem.

NOTA. Oblatio sacrificii, seu corporis Dominici, quantũ prosit defunctis.

27. Tum subitò inimicus humanæ salutis, ex eiusdem (sicut indubitabile esse videtur,) liberatione animæ, quam ex multis diebus irreparabiliter sese occupasse credebat, iram magnam concipiens, & eandem permittente Deo crudeliter satis exercens vnum è fratribus repentino furore peruasit. Clamabat igitur horrẽdis vocibus miserabilis homo, & vix multorum manibus tenebatur. Demùm cum maximo quidem labore asportatus, & in lectulo religatus, tam sua quàm astãtium membra dentibus apperens, dirissimè vexabatur. Nec illa quam priùs nosset lingua, sed noua quadam (quam nec astantium quisquam nouerat) loquebatur. Et cùm nihil quod diceret intelligerent, tam liberè tamen & sine offendiculo non inconcinnas eum audiebant edere voces, vt indubitanter crederent quòd lingua aliqua loqueretur. Post aliquantas igitur horas, cũ vehementer confusi fratres quid agere possent anxiè cogitarent, & studiosè conquirerent, vnus ex eis salubre consiliũ Domino inspirante concipiens, sacra pignora ab ipso Archiepiscopo eodẽ anno istic deposita, videlicet de capillis & barba, & dentem vnum beati patris nostri Bernardi afferri monet, & eius pectori superponi. Quod vt factum est, Germanica lingua per os eius cœpit horrendis vocibus nequam spiritus exclamare, Tollite, tollite, amouete Bernardum: & dicebat Heu, quàm ponderosus factus es Bernarde, quàm grauis, quàm intolerabilis factus es mihi! Cumq; hæc & similia aliquamdiu clamitans loqueretur, factum est breue silentium, & subitò frater idem, Domino miserante purgatus, aperuit oculos, ac velut de graui somno euigilans, circumstantes fratres & sua plurimùm vincula mirabatur, verecundè satis quidnam sibi vellent hæc, vel quid accidisset, interrogatus. Ex ea igitur hora pristinam sanitatem mentis & corporis per beati Patris merita sancta recepit, nil penitus quod in illo tam graui casu fecerit aut locutus fuerit, recordatus. Hæc quidem à nobis de testimonio viri reuerendissimi Eskilli Danorum Archiepiscopi ex occasione panis à Dei homine benedicti, non sine quadam anticipatione sunt dicta. [De cætero iam ex ordine reliqua prosequamur.]

Diabolus exiguis etiam S. Bern. reliquiis torquetur, & fugatur.

28. Non modò autem hominibus, sed pecoribus etiam & armentis tam frequenter eius benedictio profuit, vt

Etiam pecora sua benedictione sanat.

monasterii sui Cellarium durè aliquando increparet, quod sibi non indicans mori animalia permisisset vnde fuerant pauperes sustentandi. Dehinc vt solitus erat, benedixit salem, & animalibus iussit apponi, & protinus lues orta cessauit. Quod in aliis quoque monasteriis vidimus & cognouimus, vt audiens fratrum animalia mori, interdum etiam non rogatus, sed ipse Prior admonens eos eodem remedio subueniret. *Gaudum* dicitur locus quidam Gaiziacensium* monachorum, vbi vir sanctus cùm aliquando pernoctaret, exhibitum sibi inuicem claudum oratione & benedictione sanauit, ita vt post dies paucissimos per eundem locum redeunti, incolumis & deuotus astaret. In eisdem partibus vico cui nomen *Algorrium*, mulierem phreneticam populus obtulit transeunti, cui manus imponens & orans, sanam dimisit & abiit. Hanc in eodem vico postea vidimus Virum Dei cum gratiarum actionibus occurrentem.

al. Gaziacensium.
Claudum sanat.
Item phreneticam.

29\. In remotis etiam regionibus quocunque eũ Ecclesiæ sanctæ necessitas traxit, virtus est prosecuta signorũ. Apud *Viride-folium* (sic enim dicitur castrum territorii Tolosani) quod vt superiore libro meminimus, aliquãdo Pater sanctus introiens, multis ibidẽ virtutibus claruit: puer mancus & claud° ex vtero matris suæ, ad cuiusdam memoriã Martyris, vtriusque pedis & alterius manus receperat sospitatem. Huius alteram manũ adhuc inualidam tanquam diuinitus seruatam sibi Pater sanctus benedicendo sanauit, vt sanctorum innotesceret particeps esse virtutis. *Caturcium* dicitur ciuitas Aquitaniæ, per quam Viro Dei ipso tempore trãsitus fuit. Ibi præter alia beneficia quæ præstitit infirmãtib. multis, vnus de pueris Episcopi ciuitatis ipsius, qui ex vulnere graui alterius oculi lumen amiserat, sub manu eius visum recepit. In pago quoque Engolismensi, loco cui nomen est *Castellare*, post oblationem hostiæ salutaris, astantibus venerabilibus Episcopis, Lamberto Engolismensi, & Gerardo Lemouicensi, puerum ex matris vtero claudum & mancum, cuius in modum pilæ cubiti cũ genibus vmbilico, pedes autem naribus adhæsissẽt, Dei famulo offerebant. At ille singula membra edito prius signo Crucis attrectans, mira facilitate extẽdit protin° & sanauit. Apprehendens deniq. manũ eius erexit illũ, & dimisit liberè gradientem. Populus autem pro tantis miraculorum virtutibus, magnis vocibus Dominum collaudabat. Nam & die sequenti in pago Lemouicensi, in vico quem sancti Geniani* nomine vocant, signa per eũ plurima claruerunt. Vndique enim confluebant qui incommodis variis laborabant, & virtus erat Domini ad sanandum eos. Vbi inter cæteros puer fermè decennis, cæcus ex vtero matris suæ coram omni populo oblatus est Viro Dei. Qui in digitos suos exspuens, & liniens oculos eius, breuem fecit orationem, & in nomine Christi aperuit oculos cæci nati.

Item pueri cuiusdam manum inualidam.
Oculum restituit.
Puerum misere contractum signo Crucis sanat.
al. Germani.
Item cæcum natum.

CAPVT V.

De variis miraculis à B. Bern. per Germaniam, Constantiæ, Basileæ, Francofurti, Treuiris, &c. patratis.

30\. REgnum quoque Germaniæ cùm introisset aliquãdo Vir beatus, tã excellenter enituit in gratia sanitatũ, vt nec verbis exprimi nec credi valeat si dicatur. Nam & testati sunt qui affuère in territorio Constantiensi, circa vicum quem Donignem* nominant, ex iis qui diligentiùs vestigarunt & viderũt oculis suis, vna die illuminatos ad eius impositionem manus, cæcos vndecim; sanatos etiam mancos decem, & claudos erectos decem & octo. Cæterùm ne fecisse nos inopes copia videatur, ex innumera multitudine saltem pauca memoriæ commendamus quæ in locis celebrioribus facta noscuntur. Cùm venisset Constantiam Homo Dei, & vndique se virtutum eius fama diffunderet, Abbas Augiensis (quod intra lacum Lemanum antiquum extat & nobile monasterium) hominem (quem suis eleemosynis sustentabat) cæcum misit ad eum, & confestim videntem illum recepit. *Heytersheim* dicitur locus ad eundem diœcesim pertinens ciuitates, sed plurimùm à ciuitate remotus. Ibi quoque sicut & in cæteris illius prouinciæ per quæ transiit locis, multis in seruo suo miraculis glorificatus est Deus. Vbi etiam cæcus natus sub manu eius visum recepit. Item alteri à natiuitate surdo & muto auditus redditus est & loquela. In ciuitate etiam Basilea cùm ex more sermonem habuisset ad populum, vt impleretur in eo quod de sanctis Apostolis legitur, qui videlicet profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis, oblata est ei fœmina muta, & confestim orante eo locuta est. Oblatus est claudus & ambulauit, oblatus est cæcus & vidit.

* Doningen.
Vno die homines 39. ab eo sanati.
Venit Constantiam.
In diœcesi Constantiensi multis claret miraculis.
Basileæ mutam & claudum sanat. Mar 16

31\. Apud Spitensium, ciuitatem, præsente Romanorum Rege Conrado, qui Dei hominem ab Ecclesia ad hospitium deuotissimè deducebat, offerebant puerum claudum, rogantes vt ei manum imponere dignaretur. Quem signatum protinus erigens, super pedes statuit, & liberè gradiebatur, in Dei laudem acclamantibus vniuersis. In cappella Episcopi ciuitatis ipsius, Rege ipso vidente, visum reddidit cæcæ cuidam mulieri, & claudo nato gressum donauit. Multa quidem & alia in manu eius ibidem Christus effecit, sed ad exemplum pauca sufficiant. Nonnullos etiam pauperculos pueros Rex ipse deuotus suis illi manibus offerens, de multorum curatione meruit gratulari. Nec modò apud prædictam Spirensium vrbem, sed apud Francouadum* Moguntinæ diœcesis locum, innumeris virtutibus idem Dei Seruus effulsit. De tota siquidem regione quotquot patiebantur, afferebant ad eum, & tantus erat concursus, vt prædictus Rex cùm aliquando populum comprimentem coërcere non posset, deposita chlamyde Virum sanctum in proprias vlnas suscipiens, de basilica exportarit. Inter plurimos sanè qui ibidem adepti sunt sanitatem, senex quidam paralyticus de vicinia illa, homo notus & honoratus multis, suorum precibus, non sine multo labore introductus est ad hominem Dei: à quo post breuissimam, vt solebat, orationem erectus protinus & sanatus, non modò incolumis, sed & fortis apparuit, vt posses credere, si videres, non tam alteratum hominem esse, quàm alterum. Iamque eo viriliter procedente, parabant alii tollere lectum eius in quo aduectus erat, cum reuocans eam vnus ex circumstantibus Hugo Tullensis Ecclesiæ Archidiaconus Euangelici illius paralytici memor, Non sic, ait, non sic vacuus reuertetis, tolle grabatum tuum & ambula. Et imponens in humeros eius dimisit eum liberè procedentem: & omnis plebs vt vidit, dedit laudem Deo. Ibidem etiam puer surdus & mutus ex vtero matris suæ, subleuatus per scalam, & in fenestra accedens ad Virum Dei, sub manu eius auditum recepit pariter & loquelam. Sed & paralytica quædam mulier de eadem regione diues & honorata, ibidem recepit amissam ex multo tempore sospitatem. Dúmque exiliens ambularet, omnes quidem læti sunt qui videbant, sed præ cæteris exultauère milites qui attulerant & obtulerant eam. Nam & ipsius sibi particeps esse virtutis religiosa deuotio videbatur. Per idem tempus transeunte Sancto prope vicum in littore Rheni positum, quem *Boiardum* vocant, & varios per vniuersam prouinciam curante languores, oblatus est paralyticus in grabato. Audita siquidem fama virtutum à prædicto vico in occursum eius se fecerat apportari. Cui in medio populi manus imponens erexit hominem, incoluméque remisit ad propria.

Spiræ complura edit miracula.
* al. Francfenfure, Conrat ad Moenum bonum in ... no Nundinæ ... ber. ...
Francofurti, & in diœcesi Moguntina varia confert sanationum beneficia
Ioan. 5.
Paralytici diuersi curantur.
Bobbare.

32\. Eodem anno ingredienti Vrbem Treuerensem seruo Christi, ex more obuiam fuit populus vniuersus. Offerunt autem ei sorores duas, quæ ab annis quatuor, amborum lumen amiserant oculorum. Quarum ille vtrique imprimens signum crucis, visum reddidit lucis: & videntes Virum Dei cum cæteris sequebantur. In eiusdem Basilica ciuitatis cùm ad altare beati Petri Apostoli Vir Apostolicæ gratiæ immortalem Hostiã immolasset, oblatus est ei claudus, & ambulauit oblatus est cæcus, & vidit: oblata est surda mulier, & audiuit. Hæc in

Treuiros venit.
Ibidem plurimos sanat.

somnis admonitam se esse dicebat, vt Dei hominem peteret, cuius beneficio receptura esset auditum. Apud Confluentiam Treuirensis diœcesis nobile castrum ad Mosellam fluuium qui ibidem in Rhenum labitur, Dei famulus pertransibat: cumque paululum processisset, oblatum sibi & signatum hominem claudum deponi iussit & ambulare, sed non fuit qui obediret. Nec mora, claudus idem retractum femoris neruum clamat sponte laxari, & dum nescit, extendi velut ab altero genu suum, quod quamlibet ante conatus, nullo modo potuisset. Mirantur omnes, probatur sub omni velocitate quod dicitur: deponitur illicò, illicò graditur, illicò sanus & incolumis innotescit.

CAPVT VI.

De variis & illustribus miraculis Coloniæ, Aquisgrani, Leodii, Cameraci, & in Hispania factis.

33. Venit Coloniam, & magna ibi gratulatione excipitur.

NON est nobis Colonia transeunda. Magna est ciuitas: magna illic Dei famulo virtus affuit; magna illum deuotio coluit populorum. Ostenditur vsque hodie in claustro Beati Petri (sicut à personis veridicis nuper accepimus) adolescens olim claudus, nunc liberè gradiens, qui oblatus Viro Dei, ad impositionem manus eius gressum recepit, vnde etiā filius eius publicè cognominatur.

Sanat claudum.

Abbas Henricus de Suecia (cuius nos supra fecimus mentionem) nuper retulit nobis, fœminam nobilem germani sui olim vxorem, cùm post obitum viri sui præ dolore phrenesim incurrisset, & multo tempore sic se habens in vinculis teneretur, eidem Patri sancto in præfata vrbe oblatam, & via tenuiter in turba circumstrepente signatam, dum ex more ligata reueheretur, mentem pristinam atque integram recepisse salutem.

Item phreneticam.

In eadem etiam ciuitate filiam surdam eidem Patri sancto parentes nobiles obtulerunt. Hanc aiebant à pueritia traditam sanctimonialium monasterio fœminarum, ibidem amisisse prorsus auditum, & annos plures in eodem incommodo peregisse. Cuius aures signo crucis edito Pater sanctus attrectans, protinus & auditum ei, & parentibus eam reddidit audientem.

Et surdam puellam.

Accedens inter [illegible] mulier honorata Coloniensis itidem ciuis, quæ alte[illegible] oculi lumen amiserat, plurima iam per quinquen[illegible] inutiliter sese in medicos expendisse dicebat. Et ipsam quoque continuò per signum crucis illuminans Vir beatus, quod gratis acceperat, gratis dedit.

Item cæcam.

Sed & matronā alteram in beati Petri basilica oblatam in lectulo, idem Christi seruus erexit protinus, & incolumem suis pedibus abire præcepit. Huius ex multo tempore nerui femorum fuerant sic retracti, vt nec erigi vllatenus posset, nec consistere pedibus suis.

Et contractam.

Nam ex personis aliis perhibebant, qui studiosius obseruarunt, ad eiusdem Viri sanctiorationem & manus impositionem, in ciuitate prædicta intra triduum quod ibi fecit, duodecim claudos erectos, mancos duos sanatos, quinque cæcos illuminatos, loquelam redditam mutis tribus, & decem surdis auditum.

Atque alios plures.

34. Aquisgrani & Leodii multos curat.

Aquisgrani Sede regia, dum in illa famosissima toto Romanorum orbe Capella Vir beatus Missarum solemnia celebraret, claudo homini gressum, & cęcis quatuor visum sub manu eiusdem serui sui, Rex regum & Dominus dominantium reparauit & potenti virtute restituit. Eodem etiam tempore intra Leodiensium fines, præter innumera alia quæ breuitatis studio præterimus, iuxta oppidum quod *Fontanas* vocant, orante eo aperuit Dominus oculos cæci nati. Huius non modò oculi cæci, sed etiam ipsæ quoque palpebræ clausæ & emortuæ erant, quas sacratissimis digitis suis aperiens Vir beatus diuino munere, & vigorem palpebris, & pupillis præstitit claritatem. Confestim denique idem puer lucem miratus ignotam, maxima cum exultatione clamabat: Video diē, video omnes homines, video capillatos. Plaudens quoque manibus & tripudians, Deus (inquit) ex hoc iam nō offendam ad lapides pedes meos.

Item Cameraci.

In vrbe etiam Cameraco celebranti Missarum solemnia Viro Dei surdum & mutum à natiuitate puerum offerebant. Quem audientem protinus & loquentem, qui propius aderant, super gradum ligneum statuēre, vt de eo loco eminentiori nouo sermone populum salutaret. Nec mirum quòd mira plebis deuotio, mira protinus vociferatio sit sequuta. Et hæc quidem super iis quæ in regno Germaniæ in manu Serui sui mirabiliter operatus est Deus, è pluribus pauca sufficiant.

35. Sanctitatis eius fama claret in Hispaniis.

Nam & in Hispaniis, vbi præsens ipse non fuit, sanctitatis eius indicia claruerunt. Cum enim fidelis seruus & prudens, & preciosum Dominicæ crucis fructum vndique colligeret, atque iterùm propagaret vbique, contigit vt de filiis suis in Hispanias mitteret, in illis quoq; sicut in cæteris gentibus fructum aliquem habere desiderans. De quorum numero Albertus quidam faber in loco cui nomen est Superadum, grauissima valetudine occupatus per multum iam tempus iacebat paralyticus in grabato. Interim per Abbatem suum incommodum suum nunciat Patri sancto, & vt sui misereatur exorat. Eadem autem die qua Vir beatus in Clara-valle pro eodem paralytico ad petitionem sui illius Abbatis orauit, currēte velociter verbo virtutis, & virtute orationis, ille in Hispaniis repentè conualuit, tanquam vas plenum aqua suo sentiens capiti superfundi.

Ibidem absens paralyticum sanat.

Regressus quidem Abbas cùm prædictum fratrem incolumem reperisset, diligenter sciscitatus ab eo modum & tempus suæ liberationis, certissimè comperit orante in Galliis Dei famulo, illum in Hispaniis esse curatum.

36.

Et quia semel ad Hispanias vertimus stilū, illud quoque quod contigit de Viro Dei reuerendissimo Petro Asturiensi Episcopo, prosequamur. Is quidem Petrus nobilis genere, monachus professione, pietate deuotus in cœnobio quodam quod eo tempore ipse regebat, tam vehementi dolore capitis laborabat, vt nec regulā obseruare ieiunii, nec sine pelliceis posset pileis stare. Audiens autem celeberrimam virtutum famam quæ per Dei hominem efficiebantur, per quendam fratrem legationem mittit suæ supplicationis, & opem flagitat suæ intercessionis.

Misso in Hispanias pileo suo sanat acerrimos capitis dolores.

Cui Vir sanctus laneum, quo ipse vtebatur, pileum misit, & promisit ægro capiti de Domini virtute remedium. Suscepit ille missam sibi benedictionē maxima cum reuerentia & deuotione. Confitens enim quam sollicitè potuit delicta sua, & stola sese induens sacerdotali, ita demum velut Christi fimbriam tangens serui Christi pileum sumpsit, & imposuit capiti suo. Nec tardauit fidei fructus, & benedictionis effectus: sed miratus & ipse est, celerem protinus sentiens medicinam, & ex tunc vsque hodie ab huiusmodi languore sanus & incolumis annunciat omnibus quam experiri meruerit ipse virtutem. Nam & Episcopus factus xenia illa diuisit, partem mediam suis secum in scriniis honorificentissimè ferens, mediam in monasterio sub eadem veneratione deponens; nec locum scilicet vnde vocatus, nec Sedem cui prçlat⁹ est, volens tanta benedictione fraudari.

CAPVT VII.

De miraculis in patria & vicinia Clara-vallis per B. Bernardum factis.

37.

EX hoc nobis ad eā quoque quæ mirabiliter egit in regione propria, redeundum. Nā in eo fortè etiam plusquam Propheta dici posse videtur, quòd prophetiis ei non defuerit honor, nec in patria sua quidem.

Medetur cuiusdam viri grauissimo incommodo. Hæc inserta ex M.S.

[Henricus quidam, vir magnus & potens in domo & familia Ducis Bauarorum, ex multo iam tempore, misero penitùs & miserabili quodam incommodo despectabiliter laborabat. Siquidem tanquam viuum aliquid & motabile intrà præcordia sentiēs, & ex magna parte phreneticus, nec consolari poterat, aut securus esse: nec quid timeret aut pateretur, agnoscere, nisi quod dæmonium esse suspicabatur. Talis ad Dei hominem de Bauaria Clara-vallem vsque perductus, eius oratione perfectam meruit sospitatem. Cui etiam formam vitæ & mandata, quæ deinceps obseruaret, idem Sanctus imponēs, incolumem remisit ad propria. Nam & vsque in

præsentem diem, sicut certa relatione didicimus, tam obediens perseuerat, vt non modò suis contentus sit stipendiis, sed operibus etiam pietatis intentus: ita vt mirabilior eius morum conuersio, quàm curatio videatur.] Mussiacum dicitur villa super Sequanam fluuium paucis à Clara-valle milliaribus distans. Ex hac virum hydropicum ad Dei hominem adduxerunt. Cui manus imponens & orans proprio quoque cingulo tumentem enormiter ventrem eius accinxit, præcipiens vt incolumitate recepta, præstitutum sibi cingulum reportaret. Nec tardauit sanitas, sed paulatim tumor abscessit. Denique circa vicesimum diem gracilis incolumisque reuersus cingulum simul & gratias multas suo retulit curatori. Exeunti alio tempore monasterii claustra, senem paralyticum ex proximo viculo (qui *Mundiuilla* dicitur) obtulerunt. Subsistens autem, modicè & breuiter orans, tetigit hominem, & incolumem suis precibus abire præcepit. Quo abeunte, populus multus qui in occursum Viri Dei confluxerat, non sine lacrymis Dominum collaudabat. Item redeunti aliquando de via, præ foribus monasterii oblatus est puer surdus & mutus. Expuens igitur tetigit linguam eius, & digitos immisit in aures. Protinus autem aurium eius obstacula facta de medio, & solutum est vinculum oris eius.

Hydropicum curat.

Item paralyticum.

Surdum quoque & mutum.

38\. *Malenuilla* dicitur vicus tribus circiter milliariis à monasterio distans. Hunc quandoque pertransiens Vir beatus, mancam puellam tetigit & curauit, quam nunc vsque superstitem & incolumem esse nuper accepimus. Per idem tempus in finibus illis apud castrum quod nominant Burdemontem, duo milites de beati Patris virtutibus conferebant: sed minus credulus alter, si hunc, inquit, sanauerit puerum, ex tunc firmiùs credam. Dicebat autem surdum quendam & mutum, qui apud eos nutritus, nec loquutus fuisset aliquando, nec audisset. Post dies paucos transeunte propiùs Patre sancto, ambo pariter puerum tollunt & offerunt ei. Imposita igitur manu puero, & signans os illius & aures, allocutus est eum, & loquentem protinus & audientem dimisit. Apud *Rifnelmum* oppidum regionis eiusdem vsq; modo cernere est adolescentem Simonem nomine satis notum, qui præfato Dei famulo claudus oblatus est, & sub eius manu gressum recepit. Barrum super Albam dicitur oppidum, tribus (vt aiunt) leucis distans à monasterio Claræ vallis. Ibi quoq; sæpius per hunc Hominem Dei diuinæ virtutis opera claruerunt. Siquidem præter ea quæ minus diligenter curauimus vestigare, quod omnis nostra curiositas signorum multitudine vinceretur, quatuor illic claudos ad ipsius orationem & manus impositionem diuersis temporibus Christus erexit, cæcos duos illuminauit, duobus æquè surdis & mutis auditum præstitit & loquelam. Sed & iuxta alterum Barrum super Sequanam ad eius tactum illuminatus est cæcus, conualuit etiam paralyticus: gressum recepit puer claudus ex vtero matris suæ.

Et mancam puellam.

Iterum surdum & mutum.

Multi ægri curantur.

39\. Cum reuerendissimus Papa noster Eugenius Tertius ex monacho Clara-vallensi, & Abbate sancti Anastasii, in Vrbe Roma ad Apostolicam assumptus Cathedram, Gallias introisset, ibat cum eo Vir sanctus, nec minus Apostolica virtus in illo, quàm in illo dignitas præeminebat. Tantus enim ad beatum Virum concursus erat incommodis variis laborantium, vt cum aliquando Summus Pontifex Basilicam vbi ille Missarum solemnia celebrabat, deuotus intrasset, expleto sacrificio ex more accedentibus eis qui curam desiderabant, paulo minus idem Papa comprimeretur à turbis, & vix potuerit per ministrorum manus educi. E plurimis sane quæ in eiusdem Apostolici Viri facta sunt comitatu, duo scribimus quæ nos obliuisci ipsa quam vidimus magnitudo lætitiæ non permittit. *Chalera* dicitur vicus inter Prouignum castrum, & Sequanam fluuium constitutus, vbi puer ferme decennis ab anno priore paralyticus sic iacebat, vt nec ipsum caput flecteret, nisi ab altero moueretur. Quem afferentes in culcitra mater eius cæterique propinqui offerebant Viro sancto prope eundem locum per stratam publicam transeunti. At ille signatum erigens statuit supra pedes suos, & ire præcepit. Nec mora, exiliit puer, & ambulabat magnificans Deum: qui tamdiu Sanctum prosecutus est abeuntem, donec ille inuitum licet & renitentem redire præcepit. Vbi non immeritò quidem magna admodum facta est admiratio, magna exultatio omnium qui videbant: sed præ cæteris frater iunior in ipsius tanquam rediuiui oscula ruens, multos eorum ad lacrymas vsq; permouit. Hunc quidem puerum & post annos quatuor in eodem vico beato Viro mater eius offerens, sacros monebat osculari pedes. Hic est, inquiens, qui tibi vitam reddidit, & te mihi.

Vide mirabilem morbidorum ad Virum Dei concursum.

Puer decennis paralyticus sanatur.

40\. Eodem anno apud Cistercium iuxta morem Abbatibus congregatis, prædictus Papa venerabilis adfuit, non tam auctoritate Apostolica præsidens, quàm fraterna charitate residens inter eos quasi vnus ex eis. Vbi cum ad cellulam, in qua iacebat, facto vespere & conuentu soluto, Dei famulus diuertisset, surdum ei puerum obtulerunt. Erat autem puer ille de vicinia eadem, & sicut postea didicimus, ea longo antè tempore vigilans in custodia gregis sui subito terrore percussus, amiserat prorsus auditum. Orans itaq; Pater sanctus, & puero manus imponens, vtrùm audiat sciscitatus. At ille mira deuotione proclamans, audio Domine, audio: tam firmiter amplexatus est eum, vt vix ab eo posset auelli. Auditum est verbum, oblatus est puer Summo Pontifici, aliusque personis, celeberrimumque hoc miraculum fuit. Venerat Pater sanctus ad monasterium in diœcesi Bisuntina, cui nomen est *Charus-locus*, & erant cum eo ex Abbatibus sui ordinis multi, vbi matrona quædam de finibus illis ex multo iam tempore clauda, in carro allata & oblata est ei. Orans verò breuiter, & signans eam in nomine Domini erexit & sanauit, vt eadem hora incolumis remearet ad propria. Eodem tempore in monasterio Moribundo, quæ est Cisterciensis ordinis Abbatia vna de primis, monachus quidam iacebat vsque adeò paralysi dissolutus, vt omnibus penè membris officio proprio destitutis, non manum posset mouere, non pedem. Interea superueniens Vir beatus paralyticum visitat, manum postulatus imponit, & continuò opem sensit ægrotus. Vt tamen gratius esset miraculum, velut gradatim prius alteram manum, secundo alteram recuperauit. Exinde profecturus palliolo suo operuit postulantem, & subito in breui obtinuit etiam reliqui corporis sospitatem. In monasterio Albæripæ monachus quidam adolescens vsum vocis amiserat, vt nec psallere inter fratres, nec à quoquam (nisi multum proximo sibi) intelligi posset quid loqueretur. Cui Vir sanctus dum idem monasterium visitaret, aquam cum vino benedicens potum dedit, & post pusillum frigidus ex eius pectore mira cum suauitate sudor erupit. Deinde ipsa die ab eodem incommodo liberatus psallere cœpit quasi vnus de cæteris fratribus, & hoc illi beneficium vsque hodie perseuerat. [Norunt multi deuotum iuuenem, qui Lugdunensis olim ecclesiæ filius, modò monachus Cisterciensis, patrui sui sancti Hugonis Episcopi Gratianopolitani, cuius & nomen meruit, mores imitatur. Huius conuersione Vir sanctus audita, gauisus est, quia patruo eius singulari fuerat charitate deuinctus, & consolatorias illi literas misit: Contigit autem, vt eodem tempore idem iuuenis febre correptus, grauiter laboraret. Susceptam igitur debita veneratione epistolam, fideli deuotione collo suo ob remedium salutis appendit, & vsque modò gratulatur perfectam se protinus obtinuisse sospitatem.]

Eugenii Pontificis insignis modestia.

Surdus puer auditum recipit.

Mulier clauda erigitur.

Monachus paralyticus sanatur.

Vocem adolescens recepit.

Hæc ex M S.

Epistola eius collo appensa, pellit febrem.

41\. Cum venisset aliquando Pater sanctus ad monasterium Trium Fontium, oblatus est ei clericus quidam ex his qui Regulares nominantur: homo grandæuus & cæcus. Imposuit ei manum, & breuem ex more fecit orationem, & eadem hora videntem illum remisit ad Ecclesiam suam. In trecensium vrbe multa per hunc Dei famulum miracula claruerunt. E quibus duo quæ præsentibus Episcopis Godefrido Lingonensi, & Henrico Trecensi facta sunt, memoramus. Puellam curuam in prædicti Trecensis Episcopi domo, propinqui & noti cum multis ei precibus offerebant. Tantus verò concursus

Cæcus illuminatur.

Puella curua erigitur Trecis.

esat, vt cum eam signatam Dei famulus, ac si molle lutum intra sacras manus mirabiliter formãs ei exissct, & A erectam incedere præcepisset, locus non potuerit inueniri. Demum super mensam magnã quæ prope posita erat, statuerunt illã, & erecta liberè gradiebatur, magnificè Dominum collaudantibus vniuersis. Hanc quoq; adhuc superstitem ab his qui eam nouère, nuper
Mutæ vox reformatur.
audiuimus. In eadem vrbe filiam mutam Patri sancto obtulit mater, cui morbus epilepsiæ loquendi ademerat facultatem. Nec mora, seruo Christi imponente ei manum, solutum est vinculum oris eius, & loquebatur
Cæco lumen redditur.
rectè. In eiusdem vrbis diœcesi loco cui nomen *Dommament*, cum Vir sanctus Missarũ solennia celebrasset, cæcum illi filium obtulit pater. Expuens autem in digitos suos, & palpebras eius liniens, eadem hora videntem illũ reddidit patri suo. Nec longè ab eodem vico
Clauda sanatur.
apud oppidũ *Argillerias* post Missarum similiter celebrationem fœminam claudã quæ ibidem multo tempore mendica viuebat, cum Basilicam egrederetur, signans & sanans, populum multum qui vndique fuerat
Item paralyticus.
congregatus, admiratione & exultatione repleuit. In exitu quoq; oppidi quod *Rosnaium* vocant, paralyti- B cum hominem sic extenuatũ corpore vt solam circunferre videretur pallidæ mortis imaginem, impositum plaustro transeunti Viro Dei offerunt. Ir quoque vbi signatus est, deponi & incedere iussus, plaustrũ suum suis pedibus incolumis sequebatur, vehementer stupentibus & in Dei laudem acclamantibus vniuersis.

42. Alio tempore proximum castrum *Brenam* transiens, obuiam habuit populum multum, sicut vbique semper & vndique in ipsius occursum confluebat innumera
Clauda curatur.
multitudo. Vbi cernentibus cunctis, fœminã claudam ex eodem oppido tetigit & erexit, quam & ibidem postea vidimus occurrentem ei cum cæteris, & præ
Et cæca.
cæteris, gratias referentem. In pagu Senonico apud castrum quod *Triangulum* vocant: inter Missarum sacra solennia, fœmina cuius ibidem per annos decem cæcitas omnibus innotuerat, sub manu Viri Dei mirantibus omnibus visum recepit. Apud Monasteriolum quoq; vbi Yona & Sequana confluunt, præsente piissimo principe Comite Theobaldo, aliisque astantibus non paucis potentibus viris, offerenti diuina sacrificia
Item paralytica.
Viro Dei paralyticam fœminam obtulerunt, quam ex- C pletis solennibus tangens & erigens, ipsa hora sanam remisit ad propria, ita vt suis illa pedibus abeunte, grabatum in quo fuerat apportata, in eadem basilica vacuũ viderimus. Eiusdem quoq; diœcesis castrum *Ioniniacum* transeunti eidẽ famulo Christi, in strata publica cæcam fœminam offerebant: substitit, & breuiter orans eidẽ fœminę manus imposuit, & Dominus aperuit oculos eius. Vt autem videre visa est, & exultatio magna secuta est omniũ qui aderant, & clamantes alter ad alterũ, Anna videt, Anna videt (hoc enim eidem fœminæ nomen erat) copiosiùs vndique confluebant.

43. Interea Vir sanctus accelerans declinabat turbas, & egrediebatur, cum iuuenis quidam altero oculo cæcus ab vtero matris suæ secutus est, & consecutus est eum. Qui quidem & ipse continuo ad eius benedictionẽ visum recepit, & geminata est lętitia populi prosequẽtis.
Hæc ex M. S.
[Antisiodorum aliquando veniens vir beatus, orationis causa monachorum basilicam introiuit, vbi Confessor Domini gloriosus Germanus Episcopus requiescit. Cui post orationem regredienti mulier clau- D da, genibus repens & manibus, vt sui misereretur, sup-
Clauda erigitur.
plicabat. At ille signo Crucis edito, apprehendit manum eius, & erexit eam: exeosq; dimisit incolumem, & Deo gratias reddituram, ad prædicti confessoris memoriam misit, suis pedibus gradientem.] Chablesa nomen est vico, qui insignem beati Martini basilicam habet. Nam & fundus ipse ad possessionem spectat Ecclesiæ Turonensis, vbi corpus iacet eiusdem gloriosissimi Confessoris. Hunc verò vicum Dei famulo transeunti, claudum adolescentẽ populus offerebat. Quem ad eius orationem erectum protinus & liberè gradientem, ad prædictam Beati Martini basilicam deduxerunt, magnificè Dominum collaudantes, qui Martini sui spiritum suscitauerat in Bernardo.

CAPVT VIII.

De variis signis & miraculis promiscue editis, de quorum euentu prius in visu edoctus fuerat.

NOnnullas etiã sanitates quas in manu fidelis serui sui mirabiliter Christus effecit, per visum ei mirabiliùs præostendit, multas ipse cũ fierent, animi virtute persensit: ad aliquas etiam spiritu suggerente non rogatus accessit. E quibus ne videatur in immensum processisse narratio, exẽpla pauca subiicimus. Illud etiam è regione monentes, ne quis fortè tã breuiter scribi opera tanta miretur. Siquidem multa ex his in tam breui fieri vidimus, vt iã celeriter ea proloqui nequeamus. Et cũ dici soleat nihil esse facilius dicto, huic tamen Dei famulo per gratiã quam acceperat, signa facere magis facilè videbatur, quã nobis facta narrare. 44.
Eo quantam signorum gratiam Deus ei contulerit.
Egredienti aliquando monasteriũ Patri sancto, homo quidam de finibus illis occurrens, sanandũ filium offerebat. Nam intra monasteriũ quidem infirmis imponere manum difficilius acquiescebat, ne videlicet, si B concursus illuc hominũ fieret, quies cœnobij turbaretur, & disciplina periret. Erat autẽ prædictus puer ille fatuus, & mentis inops, claudus quoque & surdus & mutus. Qui eadẽ hora per ipsius orationem & manus impositionem, ab omni simul incommodo liberatus audiebat, loquebatur, & ambulabat, & sanæ mẽtis effectus à priori penitùs inquietudine & furore cessabat. Cumque eundem iam incolumem filium pater deuotus ad oratorium beatę Dei Genitricis cum gratiarum actione deduceret, loquebantur mutuò fratres, de tam multiplici vnius incommodo pueri conquirentes.

Ad quos Pater sanctus, flagellum, inquit, Dei erat, & 45.
Præuidet in spiritu futura miracula.
maligni spiritus dira vexatio. Vidi enim nocte præterita hoc eodem in loco, erat autem iuxta fluuium Albam vbi sanatus est puer, hîc inquit, vidi oblatũ mihi puerum talem, exeunte ab eo spiritu nequam, omnem protinus recipere sospitatem, vsumque membrorum. Addit etiam Vir beatus, de eadẽ scilicet visione. Cumque paululum processissem in eodem itinere quo nũc pergimus iuxta proximum vicum, dicebat autem de eo C quem nominant *Longumcampum*, offerebatur mihi puella clauda, & Dominus ei gressum reddebat. Audierunt & mirati sunt fratres, futuri magis attoniti expectatione miraculi, quam recordatione præteriti. Quid enim vnquam simile mundus audiuit? Ventum est ad locum, inuenta est ibi protinus puella clauda, expectãs Dei hominẽ transiturũ, & à simul transeuntibus, iuxta verbũ quod ipse dixerat, expectata. Oblata igitur ab eis qui attulerũt eam, signata ab homine Dei ex Dei munere gressum recepit, & ibat gratias agens.

Anno altero causa extitit vt Vir sanctus Lingonas 46.
peteret, inter Episcopum & Clerum ciuitatis illius orta graui admodum simultate. Vbi cum prima die inefficaciter laborasset, & manè facto pararet abire, dicebat fratribus, quia vidi per visum noctis introeunti mihi Ecclesiam offerri claudam fœminam, & sanari. Post vnam ferè horam cum utrum Clerici conuenissent, præter spem omnium reformata pace multis precibus coëgerunt illum beati Mammerti Martyris intrare basilicam, & quia fames inualuerat, populum ad D eleemosynam exhortari. Vbi inter loquendum (sicut
Clauda sanatur.
prædixerat) oblata est ei clauda mulier, & erecta, mirantibus quidem omnibus, sed eis amplius qui sicut videbant factum, ita sese recordabãtur audisse futurum.

In pago Treuerensi antiquũ extat cœnobium, quod 47.
Rutinense vocatur: vbi celebrãte aliquando Missarum solẽnia Viro Dei innumerabilis aderat multitudo. Interea Guntranus de Sura, quod est oppidũ eidem proximũ monasterio, claudam fœminã fecit afferri. Hæc ex multo iam tempore repens humi erigi penitus non
Fœmina clauda humi repens erigitur.
valebat, sed scabellula tenẽs manibus, renes emortuos post se trahere consueuerat, cum autem præ multitudine populi ad Dei hominem introduci fœmina non va-

leret, in Basilica media repente conualuit, & exiliēs ambulabat, non sine lacrymis agens gratias Deo. Cuius scabellula populus iubilans tulit protin⁹ ad altare, vt sisterent ea Domino & Bernardo seruo eius. De cuius nobis curatione confessus est Pater sanctus, quòd præcedenti nocte sibi præostensa fuisset. Videbatur enim sibi in eadem Basilica in medio populi circumstantis clandestinus & ignotus eiusmodi fœminam tangere & trāsire, ac protinus eandem videre sanatam, plurimùm sibi ipse congratulans & exultans quòd agnitus non fuisset. Eadem etiam die rutilauit Rutinæ in beati Viri præsentia lux cœlestis, cuius benedictio aliis quoque claudis duabus fœminis gressum, visum reddidit cæcis æquè duabus. Sæpissimè verò contigit vt inter orandum indubitanter Dei seruus agnosceret virtutem adesse diuinam. Cuius tamen modum cognitionis, nullis se posse verbis exprimere fatebatur.

48. Nonnunquam verò cum signasset aliquos & transisset, sanatos esse dixit, & regressus aliquis ex his qui audierant, sicut dictum erat, inuenit. Egressus aliquando Basileam vrbem surdum quendam signauerat & trāsierat. Cùmq; paululum processisset, vocans Alexandrum Coloniensem: reuertere, ait, quære virùm audiat homo: rediit ille, & illum reperit audientem. Similiter ipso die cum signasset alium cæcum altero oculo & abiret, De⁹, inquit, aperuit oculum eius. Hoc etiam prædictus Alexander, cum ad inquirendum reflexisset iter, ita esse cognouit. Iste est Alexander qui in eisdem diebus ad Viri Dei sacra monita, ostensioneque virtutum cum aliis fermè triginta seculo valefecit, & secutus est eum. A quo etiam post modicum tempus Abbas est ordinatus in monasterio Tolosanæ diœcesis, quod Grandissylua vocatur. In Constantiensi quoque diœcesi propè castrum *Frieborg*, cum homini cæco in via manum imposuisset, remisit qui videret eum, & inuentus est videns. Quod de duobus aliis cæcis in pago Coloniensi prope monasterium quod *Brunuillare* dicitur, similiter fecit; & cum videre renunciarentur, confessus est se quoque sensisse virtutem.

Alexander Coloniensis, postea Abbas Grandis-syluæ in diœcesi Tolosana. v. de eo infr. li. 6 in fin. Ptæmui. & li. 7. cap. 20.

49. In territorio etiam Senonensi, in oppido quod sancti Florentini nomine vocant, oblata est viro Dei mulier surda, cui manuam imponens per spiritum sensit virtutis effectum, cum illa adhuc stupida & tumultuosa (vt est genus istud) & vt ipsa ante solebat, nihil se audire clamaret. Mane autem facto, cum nec illa rediret, nec alter aliquid indicaret de ea, sciens Sanctus diuinam illi misericordiam adfuisse, accersiri fœminam iubet. Inuenta igitur auditum recepisse, venit glorificans Deum, & Dei famulo gratias agens. Egrediebatur idem pater Meseosium ciuitatem, & ex more deuotus eum populus deducebat, cum Episcopo eorum Stephano, & fratre ei⁹ Reinaldo Barrensi comite, aliisque personis tam ex clericali, quam ex militari ordine multis. Interim causa extitit vt rogaret nobilem virum Henricū de Salinis super verbo quodam, quod ipse et Episcopus & alii qui conuenesant, suggerebant: vt videlicet Metensi ciuitati & populo pacem daret, qui grauiter inimicabatur. Ille verò renuere penitus & abiurare, nec vllis precibus flecti. Inter hæc superuenientes alii offerebant beato Viro hominem surdum, obsecrantes vt ei manum imponere dignaretur. At ille fidei zelo succēsus, sicut interdum ob causas necessarias rector quidam & auctoritas supra hominem in ei⁹ facie rutilabat, conuersus ad militem: tu nos, inquit, audire contemnis, quos continuò coram te audiet surdus? & imponens manus homini, signauit eum, & in aures eius digitos misit. Quo protinus audiente, pauens Henricus & tremens ruit ad pedes hominis Dei, humiliter satisfaciens, & liberè annuens quicquid fuerat postulatus.

Nobilem quendam miraculo cogit ad pacem.

50. Transiens aliquando seruus Christi *Brenam* oppidum, mendicantem in platea vidit fœminam cæcam, quam aliquantisper intuitus, cum ex more à transeuntibus eleemosynam flagitaret: tu, inquit, petis argentū, & Deus tibi visum donabit. Accedens ergo retigit eam, & oculos eius aperuit. Quæ beneficium sentiens insperatum non minus misericordiæ magnitudinem, quàm lucem insolitam mirabatur. Inter primas propagines, quas hæc abundantissima vitis emisit, in Rhemorū parœcia monasterium Igniacense plantatū feliciter radicauit. Quod aliquando visitans idem Sanctus, vicum Maternæ fluuio proximum, quem *Rimolium* nominant, pertransibat. Vir quoque magnificus & deuotissimus eius amator Samson Rhemorum Archiepiscopus comitabatur illum, solita veneratione deducens. Senex autem claudus ad mēdicandum positus erat in via, cui vnus è fratribus eleemosynam dedit. Secutus Abbas sanctus, cum iam hominem pertransisset, conuertit se; & paulisper intendens in eum, quid patiatur interrogat circumstantes, & sibi illū præcipit exhiberi. Suspicati homines quòd esset ei amplius aliquid ipse daturus: Domine, inquiunt, claudus est, nec moueri potest, nos ad eum feremus quod volueris dare. Quo respondente verbum & dicente, tollite eum & afferte ad me: primò quidem præ admiratione mutuò sese intuebantur, ignorantes quid esset facturus. Demum agnoscentes eum, clamabant adinuicem Abbas est Claræ-vallis, & protinus illum sanabit.

Monasterium Igniacense inter primas Claræ-vallis propagines.

51. Nimirum solitus erat, quoties poterat, operam dare ne in vicis agnosceretur, & interdicere sociis ne cui ex occurrentibus manifestarent eum, aut de eo aliquid loquerentur, sed quærentibus qui transiret, dicerent monachos esse, aut aliquem de personis simul euntibus nominarent. Igitur agnito Dei famulo rumor vndique, & leuantes hominem ferūt & offerunt ei. Qui imponens vtramque manum capiti eius, & in cælum suspiciens ac breuiter orans, deponi illum iubet, & ambulare. Excusante eo & dicente, non possum: ego tibi, ait, in nomine Domini & eius virtute præcipio, vade, & sanus esto iam ab hac hora. Quid plura? Statim depositus, statim sanatus est, statim liberè gradiebatur repleti⁹ stupore & extasi in eo quod contigerat sibi. Sed & vicini eius & noti pariter congratulantes Dominum collaudabant, qui miserabilis hominis & meritum simul & votū abundantia suæ pietatis excessit. Vnde etiam vsque hodie locus ab incolis demonstratur, vbi signum tam euidens diuinæ virtutis effulsit, vbi senex claudus ex multis annis tota inferiori corporis sui parte præmortuus, & à renibus deorsum omni prorsus membrorum destitutus officio, dum stipem postulat, sanitatem recepit. Hic fuit Viri sancti nouissimus in Rhemorum partes ingressus: siquidem factum est hoc ante sacram eius depositionem corporis anno vno. De qua felicium eius actuum felicissima consummatione erit nobis iam, sed sub alia narratione dicendum. Nimis enim fallitur si quis arbitratur huius sanctissimi Viri facta mirifica posse cuncta narrari, & tam necesse est multa sileri, quàm impossibile omnia comprehendi.

Ecce vt cupit latere.

Claudus repente sanatur.

FINIS LIBRI II. alias IV.

DE VITA
S. P. BERNARDI ABBATIS
CLARA-VALLENSIS.

LIBER III. alias in ordine V.

AVTHORE GAVFRIDO MONACHO CLARAVALLENSE.

CAPVT I.

De Pace inter ciuitatem Metensem & vicinos quosdam Principes operâ B. Bern. reformata; Editisque ea occasione miraculis.

1. CVM post tantos & tam multos iam labores ac sudores Dominus dilecto suo Bernardo Clara-vallensi Abbati diu desideratum pretiosæ mortis somnum dare disponeret, & fidelem seruum in requiem introducere suam, cœpit magis ac magis promptus in ipso proficere spiritus, & caro infirma deficere. Cognoscens enim Vir sanctus prope esse iam brauium, solito currebat alacriùs, & terrestris suæ habitationis dissolutionem sentiens imminere, votis vberioribus aspirabat ad habitationem ex Deo, domum nō manu factam æternam in cælis. In cuius purissimo pectore sacri sese desiderii flamma non capiens, crebris erumpebat indiciis, & ignitum eloquiū vehementer feruoris interni vehementiam declarabat: sicut in sanctis animabus per prophetam inter cætera describuntur scintillæ *quasi aspectus æris candentis*. Corpus lectulo decubans variis exercebatur incommodis: animus tamen nihilominus liber & potens, quæ Dei erant exercebat inuictus, non cessans in mediis quoque doloribus meditari sacrum aliquid aut dictare, orare affectuosiùs, fratres studiosiùs exhortari. In oblatione Hostiæ salutaris, quam vsque ad defectum vltimum vix aliquandò intermisit, artus sibi vix cohærentes vigore spiritus sustentabat, semetipsum pariter offerens acceptabilem hostiam Deo in odorem suauitatis. Quo tempore ad auunculum suum Andream Militem Templi, qui & regionis Hierosolymitanæ maxima columna habebatur, epistolam scribens inter cætera ait*: *Ego enim delibor, nec puto me longum facere super terram.*

Ezech. 1.

Corpore languente spiritus æque ad sua munia robustus.

NOTA S. Vir quam assiduus in offerendo sacrificio.

** Ep. 288.*

12. [In illis diebus causa extitit, vt fratrum aliquis in remotas germaniæ partes pro quibusdam mitteretur agendis. Et missus est frater Henricus monachus, quem ante sex annos de Constantiensis diœcesis partibus cū pluribus aliis idem Pater sanctus adduxerat. Hic ergò dum mitteretur, longioris itineris pericula timens, (nimirùm hyems erat) illud tamen maximè verebatur, ne contingeret, vt idem Pater sanctus, priusquàm ipse rediret, ab hac vita migraret, & absens ipse benedictionis extremæ participio fraudaretur. At ille benedicens ei, & dicens, Ne timeas: & incolumis reuerteris, & me quoque sicut desideras, inuenies, consolatum illum emisit. Profectus idem frater, in territorio Argentinensium adstrictum glacie fluuium pertransibat. Tum subitò fracta glacie sub pedibus muli, quo vehebatur, corruit, & sub glaciem vehemens illum vnda trahebat. Quid faceret mersus flumine, glacie clausus? Recordat⁹ est patris sui, recordatus est promissionis eius, quæ inanis esse non potuit. Continuò siquidem, vt hodie quoque fatetur, Patrem sanctum sibi visus est habere præsentem, tantaque suauitate perfusus est, vt nec impetum amnis, nec molestiam frigoris, nec spirandi difficultatem, nec vllum denique incommodum sentiret aut metum. Nec mora: cōtra fluminis impetum sine suo conatu diuina virtute reductus, ad ipsum, per quod antè ceciderat, foramen se reperit, marginem arripit, exit intrepid⁹, illæsus euadit, expleto negocio redit incolumis, & fideli promissione sicut ipse promisit, inuenta, multiplices gratias agit, ad sacrum cuius tumulum tam deuotus hucusque persistit, quàm certus est eius sese meritis, velut de tumulo, & quidem satis horribili, reuocatum. Sed non est nobis super hoc declamandum. Alii antiqua miracula conferant: nec minùs hunc mirabiliter, quàm beati Benedicti puerum Placidum, nec minori afferent à periculo liberatum: qui etiam, si viderent, quem adstrictus glacie reddidit fluuius, ei compararent, quem euomuit cetus: nobis sufficit breuis & pura narratio.]

Hæc ex M.S.

Nota rem memorabilē & operam mirabilem.

Iona 2.

Cum adhuc Pater sanctus in suo Clara-vallensi cœnobio licet lectulo decubans, cursum vitæ viriliter consummaret, grauis admodum plaga Metensi populo superuenit. Egressi enim in multitudine graui aduersus vicinos principes, à quibus præter morem lacessitam se esse tanta ciuitas indignabatur, traditi sunt multi in manus paucissimorum. Conclusi deniq; inter Frigidi mōtis (sic enim eum appellāt) & Mosellæ amnis angustias, ac mutuo sese impetu collidentes, vna hora (sicut dicebatur) plusquam duo millia corruerunt, quidam gladiis trucidati, plures amne submersi. Vehementi igitur indignatione concepta, nobilis illa ciuitas totis ad vltionem viribus parabatur, cum è regione aduersarios quoque & fortiores præda copiosa, & audaciores fecisset euentus. Imminebat totius prouinciæ certa vastatio, cum venerabilis eorum Metropolitanus Illinus* Archiepiscopus Treuerensis, dolens anxiè de præteritis, sed adhuc grauiora formidans, & dignam gerens suorum sollicitudinem filiorum, vnicum in tanta necessitate petiit refugiū & expertū Virum Dei. Veniens ergo Claram-vallē, ipsius atque omnium fratrum vestigiis tota humilitate prostratus, rogabat & obsecrabat, vt se tantis dignaretur opponere malis, quibus alter nemo posse modum ponere videretur. Dominus autē, sicut semper fidelis serui sui dieserat vias, & in præcipuis quibusque causis aptissimo vsus fuerat instrumento, ea paucis ante diebus ægritudinem corporis eius aliquatenus releuarat. Quibus diebus cum ad literas venerabilis Hugonis Ostiensis Episcopi rescriberet, ait: *Verum est quod audistis. Infirmatus sum vsque ad mortem, sed interim vt sentio reuocatus ad mortem, atque hoc, vt me sentio, non diu.* Vitam quippe mortalem, mortem magis, quàm vitam reputans, non à morte, sed ad mortem reuocatum se sentiebat, cum ab exitu reuocaretur, licet sentiens haud diutius retinendum.* 3.

** Hillinus.*

En Præsulem pro suorum salute sollicitum.

Mortalis vita mors censenda.]

** al. differendam.*

Quod quidem sæpius erga eum prouidentia diuina disposuit, in cuius manu placita erat anima illius, vt quoties eum grandis aliqua necessitas euocaret, vincente omnia animo, vires corporis non deessent, mirantibus qui videbant eum, & robustos homines in tolerantia superante. Expletis namque negociis, velut in se rediens, multiplicibus infirmitatibus laborabat, vt vix viueret feriatus, qui occupatus deficere nesciebat. Cui in opere nouissimo tam manifestè tamque magnificè diuina adfuit virtus, vt ex laboribus vires capere videretur. Accidit autem cum in prædicti Mosellæ fluuii littore residētibus hincinde partibus mediator fidelis rogaret quæ 4.

Mira Dei circa B. Virum prouidentia, in necessitate viribus eum instruens, deinde rursus morbis infestari sinens.

ad pacem erant, vt pars altera, ex tanta siquidem hostiũ strage ferocior, quod exigebatur, obstinata animositate renueret. Subitò denique tanquam agitati furiis discesserunt, Virum Dei insalutatum, solaoi verò cæteris omnibus relinquentes desperationem pacis. Nec sanè ex cõtemptu aliquo, sed ex metu reuerentię ejus inière fugam: quidam verebantur, ne præsentium mẽtes (quamlibet improbas) facilè flecteret: minus considerantes quid ille per spiritum nusquã absentem posset etiam in absentes. Iam conventus in magno turbine solvebatur, sola vtrinque meditabantur atria, sola inibant consilia malignandi, cum Vir sanctus eos qui secum venerant consolans fratres: ne turbemini, inquit, licet enim per multas difficultates, omnino tamen pax desiderata proveniet. Quibus etiam vnde id nosset innotuit, dicens: Videbar mihi per nocturnum soporem Missam celebrasse solemnem. Cùmq; expleta paulominus oratione prima recordarer Angelicum ex more canticum (id est, *Gloria in excelsis Deo*) præcedere debuisse, erubui, & quod oblitus omiseram canticum inchoans, vobiscum pariter ad finem vsque complevi. Iam medium noctis transierat, cum Vir sanctus de prædictorum pœnitudine principum legatione suscepta, jucundè satis conversus ad suos: agnoscite, ait, promissæ nobis canendæ gloriæ & cantici pacis præparationem. Interim ergo partibus convocatis per dies aliquot de pace tractatum est, & ob maximas difficultates occurrentes vtrinque sæpius desperatum, nisi quòd omnes jam consolabatur, quæ omnibus innotuerat, Abbatis sancti tam certa de reformanda pace promissio. Nec parum ipsa dilatio profuit, his præsertim qui variis incommodis laborantes remedia consequebantur in carne seu etiam qui videntes ædificabantur in fide. Tantus enim concursus erat, vt multitudine pariter atque importunitate sua ipsum quoque negotium componendæ pacis penè desperabiliter impedirent, donec quæsita tandem in medio flumine insula, partis vtriusque primarii in naviculis accesserunt, vbi compositis omnibus secundùm quod fidelis arbiter diffinivit, datis sibi in vicem dextris reconciliati sunt in osculo pacis.

Ecce quantum Vir sanctus laboraverit in componenda inter discordes pace.

5. Inter omnes sanè quas per manum Servi sui ibidem præstitit Dominus sanitates, celeberrima fuit cujusdam curatio mulieris. Hæc ab annis octo pessima ægritudine laborabat, vehementi tremore & validis motibus vniversa pariter membra concutiens. Cum autem videretur gravioribus ortis difficultatibus propemodum excidisse spes pacis, Domino disponente venit mulier ita tremẽs, nec minus horribilis, quã miserabilis, & omnes pariter ad spectaculum convenerũt. Orãte denique Dei famulo, sub oculis omnium paulatim cõcussione sedata, perfectam adepta est protinus sospitatem. Quæ res in tantã admirationem etiam durissimos quosque permouit, vt percutientes pectora sua, per horam ferè dimidiam cum lacrymis acclamarent. Tantus deniq; factus est impetus & concursus procidentium & deosculantium Viri Dei sacra vestigia, vt propemodum comprimeretur donec tollentes eum Fratres, & imponentes in naviculã à terra modicè subduxerunt. Cùmque accedentes ad sa Principes (vt cœperat) pro pace rogaret, suspirantes dicebant: Oportet nos libenter eũ audire quem (vt ipsi cernimus) Deus diligit & exaudit: & audito eo multa facere, pro quo tanta faciat Deus in oculis nostris. Quibus ille (vt semper cautus erat competenter hujusmodi gloriam declinare) non propter me, inquit, sed propter vos facit.

Illustri miraculo compunguntur difficiles animis, & pax tandem sancitur.

6. Simili quoque miraculo & in simili opportunitate, ipsa etiam die Metensium animos Dominus inclinavit ad pacem. Ingressus enim Sanctus Metensium ciuitatẽ, Episcopum simul & populum ad ea quæ pacis erant, vehementer vrgebat. Graviter autẽ vrebat illos vulnus acceptũ: quibus enim validè suos reponere cogitaverãt, secus quàm vellẽt remittere cogebantur. In ipsa hora ublata est ei mulier paralytica, de ciuitate eadem: Cui manus imponens, & orans, dignatus est palliolum quoque proprium quo vtebatur ipse, superextẽdere ei, tenendũque Episcopo tradere propè astanti, & sub eodem velamine debilia tangere membra. Expleta autem oratione & benedictione data erexit illã: omnibusque mirantib* per medium illorum incolumis ibat, quam attulerãt in grabato. In flumine quoque Mosella dum ob intolerabilem concurrentiũ multitudinem Vir beatus navicula veheretur, vnus ex his qui curari desiderabãt, cæcus clamabat in litore obsecrans vt ducerent ad eum. Cũque ille jam pertransiret, audiens homo navigantem post eũ in navicula altera piscatorem, diffibulatã protinus chlamydem qua erat opertus, porrigẽs dabat illi, vt in navicula reciperetur. Factum est, & vt pervenit ad Sanctum, juxta suæ fidei magnitudinẽ magna velocitate sub manu ejus visu recepto miratus clamabat videre se colles, videre homines, videre arbores, & cætera vniuersa.

Vadit Metas.

Ibi paralyticum sanat.

Cæcus visum recipit.

7. Paucis ab eodem loco milliariis distat cœnobium quod sancti Benedicti nomine vocant; vbi puer claud* & à renibus infra omni prorsus membrorum destitutus officio, solis ad mouendum manibus vtebatur, & renibus, pedes emortuos post se trahens. Quem ex Burgundiæ partibus pater advectũ ante annos quatuor ibi reliquerat, & ex tunc fratrum eleemosynis alebatur. Itaq; cum beati Patris adventum, & virtutes quas Dominus operabatur in ipso per omnem circa prouinciam celebris fama vulgaret, impositum plaustro eundem puerũ fratres prædicti cœnobii adduxerunt ad eum, rogantes vt solita pietate misero subveniret. Acquievit, imposuit manus orauit, & eadem hora sanum reddidit, firmiter stantem, firmiter ambulantem. Denique sicut ab ejusdẽ loci Abbate nuper accepimus, vsque hodie fratrum pecora idem puer incolumis sequitur & custodit; & siquis desiderat scire, Ioannes est nomen ejus. Alter etiã claudus in ejusdem monasterii vicinia degens eodem tempore ad prædicti Patris sancti benedictionẽ sanatus est, & gressum recepit. Sed & prope Leucorum vrbem, loco cui nomẽ est *Gundervilla*, idem Vir Dei fœminam cæcam illuminavit sub oculis plurimorum qui de tota cõfluxerant regione.

Claudus gressum.

8. Cæterum nimis difficile, aut omnimodis impossibile foret itineris illius magnalia vniuersa cõplecti. Sed neque propositi nostri est ejusmodi modo prosequi signa, & narrandis virtutum operibus operam dare. Hic enim viatum tuarũ Pater dulcissime finis beatus, & hic labor vltimus fuit. In hoc opere nõ minus vtili, quam difficili, nec minus desperatæ, quã necessariæ pacis labores tuos gloriosè complevit, qui magnificè semper honestauit te in laboribus tuis, te in suo nomine, & nomen suum in te glorificans, Rex gloriæ Dominus Deus tuus.

CAPVT II.

De felicissima, sed fratribus tristissima, beati Viri morte.

9. VT expleta Metensium reconciliatione, & prouinciæ illi pace reddita, Abbas sanctus ad monasteriũ redijt, graui admodum jamjamque deficientis incommodo corporis occupatus, in tanta animi suauitate, & dulcedine spiritus quotidie propinquabat ad exitum, ac si in portu navigans paulatim vela deponeret. Evidenter quoque fratribus ajebat: Hæc sunt verba quæ loquebar ad vos, cum præterita hyeme ægrotarem, non vobis esse quod adhuc timeretis: æstate proxima imminere (me mihi credere) hujus corporis dissolutionem. At quam euidenter proprio didicimus experimento, quod de sanctis Apostolis Euangelia sacra testantur, quod dum suã illis prædiceret Dominus passionem, erat verbum absconditum ab eis, & capere non valebant. Nimirũ quod tam vehementer horrebat animus, minus facilè persuadebatur vt crederet, præsertim cum & ipse compatiens filiis ejusmodi verba sopprimeret. Cæterum factis quodammodo clamans, opera consummaui, quę dedit mihi Pater vt facerem, magis ac magis actus omittere, affectus retrahere, & sacrorum funibus desideriorum sedula intentione præjactis, vicino jam littori herere firmius & commodius applicare. Denique cum venerabilis Antistes sedis Lingonicæ Godefridus de quibusdã eũ solli-

Vir sanctus gravius morbo corripitur & ad extremã tendit.

al. mihi credito.

Luc. 18.

Curis temporalibus animum apponere vult animũ.

citaret agendis,& minus apponere animom mitateret, A
10. ne miretis,inquit, ego enim iam non sum de hoc mūdo.
Videns autem Pater sanctus compassionis & miseri-
cordiæ visceribus affluens,charissimos sibi fratres , & fi-
lios miserabiliter admodum tabescentes , & arescentes
præ timore & expectatione supervenientis desolationis
grauissimæ,& lamentabilis orbitatis,dulcissimis eos cō-
solationibus refouebat. Et monens eos in tuto diuinæ
al. inconfusibilem. clementiæ sinu spei fideique suæ ancboram per incon-
volsibilem † charitatem firmiùs radicare,se quoque pro-
mittebat nec post mortem aliquando defuturum. Pro-
pensius autem,quàm noster queat exprimere sermo,ro-
gans obsecransque per multas lacrymas, timorem Dei
Consolatur & adhortatur Vir sanctus fratres merentes. & sacræ puritatis,ac totius perfectionis amorem nostris
imprimere animis conabatur. Sed & monebat & eum
lacrymis obtestabatur,vt si quid fortè virtutis,aot exem-
plo oobis aliquando commendasset aut verbo, id æmu-
laretur, id firmiter teneremus , & proficeremus in eo:
1. Thess. 2. alus quidem verbis,sed eodem spiritu illud Apostolicū
loquēs: *Rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu,vt* B
quemadmodum accepistis à nobis quomodo vos oporteat
ambulare & placere Deo per omnia,sic & ambuletis,
vt abūdetis magis. Atqoe vtinā tam efficaciter persua-
seris,quàm affectuosè suasit. Modum autē ægritudinis
eius si quis nosse desiderat,extat Epistula quam ad Ami-
cum quendam paocissimis diebus ante sactam à nobis
profectionem suam ipse dictauit: quam nimirum huic
nostræ narrationi duximos inferendam, quod videlicet
etsi aliena quoque de ipso,amplius tamen nos ipsius de
se verba delectent.

11
Epistola S. Bern. ad Arnaldum Bonæ vall. Abb. *Suscepimus charitatem vestram in charitate, & non in*
voluptate. Quæ enim voluptas,vbi sibi totū vendicat a-
maritudo? Nisi quod solum nihil comedere,vt cūque de-
lectabile est. Somnus recessit à me,ne vel beneficio sopiti
sensus dolor vnquā recedat. Defectus stomachi,fere totū
quod patior est. Frequēter in die & nocte exigit confor-
tari modico admodum qualicunque liquore. Nam ad so-
lidum omne inexorabiliter indignatur. Hoc parū quod
dignatur admittere,non sine graui molestia sumit,sed ti- C
met grauiorem,si sese vacuum omnino dimiserit. Quod si
plusculū quid interdum admittere acquiescat,id grauis-
simum. Pedes & crura intumuerunt,quemadmodū hy-
dropicis cōtingere solet. Et in his omnibus ne quid lateat
amicum de statu amici solicitum,secundùm interiorem
hominem (vt minus sapiens dico) spiritus promptus est in
carne infirma. Orate Saluatorem,qui non vult mortem
peccatoris,vt tempestiuum iam exitum non differat,sed
custodiat. Curate munire votis calcaneum nudum meri-
tis,vt is qui insidiatur , inuenire non possit vbi figat
dentem, & vulnus infligat. Hæc ipse dictaui,sic me ha-
bens,vt per notam vobis manum agnoscatis affectum.

12.
B. Bern. in extrema infirmitate animi serenitas. Hoc exemplar Epistolæ,quam,vt oos diximus, & ipsa
quoque eius verba declarāt,Pater sanctus exitu jam im-
minente dictauit. Ex cuius tenore posset nimirum dili-
gens lector sacrū illius vel ex parte aliqua pectus agno-
scere,quanta illi in ipsa sui ruina corporis tranquillitas
mentis,serenitas animi,suauitas spiritus, quanta sub fi-
duciæ culmine radix humilitatis. Sed nostrum Iob tam D
graui articulo incōsolabilem luctum aliquatenus illi æ-
stimare ac sibimet exhibere licebit , pallidasque , si piè
senserit,turmas imaginabitur filiorum,exterminatas fa-
Hæc ex M.S. desumpta. Fratrum de eius decessu dolor & gemitus. cies, vultus exangues,genas lacrymis sordentes, sospiria
quoque pectorum ac singultus. [Quis enim apud nos e-
rat tumultus cogitationum,quod naufragiom animorū
cùm thesaurus tam amabilis raperetur à nobis , & præ-
sentibus & cernentibus,quia nec spes esset remedij,nec
facultas aliqua commeandi! Pater erat,sed qualis pater
qui videbatur abire? Nobis quodammodò proprius, ve-
riùs tamen toti mundo commoois. Erat enim omnium
Psal. 106 & bonorum gloriatio , & malignantium metus ; vt de
eo non incongruè videretur esse psallendum: *Videbunt*
recti & lætabūtur, & omnis iniquitas oppilabit os suū.
Quo præsente,sanctitas omnis iucundabatur, præsum-
ptio frenabatur,duritia compungebatur. Quo præsen-
te celebris quisque conuentus velut quodam sole re-

splenduit: absente , caliginosus & quodammodò mutus
apparuit. Quàm deuotè,quam piè singulis nostrum & 4. Reg. 2.
tunc hodieque clamandum, *Pater mi,pater mi : currus*
Israel, & auriga eius! Tu fluctuantium portus,clypeus Iob. 29
oppressorum, & vt de seipso beatus Iob loquitur , cæco
fuisti oculus,& pes claudo. Tu perfectionis exemplar,
virtutis forma,speculum sanctitatis. Tu gloria Israël,tu
lætitia Hierusalem , tu deliciæ tui seculi,& vnicum tui
temporis decos. oliua fructifera,vitis abundans,palma S. Bernardi præconium
florida,cedrus multiplicata, platanus exaltata. Vas ele-
ctionis,& vas honoris in domo Dei: vas auri solidom,
ornatom omni lapide pretioso , fide & sanctitate soli-
dum , & variis charismatibus tanquàm gemmis orna-
tum. Tu Ecclesiæ sanctæ fortissima splendidissimaque
columna,tu vehemens tuba Dei , tu dulcissimum sancti
Spiritus organum,pios oblectans,desides excitans , de-
biles portans. Cuius medicinalis manus & lingua ,mor-
bos vtraque curabat,illa corporum, ista morum. Cuius al. amœnorum
erat simplex habitus,simplex vultus,dulcis facies,gratio-
sus adspectus. Cuius denique vita fructuosa,cuius mors
preciosa: quia tibi quoque Christus viuere fuit, & mors
lucrum. Quod si nobis alterum fortassis vtilius , sed al-
terum multo melius tibi. Et quod tibi tam commodum
nobis,si piè sapimus,non potest non esse iucūdum. Cę-
terùm etsi pium est congaudere tibi,Pater bone , qui in
gaudium Domini tui feliciter introisti : non tamen im-
pium super nosipsos flere,quos nimirum,abeunte te,so-
lito grauiùs horror geminus circum sepsit,dum nobis est
vita tædio, mors timori. Et si pium congaudere tibi,qui
beato transitu mortis, ad torrentem voluptatis , quem
ardenter sitiebas, accessisti: nostram tamen vicem do-
lere non impium, quibus & viuendi omnis pariter est
sublata suauitas,& moriendi necdum collata securitas.
Et si pia tibi impenditur gratulatio,felix anima , quæ in
plenitudine lucis exultas: non tamē impia super nos as-
sumitur lamentatio,qui relicti sumus:post mirificam,in
qua hactenùs exultauimus,claritatē, horrere magis te-
nebras subintrātes:post aurea,quæ paulò antè vidimus,
secula,grauiùs ferre hoc planè ferreum , quod succes-
sit. Sed reflectamus stylum ad ordinem narrationis , &
patroni,quibus possumus ,votis exitum prosequamur,
exitum nobis lugubrem : nam illi potius triumpha-
lem.]
Igitur ante Patris,huius excessum accedentes ad eum 13.
filij,quos per Euangelium ipse genuerat,piissimum eius
animum lacrymabili supplicatione pulsabant, & hęc at-
que huiusmodi loquebantur : Nunquid non misereris
huic monasterio Pater? nunquid non compateris nobis
quos tanto pietatis affectu maternis lactasti vberibus,
paterna consolatione fouisti? Quomodo sic exponis la-
bores tuos , quos in loco hoc laborasti ? quomodo tam
dilectos hactenus filios sic relinquis? Tunc verò flens i- Pii fratrum gemitus & lamenta apud Virum Dei ad extrema tendentem.
pse cum flentibus,& columbinos oculus in cęlum por-
rigens,ac mente tota Apostolicum illum concipiens spi-
ritum,testabatur coarctatum se è duobus,& quid elige-
ret ignorantem,diuinæ totum tribuere arbitrio pietatis.
Nam & hinc paterna illum vrgebat charitas,filiorū vo-
D tis annuere,vt maneret: & inde trahebat Christi deside-
rium vt migraret. Cui tamen ab olim iam atque altiùs Eximia B. Bern. humilitas & sui contemptus
radicata in pectore eius humilitas persuaserat , vt ex in-
timo cordis affectu seruum inutilem se esse diceret , &
arborem sterilem reputaret,ex cuius vita nullus sibi fru-
ctus,nullus alteri cuiquam proueniret. Nam & solitus
erat in familiari collocutione fateri,vix credere se ho-
minibus,quod sic eum sibi vtilem crederent vt dicebāt.
Sed nec paruum sese in suis super hoc cogitationib. per-
hibebat aliquando sustinuisse cōflictum, quòd nec tam
veraces homines fallere velle, nec tam prudentes falli
posse verisimile videretur,cum alterutrum excusare non
posset. Quē enim totus mirabatur orbis,solus ipse (quod
erat mirabilius) non videbat , suæ videlicet operationis
opinionisve splendorem,sicut ille quondam vir simplex Iob. 31.
& rectus nec solem cum fulgeret,nec lunam incedentē
clarè vidisse se memorabat.
Nouissimè cū exterioris habitaculi vndique iā soluta 14.

Feliciter obdormit in Domino v. r. sanctiss.

compago, desideranti animæ liberum præstaret egressum, magnus ille dies illuxit quo perpetuus illi ortus est dies, ad cuius exitum vicini Episcopi eum Abbatum & Fratrum copiosa multitudine fuerant congregati. Hora autem diei penè tertia singularis lucerna suæ generationis sanctus ac verè beatus Abbas Bernadus à corpore mortis in terram viuentium feliciter Christo duce migrauit, ex filiorum circumstantium, & inter graues singultus ac lacrymas vberes vt cumque psallentiũ choro, ad multorum, quos ipse præmiserat, cœtus transiens lætabundos, ad Sanctorum cuneos gratulantes, ad obuia agmina Angelorum. Felix anima, quam sic leuabant excelsa suorum priuilegia meritorum; quam sic pia filiorũ prosequebantur inferiorum vota: sic quoque superiorũ desideria sacra trahebant. Felix illi & verè serenus dies, quo plenus ei meridies Christus illuxit. Dies cunctis vitæ suæ diebus tantis ab eo expectatus desideriis, expetitus suspiriis, frequentatus meditationibus, orationibus præmunitus. Felix transitus de labore ad refrigerium, de expectatione ad præmiũ, de agone ad brauium, de morte B ad vitam, de fide ad notitiam, de peregrinatione ad patriam, de mundo ad patrem. De quo etiã transitu eius multa ooimus apparuisse quàm multis, & quidem non indigna relatu, sed difficile nimis singula vestigare, & scribere omnia nimis longum. Nã & vsque modò multifariè multisque modis paternus erga filios amor, verè etiam nunc, immò nunc verius viuens & vigens crebris reuelationibus eorum dignatur solari lacrymas, releuare mœstitiam, vt quo dulcius ei congaudent, minus anxiè doleant sibi. Si qua tamẽ ex his minus prolixam desiderantia narrationem, Lector scire desiderat, proprio magis & nouissimo credimus reseruanda capitulo.

Crebro apparet fratribus.

15. Interim cætera prosequentes quanta possumus violẽtia animos auertamus ab illo tam graui gemitu & rugitu, quo nimirum grex miserabilis, pastore migrante, personuit. Parcam⁹ paginæ, & quantũ possumus stringam⁹ oculos, palpebras cõplodamus aduersus lacrymas, quibus in illo loç claritatis abscessu vallis nostra fluebat, Ecclesiæ protinus vniuersę calicem sui propinatura mœroris, cui hactenus cõsueuerat stillare dulcedinem, gaudia C fundere, fluere consolationes. Dum fidelis minister & sacerdos Altissimi feliciter ingreditur in locum tabernaculi admirabilis, ad altare Dei, sacram ei & acceptabilẽ hostiam sui spiritus oblaturus: corpus etiam ritè paratũ & ornatum sacerdotalibus indumentis, oratorio Beatæ Dei genitricis infertur. Plurima quoq; nobiliũ & ignobilium de vicinis quibusque locis gemebunda protinus turba conuenit & vallẽ totam ploratus & vlulatus multus implebat. Amariùs tamen præ foribus monasterij lamentabatur sexus miserabilior mulierum, quòd accedẽtibus ad beata vestigia viris, monastici ordinis disciplina inexorabiliter eis etiam tunc negaret ingressum. Biduò mansit in medio gregis pastor extinctus, dũ pristina illa dulcissimi gratia vultus nil minorata, sed aucta magis, omnium in se figeret oculos, animos traheret, sepeliret affectos. Crescebat autem supra modum ruens vndique populi multitudo, & intolerabilis iã fiebat impetus cõcurrentium, ac desiderabiles tenentium pedes, osculan- D tium manus, applicantium panes, balteos, nummos, & alia quæque seruanda sibi pro benedictione, & variis necessitatibus profutura. Maximè autem parati in diẽ tertium solennem per loca proxima præstolabantur reponendi sacri corporis eius horam copiosius vndique cõuenturi. Nam & secunda die tantos circa meridiem populus fuerat congregatus, & tanto pietatis zelo stipati vndique sacrum corpus obsederant, vt nulla pene Episcopis reuerentia, nulla fratribus haberetur. Vnde veriti ne quid simile aut fortè grauius accideret die tertia, præoccupantes horam, & mane diuina ex more Sacrificia cõsummantes, sicut & biduum iam in celebratione Missarum & iugi fecerant psalmodia, purissimum illud balsamum suo vasculo commisere, in lapide reponentes lapidem preciosum, optimam margaritam.

Sacrũ eius corpus oratorio B. Mariæ infertur sepeliendũ.

Ploratus fœminarum obnegatum ipsis ad sacrũ corpus accessum.

Quantus vndique hominum confluxus ad visendas sacri corporis exuuias.

16. Consummatis ergo feliciter vitæ suæ diebus, & annis circiter lxiii. expletis, dilectus Domini Bernardus Claravallensis cœnobij primus Abbas, aliorum quoque amplius quàm centum sexaginta monasteriorum pater, decimo tertio kalendas Septembris inter filiorum manus obdormiuit in Christo. Sepultus est autem vndecimo Kalendas eiusdem mensis ante sanctũ altare beatæ Virginis Matris, cuius fuerat deuotissimus ipse sacerdos. Sed & pectori eius ipso tumulo capsula superposita est, in qua beati Thaddæi Apostoli reliquiæ continentur, quas eodẽ anno ab Hierosolyma sibi missas suo iusserat corpori superponi, eo vtique fidei & deuotionis intuitu, vt eidem Apostolo in die communis resurrectionis adhæreat. [Prius tamen, quàm sacratissimum illud corpus tumulo redderetur, vnus è fratribus, qui ex multis annis caduco morbo grauiter laborauit, plena fide opem flagitaturus accessit. Quem nunc vsque superstitem nouimus, & nihil vnquam ex ea hora prædictæ infelicitatis expertum.]

Vixit annis 63. Monasteria 160. viuens condidit.

Hæc ex M S. Comitiali frater sanatur.

17. Facta sunt hæc eodem anno quo beatus Papa noster Eugenius Tertius, eiusdem Patris sancti in conuersatione sancta filius, ab hac luce, vel ab hac magis caligine migrauit ad lucẽ, cuius merita in ipsa cui insigniter præfuit vrbe miraculis pluribus illustrata coruscant: successore eius Anastasio Romanę Ecclesię pręsidente, regnãtibus autem in Romanorum Imperio Friderico illustri: in Francorũ Regno piissimo Rege Ludouico filio Ludouici: principatum Ecclesiæ vniuersæ ac totius creaturę visibilis & inuisibilis Monarchiam tenente Dei filio Iesu Christo: Anno ab Incarnatione sua millesimo centesimo quinquagesimo tertio. Qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus in sæcula sæculorum, Amẽ.

Eugenius Papa post obitum claret miraculis.

CAPVT III.

De reuelationibus diuersis post S. P. obitum factis.

18. IAm de suprà memoratis reuelationib⁹ pauca dicturi, ab eo sumamus initium quod prædictum est anno septimo antequã fieret. Erant duo Fratres in monasterio de sacta beati Patris vita & felicibus eius actibus colloquentes: quorum alter ab ineunte adolescentia educat⁹ C ibidem, ad alterum ait: Nosti quot annos sit victurus hic beatissimus Pater noster? Cui ille: Nescio, inquit. Et alter: Ego, ait, noui eum sex aut septẽ annos adhuc in carne victurum. Hoc autem vnde sciret, minimè iam scire possumus, quia nec tum indicauit, & ante Patrem sanctũ ipse decessit. Porrò alterius hodieque superstitis relatione hoc verbum nobis innotuit, qui tunc magis miratus est se audisse, quando vt ab olim audierat, ita vidit. Talis verò ille est, de cuius testimonio nec nos ambigimus, nec cuilibet alteri qui eum nouerit, credemus dubitandũ. Neque id solum, sed quod non minori dignum admiratione videtur, nomen quoque & personam Successoris ipsius indicante sibi eodẽ Fratre ex tunc innotuisse testatur. Manifestè enim eadem hora Frater ille prædixit quia Dominus Robertus, qui hodie Abbas est de Dunis, post hunc beatum Patrẽ Abbas futurus est Claræ-vallis. Nam quod disiunctiuè sex vel septem annos victurum dicebat, ad hoc pertinuisse videtur, quod in- D uentus sit terminus idem vltra sextum annum, intra septimum tamen.

Mors eius 7 annis ante prædicta.

Robertus Abbas Dunensis S. Bern. in Clara-valle successor.

19. Prope erat jam tempus, & festinabat Pater sanctus ad metam. Infirmabatur enim, sicut in huius libelli principio memorauimus, adeò vt illa jam infirmitate ipsius perfici virtus, iam imminere exitus videretur. Interea Fratres instare supplicationibus & obsecrationibus, quibus poterant apud Deum, vnde etiam Sanctus ipse cognoscens eorum precibus desiderium suum differri, cum aliquantò melius secundum corpus habere cœpisset congregatis Fratribus hæc eadem verba loquutus est: Quid tenetis miserum hominem? Fortiores estis, & inualuistis. Parcite quæso, parcite, sinite me abire. Prius tamen cum in summo periculo & timore Fratres omnes in orationibus humiliarent animas suas, vni eorum visio talis apparuit. Occurrebat cum multa exultatione Viro Dei extra monasterii claustra innumerabilis multitudo. In qua tamen processione, solos quatuor præeuntes idẽ

Fratrum precibus inuitus in vita retinetur.

Visio fratris cuiusdam de futura morte S. Patris.

Fratet qui videbat agnouit, magnum illum dilectorem eius atque dilectum, cujus & ipse *in libro quarto De considerationе* cum laude meminit, Gaufridum Episcopum Carnotensem, Humbertum quoque qui Igniacensis cœnobii fuerat primus Abbas: & duos eius Fratres germanos, Guidonem scilicet & Geratdum. Exceptus itaque teuetentet, & post osculum pacis amica diu colloquia miscens Patet sanctus ac beatus cum his quatuor stabat, expectante seorsum multitudine cæterorum. Nouissime salutantes eum prædicti viri, ex hoe sibi jam redeundum esse dicebant. Tum verò expalluit ille, & circumfusa sibi mœstitia internum declarans animi dolorem, quid ergo ait, sine me vultis abire? Et illi: Non potest adhuc tuo & nostro satis fieri desiderio, donec veniat tempus nouorum. Dicebant autem tempos nouotum quo fruges nouæ colligerentut, sicut euidenter postmodum probauit ventus, dum in Augusto mense decessit. Manè ergo frater ille cui hoc ostensum fuerat, consolatus est cæteros velut iam imminentem Patris obitum fotmidantes, & qood viderat & audierat indicauit. Adhue autem hyems erat.

20. Eodem tempore altera quoque visio prioris confirmatio fuit: nisi quod euidentius iam vtriusque completa veritas probat, quàm udenter in vtraque quod futurum erat, Dominus reuelauit. Videbat enim Frater quidam, & ecce parabat Vir beatissimus ascendere Hierosolymam, iamque ipso in procinctu itineris erat. Ad quem venerabilis Odo, qui à primis ferè annis strenue satis & laudabiliter conuersatus in Monasterio, absentium cōsueuerat præpositorum supplere vices, teuerenter accedens, dicebat se præcessurum. Cuius visionis sic ostensa est veritas, vt prædictus Vir Deo dignus ad cælestem Hierusalem, vbi verè visio pacis, parantem iam egredi, & paulopost secuturum Patrem sanctum, felici functus legatione præiret.

Item altera fratris visio.

21. Sed & Abbas quidam satis ei habitatione vicinus, nec minus affectione deuotus, paucis dieb⁹ ante felicissimũ Patris huius excessum, videbat eum preciosissimis ornatum sacerdotalibus indumentis, & excellenti perfusum gloria, cum ingenti solennitate ad altare deduci. Adcutus introrium Ecclesia magna magnis resultans vocibus exclamabat: *Puer natus est nobis.* Verè etenim puer ipse erat, mitis & humilis corde, & sicut paruulus accipiens regnum Dei: in cuius merito gratulabũda natali Angelica multitudo, & omnis pariter Sanctorum Ecclesia, dum nobis videtetur mori, sibi illum nasci, dum hic cōsummaretur, ibi incipere, non tam sonoris vocibus, quã votis paribus concinẽs exultabat. Si enim ad vnius pœnitentiam peccatoris tota illa cælestis tegio in lætitiam suscitatur, quãnam illi gaudia exhibuisse credendus est, per quem gaudia tanta tereperat de tam multorũ conuersione & pœnitentia peccatorum? Quis enim valeat æstimare quantis in seculari habitu & conuersatione manentibus: quantis etiam ad alias virorum seu fœminarum congregationes transeuntibus, per huius fidelis famuli ministerium dedit Dominus pœnitentiam ad salutem? Aut quis numeret eos qui sub eius cura in centum sexaginta monasteriis per Dei benignitatem ad pœnitentiã sunt adducti? Nam ex his solis, qui speciales eius filii videbantur, præter eos qui iam cursum vitæ feliciter consummauerant, præter eos qui per alia loca fuerant propagati, ea die qua felicissimus Pater ex Clara-valle montem ascendere meruit clariorem, reliquit habitantẽs in ea septingentas fermè animas, Domino seruientes. Quid igitur mirum si gratus cunæ, si acceptus Regi, si exceptus cum lætitia & exultatione credatur: in quo gratia Dei vsque adeò vacua non fuit, qui tam feliciter, tam efficaciter, plus omnibus sui temporis & multarum retrò generationum laborauit: qui talentum sibi traditum tam copiosè multiplicauit; tanta denique lucra retulit de negotio?

Visio Abbatis cuiusdã.

Nota. Frequentiã Monachorum in Claraual. e sub obitum S. Patris.

22. Sed de his hactenus, ne quis nos arguat eius quã polliciti sumus metas excedere breuitatis. Sanè in monasterio prædicti illius Abbatis, qui sic eius natalẽ præuiderat ea nocte quam nobiscum Pater sanctus manè profectu-

Apparet cuidam præposito.

A rus vltimam fecit, venerabili eius Præposito apparens, valefecit illi, & ait: Noueris quia iam migro, nec vlterius hîc morabor. Quod vt ille indicauit Abbati, accelerans Abbas & Claram-vallem veniens, ipso die Abbatem sanctum, sicut dixerat, reperit iam migrasse.

Frater Guilielmus de Monte Pessulano, cuius & supra fecimus mentionem, vir magnificus olim in seculo fuit, sed magnificentior in sæculi fuga. Hic in monasterio Grãdis-syluæ monachus factus, Patrem sanctũ deuotissimè visitauit. Rediturus autẽ lacrymabiliter querebatur, quòd non esset eum vltra visurus. Cui vir Dei, Ne timeas, ait, adhuc sine dubio me videbis. Huius effectum promissionis deuotissimus ille Guilielmus expectans, ipsa nocte cum beatus Pater ex hac vita decessit, in monasterio Grandis-syluæ apparentem sibi videre meruit & dicentem: Fratet Guilielme. Et ille, Ecce ego Domine. Veni, inquit, mecum. Ibant igitur pariter, & ad montem quendam altissimum peruenerunt. Interrogabat autem Sanctus an sciret quò venissent. Ille verò se nescire pro- 23.

Guilielmo de Monte-pessul. apparet mirabili visione.

B fessus est. Cui ipse, Ad radices, inquit, montis Libani venimus. Et nũc manebis hic, ego autem ascendã in montem. Interrogatus qua de causa vellet ascendere, Discere volo, inquit. Miratus ille, Quid, inquit, vis discere Pater quem nulli hodie in scientia credimus esse secundũ? Ad quem Sanctus: Nulla, ait, hîc scientia, nulla veri cognitio: sursum scientiæ plenitudo, sursum vera notitia veritatis: & in hoc verbo dimittens eum, in montem altissimum subiit coram illo. Cumque intueretur euntem illũ expergefactus est, & occurrit protinus ei verbum illud quod ad Ioannem olim de cælo sonuit: *Beati mortui qui in Domino moriuntur.* Vt ergo manè locutus est Abbati suo & fratribus, Patrem sanctum ex hac vita migrasse dicebat. Et notantes diem ac diligentiùs inquirẽtes, vt audierant inuenerunt. Euge Pater sancte, qui ascensiones in corde disposuisti in valle lacrymarũ, feliciter iã ascendisti de Clara-valle in montẽ Libani, montem cãdidationis, plenitudinẽ lucis, celsitudinẽ claritatis. Innocens manibus & mũdo corde ascendisti in montem Domini, ad diuitias salutis: ad thesauros sapiẽtiæ & scientię peruenisti

Scientia viatorum valde imperfecta, imò nulla respectu scientiæ beatorum

Apoc. 14.

C vbi purè purã videas veritatẽ, vbi vnus tibi cum omnibus sanctis magister est Christus: vbi omnes iã docibiles Dei. Trahe nos post te, quæsumus, & de monte excelso misericorditer respice vallem tuã. Adesto laborantibus, subueni periclitantibus, ascẽdentibus manũ porrige. Dat fiduciam tua nobis ab olim experta nec exinanita modò, sed amplius cumulata benignitas. Quinetiam visio quam subiecimus, ab eadẽ nostra pręsumptione nõ discrepat.

Ioan. 6.

Proxima nocte postquam sacrum corpus sepulturæ traditum fuerat, quãtam adhuc pro filiis sollicitudinem gereret Pater sanctus, & quomodo suos quos in mundo dilexerat, in finem quoque diligeret, euidenter ostendit. Apparens enim cuidam fratri in multa gloria, & fulgore magno vestis ac vultus, & desiderantem tenere citò pertransiens, aiebat, quia pro quodam fratre simplice veni. Audierunt hoc Fratres & mirabantur: sed circa horam diei tertiam veritas comprobata est visionis. Defunctus est enim quidam Frater laudabilis admodum simplici- 24.

Apparet iterum in magna gloria.

D tatis & sicut omninò credibile est, animam eius tãto duce felicem, qui pro eo se venire dixerat, secum tulit. Paucis quoque expletis diebus, alteri cuidam Fratri magnificè satis apparens, & arguens de suo nos doluisse discessu, post verba multæ consolationis, & promissionem felicitatis æternæ in sua perseuerantibus obedientia & doctrina, hoc etiam scito, ait, & dicito Fratribus, cuiusdam verè Sancti corpus, cuius & ego habeo vestem, in oratorio esse sepultum. Dicebat autem Episcopum Malachiã, ipsius enim tunicam in qua Sanctus ille feliciter obdormierat, ad Missarum sibi seruauerat celebrationẽ, & moriturus in ea sese iusserat sepeliri, sicut & Sanctum illum in sua sepelierat veste. Quod tamen verbum & ipsi Fratri, & quam plutibus aliis vsque ad hanc visionem prorsus erat ignotum. Felix Pontifex, cuius merita Pater sanctus & viuens prædicauerat & defunctus. Felix charitas quæ in morte non excidit. Felix societas quam nec illud diuortium tam crudele diremit. Gloriosi siquidẽ Patres

Alia eius apparitio.

Nota De S. Malachia Episc. Hybernæ.

25.

quemadmodum in vita sua dilexerunt se, ita & in morte non sunt separati.

25 Nam & post dies circiter xl. Abbas quidã ex majoris Britanniæ insula, sacræ illius societatis virtutem feliciter experiri meruit in seipso. Qui eodem tempore cum cæteris Coabbatibus suis ex more Cistercium petens, in Clara-valle remanserat gemino quodam desperabiliter occupatus incommodo, pleuritidis scilicet, & febris quotidianæ. Iamq; eatenus longa vexatione defecerat, vt solum animæ eius exitum Fratres, qui ei nunquam deerãt, obseruarent. Cùmque animum eius angeret non tam desiderium vitæ præsentis, quàm absentium desolatio filiorum, quòd peregrè moreretur, obnixè petiit vt ad tumulum sancti deportaretur Abbatis. vbi cũ orasset tota deuotione qua potuit, beati quoque Episcopi Malachiæ in Aquilonari ipsius oratorii latere positum cogitauit visitare sepulchrum, auxilium flagitare: sed fatigationem veritus & quasi iam securus de incolumitate, quod cogitauerat non impleuit. Die altera iterum Fratres aduocans, vt ad oratorium veniat, opem sibi postulat exhiberi. Causantibus illis (periculum siquidem verebantur) omnimodis, inquit, oportet vt sancti Malachiæ tumulum petam. Cum enim nocte præterita vix tenuiter obdormissem expergefactus subitò audiebam vocem dicentẽ mihi: Sanatus es ab altera ægritudine tua, si ab altera vis sanari, Episcopũ pete. Fecerunt illi vt ille voluit; & continuo factum est sicut dictum erat ad illum. Eadem die sanus factus, post paucissimos dies iter arripuit, & incolumis reuersus est ad suos.

Abbates Angliæ venit in Claram vallé.

Idem duplici morbo grauiter laborans.

Ad sepulcra S. Malachiæ & Bernardi sanatur.

26 Tuum in hoc opere spiritum, tuum agnoscimus, Pater dulcissime, zelum, tuam considerationem: tuum hoc opus, sic deferre collegæ tuo, vt hunc quoque ei communicares honorem & amorem, cum quo vendis & felicius honorificaris in cælis. Imò verò tui sunt hæc omnia operis, tui muneris Deus noster. Tu enim omnem replesti ab initio temporis terram præsentia tuæ diuinitatis, omnem aliquando repleturus gloria maiestatis: cuius tamen partes interim quasdam, & æterno prælecta loca consilio excellentius visitans reples speciali gratia sanctitatis. Fac Domine spirituali semper abundare frumẽto Vallem, quam vt faceres re quàm nomine clariorem, dignatus es tã eximiæ claritatis sideribus illustrare duobus. Custodi domũ, in qua tibi geminum hoc tam preciosum depositum custoditur. Fiat nobis denique iuxta verbum tuum, vt, vbi est thesaurus tuus, ibi sit & cor tuũ, ibi gratia & misericordia, & respectus assiduæ pietatis omnibus adsit in tuo ibidem nomine congregatis, quod est super omne nomen, sicut & tu super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen.

S. Bernard. vt in vita, sic & post mortem alieno magis quàm suo studet honori.

Votum Authoris pro Clara-valle. Matth. 6.

FINIS LIBRI III. alias V.

AD LECTOREM

PRÆFATIO in Librum sequentem, De Miraculis per S. BERNARDVM editis.

INter Sanctos Miraculorũ gloria celebres, eminere mihi BERNARDVS *videtur, aut paucos sibi habere pares. Vt vel hinc facilè sit obstruere loquẽtiũ iniqua & Miracula posterioris æui cauillãtiũ. Nimirum non desunt etiam nunc Pharaones, qui obdurant corda sua ad visa vel audita tot prodigia, ne cogantur agnoscere, Deum mirabilem in Sanctis suis: sunt quoque nunc serpentes & aspides surdæ obturãtes aures suas, ne audiant vocẽ incantãtis sapiẽter. Quin etiã hodie reperire est cæcos & cõtumaces Pharisæos, aut peiores, qui potestati Sathanæ isthæc ausint adscribere. Nempè otiosa censent* Miracula *post clarã Euangelii lucem toto orbe diffusam, & quæ postmodum facta, etiã à viris fide dignissimis accepimus, et si toto orbe spectãte & attestãte, hæc ipsi inter fabulas & figmẽta, imò inter præstigias deputant. O cæcũ & miserũ hominum genus, qui videntes non vident, & audientes nõ intelligũt. Sed non est abbreuiata manus Domini etiam hodie facere per fideles seruos suos quæ sensum, & naturã superent, cũ ita necessum fuerit. Hoc verò desinire, nostrũ non est sed eius qui omnia in pondere & mensura facit, cuius* sapientia attingit à fine vsque ad finem fortiter; & disponit omnia suauiter. *Temerarium & impium foret, hic leges ac limites diuinæ potentiæ seu prouidẽtiæ præfigere. Hanc ipsam tantummodò* S. P. N. BERNARDI *vitam inspicite, (vos, inquã Sanctorum gloriæ mastiges) cuius sanctitatem prorsus eximiam præterquam quod scripta eius, nedum gesta, ad viuum exprimunt, tot ac tanta irrefragabilia fidei testimonia cõprobant, vt vel ipsa Calumnia, eam inficiari non audet. sed & in vitis, acque adeò vis in vitis venerationẽ extorqueat. Miracula vero, et si aliàs indubia, ac infallibilia sanctitatis argumenta non sint, in* BERNARDO *tamen Vitæ sanctimonia, & Miraculorum gratia, tam arctò sibi fœdere cõnexa fuere, vt aut stolidos, aut impios esse necesse sit, qui vel alterutram,* vel *vtramque Viro sancto detrahere ausint.*

Quocirca alii aliis eum ornent Elogiis, *ego libens omnibus applaudo quia nullum par eius meritis inuenio. Attamẽ* Thaumaturgum *per excellentiã non possum nõ appellare, visis scilicet tot eius* Miraculis *& operantis tã familiariter, nec minus mirabiliter in eo virtutis diuinæ testimoniis. Esto, sic nonnemo* SANCTORVM, *qui hunc sibi titulũ longi tẽporis præscriptione vendicet: non ægrè tamen is* BERNARDVM *in huius tituli & honoris consortium recipiet. Quãuis vindicandæ sibiipsi hac in parte laudis & gloriæ nulla Viris Sanctis æmulatio esse soleat.* BERNARDVS *certe studiosè eam semper à se amoliri solitus est, sciens illi omnem deberi gloriam,* qui operatur omnia in omnibus, & facit mirabilia magna solus. *Nostrũ nihilominus est, Deum laudare in Sanctis suis: eoque diligentius recolere* MIRACVLA, *quæ diuina virtute, (cũ Dei gloria, aut fidei ac religionis confirmãdæ caussa, aut Christiani populi salus id exigeret) sancti homines fecerũt, ne sine suo frustrẽtur, si à nobis neglecta, aut inofficioso, seu potius irreligioso silẽtio prætérita fuerint. Præcipuus autẽ finis est, diuinam asserere gloriã, ostendere potentiã, & orthodoxã potissimũ fidei veritatẽ seu ad confutandos incredulos, seu ad confirmandos fideles adstruere. Vt vero iam alia infinita prætéream, per vnũ certe* BERNARDVM *tã frequẽtia & illustria adstruendæ fidei argumenta edita video, vt illis* RICHARDI de S. Victore *verbis Christiano cuiuis, si quando infidelitatis tentatione quatitur, cum Deo agere liceat:* Domine, si error est, à te ipso decepti sumus. Nam ista in nobis tantis signis & prodigiis confirmata sunt, & talibus, quæ non nisi per teipsum fieri possunt. Certè a summæ sanctitatis Viris sunt nobis tradita, & cum summa & authentica attestatione probata teipso cooperante, & sermonẽ confirmante sequentibus signis. *Ita ille. Vereor ne excursus sit longior non possum tamen quin* S. GREGORII M. *verba valde hic opportuna recenseam. Ille postquam miracula Sanctorũ cõparasset Propugnaculis, virtutes eorundem Clypeis, quibus vtrisque etiã nunc Christiani sese muniant, ac defendãt, sic ait,* Hi itaque (*Viri sancti*) quam vera de Deo dixerint, testantur MIRACVLA, quia talia per illum non facerent nisi de illo vera narrarent: & quam pii, quã humiles, quam benigni extiterint, eorum testantur operationes. Si igitur de fide tentamur, quam ex illorum prædicatione concepimus, loquentium MIRACVLA conspiciamus. & in fide, quam ab eis accepimus, confirmamur. Quid ergo illorum MIRACVLA, nisi nostra sunt propugnacula? quia & muniri per illa possumus. & tamen hæc in manu arbitrii nostri non tenemus. Nam talia facere non valemus & c. *Hæc paulo prolixius adferre visum in gratiam eorum, qui parum tribuunt aut fidunt* MIRACVLIS, *&* SANCTORVM *gloriam*

Pros. in Elogiis Bellarm.

Heretici Miraculorũ calumniatores.

S. Bern miraculorum gratia excellit.

Miraculorũ finis quis.

Lib. 1 de Trin c. 2. Veritas sola miraculis cõfirmatur.

Hom. 11 in Ezech.

Miracula sunt fidei propugnacula.

calumniis lacerant: nec honorant, quos Deus sic voluit honorare. Spero hæc non ingrata, aut inutilia Lector fore certe ingenuus Bernardi *cultor non improbabit.*

Porro plenam & integram seq. Libri Editionem (nam hactenus pressus manca & mutila fuit) Lector magna ex parte debet Reu. D. Petro Polento *Abbati Veteris Campi* Orgnissimo; è cuius manibus M. S. illius Exemplar, vti & præcedentium V. libb. accepi v. *Præfat. 1. Lib. & Chronol. nostram Ann.* 1123. Sed & hoc notasse non abs re fuerit, Theodoricũ Abbatem. Ver. Campi horum miraculorum magna ex parte fuisse testem oculatum; vt pote comitem peregrinationis S. Bern. & qui ad colligenda hæc Miracula symbolam quoque suam contulerit.

DE VITA
S. P. BERNARDI ABBATIS
CLARA-VALLENSIS.

LIBER VI.

Qui hodæporicon eius per Germaniam, Belgium, Galliamque, & facta passim vbique inumera MIRACVLA *complectitur.*

Auctores præcipui sunt PHILIPPVS Monachus Clara-vall. quondam Archidiac. Leodiens. & GAVFRIDVS Monachus itidem Clara-vall. de quo supra Præf. lib. 3.

*Herbertus Abba. de Mons. Monachus quondam Clara-vall. demum Archiepisc. Turritanus in Sardinia. v. Henriq. Appar. ad Menol. c. 1. Fuit is Octauus Abbas Claræu obiit Anno 1186.

NARRATIO HERBERTI ABBATIS COENOBII MORENSIS.
De Libro Miraculorum S. Bernardi, per insigne Miraculum seruato.

Visitante nuper venerabili Abbate *Clara-vallensi* Petro Monasteria sua, quæ in Rhenensi prouincia state Spiritu Dei venustissimè florêt: Nos quoque cum illo profecti venimus die quadam vnà cum ipso ad Monasterium Vallis-Regis. in venimus autem ibidem miraculorum S. Bernardi multitudinem copiosam quæ propter legentium tædiũ in codice vitæ eius inseri non potuerunt. Nam si prolixius scriberentur, plurima inde volumine confieerentur. Hunc ergo *Miraculorum Librum*, quem in *Clara-valle* non haberi competimus, acceptum mutuò nobiscũ ferre curauimus, vt eum transcribi faceremus. Portabatur autem in mantica cum aliis septem libris tam maioris quàm minoris voluminis. Veniẽtibus itaque nobis ad monasterium *Longi pontis* contigit vt eorundem librorum portitor equus cum cęteris ad aquam duceretur. Qui dum incautè dimissis habenis vadum excederet, lapsus in profundum stagni fluctuando & natando fermè vnius horę spatio huc & illuc anxiè peruagabatur. Exclamantibus autem qui aderant, quod equus ille librorum atque vestimentorum sarcinam habens cum puero superposito mergeretur; accurritur vndique vt ei succurratur. Interim autem quadrupes & ipse puer sub aqua latebant, nisi quod ora protensa modice superius apparebant. Quidam verò iuuenis indumentis exutus & natando diutius insecutus pereuntes, eripere voluit, sed fugiente caballo minimè potuit.

Nota Insigne Miraculum, de libro miraculorum S. Bern. mirabiliter seruato.

Tandem verò quęsita & de longe adducta nauicula, miserãte Domino, reducti & liberati sunt simul adolescentulus, & caballus, non modò viuentes, verùm etiam salui & alacres. Mantica vero continens ipsos libros inuenta est aquis in modum vtris plena atque distenta. Quę dum postmodum incuria ministrorum clausa diutissime permaneret, tandem ea reseratã inuenti sunt libri à minimo vsque ad maximum, ita madefacti atque deleti, ac si in profundo stagni diutius iacuissent. Verumtamen solus ille *Miraculorum Liber*, cum tamẽ cęteris aqua imbutis atque submersis esset inmixtus, ita repertus est incorruptus & siccus, ita pulcher ac floridus, vt minime tunc extractum de viuario crederes, sed potius assumptum de armario diceres. Nam quemadmodum vsque hodie cernitur, ne vnam quidem in eo literulam magnam vel modicam aquę stilla deleuit, aut tetigit, cum ceteri, sicut dictum est, libri ita fluctibus obliterati, & pellium more confecti viderentur, vt nullis deinceps vsibus iudicarentur apti. Vnde mirati & magna iucunditate repleti gratias egere multimodis diuinę clementię, qui dilecti sui Bernardi merita veneranda voluit etiam nunc huiusmodi signo glorificare. Nos quoque magnifice consolati, proprium damnum de submersione librorum non modo leuissime, verum etiam lętissime tulimus: quippe qui in eius restitutione, iucunda vere piscatione, tantum & tale miraculum de immensitate aquarum cum libris extulimus. Et quidem duplex nobis incubuit exultandi materia, tum pro ipsa miraculorum gloria commendata, de quorum certitudine presenti miraculo certiores existimus: tum pro ipsa pueri vita donata, cuius liberationem sanctissimi Confessoris huius precibus & meritis attribuendam esse non dubitamus.

PHI-

PHILIPPI DE CLARA-VALLE

PRÆFATIO IN LIBRVM MIRACVLORVM S. BERNARDI.

AD SAMPSONEM ARCHIEPISCOPVM RHEMENSEM.

CHarissimo Patri & Dom. S.* Dei gratia Rhemorum Archiepiscopo, frater Philippus de Clara-valle ambulare à claritate in claritatem tanquam à Domini Spiritu.

Multa esset præsumptio, si non multa esset dilectio, quod vestræ præsumo scribere sublimitati. Quid enim seruus ad Dominum, discipulus ad magistrum, ad Episcopum monachus? Nihil mihi & illi, cum illum summa dignitas, me vilitas alta componat. Sepultus inter homines, non est reuocandus ad homines, nec reuocari debet ad phaleras gloriamque verborum, qui silentium imposuit ori suo. Scitis & vos, Domine Pater, quia scribere nec monacho in ausu, nec indocto in promptu, nec pœnitenti esse debeat in affectu. Durum quoque est, vt cùm alij vacent & videant quoniam ipse est Dominus, ego stylum tabulasque inuoluam, quem non ignoratis duriori pœnitentiæ martyrio confringendum. In veritate didici nihil esse efficacius ad promerendum diuitias gratiæ Domini, quàm sedere & tacere, & semper humilibus consentire. Humilitas virtutum Regina, primogenitum filium suum silentium parit, in quo, & de quo cultus iustitiæ pendet, ipso attestante qui ait:* Cultus iustitiæ silentium. *Sed nimis progredior, & interrumpendus est cursus sermonis, quia fortassis incommoda prælibatio est, si quos pluribus debetis oculos, detineam pagina longiori. Idipsum autem quando præsumpsisset pusillitas, vel pusillanimitas mea, seruus vestri; nisi præuenisset vel interuenisset vestra humilis sublimitas, immo sublimis humilitas, amantissime Pater? Rogatis igitur, vt scribam vobis, quæ comperta habeo de miraculis Patris nostri, amici vestri, qui vos diligit non verbo, neque lingua, sed opere & veritate: Et illa quidem egebant diligentiori disputatione & doctiori disputatore; cum illa tamen ego non scripserim, sed collegerim: certus autem quod auribus meis audierim, & perspexerim oculis vniuersa: ipsa tamen quæ in itu & reditu Stampensis collocutionis effecit, ego nec vidi nec audiui: sed viderunt & audierunt, qui ministri fuerunt sermonis, & quibus credo sicut oculis meis. Ego enim tunc intraui scholam Iesu, & valedixi seculo in seculum, & in seculum seculi. Decreuimus autem & hæc & alia quæ fideli stylo à principio itinerarij ipsius excerpta sunt, alicui de linguis insignibus & religiosis commendare, qui potenti virtute verborum facta lucida perducat in lucem. Vos quoque, cum hanc Epistolam susceperitis, orate pro Philippo vestro, qui vester ero, quamdiu fuero, in visceribus Iesu Christi.*

* Samsoni de Pratis, qui Archiep. ordine 50.

* al. vsu.

Esa 32. d.

CAPVT I.

De profectione Bern. Constantiam versus; Item de personis & nominibus eorum, qui miraculorum oculati testes fuerunt.

1. CVM in regno Teutonicorum verus Crucis seruus BERNARDVS verbum crucis annunciaret; necesse fuit vt Regi Conrado pro quodam pacis negotio loqueretur. Occurrit autem Franckevoert, quod in territorio Moguntino super Mogum* situm est castrum, & a Francorum vado nomen accepit. Ibidem quoque Constantiensis Episcopus Hermannus nomine, vir religios⁹ adfuit, obnixiùs supplicans, vt ad partes suas ascendere dignaretur. Cuius petitioni multa quidem negotia resistebant; maximè tamen Claravallensium suorum nimia sollicitudo, & præcordialis affectus, ad quos redire omnimodò festinabat: neque enim filiorum vteri sui mater poterat obliuisci, sed toto fere anno auulli à se viscera sua grauissimè querebatur. Vicit tamen constantia Domini Constantiensis, cum opportunè, importunè modo per se, modò per Regem & Episcopos supplicaret. Sic nimirum intolerabile sibi indicat vir benignissimus per se anxios contristari. Magis autem præualuit timor Domini, & spiritus eius, suggerens apertum sibi esse ostium magnum. Hoc enim studium eius, hæc consuetudo est, vt licèt animum habeat affectione plenissimum, nullum tamen apud eum propria obtineat affectio locum in deliberatione faciendorum, sed totum sibi vendicet diuinæ inquisitio voluntatis. Acquieuit ergò venire cum Episcopo. Et dominica prima Aduentus Domini ingressi sumus fines Episcopatus Constantiensis, & in villa cui nomen est Kentingen maxima populi deuotione suscepti. Multa ex hoc diuinæ miracula virtutis claruerunt: quæ etsi nos taceremus, lapides clamabunt: Propterea qui præsentes fuimus dignum duximus

* Mœnum. Bern. Francofurti Conradum Reg. Rom. conuenit. Herman. Episc. Constant. Bern. inuitat.

al. Kentzlingen prope Friburgum Frisgoiæ.

A annotare ea vitandæ gratia confusionis, & dubitationis abigendæ. Singulorum enim præscripsimus nomina; & singuli quod vidimus & audiuimus, certa veritate testamur. Eramus autem cum eo ego Hermannus Constantiensis Episcopus; & Ebrehardus* capellanus meus. Abbates duo Baldovvinus & Frovvinus: monachi quoque duo, Gerardus & Gaofridus: Clerici tres, Philippus Leodiensis Archidiaconus, Otto* & Franco: quibus additus est in ipso itinere Alexander Coloniensis: † Romam enim proficiscebatur, sed videns opera diuinæ virtutis, & audiens crebram Patris exhortationem, compunctus est & conuersus. Singulorum nomina ex præscriptione primarum inuenies literarum.

* al. Euerhardus.

* al. Otto. † De eodem sup. lib. 4. n. 48 & lib. 1. de viris illust. Ord. Cister. c. 7. Item inf. lib. 7 cap. 20. De Alexand. Menol. Cister. 29 Iul.

B CAPVT II.

De miraculis per B. Bernardum factis Friburgi, Basileæ locisque vicinis.

1. HErmannus *Episcopus.* Mihi sacerdos villæ *Herchheim* ob hoc ipsum vocatus indicauit hominem cæcum iam annis decem, qui de domo sua erat, Dominica prima Aduentus signatum in transitu; vbi domum rediit statim illuminatum esse. Hoc ab alio priùs audieram & in tota regione certissimum est. *Ebrehardus.* Ego à duobus honestis viris quorum alter sacerdos, alter monachus erat, C audiui duos in villa *Lapenheim** ipsa die signatos similiter, similiter illuminatos. *Philippus.* Secunda feria me præsente cæcus senex adductus est in Ecclesiam, & post manus impositionem, sicut omnes audistis, illuminatum eum populus acclamauit. *Frovvinus Abbas.* Ego hominem illum videntem vidi, & frater Gaufridus mecum. *Franco.* Tertia feria in *Frienburg** puerum cæcum mater obtulit manè in hospitio: dumque reportaret eum post manus impositionem, iussit pater inquiri à puero an videret & ego ipse secutus sum; & cum interrogassem puerum, clarè se videre

* al. Kipenheim.

* Fribourg

respondit: quod & in melius probatum est argumentis. A *Gaufridus*. Statim vt ingressi sumus Ecclesiam, adolescens claudus per signum vitæ gressum recepit. *Episcopus*. Omnes vidimus eum ante altare cum populus in Dei laudibus acclamaret. *Ebrehardus*. Ego alia ipsa die tres alios claudos erectos vidi. *Franco*. Mulierem cæcã, quæ in ingressu Ecclesiæ illuminata est & populo præsentata, omnes vidistis. *Gaufridus* Et puellam cuius arida manus restituta est saoitati, de qua inter oblationes cantatum est. *Gerard* Ego ipsa die puerum illuminatum vidi. *Otto*. Quarta Feria, cum post Missarum celebrationem Pater egrederetur Ecclesiam, mulieris manus aridas tetigit, quæ post paululum incolumitatem recepit, quod omnes audistis: ego & Franco vidimus ipsas manus. *Gaufridus*. Sic & puero, cum egrederetur vicũ, manus reddita est coram omnibus nobis. Sed & mulier clauda quam Patris iussu, dum consequi nos nõ valeret, reuersus Henricus noster super equum suum attulerat, nobis videntibus, gressum recepit in ipso loco vbi puella claudi ex vtero cœperat ambulare, & simul duæ currebant *Franco* In ipso itinere puellæ cuidam manus arida restituta est. Et ego et baculum Abbatis tradidi, & fortiter eum tenebat.

a *Episcopus*. Quid illud omisistis, quod prima die in *Frierburg* pro diuitibus sussit fieri orationẽ, vt auferret Deus velamen de cordibus ipsorum, quia pauperibus accedentibus, ipsi crucem suscipere cunctarentur. Neque enim otiosa fuit oratio: sed, vt scitis, ditissimi quique, etiam pessimi viri illius signati sunt *Philippus*. Meministis etiam cæci illius senis, qui in via signatus est, & quemadmodum sensit Pater sanctus exisse virtutem, non a se quidem, sed a verbo virtutis & signaculo vitæ; remisit enim cum paululum processissemus, qui inquirerent an videret, & inuentus est videns. *Gaufridus*. Ipso

Crocingen. nobis secretò confessus est, quod sæpius futura erga eos quos signabat beneficia præsentiret, & de surdis illis mulieribus, quæ eadem illa die, in villa *Crocingen*, per quam transiuimus, videntibus nobis auditum receperunt, ad tactũ Prioris, sicut ex ipsius ore audiui, locutus est Deo, C quod nullum adhuc surdum hac vice beneficium sensisse cognouisset, & sine hæsitatione tetigit eas. *Ebrehardus*. Ego cum duabus illis etiam adolescentem vidi, qui in ipsa hora fuerat illuminatus. *Episcopus*. *Herzerctheim* * quarta feria manè, post Missarum solemnia, puellam cui restituta manus est, ego obtuli. *Philippus* Et ego puerum surdum & mutum ab vtero quem pronous audistis rectè loquentem & audientem clarè.

*al. Heytersheim v. 4 n. 30

Episcopus Ego ipse allocutus sum puerum, vbi signa-

3 tus est, & liberè statim respondit, & omnes audistis populi vociferationem. *Gaufridus*. Vnde ei verba quæ nunquam audierat? *Episcopus*. Ab eo qui linguas infantium facit disertas. *Gerardus*. Hoc erat quod præcedente vespera secretò colloquentibus Pater dixerat: Neminem adhuc mutum in hac vita se vidisse loquentem: Et post paululum, cùm soleant, inquit, qui muti sunt a natiuitate, etiam surdi esse, mirum valdè est an aliquando sic curentur, vt linguam quam penitus ante non nouerant, subitò intelligant, & loquãtur. *Philippus*. Puellam clau- D dam, quæ ibidem erecta est, & gressum recepit, & puerũ illuminatum omnes vidimus. *Frowinus Abbas*. Infantulum cæcum mater attulerat, & signatus receperat visum: sed illa adhuc nesciebat, donec ego puero pomum obtuli, & extensa manu apprehendit illud. Et ex hoc probatus est videre *Ebrehardus* Cum educeretur Vir sanctus de Ecclesia, immò deportaretur magis ante ostium, me præsente & vidente claudum signauit, & tulit baculo eius, & ille exiliens ambulabat. *Philippus*. Cæcũ à natiuitate puerum, cuius dum egrederemur Pater beatus aperuit oculos, & ego vidi, & populus multus qui aderat, & nos ferè omnes. Similiter ex media parte corporis paralyticum, cui etiam osculum dedit post signaculum, & statim sanus factus est coram nobis; nam & manum eius aridam ante curauerat. In villa *Stieng* cæca

Stein. ab annis quatuor mulier in aquæ transitu illuminata est coram populo, & omnes ferè vidimus eam. *Gerardus*.

A Ego in eadem via puellam vidi, cuius manus arida sanata est, videntibus & acclamantibus multis.

4 Basilea. *Episcopus*. Sexta feria, Basileæ post sermonem habitum & datas cruces, mulier muta oblata est Viro Domini, cuius cum tetigisset linguam, statim solutum est vinculum oris eius, & loquebatur rectè: Hanc ego vidi, & ei locutus sum: sed claudum qui antea gressum receperat, de quo sic acclamauit populus, quis vestrum vidit? *Otto*. Omnes vidimus eum. *Ebrehardus*. Ego & milites Domini mei ipsa die, id est, sexta feria puerum vidimus, quem ad hospitium sancti Viri cæcum mater adduxerat, & reducebat videntem. *Gerardus*. Multa eo maximè die facta sunt, quæ præ tumultu scire nequiuimus. Audiui enim ipsum dicentem, quod cæcos eo die tetigisset, quos credebat omninò illuminatos esse aut citò illuminandos. *Episcopus* Sabbato iuxta castrum *Rinvelt* puer

Reinfelden.

claudus erectus est, & ego cum audiuissem vociferationem (præcedebam enim) redij & inueni ambulantem claudum in medio populi exultantis. *Ebrehard Secking*.

Seckingen.

B Vespere Sabbathi, dum egrederetur Ecclesiam homo Dei, puer, cuius erant nerui ceruicis indurati, & caput erigere, aut circumducere non valebat, oblatus est, & vbi signatus est redijt, solutis neruis, exerit caput & liberè circumspexit. Seruiens meus, qui in ipso hospitio pernoctauit & puerum vidit, mihi hoc indicauit, cum aliis sociis meis.

5 Dominica, Adventus *Gaufrid*. Ipsa est villa, vbi manè die Dominica, puero manus restituta est; & alter claudus à natiuitate gressum recepit; & duo claudi, alter vir, & altera mulier in egressu villæ erecti sunt, & baculis quibus sustentabantur abiectis, liberè incedebant magnificantes Dominum. Nec longè processeramus, & ecce mulieris manus inualida signata est & sanata. Omnes hoc vidimus, & ad singula clamor factus est, & exultatio magna, hominem etiam mente captum, quem in eadem villa Pater signauerat, & statim quietum ac sanè loquentem & agentem gratias vidimus, & ex hoc sanum permansisse audiuimus. Redeuntes iuxta eandem villam Sacerdoti locuti sumus; & C dixit ex his de quibus certi erant, ipsa die ibi aut erectos aut illuminatos Vesperi quoque, vt Dux Conradus occurrit, claudus puer coram eo, & militibus gressum recepit, videntibus etiam nobis. *Episcopus*. Ibidem contigit, quod modò sileo, sed suo loco à vobis velim commemorari. *Ebrehardus*. Ipso die in ingressu Ecclesiæ *Duningen*, alterum claudum erectũ vidimus & ambulantem. Manè secunda feria, ex vtero claudus in ingressu eiusdem Ecclesiæ, me præsente & vidente, gressum recepit. Puer quoque quem in hospitio nostro manè mutum videramus, coram nobis locutus est. Sed & hospita nostra nobis testabatur, neptem suam, quæ quadraginta annis cæca fuerat, a quarto anno ætatis suæ, ipsa die illuminatam. *Gerard*. Ego in hospitio die ipsa puerum cæcũ illuminatum vidi. *Philippus*. Et ego adolescentulam cæcam quæ propè villam illuminata est, quam & ex nostris, & ex populo multi viderunt.

Daningen vel Dangen.

6 *Gaufridus*. Multa eo die vidimus quorum iam non possumus recordari. Vnum tamen occurrit ipsa quam D vidi lætitiæ magnitudine, ad memoriam reuocante. Dico autem de muliere quam diu claudam in villa quadã, per quam transiuimus, erectam vidimus omnes. *Ebrehardus* Ego cum militibus Domini mei contulit, & ex his quæ tam illi viderunt quam ego ipse, numerauimus triginta sex miracula quæ facta sunt ipsa die: Cæci vndecim illuminati sunt; claudis decem & octo gressus redditus est. Mancis vndecim manus restitutæ, surdus vnus audiuit. Si plus in summa veniunt quam triginta sex, inde est, quod priùs personas numeraueram, modò signa. Nam erga puellam vnam multa sunt facta, quæ cæca, clauda vtroque pede & muta erat, & alteram manum aridam habens: ad multa etiam alia cantantem audiuimus populum qui sequebatur nos, sed quia reuerti nequiuimus, non vidimus ea

7 Schafhausen. *Philippus*. Tertia feria *Scafhusen* multa amisimus, quia tumultus intolerabilis erat, & omninò abstinere oportuit Patrem à benedictione infirmorum & fugere,

adeò se populus iunlcem comprimebat. *Ebrehardus.* Ego ipse ante altare rogabam obnoxiùs, ne cui manus imponeret, prorsus ignorans qua ratione posset educi. *Philippus.* In ingressu tamen Ecclesiæ clauda gressum receperat, me præsente, & populi cantum omnes audistis. Vidimus & alteram claudam, quæ egredientibus nobis de villa supra montem signata est, & confestim solutis neruis liberè ambulauit. *Ebrehardus.* Me vidente in eadem surdus recepit auditum, & mulier gressum quæ clauda fuerat vtroque pede. Audiui etiam à milite quodam Domini mei qui in ipsa turba sanctum Domini defendebat, & præsens erat omni hora, quod aridum brachiũ cuiusdam sanatũ sit, & claudus ambulauerit. *Episcopus.* Feria quarta manè in ingressu Ecclesiæ me præsente, & vidente cum populo, & fratribus nostris, claudus vtroque pede, & manum habens vnam aridam ab vtroque incommodo liberatus est. & liberè ambulabat & mouebat manum. *Philippus.* Cæcum puerum qui ibidem illuminatus est, ego vidi.

CAPVT III.

De miraculis Constantiæ, & per viciniam à B. Bern. editis.

8 BAldouinus Abbas. Vbi Rhenũ transiuimus, cãtus ille quem audistis (omnes enim in altera parte remanseratis) populo præoccupante naues, fuit pro erectione claudi cuiusdam pueri quem ego vidi *Gaufridus.* Cæcum senem qui in eodem itinere, dum transiremus villam lumen recepit, ego vidi, & mulierem claudã longo jam tempore, quæ sub manu benedicentis exilijt: cui sic congratulabantur omnes qui nouerant eam priùs: curru enim venerat, & pedibus reuertebatur. *Philippus.* Puerum vtroque brachio impotentem Pater signauerat. cuius dum alterum brachium extendisset: vnus ex militibus alterum dum ei offerre vellet, coram omnibus nobis extendit. *Gaufridus.* Omnes vidistis quantum exultauit mulier insolitam lucem mirata quę iuxta Lacum illuminata est. *Episcopus.* Puerum paralyticũ parte media signatum atque sanatum milites nostri se vidisse testantur Filium quoque militis cuiusdam, cuius erat manus arida. vt videbatur, fere duodennem, cum adduceretur ego vidi, statim verò cantantes audiui & inquisiui quid accidisset. Miles autem quidam respondit sanatam manum filij Domini sui. *Alexand.* Ego hunc sanatum vidi *Gaufridus.* Ego alterum vidi pauperem adolescentulum cui manus arida restituta est, in villa proxima Constantiæ.

9 *Frowinus Abbas.* Quæ Constãtiæ facta sunt præ tumulto pauci viderunt: ego tamen cæcum illum, qui feria quinta ante altare illuminatus est, vidi *Abbas Augiensis* adduci præceperat eum cuius medicus erat Puer quoque de hospitio nostro quem ego ipse adduci feceram, ipsa die signatus (claudus enim erat) gressum recepit. Sed & pro tribus alijs signis in Ecclesia cãtatum est, & campanæ pulsatæ sunt, licèt nemo nostrum viderit quid ageretur. *Gaufridus.* Nulla sic ignorauimus sicut ea quæ Cõstantiæ facta sunt, quia nemo nostrum se turbis immiscere audebat: & nos hæc quæ vidimus loqui proposuimus Ex eis quæ feria sexta facta sunt, nihil vos vidisse arbitror ipsa die. Nam Sabbato manè inter oblationes puerum vidimus cum multa deuotione gratias agentem Patri, cuius oratione ipsa feria sexta amissum recepit gressum Cuius deuotionem Vir sanctus intuens, ad meipsum conuersus, ait: *Non est inuentus qui rediret & daret gloriam Deo nisi puer iste* Priùs autem in ipsa oblatione, adolescens surdus iam duodecim annis, sicut ipse confessus est, sub manu signantis beneficiũ sentiens exclamauerat in gaudio & exultatione quod recepisset auditum. Omnes eum vidimus, aliqui etiam ex nostris locuti sunt ei. Sic & mulierem claudam quæ ibidẽ gressum recepit vidimus, & puellam claudam quæ similiter est erecta: Altera quoque puella quę surda erat, ibidem recepit auditum. Hæc vt scitis Constantiæ in capella Domini Episcopi facta sunt sabbato.

Constantiæ plurima facta miracula, sed fere incognita.

Philippus. In Solio cum iam pararet exire, mulieris manus inualida sanata est, & hanc ego vidi *Baldouinus Abbas.* Ego adolescenti illi qui in exitu ciuitatis auditũ receperat, locutus sum cum populus exultans vociferaretur. *Philippus.* Vespere sabbati in hospitio apud *Vvintertbur* puellam mutam vidistis, cùm eam mater adduceret. & quomodo postea redierit loquens, ipsi scitis: de multis enim interrogata liberè respondit: Nam mane Dominica die præ tumultu omnes existis Ecclesiam, nec vidistis quæ fiebant, licèt clamorem populi vociferantis audiretis Ego autem vidi puerum media parte corporis paralyticum, cui & brachiũ, & manum, & tibiam simul, & pedem quæ omnia inualida erant, virtus diuina restituit ad Patris benedictionem. Duabus quoque, claudæ alteri quidem pede vno, alteri verò vtroque, gressus redditus est, & has pręsens vidi *Alexand.* Ipsa die in via nobis videntibus puer claudus gressum, & mulier surda auditum recepit: sed prope *Turegum* coram multis qui occurrerant, claudus erectus est. *Gaufridus.* *Turegi* secunda feria mane in Ecclesia cæca mulier illuminata est. Hanc ego vidi cæcam cum adduceretur; & cum manus ei imponeretur præsens adfui, & protinus illuminatam vidimus vniuersi *Franco.* In eadem Ecclesia, puella clauda gressum recepit, & mutus loquelam præsentibus & videntibus nobis. *Philippus.* Similiter & puella cæca, visum: Multa quoque ibidem facta sont quæ nemo ex nobis videre potuit præ tumultu. 10.

Vvintenthur

Turegum, modo Tigurũ prius nomen modernis Scriptoribus vsitatum fuisse testatur Beruus in German.

Gerardus. Vbi fluuium *Lindemach** transiuimus, cui soperpositus est vicus ille, infra dimidium milliare duo pueri manci manus, mutus vnus loquelam, surdus vnus auditum, senex cæcus visũ, coram omnibus receperunt Hæc nos omnia vidimus, & certissimè ac diligentissimè probauimus, acclamante ad singula mansuetudine quę Sanctum Domini deducebat in lætitia & exultatione. *Philippus.* In ipso itinere clauda erecta est quam in humeris deportatã vbi signauit Pater, deponi iussit & ambulare, hæc erat cui sic congratulabantur vicinæ mulieres, & omnes qui nouerant eam: sed & surdus quidam, ipsa die iuxta viculum per quem transiuimus coram nobis recepit auditum. *Gerardus.* Feria tertia profecti manè à viculo cui nomen *Birbouermesdorff* priusquam fluuium *Rusam* trãsiuimus, duas mulieres claudas vidimus in itinere erectas, vtriusque directionem Pater dum eas agitaret, siue vlla hæsitatione cognouit. Substitit enim & vtramque deponi fecit & liberè ambulabant magnificantes Deum *Alexand.* Ipso die iuxta viculũ puer intorto & rigido collo sanatus est coram nobis, & liberè caput mouebat. *Ebrehardus.* Vnum omisistis quod ego vidi, & populus multus villæ quæ dicitur *Fricben*, omnes enim pręcedebatis. Ibi Clericus quidam de villa quę dicitur *Seckingen*, obnixiùs rogauit sanctum Domini dũ ingrederetur villam, vt aliquod faceret signum. quia populus durissimus erat: & ecce mulierem claudam ab annis viginti offerebant, quam vbi signauit Pater, iussit deponi, & liberè ambulauit. 11

* Lindemacus, alias Limagus, amnis qui Tigurinum secat: cuius vtraque pars tribus pontibus iungitur.

Birbouermesdorff.

Fricken.

Alexand. Manè quarta feria apud castrum *Rinvelt*, vbi pernoctaueramus, priusquam intrauit Vir sanctus Ecclesiam, in atrio exteriori intortum collum pueri sanauit, & puellæ manum inualidam reddidit sospitati. *Gaufridus* In Ecclesia post Missæ celebrationem, puellam ei obtulimus quæ ex vtero matris suæ cæca vix lucem solis videre poterat, nec aliud discernere. Cuius oculos sputo liniuit Pater beatus, & continuò clarè vidit & omnia discernebat. Ibidem quoque surdus auditum, & cæcus quidam visum recepit. *Alexand* Puer etiam alter, cuius nerui ceruicis obdurati & retracti caput circumducere non sinebant, in Ecclesia sanatus est ipsa hora. In via quoque, contracta mulier & omnino impotens, quam in ventilabro deportauerant in occursum sancti Viri, vt signata est, exiliit clamitans, & facta est lætitia magna in populo. Sed & prope *Basileam* vir quidam, qui grauiter audiebat, clarum recepit auditum. 12

Rheinfeld.

Quinta feria ante lucem egressi festinauimus *Ronascle.* In ipso autem itinere surdus quidam recepit auditũ, & puer altero oculo cæcus, vidit vtroque: Nec latuit 13

Ronacle.

Patrem, sed cum paululùm pertransisset eos, misit qui scrutarentur & inuentum est ita. *Ebrehard.* Cum misisset te, (inquit ad Alexandrum) vt videres an puer illuminatus esset, conuersos ad me qui prae populis incedebam ait: *Deus aperuit oculum pueri illius.* Sexta feria in Ecclesia *Ronafcle*, vbi intrauit, puer allatus est, altero oculo patrum, altero nihil videns, & continuò clarè vidit vtroque: Omnes vidimus eum. Nam continuò etiam alio signo conclamatum est, & dicebant cęcũ illuminatum esse, sed videre eũ nequiuimos præ tumultu. *Franco.* Puerum quemdam claudum, qui post sermonem habitum ad plebem, erectus est in ipsa Ecclesia, de quo etiam vociferati sunt, ego ambulantem vidi in medio populi acclamantis. *Episcopus.* Sabbato in Ecclesia *Berche* post Missarum celebrationem, clericus altero oculo cæcus iam per quinquẽnium, visum recepit. Et ego eum vidi agentem gratias & exoltantem. *Otto* Priùs ibidem conualuerat puer intortum habens collum, cuius, sub manu Patris, nerui crepuerunt & relaxati sunt, & pueri pater, & puer ipse incredibiliter; lætabantur omnes: audistis cantantem populum: ego puerum vidi. *Gerard.* Adolescentem cuius arida erat manus cum brachio toto, & ibidẽ curatus est, omnes vidimus. Et puellam, quæ Dominica quarta Aduentus Argentinę in Ecclesia post Missarum celebrationem erecta est: de qua sic exultabat Pater, sic populus acclamabat. *Philippus* Ipsa die priùs quã nauem ingrederemur, puer claudus erectus est, & coram populo liberè ambulabat, & qui aderant vociferabantur cum gaudio sicut omnes audistis. Secunda feria in naui proficiscebamur, & non poterant accedere qui infirmabantur, vespere tamen *Bagenbuch* in hospitio mulier clauda gressum recepit. *Gerard.* ipsa hora qua mulier superuenit, querebamur inuicem nihil nos ea die vidisse, & illa statim sine baculo ambulare cœpit gratulabunda & laudans.

Berche.

Argentina.

Bagenbuch.

CAPVT IV.

B. Bernardus venit Spiram in vigil. Natiu. Dom ad Conuentum Imperatoris & Principum & de miraculis ibidem patratis.

14. TErtia feria, vigilia fuit Dominicę Natiuitatis, & naui venimus Spiram: ibi enim diem festum celebrauit Rex Conradus, ibi coronatus est: ibi adfuit Episcoporum Principumque cõuentus. Illuc Pater sanctus aduenit inter principes quosdam pacem cupiens reformare; quorum immicitiis ab exercitu crucis Christi multi detinebantur: Verumtamen non crebra solent in illis conuentibus apparere miracula, nec dignatur Deus, vbi tantus est concursus multitudinis curiosæ, reuelare gloriam suam: sed non fuit otiosus Patris aduentus, ibi enim factum est (vt ipsius verbis vtar) miraculum miraculorũ. Siquidem Rex signatus est præter spem omnium, qui conuenerant: cucurrit velociter sermo viuus & efficax: verè ibi probatum est, quòd *cor Regis in manu Dei est.* Priùs enim apud *Frankenvoert* Regem secretò conuenerat Vir beatus, admonens vt ipse saluti propriæ prouideret in tempore misericordiæ vberis. Cui cum respondisset nullum sibi huius militiæ inesse propositum: tacuit Vir mansuetissimus dicẽs, non esse paruitatis suæ importunius instare Regiæ maiestati. Sic & Spiræ cum in sermone publicè iam secundò Regem, sicut priùs peregrinationis admonuisset ex nomine, die tertia cũ beati Ioannis Festiuitas ageretur, secretò aggressos eum solita mansuetudine, suggerens prouidendum omninò, ne sic præteriret eum pœnitentia leuis, breuis, honorabilis, salutaris quam ad saluandos peccatores diuina pietas excogitauerat. A quo hoc tandem responsum obtinuit, quod deliberaret secum & consuleret suos, sequenti die super hoc responsurus. Exinde intra Missarum solemnia, beati Patris animum cœpit spiritus stimulare diuinus, vt præter morem nullo rogante diceret, non oportere sine sermone præterire diem. Quid multa? Incurrit est, & in fine sermonis Regem, non vt Regem, sed vt hominem tota libertate conuenit. Proponebat enim futurum iudicium, hominem ante tribunal Christi astantem, imperantem Christum & dicentem *O homo, quid debui tibi facere & non feci?* Ex hoc autem numerans regni culmẽ, diuitias, consilia, virilem animum & corporis robur. His & huiusmodi verbis commouit hominem, vt in medio sermone nõ sine lacrymis exclamaret: *Agnosco prorsus diuina munera gratiæ, nec deinceps, ipso præstante, ingratus inueniar: paratus sum seruire ei, quandoquidem ex parte eius submoneor:* Dixit & ecce populus rapiens verbum de ore loquentis exclamat in laudem Dei, & resonabat terra in voces eorum. Continuò signatus est Rex, & vexillum ab altari per manũ Patris suscepit, quod ipse in exercitu Domini manu propria deportaret. Signatus cũ eo nepos eius Dux Fridericus iunior, signati alij Principes, quorum non est numerus. Ipsa autem die iuxta capellam, vbi Pater sanctos Missam celebrauit, puer claudus me præsente gressum recepit.

Conradus Rex signatur cruce ad sacram militiam, v. Otton. Frising li. 1 de Frid. Imp c. 39.

Vide gratiã & efficaciã verborum Bernardi Regem ad sacram militiam exhortantis.

Fridericus iunior Conradi Nepos cruce signatur & Principum plurimi.

15. *Ebrehard.* Sabbato manè cum Innocentum festus ageretur dies, exeunti de hospitio Patri sancto occurrebã adducens mecum militem qui signari volebat, & ecce in media turba puerum cæcum intueor: quid vult, inquit, puer iste? cuius verba cum minùs intellexissem, quod Romana lingua loqueretur: adhuc, inquit, puerum ad me: factum est vt imperauit, & confestim signatus puer visum recepit Ego ipse in multis probaui quod clarè videret. *Gerard.* Post Missæ celebrationem in capellam, quæ dormitorio Canonicorum adiacet, inductus Vir Dei virum signauit vno cæcum oculo, & visum statim recepit, cuius & cæcitas prima, & illuminatio secunda diligentissimè probata est. Sic & surdum dum ab Ecclesia rediret impresso crucis signaculo fecit audire, immittens digitos in aures eius, & hoc vidimus & probauimus. *Episcopus* Sic & cæcum illum, qui Dominica ante altare illuminatus est, dum graduale caneretur, quem ego ipse obtuleram. *Ebrehardus.* Multa ibidem facta arbitror quæ non vidimus; sæpe enim cantantem audiuimus populum, & nemo ex nobis irrumpere potuit, vt videret quid ageretur: vnum tamen surdum qui ibidem recepit auditum, ego vidi, & ego obtuli eum.

CAPVT V.

De aliis miraculis Spiræ factis.

16. PHilippus. Ipso die cõuentus factus est, vbi manifestè Spiritus adfuit: neq, hinc cuiquam dubitare licebit. Conuocauit enim Rex omnes principes & milites qui signati erant, simulque residentibus vniuersis exhortatus est eos Pater sanctus, non humanis sermonibus, sed diuinis. Vbi verò egressi fuimus, & Rex ipse cum principibus sanctum Domini deducebat, ne comprimerent eum turbæ, puer claudus oblatus est ei coram Rege. At ille signo crucis edito puerum erigit, & iubet coram omnibus ambulare. Quanta lætitia, quanta exultatione puer deductus sit, quis loquatur? Conuersus autem Pater sanctus ad Regem, *Propter vos*, inquit, *factum est hoc, vt noueritis quia Deus verè vobiscum est, & acceptum est ei quod cœpistis* Ipsa hora priusquam egrederemur hospitium, puella erecta est, & cæca mulier illuminata. *Ebrehardus* Manè secunda feria cum ad Ecclesiam Vir sanctus proficisceretur, multitudo languentium impediebat nos, & omnes præcedere iussimus. Nec mora, claudus quidã ante altare erectus est: vtrum esset signatus, ignoro. Ambulantem tamen vidi & ligni pedem in Ecclesia pendentem. *Otto* In capella Regis ipso præsente puer claudus ex vtero gressum recepit. *Ebrehard.* Eadem die alij duo, claudus alter, & alter curuus erecti, & me præsente ad maiorem Ecclesiam ab vniuerso populo sunt deducti. Nam vociferationem & sonantes campanas omnes audistis. Vix redieram domum & ecce iterum clamor, iterum compulsatio Festinaui ad Ecclesiã, & duos iterum claudos adduxerant, qui ipsa hora receperant gressum.

Sermo S. Bern. ad signatos.

17. *Gerard.* Vespere dum rediret Pater à curia Regis, multitudo languentium hospitij ianuas obsidebat, quos in ordinẽ fecimus residere & singulos tetigit ac sanauit.

Ibi puer claudus ex vtero gressum recepit. Alter cæcus vno oculo illuminatus, & vir claudus ab annis decem erectus Hos ego vidi statim sanatos sub manu benedicẽtis Vnus è fratribus nostris, vnum adhuc surdum qui auditum recepit, se vidisse testatur, & mulierem gratias referentem, quod à dolore capitis conualuisset. *Ebrehard.* Feria tertia puer cæcus illuminatus est quem ego vidi. *Philippus.* Item vir quidam in præsentia Regis & Principum, vnius oculi visum recepit In ipso loco factum est vnde plurimum congratulabamur, eo quod præsens esset Dux quidam Græcus missus à Rege Constantinopolitano Hic in capella Regis loquebatur Patri nostro, cũ mulier cæca oblata est: vbi verò signata est coram eo, statim illuminata est, & homo ille compunctus est plurimũ in hoc verbo. Sic & circa vesperam adstante Rege, & ipso Duce, & Principibus multis, puer claudus offerebatur. Protinus autem fiducialiter loquens vir fidelis audientibus omnibus ait; *In nomine Iesu Christi tibi præcipio, surge & ambula.* Sonuit vox virtutis, & secuta est virtus: surgénsque puer, liberè ambulabat, & priùs quidem trementibus membris vel tibiis ibat, sed paulatim sub oculis omnium roborabatur.

Bern agit cum Duce quodam Græco ab Imper. Cõstantinop. misso.

18 *Gerard.* Anselmus Episcopus Hanenbergensis in fronte & faucibus grauissimè patiebatur, vt via aliquid gustare posset, aut loqui. Hic ergo rogabat beatum Virum dicens, quia deberes etiam me curare Cui iucundè respondens, si eandem, inquit, haberes fidem, quam habẽt mulierculæ, posset tibi fortè prodesse. At ille: Et si ego (ait fidem non habeo, saluum me faciat fides tua. Tandem signauit eum Pater & tetigit: & continuò dolor, omnisque tumor abscessit. *Philippus.* Victa est curiositas nostra, quia crebra miracula quotidie coruscant. In octauis Natiuitatis Mariæ, dum ad Ecclesiam proficisceremur, in claustro Canonicorum puer claudus gressum recepit, & coram ipso Patre nostro ambulabat exultans. *Gerard.* Inter Missarum solemnia curuus puer erectus est: & hunc vidi cum ad altare deduceret mater incolumem, vt offerret pro adepta salute candelam. *Otto.* Post Missarum celebrationẽ mulier clauda gressum recepit, quam nos vidimus omnes ambulantem. *Gerard* Multa quidem & hac die & sequenti collata beneficia languẽtibus vidit Rex ipse, vidit curia, vidit vniuersa ciuitas Spirensis, à cuius memoria deleri non poterunt in æternum. Nostra quidem scedula, vbi hæc annotaueramus, negligentia cuiusdam fratris amissa est, parcat ei Deus. Tria tamen occurrunt memoriæ, nam cætera inuestigare non vacat. Feria quinta pueri duo, quorum vterque oculi vnius lumen amiserat, in hospitio illuminati sunt, & paralyticus curatus est quem deportauerant in grabato. *Philippus* In capella Regis dum perficeretur reconciliatio, pro qua nominatim venerat Pater beatus; signauit hominem, cuius caput sine intermissione tremebat, & sanatus est ipsa hora. Puer etiam claudus ibidem erectus est. *Gerardus.* Vespere in hospitiis duo cæci illuminati sunt coram nobis. Manè sexta feria coram nobis cæcus visum recepit.

Spiræ plurima per Bern. edita miracula.

19 Sed eundum est nobis, & qui hæc deportaturus est, nuncius iam festinat Quærimus proinde, quid Dominus Episcopus reseruauit. *Episcopus.* Optimè factum est, vt me commoneres: nam mihi fateor prorsus a memoria exciderant. Sagittarius quidam seruiens ducis Conradi, cum nobis Dux occurrisset, detrahebat verbo crucis, & Sãctum Dominum blasphemabat, dicẽs, quia non plus ille signa facit quàm ego. Vbi ergo ad imponendã manum infirmis Pater substitit, accessit homo, & vidit cui derogauerat, statimque cecidit exanimis, & diu iacuit sine sensu. *Alexand.* Ego illi proximus eram quando cecidit, & equus quidem immobilis stabat Iniquus autem ille impulsus, subitò virtute diuina cecidit retrò. Obstupuimus omnes, & aduocauimus Patrem, nec priùs ille miser surrexit, quàm descendens & orans erigeret eum. Sic in se ipso cognita virtute, cui priùs detrahebat incredulus, sequenti die signatus est ad præceptum Patris nostri, in exercitum Domini profecturus. *Episcopus.* Per omnia benedicta miseratio Domini, qui nouissimæ huic generationi vnum saltem ex antiquis sanctis reseruauit, vt tanquam lucerna ardentissima temporis huius tenebras vita, doctrina, miraculis cõsecraret. Felices vos qui sub pennis eius speratis, & satiamini ab vberibus consolationis eius: felix congregatio, quæ tanto Patre lætatur; cuius nos miseri seculares tenui saltem notitia gloriamur.

CAPVT VI.

Epistola Monachorum Clara-vallensium & Comitum S.Bern. ad Clericos Eccl. Coloniensis.

DOminis & amicis suis Clericis Ecclesiæ Coloniensis salutem dicunt Fratres & amici eorum Euerhardus, Gerardus, & Gaufridus monachi qualescumque, Philippus Leodicensis; Volmarus Constantiensis, & cæteri tyrones spiritualis militiæ, quos Vir sanctus eripuit de medio Babylonis.

20 Ante omnia decet nos ex ipsis medullis cordium tibi gratias agere, Domine Deus noster. Multiplicasti enim super nos misericordiam tuam, & magnificasti facere nobiscum: immemor omnium iniquitatum nostrarum, quibus dignè puniendis nec ipsa quidem gehenna sufficeret. Et vnde hoc nobis peccatoribus vtique pessimis omnium, quos tua ordinante patientia, tellus in vita cogitur sustinere? Vnde hoc nobis vt sub tantæ sanctitatis patrocinio respiremus? O, verè inæstimabilis cumulus miserationis! ò incomprehensibilis diuinę pietatis abyssus! Accumulauit gratiæ suæ munera super Virum quem elegit, vt ad eum colligat vndique desperatissimos peccatores, in quo securiùs habeant sibi repositam sanctitatem: vos autẽ Charissimi. *Vsquequo graui corde* a? Nónne si in Tyro & Sydone factæ essent virtutes quæ in vobis factæ sunt his diebus, egissent pœnitentiam in cinere & cilicio? b Ad signum vnum aliquando cõuersa legimus de populo, vtique duræ ceruicis, hominum tria c millia, cum in porta templi mendicantẽ claudum de ore Petri prolata vox virtutis ambulare fecisset. Quantos in breui Ciuitas Coloniensis vidit erectos? Et multi quidẽ de populo, ad quod vocabantur conuersi sunt, & oblatam sibi à summo Pontifice indulgentiam, & indictam penitentiam deuotissimè susceperunt.

[a Psal. 4. b Matth. 11. c Actor. 3. & 4.]

21 Sed certè nisi abundauerit iustitia vestra plusquam eorum, non intrabitis in regnum cælorum d. Laici de mundo sunt, licitè cogitant quæ mundi sunt. Apostolis dictum est: e *Vos de mundo non estis, sed ego vos elegi de mundo*: quorum vos hodie occupatis loca, quorum stipendiis viuitis, quorum potestatem tenetis, quorum auctoritate polletis, quorum vobis vendicatis honorem, cum quibus (vt pace vestra dixerimus) communia vobis sunt omnia, præter conuersionem & conuersationem, præter opera & voluntatem, præter vitam denique & opinionem. Si in terra pasci gregem viderit, quis miratur? Pastorem autem similiter incuruari deorsum, similiter inhiare terrenis, & que inferiùs sunt quærere, nunquid non ridiculum est, & abusio magna? *At nunc erubesce Sydon* f, ait mare, g *Publicani & peccatores præcedunt vos in regnum Dei.* Desperata est plaga cleri huius, à planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Ditata est Ecclesia terrenis possessionibus, sed virtutib° spoliata. Neque enim longa eis esse potuit cohabitatio, ex quo pauper factus propter nos Rex gloriæ, ita paupertatem elegit vt diceret, h *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Heu! heu! videmus venenum additum Ecclesiæ, sicut dictum est Lodouico quem nominatis Pium, qui præcipuè ditauit Ecclesias Legimus enim in historia eius, quod audierit vocẽ dicentem sibi †: *Venenum Ecclesiæ addidisti.* An fortè vobis videtur absonum, venenum interpretari diuitias? Christus etiam in Euangelio spinas vocat i: & Apostolus eas, laqueum definit esse diaboli. k *Quicunque*, inquit, *diuites volunt fieri in hoc sæculo, incidunt in tentationem & laqueum diaboli.* Euadant ergo, qui

[d Matth. 5. e Ioan 8. f Esaia 23. g Matth. 21. h Luc. 14. † v Not. ms. i Marc 4. k 1. Tim 3.]

Ecclesiastici laicis vita & moribus dissimiles esse par est.

Diuitiæ venenum ecclesiæ.

volunt fieri pauperes & securè decantent, quia, *Laqueus contritus est, & nos liberati sumus*l. Agnoscite vocem iucundam qui laqueum hunc transiliistis (fratres vestros loquimur, qui adhuc inter vos solo tantùm corpore detinentur.) Neque enim otiosus fuit, videlicet ad Clerum, sermo Domini, vt magis inexcusabiles sint, qui adhuc in perditione persistunt: immò faciliùs trahat cæteros funiculus triplex, qui difficilè rumpitur: cum verbo & signis, etiam proximorum accedat exemplum. Protrahunt epistolam, vt videtis, vbertas materiæ & desiderium feruens, quo vos omnes habere cupimus socios in visceribus Iesu Christi. Veruntamen supersedendum est nobis, præsertim quòd copiosiùs hæc & efficaciùs ab ipso Patre nostro annunciata sunt vobis. Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

l Psal. 123.

† Alij id Constantino M. tribuunt, post factam donationem Ecclesiæ*. Confirmat Hieron. in vita Malchi. *Ecclesia*, inquit, *postquam ad Christianos Principes venit, potentiâ quidem & diuitijs maior, sed virtutibus minor facta est.*

* v. Bessaum Fer. 4 Do. 1. Quadr.

21. Multi ex vobis curiosè legerũt exemplar libelli quod ad illustrem Henricum Regium, spiritu magis quàm sanguine, misimus de signis quę vidimus à prima Dominica Aduentus vsq; ad discessum nostrum à Curia, quæ nuper Spirę habita est. Multi adhuc petunt, vt quę facta sunt apud vos, non negligamus adiungere: quod hæc vobis dulciùs sapiant quæ præsentes ipsi vidistis. Quod triplex nobis consideratio persuasit, vt & noui fratres, dum secularibus adhuc terminandis negotiis detinẽtur, in lectione hac recalescant; & cæteri cogitent, quale sit quod amittunt, qui tanto Patri, (quem profectò vbi Deus sustulerit, multi lachrymabiliter plangent, quod eum dissimulauerint, dum vocaret) animas suas committere, aut illecti voluptatibus nolunt; aut trepidant cordis pusillanimitate retracti. Sed & habeat (vt dignum est) nobilis Ecclesia Coloniensis memoriale sempiternum earum rerum quarum præsentia meruit exaltari. Non quidem vt nostrum hoc scriptum reseruandum sit: sed vt luculentiùs hæc & digniùs scribant, qui scientiam habent, & possunt diligentiam adhibere. Nec dubitamus multò plura & apud vos, & in itinere miracula claruisse, quàm tunc potuerimus nosse, aut possimus nunc recordari. Sed certissima tãtùm & probatissima scripsimos: ea quoque addere proposuimus, quæ singulis adhuc diebus per fidelem seruum & deuotum famulum virtus Omnipotentis mirabiliter operatur. Sed & pauca ex his quæ vidimus à Spira vsque ad Coloniam huic annotationi præmittenda credidimus, vt priori narrationi ista cohæreant. Nonnulla quoque ex his quæ præsentes viderunt venerabiles Abbates Theodoricus † Campẽsis, & Herveinus * Steinueldensis, sicut ab eis accepimus, sub eorum nominibus sunt descripta.

Miracula S. Bern. sequẽtia in gratiã Eccl. Coloniensis descripta.

† Theod. II. Abbas Campensis electus anno 1136.

* al. Ebervinus.

CAPVT VII.

De miraculis à Spira Coloniam vsque per Beatum Bernardum editis.

23. IAm quia reuerendus Episcopus Cõstantiensis abest, locum eius Clericus ipsius, noster iã frater Vvolkemarus suppleat in hac relatione, & primus ipse loquatur *Vvolkemarus*. Vtinam inter nomina electorum nomen meum iubeat Deus adscribi. Vtinam in libro vitæ vel vltimum inueniatur ipsius oratione & meritis, in cuius laude præsenti, primùm id fieri vestræ placuit sanctitati. Sexta igitur feria, sicut prioris libri finis declarat, soluta est Curia Spiræ, & nos *Vvormaciam* festinauimus, vbi Pater sanctus, licèt obnoxiùs rogaretur moram facere noluit, dicens, *quia oportet me & alijs ciuitatibus euangelizare*. Transierat enim per Vvormaciam ante duos menses, & sermone habito innumerabilem ibi signauerat populum signaculo militiæ Christianæ. Priùs tamen quàm egrederemur die sabbati, infirmos tetigit, qui conuenerunt, vbi inter manus meas surdi duo, quos offerebam astante populo & acclamante auditum sibi reddi tum fatebãtur cum multa exultatione. *Philippus*.

Vvormacia

In itinere puer claudus erectus est, quem omnes vere vidistis. *Gaufridus*. Secunda feria, die festo Epiphaniæ apud Castrum *Cruzenach* regrediens ab Ecclesia Pater beatus, puerum tetigit & erexit, quem sex annis penitus claudum fuisse parentes sui, & alij plures de populo circumstante, qui eum nouerant testabantur. Hunc nos ipsi statim vidimus ambulantem, dum ad Ecclesiam deduceretur in laudem Dei acclamantibus vniuersis *Vvolkem*. Tertia feria *Pichenbach* (sic enim nominat viculum vbi pernoctauimus) die Apparitionis manè tria apparuerunt miracula quæ pręsens vidi oculis meis. Siquidem in ingressu ecclesiæ surdus oblatus est, à quo statim Vir Domini sacratis digitis suis surditatem repulit & immisit auditum. In ingressu quoque gressum puella altero pede clauda recepit. Necdum exierat villam Pater beatus: & ecce offerunt ei paralyticum in grabato, qui audita fama virtutum eius a viro magno, qui supra Rhenum situs est, & nominatur *Bobardus*, plaustro sese fecerat deportari: & hunc quoque signauit, tetigit & erexit, & ad propria misit incolumem.

Cruzenach.

* Pichenbach.

Bobbardus

Gaufridus. In parochia Treuerensi situs est famosissimus vicus, vbi Rhenus & Mosella confluunt, vnde & *Confluentia* nominatur. Ibi multa coram omni populo ostensa sunt signa, quæ nostram notitiam aut memoriã effugerũt. Claudum tamen puerum, qui in Ecclesia sancti Florini post Missarum celebrationem erectus est, memini me vidisse. Sed & cæcum ibidem illuminatum asserit Fredericus noster, qui ab eodem vico secutus est Sanctum Domini vna cum Adulpho optimo adolescẽte. Hic ignorantibus propinquis & amicis nobiscum transiit Mosellam, indutus tantùm superpelliceo, sicut venerat ab Ecclesia sancti Castoris, in qua Canonicus erat. Reliquit alter Ioseph palliũ cum adultera, fugitque Ægyptios, & effugit. In eodem itinere cùm paululum processissemus, claudus quidem notissimus in terra illa equo aduehebatur. Huius ita neruus femoris aruerat, vt replicato genu quantum mensura est palmi vnius, tibia illa breuior altera videretur. Signauit autem eum Vir sanctus, & nihil hæsitans de virtutis effectu deponi iussit & ambulare: sed non fuit qui obediret, fortè quia minus sperauerunt id qui astabãt, aut quia minùs intellexerunt verbum. Siluit ergo Pater, sed non siluit vox virtutis: subito siquidẽ exclamauit homo laxari sentiens neruum, & extendi genu super equum quo vehebatur. Statim verò depositus liberè ambulabat magnificans Deum, & tota illa die suum secutus est curatorem. Alter quoque cuius similiter femoris neruus aruerat, vt vix summis digitis pedis vnius terram tangeret, sanatus est in via eadem, ita vt liberè talum deponeret & sine baculo graderetur. *Volkem*. Feria quinta apud viculum *Riegemach* mane priusquam egrederemur, me præsente puer quidam gressum recepit, qui sex annis claudus extiterat, sicut ab ipsis parentibus eius accepi. Ibidem etiam mulier surda audiuit, & vir cæcus illuminatus est, cui vnus tantùm oculus erat, & hic quoque ad nihilum valens. 24.

Confluẽtia multis claret miraculis.

NOTA Exemplum Canonici Bernardum promptè & incunctãter sequentis.

f Remagen

Gaufridus. Memor sit in æternum diei huius ciuitas Coloniensis, qua suscipere meruit hominem sanctum, quem semper optauerat. Quia tamen insperatus aduenit, minor eo die fuit frequentia populorum. Sic nimirum gloriæ calcator humanæ solemnes semper exceptiones, quoad in se est, fugere consueuit, & elegit magis occultè ingredi ciuitates. Rarò tamen id potest, quia sequitur maior gloria repellentem. Manè sexta feria, priusquam ingrederemur Ecclesiam, in hospitio nostro mulier cæca oculo vno ab annis decem ad tactum beatæ manus coram nobis visum recepit. Hæc in Ecclesia statim præsentata est Clero, & diu iacuit ante altare gratias agens Deo. Interea puer quoque cæcus in ipso hospitio est illuminatus. Ex quo ingressus Ecclesiam Pater sanctus ad altare beatæ Mariæ quod in orientali parte locatum est, Missam celebrauit: vbi verò compleuit, coram omni populo puella cæca illuminata est, & Matrona diues & nota in Ciuitate; cuius crura arida ab annis tribus extendi penitus non valebant, resolutis neruis 25.

B. Bernard. Coloniam venit.

Ibidẽ Missã celebrat in Eccl. S. Petri ad Alt. B. Mariæ.

ad signum

ad signum vitæ sine dilatione stetit erecta. In pulpito quoque dum sermonem habiturus ad populum ascendisset, cæcus senex visum recepit. Multa quidem & alia signa facta sunt in ipsa die, & sæpius acclamabant. Sed nemo nostrum inquirendi earum curiosus. Sabbato quoque multa in hospitio vidimus & cognouimus ea. sed quia annotare neglex imus, superueniente multitudine cæterorum, nobis iam penitus exciderunt: verba tamen quæ ad Clerum habuit (neque enim exire voluit ad populum ea die) & quomodò formam hanc Clericorum, immò vitam prorsus informem omnibus diuinarum testimoniis scripturarum probauerit esse contrariam, non omnibus eis arbitror excidisse: Vos (inquit) Propheta notabat, cum diceret: *in laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia*. Et Esaias eodem spiritu, immò Deus per Esaiam: *Misereamur* (inquit) *impio, & non discet facere iustitiam, in terra Sanctorum iniqua gessit, & non videbit gloriam Domini*. Et expressiùs ac nominatim in alio Propheta. *Principes populi mei* (inquit) *eiicientur de domibus deliciarum propter pessimas voluntates suas, & cleri eorum non proderunt eis*. Sed hæc aliàs. Iam ad narrationis ordinem reuertamur.

Clericos Colonienses graui oratione perstringit ob inordinatam viuendi formam. Psal. 72. Esaiæ 26.

Quis non optet extare etiamnum hunc ad Clericos Colon. habitum à BERN. sermonem? Sed ecce, hæc ipsa quæ recitat hic Author dixisse BERNARDVM, aliaque his consimilia Lector reperiet in *Declamat. ad Cler.* siue *Tract. de vita & morib. Cler. Tom. IV. Cap. IX.* Suspicari non absre licebit, sermonem ad *Cler. Colon.* habitum, (cuius hic mentio) illius *Declamationis* siue *Tractatus* partem esse. Porrò locus Script. hic cit. *Et cleri eorum non proderunt eis* ex Hieremiæ 12. v. 11. iuxta LXX desumptus est. Eundem locum malis iisdem Clericis accommodat Hieron. l. c. *Dicetur*, inquit, *hoc & Ecclesiasticis. Quid enim eos iuuare poterit Episcopi nomen, & Presbyteri, vel reliquus ordo Ecclesiasticus, cum magis grauentur dignitatibus suis, & potentes potenter tormenta patiantur?* Idemque Epist. 2. ad Nepotian. *Nec plus habeas quam quando Clericus esse cœpisti, & dicatur tibi; Cleri non proderunt eis.* S. quoque Epiphan. Epist. ad Ioan. Episc. Hierosol. *Oportebat*, inquit, *nos, dilectissime, Clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei, & obseruatione diligentissima hoc esse quod dicimur. Si enim Scriptura loquitur, Cleri eorum non proderunt eis, quid arrogantia Clericatus, vndum, nobis poterit?* &c.

CAPVT VIII.

De variis miraculis Coloniæ Agrippinæ factis.

26. DOminica, priusquam Missa celebraretur, cæcus quidam per signaculum lucis & vitæ illuminatus & adductus est ad altare: eo siquidem diu ad promissum sermonem conuenerat populus inæstimabilis, quantum nemo clericorum sese aliquando in Ecclesia illa vidisse dicebat. Celebrauit autem Missam Pater sanctus ad altare beati Petri, quod in occidentali parte situm, obtinet in Ecclesia principatum. Ibi post Missæ celebrationem innumera coram omnibus miracula contigerunt. Honorata mulier & notissima in ciuitate, quæ per quinquennium vno oculo cæca, multa sese in Medicos fatebatur inutiliter expendisse, sub manu signantis visum recepit. Altera quoque similiter illuminata est. *Abbas Campensis.* De multis quæ ibidem vidi, duo tantùm occurrunt memoriæ. Dico autem de puella surda & muta quæ confestim audiuit & locuta est: & de iuuene claudo, quem ad serui sui orationem diuina virtus erexit. *Heruinus Abbas Steinueldensis.* In platea vbi sermonem habuit Vir beatus, eò quòd Ecclesia populum capere non sustineret. nobis adstantibus cæcus quidam visum; & mancus aridæ manus simul & brachii adeptus est sanitatem. *Abbas Campensis.* Vbi finito sermone domum regressi sumus, ea quo ianuam intrauit exteriorem, priusquam hospitii limen attingeret, me præsente, curuum erexit puerum mulieri insanæ reddidit mentem: claudam ambulare fecit, & cæcam vno oculo matronam Pater beatus illuminauit. *Gerardus.* Hæc fuit de qua sic mirabatur vnus è fratribus nostris, quod & diuini beneficium tam facilè præstaretur; & verè digna fuit omni admiratione celeritas. Priùs enim quàm signata videretur, illuminatam se esse clamauit.

27. *Ebrehardus.* Ex quo pransi sumus nunquam nobis illa die miracula defuerunt. Et hæc quidem certiùs nouimus, diligentes probauimus ea. Stabat enim Vir sanctus in fenestra, & per scalam offerebantur infirmi: siquidem ostium domus aperire nullus audebat, tantus erat impetus & tumultus; ibi quoque filia diuitis cuiusdam viri notissimi in ciuitate auditum recepit, quem ex multis annis prorsus amiserat: hanc in Claustro quodam parentes antè locauerant: sed remiserant eam sanctimoniales, eò quòd penitus amisisset auditum. Diu quoque sic manserat nihil audiens, donec ad tactum sacratæ manus Deus aperuit aures eius. Post paululum quoque contracta mulier erecta est, & ambulabat. *Gerard.* Puerum curuum qui erectus est ipsa die, & cæcos multos qui illuminati sunt omnes vidistis. *Volkemarus.* Ego ex iis quos vidi & quorum memini, numeraui quinque, quosdam vno oculo cæcos, quosdam vtroque. *Abbas Campensis.* Circa vesperam illuminata est mulier, quæ post manus impositionem duabus aut tribus horis residebat cæca. Tandem abire volens, nec habens à quo deduceretur, palpabat miserabiliter ad parietem cum fletu & eiulatu. Omnes miserabamur eam, sed statim congratulati sumus: Acclamauit enim subitò, quia videret, & festinantes ad eam multis hoc probauimus argumentis.

Gerardus. Dum hæc intus ageremus, ego foris adstabam, nec vllatenus poteram introire: ab hora nona, vsque ad vesperam sic permansi cum quibusdam fratribus nostris, nec accedere quidem valens ad ostium, vel ad scalam, tanta erat vndique multitudo. Vix tandem nocte recedentibus turbis ingressus vidi confestim hominem surdum qui recepit auditum. Vbi cœnauimus, quia languentium conuenerat multitudo, rogauimus Patrem, vt ad signandos eos egrederetur. Protinus autem puellis duabus surdis & mutis ad tactum sacratæ manus coram nobis Deus auditum reddidit & loquelam. *Ebrehardus.* Ibidem puer quidam & matrona de ciuitate ipsa ambo claudi, ambo erecti sunt. *Philippus.* Secunda feria summo manè, vir surdus auditum, & cæca puella visum recepit. Post paululum quoque mulier cæca illuminata est, & tantus ibi tumultus factus est & concursus, vt vix potuerit in hospitium retrahi Vir beatus: & nescio an fuerit ibi maius miraculum quàm quòd euaserit incolumis. *Gerardus.* Circa horam tertiam exiturum Virum Dei exoptabat languentium multitudo eò importunius instantes, quò modicum iam tempus viderentur habere. Egressus igitur in plateam signauit ex ordine residentes; & sub oculis omnium ipsa hora quatuordecim sunt sanati, claudi septem, surdi quinque, puer mancus, & mulier cæca, optatum quique beneficium perceperunt. Ad singula populus acclamabat, & in laudes Dei voces tonàt per nubila. *Christ vns genade, Kyrie-eleyson. die Heiligen alle helffen vns.* †

† Christe miserere nobis, Kyrie-eleyson. Sancti omnes adiuuent nos.

Porrò Archiepiscopus ciuitatis in ipso residebat hospitio, & coram eo quoque Pater sanctus vbi egressus est, puerum cæcum illuminauit. *Abbas Campensis.* Ex hoc iam turba erat intolerabilis, vt nemini prorsus egredi domum ingrediue liceret. Consilium ergo fuit, vt in domum Archiepiscopi deduceretur, liberiùs exinde profecturus. Ibi verò nobilis puer filius sororis aduocati Coloniensis, ex longo iam surdus & mutus, coram omnibus nobis per manus impositionem recepit auditum pariter & loquelam. Ibidem quoque cæcus quidam visum, & alter cuius erat crus aridum & inutile, adeptus est sanitatem. Sed & puella quædam cuius adhæserat lingua faucibus, & vix poterat loqui, curata est ipsa hora soluto vinculo oris: horum omnium testes sumus, testis est ciuitas Coloniensis. Neque in angulo facta sunt, sed in publico, vt ab omnibus Deus glorificetur qui in sanctis suis gloriosus est. Si quis fortè aut incredulus aut curiosus extiterit, multa ex his facilè ei probare licebit, præsertim quæ in personis facta sunt non infimis, nec ignotis.

28.

28.

CAPVT IX.

De miraculis in itinere, Coloniâ Leodium vsque, id est Iuliaci, Aquisgrani, Traiecti factis.

30. *Brunwyler. Monaster. Ord. S Bened.*

VIx tandem egressi Coloniam venimus *Brunnuilre*, quod est monasterium duobus à ciuitate millibus distans. In via quoque præsente populo Coloniensi, qui deuotione debita sanctum prosequebatur, surdi duo oblati sunt, quorum Deus aperuit aures, cum misisset Pater beatus digitos & ore sacrato inspirasset auditum. *Ebrehard.* Tertia feria, manè in Ecclesia beati Nicolai,) in ipsius siquidem honore dedicatum est monasterium *Brunnuilre*, quod Nigrum Villare interpretatur *,) coram altari puer cæcus illuminatus est quẽ offerebat Dominus Abbas Campensis. Vix adhuc exultantis populi siluerat vociferatio, & ecce surdus & mutus auditu donatus est, & loquela: *Vuolkem.* Alter etiam surdus adstantibus nobis recepit auditum. *Abbas Campensis.* Primum quod in via ipso die vidimus miraculum, aridi cuiusdam brachii & manus restitutio fuit. *Gerard.* Crebra vidimus in ipso die miracula: plena siquidem erat populis, & campus omnis nobis ciuitas erat. Secundum nisi fallor miraculum fuit cæcus vno oculo, qui confestim illuminatus est: in ipso autem loco contigit vnde magis obstupuimus vniuersi: obtulit enim mulier filiam iam adultam quam ex vtero surdam & mutam esse dicebat, & id ipsum multi ex circumstantibus qui eã nouerant testabantur. Hæc autem per manus impositionem curata est ipsa hora, & audiuit, & locuta est liberè coram nobis. Nec longiùs adhuc processeramus, quando vir surdus recepit auditum. *Gaufrid.* Vsque ad hæc miracula ego turbas præcedebam: audiens autem tam crebros populi cantus substiti, & quæ deinceps facta sunt in itinere diligentissimè probaui. Surda & cæca mulier audiuit & vidit: surdi tres audierunt, clauda vna ambulauit: illuminati sunt quinque cæci: alii quidem vno oculo, alii verò vtroque: & vnius quidem pueri, qui omnino cæcus erat, illuminationem certi sumus Patrem sanctum in spiritu cognouisse. Substitit enim & ad eum conuersus, inquiri fecit vtrùm videret.

** al. malunt sic dictum à Brunone primo eius fundatore; quasi Brunonis villa.*

31. *Abbas Campensis.* Sic & de cæco alio fecerat priùs, & meipsum, cum pertransissem, remiserat ad inquirendum: cumque redirem & illuminatum eum nunciassem: *& ego senseram*, inquit. Vespera venimus *Iuliacum* quod à Iulio Cæsare castrum ædificatum, & eius nomine est insignitum: Ingressus autem Ecclesiam Pater beatus, & intuitus mulierem claudam iacentem coram altari nouo quodam feruore spiritus, ita vt omnes miraremur, apprehendit manum eius & eleuauit eam quanta fide tanta etiam facilitate. Sic & in atrio Ecclesiæ, cum ingrederetur, coram nobis & omni populo cæcum illuminauit. *Gerard.* Manè in Ecclesia post Missæ celebrationem cæcus puer visum recepit, & vir surdus auditum. Honorata quædam mulier neptis Comitis Iuliaci ab annis quinque altero oculo nihil, altero tam parum videns vt vix posset sine duce tenere viam, vbi signata est, clarè vidit vtroque. Aduocatus etiam castri illius viginti annis vixerat cæcus, & illuminatus est ipsa die. Multa quidem & alia facta sunt, sæpiusque clamabat populus suum illud, *Christ vns genade*, & in castro & in itinere, sed nobis è plurimis pauca sufficiunt. *Ebrehard.* In via quorum ego memini surdus puer auditum recepit, mulier cæca visum, altera quoque clauda gressum coram omnibus nobis. Est autem *Aquisgranum* sedes, celeberrimus & amœnissimus locus, voluptati corporum accommodatior, quàm animarum saluti. Siquidem prosperitas stultorum occidit illos, & væ domui indisciplinatæ. Non ad destructionem loquor, sed vtinam legat qui corrigat: vtinam & aliquis ipsorum recogitet & conuertatur & viuat. Illic ergo in Capella regia ad altare beatæ Mariæ feria quinta puella cæca visum recepit: ego ipse Patri astabam, sed tantus illico tumultus vt secedere oporteret. *Philippus.* Claudus quidam senex ibidem erectus est, cuius baculos in ipsa statim Ecclesia ad testimonium suspenderunt: hunc ego ipse diu repuleram, ad quid vellet accedere, aut quid expeteret ignorans. *Ebrehard.* Mulieres duæ, quarum manus omnino aruerant, ibidem sanatæ sunt ipsa hora. 32.

Iuliacum.

Aquisgranum.

Abbas Campensis. Alterius quidem manum Pater sanctus sua extendit manu, sed altera sanata est velut in fimbria vestimenti. Stabat enim post tergum eius, & conquerebatur quod ad manum accedere non valeret. Cui ego, Applica, inquam, vestimento eius manum, si fortè palpare possis: Fecit, vt ei consului, subitòque cœpit tenere cucullam, & dum traheret eam, digiti extendebantur, & sanata est statim. *Gerard.* Nusquam in itinere illo sic comprehensus * est Pater, vt in Capella illa, quia locus angustus erat, & turba impellebat turbam sicut vnda solet vndam præcipitare. Præter hoc multa ex his, quæ facta sunt, ignoramus. Gerard[*] noster, tunc Canonicus ipsius Ecclesiæ, qui eadẽ die præbendam seculumq; pariter reliquit, illuminatos ibidem asserit cæcos quinque, *Vuolkem.* Traiectum vocatur locus, vbi quondam sedes Leodiensis erat à beatissimo confessore Seruatio à Tongrensi ciuitate translata. Illic feria quarta pernoctauimus in Ecclesia beatæ Mariæ. Manè verò feria quinta post Missæ celebrationem, in eminentem locum Patrem deduximus, vt sine oppressione sanaret infirmos. Ego illi proximus eram, & quæ fiebant noui pleniùs, & diligẽtius vniuersa probaui. Ibi cæci illuminati sũt quinque, vir surdus audiuit, & mutus locutus est. Item surdus alter auditum, & manci manuum incolumitatem receperunt. *Gerardus.* Ipso die in hospitio surdus & mutus puer oblatus est: cúmque signaret eum Pater sanctus; honestus quidam iuuenis Conradus Coloniensis Canonicus abrenuncians seculo sese reddebat in manus eius. Eleuauit se vt susciperet eum, & continuò puer locutus est & audiuit. Populus autem præstolabatur foris, & ecce puer audiens & loquens parentibus redditur & sequitur exultatio copiosa. Notus enim erat in Ciuitate puer: & hoc famosissimum fuit in populo. Nec mora etiam clauda mulier gressũ recepit, tres quoq; cæci illuminati sunt, & singuli quique deducti in populum cum lætitia & exultatione.

** al. compressus.*

Traiectum.

Philippus. Cum egrederetur Vir sanctus Traiectum, causa extitit vt ad Ecclesiam beati Seruatii declinaret pro negotio fratris Norberti qui Canonicus erat eiusdem Ecclesiæ: sed is continuò & præbendæ abrenunciauit & seculo. In ipso autem itinere puer claudus erectus est coram nobis. In Ecclesia quoque beati Seruatii offerentes claudum hominem Patri nostro, rogabant vt ei manum imponeret. At ille: *Nescio*, inquit, *si displicebit beato Seruatio, si id in domo eius præsumimus.* Acclamantibus omnibus & dicentibus, Domine non displicebit: *In nomine*, inquit, *Domini nostri Iesu Christi & beati Seruatii, surge & sta super pedes tuos.* Surrexit igitur sine mora & cunctatione, & facta est lætitia magna in populo. Heri facta sunt hæc apud Traiectum. Hodie Leodii Clerus conuenerat vniuersus, qui in Ciuitate illa copiosissimus est, & in Camera Episcopi patrem præstolabantur, vt sermonem haberet ad eos, & ecce præuenit eos Dominus sermone virtutis, & claudus quidam Clericus à renibus deorsum sic dissolutus, vt omnino non posset stare super pedes suos, oblatus est Viro Dei: At ille debilia membra signans & attrectans: *Ambula*, inquit, *in nomine Iesu Christi.* Protinus autem confortatus ambulare cœpit. Et egressus est sermo in Clerum, & exclamauerunt, *Tua sunt hæc Christi opera, qui sanctos tuos ita glorificas.* Ipsi gloria & imperium nunc, & in omnia secula seculorum, Amen. 33.

Leodium.

CAPVT X.

Epistola Gaufridi Monachi Claravall. ad Hermanum Episcop. Constantiensem.

DOmino dilectissimo, & Reuerendissimo Patri Hermanno Dei gratiâ Constantiensi Episcopo puer sanctitatis eius *Gaufridus Claræ-Vallis Monachus* qualiscumque, in orationibus suis filiorum meminisse suorum.

54. Ea quidem miracula quæ à Spira vsque Leodium facta vidimus & cognouimus, ad Clerum Coloniensem eo descripsimus modo, quo priora fuerant antè descripta, vt ad instar collationis, vicissim ea, quibus adfuimus, singuli loqueremur. Quia ergo libelli illius exemplar, vestram (Pater beatissime) diligentiam effugere non poterit, vt confido: reliqua describere & sanctitati vestræ dirigere non neglexi. Multa quidem nos & ex prioribus ignorasse certissimum est. Nemo quippe in trãscursu prosequi poterit vniuersa. Maximè tamen nocuit, vbi Teutonicorum exiuimus regionem, quod cessauerat vestrum illud. *Christ vns genade*: & non erat qui vociferaretur. Neque enim secundum vestrates propria habet Cantica populus Romanæ linguæ, quibus ad singula quæq; miracula referrent gratias Deo. Multa proinde tecta silentio ad nostram non peruenere notitiam: licèt ex his quoque quæ certissimè noui, omiserim non pauca scienter, veritus equidem ne fortè quamlibet curioso pareret copia tanta fastidium. Illud sanè non tam vobis loquor, de cuius credulitate non dubito, quàm cæteris, in quorum manus hæc poterunt deuenire. Nil me scripsisse, nisi quod aut vidi, aut oculis meis, aut fratrum nostrorum qui præsentes fuerant certissima relatione cognoui.

Author huius libri Gaufridus monachus Clara-vall.

CAPVT XI.

De miraculis Leodii, Gemblaci, Villarii, Montibus, Valencenis, &c. factis.

55. IGitur Dominica post octauas Epiphaniæ, & secunda feria, Leodii mansimus, dum Philippus noster ea, quibus tenebatur implicitus, secularia negotia consummaret. Factum est autem Dominica die cum ad altare beatæ Mariæ, in maiori Ecclesia Pater sanctus Missarum solemnia celebrasset coram vniuerso populo, puer oblatus est, quem ex vtero claudum esse dicebant: vbi verò signans tibias eius & tenere tetigit, apprehendens manum ipsius erexit eum protinus, & deduxit. Conclamatum est statim à Clero: *Te Deum laudamus*: sed mugitus fletuum & singultus vociferationem laudis euicit. Dabat pro cantu lachrymas plebs ignara canendi. Duas quoque aridas manus ibidem tetigit & curatur, vt sensum pariter motumque reciperent. Nec dum ab altari dimotus, senem cæcum per signum Crucis illuminauit: & alterum claudum ambulare fecit in facie totius Ecclesiæ, quæ conuenerat. Feria secunda in domo Episcopi manè, post Missarum celebrationem cæcus vno oculo iuuenis ad tactum sacræ manus illuminatus est, & sub manu signantis exiliit clamitans quia visum recepi. Nec mora afferebatur, alter vtroque oculo cæcus, & hic quoque ibidem illuminatus est ipsa hora. Aderat autem Episcopus Ciuitatis explorator diligens omnium quæ fecerat. Audiens igitur adolescentem illuminatum se esse gratulabundis vocibus acclamantem, vt probaret an verum esset, de multis interrogabat eum, & incunctanter ille ad singula respondebat. Ipsa die circa horam sextam exiit Pater sanctus vt signaret ægrotos, & ibi statim claudus quidam gressum recepit. Audientes autem quia semel exisset ad infirmos in spatiosiorē domum, multo plures prioribus peruenerunt. Post horam igitur nonam egressus ad eos signauit ex ordine residentes. Et continuò ex his, de quibus certi sumus, illuminati sunt cæci quinque, & claudi tres receperunt gressum digne admirantibus vniuersis, vespere quoque in Capella Episcopi surdus quidam recepit auditum. Tertia feria priùs quàm egrederemur, tres in ipsa Episcopi domo claudi erecti sunt. Mulieres duæ & puer vnus. Multa quidem & alia signa Leodii & in itinere facta sunt: sed è multis pauca sufficiant.

Episcopus Leodiensis explorat miracula S. P.

Vita S. P. Bernardi.

56. Feria quarta profecti ab oppido cui nomen *Huy*, festinauimus ad monasterium quod *Gemblosium* vocant. In ipso autem itinere senex cæcus vno oculo & adolescens eodem laborans incommodo ambo simul illuminati sunt. Feria quinta manè in monasterio prædicto Gemblosio, puer claudus oblatus est Viro Dei, & confestim signatus ab eo gressum recepit & coram omnibus ambulabat. Post paululum quoque in ingressu eiusdem vici, puer alter pedibus manibusque contractus sub oculis omnium, vtrorumque membrorum adeptus est sanitatem. Nec longè processerat, & ecce puer mutus ex vtero offerebatur in via, & hunc quoque signauit & sanauit, statimque solutum est vinculum oris eius, & loquebatur rectè. In ipso itinere oblati sunt surdi duo, & qui mutum fecerat loqui, surdos fecit etiam audire. Nouum in partibus illis ædificatur monasterium cui *Villare* nomen est, & ante paucos menses illuc Pater sanctus congregationem miserat monachorum. Voluit ergo plantationem nouellam, vel in transitu visitare, & peregrinantes filios consolari. Factum est autem cum monasterio appropinquare cœperat, claudam mulierem tetigit, signauit, erexit, & præcepit liberè ambulare. Duabus quoque claudis in ipso loco gressum, & iuueni cuidam amissum vnius oculi visum reddidit coram fratribus ipsis & aliis plurimis qui conuenerant.

Gemblacũ.

Monasterium Villariense.

57. Exinde festinabat ad oppidum cui *Fontana* nomen est, vbi Philippus noster apud propinquos suos eum rogauerat hospitari. In eodem verò itinere offerebant ei cæcum à natiuitate puerum, qui nec ipsas quidem poterat aperire palpebras oculorum. Desperarant omnes, etiam qui plurima viderant maximaque miracula: At ille nihil cunctatus manum imposuit puero, factaque oratione breuissima (vt solebat) digitis suis palpebras eius aperuit & sciscitatus est an videret: Cui puer: *Video, inquit, Domine, video vos: & omnes homines video capillatos.* Plaudensque & vehementer exultans aiebat: *Deus, Deus, vltra non offendam ad lapidem pedes meos.* Feria sexta Fontanis priusquam egrederemur; puellæ contracta & arida manus sanata est & extensa. In via quoque iuxta vicum quendam, puer claudus gressum recepit. Ex hoc accessimus ad castrum quod nominant *Bons*, vnde tanta occurrit hominum multitudo vt totam camporum planitiem populus operiret. Illic puerum claudum humeris offerebant, quem Vir Domini signans deponi iussit vt ambularet, vix potuit nouis gressibus via parari, tantus erat concursus, tantusque tumultus: depositus tamen ambulare cœpit in medio populi, & deducentes eum in liberum campum plurimi successerunt: aderat enim mater, aderant propinqui eius & multi qui nouerant eum, ipsa sua exultatione fidem miraculo facientes. Interim sanè dum secessisset cum puero pars non modica populi, geminata lætitia est, & alter quoque puer similiter claudus similiter gressum recepit. Tertius in eadem planitie claudus vir erectus est, & coram omnibus ambulabat & currebat gratulabundus & laudans. Prope idem castrum cæcus vnus illuminatus est, & surdi duo receperunt auditum ipso loco vbi substiterat, vt populo benediceret & dimitteret eos. *Mons* vocatur castrum primum in prouincia Haynotensium, vbi sexta feria pernoctauimus: Illic manè sabbato prius quàm proficisceremur, senex quidam de proxima villa multis eorum, qui aderant & Philippo nostro non incognitus, quod à multis iam annis amiserat oculorum lumen, recepit. Sed & puer quidam scholaris cæcus altero oculo illuminatus tanta celeritate, vt non priùs amoueret Pater beatus manum, quàm puer clamaret: *Video Domine*, stupentibus vniuersis.

Fontanæ.

Montes Hannoniæ.

Hæc in hospitio facta sunt coram venerabili Episcopo Cameracensi Nicolao & Clericis eius etiam, & A multis religiosis viris, qui de tota prouincia occurrerant Viro Dei. Iisdem quoque astantibus, cum egrederetur castrum, mulieris aridam manum sanauit, & gressum reddidit claudo. Plurima ipso die miracula coruscauerunt, adeo vt multa ex ipsis à memoria elaberentur: horum tamen certissimè recordamur. Surdæ duæ auditum receperunt in via, & puer quidã vnius oculi visum. Nec longè processeramus, & ecce in campo mulier amissum ex longo vnius oculi lumen recepit. In eadem strata, capellula quædam est duobus à prædicto castro millibus distans, illuc in occursum Viri Dei venerabilis conuenerat multitudo, vt faciem eius videret & susciperet benedictionem. Nec fraudauit Dominus populi sui deuotionem, quin desiderata eis virtutis suæ magnalia demonstraret. Ibidem enim coram omnibus senex quidam, qui viginti, vt dicebatur, annis cæcus manserat, factus est videns, & mulier surda audiuit non sine multa ipsorum & populi exultatione. Alio quoque in loco eum substitisset, oblati sunt pueri duo, quorum vterque vno tantùm videbat oculo, & mulier surda. Nec ante dimotus est quàm & pueris visum, & mulieri reddidisset auditum. B Adhuc autem in eodem itinere prope torrentem *H.* ni ante transitum puer cæcus illuminatus est: post transitum duæ surdæ receperunt auditum. Iam appropinquabamus hospitio, & ecce clauda mulier per manus impositionem gressum recepit coram multitudine copiosa plebis: quæ in occursum beati Viri de tota venerat regiòne. Alii quoque debiles & ægroti desiderata adepti sunt beneficia. Sed longum est singula quæque referre. *Valencenas* nominant oppidum, vbi ea nocte mansimus, oppidum grande & populosum. Illic sanè prius quàm ingrederemur hospitium, mulierem claudam notissimam populo signans & erigens Pater sanctus fecit coram omnibus ambulare: vnde profecti, Dominica die venimus Cameracum.

Valẽcenæ.

CAPVT XII.

De miraculis Cameraci, &c. patratis.

39. PLurima autem & in Castro, ipso & in itinere miracula contigerunt: sed nos è pluribus pauca collegimus. C In Ecclesia beati Ioannis post Missæ celebrationem puer surdus & mutus ex vtero matris suæ audiuit & locutus est, & admiratæ sunt turbæ. Hic iuxta me resederat mutus & surdus, & coram me præsentatus audiuit & locutus est ipsa hora. Vix cessauerat Cleri iubilatio, & ecce senex claudus erectus est & ambulabat. Ibidem contigit, vnde præ cæteris miraculis obstupuimus. Puer enim cæcus à natiuitate opertis albugine oculis (si tamen oculi dicendi erant quibus nec color, nec orificium, nec ipsa saltem cauitas inerat oculorum) ad impositionem beatæ manus visum recepit. Multis hoc indiciis probauimus, vix credentes oculis nostris, quod talibus oculis visus posset inesse. In ipso loco etiam arida mulieris manus adepta est sanitatem. Ex hoc cum beatum Virum turbæ comprimerent, vix deductus est in domum Regularium Canonicorum. Ibi quoque plurima languentium beneficia contulit: sed D hæc sunt quorum certissimè recordamur. Claudi duo ibi erecti sunt, puer cæcus & mulier cæca visum receperunt.

40. Secunda feria in Vrbe Cameracensi in ecclesia beatæ Mariæ ad altare sublimius Pater sanctus Missarum solemnia celebrauit, vt in eminentiori loco positum videre posset populus & non comprimeret. Accedentibus ergò cæteris ad oblationem, puer adductus est surdus & mutus ex vtero matris suæ: hic in proximo vico natus multis eorum, qui astabant, non incognitus erat: cœperant autem, qui adduxerant, obsecrare hominem Dei, vt puero manum imponere dignaretur: sed nos concursum populi metuentes, prohibuimus, dicentes, vt finita Missa adducerent eum. Præuenit tamen expectationem virtutis effectus. Offerens enim puer, sacratam manum ex more osculatus est, & pertransiit. A Nec mora accedens vnus ex militibus prędicti fratris Episcopi interrogauit puerum dicens: *Oz thu?* † quod latinè interpretatur, audis tu? Protinus autem ad ipsum puer quoque respondit dicens: *Oz thu.* Surdus nimirum ex vtero ea tantùm loquebatur, quæ ex ore interrogantis audiuisset. Addidit ergo miles loqui ad eum, & docebat inuocare Deum & beatam Virginem nominare, &c. Singula verò incunctanter puero respondente, qui propiùs astabant Clerici conuenerunt: cognitaque miraculi veritate, leuauerunt vocem magnificantes & laudantes Deum qui dedit potestatem talem hominibus. Eleuatus puer salutat populum, & exultat in gaudio ciuitas Cameracensis, loquentem audiens puerum, qui ex vtero matris suę nec locutus est aliquando, nec audiuit. Ipsa die in domo Episcopi (vbi Virum sanctum magna cum deuotione susceperat) puellę manus inualida ad tactum eius sanata est & cæterna. Vespere quoque claudam longo tempore filiam pater obtulit, & recepto gressu lętus rediuit ad propria. Tertia feria aridas manus duas sanauit, & mulier clauda experta est, B quia efficax in Bernardi manu gratia curationum. Puerum quoque cæcum, cùm iam egrederetur, illuminauit in porta, & in campo adolescentem surdum fecit audire, & mutum loqui coram vniuerso Clero & populo Ciuitatis.

† boerst du

41. Valcellam vocant monasterium tribus ab ipsa Ciuitate millibus distans, quod idem Pater noster missis olim à Clara valle fratribus ędificauerat. Illic feria tertia pernoctauit, nolens fraudare filios visitatione & consolatione paterna. In ipso sanè monasterio manè feria quarta priusquam egrederetur, militem quemdam de regione eadem, qui à diebus multis debilis pedibus simul & cruribus ambulare non poterat, benedictionis virtute sanauit, referentem gratias, ad sua remisit incolumem. In via quoque surdus vir ante altera recepit auditum. In oppido cui nomen *Gom* iuxta monasterium Canonicorum Regularium, quod Montem sancti Martini vocant, nouo temporis nostri Martino claudam puellam offerebant. At ille signo crucis edito, *Vade*, inquit, *in nomine Iesu Christi*. Statim verò depositis exiliit & ambulabat, currens & laudans Deum. C Feria quinta in monasterio quod *Humblerias* vocant, paralyticam media parte corporis fractam pater obtulit Viro Dei. Hęc & manus & brachii & tibię simul & pedis etiam & linguę officium morbo inualescente perdiderat: vbi verò signauit eam Pater beatus, sanata est, euidentissimè loquens & ambulans, & liberè mouens manus. Ipsa die *Laudunum* venimus, vbi sexta feria in monasterio beati Ioannis (illic enim hospitabatur) coram omnibus vir surdus auditum recepit. Sabbato quoque *Rhemis*, cum iam pararetur iter, cæcum vno oculo puerum per signum crucis Pater sanctus illuminauit, astante clericorum & ciuium multitudine.

Valcella Monasterium a Bernardo fund

Laudunum.

Rhemis.

CAPVT XIII.

De miraculis in itinere versus Clara-vallem editis.

42. D DOminica die festum erat Purificationis beatæ Mariæ: & Francorum Rex Ludouicus deuotissimus & Christianissimus princeps Cathalaunũ occurrebat Viro Dei. Plurimi quoque ex Principibus vtriusque regni cõuenerant, & legati Regis Romanorum, & VVolphonis inclyti Ducis, vt de via Hierosolymitana communi consilio tractaretur. Quo Vir Domini colloquio sic detentus est per biduum illud, vt ad populum exire nequiuerit: licèt vehementissimè desideraretur. Oportebat enim generale bonum votis anteferre priuatis. Egredienti verò feria tertia, mulier quædam occurrit aridæ manus postulans curationem: & iuxta fidem eius factum est ei, vt fieret ipsa hora sana. Et hoc quidem miraculum iam inter vicinos & notos factum est, ne quis obiiceret illud de E-

Catalaunũ.

uangelio: *Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.* Adetat enim venetabilis Episcopus Lingoneosis Godefridus, beati Viri quondam filius professione, nunc pater officii dignitate. Aderant & principes quidam, & milites terræ nostræ non pauci. Quatta feria, cum iam desideratæ Valli magis appropinquaret desidetetus & ipse; mulriplicata sunt miracula manifesta, vt plusquam Prophete probaretur, Propheticus honor non deerat, ne ipsa quidē in patria sua. Ipsa siquidē die in vico Campaniæ, cui nomen *Dauamant* in honoro beatæ Agathæ, cuius festiuitas egebatur, Missarum solemnia celebrauit. Necdum recesserat ab altari & ecce vir quidam cæcum filium offerebat, cuius oculos sputo liniens tetigit, & illuminatus est ipsa hota

al. Danamant.

43. In oppido cui nomen *Rosnay* languidum & penitus debilem virum plaustro deportabant, cui solùm videbatur superesse sepulchrum: & huic quoque coram omni populo & militibus multis manum imponens, ambulare eum fecit sine dilatione: & stupentibus vniuersis, quo prius fuerat deportatus, plaustrum sequebatur incolumis. Similiter & puerum, qui & ipse à diebus multis ne vnum quidem passum poterat ambulare, signauit, vbi castrum est egressus: & statim liberè ambulauit. In eadem strata, aliud situm est castrum, quod *Brena* ab indigenis nominatur. Illic trenseunte Viro Dei per orationem & benedictionem eius, puelle clauda gressum recepit. Vbi verò egressus est, stipem quęrebat ab eo cæca mulier & mendica: Intuens autem vir in eam misericorditer: tu, inquit, argentum quæris, sed Deus tibi visum restituet: accendensque signauit eam, & coram omnibus illuminate est ipsa hora. Interrogata verò quamdiu cæca fuisset, ab his vndecim ennis nihil penitus se vidisse respondit. Sic Apostolicus vir Apostolicum imitatus exemplum & petitionem meodicantis, & spem liberalitate sanctissima superauit. Nec longè processerat, & ecce puer vno oculo cæcus benedictionem flagitat, tactum requirit. Quid ei negaret, qui dederat non petenti? nihil cunctatus signauit oculum cæcum, & eum quo videre solebat manu claudens mouit digitum coram eo, & quid ageret inquisiuit. Audientes peregrini quidam quòd homo Dei transiret, socium suum surdum ei cum precibus obtulerunt, cuius aures sputo liniens, & immittens digitos suos, auditum reddidit ei ipse hora. Eainde cum paululum processisset secutus homo eum, gratias egit, & signum crucis ab eo accepit, vt in exercitum Domini proficisceretur.

al. Risnay.

Brena.

44. Ipsa die venimus *Barrum* super Albam quod nominatissimum oppidum est, tribus à Clara-valle millibus distans. Quinta igitur feria Vir sanctus Missarum solemnia celebrauit in Ecclesia sancti Nicolai. Illic ad noua diuinæ virtutis magnalia obstupuere Barrenses. Addidit adhuc magnificare famulum suum Dominus, & oculos pueri cæci nati sub manu eius aperuit. In eadem basilica post Missarum celebrationem, puella contracta, cuius tali adhæserant renibus, erecta est & liberè embulabat. Altera quoque puella quæ stare omnino non poterat, ibidem adepta est sanitatem. Item mulier clauda gressum recepit, & quam citò signata est virtutem sentiens, iussit pulsari campanas, sicut ad singula quæque miracula faciebant. In eodem loeo, duo surdi & muti à natiuitate receperunt auditum, pariter & loquelam. Alter quidam puer, alter adolescens erat notissimus in oppido illo: adhuc autem surdus vnus auditum recepit, & puella ea vtero matris suæ impos manibus, sanate est ipsa hora. Alteri quoque manum aridam ante domum eleemosynariam, cum iam proficisceretur, restituit sanitati. Ipsa die dispensator bonus multiformis gratiæ Dei fuit redditus Claræ-valli, reportans manipulos preciosos, instar patriarchæ Iacob cum duabus turmis regrediens. Nam & triginta secum adduxit, & totidem ferè facto iam voto & constituta die venturos præstolabatur. Quid ergo dicemus ad hæc? Felix nimirum cuius oratio tam accepta, tam salubris tactus, sermo tam viuus & efficax inuenitur. Felix anima, quam impleuit Dominus oleo gratiæ præ participibus suis: felix lingua tot animatum medens vulneribus desperatis: A felia manus gratiâ sanitatum, & tot virtutum affluens signis.

Barrum super Albam.

Bern. redit Clara-uallem.

CAPVT XIV.

De miraculis Claræ valli, Trecis, Stampis, Senonis & vicinis locis per Bern. patratis.

45. PAucos dies Claræ-valli faciens Pater sanctus, ne intromitterentur infirmi fratrum quieti prouidens interdixit. Ipsa tamen die qua exitutus erat, iuuenem Lingonensem, cuius auris altera ab annis multis penitus obsurduerat, venerabilis Episcopus noster obtulit, & confestim audiuit homo, & gratias egit celeri medicinæ. Egrediens autem Pater monasterii ianuam inuenit languentium multitudinem, cęcorum, claudorum, aridorum: plurimique in tumultu illo sub manu signantis desideratam adepti sunt sanitatem. Vbi verò montem ascendit, obuium habuit puerum surdum & mutum, qui diebus multis inter fratres nostros Fontarciæ maoseret, B tantùm inuiuens eis. Huius linguam sputo liniens & auribus eius immittens digitos suos, Deum nominare iussit, cœpitque puer paulatim loqui: sed adhuc vox in gutturo laborabat. Quod aduertens vnus ex fratribus nostris rursum obtulit eum rogans, vt gutturi eius manum imponeret. Statimque locutus est liberè cum multis lachrymis gratias agens Deo. Tamdiu siquidem surdus & mutus exstiterat, vt ei nomen proprium penitus excidisset, & nesciret quis vocaretur. Via recordatus ciuitatis nomen vnde fuerat oriundus, Parisiensem se esse dicebat: In eodem itinere surdus alter audiuit, pueri duo claudi gressum receperunt; & prope Mundiuillam, sic enim vocatur viculus duobus ferme à monasterio millibus distans, curatus est paralyticus senex nobis astantibus, turbis acclamantibus vehementer. Villa super Arnam nominatur, vbi pernoctauimus ipse die. Manè verò in basilice post Missæ celebrationem adolescens altero crure contractus, vbi à Viro Dei signatus est extendit neruum. & coram omni populo gradiebatur exsultans: In eodem vico, ingressus hospitium & irruentibus multis, cæcum vno oculo puerum & puellam mutam à C natiuitate, consueta benedictione sanauit. Siquidem & puer illuminatus, & puella locuta est audientibus & admirantibus vniuersis. In platea quoque eum detineret eum populus egredientem. sanati sunt manci duo: quorum alter etiam vnius oculi lumen recepit amissum, duplicique liberatus incommodo duplex gaudium reportauit.

Fontarcia

Mundiuilla.

46. Eadem die iuxta castrum *Barrum*, quod alluit Sequana fluuius coram multitudine copiosa plebis, quæ de tota regione conuenerat, curati sunt puer cæcus, & vir cæcus, puella manca & paralyticus senex: hunc in plaustro detulerunt, & ab annis sex sic elanguisse dicebant, vt nec sedere quidem nec sine alio posset mutare latus. In ingressu villæ, quam *Bargonium* vocant, erectus est puer claudus ex vtero matris suæ: in ingressu quoque mulier quędam amissum ab annis quamot gressum recepit. Nec longè progressi eramus, & ecce currebat post nos mulier cæca vno oculo: & hæc quoque vbi peruenit ad Virum Dei, ab eo signata est continuò, & visum recepit. Et reuertebatur gratulabunde & laudans. In ingressu diœcesis Tricassinæ, in vico (cui *Fulceria* nomen) est oblatus à D populo puer à natiuitate surdus & mutus, ab vtroque morbo sanatus est ipsa hore. In via quoque, cùm egrederemur, puellæ manū à natiuitate aridam & contractam benedicta Bernardi manus extendit, quasi esset cerea, & sanata est statim, ita vt teneret fortiter baculum quem tradidimus ei. Mirabantur omnes, qui deducebant Sanctum Dei, viri de eadem regione nobiles & potentes: Magis autem mirati sunt iuxta vicum qui *Vnanda* vocatur, puellam claudam mutam ex vtero matris suæ benedictione percepta ambulantem videntes audientesque loquentem.

Barrum ad Sequanam.

Bargonium.

47. *Ciuitas Trecensis.* Altera autem die in maiori Ecclesia Trecensi congregatus est populus innumerabilis, vt audiret à Dei homine verbū eius: factus est ergo tumultus intolerabilis cōprimentium sese turbarum; & periculum metuens egressus est Vir beatus; cúmque in hospitium Episcopi se recepisset, sequebatur eum languentium multitudo & pro foribus expectabat. Ingressa est autē puella clauda, & sub oculis omnium signante Viro Dei adepta est sanitatem, & liberè ambulauit. Erat autē nota in ciuitate puella, & ex propinquis eius aderant eadem hora nonnulli. Post paululum quoque cæcus vno oculo puer illuminatus est, & alii duo quorum erant aridæ manus, sanati sunt admirantibus & exultantibus vniuersis. Vespere quoque expectantes infirmos, iuxta cancellum Ecclesiæ seorsum poni præcipiens, exiuit ad eos & signauit ex ordine residentes. Aderant autem venerabiles Episcopi Godefridus Lingonensis, qui ferè omnia, quæ scribimus, præsens vidit, & Henricus Trecensis: aderant Clerici & Laici de ciuitate non pauci: coram his omnibus puella claudi & muta oblata est Viro Dei. Cúmque signatam apprehensa manu deduceret, loqui cœpit & ait: Non possum Domine ambulare non possum. Obstupuimus omnes, iterum signari rogauimus eam, & gressum quoque recepit. Ibidem quoque cæcum oculum pueri sputo liniens illuminauit. Mulierem claudam ab annis quindecim, quæ in Ecclesia beatæ Mariæ à sanctimonialibus alebatur, signans & attrectās curauit protinus: ita vt quod antè non poterat, & sederet & liberè graderetur. Exultans igitur vehementer tulit baculos quibus antea vtebatur, in beati Petri Ecclesia suspendendos. Item iuuenis quidam eiusdem Ecclesiæ seruus, amissum ab annis quinque ibidem recepit auditum. In eadem ciuitate facta sunt quæ sequuntur. Faber quidam longa ægritudine claudicans, vt sine baculo incedere omnino non posset: vbi à beato Patre signatus est, lætus rediit gradiens pedibus suis. Deinde mulier epilepticam ei obtulit filiā cui morbus ille loquendi prorsus ademerat facultatem, cui Vir beatus manus imponens signauit eam, statimque locuta est coram nobis.

48. *Prunetum.* Mane egressus Trecas dum transiret Vir sanctus villam, quam *Prunetum* vocant, oblatus est ei puer, cuius pedem retracti nerui torserant in peruersum, ita vt ambulare omninò non posset: acclamabant autem qui conuenerant, leuantes manus in cœlum, dum Vir Domini puerum attrectaret. Nec morà signatum pedem omni facilitate detorquens, deponi iubet: & coram omnibus ambulare cœpit incolumis. In oppido quoq; quod Romana lingua *Triangulum* vocant, post Missarum celebrationem feria sexta coram omnibus ad altare adducta est mulier cæca eiusdem indigena castri: Cumque ei Vir beatus imposuisset manum, interrogata à circumstantibus: *Iam citò videbo*, inquit: & post paululum, *Video*, ait, *clarè, omnes vos video: benedictus Deus qui fecit mecum misericordiam.* Altera quoque illuminata est quam ab annis decem cæcam fuisse testabantur. Ibidem clauda mulier gressum recepit, & mutus loquelam acclamantibus omnibus, maximeque illius castri, qui nulla priùs similia viderant. Ipsa die transeunti prope castrū *Braium* (quod lutum interpretatur) occurrit vir quidam filiam portās in humeris, quæ nec loqui vnquam potuerat, nec stare supra pedes suos: statimque sub omnium oculis ab vtroque est incommodo liberata.

Triangulus.

Brayum.

49. *Monasteriolum.* Apud Monasteriolum vbi *Iona* fluuius in Sequanam influit, præsente Comite Theobaldo & multis aliis nobilibus pariter & ignobilibus, mulieres tres, prima auditum recepit, secunda amissum ab annis septem vnius oculi visum, tertia paralytica sanitatem: hæc in grabato in Ecclesiam fuerat deportata, & vbi signata est, & iussa stare supra pedes suos, in medio populi stetit incolumis, & relicto grabato suo gratulabunda repetiit domum suam. Ipso die apud *Moretum* oppidum iuxta leprosorum domos surdum & mutum à natiuitate puerum offerebant, cuius statim aures apertæ sunt, & solutum vinculum oris eius. Vbi verò castrum egressi flumen transiuimus quod *Luen* vocāt, occurrit Viro Dei populus innumerabilis, & ibi quoque puer quem bene nouerant circumstantes, amissam loquelam eius benedictione recepit.

Moretum

Stampis negotio Hierosolymitanæ expeditionis, & regni Franciæ tam ipse, quàm cæteri qui conuenerant, intendebant. Reddidit tamen illic auditum surdo: phreneticu, quem ligatum attulerant, mentem; mulieribus duabus visum, alteri quidē vnius oculi, alteri vtriusque. Exiens quoque finito Concilio cæcam puellam per signum crucis illuminauit. Apud viculum *Messam* qui tribus à *Stampis* milliaribus distat, coram vniuerso populo qui conuenerat, surdis duobus, viro & vetulæ mulieri restituit auditum. *Milliacum* oppidum transiens ipsa die mulierem languidam & viribus corporis adeo destitutam, vt nec ambulare, nec stare possit, signauit atque sanauit; propriisque pedibus est reuersa quæ fuerat asportata pedibus alienis. Illic etiam Clericus quidam amissum vnius oculi lumen adeptus est, & puer claudus incessum: sic & Moreti vir cæcus vno oculo, qui Viro Dei occurrebat ingredienti, confestim illuminatus est ad eius benedictionem. *Senonis* quæ Galliæ olim maxima ciuitas erat, in conspectu Cleri, qui ad eum fuerat congregatus, mulierem surdam & cæcam per manus impositionem auditu donauit: & præter alia, quæ scribere supersedimus vitantes prolixitatem: Ingredienti oppidum, cui *Iouiniacum* nomen est, oblata est mulier cæca, confestim in habitum versa priuatione, de cæca facta est videns, exiitque sermo in populum, & vndique acclamabant, Anna videt; quia omnes nouerant eam: vbi verò egressi sumus, geminata est populi lætitia, & sub oculis omnium puer à natiuitate cæcus vno oculo, negatum à natura munus adeptus est gratiæ beneficio.

50. Stampis.

Messa. M. S. Camp. l. Milliacum.

Senones.

Iouiniacū.

CAPVT XV.

De miraculis Antisiodori, Molismi, &c. factis.

51. Antisiodorum. ADueniens igitur Antisiodorum Vir beatissimus, orationis causâ monachorum basilicam introiuit, vbi preciosus ille thesaurus iacet; vbi GERMANI gloriosi corpus sacratissimum requiescit. Regredienti verò mulier clauda, quæ genibus tantùm & manibus gradiebatur occurrit in porta, tenensque vestigia eius, misericordiæ viscera miserabili supplicatione pulsabat: cuius renes & genua signo crucis edito Vir beatus attrectans eleuauit eam in nomine Domini: & ad sanctissimi Confessoris altare misit suis pedibus gradientem: ipsius etenim nomen, dum mulier eleuaretur, vniuersus qui conuenerat populus inuocabat. Hoc in ciuitate illa notissimum celeberrimumque miraculum fuit. Omnibus siquidem nota erat mulier illa, & tribus fermè annis in grabato viderant eam deportari. Hospitatus est autem Vir sanctus in domo Episcopi, & illic quoque videntibus multis aridam manum mulieris extendit liberè & sanauit. Sic & manè, cum egrederetur simili incommodo laboranti beneficium simile contulit manus benedicta. Ipsa die *Cableyam* pertranseunti claudum puerum offerebant, quem sanatum protinus, & erectum in beati Martini Ecclesiam deduxerunt. Ad eum siquidem & illa ecclesia pertinet, & vicus ipse, quem in Bernardo reuixisse mirabantur. Adhuc enim prosequentibus eum turbis, puella clauda & alteram manum inualidam habens, ab vtroque incommodo liberata est coram eis. In castro *Cannodorensi*, eadem die videntibus nobis in hospitio mulier cæca vno oculo, per signum crucis illuminata est: & exiit magnificans Deum. In Ecclesia etiam beati Aniani feria quarta, dum ad oblationem inter Missarum solemnia resedisset, obtulerunt puerum cæcum: cuius statim oculos sub manu fidelia fecit, diuina virtus aperuit. Similiter & puella cæca, cum iam egrederemur castrum coram omnibus, qui prosequebantur beatum Virum, amissum ab annis multis signante eo visum recepit, & altera cæca vno oculo illuminata est prope fluuium qui *Armancia* nominatur.

Cableya.

Connodorum.

52. Molismū. Ipsa die *Molismum* venimus, quod est monasterium

vnde egressi sunt olim Patrea nostri, à quibus Cisterciensis Ecclesia sumpsit exordium: Extat liber vsuum Cisterciensium, vbi plenius id scriptum diligens lector inueniet. Illic ergo (vt dictum est) quarta feria Virum Domini magna cum deuotione susceperunt; cumque in hospitio resedisset, vir quidam cæcus vno oculo ingressus est, & genu flexo misericordiam precabatur, vbi vero signauit eum sacratis digitis, cæcum tetigit oculum, & confestim illuminatus est, & gratias egit Deo. Factum est autem post nonam horam, cùm aduesperasceret, essetque inclinata iam dies, egressus est Vir beatus, vt signaret infirmos qui pro foribus expectabant. Primus illic conualuit puer cæcus oculo dextro, qui signatus sinistrũ claudebat oculum quo prius videre solebat, & clarè discernens omnia sciscitantibus nobis, quicquid ostenderetur continuò respondebat. Id ipsum tribus aliis eodem laborantibus incommodo, per manum Bernardi sui beneficium præstitit Deus; puellæ videlicet, & seniori viro & mulieri, similique & in eis probatum est diligentia. Adhuc autem in ipso loco puellula debilis pedibua & clauda ex vtero matris, sanata est per manus impositionem, & exultabat in gaudio mater quòd tunc primò stantem eam & ambulantem aernere mereretur.

Feria quinta egredientem Molismense cœnobium Hominem Dei, deuotione debita prosequens innumerabilis multitudo, quæ de tota conuenerat regione, mulierem claudam quæ plaustro subuecta fuerat, vbi signata est ab eo, suis gradientem pedibus gratulabunda reduxit. In eodem itinere dum siluam ingrederemur, adolescens surdus auditum, & mulier quædã amissum ab annis duodecim alterius oculi visum, per manus Hominis Dei impositionem receperunt, præsentibus & videntibus multis. Occurrẽrea deinde viri duo, & ipsi quoque quod amiserant singulorum lumen adepti sũt oculorum. Nec longè processeramus, & ecce concurrentibus turbis vndique puer claudus, quem attulerant, ad tactum beati

Confinium. Viri sanatus est, & liberè gradiebatur exultans. Confinium dicitur villa nostris proxima finibus, per quam transiuimus ipsa die. Ibi quoque sub oculis omnium qui conuenerant, puerum claudum & mulierem claudam ex vtero matris suæ signans Vir Domini & attrectans, amissum reddidit alteri visum, alteri nouum cõtulit gressum. Ingredienti denique *Clara-vallem* vnus de no-

Redit Clara-uallem. stris occurrit adducens surdum & mutum puerum qui in monasterio diebus iam quindecim Sancti præstolabatur aduentum. Nec fraudatus est à desiderio suo puer fidelis, sed continuò vt signatus est, recepit auditum pariter & loquelam. Et primò quidem vix potuit nominare Deum, ac deinde præcipientibus nobis, inuocare cœpit beatæ Virginis nomen: tandemque soluto penitus oris vinculo omnia loquebatur, vberrim gaudii lachrymas fundens. Multi etiam fratrum, qui eum nouerant priùs, nec audientem penitus nec loquentem, locuti sunt in auribus eius, & audierunt eum ad plenum verba omnia formantem. Interrogatus autem quamdiu mutus & surdus pertransisset: tertius, inquit, annus transiuit ex quo obsurdui & obmutui, & eram innuens tantùm. Et hæc dicens cum lachrymis benedicebat Dominum qui fecerat cum eo misericordiam. Ipsi & nos pro tanto patre & patrono quanta possumus gratias referimus, glorificantes semper & laudantes Deum, qui est super omnia benedictus in secula.

CAPVT XVI.

De miraculis quibusdam Treuiri, Rutila, & Francofurti per Bernardum editis.

34. *Bern. venit Treuiros.* SExto Calendas Aprilis, ingrediente Viro Dei Treuerim obuiam ruit ex more populus vniuersus: & ecce offerebant ei puellulas sorores duas ex eadem ciuitate, alteram quinque, alteram quatuor annis miserabili cæcitatis incommodo laborantes: vbi verò signauit eas Vir sanctus, ambæ illuminatæ sunt, & in Ecclesiam beati Pe-

A tri deductæ, vbi eadem hora Missarum solennia celebrauit. Illic eas vidit Clerus & populus: Illic probauimus diligenter miraculi veritatem. Consummato demum sacrificio Vir Domini iuxta altare resedit, vt super ægros manus imponeret & bene haberent. Protinus autem claudus oblatus est, & ambulauit, oblatus est cæcus & vidit, oblata est mulier surda & audiuit. Et hæc quidem in somnis admonitam se esse dicebat, vt festinaret ad eum, cuius benedictione receptura esset auditum. Non dubito quin & alia multa diligens inueniat inuestigator: sed hæc ad memoriam arbitror posse sufficere. Adhuc tamen in domo Archiepiscopi puerum cæcum vno oculo coram nobis illuminatum certissimè recordamur.

55. Veritus autem molestam vobis esse breuitatem, ea his quoque quæ *Rutilæ* facta sunt, nonnulla subiunxi. Viderat Pater sanctus in somnis, quod nobis secretiùs intimauit, mulierem claudam in Ecclesia quærentem se, cũ nec ab ea, nec à populo cognosceretur. Gloriabatur autem quòd ignotus esset & accedens clanculò signabat eam, & pertransibat: subitòque admirans illa erigebatur. Huius autem visionis effectus apparuit manifestus.

B Siquidem dum in Ecclesia illa Missarum solemnia celebraret Vir beatus, allata est contracta mulier quæ à diebus multis per terram repens erigi penitus non valebat; sed genibus & scabellulis quæ gestabat manibus vtcumque gradiebatur. Guntrannus de *Sirca*, quod super Mosellam situm est castrum, à prædicto monasterio paululum distans, mulierem illam in Ecclesia fecerat deportari. Necdum ad beati Patris manum accesserat, & ecce accessit ad eam spiritus eius occultè sicut præuiderat: subitoque curata exiliit, & ambulabat laudans & magnificans Deum. Videns autem populus, qui claudam priùs nouerat eam, exclamauit in laude Dei, tollentésque scabellula ad altare protinus detulerunt, vt sisterent eam Domino & Bernardo seruo eius. Ibidem sanè ad tactũ eius mulier de eodem vico clauda ab annis septem; & puellula contracta, cuius obstupuerant nerui femoris vtriusque, vt extendere genua, aut erecta stare nõ posset, desideratum gressum coram omnibus receperunt. Oblati sunt ei vir quoque cæcus & mulier cæca, & confestim edito signaculo Crucis ab vtroque repulit tenebras, & vtrisque lucem restituit. Sed fortè hæc nostra descri-

C ptio, licèt studiosis breuior, obliuiosis prolixior videatur? Et ipsis itaque prouidentes, instar prouerbii, quæ dicta sunt, perstringamus. Resultabat canoria vocibus Ecclesia Treuerensis ad Bernardi tactum ambulante claudo, audiente surda, cæco vidente. Duas quoque sorores cæcas idem Vir Domini in ingressu ciuitatis illuminauit, & in domo puerum cæcũ vno oculo. Rutilauit Rutilæ in Bernardi præsentia lux celestis, cuius benedictio claudis duabus gressum, visum reddidit cæcis æquè duobus: in eadem Ecclesia, mulier clauda, quæ genibus & scabellulis ferebatur, erecta est, priusquam perueniret ad hominem Dei.

56. *Miracula Francofurti facta.* Residebat aliquando *Frankenvoert* in solio Pater sanctus, & per fenestram ad manum eius admittebantur infirmi, quorum innumerabilis multitudo vndique fuerat congregata. Et ecce oblatus est inter cæteros adolescens quidam surdus & mutus ex vtero matris suæ: Cui Vir beatus manum imponens confestim curauit eum, & liberè audiebat & loquebatur. Nullam tamen nouerat linguam, sed ea tantùm proferebat verba, quæ ex colloquentis ore audiuisset. Hoc fuit quod maximè nostrum

D monuit Hugonem, vt describi hoc miraculum postularet: sed nos multa similia videramus. In ipso quoque solio matrona quædam diues & honorata de regione eadem deportata est, quæ ea longo tempore iacuerat paralytica. Et hanc quoque signans homo Dei tenuit manum eius & erexit eam, præcipiens vt liberè ambularet in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in virtute Spiritus sancti: Dixit, & factum est: exiliensque ambulabat. Tunc verò acclamabant omnes; sed specialiter exultabant milites, qui propriis humeris deportauerunt, quã videbant regredientem pedibus suis. Nimirum videbatur sibi quodammodo miraculi particeps pia deuotio,

Et hæc quoque excitauit amicum nostrum, vt sileri miraculum hoc, nefarium iudicaret.

57. Tertium autem simile est huic: Erat siquidem in proximo vico vir paralyticus ab annis octo, notus omnibus & omnium dignus miseratione. Neque enim mouere poterat membra, nec, si domus in qua iacebat, vndique flagrare cœpisset incendio. Hic ergo coram nobis & aliis quampluribus qui beato Patri tunc assidebant, subuectus in culcitra depositus est coram eo: cuius debilia membra edito signaculo salutis attrectans confestim erexit eum, & tam perfecte curatus est, vt ad exercitum Domini profecturus illicò susciperet signum crucis, olim tum, cuius virtutem tantam, & tam celerem esset expertus. Cumque tollerent alii lectum eius: Non sic (ait venerabilis Hugo) sed magis ipse portabit, & imponens in humeros eius dimisit eum, & tam viriliter ambulabat, ac si nihil priùs fuisset incommodi. Quartum quod describi Hugo miraculum postulabat, puellæ cuiusdam erectio fuit: hanc in hospitium vespere obtulerunt humeris deportantes. Cuius cùm signaret genua Vir beatus, contractos & obduratos quasi in modum virgæ ligneæ neruos sentiens: heu, inquit, huius ex toto retracti sunt nerui, & flectere genua, immo flexa extendere omninò non potuit. Et certè sic erat, nec poterat à diebus multis gradi pedibus, sed manibus & pedibus reptabat vtcumque. Igitur ad Patris benedictionem laxatus est statim neruus vterque, & eleuauit eam vnus è fratribus: ipse verò tenebat tibias, & paulatim extendebantur: cùmque ambulare cœpisset incolumis, obstupuimus vehementer omnes; sed & Sanctus ipse præ admiratione se signans, Domino vultum gratias referebat.

B

CAPVT XVII.

De miraculis quæ Tulli per B. Bern. contigerunt.

58. IAM ad ea quæ Tulli facta sunt, veniamus. Quater siquidem hoc in anno Vir sanctus illam ingressus est ciuitatem; nec vnquam transiit absque miraculis. Primum siquidem Dominica ante Pentecosten in Ecclesia beati Stephani ad altare maius Missas celebranti, oblatus est puer cæcus notus in ciuitate eadem, qui per manus impositionem visum recepit; & hunc vsque hodie Tullensis habet Ecclesia virtutum beati Bernardi speculum, testimoniumque fidele. Secundò quoque accedens ciuitati proximam villulam, quam *Calmas* nominant, pertransibat. Et ecce fuit obuia plebs deuota, aquam afferēs signandam atque benedicendam, quam protinus Euangelici instar miraculi sapore pariter & odore vini benedictione ipsa donauit: & qui gustauerunt, omnibus perhibent testimonium. Vnde & nunc in tota regione illa certissimum est celeberrimumque miraculum: apud villam *Calmas* sub Bernardi manu aquam in vinum esse mutatam. Nam super vestem cuiusdam sparsum est vinum nouum, dum vndique concurrentes certatim traherent vasculum, & multis diebus vini preciosissimi seruauit odorem.

C

59. Tertiò deinde prædictam Tullensium ciuitatem ingressus timuit turbas. & quia grandis ei restabat via, nocte egredi festinauit. Id ipsum autem suspicati nonnulli de populo obseruabant eum, nec exire vel nocte potuit sine turba: inter quos oblata est paralytica mulier in grabato, quam protinus eleuans Vir beatus in nomine Domini signauit atque sanauit. Huius quoque curatio vniuersæ innotuit Ciuitati, quam nimirum adhuc hodie incolumis mulier inhabitat, quæ in ea diu iacuerat paralytica. Similiter autem & altera mulier cæca vno oculo, quæ ad eum deducta est extra ciuitatem, signante eo visum recepit, quod in hoc aduentu verissimè certissiméque probauimus. Nuper sanè apud beatum Aprum Vir Domini susceptus hospitio, monasterium illud plurimis miraculis illustrauit, claudum erigens puerum, auditum surdo reddens adolescenti. Tres quoque cæcos, vno visionis munere donans in ipsius nomine qui Trinus adoratur & Vnus: vbi plurima quoque miracula claruis-

D

se non dubio, sed hæc coram me facta noui certiùs, fiducialiúsque scripsi.

A

Hucusque Liber Miraculorum S. BERNARDI, *è Monasterio* Veteris Campi. *O. C. Diœc. Colon. acceptus.*

Seq. Epist. eiusd. GAVFRIDI Clara-uall. *qui præcedentium Author est, suppeditauit è Biblioth. Marchianensi*, R. P. IOANNES BOLLANDVS Societ. IESV, *quem spero, vti in cæteris* SANCTORVM *Historiis illustrantibus insignē ponit operam, sic &* BERNARDO *nostro non defuturum; cum istuc peruenerit. Precemur illi à Superis, quorum* VITAS *adornat, vitam longam & operi parem. Nam alioquin opus longum est, & vita breuis.*

CAPVT XVIII.

Epistola GAVFRIDI MONACHI *Clara-uallensis.*

Magistro suo charissimo ARCHENFREDO, *& vtrique Capitulo, fratribus suis vterinis, frater* GAVFRIDVS *Memores eius esse, qui diligit vos in veritate.*

B

NVllis mihi ad te, Magister, verborum blanditiis vtendum esse certis experimentis cognoui: latere enim non potuit familiarem filium quem præ cæteris fouere solebas tenerius, & amplecti charius, non quod dignum, sed quia indignum esse sentires; adhærentem, inquam, lateri tuo latere nō potuit quam parum acceptes eos qui verba venantur, sentiens planè cum Apostolo *Regnum Dei non esse in sermone, sed in virtute.* Vt quid ergò verba multiplicantur? Tu scis Domine, quia amo te; tu scis, quia tuis & tuorum orationibus egeo, & quātum diligā, & quantum egeam, non ignoras. Sileo proinde de meipso, sciens quod scienti me scribam. Cæterū cum memor sum in quāta sollicitudine reliquerim vos, & totam pariter Claram-uallem, eo quod dubia videretur Domini Abb. de itinere isto voluntas; scribo vobis de quo magis præsumo, quæ in eo vidimus & audiuimus, vt habeatis consolationem, & vestris eam nihilominus præbeatis. Hoc autem scitote nihil me scribere, nisi veritate compertum. 1.

Dum appropinquaremus *Pictauim*, cœpit Dominus Abbas infirmari, ita vt paulominus eū pœnitere inciperet oneris non itineris huius. Ibi ad nostram & ipsius consolationem facta vox ad eum in visione cantans, *& domus impleta est ex odore vnguenti.* Erat autem cantus vt versiculi, & tantumodò punctum vltimum deerat in hunc modum. *Et domus impleta est ex odore vnguenti.* Quo defectu quid significatum credamus, sequentia manifestant. † Altera die cum iterum decubaret, sic in os eius missum est Canticum nouum. *Lætabitur iustus in Domino*: vt euigilans sæpius nil aliud posset cogitare. Pictaui, dum nocte sederemus, & ipse cum candela solus deambularet, extincta est candela, & Abbas Cari-loci vidit eum sine lumine ambulantem. Proinde autem cum sonitu quodam, vt ipse confessus est, candela reaccensa est, & ardentem eam vsque ad nos deportauit. 2. † §. 5.

C

In Vrbe *Burdegali* res facta est digna miraculo, quod obstinatissimos animos Clericorum conuertit, vt concederent in sede Episcopali regulares ordinarii Canonicos, pro qua re per septem annos excommunicari paruipendebant omninò, ita vt quinquennium exularet Archiepiscopus, vacaret Ecclesia; redditus illi violenter diriperent, & tam exosus esset omni populo Archiepiscopus, vt in ingressu etiam omnibus nostris exprobrarent; dicentes; Quoniam isti sunt de patronis Archiepiscopi, sed mutauit animos eorum sermo Dei viuus & efficax, præter spem vniuersorum, qui nouerant negotii difficultatem & obligationes pessimas nimis. In Castro quod dicitur *bragerach* allatus est ad eum vir nobilis grauissima infirmitate laborans, & ex illa bona conualuit, vt postea didicimus. Homo ciuitatis illius pauper & inops laudat hodie nomen Domini, qui longa infirmitate fractus viribus, laborare non poterat, aut operari quicquam, sed benedicto pane vescens cum per aliquot dies sequeretur nos, fortis & incolumis est reuersus. 3. *Burdegali.* *Bragerach.*

D

Caturci. In *Caturcensi* vrbe quidam seruiens Episcopi percussus in capite oculi vnius lumen amiserat. Sed signante eo visum recepit. Ibidem Burgensis quidam bibit aquam ab eo benedictam, & visum est ei ac si proiceretur super caput plenum vas aquæ, & ex hora conualuit à febre qua per septem annos laborauerat.

4. Petragorici. Iam verò *Petragorici* populi deuotionem quis explicet? Paolo minus suffocabam eum; adeo vt necesse habuerit clam discedere ab eis. Tolosæ. In Tholosana vrbe satis deuotè susceptus est, sed per paucos dies plus quàm satis, & etiam plusquam nimis fuere deuoti. Paucos quidem habebat Ciuitas illa, qui hæretico fauerent: de textoribus quos Arrianos ipsi nominant, nonnullos. Ex his verò qui fauebant hæresi illi plurimi erant, & maximi Ciuitatis illius. Denique non longè ante aduentum nostrum vnum è ditioribus ciuitatis illius cum vxore eius seduxerant, vt relicta substantia sua & paruulo filio in villam secederent, quæ hæreticis plena est, & nullis deinceps propinquorum persuasionibus reduci potuerant. Vocatus est ergo Henricus, vocati sunt Arriani, & pollicitus est populus quod nemo eos deinceps susciperet de cætero, nisi venirent & palàm loquerentur. Fugas Henrici, & Arrianorum latibula longum est enarrare. Fugerunt siquidem qui in Ciuitate erant Arriani audientes signa & mirabilia quæ fiebant. Fautores eorum abnegauerunt eos, & credimus omnino perfectè liberatam ciuitatem ab omni hæreticæ contagio prauitatis. De militibus promisere nonnulli, quod deinceps expellerent, & non manu tenerent eos. Si qui verò cupidi fuerint, & alter volnerint agere, hæreticorũ munera diligentes, data est sententia in hæreticos & in fautores eorum, atque in omnes qui manu tennerant eos, vt neque in testimonio, neque in iudicio susciperentur, nemo communicet in conuiuio, neque in commercio. Henricum fugientem secuti & persecuti sumus, sed ille eo amplius fugiebat.

5. In ipsis sanè castellis, quæ seduxerat, locutus est Dominus Abbas, & libenter audiente populo crediderunt, qui erant præordinati ad vitam. Milites quidem nõnullos inuenimus obstinatos. Sed non tam errore, vt nobis videtur, quàm cupiditate & voluntate mala: oderunt enim Clericos; & gaudent facetiis Henrici, & quia id loquitur eis vnde occasionem habeant & excusationem malitiæ suæ. Omnes tamen affirmabant, quod deinceps non manu tenerent eum, siquidem Domini Abbatis colloquium refugissent. Data proinde sententia est in hæreticum, & in fautores eius. & patefacta est omni populo pessima eius vita, & quomodo in Pisano concilio, omnes quas nunc prædicat hæreses, abiurauerit & redditus Domino Abbati litteras acceperit ab eo in Claraualle, vt ibi Monachus fieret. Credimus annuente Domino malitiam eius finiendam breui. Terra tam multiplicibus errorum doctrinis seducta, opus haberet longa prædicatione: sed Dominus Abbas nec tanto labori sufficere videtur, & multò magis timet molestus esse fratribus suis: & hic est, ni fallimur, eius quem prædiximus puncti defectus in cantu versiculi quem audiuit.

6. Acceptis ergo à Claraualle multis hinc inde litteris cum omni festinatione reuerteretur: & credimus annuente Deo quod non longè post octauam Assumptionis Beatæ Mariæ visui sitis desiderium, meritò desiderabilem virum. Vtinam enim nossemus quantum & quam inæstimabile donum dederit nobis Deus Patrem sanctum, aduocatum fidelem, patronum potentem, pastorem bonum, plenum gratia & virtutibus coram Deo & omni sæculo. Denique quod in certis locis virtutes occulit ex humilitate, certis didicimus experimentis; quando per eius discessum continuò sanabantur infirmi; vt sic essat illis benè, vt ipsum nemo magnificaret. Vbi verò necesse fuit, maluit, vt ipse confessus est, sustinere proprium periculum, quàm salutem eorum non prouidere.

7. Erat in Ecclesia Saturnini in qua hospitabamur, Canonicus quidam regularis Ioannes nomine peritissimus medicæ artis. Is ergo septem, vt dicebatur, mensibus decubans, à sancto Pascha ita languebat vt quotidie solum eius obitum expectarent. Defecerant tibiæ eius ita vt

A nequaquam viderentur puerilibus brachiis grossiores. Specialiter sanè dextri femoris neruus aruerat vt à sancto Pascha ad modicum quidem posset extendere genu. Languebat miser semiustus & quotidie responsum mortis habens in seipso, & ne ad vrinam quidem aut egestionem surgere omnino valebat. Ob fœtorem deosque & languorem extra Monasterium factus erat in burgo collocatus, non sustinentibus Canonicis præsentiam eius. Rogat ergo obnixius vt prope Dominũ Abbatẽ deferatur, & portant sex viri in grabato in camerã quæ proxima erat hospitio nostro. Ibi visitatus à Domino Abbate confessus est ei peccata sua, & pro sua liberatione & sanitate obnixius obsecrabat. Vbi ergo benedixit ei Dominus Abbas, exiuit de camera, & iuimus nos quoque cum eo. Ibat autem secum cogitans & dicens tanquam seruus fidelis. En Domine, signa quærunt; & nihil proficimus aliter, quousque dissimulaueris. Et cõtinuò exiliens ille cucurrit post nos, ita vt via ingressi essemus hospitium quando sequẽtem nos vidimus, & ambulantem, vt ipse dicebat, non viribus, sed virtute diuina. Exinde pergit ad Ecclesiam gratias agens Deo, & fratres cantantes cum eo, *Te Deum laudamus*. Quanta deB uotione Domini Abbatis oscularetur pedes, scire potest nemo nisi qui vidit.

Puer quidam septennis vt dicebant languens inter brachia matris ignorantis quænam esset passio, cùm benedictus à Domino Abbate reuerteretur, continuo vomuit lapidem quem multi quoque viderunt, & sanus factus est ex illa hora. 8. In ipsa ciuitate hominem iam senem qui vnius oculi lumen amiserat per signum crucis illuminauit. Sic & puerum, qui vtroque oculo cæcus erat, alterum verò iam maioris ætatis cæcum similiter illuminauit. Fuit in ipsa vrbe mulier quædam quæ subitum in capite dolorem sentiens dixit, quia non comedam donec veniam ad Virum Dei; dehinc cùm cogeret eam vir eius, vt comederet. vbi primum gustauit panem, paulominus suffocata, & arctata gutture peruasa est à Dæmonio. Exinde per triduum non poterat comedere aut bibere quicquam, donec præsentata Domino Abbati benedictum panem & aquam sumpsit de manu eius. Præcepit deinde Dominus Abbas, vt maritus in Capella pernoctaret, volens ad eam sine turba venire secretius. In nocte verò conqueri cœpit vehementius, ita vt nunc C quidem Dæmon, nunc fœmina loqueretur, & modò in sinistram, modò in dextram partem verterbatur lingua, secundum quod mutabatur loquentis persona. Dicebat dæmon audientibus vniuersis qui adstabant, quia non egrediar donec veniat Abbas, donec veniat Abbatculus. Admonitus interim Dominus Abbas in somnis venit ad eam, quam in tanto cruciatu inuenerat, quietam omnino dimisit. Et protinus mane facto celebrans missarum solemnia, dedit ei communionem sanctam & incolumem remisit in domum suam.

9. Ex his qui manus habebant inuersas in partem alteram, & digitos in partem replicatos, tres sanauit Tolosæ, tres in confiniis eius. Allata est enim ad eum puella quædam dum oblationem susciperet, & signans manum atque apprehendens digitos cum omni facilitate aperuit. Idipsum quoque de duobus aliis fecit, nisi quod alterius cuius erat manus contracta vtraque, erubescens propter Episcopos qui præsentes erant, paulisper aperuit, & sic tradidit militi cuidam de templo qui præsens erat, vt ipse perficeret. Quartum ab hoc incommodo liberauit infantem quendam apud *Demeyseriam* viD dente Domino Engolismensi Episcopo & stupente quod vbi signauit manum & dimisit, ipsa quasi esset corda quædam, in bonum statum conuersa est, & digiti aperiri cœperunt. Ibidem sanè in hora eadem & surdum fecit audire & mutum loqui. Quintum, mancum sanauit in castro quod dicitur *Viride folium*, vbi sedes est Satanæ, & ipse pessimi, ni fallor, hæretici puer erat. Sextum, sanauit in Castro quod dicitur *Sanctus Paulus*, quos ex seruientibus Domini legati remanere in terra aliena febris grauissima coegisset, nisi subuenisset eis cælestis medicina panis benedicti.

10. In Albigensi ciuitate factum est, quod cæteris nō immerito miraculis credimus præferendum. Erat enim populus ciuitatis illius super omnes qui in circuitu eius sunt, hæretica prauitate contaminatus vt audiuimus; ita vt Domino legato, qui per biduum ante nos venerat, cum asinis & tympanis exierint obuiam; & cum signa pulsarent ad populum conuocandum, ad missarum solemnia celebranda vix conuenere 30. Tertia die Dominus Abbas cum multa populi lætitia susceptus est. Sed tanta mala de illis audierat, vt penitus non acceptaret deuotionem eorum. Sequenti vero die, cum beati Petri solemnitas esset: tanta ad audiendum verbum Dei multitudo conuenit, vt non caperet eos grandis Ecclesia. Quos allocutus Dominus Abbas. Seminare, inquit, veneram, sed præoccupatum à semine pessimo agrum inueni. Veruntamen, quia rationalis est ager, Dei enim aA gricultura vos estis, ecce ostendo vobis semen vtrumque, vt sciatis quid eligere debeatis. Et incipiens à Sacramēto altaris per singula capitula, quid hæreticus prædicaret, quæue esset fidei veritas diligentius exponebat. Demum interrogauit eos quid eligerent, & respondens omnis populus cœpit abominari & detestari hæreticam prauitatem, & cum gaudio suscipere verbum Dei, & catholicam veritatem. Pœnitemini, inquit, igitur quicunque contaminati estis; redite ad Ecclesię veritatem. Et vt sciamus quis pœnitentiam agat & suscipiat verbum vitæ, leuate in cælum dexteras in signum catholicę vnitatis. Factum est ergo, vt leuantibus omnibus dexteras in cælum cum exultatione, ipse sermoni finem imponeret. Et nos quoque Epistolam terminemus. Valete.

FINIS LIBRI SEXTI.

DE VITA ET GESTIS
S. P. BERNARDI ABBATIS
CLARA-VALLENSIS.

LIBER VII.

Ad Lectorem.

HVnc Librum verbotenus decerpsimus ex LIBRO VIRORVM ILLVSTRIVM Ord. Cisterc. *quem quidem M.S.* Confluentiæ *accepimus è* Collegio Soc. IESV. *Aliud eiusdem exemplar è* Carthusia Vuesaliensi *PP. Carthusiani Colonienses nob. curarunt. Sed & tertium Pater N.* Societ. IESV, Embricæ *propria manu descriptum exhibuit: qui & variarum lectionum notas adiecerat: cuius industria magno nobis subsidio fuit. Porrò de eo Libro* LECTOR *monendus, ne fortè fallatur, dum hosce Titulos alicubi legit,* EXORDIVM Ord. Cistercienfis. LIBER de VIRIS ILLVSTRIBVS Ord. Cisterc. *Item* Lib. de Initio Ord. Cisterc. *quos* Henriquez *tanquam diuersos libros non raro allegat, cum vnus idemque sit, (etsi alibi aliam forte scriptas epigraphen) vti facilè deprehendet, dum qua ille, quasi ex diuersis adfert, in vno de* VIRIS Illustribus Cisterc. *(nam hunc solum Titulum tria quæ ego vidi, M.S. præferunt)* reperies. *Id te monitum volui, confusionis vitandæ causâ, cui occasionem præbuit dictus Author eò magis, quod* EXORDIVM in Libros. *Illum vero de* VIRIS Illustribus *in* Distinctiones *dispertiat. Sed eiusdem nihilominus* Scriptoris *de hoc libro censuram audiamus.* Omniū nostri Ordinis historiarum, *inquit*, quasi lapis fundamenti, & scriptum maximè authenticum est liber ille, quem EXORDIVM *Ord. Cisterc.* nominamus. *Et paulopost.* Quantum ad me, *inquit*, quotiescunque hunc librum euoluo, non possum satis pietatem, styli grauitatem, sententiarum pondus, & mirandos euentus, qui ibidē referuntur, nō mirari; idque ausim dicere; hunc in suo genere esse ex maioribus & pretiosioribus thesauris, quo gaudet Ecclesia, talemque à fidelibus habendum *ita Henriq. Appa. ad Menol. Cist. cap. 4. Cui & ego libens adsentior; dignum scilicet esse librum qui totus edatur in lucem. Quod etiam Aubertum Miræum bene de Historia Monastica meritum optasse video. Miror è Cisterciensi Familia neminem hoc sibi operis sumere. Ego ipse admouerem manum; nisi vererer in messem alienam mittere falcem.*

Porrò Author huius libri vicinus fuit temporibus S. Bernardi nam hisce cum familiariter egit, qui simul cum Bernardo vixerunt: & ex eorum ore ferè refert, quæ hic narrantur: vt videas, qua fide & authoritate nitantur.

CAPVT I.

De apparitione Monachi defuncti & reuelatione saluandorum è Clara-valle, Bernardo facta.

1. POstquam diuina largiente gratia, vinea Domini Sabaoth, Cisterciensis videl. Ecclesia propagines suas emittere cœpit, fundatis iā domibus de Firmitate, & de Pontiniaco, tertio loco in Nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, ab Incarn. Domini M. C. quinto-decimo fundata est Domus *Clara-vallis*: cui etiam beatæ memoriæ Dominus Stephanus Cisterciensis Abbas beatissimum Patrem nostrum BERNARDVM primum ordinauit Abbatem: de cuius admirabili conuersatione, singulari sanctitate, speciali signorum atque virtutum prærogatiua, liber licet & Vitę plenius edisserat, tamen aliqua, quæ illic prætermissa sunt, ad memoriam tanti Viri simul & ad ædificationem legentium scribere congruum puto, ne in hoc libello, qui de viris virtutum cuditur, splendidissimam columnam, cui vniuersitas Ordinis nostri innititur, sub silentio transisse videamur.

B Accidit aliquando in Clara-valle, dum Missa in Conuentu celebraretur, eodem venerabili Patre præsente, vt lecto Euangelio, Sacerdotis manibus lauandis aqua per negligentiam deesset; quę cum aliquantulum diutius expectaretur: conuentus interim versis vultibus ad Orientem stabat, cumque Pater sanctus in stallo suo inter gradum presbyterii staret, monachus quidam ante paucos dies defunctus ei visibiliter apparuit; & stans contra eum, caput quasi redarguendo mouere cœpit: quem Famulus Dei videns, agnouit: & quare caput contra se agitaret, quæsiuit. Cui ille: O si sciretis, quantos & quales socios haberetis in cęlis, profectò caueretis vobis ab omni negligentia. Quod verbum Sanctus gratanter audiens, respondit: Vere nè putas quod omnes qui in hoc monasterio sunt Fratres, saluabuntur? Etiam, inquit, saluabuntur. Et non solum ipsi, sed & omnes qui in ordine nostro obedienter & humiliter fuerint conuersati, saluabuntur. Recordatur verò pius Pater cuiusdam Fratris, quem pro negligentia & duritia cordis sui frequentius corripere oportebat, & ab hoc super eo multum contristabatur, subintulit dicens. Nunquid de salute 2.

Incuria circa diuinum officium, & præsertim Missæ sacrificium notata à defuncto.

Reuelatio de de rei gratis in Clara valle saluandis

Fratris illius certi aliquid nosti? Respondit, nec ipsi deerit misericordia Dei. Quo audito Vir Domini vehementer gauisus est, & tanto alacrius cum Fratribus suis propter verba laborum Domini custodiebat vias duras, quanto certius spem mercedis æternæ sinu suo repositam tenebat.

CAPVT II.

De quodam fratre defuncto, orationibus & Missarum oblationibus è Purgatorii pœnis liberato.

3. DEfunctus est quadam vice conuersus quidam in Clara-valle; cumque concurrentibus Fratribus commendationis officiũ ex more fieret: monachus quidam senior magnæ religionis vir, audiuit turbas dæmonum per cateruas suas incedentium, cum magni strepitus vociferatione clamare, & dicere, Eia bene. Eia modò bene solummodo de hac mala valle vnam animam in nostræ sortis partem acquisiuimus. Cum verò idem senior, qui hæc audierat per noctis quietem sopori membra dedisset. Frater defunctus ei in visu apparuit tristi & lugubri vultu dicens ad eum, quia audisti heri dæmones de meis suppliciis exultantes, veni & vide, quam terribili tormento Dei omnipotentis iusto iudicio traditus sum: & duxit eum ad puteum quendam magnæ latitudinis, & horrendæ profunditatis: & dixit ei. Ecce in hunc puteum frequenter à dæmonibus mittor, quorum tanta est crudelitas, vt si optio daretur, mallem centies ab hominibus, quam semel à dæmonibus hic immergi.

4.
Dæmonum malitia & odium erga homines præsertim religiosos.

Mane autem facto dum quæ audierat, & viderat, præfatus senior, beato Patri Bernardo retulisset, licet ipse quoque per spiritum ea cognouisset, ingemuit, & ait: Scio quia nisi grauis causa existeret, nunquam dæmones talem ausum præsumpsissent. Itaque capitulum Fratrũ ingressus, coram omnibus calamitatẽ Fratris defuncti, exponit: dehinc salubri exhortatione singulorum cõscientias conueniens, monebat, vt cautius in via sanctę religionis ambularent, multam esse malitiam dæmonũ erga omnes Christianos, tamen præcipuè contra monasticæ religionis professores, affirmans. Post hæc Fratris animæ in suppliciis constitutæ subuenire eos attentius monens, psalmis & orationibus, Missarum quoque celebrationibus iram Domini placare hortatur, si forte pius Pater pulsatus precibus eorum per salutaris hostiæ immolationem, tyrannicam dæmonum superbiam debellare, & ab eorum nequitia Fratris animam dignaretur liberare. Quod cum Fratres deuotissimè facerent, paucis euolutis diebus, idem Frater defunctus supradicto seniori iteratò apparuit, hilaritate vultus statum suum melioratum esse significans. Quærente vero sene, quomodo se haberet? Respondit. Deo gratias, benè. Rursus requisitus, quomodo liberatus esset, ait, Veni & vide. Et cõtinuo introduxit eum in oratorium eiusdem loci, vbi ad singula Altaria Sacerdotes stabant, hostiæ immolationem summa deuotione celebrantes. Ecce, inquit, hęc sunt arma gratiæ Dei, quibus ereptus sum: hæc est virtus misericordiæ Dei, quę inuincibilis permanet: hæc est Hostia illa singularis quæ totius peccata mundi tollit. Et vere dico tibi, quod his armis gratiæ Dei, huic virtuti misericordiæ Dei, huic Hostiæ salutari, non est quicquã quod resistere valeat, nisi cor impœnitens. Euigilans autẽ senex, de liberatione animæ Fratris oppido gauisus est, modum quoque visionis eiusdem cæteris Fratribus exponens, tanto eos deuotiores ad immolationem Hostiæ salutaris reddidit, quanto certius eius efficatiam in Fratris ereptione meruerant experiri.

Sacrificii Missæ vis & efficacia ad animas è purgatorio liberandas.

CAPVT III.

De visione B. Bernardo oblata, quæ diuersa in choro psallentium & merita ipsi repræsentabat.

5. INteterat aliquando nocturnis vigiliis Pater sanctus, ea puritate & deuotione qua solebat, Deo tantũ nota & sibi. Cúmque morosa psalmodiæ modulatio vigilias protelaret, aperuit Dominus oculos eius: & ecce respi-

A ciens vidit singulos Angelos iuxta singulos monachos stantes, & quod quisque eorum psallebat, in scedulis more notariorum, tam diligenter excipientes, vt nec minimam syllabam, quantumcunq; negligenter prolatam omitterent. Scribebant vero diuerso modo. Nam quidam eorum scribebant auro; alii argento, nonnulli atramento: aliqui etiam aqua: quidã vero penitus nihil scribebant. Spiritus autem qui hæc reuelabat, intelligẽtiam quoque diuersitatis scripturæ cordi eius inspirabat. Qui enim auro scribebant, feruentissimum in Dei seruitio studium, & absolutam cordis intẽtionem, in his quæ psallebantur, significabant. Qui autem argento, minorem quidem feruentem, puram tamen psallentium deuotionem declarabant. Qui vero atramento, continuum quorundam bonæ voluntatis vsum in psalmodia, licet non cum multa deuotione notabant. Sed qui aqua scribebant, exprimebant eos, qui somnolentia seu pigritia pressi, vel variis cogitationibus à se abducti, videtur quidem aliquid sonare, sed cor eorum longius abstractum, non concordat voci. Et ô mira Dei clementia! Sicut enim nullum malum impunitum, ita nullum bonũ quan-
B tumcunque modicum, quantumcunque negligenter factum erit irremuneratum.

Angelos vidit diuersimode diuersorum orationem annotantes.

Cæterum illi qui nil scribebant, lamentabilem quorundam duritiam cordis redarguebant, qui obliti professionis suæ, timoris Dei immemores, aut lethali somno, prona se voluntate immergunt; aut certe vigilantes clauso ore, vanis & noxiis cogitationibus, non ex infirmitate, sed ex voluntaria intentione occupantur; & in conspectu Domini contra legis præceptum apparere vacui non pertimescunt. Pater itaque sanctus, qui hæc videbat, recordatus sententiæ illius, quoniam *omnes administratorii spiritus sunt in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis*, sicut proficientium congratulabatur feruori, sic paterno pietatis affectu deficientium miserebatur tepiditati. 6.

CAPVT IV.

De diuinis hymnis piè & deuotè canendis, & quam id gratum Angelis.

C CElebrabantur aliquando solemnes vigiliæ, & Vir Domini cũ cæteris Fratribus aderat; cumque hymnus *Te Deum laudamus* cantaretur, vidit sanctos Angelos multa claritate fulgentes, mira etiam vultus alacritate deuotos, qui vtrumque chorum percurrentes, modo hunc, modò illum excitabant; cantantibus aderant, & quasi congratulantes astabant, & vt diuinus ille hymnus cum deuotione percantaretur, modis omnibus elaborare satagebant. Intellexit ergo Vir sanctus, hymnum illum verè esse familiarem ipsis, quos tanta instantia videbat, operam dare, quatenus à Fratribus ad honorem Dei cum feruore deuotionis cantaretur. Cuidam etiam fratri spirituali videre concessum est, dum idem hymnus inciperetur, quod ab ore incipiẽtis flamma magni splendoris erumpebat, & sursum conscendebat

7.
Hymnus Te Deum Laudamus, quam deuotè canendus.

CAPVT V.

De pusillanimitate fratrum notabili verbo ad fiduciam diuinæ misericordiæ per B. Bern. erecta.

D LOquente aliquando verbum Dei fratribus beato Bernardo, cũ vehementer vitia corriperet, terroréq; tremendi iudicii Dei mentibus incuteret, sensit in spiritu quosdam de sedentibus grauiter in conscientiis suis turbari, & ferè in barathrum desperationis prolabi. Tunc verò spiritu fraternæ caritatis, totus flammescens, mirãtibus omnibus qui aderant, in hæc verba prorupit. Quid est quod in conscientiis vestris turbamini Fratres mei? vt quid enormitatem, & innumerositatem criminum vestrorum sic intuemini, vt inexhausta viscera miserationum Domini obliuiscamini? in veritate dico vobis, quod si filius ille perditionis Iudas, qui vendidit & tradidit Dominum, in hac Christi schola sederet, & huic ordini incorporatus esset per pœnitentiam veniam con- 8.

Iudas per pœnitentiam poterat consequi veniam.

sequeretur. Audito itaque tam magnifico consolationis A
verbo, non solum illi, qui præ pusillanimitate spiritus iam ferè desperabant, sed & omnes qui aderant, in spem diuinæ gratiæ respirantes Dominum glorificabant.

CAPVT VI.

De Monacho quodam veritatem Sacramenti Corp. & Sang. Christi negante, sed cura Bern. mirabiliter ad fidem producto.

9. QVidam Monachus huius sancti Patris, per fallacias dæmonum, & per proprii sensus simplicitatem in tantam cordis inopiam deuenerat, vt diceret panem & vinum aqua mixtum, quæ proponuntur in Altari, nequaquam transsubstantiari posse in verum Corpus & Sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Quapropter viuifica sacramenta, tanquam nihil profutura sibi, sumere despiciebat. Notatus denique à Fratribus, quod Sacramentis Altaris non participaret, conuenitur secreto à senioribus suis. Requisitus causam non negat, dicit Sacramentis se nequaquam fidem adhibere; quibus docentibus & B
monentibus, dum non acquiesceret, nec sanctarum scripturarum testimoniis in medium prolatis crederet, ad venerabilem Abbatem res delata est. Cumque vocatus venisset, & Abbas sanctus secundum datam sibi sapientiam infidelitatem illius confutaret, ille respondit: Ego nullis assertionibus ad hoc potero induci, vt panem & vinum, quæ in Altari proponuntur, credam verum esse Corpus & sanguinem Christi; & propterea scio, me in infernum descensurum.

10. Quod audiens Vir Dei, sicuti semper rebus in arcto positis mirabilem solebat authoritatem ostendere, dixit: Quid! Monachus meus in infernum descendet? Absit. Si tu fidem non habes: per virtutem obedientiæ præcipio tibi, *Vade, communica fide mea*. O pium Patrem! O verè sapientem medicum animarum per vnctionē gratiæ docentem se de omnibus, qualiter infirmantium tētationibus mederi deberet. Non dixit: Fuge hæretice, vade damnate: recede perdite: sed cōfidenter dixit, *Vade communica fide mea*, credens indubitanter, paruulum filium suum, quem sacri desiderii vulua parturiebat, donec Christus in eo formaretur, sicut nequaquam à visceribus charitatis suæ, sic nec à fundamento fidei suæ alienum existere. Constrictus itaque virtute obedientiæ monachus penitus sine fide, vt sibi videbatur, ad Altare accessit, communicauit, sanctique Patris merito confestim illuminatus, fidem sacramentorum recepit, quam etiam intemeratam vsque ad diem mortis suæ conseruauit. C

NOTA, Zelum pii Patris pro salute periclitantis animæ.

CAPVT VII.

De Crucifixo Bernardum amplexante.

11. DOminus Menardus Abbas de Moris, quod est Monasterium vicinum Claræ valli, Vir religiosus mirabilem quandam rem, quasi de alio, retulit familiaribus suis, quam tamen sibimet euenisse putamus; ita dicens. Notus est mihi monachus, qui beatum Bernardum Abbatem aliquando reperit in Ecclesia solum orantem. Qui cum prostratus esset ante Altare, apparebat ei quædam crux cum suo crucifixo super pauimentum posita coram illo, quam idem vir beatissimus deuotissime adorabat, ac deosculabatur. Porrò ipsa maiestas separatis D
brachiis à cornibus Crucis videbatur, eundem Dei famulum amplecti, atque astringere sibi. Quod cum monachus ille aliquamdiu cerneret, præ nimia admiratione stupidus hærebat, & quasi extra se erat. Tandem verò metuens ne Patrem suum sanctum offenderet, si eum veluti secretorum suorum exploratorem, ita sibi de proximo imminere conspiceret, silenter abscessit, intelligens nimirum ac sciens de illo homine sancto, quod verè supra hominem esset, tota ipsius oratio, atque conuersatio.

Hæc de re vide Menolog. 23. Martii.

CAPVT VIII.

De beneficio seu gratia quadam Epileptico diuinitus impetrata.

EXiit aliquando Pater sanctus ad visitandum fratres suos metentes in agro. Sed quoniam infirmus erat, & pedes ire non poterat, perrexit asello. Porro monachus quidam cum eo tunc ambulans, atque asinum minans, cum ab olim pateretur caducum morbum, subitò coram eo in ipso itinere corruit, & cœpit ab eadem epilepsia grauiter torqueri: quo viso Vir sanctus condoluit ei, vnde & deprecatus est Dominum pro eo, vt passio illa non apprehenderet amplius improuisum. Igitur ex eodem tempore vsque in diem mortis suæ per viginti & eo amplius annos, quibus postea superuixit, datum est ei quod antea non habebat, quodque cæteris epilepticis vix contingit. Quoties enim ex eodem morbo cadere debebat, passionem ipsam per aliquantum temporis spatium præsentiebat, ita vt opportune posset lecto decumbere, & repentini casus elisionem iugiter præcauere. Et quidē Pater sanctus, qui hoc ei munus à Domino impetrauit, credimus quia perfectā ei sanitatem obtinere potuisset, si hoc saluti animæ expedire cognouisset. Sed quia homo ille grauis moribus ab portandū, & duri admodum cordis erat, cui saluando & virga correctionis, & baculus consolationis semper necessaria videbātur, concessum est ei misericorditer, vt subitanei casus periculum præsciendo iugiter declinaret, & salutiferi morbi stimulo non careret. 12.

Morbi sæpè homini vtiles ad salutem.

CAPVT IX.

De quodam moribundo ex mandato B. Bernardi mortem differente.

QVidam de Fratribus Claræ vallis, cum esset positus in extremis, ingressus est ad eum visitandū beatus Bernardus post completorium, & videns hominē morti proximum, iam iamque migraturū, dixit ad eum. Nosti charissime frater, quod Conuentus noster, modò fatigatus est labore; & iam post modicum habet ad vigilias surgere; quod si te interim obdormiente oporteat illum suam interrumpere dormitionem, nimis vexabitur, & prægrandes vigilias minus solemniter exequetur, vt ergò benè tibi sit, & æternaliter viuas in terra viuentium, ad quam ingrederis possidendam, in nomine Domini nostri Iesu Christi præcipio tibi quatenus vsque ad horā diuini officii expectes nos. Cui æger respondit. Faciam, Domine, libenter vt imperasti, si tamen voto meo tuis precibus suffrageris. Abiit itaque Abbas sanctus cum silentio in dormitorium: & ille qui extremum ferè anhelitum trahebat, non obiit ante terminum constitutum. Mox itaque, vt signum ad vigilias pulsari cœpit, pulsata est etiam tabula, & ille decessit. Quod non modò de isto fratre, sed etiam de pluribus aliis pluries accidit, vt ad nutum & voluntatem beatissimi Patris eorum finis protelaretur. 13.

Moribūdus vitam protrahit ad constitutam à Bernardo horam.

CAPVT X.

De fratre magis rei familiaris, quam fraterna charitatis studioso, & in pœnam extra Claram-vallem mortuo.

CVm audisset aliquando Vir Domini, quendam de filiis suis spiritualibus, virum bonum & religiosū, missum ab eo in Normanniam, desperata ibidem ægritudine laborantem, decreuit mittere & reducere eum ad se, vt deuotus Frater in nidulo suo moreretur, & desiderata sibi sepultura non priuaretur. Veruntamen, vnus de fratribus eius carnalibus nomine Guido nitebatur huic obuiare consilio, quia cum esset vnus ex prouisoribus Claræ-vallis intendebat, vt credo, parcere sumptui & labori. qui cum pertinaciter huiusmodi persuasioni insisteret, dixit ad eum beatus Bernardus, nunquid maior cura est tibi de pecunia vel iumentis, quam de fratribus tuis? Quia ergo nō vis vt fratres nostri nobiscū 14.

requiescant in valle ista, nec tu ipse requiesces in ea. Et factum est ita. nam idem Guido, quanquam aliàs vir bonus & religiosus esset, tamen vt sermo Sancti impleretur, non est consummatus in Clara-valle, sed apud Pontiniacum præuentus ægritudine lecto decubuit, ibique disponente Deo terminum vitæ & locum sepulturæ accepit.

CAPVT XI.

De S. Bernardo, spiritu suis in Clara-valle fratribus præsente, etiam dum foris ageret.

15. VEnerabilis Pater Bernardus cum aliquãdo per annos tres moratus fuisset in Vrbe Roma, atque in partibus Italiæ pro sedando schismate Petri Leonis, in quo videlicet tempore eundem famulum suum Christus Dominus magnificè honestauit: tandem reuersus Claram-vallem, statim post factam orationem, capitulum fratrum intrauit, & quia fatigatus ex itinere, diu loqui non poterat, breuem quidem sermonem, sed consolatione plenum protulit, ita dicens: Benedictus Deus, qui vos dilectissimos Fratres meos mihi reddidit, & me qualemcunque Patrem vestrum vobis. Et ego quidem filioli, quamuis per hoc triennium visus fuerim longè remotus à vobis, non tamen putetis me semper absentem fuisse. Sciatis enim quod tribus vicibus interim reuersus sum ad vos visitans domum istam officinasque perambulans, & semper exhilaratus & consolatus abscessi, videns vnanimitatem atque instantiam vestram, in proposito ordinis vestri.

Innumera sunt alia quæ iste famulus Dei dixit & fecit, in quibus manifestè apparebat eum prophetali gratia præditum, multoties ibi præsentem esse spiritu, vbi absens corpore videbatur: multaque abscondita & etiam longius posita Domino reuelante cognoscere, quæ ipsum latere videbantur. Hæc autem significauit nobis Dominus Gerardus, quondam Abbas Longi-Pontis, qui vnus ex antiquis senioribus Claræ-vallis, dicta & facta sancti Patris rimare studiosè satagebat. Ipsoque referente audiuimus, quod iste Dei sanctus, dum in quodam monachorum Capitulo verbum Dei prædicaret, duo ex fratribus, qui aderant, viderunt eum in subsellio in quo residebat, in aëre suspensum & quasi mensura vnius pedis à terra subleuatum.

CAPVT XII.

De gratia B. Bern. diuinitus concessa, qua absens suorum necessitates nouerat.

16. ISte fidelis & prudens dispensator annonæ Dominicę quodam tempore pro causis Ecclesiæ solito diutius foris moratus fuerat. Siquidem pro pace facienda; pro schismate resarciendo; pro hæresibus confutandis, frequenter ex mandato Summi Pontificis, licet inuitissimus, exire cogebatur. Explicitis itaque causarum nexibus, pro quibus exierat, ad monasterium reuertitur: & quam citius opportunitas datur, cellam Nouitiorum ingreditur, quatenus nouelli & teneri filioli, quos lacte nutriebat, quanto diutius factæ exhortationis ipsius dulcedine caruerant, tanto copiosius ab vberibus consolationis eius reficerentur. Quaquauersum enim Sanctus Pater exibat, verbum Dei seminabat, super omnes aquas: & vix vnquam absque fœnore spiritualis lucri redibat; implens cellam probationis multitudine Nouitiorum, quorum numerus aliquando ad centum extendebatur, ita vt ad horas diuini officii Nouitiis chorum replentibus, exceptis paucis senioribus, qui disciplinæ prouidebant, monachi foris stare cogerentur.

17. Cum ergò, sicut prædiximus, cellam Nouitiorum intrasset, & in lingua sua illa placabili, & ædificatoria cunctos hilares, & ad obseruantiam sacri propositi feruentiores reddidisset; vnum ex eis seorsum reuocans dixit ad eum: Fili carissime, vnde tibi hæc tristitia, quæ intimos recessus cordis tui tam perniciosè depascit? Nouitio autem præ verecundia, vix aliquid loqui audente, ait ille verè mitis & humilis corde, qui se pastorem, & non mercenarium omnibus exhibere nouerat. Scio, fili dilectissime, scio, quæ circa te aguntur; & propterea paterno pietatis tibi compatior affectu. In hac namque tanta mora absentiæ meæ, cum desideratissima semper mihi fratrum meorum præsentia corporali carere compulsus fuissem: & per Domini gratiam concessum mihi esset, vt quod corporaliter non poteram, spiritaliter supplerem, rediens in spiritu, singulas circuirem officinas, qualiter se fratres haberent, diligentius explorans, etiam ad cellam Nouitiorum accessi, in qua cum vniuersos in timore Dei exultantes, & ad pœnitentiæ labores accinctos inuenissem, te solum nimia tristitia deperire considerans, ingemui: cumque blandiendo tibi te mihi astringere vellem, tu me auersatus, & faciem à me auertens, amarissimè flebas, ita vt cuculla nostra lachrymis tuis infunderetur. Hæc dicens Pater sanctus, & spiritualibus monitis aggressus captiuum, mœrorẽ fugauit, & in spiritalis lætitiæ libertatem, iam pene tristitia absorptum reuocauit.

Nouitii tentationem absens nouit.

Verè mirabilis Deus in sanctis suis: verè ineffabilis Deus & ineffabilia opera eius. Quid enim in hoc beatissimo Patre nostro magis admirer, nescio. An quod tantam & tam insolitam gratiam à Domino percipere non semel, sed pluries meruit: seu quod tam excellentem gratiam percipiens, non eam apud se seruauit, teste conscientia: sed nec paucis familiaribus suis eam reuelauit, quod certè & ipsum sine periculo vix fieri posse videretur. Verum in publico conuentu, sicut supra retulimus, coram vniuersitate fratrum, eam sibi collatam esse manifestauit, & tamen mentem adeò in timore Dei solidatam habuit, vt vanitatis spiritu nequaquam pulsari timeret. Inuenitur etiam in gestis huius beati Viri, quod adhuc in carne degens Nouitio cuidam in Clara-valle grauiter ægrotanti, cum multitudine monachorum in spiritu apparuit, prædicens ei, quod quinta die foret moriturus: & quod ipsa quinta die, sole iam ad occasum vergente, visitans eum iussit confidere & nihil timere, sed recto protinus cursu pertingere ad Dominum Iesum Christum, & offerre ei humilem suæ Claræ-vallensis familiæ salutationem. Ad quam vocem Nouitius, qua potuit capitis inclinatione & motu annuens labiorum, clausis oculis eadem hora obdormiuit in Domino. 18.

Vanæ gloriæ spiritu non pulsatur.

CAPVT XIII.

De vocatione plurium Clericorum Parisiensium ad religionem.

QVadam præterea die cum Vir Domini Bernardus, causa exigente Parisios adiisset, rogatu Clericorum ingressus est de more scholas eorum. Quibus ostendens formam veræ philosophiæ, monebat eos attentius de mundi contemptu, & subeunda pro Christo Domino voluntaria paupertate: explicito vero sermone, cũ nemo ex eis conuerteretur, tristis egressus est, eo quod præter votũ, & præter solitũ id ei accidisset: veniensque ad domum cuiusdam Archidiaconi, qui eum ad hospitium suum traxerat, recessit in oratorium ibidem constitutum. Cumque cœpisset orare in spiritu vehementi, validissima compunctione totus in lachrymas resolutus est; ita vt gemitus & singultus, quos cohibere non poterat, foris auditi contingeret. Quo comperto præfatus Archidiaconus, à sociis eius requirere cœpit, quænã esset causa tanti mœroris. Respondens autem vnus ex eis, vir religiosus, quondam Abbas Fusniaci, nomine Renaldus, qui secretorum famuli Dei magis conscius erat, & cuius etiam relatu ista cognouimus, dixit ad eum. Homo iste mirabilis, totus igne charitatis accensus & totus in Deũ absorptus, nihil aliud in mundo desiderat, nisi tantũmodo, vt valeat errantes ad viam veritatis reducere, & eorũ animos Christo acquirere, & quia modò verbum vitæ seminauit in scholis, & de conuersione Clericorũ fructũ 19.

Dolet prædicationem suam fructu sperato frustrari.

verbi sui non recepit †. Deum sibi putat iratum, cuius hodie in sua prædicatione non sensit respectum, hinc ista procella gemituum; hinc effusio lachrymarum; proinde hinc certissime spero, quod hodiernam sterilitatem crastinæ satisfactionis vbertas grandi fænore compensabit.

† Sermo ille de conuersione ad Clericos, Tom. IV. Parisiis ad Cler. habitus prout in antiquo Cod. legisse memini.

20\. Mane itaque facto cum scholas repetisset prædicator egregius, ad nutum Domini nauem cogitationis duxit in altum, & sacræ Scripturæ retia laxauit in capturam. Finito verò sermone plurimi ex eisdem Clericis per manum illius sese Domino reddiderunt. Quos ille protinus de mundi periculo, tanquam de marinis fluctibus extractos, & vehiculis conductis impositos in saluatorium Claræ vallis inferre non distulit. Tandem egressus de ciuitate cum comitatu suo vsque ad villam S. Dionysii venit, ibique pernoctauit. Summo verò mane, cum eum recto itinere profecturum Fratres illius æstimarent, dixit. Redeundum est nobis omnibus Parisios, quia sunt adhuc ibi aliqui ex nostris, quos etiam oportet nos inde abducere, & iungere huic ouili Dominico, vt fiat vnus grex, & vnus Pastor. Cum ergo cœpissent introire ciuitatem, vidit Clericos tres à longe in occursum eius venientes, dixitque ad socios suos, Expediuit nos Dominus, iam in viam nostram proficiscemur. En isti sunt Clerici, propter quos venimus. Illi vero accedentes, cum eum adesse cognoscerent, gauisi sunt gaudio magno, & dixerunt. O quam desideratus aduenis, beatissime Pater, quia propositum nostrum erat adire te, & vix putabamus abeuntem consequi posse: qui respondens, dixit ad illos. Et ego noueram dilectissimi, propterea festinabam cum panibus occurrere fugientibus vobis. Gradiamur itaque simul, eroque per gratiam Dei ductor itineris vestri. Adiunctis ergo cæteris supra nominatis secuti sunt hominem sanctum adhærentes ei, & sub disciplina magisterii eius spiritualem militiam exercentes cunctis diebus vitæ suæ.

CAPVT XIV.

De mirabili dono prophetiæ in S. Bern. & prædictionibus eius infallibiliter impletis.

21\. AD benedictionem huius sancti Patris Bernardi, quidam aliquando Nouitii eius veterem hominem cum actibus suis exuentes, nouum qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis, induerunt; de quibus Vir beatus in spiritu Dei loquens prædixit, omnes eos gratiam spiritalis dignitatis adepturos; & nomen & officium Abbatis sortituros. Cumque succedentibus annis temporibus opportunis in singulis eorum verbum prophetiæ huius effectui manciparetur, vnus ex eis nomine Petrus, quem in Suecia ad domum Nouæ-vallis Abbas sanctus direxerat, post obitum ipsius per annos quamplurimos, vsque ad senectam, imò pene decrepitam ætatem absque hoc munere gratiæ vixit, eo quod simplicioris esset naturæ; & ad tantum officium administrandum minus idoneus existimaretur. Sed quid? nunquid vel in extremis finibus mundi latens, vel grauioris ætatis incommoda sustinens omnipotentiam sancti Spiritus effugere potuit? quo minus impleretur de eo, quod per os prophetæ sui Bernardi Idem Spiritus tanto ante prædixerat?

22\. Denique per tanti temporis spatium, cum iam fatè in obliuionem venisset, quod de hoc columbinæ simplicitatis homine Pater sanctus prædixerat, accidit vt fratres de quadam domo Nouæ-vallis, in insula, quæ *Gotlandia* dicitur, sita, destituti pastore, secundum generalem consuetudinem Ordinis ad matrem suam recurrerent, quatenus per prouidentiam & sollicitudinem patris Abbatis domni ipsorum dignus dispensator constitueretur. Et volente Domino, sine cuius nutu nec folium arboris, nec vnus passerum in terram cadit; tam patri Abbati, quam cæteris, qui electioni intererant, placuit, vt prædictum senem in hanc partem sollicitudinis assumerent; qui tanto fiducialius de pietate Dei sanctissimique Patris sui meritis cōfideret, quāto humilius de sua insufficientia diffideret: Quod vbi factum est, & verbum quod olim Sanctus prædixerat, ad memoriam reuocatum, vbique diuulgatum est, mirati sunt omnes qui audierunt, dicentes, promotionem tam senis & simplicis hominis, ad hoc tantum diuina dispensatione fuisse prouisam, ne ex omnibus quæ per spiritum prophetiæ locutus est Homo Dei, vnum saltem iota vel vnus apex incassum prolata viderentur.

De hoc Petro Henriq. in Menol. 10. Iun.

CAPVT XV.

De latrone à Crucis supplicio per S. Bern. liberato, sed Cruci religiosæ deinceps addicto.

23\. CONtigit aliquando eundem Dei Famulum, pro quibusdam negotiis, adire Comitem Theobaldum: cum appropinquaret oppido, vbi ille tunc erat, obuiam habuit turbam hominum copiosam, qui iubente Comite latronem quendam facinorosum atque famosum † ad supplicium pertrahebant. Quo viso clementissimus Pater, apprehendens manu sua lorum, quo erat miser astrictus, ait tortoribus eius, dimitte mihi sicarium istum; ego enim volo manibus meis suspendere eum. Audiens autem Comes aduentum Hominis Dei, festinauit illicò occurrere ei; miro namque deuotionis affectu semper eum dilexit, atque eum honorauit. Cumque videret funem in manu eius, quo latronem post se trahebat, exhorruit vehementer, & dixit; Heu venerabilis Pater, quid est quòd facere voluisti, vt quid enim furciferum istum millies condemnatum à porta inferi reuocasti? nunquid eum saluum facere poteris, quia iam totus diabolus factus est: desperata est penitus correptio illius, nec vnquam benefacere poterit, nisi moriendo. Sine ergo Domine pater; sine perditionis hominem perditum iri; quoniā de pestifera vita eius multorum vita periclitatur.

† v. Henriq. in Menol. 21. Iunio, vbi nominatur Constantinus.

Respondens autem Pater sanctus dixit. Scio quidem, virorum optime, scio hunc latronem esse sceleratissimum, omniumque tormentorum acerbitate dignissimum. Non me ergo existimes huiusmodi peccatorem impunitum velle relinquere, quin potius cogito ipsum tortoribus tradere & dignam ex eo capere vltionem, quæ vnquetantò dignior erit, quantò diuturnior. Tu illum decreueras breui supplicio & momentaneo interitu consummari: sed ego eum faciam diuturno cruciatu, & morte longissima mori. Tu furcis appensum per vnum, aut per plurimos dies mortuum in patibulo, manere permitteres: ego crucifixum per annos plurimos faciam in pœnis iugiter viuere & pendere. Quo audito Princeps Christianissimus consiluit, nec ausus est vltra contradicere sermonibus sancti. Protinus ergo *benignissimus* Pater, exuta tunica sua, ex ea induit captiuum suum, & attonsa coma capitis eius sociauit illum ouili Dominico, de lupo faciens agnum, de latrone conuersum. Qui veniens cum eo ad Claram-vallem factus est deinceps obediens vsque ad mortem, pulchre nominis sui etymologiam exprimens in constantia propositi sui, Constantius enim vocabatur. Itaque triginta nisi fallor, & eo amplius annos in ordine suo peruiuens migrauit ad Dominum, qui eum per merita beatissimi Patris nostri à duplici morte, corporis videlicet & animæ misericorditer eripere dignatus est. 24.

CAPVT XVI.

De mira æstimatione & reuerentia B. Bernardi vbiuis locorum.

DOmino Renaldo cuius supra mentionē fecimus, indicāte cognouimus, quod famulus Dei Bern. cū venisset aliquando Mediolanū pro recōciliando chismate 25.

Petri Leonis, cum tanta exultatione vniuersorum susceptus est, vt tota Ciuitas ferè per vnam leucam rueret in occursum eius. Multi verò eorum per quatuor aut quinque milliaria processerunt. Ita denique sibi in ipso complacuerunt, vt cum eum antea non vidissent, ingressum in vrbem mox in Archiepiscopum vnanimi consensu raperent potius, quam eligerent. Quod cum ille recusasset, parati erant omnino vim facere, nisi fuga latenter euasisset. Cum ergò ibi sederet in quadam amplissima domo, tanta circa eum erat hominum multitudo, vt nullus ingredi posset. Interea quidam de ciuibus eiusdem vrbis vestitu & vultu honorabilis, cum Dei hominem omnimodis adire cuperet, & nusquam aditum reperiret, mediis se turbis ingessit, manibus ac pedibus reptans, & super colla sedentium gradiens, quousque ad ipsum quem desiderabat, perueniret. Cumque apprehendisset pedes eius, cœpit eos mira deuotione amplecti, & deosculari. Quod videns supradictus Reinaldus, qui propius assidebat, accessit, vt amoueret eum, sciens vtique quia Vir sanctus huiusmodi venerationibus & obsequiis nimis grauabatur. Ille verò conuersus dixit ad eum, dimitte me, obsecro dimitte me videre & tangere hominem proximum Deo, & verè Apostolicum virum. dico enim tibi, & in fide Christiana testificor, quia vidi illum inter Apostolos Christi. Quod audiens monachus ille miratus est, & cupiens plenius nosse, volebat ab eo inquirere modum visionis huius, sed præ pudore propter astantes non præsumpsit, veruntamen magnam extitisse reuelationem ipsam certissime credidit; pro qua vir ille tam vehementer affectus erat, erga famulum Dei.

CAPVT XVII.

De petulantia heretici cuiusdam Bernardo insultantis lepidè retusa & confusa.

26. QVodam tempore, cum Legatus Domini Papæ, aliqui quoque Episcopi pro confutanda hæresi Manichæorum ad partes Tulosanas, sanctum Domini Bernardum secum traherent, parauerunt ei fratres equitaturam solito meliorem, quæ tam longo itineri sufficere posset. Qui cum ad illas partes comitantibus Episcopis deuenisset, Henricus quidam quondam monachus niger, tunc autem apostata vilis & eorundem hæreticorum princeps cognito aduentu famuli Dei, veritus est à facie eius, sciens quod non posset resistere sapientiæ & spiritui, qui in eo loquebatur. Proinde maturata fugâ delituit, & minime potuit vsquam eo tempore reperiri. Ibi quoque glorificauit Dominus seruum suum in cōspectu totius populi & principum terræ, faciens quotidie per manus illius signa & prodigia magna in plebe. Nec facile credi potest quanta turbarum infinitas Apostolicum virum tota die prosequabatur, dum alii eruditionem, alii curationem, vniuersi ab eo benedictionem postularent. Quidam igitur die præsente innumerabili hominum multitudine, cum eos copiosius de fide catholica consertanda, & de immunda hæreticorum societate vitanda commonuisset: contigit quendam adesse de hæreticis illis, qui potentior cæteris atque prudentior videbatur; qui cum amaro oculo cerneret venerationem, quam Dei famulo populus impendebat; moliebatur aliquid agere, vnde claritatem opinionis eius aliquatenus obnubilaret, & daret maculam in gloriam illius. Iamque expletis omnibus, quæ ad præsens necessaria videbantur, Vir Dei equum suum ascenderat, vt abiret.

27. *Mordax hæreticus egregiè confunditur.* Et ecce, prædictus hæreticus, quasi coluber tortuosus, erecto capite venit ante hominem Dei, & clamans coram omnibus ait: Domine Abbas, sciatis quia caballus Magistri nostri, qui tam malus vobis apparet, non ita ceruicosus & pinguis est, sicut iste sonipes vester. Quo audito, Vir mitis & patiens respondit et mox tranquillo vultu & animo, dicens. Non diffiteor, amice, quod astruis. Veruntamen scire te conuenit, quia iumentum istud, de quo mihi insultas, brutum est animal, vnum vtique ex illis, quæ natura prona atque ventri obedientia finxit. Quod si pro libitu suo comedit, atque pinguescit; nihil inde iustitia læditur, nihil Deus offenditur; quia iumentum, quod suum est, facit: Proinde non erimus arguendi in iudicio Dei, ego & Magister tuus de ceruicibus iumentorum, sed vnusquisque de collo suo iudicabitur. nunc ergò si placet respice collum meum, & vide si grossius sit collo magistri tui, vnde me iustè forsitan reprehendere poteris. Hoc itaque dicto capuciū exuit, & capite denudato vsque ad humeros, apparuit ipsius collum, vt erat productum & gracile, quod quamuis esset carnibus exesum & tenue, erat tamen ex dono cælesti pulchrum & candidum nimis, sicut collum oloris, quod cum viderent vniuersi. qui aderant, lætati sunt lætitiâ magna, benedicentes Dominum, qui dedit in ore famuli sui tam paratum & conueniens responsum, vnde confunderetur, & obstrueretur os loquentis iniqua.

CAPVT XVIII.

De Caco, mirabili fiduciâ & deuotione erga ipsa S. P. absentis vestigia, visum recipiente.

DVM adhuc in eadem regione reuerendissimus Pater moraretur, & tanquam ex Apostolis vnus circuiret per castella & ciuitates euangelizando, & curando omnes languores, hæreticorum quoque turpissima deliramenta redarguendo, conuincendo, confutando: accidit, vt cæcus quidam in vicinia eadem, comperta fama virtutum atque signorum, quæ per manus hominis Dei multiplicabantur per dies; spe recuperandæ sanitatis animatus, eundem Dei famulum adire decreuerit, si forte beneficio cælestis gratiæ, quæ per ipsum miseris mortalibus copiosè tribuebatur, sibi quoque cæcitatis caligine detersa lumen dulce restitueretur. Accelerans itaque, & vbinam sanctum Dei reperire posset, sollicitus inquirens, audiuit eum in quodam celebri conuentu, in medio magnæ multitudinis consistere, verbumque vitæ disseminare. Quò cum pedibus offendens, & anhelus currens peruenisset. tristi rumore percellitur, quoniam Vir Domini iam inde recesserat, & ad alia loca transmigrauerat. Quid tamen ageret? si quidem desiderium recipiendæ lætitiæ, eum eum vlterius currere compelleret, densissimæ tenebræ, quæ eius oculos obsederunt, pigrum & minus expeditum reddebant. 28.

Cumque in defectione mentis multa tristitiâ tabesceret, subitò diuina gratia inspiratus, & de meritis beatissimi Viri spem toto corde concipiens, circumstantibus ait. Rogo per misericordiam Dei, ducite me ad locū illum, in quo hominem Dei stetisse, vel sedisse certissime scitis. Quod cum beneuolentiâ eorum, qui aderant continuò consensum fuisset, veniens ad locum, toto corpore in terram prosternitur, mira deuotione puluerem ipsum, in quo sacra Viri Dei vestigia steterant, deosculando, Dominique misericordiam per merita Serui sui enixius implorādo. Quod cum diutius faceret, & de ipso puluere fide plenus oculos suos confricaret, repente miserante Domino, qui sanctitatem famuli sui licet absconsis, etiam in hac gratia declarare dignatus est, lumen oculorum recepit. Quod factum non solum catholicis fidei orthodoxæ firmamentum contulit, verum etiam malegloriis hæreticis confusionis & opprobrii notam adauxit. 29.

NOTA. Vim & efficaciam fidei in cæco erga S. P.

30. Cæterum quis dignè referre sufficiat, quam fundatus in humilitate, submissus in timore, pauidus circumspectione fuerit hic Vir beatus, in omni gloria & honore, quo colebatur à populis, tribubus, & linguis, quocunque eum negotiorū ecclesiasticorū causa deuenire cōtigisset. Vt enim de cæterarum regionum nationibus taceam, qui catholicæ fidei puritate illustrabantur, certè hi ipsi Gasconiæ populi, quos de faucibus profundissimæ hæreseos Pater sanctus verbo prædicationis, signis etiam & prodigiis admirandis, tanquam de ventre inferi

reuocabat, ipsum tanto deuotionis venerabantur feruore, vt cedens aliquando importunitati eorum & in A cathedra residens, seipsum voluntati eorum exponeret. Tantaque fuit multitudo irruentium populorum benedictionem poscentium, ac sacras manus deosculantiũ, vt tenerrima prorsusq; attenuata carne ipsius cõpressionem & impetum crebrò deosculantium ferre non valente, manus & brachia sacra in modum pugnorum intumescerent, & vnde alii benedictionem sibi, per virtutem quæ de illo exibat, procurabant, inde ipse debilitatus, & penitus conquassatus, graues corporis molestias sustineret. Per omnia benedictus Deus, qui his nouissimis diebus in Cisterciensi ordine, tam perfectæ religionis & consummatæ iustitiæ hominem suscitare dignatus est, per quem monasticus ordo in antiquum sacræ religionis vigorem reflorescerer, & Ecclesia Dei per Apostolicam gratiam ipsi collatam diuinæ misericordiæ beneficia plurima consequeretur.

CAPVT XIX.

De impio quodam & blasphemo à mortuis per B. Bern. resuscitato.

31. TErram Hierosolymorum tempore quodam occupantibus Sarracenis Beatus Bernardus, (cuius animam Christianæ desolationis gladius acerbitate singulari perfoderat) circumquaque discurrens, ad vlciscendam Saluatoris iniuriam, & ad expugnationem gentis incredulæ, turmas fidelium non verbis tantùm, sed signis & virtutibus hortabatur. Accidit autem cum in Alemaniam deueniret, & egredientem die quadam, de *Friburg* oppido memorabili in partibus Brisgaudiæ constituto, à quodam Henrico viro nobili, & adhuc iuuenculo ad quamdam mansionem ipsius, vbi erat in vespera pernoctandum, deduci, præeunte copiosa multitudine, & sequente. Cum autem idem Henricus accepto iam crucis signaculo non equitare, sed pedes proposuisset incedere, donec expensarum apparatu collato, propositæ peregrinationis iter arriperet: nihilominus Abbas sanctus ipsum ascenso equo secum comitari præcepit. Ascenso igitur equo secutus est protinus Abbatem: Videns hoc, & inuidens quidam vir Belial seruiens eiusdem Henrici, homo totius prauitatis amator, & boni totius incredulus, in seruum Dei cœpit grauiter blasphemare, & dominum suum talibus insequi maledictis: Ite modò, & diabolum illum sequimini, & ipse vos diabolus apprehendat. A latere verò duæ mulierculæ venientes, inter se tertiam deportabant, pedum & quorundam membrorum destitutam officio & contractam, Virumque Dei rogare volebant, vt calamitatem infirmæ & baiularum angustias curationis optatæ remedio releuaret.

Friburgum Brisgoiæ.

32. Porrò Henricus hanc intuens & misertus ægram, inquit, super collum equi mei, mihi porrigite, & vos ad seruum Domini properantes subsidium implorate. Præfatus verò seruiens ad hoc etiam pietatis opus domini sui indignans & impatiens, vsquequaque ipsum inuectione arguit acriore, quia ad incantatorem & maleficum & mentium euersorem esset miseram delaturus: Cui Henricus, Non, inquit, sed defero vt ad benedictionem Viri Dei recuperet sanitatem, & ex certissima eius salutis fiducia tibi polliceor, quod si non eam sanauerit, equum cui insideo, tibi dabo. Verbum igitur hoc ille gratanter & gratulanter accipiens tota diffidentia faciendæ virtutis D risit pariter, & irrisit tam de curatione diffidens, quam de equi adeptione prægaudens. Illa verò dum ad Sanctũ Domini delata fuisset, & desideratam sibi benedictioné illius adepta, illicò surrexit incolumis, alieno iam sicut hactenus ministerio nõ gestanda. Viso hoc seruiens stupefactus in impetu spiritus maligni, quem gerebat in pectore, festinauit præire parumper, vt cõuersus in faciem Viri Dei, quicquid nequius, vel turpius aspirante Sathana concepisset interius, in ipsum toto conamine maledicens & conuitians iactitaret. Verùm visione Domini protinus concurrente ipse retro corruit resupinus, & ceruice collisa spiritum exhalauit. vnde subitò lamentandæ mortis eius dolore perculsus Henricus, casum lugubrem & occasum nunciauit Abbati; supplicans vt cum paulum processisset ad tam triste spectaculum remearet, dicente quoque eodem Henrico: Hoc ei propter vos accidit quoniam in vos blasphemus esse & contumeliosus non timuit. Heu, inquit, nolit hoc Dominus, vt propter me quispiam moriatur.

33. Retrogressus igitur ad orationẽ, in qua sola in omni difficultate fidebat, se contulit, & ad longitudinẽ vnius *Pater noster*, super eum silenter orauit, & mox præcepit astantibus illum erigere, qui erectus vtpote iam defunctus caput, carens ceruicis suffragio, agebat miserabili circumflexu, rursusque ait: Tenete, tenete firmiter ei caput. Demum appropinquans & saliua sua cuius medicinali vnctione persæpius vtebatur, loca læsuræ deliniens & consignans in nomine Domini ait, surge. Et iterum, In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti Deus tibi spiritum tuum reddat. Ille vero recepto mox spiritu factus est in animam viuentem vel potius rediuiuam, mirantibus præ gaudio, in cœlum voces ac laudes tollentibus vniuersis qui aderant & videbant tam manifestè mortuum B reuixisse. Interrogatus denique ab eodem Sancto Dei quomodo victurus, quid acturus esset in reliquum: Domine, ait, modo quo iusseris viuam, faciamque quicquid præcipies, quicquid voles. Ab astantibus vtrum esset iam mortuus: Mortuus, inquit, eram, & sententiam damnationis acceperam, ac nisi Abbas sanctus festinasset accurrere, eram ad inferna ducendus. Ad exhortationẽ quorundam astantium crucis accepit signaculum; & cũ cæteris Hierosolymam est profectus. Henricus iste in eodẽ itinere Deo & beato Bernardo se reddidit, & in Claravalle postmodum monachus eius fuit, hoc ipse miraculum cum fidelibus oculis esset intuitus, crederetque scriptoribus vitæ sancti Patris esse notissimum: deprehenso tandem fuisse silentio missum, indoluit, & ad gloriam Dei & Sancti sui, iuxta quod præsentaneè fuerat contéplatus, narrauit, vt in quanta gloria sit habendus, quem ita glorificauit Altissimus, audiat & intelligat omnis generatio in sæculum sæculi secutura.

CAPVT XX.

C *De Alexandro Canonico & Docto e Coloniensi per S. Bernardum ad religionem mirabiliter vocato.*

Desumptum est hoc cap. ex dist. 1. libri de Vir. Illust. Ord. Cist.

34. APud Coloniam Agrippinam, quæ est insignis metropolis Germaniæ secundæ, fuit Magister quidam Alexander nomine, Canonicus, * Doctorque famosissimus in eadem Vrbe. Accidit autem, vt Dei famulus Beatus Bernardus Clara-vallensis Abbas iubente Eugenio Papa Germaniam ingrederetur, Hierosolymitanum iter Conrado Imperatori, & populo terræ prædicaturus. Cumque ibidem signis & virtutibus innumeris coruscaret, videns Imperator mirabilia magna quæ Dominus per eum ostendebat, compunctus corde, Crucis signum de manu illius accepit, Hierosolymam profecturus. Nec distulit hoc idẽ facere infinita hominũ multitudo, ita vt incredibili fidei ardore succensi scissuras & fimbrias de vestimentis famuli Dei, qui propter hoc ipsum noua frequenter accipere cogebatur, vndique certatim diriperẽt, seque infelices arbitrarentur, quicunq; de indumentis eius cruces habere non mererentur. Multi quoque ex eis nobiles & sapientes viri per manum illius sese Domino D reddiderunt, qui in Claram-vallẽ. ab eo deducti & monachi facti, maximum deinceps in Ecclesia Dei fructum Deo attulerunt. Ex quibus etiam erat vnus supra memoratus vir nobilis Alexander, qui eo tempore viuens, & sæcularis scientiæ typho turgens; diuitiarum quoque & transitorii honoris infulis adornatus, nihilominus conuersionem, quam non cogitabat, sed Deus, qui comprehendit sapientes in astutia sua, mirabili hoc ordine sicut sequentia declarabunt adimpleuit.

Alex. Canon. ad Grad. B Vug. teste Iongel & S. Abb. Cisterc. v de eo sup li. 6. cap 5.

35. Cum enim beatissimus Pater Bernardus ipsum de conuersione monuisset, ille sæculari scientia, vel opulentia tumens, respondit se ad præsens nihil minus cogitare,

vel velle quam habitum sumere monachalem. Eadem igitur nocte, cum membra sopori dedisset, apparuit ei in visione idem homo erigens eum de grabato, in quo grauiter languens iacere videbatur, ac restituere sanitati, deinde tulit habitum suum, quo erat ipse indutus, & ex eo contexit Alexandrum, qui cum eundem habitum semel & secundo reiectum ab humeris indignanti animo repulisset, tertia tandem vice collo eius iniectum, & corpori valenter astrictum compulsus est retinere. Deinde Pater sanctus baculum, quem manu tenebat, ipsius manui tradens, futuræ prælationis gratiam denotauit, & ita abire præcepit. Euigilans autem Alexander, nihil adhuc pro huiusmodi reuelatione mollescere poterat, sed in eadem animi duritia persistebat.

Fn 36. Eodem verò die cum ille beatissimus Abbas ad mensam recumberet, oblatus est ei piscis qui perca nominatur, vt ex eo reficeretur. Quo viso Vir Dei erectis in cælum oculis super eundem piscem diutius orauit, & benedicens illum præfato Alexandro pro pitancia transmisit, quem cum ille gustare inciperet, ad primum illicò morsum metuit in semetipso feliciter experiri, quantæ virtutis esset oratio famuli Dei: nam repente mutatus in alium virum, compunctus est valde, & cœpit super eundem piscem lachrymas fundere. Mirabatur vero seipsum, nesciens quid haberet, vel cur fleret. Tandem recordatus visionis, quam nocte præterita viderat, intellexit à Domino gratuita eius miseratione se esse præuentum. Vnde supernæ vocationi ex intimo corde gratias agens beato Dei Famulo in continenti se reddidit. A quo benignè susceptus, & in Clara-valle Monachus factus, & deinde Grandis-syluæ pastor effectus, adeo in sanctitate vitæ profecit, vt postmodum fieret Cisterciensis Cœnobii Abbas ac totius ordinis Pater vniuersalis. Hæc nos sicut ab eodem Dei famulo Alexandro audiuimus, fideli relatione deprompsimus.

Virtus benedictionis B. Bernard.

* Desumptū ex Cod. Barbellano teste Edit. Paris. Est autē Barbellū Monast. Ord. Cist. in Diœc. Senon. Ann. 1165. conditum.

CAPVT XXI.*

De mira Sacerdotis concubinarii & Monachi quondam Clara-vall. conuersione.

37. MOnachus quidam de monasterio eius & disciplina exiens, reiecto habitu, suadente diabolo, ad seculum rediit, & parœciam quandam regendam suscepit. Erat quippe Sacerdos. & quia sæpè peccatum peccato punitur: desertor ordinis in vitium labitur libidinis. Concubinam sicut multis consuetudinis est, ad sibi cohabitandum accepit, de qua & liberos genuit. Accidit vt post annos plurimos miserante Domino, qui neminem vult perire, sanctus Abbas per villam, in qua morabatur idem monachus, transiret, & ad domum illius hospitandi gratia diuerteret. Quem ille cognoscens, & quasi proprium patrem cum multa reuerentia excipiens deuotè ministrauit, & tam ipsi, quàm iumentis necessaria copiosè procurauit, non tamen cognitus est ab Abbate. Manè cum Vir sanctus dictis matutinis paratus esset ad eundum, nec posset loqui sacerdoti, eo quod matutinis surgens isset ad Ecclesiã, ait filio ipsius sacerdotis: *Vade, defer nuncium istud domino tuo.* Erat autem puer idem mutus à natiuitate, qui præcepto obediens, & præcipientis sentiens in se virtutem, ad Patrem cucurrit & sancti Patris verba verbis valdè absolute expressit dicens: *Hæc & hæc mandat tibi Abbas.* Pater, primam filii vocem audiens, & præ gaudio lachrymans, vt secundò ac tertiò eadè verba repeteret, admonuit; & quid sibi Abbas fecerit, inquisiuit. Cui ille: nihil aliud mihi fecit, sed solummodò mihi dixit, *Vade, dic domino tuo verba hæc.* Ad tam euidens miraculum sacerdos compunctus festinanter ad sanctum Virum venit, seque cum lachrymis ad pedes illius prostrauit: Domine (inquit) Pater, Monachus vester talis ac talis fui, & tali tempore à tali monasterio recessi. Rogo igitur paternitatem vestram, vt liceat mihi redire vobiscum ad monasterium, quia Deus in aduentu vestro visitauit cor meum: Cui sanctus, *Ex-*

Vita S. P. Bernardi.

spectame hîc, & ego peractis negotiis citius reuertens ducam te mecum: Timens ille mortem, quam priùs non timebat, respondit: *Domine timeo interim mori.* Ad hæc ille: hoc (inquit) pro certo scias, quia si in tali conditione ac proposito mortuus fueris, coram Deo monachus inuenieris. Recessit, illumque recenter mortuum ac sepultum audiens, sepulchrum aperire præcepit: dicentibus quid vellet facere, respondit, Volo videre vtrum in sepulchro iaceat monachus, an clericus: Clericum, inquiunt, in habitu seculari sepeliuimus. reiecta terra non in veste qua sepultus fuit, sed in tonsura & in habitu monachi cunctis apparuit, & magnificatus est ab omnibus Deus.

CAPVT XXII.*

* Lib. de Vir. Illust. dist. 3. c. 17.

De vocatione Arnulphi viri nobilis in Flandria, & pœnitentia ipsi a B. Bern. imposita.

DVM Reuerendissimus Pater Bernardus aliquando prouinciam Flandriæ intrasset, & rete Dei, quaquauersum in capturam animarum laxasset, & nobiles & literatos viros multos de fluctibus sæculi ad littus conuersionis attraheret: Inter cæteros illustris quidam *Arnulphus* nomine *de Maiorca* diues & delicatus nimis secretò in manibus eius se reddidit. Fuit autem vtriusque consilium rem silentio tegere propter quædam impedimenta sæculi, vsque ad vltimum diem quo egressurus esset de terra & cognatione sua; erat enim magnus paterfamilias, ornatus filiis, & fratribus, tantisque diuitiis irretitus, vt absque suorum damno, & scãdalo grani abrumpere se non posset, nisi prius domum sapienter & cautè disponeret. Interim verò dum silentium istud tenerent omnia, & arcani huius negotii causam ipsi duo soli in mundo scirent, factum est verbum Domini ad quendam rusticum armentarium, cum boues minaret ad aratrum, dicens. Vade dic *Arnulpho de Maiorca*, vt secum ducat te in Claram vallem, quo proximè iturus est ad conuersionem; & tu cum eo conuertere. Audiuit verò vocem, sed neminem videbat. Facta autem hac voce cœpit pauper ille attentius orare, vt si à Domino sermo fuisset, reuelaret iterum auriculam eius, & adiecit secundo loqui ad ipsum, repetens eundem sermonem. Accepto itaque secunda vice oraculo venit ad prætaxatum virum, & ait. Verbum mihi ad te Dominum meum. à quo cum fuisset ductus in partem, procidit ad genua eius, dicens; Obsecro te per Christum Dominum nostrum, vt ducas me ad Claram vallem tuam, vt salues tecum animam meam; & si scire desideras, Dominus pius & misericors secreta tua causâ salutis meæ mihi reuelare dignatus est.

39. Audiens autem nobilis ille paterfamilias verba ista, miratus & lætatus est valde, acceptumque hominem cõduxit ad seipsum, quem etiam postmodum indiuiduum comitem itineris pariter & conuersionis habuit, habiturus vt credimus consortem æternæ retributionis. Explicitis itaque negotiis, pro quibus moram fecerat, venit Clara-vallem tam submissus humilitate, quam sublimis diuitiarum affluentia: multaque eidem monasterio de suis facultatibus contulit, sed & aliis nonnullis Cœnobiis dona etiam largitus est. Sanctus vero BERNARDVS de conuersione eius multum exhilaratus, talem de eo in conuentu fratrum sententiam protulit. De conuersione fratris Arnulphi, nec minus admirandus, nec minus glorificandus est Christus, quam de resuscitatione Lazari quatriduani, eò videlicet quod in delitiis tantis clausus atque sepultus, velut in tumulo iacebat. & quasi viuens mortuus erat. Huic autem confitenti cũ gemitu & lachrymis multis delicta vniuersa quæ in mundo contraxerat, beatus Bernardus intuens cordis eius amarissimam contritionem, & ad omne opus bonum spontaneam voluntatem, iniunxit ei vt Orationem Dominicam tribus vicibus diceret, atque in suo proposito deinceps vsque ad mortẽ perduraret. Quo ille audito contristatus respondit, Ne quæso irrideas famulum tuum beatissime Pater. In quo te, ait, irrideo: At ille ait, ieiunia septem annorum, vel decem quoque, non sufficerent, mihi etiam humiliato in sacco & cinere, & tu mihi præcipis

38.

Bern. leuem iniungit pœnitentiam intimè contrito.

Orationem Dominicam tertiò dicere, & in Ordine perseuerare? Et Sanctus ad eum, Ergone tu me melius nosti, quid te oporteat facere vt salueris? An tibi fortè parum videtur, Ordinem tenere, & in ipso vsque ad mortem perseuerare? Ille verò respondit, absit ab anima mea tam iniqua præsumptio, sed propter Deum obsecro, ne mihi parcas in præsenti, vt melius parcas in futuro; & talem nunc impone pœnitentiam, quatenus post mortem carnis ad requiem sine pœna perueniam. Cui beatus Pater ait: Fac vt locutus sum, & securum te facio, quia deposita mole corporis mox ad Deum sine molestia peruolabis. Hoc itaque responso quasi diuinitus accepto confortatus est nimis, adeo vt deinceps nulla tentationum violentiæ, nulla infirmitatis molestia posset à cursu desiderii sui, quo totus in Deum pergebat, aliquatenus retardari.

40. Vide virum conscientiæ suæ perquam studiosum & sollicitum curatorem.

Erat autem circa obseruantias ordinis & custodiam cordis sollicitus & timoratus nimis, ita vt neminem vidisse me recolam tam studiosum conscientiæ propriæ mundatorem. Mirabantur siquidem omnes, præsertim confessionum illius auditores, quotidianam instantiam vel potius importunitatem, qua eos quiescere non sinebat, sicut nec ipse quiescere poterat confitendo, plangendo, plorando nonnunquam de otioso sermone aut signo, si quando illi vel raro subreperet: verum etiam super vana & leui aliqua cogitatione quod cæteri hominū exceptis paucis perfectis paruipendere solēt, seipsum scrupulosissime diiudicabat, & quasi de crimine arguebat.

Hebr. 12. b.

Quia vero veraciter scriptum est, *Quem diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit*, nunquam huic venerabili Viro paternæ misericordiæ correctio defuit, semper in eo vitia carnis resecans & virtutes animæ pullulare & fructificare faciens. Denique per plures annos vsque ad exitum suum grauibus & diuturnis incommodis flagellatus est, quæ omnia non solum æquanimiter tolerabat, verum etiā gloriabatur in illis sicut in omnibus diuitiis. Factum est quodam tempore dum conquassatus & debilitatus esset vsquequaque, ita vt nō sine graui dolore inclinis stare posset, nec propter hoc vnquam omitteret, vt non ad omnem *Gloria* decantationem profunde & deuotè diuinæ Maiestati inclinando reuerentiam exhiberet, vt vespertina synaxis in Ecclesia celebraretur. Ipso verò stante tertiò in choro iuxta quendam monachum virum æque sanctissimum, ecce Angelus Domini apparuit ibi in specie pulcherrimi monachi adolescentis cuculla indutus niue candidiore, quē tamen idem Arnulphus minime videbat. Cumque more solita ad *Gloria* Psalmi deuotè inclinaret, Angelus Domini stabat coram eo, & supplicantis caput suppositis manibus sustentabat, quem cum prædictus monachus collateralis eiusdem fratris Arnulphi cerneret, & ex fulgore vultus, & habitu Angelum esse deprehenderet, lætatus est valde super angelico aspectu, accessitque vt teneret eum, & deuotè amplexaretur. Cumque expansis manibus vellet tenere atque constringere sibi, ille subito euanescens recessit ab eo: sed subito rursum apparēs stetit in alio loco. Videns verò illum monachus, denuò cucurrit ad eum, & simili modo nitebatur apprehendere eum: sed mox Angelo disparente, & protinus alibi reapparente frustratus est homo à conatu suo. Quod cum pluries factum fuisset, tandem Angelus ex toto disparuit, & qui se videndum obtulerat, teneri omnino non pertulit.

Exercetur multis aduersis & morbis.

41. Laborabat aliquandò athleta Dei Arnulphus doloribus viscerum quibus frequenter nimium arctabatur, & erat languor fortissimus, ita vt deficiente vitali spiritu pene vsque ad mortē angustiaretur. Cumque aliquamdiu mutus & insensibilis iaceret, de vita ipsius desperatum est, & oleo sacro infirmorum inunctus est. At vbi primum respirare potuit, erumpens in vocem confessionis & laudis ait, Vera sunt omnia quæ dixisti Domine Iesu. Quod cum sæpius iteraret, stupentibus qui aderant & percunctantibus quomodo se haberet, aut quare ista diceret, nihil aliud respondebat, nisi, quia vera sunt omnia, quæ locutus est Deus. Quidam autem ex ipsis dicebant, quod præ acerbitate doloris cerebro turbatus esset, & quasi aliena loqueretur: quibus ille respondit. Non est ita fratres, sed sano capite & mente sobria dico quia vera sunt omnia quæ locutus est Dominus Iesus. At illi dixerunt: & nos hoc verum esse fatemur. Sed tu cur nūc ista commemoras? Respondit, Dominus dicit in Euangelio, quia si quis affectibus parentum & diuitiis mundi propter amorem ipsius renunciauerit *centuplum accipiet in hoc sæculo, & vitam æternam in futuro*. Ego itaque vim sermonis huius in præsenti experior, & centuplum meū iam nunc in hac vita recipio. Siquidem immensa doloris istius acerbitas adeò mihi sapit propter spem diuinæ miserationis, quæ in ea reposita est mihi, vt hac ipsa caruisse me nolim pro centuplicata mundi substantia, quā reliqui. Quod si ego peccator & indignus, ita confiteor, adeo lætificor etiam in angustiis meis, quomodo putamus sancti & perfecti viri tripudiant & exultant in consolationibus suis? Verè etenim spirituale gaudium, quod modo est in spe, centies millies exuperat sęculare gaudiū quod nunc est in re. Si quis autem sęculum relinquens & ad conuersionem veniens centuplum istud accipere non meretur, constat profectò, quod adhuc omnia perfectè non reliquit, sed ex propria voluntate, quę est mala proprietas, secum retinet aliquid. Hoc illo dicente mirati sunt vniuersi ab homine laico & illiterato sententiam talem esse prolatam; nisi quia manifestè dabatur intelligi, quia Spiritus sanctus, qui eum flagellari in corpore grauiter permittebat, intus suauiter in anima inungebat: cuius nimirum sacratissima vnctio, quemcunque tetigerit hominem, docet de omnibus quæ oportet. Iste ergò Vir sanctus, cum iam de manu Domini suscepisset duplicia pro omnibus peccatis suis, tandem longo cruciatus martyrio, & tanquam aurum in fornace probatus, pacatissimo somno obdormiuit in Domino, de quo certissimè credimus, quia iuxta beati Bernardi sententiam, mox vt à corpore exiuit, ad Deum sine pœna peruenit. Quid ergo huic pauperi Christi vnquā defuit in die certaminis sui, qui secundum Prophetam *confidens in Domino mutauit fortitudinem* carnis in robur spiritus, non considerans, quid caro posset, sed quid ordo & regula præciperet: & quasi signaculum posuit super cor suum verbum consummans & abbreuiatum, quod à sancto Patre acceperat, vt scilicet pro omnibus peccatis suis ordinem seruaret.

Veritas & certitudo promissionū Christi.

Gaudium Spiritus superat omne gaudium carnis.

CAPVT XXIII. *

* lib. de Vir. Illust. dist. 4. c. 12.

De Monacho quodam laico sub disciplina Bern. miro feruore ad perfectionem virtutum anhelante.

42. NOn glorietur, ait Dominus per Prophetam, *sapiens in sapientia sua, neque diues in diuitiis suis, sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me quoniam ego sum Dominus*. Hanc diuinæ scientiæ formulam perfectius imitati sunt hi qui sub beato Patre nostro Bernardo in Clara-valle cælestis philosophiæ disciplinis imbuebantur, non solum literati & in mysteriis sacræ legis eruditi viri multi, verum etiam laici & illiterati quam plures. Qui etsi humanæ scientiæ fabricam, per quam ad perfectionis culmen niterentur, minimè consecuti sunt; habebant tamen gratiam illuminantem, & Spiritum viuificantem qui de omnibus quæ oportebat, sæculari scientia incomparabiliter efficacius, eos docebat. Talium quidam monachus laicus non litera doctus sed spiritu cum esset feruens in opere Dei, charismatumque meliorum haud segnis æmulator, didicerat sancti Spiritus magisterio, nō altum sapere, sed semetipsum in omnibus humiliare, sacræ religionis studia, quæ in moribus contubernalium suorum duce humilitate sedulus scrutabatur, magna & præexcelsa æstimare, suas vero virtutes, quibus non mediocriter pollebat, eorum comparatione prorsus despicere. Sicque factum est, vt eminentiā sanctæ humilitatis illos præcelleret, quibus in aliis virtutibus fortassis impar non erat; dum, quod ratum valde in humano genere est, cōtinuè quod sibi deesset, vel quibus

Ierem. 9. 2

alii florerent virtutibus, nō inuidin sui, sed pius scrutator attenderet.

43 Contigit autem vt taliter affectus, quadam vice solemnibus fratrum vigiliis interesset. Tum vero lethali negligentia seu somnolentia propulsata, consuetudinaria corripiens arma, quibus ad debellandū inimicum nihil efficacius esse sciebat, cœpit sibi peccata proponere, negligentias quotidianas districte discutere; se miserum, se reum, se peccatorem coram oculis summæ Maiestatis accusare, consequenter etiam fratrum suorum, sicut solebat, vitam conuersationemque magnificare & beatificare. Cæterum vnum quem gratia virtutū multos alios excellere non semel notauerat, secretario cordis humiliter inducens, ipsius humilitatem, charitatem, patientiam, & continentiam, cæteraque spiritualis gratiæ charismata, quæ in illo seruo Dei inueniebat, religioso vsque ad vnguem scrutinio rimabatur, seque in eius comparatione non nisi puluerem & cinerem reputabat. Denique sanctæ humilitatis ardorem, quem in tam sublimi contemplatione cœperat, ferre non valens, summo diluculo, tempore, quo regulariter loqui posset, vix expectato, reuerendissimum Patrem Bernardum, signo in auditorium trahit, veniam petit, circumfusa sibi mœstitia internum prodens cordis dolorem. Requisitus quid causæ haberet. Væ, inquit, misero peccatori, omnibus prorsus vacuo, vt qui hac nocte in illo tali fratre nostro triginta virtutes, quibus omnibus pollet numerani, quorum ne vltimam quidem seu minimam in me mendico reperire præualeo. Rogo ergo te, Domine pater, vt digneris intercedere pro me ad Dominum, quatenus tuis sanctis meritis & precibus virtutum opera consequi merear, quæ peccatis meis exigentibus, hactenus habere non potui.

44 Audiens spiritualis magister, altissimam discipuli humilitatem, cuius religionem optimè nouerat, licet ipse qui ea clarus erat, felici ignorantia se eam habere nesciret gauisus est gaudio magno valdè, desiderans & optans cunctos sibi commissos, ita semper in virtutibus proficere, vt tam religiosa infirmitatis suæ consideratione se proficere quodammodo nescirent. Quanta vero admiratione dignum censuerit tantæ humilitatis præconium, per hoc euidentius innotuit, quod in sermonibus in conuentu fratrum habitis, eiusdem fratris aliquoties debita cum laude meminit, asserens nullam ex omnibus virtutibus, quas idē verè monachus in simplicitate cordis sui enumerārat, tantæ fortassis excellētiæ fuisse, quantę pia contemplantis erat humilitas, qui negligentiores & infirmiores quosque iuxta se positos nec videbat, nec attendebat, solos illos pertinaci studio præ oculis habens, quos vita & moribus spectabiles esse sciebat, quatenus eorum comparatione sibimetipsi vita sua in oculis suis vilesceret.

Capvt XIV.*

De mirabili dono visionis propheticæ, qua aliorum arcana etiam absentium cognouit.

* Li. Vir. Illust. dist. 4. cap. 13.

45 INstabat aliquādo sanctissima solemnitas Assumptionis, si recte meminí, intemeratæ & immaculatę Virginis Dei Genitricis Mariæ: & fratres Grangiarum Claræuallis, ob reuerentiam tantæ diei, ad Abbatiam festinabant. Verum in vna ex iis Grangiis, quæ viciniores erant, fuit conuersus quidam religiosus ac timens Deum, qui etsi pro simplicitate sua perfectiora quæque sacræ religionis apprehendere nequibat, bonæ tamen voluntatis & deuotionis existens, pissimam Dei Genitricem Dominam nostram sincero venerabatur affectu. Cum autē Magister Grangiæ ordinaret, quisnam ad Abbatiam ire deberet, vel qui ob tutelam domi remanerent: Inter cæteros, qui remansuri erant, eidem fratri cura custodiendarum ouium commissa est: quam commissionem licet ægerrimè ferret, quoniam sperabat & multum desiderabat, diuinis hymnis & cantilenis spiritualibus interesse, quos in honorem Reginæ Cæli à sancto illo conuentu deuotissime persoluendas fore sciebat, nihil tamen aususs contradicere, obedientissimè paruit imperanti. Vnde accidit, vt deuotio sancta, quam mente conceperat, quamque per inquietudinem terrenæ occupationis, quam obedientia iniunxerat, perdere timebat, eadem obedientia promptam voluntatem ipsius remunerante, velut ignis scintillans & æstuans in præcordiis eius magis ac magis dilatata, feruentior efficeretur.

Nota. Directio intentionis quid valeat.

46 Nocte itaque sacratissimæ celebritatis, dum sollicitus excubias supra gregem suum in pascuis quiescētem seruaret; factum est vt sonitus signi matutinalis quo fratres ad diuinas laudes persoluendas in Cœnobio excitabantur, quodque ob conticinii silentium, procul audiri poterat, aures ipsius reuerberaret. Tum verò concaluit cor eius in ipso, & in meditatione ipsius exarsit ignis, cogitantis sanctæ illius multitudinis frequentiam, sed & feruorem ac deuotionem, quâ scilicet sincero affectu pissimæ Matri misericordiæ cælestis harmoniæ odas in commune persoluerent; seu qualiter singuli quique ad se in secreto suo eiusdem Beatæ Virginis patrocinium votis & suspiriis implorarent. Protinus ergò exurgens tantæque deuotionis pro modulo suo particeps effici cupiēs, versus illā plagam cæli, qua monasterium suum erat, vultu & animo intentus stabat. Dehinc consuetudinariis precibus, quæ Conuersis vice matutinarum statutæ sunt, quanto potuit deuotius expletis; cum in paupere amariolo cordis sui enixius quæreret, quid precis seu quid laudis sanctæ Theothoco Dominæ nostræ offerret, vnde protelatas & in longum valdè productas fratrum vigilias aliquo modo recompensare potuisset, nihil aliud præter salutationem eiusdem piæ Dominæ, quam vtcunque didicerat, se scire inuenit. Hanc itaque tanquam verbum consummans, & abbreuiatum, in quo plenitudo totius deuotionis inueniri posset, assumens, & oculos ad cælum dirigens, venias veniis, suspiria suspiriis, salutationesque salutationibus superaddidit, & in tali negotio reliquum noctis, & diluculi partem sine tædio transegit. Diuina namque cooperante gratia, quæ tantum feruorem in corde sui pauperis accenderat, idētitas mater fastidii, nouerca deuotionis, miro & contrario modo fastidium propulsabat, & deuotionem exacuebat, dum verba illa suauissima, & omni melle dulciora simplici corde prolata, itidemque crebrius repetita, fauorem & gratiam vniuersalis Dominæ oranti & suspiranti celerius impetrārunt.

Salutationis Angelicæ ad Virg. Deiparam vsus etiā olim notus.

47 Denique quod non frustra in gemitu suo laborauerit, nec cassum misericordiam à Matre misericordiæ quæsierit, Dominus reuerendissimo Abbati Bernardo per spiritum reuelare dignatus est, qui diuinis hymnis expletis, sacrisque mysteriis in honore præcelsæ Dei Genitricis & Virginis Mariæ à singulis sacerdotibus deuotissimè celebratis, cum in conuentu fratrum ob tantæ solennitatis prærogatiuam commendandam sermonem faceret, Spiritus sancti gratiâ vehementer ignitum, inter cætera sic ait. *Et quidem, Fratres mei dilectissimi, dubitare fas non est, vos Domino Iesu Christo vero Regi, nec non & speciali Patronæ nostræ gloriosæ Virgini Matri ipsius sanctum beneplacens & acceptabile deuotionis nostræ sacrificium hac nocte obtulisse, ideoque fructum laboris vestri, mercedem æternam apud Dominum, & eandem benignissimam Protectricem nostram vobis repositam esse certissima fide tenere debetis. Veruntamen scire vos volo, vnum ex minoribus & simplicioribus fratribus nostris conuersis, quem obedientia hac nocte in montibus & syluis istis sub dio tantæ festiuitatis gaudia celebrare coegerat, tam iucundum, tam deuotum, tam festiuum Dominæ nostræ matutinarum exoluisse seruitium, vt nullius nostrum quantumcunque suspensa contemplatio, seu intensa deuotio ipsius deuotioni, quam non altæ contemplationis sublimitas, sed submissa sanctæ simplicitatis humilitas effecit, præferri potuerit.* Quo audito mirati sunt vniuersi, præcipuè verò non solum mirati, sed & gratulati sunt, & vehementer ædificati fratres laici, quos obedientia tam festiuis quam priuatis diebus frequenter in diuersa opera trahebat, certissime scientes; quoniam sicut septa claustri & parietes templi, sanctum non faciunt timorem

Obedientiæ vis.

Domini negligentem: sic etiam negotia, quæ causa terrenæ necessitatis obedientia iniunxerit, nihil obesse poterunt putas manus in oratione leuanti, puraque conscientia Domino seruire cupienti.

A

CAPVT XXV.*

*Li. de Vir. Illust. dist. 4. cap. 26.

De Monachi tertio apostatantis conuersione, monitis & precibus S. P. Bernardi obtenta, eiusdemque paterna castigatione, & felici morte.

48. CONuersus quidam, cum de domo Claræ-vallis leuitate sua tertiò fuisset egressus, tertioque receptus, tandemque salutaribus monitis, & sanctis precibus beati BERNARDI Abbatis compunctus, cœpit apostasiæ suę præcipitium, in quo iam tertiò grauiter periclitatus fuerat, totis medullis cordis horrere, quid pœnitentiæ vel satisfactionis Domino pro tam enormi reatu suo offerre posset, enixius quærere. Et inspirante Domino cogitauit & intellexit, ad promerendam veniam delictorum, & ad obtinendam gratiam virtutum nihil efficacius, nihil in cõspectu Domini acceptabilius esse sacrificio cordis contriti, & spiritus humiliati, quod solum regno cælorum vim facere prævalet, & formidabilem cunctis diuinæ iustitiæ districtionem gemitibus inenarrabilibus

B

flectere consueuit. Hæc itaque pietatis arma corripiens, & seipsum contra semetipsum erigens, primo quidem vniuersas ordinis obseruantias sine dissimulatrice negligentia, quantum potuit obseruare studuit, & insuper quotidianis precibus & lamentis præterita sua peccata diluere sollicitus fuit, salubri prorsus exemplo stantes ne laberentur, lapsos vt erigerentur informans.

49. Deus filios suos quos saluos vult flagellat, & castigat.

Cæterum disponente Domino, qui fortioribus peccatis fortiora solet adhibere medicamina, quique ineffabili pietate sua quandoque vasa contumeliæ transfert in vasa honoris & gratiæ, ingressa est putredo in ossibus fratris prædicti, & percussus est circa femora vlcere pessimo, apostemate cancroso, & crescente in dies angustia languoris, totus contabuit, ita vt carnibus circa locũ vlceris vndique corrosis, ossa nudata patescerent, & vulnera vermibus scaturirent. Annis itaque pluribus in grabato carceratus, & diuinæ animaduersionis flagellis humiliter subditus, quot horis viuebat, totidem pene in-

C

teritionibus subiacebat. Erat ergo patienti animæ miserabilis dolor & angor à facie putrescentis corporis sui, simulque seruitoribus eius angustia cordis immensa pre horrore & fætore, quem rabiosum vlcus continue exhalabat. Sed laboris & patientiæ huius nihilominus remuneratio copiosa penes Deum vtrisque reposita. Satagebat autem frater idem infirmus in doloribus & pressuris suis semper gratias agere, corde credens, & ore cõfitens, sese recipere longe adhuc impana meritis.

50. Prov. 25. a

Cum autem iam ad purũ fuisset in eo scoria excocta peccati, vt secundum Sapientis dictum, ablata rubigine de argento egrederetur vas purissimum, tandem educta est anima illa beatæ conflatorio purgationis, & velut argentum igne examinatum, munda & nitida, cum cæteris misericordiæ vasis translata est ad palatium summi Regis. Sed antequam de lacu miseriæ, & de luto fæcis educeretur, ad consolationem omnium verè pœnitentiam, meruit in hac vita prælibare fructum laboris & patientiæ suæ, & nescio quid ineffabile de illa superna dulcedine, ad quam sine fine fruendam in proximo erat ad-

D

mittenda, prægustare. Qua gustata tanquam musto cælestis inebriatus protinus erupit in iubilum præconii cælestis, & serenata facie cœpit idiota, & qui nunquam cãtare aut legere didicerat, cum suauissima melodia quosdam nouos multumque delectabiles hymnos ac modulos cantare de canticis Sion.

51. Facta autem hac voce, conuenit multitudo fratrum videre cum grandi miraculo hominem tantis miseriis & calamitatibus oppressum, in ipso mortis accessu cantando ac tripudiando insultantem, & quodammodo dicẽtem. *Vbi est mors victoria tua?* Ecce ego magnus peccator, & pauperculus homuncio, quoniam stigmata Domini Iesu in corpore meo pro nomine ipsius patienter sustinui, te larualis vmbra, mater mœroris, exterminatrix gaudii & perditrix vitæ non timeo; sed potius

A

contemno, sciens te absorptam & penitus annihilatam in victoria crucis Domini nostri Iesu Christi. Ita ergò præcentor noster modulizans, & Alleluia, quod in plateis cælestis Ierusalem frequentatur, quodammodo præoccupans, quid post mortem carnis facturus esset, in carne adhuc corruptibili positus præsago miraculo declarauit: sicque lætabundus & laudans in voce exultationis & confessionis, beatam animam illam exhalauit. De cuius felici consummatione beatus BERNARDVS hilaratus, sermonem deuotissimum ad Fratres in Capitulo fecit, commendans in eo dignum pœnitentiæ fructum, & admirabilem patientiam eius omnibus proponens exemplum.

Bernardi de eo Elogium.

CAPVT XXVI.*

De sancto Bernardo securitatem sive fiduciam cuiusdam moribundi redarguente, seu potius tentante.

*Lib. de Vir. Illust. dist. 4. c. 19.

52. CONuersus quidam de fratribus Claræ-vallis, innocentis vitæ, & conuersationis honestæ, cum grauiter aliquamdiu ægrotasset, tandem ad extrema deuenit.

B

Introiuit autẽ ad eũ gratiâ visitationis beatus BERNARDVS, & consortans eum ait: *Confide fili quia migraturus es iam nunc de morte ad vitam, de labore temporali ad requiem sempiternam.* Ille verò cum ingenti fiducia respondit. Quidni pergam ad Dominum & Creatorem meum? verè confido, & quantum de misericordia Domini mei Iesu Christi præsumere audeo, certus sum, quia cito visurus sum bona Domini in terra viuentium. Porrò beatus BERNARDVS, vt erat medicus sapiens, pastorque sollicitus, timens homini rusticano, ne tam fida responsio de præsumptionis magis temeritate, quam de conscientiæ puritate procederet, ait: Signa cor tuum frater, signa cor tuum: quid est quod locutus es? Vnde tibi subrepere potuit tantæ præsumptionis audacia? Enimuerò tune es ille pauperculus & miserabilis homo, qui cum nihil aut prope nihil haberes in sæculo, necessitate forsitan magis, quam timore Dei cogente ad nos con-

Præclara verba S. Bern. ad probandam cuiusdam conuersi confidentiam.

C

fugisti, multis precibus tandem aditum impetrãdo. Nos verò causa Dei collegimus inopem, & parem te fecimus in victu & vestitu, cæterisque commoditatibus, his qui nobiscum sunt sapientibus atque nobilibus viris; & factus es quasi vnus ex illis. Quid igitur tribuisti Domino pro omnibus istis? Et ecce non sufficit ingratitudini tuæ gratis accepisse te tot beneficia de manu Domini, nisi & regnum ipsius hæreditario iure vendices tibi, quod nullus vnquam Regum vel Principum, quantislibet auri & argenti molibus potuit comparare.

53. Ad hæc ille respondens blando vultu, & tranquillo animo dixit: Bene Pater charissime, bene vtique perorasti, & vera sunt omnia quæ dixisti; veruntamen, si iubes, loquar ad te Dominum & patrem meum; & paucis aperiam, vnde mihi pauperi & misero suggeri potuit, tantæ non presumptionis, sed vt ego spero deuotionis occasio. Nam si vera est illa prædicatio vestra, quam nobis sæpius inculcastis, quod scilicet regnum Dei non carnis nobilitate, non terrenis diuitiis possidetur, sed sola obedientiæ virtute acquiritur. Hanc vnam sententiam tan-

D

quam verbum abbreuiatum à Domino sedula commemoratione apud me continui, ponens illud quasi signaculum super cor meum, assidue meditando, & super brachium meum sollicitè operando. Quærite si placet ab omnibus magistris & socius, quibus me obsequi ac seruire iussistis, & si cuiquam illorum aliquando inobediens fui, si de fratribus nostris quempiam verbo aut signo, vel quolibet alio modo, quantum in me fuit, contristaui. Quod si operam dedi omnibus in Christo obedire, omnibus seruire, cunctosque per Dei gratiam diligere, quis prohibere me potest, vt de misericordia ipsius non confidam?

Egregium plane eiusdem responsum.

Beatus itaque Pater cum tale responsum ab homine 54.

rusticano accepisset, gauisus est gaudio magno & ait: verè beatus es. Fili charissime, quia caro & sanguis non reuelabit tibi sapientiã hanc, sed Pater cælestis ipse te docuit, ipse posuit animam tuam ad vitam, rectissimoque tramite perduxit ad patriam. Iam ergo securus ingredere, quoniam patefacta est tibi ianua vitæ. Defuncto itaque fratre & exequiis celebratis, venerabilis Pater de cõuersatione & consummatione eius sermonem in Capitulo luculentum, sua illa deuotione & facundia perorauit, omnesque illius exemplo ad amorem obedientiæ mirabiliter accendit. Vehementer namque affectus fuit in responsione illius; & magis congratulabatur ei super obedientiæ virtutem, & super ipsius animi puritatem, quam si vidisset eum signis & prodigiis coruscantem.

* lib. de Vir. Illust. O. C. dist. 4. c. 28.

CAPVT XXVII.*

De conuentu fratrum in Sueciam per S. Bernardum misso, qui & vni eorum promisit fore vt in Clara-valle moreretur & sepeliretur.

55. POstquam Aquila illa grandis magnarum alarũ, multarumque plumarum, magnus videlicet pater BERNARDVS, magnus meritis, sublimis sanctæ contemplationis alis, ornatus varietate virtutum, medullam cedri, id est perfectionem religionis, quam de summitate Libani, id est de altitudine diuinæ gratiæ acceperat, in solitudine Vallis absinthialis* plantauit, quatenus eadem Vallis mediante amaritudine pœnitentiæ verteretur in Clarã-vallem. Cœpit iam religio ipsa transplãtari super aquas multas, id est, diuersarum nationum ceruicosas ac tumidas voluntates, tanquam cæruleos vndarum vortices, ad veræ pietatis cultum inclinare. Volens autem idẽ venerabilis Pater, in populis aquilonarium partium, sicut & in gentibus cæteris, aliquem fructum habere, petẽte religiosa fœmina Regina Sueciæ conuentum Fratrum ad illas partes direxit. Cumque monachi & conuersi, qui ad hoc denominati fuerant, vt hominibus rudibus & indomitis formam religionis & disciplinæ traderent, nimio mœrore consternati, precibus quibus valebant, agerent, ne tanti Patris præsentiã carituri ad exteras & barbaras mitterentur Regiones, sanctus Abbas respondit: Quid est hoc, dilectissimi fratres, quod facitis? vt quid irrationalibus fletibus & precibus affligitis animam meam? Aut numquid voluntatem meam & non potius voluntatem Dei, cui omnes obtemperare debemus, sequor in hoc negotio? Erant autem coram eo posita vestimenta & vasa sacra, cæteraque vtensilia, ad ministeriũ diuini officii pertinentia, quæ iidem fratres, qui mittendi erant, secum ferre debebant. Volens itaque certiores reddere, quoniam à Domino egressus esset sermo, eleuauit peluim, quæ ad recipiendam aquam sacerdotis manibus fundendam deputata erat, & digitum fundo eius imprimens dixit: Ecce hoc vobis erit signum, quod spiritus Domini miserit vos. Mirum in modum rigor & inflexibilitas æris teneritudini digiti eius cedere visa est, adeò, vt cuius quantitatis sacer articulus fuit, vsque hodie liquidò valeat dignosci: quãtum autem intus cessisse, tantum foris æqualitatem excessisse videtur. In testimonium enim tãti miraculi, eadem peluis in secretario domus, quam tunc Pater sanctus ordinauit, summa cum reuerentia seruatur. Porrò prædicti fratres videntes perspicuam diuinæ gratiæ præsentiam adesse, stimulos edacis tristitiæ, tepimentis, gauisi sunt, & licet remotissimas, & in vltimo climate Aquilonaris brumæ abstrusas nationes, non sine quodam horrore spiritus adire possent, tamen eandem gratiam Dei, meritis & precibus sancti Patris nostri interuenientibus, se comitaturam pia confidentia præsumebant.

* Sic olim dicebatur Clara-vall.

Superiorum iussa tanquam Dei suscipienda.

56. Erat verò inter cæteros adolescens quidam honestæ indolis, & columbinæ simplicitatis Gerardus nomine, oriundus de prouincia Germaniæ secundæ ciuitate Traiecto, qui impatientius aliis dolens, cum lachrymis dixit ad Virum Dei, beatissime Pater: Ego miserabilis iuuenculus relicta domo paterna, spretisque omnibus quæ mihi in hoc sæculo desiderabilia & amabilia esse poterant, religionis amore paternitatẽ tuam adii, sperans me tua dulcissima præsentia debere perfrui, tuis doctrinis & exemplis informari, tuis meritis & precibus adiuuari, subque sanctæ huius multitudinis vmbraculo, à turbinu tentationum, & ab æstu iuuenilium desideriorum tutari, quodque votis omnibus exopto, inter sacra corpora fratrum nostrorum in hoc cœmiterio quiescentium, diẽ expectare nouissimum. Et ecce, eiicis me hodie à facie tua, sacrique collegii huius consortium perdo; & insuper desiderata mihi sepultura priuabor. Hinc prorsus, hinc vehementer doleo, quia cor meum conturbatum est in me.

57. Compassus adolescenti Vir beatus, afflictam mœrore animam affatu blando mulcere curauit, & quæ post annos quinquaginta futura erant spiritu prophetico præuidens, ait ad eum. Vade fili charissime, quo te Spiritus sanctus mittere dignatur, & in agro Dominico tanquam strenuus operator labora; ego tibi in nomine Domini polliceor, & securum te facio; quia, sicut desideras, in Clara-valle morieris, & cælestis sponsi gloriosum aduẽtum vna nobiscum præstolaberis. Hanc ergo tam beatã pii Patris sponsionẽ, velut arrham sui desiderii frater ille suscipiẽs, gauisus est valde, sciens vtique nec falli posse, nec fallere velle hominẽ, quẽ sapiẽtiæ & veritatis secretariũ esse manifesta signorũ & prodigiorũ declarabant indicia. Iuit itaque & in domo, quam cũ cæteris fratribus initiare mittebatur, Prioris & Cellerarii administrationes strenuè percurrẽs, diuina largiente gratia nomẽ pariter & officium Abbatis sortitus est. Cuius dignitatis apicem licet inuitus conscenderet, malens in humili loco saluari, quam in sublimi periclitari, susceptum tamen religiosissimæ conuersationis nitore decorauit. Quia verò propter paucitatem Clericorum vix aliquis de terra cõuertebatur; Dominus fideli seruo suo de partibus Germaniæ & Angliæ litteratas & discretas personas mittebat, per quas disciplina monasticæ religionis in regno illo fundata crescebat, & fructificabat competenter in populis qui monachi quidem nomẽ audierant, sed monachum antea non viderant. Ipse etiam Dominus Abbas Cellerario suo, Abraham nomine, viro prudenti vniuersa domus ordinatione in temporalibus, cunctisque negotiis exterioribus commissis, totum se spiritualibus studiis mancipauit: animabus lucrandis intẽdere: in seruitio Dei vigil & sollicitus inueniri: frequens esse in labora, dum alias vacaret; frequens etiam in lectione, corporale subsidium de communi quærere, & per omnia formam pietatis, & religionis fratribus suis studens exhibere.

58. Tanta quoque mansuetudinis & patientiæ gratia pollebat, vt cum quadam vice monachus quidam, quem pro culpa castigarat, maligno spiritu afflatus, descendentem eum per gradus dormitorii pugno tam valide percussisset, vt dolor non modicus ictui succederet, tantæ peruersitatis hominem non solum non eiiceret, seu grauis culpæ subiiceret, sed è contrario seorsim eum trahens veniam coràm ipso peteret, supplicans vt rancorem quẽ aduersus se habebat propter Deum dimitteret. Cæterum quicquid virtutis quicquid religionis, tam in se quã in subditis suis deprehendebat, non hoc suæ industriæ, sed gratiæ Dei meritisque sanctissimi Patris sui BARNARDI tribuebat.

NOTA. Exempl. magnæ patientiæ & mansuetudinis.

59. Iam verò si fortè agendorum causa negotiorum certa necessitas eum de monasterio progredi postulasset, tantum se ac talem in omni disciplina & continentia sæcularibus exhibebat, vt tam Rex quam Principes terræ illius, sicut reuera hominem Dei ipsum venerarentur, & colerent, & audito eo multa facerent, & libenter eum audirent. Dux etiam terræ illius vir strenuus & potens se ad reuerentiam beati viri submittebat, fastigiumq; principatus sui celsitudini sanctitatis ipsius adeò humiliabat, vt aliquoties familiaribus suis diceret. Quacunque hora Abbatem Gerardum me videre contigero, tanto timore concutior, ac si omnia secreta & abstrusa pectoris mei pateant oculis eius.

60. Cum autem iam senuisset, & vsque ad decrepitam ætatem peruenisset, quadragesimum in prælatione complens annum, variis quoque infirmitatibus corpus eius quateretur, cœperunt eum fratres rogare, quatenus sicut communiter multo tempore cum eis vixerat, ita etiã sepulturæ locum apud ipsos sortiri dignaretur. Quibus Vir Domini respondit: Ne quæso loquamini ita filii mei; oportet modis omnibus vt in Clara-valle moriar, & secundum sponsionem Deo dilecti Patris mei, cum sanctis qui ibi pausant in pace in idipsum dormiam & requiescam. Causantibus illis, & dicentibus, quomodo te Pater illuc reducere poterimus, cum præter veteranæ senectutis incommoda tot & tantis infirmitatibus quassatus & debilitatus sis, vt via ad proximos terminos Danorum spirantem te peruenire posse putemus; cum multa fiducia respondit: verbum Dei validum & forte, viuum & efficax, quod per os reuerendissimi Viri auribus meis infusum, penetralibus cordis mei arram bonæ spei huius, qua feror, indidit, prosperos in hoc itinere successus præstabit; vos tantum quod præcipio, implete curate.

Cura sepulturæ.

Itaque gestatorio inter duos equos composito, in eo collocatur, & non sine grandi miraculo à finibus orbis per tanta terrarum spatia, per tot maris & fluminum pericula Clara-uallé peruenit, ibique in infirmitorio aliquamdiu recubans, in bona confessione spiritum exhalauit. Accepit verò desideratæ sepulturæ locum iuxta beatæ memoriæ Domini benedicti HVMBERTI tumbá, qui eum familiariter in vita sua dilexerat. Cuius decessum cum Rex Sueciæ compertisset, cum gemitu protestatus est regnum & terram suam dignam non fuisse, vt in ea tanti Viri sacra ossa requiescere debuissent.

CAPVT XXVIII. *

*Lib. de Vir. illust. c. 10.

De felicissima morte S. P. Bernardi, & operatione miraculorum eidem per Abbatem Cistercienſem inhibita.

61. Dilectus Deo & hominibus venerabilis P. Bernardus, dum in Clara-valle suâ, feliciter consummasset dies suos plenus dierum, sed plenior virtutum, requieuit in pace. Ad cuius exitum Episcopi, & Abbates, aliique religiosi viri multi conuenere. Cumque biduũ exequiæ celebrarentur, tanta multitudo hominum conuenit, vt penè nulla Episcopis, nulla fratribus reuerentia haberetur. Nam gratia sanitatum, quæ affuerat viuo, nũquam recessit à defuncto. Cum enim sanctum corpus sacerdotalibus indumentis decenter ornatum, reuelata facie, manibus quoque discoopertis in medio positum esset, frater quidam diuturno & graui morbo epilepsiæ detritus, reuerenter & humiliter accedens Patrem sanctum, tanquam adhuc viuentem, lacrymosis precibus, vt sui misereretur, orare cœpit.

Solemnes eius exequiæ.

Nec poterat pius Pater adhuc in medio filiorum positus, tam grauem filii sui calamitatem dissimulare, sed tanquam diceret, Fili ego dormio, & cor meum vigilat, continuo quod petebatur, per gratiam Dei concessit. Nam ea illi hora frater idem perfectè conualuit, & Abbatem sanctum viuere post mortem felici experientia didicit. Pridie etiam quam reconderetur pretiosissimus ille thesaurus, puer quidam de proximo viculo aduenit, præ siccitate neruorum aridum habens brachium, & manum contractam, cuius ætati & debilitati, qui præsentes aderant, compassi, tanto hunc fiducialius ad sacri corporis tactũ inuitauére, post horam orationis nonam, quatò id minus innocens ætas per se præsumere audebat.

Frequens ad eas concursus.

Vbi verò brachium aridũ brachio sancto, & manus contracta, manui benedictæ applicata est, repente vigore naturæ redeunte, brachium conualuit, & manus liberè extendens, & reflectens digitos sub oculis totius multitudinis, quæ sacrum funus quaquauersum circũdederat, perfectæ sanitati restituta est. In cuius curatione tantus illicò factus est clamor omnium, qui aderant vociferantium in laude Dei, vt vix eum potuerit Fratrum disciplina reprimere: Superueniente nocte allatus est alius toto corpore debilis, procubuit loculo, & coram psallentibus erectus est, & deductus ad altare.

62. Enimuero Dominus Cisterciensis, qui cum pluribus aliis Abbatibus sui Ordinis ad exequias Viri Dei venerat, considerans tantam importunitatem tumultuantis populi, & ex præsentibus futura conieciens, vehementer timere cœpit, ne, si crebrescentibus signis, tam intolerabilis turba populorum concurreret, eorum improbitate disciplina periret Ordinis, & sanctæ religionis feruor in eodem loco tepesceret. Quapropter habita super hoc deliberatione, reuerenter accedens, per virtutem obedientiæ, ne signa vlterius faceret, inhibuit. Sed cum dicat Apostolus de Domino nostro Iesu Christo, quia *factus est obediens Patri, vsque ad mortem*: & ipsius exemplo Legislator noster sanctus Benedictus obedientiam nobis vsque ad mortem in regula proponat, sancta & vere humilis anima Patris nostri, mortali homini etiam post mortem carnis obediens fuit. nam signa quæ tunc iam radiare cœperant, ita cessauere, vt ea illa die & deinceps nunquam publica miracula facere visus sit, licet quibusdam fidelibus præcipue sui Ordinis fratribus, pro variis incommoditatibus ad se clamantibus vsque hodie deesse non possit. Namque sola illa signa quæ disciplinam Ordinis per turbas concurrentium populorum minuerent, Dominum Cisterciensem fieri noluisse, manifestum est.

Abbas Cisterc. inhibuit B. Bernardo iam defuncto edere miracula.

63. Euolutis dehinc post transitum beati Viri pluribus annis, erat in partibus Italiæ matrona quædam quá correptam spiritus malignus atrociter vexare cœpit. Quo tam lamentabili casu propinqui & amici eius vehementer cõsternati, si quid remedii foret, sedula meditatione pensare cœperunt. Erat autẽ in vicinia eorum Cœnobiũ quoddã Ord. Cistet. & sicut mentib. in angustia constitutis spes vndecunq; concepta solet parare fiduciam, ad eandem domum dæmoniacam illam causâ curationis ducere communi consilio decreuerunt. Quod & factum est. Sistitur misera ad portam, & aliqui ea simul comitãtibus, qui tantum malum Abbati & Fratribus nunciarent, opemque flagitarent, mittuntur. Abbas vero quosdam de senioribus quos magis nouerat spiritales, assumens, cum Cruce Dominica & Sanctorum reliquiis, egreditur ad patientem, cumq; malignus ille spiritus per Domini Crucem & sacra Sanctorũ pignora coniuratus nõ moueretur, recordatus est Abbas se habere venerandas reliquias de capillis & barba sancti Bernardi, quas eodem, ni fallor, anno ad capitulum vadens, in Clara-valle pro benedictione acceperat, & ad tutelam continuè secum ferebat, & nihil dicens, manus sub cuculla silenter misit, quatenus extractis his reliquiis dæmonem per has vrgeret.

Capillos S. Bern. horret diabolus

Quod pestifer ille linceis oculis deprehendens, cœpit continuo scabellum pedibus tenere, sputa iacere, totius quoque corporis indecenti motu, quid intus pateretur, prodebat inuitus: & erumpens in vocem, Eia, inquit, Abbatule, quid vis facere? quid modo mali contra me sub illa veste tua machinaris? Frustra niteris: in cassum laboras: serua Bernardum tuum, nec enim proficies quicquam. Dicente vero Abbate, per Domini gratiam, & huius sanctissimi Viri merita modò egredieris. Ille respondit: Quid? An excidit tibi, quod prohibitum est ei signa facere? Hoc ergo sciens securus in hoc meo domicilio requiesco. Audientes ergo Abbas & Fratres, qui cum eo erãt hæc verba, valde mirati sunt, quod scilicet spiritus nequam interdictum illud in scutum suæ defensionis tam celeriter inuenerit. Hæc nos de virtutibus beati Bernardi Abbatis breuiter perstrinximus, Domini misericordiam postulantes, quatenus dulcissimi Patris meritis, & precibus nos ab omni malo custodiat, & post tanti patroni sacra vestigia diuinæ gratiæ spicas legentes, æternæ vitæ participio non fraudari concedat.

CAPVT XXIX.

Epilogus Librorum de Vita & Gestis S. P. Bernardi.

*Lib. de V. r. Illust. Ord. Cist. d. 6. c. vale.

64. FOrtissimorum Athletarum Christi (virorum in Ordine Cisterciensi illustrium) dux signifer, extitit beatæ memoriæ Dominus Stephanus, qui decimo anno instituti Ordinis Cisterciensis, pastoralis curæ officium in eadem domo suscipiens, & propagédæ religionis desiderio feruens, cum per continuos XIV. annos paucitatis suæ tædio tam ipse, quam fratres eius vehementer afflicti fuissent; Quintodecimo demum anno, diuina desuper aspirante gratia nostri temporis Apostolum beatissimum BERNARDVM cum turba fratrum & sociorum eius ad tirocinii spiritalis probationem suscipere meruit, Domino ad dilatandum Cisterciensem ordinem per vniuersas occidui orbis plagas, ex die illo & deinceps, copiosissimam dante benedictionem. Iste Reuerendissimus Pater Stephanus post aliquantos annos Fratres beati BERNARDI ad ædificandum Domum Claræ-vallis mittens, ipsum venerabilem virum S. BERNARDVM in iuuenili adhuc ætate constitutum, sed sapientiæ & religionis maturitate multos canos transcendentem; ideoque reuerendum, illis abeuntibus præfecit Abbatem, iã tunc, vt credimus spiritu reuelante prænoscens, quantæ proceritatis, quãtæque pulchritudinis cedrus illa futura esset in paradiso Ecclesiæ Dei, quorũ etiam multitudinis cœtus, ex diuersis mundi partibus collectus, sub vmbra condensarum frondium, id est, multiplicium meritorum eius ab æstu carnalium illecebrarum foret refrigerandus.

65. Sed quis æstimare sufficiat, quam grandis multitudinis fuerit beatorum ille cœtus, vel ex quam diuersis prouinciis & insulis coadunatus, népe, vt de mediterraneis Italiæ, Germ. Galliæq; prouinciis taceam, ipsæ extremæ insulæ Hiberniæ, Britanniæ, Daciæ & Sueciæ, quæ finé orbis faciunt, ad hunc cœtum perficiendum crebras personas mittebant; & propter Abbatem sanctum etiam locum sanctum celebri deuotione venerabantur Vt etiã de conuersis taceam, quorum longè copiosior erat numerus, quam monachorum. Post decessum beati Viri simul in vno loco reperti libelli professionem octingenti octoginta octo, exceptis quam pluribus aliis, qui negligentiâ & longinquitate temporis dilapsi, non poterant inueniri. Vbi verò aliqui de hoc sacro cœtu disciplinæ vomere exculti, virtutumque seminibus receptis adeò profecissent, vt iam fructificare, aliisque prodesse posse sperarentur, sicut ex diuersis regionibus colligebantur, ita etiam mox ad diuersas regiones causa ædificandorum Cœnobiorum emittebantur. Sicque fiebat, vt licet persæpè nonegenarium, nonnunquam verò centenarium numerum excederent nouitii. Nunquam tamen facet ille conuentus nimiæ multitudinis angustias pateretur.

NOTA, Frequentiam religiosorum in Clara-valle sub B. Bern.

66. Sanctæ recordationis Dominus Henricus *Vita scola*, quod est cœnobium in Dacia, de linea Claræ-vallis, primus Abbas referre solebat, quia cum esset nouitius in Claræ-valle, & nonaginta Tirones in cella probatoria sub disciplina beati BERNARDI instituerentur, quadam vice discumbentibus eis intrauit ad visitendos filios suos idem piissimus Pater, quem sequebatur, conuersus cum sporta inciso caseo plena, & accedens ad præfatum Hẽricum, qui tunc prior Nouitiorum erat, dulcissima manu sua frustum casei posuit ante eum, commonitorium hoc verbum dicẽs, Frater comede grandis enim tibi restat via: dehinc fidelis minister magni illius patrisfamilias, qui faciet seruos suos discumbere, & transiens ministrabit illis, per ante vniuersos nouitios transiens, ac singulis pitentiam charitatis porrigens, eundemque sermonem per singulos repetens, & corpora eorum iucunde refecit, & mentes ad sollicitudinem arctæ & angustæ viæ, quam terere cœperant, excitauit. Licet vero frequẽter viri virtutum, de sacro collegio Claræ-valis ad propagandam Cisterciensis Ordinis disciplinam, per distincta nobis Climata emitterentur, nunquam tamen eus

Constantia Clara-vallensium in retinendis institutis.

A Iberici æstus, aut Schitici Frigoris horror, seu altera quælibet inclementia cæli animos eorum inclinare poterat vt non formam ordinis, quam in Clara-valle didicerãt, in habitu & victu cæterisque corporis necessariis virili constantie retinerent, pulchrè Horatianum illud sibi vendicantes. *Constantes animi quos non locus alterat alter.*

67. Nec solum diuersarum prouinciarum Episcopi & magnates Cœnobia de disciplina Viri Dei in suis regionibus fundari postulabant, sed etiam superbarum vrbiũ populi ex discipulis eius Archiepiscopos & Episcopos sibi eligebant, felices se arbitrantes, si de tantę perfectionis fonte, pastores animabus suis prouidere potuissent; cum tamen perfectæ eiusdem multitudinis perfectissimus institutor hanc apud Deum & homines specialem gratiam obtinuisset, vt cum dignissimus esset cogi, & aliquoties in Archiepiscopum vel Episcopum electus fuisset; minime tamen de amica sibi paupertate raptus, dignitatis huius apice contra voluntatem suam insigniri cogeretur. Sed quare nos iste de cæteris vrbibus replicamus, cum ipsum Caput mundi, ipsa quæ est cæterorum omnium Ecclesiarum mater, sancta Romana B Ecclesie, de hac humili societate, de hac beati Bernardi disciplina summum Pontificem in plenitudinem potestatis assumpserit, & ipse Apostolice Curia Cardinales aliquos in partem sollicitudinis asciuerit. Tua sunt hæc Christe Domine opera, qui glorificantes te, & mandatis tuis obsecundantes, ita glorificas, vt serui tui, qui secundum præceptum Apostoli, subiciunt se omni humanæ creaturæ propter te, pleno pieteris iudicio super omnem mortalem naturam, exaltentur à te.

Ea Clara-valle Præsules toto orbe postulanti.

68. Cæterum postquam Clara illa Vallis primum & clarissimum Abbatem suum post vnum & triginta annos ad superos Imperatoris transmisit palatium, vt iure tanto esset potentior ad subueniendum, quanto summæ Maiestatis faciem vicinius contemplaretur, per sanctos successores eius, sanctæ religionis vigor conseruatus, in eadem gloriosa domo illibatus durauit, sicut in temporibus venerabilis ac Deo digni Viri Domini Petri*, eiusque successoris Domini Garneri, postea Lingonensis Episcopi, diuina fauente gratia nobis probare concessum est. Testis enim nobis est Dominus, quia cum in C Clara-valle disciplinis claustralibus & sacri ordinis obseruantiis subditi essemus, tantum ibi religionis & grauitatis, tantumque puritatis & honestatis vidimus, vt sæpius in gratia Dei exultantes diceremus in cordibus nostris; Quia si ipse legislator noster beatissimus Benedictus, cuius regulam professi sumus, in carne viueret, & per seipsum sanctum illum conuentum regeret; districtius sacri ordinis instituta in illo loco obseruari non potuissent. Incuria nempe vel leuitas seu dissolutio, quæ est ruina ordinis, locum ibi penitus non habebant; sed vernantium virtutum, fraternæque charitatis æmulatio ibi sancta vigebat, quodque magis mirum est, adhuc singulos austeriori aliqua castigatione cogere prælatis opus non erat, quia quasi hæreditaria successione, ad se transmissum tenebat, sancta illa congregatio, vitia declinare, & virtutibus operam dare. Vidimus ibi etiam ex discipulis B. BERNARDI, seniores morum grauitate, religionis integritate, prudentia & simplicitate reuerendos; beatæ memoriæ Dominum Gerardum Priorem; Dominum Gaufridum eiusdem sancti Viri Notarium; plurimumque ab eo dilectum. Dominum Hugonem de D Monte felici, Dominum Petrum Catalanensem, cæterosque tam monachos, quam conuersos, qui è temporibus beati Viri, vsque ad nostram ætatem durantes, & exemplum deuotionis, & feruoris reliquo corpori sanctæ illius fraternitatis effecti, facilè in sua amabili conuersatione monstrabat, quantæ perfectionis plenitudo in Claræ-valle primis diebus effulserit; quandoquidem paucorum seniorum strenuum in sacri Ordinis obseruantiis exercitium, paucorum admodum deuotio potuerit imitari.

*Qui factus Abbas erat VIII Ann. 15. Obseruantia disciplinæ relig. in Clara-valle quam exacta.

69. Sed ecce dum de puritate religionis, quæ non solum in Clara-valle, sed etiam in Cistercio, cæterisque beo

ordinarii domibus Cistercienſis Ordinis multos ad culmen perfectionis primis diebus prouexit, loquimur, quid à præfato venerabili Viro Domino Gerardo Priore in Capitulo Claræ-vallis aliquandò audiuimus, non A ſine multo timore & tremore reminiſcimur. Is namque dum quadam vice ad morum grauitatem, diſciplinæque cuſtodiam, melliflue nos admonitione adhortaretur, aſſerebat anteriori tempore animas fratrum defunctorum cuidam ſpiritali viro eiuſdem cœnobii monacho viſibiliter apparuiſſe, ſeque pœnalibus locis deputatos, miſerabili querimonia prodidiſſe, non quia grauius aliquod peccatum commiſiſſent, ſed quia quotidianas negligentias vitare minore ſollicitudine, quam oportuerat, curaſſent. Si ergò beatis illis temporibus, quibus negligentia via per rimulas intrebat, rubiginem culpæ, diſtricti Iudicis animaduerſio pœnalis; nimiumque moleſta raſura abradebat, quid de noſtrorum temporum miſerie ſentiendum eſt, quandò negligentie non iam per rimulas, ſed per rimas, vel potius perruptutas tepiditatis irrumpit? Quapropter ne fortè poſt negligentiá & corporis incuriam, mors malitiæ & iniquitatis intret per feneſtras noſtras, quoniam tempus, quod omnia conſumit, etiam religionem eneruat, cũ procliuiores ſint homines ad ſectanda vitie potius, quam virtutes, diſcuſſa B totis viribus ignauia veſtigiis præcedentium Patrum viriliter inhærere ſatagamus; eorum memoriam in cordibus noſtris verſando, eorumque ſacros actus frequenter & libenter relegendo, quatenus per rectitudinem operis ipſorum nobis fortitudo operis, quaſi de ſpeculo lucidiſſimo appareat, ſicque ſalubri verecundia confuſi, diſcamus bona etiam quæ agimus, omnino imperfecta reputare, atque ad ampliorem iuſtitiæ perfectioné ſemper anhelare. Si quis verò multum proficere volens, ſed non valens, ideoque tædio affectus remiſſius agere cœperit, audiat quid S. Pater BERNARDVS dicat: *Nolo*, inqui, *repente fieri ſummus, paulatim proficere volo.* Si ergo in ſtudio proficiendi non continuo ſequitur effectus, eſt tamen omni proficere volenti *quoddam prodire tenus, ſi non datur vltra.* Solumque nolle proficere, totius negligentiæ & diſſolutionis, atque ad extremum mortis & damnationis occaſio eſt.

Languor & tepiditas religioſorum arguitur.

Obſecro itaque eos qui iſta lecturi ſunt per Dominum
70. noſtrum Ieſum Chriſtum, ne ſola hæc curioſitate legiſſe C velint, ſed diligenti conſideratione penſent, quid in ſuis moribus à norma iuſtitiæ, quæ in ſanctis Patribus inſigniter refulſit, exorbitet, & quicquid in ſe à tramite veræ religionis alienum repererint, totum hoc in quotidiano vitiorum, & virtutum conflictu ad lineam veritatis corrigere feſtinent. Nam ſicut inter omnium hominum ſtolidiſſimus cenſetur, qui ad arborem viriditate foliorum atque vbertate fructus pulcherrimam veniens, foliorum inanitate ventrem farciret & ab vtilitate fructus ieiunus remaneret, eâdem rationis æquitate ſtultiſſimus reputetur, qui venuſtiſſimam & fœcundiſſimam ſeriem ſtrenuæ conuerſationis Patrum Sanctorum relegens, velut Chronica tantum, vel annales Regum, ad ſolam curioſam notitiam rerum eam tranſcurrit, & nihil ex his quæ legit ad accendendum in ſe compunctionis ferunrem, ad detergendam conſcientiæ ſuæ rubiginem & ad librádam morum ſuorum inæqualitatem manu ſanctæ deuotionis decerpit. Neque enim proptereà Patrum præcedentium laudabilia geſta deſcribuntur, vt vanæ & inquietæ curioſitati ſeruiatur, ſed vt per ea rudes inſtruantur, D infirmi confortentur, laſciui grauitatem ſectentur, duri corde compungantur, deuoti ad perfectionem informentur, & vt per ædificationem & conſolationem legentium ſancta Eccleſia roboretur, & laus Dei, cuius dona ſunt bona noſtra, per gratiarum actionem amplificetur.

NOTA, Quo affectu, & ſtudio SS. Patrum geſta nobis legenda.

Quorſum ſcribantur SS hiſtoriæ.

71. Cæterum in hac ſola parte veniam à ſtudioſis lectoribus petimus, quod aliquibus in locis ſenſum vel ſummam verborum quæ dicta ſunt, retinentes, eandem ſummam competenti formula orationis veſtire curauimus. nam de rebus ipſis abſit, vt quantum in nobis fuit minimum ſaltem articulum aliter, quã rei euentus fuit, mentiendi libidine læſa conſcientia poneremus. Ipſe autem æternus Deus æterni Dei filius Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui in diebus humilitatis ſuæ ſacramentũ perfectæ pœnitentiæ ſanciens, & fundamentum veræ religionis iaciens ait. *Si quis vult poſt me venire abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me*; quique extremis diebus iſtis, quando ſeneſcente iam mundo, fides fluctuat, ſpes titubat, charitas frigeſcit, incentiuum ſancti amoris ſui per Ciſtercienſis Ordinis puritatem multorum cordibus infudit, & eiuſdem ſacri Ordinis ſplendidiſſimam columnam, Reuerendiſſimum ſcilicet Patrem noſtrum ſanctum BERNARDVM in Clara-valle erexit; Ipſe, inquam, Dominus ac Deus noſter per merita & interceſſionem ſanctorum Patrum, de quorum vita & moribus ad ædificationem poſterorum aliqua conſcripſimus *, donet nobis ita veſtigiis eorum inhærere, ita ſimplicitatis & innocentiæ ſenſum retinere, ita per continentiam carnis in humilitate vera roborari, vt ad illam æternæ beatitudinis gloriam ad quam eoſdem Patres indubitanter credimus perueniſſe, etiam nos cooperante gratia Dei quandoque peruenire mereamur: præſtante eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus per immortalia ſæcula ſæculorum. Amen.

* *Iolib. de Vir. Illuſt. Ord. Ciſt.*

FINIS

Septem Librorum de Vita, Geſtis & Miraculis S. P. Bernardi Abbatis Clara-vallenſis.

ALEXANDRI PAPAE III.

Litteræ Apoſtolicæ ad Eccleſiam Gallicanam.

De B. Bernardo in numerum Sanctorum relato, eiuſque feſtiuitate deinceps ſolemniter in Eccleſia celebranda.

Alexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabilibus fratribus vniuerſis Archiepiſcopis, Epiſcopis, & dilectis filiis Abbatibus, aliiſque Eccleſiarum prælatis in regno Franciæ conſtitutis, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

CONtigit olim dum eſſemus Pariſiis conſtituti, vt magni quidam ac venerabiles viri de canonizando ſanctæ recordationis BERNARDO quondam Claræuallenſi Abbate facerent mentionem, optantes vtique & piis nobis precibus ſuggerentes, vt in Concilio quod de proximo erat Turonis celebrandum, digno huic & laudabili voto celerem daremus effectum. Cumque nos eidem negotio fauorabili ſatis intenderemus affectu, ſuperuenit multitudo & frequentia petitorum, qui in diuerſis prouinciis rem ſimilem poſtulabant. Vnde cum videremus non poſſe congruenter omnibus ſatisfieri, ſtatutum fuit pro ſcandalo deuitando etiam id hoc differri, quod oportebat pro tempore cæteris denegari. Nuper autem ex inſtantia & deuotione Claræuallis fratrum, & aliarum ſublimium perſonarum eiſdem apud nos precibus innouatis reduximus ad memoriam noſtram eiuſdem beati Viri ſanctam ac venerabilem vitam: qualiter ipſe ſingularis gratiæ prærogatiua ſuffultus, non ſolũ in ſeipſo ſanctitate ac religione præfulſerit, ſed etiam in vniuerſa Eccleſia Dei fidei & doctrinæ lumine radiaerit. Fructum verò quem in domo Domini & verbo operatus eſt & exemplo, nullus ferè terminus ſanctæ Chriſtianitatis ignoret: cum vſque ad exteras quoque & barbaras nationes ſanctæ religionis inſtituta tranſmiſerit, atque monaſteriorum fundationem extenderit, & infinitam multitudinem peccatorum per viæ ſæcularis latitudinem incedentem, ad ſpiritualis vitæ rectitudinem reuocarit.

S. Bern. quam benè de vniuerſa Eccl. meritus.

Specialiter autem ſacroſanctam Romanam Eccleſiã, cui auctore Deo præſidemus, ita quondam ſub grauis perſecutionis turbine laborantem, tam vitæ merito,

quam

quàm datæ sibi cælitus sapientiæ studio sustentauit, vt dignè quidem & nobis, & omnibus eiusdem Ecclesiæ filiis in memoria habendus sit, & deuotione perpetua venerandus. In afflictione verò corporis sui vsque adeo sibi mundum seque mundo reddidit crucifixum, vt confidamus Martyrum quoque eum merita obtinere sanctorum, quem confessionis ordine, & parsimonia vitæ, tam longum constat duxisse martyrium. Quibus omnibus pia consideratione pensatis, & in concilio fratrum nostrorum expositis, confisi de misericordia Dei, cui perseueranter & fideliter militauit, necnon & de beatorum Petri & Pauli Apostolorum, & eiusdem beatissimi Confessoris meritis præsumentes, eum Apostolicæ Sedis auctoritate catalogo Sanctorum adscribi mandauimus, & commemorationis suæ festum decreuimus amodo publicè celebrandum. Vos ergò qui & eiusdem Sedis Apostolicæ instituta suscipere, & Deum in Sanctis suis consueuistis gloriosiùs honorare, sic memoriam Sancti huius celebretis in terris, vt precibus eius & meritis digna præmia recipiatis in cælis: *Datum Anagniæ xv. Kalend. Feb.* *

Etiam inter Martyres censendus.

*An. 1164.

EIVSDEM ALEXAND. PONTIF.
Apostolicæ Literæ ad Regem Franciæ.

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, illustri Francorum Regi Ludouico salutem & Apostolicam benedictionem.

NOuit (vt credimus) regalis tuæ magnificentiæ celsitudo, quòd ea quæ cum honore Dei grata tibi acceptáque cognouimus, ad vtilem semper effectum magno & volenti animo promouemus. Maximè autẽ hoc in illis operibus obseruamus, in quibus specialiter & honor Dei & suorum gloria Sanctorum declaratur: scientes quoque tibi fore gratissimum quicquid ad decorem Ecclesiæ, & superni regis honorem auctoritate fuerit Apostolica constitutum. Vnde quoniã sanctæ recordationis BERNARDVS quondam Abbas Claræ-vallis, & Deo semper charus, & tã tibi, quã vniuerso regno tuo gratus extitit & acceptus, eum ad gloriam Dei & exaltationem Ecclesiæ ac totius Regni tui, canonizandum decreuimus, & inter beatissimos Confessores festiua celebritate colendum, tam de misericordia Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius confisi meritis, quàm suæ cõuersationis & sanctimoniæ non ignari. Monemus igitur Christianissimæ Serenitatis tuæ regiam pietatem, vt hoc cælestis gratiæ donum regno tuo te regnante collatum, lætæ deuotionis brachiis amplectaris, eique iam cælesti beatitudine perfruenti solita pietate deuotus existas, quẽ pro sua venerabili sanctitate adhuc in tenebris positum diligebas. Claræ-vallense verò monasterium quod fundauit, in quo etiam corpus eius venerabile requiescit, ita te ob reuerentiam eius habere volumus commendatũ, vt eum semper merearis habere patronum. *Datum Anagniæ xv. Kalend. Febr.*

EIVSDEM ALEXAND. PONTIF.
Literæ Apost. ad omnes Abbates Cisterciensis Ordinis.

Alexander Episcopus seruus seruorũ Dei, dilectis filiis Cistercii, de Firmitate, & Pontigniaci, & Claræ-vallis, & Moribundi, atque vniuersis Abbatibus Cisterciensis ordinis, salutem & Apostolicam benedictionem.

QVoties honesta nobis opportunitas exhibetur, vt fidei & deuotioni quam circa Ecclesiam Dei nostris temporibus habuistis, possimus in aliquo pro meritis respondere, opportunitatem ipsam libenter amplectimur: & in his maximè quæ specialem noscuntur redolere virtutem, vestris occurrere profectibus non moramur. Contigit autem hoc tempore, vt verbum quod ab olim fuerat de beati BERNARDI quondam Claræ-vallis Abbatis canonizatione propositum, & pro quo-

A rundam similia postulantium scandalo, à Turonensis Concilii celebratione dilatum, ad nostram reduceretur Deo volente memoriam, & faciente nobiscum signum in bonum, qui hoc pietatis opus nostris seruauit manibus consummandum. Nos enim vitam & sanctitatem eiusdem beatissimi Cõfessoris recordatione solicita memorantes, quomodo scilicet & in seipso religionis & sanctimoniæ prærogatiua magnificus, & vniuersæ Ecclesiæ Dei, specialiter autem Ordini vestro fide & doctrina vtilis extiterit, & copiosissimè fructuosus: confisi de misericordia Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, necnon de eiusdem sancti Confessoris meritis præsumentes, eum (fratrum nostrorum communicato concilio) auctoritate Apostolicæ Sedis Sanctorum catalogo duximus adscribẽdum, & diem depositionis ipsius in Ecclesia publicè celebrandum. Vnde quoniam hoc ita in gloriam & honorem summi Conditoris exuberat, vt in vestram quoque ædificationem consolationemq; redundet, vestro potissimùm interest omnipotenti Deo gratias agere, qui modernis temporibus virum perfectæ

B & prædicabilis sanctitatis in vestro Ordine voluit suscitate. Vos igitur munificentiæ donum speciali deuotione suscipite, & Deum in Sanctorum suorum glorificatione mirabilem, in eius celebratione specialiter honorate. *Datum Anagniæ xv. Kalend. Febr.*

EIVSDEM ALEXAND. PONTIF.
Litteræ Apost. ad Clara-vallenses.

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis Gerardo Abbati, & vniuerso conuentui Claræ-vallis, salutem & Apostolicam benedictionem.

SIcut de religione & pietate quam circa Deum geritis, nihil nobis restat ambiguum: sic exhibitæ circa robur deuotionis & fidei claris semper est certitudine manifestum. Non enim poteratis, sed nec deinceps Deo auctore poteritis à gratia sanctitatis apparere degeneres, quos sancti Patris constat esse hæredes: cui & gratia spiritualis abundauit ad meritum, & operum efficacia non defuit ad exemplum. Scitis namque & pia veneratione

C recolitis qualiter beatæ memoriæ BERNARDVS cœnobii vestri primus Abbas, præcipuusque fundator, Deo quidem pro virtute religionis acceptus, & Ecclesiæ Dei pro plenitudine deuotionis & fidei extitit gratiosus, ita vt meritò deberetis haberi culpabiles, si imitationis & venerationis ipsius essetis in aliquo negligentes. Placuit ergo nobis quòd pro eo tanquam pro pio patre sollicitudinem habuistis, & canonizationem ipsius voto laudabili postulastis. Nos quibus cordi semper est pro multis (fili abbas) tuæ deuotionis obsequiis, & totius domus vestræ studiis religiosis & piis, vestris integer obtemperare precibus, & profectibus aspirare: voto huic clementer annuimus, vt nostram circa vos & gratiam & beneuolentiam comprobemus. Vita igitur eiusdem beatissimi Confessoris ad memoriam reuocata, quomodo scilicet fide & religione atque doctrina præfulserit, quãtóque in Ecclesia Dei perspicuæ claritatis lumine radiauerit (fratrum nostrorum concilio habito) confisi de misericordia Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, atque de eiusdem Sancti meritis præsumentes, ca-

D talogo Sanctorum duximus adscribendum, diemque depositionis eius festiuum de cætero & celebrem obseruandum. Vnde quia vestra potissimùm interest, & eius imitari vitam, & gloriam venerari, satagite in omnibus & studere ipsius sancti Patris & inhærere vestigiis, & festum excolere sanctitatis, vt cuius conuersationis meritis esse participes, digni habeamini eiusdem beatitudinis fore consortes. *Datum Anagniæ xv. Kalend. Febr.*

u de quo vide præf. ad lect. 13. Vit. S. Bern. pag. 29. * Habitus Ao 1163. vt colligitur num. 5.

GAVFRIDI ABBATIS CLARA-VALLENSIS IV. *

Sermo *.

IN ANNIVERSARIO OBITVS S. P. BERNARDI.

Sermonem hunc elegantem sanè & peteruditum, sed miserè ac misere depravatum reperi. Orthographiæ, & interpunctionis incuria, hiatus & lacunæ, crebra sphalmata ac menda deformabant omnia. Sed quæ sublata vel persanata penitus etiam nunc asseverare non ausim. Ordo vero talis opus erat, aut correctioris Exemplaris ope. Quod dum aliunde expectamus, tu interim benevole LECTOR, *coniecturas nostras boni consule.*

1. QVàm dulcis hodie, dilectissimi filii, paterna debet esse memoria: quàm amabilis, quàm acceptabilis, quàm iucunda, quàm celebris! Cùm enim sit pretiosa in conspectu Domini mors seruorum eius: nullatenus est negligenda mortalibus, nec sepelienda tanti Viri memoria negligentiæ tumulo, nec obliuionis est tumulanda sepulchro. Amplectendum in omnibus, & per omnia nomen sanctum, magnifica eius opera audientibus, verba legentibus, considerantibus fructum. Nec decet illos corporum eius obitum obliuisci, qui ipsius vitam nouerunt spiritalem: quàm deuota Deo, quàm pura sibi, quàm fuerit vtilis & fructuosa quàm plurimis. Veruntamen dulcior satis, & longè eis debet esse iucundior hodierna memoria, qui inserti in illius iam bonæ oliuæ pinguedine, etiam nunc ab ipsa sancta radice portantur. Super autem omnes dulcissima eius & omnimodis debet esse deuota, qui memoriam abundantiæ suauitatis, quam aliquando gustauerunt, & ruminant, & eructuant, * dum recolunt & referunt aliis, quæ de illo Dei homine viderunt & audierunt; & manus illorum fortè contrectauerunt. Eiusmodi enim secum loquuntur, & de iis pronunciant vniuersi, quod de beato Helia quidam Sapiens aiebat: *Beati sunt qui te viderunt, & in amicitia tua decorati * sunt.* Cæterùm in omni veterum iucunditate captanda nobis vtilitas, & quærendus in omnibus deuotionis affectus salutis fructus, ædificationis effectus. Paupertas siquidem nostra refici magis æget, quàm delectari: & si non desipit, escas potius quàm delicias quærit.

* al. eructant

Eccl. 48. b. * vulg. decorati.

2. Et sanè vtrasque in hac sancta & fructuosa arbore si piè quærimus, inuenimus: hoc enim lignum primò quidem plantatum secùs decursus aquarum, fructum suum dedit in tempore suo. Sed iam nunc, vt alibi transplantatum est secus aquas, nec aliquem desinit facere fructũ. Viuunt adhuc in nobis exempla conuersationis eius, & frequentantur eloquia oris eius, orationum eius suffragia sacra non desinunt. Legimus de filiis Israel quod seruierunt Domino cunctis diebus Iosue, & seniorum, qui nouerant omnia opera Domini quæ fecerat in Israël. Vtinam longo viuat tempore huius beati Patris generatio, quam præsentialiter per Euangelium genuit ipse, & sæpius parturiuit. Vtinã eius vestigia sic sequatur, ne, quod absit, aduersus eã secutura posteritas causas habeat querelarum, quod declinantes citò à via vitæ quæ ostensa est eis, nec ipsi intrauerint, nec permiserint nos deinceps introire sequaces. Hoc enim erat, quod à nobis assumendus, studiosè monebat. Et nunc quoque, ni fallor, immò quia non fallor, paterna desiderat charitate, vt secundũ illud Apostoli: *Quemadmodum accepistis ab eo quomodo oporteat vos ambulare & placere Deo per omnia, sic & ambuletis vt abundetis magis.* Nimirum sollicitus erat propter illud forsitan Moysi sancti terribile verbũ quod legerat, ne fortè dicendum aliquibus videretur: *Adhuc viuente me & ingrediente vobiscum, semper contentiosè egistis contra Dominum: quantò magis cũ mortuus fuero?* Nec minus (vt vereor) Apostolica eum verba monebãt, quod intraturos fortè prænosceret post discessum suum in discipulorum ouilia lupos graues. Vtinam ergo nobis ille in perpetuum viuat, nec aliquando moriatur: vtinam

Ios. 24. g.

B. Bernardi monentis monita.

1. Thess. 4.

Deut. 31. g.

Act. 10. f.

A nunquam discedat, sed firmiter teneatur, nec aliquando dimittat. Vtinam noster ille inueniatur Abbas, & vos filii eius, vester ille pastor, & vos oues pascuæ eius. Nos enim (vt ipsi scitis) non propter nos, sed propter illum qui dilexit nos, hodie hic sedemus, quod cauere ante omnia voluetitis, ne surrexisse videretur in nobis qui ignoraret Ioseph.

Et nunc charissimi, quæ videntur in nobis, temporalia sunt, & continuò transitura: non sic autem quæ in illo credimus, etiam videmus. Inuisibilem itaque, tanquam videntes æmulemur & veneremur, in omnibus obseruantes præcepta eius, consilia & exempla optantes etiam & orantes. Viuimus interim commemoratione, tẽporali cõgratulamur officio, perpetuum lætamur aspectu. Nunquid enim vel modò sicut videre eum non meremur, sic ab eo ipsi etiã non videmur? Absit à nobis, fratres, absit, vt tale aliquid vel tenuiter suspicemur. Quàm multa Vir sanctus, etiam dum in carne vixit, vidit in spiritu? Quanta etiam longè positus comperit? quam multa quoque futura præuidit, atque prænunciauit? Scio hominem, quem diuini sermonis hamo cum aliis quidem non paucis ipse piscatus in cellam Nouitiorum, vbi plures eo tempore, iuxta legis Dominicæ sanctionem, B primitiarum manipuli frangebantur, & torrebantur, inluxit. Interim causa extitit, sicut frequens illum trahebat necessitas, tam suorum, quàm totius Ecclesiæ Dei, vt egressus à monasterio per dies aliquot Pater sanctus absens, sed corpore solo, non corde nec efficaci prouidentiã spiritus, sed præsentiã carnis infirma. Regressus denique de via, tyrones Domini sui confestim visitat, quos ad militiam eius (si benè memini) circiter octoginta, armis spiritalibus instruebat, quibus salutatis non multa locutus, vnum illorum nomine euocans aiebat. *Noueris quia postquam me nõ vidisti, ipse te vidi.* Et quidem mœstum nimis, ac vehementer afflictum, & cum tibi pacem, cupidus pacis osculum darem, lachrymis tuis ipse permadui. Hæc ait, & propiùs illũ accedere iubens, sua illa piissima dignitate * osculatus ac magnificè cõsolatus est eum. Nec mirũ quòd mira facilitate, mira celeritate nubem illam radius ille dissoluit. Siquidem nõ iam illa visio fuerat: nam in multa ante præuentũ benedictione dulcedinis, post eiusdẽ beati Patris egressum, grauissima quædam occupauerat ea tempestate C tentatio, & propemodum vehemens absorbuerat mœror. Sed gemina quædam sacrorum gratia labiorum in verbo veritatis, & in osculo charitatis confestim tristitiam depulit, reddidit lætitiam salutarem. 3.

Absens B. Bern. suorum necessitates & pericula nouit. v. lib. 7. Vit. c. 12.

* benignitate.

Et nũc, Fratres, quis dabit capiti nostro aquas lachrymarum: fontes oculis nostris: suspiremus lumen, suspiremus charissimi, suspiremus ad Dominum, donec arẽti nostræ terræ vtrumque adiiciatur irriguum: deducãt oculi nostri diuisiones aquarũ, si fortè in illũ pluant paternæ clementiæ sinũ, si fortè etiã nunc ad filiorum fletus paternum madeat pectus. Quem enim velut in cunis adhuc infantilibus vagiẽtis paruuli causa nõ latuit, quandò longè positus, & afflicti tribulationem percepit, & tristitiam nouerit, lachrymas senserit: quid putatis, quantò certiùs nunc nostra omnia percipit, omnia nouit, omnia sentit? Aut quomodo singulis, quibusque cum apparuerit adhuc; sine vlla hæsitatione videtimus eum; & vtinam gaudeat cor nostrum, & gau- D dium nostrum nemo tollet à nobis: quomodo (inquã) singulos amplectetur, singulos alloquetur, singulos iudicabit? quia ego tibi, cũ nescires, in illa tunc necessitate affui, illos audiui gemitus, illos conatus adiuui, illas vidi lachrymas, suspiria illa suscepi. In qua tamẽ nimirũ expectatione ipsos quos Vir sanctus esse non solos adhuc in carne degens spiritaliter educauit, primos conuenit, & non solos, vtrunque enim eadem de seipsa Veritas ait: *Beati oculi qui vident, quæ vos videtis: & beati qui non viderunt & crediderunt.* 4.

Locus obscurus & mendosus.

Matth. 13.

5. Nonnullis etiam Pater sanctus, cum in carne eum non viderunt, benignum sese in spiritu exhibuit patrem, tulit opem, abstulit tentationem, attulit consolationem. Nam ex lauacro sacri corporis eius, cum ex

Hinc collige quo anno hic sermo scriptus, nempe decennio post obitum S. Bern. l. 1. ann. 1163.

more ei post transitum debitas exhiberemus exequias, fratres quidã in remotissimas orbis partes deportauerũt, & sicut eorundem certa relatione didicimus, cum iam decimus annus transierit * non tantùm aqua illa vsque modò manet omnimodis illibata: sed eãdem obtinet & gratiam quæcunque fuerit superfusa. Cùm enim plurib. iam ad remedia postulantibus de eodem sacro liquore donauerint, (nã & eũ multis opem tulisse confirmant,) impleto tamen sæpius aquâ altera vasculo, talis permanat vsque hodie, qualis prima fuerat die. Atque vtinam in perpetuum in eiusdem beati Patris congregatione probetur, quod in liquore fieri perhibetur. Vt nec color optimus in exteriore conuersatione, nec sapor in cœlesti iucunditate, nec odor in opinione mutetur, sed eidẽ gratiæ in qua Vir sanctus extitit, quicquid infunditis cõformetur. Neq; enim nunc ipsius proposuimus narrare virtutes, sed ad eius æmulationem & reuerentiam, vestras, quantùm possumus, erigere mentes. Quem nimirum etsi corporaliter iam non videtis, spiritaliter quæ de illo dilectionis vestræ corda meditantur, adiuuabunt sensus nostri conatus; & quicquid sermoni meo expedire difficile est, vestra sibi pectora propriis cogitationibus eloquentur. Scriptura quodam loco continet; Sapientia in aitu cernitur: hoc est dicere, sapientis conuersatio in consummationis fine laudatur. Vnde & in alio loco *Ne laudes*, inquit, *hominem in vita sua*, & iterum: *Ante mortem ne laudaueris quemquam*: tanquam diceret; Lauda post mortem: Viuentis enim laudibus laudato locus vanæ exultationis offertur, & laudatori maximè nota assentationis affigitur.

NOTA, Mirum de aqua, qua ablutum corpus S. Bern. monui.

Eccl. 11. d

6. Multis enim modis vtile est laudare defunctum: primùm quia dum abest cui gratificari laudatione possumus, necesse est, vt ad largitorem gratiæ Deum laus tota referatur. Deinde quia sola virtutis admiratio residet, vbi suspicio assentationis aufertur. Defuncti itaque in sãcta congregatione fidelium laus prolata plena est ædificationis, iactantia vacuat merita: in hoc quoq; eum, qui laudatur, accusans, quòd plures sua lauda proficiũt. Nec vereor, ne nimis forsitan fauorabiliter de eo me loqui credatur, quia præterquam nihil non inferius dici suis virtutibus potest: nemo est qui illum non suum computet, suum senserit, suumque crediderit. Non tamen ego ingenii fiduciã, neque fretus eloquio, ad attingendam tanti Viri vitam, manum mitto: quam si quis priscæ eloquentiæ auctor attingerat, non solum nihil facundiâ ornaret, sed victus materiæ mole succumberet: vester ma amor prouocat, vester affectus da illo aliquid loquendi fiduciam subministrat. Animabitur ipsius (vt credimus) merito sermo, quamuis repentis ingenii; & quod iacet verbis, aleuabitur rebus, & effusa in illum charitata vestrorum pectorum condietur.

Antè obitum nemo dici debet beatus.

Defunctorũ laudatio securior & vtilior quam viuorum.

7. Est illud votum omnibus oratoriæ disciplinæ, quorũ laudandam susceperunt vitam, patriam priùs & originẽ prædicare, vt quod in propriis virtutibus deest, in patrum gloria præcessisse videatur. Nos autem in Christo omnes vnum sumus, & fastigium est nobilitatis, inter Dei famulos computari, nec addere quicquam nobis ad dignitatem hanc originis terrenæ decus, nisi contemptu suo potest. Nemo in cælis clarior, quàm qui repudiato patrum stemmata, elegit sola Christi paternitate censeri. Prætermitto itaque cõmemorata auita illius sæcularium honorum, insignia, & familiæ suæ nobilitatem, maiori generositate pectoris fastiditam, nec placuisse illum sibi de superuacuis suorum honorib⁹, qui per amorem veritatis iam suos nõ optabat. Ad illud potiùs meus sermo festinat, quàm dulcissima infantia, quàm modesta pueritia, quàm grauis adolescentia fuerit, quàm omnes ætatum gradus supra virtutem transcenderit, maiorque semper inuentus sit, vt prorsus diuino quodam pædagogio educatum putem. Imbuerat enim gratia sua omniũ sensus: Et cum eum Christus sibi assumeret, terram in suis omnib. certatim mundus terebat. Alios dulcedo sua alligauerat, alios collegit blandimentum deuinxerat, alios iuuenum exercitus admiratio secularium virtutum tenebat. Quot illi iura prioris gratiæ fuerant, tot à con-

Nobilitatis terrenæ contemptus ita religione nobilitat.

A uersione vinculis retrahebatur. Cõmune quoddam decus præripi omnes timebant: & verè quis vnquam illum habitus non quasi proprius accepit? Quos aliquãdo amictus * nõ ornauit? Itaq; velut splendidissimam gemmã & commune omniũ decus sibi simul putabant aripi, neque immutanda hæc omnia & reformãda in melius, vt vidim⁹, sed quasi moritura credebãt. Nec immeritò cũ secularis gloria sibi à Christo præripi timebat, quã inter reliquos ornatissimum inuenit, velut vnicũ amplectebatur. * *f.* amicos.

8. Verùm fastidiebat adolescens, quo grandæui delectabantur, tali se semper adhortatione compellans: *Delectat hæc vita, sed decipit.* Alia in Ecclesiis præcepta recitantur; alia ibi in auribus mandata sonnerunt. Illic modestia, continentia, & pudor traditur, hîc luxuria effrænata mittitur: illic ad æternum regnum Christus inuitat, hic diabolus ad temporale sollicitat: *Omne quod in mundo est, vanitas & concupiscentia oculorũ: & mundus transit & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatẽ Dei, manet in æternum*, sicut & ipsa in æternum. Festinemus erui ab his laqueis, dum adhuc minùs tenemur: diu alligata tardiùs soluuntur: facilius est tenera vellere, quã robusta succidere. B *In mõte saluam fac animam tuã*; ne fortè apprehendant te mala cõuersationis istius; cito serpit voluptatis venenum. Seruanda est Christo pro Christi gratia sumpta libertas. Alii aurum argentumq; mirantur: dominãtur, vt video, metalla dominantibus. Prædia atque mancipia non sine animi sui captiuitate possideant alii, honoribus gaudeant, & honori in sa diuinæ imaginis præferant. Mihi satis est mancipium non esse vitiorũ; mihi salus, gaudiũ mihi in virtutibus, voluptas mihi thesaurus sit. Pansabit mihi gaudia mœroribus: dabit & in hac vita, disciplinæ studium oblectari & ornari: & inter hæc dignum fieri cœlestibus regnis. Nec longas talis meditatio moras pertulit, sed ilicò in flammã conuersionis nutrita huiusmodi fomentis scintilla perrumpit. Iugum Dominicæ seruitutis subdita ceruica suscipiens, iugum libertatis excussit, intelligẽs summũ esse captiuitatis genus licentiam iuuentutis. Transfertur ad mœrorem nitẽtis vestium splendor, ceruicis lacteæ decus pallis rigẽtibus occupatur, transit lætitia in grauitatem membrorum vigor, animi vigore mutatur. Virtus corporis in virtutem spiritus migrat. Pallascit ieiunio speciosa facies, & priùs succi fit plena grauitatis: & quid plura? totus de alio alius C ostenditur. Assistit Tyroni suo Dominus, & consolatur; nec dissimular germanos suos in collegium suscitare, qui exemplo eius vocati ad conuersionem, sicut collegio illum, ita & virtute comitati sunt.

1. Ioan. 2.

Seruire Deo summa libertas.

9. Hinc iam inter illos certamina gratuita propositi *, cuius mẽs ad pietatem mollior, cuius esset cibus durior, cuius sermo blandior, cuius amictus asperior, quis loqui rariùs, quis orare crebriùs posset. Quem minùs moueret iniuria, quem magis misericordia. Quis daret promptiùs, quod sibi detraxisset, cui in ore rarior mundus, cui frequentior Christus? quis in illa sublimitate virtutũ sibimetipsi minor videretur: & quò magis meritò ascenderet, hoc magis compunctione decresceret. Iam quę illorum grauitas, quæ simul maturitas, quàm rara fœminarũ visitatio etiam proximarum, & quæ inter tot virtutes totius vanitatis fuga! Industriâ horum electis Dei templum excitatur, apta monachorum tecta consurgunt, vbi angelica ab illis vita in terris ducebatur, in multa patientia, in vigiliis, in ieiuniis, in scientia, in longanimitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veD ritatis, in virtute Dei. Interea amor in illum omniũ crescebat, multiplicabatur, disseminabatur, & fama in vlteriora quæque ferebatur. Tota erga illum patria obsequii amore & honore certabat. Pauebat ille interea gloriam suam, & honorem bonæ conuersationis longè lateque diffusum, licet ad Dei laudem referret; sibi tamen vanitatis periculum metuebat inferra: percepisse se in vita sua mercedem putabat. Certatim iam illi omnis regio quæ eores Deum dirigebat: hunc expetiit quisquis Christum desiderauit: planè Christũ, qui hunc expetiit, inuenit. Illic enim totus ille vigebat. Pectus suum quasi præcelsam arcem & splendidissimum templum inse-

* *al.* proposita

Pium, certamen. & laudãta æmulatio excellere velle virtutibus.

Confluxus frequens ex omnibus mundi partib. ad claram vallẽ.

derat: illic castitas, sanctitas, fides, sapientia, & virtus habitauit. Ibi iustitia fulsit & veritas. Itaque velut effusis visceribus, patentibusque brachiis in amplexum suum omnes, hoc est, in amorem Christi inuitabat. Omnes vndiq; ad illum certatim confluebant: Etenim quæ adhuc terra, quæ natio in monasterio illius ciues suos non habet? Quē ille rabidum non mitigauit? Quoties de immanibus belluis, quàm mites fecit columbas? quàm amaros interdū mouit & Christi dulcedine aspersit, & quorum grauitas sibimetipsis pœnalis fuerat, eorum postmodum grata oblectamentum omnibus erat? Degustata denique boni suauitate non poterant nō magis odisse quanta * fuerant. Nam velut educti in nouam lucem antiquum illum diu insidentium errorum carcerem detestabantur.

f. quod antea.

10. Pulsa est per orationes ipsius varia pestis animorum. Amaritudo, asperitas, & rabies locum dabant libertati quam Christus obtulerat: & delectabat requies post lōgam & grauem Pharaonicam seruitutem. Stupenda & admirabilis permutatio. Non Circeo (vt aiunt) poculo ex hominibus feras, sed ex feris homines Christi tanquam dulcissimum poculum ipso ministrante faciebat. Quid enim non obtineret illa instantia cum alacritate coniuncta? Aut qui lapides non in Abrahæ filios verterentur, vbi tanta in expoliendis mentibus officina virtutum? Si minùs hominem ad salutem suis exhortationibus commoueret, Deum oratione constringeret: omnium ... ille passiones suas credidit, & tanquam suas fleuit, & profectus laboresque omnium computauit suos, sciens gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Simul & virtutes & vitia omnium in meriti sui cumulum transferebat. Sicut enim virtus ad virtutem excitat: ita miseratio miseris impensa sanctificat. Meruit ergo in singulis plusquam singuli sibi. Singulorum enim salus summam illi gloriam struit. Impiger festinans, infatigabilis perseuerat prout vniuscuiusque mores naturamque conspexerat. Hunc secreto, hunc palam, hunc seuerus, hunc blandus aggreditur, & ad castigandi immutationem, ipsam plerumque faciem castigationis immutat. Inde illud erat, quod non facilè quemquam tantum, vel amari videmus, vel timeri. Ita enim duos hos affectus in vnoquoque suorum collocabat, vt amor suus dilecti metum, & timor disciplinæ amorem introduceret.

Quam feliciter multos a vitiis ad virtutis amorem traduxerit. Matth. 3.

11. Incredibile est quantæ illi curæ fuerit, ne quem tristitia affligeret, ne cogitatio singularis vrgeret; quàm facilè perspexerit quid quemq; vexârit, quàm singulorū mentes gestârit; quantæ præterea pietatis dispensatione prouideret, ita quem nimii labores grauarent, ne quis nimia quiete torperet, ipsos (si dici potest) singulorum fratrum somnos pio pensauit affectu: valentes corpore à desidia semper discutiens, feruentes spiritu cogebat ad requiem. Omnium vires, omnium animos, omnium stomachos instinctu, vt credo, Dei nouerat, verè seruus omnium factus per Iesum Christum. Mirandum est quomodo vnus tot simul officia compleuerit, tam varia infirmitate præsertim vexatus, fortissimos quosque & recenti adhuc comessatione perualidos in ieiuniis, vigiliisque, impar viribus, pari lege comitatus est. Infirmos ipse infirmior visitans, refrigerium animarum simul prouidit & corporum: & ne cuiquam minùs fuisset impensum, animo semper recurrebat: hic alget, hic cogitat, illi labor grauis est, huic esca non congruit, ille ab alio læsus est. Graue quod hic intulit, non minus graue quod iste sensit iniuriam. Grandi instantia opus est, vt offensa gratiam consequatur: & hic sibi illatam contumeliam, aut nullam aut leuem putet: hic autem se grauissimam intulisse suspicet. Hæc illi iugis opera, iugis intentio erat, leuigare omnibus iugum Christi; & quicquid diabolus iniecisset, auertere. Discusso culpatum nubilo, gratiarum serena reuocare; amorem Christi & proximorum amando inserere; & mente omnium tanquam suum pectus innouare gaudia, & ad Christi desiderium tanquam primo conuersionis die inardescere.

Notent Prælati & superiores exemplū affectus plusquam paterni in S. P. tam pro salute filiorum solicitι.

12. Hinc illud erat quòd omnis congregatio cupida seruitutis, ad nomen ipsius ex diuersis terrarum partibus collecta, tam moribus quàm linguis dissona, in illius cōspirabat amorem. Omnes Dominum, omnes Patrem vocabant: in illo sibi patrem, ac propinquos, & omnia simul reddita computantes. Didicerant omnes ipso sibi compatiente dolores illius suos comportare, * vt sicut sol cæli faciem, pro sua sola aut obscuritate, aut serenitate vestit, ita congregatio illa cælum sitiens, & cœlestib. studiis mancipata, ab ipso vel nubila, vel serenitatē mētium quasi à speculari in Christo sole susciperet, ipsoque congruo congrueret, inspiranti reuelaret. Hinc illa erat, & adhuc suis orationibus permanet diffusa in monasterio Spiritus sancti gratia, tanti doctoris exemplo & admissione firmata, & in variis charismatum donis, & humilitate, & mansuetudine, & charitate non ficta. Et vna Capitis gloria in diuersitate membrorum. Magna illi inser hæc erga aduenas & hospites cura in squalore eremi, suo conspectu delitias ministrabat, tūc primùm agnitos tanquam dudum suos, cum tāto gaudio & alacritate suscipiens tanquam adoptasset. Nullius penè angustiæ ad ipsum peruenerunt, quæ vltra ipsum protenderentur, & non in ipso metam reperirent. Certatim ad ipsum vndique literarum officia perlata sunt. Quibus ille quàm nouis affatibus variata reddebat, quàm grauia, quàm blanda, quàm dulcia! Quis nō se beatam domum, beata scrinia credidit? Sermo ex ore ipsius tam meditatus, tantum in scriptis illius salutis, tantum dulcedinis fuit, vt nō scriniis aut armariis, sed arca patula conderentur. Inde est, quod plurimi ea scripta sensibus ferunt, & ad testimonium amoris sui libentissimè proferunt. Denique quis vnquam tantos sibi amicorum præsentium alligauit affectus, quantos qui se diligerent, auidissimè desiderarēt, habuerit ignotos?

**f. computare.*

13. Interea, ego, dum multimodam eius in omnes gratiā memoro, in me infinitam curam prætermitto: quæ vicinam mihi, non minus in Christo salutis attulerit, quàm inter vos amoris. Nam profusa illius in omnes charitas, quod sine inuidiâ dixerim, quantum in me adreverat; & leue illud Christi iugum quantò mihi leuius blandimentis suis fecerat? Aluit primùm lacte, postea verò potauit etiam profluuio illo, quod in se arat cœlestis sapientiæ. Atque vtinam tantum angustiæ spiritus mei recepissent, quantum ille studebat infundere. Præparasset me profectò vobis, & desiderio vestro dignum dedisset, successorem sibi idoneum erudisset. Sed non facilè senseratis, quantum amisistis boni; si redintegratum vobis bonum vestrum fuisset. Pius Dominus, qui stimulando animos vestros ad dilectionem paruitatis meę, dedit ne à sepulchro illius abessem, illud etiam vobis orantibus donet, ne à viis illius longè recedam, sed quicquid illum egisse cognouero, sine exploratione aut disceptatione factorum agere festinem.

S. Bernardi erga authorē huius serm. merita.

14. Interea ego, dilectissimi, perstringens potius cuncta quàm referens de solertissimo Patre vestro, ea quæ erant vobis nota, replicaui. Vidistis enim, dilectissimi, illam sollicitudinis vigilantiam, illud disciplinæ studium, illas pietatis lacrymas, illam iugem ac perpetuam mentis serenitatem, cuius testimonium vultus immutabilis erat. Vidistis illam latitudinem charitatis, quæ tanta in illo fuit, vt non immeritò si charitas ipsa exprimenda esset, in vultum huius potissimum pingi debere vultu videretur. Quis vnquam illum sufficienter vidisse sibi visus est? Cui non loco omnium affectuum fuit? Quis ita mixtam hilaritate disciplinam propinauit? Quem non cum ipsius, qui corrigebatur, voluptate correxit? Quando lætitia illius lasciuè quicquam redolens? quando tristitia non salubris? quis eum non alacriorem inuenit, quàm priùs viderat? Semper in summitate virtutum positus, semper quo crescere posset inuenit. Iam verò sub exhortatione ipsius quis anxius non dolorem suum spreuit? Quis feris moribus non insaniam execratus est? quis lasciuus luxuriam suam non detestatus est? Quid plura? *Omnibus omnia* (vt Apostolus ait) *factus, communis omniū medicina erat*. Nullam penè gratiam non in se tam plenam habuit, vt ipsam specialiter excolere & possidere tāquam vnicam putaretur. Non facilè quicquam tam

Bern. quam vultu & animo serenus & amabilis.

1. Cor. 9.

forti pectore exhorruit. Inter quælibet aspera & diu tolerata tormenta necoptauit improbè mortem, nec expauit. Nam quem viuere inter quælibet grauia in Christi seruitute non piguit, ad nouam vitam per communem illam nouæ vitæ ianuam transire non timuit, præmeditata illi vltima hominum necessitas.

15. Iam cum quæ circa vos sunt & audire & videre nullatenus dubitetis. Nimirum ipse est, qui prima die, qua felicissimum istud cum Domino fœdus iniit, & vouit sacræ conuersationis, nec dum posito habitu sæculari, in fratris latere nondum infixam lanceam vidit *, & post dies circiter quindecim infigendi locum vulneris digito demonstrauit. Nunc autem corruptibilibus exoneratus exuuiis, corporalib. vinculis absolutus, terrenis eductus à tenebris mundano de carcere erutus, ex his potissimũ, quæ ad suorum necessitates pertinent filiorum, aliquid ignorare credatur? Non est ista sollicitudo carnalis, nec spiritualis est æstimanda paternitas in carnis resolutione dissolui. Sanè etiam nunc audire debet à filiis, audire debet è tumulo, qui auditus olim est in vtero materno. Vnde etiam celebranda cognoscitur in multa benedictione eius memoria post decessum, cuius magnificè commendata est sanctitas etiam ante ortum. Sicut enim nouit Dominus qui sunt eius; & nouit vtique quos elegit à principio, sic etiam sua quibusque tempora & momẽta constituit quibus æternæ suæ dilectionis, vel ipsis, vel de ipsis innotescat arcanum. Cumq; alios in pueritia, alios in iuuentute, alios in senectute vocarit: nonnullos tamen, sed paucos velut quodam priuilegio gratiæ specialis in benedictione præueniens, immò præripiens, necdum natos quales essent, quibus voluit signis & indiciis declarauit.

** v. lib. 1. Vit. cap. 3.*

Sanctitas Bernardi nondum nati præostensa in Matre prægnante.

16. Sic electi sui & prædilecti hanc venerabilem matrem, adhuc felicissimo onere grauidam, insolita visione perterruit, sed interpretatione eiusdem consolatus est visionis. Cum enim nobili foret grauida fœtu, somnium vidit quod religioso cuidam solitario indicans ait: *Vidi & audiui quasi catulum toto corpore candidum, in dorso subrufum in meo latrantem vtero, & expaui.* Cui ille: Ne metuas (ait) paries filium acceptabilem Deo qui prædicator efficax & eximius, magnus & excelsus in verbo gloriæ est futurus. Sic nimirum Bernardus noster ex quo cœpit vtcumque viuere, cœpit mirabilis apparere: necdum parturiebatur, & iam prædicabatur, vel magis iam ipse prædicabat: & nec lactans quidem adhuc erat, iam tamen laudans Dominum apparebat. Nec immeritò sic commendatur antequam natus est: non immeritò, inquam, diuino magnificabatur oraculo, dum adhuc materno paruulus gestaretur in vtero. Fidelis siquidem viri verbum quàm veraciter sit prædictum, quàm efficaciter adimpletum, ipsi nimirum hodie recolunt, qui in se ipsis experti latratuum eius efficaciam & medicinalẽ linguæ gratiam certiùs cognouerunt. Et nunc (Domine) qui te diligit, catem tuum vtiq; diligit. Vtinam & ipse diligas, quem ille dilexit. In cuius eloquio euidẽter probauimus esse completum, quod in laudem sponsæ persequitur in Cantico Canticorum. *Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce.* Paucis siquidem verbis feruor in colore coccineo, in vitta subtilitas & latitudo, sed & cogitationum cordis cohibitio, tanquam capillorum capitis colligatio, euidenter autem & expresse eloquii est cõmendata dulcedo. Cuius autem doctrina tam feruens, tam subtilis, tam copiosa, tam vtilis, tam dulcis denique & acceptabilis fuit?

v. lib. 1 Vit. cap. 1.

Cant. 4.

17. Sed quid dicimus quod in corpore toto cãdido dorsum visus est habuisse subrufum? Candor enim, castitas: candor, innocentia vitæ, candor corporis, puritas est actionis. Quid autem rubor est? Nonne martyrium? quid si rufus apparuisset, nonne martyr fuisset? Nam dorso portantur onera: dorsum ad flagella præbetur, & quamuis non timuerit cauere *, quis plus currit in certamine, Confessor ista sustinens, quàm Martyr ictum sufferens? humano tamẽ arbitrio post bonos Martyres sanctis Cõfessoribus gloria in sæculo tribuitur. Cæterùm si meminimus quanta tulit & pertulit hic Dei famulus, quam multa, quàm grauia, non vnius ictus mortificatione, sed longa sui corporis maceratione sustinuit, non immeritò forsitan, sicut beatum Laurentium Apostolorum supparem, sic Bernardum nostrum supparem Martyrum dicimus, quem subrufum in matris vtero apparuisse cognouimus. Felix qui inter cælestis sponsi membra, tam celeriter suo conformatus est Capiti, vt quemadmodum ille candidus & rubicundus, electus prædicator ex millib⁹: sic iste suo vtique modo candidus, & sine passione rubicundus: patientiâ tamen subrufus extitit. Oportet autem nos quoque imitatores eius esse, sicut & ipse Christi. Nonne enim, etsi non aliis, nobis tamen Apostolus est? Nonne signa Apostolatus vos estis ante Deum? Nec vos pauci tantum, qui cum eo etiam nunc præsentialiter cohabitare videmini; sed qui in locis hodie iam innumeris sub vmbra nominis eius viuunt: inter gentes tam diuersas, plerumq; etiam barbaras & peruersas. Vtinam non degeneres vos præbeatis filios tãti Patris, sed candidos in sanctimonia, subrufos in patientia, latrantes zelo ordinis, feruore iustitiæ, voce libera veritatis. Sicut enim eundem Patrem candor excellens totius suæ conuersationis & vitæ, Confessoribus sanctis & electis Virginibus sociauit: Dorsum quoque subrufum Martyrum supparem fecit. Apostolicum virum excellens doctrina probauit; sic eiusdẽ vox in vtero tã ipsius desiderabili contubernio, quàm sæculorum omnium consortio & beata visione donabit. Nimirum non eos solos, quos prædiximus, eundem Patrem, si mecum, fratres, in hac patte sentitis, aut quærere stupebitis, aut inuenire spetabitis. Multas ille in domo Patris, vt à multis multum exoptatus aduenit, mansiones sibi paratas inuenit: nisi fortè ambigimus, feliciter eum in prophetico cuneo esse susceptum, quem in tantis experimentis sæpè probauim⁹ spiritum habuisse propheticum. Sed nec illud incredibile cuiquam videatur, sanctos etiam Patriarchas, vt primùm ille Vir Dei cæleste palatium & diuinum introiuit templum, gratanter et suum non modò aperuisse sinum, sed annuisse consessum. Siquidem non indignum iudicarunt in illo sacro numero sui senatus adscribi, in cuius semine tantas vndique gentes vident, nec inuident benedici.

** carcere.*

S. Bern. Martyribus accenseri meretur.

Item Apostolis.

Confessorib. quoque & Virginibus.

Nec non Prophetis & Patriarchis.

18. Nostis etiam, dilectissimi, sanctos & summos sensisse Doctores, electorum species hominum, pro diuersis suorum qualitatibus meritorum, ad sacros prouehi ordines Angelorum. Dicuntur enim Angeli nuncii, Archangeli, & Principatus summi nuncii, quòd per illos minora credantur, per istos summa quædam & præcipua nunciari. Nihilominus etiam in electis hominibus inuenire est alios, qui licèt min⁹ eruditi parua capiãt, fideliter tamen proximis quibus possunt, eadem ipsi annunciant. Alios, qui sublimiora quædam percipiunt, & ea quoque sine inuidia perfectis & capacioribus quibusque communicant. Et illi quidem hinc transeunt ad angelicum ordinem, obtinent isti inter Archangelos mansionem. Neutrum autem doctrinæ genus huic beatissimo Patri nostro defuisse cognouimus. Siquidem spiritualibus spiritualia comparans sublimia proponebat. Nec ineruditis tamen & paruulis condescendere renuebat. At illud in eo forsitan tunc extitit mirabilius, & nũc sapit dulcius, quod videbatur humilius. Quoties enim & nos audire delectabat, & nunc meminisse delectat, quemadmodum iste homines rusticanos, & mulierculas pauperes ad congrua sibi humanitatis officia prouocabat? Nimirum docebat illos, cum vicino alteri suus (vt assolet) panis deficeret, hilariter ei, donec reddere posset, commendare: alterum vicinum cum sibi ille, aliàs forsitan occupatus, non præparauerat escas, cum charitate eum vocare ad olera, magnanimiter ei legumina modica mittere, & exigua cõmunicare pulmenta: Sic & legitimi fidem seruare coniugii, nec ingratos diuino beneficio, metas transgredi indulgentiæ salutaris. Terrenis etiam dominis stipendia ministrare terrena; & fideliter debita reddere illi, vel decimas sine fraude, qui iustius poterat, etiam nouem partes, quam agricola sibi vel decimam vendicare. Ipse enim &

Imo & ipsis Angelis.

Bernardus simplices & idiotas docere gaudebat.

Decimas fideliter reddendas monet. Labor agricolæ inanis sine benedictione diuina.

terram condidit, & lacertos dedit, & vires contulit laboranti. Ipse etiam iactata semina gelu constringit, pluuiis rigat, vernali fouet tepore, sole torret æstiuo. Alioquin perdit, qui arat, laborem suum, nisi ille dederit incrementum. Sortilegos etiam & eorum sacrilega carmina studiosè monebat oportere cauere: nec debere eos nocentes sibi, cum non possent gladiis, labiis insectari, nec fraudando iouicem in magnam perniciem nundica lucra sectari: sed illius meminisse, qui cum diues esset, propter nos factus est pauper; & quia ei derelictus est pauper.

20. Cæterùm in paruis etiam referendis paruitas nostra deficient, ad maiora eius insignia quando sufficeret? Itaque meliùs arbitramur hanc et suarum laudum cedere portionem, vt spiritualis eius doctrina, quoniam longè alta intentione scripsisse constat, ex litteris tamen proprius innotescat. Nam & lucerna cum ad hoc magis, vt cætera videantur, accensa fuerit: latere tamen ipsa non poterit. Nobis interim commemorasse sufficiat quod meritò creditur, in vtroque cælestium nunciorum ordine constitutus, qui in vtroque docendi genere fuerit tã fidelis, tam efficax, tam deuotus. Sanè per eos Spiritus, quos *Virtutes* appellant, multiplicia aiunt *edi* signa: per *Potestates*, dæmonia coërceri. Quod si eisdem connumerantur ordinibus, qui eisdem pollent operibus: liquet profectò, quod à neutro etiam horum Bernardus noster excluditur, qui tam magnificè in vtrisque miraculis enituisse cognoscitur. Inter Principatus & Dominationes illud forsitan interesse videtur, quod cum vtrique credantur electis etiam præesse spiritibus: *Principatus* tamẽ velut ex officio cæteris facienda disponant, & tanquam strenui quidam diuinorum exercituum duces in ipsa eius operis executione præcedant. Porrò *Dominationes* gradu sublimiore illis etiam sibi obedientibus mira quadam potentia & authoritate præeminent. Vnde etiam inter homines ipsos credimus ad Principatuum ordinẽ pertinere, qui cæteris fratribus præsunt in sollicitudine administrationis. Illos autem ad Dominationes, qui ipsam magis obedientiam obtinere promerentur speciali quadam reuerentiã sanctitatis: nimirum de eiusmodi dicitur, quod ipso iure mund[illegible] dir inter homines appellentur. Nec difficile est animaduertere, qualiter in hoc beato Patre nostro pariter hæc vtraque conueniant. Siquidem & plurimis fratribus pastoralem exhibuit sollicitudinem, & apud omnem penè Ecclesiam reuerentiã & auctoritatem obtinuit singularem. Cui enim sic credebatur, sic deferebatur, sic obtẽperabatur à religiosis, à sæcularibus, à Principibus, à Pontificibus. Sequuntur *Throni*, quos nimirum inde nomen accepisse cognouimus quòd in eis sedeat Deus: & sanè pulcherrima hæc dispositio. Siquidem omni dominatione sublimius est & gloriosius, subiacere Domino. Et quamuis iam post casum eius, cum suis vtique complicibus, qui illi similis voluit apparere; cæteros etiam omnes ordines Angelorum certissimè suo constet Authori voluntaria deuotione subesse; videntur tamen nonnihil habere proprium, in quibus dicitur residere.

Comparatio inter Angelicos spiritus & B. Bern.

21. Maximè tamen hoc obseruandum hominibus, vt ipsi potissimùm Deo subditi inueniantur, qui inter homines ampliùs honorantur. Alioquin væ eis, nisi omnem suum illi subiecerint dominatum: nisi suum omnem principatum substrauerint Domino dominorum. Væ eis, qui præeminere & præsidere videntur hominibus, nisi eis sedeat & præsideat Dominus. Necessaria siquidem maior humilitas, vbi fuerit maior auctoritas. Quam nimirum in hoc ipso, de quo loquimur Patre nostro, quantò profundiorẽ & puriorẽ probauimus, tantò ampliùs gratulamur, quòd beata ei⁹ anima, & in carne posita sedes fuerit sapientiæ, quã firma & stabilis, quã quieta & humilis, tãtùm etiã acceptabilis. Deniq; tàrò etiã arbitramur quod multò magis iã carne soluta inter illas cælestes sedes meruerit apparere sublimis. Iã verò vbi humilitas ista præcesserit, non inflabit scientia, sed implebit, præsertim, si accesserit supereminens gratia charitatis. Sic nimirũ locata videtur in tuto scientiæ plenitudo, si sustineat eam humilitas, foueat charitas. Vnde etiam non immeritò octauus & nonus ordo *Cherubin* & *Seraphin* appellantur, quibus nimirum nominibus in eisdem ordinibus scientiæ plenitudo & ardor siue incensio commendatur. Nã *Cherubin* quidem plenitudinem scientiæ, *Seraphin* autẽ ardentes, vel incendentes aiunt designare. Quod si credimus ad eundem ordinem pertinere eos, quibus inueniuntur eorundem interpretationes nominum conuenire, non nos oportet, nec super hoc quidem ordinibus summis atque supremis ambigere, quin beatus Pater & pastor noster locum habeat in vtroque.

Vbi maior dignitas, ibi necessaria maior humilitas.

Scientia in tuto locata, vbi sustinet eam humilitas.

Nimirum quàm plenus scientia fuerit vsque hodie sciunt qui de plenitudine eius acceperunt. Quemadmodum autem, vel magis, quàm supra modum & amando arserit, & alios loquendo accenderit, vos potissimũ meministis, qui sæpius experiendo probastis, vt vobiscum (ni fallor) tacita cogitatione dicatis: *Nonne cor nostrum ardens erat in via, dum loqueretur nobis?* Quoties ex hoc auditorio, & qui tepidus forsitan introiuit, non mediocriter inflammatus exiuit? Ignitum eius eloquium vehementer, & quis non illud diligeret? quis non ad illud dilectione flagraret? felix proinde qui sic in omnibus & inter omnes requiem inuenit: sic Agnum sequitur quocumque ierit. Felix qui sic multiplicium meritorum præmia recipit, vt multò magis nihil ei iam desit in vlla gloria, cui nihil in vlla gratia antè defuerit. Cæterùm super his omnibus diuisionibus gratiarum fraternitatem vestram admoneo, dilectissimi, sic in ipso tãto & tam pretioso *thesauro gloriari*, ita suæ electionis signa venerari, vt quæ ad nostram magis profuerint ædificationem, & necessaria fuerint ad salutem, *æmulari studeamus*; magnificè in eo semper laudantes & glorificantes eiusdem salutis auctorem, indulgentiæ concessorem, gratiæ largitorem, gloriæ redditorem Iesum Christum Dominum nostrum, qui cum patre & Spiritu sancto viuit super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen. 22.

Ardens Bernardi scientia & eloquentia.

PHILOTHEI MONACHI,

De Vita & Moribus S. P. BERNARDI *Abbatis Claræuallensis Carmen Encomiasticon, longè elegantissimum.*

PROLOGVS.

INclyta dum tenui molimur gesta susurro
  Dicere, Mæoniis emodulanda sonis:
Quid nisi Trinacrios reuocare ad litora fluctus
  Nitimur, & modicis imposuisse cadis?
Scilicet ipse rudes necdum formare loquelas
  Doctus, & agresti concrepuisse lyra,
Principis ætherei titulos, qui laudibus omnem
  Excessere modum, sacraque gesta canam?
Quis ferat exili Codrum temerasse camœna
  Acta Sophocleo condecoranda sono?
Non secus ac Phœbo si persequar addere lumen,
  Hinc atque hinc sannæ Rhinocerotis erunt.
Non igitur, Bernarde, tuas mihi promere laudes
  Fas erit, & tremula concinuisse cheli.
Candida laurigeri referant tibi carmina vates,
  Nos inopes animum corda precesque damus.
Talia iam positis agitatam mente tabellis,
  Arguerantque animos crimina nostra leues,
Cùm mihi blanda quies victis subrepsit ocellis,
  Et tenuit placidus pectora lassa sopor.
Tunc Dea * cui tellus, cælum cui militat omne,
  Virgo mihi tales fundere visa sonos:
Stulte tui nobis prohibes quid carminis vsum?
  Quidue sacerdoti munera grata meo?
Incipe, Bernardi (si nescis) gloria nostra est,
  Quidquid habet nostro riuus ab amne trahit.
Hoc mihi Ioannes nunquam fuit arctior ille,
  Qui datus est vitæ duxque, comesque meæ.
Ille quidem dulces mecum permansit in annos
  Virginis intuitu colloquióque fruens.
Hic autem cæli quum iam data sceptra tenerem,
  Promeruit vultus cernere sæpe meos.

* Virgo Deipara.

S. Ioan. Euangelistæ & Bernardi comparatio.

Ille erat intacti custos mihi corporis vnus,
Hic nostri curam nominis vsque gerit.
Sed quid plura? animis paribus mihi iunctus vterque
Nec minus ille mihi, nec minus iste placet,
Vixit vterque parem veneris sine crimine vitam,
Virginitas hinc pectoris vna fuit.
His Deus æquilocas sublimi in vertice sedes
Contulit, & lateri iussit adesse meo.
Eia age, quosque paret tribuit mihi laudis honores
Sumat, & alternas itque feratque vices.
Aspicis egregia quos condidit arte libellos,
Quo referant cantu nomen in astra meum?
Spiritus illa animia benè profectura malignus
Scripta tulit laudes quæ cecinere meas.
Proque pio Iliadem Danaosque induxit Iesu,
Abdideratque mei mystica dicta senis.
Dumque homines nugas miseri sectantur inanes,
Hæc penè in nullis scripta fuere locis.
Non tulit hoc summi temerata potentia sceptri,
Perfidus vt nostras hostis haberet opes.
Ipsa etenim tacito monui spiramine quendam,
Qui mihi præcipuo munere vinctus erat:
Vt pia dispersos reuocaret cura libellos,
Scriptaque sydereas quæ docuere vias,
Efficeretque die caderent ne exesa vetusto:
Imprimeret brevibus sculptor vt illa notis.
Et quia tam longo fuerat vitiata recessu
Littera, iudiciis tergeret ante suis.
Hæc ego quæ tantos illum tolerare labores,
Hæc ego te faciles hortor inire modos.
At metuis ne fortè rudi petarata cothurno,
Liuor edax tetrico carmina dente petat,
Atque supercilio tua respuat orsa tumenti,
Contendatque leues ista decere viros.
Nec ferat Aonias monachum reuocare sorores;
Quas semel inniso iussit abire pede.
Euge supervacuis horum latratibus obstat
Perpetuo vates iunctus amore mihi,

B. Virgo excitat Philotheum Exemplo Baptistæ Mantuani.

Qui ferrugineis niueos superaddit amictus;
Inclyta Carmeli tegmina montis habena.
Qui mea dulcisono celebrauit carmine gesta;
Stridentesque trucis Costidia ære rotas.
Ille dabit faciles auras, portusque secundos,
Hoc duce Scyllæos transgrediere canes.
Aspicis vt clara stolidos ratione retundat?
Garrulaque opposita clauserit ora manu?
Hic mihi de mundi reuocatus turbine plaudit;
Atque meum dulci concinit ore decus.
Fare, age, virtutum cumulis & laudis honore,
Quem deceat vati præposuisse meo?
Nam si grandiloquo liceat conferre Maroni,
Carmina quòd paribus cantet vterque modis:
Hic tamen æternis tantum virtutibus illo
Clarior est, quantum noctibus alma dies.
Nam quæ dona meo potui præstare clienti,
Quæ minus illustrem constet habere virum?
Quæritur eloquio quantum valet ille nitenti?
Talis Aristocles Mæoniusque fuit.
Quæritur innocua quantum probitate coruscat?
Helias ardenti talis in axe fuit.
Hic docet augustum virtutis scandere culmen,
Et celerem vitiis imposuisse modum.
Nil nisi quod rigidi possint laudare Catones,
Nil nisi sacrato Christus in ore sonat.
Hic mea dum celebri repetit præconia cantu,
Mille mihi æterno iunxit amore viros.
Huic ego sydeream tanto pro carmine sedem
Constitui, & regni gaudia summa mei.
Hunc tamen assiduo Bauius liuore fatigat,
Ingenio æquârit cœlica tecta licet.
An tibi quem nullo decorauit schemate Christus,
Defuerint audi murmura torua canis?
Celsior humanos perfundabat ille fauores,
Solaque perpetuæ præmia lucis ...

A Illius exemplo nugas contemne loquaces,
Namque magis virtus pressa micare solet.

Inuidiam contemnere iubet.

Inuenies omnes florenti laude virendos
Inuidiæ facibus succubuisse viros.
Gaude igitur tanto quod te dignamur honore,
Vt tibi sit noster causa roboris amor.
Incipe iam tali ductus stratagemate, quamuis
Vaniloquus nullam donet Apollo lyram.
Nostra secundabit cursus Cynosura parentes,
Vt leuiùs cœptum perficiatur iter.
Nulla tuæ est, fateor, nulla est facundia linguæ,
Nec Deus eloquium, sed pia corda probat.
Graminibus pecudes pascuntur, rore cicadæ,
Quadrupedum tigris sanguine, corde Deus.
Solue igitur propero tenuem de littore cymbam;
Deducent cursus flamina nostra tuos.
Dixit, & aëreas fuerat iam lapsa per auras,
Cœperunt sensus cùm vigilare mei,
Grande opus aggredior, veniam date iussa sequenti;
Cogitur inuito currere musa pede.
Quæque leui quondam latitans epigrammate lusit,
Nunc grauiore meat Calliopea gradu.
B Non tamen acta suo digesta ex ordine dicam,
Pauca sed è plena margine mira loquar.
Interea nostro Pater ô veorrande, labori
Annue, & ô sacri doctor amoris ades.

CAPVT I.

Diui Benedicti pro instauratione monasticæ religionis ad Deum supplicatio, & accepta à Deo promissio.

AStra decem celeri penetrârant sæcula cursu,
Bis totidemque pari lustra peracta pede,
Ex quo lethiferi resecans contagia morbi,
Christus ab intacta Virgine natus erat,
Cùm genus omne boni facinus mortale fugârat,
Fœdaque terrigenis gaudia numen erant.
Vndique liuor edax, feritas, discordia, lites,
Pestis, bella, fames, & metus hostia erat.
Omnibus occiderat Superûm reuerentia terris,
Et decus & priscæ relligionis amor.
C Quinetiam ruptis errabat pauper habenis,
Sancte, per anfractus grex, Benedicte, tuus.
Rarus & incertus monachus statione peragrans,
Non dabat auctori debita vota suo.
Tunc proprias Benedictus oues miseratus, Olympi
Dicitur his Regem sollicitasse modis.

Benedictus supplicat Deo pro restauratione Ordinis sui.

Maxime Rex, parent cælum cui terra, fretumque,
Omnia qui nutu dasque regisque tuo:
Aspicis vt longo probitas malè frigeat æuo?
Aspicis vt toto ferueat orbe scelus?
Cernis vt aduersis agitetur fluctibus omnis
Relligio, & nullo milite fulta cadat?
Ille meus quondam teneris bene cultus ab annis
Quò fugit antiquæ relligionis honor?
Quemque ego tam lata moriens ditione reliqui,
Ordinis heu nostri dic mihi ferunt vbi est?
Iam mea progenies tandem, nisi protinus illi
Prospicis è summo culmine pulsa cadit.
Surge, age, iamque hominum sortem miseratus acerbam,
Erue de tantis pignora nostra malis.
D Dixit, & ex alto totum qui temperat orbem,
Accepit tales protinus ore sonos:

Deus respondet supplicanti.

Optime dux vario cælum qui milite complea,
Qui fueras nostræ pars modò prima ratis:
Parce pio Benedicte metu, nam morte tuorum
Mœnia sunt ducibus restituenda meis.
Mœnia quæ tantis agitata furoribus ardent,
Mœnia quæ Petri iacta fuere manu.
Respice quem teneris puerum mihi mater ab annis
Obtulit, & patriam Gallica terra dedit,
Spiritus hunc pleno radiatum pectore sanctus,
Efficiet Mosi relligione parem.

Cernis vt ille meis stimulis agitatus amoris
Iam terat assiduo limina sancta pede?
Aspicis vt pulchro rutilet sub pectore virtus?
Inspice venturum vt testificatur opus.
Niligenas tanto monachorum principe cœtos
Restituent septis tempora læta tuis.
Promittens restauratorem Ecclesiæ & monastici Ord. Bernardum.
Angelicis postquàm compleuerit omnia turmis,
Desieritque tuam composuisse domum,
Tunc etiam Petri nimium iactata quiescet,
Huius ab auspicio tuta carina viri.
Soluet hic ingentes monachus tractabit habenas
Orbis, & extremo iura sub axe dabit.
Quæque vides tumidis consurgere viribus arma,
Pax erit illius conciliata fide.
Aurea tunc placidis consurget moribus ætas,
Et mea terrigenis gratia maior erit.
Quinetiam extremi bonitas cum tempore secli
Nulla erit, & toto fugerit orbe fides.
Aureus ecce tuo surget de vimine palmes,
Siccaque nectareus per fluet ora liquor.
Vrbe Patauj illustres præbebit palmitis ortus,
Hinc feret auxiliis germina læta meis.
Ipse etiam tanto producet fœnore fructus,
Vt fateare tua non eguisse manu.
Quare age, tam clari proles ne germinis vnquam
Deficiat, nullo sollicitere metu.
Hæc ait, & summo Paraclitum mittit ab axe,
Bernardumque suo concremat igne Deus.

CAPVT II.

Bernardus quatuor germanis fratribus in eandem sententiam adductis, religionem ingredi statuit.

ILlo Deo plenus, faciem moresque pudicos
Induit, & mentis improba sensa fugat.
Bernardi sancta pueritia.
Iamque puer tenero claudebat pectore numen,
Et decor egregij maximus oris erat.
Hunc qui solerti spectabat lumine, dixit,
Et speciem & mores virginis iste gerit.
Candida cui roseo facies suffusa rubore,
Et grauitas dulcis mixta lepore fuit.
Prima iuuenta graui voluebat seria sensu,
Quæ solet in faciles luxuriare iocos,
Terræ fixa acies, modici sine murmure risus,
Ista verecundi signa pudoris erant.
Grata quies animi fuerat, solusque peragrans
Sæpè dabat querulo talia corde puer:
Cur mea mens breuibus miserisque exercita curis
Excipis humanas irrequieta faces?
Deliberat de statu vitæ eligendo.
Quando erit vt posita variorum mole laborum,
Discat in auctorem vita redire suom?
Si cupio excelsi spectare cacumina cæli,
Deprimis innata conditione caput.
Hinc pater, hinc genitrix, atque hinc mea cura sodales
Distrahit & sensus quæque fauilla tuos.
Sed Deus ipse viâ quâ sit mihi monstrat eundum,
Et reserat sacræ relligionis iter,
Nuper structa humilis latitat sub paupere tecto
Et Cistercio adeundo.
Sancta quidem, sed non ambitiosa domus:
Cisterciique patres habitant ea limina pauci,
Instituunt leges qui Benedicte tuas.
Hic ego cœlitibus figam mea limina regnis,
Hæc requies nostri sola laboris erit.
Si mihi nostra ferant peregrinos arua lapillos,
Sitque meum toto quicquid in orbe patet;
His tamen æternos pudeat conferre triumphos,
Gaudiaque extremum non habitura diem.
Quid moror ah demens, vel quid data tempora perdo?
Plurima commissis addidit vna dies.
Talia flammato librârat pectore dicta,
Propositique grauem fixerat inde pedem,
Cum iuuenis tenera superatus imagine fratrum,
Fleuit, & hæc dixit præda petenda mihi est.

Dixit, & in Superûm germanos regna ciebat,
A Sic repetens animo gaudia nota suo.
Fratres socum adducere satagit.
Nuper in aduersis errabam naufragus vndis,
Nunc mihi cælestis meta reperta viæ est.
Meta reperta mihi est quæ cœlibis ocia vitæ
Explicat, & tutum relligionis iter.
Hanc igitur mecum celeri contendite cursu
Arripere, & tanti lucra referre boni.
Et Deus & cæli nostri sunt causa laboris,
Efficient pugnam præmia tanta leuem.
Quis furor est opibus animos seruire caducis,
Quos Deus in Superûm regna beata vocat?
Cur igitur fratres, cur vos terrena morantur
Hospitia? io festo soluite colla iugo.
Nec mora, tam facili germanos voce coëgit
Annuere, & proprios deseruisse lares.
Tunc, modò suppressus, vicina inuoluere tecta
Incipit, & lato spargitur ore focus:
Namque pater sancta socios vt quæreret arte,
Alios que plures adsciscit sibi socios.
Augeretque suo regna superna grege,
Conspicuum forma iuuenem, decus omne suorum,
Non puduit medio spargere verba foro,
B Et modò cælestes populis memorare triumphos,
Et modò Cerberei regna tremenda canis.
Artifici innumeras gentes sermone trahebat,
Sola docens summi castra sequenda Ducis.
Illic condensas glomerabant agmina turbas,
Quocunque optatos verterat ille pedes.
Tunc comitum illustris numeroso ex agmine cœtus
Hæsit, & huic firmo fœdere iunctus erat.
In quodcunque velit pedibusque animisque parati
Deduxisse bonum relligionis opus.
Vna omnes pstili socios feruore voluntas
Iunxerat, immensum compleratque gregem.
Omnibus vna domus fuerat, cibus omnibus vnus,
Vitaque diuini plena timoris erat.
Vtque petens sparsam gelidus gladiator arenam
Apta prius vacuis ictibus arma probat:
Sic iuuenes validis monachorum tela lacertis
Torquentes vitiis aspera bella mouent.
Sicque prius, saeua posito quàm murice vestes
Induerent, veteres deseruere vias.

C

CAPVT III.

Bernardus cum sociis amplius quàm triginta in Cisterciensi cœnobio habitum induit, ibique breui sanctitate mirè proficit.

IAmque dies votiua aderat qua sancta renasci
Debuerant animo pectora iuncta pari,
Cùm puer ipse, virûm celebri comitante caterua,
Intrat cum sociis Cistercium.
Sydereumque polo iam resonante melos,
Clauditur in septis, veteremque exutus amictum
Tegmina iam sanctæ rusticitatis habet.
Cellula parua nouæ capiebat tempora vitæ,
Cellula iudiciis semper amata suis.
Hic didicit summi penetrare cacumina cæli,
Hic didicit culto quicquid ab ore fluit.
Hic didicit curare nouo ceromate morbos,
Solus & extinctam viuificare fidem.
Munera tanta quidem modicos bene culta per annos
Donat amatori cella beata suo.
D Dicite vos auido teritis qui compita passu,
Qualia clamoso lucra reperta foro?
Qualis illi in cella occupatio.
Non ille ingenium vario problemate cœpit
Obruere, aut studiis illaqueare nouis.
Cura prior stimulos Veneris domitare furentes,
Atque animi motus composuisse fuit.
Cura prior tristi luerent vt crimina planctu,
Quàm caperent tumidum pectora læta sophos.
Cura prior Superûm horrida caligine pectus
Inducere, & sensus mortificare suos.
Christus ob id tanto repleuit honore clientem,
Sæpè vt cælestes cerneret ille choros.

Quid referam quoties summi Regina theatri
Nectareos illi visa mouere sonos?
Sæpe suum Virgo famulum venerata, solebat
Visere, & ambrosias sæpe referre dapes.
Nunc age, qualis erat meditenti tu pectore virtus
Accipe, nam breuibus persequar ipse modis.
Ante salutarem curuato poplite Christi
Effigiem, lachrymas, vota, preces que dabat.
Confixasque truci spectabat vulnere plantas,
Ossáque distinctis dinumeranda notis.
Iamque gemens tremula fundebat voce querelas
Verbáque montanes apta mouere feras.
O decus, ô nostri lenimen Christe doloris,
Orationis in ipso feruor. O mihi tam duro parte labore salus!
Felix si tantas in me conuertere pœnas,
Et liceat misero si mihi posse mori:
Ipse immaturos ausim decerpere fructus:
Christe tamen dentes obstupuere tui.
Sydere, terra, fretum, Domini miserescite vestri;
Flete meos casus, sydere, terra, fretum.
Talia dum memorat, Domini pendentis imago
Soluit in amplexus brachia mota suos.
Talis in excelso regnabat principe virtus,
Talis in ardenti pectore feruor erat.
Sic nouus interno gaudebat nectare miles,
Intimaque æternus strinxerat ossa calor,
Vt mortale nihil saperet, terrenáque semper
Dediscens, Christi raptus amore foret.
Victus eius parcitas. Noctibus in lachrymas faciles soluebat ocellos;
Et minimi durus criminis vltor erat.
Carnibus abstinuit, magnique abdomine piscis,
Sedabatque sitim simplicis humor aquæ.
Artibus his summam virtutum venit in arcem,
Sic peragens lætos prima iuuenta dies.
Vixerat hic dulces iam dudum inglorius annos,
Tempora sed veræ plena quietis erant:
Cùm Deus ipse pro disponens omnia nutu,
Bernardum ex humili iussit abire loco.
Nomine *Clara* quidem, sed clarior omine *Vallis*,
Consita victoa sub regione fuit.
Mittitur ad construendã Claram-vallem. Missus in hanc sacras referens Pater optimus artes,
Condidit imperio claustra regenda suo.
Perfidus, & scelerum defessus mole suorum
Huc veniens, posito crimine tutus erat.
Quique peregrino rutilabat murice quondam,
Hic didicit cultu pauperiore regi.
Nec pudor, hic curuis agitare ligonibus arua,
Et trahere inuitos sub iuga panda boues.
Hic spes vera, fides, probitas, reuerentia, cultus,
Et decor antiquæ relligionis erat.
Viuendi ibi rigor & asperitas. Vestis dura, cibus tenuis, rigidique labores,
Semper & exhibitis condita claustra feris.
Vix dabat assiduo defessus vomere fructum,
Sic locus hic sterilis pauperiorque fuit.
Quæque solent miseris præstare cubilia frondes,
Hæc etiam monachis fercula læta dabant.
Omnis odoratis populus virtutibus ibat,
Gaudebatque leui subdere colla iugo.
Nunc ego quæ latitans claustro miracula Sanctus
Ediderit, populis concelebrata canam.
Non procul inde virum nimio circundedit æstu
Febris, vt extremam crederet ire diem.
Febre laborantem curat. Non ille Æmonio potuit medicamine morbus
Curari, aut medica conualuisse manu.
Itur ad excelsi veneratas militis ædes,
Auxiliúmque humili poscitur ore pium.
Ille sërat, lachrymisque Deum precibusque rogarat,
Vt celerem moriens sumeret æger opem.
Protinus ex alto languens resilire cubili
Cernitur, & valido quolibet ire pede.
Hinc iam Bernardus toti innotescere mundo
Cœpit, & ea illa clarior esse die.
Vndique vicinas volitabat fama per vrbes,
Miraturque nouæ quisque salutis opus.

Audiit, & læto properat Germania cursu,
A Quique colunt fines Bætica terra tuos.
Ille oculis captam matrem, nunc ille parentem Frequentibus claret miraculis.
Aduehit, extremo currit ab orbe miser.
Spirituum tetro vexatus quisque furore
Pergit, & infesto liber ab hoste redit.
Loripedes etiam plures lectica vehebat,
Vt pia naturæ dextra nouaret opus. 12
Ille crucis tantùm decorabat pectora signo,
Sic poterat placita quisque salute frui.
Æger Apollineas doctique Machaonis artes
Qui coleret, toto nullus in orbe fuit.
Tanta inerat facili sermone potentia Sancto,
Tam celeris sacro venit ab ore salus.

CAPVT IV.

Bernardus Innocentium Pontificem maximum aduersus schisma Petri Leonis egregiè tuetur, eumque Sedi Apostolicæ mirabiliter restituit.

INterea Latias gladiis stridentibus vrbes Innocentii Pontificis electionem contra schisma strenue propugnat.
B Exagitat stygio missus ab amne furor.
Romáque tartareis nimiùm vexata colubris,
Frendet, & insana seditione furit.
Quódque Penomphæi lacerabat templa Tonantis,
Fœdifragum Petri schisma Leonis erat.
Hic malè dum veterum titulis & laude superbit,
Pontificis summos pugnat adire gradus.
Cúmque alius, sacro procerum dictante senatu,
Debuerat sedem Christe tenere tuam:
Ille tamen diro prosternens omnia ferro,
Immeritum templi ius dabat omne rui.
Iamque sacerdotes præstanti laude verendos
Expulerat, sancta solus in Vrbe potens.
Quique Leonigenas renuerunt sumere partes,
Proh facinus! gladio succubuêre truci.
Ensibus hic nimido bacchantibus agmine, Christi
Viscera, Romanæ diripiuntur opes.
Nec furor hanc belli pestem intra mœnia clausit,
Gorgoneum toto virus in orbe fuit.
Nam qui legitimas pastor retinebat habenas,
Multa dabat meritis templa regenda viris:
C Perfidus at contra temeratis legibus alter
Templa sacerdotes iussit habere suos.
Ergo hinc Christicolas volitabant bella per vrbes,
Dum cupit alterno quisque subesse duci.
Sicque per ambiguas errabat cymba procellas,
Vt foret incerto iam peritura mari.
Ipse Pater veræ fidei, pecorisque magister
Vix poterat propria delituisse domo.
Quid faciat? timido repetat si remige portum,
Certat in aduersas ire magister aquas.
Deserat ipse ratem mediis Palinurus in vndis?
Hoc prohibet sanctæ relligionis amor.
Sed tandem rabidi defessus Marte Leonis Innocentius cedit Italia.
Cedit, & Hetrusco vectus ab amne fugit.
Sic tamen interea lachrymis affatur obortis;
Quos dederat profugæ Christus inesse rati:
O socii aduersa felices sorte futuri,
Dummodò sydereï sint rata dicta Ducis.
Auxilium sancto, nisi sit spes victa, labuit,
Fidite, cælesti semper ab arce venit.
D Maximus ille pater Gallorum gloria regni,
Cuius tam toto nomen in orbe micat.
Ille quidem lapsis poterit succurrere rebus,
Hæc requies longis sola reperta malis.
Hunc etenim virtute Virum signisque potentem
Quis nescit facili voluere regna manu?
Hîc ego securo statuam sub sydere puppim,
Hîc poterit placido tuta latere vado.
Nec mora, Tyrrheno spumantibus æquore rostris Venit in Galliam.
Excepit profugum Gallica terra ducem:
Sicque peragrato Gallorum limite, summus
Candida per syluas Pastor ad antra vanis.

Occurrunt longo venientibus ordine patres,
Visitat Claram-vallem. Præuia Christiferæ signa fuêre Crucis,
Psallentesque pio mulcebant nubila cantu,
Talis in abiecto milite pompa fuit.
Hos Romanus eques nimiùm nimiúmque beatos
Quos videt in tanta degere pace, vocat.
Et modò continuis celebrata silentia claustris,
Et modò Parthenij laudat honoris opes.
Nil ibi quod rapida cuperet nouus aduena mente;
Nil nisi præcipui candor amoris erat.
Panis, Poma, nuces, hortensisque herba, legumen,
Deliciæ adductis ista fuêre viris.
Maximus interea Christi sua fata sacerdos
Tam longæ causas exposuitque viæ.
Tunc Pater ipse sui veritus mandata magistri,
Accepit profugæ vela tuenda ratis.
Non ego multiloquo septem tolerata per annos
Carmine fata notans singula quæque canam.
Nec referam longos quos pertulit ille labores,
Dum cuperet laceram composuisse fidem.
Summa sequar tantùm celebris fastigia facti,
Atque ineant chartis exitus ipse meis.
Imperium tenuit Romano in culmine summum
Lotharius tanti tempore dissidij.
Ille virum merito sanctum celebrabat honore,
Congaudens lateri semper adesse suo.
Hunc adiit, rogitatque senex vt fortibus armis
Restituat patriæ sacra deosque suæ.
Annuit, & valido glomeratis agmine turmis,
Aggreditur sanctæ Rex pietatis iter.
Lotharius Imperat. Innocentium Romam reducit. Hinc precibus meritisque Pater Bernardus opimis;
Atque hinc Lotharii castra fuêre ducis.
Sic graditur summus Romana ad tecta sacerdos,
Hinc atque hinc duplici tutus ab arce sedens.
Ventum erat ad summi celeberrima templa Tonantis;
Vera loquar, facili sed grauiora fide.
Non lituos, non castra duci, non bella mouere,
Non opus ardentem conseruisse manum.
Vnius (ô felix) monachi reuerentia tantùm
Terruit audaces sæua per arma viros.
Ipse autem tanti fuerat qui turbinis auctor,
Audiit hos simili tristis ab ore sonos:
Petre tuam subitò licuit mihi scindere vitam,
Et Phlegetontæo præcipitare lacu.
Petrus Leonis antipapa moritur. Tu tamen, vt gemitu veniam merearis acerbo,
Tres tibi pro grandi munere sume dies.
Dicta fides sequitur: iam tertius ordine Titan
Fulserat, extremum clausit & ille diem.
Protinus ex passis reserantur ouilia valuis,
Et refouent sparsos lata per arua greges,
Quod fuerat rabidi sancitum lege Leonis,
Deiicit hoc summa præsul in Vrbe sedens,
Iam poterant læti tractare negotia ciues,
Et rigidam tandem vertere arator humum.
Omnibus hic igitur placida sub pace locatis,
Sanctus in optatos se tulit inde sinus.

CAPVT V.

Bernardus Romana Ecclesia felici pace donata, in Galliam honorificè redit: ibique sanctissimam Domino animam reddidit.

PRæterea eximii tacitus miracula Patris
Quæ fuerint longæ tempore facta viæ.
Felices etenim nimiùm, nimiùmque fuêre,
Hospitio illustrem qui tenuêre virum,
Bern. discedit ab vrbe. Quique sacrum voluit populus retinere parentem;
Obuius in longas ibat ab vrbe vias.
Gaudia quisque nouo gradiens testatur amictu,
Occurritque pio virque, puerque seni.
Luctus abit, lætis resonat concentibus æther,
Festaque depositis artibus hospes agit.
Vndique purpureos spargunt per compita flore
Et redolent sacris thura perusta focis.

A Perque vias pueri ramos strauêre virentes;
Compita subiectis tecta fuêre rogis.
Sic quondam Solymis, inopem quem vexit asellus,
Excepit reducem grata caterua Deum.
At postquàm optati consedit limine tandem
Hospitii, plaudens vndique turba ruit.
Vndique turba ruit tanto glomerata tumultu,
Vt nequeat lassum limine ferre pedem.
Tot quoque difficili languentia corpora morbo
Obtulerant, facili restituenda manu.
Vt malè vel modici fuerit data copia somni,
Nec tulerit properas mensa peracta dapes, *Redit Claramvallem.*
Sicque peragratis Gallorum finibus, Abbas
Contigit optata claustra beata pede.
Tunc nemora, & patrii lapidosa cacumina montis
Aspiceres domino plaudere cuncta suo.
Vtque solet multo non visam tempore matrem
Expetere, & plaudens basia ferre puer;
Sic hilares viso monachi pastore resultant,
Osculaque alterna dantque, feruntque genis.
Tunc, modò qui fuerat tumulis super æthera vectus,
Cernere quem magni concupiere duces,
B Ecce virum posito spectares præsule sanctum,
Sarcula iam manibus corripuisse sacris.
Et quibus ipse humeris lassus consederat orbis,
Cernitur intexto vimine ferre lutum.
Bis centum æthereo plaudebant agmina Regi,
Quæ bonus ex omni traxerat orbe Pater.
Hæc fuerant tanto populis celebrata fauore,
Sic coluit sanctum virque, puerque gregem,
Totus vt ex illo resonans contenderet orbis,
Sacratum pariter detinuisse ducem.
Tunc Romana suo decoranda Antistite templa
Eugenium ex humili surripuêre domo. *Eugenius III. Pont à disciplina Bern. prodiit.*
Tunc etiam innumeræ diuersis partibus vrbes,
Inde sibi sacrum constituêre caput.
Talibus acta viris nulla exagitante Charybdi,
Sancta super tenues cymba fluebat aquas:
Aurea iam posito currebant secula fastu,
Temporáque hæc nullis nigra fruêre malis.
Omnia diuinas resonabant compita laudes,
Iam dabat angelicum terra fretumque melos.
C Hæc tamen ante alias longè celeberrima valles,
Quam coluit magni duxque paterque gregis.
Iamque decem senos lustris properantibus annos
Clauserat extremo curua senecta pede,
Atque senescenti titubantia corpore membra,
Pondere continui fracta laboris erant.
Nec tamen austeri laxauit fræna senectus
Culminis, aut celeres sistere visa rotas.
Sed velut in viridi properabat sæuius æuo,
Vt leuis ad palmæ præmia currit equus.
Vtque solet cantu modulos iterare canoro,
Dulciùs ad mortis limina ductus olor:
Sic dedit ille sonos supremo in limite dulces,
Scriptaque decrepiti mira fuêre senis.
Nam pater æternos senio confectus amores, *Commentatur in Canticum Cant.*
Exposuitque sacris oscula lata modis.
Iámque instare videns cœlestis gaudia vitæ;
Imposuit vili languida membra toro.
Grex bonus ingemuit, circumfususque iacenti,
Talia sollicito murmure dicta dabat:
D Ergóne iam miseros Pater ô venerande, nepotes,
Fert animus medio deseruisse mari?
Quisnam igitur tristes, vel quis solabitur ægros *Claravallensium gemitus & lamenta instante S. P. morte.*
Pastor, & ætherei calcar amoris erit?
Quis, Pater, attonitos inopésque tuebitur agnos,
Ne lanient auido viscera dente lupi?
Quis poterit miseris nodos aperire latentes
Legis, & eloquii mystica verba sacri?
Quis tunc torpentes animos, & frigida corda,
Curabitque leui vulnera nostra manu?
Ah nimiùm properata tuæ cita tempora vitæ,
Ah nimiùm lethi fata seuera tui.

Quid iuuat assiduis defessum vocibus, olim
Clauigerum nobis consuluisse patrem *.
Ne quis fortè sun populus pro præsule nostrum
Surriperet sancta calliditate caput:
Inuida si nostros nimiùm populata labores,
Auder houoratum tollere Parca ducem:
Tu tamen ô facili nutu qui sidera torques,
Necte iterum vitæ fila resecta tuæ:
Vt cùm fulta tuo fuerit domus ista labore,
Lætior acceptum cernat abire patrem.

* Clara-vallenses priuilegio Pontificis muniti de retinendo sibi Bernardo, aduersus quoscumque illum postulantes.

Motus erat dictis senior, paulùmque leuatis
Luminibus, tenui rettulit ista sono:
Iam mihi summa quies, iam præmia læta parantur,
Dulcis adest tandem funeris hora mei.
Sed vos fœmineo quid funditis ore querelas?
Quid iuuat immeritum detinuisse senem?
Anne prius toties dixi mea funera vobis,
Ne subitus nimium læderet ossa dolor?
Christus, Olympiac â fuero cum sede locatus,
Auxilium nostro maius ab ore pluet.

Bern. fratres alloquitur & consolatur.

Nunc meus hic luteo circumdatur aggere sensus,
Vix habet vnde suas contueatur opes.
Vos tantùm superi retinentes iussa parentis,
Ite per arreptum relliginnis iter.
Non vos blãdus honor, nõ vos labor improbus vnquã,
Non reuocet tum quicquid in orbe patet.
Quid mihi si lituos inter faciesque choreas,
Duxissent lætos tempora nostra dies?
Quid mihi præteriti prodessent gaudia fastus,
Vrgerent stygias si modò ferre faces?
Sed tandem tremulum vocat in sua regna clientem
Christus, & hinc celeri me iober ire pede.
Vos igitur fratres, nati, patresque valete,
Et mea sub memori condite dicta sinu.
Talia vix breuibus dederat mandata loquelis,
Saucia sollicitum corda dolora leuans.
Cùm niueus lachrymas inter gemitusque suorum
Spiritus abiecto corpore celsus abit.

moritur.

Ipsa per aërios Virgo nitidissima tractus,
Visa est cælestes ducere læta choros:
Purpureámque iubens animam super arce locauit
Empyres, lateri compositque suo.

CAPVT VI.

Sanctus Bernardus non tantum antiquis heroibus, sed Christianis quoque Martyribus iure optimo præponitur.

HActenus excelsi mirabar Cæsaris arma,
Cui dedit æthereum Martia Roma decus:
Hannibalisque trucem Romano in sanguine dextram
Et Macedûm clari gesta superba ducis.
Mirabar patria pro libertate furentes
Scipiadas, Decios, Æmiliosque graues.
Nec minùs ingenii decoratum laude fatebar,
Qui fortem rapido torsuit igne manum.
Cuique dedit clarum generoso ex ordine nomen
Aphrica, quo felix consule Roma fuit.
Et qui Sublicium tutatus pectore pontem,
In Tyberis rapidas desilit arius aquas:
Quique Quirinalis posito modò consul aratro,
Arma triumphato victor ab hoste tulit.
Et qui vectus equo radians fulgentibus armis,
Se posuit fusso præcipitare foro.
Quique per adiunctas primæuo in Marte catenas,
Ionias Tyrio sanguine tinxit aquas.
Illum etiam titulis rebar super æthera vectum,
Qui tenuit Phrygios obsidione lares,
Iliacosque inter proceres qui Marte superbo,
Inclytus, Æmonio tractus ab axe perit.
Quique giganteo superauit robore monstra,
Vnde Molorchæi signa leonis habet.
Hos ego credideram nimiùm nimiúmque beatos,
Qui tulerant forti nomen in astra manu.
Hos puer egregio simplex venerabar honore,
A Cùm legeret numeros prima iuuenta leues.
Nunc si Bernardo veteris præconia famæ,
Contulerimque meo forma facta seni,
Quæ modo Threicio fuerant celeberrima cantu,
Visa puellari nunc mihi digna sono.
Fama vetus taceat, cedant veterúmque triumphi,
Christigenam meritis sollicitare virum.
His etenim ficta fuerat virtutis imago,
Huic Arete * pleno pectore vera fuit:

* Virtus.

Hic Marti & Phœbo gelidis libamina saxis
Obtulit, hic verò candida corda Deo.
Illi terrificis domuerunt barbara bellis
Mœnia, & ingenti tecta superba manu:
Hic vada tartarei domuit Phlegetontis, & omnes
Spirituum steterant ad data iussa chori.
Hi varios celebri subierunt Marte labores,
Pro patria pulchrum succubuisse rati:
Hic tulit assidua gelidus sub morte dolores,
Discissam cupiens conciltare fidem.
Illis falsus honos & inanis gloria famæ,
Solus at huic Christi caussa laboris amor.
B Fortè triumphatis illi regionibus, ampla
Thesauros patriæ dona dedêre suæ:
Hic autem miseros moriens dat habere nepotes;
Munera quæ nullo sunt moritura die.
Munera, quæ mores instaurauêre pudicos,
Hæc sunt quæ sacra scripserat ille manu.
Sed quid ego Herculeas Pygmæis carmine vires
Assimilo, & Phario flumina parua mari?
Optima mutato repetam præconia cantu,
Et Pater exemplo te meliore canam.
Nam tibi cur vanos ausim conferre Quirites,
Qui maior quouis Martyre sanctus eras?
Grande quidem fuerat ferro flammisque necari,
Nec tamen æternam deseruisse fidem.

Præfertur Martyribus.

Maius opus summo versari in culmine rerum,
Nec tamen vlla animos ambitione premi.
Maius opus vitæ rigidum tenuisse cacumen
Semper, & angustum relligionis iter.
Belláque spirituum telis agitata malignis
Maius opus forti corde tulisse fuit.
C Fulmineos alii mirentur Martyris arcus,
Laurentique auido quos tulit ore rogos.
Vulnera Chrysogoni iactent, Paulique catenas,
Euphemiæque truci membra resecta manu.
Mirentúrque graues Sanctorum funere pœnas,
Bella, crucem, gladios, verbera, tela, faces,
Solus inexhausto mirabor corde labores,
Quos Pater æterno raptus amore tulit.
Nam si Christigenûm cædes, tormenta, labores,
Colligit, & fusi sanguinis omne decus,
Cedent cuncta oneri, quod pertulit ille, beato,
Lapsuram cupiens sustinuisse domum.
Namque alii lacera senserunt carne dolores,
Hic autem medio vulnera corde tulit.
Ergo animus quantum membris generosior ipsis,
Martyribus tantum celsior ille fuit.

CAPVT VII.

D *Pulchra commendatio scriptorum seu librorum S. Bernardi.*

POstquam sancta polos cælique decemplicis orbes
Transcenditque nouem Virgo Partusque choros,
Æthereámque potens sociis spectantibus arcem
Regna tenet nullo destituenda die.
Humanis nunquam precibus nostræque saluti
Defuit, aut luteas spernere visa domos
Sed potius summi moderata est principis iras,
Spiculáque in nostros iaculanda lares.
Auxilium sceleri visa est præstare nefando
Sæpius, atque humiles conciliasse reos.

Illa dedit miseris veniam, totúmque per orbem
Illius ex miti depluit ore fauor.
Innumeros etiam populos vix ægra trahentes
Ossa fame, immodicas iussit habere dapes.
Cúmque foret Latias pestis malè tacta per vrbes,
Curauit stygiis vlcera missa vadis.
Illius optatos toties experta fauores
Testis adest tanti Brixia nostra boni,
Brixia, quæ quondam populis lacerata malignis
Turgebat, medicæ non adeunda manu.
Brixia, quæ capitis medio confecta gerebat
Vlcera, quæ subitæ causa fuére necis.
Nunc autem Mariæ precibus adiuta triumphat,
Et peragit lætis ocia grata choris.
Pulchráque præcipuum Mariæ testantia munus
Templa locat, Parii marmoris instar opus.
Hæc & plura parens Christi sanctissima nobis
Contulit, in miseras officiosa preces.
Hoc tamen audenti liceat dixisse camœna,
Atque animi sensus exeruisse mei.
Humano nunquam generi, nostróque decori
Parthenice tantum muneris alma dedit,
Quantum grata suo nuper cum munere nobis
Protulit hæc breuibus scripta legenda notis.
Protulit ipsa quidem, proprio nam Diue clienti
Iussit, vt egregii quæreret orsa senis.
Iussit, & ecca nouum fuerant quæ sparsa per orbem
Scripta, volens vno margine cuncta leges.
Scripta triumphales cæli reserantia valuas,
Scriptáque communi suscipienda manu.
Hortatur omnes & cuiuscunque status homines ad legenda S. Bern. scripta. Omnis namque datis ætas, sexúsque libellis
Perfruitur, Latio si tamen ore sonat.
Quisquis ades, si fortè tuæ tibi cura salutis,
Hæc fuerint animæ grandia dona tuæ.
Si cupis optata connubio ducere prole,
Atque merítali tradere colla iugo:
Hic potes egregios morum decerpere fructus,
Qui tribuant natis nomina rata tuis.
Si tamen eloquii tantùm tibi cura nitentis,
Hic fuit eximio non Cicerone minor.
Quod si fortè pio iuuat indulgere labori,
Et populos Christi iussa docere rudes:
Hic documenta tibi varias spargenda per vrbes
Collige, quæsitus hic meliora dabit.
Cum voluit placido demulsit pectora sensu,
Cum voluit rigido terruit ore reos.
Quod si cælitibus iuuat indulgere iuendis,
Tutius atque humili delituisse casa:
Hic tibi præcipuo semper venerandus honore
Auctor, & æterno dignus amore coli.
Hunc relegens summo lætus spatiabere cælo,
Et poteris stygios tristis adire lacus.
Ante oculos nostri pinget tibi principis ortus,
Et pastorali numina nata domo.
Hinc atque hinc dulci resonat modulamine IESVS,
Et MARIA illustri nomina culta sono.
Candida tartareo statuisse ex hoste trophæa,
Anguigerúmque docet discussisse caput.
Et quibus ille dolis miseros, quibus artibus alter
Decipiat pascens sancta per arua pecus,
Qui legit, expleri nequit, ardescítque legendo,
Et dolet assueti cum venit hora cibi.
Efficiunt animos aliorum scripta tumentes,
Et nimium sparsis luxuriare comis.
Hæc autem mundo paracletum in pectore condent,
Accendéntque nouis frigida corda focis.
Hæc tibi marmoreo lacrymas de pectore dulces
Elicient, animæ gaudia summa tuæ.
Denique cuncta noui veterísque volumina sensus
Solus hic eximia continet arte liber.
Hæc igitur toto monachi contendite cursu
Arripere, & tacito condite dicta sinu,
Vt vos sydereum faciant conscendere culmen,
Cœlestésque inter regna tenere choros.

A Vos quoque Christigenæ, genus immortale clientes;
Perbenignum medio figite corde senem:
Vt cæli terræque graues eliminet iras,
Et reseret clausi limina celsa poli.

NICOLAVS HACQVEVILLE, Sacri Senatus Parisien. præses æquissimus.

De laudibus S. Bernardi, & situ Clara-vallis.

ABdita vallis erat, mediis in montibus, alto
Et nemore & viridi tunc adoperta rubo.
Hanc Claram Vallem meritò dixêre priores,
Mutêrunt nomen vallis amata tuum.
Quem licet vmbrosi circundent vndique montes,
Nulla tamen toto clarior orbe fuit.
Hanc Alba irriguus mediam perlabitur amnis,
Fons ibi perpetuo munere donat aquam.
Ad quam diue pater primum Bernarde colendam
Mitteris, illo iam tempore tantus eras.
Nondum difficilis iuueniles liquerat annos,
Mens tamen in tenera carne senilis erat.
B Tunc fuit incultis hæc vallis consita dumis,
Tunc ibi non domitæ delituére feræ.
Illo syluestres produxit tempore fructus,
Viticolæ nulli, nullus arator erat.
Nullæ hominum sedes, vetus hæc spelunca latronum;
Nullus in hac poterat carpere tutus iter.
At postquam Claram-vallem Bernarde petisti,
Et statuis sedes fratribus ipse tuis:
Tunc subito antiquam mutârunt omnia formam:
Aspera quæ fuerant, fertiliora facis.
Vallis & in medio cellas, Christique dicatam
Ecclesiam, adductis fratribus ædificas.
Instruis angelicam hos in terris ducere vitam,
Psallere diuinas nocte diéque preces.
Protinus immensum discurrit fama per orbem,
Bernardúsque pater cuncta per ora volat.
Vndique concurrunt pueri iuuenésque senésque
Flectere ad imperium colla superba tuum.
Non illos retinent matres, non mollior ætas,
Non timet austeras alba senecta vias.
C Non illos remorantur opes, non denique vana
Quæ venit à claro sanguine nobilitas.
Ipséque mundanos spernens Henricus honores,
Cuius erat frater Gallica sceptra tenens. Henricus Ludouici VII Reg. Gall. frater factus monachus in Clara-valle.
Qui licet iste foret regali sanguine cretus,
Se tamen imperio subdidit ille tuo.
Omnia regna tuo nutu Bernarde regebas:
Tantum virtuti tunc adhibetur honos.
Si qua inter magnos fuerat discordia reges,
Omnia sunt voto conciliata tuo.
Tunc etiam insani rabies væsana Leonis
Vexabat rapidis dentibus Ecclesiam.
Sed tua pestiferas fregit prudentia vires,
Et finem tantis cladibus imposuit.
Testis Aquitanas regnans Guilielmus in vrbes
Dum Bernarde tuos concidit ante pedes.
Tu quoque fraternas acies dispergis in orbem,
Nullaque terra tuis fratribus absque peret.
Siue ea purpureos tellus quæ tendit ad ortus,
Quæque sub occiduo sole relicta iacet,
D Quæcunque aut gelidas terræ flectuntur ad Arctos;
Quæ-ve sub australi noscitur esse polo.
Aut ea quæ extremos nutrit populosa Britannos
Insula, quæ Oceano cingitur ampla mari.
Quàm longè Europæ tenduntur denique fines,
Tam quirunt fratres omnia regna tuos.
Omnia non possunt nunc carmina nostra notare,
Hæc pauca ex multis dixeruisse sat est.
Nam grauis hæc nostras superat prouincia vires,
Vena cui fluitat suauior, ille canat.
Hæc mihi sufficiat tantum tetigisse canendo,
Non facit ad tantum nostra camœna virum.

Ad Cla-

Ad Clara-vallenses.

Post præcepta Patris præsent dum vita superstes
Pergite, nam tacito iam fugit illa pede.
Nec vos pœniteat mundi spreuisse ruentis
Tractandas paruo tempore delicias.
Tristia quæ modò sunt quæcunqua, & amara videntur
Gaudia post mortem non peritura parant.
Post lachrymas, gemitus, longa & suspiria vallis,
In montem excelsum vos trahet ipse Deus.

BAPTISTÆ MANTVANI.

Carmen Encomiasticum in Vitam & obitum B. Bernardi Clara-vallensis cœnobij primi Abbatis.

Ex VIII. Fastorum.

Bernardi lue festa venit celeberrima Belgie.
Belga fuit, sex germanos, vnámque sororem
Traxit ad obsequium Christi. Deus omnibus vnum
Inspirauit opus, vitæ genus omnibus vnum.
Mater adhuc prægnans vidit per somnia, csebrie
Se gestare vtero catulum latratibus acrem.
Sic Deus ostendit, venturi qualia partus
Ora & corda forent contra genus omne malorum.
Ipse pudicitiam coluit, muliebria passus
Bella tamen iuuenis, roseo quia candidus ore,
Corda paroxysmis grauibus torquebar, & igne
Quo Venus accendit teneras incesta medullas.
Cum peteret Celtas, & nox iam pallida Cœlum
Clauderet, hospitium subiit: temeraria noctu
Hospita sopito iuuent petulanter adhæsit,
Admouitque latus lateri, scelus ille repente
Horruit, & magno sociis clamore vocatis
Naquitiam facto vicit terrore furentam.
Ingens forma malum, quo nulla nocentior herba
Per iuga Thessaliæ legitur, per Phasidis arua.
Tradidit ingenium sacris sermonibus, omne
Quod docuit Christus, quod prædixere Prophetæ,
Quod dedicit Moyses Panchæo in vertica, secum
Assiduè meditans, fine præceptoribus vllis
Sciuit, & idcirco syluas habuisse magistras
Se dicebat, inops vixit: sed munda volebar
Vestimenta, situm damnans, sordémque perosus.
Id curæ quod vulgus habet pro corpore, solam
Transtulit ad mentem, vitiorum acertimus hostis.
Si populis certamen erat, discordia regnis,
Bernardus pacator arat, legatus ad vrbes
Ibat, & ad reges odium fracturus, & iram
Munere fungentem tali videre Alemani.
Videre Insubres quondam, vidare Aquitani.
Si quando in dubiis nutabant pectora rebus,
Ipse erat interpres ducens mortalia corda
De tenebris ad luman, vti solar ignea lampas
Longinqua de turre micans adducete noctu.
Turbine iactatos secura ad littora nautas.
Prodigiis, quot vix numero comprehendere fas est,
Claruit, occultar hominum cognoscere curas,
Pellere auernales genios, curare iacentes
In languore potens: idaóque impleuerat vrbem
Fama viri, noménque volans peregrina per ora.
Sex decies fundasse decem Cistercia tecta,
Dicitur, vnius valuit prudentia tantum.
Sacra igitur meritis hoius vigesima tanri
Est Aurora patris, qua sese in summa recepit
Limina supremi quod continet omnia cœli.

A

DESCRIPTIO

POSITIONIS SEV SITVATIONIS

Monasterii Claræ-vallensis.

Si situm Claræ-vallis nosse desideras, hæc tibi scripta sint pro speculo. Duo montes non longe ab Abbaria habent initium, qui primò angustæ vallis interiectione distincti, quo magis ad Abbatiam appropiant, maiore hiatu fauces dilatant, quorum alter alterum Abbariæ latus dimidium, alter totum occupat. Alter fœcundus vinearum, alter frugum fertilis, iucundum visui, & vsui commodum ministerium præbet: dum per deuexa latera in altero crescit quod comedatur, quod bibatur in altero. In summis montium frequens monachis labor est, amœnus quidem & quiete iucundior, ramale vetur colligere, & colligate fasciculos ad comburendum. Squalentes extirpare dumos, & solis aptos ignibus, ignibus aptare, eradicare sentes, euel- Montes duo Monasterio vicini.
B lere, destruere, disperdere (vt secundum Salomonem dicam) spuria vitulamina, quæ crescentium arborum vel ligant ramos, vel radices suffodiunt, ne impediatur rigida quercus sublimi salutare sidera vertice, tilia mollis brachia eplicare, fissilis & flexilis fraxinus liberè se in altum extendare, patuláue fagus in latum expandere.

Porro Abbatiæ pars posterior in latam desinit planitiem, cuius partem non modicam murus occupat, qui Abbatiam diffuso cingit ambitu. Intra huius septa multæ & variæ arbores variis fœcundæ fructibus instar nemoris pomœrium faciunt: quod infirmorum cellæ contiguum, infirmitates fratrum non mediocri leuat solatio, dum spatiosum spaciantibus præbet deambulatorium, æstuantibus quoque suaue reclinatorium. Sedet ægrotus cespite in viridi, & cum inclementia caniculæis immiti sidere terras excoquit, & siccat flumina, ipse in securitatem & absconsionem, & vmbraculum diei ab æstu, fronda sub arborea feruentia temperat astra: & ad doloris sui solatium, naribus suis gramineæ radolent species. Pascit oculos herbarum & arborum amœna vi- Pomœrium.
C riditas, & pendentes ante se atque crescantes immensæ eius deliciæ. vt non immerito dicat: *Sub vmbra arboris illius quam desideraueram, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.* Aures suaui modulamine demulcet pictarum concentus auium: & ad vnius morbi remedium, diuina pietas multa procurat solatia, dum aër nitida rider serenitata, terra fœcunditate spirat, & ipse oculis, auribus, naribus, colorum, canorum, odorum delicias haurit.

Vbi pomœrium desinit, incipit hortus intercisis distinctus areolis, vel potius diuisus riuulis intercurrentibus. Nam licet aqua dormitans appareat, pigro tamen decurrit elapsu. Pulchrum & hic infirmis fratribus præbetur spectaculum, dum super viridem puri gurgitis marginem sedent, vitrea videre sub vnda pisciculos ludere, & natatu obuio militarem repræsentare congressum. Aqua hæc piscibus alendis, & rigandis oleribus duplici ministerio seruit, cui Alba famosi nominis fluuius indefesso meatu fomenta ministrat. Hic per multas Abbatiæ officinas transitum faciens, vbique pro Hortus.
D fideli obsequio post se benedictionem relinquit: qui ad hoc cum multo quidem labore conscendit, non integer, nec tamen ociosè pertransiit. Ipse quidem mediam vallem flexuosum intersecans per alueum; quem non natura, sed fratrum industria fecit, dimidium sui mittit in Abbatiam, quasi ad salutandum fratres, & se, quòd totus non venerit, excusandum, quippe qui totius capax canale non inuenit. Et si fortè amnis ipse inundans impetuoso excursu proruit, obiectu muri retroactus, subtus quò eum necesse est fluere, in seipsum recutrit, & refluum denuò defluus amplexatur. Intromissus verò quantum murus (portarij vice) permisit, primum in molendinum impetum facit, vbi Alba fluuius diuersa Claræuallis ministeria & commoda præstat.

multum sollicitus est & turbatur erga plurima, tum molarum mole far comminuendo, tum farinam cribro subtili segregando à surfure.

Hic iam in vicina domo caldariam implet, & se igni coquendum committit, vt fratribus potum paret, si fortè sterilis vindemia cultoris industriæ non benè responderit, & defectu sanguinis vuæ, de filia fuerit festucæ supplendus. Sed nec sic se absoluit. eum enim ad se fullones inuitant, qui sunt molendino confines, rationis iure exigentes, vt sicut in molendino sollicitus est, quo fratres vescantur, ita apud eos paret, quo & vestiantur. Ille autem non contradicit, nec quicquam eorum negat quæ petuntur, sed graues illos siue pistillos siue malleos dicere mauis, vel certe pedes ligneos (nam hoc nomen saltuoso fullonum negocio magis videtur congruere) alternatim eleuans atque deponens, graui labore fullones absoluit: & si ioculare quippiam licet interserere seriis, peccati eorum pœnas absoluit. Deus bone, quanta pauperibus tuis procuras solatia, ne abundantiore tristitia absorbeantur! quanta pœnitentibus pœnæ alleuiamenta dispensas, ne laboris violentis nonnunquam fortassis opprimantur! Nam quot equorum dorsa frangeret, quot hominum fatigaret brachia labor, à quo nos sine labore amnis ille gratiosus absoluit, etiam cum sine ipso nec indumentum nobis pararetur, nec alimentum? Ipse vero nobiscum participat, nec aliud de labore suo (quo laborat sub sole) mercedis expectat, quàm vt cum omnia diligenter perfecerit, liber permittatur abire. Tot ergo volubiles rotas rotatu rapido circumducens, sic spumeus exit, vt ipse quasi moli & mollior fieri videatur.

Molendina.

Excipitur dehinc à domo coriaria, vbi conficiendis his quæ ad fratrum calceamenta sunt necessaria, operosam exhibet sedulitatem. Deinde minutatim se, & per membra multa distribuens, singulas officinas officioso discursu perscrutatur, vbique diligenter inquirens quid quo ipsius ministerio opus habeat, coquendis, cribrandis, vertendis, terendis, rigandis, lauandis, molendis, molliendis, suum sine contradictione præstans obsequium. Postremo ne quid ei desit ad vllam gratiam, & ne ipsius quaquauersum imperfecta sint opera, asportans immunditias, omnia post se munda relinquit. Et iam peracto strenuè propter quod venerat, rapida celeritate festinat ad fluuium, vt vice Claræ-vallis agens ei gratias pro vniuersis beneficiis suis, salutationi eius, resalutatione condigna respondeat: statimque refundens ei aquas quas nobis transfuderat, sic de duobus efficit vnum, vt nullum appareat vnionis vestigium: & quem discessu suo tenuem & pigrum fecerat, mixtus ei mo-tantem præcipitat.

Sed quia eum loco suo restituimus, redeamus ad riuulos quos post nos reliquimus, qui deriuati à fluuio, passiuis per prata vagantur excursibus, vt inebrient terram & infundant eam, & germinare eam faciant: ne cum verna temperie terra prægnans in partum soluitur, renascentis gramina humoris inopia marcescant, nec opus habeant mendicatis nubium guttulis irrigari, sufficienter cognati fluminis sors beneficio. Hi riuuli vel potius sulci post peractum officium, fluuio qui eos euomuerat, absorbentur, & iam totus simul Alba collectus, prono decursu per deuexa festinat. Sed quia iam eum longius conduximus, & ipse, secundum Salomonem, ad locum suum reuertitur, reuertamur & nos vnde digressi sumus, & diffusam prati planitiem succincto sermone transilimus.

Eccl. 1. a

Pratum.

Multum habet locus ille amœnitatis, multum quod mentes fessas alleuet, luctusque soluat anxios, multum quod quærentes Dominum ad deuotionem accendat, & supernæ dulcedinis ad quam suspiramus admoneat, dum ridens terræ facies multiplici colore, vernanti pictura oculos pascit, & suaueolentem naribus spirat odorem. Sed & dum video florem, dum sentio floris odorem, historias veterum memorant mihi prata dierum. Nam cum odoris delicias haurio occurrit animo fragrantiam vestimentorum Patriarchæ Iacob, suaueolentiæ agri pleni fuisse adsimilatam. Dumque oculos colore reficio, hanc recordor speciem purpuræ Salomonis fuisse prælatam, qui in omni gloria sua liliorum agri decorem æquiparare non potuit, cùm tamen nec ars ipsius sapientiæ, nec potentiæ deesset materia: & sic dum foris fruor ministerio, non parum latenti delector mysterio. Hoc ergo pratum intercurrentis fluuij fouetur irriguo, & ad humorem eius mittit radices suas: ideo non timebit cum venerit æstus. In longum autem tanto tractu distenditur, vt cum tonsum vellus gramineum sol in fœnum torruerit, bis denis diebus conuentum lassato sufficiat. Nec tamen solis monachis labor ille relinquitur, sed cum monachis tam conuersorum, donatorum, quàm conductitiorum innumerosa multitudo desectas colligit herbas, & tonsam raro pectine vertit humum.

Hoc pratum inter se duæ grangiæ diuidunt, quibus Alba ad dirimendam litem æquus arbiter & mensor accedit, qui suam cuique partem in funiculo distributionis adsignans, seipsum limitem facit, quem altera ad inuadendam alterius partem transire non audeat. Grangias has non conuersorum esse habitacula, sed claustra monachorum crederes, nisi vel iuga boum, vel aratra, vel instrumenta alia rusticanis apta laboribus, habitatores suos proderent, & nisi quòd in eis libri non explicantur. Nam quantum ad ædificia spectat, ea magno monachorum conuentui diceres & situ conuenire, & decere venustate, & capacitate sufficere.

In parte prati quæ est muro contigua, de campo solido factus est lacus liquidus: vbi prius æstuans operarius, fœnum falce secabat acuta, ibi frater aquarius sedens mobili per lubricam liquentis campi planitiem equo vectus ligneo, leuem ramum pro calcaribus habet, quo cursum vrgeat, & pro freno quo flectat. Explicatur rete sub vndis quo implicetur pisciculus, & parantur ei escæ quibus libenter vescitur, sed latet hamus in illis quo capitur incautus: quo exemplo docemur spernere voluptates: quia nocet empta dolore voluptas: cuius tristes esse exitus nemo nescire permittitur, nisi qui vel non peccauit, vel non benè de peccato pœnituit. Longe autem faciat Deus à nobis delectationem, secus cuius introitum mors posita est: quæ secundum Sapientis descriptionem, *apum par volantum, vbi grata mella fudit, fugit, & nimis tenaci ferit icta corda morsu.* Lacus ambitus per altum ripæ marginem consertis vimineis ligatur radicibus, ne vndæ alluenti cedat terra fatiscens. Præterfluenti riuo lacus hic pascitur, qui vix sexies senis pedibus seiunctus, per meatus exiles infundit ei aquas quibus alitur: & ipsas quoque eadem exilitate refundit. Vnde & sic in eodem statu permanet, vt nec maior sit influentibus, nec effluentibus minor: quia eadem mensura & recipit & reiicit eas.

Lacus.

Voluptas homines illiciens adumbratur in captura piscium.

Boetius.

Sed dum per planos cursu feror volatili, dum anhelus in arduis iter duco, vel purpuream prati superficiem manu ipsius sapientiæ pictam, vel comata arboribus montium iuga describo, arguit me ingratitudinis fons ille dulcissimus sæpenumero mihi bibitus, & benè quidem meritus de me, sed à me malè remuneratus. Obiicit mihi cum exprobratione quòd sæpe extinguendæ siti meæ seruierit, quòd se meis non solum manibus, sed & pedibus lauandis humiliauerit, quòd multa mihi impenderit humanitatis ac benignitatis officia: bono merito, mercede mala me respondisse: se in locorum catalogo locum vltimum, & pene nec vltimum fuisse sortitum, cui tamen pro sui reuerentia primus deberetur. Et vere diffiteri nequeo sero me ipsius meminisse, quando ante ipsum alicuius meminí. Verum ipse per decursus & discursus subterraneos tacite labens, ita vt nec leni murmure transitus eius valeat deprehendi, instar aquarum Siloë quæ cum silentio vadunt, quasi prodi metueret, vbique caput suum cooperit, & sui declinat aspectus. Quidni crederem velle taceri, quem video non nisi sub tecto velle videri? Hic ergo fons (quod boni fontis esse fertur indicium) ex opposito solis Orientis oritur, ita vt æstiuo solstitio roseam rutilantis auroræ faciem ex aduerso salutet. Tugurio vel

Fons.

(vt maiori reuerentia dicam) tabernaculo paruo & pulchro cooperitur & clauditur, ne vndecunque sordes admittat. Vbi eum mons euomit, vallis deglutit: & in loco quo oritur, eodem quasi moritur, quin & sepelitur. Sed ne expectes signum Ionæ Prophetæ, vt tribus A diebus & tribus noctibus delitescat absconditus: statim ad mille passus intra claustrum monasterii, quasi de corde terræ resuscitatus progreditur, & quodammodo rediuiuus apparet, visui tantùm & vsui fratrum se offerens, ne cum aliis quàm cũsanctis fons illius amodò sit futura.

ILLVSTRIA VARIORVM
DE S. BERNARDO
EIVSQVE SCRIPTIS ELOGIA
& Testimonia.

AD LECTOREM.

SVpervacuum forsan laborem in conquirendis hisce Mellifui Doctoris nostri Elogiis *suscepisse plerisque videbimur. Dicent nimirum, famam ac gloriam S. Patris, iam toto passim Orbe satis illustrem, non egere nouis praconiis: quorsum, vt meridiano solis iubari lucernam adhibeas? Ita est, Candide* Lector. *poteram supersedere isto labore, si tam mihi tadio fuisset labor, vti multis etiam vltrò & gratis oblata fastidio sunt. At verò malim ego, vt nimia me diligentia arguas, quam ignauia: immò nec illud facies, si candidus es: sed potius gratum habebis, quidquid studii & laboris amore* Bernardi, *& commodi tui gratiâ huic Editioni, vltra omnes anteriores, impensum vides. Ipse enim agnosces, nisi fallor, quam nihil in adornando hoc Opere pratermittere conatus sim, (vtinam conatui catera respondissent) quod commodiorem tibi & gratiorem eius vsum & lectionem reddere vllo modo posset. Esto, sat sibi laudatus & gratus iampridem* Bernardvs *erat, (nec enim aliter poterat) quid tamen vetat, nouas animo iam calenti admouere faces, aut etiam currenti calcar adderet Vt, si ante hac* Bernardvm *diurnâ versabas manu, nunc etiam nocturnâ non pigeat. En, quot & quantos hic Duces & comites habeas. Quem enim tantorum Exemplarum excitent, aut dormire sinant? Caue verò putes, ad solos Theologos, Clericos, Monachos aut Religiosos* Mellifui Doctoris *lectionem pertinere. Quin vides hic cuiuscunque status, ordinis, dignitatis, sexus, conditionis homines, summos pariter, infimosque, religiosos, saculares; id est, Pontifices, Cardinales, Episcopos, Imperatores, Reges,* Principes, *Viros ac* Fœminas, *Philosophos, Philologos, &, quod mirè e, heterodoxos quoque, omnes* Bernardi *amatores & admiratores. Ergo percurrere hac* Elogia, *& deinceps in quoque* Bernardvm *studiosius lege, ac impensius dilige. Sane quod alias quispiam de Principe eloquentia, id ego iustius de* Mellifluo Doctore *dixerim.* Ille te profecisse sciat, cui Bernardvs placebit.

INNOCENTIVS II. PONT.
Epist. ad B. Bernardum.

QVam firma, *ait*, perseuerantique constantia causam beati Petri & sanctæ matris tuæ Romanæ Ecclesię, incandescente Petri Leonis schismate feruor tuæ religionis & discretionis susceperit defendendam, & se murũ inexpugnabilem pro domo Dei opponens, animos Regum ac Principum, & aliarum tam Ecclesiasticarum, quã secularium personarum ad Catholicæ Ecclesiæ vnitatẽ, & beati Petri ac nostram obedientiam frequentibus argumẽtis, & ratione mu[illegible] inducere laborauerit, magna quæ Ecclesiæ Dei & no[illegible] prouenit vtilitas manifestat.

HILDEBERTVS EPISC.
Cenomanens. demum Archiep. Turon.

Quanti is Bernardvm *fecerit, & quam impensè eius amicitiam optauerit, indicat Epist. 72. vbi in fine ait,* Scripto ponimus finem, supradictæ petitioni, donec exaudiri mereamur, finem minime posituri. *Hanc se voti compotem factam, testatur in alia ad Bernardum Epistola, dignissima qua à Bernardi studioso legatur. Vtpote in qua prater alia, tantum sancti Patris desiderium profitetur, vt si consensu* Pontificis *Episcopatum deponere licuisset, iamdudum in Bernardi sinum velut ad sacram aram conuolasset. Id quod plurimis Ecclesia Prasulibus, etiam aliorum Ordinum Pralatis, &c. in votis fuisse, facile ex Bern. scriptis, aliisque colligere licet; sed ipsum Hildebertum audiamus.*

MAximum duco, *ait*, atque habeo, quod mihi sacrarium familiaritatis aperuistis. In eo susceptus, multis & magnis expertus sum periculis, quantum valeat deprecatio iusti assidua... *& paulo post*. Habeo igitur, atque ago vestrę gratias religioni, cui⁹ sinum. (quasi tensarã) iam dudum complexus essem, si consultus Papa Pontificis munus amoliri permisisset. Ille dum me remisit ad laborem, inuidit gloriam, non imputet ei Dominus. Interim in vmbra alarum tuarum sperabo, donec educat de B lacu miseriæ, & de luto fæcis. *Ita ille Epist. 24.*

Observa. Margarinus de la Bigne *Theol. Paris. qui Hildeberti* Epistolas *primus edidit, in argumento, quod huic* Epistola *prafigit, non meminit scriptã* Bernardo. *Sed neque idem, (quod mireris) in* Epist. *Hildeberti 72. qua inter* Epistolas *Bernardi extat 122. obseruauit eam* Bernardo *nostro scriptam. Nam argumentum Epist. ita exprimit.* Hildeb. gratulatur cuidam Monacho optimam existimationem, &c. *Quid?* Cuipiam Monacho? *quin S. Abbati,* Bernardo, *dixisset. Mirum sanè hominem in recensendis Veterum PP. scriptis tam industria, hãc inter* Bernardi *Epistolas non vidã, vel agnitam Sed quis vnus videat omnia? Ne Argus quidem.* C

B. GVERRICVS ABBAS
Igniacensis, Discipulus S. Bernardi.

MAgister noster (B. Bernardvs) ille interpres Spiritus S. de toto illo carmine Nuptiali. (Cantico Cant.) loqui instituit, spemque nob. dedit, ex eis quæ iã edidit, quia si peruenerit ad locum, de quo quæritis, *donec aspiret dies, & inclinentur vmbra*; vmbras ipsas ponet in lucem intelligentiæ; quod dictum est, vel erit in tenebris, nobis dicet in lumine. *Ita Guerr. Serm. 3. in natali Apost. Pet. & Pauli.*

D PETRVS VENERABILIS ABBAS
Cluniacensis magnus. S.P.N. Amicus.

Quanti illum fecerit videbit ex sen. eius Epistola.

SI liceret, si Dei dispositio non obstaret, si in hominis potestate esset via ei⁹: maluissem charissime beatitudini tuæ nexu indissolubili adhærere, quã vel principari inter mortales alicubi, vel regnare. Quid enim? Nonne regnis omnib. terrenis præferri à me deberet grata nõ solũ hominib. sed & Angelis ipsis cohabitatio tua? Conciuẽ te illorũ si dixero, licet nondũ spes in rẽ transierit, per

misericordis Dei gratiam mendax non ero. Si plane mibi datum fuisset, vsque ad vltimum spiritum tecum A hic esse, daretur fortassis posthac, vbi & esses, etiam perpetuo esse. Quo enim currerem nisi post te, tractus odore vnguentorum tuorum à te? Quod quia semper non datur, vtinam vel sæpe daretur? &c.

Ita ille Epist. 29. lib. 6. Complures Eiusdem ad S. Bernard. Epistolæ extant: vnde plura S. Patris elogia peti possunt.

OTTO FRISING. EPISC.

De gestis Frid. Imper. Vbi agit de prædicatione Expeditionis trasmarinæ B. Bernardo demandata.

ERat eo tempore, *inquit*, in Gallia Cœnobii Claræ-vallensis Abbas, BERNARDVS dictus, vita & moribus venerabilis, religionis ordine conspicuus, sapientia, literarumque scientia præditus, signis & miraculis clarus. Hunc Principes vocandum, ab eoque, quid de hacre fieri oporteret, tanquam à diuino oraculo consulendum decernunt: *addit tandem authoritatem prædi-* B *candi decreto Pontificis, iuxta votum Principum B. Bernardo, vtpote*, qui apud omnes Galliæ ac Germaniæ populos, vt Propheta, vel Apostolus habebatur, *commissam. Lib. 1. de Gestis Frid. cap. 34.*

PETRVS ABBAS CELLENSIS,

Deinde Episcopus Carnotensis.

Huius præclarum de Bernardo testimonium, *vide infra* Aduersus Maculatores S. BERNARDI.

ALEXANDER III.

In Literis Canonizationis.

REduximus ad memoriam nostrā, beati Viri (BERNARDI) sanctam ac venerabilem vitam: qualiter ipse singularis gratiæ prærogatiuâ suffultus, non solū in seipso sanctitate ac religione præfulserit, sed etiam in vniuersa Ecclesia Dei fidei & doctrinæ lumine radiarit. Fructum vero quem in domo Domini & verbo operatus est & exemplo, nullus fere terminus sanctæ Christia- C nitatis ignorat, cum vsque ad exteras quoque barbaras nationes sanctæ religionis instituta transmiserit, atque Monasteriorum fundationem extenderit, & infinitam multitudinem peccatorum per viæ secularis latitudinem incedentem, ad spiritualis vitæ rectitudinem reuocarit. Specialiter autem sacrosanctam Romanam Ecclesiam, cui auctore Deo præsidemus, ita quondam sub grauis persecutionis turbine laborantem, tam vitæ merito, quàm datæ sibi cœlitus sapientiæ studio sustentauit, vt dignè quidem & nobis, & omnibus eiusdem Ecclesiæ filiis in memoria habendus sit, & deuotione perpetua venerandus. In afflictione vero corporis sui vsque adeo sibi mundum, seque mundo reddidit crucifixum, vt confidamus Martyrum quoque cum merita obtinere sanctorum, quem confessionis ordine, & parsimonia vitæ, tam longum constat duxisse martyrium.

CAESARIVS HEISTERBACENS,

Monachus Ord. Cisterc.

BERNARDVS, in illa formidolosi schismatis flamma, qua Christianus orbis flagrare cœperat, lustrauit Prouincias, infectum reddidit, quidquid factum non oportuit; & gladio verbi diuini succinctus fregit terrorem armorum, Vir tantæ authoritatis, vt per vnius os Bernardi, purpurati Patres, Reges, Principesque terrarum quasi per commune mundi oraculum loquerentur. *Lib. 14. Mirac. cap. 17.*

THEOBALDVS EPISCOPVS,

In Vita Guilielmi Ducis Aquitaniæ, Comitis Pictauiens.

EO tempore fundatum est Monasterium Claræ-vallis, & ibi Spiritus-sancti consilio ad regimen Abbas est BERNARDVS ordinatus, qui in tantum vita, virtutibus & doctrina clarus effulsit, vt nullus ei in Orbe secundus existeret ingenio, moribus, ore, stylo, & virtutibus. Hic est qui in dieb⁹ suis hæreses extirpabat: Hæreticos confundebat, schismaticos reuocabat, erroneos instruebat, & principes arguebat. *Et paulo post*. O virtutem Viri, ô animi puritatem, nec affectantis publicum, nec formidantis tyrannum (*Guilielmum*) pro eius salute. Qui fugiebat publicum, quomodo affectasset Cathedræ fastigium? Deus meus, quot & quantæ Ecclesiæ Cathedrales propriis orbatæ Pastoribus eum in Pontificem elegerunt? sed non plus delectabat eum mytra & annulus, quàm rastrum & sarculus. *Ita ibid. c. 2. apud Surium 10. Febr.*

ANDREAS SILVIVS

Benedictinus Marchionensis, in Synopsi Historiæ Francomero Vingicæ. Floruit Ann. Dom. 1200. Editus Anno 1633. à Raph. de Beau-champs Eiusd. Monast. Monacho.

DOm. BERNARDVS Abbas Claræ-vall. quasi stella matutina Monachicum Ordinem illustrat, & sanctitate, doctrina, miraculis claret in Gallia (imò Germania, Italia, Anglia) cuius vita in tantum excellit, vt parum sit omne, quod in eius laudem dictum vel scriptum fuerit. Eius labore, feruore & solertia rabies leonina per Petrum filium Leonis in Rom. Eccl. per octennium excitata, sedata est. *Ita ille lib. 3. cap. 5. ad Ann. 1136.*

HELINANDVS CELEBERRIMVS

sua ætate Historiagraphus, ita de S. Bernardo loquitur.

LEge pulcherrimum, *inquit*, librum, de Consideratione ad Eugenium, ex cuius nobilissimo stylo poteris intelligere Authorem libri sapientiorem fuisse Apolline, eloquentiorem Demosthene; subtiliorem Aristotele: moderatiorem Socrate, discretiorem Platone. *Ita ille lib. de reparat. lapsi cap. 8.*

S. BONAVENTVRA S.R.E. CARD.

Et Episcopus Albanens. Ord. Min. in Meditationibus Vitæ Christi, quas vbique Bernardi sententiis, veluti gemmis insigniuit, ita ait.

AVdisti verba pulcherrima altissimi contemplantis, & orationis dulcedinem degustantis, BERNARDI. Rumines ea, si vis vt sapiant tibi. Ideò autem libenter ipsius verba in hoc Opusculo intersero, & adduco, quia non solum spiritualia sunt, & cor pene-
D trantia, sed & decore plena, & ad Dei seruitium excitantia. Ipse enim fuit eloquentissimus, & spiritu sapientiæ plenus, & sanctitate præclarus: quem te desidero imitari; & ipsius monita & verba opere exercere; propter quod sæpe tibi propono eundem. *In Medit. Vit. Christ. cap. 36. Operum Tom. 6.*

GAVFRIDVS CLARA-VALL.

Elegantissimum eius de BERN. eiusque Libris legendis, Testimonium inter Elogia *omitti nefas esset; nisi iam sup.* in Vita lib. 3. c. 7. *expressum esset. Similia innumera ex Vita ipsa pete. quorsum vt hic ociosè repetantur?*

IACOBVS DE VITRIACO

Primum Aconens. deinde Tusculan. Episc. & S.R.E. Cardin. Sedisque Apost. in terra sancta, Germania & Francia Legatus.

Obiit An. Do. 1240.

Huius de Cisterciensibus ac S. BERNARDO Illustre Testimonium, etsi prolixius, adducemus, quia institutum & mores Cisterciensium, cum adhuc in viridi obseruantia floreret, sigillatim exponit.

PRimi igitur Cistercienses nigrum habitum in griseũ commutãtes, vetere reformare, & noua superaddere studuerunt, nõ solũ à se superflue resecantes, sed à multis licitis erctius ebstinendo carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifixerunt, corpus suum castigãtes, & in seruitutem redigentes: pellibus siquidẽ & camisiis nõ vtuntur, neque femoralibus, nisi forte cum necesse fuerit ipsos equitare: Carnes autem nisi in graui infirmitate nõ manducant. Piscibus, ouis, lacte & caseo non vescuntur cõmuniter, quandoque tamen, licet rarò, pietatis intuitu, pro pitantiis & summis delitiis his vtuntur. Fratres eorũ in grangiis & mansionibus suis extra Abbatiam vinum non bibunt. Habent autem tam monachi, quã alii fratres lectos ex stramine & sagis mediocriter duros, nec mollitie pigros, nec ornatu delicatos, in quibus cum tunica & cuculla vestiti iacent. Media autem nocte surgẽtes in psalmis, hymnis, & Canticis spiritualib*, iubilando & Dominum laudando vsque ad lucis auroram perseuerent. Et tunc *Primam* horam & Missam alacriter in Dei laudem explentes, postquam in Capitulo per verba & verbera à peccatis fuerint expiati, residuum diei in labore manuum suarum, & lectione & orationibus, non otiosi aut desides transcurrunt. Silentium autem per totũ fere diem obseruantes, mutuis collocutionibus & collationibus spiritualibus vnam sibi horam reseruant inuicẽ consolantes, & inuicem instruentes.

NOTA, Qualis olim Cisterciensium victus. & vestitus,

Qualis lectus.

Qualia exercitia per diem.

A festo sanctæ Crucis in Septembri, in quo omnibus congregatis Abbatib. Capitulum generale Cistercii celebrant, vsque ad Pascha semel in die manducant. Singulis autẽ annis per vniuersas Abbatias mittunt visitatores, tam in capite quam in membris, absque personarũ acceptione, quæ corrigenda sunt corrigentes, neminẽ palpãtes, nulli adulantes. sed districtione & seueritate Ordinis exigente euellunt & destruunt, disperdunt & dissipant, ædificant & plantant; secũdum quod viderint expedire; præcipuè propter hoc in virtute & veritate eorũ Religio perseuerat. Modestiam autem in omnibus sectãtes, corporibus suis valde districti sunt & austeri. Pauperib. autem & hospitalibus sua liberaliter exponunt, tanquam boues de armento Domini paleam manducantes, grana superuenientibus reseruant. Foris non mansit peregrin*; & ostium eorum viatoribus patuit. Buccellam suam non comederunt soli, & benedixerunt eis pauperum latera de velleribus ouium suarum calefacta.

Visitatio.

Amor & cura pauperum.

Famã autem & opinione sanctitatis eorum quasi ex odore vnguenti adeo repleta est tota domus Ecclesiæ Iesu Christi, vt non sit Prouincia vel Regio ad quã vineæ illæ benedictæ palmites suos non extenderit. Dilexit Dominus & beata eorum patrona Virgo Maria, cui vnanimiter & vno humero vbique deuotissimè seruiunt, locum tentorii eorũ, & non solum vsque ad mare, sed etiã vltra mare propagines ipsorum protendit: vt iam per experientiam in se completum agnouerint, quod ait Dominus in Euangelio: *centuplum accipient in hoc sæculo, & vitam æternam in futuro.*

NOTA, Cistercienses cultui Virg. Deip. singulariter addicti,

Suscitauit autem Dominus eis à principio nouellæ plantationis eorum Agricolam peritum, prudentem & sanctum virum, quem inuenit Dominus secundum cor suum in omni domo sua fidelissimum, & operarium in vinea sua diligentem & studiosum, qui vniuersæ familiæ Domini de thesauro suo noua proferens & vetera, erogaret tritici mensuram, & daret illi cibum in tempore, sanctum videlicet BERNARDVM *Claræ-vallis Abbatẽ* Vita S. P. Bernardi.

NOTA, Præclarum de S. Bern. testimonium,

A religionis probatissimam margaritam, lucernam Ordinis, & stellam in firmamento Ecclesiæ Dei radiantem, qui non ab homine, neque per hominem, sed sola Dei inspiratione, præeminentẽ sanctarum Scripturarum accepit intelligentiam, & quasi de ipso Dominici pectoris fonte potauit cælestes aquas, quas diffunderet in plateis multis. Et quoniam potens fuit in opere & sermone, exẽplo sanctæ & præeminentis conuersationis, & doctrinã cælestis prædicationis; sed & virtute miraculorum & mirabilium operum multis factus est odor vitæ in vitam, qui relictis fallacibus mundi blanditiis transierũt ad religionem, asperum & ponderosum mundi huius iugum suauissimo Cistarciẽsis Ordinis iugo permutãtes. Quod enim impossibile hominibus, possibile & facile est Deo.

Multos enim vidimus nobiles & delicatos in sæculo cibos carnales, quantumcunque curiose & sumptuose paratos fastidientes, ægrotatiuos & debiles, qui postquã arctam & arduam prædictæ religionis aggressi sunt viam in ieiuniis & vigiliis, in frigore & fame & paupertate, Domino seruientes aridis & insipidis vescentes cibariis, recuperabant sanitatem. Vnde cum quadam die frater quidam, qui Physicus probatus & nominatus fuerat B in sæculo, communes cibos Ordinis quasi complexioni suæ contrarios respueret, & aliis fratribus materia scandali singularis effectus fuisset, sequenti nocte vidit in somnis beatam Cisterciensis Ordinis Aduocatam Virginem Mariam singulis fratribus quasi in processione transeuntibus in cochleari argenteo & pyxide aurea electuarium tribuentem. Cum autem ad prædictum Physicum* peruentum fuisset, & ipse os suum medicinæ porrigeret, beata Virgo manum retrahens, quasi indignãdo & increpando, dixit illi: *Medice cura teipsum.*

NOTA, Frugalitatẽ & tenuitatem victus religiosi magis seruire valetudini, quam omnem abũdantiam, & exquisite fercula [illegible].

* Medicos olim vocabant Physicos

Multi quidem viri sancti à primordiis & prima institutione Cisterciensis Ordinis variis charismatum donis præter communem religionis obseruantiam vsque ad tempora nostra inter cæteros præeminentes, licet latere & abscondi sub modio habuissent in affectu, à Domino tamen manifesti super Candelabrum positi sunt in effectu. Alii scripturarum intelligentiã præcellẽtes; alii sermone prædicationis & gratiã ædificationis præpotentes: alii virtute miraculorum & gratia curationum insignes; alii spiritum prophetiæ diuinis illumi- C nati reuelationibus habentes, alii virtute abstinentiæ & ieiuniorum humanæ possibilitatis mensuram excedentes; alii in orationibus & psalmodiis & laudibus diuinis tanquam à Domino consecuti sunt gratiam & deuotionis suauitatem, muscas morientes & importunas cogitationes à se penitus abigentes, adeo vt in fine nocturni & matutini officii, sicut adipe & pinguedine vsque ad summum repleti, vellent, si esset possibile, tempore nocturno reuertente, rursus iteratum officium inchoare. Vidimus fratrem quendam mirabilem è Domino gratiam consecutum: Dum enim aliquis peccata sua confiteri noluisset, Deus illi peccata, quæ non erant per confessionem detecta, reuelabat, vt ad confitendum induceret peccatores. *Ita ille Cardin. lib. de Histor. Occid. ca. 14.*

Varietas donorum & gratiarum in Cisterciensibus relucens,

B. MECTHILDIS

In lib. gratiæ spir. cap. 91.

D IN medio Ecclesiæ S. BERNARDI, singulariter è Deo in benedictionibus dulcedinis præuenti Dominus aperuit os, quia Spiritus S. eum tam affluenter, & superabundanter influendo repleuerat, vt velut cùm ventus rapidissimo impetu ianuam aperit, ita Spiritus S. impulsu, ea quæ sibi diuinitus inspirabantur, charitate accensus effudit; & Ecclesiam sua doctrina multum illuminauit; & impleuit eum Dominus spiritu sapientiæ, & intellectus: & supra quàm dici potest, mente illustratus, licet multa effuderit, multò tamen plura intellectu reseruauit. *Vixit vnà cum B. Gertrude (de qua seq.) in eod. Monast.*

B. GERTRVDIS

Ord. S. Bened. Virgo sanctissima, diuinis raptibus, & illustrationibus clarissima.

Floruit circa An. Do. 1180. in Monast. *Eplde*, iuxta Eislebium in Comit. Mansfel.

HVic Virgini in profesto S. P. BERNARDI, (ad quē ob mellifluæ ipsius eloquentiæ prærogatiuam, singularem habebat deuotionem) apparuit idem sanctissimus Abbas ineffabili gloria, & cælesti decore venerabiliter adornatus: ita vt intuenti se in vno aspectu triplex color vestimentorum eius satis mirabiliter perspicuus repræsentaretur. Nam micabant pariter in eo lilialis cādor purissimæ integritatis, & virginalis innocentiæ ipsius: Violaceus quoq; nitor ipsius sanctissimæ religionis, perfectissimæque conuersationis; nec non roseus fulgor feruentissimæ charitatis. Qui tres elegantissimi colores adinuicem in anima tanti Patris collucentes, omnibus SS. amœnissimum quoddam præbebant oblectamentum. Pectus quoque eius sanctissimum, collum, & manus videbantur aureis quibusdam laminis gemmisq; rosei coloris valde rutilantibus intextis honorabiliter circumamicta. Vnde & per laminas aureas notabatur præcipua elegantia doctrinæ eius salutaris, quam cordo deuoto sedulo tractans per gutturis sacri ministerium, & ore sacrato deprompsit, & manibus sanctis fideliter conscripsit, omnibus per ea proficere cupientibus ad salutem. Per gemmas verò figurabantur illa dicta, quę specialius redulent diuinum amorem, &c. *Et paulo post.* Gestabat insuper in capite suo coronam splendidissimam mirabili varietate radiantem, in qua relucebat omnis profectus, quem idem egregius Pater desiderauerat ex scriptis, & dictis suis, ad laudem Dei, cuilibet homini prouenire.

Vide si lubet cætera (nec enim vacat omnia describere) lib. 4. Insinuat. diuin. piet. cap. 50. Porrò quantæ authoritatis & æstimationis sit liber iste apud Viros pios & eruditos, Vide apud Blosium *pissimum pariter & doctiss. Abbatem Laetiensem. Item* Ioan. Lansperg. *Carthus. non minus mystica sapientia consultum.*

B. HENRICVS SVSO ORD. PRAED.

Alias Fr. AMANDVS, *Vita sanctitate & reuelationibus diuinis illustris.* Florebat An. 1340.

ET tu quoque inter omnes Ecclesię Doctores benedictus sis BERNARDE Mellifluę, cuius anima sempiterni Verbi mirificè fuit illustrata splendoribus; qui mellito eloquio tuo, ex cordis manante redundantia, humanitatis Christi passionem dulcissimè deprædicans euehensque, ita ais. &c. Meritò sanè, Pater sanctissime BERNARDE a lingua tua dulcissima manat eloquia, quādo cor tuum Christi melliflua passio adeo edulcârat.

Ita Suso Dial. de Æterna Sap. cap. 14. ex interpret. Laur. Surii, Cui rectè, cur visum sit aliter edere Susonis Dialogos, ac olim scripti sint, multò quidem vberius & diffusius, quam sit recens editio. Sed & stylo suaui, nec inelegante. Eius M. S. penes me habeo, scriptum ante 200. circiter anno, sub Theodorico Archiep. Colon.

IDem SVSO Serm. 4.

De Resignatione.

B. BERNARDVS sua tempestate, nedum aliis quibuscunque, sed ipso etiam summo Pontifice fuit honoratior; quod ille tamen non pluris fecit, quam lutum plateatum.

FRANCISCVS PETRARCHA

Orator & Poeta sæculo suo celeberrimus; Vbi religiosæ solitudinis cultores deprædicat, ita de B. Bern. loquitur. Floruit An. Dom. 1350.

QVid Bernardum, cuius & recentiora & notiora sūt omnia, qui & formâ corporis clarus & genere,

A in ipso adolescentiæ flore fructum animæ suæ cogitans, solitudinem adiit; sed non solus, siquidem quinq; germanos in eiusdem propositi vitam traxit? Vbi illa relatu digna narrantur. Nam & cum Gerardus vnus fratrum, sed armatæ studio militiæ, à fraternis consiliis abhortens, melioribus cœptis & illuderet, & obstaret, ille cælesti zelo concitus, prædixit fore, vt post non longum tempus, prædurum illud & diuinis monitis imperuium latus, hostilis hasta perstringeret; admoto insuper ad locum digito, vbi vulnus instaret, hîc, inquiens, ferieris, & cum dolore saltem corporis subintrabit salus animæ. Quod vt vaticinatus est, accidit; & intellectu malis exercito, militaris asperitas in monachalem mansuetudinem flexa est: vt mox vltro, quod antea irridebat, appeteret. Et fratrum alter natu minimus, cum fratres in solitudinem pergentes cerneret, fortè tunc puerilibus intentus ludis, eique primogenitus valefaciens, inter blanditias diceret: Ad te Niuarde frater, (id enim erat puero nomen) totius terræ, quæ omnium fuerat, peruentura possessio est: Ille supra ætatem. Minimè, inquit, æqua diuisio: vos cælum habebitis omnes, ego terram? Quod responsum B breui rebus ipsis impleuit, & ipse nouissimus, fratrum iter gradiens, & tellure dimissa, per solitudinem cælum petens. Ita nullus omnium penitus terris hæsit.

Quorum profectuum pia mater, haud dubiè particeps videri debet, quæ ab infantia sic natos instituit, vt victu tenuissimo contentos, & solitariæ religiosæque vitæ, quam vrbanis voluptatibus aptiores, virilis ætas exciperet. His moribus, his domesticis institutis creuit simillima matri proles, verè nobilis ac sancta familia, ac fœcundæ vitis generosi palmites, etiam si alibi, quàm inter Allobroges germinassent. Sanè cum omnes feruidi, promptique omnes ad patriæ cælestis ascensum, vnus tamen omnium dux BERNARDVS, qui nascendi ordine tertius, in renascendi proposito primus fuit; ad postremum & annosum Patrem & Sororem vnicam post se trahens. Huius ego facundiæ abstinentiæque omissis laudibus, quoniam omnibus notæ sunt, illud egregium ac præclarum dictum, & his quæ inter manus habeo, valde consentaneum non silebo. Solebat enim dicere, omnes se quas sciret literas, quarum nescio an alius sua ætate copiosior fuit, in syluis & in agris didicisse, non C hominum disciplinis, sed meditando & orando: nec se vllos vnquam magistros habuisse, præter quercus & fagos. *Ita ille lib. 2. de Vita solitaria cap. 14.*

HENRICVS DE HASSIA DOCT.

& Theol. celeberrimus, in tract. M. S. ad* IACOBVM *Abbatem Eberbacensem*, perquam elegāti & erudito contra Maculatores S. Bern. Erant n. qui Bernardum tanquam immaculatæ Conceptioni Virg. Deip. minus fauentem, nescio, qua notatum macula post mortem apparuisse spargebant: ille acriter redarguit; & S. Doctorem à nota egregiè vindicat, hoc eum ornans elogio.*

*Extat in Biblioth. Carthus. Colon.
*Est is Iacobus Aruillanus Doct. Paris. Abb. in Eberbach. XV. præfuit Annis 12. obiit Ann. 1393.

H*Ic ergo citat. Tract parte 1. cap. 3 sic compellat lectorem.* Vbi quæso talis deuotionis igniculus reperitur; talis compunctionis riuulus infunditur; vbi talis amoris stimulus inijcitur, sicut in vita & doctrina Beatiss. Patris BERNARDI Abbatis Clara-vallensis. sideris D Ecclesiæ, principalis Cisterciensis Ordinis Ampliatoris, & monasticæ vitæ inflammatoris ardentissimi? Et quis penetrabilior virtutum hortator occurrit, quis efficacior vitiorum eliminator decurrit, humanum excitans torporem ad cælestia, ardorem elidens ad terrestria, somnum mortis impediens; diuinę lucis radios fugatis tenebris inclarescere satagens. Cuius insuper fœcundis ac decoris sermonibus Virgo Christi Mater tam gloriosis. extollitur laudum præconiis; pretiosissimis ornatur puritatis encomiis; integerrimis prædicatur virginitatis signaculis? Et nedum hoc; sed & eius doctrinis vniuersalis Ecclesiæ fabrica, vt gemmis vernantib. rutilat,

& verborum elegantia singulari gloriosius coruscat. Et fœcunda facundia cælestis irrigui granâ influente, scripturarum ænigmata reserat; soluit nodos; dilucidat obscura; declarat dubia, sicuti B. BERNARDI Doctoris Ecclesiæ eximii, qui in gloriam Patriæ abiens, sic saluberrimis omnis sanctitatis, monitis doctrinæ, & exemplis vitæ, totam subcælestem fœcundans irrigauit Ecclesiasticá Hierarchiam. Quem ideò alma Mater Ecclesia eaubetantis testimonii plenitudine in Sanctorum canonizatione requisiti, in miraculis, doctrinis, virtutum exercitiis, luce clarius reperta eius cælesti vita testimonium afferente, pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuissimis titulo eximium Confessorem & Doctorem studiis honorari sollicitis; & sonoris efferri præconiis instituit, & honoribus disponit solemnibus venerari, & Sanctorum Catalogo gloriosius annotari. *Ita ille.*

AD LECTOREM.

F*Abulæ huius, aut potius calumniæ in S. Bern. author fuisse videtur Nicolaus ille quondam S. Patris Notarius, & ex Cluniacensi Monachus Cisterciensis* : Sed in Bernardum impius & iniquus; *cuius imposturas, fraudes & hypocrisin turpis tandem fuga detexit**. *Audiamus nihilominus si libet, insigne commentum ab homine in Bernardum maleuolo profectum.* In Clara-vallensi Collegio *inquit*,* quidam conuersus benè religiosus in visu noctis vidit Abbatem Bernardum niueis indutum vestibus, quasi ad mamillam pectoris furuam habere maculam. Quem ex admiratione tristior alloquens; Quid est, inquit, Pater, quod nigram in te maculam video? & ille. Quia de Dominæ nostræ conceptione scripsi non scribenda, signum purgationis meæ maculam in pectore porto. Frater visa conuentui innotuit, & aliquis fratrum in scriptum redegit. Relatum est in generali Cisterciensi Capitulo, & de communi consilio scriptum periit incendio, maluitque Abbatum vniuersitas Virginis periclitari gloriam, quam S. Bernardi opinionem. *Ita bellus ille nugigerulus. Sed quid aliud expectes ab hoc homine? Nempè qui Bernardo etiamnum in viuis agenti, non pepercit, ausus eum subdole confictis literis, & adulterino sigillo circumuenire; is quoque non est veritus defunctum lacessere, & famam Viri sancti mordaci ac mendaci ore lacerare. Sed futile commentum egregiè refellit supradictus Author* Henricus de Hassia, *quin & longè ante ipsum, impudens os confudit* Petrus Abbas Cellensis, *ac deinde Carnotensis Episcopus lib. 6. Epist. vlt. & lib. 9. Epist. 10. Eius pauca è pluribus verba damus.*

** v Epist. Bern 284. * Epist. ad Petr. Cellens.*

Petra verò scandali est, (*inquit scribens ad. Nicolaum*) quod beatissimum Bernardum debita exuis veneratione, & verborum iacula post eum emittis, tanquam famam eius possis extenuare, vel gloriam euacuare. Bona fide qua te diligo, consulo & rogo, ne amplius in cælum ponas os tuum: quia nisi caueris tibi, in caput tuum recasurus est lapis, quo ferreum vis penetrare cælum. An excidit à mente tua omni Sancto competere. *Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*? Super quem certè ceciderit lapis iste incautè missus, conteret eum. Subrides, & fortè nondum correctus labia mordes, Quæ, inquiens, huius Bernardi sanctitas, quæ religio, quæ meritorum prærogatiua? Nullus sum ego ad illius sancta præconia referenda. Vita eius, fama eius, opera, scripta, miracula, fides, spes, charitas, castitas, abstinentia, mortificatio denique in membris eius, sermo, vultus, habitus, & gestus eius, & his similia, ipsa sunt quæ testimonium perhibent deeo. Prætermitto ista omnia, si nondum emollire cor tuum potuit. Vnum est, in quo clauis in altum defixis arbitror me te apprehensurum, & in amorem S. Bernardi liquefacturum. Alumnus enim familiarissimus fuit Dominæ nostræ, cui non vnam tantum Basilicam, sed totius Ordinis Cisterciensis basilicas dedicauit: ad cuius laudem politissimos tractatus & facundos composuit. Si ergò potes tangere pupillam oculi Dominæ nostræ, scribere contra Bernardum suum, cui loquitur ipsa, *Qui tangit te, quasi qui tangit pupillam o-*

Nota. S. Bernard. quam deuotus Virgini Deiparæ.

A *culi mei.* Cistercienses quoque nugas nescio, (*nam & has illis impegerat Nicolaus*) quos præ aliis mortalibus, seriis, & sine fine mansuris intendere video. Hi sunt, qui monetam nostri iam in agonia positi ordinis reformarunt. Hi sunt, qui Regulam B. Benedicti penè combustam, sicut Esdras veterem legem, restaurauerunt. Hi sunt, qui cum Apostolo Corinthiis; id est, agricolis, & rusticis secularibus onerosi non sunt: sed propriis manibus laborantes, se & alios pauperes pro posse exhibent. Claustra illorum castra Dei sunt, vbi nocte in psalmis & orationibus parati sunt suscitare Leuiatan, qui sub vmbra dormit in locis humentibus: & in die in agro Iericho principi militiæ occurrunt, qui tenet gladium bis acutum, vt superflua resecet cogitationum & operationum. Quærunt ergo cum Iosue, noster es, an aduersariorum? &c. *Petrus Cellen. lib. 6. Epist. vlt.*

Laus Cisterciensium.

IOANNES GERSON

Cancellar. Parisien. Floruit An. 1420.

S*Erm. de S.* BERN. *vbi eum introducit de amore differentem sic ait.* Quis enim sibi congruentius amoris
B magisterium vsurpauerit, quam is cuius & facta omnia, & scripta scintillæ sunt quædam igneæ amoris? *vide ibid. plura. Tom. 2.*

CAROLVS V.

A magna in Deum pietate, & rara animi magnitudine verè magnus IMPERATOR, *quanti* BERNARDVM *fecerit, ex Iac. Aug. Thuano accipe.*

I*S enarratis insignibus eius virtutib. & gestis, ita scribit.* Cum verò nulla eius vitæ pars non summè laudabilis sit, nulla re magis animi magnitudinem ostendit quam vitæ clausula, qua vir alios vincere assuetus seipsum vicit; vitæque mi casibus obnoxiæ, iam potiorem mente agitans, antequam moreretur, renunciauit: & qui Reipub. vixerat, sibi ac Deo cœpit viuere. Itaque toto biennio, quod mortem præcessit, in Hieronymianorum fratrum sodalitio, monitore vsus Constantino quodam, qui ei à sacris confessionibus erat, præcipue B. BERNARDI Abbatis lectione se solabatur, & toto pectore in Deum reuolutus sic ratiocinabatur, &c. *Ita Thuanus*
C *Histor lib.* XXI.

PIVS V. PONTIFEX MAX.

H*Ic verè pius Ecclesiæ Pastor, cum ad collapsam Ord. Cistercien. disciplinam restaurandam serio animum adiiceret, diploma edidit, in quo singularia quadá remedia ad restituendum Ordini pristinum splendorem authoritate Apostolica sancinit. Inter cætera (præter eos libros, qui ad diuini officii & chori vsum necessarii sunt) Scriptura S. & S.* BERNARDI *Operum lectionem serio commendat.* Initium *Diplomatis est.* Ex innumeris curis quibus sine intermissione vexamur .... Inter ceteros autem Ordo Cisterciensis longè lateque per orbem propagatus nobis frequentius obuersatur, cuius tam multa cœnobia, Viris cum doctrina tum sanctitate claris olim florentissima, maligno temporum errore ad nihilum propemodum rediguntur, &c.

SIXTVS SEN. ORD. PRAED.

D *In Biblioth. Sanct.*

BERNARDVS Abbas primus Cœnobii Clara-vallensis in diœcesi Lingonensi, Ordinis Cisterciensis: natione Burgundus; Patria Fontanus; vitę sanctimoniâ & pręclara eruditione pręstantissimus; sic ab infantia sacras Literas imbibit, & per omnē ętatem memoriâ retinuit, vt quoties aut aliquid scribere, aut loqui teneretur, toties in verba ac sententias sanctarum Scripturarum, prorumpere cogeretur. Vnde & vniuersa scripta eius, quę nihil aliud quam Centones diuinorum voluminum dici queunt, vndecunque Veteris ac noui Testamenti

sententiis distincta sunt, ceu gemmeis emblematibus; hisque adeo commode & apte insertis, vt, ibi nata esse credantur. Modus docendi eius in sensibus mysticis indagandis, & in moribus formandis ferè semper versatur. Oratio, vbique dulcis & ardens, ita delectat, & ardenter incendit, vt suauissima lingua eius mel & lac verborum fluere, & ex ardentissimo eius pectore ignitorum affectuum incendia erumpere videantur. *Ita ille in Biblioth. Sanct. lib. 4. in Catal. script. Eccles.*

GREGORIVS XIV. PONT.

Quam sedulo Bernardum legeret, scriptor Vitæ testatur: ita de eo scribens.

SIngulis feriis sextis ieiunabat: & feriis quartis à carnib' abstinebat: nisi forte aduersa valetudine impediretur. Precum horariarum pensum, tam ordinariarum, quam de Domina (vt vocant) flexis semper genibus persoluebat. A somno mane surgens mox septem psalmos penitentiales incipiebat, & dum sese vestiret, prosequebatur. Meditabatur mane hora integra, *legens opera mellifluí* BERNARDI, & si quos ex iis bonos erueret mentis conceptus, eos diligenter annotabat concinneque scribebat. Quamdiu sacerdos fuit, nullo die sacrum dicere intermisit: nullo non die confessus est, nisi infirmitas impediret, quo minus id facere posset. Cum autem infirmabatur, quotidie ab alterius manibus Eucharistiam suscipiebat. *Cicarella in vita Greg XIV.*

PETRVS CANISIVS SOC. IESV

Theol Ecclesia & Religionis Cath. in Germania hyperaspistes, & Hareticorum antagonista celeberrimus.

FLorebat sub Lothario II. & Conrado III. BERNARDVS Clara-vallensis, Vir in Gallia, Germania, Italiaque percelebris, quem omnes non solum ob doctrinam diuinitus inspiratam, sed etiam propter vitæ sanctimoniam, clarissimis sæpe miraculis demonstratam merito suspicerent ac venerarentur, quo vno melius nec scripsit, nec vixit quisquam in vniuerso cœtu Monachorum si Lutheri quidem calculum admittamus. * *Ita Canis. Marial. lib. 5. cap. 28.* IDEM alibi.

Luth enarr. * cap. Mich.

LOnge clarius, *inquit*, ac prudenti' loqui solet BERNARDVS, vt idcircò ab Ecclesiæ hostibus sæpe multumque laudetur, velut qui non modo doctissimus, sed etiam ab omni superstitione alienissimus, magna docendi dexteritate, atque moderatione vti consueuerit. *Lib. 5. De Mar. Deip. cap. 21.*

RENATVS CHOPPINVS I.C.

In supremo Parisiorum Senatu Aduocatus.

EAdem tempestate, *inquit*, D. BERNARDVS emicuit, Cœnobita quercuum secessuumque discipulus, & nullo præeunte Magistro doctissimus: qui è solitudine in celebritatem, ex vmbra in solem, sanctitatem eruditionemque importauit. Is tam πολύγραφος, quam αὐτοδίδακτος; quod paucis admodum id genus scriptoribus cernimus contigisse. *Lib. 2. de sacra Politia.*

AVGVSTINVS VALERIVS

S.R.E. *Card. Episc. Veronensis.*

IN S. BERNARDI Libris, *ait*, inest admirabilis quædã suauitas, ita vt cum sancta animi voluptate semper legantur. *Ita ille. Lib. de Rhet. Eccl. cap. 41.*

RODVLPHIVS à TOSSIGNANO

Franciscanus, Bononia Gymnasii S. *Francisci Regens.*

D. BERNARDI scripta potius centones diuinorũ voluminum dici possunt. Sic enim ab infantia sacras

A literas imbibit, & memoriter retinuit, vt quidquid vel loqui vel scribere tentaret, in verba & sententias SS. Scripturarum prorumperet. Vniuersum eius studium in formandis moribus versatur, oratione iam dulci & ardenti, vt verba eius mellis & lactis dulcedine delinita esse videantur. Vnde & melliflui Doctoris nomen apud omnes semper retinuit. *Ita ille in Dection. Concion. paup. cap. 35.*

CÆSAR BARONIVS

S.R.E. *Cardinalis illustriss. Ecclesiastica Historia scriptor.*

BERNARDVS, *ait*, Vir verè Apostolicus; imo verus Apostolus missus à DEO, potens opere & sermone: Illustrans vbique & in omnibus suum Apostolatum sequentibus signis: vt plane nihil minus habuerit à magnis Apostolis. Hic viuens iam centum sexaginta Monasteria vbique terrarum erexit. Sed ista minora censenda respectu illorum, quæ extra claustra in diuersis Orbis Ecclesiis, potissimum verò pro Romana est operatus
B Ecclesia. Qui & apud Imperatores, Reges, aliosque Principes pro omnium subleuatione, atque ipsorummet Principum salute tot tantaque peregerit. Quique dicendus sit, totius Ecclesiæ Catholicæ ornamentum, simul ac fulcimentum: Gallicanæ vero inprimis Ecclesiæ prædicandus sit summum decus, summa gloria, summa felicitas. Cuius memoria felicissima in benedictione, & sanctificatione ad morum informationem & disciplinã, & in condemnationem hæreticorũ in S. Ecclesia iugiter perseueret. *Ita Baron Tom. XII. Annal. Ann. 1153.*

HIERON. PLATVS SOCIET. IESV

Lib. de Bono status Rel. vbi vitam religiosam à voluptate, quæ è litteris & scientiis hauritur, commendat.

QVid de BERNARDO dicemus, quem vere appellare possumus planè mellitum, qui spiritualibus documentis scatens, iisque optimis, ac perfectissimis, id etiã præcipuum habet, vt ita scripturas sacras in suum stylum immisceat, & contexat, vt vel ipse scripturæ verbis lo-
C qui, vel scriptura ipsius ore sonare videatur, quæ res vnà cum lepore grauitatem quoque ac vim habet mirabilem? *Libro 3. De bono statu Relig. cap. xt.*

IDEM PLATVS LIB. II.

De Bono status Relig. cap. 30.

BERNARDI certè in Ecclesiam beneficia vniuersam vix æstimari possunt. Is enim in tetro illo schismate aduersus INNOCENTIVM ita elaborauit, vt verè dici possit, illius vnius opera & auctoritate tandem esse sublatum. Primum enim Gallias ei solus coniunxit cum Stampensis Synodus ad hanc rem ex omnibus Episcopis, & Rege, & Principibus conflata omne suum iudicium in illius iudicium reiecisset. Deinde Henricum Angliæ Regem idem conciliauit, & quidem renitentibus & aduersantibus omnibus prouincialibus Episcopis: deinde Germaniam quoque omnem. Postea venit ad Pisanum Concilium, quo omnes Occidentales Episcopi cõuenerant; cuius actis omnibus de rebus grauissimis &
D maximis, non solum interfuit, sed etiam quodammodò præfuit, cum scilicet ad eum omnia referrentur.

Exinde cùm Burdegalensis Ecclesia perditorũ hominum factione agitaretur, & pluribus iam locis legitimi Episcopi pellerentur, ipse à Pontificis Nuntio Carnotensi Episcopo excitus, flammam illam oratione, miraculis, auctoritate extinxit. Post quæ ad Vrbem Romã publicis calamitatibus afflictam Pontificis, pluriumque Cardinalium litteris euocatus, publica disputatione Rogerium Siciliæ Regem confutauit: tum Petri Leonis Antipapæ partes ita consilio ac sapientia debilitauit, vt ille ab omnibus desertus, ad extremum miserrimè perierit.

Quid? Petrum Abailardũ hæreticũ doctrina atque eloquẽtia præfidentem, cũ iam vix esset qui resistere posset, quomodo primũ in priuato congressu, deinde in Senonensi Concilio abiecit? Mox Gilbertum Porretanũ, cuius item celabre nomen erat, quomodo in Concil. Rhemensi conuicit, adeò vt ipsemet errorem suum palam condemnaret? Deinde Henricum apostatam, qui Tolosanam diœcesim impietate sua infecerat, & inficere pergebat, solus ipse fudit ac fugauit, ex qua fuga retractus in vinculis, atque Episcopo traditus est.

Quid alias eius peregrinationes referam, modò Mediolanum, modò Genuam, modò ad Galliæ Regem, omnes pro arduis Ecclesiæ negotiis, omnes etiam cum felicissimo exitu. In his autem itineribus, quæ ad eum vbique causæ deferebãtur, qui concursus fiebant, cum perpetuò eius domos euntium & veniẽtium, ac sese inuicem comprimentium multitudine compleretur? Fructus verò qui ex eius concionibus ad populum existebat, ne cogitari quidem potest: quam innumerabiles videlicet ex vitiis ad bonam frugem se receperint, quàm multi dissidentes, sint eius oratione reconciliati, quàm multi ex Sathanæ faucibus erepti, cum quocunque ille accederet, diuini amoris faces inijcere videretur: quod vel ex eo apparet, quod præter eos qui illius operâ ad alios religiosos ordines se è sæculi vanitate recipiebant, nunquã ille Clara-vallem redisse dicitur, nisi magna stipatus caterua nouitiorum, quos illius sermones in tere Domini compulerant; & quidem fermè Theologia & eloquentia, tum etiam nobilitate insignium: inter quos Henricum numerant Franciæ Regis germanum fratrem, & alterum Heruĕum nomine, ex sanguine item regio. *Hæc Platus.*

FRANCISCVS RIBERA
Societ. IESV, *Nobilis scripturæ Interpres.*

BERNARDVS, *inquit*, suauis, acutus, pius, elegans, eloquens, incendia excitans, religiosæ vitæ & veræ sanctitatis. *Proœm. Comment. in Malach. n.12.*

CAROLVS REGIVS, SOC. IESV,
in Oratore Christiano, vbi inter duces ac patronos è S S. Patribus Concionatori deligendos numerat.

S. BERNARDVM & eius Opera, quæ maximè pietatẽ & sanctimoniam Viri redolent, & absolutissimas eius virtutes; præter suauissimam eloquentiam, quam ore fundit, vt apis mellisflua, & sententias, quas ex plenitudine cordis eructat, sapientissimè digestas, & ipsius scripturæ vocibus expressas. *Ita ille in Orat. Christ. lib. 3. cap. 10.*

BELLARMINVS S.R.E. CARD.
& Orthod. fidei propugnator inuictiss.

S. BERNARDVS Abbas Clara-vall. Vir planè Apostolicus, & non minus gloriâ miraculorum, quam sapientiæ splendore illustris; &c. *Lib. de script. Eccl.*

IDEM. B. BERNARDVS pluribus miraculis claruit, quam vllus Sanctorum, quorum vitæ scriptæ exstant. nam, &c. *Tom. 2. Controu. lib 4. cap. 14.*

IVSTVS LIPSIVS, ERVDITIONIS
primæ, iudicii maximi, Regius Professor; & historicus annis pluribus Louanii; scriptis eruditissimis iam pridem orbi notus; rex in mansuetiori maximè Musarum Regno.*

* His eum titulis ornat Drexelius in Aurifodina p. 1. c. 4. & p. 3. 93.

Is ergo rogatus ab Auberto Miræo, nunc Decano Bruxellensi, quosnam potis. è Patribus formandis ad mores concionibus iudicaret legendos, sic respondit.

ROgas quos legere ad hanc rem suadeam. Egone? Extra meum campum, & velut oleas me ducis: tamen liberè, & quia inspexi etiam sacrorum illos Aucto-

A ret, dicam; Mihi inter omnes Græcos placet CHRYSOSTOMVS lectus, qui copiam, varietatem, figuras, & flexus sermonis dabit: denique & ornamentum grande: & quod plausus mouet, similitudines, atque imagines, quibus scatet. Inter Latinos BERNARDVS me capit; & vsum habet excitandi, ob acrimoniam vbique & calorem: tum etiam docendi, atque imprimendi; ob sententiarum acumen, quas crebro & salubriter miscet. *Ita Lipsius cent. 3. ad Belgas. Ep. 49. ad Aubertum Miræum.*

P. CLAVDIVS AQVAVIVA
V. Præpositus generalis Societ. IESV.

Quanti is BERNARDVM *& scripta eius fecerit, testantur qui Virum propius nouerunt. Sed & Epistola ipsius Parænetica, aliaque quæ literis mandata reliquit, spiritu & pietate plenissima abundè docent.*

MEmini (*ait Ioannes Bourghesius Soc.* IESV *Theologus*) cum Romæ non vnus, neque dubius Auctor narraret, Euerardo Mercuriano* vita functo, cum ad noui Præpositi creationem conuentus haberetur, ac comitia de more celebrarentur; in iisque inter Præpositos

* Is fuit quartus Præpos. Soc. IESV.

B Prouinciales extremum & ætate & ordine locum obtineret Pater AQVAVIVA; tamen vnanimi ferè Patrum consensu delectum fuisse, non sine Numine, & beatissimæ Virg. Mariæ in eum propensæ voluntatis aperta significatione. Patrem certè *Claudium Matthæum*, Prouinciæ Franciæ Prouincialem, magna sanctitate Virum ferunt, ea, quæ præcedebat electionem, orationis horâ, intentius precantem, hoc cœlitus immissum habuisse visum, quo sanctissima Dei Mater, vna cum S. BERNARDO Abbate Clara vallensi ad ipsum Patrem CLAVDIVM AQVAVIVAM de cælo delaberetur; tum veluti medium ab iis assumptum, ad cælestem Christi Domini Saluatoris thronum fuisse deductum, illique cum prece & gratia oblatum, commendatione dignum, qui suæ Societatis huius minimæ clauum teneret, summamque eius loco ac nomine gereret Præfecturam, quibus benignissimo vultu Saluator annuerit; Patrique Aquauiuæ suam sit elargitus benedictionem. Coluit certè Beatam Virginem & S. BERNARDVM præcipuo cultu, eosque in omni re dubia præcipuos sensit adiutores. *Ita Auctor illo*
C *lib. cui tit. Societas* IESV *Maria Deip. sacra. cap. 54.*

Vt de cæteris taceam: hoc certè spiritum & indolem BERNARDI in ipso luculenter ostẽdit, quod Sicut BERNARDVS oblatas sibi non semel amplissimas dignitates ac Præsulatus, veluti Mediolanensem, Rhemensem, Ianuensem aliosque constanter repudiauit*, Sic & CLAVDIVS delatum sibi à CLEMENTE V[illegible] Summo Pontifice Archiepiscopatum Neapolitanum summa contentione precum & lacrymarum deprecatus est; malens in suscepto vitæ genere, aut quouis abiectissimo munere in Societate mori: quam ad quemuis dignitatis gradum promoueri.

* Vit S Bern. l. 1. c. 14. & l. 2. c. 4.

Vid. eundem Bourghesium in Iubilæo Societ. pag. 150.

B. ALOYSIVS GONZAGA;
Societ. IESV.

HVnc *quotidie aliquid ex* BERNARDO *legere solitum scriptor vitæ significat.* Cum aliquando, *ait*, vnà cũ suis sociis in solario lintea, quæ è lauatrina eò delata aduerant, complicaret, rediit in memoriam, nihil se eo
D die, vt quotidie soleret, in D. BERNARDO legisse. Subitò ergò, postquam aliquamdiu id egerat, cupiditas suæ pietati satisfaciendi, &c.

Virg. Cepar. in Vita Aloysii Gonzagæ lib. 2. c. 9.

Vnde & lectionem tam sibi in vita iucundam neque morti vicinus omisit. nam in morbo, qui illi postremus fuit, BERNARDVM adeò carum habuit, vt quotidie aliquid ex eius in Cant. sermonibus sibi prælegi curaret: *Ibid. lib. 2. c. 32.*

CORNELIVS à LAPIDE SOC. IESV
Eximius Script. Interpr.

BERNARDVS vbiq; melleus & igneus melleam & igneam Lectori aspirat sapientiam. in c6 Prou. v. as.

IDEM S. BERNARDVS lacte B. Virg. ab eadem aspersus fertur in dicendo & scribendo lacteus & mellifluus euasisse; præsertim vbi de laudibus Verbi Incarnati, & B. Virg. agit. Vnde & mire delectabatur Hymno illo, SALVE Regina, Mat. miser. quem composuit Herman. Contractus Comes de Vernigem Monasticen professus in Monasterio S. Galli, sub Ann. Dom. 1040. quemque sub vesperam passim in Ecclesiis ad honorem B. V. decantari audimus. Ideoque Canonici Spirenses, S. BERNARDO Spiræ Ecclesiam B. Virg. ingrediente Hymnum hunc decantarunt, ipsomet S. BERNARDO ter positis genibus succinente, O clemens, ô pia, ô dulcis Virgo Maria. In cuius rei memoriam hæc ipsa verba tribus æneis incisa laminis iisdem locis humi positis, etiamnum Spiræ visuntur. *Ita Cornel. in 1. cap. Cant. v. 2.*

HIEREMIAS DREXELIVS,
Societ. IESV: *Libris ad inflammandos piis affectibus lectorum animos, singulari stylo & eruditione scriptis, notissimus.*

BERNARDI Effigiem videre cupis? scripta intuere. Verbis disertus, sententiis venustus, rebus abundās, sensu ac succo meliore plenus, neruo dicendi lacertosus, eloquio suaui, & mera pietatis mella stillans assiduè, veritatis semper amantissimus. Superi! quam ille delectat, docet, stringit, mouet, persuadet, expugnat! Eam sui imaginem scribendo efformauit, vt illi Ambrosianum illud ex asse conueniat. Laureatus spiritu scriptis coronetur suis. Quinque considerationum Libros ad Eugeniũ scriptos aperio. Tu tolle, lege, ac vide.... liceat dicere in scripto hoc Bernardus superauit seipsum. Nam modo cautum Oeconomum, modò sollicitum Patrẽ familias, modò fidelem monitorem, modò serium Præceptorem, iam Ascetam, iam Ethicum, iam & Politicum, nunc Philosophum, nunc Consiliarium, nunc Theologum agit.

NOTA, Illustre prorsus scriptum à multiplici eruditione. Hoc vnum in tot Bernardi scriptis miserum, Bernardo multa tribui, quæ Bernardi balsamum planè non oleant. Sed illud ad rem nostram in Bernardo maximè laudē, quod sacram paginam non solum assiduissimus legerit, sed eā in suas scriptiones ita excerpserit, vt Bernardi calamus fluxu pene continuo diuinum instillet liquorem.

Ita Drexel. in Aurifod. lib. 1. c. 7.

LVDOVICVS XIII.
Galliarum Rex Christianiss.

IN Diplomate eius Congregationi Fuliensi dato, pro fundatione Monasterii Fontani * *An.* 1618. BERNARDVS *vocatur* Grand & fameux Confesseur, Pere & Docteur de l'Eglise, Reformateur des peuples, Pacificateur des schismes, & dissentions, Patriarche de Religieux, operateur de merueilles, & deuot fauory de la Vierge.

Fontanense Castrum in quo S. BERNARDVS *natus est conuersum est in monasterium auspiciis Regis Galliæ Ludou. XIII. & attributum* FVLIENSIBVS Ord. Cisterc. *strictioris Obseruantiæ. Vide* Menolog. Henriq. 28. *April. vbi Originem Fuliensium describit Auctore* Ioanne Barrerio, *qui sibi suisque miram vitæ austeritatem indixit. Cœpit Anno* 1583. *Obiit autem Romæ Anno Iubilæi* 1600. *famâ magna sanctitatis illustris. Porrò de constructione Monasterii Fontanensis vide idem* Menolog. 20. Aug. *vbi inscriptiones* Lapidum fundamenti S. BERNARDO *dedicatorum digna quæ legantur in Libris, cum suis locis legi & videri nequeant.*

MAXIMILIANVS SANDAEVS
Societ. IESV *Doctor Theologus.*

NEc te silebo Abbatum decus BERNARDE, vbi illos celebro, qui à DEO docti, litterati, laboriosique omnibus sunt profundiores Theologi, &c.

Lib. III. *Theol. varia comment.* 17.

AD LECTOREM.

HActenus varia S. P. BERNARDI *Elogia ex Catholicis, & probæ notæ scriptoribus collecta produximus. Forte nunc etiam non displicebit mellifluo Doctori, aut potius studioso eius Lectori non ingratum fuerit, videre etiam quid alii quidam extra Catholicæ Ecclesiæ gremium errantes, & SS. Patrum aliàs haud æqui censores de* BERNARDO *sentiant.*

Nam etsi supereminens BERNARDI laus & gloria satis seipsâ constet, vt alienis ad commendationem sui testimoniorum fulcris aut adminiculis non egeat talibus præsertim, quorum robur adeò suspecta testium fide vacillat: tamen quia BERNARDI lectionem omnibus gratam video, (quod vix æquè in alio SS. Patrũ videre est) adeo vt homines alienis ab Ecclesia sectis & moribus addicti, permagni nihilominus BERNARDVM æstiment; non putaui ab re me facturum, si & his sedulam huius S. Patris lectionem, eorum verbis & exemplo commendem, quorum authoritate præcipue niti ducique videntur. Et vtinam seposito tantisper affectu præiudicioque legerent, quam facilè vel hinc solum ad saniorem mentem proficere possent! Sed & fidelibus Ecclesiæ alumnis hoc non inutile fuerit: nam licet hactenus allata è probatis Scriptoribus Elogia candido Lectori sufficiant: tamen nescio quid veritati ponderis & authoritatis ab hostium veritatis confessione proueniat. Eleganter ad rem monet Hieron. *Nunquam de Amicorum iudicio nos gloriari debere: illudque verum esse testimonium, quod ab inimica voce profertur: alioquin, si amicus pro te dixerit: non testis, aut iudex, sed fautor putabitur.* Ideò neque nos aduersariorum testimonia respuemus, vtpote quæ ab ipsis non amor aut fauor, sed ipsa vis veritatis quodammodo ab inuitis extorsit. Vnde *veritatis maximum argumentum est*, teste Chrysost. *cum quis inimicos in testimonium adducit.* Chrysost. ho. 82. in Ioan.

M. LVTHERVS.
In Colloq. Conuiuial. cap. de Patrib. Eccl.

BERNARDVS, *inquit*, omnes Ecclesiæ Doctores vincit: sed cum disputat in alium virum mutatur, ibi nimium tribuit libero arbitrio. Eiusdem de BERNARDO iudicium tale profert *Michael Neander.* Plus spiritus, vitæ, doctrinæ & fidei in paucis aliquot paginis D. BERNARDI reperitur, qui Philosophiam non attigit, sola scriptura contentus, quam adeo familiarem sibi fecerat, vt mera scripturæ verba loqueretur, quam in toto Hieronymo, qui linguarum, artium, Philosophiæ, antiquæ sapientiæ cognitione cunctis præstabat. Præfat. ad Gnomolog. Græcorum.

Idem NEANDER. *Eadem Præfat. compluribus* BERNARDVM *Elogiis celebrat.*

BERNARDVS, inquit, *γαλακτομελιγλύκιος καὶ θεοπίστως*, id est, melle ac lacte dulcior, ipsamque pietatem spirans. Ibid. *μελιγαλακτοῤῥόος*, melle ac lacte fluens. Rursum ibid. *μελίῤῥυτος* illa *χάριν βρύοντι*, *γλυκύζοζα* dulcissima gratia, melleflucns.

Et iterum eadem Præf. *ἡδυπνόως γραφόμενος*, id est, suauia dulcia ex Spiritus S. instinctu profluentia scribens.

MARTINVS BVCERVS.

BERNARDVM Virum DEI nominat. *In Lib. de concord. art. de Iustif.*

IOAN. OECOLAMPADIVS.

EXcellebat, *inquit*, BERNARDVS exactiore iudicio omnes suæ ætatis viros. *Citatur à Cutiberto Tonstallo lib. de verit. corp. Christ. in Eneb.*

PHILIPPVS MELANCHTON.

In Apol. Lib. Concord. seu Confess. August. art. 4. 5. & 27.

BERNARDVM à sanctitate commendat. Item Dominicum, & Franciscum. *Certè, si ita sentis, vt loquitur, destruis totam Confessionem Augustanam, facile id videre in Confessione Bernardina, (quam ex omnibus Bernardi Operibus diligenter & vtiliter texuit P. Theodorus Petreius Campensis Carthus. Colon. Alumnus) quæ in omnibus & singulis articulis Confessioni Augustanæ à diametro repugnat.*

IOANNES CALVINVS.

Audire etiam libet. Quid ille parcus aliàs Diuorum cultor & infrequens, de Bernardo sentiat?

BERNARDVS Abbas, ait, in libris de consideratione ita loquitur, vt veritas ipsa loqui videatur. *Lib. 4. Instit. cap. 11. §. 10.*

Quin non in istis tantum, sed & in cæteris suis libris similiter vera loquitur. Porrò in istis, quos tu laudas, Pontificem: vti Christi in terris Vicarium, Petri successorem prædicat: & vt supremum Ecclesiæ in terris Caput agnoscit: quod tu adeo non facis, vt potius tanquam Antichristum, filium perditionis, &c. calumnieris, & de gradu, quod in te est, deiicias.

IDEM Lib. 4. Instit. cap. 10. §. 17. BERNARDVM vocat pium & sanctum Scriptorem. *At si talis fuit, fuit vtique in fide & dogmatibus, quæ à vestris toto Cælo dissident: si vestra solum vera sunt, ergo nostra, quibus ille constanter adhæsit, falsa sint oportet: at quomodo tanta, quam ipsi non potestis inficiari, sanctitas cum falsa, imo vt vos vocare soletis, idololatrica religione consistere potuit? hic hæreo, vos me, si potestis, expedite. Certè apud me nulla vera pietas, sine vera fide & religione: hæc omnis sanctitatis basis & fundamentum est.*

DANIEL HEINSIVS ORATOR & Poeta excellent.

QVis, *inquit*, suauius Bernardo scribit? cuius ego meditationes, viuum Paradisi, ambrosiam animarum, pabulum angelicum, medullam pietatis vocare soleo. *Ita ille volum. Orationum orat. 3. mihi pag. 30. quem doleo non licuisse in priorem Testium & Præconum S. Bern.*

AD LECTOREM.

A*Vdiuimus S. P. & mellistui* Doctoris ELOGIA, *laudes, insignia. Quid si nunc etiam Elenchos, (reprehensiones, labes, dedecora) audiamus? Horret haud dubie ad has voces,* LECTORIS *animus; & mens fateor. Quid enim, in Viro vita tam innocentis, fama tam celebris, doctrina tam excellentis, in quo ipsa pietas, virtus, eruditio, quasi inito fœdere proprium sibi domicilium fixisse visa sunt: quid, inquam in illo, momus aliquis aut Zoilus, aut quiuis sycophanta reprehenderet? Certè non credebam ego, tam perfrictæ frontis, aut petulantis orís, aut cordis adeo vecordis reperire quenquam posse, qui* BERNARDVM *reprehenderet; nedum conuitiis aut maledictis incesseret. Sed hem. quis Domino ac Saluatore nostro sanctior, quis innocentior? (En vocem puræ & securæ conscientiæ testem;)* quis vestrum arguet me de peccato? *Et tamen inuenti sunt, qui atrocia illi crimina palam impingerent; qui voratorem, vini potorem, Samaritanum, dæmonum complicem, seductorem, ore blasphemo & plusquam sacrilego proclamarent. Gaude* BERNARDO, *si & in te maledici acuunt linguas suas sicut serpentes: nam venenum aspidum sub la-* A *biis eorum. Id si in te quoque plenis buccis euomunt, gaude tali ac tanto consorte.* Si Patremfam. Beelzebub vocauerunt, quantò magis domesticos eius? non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. *Stabis aliquando, (imò modo stas extra omnem teli iactum) in magna constantia, aduersus eos, qui te lingua maledica lacessere ausi sunt. Videbis turbatos timore horribili, & audies dicentes, Ecce hic est, quem habuimus aliquando in derisum, (quasi cultibus idololatricis, vanis obseruantiis & cæremoniis deditum, Antichristi mancipium, &c.) nos insensati vitam illius æstimabamus insaniam. Ecce quomodo computatus est inter filios Dei.*

Sed quorsum ista. Paucis accipe; ne diutius te suspensum teneam; Varia B. Patris ELOGIA *ex variis non orthodoxis tantum, sed & heterodoxis scriptoribus collegeram. Ac sanè mirabar; quin & mihi, aut ipsi potius sanctissimo Doctori gratulabar tam vnanimem omnium in eius præconia laudesque consensum, vt etiam vis veritatis, ipsa inquam, indubia ac intemerata Beati Viri virtus ac sanctimonia, omni maior inuidia, testimonium ab his extorsisse videatur. Sed ecce dum* Magdeburgenses illas Centurias *) vah putidos centones!) perlustro, inuenio, prophanum illud* B *vulgus, vbi de* BERNARDO *agunt, etiam* Mala eius opera, & Superstitiones; *quin &* Errores *longo ordine velut in classes digesta recensere. Commouebar grauiter animo, (non diffiteor) dum hæc cœpi legere; & tam effrenem in Bernardum contumeliam haud poteram concoquere. Sed dum perlego, mox bilis in risum soluta est. Vis & tu mecum ridere stolidos homines? ne pigeat quæ mox ex ipsis adferam, legere.* Nec *aliam à me nunc Apologiam expectes.* Nam *commemorasse tantum, sat refutasse erit. Malignitas & calumnia palam exposita, mox ipsa velut non ferens solis lucem, id est, veritatis & communis approbationis splendorem, euanescet. Quid verò tam ridiculum, quam quod malesani illi velut culpanda in* BERNARDO, *ac damnanda proponunt, quæ vera laudis gloriæque argumenta in* BERNARDO *semper hactenus fuerunt, sunt etiamnum, eruntque perpetuo, maleuolis frustra reclamantibus. Tan-* C *tum abest, vt* BERNARDI *dignitatem aliquatenus minuere illa censorum istorum* (Centuriatorum) *censura debeat, vt etiam magis augere. Est enim argumentum recti, malis (quidni iam dictis?) displicere. A malis vituperari hoc demum laudari est. Sed iam ad patientiam temet Lector, accinge. Quis enim virulenti oris ructus (probra in viros SS.) audiat legatue sine stomacho?*

MALA OPERA ET SVPERSTITIOSA BERNARDI iuxta censuram Magdeburgensium.

Centur. X I.

CVm adolescens in se ardorem libidinis sensisset (neque enim castitatis donum ipsi datum erat) idque D ex cuiusdam puellæ introitu, mox stagno aquæ gelidæ insilit, atque tam diu in ea permanet, donec penè exanguis efficeretur; hoc modo sibi volens comparare quod cælitus non habebat. Rectius regulam Apostoli secutus fuisset. (NB.) *melius est nubere quam vri.*

Ignosce Lector, si hic præter propositum, & quasi immemor promissi, nonnihil indulgeam animo meo: & paucis perstringam Centuriatores illos malesanos BERNARDI *Censores; Longum nimis foret, id facere per singula; hic tamen non possum quin breuiter respondeam stultis secundum stultitiam suam. Ergone, boni Viri, adolescentes (cum sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sit ab adolescentia sua) mox vbi carnis ardores & lenocinia senserint, neglectis aliis remediis domandæ carni & lasciuiæ idoneis, protinus ad nuptias conuolabunt, vxores ducent, liberis aut libidini potius operam dabunt? Nempe hoc vobis est,* melius est nubere quam vri. *Quid angeris beate Apostole, quod sentias aliam legem in membris tuis repugnantem legi mentis tuæ?*

* Per Angelum satanæ intelligunt tentationem carnis, intelligunt meliores interpretes.

cur stimulo carnis te vexari, aut ab angelo sathanæ te colaphizari quereris? Facile & expeditu rei illa remedio constat. Ecce hi Viri diuini Spiritus in te loquentes arcanum melius te ipso nouerunt. Non est cur castiges corpus tuum, & in seruitutem redigas; aut cur membra tua, quæ super terram sunt, longo & graui martyrio crucies. Ecce in promptu remedium, Nubere potius elige, quam vri. O Viros Apostolicos! nempe quales non è Christi, sed Epicuri (Lutheri) schola prodiere. Ille commendat Eunuchos, qui se ipsos castrauerunt propter regnum Dei. hi ruptis continentiæ repagulis & virtutis desperatione, tanquam rei impossibilis, lasciuæ carni laxant habenas, & ad primum morbi sensum protinus extrema & desperatorum remedia porrigunt, quæ mitioribus & lenioribus pharmacis facilè propulsari poterat.*

At donum castitatis non habebat. Sed unde vobis hoc innotuit? Quis ille vestrum cardiognostes, qui hoc perspicere potuit? Nimirum ex vestra natura cæteros fingitis similes illi.

Hieron. aduers. Vigilant. cap. 1.

Dormitantio, nulli credentes pudicitiam: imò ostendentes, quam sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur. *Cæterum donum castitatis in* BERNARDO *inficiari velle, hoc certè erit lumen meridiano soli adimere. Mille testes, & ipsum vitæ eius curriculum castè prorsus & inculpatè transactum vos mendacii arguent. Vidistis quam præsentes illi occasiones non semel fallax dæmon ingesserit, quas tamen* BERNARDVS, *haud dubie Dei dono, liber & illæsus euasit. Meliorem ille nempe ducem doctoremque secutus, nouerat quidem optimè, quod non posset esse continens, nisi Deus daret: sed interim occasionum fugâ sensuum custodiâ, & seueriori carnis disciplinâ donum diuinitus obtineri, & obtentum conseruari non nesciebat.*

Aliter verò Megalandro scilicet illi vestro visum est. Nec dubitauit quod sensit, verbo & exemplo docere. Quid mirum si vos, qui tanto parente & præceptore gloriamini nihil ab eo diuersum sapiatis ac scribatis? Sed ecce, quid impurus ille leno ad Archiepiscopum Moguntinum ALBERTVM II. Brandeburg. *Eundemque S. R. E. Cardinal.*

Teste Serario in Mogunt. lib. 5. pag 890.

quem ad incestas nuptias prouocare ausus est, impudenti calamo velut ebrius effutiat. Horribile est, *inquit*, si vir sine vxore in morte inueniatur, nisi minimum seriò proposuerit inire matrimonium. Nam quid respondebit, si Deus interroget, virum te creaui, qui solus esse non debuit, sed cum vxore, vbi igitur est vxor tua? *Ergone tu securus ad Iudicem perges, quia tibi Catharinam sociasti, monachus monialem? O nobile par coniugum, quod vel solo aspectu Iudicem iratum delinire possit! An non times potius, dicendum tibi, Monachum te professus es, qui solus esse & manere debuisti, quid tibi cum fœmina, & tali quidem, quæ & ipsa viri commercium nescire debuit? Nec claustrum nec cælum tales fert monachos; non tales admittit moniales. Qui manumissa ad aratrum, retro respiciunt, non sunt apti regno Dei. Fatuæ virgines audiunt, Nescio vos, quid audient fatuæ & votifragæ moniales?*

2. Ipse factus monachus, suis fratribus germanis, quos sex habebat, itidem persuasit: & vni quidem inter eos, qui iam maritus erat, & filias ex coniuge susceperat. Persuasit fratrem, consensit & coniunx, efficaci satanæ illusione impulsa, vt ille quidem monachus, illa monialis efficeretur. Præterea multos alios verborum illecebris eodem modo persuasit abdicare coniugibus, paruis liberis, & Cistercieosium monachorum ordinem acceptare, *libro 1. vitæ cap. 3.* Et cuidam ducissæ Lotharingiæ vt monasticam viueret vitam autor fuit, *libro 1. cap. 15.*

Quin pariter accusetis & Christum, quod Matthæum sedentem in telonio, Petrum & Andream; Iacobum & Ioannem piscantes in mari vocauerit; & quod hi relictis retibus, Patre, & omnibus sequuti sunt eum, & dicunt. Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, &c.

3. Iustum honorem suo corpori non attribuit, sed tantopere afflixit, vt sub onere concidere videretur sæpius. Nam vigilauit supra quam homini possibile est, & conqueri solitus est, nullum tempus se peius collocare, quam in quo dormiebat. Deinde ieiuniis, frigore, labore assiduo ventriculi vim ita fregit vt cibum assumptum adhuc crudum continuo regereret. *libro 1. cap 7.*

4. Orabat stans die nocteque tamdiu, donec pedes corporis molem præ inedia ferre non possent, & pedes intumescerent. Cilicium ipsam carnem vestiuit. Cibus erat lac cum pane, vel pulmentum. Vino rarissimè vtebatur, eoque modice, aqua frequenter. Nocturnis diurnisque laboribus sese supra vires excarnificauit. Et quid multa? tantus sui corporis fuit carnifex, vt aliis solo anhelitu adeò esset molestus, vt solus habitare cogeretur. *libro 1. cap. 8.*

Non placet vobis mortificatio seu castigatio corporis sui, alias hominibus sanctis & ipsis S. litteris tantopere commendata: nimirum durus est vobis hic sermo. Qui amat animam suam perdet eam. *Item*, mortificate membra vestra, &c. *Illud vobis capiu facilius.* Nemo carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam. *Sed quid accusatis Virum sanctum tunquam nimio rigore corporis se fecerit inutilem? Quin pergite legere, vnde hæc subdole & mutile excerpsistis. Quid enim (inquit vitæ Scriptor) si voluit sapientia Dei per infirma potius hominis illius tot tantaque confundere fortia mundi? Quid vero aliquando pro qualibet infirmitate eius remansit infectum, quod per eum secundum datam sibi gratiam fieri oporteret?*

Quis enim nostra ætate, quantumuis robusti corporis, & accurata valetudinis tanta aliquando fecit, quanta iste fecit & facit moribundus & languidus ad honorem Dei & sanctæ Ecclesiæ vtilitatem. v. cætera. & paulo post. *Porro si nimietas in eo reprehenditur sancti feruoris, habet certe apud pias mentes,* (non impias & improbas) *excessus iste reuerentiam suam quia quicunque spiritu Dei aguntur, multum verentur in seruo Dei reprehendere nimium istam nimietatem, &c.* v. lib. 1. cap. 8. nu. 40. & 41.

5. Diuitias & comitatum, tanquam retia diaboli, in sorore germana non secundum scientiam detestatus est. Nam cum ad Claram-vallem eius videndi causa venisset aliquando, colloquio & aspectu eam non est dignatus; tantum quod comitatu aliquo venisset: quam tamen verè piam fuisse, res ipsa testatur. Dixit enim ad fratrem Andream, à quo durius increpabatur: Etsi peccatrix sum, pro talibus Christus mortuus est. Quia enim peccatrix sum, idcirco consilium & colloquium bonorum requiro. *libro 1. cap. 6.*

6. Sorori, cum à viro eam separare non posset, omnem mundi gloriam, & in vestitu cultum exquisitiorem interdixit, & ad vitam prorsus eremiticam illam hortatus est. *libro 1. cap. 6.*

Siccine & hic vobis accusandus venit Bern. cur non & Apostoli ambo, Petrus & Paulus? ille sic vult institui mulieres. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indum. vestimentorum cultus, sed qui absconditus sit cordis homo. *Alter hoc modo.* Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa. &c *Vtrasque vero non monachas instituit, sed maritatas. De vita eremitica non meminit Bern. Sed matris illi exemplum commendauit.*

1. Petr. 3.
1. Tim. 2.

7. Hostiæ inclusæ in monstrantia (vt vocant) extra vsum vim sanandi attribuit: quæ fœdissima idololatria est. Nam quendam non procul à monasterio veneficiis ab vxore adultera grauissime excruciatum, ad altare duci iubet, & capiti eius superponit, vt hoc modo panis ille incarceratus ipsum liberet sicut & factum efficaci illusione sathanæ. *libro 1. cap. 11.* Coluit Deum Maozim, ad nouissimum vitæ suæ articulum. *libro 5. cap. 1.*

Vah impia & blasphema ora, quibus contundendis nulla saxa sufficiant. Deum in Eucharistia verè præsentem, idolum faciunt; & BERNARDVM *idololatram. Sed quæ conuentio Christi & Belial? quæ participatio à tam eximiæ sanctitatis, & diabolicæ potestatis? Dæmon ipse virtutem sacramenti agnouit, hi velut magis obstinati dæmone, nolunt agnoscere: imo audent ridere & contemnere. Sed Deus non irridetur impunè. Iam bene, quod Missam, & Dei in sacrificio præsentiam* BERNARDVM *ad finem vsque coluisse testamini. Nimirum non pœnituit; non resipuit, nihil mutauit, aut retractauit; itaque in tali cultu & vixit, & mor-*

& mortuus est; semper nihilominus indubia sanctitatis indicia praeferent, at quomodo id vnà cum falsis & superstitiosis cultibus consistere potuit?

8. Monasterium extruxit Fusniacum in Laudunensi territorio, vbi muscas excommunicauit, non ridiculè tantum, sed etiam impiè, c. 12.

Vere impii, qui piissimum & sanctissimum Virum impietatis arguitis.

9. Leodii sese Imperatori Lothario opposuit, poscenti ius inuestiturae ab Innocentio, qui eo venerat, Papae tyrannidem contra Imperatorem defendens. *lib. 2. cap. 1.*

Quantò pius ille & prudens Imperator his Censoribus religiosior? Acquieuit enim sano Bernardi consilio; & sacrorum curam Pontifici reliquit. Cur non & Samuelem aliosque Prophetas arguunt, quod Reges Sacerdotum iura ac munia vsurpantes increpauerint?

10. Monachos otiosos alibi etiam sedulo seminauit; ne scilicet otiosi ventres humano generi deessent ad fruges insumendas idonei. Sic in Britanniam examen monachorum introduxit, & iuxta Nannetum residere fecit opera Comitissae Ermengardis. *lib. 2. c. 6.*

Grauissima in Virum sanctum contumelia. Nemo Bernarde laboris auantior; nemo sic otium & desidiam detestatus. Vitam & scripta eius consulite. Sed in monachos & homines Deo dicatos sic vobis debacchari libet: cur non & in illos, qui super muros Israel custodes constituti tota die & nocte non tacebunt laudare nomen Domini. Hic certè finis & scopus BERNARDO *propositus in constituendis tot monachorum collegiis. Et quidem felices admodum ac beatos sese arbitrati sunt Reges ac Principes, Vrbes ac Prouinciae, quando è* BERNARDI *disciplina de Claravalle Monachos in suis ditionibus obtinere potuerunt. v. Vit. lib. 1. c. 13. At nunc bellè scilicet res pro voto vestro, & vestri similium geritur; cum expulsis & dissipatis passim Monachis, Principes quidam, aliaeque Harpyiae bona Monasteriorum adserapiunt, & abligurium: nisi quod vos quoque pessime habeat, ex bonis hisce nihil, aut non satis pro voto deriuari in vestros seu Ministrorum vsus & subsidia: Hinc mirum quotidiana apud vos querimonia, ex bonis olim Ecclesia destinatis saginari Principes & aulicos: ministros (verbi Dei si Dis placet) cum fame luctari.*

11. Acerrimus propugnator Sedis Antichristi fuit. Cum enim Aquitaniae Comes ab illa defecisset, non solum supplicans rogauit, vt cum ea in gratiam rediret: sed etiam hostia, quam suo Deo Maozim antea obtulerat, in patina collocata, extra templum adiit, interminans exitium, nisi Pontifici reconciliaretur, & reliqua Antichristi Romani membra, quae exterminauerat, in integrum restitueret. lib. 2. cap. 6. Ranulphum Ducem ad committendum praelium cum Rogerio Rege Siciliae, pacem detrectante adhortatus est, pro defensione Innocentii II. promittens ei & triumphum victoriam. *lib. x. cap. 7.*

Tantum non rabie & furiis agi videmini, vbi de iure & honore Pontificis agitur: Sed rumpatur inuidia, non ruet Sedes Apostolica: fundata enim est supra petram; & portae inferi non praeualebunt aduersus eam. En quo spiritu agantur impii illi & turbulenti; non vtique charitatis & pacis, sed dissensionis, & contentionis. Authores & fautores schismatis laudant, Bernardum pacis & vnionis reformatorem calumniantur. Sed nonne Deus praedictionem Bern. confirmauit euentu, & vnà caussam Pontif. asseruit? v. loc. cit.

12. Iussu Romani Pontificis anno 1147. in Germania praedicauit, expeditionem esse suscipiendam Ierosolymam versus (quod crucem praedicare vocant Historiographi) aut ad liberandos fratres: aut vt suas pro illis animas ponerent, in poenitentiam & remissionem peccatorum suorum.

Mirum si Moyses & Iosue horum dentes effugiant, quod tam numerosum Israelitarum exercitum ad terram promissionis occupandam duxerint. Nempè, à Saracenis, Turcis, & infidelibus mallent occupari terram illam & loca sancta Christi vestigiis pressa, quam à Christianis recuperari. Cur alias culpant, conscribi Christianorum exercitus ad eam recuperandam? An fortè non ferunt id fieri auspiciis Pontificis? tantum nempe eius odium est. An fratres liberare velle flagitium est? Culpetur & Abraham, eruens Loth fratrem suum de manib. quinque Regum. Arguatur & fortissimus heros Iudas Macchabaeus pro liberatione fratrum tam generose decertans. Sed nonne Deus innumeris per Galliam, Germaniam & Belgium miraculis, hanc praedicationem confirmauit? Satanae ea velle adscribere, id verè satanicum foret.

Vita S. P. Bernardi.

13. Coluit Deos alienos adseruatione Reliquiarum. Ita cum Romae aliquando esset, Caesarii cuiusdam Martyris ei exhibitum est caput, vt inde tolleret quod vellet. Tulit igitur dentem vnicum, non exiguum suorum laborum fructum se assecutum existimans. Quem cum ex mandibula quidam suorum fratrum cultellis effringere non possent, dixit Bernardus: orandum nobis. Nec enim habere possumus, nisi Martyr ipse concedat. *lib. 4. cap. 1.* Eodem modo ab Hildegarde anno 1148. postulauit partem reliquiarum S. Ruperti. Chron. Hirsaug. Papiae daemoniacam quandam ad templum Syri, quem sanctum hoc genus hominum vocat, duci iussit, vt eius ope liberaretur. *lib. 2. cap. 4.*

Honorauit merito sanctorum Martyrum exuuias, in quibus diuina virtus & misericordia singulariter resplenduit, quod vi orationis exemit dentem, quem vis manuum non potuit, hoc vobis de praestigiis suspectum est? O calumniatores!

14. Monasteria plura, quam credibile ferme est, extruxit. Refert enim author qui postremum vitae eius librum conscripsit, illum 160. monasteriorum patrem esse. *lib. 5. cap. 2.*

Scilicet hoc grande nefas & morte piandum. Ille extruxit, at vobis destruere solemne. Fundatores reprehenditis. Vastatores laudatis. Nempe malignum hic genium, & ingenium vestrum agnoscimus. Nam & Diabolus videbat & inuidebat felicibus Ord. Cister. progressibus: Claravallense Monasterium velut scholam virtutis & pietatis ferre non poterat. Hinc etiam praesente Pontifice inuadens Monachum quendam turbas ciebat. &c. Irritae tunc quidem conatu; sed nunc admodum profecit, nactus vos tam egregios administros & cooperatores.

ERRORES BERNARDI
iuxta Centuriatores.

15. Nullum religiosum in desideria carnis posse incidere existimauit: aut si incidisset, non vere esse religiosum, quod sicut à sacris literis alienissimum est, ita ipsis etiam monachis, ad quos talia ebucciare solitus est, seminarium quoddā desperationis prae se ferre visum est. *lib. 1. cap. 6.*

Mendaciter & fraudulenter agunt, hinc accusando Bern. Qui pro sua eximia sanctitate & innocentia vitae similem perfectionis amorem suis instillare studebat. vide loc. cit.

16. Veritatem expiscatus est à mortuis. Nam cum Satan in specie Galdrici auunculi nuper defuncti ipsi appareret noctu, quaesiuit ex illo, quid illa acerba & repentina commotio antequam expiraret, sibi voluisset? Respondit nequam spiritus, duos cacodaemones se in puteum voluisse praecipitare profundissimum & inde turbatum: sed B. Petro accurrente liberatum fuisse. *lib. 1. c. 10.*

Mera calumnia.

17. Per Missam, precationes ad Deum, signaculū crucis, Item patinam impositam capitibus obsessorum censuit satanam posse eiici. Quibus omnibus vsus est Mediolani apud mulierem quandam, quam spiritus nequam diuexabat. Inter alia etiam hostiam patinae imponens, eius capiti superimposuit hisce verbis: Adest inique spiritus, Iudex tuus; adest summa potestas, iam resiste si potes. Adest ille qui pro salute nostra passurus inquit: Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. In eius igitur potestate praecipio tibi, vt ab hac eius ancilla egrediaris *lib. 2. c. 1.*

Aquæ benedictæ vim eiiciendi dæmonia attribuit, si obsesso in os infunderetur. *lib. 2. c. 3.*

En redeunt nos Pharisæos & Scribas. Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? & in Beelzebub Principe Dæmoniorum eiicit Dæmonia? Non fert Dæmon Missam, Crucem, aliasque res sacras, æquo non ferunt hi noui Pharisæi. Vide ergo quo spiritu agantur, eo vtique, quo cum tam belle conspirant.

18. Chartulæ appensæ collo dæmoniacæ, cui hæc verba inscripta erant, In nomine Domini nostri Iesu Christi præcipio tibi, dæmon, ne hanc amodo mulierem præsumas attingere; vim tribuit propulsandi sathanam, ne rediret ad vasculum quod prius obsederat. *lib.* 2. *cap.* 4.

Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & omnem potestatem inimici. Apostolis & huic viro verè Apostolico huiusmodi potestatem datam, nemo sapiens inficiabitur.

19. Ad Comitem Aquitaniæ apud Perteniacum dixit: Quicquid extra Ecclesiam eamque Romanam est, illud necessario iudicio Dei interire, sicut ea quæ extra arcam fuerunt in diluuio absorpta sunt. Accommodauit ibidem exempla Dathan & Abyron ad Romanam Ecclesiam, qui ab ea deficerent; non auferre impune. Item: qui Papam Romanum Antichristum persequitur, hunc ipsum Dei filium persequi. Cæterum semel atque iterum eundem Comitem monuerat, vt Romano Pontifici Innocentio II. reconciliaretur, & Episcopos, præsertim Pictauensem Sede pulsos loco restitueret. Quod cum se facere posse negaret Comes, post cultum exhibitum Deo Maozim, hostiam patinæ imponit, Comitem foris stantem tanquam excommunicatum aggreditur verbis minacibus: Supplicauimus tibi (inquiens) semel atque iterum, & tu nos spreuisti. Ecce processit ad te Filius Virginis, qui est caput & Dominus Ecclesiæ, quem tu persequeris &c. Romanum Pontificem ab ipso Deo eligi censuit. *lib. 2. cap. 6.*

Comes quantumuis pertinax, & quasi spirans minarum ac cædis in discipulos Domini, tamen oratione Bernardi, imò virtute Venerab. Sacramenti perculsus animo, corruit in terram velut exanimis. At vbi iussu Bernar. dissurrexit, compunctus statim resipuit, & ad nutum Bernardi nutumsese paratum obtulit. Maior Centuriatorum pertinacia & cæcitas non sinit eos Dei manum hic agnoscere.

20. Animabus morientium putauit cultum Dei Maozim prodesse. Nam cum Episcopus Malachias in Claraualle vitam finiisset, pro eius transitu missam fecit. *lib. 4. cap. 4.*

Putauit, nec errauit: nam ita sensit & docuit cum vniuersa, quæ non errat Ecclesia; Sacrificium istud rectè offerri pro viuis & defunctis. Ecce quot iam annis id factum, vti vos ipsi agnoscitis: & fiet vsque ad consummationem sæculi omnibus sectariis nequicquam frementibus, & frustra obstrepentibus aduersus ingeillud Sacrificium. &c.

21. Creaturis, vt aquæ, pani, nouam censuit conferri virtutem curandorum morborum: in quem vsum aquam consecrauit, vt hausta partum festinaret. Itemque panem, quo gustato nonnulli à febribus liberati esse dicuntur. Item panem benedictum à corruptione esse immunem. Item sali benedixit, & animalibus apponi iussit vt à lue præseruarentur. Ibidem.

Benedictiones ex vsu & traditione Apostolica in Ecclesia hactenus vsitatas frustra calumniamini. Tot eius rei non in Bern. tantum, sed scriptoribus multo vetustioribus monumenta extant, vt mera sit impudentia, ista calumniari.

22. Miracula edidisse fertur, seu fingitur, quam plurima passim, quocumque locorum veniret, in Galliis, Italia, Germania, Hispania, quæ tamen si ad amussim verbi diuini examinaueris, patebit pleraque pro stabiliendis erroribus fuisse facta.

At hæc talia sunt, quæ non nisi diuina virtute fieri potuere. Ergo Deus stabiliendis mendaciis diuina sua potentia abusus est. O blasphemia! nec minor impudentia, inter figmenta & fabulas ea referre quæ tot summis & præcipuis quibusque ex omni Vitæ genere Viris præsentibus & inspectantibus gesta & comprobata sunt, vti in septem libris Vitæ videre licet.

PARÆNESIS

AD SECTARIOS:

De S. Bernardo cum fructu ab ipsis legendo.

DIVERSAS Sectariorum de BERNARDO censuras audiuimus. Alii laudant, alii vituperant: nisi fortè in eo conueniunt omnes, quod aduersantem suis ipsorum placitis & moribus omnes æquè damnant ac reiiciunt. Hæc tamen quæ ipsi tanquam doctrinæ suæ contraria improbant, nos Catholici vel ideò probanda & amplectenda ducimus, quia BERNARDVM (aliosque illi similes viros sanctissimos) talia docuisse & fecisse, adeoq; diuersa ab illis via incessisse nouimus: sanctitas nimirum vitæ doctrinæ adstipulatur, & falsa nobis doctrina, aut erronea fides videri nequit, quam Viri tanta sanctitate illustres tenuerunt. Cur sibi plus credi volunt, nullo sanctitatis suffragio nixi, quam sanctissimo BERNARDO, aliisque orthodoxis Patribus, quorum doctrina & fides tot sanctitatis argumentis, immò tot signis & miraculis comprobatur. Sanè non potest arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala bonos. Quis enim sanæ mentis sibi persuadeat, hominem impia, falsa, absurda, erronea docentem; idololatriæ, superstitioni, vanis obseruantiis deditum, qualia arti isti Censores (Centuriatores) Bernardo impingunt; inter hæc nihilominus continuis gratiæ incrementis apud Deum & homines proficere, & ad tantam diuini amoris, omnisque virtutis perfectionem emergere potuisse?

Porrò quid de præcipuis orthodoxæ fidei capitibus BERNARDVS senserit scripta eius abunde testantur. Sed etsi nihil litteris commendasset, ipso vitæ tenore satis ostendisset, cui Ecclesiæ adhæserit: quam à vobis doctrina & moribus alienus fuerit. Nam vos modò paulisper affari libet, ô Sectarii, quibus etiam BERNARDVM subinde legere lubet: si fortè detur & aliquando intelligere & resipiscere. MISSA vobis mera & horrenda idolomania est: at quoties BERNARDVS Missam, verum Deo sacrificium obtulit? Non facilè illam intermisisse ad extremum vsque spiritum, testatur *Vita*; & vos ipsi, etsi non sine calumnia. Nonne ipsa Missæ oblatione Dæmones sæpe terruit & profligauit? Nonne Vuilhelmum Ducem Aquitaniæ pertinacem illum schismatis fautorem nullis cedentem minis ac monitis, post oblatum sacrificium ab Altari veniens, dextra non ferro, sed sacra Dominici corporis hostiâ, armatâ percolit, & expugnauit: legite & intelligite, si forte & tandem expugnetur duritia cordis vestri.

Vobis Papa seu Romanus Pontifex ipsissimus Antichristus est; mysterium iniquitatis, filius perditionis, Bestia Apocalyptica, & si quæ vobis similia aut nequiora suggerit odium & malignitas, hæc audacter & petulanter in Pontificem iacitis. At BERNARDVS, vt supremum Christi in terris Vicarium, Petri successorem, & Vniuersalis Ecclesiæ Pastorem, ad quem omnium quoque particularium Ecclesiarum cura spectet, agnoscit & honorat. Et quæ ille non scripsit, dixit, fecit, vt Papæ & Sedis Apostolicæ authoritatem aduersus hostes & inuidos vestri similes defenderet!

Legite & intelligite libros de Considerat. &c. & vel tandem resipiscite.

Vobis Virginis Deiparæ cultus, inuocatio SS. Reliquiarum veneratio, mera & grauissima in DEVM blasphemia, vana superstitio, & honoris soli Deo debiti grandis iniuria est. At quid BERNARDO solemnius aut dulcius, quam celebrare DEI Matrem; Sanctorum inuocare patrocinia; eorumque sacras Reliquias in pretio habere & venerari? Legite quæso, & intelligite: & vel tandem, non BERNARDVM, sed vos grauiter errare & falli turpiter, agnoscite.

Vobis Purgatorium non nisi ignis fatuus est, terror panicus, & Clericorum quæstus. At Bernardus suos docere solitus est, quam serio etiam minima quæque peccata vitanda, vt quæ igni illi pabulum subministrent: & illuc grauem pœnâ luendum mittant, quod hîc neglectum fuerit. Non rarò etiã, cognito defunctorũ in illis pœnis hærentium statu, opem afflictis animabus per sacrificia & orationes adferre studuit. Legite hæc, precor, in libris eius, & si sapitis, nolite contemnere.

Vobis Monastica vota, vita, professio mera sunt hominum commenta, indigna seruitus, & Christianæ libertati contraria, impossibilia seruatu, procul ab Ecclesia proscribenda: sic nempe hactenus verbo & exemplo docuistis. At hæc omnia luculento BERNARDVS testimonio comprobat. Quot ille Monachorum greges post se traxit, quot monasteria per varias Orbis regiones extruxit? quot ore & exemplo religiosos ad omnem vitæ sanctimoniam erudiit? In sola Clara-valle septingentos monachos moriens reliquit: inter quos plurimi exemplo & institutione Magistri magna sanctitate & castimoniâ insignes floruerunt. At his omnibus non fuit impossibile seruare vota, & corporis mentisque integritatem ad extremum vsque spiritum illibatam offerre Creatori. Vos quidem ægrè id creditis, quia vestro pede ceteros metimini: at certe BERNARDVS ipse iã castus & continens, & totics de castitatis hoste triumphãs, etiam nedum monachus, coarguit salaces illos Satyros, qui nulli credunt pudicitiam, quia ipsi non habent.

Vobis sacri ritus & ceremoniæ, salis & aquæ benedictio, Exorcismi &c. meræ sunt nugæ & præstigiæ. His tamen sæpenumero vsus est BERNARDVS & miracula innumera patrauit, sanando infirmos, pellendo dæmones, C conuincendo similes vestri, id est, infideles & hæreticos. Vos id quidem potestati sathanæ tribuitis, quasi Pharisæorum soboles dicentes, *In Beelzebub principe Dæmoniorum eiicit dæmonia.* Nos verò malumus id adscribere virtuti diuinæ in Sanctis suis mirabiliter operanti; quam vos calumniandi libidine traditionibus obstrepentes, & Sanctorum gloriæ detrahentes audite.

Sed longius progredior, quam ferat instituti ratio:

paucis dumtaxat vos commonere ferebat animus, ne A præ BERNARDO vos sapere arbitremini. Cur enim nouitatem à veteribus damnatam, veteres damnantem inducitis? cur non tenetis viam, qua Bernardus, sanctique illi Viri & Confessores, totaque antiquitas cœlũ petiit? Si errare vos non creditis; qua isti pergant viâ videte: si agnoscitis, cur peritos viæ duces non sequimini? cur nõ vel tandem eò reditis, vnde discedere nunquã oportuit.

Ego quidem vt ingenuè de me fatear, si vel ab ineunte ætate vestris imbutus essem erroribus; vel si quocunque casu à tramite veritatis, & orthodoxæ religionis ad sectas vestras deflectere contigisset, solus mihi BERNARDVS sufficeret, qui vestra mihi dogmata suspecta redderet: imò qui deuium reduceret in viam veritatis. Sic quippe ratiocinarer mecum: si vera non sunt, quæ vir tam eximiæ & irrefragabilis sanctitatis tenuit & docuit, quomodò tanta sanctitas, cum tanta falsitate consistere potuit? sanctitatem eius inficiari nõ possum, quam video à tot viris grauissimis & scriptoribus omni exceptione maioribus, quin & ab ipsis eius æmulis contestatam. Miracula quoque innumera in eius confirmationem edita conspicio, quæ negare velle, non videtur B esse hominis prudentis; calumniari autem tanquam præstigias & opera sathanæ, id prorsus videtur hominis malesani, nedum maligni, cum talia non nisi diuina virtute fieri potuerint. At verò in confirmationem errorum talia patrata credere, id verè foret hominis prorsus impii, & in Deũ blasphemi ac in Sanctos eius iniurii. Liceat hîc merito illud sancti cuiusdam Doctoris insigne dictum vsurpare. *Domine, si error est, à te decepti sumus. Nam ista in nobis tantis signis & prodigiis confirmata sunt, & talibus quæ non nisi per teipsum fieri possunt, certè à summæ sanctitatis viris nobis tradita, & cum summa, & authentica attestatione probata, te ipso cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis*

Richard. de S. Vict. l. 1. de Trin. c. 2.

Hæc in gratiam vestri, ô sectarii, quia sapientibus & insipientibus me debitorẽ agnosco: quamuis vob. super docentes vos intelligere & sapere videamini. Sed miror tamen quid vobis sit animi, dum BERNARDVM legitis, toto à vobis cœlo dissidentem: conscientia haud dubie præiudicatis opinionibus, reclamante. Legite deinceps, hoc vnicè precor, & suadeo, legite, inquam, & si vlla vobis cura salutis, intelligite. En lucem sanctitatis & Du- C cem veritatis BERNARDVM vobis exhibeo: aut si mauultis, ipsum vobis apprecor, qui est lux vera, imò via, veritas, & vita.

NOTA LECTOR, Extare confessionem Bernardinam ex operibus S. Doctoris extractam à P. THEODORO PETREIO, Car. b. f. Colon. vbi loca doctrinæ Cathol. in certas Classes digesta continentur. Hanc consulant, quibus non vacat legere multa, & legere. Quamuis consultius fuerit, me iudice, adire fontem ipsum, vt vberius haurias.

CHRONOLOGIA
VITÆ ET SCRIPTORVM
S. P. BERNARDI
CLARA-VALLENSIS
ABBATIS.

Præfatio ad Lectorem.

CHRONOLOGIAM esse facem Historiæ in confesso est. Nos etiam hisce S. BERNARDI scriptis ac gestis non parum ab ea lucis inferri posse putauimus: si nempe Vita & Scriptorum Anni seu tempora, quoad fieri posset, notarentur. Ne quā igitur BERNARDO, ipsique adeo LECTORI, nostra deesset industria, conati id sumus præstare; sine exemplo quidem, quod sciam: sed non sine magno labore: si tamen aliquo fructu ac commodo LECTORIS, pergratam erit. Sed quid hic Chronologia? dicat aliquis; Nam habent hæc & huiusmodi PATRVM scripta vsum suum sine notatione temporum. Ita est, facile vulgo sufficiunt; sed eruditus LECTOR & Historiæ studiosus, etiam Chronologiam non negligit, vt rerum serie & connexione cognitâ, altius dicta factaque penetret, & accuratius exploret. Imò pleræque res vim & neruum habent sed obscurum & ignotum, nisi lucem à nota temporis mutuentur. Hæc res tanti visa est Viro Doctissimo, & Ecclesiasticæ antiquitatis peritissimo IACOBO PAMELIO Episcopo Audomarensi, vt dum CYPRIANVM à se diligenti cura castigatum ederet, Epistolas quoque & cetera scripta in ordinem, serie temporum redigeret; Qua sanè opera, vt & aliis pluribus, præclarè de Rep. litteraria meritum Docti testantur. Legisse memini, qui idem in BERNARDO ceterisque SS. PP. monumentis optaret*. Sed in BERNARDO qui id fieri possit sine magna turbatione tum Operis, tum Lectoris, præsertim ob citationes iam longo vsu receptas, & hactenus à variis scriptoribus frequentatas? Incommodum hoc vtrumque Chronologia sarciet. Adieci fundationes Monasteriorum immediate è Clara-valle per B. Bernardum factas. Plura quidem, (nempe CLX.) ab ipso in viuis fundata scio: nam ex aliis Monasteriis alia subinde propagata; vt quodammodo videres filios filiorum suorum in tertiam aut quartam generationem. Sed nobis satis fuit, quæ directè è Clara-valle, missis per Bernardum colonis, prognata, commemorasse.

* Gillotius, quo tamen nemo magis Bern. scripta confudit.

Si cui distinctius & prolixius singulorum fundationes, origines, progressus nosse libet, adeat Adm. Rev. & Amplss. D. Gasp. Iongelini Abbatis S. Disibodi in Diœc. Mogunt. Notitiam Abbatiarum Ord. Cister. Item Origines & progressus Ord. Cisterc. vtrumque opus recens hic Coloniæ edidit.

ANNO.	PONT.	IMPER.	REG. G.	
Christi	Vrb. II	Hen. IV.	Phil.	
1091.	4.	35.	31.	Natus est hoc Anno B. Bernardus in Castro Fontanis prope Diuionem in Burgundia; Patre Tecelino Castillionæo, Matre Aletha Montisbarrensi. Hoc Castrum nunc recens beneficio Regis Galliarum Ludouici XIII. attributum est Monachis Congregationis Fuliensis Ord. Cisterc. & conuersum in Monasterium, qua de re vide apud Henriquez in Menolog. 20. Aug.
1098.	11.	42.	39.	Robertus Abbas Molismensis Monasterii assumptis secum viginti & vno monachis secedit, & Ordinem Cisterciensem inchoat in Burgundia. De eo Martyrol. Rō. 29. April. & ibid. Baron. Surius. Molan. add. ad. Vsuard. Lib. Viror. Illust. Ord. Cisterc. dist. 1. cap. 13. vbi Origo Cistercii pulchre traditur. Itaque Cistercium, Gall. Cisteaux, situm in Diœcesi Cabilonensi quinque circiter leucis à Diuione distans in Ducatu Burgundiæ hoc anno fundatur ab Odone Burgundiæ Duce, approbantibus & adiuuantibus Gualthero Cabilonensi, & Hugone Lugdunensi Præsulibus V. Dn. Gasp. Iongelin in Notit. abb l. 1. Miræum in Chron. Cisterc. vbi originem ab ipsis primis Patribus descriptam, ex antiquis Monumentis profert.
1098.	12.	43.	40.	Robertus ob querimonias Molismensium, Abbatem suum repetentium, iussu Pontificis redit ad Monasterium vnde discesserat: & in Cistercio substituitur illi Albericus, quondam apud Molismenses Prioris officio functus. Lib. Vir. Illust. Ord. Cist. dist. 1. c. 14. Miræus in Chro. Henriq. in Fasc. dist. 1. & in Menolog. 29. April. Vrbanus Papa moritur 4. Calend. Aug. de eius Vita, & Scriptis. Baron. hoc. ann. Subrogatur Paschalis II. Monachus Cluniacensis.
1100.	Pasch. II. 1.	Hen. V. 1.	41.	Paschalis Pontif. insigni priuilegio donat recens institutum Cisterciens. Extat. apud Baron. Tom. 11. hoc anu. 1100. Dehinc Albericus Abbas vnà cum fratribus Regulam S. Benedicti in rigore seruandam decernunt, reiicientes quidquid lapsu temporis per incuriam, vel abusum irrepserat, V. Miræum. in Chron. Cisterciens. inibi pag. 28. Anno proxime seq. obiit B. Bruno Carthusiani Ord. Institutor, Patria Colon. Vir sanctitate, ac scientiâ illustris. Porro Carthusia initium sumpsit Anno 1086.
1107.	8.	1.	48.	Albericus Abbas Cisterc. moritur. Succedit ei Stephanus Hardingus nobili apud Anglos stemmate oriūdus; qui & ipse cū aliis de Molismo desiderio arctioris vitæ & disciplinæ fuerat egressus. De eo Martyrol. Rom. 16 apr. Li. de Vir. Illust. Ord Cist. dist. 1. c. 1. 5. Henr. in Fascic. &c.

ANNO	PONT.	IMPER.	REG.G.	
Christi 1107.	Pasch. II. 8.	Henr. V. 2.	Phil. 48.	Henricus V. hoc anno regnum auspicatus. nam Henricus senior superiori An. infeliciter vitam clausit, quinquennio facile Ecclesiastica sepultura destitutus ob censuram Excommun. Eius in Deum & Ecclesiam commissa facinora prolixe refert Baron. Porrò hostilem & virulentum in Sedem Rom. Patris animum filius non imitatus est solum illo mortuo, sed etiam superauit. nam Romam pergens, Paschali Pontif. manum iniecit, ab eoque per vim iura omnia extorsit, &c. Imperator ritu solito consecratus est Anno 1111.
Christi. 1108.	Pasch. II. 9.	Henr. V. 2.	Philip. 49.	In Gallia mortuo Philippo mense Iulio regnare cœpit Filius eius Ludouicus VI. cognomento Crassus annum agens 30. circiter. Aurelianis inunctus, Coronatusq; à Demberto Senon. *v. Iuon. Ep 70. Aimo. 5. c. 49.* FIRMITAS prima Cistercii filia, (*la Ferté*) Cœnobium situm in Diœcesi Cabilonensi ad Grunam fluuium fundatur hoc anno per Dominos de *Vergy. v. Iongelin. in Notit. Abbat. lib. 1. pag. 16.*
1113.	14.	7.	Ludou. 5.	Hic annus B. BERNARDI conuersione celeberrimus est. Nã annos natus circiter 23. (vel vt alii 22.) Cisterciensium Ordini sub Stephano Abbate vnà cum sociis facile triginta nomen dedit. Ab eo tempore Ordo ille in Ecclesia mirabiliter florere & proficere cœpit. *v. Vitam lib. 1. cap. 4.*
Christi 1114.	Pasch. II. 15.	Henr. V. 8.	Ludou. 6.	PONTINIACUM secunda Cistercii filia, (Gall. *Pontigny*) quatuor ab Antisiodoro leucis distans fundatur à Theobaldo Campaniæ Comite, ad fluuium *Seniam* sub Humbaldo Episcopo. *Iongelin in Notit. Abb. Ord. Cister. lib. 1. pag. 18:*
1115.	16.	9.	7.	CLARA-VALLIS *Clairuaux*, tertia Cistercii Filia, ad fluuium *Albam* in Comitatu Campaniæ & Diœcesi Lingonensi fundatur 7. Kal. Iulii à Theobaldo Campaniæ Comite, Nobile Galliarum, & clarissimum toto Orbe Monasterium: Situm & descriptionem eius perincundam hac ipsa quoque quam Operibus præmittimus, Isagoge habes. *pag. 97.* Primus ei Abbas hoc ipso anno præficitur à Stephano Abb. Cisterc. S. BERNARDUS *Vita S. Bern. l. 1. c. 5. Cæsar. Heisterb. li. 1. dial. c. 1.* MORIMUNDUS, *Morimund.* Quarta Cistercii filia, Diœcesis Lingonẽsis, in Bassigneyo Campaniæ Franciæ Regione, fines Lotharingiæ & Comitatus Burgundiæ attingens fundatur hoc eodem anno ab Odolrico de Agri-Monte & Adelina eius Vxore Dominis de Caseolo *Choiseul.* Donationes eidem factas confirmat Guilencus Episcopus Lingonens. Diplomate dato Anno 1126. *v. Casp. Iongel. in Not. Abb.* Et hæ sunt quatuor Abbatiæ quasi totidem filiæ primigeniæ Cistercii, ex quibus deinde cetetæ omnes sunt propagatæ.
Christi 1118.	Gelas. II. 1.	Henr. V. 12.	Ludou. 10.	Paschali II. Pontif. 21. Ianuar. mortuo successit Gelasius II. qui in Gallia anno sequente post promulgatam Henrici Imper. cum suo Antipapa Greg. 8. damnationem, moritur. * TRIUM-FONTIUM *Trois-Fontaines* Monasterium in Diœcesi Catalaunen. & Comitatu Barrensi *Barle Duc*, fundatur à Guilelmo de Campellis, Catalaunensi Epis. Primus Abbas Rogerius: quo defuncto B. Ber. de successore (is fuit Guido; ad quem *Epist. 69. & 70.*) sollicitus scribit ad Monachos eiusdem loci *Epist. 71.* Ordinis Militum Templariorum institutio ad hunc annum spectat. Guil. Tyr. *lib. 12. cap. 7.* Regula iisdem à Bernardo, vt fertur, præscripta erat apud Miræum *in Chron. Cisterc.* & Henriq. *in Fascic.* vide infra.
Christi 1119.	Calist. II. 1.	Henr. V. 13.	Ludou. 11.	Calistus II. eligitur in Pontif. (Viennensis primum Archiepisc. Vido vocatus) *Kal. Febr.* Hic Pontifex insigni priuilegio muniuit & Authoritate Apostol. confirmauit institutum Cisterciensium. *Diploma refert* Miræus *in Chron. Cisterc. pag. 36.* Guilielmus de Campellis Episcopus Catalaunensis, magnus Cisterciensium amicus & fautor, quique Bernardum consecrauit Abbatem, moritur 8. *Kal. Febr.* Eius frequenter & honorifice meminit Bern. *in Epist.* * FONTANETUM, *Fontaney* in Diœcesi Æduensi fundatur hoc an. & dedicatur ab Eugen. III. An. 1146.
1120.	2.	14.	12.	Synodus Prouinc. Suessionensis, præsidente Conone (alias Connano) Episc. Prænest Sedis Apost. Legato contra P. Abailardi lib. de Trinit. habita. vbi Sabellianus hæreticus iudicatus est. Otto Frising. *lib. 1. de reb. Frid. c. 47.* Andr. Quercet. *not. ad Abail.* meminit & ipse Bern. *Epist. 193. ad Iuonem Card. Vnde anachronismus* Dom. Binii *hanc Synodum ad An. 1140. referentis* notatur ab Amboesio *Præfat. Apol. in Abailard. opera.*
1121.	3.	15.	13.	* FUSNIACUM, *Fogni* Monast. in Diœc. Laudunensi, fundatur ab Engueranno Domino de *Coucy*. Ad Abb. huius Mon. Rainaldum Bern. *Ep ist. 72.* &c. *v. Iongelinum.*
1122.	4.	16.	14.	Petrus (Venerabilis dictus) fit Abbas Cluniaci, magnus Bern. amicus. *v. Epist. vtriusque.* VETUS-CAMPUS, *Aldenolt*, in Diœces. Colon. prope Rhenoberkam Cœnobium totius Rom. Imp. primum. fund. hoc an. à Frider. Archiep. Colon. Primus Abbas HENRICUS, ad hunc locum missus à *Morimundo* ab Arnulpho. Abb. ad petitionem præfati Præsulis. Hodie laudabiliter præest Adm. R. D. PETRUS POLENIUS à *VVachtendonck*. qui

ANNO	PONT.	IMPER.	REG. G.
Christi 1123.	Calist. II 5.	Henr. V 17.	Ludou. 15.
1124.	6. Hon. II. 1.	18.	16.
1125.	2.	19. Lot. III 1.	17.
1126.			18.
1127	3.	2.	19.
Christi 1128.	Honor. 4.	Loth. III 3	Ludou. 20.
Christi 1129.	Honor. 5.	Loth. III 4.	Ludou. 21.
Christi 1130.	Innoc. II 1.	Loth. III 5.	Ludou. 22.

quod raræ virtutis & exempli est, inter ipsas rerum ac temporum difficultates, Monasterium funditur euersum, denuo è ruderibus excitauit, & post 60. annorum exilium, conuentum in pristinum locum anno 1640. reduxit.

Sugerius Abbas S. Dionysii Paris. suffectus in locum Adam defuncti. Ad eum extant Epist. S. Bern.

Calistus Papa obiit *Idib. Decemb.* successit Honorius II. antea dictus Lambertus, Episcop. Ostiensis.

Henricus Imper. obiit Vltraiecti. 12. *Kal. Iun.* subrogatur Lothar. III. 30. *Augusti.*

Hoc tempore vigebant inter Cluniacenses & Cistercienses dissidia ob Regulam S. Benedicti ab vtrisque dispari habitu, nec pari zelo ac rigore seruatam. *v. Baron. hoc an.* Hac de re plures extant Epist. apud Petrum Abb. Cluniacens. quarum vnam habes Tom. I. inter *Epist. Bern. num. 228.*

Huc spectat Apolog. S. Bern. Ad Guilielm. Abb. S. Theodorici.

Robertus S. Bern. cognatus à Cisterciensibus ad Cluniacenses discesserat. Id grauiter & moleste tulit Bern. Hinc illa Epistolarum eius prima, mirè elegans & pathetica ad eum reuocandum. *Vita. S. Bernard. lib. 1. cap. 11.*

In Gallia celebratur Concil. Trecēse, cui Bernardus vnà cum Stephano Abb. Cisterc. rogatus à Matthæo Cardin. Albanense, Legato Sed. Apost. interfuit quamuis renitens, & ægrè se passus auelli à Monasterio, & religiosæ vitæ otio. vide *Ep.* 21. Baron h. a. Gall. Purpur. *lib. 2. cap.* 137. Alii ad annum sequentem referunt hanc Synodum.

Institutum Templariorum seu militum Templi, post nouem annos exordii in eodem Concilio confirmatum est. Et Regula ipsis authore B. Bernardo tradita, testibus Tyrio *lib. 12. c. 7. Baron. h. a. Geneb. Onuph. Mirao.*

Petrus, ad quem Bern. *Epist.* 19. creatur ab Honorio Cardin Tit. S. Anastasiæ.

Yuo D. Victoris Paris. Canon. S. August. ab eodē creatus Cardin. Tit. SS. Laurentii & Damasi; ad quem Bern. *Ep.* 193.

* IGNIACVM, *Igny*, in Diœcesi Rhemensi, fundatur à Rainaldo Rhemorum Archiep. & ab eo consecratur An. 1130. Primus ei Abbas à Bernardo præficitur Humbertus, qui tamen amore quietis & otii religiosi, dimissa præfectura, ad vitam priuatam rediit in Claramvallem. Licet id ægre ferret Bern. peregrè tunc constitutus, successit illi, nisi fallor, Guerricus. de priore extat Sermo S. Bern. in obitu eius habitus, vbi de præclaris eius virtutibus agitur.

* RIGNIACVM, *Rigny* ad Armensionem fluuium fundatur promouente Hugone Epis. Antissiodorense.

* SAVIGNIACVM, *Sauigny* in Diœcesi Abrinensi, *Auranches*, sub Archiepisc. Rotomagensi Monasterium situm in cōfinio Normanniæ, Britanniæ, Andegauiæ & Cenomaniæ, fundatum anno 1118. à Vitali Abb. Roberti quondam Comitis Moritolii Sacellano, & apud Moritolium (Gall. *Monstreul*) S. Ebrolphi Canonico. Idem Monasterium cum subiectis in S. Bern. manus tradidit Ven. Abbas Serlo, agente id inprimis Alberico Monacho Claræ-vallis, qui primus ibidem post introductam Cisterciensium viuendi normam Ann. 1128. abbatiæ titulo præfuit. *D. Casp. Iongel. Not. Abb.*

Bern. scribit ad Honorium Papam pro confirmatione Alberici electi in Episc. Catalaun. *Ep.* 13. Item pro Monachis Diuionensib. *Epist.* 16.

Magnæ hoc tempore æstimationis in Romana Curia erat Bern. *Baron. hoc an.*

Petebantur ipsius Opera, seu Tract. & scripta passim à Cardinalibus. Hinc *Epist.* 18. ad Petrum Diac. Cardin. eadem postulantem indicat quæ hactenus ediderit, nempe Librum de Humilitate, De Laud. Virg. Mar. Homil. 4. Apolog. ad Guilielm. Abb. Item de Gratia & lib. Arbit. vid. Præfat. *lib. 2. Vit. S. P.* Porro Bern. hoc anno agebat annum ætatis 38.

* VRSICAMPVS, *Our-Champ*, in Diœc. Nouiomēsi fundatur à Simone Nouiomensium Episcopo, Hugonis M. Comitis Viromanduæ filio.

Honorius Pontifex moritur 16. Febr. succedit Innocent. II. olim Monachus Cluniacens. Huius caussam aduersus schisma Petri Leonis (qui dictus est Anacletus) strenue tuetur S. Bern. vel hoc solum nomine de Sede Apost. & vniuersa Ecclef. Cathol. præclare meritus. Vide *Epist.* 124. 125. 126. 127. &c. Vit. S. Bern. *lib. 2. c. 1. 2. & c.*

Concilium Stampense celebratur in Gallia, vbi vnanimi Regis, Episcoporum & Principum consensu vnus Bernardus quasi iudex & arbiter causæ Innocentii deputatus pronunciat Innocentium ab omnibus vti verum & legitimum Pontificem recipiendum. *Vit. S. Bern. l. 2. c. 1.* Baron. *h. a. n. 59. Onuphr. & alii.*

Henricum I. Angliæ Regem in suscipiendo Innocentio hæsitantem confirmat. *Vit. S. Bern. lib. 2. cap. 1.*

ANNO	PONT.	IMPER.	REG.G.	
				Episcopos Aquitaniæ schisma Anacleti fouentes acriter increpat : & Gerardi Engolismensis Episcopi arrogantiam graphice depingit. *Epist.* 126.
Christi 1130.	Innoc. 1.	Lothar. 5.	Ludou. 22.	Anacletus Rogerio Siciliæ Duci, vt eum sibi obnoxium haberet, Regium nomen attribuit : sed inanem titulum ridet Bern. *Ep.* 127. & passim eum Tyrannum Siculum nominat. Bern. ab Innocentio ad Comitem Pictauien. Ducem Aquitaniæ Legatus mittitur, vt eum à schismate Anacleti ad partes Innocentii flectat. Baron. h. a.
Christi. 1131.	Innoc. 2.	Lothar. 6.	Ludou. 23.	Concilium Rhemense celebratur ipso Innocentio præsente. Bern. cum Pontifice & Cardinalib. vbique adhibetur ad consilia. *Vit. S. P. lib. 2. c. 1.* Lotharium Regem Rom. inuestituras Episcoporum ab Innocentio Leodii repetentem Bern coram redarguit & compescit. *Baron. h. a. lib. 2. Vit. c. 1.* Innocentius Papa Claram-vallem visitat. eademque vice Bern. Monachum à Diabolo repente correptum liberat. *Vit. S. Bern. lib. 2. c. 5.* Innocentius Cistercienses à decimis persoluendis liberat; quæ res variis deinceps querelis & dissidiis ansam præbuit. *Baron. h. a.* Balduinus primum Monachus Clara vall. deinde Reatini Cœnobii Abbas creatur Card. ad hunc Bern. *Ep.* 201. Archipræsul Pisanus ab eodem Innocent. creatus moritur an. 1146 *Gall. Purpur.* * BONVS-MONS *Bonne-Mont* in Sabaudia, & Diœcesi Geneuensi fundatur h. a. * LONGVS-PONS. *Longe-pont* in Diœcesi Suessionensi fundatur h. a. *v. Iongelin.* * RIEVALLIS. *Ri-Val* in Diœc. Eboracensi in Anglia fundatur hoc an. per VValtherum *Esper* Nobilem Angliæ, Thurstino Archiepisc. Eborac, allaborante. Primus Abbas VVilhelmus : is, inquam, qui primam Epistolam Bern. ad Robert. Nepot. ex ore dictantis subdio in pluuia, sed sine pluuia excepit. v Not. ibid. Obiit *Ann. 1143.* eius successor Aëlredus: cuius pleraque etiam Operib. Bern. inserta sunt & nos plura exspectamus ea Anglia. Hinc corrige quæ ad serm. 41. Gilleberti in Cant. notaueram. * CARVS-LOCVS. *Chair-lieu.* in Diœc. Bisantina, *Bisanz.on*, fund. h. a. dotante Reginaldo Burgund Com. & c Guidonit Abbat. huius loci, mentio est *Ep. 198. Bern. ad Innoc. II.* * MOREROLA, *Morernola* in Diœc. Zimorensi Regni Castellæ, olim Benedictorum. cessit Cisterciensib. h. a *Iongelin. in Genealog.* * VALLIS-CELLA. *Vaucelles.* prope Cameracum fundatur ab Hugone d'Oysi Castellano Cameracensi. & Domino de *Grenecoeur*, & filio eius Simone, ad quem Bern. *Ep.* 186. Hæc prima Claræ-vallis in Belgio filia.
1132.	3.	7.	24.	Bruno II. filius Adolphi (alii Engelberti) Comitis de Altena à VVilhelmo Card. Episc. Prænestino legato Sed. Apost. consecratur Episcop. Colon. Hic primum de Præsulatu acceptando anxius S. Bernard. consuluit, qui respondet eidem *Ep. 8. & 9.* * S. IOANNIS de TARROVCA in Portugallia & Diœc. Lamecensi, Lamego fundatur h. a. ab Alphonso Lusitaniæ Principe, qui postmodum factus est primus Rex Portugalliæ. * FONTES, seu Fontanense Cœnobium in Diœc. Eboracen. & Comitatu Richmondiæ, fundatur hoc anno ab Thurstino Archiep. Eborac.
1133.	4.	8.	25.	Stephanus tertius Cistercii Abbas obiit, sub cuius magisterio S. Bern. Cistercium ingressus est. *v. Martyrolog. 17. Apr.* Lotharius coronatur Romæ Imperator, Baron. Sigon. * BVLLIO *Billon* in Burgund. & Diœc. Bisuntina f. h. a. alii ad an. 1148. referunt. * VETVS-MONS *Aldenberg*, de linea Morimundi, in Ducatu Montensi. Templi elegantiâ, fontium perennium scaturigine, loci situsque amœnitate celebre Monasterium f. h. a. ab Illust. Principibus Adolpho & Euerhardo Fratribus, Comitibus *de Altena*, qui ambo relicto seculari principatu habitum Cisterciensem susceperunt, ille *in Veteri-Monte*, hic in *Morimundo.* Primus Abb. Bern. Hodie hic clauum tenet Reu. *D. Melchior à Mondorff*, Ord. Cisterc. per tractum Rheni, ac partes VVestph. Vicar. General.
1134.	5.	9.	26.	Pisis celebratur Concilium, cui interest Bern. habitus ab omnibus pro Oraculo. *Vita S. Bern. lib. 2. c. 2.* Mediolanum soluto Concilio se confert, cum Matthæo Card. Episc. Alban. & Guidone Pisano Card. inuitatus à Clero ad Ciuitatem, paci & vnioni Ecclesiæ, abiurato schismate restituendam. *v. Ep. 132. 133. Vit. S. P. lib. 2. c. 2. Baron. h. a.* Multis ibidem claret miraculis. Vita loc. cit. *Baron. h. a.* Mediolanẽses hortatur vt Cõrado repudiato Loth. Imp. recipiant. *ib.* Eosdem in fidelitate Sed. Apost. confirmat. *Ep.* 131. Ad Genuenses mittitur ab Innocentio pro pace cum Pisanis firmanda. Rem feliciter peractam ostendit. *Ep.* 129.

ANNO	PONT.	IMPER.	REG. G.
Christi 1134.	Innoc. II. 5.	Lothar. 9.	Ludou. 26.

Reuertitur Bern. ex Italia in Gallias.

Imperator ab Vrbe redit in Germaniam, paulò post, celebratis Bambergæ Comitiis, Conradum & Fridericum Duces Sueuiæ, interuentu S. Bern. in gratiã recepit. *Otto Frising. li. 7. Chron. c. 19. Vit. S. Bern. li. 4. c. 3.* vbi dicitur in partes Moguntinorũ festinasse, reformandæ pacis gratiâ.

Mirum si hæc omnia in locis adeò dissitis vno eodemque anno acti-tata. Ita tamen ferè Chronographi.

S. Norbertus Archiepisc. Magdeb. & Primas German. Ordin. Præmonst. institutor, magnus S. Bern. amicus, obiit h. a. *Surius. Gordon. Bar.*

* HEMMENRODIVM in Diœcesi Treuir. fund. ab Alberone Archiep. Treuir. quo petente nouem de suis è Clara-valle Bern. misit. Primus Abbas D. Radulphus. Hodie illi cum laude præest Adm. R. D. Matthias de Lesura. Brouuerus *in Annal. Treu. lib. 14. in Alberone.* Manipul. Hemmenrod. F. Nicolai Hees, *vna cum Notitia Abb. D. Casp. Iongel. editus.*

Ab Hemmenrodio prognatum est HEISTERBACVM: *Heisterbach*, alias Vallis S. Petri in Diœc. Colo. fund. An. 1188. à Philippo de *Heinsbergh* Archiep. Colon. Hodie illi præest singulari modestiæ, & pietatis laude, nec non & religiosæ disciplinæ cultu Adm. Reu. D. Franciscus Scheffetus, antistes dignis.

* VALLIS-CLARA, *Vau Cler.* in Diœc. Laudun. fund per Comites de *Roucy.*

ANNO	PONT.	IMPER.	REG. G.
Christi 1135.	Innoc. II 6.	Lothar. 10.	Ludou. 27.

Bernardus, vnà cum Gaufrido Carnot. Episc. profectus in Aquitaniam extinguendi schismatis caussa. *Vit. S. Bern. lib. 2. c. 6. Baron. h. a.*

Cum Gulielmo Duce Aquitan. schismatis fautore agit. Pertinacẽ vero & rebellem noua & mira ratione aggreditur. Nam peracto sacrificio ab altari veniens, portansque sacram hostiam, oculis, & toto vultu quasi scintillans Ducem seriò compellat, & instar epileptici in terrã prolapsum pede pulsat, & surgere iubet. *Vit. S. Bern. l. 2. c. 6.*

Eundem Clericos persequentem obiurgat. *Epist.* 128.

Thomas S. Victoris Parisien. Prior nefandè trucidatus erat *anno 1133.* In cædis authorem grauiter inuehitur, & vltionẽ ab Innocent. exposcit. *Epist. 158. vbi notas consule.* & videbis non huc cum Baronio, sed potius ad annũ prædictũ referendam Thomæ cædem. Nos tamen hic tempus scriptæ Epist. indicamus. De eodẽ scribit ad Cardinales *Ep.* 159. 160. 161.

Matthæus Card. Episc. Albanen. cuius frequens apud Bern. mentio, moritur Pisis. *Gallia Purpurata lib. 2. pag. 139.*

Circa hæc tempora Cant. Cant. explicandum sumpsit. *Vit. lib* 2. c. 6.

Lotharium Imper. excitat contra schismaticos & imprimis Rogerium Siciliæ Ducem. *Ep.* 139.

Pisanos Imperatori reconciliat. *Ep.* 140.

Genuenses miris encomiis celebrat, eosque à Rogerii amicitia cauere monet. Ep. 129.

Innocentium obiurgat ob rescriptũ contra Alberonem Archiep. Treuir. in controuersia cum Abbate & Monachis S. Maximini *Epist.* 178. *v. Baron. h. a. Brouuer. in Annal. l. 14. mihi pag. 762.*

Canonicos Lugdun. redarguit ob festum Concept. B. Virg. citra authoritatem Sed. Apost. celebrari cœptum. *Ep.* 174. *Baron. h. a.*

Guigo de Castro, Maioris Carthusiæ Prior V. magnus S. Bern. amicus; ad quem extat *Epist.* 11. non sine sanctitatis opinione moritur anno ætat. 54. conuers. suæ, 30. Prioratus 37. Sutian. *in not. ad Vitam S. Brunonis.* Alii referunt mortem Guigonis ad ann. 1137. v. Dorland. *in corona Carthus.*

* GRATIA-DEI *La Grace-Dieu.* in Diœc. Santonensi fund. h. a.

* ALTA CVMBA, *Haulte-combe*, in Diœc. Geneuensi in Sabaudia fund. sub primo Abb. Goffrido.

* BVSSAYVM *Buzay*, in Diœc. Nannet. in Ducatu Britan. fund. ab Ermengarde de Aniou Comitissa Britanniæ Alani IV. vidua, ad quam B. Bern. scribit *Ep.* 116. *&* 117. Item ad Ioannem I. huius loci Abbatem *Epist.* 232.

* CLARA-VALLIS, *Clarauallé* prope Mediolanum ad Portam Romanam fundatur ab Anselmo *de Pusteria* Archiep. Mediolan.

* EVERBACVM *Eberbach.* al. Erbach. in Ringauia, secundo à Moguntia lapide, hortatu S. Bern. fund. ab Adelberto seniore Archiep. Mogũt. qui Anno 1137. defunctus, hic sepultus est. v. Serarium *de Reb. Mogunt. lib. 5. pag.* 811. Iongel. *in Notit.* instructissima huius Monasterii Bibliotheca nuper Harpiis sub Sueco in prędam cessit. Primus Abbas à S. Bern. missus Ruthardus. obiit Anno 1163. Hodie ibidem præest Adm. Reu. D. Ioan. Nicolaus Vveinbach, vir raris animi dotibus, & zelo domus Dei præditus: electus Coloniæ Anno 1633.

Carthusia Montis Dei. fund. h. a. ab Odone S. Remigii Abbate. *Anselm. Gemblac. in suppl. Sigeberti.*

ANNO	PONT.	IMPER.	REG. G.
Christi 1136.	Innoc. 7.	Loth. II. 11.	Ludou. 28.

* BALERNA *Balerne*, in Diœc. Bisontina & Comitatu Burgund. fund. Primus Abb. Burchardus, ad quem *Ep. Bern.* 146.

* ALPENSE Cœnobium, vulgo *l'Abbaye des Alpes.* Diœc. Geneuensis in Sabaud. fundatur ab Humberto Sabaudiæ Comite. Primus eius

ANNO.	PONT.	IMPER.	REG.G.
Christi	Innoc.	Lothar.	Ludou.

Abbas Guarinus, postea Sedunensium Episc. ad quem Bern. *Epist.* 253. *& de quo Epist.* 28. 142. & 529.

* NIGERLACUS: Noir-lac, alias Domus-Dei, in Diœc. Bituric. fund. ab Ebbone de *Chauigny*, Domino de *Charenton*.

* ALBA-RIPA, *Aube-Riue*, fund. à Guillenco Episc. Lingonensi, non procul à scaturigine Albæ flum. *V. Iongelin. in Not.*

1137.	8.	12.	29.

Ludouicus Crassus Rex Gall. 1. Augusti moritur Parisiis (successit Ludouicus VII. dictus Iunior) olim Religiosis infestus, & hinc parum laudatus S. Bernardo *Ep.* 45. 46. 47. 49. Sed pœnitens tandem & pie decessit; teste Sugerio Abb. S. Dionysii *v. Baron. h. c. an.*

S. Bernardus denuò accersitur ab Innocentio in Italiam, causâ schismatis. Discedens 23. sermones priores in Cant. absolutos reliquit. *v. Epist.* 153. quos statim descriptos mittit intimo suo Bernardo Carthusiano Priori Portarum. *v. Ep.* 154.

Discessurus pulcherrimo sermone fratres alloquitur. *Vit. S. P. l.* 2. *c.* 7.

Gerardus S. Bernardi frater germanus, quem comitem itineris assumpserat, Viterbii in Italia grauissimè laborat. Sed Bernardi precibus & lachrymis sospitatem, & quodammodo mortis inducias obtinet. *v. serm.* 29. *in Cant.* Ab Innocentio Romam mittitur ad reducendos schismaticos deuios ad Ecclesiam. *Vita S. Bern. lib.* 2. *c.* 7. *Baron. hoc an. n.* 4. & 5.

Ad Monasterium Cassinense mittitur, vna cum Haymerico Card. ac Cancellario, & Gerardo Card. S. Crucis, vt examinet Rainaldum Calamitanum Abbatem intrusum, & fauentem schismati. *Baron. h. ann. n.* 17.

Pacis Arbiter ad Rogerium Siciliæ ducem mittitur; sed non auditur. Verum hæc obstinatio ipsi Duci cladem; Rainulpho autem eius hosti victoriam peperit; idque non sine prædictione, & oratione Bernardi. *Baron. ibid. num.* 26 *Vitæ lib.* 2. *cap.* 7.

Deputatur cum duobus aliis ad demonstrandam legitimam Innocentii electionem. *ibid.*

Disputationem ea de re instituit cum Petro Pisano Card. schismatico; quem conuictum renunciare schismati fecit. *ibid.*

Ad Claræ-vallenses suos scribit ad leniendum sui absentis desiderium. *Epist.* 143. Iterumque *Epist.* 144 insinuans fructum absentiæ suæ, in reparanda pace Eccl.

S. Malachias Archiep. Hyberniæ, cuius vitam S. Bern. descripsit, tendens Romam pro Pallio, in itinere ad Claram vallem diuertit. Baron. ad hunc an. refert: dubium an rectè Nam Bern. hoc anno adhuc hæsit Romæ vsque in annum seq. teste ipso Baron. In vita. a. Malachiæ non obscure insinuatur congressum Malachiæ & Bernardi in Clara-valle, aut certe in vicinia contigisse. Sic enim scribit. *Mihi quoque in via hac datū est videre virum.* & paulò post, *accepians locum, & nos, valedixit nobis, & abiit*; nempe in Italiam.

Christi 1138.	Innoc. 9.	Lothar. 13.	Ludou. 1.

* S. MARIA de COLVMBA in Ital. in Diœc. Placent. fund. hoc an.

Anacletus Antipapa moritur, qua de re gaudens ad Petrum Abbatem Cluo. scribit *Ep.* 147.

Anacleto subrogatur à schismaticis Victor. Sed hic ad saniorem mentem operâ S. Ber. perductus abdicat sese, & Innocentio subiicit. Baron. hoc anno.

Bernardus ingenti honore à Romanis colitur, vti author pacis, & Pater Patriæ, &c. *Vit. S. Bern. l.* 2. *c.* 7.

De rebus à se in vrbe gestis scribit, sed admodum parcè & modestè, ad Godefridum Priorem. *Ep.* 320.

Bern. Româ discedens reliquias SS. secum defert. *Vit. S. Ber. li.* 4. *c.* 1.

Dentem S. Cæsarii, quem ferro eruere nemo potuit, ad preces conuersus, facilè eximit. *ibid.*

Caussam Lingonensis Eccl. quo ad ordinationem noui Episcopi, ante & post discessum sedulo agit. *Epist.* 164. 166. 168. 169.

Ingenti desiderio Italiæ discedit. Sed neque minori gaudio vniuersæ Galliæ redux recipitur.

Mox à reditu resumit expositionem in Cant. iam aliquamdiu ob publica Eccl. negotia intermissam. vide. *Serm.* 24. *in Cant.*

Gerardus frater S. Bern. non longe à reditu moritur in Clara-valle: nempe donatus tantisper precibus & votis S. Bernardi, vt domi saltem moreretur. Nam cū superiore anno peregrè in Italia laborerat ad mortem: hoc vnice rogabat Bern. vt saltem seruaretur superstes, vsque dum restitutus suis, in oculis & manibus fratrum mori posset. *v. Serm.* 26. *in Cant. dulcissimum plane & mellifluum. Vide plura de eo in Menolog. Henriq.* 13. *Iunii. vbi Epist. eiusdem ad S. Bernard. è carcere scripta.*

Lotharius Imper. moritur 3 *Non. Decemb.*

DVNAE, seu Duneose Monasterium Cisterciensibus cessit h. a. Primus Abbas Robertus, qui postea in Clara-valle, S. Bernardo successit, ad eum sunt Epistolæ 336. & 337. Hodie situm est in Diœc. & Vrbe Brugensi, in Comit. Flandriæ recensè fundamentis extructum à Reueren. Dom. Bernardo Campmans moderno Abbate, religiosissimo Antistite. Summi Pontif. & Ord. commissione per Belgium Visitat. Gener.

ANNO.	PONT.	IMPER.	REG. G.
Christi 1139.	Inno 10.	Contrad. 1.	Ludou. 2.

Conradus Francooiæ Dux mense Aprili eligitur Imperator. Ad eum scribit *Bern. Ep.* 183. Intercedit apud Innoceot. pro Petro Pisano, quem vti fautorem schismatis Pootifex Cardinalatu spoliauerat. *Epist.* 213.

Innocentius à Rogerio Siciliæ Duce doloiè capitur. Sed quod mirũ, hæc fuit occasio pacis diu desideratæ inter vtrũq; cõponendæ. *Bar. h.a.*

Bernatdus scribit Rogerio Duci Siciliæ, & salutaribus eum monitis instruit. *Ep.* 208.

* RIPATORIVM l'Arriuoir. in Diœcesi Trecensi fundator ab Hattone Trecensium Episcopo, qui ibidem sepelitur anno *1145*.

Guidonem Card Legatum in Gallia arguit ob amicitiam & familiaritatem cum Arnaldo Brixiano hæretico *Ep. 196.*

Pettus Abailardus Arnaldi Magister accusatur apud Pontif. *Ep. 189*

Christi *1140.*	Ionoc. 11.	Contrad. 10.	Ludou. 11.

Bernard. ab Abailardo prouocatur ad publicã de fide disputatiooẽ. *ib.*

In Gallia Synod⁹ Senonẽsis celebratur (cootra P. Abailardũ dogmata hæretica spargeotẽ) præsente Ludou. Rege. Præside Hẽrico Metropol.

Bern. cum Abailardo congressus mira virture verborum eum io aogustias cogit. *Vita S. Bern lib. 3. c. 5. Epist. 189.*

Innocentium excitat ad extirpandas hæreses, & Abailardo ad Sedẽ Apost. appellanti viam præcludit. *Ep. 189. & 190.*

Enixè laborat, scribẽs ad diuersos, vt Abailardi oequitiã omnib. patefaciat, & incautos aduersus serpẽtes hæreses præmuniat. *Ep. 188. 190. 191.*

Abailardus resipiscit fitque Monachus Cluniacensis, vbi disciplinæ religiosæ mirè obseruans demum sancto fine quiescit. Lege Petrum Cluniac. *lib. 5. Epist.* 21. & NOT. *ad Ep.* 193 *Baron h.a.n. 9. & 10.*

Hugo de S. Victore moritur.

Hoc anno mortuus Thurstinus Archiepisc. Eboracensis. In electione Successoris schisma exortum; aliis Vvilbelmum Thesaurariũ, aliis Hẽticum Murdach (ad quẽ Epist. *106.*) eligentibus. Huius causam aduersus Vvilhel. multis egit oero, apud diuersos Pootifices, *v. Epist.* 234. 235. 236. 237. *&c.*

* BELLI-LOCI Cœnob. *Belloc*, in Diœc. Rotenensi io Gallia fund. h.a.

* CAS. MARIVM in Diœc. Verulana olim à Benedictiois inhabitatũ, h.a. Cisterciẽsibus cessit. S. Bernatdo è Clara-valle coloniam eo ducẽte. Primus Abbas Ioanoes, ad quem *Epist. Bern.* 333.

* TALLI-FONS, Hibernis Monaster-Mohr, in Vltonia & Diœcesi Armachana fũd. h.a. a Donato ô Caroll. Vrgalliæ Rege, suadente S. Malachia Dunensi Episcopo, qui coloniam illuc mitteodam è Clara valle à S. Bern. impetrauit. *v. Iongelin. in Genealog.*

* CLARVS MARISCVS, Clair-Marèz iuxta Audomaropolim fuod. h. ao. à Theodorico Elsatio 18. Flandriæ Comite. *v. Henriq. in fasc. lib. 1. dist. 4. c. 27. Iongel. in Notitia.*

* BLANCA-LANDA Blancke-land, in Diœc. Meneuensi in Vuallia, in Courtmarthenæ Comitatu. fũd. h.a. per Rhæsum Demetiæ Principem.

* MELONE, de Melon. Diœc. Tudeosis in Galletia ad ripam fluuii de Aoia f.h.a. alii ad 1142. referunt.

* SS. VINCENTI & ANASTASII, seu Triom-Footium, ad Aquas Saluias, extra Vrbem, inter viam Ostiensem, & Ardeatinam, celeberrimum Cœnobium: fuodatũ Anno 626. ab Honorio I. Pontif. possessum à Monachis Benedictinis. At h.a. cessit Cisterciensibus, concessione Inooc. II. Primus Abbas Bernardus de Pagnellis, Pisanus, Discipulus S. Bern. demum Pont. M. Eugenius III. *v. Iongel. in Notit. Abb.*

* VRSARIA, *Offera* in Galletia, & Diœc. Compostellana. Fund. h. an. ab Alphonso VIII. Rege quem Imperatorem vocant.

Radulphum Viromandorum Comitem ob factum diuortiũ: & Episc. SS. Canorum contemptores grauiter accusat Bern. apud Pontif. *Ep.* 216.

Christi 1141.	Innoc. 13.	Contrad. 4.	Ludou. 5.

Ludouico Regi scribit de caussa anathematis seo ioterdicti in Regnũ & Consiliatios vibrari ab Iunoceotio. Et liberè monet Regem, vt ab innocentum oppressione abstioeat. *epist.* 210.

Conqueritur de Ludouici Reg. persequutione aduersus Episcopos & Ecclesias. *Ep.* 221.

A Iosleno Suessionum Episc. Regis Consiliatio de spiritu blasphemiæ notatus eidẽ se purgat *Ep.* 223. ibidẽ iniqua Regis facinora cõmemorat.

Alphoosus Rex Lusitaniæ, se suumque Regnum Claraualleosi Monasterio vectigale facit: assignans eidem quioquagiota marabitinos, siue dipondios auri probati Iostrumentum donatioois habet Henriquez *in Fasc. dist.* 4. c. 11. vbi videas insignem illius Regis pietatem & singularem erga S. Bern. & Clara-vallenses affectum.

Ymarus Monachus S. Martini de Campis factus Lutetiæ ab Innoc. Cardin. & Episc. Tuscul. Ad eum scribit Bern. *Ep.* 219. 229. 230.

Yuo Cardin. S. Victoris Ord. S. August. Canooicus moritur: cuius Testam. Executor *S. Bern. v. Ep.* 28.

* ALTA-CHRISTA, *Haulte chreste*, io Ducatu Sabaudiæ & Diœc. Losannensi fund. h.a.

* SVPARATVM, *Sobrado* io Regno Galleriæ, & Diœc. Compostell. primo inhabitatum à Monachis Nigris S. Bened. deinde ab Alponso Rege Castellæ, vulgo Imperatore, S. Bernardo oblatum.

Anno.	Pont.	Imper.	Reg. G	
Christi 1143.	Innoc. 14.	Conrad. 5.	Ludou. 6.	Bern. apud Innocent. Pontif. calomniam passus eidem se modestissimè excusat. *Ep* 213. Ad Card Episc. scribit de periculo imminentis schismatis Gall. *Ep* 219. Ludouicum Regem liberè redarguit ob iniquas actiones, & oppressiones innocentum. *Ep.* 221
	Cælest. II.			Innocentius Papa moritur 8. Kal. Octob. Succedit Cælestinus II. ad quem Bern. *Ep.* 234. 235. Inter Regem, Comitem Theobald. & Pontificem pax operâ S. Bernardi composita. Rex expeditionem in Orientem decernit. *Baron. h. an.* * Meyra, seu Cœnob. Meyrense in Regno Galletiæ & Diœc. Lucensi, *Lugo* exordium h.a. sumpsit, sub primo Abb. Vitali, S. Bern. Discipulo. * Alvastrum, vulgò *Alvastern*, in Ostrogothia Sueciæ Prouincia, & Diœcesi Lincopensi, primarium huius Regni Cœnob. fund. à Suercheto Suecorum Rege. Primus eius Abbas Stephanus, qui deinde primus Vpsalensium Archiepiscopus. *Iongelin. in origin. Cisterc.* * Nova-valles, *Ny-Dal*, in Regno Sueciæ, & Diœc. Lincopensi f.h.a. sub primo Abb. Gerardo s. Bern. Discipulo. *v Menolog. Cist.* 12 *Iul.* * Bella-pertica. *Belle Perche*, in Vasconia Galliæ Regione, & Diœcesi Montis-Albani f. h. a. * De Spina *De l'Espine* in D. Palentina, sic dictum à Spina Coronæ Domini ibidem asseruata fund. h.a. sub primo Abb. Nivardo s. Bernardi fratre natu minimo, ab illustri Domina Sanchia Alphonsi, quem Imperatorem vocant, sorore, ad quem Bern. *Ep.* 301. v. Menol. *Henric. 7. Febr.* Cælestinus Papa moritur 8. Idus Martii. Subrogatur Lucius II.
Christi 1144.	Luc. II. 1.	Conrad. 6.	Ludou. 7.	Henricus Aper. *Sanglier* Archiep. Senonen. ad quem Bern. *Ep* 42. & 182. *obiit 4. Idus Iunias.* * Salsera in Regno Portugalliæ, & Diœcesi Lamecensi h. a. exordiũ sumit, fundante & dotãte Dom. Teresia filia Alphonsi Comitis Asturiæ. * Grandis-silva, *Grand-Selue* in Languedocia & D. Tolosana. *fund. h. a.* Bern. Abbatis huius Monast. meminit S. Bern. *Ep.* 241 *ad Tol. s.*
Christi 1145.	Eug. III. 1.	Conrad. 7.	Ludou. 8.	Lucius Papa moritur 5 Kal. Maii. Subrogatur ei Eugenius III. Abb. Monasterii S. Anastasii Trium-fontium, S. Bern. Discipulus. Eidem Bern. congratulatur de Pontificatu, simulque cum saluberrimis monitis instruit. *Ep* 237. Item ad Cardinales scribit, tantum non expostulans de præcipiti promotione Eugenii. *Ep.* 236. Romanos Arnaldi Hæretici fautores grauiter redarguit. *Ep.* 242. Conradum Reg. Rom. ad defens. Eccl. aduersus Rom. excitat. *Ep.* 243. Stephanus Catalaun. ex Monacho Clara-vall. Cardinalis & Episc. Prænest. an. 1140. creatus, moritur. Ad hunc *Bern.* *Ep.* 219. 220. 224. 230. Guigo Card. Diac. S. Mariæ in Porticu creatur ab Eugenio Viterbii. Hunc zeli & religionis virum vocat S. Bern. *Ep.* 335; *moritur an.* 1152. Rolandum S. R. E. Cancell. hortatur diligenter in caussis cognoscendis Eugenio nauare operã, eidemque futurum Pontificatũ prædicit. *Ep.* 234. Bern. tanquam oraculum consulitur de profectione Ludou. Regis in Orientem. Sed ille arduum negotium ad Romani Pontif. iudicium remittit. *Otto Frising. l.* 1. *c.* 34. Mandatum ab Eugenio Pontif. accipit prædicandi expeditionem in terram sanctam *ibid. & Vit. S. Bern. l.* 3. *c.* 4.
Christi 1146.	Eug. III. 2.	Conrad. 8.	Ludov. 9.	* Pratea, *La Pre*, in D. Bituric f.h.a. dotante Andrea de Caluiniaco. Concil. Carnotense celebratur pro expeditione in Orientem. Vbi, quod mirum, vnanimi omnium sententiâ Bernardus primarius militiæ Dux decernitur. Verum ille hoc munus ab instituto suo nimis alienum arbitratus est. *v. Epist.* 256 *ad Eugen.* Bern. Germaniæ populos, Frãcos Oriẽtales, Baioarios, Anglos, Brixiẽses &c. ad capessendã militiam sacrã tũ Literis, tũ viua voce cohortatur. *v. Ep.* 322. *& nost. ã ib.* Not. *Bar. h. a. n.* 15. *Otto Frising. lib.* 1. *Frid. c.* 41. Radulphum Monachum quendam, sine authoritate officiũ prædicationis vsurpantem, insuper homines in necem Iudæorum concitantem grauiter perstringit. *v. Epist* 323. *ad Henricum Archiep. Mogunt. Serariũ de Reb. Mog. Otton. Frising. lib.* 1. *de gest. Frid. c.* 37. & 38. Conradus Rex Rom. Plurimique Germaniæ Principes exhortatione Bern. variisque per eum editis miraculis persuasi, sacram militiam, accepta Cruce, profitentur *ibid. & Vita. lib* 6. *c.* 4. *Baron. h. a. n.* 20. Bernardus Nicolai quondam Monachi Cluniacensis, Notarii sui fraude, & perfidia tandem deprehensâ, eum apud Eugen. accusat. *v Ep.* 284. * Vallis-richeria, *Vau-Richer*, *alias* Salbria fund. h. a. à Nobili Domino Philippo de Harcourt. * Boxeleya, *Boxeley* in Diœc. Cantuar. fund. h.a à Guilelmo de Ipri Cantiæ Comite. * Villarium insigne in Gallo-brab. Diœc. Namurcensi Cœnobium, prope Gemblacum, ad Tiliæ scaturiginem f.h.a. sub Godefrido III. Duce Brabant. & primo Abbate Laurentio S. Bern. discipulo *v. Dom. Casp. Iongel. in Notat. & Origin.* Eugenius Papa in Galliam veniens honorificè à Ludouico Rege Parisiis susceptus est, *Baron. h. a. n.* 3.

S. P. BERNARDI
ABBATIS CLARÆVALLENSIS,
OPERVM
Tomus I.

EPISTOLAS CONTINENS,

Qui nunc primùm nouis EPISTOLIS auctior; & præfixis ad singulas Argumentis siue summariis, item variis Annotationibus, aliisque ad lucem Operis, & commodum Lectoris adornatus prodit.

Studio & Operâ IACOBI MERLONI HORSTII.

IN EPISTOLAS

S. P. BERNARDI ABBATIS CLARA-VALLENSIS,

PRÆFATIO I. M. H.

IAM sat longas in propylæo moras traximus, beneuole LECTOR. *In ipsa, ni fallor, adyta iam dudum properas. Ergò nunc demum ad ipsum te Sancti ac Mellifluì Doctoris accessum conspectúmque admittimus; postquam scilicet illum tibi in icone & pictura spectandum tantisper proposuimus. Nempe* VITAM & ELOGIA *S. P. velut Isagogen quandam præmittere oportuit, quæ tibi præpararet ingressum, & facem præferret ad facilè progressum: imò, quæ quasi promulsis famem & orexim acueret ad fauos, & mera quæ hîc conduntur* MELLA. *Porrò* VITA *S. Patris, quam præmisimus, etsi à diuersis Authoribus grauiter & copiosè conscripta, multa tamen reddi poterat vberior, si quæ ex* EPISTOLIS *suppetebant subsidia, accersere libuisset* a. *Magna quippe hîc seges, ingens materia est S. Patris Historiæ, nec minus gloria illustrandæ; sed quam ipse semper velut scopulum declinare solitus est, siue dum Amicis scriberet, omnem captandæ laudis propriæ occasionem studio fugiens* b. *Siue, dum quid ad sui præconium gloriamue in aliorum litteris scriptisque legeret, illicò non sine fastidio respuens* c. *Nempe hic magnorum Virorum mos, ea indoles est, quò maiores sunt, eò se gerere submissius; & quò magis æstimantur ab aliis, eò modestius de seipsis sentire. Honore autem adeò non affici, vt etiam vltro oblatum cum horrore refugiant; sed is nihilominus fugientem sequitur, vti ferè fugit sequentem.*

a Idem monet Card. Baron. in Not. ad Martyro. 20 August.
b v. Epist. 144. 110.
c v Ep 11. 12 72 113. 165.

Ego, vt ingenuè de me fatear, cum vel solas BERNARDI EPISTOLAS *(nedum cætera eius scripta) lego: virum sanctum, per omnia laudandum, nunquam satis laudatum agnosco, suspicio, veneror: nec aliud maius illustriusue laudis eius gloriæque argumentum desidero. Hic velut in speculo mihi spectandus offertur. Hîc expressum cerno, quis quantúsque* BERNARDVS *fuerit, vel secum habitans, vel foras in lucem conspectúmque ad publica negotia progrediens.*

Vnde nescio quid latentis energiæ sentio illabi in animum meum, & occulta quadam vi, sed suaui inter legendum me commoueri, velut aliquid homine maius & excellentius in homine videar agnoscere: adeò me trahit rapitque (cur dissimulem) mellitus ille beati Viri genius, animi candor, morum suauitas, vitæ sanctimonia, feruor spiritus, religionis zelus, doctrinæ profunditas, orationis suada, stili melliflui nectar, ingenij sublimitas, imò diuinitas quædam; omnia, inquam stupenda, singularia, summa; & nescio an in alio quouis paria.

Et ne fortè putes indulgere me sensui, & affectui meo: adeóque rapi vltra lineam in S. Patris Encomia; tu ipse licet experimentum vel in prima, quam hîc præ oculis habes, EPISTOLA *capias (facile ex vngue nosse leonem) res ipsa te fateri coget, etsi rari & magni sint, quos iam legisti, laudis gloriæque tituli; impares tamen esse meritis; ac reipsa & veritate minores. Quis ille tam pertinax, tam durus ac obfirmatus animo, quem talis oratio, tam flexanima; è tali deprompta pectore, tam dulcis, tam mellea non moueat & emolliat: non vincat, & deuinciat? Sed est tamen, quod ego quidem præ cæteris admirer in Bernardo, magisque suspiciam (idque vel ex solis* EPISTOLIS *eius colligere promptum est) nempe virum sanctum tam concinnè ac fœliciter iunxisse Martham & Mariam, vnum, inquam, tam variis, & pene contrariis muniis ex æquo fuisse parem; vt siue spiritualibus & religiosis vacaret officiis; siue externis & alienis se commodaret negotiis;* VTRIVSQVE *nihilominus partes pari, sed rarâ fœlicitate semper impleret.*

Sed age, rudi penicillo & ductu tantum lineis quibusdã adumbremus Virum admirabilem; virum, inquam, DILECTVM DEO ET HOMINIBVS, *cuius memoria apud omnes in benedictione est. Vide ergò & admirare beatum Patrem domi, religiosæ solitudini deditum, semper aut cum Deo, aut de Deo loquentem, legentem scribentem, docentem, monasticæ disciplinæ studiis, præfecturæ curis, necnon spiritualibus filiorum suorum profectibus semper incumbentem:*

Eundem verò, cùm foras prodire Maiorum iubet Authoritas; aut quæ fortius vrget, DEI *charitas; aspice diuersas obeuntem legationes, varias peragrantem Terras, Vrbes, Prouincias, Regiones; nusquam otiantem, vbique sedulum ad negotia, impigrum ad labores, promptum ad cõsilia nec minus ad auxilia pronũ; verè omnibus omnia factum. vt omnes lucrifaceret; non quærentem quod sibi vtile, sed quod multis: non sibi solũ sed publico bono natũ. Nam quomodò alioquin sese ab illo tam grato sibi otio. sed minime otioso; ab illa sua* CLARA, *& tam cara sibi* VALLE, *† ad quã elongauerat fugiens à sæculi turbine, vt maneret sibi Deóq; notus in solitu-*

† v. Ep 38. 48. 143 144.

dine; quomodo, inquam, à tam dilectæ suæ Racheli amplexibus se toties auelli pateretur, nisi Charitas, quæ non quærit quæ sua sunt, hoc persuasisset?[d]

Vide quæso quid vspiam grauioris negotij; siue diuini honoris, siue publicæ vtilitatis, causâ gestum, cui non [e]adesset, imo præesset BERNARDVS. Si periclitanti Ecclesiæ, Reipublicæ, Patriæ, inclinatis ad casum rebus succurrendum[e]: Si Ecclesiæ pax & vnio vel per schismata sæpius fœdè lacerata[f]; vel per sectas & hæreses quassata [g]restauranda; Si sacra Iura, & Priuilegia tuenda; si libertas & immunitas Ecclesiarum contra Principes & potentes sæculi à vi & grauamine vindicanda[h], vnus hic Atlas, & inuictus Athleta BERNARDVS adsciscitur.

Si inter maximos orbis Principes ac Proceres concilianda pax & concordia;[i] si iidem in obsequium & fidem Ecclesiæ, vel sedis Apostolicæ flectendi:[l] si eius honor & dignitas ab æmulorum iniuriis & calumniis asserenda,[m] si ab Aris & focis clades ac calamitas auertenda†, si populi salus & publica tranquillitas procuranda, vnus hic caduceator, Pacis sequester†, & Pater Patriæ [n] BERNARDVS celebratur.

Si præficiendi Diœcesibus Episcopi:[o] Ecclesiis Pastores, Monasteriis Antistites,[p] si fundanda in diuersis Prouinciis & Regnis Monasteria,[q] si dirimendæ inter dissidentes controuersiæ, & litigantium sopienda dissidia,[r] vnus hic director, consiliarius, arbiter BERNARDVS postulatur.

Si danda aut dictanda Pontificibus,[s] Episcopis,[t] Prælatis,[u] Clericis,[x] Religiosis,[y] salutis monita. si respondendum ex ipsa quoque sublimiori Theologia ad arduas & ambiguas seu Fidei; seu Morū Quæstiones[z]: vnus hic Doctor ac velut oraculū BERNARDVS agnoscitur. Si Papa, aut Romana Curia in caussis Ecclesiarū,[a] Monasteriorum, Præsulum,[b] aliorúmq;[c] requirēda, vnus hic intercessor & Patronus BERNARDVS deposcitur.

Si discutienda in synodis suspecta dogmata,[d] si ipsi errorum Magistri aut hæresum Architecti cominus oppugnandi, vel palam erroneæ doctrinæ conuincendi,[e] vnus hic vt inuictus Achilles & Antagonista BERNARDVS in certamen adducitur.

Si castigandi mali mores; & abusus corrigendi: si reducendi in viam errantes & deuij;* si tollēda de medio scandala; vnus hic censor & intrepidus veritatis assertor, zelo Dei, flagello Christi, & gladio Phinees armatus BERNARDVS in mediū prodit:[f] Si qua vspiam tempestas aut calamitas ingrueret, si hostilis molitio; aut persecutio sauiret[g], vnicum hic rebus afflictis præsidium BERNARDVS imploratur[h]. Si aduersus communem Christiani nominis hostem conscribendi exercitus ex omni penè natione quæ sub cœlo est[i], si flos iuuentutis, si nobiles & illustres viri,[l] ad sacrum hocce bellum ciendi; vnus ad hoc classicum præco BERNARDVS decernitur[m]. Mirum hoc, sed audi quod magis mirere; si omnis hæc armatorum acies; turba illa magna, quam dinumerare nemo poterat, ex omni tribu, populo, & lingua; si, inquam, illa confertissima Christianæ militiæ agmina per longissimos terrarum mariumque tractus in Orientem ducenda; non alius quam ipse BERNARDVS vnâ omnium voce, & quidem synodali sentētia supremus Expeditionis Dux & Imperator eligitur.[n] Prætermitto leuiora: quis enim nescit, si opitulandum miseris, vel succurrendum oppressis,[o] si curandi debiles, infirmi, fontici, energumeni, morbidi, an dicam mortui?[p] vnum hîc Thaumaturgum † fuisse BERNARDVM?

Sed hic finio, quia finem operum mirabilium non inuenio: quæ tamen omnia eò magis apparent admiranda, quod tot ac tanta gesserit ægro semper corpore[q] atque afflicta valetudine; &, vt ait ipse, vbique pauidæ mortis pallidam circumferens imaginem[r], O si licuisset beato viro frui illo otio, illa quiete & solitudine, quam expetebat[s] tam auidè, & qua nunc multi inertes fruuntur; Adde, si viribus & valetudine meliore potiri datum fuisset; quid putas non fecisset, scripsisset; quanta mellis vbertate Apis illa argumentosa aluearia sua stipasset? Hoc obiter, mi Lector, hîc insinuasse, non pigeat: vt cogitent quibus tantum otij est, & parum aut nihil vtilis negotij: quibus corpus robustum ac validum; vegetum ingenium animíque facultates integræ; tot parata commodè viuendi auxilia: quomodò vtantur tot commodis, & benè agendi subsidiis, cum videant sanctum virum continuò luctantem cum morbis, seu aduersa grauatum valetudine, & assiduis pressum negotiis, ad talia ac tanta suffecisse.

Nempe AMOR vincit omnia, omni morbo, imò morte fortior: quin & vires inuenit, ac vices inquirit, vt alternis officiis, cum illo pari SORORVM, & sollicitus sit circa plurima; & optimam quóque partem non negligat: vt reddat quæ sunt sæculi sæculo; & quæ sunt Dei DEO.

Verum hæc, aliaque maiora Tu ipse, mi LECTOR, facilius ex hoc, quod tuo bono, nouis curis, magnis laboribus adornatum imus OPERE cognosces. Porrò si me audis, ab EPISTOLIS incipies. Vis intimè BERNARDVM nosse: hîc se velut in speculo nobis exhibet. Nam sermo index animi; at vbi is apertior, aut magis candidus, quam in Epistolis, vbi in sinum Amici effunduntur arcana pectoris: his præsertim Bernardinis, quas ipsas dictasse Charites dixeris. Omnes sanè suum spirant Authorem: mel & ambrosiam propinant. Non deerit alicubi aculeus, sed & hic melli cognatus est. Nimirum vulnera quædam facile coeunt, si curandis vinum & oleum adhibeas. Id probè nouerat medicus ille Euangelicus, nec minus noster Mellifluus. Hinc mores, abusus, vitia non rarò pungit; sed & vngit interim, quos à morbis, id est, malis moribus curandos susceperat, grato melle sermonis & amoris. Et quî poterat aliter, quem vnctio docebat in omnibus? vt penè de ipso vsurpare liceat illud Apostolicum, non eum accepisse scientiam ab homine, neque per homines. An fallor? Certè iamdudum excellenti donatus titulo & elogio, THEODIDACTVS dici meretur.

Sed quid ago, cum tædio forsan lectoris in Bernardi laudes digrediens? At hoc meo in ipsum. imò & in te, mi LECTOR, cui BERNARDVM impensè commendatum cupio, amori tribue. Amabit te Virtus & Pietas, si illum amaueris. Nunc ipsum pariter adeamus, atque audiamus.

d v. Ep. 19. 22. vbi perbellè negotia detrectat. 48 N. B 49. 143 144 N. B.
e v. Ep. 124. 125. 126. &c 219. 236 318.
f v. Ep. 187. & seqq 195. 240 241. Vit. lib. 2 c. 1. & 7.
g v Ep. 187. seqq. 190. 240. Vit l. 3. c. 5. 6.
h v. Ep. 45. 46. 47. 48. 157. &c. 170. N. B. 221 225 225. 281 242. seqq. Vit. l. 2. c. 1.
s v. Ep. 97. 140 219 220. Vit l. 2. c. 11. l. 4. c. 5. & sæpius.
l v. Ep 127. & 2. seq 132. 139 181 243.
m v. Ep. 28. 234. 236. 242. 241. & alibi sæpè
† v Ep 119. & seqq. 144 147. Vit. l. 2. c. 2. l. 1 c. 1. & sæpiss.
n v. Vit. S Bernardi l. 2 c 7. vbi pop Rom. eum Pacificat. & Patrē patriæ prædicat.
o v Ep. 150. 155.
p v. Ep. 58. 73. 87. 142. 142. 252. 306.
q v. Ep. 207. 208 Vit. l. 2. c. 7.
r v. Ep. 120. &c. 301.
s v. Ep. 257. 273.
t v. Ep 8. 9. 25. 27. 28. 41. &c.
u Ep. 27. 78. 201.
x v. Ep. 2. 108.
y v. Ep. 1 7 11. 34. 69 79. 107. N. B. 255 42
z v. Ep 77. ad Hug. de S. Vict. 190. Tract de lib. arbit. &c.
a v. Ep. 14 49. 50. & seqq. 150. 156. 164. 166. &c. 210. seqq 224 235. 236. 238. 256. 280 308.
b v. Ep. 13 278. seqq 197.
c v. Ep 238. & seqq
d v. Ep 187. 188 189
e v. Ep. 189. Vit. l 1 c 5.

* v Ep 1 2. 5. 7 & passim. f v. Ep. 47. 48. 78 101. 112 174. 181. 200 220 233. N B. 222. 231 242. & sæpi g Ep 45. 46. 48. Vit. l. c. c 2. h v. Ep 322. i v. Ep 246. N B 322 Baron An. 1146. l v. Ep. 246 322. vit. l. 3 c 4. m v Ep 256 n v. Ep 38 19. 40. &c. a lib. 7 vit. c 29 Henriq. præf. in menol. Cistere. † v. Vit. l. 3. c. 1. 2 3 4. 5 6. lib. 4. c. 4 5 &c. v. lib. 6 vit. per tot. p v. Ep. 307. Vit. l. 2 c. 4 l. 3. c. 2. &c. q v. Ep. 244. 145 N. B. r v. Ep. 12. 48. & alibi sæpiss. Plura loca in Epist. huc spectantia facilè Lector obseruabit.

S. P. BERNARDI ABBATIS CLARA-VALLENSIS,

Ad Robertvm *Nepotem suum,*

EPISTOLA I.

Robertvm Cognatum suum, qui vel horrore strictioris regulæ, (qualis sub Bernardi disciplina vigebat) seu vitæ laxioris illecebrâ: vel etiam blanditiis & subdolis aliorum susurriis inductus, a Cisterciensibus ad Cluniacenses transierat, mirâ charitate & affectu plusquam paterno reuocat. Pungit etiam velut liberioris vitæ desiderio seductum. Prætextus quoque ad muniendam transfugam quæsitos ut inanes reiicit. Insignis prorsus Epistola est, & mirè pathetica, nec sine miraculo scripta: de quo consule Vitam S. Bern. l. 1. c. 11. & NOTAS huius Epist. ad fin. Tom. III. Porro quid Vir sanctus, tanquam bonus Pastor, tam pro suo fuo feliciter profecerit: vide ferè ibid.

1\. Satis & plusquam satis sustinui dilectissime fili Roberte, si forte Dei pietas, & tuam per se, & meam per te animam dignaretur inuisere: tibi scilicet inspirando salutarem compunctionem, mihique de tua salute lætitiam. Sed quoniam vsque adhuc frustratum me cerno ab expectatione mea: iam non valeo tegere dolorem meum, anxietatem reprimere, dissimulare tristitiam. Vnde & contra iuris ordinem cogor reuocare læsus eum qui me læsit; spretus requirere contemptorem; iniuriam passus, iniuriatori satisfacere: rogare denique, à quo rogari debueram. Dolor quippe nimius non deliberat, non verecundatur, non consulit rationem, non metuit dignitatis damnum; legi non obtemperat; iudicio non acquiescit; modum ignorat & ordinem: id omnimodò & solummodò satageore animo, quo vel careat, quod se dolet habere: vel habeat, quo se dolet carere. At, inquis, nec læsi quempiam, nec spreui: sed spretus potius ego, ac multifariè læsus tantùm fugi malefactorem meum: cui iniuriam feci, si iniurias fugi? An non expedit cedere persecutori, quàm resistere? fugere ferientem, quàm referire? Rectè. Assentio. Non vt contenderem cœpi hæc, sed vt contentionem dirimerem. Fugere persecutionem non est culpa fugientis, sed persequentis. Non contradico. Omnino quod factum est, non requiro cur vel quomodo factum est: culpas non discutio, non retracto causas, non recordor iniurias. Solent enim hæc magis instigare, quàm mitigare discordias. Solum quod mihi magis est cordi, loquor. Me miserum quod te careo, quod te non video, quod sine te viuo: pro quo mori, mihi viuere est: sine quo viuere, mori. Non igitur quæro cur abieris: sed quòd iam non redieris, queror. Non caussas discessionis, sed moras caussor regressionis. Veni tantum, & pax erit. Reuertere, & satisfactum est. Redi, inquam, redi, & lætus cantabo: *Mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus est.* a

NOTA Doloris vis ac vehementia prægentium ex amore nascens, quid faciat.

Vide charitatem S. Patris filium fugitiuum reducere satagentis.

a *Luc. 15. c*

2\. Fuerit certè meæ culpæ quòd discessisti: delicato quippe adolescentulo austerus extiteram, & tenerum durus nimis inhumanè tractaui. Hinc enim & præsens quondam aduersum me (quantum memini) murmurare solebas, hinc & nunc (sicut audiui) etiam absenti detrogare non cessas. Non tibi imputetur. Possem forsitan excusare & dicere: quia sic lasciui pueritiæ motus coërcendi erant; ac rudibus annis debebantur aspera illa disciplinæ districtioris initia, Scriptura attestante quæ ait b: *Percute filium tuum virga, & liberabis animam eius à morte.* Et rursum c: *Quos enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit.* Et illud: *Vtiliora sunt verbera amici, quam oscula inimici* d. Sed fuerit (vt dixi) meæ culpæ quod discessisti, ne dum de reatus perpetratione contenditur, emendatio retardetur. At verò hinc vel proculdubio incipiet esse & tuæ, si non parcas pœnitenti, indulgeas confitenti, quia potui quidem aliquando in aliquibus fuisse erga te indiscretus, sed certè non maleuolus. Quod si & in futuro hanc ipsam indiscretionem meam suspectam habes, noueris me iam non esse qui fueram, quia nec te puto fore qui fuisti. Mutatus mutatum inuenies, & quem ante metuebas magistrum, comitem amplectere securus. Itaque siue meâ culpâ recesseris (vt tu putas, & ego non excuso) siue tuâ (vt multi putant; etsi ego non accuso) siue mea simul & tua, (quod ego magis puto) ex hoc iam si redire renueris, solus profectò inexcusabilis eris. Vis ab omni culpâ liber esse? reuertere: si tuam agnoscis, ignosco. Ignosce & tu mihi, vbi meam agnosco. Alioquin aut tibi nimis indulges, qui tuam culpam & agnoscis & dissimulas: aut mihi nimis immisericors es, cui nec satisfacienti ignoscendum putas.

b *Prou. 23. b*

c *Hebr. 12. a*

d *Prou. 27. b*

Nota Humilitatem S. P. etiam fatentis in se culpam, vt vel sic Robertum lucretur.

3\. Iam si redire recusas, aliam quære occasionem vnde falsò blandiaris conscientiæ tuæ, quia non erit vltra quod formidare debeas de rigore districtionis meæ. Neque enim formidandum est, quod futurus sim præsenti formidolosus, cui adhuc absenti iam toto sum corpore prostratus, totis astrictus visceribus. Humilitatem exhibeo, charitatem promitto, & tu times. Intrepidus veni quò te vocat humilitas, pertrahit charitas. Securus accede, talibus præuentus obsidibus. Fugisti sæuum, reuertere ad mansuetum. Reuocet te mea lenitas, cuius seueritas effugauit. Vide fili, quâ te cupiam duci, non spiritu seruitutis iterum in timore, sed spiritu adoptionis filiorum, in quo clamare & tu non confundaris, Abba pater: causam vtique tanti doloris mei non minis apud te, sed blandimentis; precibus, non terroribus agens. Alius forsitan aliter tentaret. Et verè quis alius non magis discuteret reatum, & incuteret metum; nunc opponeret votum, & proponeret iudicium; non argueret inobedientiæ; non indignaretur apostasiæ; quòd de tunicis ad pelliceas, de oleribus ad delicias, quòd denique ad diuitias de paupertate transieris? Sed ego noui animum tuum, qui faciliùs possit amore flecti, quàm timore compelli. Denique quid necesse est his pungere non recalcitrantem; valde timidum, magis exterrere; per se satis erubescentem confundere amplius, cui sua ratio magister, cui propria conscientia virga, & ingenita verecundia lex disciplinæ est? Quod si cui mirum videtur quomodo puer verecundus, simplex,

Liberat eum meto rigoris, promittens reduci meram suauitatem.

Acriter sed cautè simul & blandè pungit conscientiam transfugæ.

timoratus ausus fuerit contra voluntatem fratrum, magistri imperium, regulare decretum, suum deserere, & votum & locum: miretur etiam quod & Dauid sanctitati subreptum sit, quod sapientiæ Salomonis illusum, quod Sampson fortitudini obuiatum. Qui Protoplastum dolo captum expulit de patria felicitatis: quid mirum si tenero subripuit adolescentulo in loco horroris & vastæ solitudinis? Huc accedit quòd nec, sicut illos Babylonicos senes e, species decepit eum: nec sicut Giezi pecuniæ amor f: nec honoris ambitio, sicut Iolianum apostatam †, sed fefellit illum sanctitas, seduxit religio, perdidit auctoritas seniorum. Quæris quomodo?

Vide quam dextrè & sinceriter excuset factum Roberti, sed vt is ipse se reum agnoscat.

e Dan. 13 f 4. Reg 5 f †v. Notas.

4. Primò quidem missus est magnus quidam prior ab ipso principe priorum: foris quidem apparens in vestimentis ouium: intrinsecus autem lupus rapax. Deceptisque custodibus, æstimantibus quippe ouem esse: væ, væ, admissus est solus ad solam lupus ouiculam. Nec refugit ouicula lupum, quem & ipsa putabat ouem. Quid plura? attrahit, allicit, blanditur, & noui euangelij prædicator commendat crapulam, parsimoniam damnat: voluntariam paupertatem miseriam dicit: ieiunia, vigilias, silentium, manuumque laborem vocat insaniam: è contrario, ociositatem, contemplationem nuncupat: edacitatem, loquacitatem, curiositatem, cunctam denique intemperantiam nominat discretionem. Quando, inquit, delectatur Deus cruciatibus nostris? Vbi præcipit scriptura quempiam sese interficere? Qualis verò religio est fodere terram, syluam excidere, stercora comportare? Numquid non sententia veritatis est, *Misericordiam volo, & non sacrificium* g? Et, *Nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat* h: Et, *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* i? Vt quid verò Deus cibos creauit, si non liceat manducare? Vt quid nobis corpora dedit, si prohibeat sustentare? Denique *qui sibi nequam, cui bonus* k? Quis vnquam sanus sapiens carnem suam odio habuit? Talibus tandem allegationibus malè credulus puer circumuentus seducitur: seductorem sequitur: Cluniacum ducitur. tondetur, raditur, lauatur, exuitur rusticanis, vetustis, sordidis, induitur preciosis, nouis ac nitidis: & ita in conuentum suscipitur. Sed cum quali putas honore? Cum quo triompho? Cum quanta reuerentia? Defertur ei super omnes coætaneos suos, & tanquam victor rediens à pugna, sic laudatur peccator in desideriis animæ suæ. Sustollitur in altum: statu non mediocri collocatur: ita vt multis senioribus prælatus sit adolescens; fauet, blanditur, congratulatur ei vniuersa fraternitas: exultant omnes tanquam victores capta præda quando diuidunt spolia. O Iesu bone. quàm multa facta sunt pro vnius animulæ perditione! Cuius ad hæc quantumlibet robustum pectus non emollesceret? cuius interior quantumuis spiritualis oculus non turbaretur? Cui inter talia ad suam liceat recurrere conscientiam? Quis denique in tanta pompa vel veritatem valeat agnoscere, vel obtinere humilitatem?

Narrat modũ discessus.

g Matth. 9 b h Ezech. 18. g i Matth. 5. a

k Eccli. 14. a

5. Mittitur interea pro eo Romam: Apostolica compellator auctoritas: & vt Papa non neget assensum, suggeritur ei infantem olim à parentibus oblatum fuisse monasterio. Non fuit qui refelleret, nec enim contradictor est expectatus: iudicatum est de parte: abiudicatum de absentibus. Iustificati sunt qui iniuriam fecerunt: exciderunt à causa qui passi sunt: absque satisfactione absoluitur reus: firmatur priuilegio crudeli nimiùm clemens sententia absolutionis, quo reportato confirmaretur fluctuanti malesuada stabilitas, securitas dubitanti. Et hic tenor litterarum, hæc iudicij summa, hæc totius causæ diffinitio, vt teneant qui tulerunt, sileant qui amiserunt. Inter hæc autem pereat anima pro qua Christus mortuus est: & hoc, quia Cluniacenses volunt. Fit professio super professionem: vouetur quod non soluetur: proponitur quod non tenebitur. Et cum primum pactum irritum factum sit, in secundo geminatur præuaricatio: & fit supra modum peccans peccatum.

Consensum Pontificis subreptitium frustra prætendi facto Roberti.

Rob. noua edit vota apud Cluniacens.

6. Veniet, veniet qui malè iudicata reindicabit: illicitè iurata confutabit: qui faciet iudicium iniuriam patientibus l: qui iudicabit in iustitia pauperes: & arguet in æquitate pro mansuetis terræ m. Veniet pro certo qui per Prophetam minatur in psalmo dicens n: *Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* Quid faciet de iniustis iudiciis, qui ipsas quoque iustitias iudicabit? Veniet, inquam, veniet dies iudicij: vbi plus valebunt pura corda, quàm astuta verba, & conscientia bona, quàm marsupia plena: quandoquidem iudex ille nec fallitur verbis, nec flectetur donis. Tuum Domine Iesu tribunal appello: tuo me iudicio seruo: tibi committo causam meam. Domine Deus Sabaoth qui iudicas iustè, & probas renes & corda: cuius oculi sicut fallere nolunt, ita falli non possunt: tu vides qui tua, vides qui quærunt & sua. Tu nosti quibus ei visceribus in cunctis tentationibus suis semper affuerim: quantis pro eo gemitibus aures tuæ pietatis pulsauerim: qualiter ad quæque illius scandala, perturbationes, molestias ego vrebar, torquebar, affligebar. Et nunc timeo ne frustra. Puto enim, quantum expertus sum, adolescentis per se satis feruentis & insolescentis nec corpori talia expedire fomenta, nec menti illa gloriæ tentamenta. Itaque arbiter meus Domine Iesu, *de vultu tuo iudicium meum prodeat, oculi tui videant æquitatem* o. Videant & iudicent quid potiùs stare debuerit: an votum patris de filio, an filij de seipso, præsertim cum filius aliquid maius deuouerit.

l Psal. 145 b m Esa. 11. a n Psal. 74

Appellat ad diuinum tribunal.

Vide & mirare amorem veri Patris in filium, pastoris in ouiculam.

o Psal. 16 a

7. Videat & famulus tuus legislator noster Benedictus, quid regularius fuerit, vtrum quod factum est de infantulo nesciente ipso, an quod ipse per se postmodum prudens & sciens fecit, cum iam ætatem haberet: vt de se loqueretur. Quamquam dubium non sit promissum illum fuisse, non donatum. Nec enim petitio quam Regula † præcipit, pro eo facta fuit à parentibus: nec manus illius cum ipsa petitione inuoluta palla altaris, vt sic offerretur coram testibus †. Ostenditur deinde terra, quæ cum illo, & pro illo dicitur data fuisse. Sed si cum terra eum receperunt, cur non & cum terra eum retinuerunt? An fortè requirebant magis datum quàm fructum; & pluris æstimata est terra quàm anima? Alioquin oblatus monasterio, quid quærebat in sæculo? Nutriendus Deo, cur expositus erat diabolo? Ouis Christi cur inuenta est patere morsibus lupi? De sæculo quippe, non Cluniaco, te teste, Roberte, venisti Cistercium. Quæsisti, petisti, pulsasti, sed tui adhuc teneritudine, te licet inuito, dilatus es per biennium. Quo tempore patienter expleto, & absque calumnia; tuis demum precibus; multisque, si meministi, lachrymis, diu expectatam impetrasti misericordiam, & quem satis desideraueras ingressum, obtinuisti.

† Reg. S. Bened. cap. 59.

Ostendit Rob. ex voto Parentum non fuisse obnoxium Cluniaco, cum ipse sponte sua elegerit Cistercium.

† v. Notas.

8. Post hæc per annum iuxta Regulam † in omni patientia probatus, perseueranter & sine querela conuersatus, post annum sponte professus; tunc primum sæculari veste reiecta, religionis habitum suscepisti. O insensate puer, quis te fascinauit non soluere vota tua, quæ distinxerunt labia tua? An non vel ex ore tuo iustificaberis, vel ex ore tuo condemnaberis? Quid de parentis voto sollicitus es, negligens tui; cum ex ore tuo, non illius habeas iudicari: tuorum non illius vocalabiorum exigendus sis? Et quid tibi frustra quispiam blanditor de absolutione Apostolica, cuius conscientiam diuina ligatam tenet sententia? *Nemo*, inquit, *mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei* p. Numquid & hoc persuadebunt non esse retro respicere qui dicunt tibi, euge, euge? Filiole, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis q. Noli credere omni spiritui r. Sint tibi multi necessarij, vnus autem sit tibi consiliarius de mille f. Tolle occasiones, respue blandimenta, adulationibus claude aures, te interroga de te, quia tu te melius nosti quàm

† Reg. S. Bened. cap. 58.

Vota persoluenda. Frustra sibi blanditur de absolutione Apost. cuius conscientiam diuina ligat sententia.

p Luc. 9. g

q Prou. 1 b r 1. Ioan 4 a f Eccli 6 a

Iubet causā abitus serio discutere, sea quo animo Clarauacum petierit.

alios. Attende cor tuum, discute intentionem, consule veritatem: tua tibi conscientia respondeat, cur abieris, cur ordinem tuum, cur fratres, cur locum, cur me, qui & tibi propinquus carne, & propinquior spiritu sum, deserueris. Si vt arctiùs, vt rectiùs, vt perfectiùs viueres: securus esto, quia non retro aspexisti, sed & gloriare cum Apostolo dicens: *Quæ retro oblitus, & ad ea quæ ante sunt extentus, sequor ad palmam gloriæ* t. Sin aliàs, noli altum sapere, sed time, quoniam (vt cum venia tui dixerim) quicquid tibi amplius indulges in victu vestitúque superfluo, in verbis otiosis, in vagatione licentiosa & curiosa, quam videlicet promisisti, quam apud nos tenuisti: hoc proculdubio retro aspicere est, præuaricari est, apostatare est.

t Philipp. 3. c

9. Et hæc dico fili, non vt te confundam, sed vt tanquam filium charissimum moneam: quia etsi multos habeas in Christo pædagogos, sed non multos patres. Nam si dignaris; & verbo, & exemplo meo in religionem ego te genui. Nutriui deinde lacte quod solum adhuc paruulus capere poteras, daturus & panem, si expectares vt grandesceres. Sed heu quàm præproperè & intempestiuè ablactatus es! Et vereor ne totum quod fouueram blandimentis, roboraueram adhortationibus, orationibus solidaueram, iamiámque euanescat, deficiat, pereat: & lugeam miser non tam cassi laboris damnum, quàm damnatæ sobolis miserabilem casum. Placet ne tibi quòd alius nunc glorietur de te, qui nihil vtique laborauit in te? Simile mihi contigit, quod & illi meretrici apud Salomonem u: cui videlicet paruulus suus ab altera, quæ suum à se oppressum extinxerat, furtim sublatus est. Tu quoque de sinu mihi, & vtero abscissus es. Ablatum gemo, repeto violenter auulsum. Non possum obliuisci viscera mea. Quorum nimirum parte detracta non modica, non potest nisi torqueri pars reliqua.

En pios questus & gemitus quasi desolati parentis amisso vnigenito.

u 3. Reg. 3. e

10. Veruntamen quo tuo commodo: qua tui necessitate hoc nobis moliri sunt amici nostri? quorum manus sanguine plenæ sunt: quorum animam meam pertransiuit gladius: quorum dentes arma & sagittę, & lingua eorum gladius acutus. Nam vtique mihi si in aliquo vnquam eos offenderam (quod vtique mihi conscius non sum) plenam prorsus rependêre vicem. Mirum vero si non plus talione recepi: si videlicet tale aliquid in eos deliquisse potui, quale nunc ab eis pertuli. Nam vt verum fatear, non os de ossibus meis: vel carnem de carne mea: sed tulerunt mihi gaudium cordis mei: fructum spiritus mei: coronam spei meæ: & velut mihi sentire videor, animæ meæ dimidium. Vt quid hoc? Forte miserti sunt tui: & cæco cæcum ducenti indignantes: ne perires post me: in suum te transtulere ducatum. O molesta charitas: ô dura necessitudo. Tantum tuam dilexere salutem: vt in meam impingerent. Nisi me perempto: tu saluari non poteras? Et vtinam ipsi te absque me saluent. Vtinam & si ego moriar: vel tu viuas. Sed quid? Salus ergo magis in cultu vestium, & ciborum est opulentia: quàm in sobrio victu vestitúque moderato? Si pelliceæ lenes & calidæ: si panni subtiles & pretiosi: si longæ manicæ & amplum caputium: si opertorium syluestre: & molle stamineum, sanctum faciunt: quid moror & ego quòd te non sequor? Sed hæc infirmantium sunt fomenta: non arma pugnantium. Ecce enim qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt x. Vinum & simila, mulsum & pinguia corpori militant, non spiritui. Frixuris non anima saginatur, sed caro. Multi in Ægypto fratres, multo tempore Deo sine piscibus seruierunt. Piper, zinziber, cyminum, saluia, & mille huiusmodi species salsamentorum palatum quidem delectant, sed libidinem accendunt. Et tu mihi in his securitatem ponis? tu cum huiusmodi tutam duces adolescentiam? Prudenter sobriéque conuersanti, satis est ad omne condimentum sal cum fame. Qua sola non expectata: necesse est alias atque alias de nescio quibus succis extraneis confici permixtiones, quæ videlicet palatum reparent: gulam prouocent, excitent appetitum.

Amicos specie, sed reipsa æmulos notat.

x Matth. 11. a

Carnes delicat, spiritus corrumpit.

Fames optimum cibi condimentũ.

11. Sed quid faciet, inquis, qui aliud nō potest? Bene. Scio: A quia delicatus es: & quòd his assuetus modo duriora non possis: sed quid si potes facere vt possis? Quæris quomodo? Surge, pręcingere: tolle otium: exere vires: moue brachia, complosas explica manus: exercitare in aliquo: & statim senties sola te appetere quæ famem tollant: non fauces demulceant. Reddet quippe sapores rebus exercitium: quos tulit inertia. Multa quæ respuis otiosus, post laborem sumes cum desiderio. Siquidem otium parit fastidium: exercitium famem. Fames autem miro modo dulcia reddit, quæ fastidium facit insipida. Olus, faba, pultes, panísque cibarius cum aqua: quiescenti quidem fastidio sunt: sed exercitato magnæ videntur deliciæ. Iam fortè tunicis dissuetus exhorres nimium eas: tam propter hyemis frigus; quàm propter æstatis ardorē. Sed nunquid legisti y: *Qui timet pruinam, veniet super eum nix?* Vigilias times & ieiunia: manuúmque laborem. Sed hęc leuia sunt meditanti flammas perpetuas. Recordatio deinde tenebrarū exteriorum facit non horrere solitudinem. Si futuram cogitas de verbis B otiosis discussionem z: non valde displicebit silentium. Fletus æternus & stridor ille dentium a ante cordis oculos reductus: pares tibi reddet mattam & culcitram. Denique si totum de nocte, quod regula † præcipit, benè ad psalmos vigilaueris: nimis durus erit lectus in quo quietè non dormias. Si tantum in die quantum professus es, manibus laboraueris: durus erit cibus quem libenter non comedas.

Nota: Quomodo vilea quęque cibi reddantur homini suaues & iucundi.

Otianti vilior cibus fastidio est: Laboranti, in deliciis.

y Iob. 6. a

z Matth. 12. e

a Ibid. 13. f

† Reg. S. Bened. cap. 9. & seqq.

12. Surge miles Christi, surge, excutere de puluere, reuertere ad prælium vnde fugisti: fortius post fugam præliaturus, gloriosius triumphaturus. Habet quidem Christus multos milites qui fortissimè cœperunt, steterunt, vicerunt: paucos autem qui de fuga conuersi rursus se periculo ingesserint quod declinauerant: rursus fugarint hostes quos fugiebant. Et quia omne rarum pretiosum: gaudeo te de illis posse esse qui quantò rariores, tantò apparebunt gloriosiores. Aliàs autem si multum C timidus es: cur vel times vbi non est timor: non autem times vbi magis est timendum? An quia fugisti ex acie: putas te manus hostium euasisse? Libentius te insequitur aduersarius fugientem, quam sustineat repugnantem: & audacius insistit à tergo quam resistat in faciem. Securus nunc proiectis armis, capis matutinos somnos: cum illa hora Christus resurrexerit: & ignoras quod exarmatus & tu timidior, & hostibus minus timendus sis? Armatorum multitudo circumuallauerunt domum, & tu dormis? Iam ascendunt aggerem, iam dissipant sepem: iam irruunt per posticum. Tutius ne est ergo tibi vt te inueniant solum quam cum aliis? nudum in lectulo quam armatum in campo? Expergiscere, sume arma: & fuge ad commilitones tuos quos fugiens deserueras: vt qui ab eis disiunxerat, ipse te denuo timor iungat. Quid armorum refugis pondus & asperitatem delicate miles? Aduersarios instans & circumuolantia spicula facient clypeum non esse oneri: loricam non sentiri vel galeam. Et quidem subito procedenti de vmbra ad solem: de otio ad laborem: graue cernitur omne quod incipit. Sed postquam ab his dissuescere, & ad illa se pauD lisper assuescere cœperit, vsus tollit difficultatem: inuenitque facile esse quod impossibile ante putauit. Solent etiam fortissimi milites audita buccina ante congressum trepidare. At vbi ad prælium ventum fuerit: spes victoriæ, & timor ne vincantur, reddit intrepidos. Quid verò tu trepidas? quem fratrum vnanimitas armatorum circummoniet, cui angeli assistent à latere: quem dux belli Christus præibit, suos animans ad victoriam, & dicens: *Confidite, ego vici mundum* b. Si *Christus pro nobis, quis contra nos* c? Securus potes pugnare, vbi securus es de victoria. O verè tuta pro Christo & cum Christo pugna: in qua nec vulneratus, nec prostratus, nec conculcatus, nec millies si fieri possit occisus fraudaberis à victoria: tantū ne fugias. Sola causa qua perdere possis victoriam, fuga est. Fugiendo potes illam amittere, moriendo non potes: & beatus si pugnando moriaris: quia mortuus, mox coronaberis. Væ autem si declinando pugnam: perdis & victoriam simul & coronam. Quod ipse auertat à

Hortatur ad resipiscentiā & reditum.

Perniciosa inter media pericula securitas.

Insueta difficilia: sed vsus & consuetudo mollit omnia.

b Ioan. 16. g

c Rom. 8. f

In militia Christi sola fuga perditur victoria.

A te fili dilectissime, qui in iudicio de his meis litteris maiorem tibi habet inferre damnationem, si nullam ex eis in te repererit emendationem.

Ad Fulconem puerum, postea Lingonensem Archidiaconum.

Fulconem Canonicum Regularem, quem Auunculus blanditiis & promissis ad sæculum retraxerat, grauiter & seriò monet, vt potius Deo, quàm Auunculo obediat & adhæreat, adeoque relicto sæculo mox iterum religiosæ vitæ propositum arripiat, & locum, vnde discesserat, repetat.

Epistola II.

Bonæ indolis adolescenti Fulconi, *frater Bernardus peccator: inde lætari in adolescentia, vnde in senectute non pœniteat.*

1\. NOn miror si miteris, sed miror si non miteris vnde mihi vt ad te scribere vellé, ciuem rusticus, scholasticum monachus, cum nulla hinc tibi occasio necessaria occurrat, nulla se ratio patens ostendat. At si attenderis

a Rom. 1. b / b 1. Cor. 13. b

quod scriptum legis a: *Sapientibus & insipientibus debitor sum*, & illud b: *Charitas non quærit quæ sua sunt.* forsitan intelliges quicquid illa iusserit, non esse præsumptum. Charitas enim ad te obiurgandum me compulit, quæ tibi condolet, quamuis non dolenti, quæ tibi miseretur, licet non miserabili. Et inde magis dolet, quod cum sis dolendus, non doles. Et inde magis miseretur, quod cum miser sis, miserabilis non es. Nec frustra forsitan tibi compatitur, quomodo patienter tu audias vnde compatiatur. Vult te tuum sentire dolorem, vt iam non habeas vnde dolere: vult te tuam scire miseriam, vt incipias miser non esse. O bona mater charitas, quæ siue foueat infirmos, siue exerceat prouectos, siue arguat inquietos, diuersis diuersa exhibens, sicut filios diligit vniuersos. Cum te arguit, mitis est, cum blanditur, simplex est. Piè solet sæuire, sine dolo mulcere: patienter nouit irasci, humiliter indignari. Ipsa est quæ hominum mater & angelorum, non solum quæ in terris, sed etiam quæ in cœlo sunt, pacificauit. Ipsa est quæ Deum homini placans, hominem Deo reconciliauit. Ipsa est mi Fulco, quæ fratres illos cum quibus olim dulces capiebas cibos: habitare facit vnius moris in domo. Hæc talis támque honorabilis mater à te se queritur offensam, expostulat læsam. Læsa tamen non prouocat: sed spreta te reuocat: ostendens tibi in te de se veraciter scriptum esse c: *Charitas patiens est, benigna est.* Licet læsa, licet offensa, si conuersus fueris ad illam: obuiabit tibi quasi mater honorificata. Contemptus oblita sui ruet in amplexum tui: gaudens quem perdiderat, esse inuentum, qui mortuus fuerat, viuum.

Veræ charitatis indoles & officium.

c 1. Cor. 13. b

2\. Sed in quo, inquis, læsi? in quo contempsi? Audi. In eo; proculdubio, quòd te quem sinu suo lacte nutriendum materno susceperat, ante tempus ablactasti: quòd expertam lactis dulcedinem in quo posses crescere in salutem, tam leuiter tam celeriter exsufflasti. O puer insensate. O puer magis sensu quàm ætate: quis te fascinauit à bene incepto itinere tam cito discedere? Auunculus, inquies. Sic Adam quondam vxorem, vxor serpentem ad excusandas excusationes in peccatis prætendebant d. Vterque tamé suæ culpæ dignam excepit sententiam. Nolo Decanum accuses: nolo te per illum excuses. Inexcusabilis enim es. Illius culpa, tuam non excusat. Quidnam ille fecit? Nunquid te rapuit? nunquid vim intulit? Rogauit, non ligauit. Blandiendo attraxit, non violenter traxit. Quis te cogebat credere blandienti, assentire attrahenti? Ille sua nondum reliquerat: quid mirum si te qui suus eras, requirebat? Si agnum de grege, vitulū de armētn cū perdit, requirit, & nemo causatur: te quoque qui multis ouibus vel vitulis apud eum pluris es: ademptum si repetit: quis inde miretur? Siquidem nō vsurpat illam sibi perfectionem, de qua dicitur e: *Si quis abstulerit tua, ne repetas.* Repetebat ergo suum, qui sua adhuc tenebat. At tu qui iam sæculum spreueras, sæcularem sequi debebas? Fugit ouis tremebunda, veniente lupo. Abscondit se columba tremés accipitre viso. De cauernula sua mus esuriens exire non audet, ambiente cato. Et tu cum videbas furem, currebas cum eo? Nam quid aliud quàm furem dixerim, qui pretiosam Christi margaritam; id est, animam tuam furari non dubitauerit?

d Gen. 3. a. b

Excusatio inanis refellitur.

e Luc. 6 d.

3\. Volebam si possem illius errorem dissimulare, ne odium & nullum fructum consequerer ex veritate. Sed non potui, fateor, intactum transire, quem vsque ad hanc diem comperi Spiritui sancto pro viribus restitisse. Nam qui manum non retinet à malo quo potest: licet quandoque frustretur effectus, non minus culpatur affectus. In me certe feruorem nouitium extinguere voluit, sed Deo Gratias, non valuit. Alteri quoque nepoti suo Guirrico cognato tuo multum restitit. Sed quid nocuit? Imò plurimum præstitit. Destitit inuitus tandem senex auunculus à persecutione: extitit inuictus puer nepos: gloriosior de tentatione. Sed heu, quomodo te vicit, qui illum vincere non potest? Aut quomodò qui te vicit: ab illo superatus est? Nunquid te fortior ille? Nunquid prudentior? Certè qui antea vtrunque nouerant, Guirrico Fulconem præ-B ferebant. At postquam ventum est ad bellum: exitus indicauit hominum errasse iudicium. Ibi, proh pudor, fugit qui præferebatur: vbi fortiter vicit qui inferior credebatur.

Fulconis Auunculum nepotes suos Christo subtrahentem perstringit.

4\. Sed quid de Auunculi dicam malitia qui, à Christi militia retrahit nepotes suos: vt secum trahat ad inferos? Itane solet beare amicos? Quos Christus vocat secum in æternum mansuros: auunculus reuocat secum in æternum arsuros. Miror si iam Christus ei non irascitur: & dicat f: *Quoties volui congregare nepotes tuos: quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur tibi domus tua deserta.* Christus dicit g: *Sinite paruulos venire ad me: talium enim est regnum cœlorum.* Auunculus ait: Sinite nepotes meos vt ardeant mecum. Christus dicit: Mei sunt: mihi debent seruire. Sed oportet, inquit, auunculus, eos mecum perire. Christus dicit: Mei sunt: ego illos redemi. Sed ego, inquit, auunculus, eos nutriui. Tu quidem: ait Christus, illos nutristi, sed pane meo, non tuo: ego C vero redemi non sanguine tuo, sed meo. Sic carnalis auunculus contra patrem spirituum pro nepotibus certat: quos dum bonis cupit onerare terrenis, cœlestibus exhæredat. Christus tamen non rapinam arbitratur, si suos quos fecit & redemit sanguine proprio, ad se venientes collegerit: iuxta quod ante promiserat h. *Et eum qui venit ad me, non eiiciam foras.* Fulconi primo pulsanti lætus aperuit: lætis amplexibus lætum excepit. Quid plura? Veterem hominem exuitur, & nouum induitur: quódque solo nomine extiterat, moribus & vita canonicum profitetur. Fama volat, bonus odor Christo: rei nouitas circumquaque diffusa peruenit ad aures auunculi.

f Matt. 23. d

g Matt. 19. b

Vide certamen Christi & hominis carnalis animas Christo subtrahentis.

h Ioan. 6. d

5\. Quid ergo faceret carnalis nutricius qui carnis quam nutrierat, quam carnaliter amabat, solatium perdebat? Et si aliis fuit res illa odor vitæ ad vitam: sed non illi. Quare? quia *animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim illi videtur.* Nam si spiritum Christi haberet, non tam de carne doleret: quàm gauderet de spiritu. Sed quia terrena non quæ sursum sunt, D sapiebat: turbatus & tristis tale aliquid secum voluebat. Quid audio? Væ mihi: à quanta spe cecidi? Sed quid? Debet ne stare quicquid absque meo consilio: absque mea licentia fecerit? Quod ius, quæ lex, quæ iustitia, quæ ratio, vt quem ex vtero nutriendum suscepi: alius fruatur adulto? Iam caput aspersus canis, heu vitæ meæ reliquum expendam cum mœrore: quia me deseruit baculus senectutis meæ. Heu mihi. Si hac nocte expetitur à me anima mea: quæ paraui, cuius erunt? Promptuaria mea plena eructantia ex hoc in illud: oues meæ fœtosæ, abundantes in egressibus suis: boues meæ crassæ cui remanebunt? Prædia, prata, domos, argentea vasa & aurea: cui congregata sunt? Ditiores quosque ac quæstuosiores ecclesiæ meæ honores acquisieram mihi: reliquos etsi non licebat habere: spe tamen in Fulcone tenebam. Quid igitur faciam? Propter illum vnum tot & tanta perdam? Nam quicquid sine illo possederim: ami-

Carnalem & præposterū Ecclesiasticorum erga cognatos affectum festiuè depingit.

fisse me iudico. Quin potius & ista retinebo, & illum reuocabo si potero. Sed quomodo? Factum est: auditum est. Quod factum est, non potest non fieri? quod auditum est, celatum esse non poterit. Fulco canonicus est regularis: si reuertitur ad seculum, notabilis erit & infamis: sed tolerabilius est hæc audire de illo, quàm viuere sine illo. Cedat ergo nunc honestas vtilitati: pudor necessitudini. Malo non parcere verecundiæ pueri: quàm miserabili subiacere tristitiæ. Acquiescens itaque consilio carnis, rationis oblitus & legis, tanquam leo paratus ad prædam, & sicut leæna rapto catulo rapiens & rugiens, sacra non veritus, sanctorum irrupit habitaculum, in quo tyrunculum suum Christus absconderat à contradictione linguarum, postmodum admixturus consortio Angelorum.

6. *Christum cũ Auũculo expostulantem & Fulconi consulentem inducit.*

Quærit ac flagitat reddi sibi nepotem suum: queritur & clamat iniuste se ab illo relictum: Christo reclamante & dicente: Quid agis miser? quid furis? Quid me persequeris? Non sufficit tibi quòd tuam, tuóque exemplo B multorum mihi animas tuleris: si non etiam hunc ausu sacrilego rapias de manu mea? Non times tu futurum iudicium? An contemnis terrorem meum? Cui hoc facis? Cui bellum indicis? Terribili vtique; & ei qui aufert spiritum principum k. Insane redi ad cor tuum. Memorare nouissima tua, & non peccabis l. Memorare quæ tua substantia, & vtiliter timebis. Et tu puer, inquit, si assenseris, si acquieueris, morte morieris. Memento vxoris Loth m de Sodoma quidem electæ, quia Deo credidit: sed in via mutatæ, quia retrò aspexit. Disce in Euangelio quod non liceat retro aspicere ei, qui semel manum ad aratrum misit n. Auunculus tuus quærit animam tuam, qui iam perdidit suam. Verba oris eius, iniquitas & dolus. Noli intelligere, fili mi, vt malè agas: noli intendere in vanitates & insanias falsas. Ecce in via qua ambulas, abscondit laqueos, tendit retia. Molliti sunt sermones eius super oleum: & ipsi sunt iacula o. Vide fili mi, ne rapiaris à labiis iniquis, & à lingua dolosa. C Configat carnes tuas diuinus timor, ne te decipiat carnalis amor. Blanditur, sed sub lingua eius labor & dolor p. Lachrymatur, sed insidiatur. Insidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum q. Caue, inquam, fili mi, ne acquiescas carni & sanguini r: nam gladius meus deuorabit carnes s. Sperne blandimenta, contemne promissiones. Promittit magna, sed ego maiora. Offert plura, sed ego plurima. Dimittes ergo pro terrenis cœlestia, pro temporalibus æterna? Alioquin oportet te soluere vota tua, quæ distinxerunt labia tua. Iustè exigitur ad soluendum, qui non cogitur ad vouendum. Nam etsi cum pulsares, non repuli: tamen vt intrares, non compuli. Non licet ergo dimittere quod sponte promisisti. Non est fas requirere quæ per te dimisisti. En vtrunque vestrum præmoneo, vtrique salubriter consulo. Tu, inquam, ad Auunculum, regularem ne reducas ad seculum: quia si reducis, seducis quem apostatare facis. Tu regularis secularem ne sequaris: quia si illum sequeris, me persequeris: cui de teipso iniuriam facis. Tu si seduxeris animam pro D qua mortuus sum, crucis meæ te constituis inimicum. *Qui enim non colligit mecum, dispergit* t. Quanto magis qui collectos dispergit? Tu verò si ei consentis, à me dissentis: quia qui non est mecum, contra me est. Quantò magis qui mecum fuit: si me deserit, contra me est? Tu si circumuenis paruulum qui ad me venit, seductor ac sacrilegus iudicaberis. Tu verò si quod ædificaueras, iterum destruis, præuaricatorem te constituis. Ambos vos necesse est meo iudicio præsentari, ambos assistere meo tribunali. Alter de propria præuaricatione, alter de alterius seductione iudicabitur. Et vnde alter in iniquitate sua morietur: inde morientis sanguis de manu alterius requiretur. Hæc & his similia, vtriusque teste conscientia; vtrique Christe inuisibiliter, sed terribiliter intonabas: his sacris monitis amborum mentes piè terrendo pulsabas. Quis ad hæc non timeret, timendo resipisceret, nisi qui more aspidis surdæ, & obturantis aures suas, vocem venefici incantantis sapienter, aut non audiret, aut se audire dissimularet?

k Psal. 75. b · *l Eccl. 7. d* · *m Gen. 19. e* · *n Luc. 9. g* · *o Psal. 54. d* · *p Psal. 9. e* · *q Ibidem. f* · *r Galat. 1. d* · *s Deut. 32. d* · *t Matt. 12. e* · *u Psal. 57. a*

Considerans hæc religiosi, præsertim tyrones ne se blandimentis per: uersis à filiis suis abduci à proposito.

7. Sed vsquequo iam satis vel nimis longam protrahimus epistolam: dum inuiti loquimur rem silentio dignam? Cur tantis circuitionibus ad veritatem ambimus: dum pudenda reuelare timemus? Dicam tamen, dicam cum pudore, quo multis cognitum, occultare & si volo, non valeo. Sed quare cum pudore? Vt quid me scribere pudeat, quod illos non puduit facere? Si pudeat audire quod impudenter egerunt: non pudeat emendare, quod libenter non audiunt. Proh dolor. Neutrum illorum reuocare potuit, aut illum à seductione timor & ratio; aut hunc à præuaricatione pudor & professio. Quid plura? Verba præcipitationis concinnat lingua dolosa. Concepit dolorem, & persuasit iniquitatem. Subuertit peruersus conuersum: reuertitur canis ad vomitum. Ecclesia vestra suum recepit alumnum, quem melius habebat amissum. Sic Lugdunum olim studio B similiter & industria sui decani: eiusdem decani nepotem suum canonicum: quem benè perdiderat, malè recuperauit. Sicut ille Fulconem beato Augustino: sic Othbertum iste sancto Benedicto subripuit. O quam ordinatius ipse cum sancto sanctus efficeretur, quam cum peruerso sanctus peruerteretur. O quam pulchrius senem secularem puer religiosus ad se traheret, & sic vinceret vterque, quam religiosum secularis ad se retraheret, in quo victus est vterque. O senem infœlicem, ô auunculum crudelem, qui iam decrepitus, statim moriturus, nepotis animam prius interfecit: quem vt peccatorum suorum haberet hæredem, à Christi sorte priuauit. Sed qui sibi nequam est, cui bonus x? Maluit in suis facultatibus habere successorem, quam pro iniquitatibus intercessorem.

Grauiter perstringit Fulconis Auunculum Nepotes suos è monasteriis seducentem.

x Eccl. 14. a

8. Sed quid ad me de Decanis magistris nostris? qui principatum meruerunt in ecclesiis? Clauem scientiæ tenent, & primas cathedras in conuentibus possident. Viderint ipsi qualiter subditos iudicent, fugitiuos re- C uocent, reuocatos si ita voluerint iterum effugent, dispersos colligant, collectos dispergant. Quid ad me? Fateor aliquantum in illos propter te, mi Fulco, modum nostræ paruitatis excessi: dum tuam de illis cupio palliare verecundiam, temperare culpam. Omitto ergò illos, ne non tam reprehensioni, quam reprehensori iustè indignentur: nec tam de sua correctione cogitent, quam mihi de præsumptione calumnientur. Non Ecclesiæ principem, sed puerum scholarem obiurgare suscepi: qui nesciat indignari, non norit irasci: nisi fortè & tu sensu non malitiâ paruulus, idipsum mihi calumnieris, & dicas: Immò quid mihi & ipsi? Quid ad illum de peccato meo? Nunquid ego sum monachus? Et ad hoc fateor quod respondeam non habeo: nisi quòd confisus sum tum de tua quam in te credidi, ingenita mansuetudine, tum de Dei charitate, qua & in principio epistolæ excusasse me memini. Cuius zelo tantum, tui erroris misertus, tantum tuæ miseriæ compassus sum: quatenus supra modum & morem meum de te non meo † me intromi- D serim. Grauis lapsus tuus ac miserabilis casus prouocauit me vt hoc præsumpserim. Quem enim coætaneorum tuorum me vidisti arguere? Cui vel breuissimas aliquando literas direxisse? Non tamen quod omnes cæteros sanctos putauerim: aut nihil in eis reprehensione dignum inuenerim.

† q. d. quamuis non sis meus, seu monachus, mihi subiectus: amor tamẽ salutis tuæ me ad hæc scribenda compulit.

9. Cur ergo, inquis, singulariter me reprehendis: cum & in aliis videas quod iustius forsitan reprehendere possis? Ad quod ego: Propter singularitatem erroris tui: propter immanitatem peccati tui. Nam etsi plerique alij perditè viuunt: etsi inordinati & indisciplinati sunt; nondum tamen ordinem aut disciplinam professi sunt. Sunt quidem peccatores: sed non præuaricatores. Tu verò quantumlibet modestè & honestè viuas: si castè, si sobriè, si omnino religiosè te habeas: Deo tamen minus accepta est tua religio, quam deturpat voti præuaricatio. Idcirco charissime, ne te tuis coætaneis compares: à quibus professio separat. Nec respectu secularium

Cur Fulconem præ cæteris reprehendat.

A de tua tibi fortè paulo grauiori continentia blandiaris: cum tibi Dominus dicat y. Vtinam te calidum aut frigidum inuenissem. Hic ostenditur aperte quia minus Deo tepidus places: quam si vel qualesilli sunt, frigidus esses. Illos vtique Deus patienter expectat de frigore, quandóque ad calorem proficere. Te verò indignans, aduertit de calore iam in teporem defecisse. Et quia tepidum te inueni, *incipiam*, inquit z, *te euomere ex ore meo*. Et merito: quia tu ad tuum vomitum redisti: quia tu eius gratiam euomuisti.

y Apoc. 3.c

z Ibidem.

10. Heu quomodo Christum tam cito fastidis: de quo scriptum est a: *Mel & lac sub lingua eius?* Miror, quòd ad gustum cibi dulcissimi nauseaeris: si tamen gustasti quam dulcis est dominus. Aut certè nondum gustasti, & nescis quid sapit Christus: ideoque non appetis inexpertum: aut si gustasti, & dulce non sapuit, sanum non habes palatum. Ipse quippe Dei est sapientia, quæ ait b: *Qui comedit me, adhuc esuriet: & qui bibit me, adhuc sitiet.* Sed quomodo potest esurire vel sitire Christum, plenus quotidie siliquis porcorum? B Non potes bibere simul *calicem Christi, & calicem dæmoniorum* c. Calix dæmoniorum superbia est: calix dæmoniorum detractio & inuidia est. Calix dæmoniorum crapula & ebrietas est. Quæ cum impleuerint vel mentem vel ventrem tuum, Christus in te non inueniet locum. Non mireris quod dico. In domo Auunculi tui non potes inebriari ab vbertate domus Dei. Cur, inquis? quia domus deliciarum est. Quomodo ignis & aqua simul esse non possunt; sic spirituales & carnales deliciæ in eodem se non patiuntur. Vbi crapulam ructantis inter pocula senserit Christus: vina sua dulciora super mel & fauum inenti propinare non dignatur. Vbi curiosa ciborum diuersitas; vbi diuitis supellectilis discolor varietas oculos pariter pascit & ventrem; cœlestis panis ieiunam deserit mentem. Eia lætare iuuenis in adolescentia tua e; vt decedente pariter cum ætate temporali lætitia, succedat quæ te absorbeat æterna tristitia. Sed absit hoc ab adolescentulo nostro: auertat hoc Deus à puero suo. Quin potius disperdat Dominus vniuersa labia dolosa eorum qui tibi tale consilium donant: qui dicunt tibi quotidie, euge euge: & quærunt animam tuam. Hi sunt cum quibus habitas: quorum praua colloquia adolescentis bonos mores corrumpunt.

a Cant. 4.c

b Eccli. 24.c

c 1. Cor. 10.c

Carnales & spirituales deliciæ non bei è conueniunt.

e Ecclesi. 11.d.

11. Sed quamdiu iam non exis de medio eorum? Quid facis in vrbe, qui claustrum elegeras? Quid tibi cum seculo, qui seculum spreueras? Fones ceciderunt tibi in preclaris: & tu opibus inhias terrenis? Si vis habere simul hæc & illa: breuiter tibi respondebitur. *Memento fili, quia recepisti bona in vita tua* d. Recepisti dixit: non rapuisti: ne etiam de hoc tibi frustra blandiaris, quod tuis contentus aliena non rapias. Veruntamen quæ sunt illa tua? Beneficia Ecclesiæ? Rectè: quia surgis ad vigilias: vadis ad missas: horis chorum nocturnis diurnisque frequentas. Bene facis. Sic Ecclesiæ præbendam gratis non accipis. Dignum est vt qui altario deseruit: de altario viuat. Concediturergò tibi vt si benè deseruis, de altario viuas: non autem vt de altario luxurieris, vt de altario D superbias, vt inde compares tibi fræna aurea, sellas depictas, calcaria deargentata, varia griseaque pellicea à collo & manibus ornatu purpureo diuersificata. Denique quicquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. Orabat quidam Sapiens e tantum victui suo tribui necessaria: non superflua. *Habentes* (ait Apostolus) *victum & vestitum* f: non victum & ornatum. Et quidam alius Sanctus: *Si dederit*, inquit g, *mihi Dominus panem ad manducandum, & vestimentum quo operiar.* Nota, *quo operiar.* Sic ergo & nos contenti simus vestimentis quibus operiamur: non quibus lasciuiamus; non quibus superbiamus; non quibus mulierculis, vel similari, vel placere studeamus. Sed hoc faciunt, inquis, cum quibus habito: si non facio quod cæteri, de singularitate notabor. Propterea, inquam, exi de medio eorum, ne aut in vrbe notabiliter viuas, aut exemplo pereas aliorum.

d Luc. 16.f

Nota ô Clerice, Nota, quomodo vtendum beneficiis Eccl. & patrimonio Christi.

e Prou. 30.b

f 1. Tim. 6.b

g Genes. 28.d

A Quid agis in vrbe delicate miles? Commilitones tui quos fugiens deseruisti, pugnant & vincunt; pulsant & intrant; cœlum rapiunt & regnant. Et tu sedens super ambulatorem tuum indutus purpura & bysso; circuis plateas, vicos perambulas? Hæc sunt pacis ornamenta, non belli munimenta. An dicis pax, & non est pax h? Purpura non propulsat libidinem, non superbiam, non auaritiam repellit: & si qua sunt alia ignea inimici iacula, non extinguit. Denique quod magis metuis, febrem non prohibet, mortem non arcet. Vbi sunt arma bellica, vbi scutum fidei, vbi galea salutis, vbi patientiæ lorica? Quid trepidas? Plures sunt nobiscum, quam cum illis. Sume arma, resume vires, dum adhuc prælium durat. Adsunt Angeli spectatores & protectores: adest ipse Dominus adiutor & susceptor, qui doceat manus tuas ad prælium, & digitos tuos ad bellum. Procedamus in adiutorium fratrum, ne si fortè sine nobis pugnent, sine nobis vincant, sine nobis ingrediantur: nouissimè cum clausa fuerit ianua, serò pulsantibus, de-intus nobis re- B spondeatur i: *Amen dico vobis, nescio vos.* Fac, quæso, te prius sciri, fac te prius videri: ne tunc nesciaris ad gloriam, sciaris autem ad pœnam. Si te Christus agnoscit in bello, recognoscet in cœlo: & sicut promisit k, manifestabit tibi seipsum: si tamen & tu pœnitendo & resipiscendo talem te exhibueris, vt cum fiducia dicere possis: *Tunc cognoscam sicut & cognitus sum* l. His interim admonitionibus verecundum adolescentis animum pulsatum esse sufficiat. Iam enim nostris etiam precibus pro eo diuina pulsanda est pietas. Quæ si ad ictus nostrarum inuectionum eius mentem, vel parum mollitam inuenerit: confido de ipsa quod citius nos de ipso lætificabit.

h Ezech. 13.b

Excitat Fulconem ad resipiscentiam.

i Matt. 25.b

k Ioan. 14.c

l 1. Cor. 13.b

Ad quosdam Canonicos Regulares.

Laudibus suis se terreri magis, quam demulceri. Deinde quosdam ex Canonicis S. August. a se susceptos non esse impediendos.

Epistola III.

C EXhortatio illa in litteris vestris tam salubris, tam compendiosa, magna quidem scientiæ, mira charitatis vestræ indicia mirantibus nobis, & congratulantibus præfert. Sed quod de laudibus nostris pro vestra deuotione, quæ tamen non probastis, tam excellentia præmisistis: etsi ad humilitatis quoque formam quantum ex vobis est, non mediocriter instruere nos potuit; conscientias tamen nostras multo inferius iacentes, quantum in nobis est, vehementer exterruit. Quis enim nostrum suam attendens conuersationem, tanta de se & tam indebita sine magno vel metu, vel periculo possit audire? De huiusmodi quippe alieno, seu etiam proprio se iudico committere, securum non est. Qui enim iudicat nos, Dominus est a. Cæterum de fratribus de quorum salute vestram nimirum charitatem sollicitam esse cognouimus, vt securos vos reddamus, noueritis multorum illustrium virorum, & maximè clarissimi viri Vuilhelmi Cathalaunensis Episcopi †, hortatu & consilio ad nos declinasse: seque à nobis suscipi multis precibus ac supplicationibus impetrasse: ea videlicet intentione, vt ob tenorem arctioris vitæ, ab institutio- D nibus beati Augustini ad obseruantias sancti Benedicti Dei adiutorio sic transeant: vt tamen ab eius magisterio, qui vnus est omnibus Magister b in cœlo & in terra, non discedant: illámque primam fidem quam apud vos, imò quam primum in baptismo promiserunt, non irritam faciant, sed saluam integrámque custodiant. Talibus itaque taliter susceptis, absit vt synceritatem vestram, aut in suscipiendo læsam, aut in retinendo lædendam esse credamus: dum tamen illos si forte infra annum probationis qui regulariter constitutus est, cœpta deserere, & ad vos redire velle contigerit: inuitos non detineamus. Alioquin sanctissimi fratres, vestra non refert vt spiritum libertatis qui in eis est, anathemate inconsulto frustra impedire nitamini: nisi fortè (quod Deus auertat) quæ vestra, non quæ Iesu Christi sunt, quærere studeatis.

En quo animo viri sancti suas laudes audiant.

a 1. Cor. 4.a

† v. Notas.

b Matth. 23.a

Arctioris vitæ studiosi in alius non impediendum.

fisse me iudico. Quin potius & ista retinebo, & illum reuocabo si potero. Sed quomodo? Factum est: auditum est. Quod factum est, non potest non fieri? quod auditum est, celatum esse non poterit. Fulco canonicus est regularis: si reuertitur ad seculum, notabilis erit & infamis: sed tolerabilius est hæc audire de illo, quam viuere sine illo. Cedat ergo nunc honestas vtilitati: pudor necessitudini. Malo non parcere verecundiæ pueri: quàm miserabili subiacere tristitiæ. Acquiescens itaque consilio carnis, rationis oblitus & legis, tanquam leo paratus ad prædam, & sicut leæna rapto catulo rapiens & rugiens, sacra non veritus, sanctorum irrupit habitaculum, in quo tyrunculum suum Christus absconderat à contradictione linguarum, postmodum admixturus consortio Angelorum.

6\. *Christum cũ Auunculo expostulantem & Fulconi consulentem inducit.*

Quærit ac flagitat reddi sibi nepotem suum: queritur & clamat iniustè se ab illo relictum: Christo reclamante & dicente: Quid agis miser? quid furis? Quid me persequeris? Non sufficit tibi quòd tuam, tuóque exemplo multorum mihi animas tuleris: si non etiam hunc ausu sacrilego rapias de manu mea? Non times tu futurum iudicium? An contemnis terrorem meum? Cui hoc facis? Cui bellum indicis? Terribili vtique; & ei qui aufert spiritum principum[k]. Insane redi ad cor tuum. Memorare nouissima tua, & non peccabis[l]. Memorare quæ tua substantia, & vtiliter timebis. Et tu puer, inquit, si assenseris, si acquieueris, morte morieris. Memento vxoris Loth[m] de Sodoma quidem ereptæ, quia Deo credidit: sed in via mutatæ, quia retrò aspexit. Disce in Euangelio quod non liceat retro aspicere ei, qui semel manum ad aratrum misit[n]. Auunculus tuus quærit animam tuam, qui iam perdidit suam. Verba oris eius, iniquitas & dolus. Noli intelligere, fili mi, vt malè agas: noli intendere in vanitates & insanias falsas. Ecce in via qua ambulas, absconditi laqueos, tendit retia. Molliti sunt sermones eius super oleum: & ipsi sunt iacula[o]. Vide fili mi, ne rapiaris à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Configat carnes tuas diuinus timor, ne te decipiat carnalis amor. Blanditur, sed sub lingua eius labor & dolor[p]. Lachrymatur, sed insidiatur. Insidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum[q]. Caue, inquam, fili mi, ne acquiescas carni & sanguini[r]: nam gladius meus deuorabit carnes[s]. Sperne blandimenta, contemne promissiones. Promittit magna, sed ego maiora. Offert plura, sed ego plurima. Dimittes ergo pro terrenis cœlestia, pro temporalibus æterna? Alioquin oportet te soluere vota tua, quæ distinxerunt labia tua. Iustè exigitur ad soluendum, qui non cogitur ad vouendum. Nam etsi cum pulsares, non repuli: tamen vt intrares, non compuli. Non licet ergo dimittere quod sponte promisisti. Non est fas requirere quæ per te dimisisti. En vtrumque vestrum præmoneo, vtrique salubriter consulo. Tu, inquam, ad Auunculum, regularem ne reducas ad seculum: quia si reducis, seducis quem apostatare facis. Tu regularis secularem ne sequaris: quia si illum sequeris, me persequeris: cui de teipso iniuriam facis. Tu si seduxeris animam pro qua mortuus sum, crucis meæ te constituis inimicum. *Qui enim non colligit mecum, dispergit*[t]. Quanto magis qui collectos dispergit? Tu verò si ei consentis, à me dissentis: quia qui non est mecum, contra me est. Quantò magis qui mecum fuit: si me deserit, contra me est? Tu si circumuenis paruulum qui ad me venit, seductor ac sacrilegus iudicaberis. Tu verò si quod ædificaueras, iterum destruis, præuaricatorem te constituis. Ambos vos necesse est meo iudicio præsentari, ambos assistere meo tribunali. Alter de propria præuaricatione, alter de alterius seductione iudicabitur. Et vnde alter in iniquitate sua morietur: inde morientis sanguis de manu alterius requiretur. Hæc & his similia, vtriusque teste conscientia; vtrique Christe inuisibiliter, sed terribiliter intonabas: his sacris monitis amborum mentes piè terrendo pulsabas. Quis ad hæc non timeret, timendo resipisceret, nisi qui more aspidis surdæ, & obturantis aures suas[u], vocem venefici incantantis sapienter, aut non audiret, aut se audire dissimularet?

Considerent hæc religiosi, præsertim tyrones ne se blanditiis aut peruersis et sibis sinãt abduci à proposito.

[k] Psal. 75. b
[l] Eccl. 7. d
[m] Gen 19. e
[n] Luc 9. g
[o] Psal 54. d
[p] Psal 9. e
[q] Ibidem. f
[r] Galat 1. d
[s] Deut 32. d
[t] Matt. 12. e
[u] Psal 57. a

7\. Sed vsquequo iam satis vel nimis longam protrahimus epistolam: dum inuiti loquimur rem silentio dignam? Cur tantis circuitionibus ad veritatem ambimus: dum pudenda reuelare timemus? Dicam tamen, dicam cum pudore, quo multis cognitum, occultare & si volo, non valeo. Sed quare cum pudore? Vt quid me scribere pudeat, quod eos non puduit facere? Si pudeat audire quod impudenter egerunt: non pudeat emendare, quod libenter non audiunt. Proh dolor. Neutrum illorum reuocare potuit, aut illum à seductione timor & ratio; aut hunc à præuaricatione pudor & professio. Quid plura? Verba præcipitationis concinnat lingua dolosa. Concepit dolorem, & persuasit iniquitatem. Subuertit peruersus conuersum: reuertitur canis ad vomitum. Ecclesia vestra suum recepit alumnum, quem melius habebat amissum. Sic Lugdunum olim studio similiter & industria sui decani: eiusdem decani nepotem suum canonicum: quem benè perdiderat, malè recuperauit. Sicut ille Fulconem beato Augustino: sic Othbertum iste sancto Benedicto subripuit. O quam ordinatius ipse cum sancto sanctus efficeretur, quam cum peruerso sanctus peruerteretur. O quam pulchrius senem secularem puer religiosus ad se traheret, & sic vinceret vterque, quam religiosum secularis ad se retraheret, in quo victus est vterque. O senem infœlicem, ô auunculum crudelem, qui tam decrepitus, statim moriturus, nepotis animam prius interfecit: quem vt peccatorum suorum haberet hæredem, à Christi sorte priuauit. Sed qui sibi nequam est, cui bonus[x]? Maluit in suis facultatibus habere successorem, quam pro iniquitatibus intercessorem.

Grauiter perstringit Fulconis Auunculum Nepotes suos è monasteriis seducentem.

[x] Eccl 14. a

8\. Sed quid ad me de Decanis magistris nostris, qui principatum meruerunt in ecclesiis? Clauem scientiæ tenent, & primas cathedras in conuentibus possident. Viderint ipsi qualiter subditos iudicent, fugitiuos reuocent, reuocatos si ita voluerint iterum effugent, dispersos colligant, collectos dispergant. Quid ad me? Fateor aliquantum in illos propter te, mi Fulco, modum nostræ paruitatis excessi: dum tuam de illis cupio palliare verecundiam, temperare culpam. Omitto ergò illos, ne non tam reprehensioni, quam reprehensori iustè indignentur: nec tam de sua correctione cogitent, quam mihi de præsumptione calumnientur. Non Ecclesiæ principem, sed puerum scholarem obiurgare suscepi: qui nesciat indignari, non norit irasci: nisi fortè & tu sensu non malitia paruulus, idipsum mihi calumnieris, & dicas: Immò quid mihi & ipsi? Quid ad illum de peccato meo? Nunquid ego sum monachus? Et ad hoc fateor quod respondeam non habeo: nisi quòd confisus sum tum de tua quam in te credidi, ingenita mansuetudine, tum de Dei charitate, qua & in principio epistolæ excusasse me memini. Cuius zelo tantum, tui erroris misertus, tantum tuæ miseriæ compassus sum: quatenus supra modum & morem meum de te non meo † me intromiserim. Grauis lapsus tuus ac miserabilis casus prouocauit me vt hoc præsumpserim. Quem enim coætaneorum tuorum me vidisti arguere? Cui vel breuissimas aliquando literas direxisse? Non tamen quod omnes cæteros sanctos putauerim: aut nihil in eis reprehensione dignum inuenerim.

† q. d. quamuis non sis meus, seu monachus, mihi subiectus amor tamẽ salutis tuæ me ad hæc scribenda compulit.

9\. Cur ergo, inquis, singulariter me reprehendis: cum & in aliis videas quod iustius forsitan reprehendere possis? Ad quod ego: Propter singularitatem erroris tui: propter immanitatem peccati tui. Nam etsi plerique alij perdite viuunt: etsi inordinati & indisciplinati sunt; nondum tamen ordinem aut disciplinam professi sunt. Sunt quidem peccatores: sed non præuaricatores. Tu verò quantumlibet modestè & honestè viuas: si castè, si sobriè, si omnino religiosè te habeas: Deo tamen minus accepta est tua religio, quam deturpat voti præuaricatio. Idcirco charissime, ne te tuis coætaneis compares: à quibus professio separat. Nec respectu secularium

Cur Fulconem præ cæteris reprehendat.

de tua tibi fortè paulo grauiori continentia blandiaris: A cum tibi Dominus dicat y. Vtinam te calidum aut frigidum inuenissem. Hic ostenditur apertè quia minus Deo tepidus places: quam si vel quales illi sunt, frigidus esses. Illos vtique Deus patientes expectat de frigore, quandóque ad calorem proficere. Te verò indignans, aduertit de calore iam in teporem defecisse. Et quia tepidum te inueni, *incipiam*, inquit z, *te euomere ex ore meo* Et merito: quia tu ad tuum vomitum redisti: quia tu eius gratiam euomuisti.

y Apoc. 3. c

z Ibidem.

10. Heu quomodo Christum tam cito fastidis: de quo scriptum est a: *Mel & lac sub lingua eius?* Miror, quòd ad gustum tibi dulcissimum nausearis: si tamen gustasti quam dulcis est dominus. Aut certè nondum gustasti, & nescis quid sapit Christus: ideoque non appetis inexpertum: aut si gustasti, & dulce non sapuit, sanum non habes palatum. Ipse quippe Dei est sapientia, quæ ait b: *Qui comedit me, adhuc esuriet: & qui bibit me, adhuc sitiet.* Sed quomodo potest esurire vel sitire Christum, plenus quotidie siliquis porcorum? Non potes bibere simul *calicem Christi, & calicem dæmoniorum* c. B Calix dæmoniorum superbia est: calix dæmoniorum detractio & inuidia est. Calix dæmoniorum crapula & ebrietas est. Quæ cum impleuerint vel mentem vel ventrem suum, Christus in te non inueniet locum. Non mireris quod dico. In domo Auunculi tui non potes inebriari ab vbertate domus Dei. Cur, inquis? quia domus deliciarum est. Quomodo ignis & aqua simul esse non possunt; sic spirituales & carnales deliciæ in eodem se non patiuntur. Vbi crapulam ructantis inter pocula senserit Christus: vina sua dulciora super mel & fauum menti propinare non dignatur. Vbi curiosa ciborum diuersitas; vbi diuitis supellectilis discolor varietas oculos pariter pascit & ventrem; cœlestis panis ieiunam deserit mentem. Et lætare iuuenis in adolescentia tua e; vt decedente pariter cum ætate temporali lætitia, succedat quæ te absorbeat æterna tristitia. Sed absit hoc ab adolescentulo nostro: auertat hoc Deus à puero suo. C Quin potius disperdat Dominus vniuersa labia dolosa eorum qui tibi tale consilium donant: qui dicunt tibi quotidie, euge euge: & quærunt animam tuam. Hi sunt cum quibus habitas: quorum praua colloquia adolescentis bonos mores corrumpunt.

a Cant. 4. c

b Eccli. 24. c

c 1. Cor. 10. c

Carnales & spirituales deliciæ non benè conueniunt.

e Eccles. 11. d.

11. Sed quamdiu iam non exis de medio eorum? Quid facis in vrbe, qui claustrum elegeras? Quid tibi cum seculo, qui seculum spreueras? Funes ceciderunt tibi in præclaris: & tu opibus inhias terrenis? Si vis habere simul hæc & illa: breuiter tibi respondebitur. *Memento fili, quia recepisti bona in vita tua* d. Recepisti dixit: non rapuisti: ne etiam de hoc tibi frustra blandiaris, quod tuis contentus aliena non rapias. Veruntamen quæ sunt illa tua? Beneficia Ecclesiæ? Rectè: quia surgis ad vigilias: vadis ad missas: horis etiam horum nocturnis diurnisque frequentas. Bene facis. Sic Ecclesiæ præbendam gratis non accipis. Dignum est vt qui altario deseruit: de altario viuat. Conceditur ergò tibi vt si benè deseruis, de altario viuas: non autem vt de altario luxurieris, vt de altario D superbias, vt indè compares tibi fræna aurea, sellas depictas, calcaria deargentata, varia griseaque pellicea à collo & manibus ornatu purpureo diuersificata. Denique quicquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. Orabat quidam Sapiens e tantum victui suo tribui necessaria: non superflua. *Habentes* (ais Apostolus) *victum & vestitum* f non victum & ornatum. Et quidam alius Sanctus: *Si dederit*, inquit g, *mihi Dominus panem ad manducandum, & vestimentum quo operiar*. Nota, *quo operiar*. Sic ergo & nos contenti simus vestimentis quibus operiamur: non quibus lasciuiamus; non quibus superbiamus; non quibus muliesculis, vel similari, vel placere studeamus. Sed hoc faciunt, inquis, cum quibus habito: si non facio quod cæteri, de singularitate notabor. Propterea, inquam, exi de medio eorum, ne aut in vrbe notabiliter viuas, aut exemplo pereas aliorum.

d Luc. 16 f

NOTA ô Clerice, Nota, quomodo vtendum beneficiis Eccl. & patrimonio Christi.

e Prou. 30. b

f 1. Tim 6. b

g Genes. 28. d

Quid agis in vrbe delicate miles? Commilitones tui quos fugiens deseruisti, pugnant & vincunt; pulsant & intrant; cœlum rapiunt & regnant. Et tu sedens super ambulatorem tuum indutus purpura & bysso; circuis plateas, vicos perambulas? Hæc sunt pacis ornamenta, non belli munimenta. An dicis pax, & non est pax h? Purpura non propulsat libidinem, non superbiam, non auaritiam repellit: & si qua sunt alia ignea inimici iacula, non extinguit Denique quod magis metuis, febrem non prohibet, mortem non arcet. Vbi sunt arma bellica, vbi scutum fidei, vbi galea salutis, vbi patientiæ lorica? Quid trepidas? Plures sunt nobiscum, quam cum illis. Sume arma, resume vires, dum adhuc prælium durat. Adsunt Angeli spectatores & protectores: adest ipse Dominus adiutor & susceptor, qui doceat manus tuas ad prælium, & digitos tuos ad bellum Procedamus in adiutorium fratrum, ne si fortè sine nobis pugnent, sine nobis vincant, sine nobis ingrediantur: nouissimè cum clausa fuerit ianua, serò pulsantibus, de intus nobis respondeatur i: *Amen dico vobis, nescio vos.* Fac, quæso, te prius sciri, fac te prius uideri ne tunc nesciaris ad gloriam, sciaris autem ad pœnam. Si te Christus agnoscit in bello, recognoscet in cœlo: & sicut promisit k, manifestabit tibi seipsum: si tamen & tu pœnitendo & resipiscendo talem te exhibueris, vt cum fiducia dicere possis: *Tunc cognoscam sicut & cognitus sum* l. His interim admonitionibus verecundum adolescentis animum pulsatum esse sufficiat. Iam enim nostris etiam precibus pro eo diuina pulsanda est pietas. Quæ si ad ictus nostrarum inuectionum eius mentem, vel parum mollitam inueneris: confido de ipsa quod citius nos de ipso lætificabit.

h Ezech. 13. b

Excitat Fulconem ad resipiscentiam.

i Matt 25. b

k Ioan. 14. c

l 1. Cor. 13. b

Ad quosdam Canonicos Regulares.

Laudibus suis se terreri magis, quam demulceri. Deinde quosdam ex Canonicis S. August. a se susceptos non esse impediendos.

EPISTOLA III.

C EXhortatio illa in litteris vestris tam salubris, tam compendiosa, magna quidem scientiæ, mira charitatis vestræ indicia mirantibus nobis, & congratulantibus præfert. Sed quod de laudibus nostris pro vestra deuotione, quæ tamen non probastis, tam excellentia præmisistis: etsi ad humilitatis quoque formam quantum ex vobis est, non mediocriter instruere nos potuit; conscientias tamen nostras multo infirmius iacentes, quantum in nobis est, vehementer exterruit. Quis enim nostrum suam attendens conuersationem, tanta de se & tam indebita sine magno vel metu, vel periculo possit audire? De huiusmodi quippe alieno, seu etiam proprio se iudicio committere, securum non est. Qui enim iudicat nos, Dominus est a. Cæterum de fratribus de quorum salute vestram nimirum charitatem sollicitam esse cognouimus. vt securos vos reddamus, noueritis multorum illustrium virorum, & maximè clarissimi viri Vuilhelmi Cathalaunensis Episcopi †, hortatu & consilio ad nos declinasse: seque à nobis suscipi multis precibus ac supplicationibus impetrasse: ea videlicet intentione, vt ob tenorem arctioris vitæ, ab institutioD nibus beati Augustini ad obseruantias sancti Benedicti Dei adiutorio sic transeant: vt tamen ab eius magisterio, qui vnus est omnibus Magister b in cœlo & in terra, non discedant: illámque primam fidem quam apud vos, imò quam primum in baptismo promiserunt, non irritam faciant, sed saluam integrámque custodiant. Talibus itaque taliter susceptis, absit vt synceritatem vestram, aut in suscipiendo læsam, aut in retinendo lædendam esse credamus: dum tamen illos si fortè infra annum probationis qui regulariter constitutus est, cœpta deserere, & ad vos redire velle contigerit, inuitos non detineamus. Alioquin sanctissimi fratres, vestra non refert vt spiritum libertatis qui in eis est, anathemate inconsulto frustra impedire nitamini: nisi fortè (quod Deus auertat) quæ vestra, non quæ Iesu Christi sunt, quærere studeatis.

En quo animo viri sancti suas laudes audiant.

a 1. Cor. 3. a

† v. NOTAS.

b Matth. 23. a

Arctioris vitæ studiis in aliis non impediendum.

Ad ARNOLDVM Abbatem Morimundi.

Arnoldum Abbatem temerè relicto Monasterio peregrinantem dehortatur à proposito, & ad Monasterij curam reuocat, ostendens frustra eum esse conscientiâ propriâ, qui non cauet, cum possit, scandala ac damna aliena. Et quantis Gregem periculis exponat absentia Pastoris.

EPISTOLA IV.

Domino Abbati ARNOLDO *frater Bernardus de Claraualle spiritum compunctionis & consilij.*

1. PRimo scire te volo domnum Cistercienfem, necdum quando tuus nuncius ad nos venit de Flandria, quo paulo ante per nos transierat, remeasse: & ob hoc nec literas accepisse quas ei iussisti præsentari: & adhuc esse tantæ à te præsumptæ nouitatis ignarum. Fœlix interim cui tam tristes rumores, vel ad tempus liceat ignorare. Deinde quòd de tui desperando nos reuocatione interdicis: ne quod quasi inconcusse apud te fixum est, frustra tibi literas dirigendo dissuadere conarer: in hoc tibi obedire fortasse quidem pro ratione non debui: tenera autem præ dolore, fateor, non potui: cum etsi pro certo scirem, vbi te opportunè inuenissem, ipse potius venissem, quam has misissem, effecturus fortasse per me ipsum, quod nullis literis possum. Rides forsitan meam huiusmodi tanquam cassam fiduciam, vtpotè propriæ pertinaciæ conscius: ad quam vtique flectendam, nullam vim, nullam precem, nullam speras præualere industriam. At verò ego de illius potentia non diffidens qui dixit[a]: *Omnia sunt possibilia credenti*: fidenter vsurpans & mihi illam sententiam: *Omnia possum in eo qui me confortat*[b]. Quamuis in magna parte lapidei cordis tui obstinationem & ipse non ignorem: vtinam nunc tamen siue fructuosè, siue frustra tuo lateri adhærerem. Quanta quæ me mouent aduersum te: Frustra nescio an fructuosè, iacerem tibi in faciem: non solum verbis, sed & vultu & oculis. Tuis deinde prouolutus vestigiis tenerem pedes; amplecterer genua; totúsque à collo pendens illud mihi dulcissimum caput deoscularer; quod sub vno mecum proposito, suaui iugo Christi iam pluribus annis attritum est. Flerem quoque quantum valerem: rogarem & obsecrarem per Dominum Iesum; quatenus parceres, primo quidem eius cruci, qua vtique redemit, quos tu quantum in te est perimis: collegit, quos tu dispergis. Perimis, inquam, & dispergis: siue quos tecum ducis; siue quos hic deseris: quibus vtique etsi diuersum, non dispar tamen vtrisque metuimus periculum. Deinde etiam parceres & nobis amicis tuis: quibus licet immeritis, non nisi fletum & lachrymas reliquisti. O si hoc mihi licuisset, flexissem forsitan affectione, quem ratione non possum: pectúsque illud ferreum quod nec Christi timore in hac re duntaxat cedere acquiescit, fraterna forte pietas emollisset. Sed heu: & hanc nobis copiam subtraxisti.

a Matth. 9. d
b Philipp. 4. c

Vide & admirare zelu animarum, & studium alienæ salutis in beato viro.

2. O magna nostri ordinis columna. Patienter, quæso, audi amicum vel absentem tuæ penitus discessionis impatientem: tuo medullitus & labori & periculo compatientem. O inquam magna nostri ordinis columna: non metuis te ruente magnam mox proculdubio ruinam secuturam? At ego, inquies, non ruo: scio quod facio: bonam conscientiam habeo. Esto. Credimus tibi de te. Sed nunquid de nobis: qui iam & grauia tuo ex discessu gemētes sustinemus scandala, & grauiora patientes expectamus pericula? An & tu quoque non ignoras ista sed dissimulas? Qua ratione ergo multorum faciendo ruinam, te ruere non præsumis: qui in hoc videlicet positus eras; vt non quod tibi est vtile, sed magis, quod aliis: nec quæ tua, sed quæ Iesu Christi sunt, quærere debeas? Quomodo, inquam, securus abis, qui gregi tibi commisso, omnem de se securitatem in perpetuum auferes? Quis occurret lupis incursantibus: quis consolabitur in tribulationibus: quis prouidebit in tentationibus: quis denique leoni resistet rugienti & quærenti quem deuoret? Patebunt sine dubio morsibus malignantium qui deuorant plebem Christi sicut escam panis. Heu quid facient nouellæ plantationes Christi quæ per manus tuas consitæ fuerant diuersis in locis, & locis horroris & vastæ solitudinis? Quis circumfodiet: quis impinguabit fimo: quis sepem circumdabit: quis succrescentes sollicitus erit rescindere surculos? Aut flante profectò tentationum vento, tenerrimæ adhuc heu facile eradicabuntur: aut inter fruteta certe simul exorientia: cum non erit qui purget, suffocatæ nullum afferent fructum.

Nota, quam sit damnosa subditis absentia Prælati seu Pastoris.

3. Quæ cum ita sint: iudica tu quale hoc tuum bonum erit, aut si vel esse poterit bonū cum tantis malis. Quantumlibet dignos facturum te fructus pœnitentiæ confidas: nonne huiuscemodi spinis necesse erit suffocari? Nonne denique *si rectè offers, & non rectè diuidis, peccas*[c]? Quid enim? Rectè-ne fortè diuidere esse dices: soli animæ tuæ consulere: & filios tuos quos orphanos relinquis, consilio paterno destituere? O miseros & miserabiles, & eo miserabiliores quo viuo se conspiciunt orbari patre. Quamquam dubitare te quoque oportuerit an vel tibi rectè consulas: in eo videlicet, quod absque consilio Fratrum & Coabbatum tuorum: absque Patris & Magistri tui licentia, rem tam nouam præsumis. Illud etiam multos permaximè mouet: quod pueros imbecilles & delicatos iuuenes tecum ducis. Alioquin si boni & robusti sunt; desolatæ domui fuerant necessarij. Si delicati (vt dixi) & imbecilles duræ ac laboriosæ peregrinationi non erunt idonei. Sed & regendis animabus eorum nequaquam te vltra credimus velle præesse: quippe cuius cognouimus esse propositum, pastoralem abiicere sarcinam dumtaxat tuorum, & soli deinceps viuere tibi. Valde enim incongruum esset: vt alibi præsumptuosè non vocatus resumeres: quod alibi prohibitus inconsultè relinquis. Sed iam ne omnia scienti multa superfluò ingeram: in fine & in fide tibi polliceor: si opportunitatem loquendi tecum mihi dederis: daturum me operam quatenus idipsum quod inordinatè & periculosè aggressus es, licitè & ob hoc securè peragas. Vale.

c Gen. 4. iuxta LXX.

Non sufficit tantum consulere saluti suæ, cum etiā incumbit alienæ.

Ad ADAM Monachum †.

† v. NOTAS.

Dehortatur, ne Arnoldo Abbati Morimundi adhæreat: nec se peregrinationis aut potius vagationis eius socium præbeat.

EPISTOLA V.

1. TVa mihi satis comperta humilitas, & instantis periculi necessitas, præbet mihi fiduciam conueniendi te acrius; & arguendi liberius. O insensate, quis te fascinauit tam cito recedere ab illo saluberrimo consilio, in quo dudum tibi pariter, & mihi Deo solo teste conuentum est? Cogita insipiens vias tuas, & conuerte pedes tuos in testimonia Domini. Non recordaris quod primò in Maiori monasterio tuæ conuersionis initia dedicasti: secundò apud Fusniacum, nostræ te qualicumque prouidentiæ commendasti: tertiò in Murimundo stabilitatem tuam firmasti: quartò mecum rursus inito consilio, suggestę tibi ab Abbate Arnoldo peregrinationi, imò vagationi, ingenuè abrenunciasti: ipsius quoque tibi consortium, si non ipse licitè posset abire, illicitum iudicasti? Quid enim? Licitè-ne dices illum recedere, qui & sibi commissis lachrymabile scandalum reliquit, nec commissoris licentiam expectauit?

2. Sed quorsum, inquies, tendunt hæc quæ sic retractare voluisti? Vt te manifestæ leuitatis arguam, vt *est*, & *non esse* apud te euidenter ostendam: sicque errorem tuum iam tandem agnoscens & erubescens, vel serò discas ab Apostolo[a], non omni spiritui credere; discas à Salomone[b] multos quidem amicos, vnum autem habere consiliarium de mille; discas Præcursoris Domini exemplo[c], non solum mollibus non vestiri, sed nec in modum vento agitatæ arundinis circunferri omni vento doctrinæ; discas ex Euangelio[d] domum tuā supra petram fundare, discas & cum Discipulis[e] serpentis non obliuisci prudētiam cū simplicitate columbæ; & tam ex his quā ex aliis atque aliis Scripturarum testimoniis hanc colligas summam quantum tibi videlicet vsque modò milleformis ille seductor illusit, qui cum in te boni initium non va-

a 1. Ioan. 4. a
b Eccl. 6. a
c Matth. 11. a
d Matth. 7. d
e Matth. 10. b

Diabolus potissimum insidiatur perseuerantiæ, vt quæ sola coronatur.

luit præpedire, inuidit perseuerantiæ. Hoc nimirum suæ posse sufficere malitiæ iudicans, si hanc posset auferre tibi, quam solam virtutum nouerat coronari. Obsecro te per viscera misericordiæ Christi vt nullatenus abeas, aut vel non prius quam ad nos loco quidem opportuno venias loqui, si quod fortè tantis malis, quæ iam nobis ex vestra discessione, aut venisse sentimus, aut ventura metuimus, queat remedium inueniri. Vale.

Ad BRVNONEM Coloniensem.

Monachos quosdam Abbatis Morimundi vagabundos operâ Brunonis reduci cupit ad Monasterium.

EPISTOLA VI.

Domino BRVNONI *Coloniensi Viro illustri, & dilecto suo frater Bernardus, Abbas dictus de Claraualle salutem, & si quid potest peccatoris oratio.*

1. EX quo dudum Remis nostri inuicem vtriq; gratam B cepimus notitiã, non puto vos nostræ penitus fuisse paruitatis oblitum. Et ob hoc non timidè tanquam ad extraneum, sed fidentissimè scribo ad vos quæcunque volo, vt ad notum & familiarem nostrum. Arnoldus Abbas Morimundensis in graue totius nostri Ordinis scandalum, suum nuper monasterium satis inordinatè deseruit. Quippe qui nec Coabbatum suorum in tam scrupuloso facto expectauit consilium, nec ipsius cui præcipuam debebat subiectionem, Abbatis scilicet Cisterciensis licentiam vel assensum. Sed cum esset, homo sub potestate, habens & ipse sub se milites, potestatis impatiens superioris, alienum quidem iugum à propria ceruice superbus abiecit, suum autem superbior in subiectos retinuit. Siquidem de magna multitudine monachorum quos circuiens mare, & aridam inaniter congregarat, non Christo, sed sibi, paucis admodum, hisque simplicioribus ac remissioribus relictis desolaris, meliores quosque & perfectiores sui socios erroris assumpsit. Inter quos tres quorum nos maximè ablatione turbauit, ausus est etiam seducere, & secum ducere statuit: Eurardum videlicet fratrem nostrum, & Adam quem bene C nostis, nobilémque illum puerum Conradum, quem & pridem non sine scandalo tulerat de Colonia.

Superborum est, potius velle præesse quam subesse.

2. Quos tamen, si operam date volueritis, vestra confidimus posse reuocari industria. Nam de ipsius Arnoldi reuocatione: quia iam in pluribus eius inflexibilis animi obstinationem probauimus, incassum laborare vos nolumus. Audiuimus autem Eurardum & Adam, & nonnullos eiusdem consortij alios fratres, in vestris adhuc partibus demorari. Quod si verum est, oportet vos eos per vos interim, si dignamini, conuenire, flectere precibus, ratione conuincere, & columbinam eorum simplicitatem prudentia instruere serpentina; ne putent obedientiam inobedienti adhærere; ne licitè sequi se posse confidant vagantem illicitè; ne seducantur deserere professum Ordinem propter inordinatum hominem; cum ipsum quoque Angelum de cœlo, si aliud eis euangelizauerit, dubitare non oporteat Apostolica auctori- D tate anathema dicere a: & ab ipso doceantur Apostolo b, se ab omni fratre inquietè ambulante debere subtrahere. Qui vos quoque doceat non superbè sapere, nec sperare in incerto diuitiarum c, donec omnibus abrenunciantem probatum sibi Christus vendicet discipulum. Valete.

Non est obedientia inobedienti adhærere.

a Galat. 1. b
b 2. Thes. 3. b
c 1. Tim. 6. d

Ad ADAM Monachum.

Adamum, qui Arnoldo Abbati Morimundi comes peregrinationis adhæserat, increpat: & vt ad Monasterium vel nunc tandem Abbate mortuo redeat, hortatur: pluribusque ostendit, in tali caussa nullum fuisse obedientiæ vinculum. Demum respondet obtrectatoribus, aut alterius Ordinis religiosos recipiat.

EPISTOLA VII.

1. SI maneres in charitate quam in te olim, aut nouimus, aut putauimus, charitatis profectò damna sentires, quæ vtique sunt scandala pusillorum. Nec enim charitas charitatem offenderet, aut contemneret cum sentiret offensam. Nam seipsam non potest negare, nec enim A in se diuisa est. Nouit potius in se diuisa coniungere; coniuncta diuidere nescit. Proinde, vt dixi, si maneret in te, non sileret, non quiesceret, non dissimularet, gemens & æstuans, & intra pium pectus tuum proculdubio submurmurans illud a: *Quis scandalizatur, & ego non vror?* Siquidem benigna est. Pacem diligit, congaudet vnitati. Sola quippe est quæ illam generat, colligat, solidat, & conseruat vbicunque seruari cognoscitur in vinculo pacis. Infensa ergo vobis hac tam honorabili matre vnitatis & pacis, quo pacto quæso vestrum quodcunque sacrificium Deo fore acceptum præsumitis, cum absque illa nec martyrium quidem aliquid esse putet Apostolus b? Aut qua ratione vobis fortè infensam non esse confiditis, cuius castis visceribus, cuius charis pignoribus tam inhumanè agendo non pepercistis nec parcitis, scindentes vnitatem, rumpentes vinculum pacis? Ponendum est ergò munus quodcunque offerre paratis, & prius habenti aduersum vos non fratri, sed fratrum multitudini reconciliandum. Ecce B nimirum vniuersæ fraternitatis vnitas aduersum vestram paucitatem, quodam veluti vestri discessus gladio sauciata conqueritur, quasi quæ plangens miserabiliter dicat: *Filij matris meæ pugnauerunt contra me* c. Et meritò. Qui enim non est cum illa, contra illam est. Putas sine gemitu tam iustum filiæ gemitum pia possit mater charitas audire? Ideò & ipsa nostris lachrymis iungens suas ait de vobis d: *Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Charitas ipse Deus est. Pax nostra Christus, qui fecit vtraque vnum e. In trinitate vnitas maximè commendatur. Cui ergo charitas, pax & vnitas ingrata cognoscitur; quid habet in regno Christi & Dei?

Veræ charitatis effectus.

Sine charitate quæ mater vnitatis & pacis est, nihil gratum Deo.

a 2. Cor. 11. g
b 1. Cor. 13. a
c Cant. 1. d
d Esa. 1. a
e Ephes. 2. c

Sed forsitan dicis, Abbas noster abduxit nos, & secum ire præcepit, num inobedientes esse debuimus? Scis quidem, nisi forte oblitus sis, quid quadam die communicato mecum iam conspirati scandali consilio, ac diligenter mutua collatione discusso, inter nos conuenerit. In quo si permansisses, & de te illud non incongruè diceretur f: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.* Sed esto. Debuistis obedire filij patri, magistrum sequi C discipuli. Licuerit certè abbati monachos suos ducere quò libuerit, & docere quod voluerit, sed quandiu vixit. Nunc verò mortuo illo, quem vel audire doctorem, vel sequi ducem cogimini, quo adhuc tam graue scandalum emendare cunctemini? Quis iam prohibet non dico me, sed Deum nostrum per os Hieremiæ benignè vos reuocantem audire? Ait enim g: *Nunquid qui cecidit, non resurget, aut qui auersus est, non reuertetur?* An & ille moriens interdixit ne vel post casum recetis resurgere, post auersionem mutire audeatis de reuersione? Ita-ne etiam defuncto necesse est vos obedire, & obedire contra charitatem, obedire in vestræ ipsorum salutis periculum? Sed arbitror quod nequaquam firmius seu tenacius dices esse vinculum, Abbatum ad subditos, quam coniugum ad seipsos, quorum quippe Deus copulam, & non homo, inuiolabili ligauit sacramento, loquente Saluatore h: *Quod Deus coniunxit, homo non sepa-* D *ret.* Apostolo autem asserente solutam esse mulierem à lege viri mortuo illo i. Tu te Abbatis existimas defuncti lege teneri, & hoc contra legem quæ sanctior est, legem videlicet charitatis? 2.

f Psal. 1. a
g Hier. 8. b
h Matth. 19. a
i Rom. 7. a

Et hæc dixi non quod putem vos vel viuenti in hoc paruisse debere, aut vel dicendam esse obedientiam sic paruisse. Alioqnin generalis de huiusmodi illa sententia est k: *Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.* At ne fortè quis Abbatum etiam in malo obedientiam ab hoc maledicto liberam esse contendat, audi alibi apertius l: *Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij.* Ex his ergo liquido apparet mala imperantibus non esse parendum, præsertim dum prauis obtemperans imperiis, in quo homini videris obediens, Deo plane qui omne quod perperam agitur, interdixit, inobedientem te exhibes. Valde autem peruersum est profiteri te obedientem, in quo nosceris superiorem propter inferiorem, id est, diuinam propter humanam 3.

k Psalm. 124. a
l Ezech. 18. e

Deo potius obediendum quam homini.

soluere obedientiam. Quid enim? Quod iubet homo, prohibet Deus, & ego audiam hominem, surdus Deo? Non sic Apostoli. Clamant quippe dicentes m, *Melius est obedire Deo, quam hominibus.* Hinc Dominus in Euangelio Pharisæos increpans n: *Quare & vos,* inquit, *transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* Et per Esaiam o, *Sine causa autem,* ait, *colunt me, mandata & doctrinas hominum tenentes.* Et item ad Protoplastum. *Pro eo quod obedisti voci vxoris tua plusquam mea, maledicta terra in opere tuo* p. Igitur facere malum quolibet etiam iubente, constat non esse obedientiam, sed potius inobedientiam.

m Actor 5. n Matt.15 a o Esa.19.d p Genes.3.e

Non obediendum iubenti illicita, nec inferiori cum iniuria superioris.

4\. Sanè hoc aduertendum quod quædam sunt *pura bona*, quædam *pura mala*, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt, etiam cum prohibentur, nec ista vel cum iubentur, committenda. Porro inter hæc sunt *media* quædam, quæ pro modo, loco, tempore vel persona; & mala possunt esse, & bona; & in his lex posita est obedientiæ, tanquam in ligno scientiæ boni & mali, quod erat in medio paradisi. In his profectò fas non est nostrum sensum sententiæ præscribere magistrorum. In his omnino prælatorum, nec iussio, nec prohibitio contemnenda. Videamus ne fortè tale fuerit quod arguimus in vobis: & ob hoc forsitan argui non debuerit. Quod euidentius elucebit, si præmissæ diuisionis exempla subiecero, Fides, spes, charitas, & cætera huiusmodi: *pura* sunt *bona*, quæ quia male non possunt, vel iuberi, vel teneri, bene non possunt, vel prohiberi vel non teneri. *Pura mala* sunt, furtum, sacrilegium, adulterium, & cætera talia, quæ vtique nec vel bene præcipi vel perfici possunt, nec male prohiberi vel non fieri. Aduersus huiusmodi non est lex. Nullus quippe prohibitio valet obuiare præceptis: nullus iussio præiudicare prohibitis. Sunt deinde *media* quæ quidem per se nec bona esse noscuntur nec mala: possunt tamen indifferenter & benè pariter & malè vel prohiberi vel iuberi, sed male nullatenus in his à subditis obediri. Ex his sunt, vt exempli gratia ponam, ieiunare, vigilare, legere, & quæque talia. Sciendum verò quia media quædam in purorum plerumque bonorum seu malorum transeant rationem. Nam coniugium cum & fieri liceat, & non fieri, factum iam solui non licet. Quod ergo ante nuptias medium esse liquebat: in iam coniugatis puri boni vim obtinet. Item propria possidere, seculari quidem homini medium est: quoniam & non possidere licet: monacho verò quia possidere non licet, purum malum est.

Quibus in rebus valeat lex obedientiæ.

5\. Vides-ne iam frater, vestrum factum cui potissimum membro diuisionis conueniat? Si puris aptandum bonis probabile est. Si puris malis deputandum, vituperabile est. Sin verò collocandum inter media: via quidem excusari forsitan potest propter obedientiam, mora verò penitus non potest quæ non fit per obedientiam. Nam mortuo iam Abbati, si quid ante iussit quod non debuit: nequaquam esse parendum, superior patefecit disputatio. Etsi res per se iam satis elucescat, tamen propter quosdam qui quærunt occasionem, vbi ratio non suppeditat, clarum faciam breuiter, & ita clarum vt omnis dubietatis vmbra dispareat: quod nec purum nec medium bonum, sed planè purum fuerit malum sic obedisse, sic vestrum monasterium reliquisse. Et quidem taceo de mortuo, qui suum & solum iam iudicem habet Deum, & verè nunc suo domino aut stat aut cadit: ne forsè indignans & merito indignans dicat Deus: Tulerunt homines à me iudicium. Tamen ad correctionem viuentium, non quidem quod gessit, sed quod iussit, discutio, vtrum videlicet illa iussio vim habere debuerit, quatenus in scandalum multorum ei fuerit obsequendum. Et præmittendum quod si qui simpliciter, nihilque suspicantes mali, malè licet proficiscentem secuti sunt putantes eum Episcopi Lingonensis & Abbatis Cisterciensis (nam vtrique debitor erat) licentiâ proficisci (quod vtiq; nōnullos de illo comitatu sic credidisse incredibile non est) nostra hæc illos non tangit reprehēsio, dummodo vbi compererint, sine mora regrediantur.

Factum Adami esse inexcusabile.

An illi Abbatis iussioni fuerit parendum.

6\. Igitur aduersus illos tantum, immo pro illis sermo est nobis, qui scientes & prudentes miserunt manus in ignem, qui conscij præsumptionis, secuti sunt præsumptorem, non audientes Apostolum prohibentem & denunciantem, vt se ab omni fratre ambulante inordinatè subtraherent; q contemnentes & ipsius Domini vocem dicentis r: *Qui non colligit mecum, dispergit.* Vos fratres, vos inquam, apertè & specialiter notat illud apud Hieremiam, quod cum dolore quidem reminiscor opprobrium: *Hæc est,* inquit s, *gens qua non audiuit vocem Dei sui.* Dei enim propriè vox est ista: hostem suum proprio designantis ex officio, & tanquam digitu demonstrantis, vt simplices ab eius impio deterreat consectatu. *Qui non est,* inquit, *mecum, dispergit,* ac si dicat, in hoc te iam mecum non esse intelligas, si sequeris dispersorem; Deo ergo clamante: qui non colligit mecum, dispergit: sequi vos oportuit dispersorem? Deo, inquam, vos inuitante ad colligendum, homini potius ad dispergendum obsequi debebatis? Magistros contemnebat, subditos exponebat, socios conturbabat; & vos videntes furem currebatis cum eo? Silere de mortuo statueram, sed compulsus sum, fateor, aliquantulum prætergredi, dum non potuit improbari obeditio: si non reproba monstraretur & iussio. Porro iussio hominis & actio cum diuersa non fuerint, impossibile visum est vnam sine altera vel approbari vel respui. Liquet tamen huiuscemodi iussioni non fuisse obtemperandum, Deo quippe imperante contraria. Item maiorum institutis, minorum non esse præponenda, aut communibus priuata non præiudicare imperia quis dubitat? Nam ex Regula sancti Benedicti † hoc habemus.

q 1. Thess.3.b r Matt.12.c s Hiere.7.a

Maiorum decretis minorum iussa non præponderant.

† Reg. S. Bened. cap.71.

7\. Possem quidem Abbatem Cisterciensem ad medium deducere, qui vtique superior illo quantum pater filio, quantum magister discipulo, quantum denique Abbas commisso sibi monacho, merito se à vobis propter ipsum queritur fuisse contemptum. Possem & Episcopum cuius nihilominus quia non fuit expectatus consensus, inexcusabilis est & contemptus, cum ad ipsos & de ipsis Dominus dicat t: *Qui vos spernit, me spernit.* Sed quoniam his posset ambobus opponi & anteponi Romani Pontificis tanquam grauior auctoritas, cuius quippe vos aiunt præmunitos fuisse licentia, quæ & ipsa licentia suo quidem loco † erit discutienda; talis potius proferatur cuius omnino fas non sit auctoritati contradicere. Certè summus ille Pontifex u qui per sanguinem proprium solus & semel introiuit in sancta æterna redemptione inuenta, terrifica voce denunciat in Euangelio x, ne quis vnum de pusillis eius audeat scandalizare. Vobis autem vnius donetur scandalum, si non vltra processit malum. Facilis sequatur venia culpam, ex qua graue damnum non oritur. Nunc verò quod dubium non est, pluribus scandalizatis, quis apertè non videat quàm inhumanè humanam iussionem diuinæ prætuleritis? Quod quidem audere, quis nisi amens dicere audeat bonum esse, aut bonum fieri posse, quantælibet dignitatis homine præcipiente? Quod autem nec bonum est, nec benè fieri potest, purum proculdubio malum est. Vnde consequenter aduertitur quòd iter vestrum in multorum vsurpatum scandalum, ac per hoc & contra Dei mandatum, non purum bonum aut medium, sed purum omninò fuerit malum, quoniam quidem & purum bonum semper bonum est, & medium benè fieri potest.

t Luc.10.d † Infr.n.9 u Hebr.9.c x Matt.18 a

Nulla potestas vel auctoritas facit malum esse bonum aut licitum.

8\. Quomodo ergo vel Abbatis iussio vel Papæ permissio licitum facere valuit quod purum (sicut irrefutabiliter probatum est) malum fuit, cum superius nihilominus allegatum sit ea quæ huiuscemodi sunt, id est, pura mala, vt nunquam iustè iuberi, sic nec licitè posse fieri? Vides quàm inanis excusatio de humana obedientia, vbi in Deum conuincitur facta transgressio? Nec timendum mihi arbitror, quòd ad illud Domini responsum de sibi nunciato scandalo Pharisæorum refugias, vt quomodo ille nihili pendebat dicens y: *Sinite illos, caci sunt, & duces cæcorum,* ita & nostra vobis scandala non esse timenda

y Matth.15.b

Scandala esse contemnenda.

menda existimes. Vides nempè quàm nil simile habeat in hac parte proportio. Nam si compares personas, illic Pharisæi superbi, hic pauperes Christi scandalizantur. Si causas, hic leuitas, ibi veritas in causa esse dignoscitur. Rursus, quod & superius propositum est, vos non solum diuinis humana, sed & communibus priuata prætulisse imperia, hoc solum ad probationem sufficiat, quod vestræ illi & nouitati insolitæ, & insolenti præsumptioni, non tantum nostri ordinis vniuersitas, sed etiam omnium monasteriorum & consuetudo & institutio reclamare videtur.

9. Quod & vos quoque non immeritò timentes, nec satis de propria causa confidentes, remorsas ac remordentes conscientias, apostolicâ conati estis delinire licentiâ. O friuolum satis remedium, quod non est aliud, nisi more Protoplastorum cauteriatis conscientiis texere petizomata, videlicet ad velamentum, non ad medicamentum. Apostolicam, inquiunt, licentiam quæsiuimus, & impetrauimus. Vtinam non licentiam quæsissetis, sed consilium; id est, non vt liceret, sed an liceret. Vnde tamen quærebatis licentiam? Vt liceret quod non licebat? Facere itaque volebatis quod non licebat. Sed quod non licebat, malum erat. Mala igitur erat intentio, quæ in malum tendebat. Nisi fortè tale hoc fuisse dicatur; quod absque licentia quidem non liceret, liceret autem si cum licentia fieret. Verum id iam superius inuincibili exclusum est ratione. Nec enim Deus vbi ait: a *Nolite contemnere vnum ex iis pusillis qui in me credunt*: addidit etiam, nisi cum licentia, aut dicens: *Qui scandalizauerit vnum de pusillis meis* & cætera; determinauit subiungens, sine licentia. Constat igitur vbi veritas, & veritas necessaria in causa non est, nec licitè scandalum quodlibet posse à quolibet committi, nec iustè præcipi, nec innoxiè consentiri. Huius tamen patrandi mali quætendam putastis esse licentiam. Sed ad quid? An vt quantò licentius, tantò securius, & quo securius, eo & periculosius peccaretis? Mira cautela, & stupenda prouidentia. Malum quod jam corde conceperant, opere tamen cauti fuerunt non implere nisi cum licentia. Conceperunt dolorem, sed non pepererunt iniquitatem, donec iniquo Papa conceptui præbuisset assensum. Quo lucro? Quóve saltem compendio mali? Numquid ideo aut malum esse desiit, aut vel minoratum est, quia Papa concessit? Quis verò malum esse neget, assensum præbere malo? Quod tamen summum fecisse Pontificem nequaquam crediderim, nisi aut circumuentum mendacio, aut importunitate victum. Quando etenim aliter huiuscemodi vobis licentiam indulgeret, seminandi videlicet scandala, schismata suscitandi, amicos contristandi, fratrum conturbandi pacem, & confundendi vnitatem, propriúmque insuper contemnendi Episcopum? Et hæc qua necessitate, necesse non habeo dicere, cum rei exitus satis indicet. Profectos nempe plangimus, profectum non cernimus.

Notate hæc, quibus solêne in caussis dubiis, suspectis, & periculosis, v. g. pluralit. benefic. & similibus munire se bullis & indultis Apostolicis, iisq. obtentis sibi de securitate blandiri.

a Matth. 18. a

10. His ergo talibus & tam grauibus malis dare assensum, exhibere obsequium, impendere adiutorium, tu mihi obedientiam nominas, modestiam nuncupas, appellas mansuetudinem? Tu, inquam, conaris pessima vitia, virtutum palliare nominibus? An te putas hoc sine iniuria facere Domini virtutum, quod virtutibus facis iniuriam? Vanissimam præsumptionem, turpissimam leuitatem, crudelissimam dissensionem, obedientiæ, modestiæ, mansuetudinis nominibus velas, & velatis sordibus sacra illa vocabula maculas. Hanc ego nunquam æmuler obedientiam. Talem mihi nunquam libeat modestiam vel potius molestiam imitari. Huiuscemodi mansuetudo semper longè fiat à me. Talis siquidem obedientia omni est contemptu deterior. Talis quoque modestia vltra omnem modum extenditur. Vltra dicam, an citra? Sed verius forsitan & vtroque competentius dixerim extra. Qualis denique illa est mansuetudo, quæ ipso etiam auditu omnium aures exasperat? Volo tamen eam ipsam vt & mihi modò exhibeas; Cum tam patiens sis, vt à quolibet etiam quò non licet, pertrahi non contendas, liceat & me, obsecro, paulò nunc confidentius agere tecum. Alioquin malè multum merui de te, si quod nemini soles, soli mihi indignandum putaueris.

Vitiis virtutum nominibus non palliandi.

11. Igitur tuam conuenio conscientiam. Volens, an inuitus profectus es? Sed si ex voluntate, iam non ex obedientia. Si autem inuitus, suspectum videris habuisse imperium, cui obsequi grauabaris. Vbi verò suspicio, ibi discussio necessaria. Verum tu vt tuæ patientiæ dares vel caperes experimentum: nihil discutiens, trahi te passus es non solum præter voluntatem tuam, sed & contra conscientiam. O patientia omni digna impatientia. Non possum, fateor, non irasci huic contentiosissimæ patientiæ. Videbas dispergentem, & sequebaris? Scandala dictantem audiebas, & obsequebaris? Vera patientia est, pati vel agere contra quod libeat: sed non præter quod liceat. Mirum vero quòd hominem audiebas furtiuè susurrantem, Deum non audiebas aperte reclamantem tali quasi cœlitus emisso tonitru a: *Væ illi per quem scandalum venit*. Non tantum autem Dominus; sed & sanguis ipsius clamore nihilominus vehementi (surdis licet) terribiliter rugiebat. Clamor eius, eius effusio. Effusus quippe pro dispersis filiis Dei vt eos congregaret in vnũ, iustè fremebat in dispersores. Odit nimirum dispersores, qui non nouit nisi colligere. Magnus eius clamor, & vehemens: qui corpora de sepulchris, animas ab inferis excitauit. Terram cœlósque tuba illa conuocauit in vnum, quippe quæ in terra & quæ in cœlis sunt, pacificans. In omnem terram exiuit sonus ille, & vestram non valuit rumpere surditatem? Vox nempe illa in virtute: vox illa in magnificentia. Et quid clamat? *Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius* b. Et iterum c, *Disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine*. Sanguis Christi est, frater Adam, sanguis Christi est, qui pro iis congregatis aduersus impios dispersores quasi tuba exaltat vocem suam. Minatur autem se dispersores dispergere, qui pro dispersis colligendis effusus est. Et si eius vocem tu non audis, audit eam de cuius latere manauit. Quomodo namque proprium non audit, qui Abel sanguinem audiebat d?

a Matth. 18. a

Clamor & virtus sanguinis Christi pulcrè expenditur.

b Psal. 67. a

c Psal. 58. c.

d Gen. 4. b 12.

Sed quid ad me? inquis. Ille viderit cui mihi contradicere fas non erat. Non est discipulus super magistrum. Docendus, non doctus, eius lateri adhærebam. Sequi debui, non præire præceptorem auditor. O istorum temporum Paule simplex, si tamen & ille alterum se tibi exhibuisset Antonium †, vt quicquid vel leuiter de labiis eius procederet, necesse non haberes discutere, sed sine cunctatione ad omnia nihil hæsitans obedires. O monachum obedientissimum, cui ex quibuslibet seniorũ verbulis ne vnum quidem jota prætereuolet. Non attendit quale sit quod præcipitur. Et hęc est obedientia sine mora. Si ita oportet, sine causa legitur in Ecclesia e: *Omnia probate, quod bonum est, tenete*. Si ita oportet, deleamus iam de libro Euangelii f: *Estote prudentes sicut serpentes*, sufficiētē quippe quod sequitur, & *simplices sicut columbæ*. Nec dico à subditis mandata præpositorum esse diiudicanda, vbi nil iuberi deprehenditur diuinis contrarium institutis, sed necessariam assero & prudentiam, qua aduertatur, si quid aduersatur, & libertatem, qua & ingenuè cōtemnatur. Cæterum iste nihil, inquit, habeo interrogare, viderit ille quid iusserit. Dic quæso, si dato in manus gladio, suum te armari iussisset in iugulum, acquieuisses? Aut si se tuo voluisset impulsu in ignem vel in aquam præcipitem dari, obtemperasses? Nonne etiam ab his non prohibere cum possis, in crimen tibi reputatur homicidii? Age ergo, vide ne fortè sub prætextu obedientię, in quippiam ei grauius inserueris. Non ignoras certè qui dixerit (nam mihi hinc fortasse non crederes) expedire scandala facientibus g *demergi* potius *in profundum maris*. Cur hoc dixit, nisi quia significare voluit tam grauia illos in posterum manere tormenta, vt eis comparata mors temporalis, nec pœnalis esse videatur sed commoda? Qui ergo eum scandala facere iuuisti (iuuisti enim sequendo illum, obsequendo illi) nonne vtilius iuxta præmissam Veritatis sententiam, molam asinariam collo eius suspenderes, & sic eum demergeres

† v. Not. 44.

e 1 Thess. 5. d

f Matth. 10. b

Mandata prælatorum an à subditis examinanda?

Præcipienti illicita non parendum.

g Matth. 18. a

in profundum maris? Quid ergo? Tu ille obedientissimus discipulus, illum patrem & præceptorem tuũ quem ne puncto quidem temporis, vel transuerso, vt dicitur, pedis, à te quamdiu vixit, passus es elongari, ita vt in foueam quoque post eum, non quidem cæcis, sed apertis more Balaam, oculis cadere non cunctatus sis: tu-ne, inquam, illum tuo ita beandum putasti obsequio, vt morte illi grauiorem exhibuens obedientiam? Reuera nunc experior quam vera sit illa sententia h. *Inimici hominis, domestici illius.* Sic itaque sentiens, sic conscius ipse tibi: nonne si sapis, gemis: & si non desipis, tremis? Quippe cuius obedientia non meo, sed veritatis iudicio, peior inuenta est homicidio?

h Mich. 7. b

13. Si hæc non ignoras, quomodo non trepidas? Quod si trepidas, quomodo non emendare festinas? Alioquin qualem hunc ad illud tribunal terrificum conscientiam portas, vbi iudex teste non indiget, vbi veritas discutit intentiones, vbi inquisitio culparum pertingit ad abdita cordis, vbi denique secretissimos recessus mentium diuinus ille inuestigat intuitus, & ad subitum illum solis B iustitiæ fulgorem, animarum expansi sinus, cuncta siue bona siue mala euomunt quæ celabant? Ibi, frater Adã, facientes & consentientes pari pœna punientur. Ibi fures & socij furum similem sunt accepturi sententiam. Ibi par subibunt iudicium & qui lactant, & qui lactantur peccatores. Perge igitur iam dicere, quid ad me? ille viderit. Tange picem, & dic, non sum inquinatus ab ea. Absconde ignem in sinu tuo, & te tactito non aduri. Pone denique portionem tuam cum adulteris, nihilque tua interesse putato. Non ita Esaias i: Redarguit enim seipsum non solum quia ipse immundus, sed & quod socius sit immundorum: *Væ,* inquiens, *vir pollutus labiis ego sum: & in medio populi immunda labia habentis ego habito* k. Redarguit autem se dixerim, non quia cum malis habitaret, sed quia mala non redargueret. Sic namque ait: *Væ mihi, quia tacui.* Quando vero ipse malum facere acquiesceret, quod se in aliis non redarguisse redarguit? Quid enim etiam Dauid? Nonne alieni contagione peccati se senserat inquinari posse: cum diceret l: *Cum C hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum?* Denique & orat dicens m: *Ab occultis meis munda me Domine: & ab alienis parce seruo tuo.* Vnde etiam malorum quorum noluit participare malum, studuit declinare consortium. Ait etenim n: *Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo.* Huic versiculo concinit & subsequens o: *Odiui,* inquit, *ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo.* Audi denique & Sapientis consilium: *Fili mi,* ait, *si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis* p.

Memoriã & timorem futuri iudicij serio proponit.

Prauorum consortia quantopere vitanda.

i Esai. 6. b

k ibidem.

l Psal. 140. b

m ibid. 18. d

n Psal. 25. a

o ibidem. b

p Prou. 1. b

14. Tu ergo aduersus hæc atque alia in hunc modum innumera veritatis testimonia, putasti cuipiam obediendum? O odiosa peruersitas! Obedientiæ virtus quæ semper militat veritati, aduersus veritatem accingitur? Felicem ego dixerim fratris Henrici inobedientiam, cui cito resipiscenti aberrore, & reuertenti ex itinere, talem contigit non experiri obedientiam. Quam puriorem nunc & dulciorem suæ huiusmodi inobedientiæ carpit, iamiamque degustat fructum, bonam habens conscientiam, quod cæteris collegis suis fraterna corda graui D scandalo concutientibus, ipse inter fratres in proposito & ordine suo sine querela conuersetur. Cuius ego, si optio detur, pigram potius elegerim inobedientiam cum ipsius conscientia, quam horum studiosam obedientiam cum scandalo. Æstimo enim quia melius agit iste sic inobediens Abbati, sed non charitati, seruando vnitatem in vinculo pacis, quam illi qui ita obtemperant homini vni, vt vnum præferant vnitati. Fidenter & hæc addiderim, expedire magis cuilibet sola vnius hominis periclitari obedientia, quam reliquis omnibus pietatis bonis, & votis propriæ professionis.

Inobediẽtia non lædens vnitatem seu charitatem, porior obedientiã scandalis obnoxiã.

15. Siquidem vt cætera taceam, duo præcipua nobis in monasteriis conuersantibus obseruanda traduntur; Subiectio Abbati, & Stabilitas in loco: Et ita obseruanda, quòd neutrum præpediat alterum, nec alterutrum sibi præiudicent. Vt, verbi gratia, sic te stabilem in loco ex- A hibeas, vt Abbati subiici non contemnas: sic obedias subiectus Abbati, vt stabilitatem non amittas. Porrò, si detestaris in loco licet perseuerantem, qui Abbatis fortè subdi contemnit imperiis: miraris si reprehendimus obedientiam, quæ vobis vestrum deserendi locum vel causa extitit, vel occasio: præsertim cum in professione regulari sic promittatur stabilitas, vt de subiectione Abbati exhibenda nulla penitus mentio fiat?

Duo præcipue obseruãda in monasteriis Subiectio & Stabilitas.

16. Sed quæris forsitan, inquiens, mihi: Quid ergo tu de stabilitate tua facis, quam apud Cistercium firmasti: & nunc alibi habitas? Ad quod respondeo. Ego quidem Cisterciensis monachus ibidem professus, ab Abbate meo vbi nunc habito, missus sum, sed missus in pace, missus sine scandalo, sine discordia, missus iuxta consuetudinem & communem institutionem. Quamdiu ergo in eadem qua missus sum, pace & concordia perseuero: quamdiu in vnitate sto, communibus priuata non præfero, quietus & subditus in quo positus sum, permaneo, securâ dico conscientiâ, quod promisi, firmiter teneo. Quo- B modo enim stabilitatis præuaricor votum, qui vnanimitatis non rumpo vinculum: pacis firmamentum non desero? Et si corpus absentauit obedientia, sed spiritum semper ibidem præsentem tenet concors deuotio, & in nullo dissimilis conuersatio. Qua die autem (quod quidem Deus auertat) aliis incipiam viuere legibus, aliis moribus conuersari, diuersis deseruire obseruantiis, adinuenire noua, extraneas vsurpare consuetudines: transgressor professionis, promissam stabilitatem iam non me tenere confido. Dico ergo Abbati per omnia obtemperandum, sed salua professione. Verum tu professus secundum regulam sancti Benedicti, vbi promisisti obedientiam, promisisti & stabilitatem. Quod si obedieris quidem, stabilis autem non fueris, duo offendis in vno, factus es omnium reus. Si omnium, & ipsius obedientiæ.

Voto stabilitatis non aduersatur missio superiorum.

Abbati per omnia obediendũ salua professione.

17. Vides itaque pondus tuæ obedientiæ? Quomodo nempe stabilitatis transgressionem sufficit excusare, quæ nec sibi quidem valet patrocinari. Item. Notum est so- C lemniter ac regulariter profiteri quemque in præsentia Abbatis. In præsentia ergo tantum, non etiam ad nutum ipsius fit cuiusque professio. Testis proinde adhibetur Abbas, non dictator professionis, adiutor non fraudator adimpletionis, vindex non auctor præuaricationis. Quid igitur? Ponam in manu Abbatis quod absque vlla exceptione coram Deo & Sanctis eius propria manu & ore firmaui, audiens ex regula †, si quando aliter fecero, à Deo me esse damnandum, quem irrideo? Si Abbas meus aut etiam Angelus de cœlo contraria iusserit, liberè recusabo huiusmodi obedientiam: quæ me transgressorem voti proprij, & peierare faciat nomen Dei mei. Scio enim me iuxta Scripturæ veritatem ex ore meo vel condemnãdum vel iustificandum q: & quia *os quod mentitur, occidit animãm* r: & quod Deo veraciter canitur: *Perdes omnes qui loquuntur mendaciũ* s: & quia *vnusquisque onus suum portabit* t: *vnusquisque pro se rationẽ reddet* u. Alioquin qua fronte psallam mentiens in conspectu Dei & Angelorum illud de psalmo x: *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea?* Videat denique Abbas meus D quid sibi faciendũ putet de eo quod ex regula ad ipsum specialiter dirigitur †, vt præsentem regulam in omnibus conseruet. Et item, quod vniuersaliter præcipitur, & nemo excipitur: vt omnes scilicet per omnia magistram sequantur regulam: nec ab ea temere deuietur à quoquam. Ego sic ipsum sequi decreui semper & vbique magistrum, vt nequaquam à regulæ quam teste ipso iuraui & statui custodire, deuiem magisterio.

† Reg. S. Bened. cap. 58.

q Luc. 19.

r Sapien. 1.

s Psal. 5. a

t Gal. 6.

u Rom. 14.

x Psal. 65. 0

† Reg. S. Bened. cap. 64.

18. Occurramus breuiter quæstioni quæ à latere nobis surgere posse videtur, & sic iam nimis longam finiamus epistolam. Videor nempe contraria loqui rei quã facio. Quæri etenim à me potest: si hos damno qui Abbatis sui non solum consensu, sed & iussu suum monasterium deseruerunt, quo pacto illos & recipiam & retineam qui de aliis monasteriis fracto stabilitatis voto, & contempto seniorum imperio, ad nostrum ordinem veniunt? Ad quod quidem breuis responsio, sed periculosa. Vereor

Resp. Quæst. Quomodo recipiat venientes ex aliis monasteriis sine cõsensu Prælatorum.

namque displicere quibusdam quod dicturus sum. Cæterum mihi magis verendum puto ne tacendo veritatem, illum versiculum non veraciter cantem: a *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dixi.* Hac ergo ratione illos suscepimus: quoniam: non putamus esse malum, si vota labiorum suorum quæ in locis suis potuerunt quidem promittere, sed nequaquam persoluere, Deo qui vbique est, vbicumque poterunt, reddant, & solius ruptæ stabilitatis damna reliquorum regularium præceptorum integrâ obseruatione compensent. Si cui displicet hoc, & murmurat aduersus hominem quærentem salutem suam, respondebit pro eo salutis auctor: b *Nonne oculus tuus nequam est: quia ille bonus?* O quisquis es qui saluti inuides alienæ, parcito vel tuæ. An nescis quod *inuidiâ diaboli intrauit mors in orbem terrarum* c? Attende itaque tibi. Si enim vbi inuidia, ibi mors; profectò non potes simul & inuidere & viuere. Quid molestus es fratri tuo quoniam satagit quemadmodum quæ processerunt de labiis suis, non faciat irrita? Si quærat homo quomodo & vbi persoluat quod pollicitus est Deo: quid tu perdis? Fortassis si aliquantæ pecuniæ tu eum debitorem teneres; circuire cogeres mare & aridam, donec vsque ad nouissimum quadrantem debitum redderet vniuersum. Quid igitur meruit de te Deus tuus, quoniam non vis vt & ipse à suo quod suum est, debitore recipiat? Immò vni inuidens, duos tibi reddis infensos. dum & dominum serui obsequio, & domini gratia seruum fraudare conaris. Tu quare illum potius non imitaris; & ipse videlicet persoluendo quod debes? Putas ne & tuum non requiretur debitum? An potius propter hoc magis irritas impie Deum, quia dicis in corde tuo, non requiret?

a Psal. 32. b
Transitus ad alium ordinem quando licitus.
b Matt. 20. b
c Sap. 2.
Iniurius est DEO, qui zelû arctioris vitæ in aliis impedit.

19. Quid inquis? Omnes ergò damnas qui similiter non faciunt? Non. Sed audi quid & de ipsis sentiam: & noli frustra calumniari. Quid me vis odiosum facere multis millibus sanctorum, qui sub nostra professione non nostro conuersantes more; tamen aut sanctè viuunt, aut beati defuncti sunt? Num ignoro quòd reliquerit sibi Deus septem millia virorum, qui non curuauerunt genua sua ante Baal d? Audi ergo æmule; calumniator ausculta. Dixi cur de aliis monasteriis ad nostra venientes, recipiendos censuerim. Numquid non venientes damnaui? Excuso illos: non istos accuso. Soli sunt inuidi, quos excusare nec volo nec valeo. Quibus exceptis, si quis cæterorum ad regulæ cupiat transire puritatem, sed propter scandalum non audeat, aut certe etiam ob certam corporis infirmitatem: puto quia non peccat: dum tamen in suo studeat loco sobriè & iustè & piè conuersari. Nam si qua ex more monasterij minus fortè districtè, quam regula constituisse videtur, obseruare compellitur, excusabit hoc forsitan, aut illa charitas qua cunctatur migrare ad melius propter scandalum, iuxta illud: e *Charitas operit multitudinem peccatorum:* aut illa humilitas qua propriæ conscius infirmitatis se reputat imperfectum. Siquidem & de ipsa scriptum est: f *Deus humilibus dat gratiam.*

d 3. Reg 18. d
Apologia Bern. aduersus æmulos & calumniatores.
e 1. Pet. 4. b
f Iacob 4. b

20. Multa quidem tibi locutus sum charissime, cum multis opus non habeas: quippe cui sit & ingenium velox ad intelligendum quod dicitur: & voluntas agilis ad eligendum, quod vtiliter suadetur. Sed licet specialiter quidem ad te: non tamen tam multa propter te scribenda putaui. Hæc itaque, quibus Deus prouidit fore necessaria. Te autem, vt meum iam olim familiarissimum, paucis & cum omni fiducia moneo, ne iam diutius animas desiderantium te, in tuæ quidem animæ horrendum periculum, tui expectatione suspendas. En tua eorúmque (ni fallor) qui tecum sunt, & mors & vita in manu tua est. Arbitrantur enim quicquid feceris tu aut volueris, illos esse facturos. Alioquin apertè denuntia illis, quia iuxta omnium Abbatum nostrorum non contemnendam sententiam quæ merito processit in vos: qui redierint viuent: qui renuerint morientur.

Ad BRVNONEM † Coloniensem Electum.

† v. Notas.

Bernardus à Brunone consultus de accipiando Episcopatu Coloniensi, ita respondet, vt suspensum eum teneat, imo terreat mole tanti muneris, vnum id optimum ratus ac securissimum, in re periculosa & ancipiti per orationes consulere DEVM.

EPISTOLA VIII.

1. QVæris à me consilium, vir illustris Bruno, an volentibus te promouere ad Episcopatum acquiescere debeas. Quis hoc mortalium diffinire præsumat? Deus forsitan vocat: quis audeat dissuadere? Fortè non vocat: quis appropinquare consulat? Vtrum verò vocatio Dei sit, an non sit: quis scire possit excepto Spiritu qui scrutatur etiam alta Dei, vel si cui fortè reuelauerit ipse? Magis quoque dubium reddit consilium illa in litteris tuis humilis, sed terribilis confessio: qua vitam tuam tam grauiter, & vt credo, non nisi veraciter accusas. Nec enim negandum est huiuscemodi vitam esse indignam tam sacri dignitate ministerij. Sed rursum non immeritò è regione times (nam & nos idipsum metuimus) si ob malum conscientiæ de commisso scientiæ talento non facis lucrum: nisi quod alio fortè negotiandi genere etsi minus copiosè, minus tamen periculosè fructificare vales. Horreo fateor (sic enim tibi vt mihi loqui debeo quod sentio:) Horreo, inquam, considerans, vndè, quò vocaris: præsertim cum nullum intercurrerit pœnitentiæ tempus, per quod vtcumque huiuscemodi periculosissimus transitus fiat. Et quidem rectus ordo requirit vt prius propriam, deinde alienas curare studeas conscientias. Primus quippe pietatis gradus est de quo scriptum est: a Miserere animæ tuæ placens Deo. Ex hoc autem ad miserandum proximum, recto iam tramite charitas ordinata procedit: quippe quem ad sui quisque mensuram amare præcipitur. Quod si in hunc modum quo te hactenus ipse amasti, & tibi committendos amaturus es, malo ego quidem tibi non committi, quam sic diligi. Si autem prius te diligere didicisses, & me forsitan scires amare.

Vide notam synceri ac fidelis consiliarij: non blanditur nec assentatur consulenti, sed indignitatem allegandi, scrupulum ac motum auget. Propria prius quam aliena salus cuique curanda.
v lib. 1 de consid. c. 5.
a Eccli. 30. d

2. Sed quid si suam Deus acceleret tibi gratiam, & multiplicet misericordiam: & sit ad restituendam innocentiam efficacior velox clementia, quam diuturna pœnitentia? Beatus siquidem, cui non imputauit Dominus peccatum b. Nam quis accusabit aduersus electum Dei? Si Deus iustificat: quis est qui condemnet? Hoc salutis compendium sanctus ille Latro consecutus est c: vno eodémque die simul & confessus latrocinia, & introductus in gloriam, breui quodam contentus ponte Crucis ad transigendum † de regione dissimilitudinis in terram viuentium, & de luto fæcis in paradisum voluptatis. Hoc subitum pietatis remediû percepit felix illa peccatrix d, cum repentè vbi superabundauerant delicta, abundare cœpit & gratia. Absque multo pœnitentiæ labore dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, & in breui meruit charitatis accipere latitudinem: quæ (vt scriptum est) e *cooperit multitudinem peccatorum.* Hoc & ille paralyticus in Euangelio f duplex atque celerrimum potentissimæ bonitatis persensit beneficium, prius mente quam carne curatus.

b Psal. 31. a
c Luc. 23. f
Latro vno die pœnitens & beatus.
† al. transeundum.
d Luc. 7 f
e 1. Pet. 4. b
f Matth. 9. a

Sed aliud est celerem adipisci veniam peccatorum: & aliud de ipsis sceleribus ad infulas mox prouehi dignitatum. Video tamen Matthæum de telonio ad Apostolatus culmen assumptum g, sed hoc me rursum conturbat, quod non prius audierit cum cæteris Coapostolis suis h: *Ite in orbem vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ*, quam egerit pœnitentiam, multo tempore ac labore sequendo Dominum quocumque iret, permanens cum eo in tentationibus suis. Sed & si occurrat de Ambrosio quòd de tribunalibus ad sacerdotium raptus fuerit †, non me valde confortat, cum à puero mundam in mundo duxerit vitam, & sic etiam fuga & latebris multísque dissimulationum modis declinare conatus sit. Si de Saulo quoque factus repente Paulus, repente vas electionis, repente doctor gentium, in exemplum adducitur, hoc exempli euacuat similitudinem, quod ille ideò misericor-

g Ibidem.
h Marc. 16 d
† v. Notas.
S. Ambr. de tribunalibus ad Episcopatum raptus.

[i 1. Tim. 1. a] diam consecutus sit, quia ignorsns ipso teste i peccauit, manens in incredulitate. A Quamquam si tale quippiam quandoque bene & vtiliter factum fuisse agnoscitur, de quo dici veraciter possit: [k Psal. 76. c] k *Hac est mutatio dexteræ Excelsi*, non tam exemplum quam miraculum afferre debeat.

4. Hæc interim à me ad id quod quæritis, suspensiuè responsa sufficiant. Neque enim possum, vnde certus non sum, certam proferre sententiam. Sic contingere debet quærenti rem vbi non sit. Sermo à Propheta, consilium à sapiente quærendum est. Numquid enim de luto limpidum quippiam haurire potestis? Vnum tamen est quod amico absque periculo, & nequaquam sine fructu impendere possumus, nostræ videlicet pro hac re orationis ad Deum qualecumque suffragium. Deo ergo relinquentes sui quod ignoramus, secretum consilij, ipsum supplici deuotione & deuota supplicatione precamur, vt in vobis & de vobis operetur, quod & se deceat, & vobis expediat. Habetis autem Dominum Norbertum †: quem melius præsentem præsens de talibus interrogare potestis. B Nam tantò vir ille in diuinis aperiendis mysteriis nobis promptior, quantò & Deo propior esse cognoscitur.

[Ecce in dubiis & periculosis sanctus iste suspendit sententiã, quam hodie multi, heu, nimis temerè præcipitant, in Curiis & Prælaturis seu suscipiendis, seu suadendis haud multum difficiles.]

[† v. Notas.]

Ad Evndem iam Archiepiscopum creatum.

Brvnonem recens creatum Archiepiscopum Colon. timere iubet, & caussas timoris paucis indicat.

Epistola IX.

Dignationis vestræ suscepi scripta deuotus, & ad iniuncta solicitus fui: & si profui, vos probabitis. Sed de hoc satis. Porò in eadem charitate audeo quæ sequuntur. Si cunctos qui vocantur ad ministerium, constat eligi & ad regnum, profectò securus est Coloniensis Archiepiscopus. Quod si etiam & Saülem in regno, & Iudam in sacerdotio legitur elegisse non alius quam ipse Deus: & non potest solui scriptura quæ hoc asserit, timeat necesse est & Coloniensis Archiepiscopus. Si verò (quod verum est) & illa sententia hodie quoque vi- C get a, quia non multos nobiles, non multos potentes, non multos sapientes elegit Deus, numquid non triplicem quoque habeat timendi causam Coloniensis Archiepiscopus? Curemus ergò in alto positi, non altum sapere, sed timere, sed humilibus consentire b. *Principem*, inquit c, *te constituerunt, esto in illis tanquam vnus ex illis.* Et iterum: *Quanto maior es, tanto humilia te in omnibus.* Sapiens est qui hoc consulit: quippe haud secus sentiens ab ipsa Sapientia quæ ait d: *Qui maior est vestrum, fiat sicut minor.* Alioquin iudicium durum his qui præsunt e, timeat potestas. Seruus quoque sciens voluntatem Domini sui, & non faciens digna, vapulabit multis. f Timeat qui cognouit literaturam. Timeat nobilis, quia iudex omnium non est acceptor personarum. Iste profectò necessarij timoris funiculus triplex, difficilè rumpitur. Durúsne videor, quia non blandior, quod metum incutio, quod amico cupio initium sapientiæ? Sic mihi contingat semper beare amicos, id est, terrendo salubriter, non adulando fallaciter. Ad illud me prouocat qui dicit g: *Beatus homo qui semper est pauidus.* D Ad hoc reuocat qui ait: *Popule meus, qui te beatificant, in errorem inducunt* h.

[a 1. Cor. 1. d. Si timere debent ad prælaturas vocati, quid vltrò ambientes vel intrusi? b Eccli. 32. a c Eccli. 3. c d Luc. 9. f e Sapien. 6. a f Luc. 12. f g Prou. 28. c h Esa. 3. b]

Ad Evndem.

Brvnonem ad iustum corripiendi zelum excitat.

Epistola X.

Horrendum punire nefas, etsi duplici ratione incumbat vobis, tū pro debito videlicet officij, tum quia & apostolica iniungit auctoritas, puto tamen quod non superuacua in re tanta, etiam amici commonitio accedit. Hoc autem est quod amicum & patrem cupimus esse admonitum, vt hæc ipsa vltio quæ facienda est, eo quoque zelo quo facienda est, fiat, quatenus non solum præsens facinus mulctatum esse videatur, sed etiam à simili temeritate audiens omnis malignitas compescatur.

Ad Gvigonem † Priorem, & cæteros Carthusiæ Maioris Religiosos. [† v. Notas.]

Conciliatam cum viris religiosis amicitiam longè sibi suauissimam esse testatur. Hinc de vero & syncero Charitatis lege, signis effectus, gradibus, perfectione Patriæ reseruata, multa piè, eleganter, ac sublimiter asserit.

Epistola XI.

Inter patres reuerendissimis, & inter amicos charissimis Gvigoni Priori Carthusiensi: cæterisque sanctis qui cum eo sunt, frater Bernardus de Clara-Valle, salutem æternam.

Sanctitatis vestræ literas tam lætus accepi, quam auidus & olim desideraueram. Legi eas, & quas voluebam in ore literas, scintillas sentiebam in pectore, quibus & concaluit cor meum intra me tanquam ex illo igne quem Dominus misit in terram a. [a Luc. 12. f] O quantus in illis meditationibus exardescit ignis, è quibus huiuscemodi euolant scintillæ? Vestra illa succensa & succendens salu- B tatio sic mihi (vt verum fatear) accepta fuit, & est: quasi non ab homine, sed certissimè ab illo qui mandat salutes Iacob, descendere videretur. Non sanè me arbitror salutatum in via, non in transitu: non veluti ex occasione, vt assolet, consuetudinis, sed planè ex visceribus, vt sentio, charitatis prodiit hæc tam grata & inopinata benedictio. Benedicti vos à Domino qui me in benedictionibus dulcedinis tantæ præuenire curastis, vt daretur puero vestro, vobis primùm scribentibus, fiducia rescribendi: scribere quidem ad vos iam pridem gestienti, sed non præsumenti. [Noti causā intermissæ hactenus scriptionis.] Verebar nimirum sanctam quam in Domino habetis importunis scriptitationibus infestare quietem, iuge illud vestrum sacrúmque silentium à seculo, susurrium cum Deo, vel ad modicum interrumpere, nostraque ingerere auribus secretis penitus occupatis supernis eulogiis. Timebam omnino molestus fieri vel Moysi in monte, vel Heliæ in deserto, aut certè excubanti in templo Samüeli, si diuinis intentissimos confa- C bulationibus auocare tentassem. Clamat Samüel b: *Loquere Domine, quia audit seruus tuus*, & ego me audiri [b 1. Reg. 3. b] præsumerem? Timebam, inquam, ne si & Dauid elongaui se & fugienti manentíque in solitudine, importunus insisterem, indignans excusaret & diceret: Sine me, non audio te modo, audiam potius quod dulcius ausculto c. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacē in plebem suam, & super sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor.* [c Psal. 84. b] Aut certè illud: d *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.* [d Psal. 118. A] Quid enim? Ego-ne tam temerarius essem, vt inter sponsi brachia suauiter quiescentem auderem suscitare dilectam quousque vellet ipsa? Potarem illicò auditurum me ab illa: Noli mihi molestus esse: e *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia.* [e Cant. 2. e]

Verum quod non audeo ego, audet charitas, & cum omni fiducia pulsat ad ostium amici, nequaquam putans pati se debere repulsam, quæ amicitiarum matrem se nouit, nec veretur vestrum etsi grauissimum paulisper inquietare otium, propter suum negotium. Ipsa profe- D ctò, ipsa cum vult, facit vos excedere Deo. Ipsa & cum voluit, fecit sobrios nobis, adeò vt minimè duceretis indignum, me non modo sustinere loquentem, sed tacentem insuper benignè prouocare. Amplector benignitatem, dignationem admiror, laudo & veneror puritatem, qua de nostris profectibus quos putatis, tanta in Domino exultatione gloriamini. Glorior & ego plurimùm tanto testimonio, & seruorum Dei tam grata quam gratuita admodum familiaritate delector. [En quam dulcis & iucunda viro sancto, viro- rum sanctorum familiaritas.] Hæc iam gloria mea, hoc gaudium meum, hæ deliciæ cordis mei, quod non frustra leuarim oculos meos in montes, vnde quippè iam non mediocre venit auxilium mihi. Hi iam nobis stillarunt montes dulcedinem, & adhuc spero, quia stillabunt quousque valles nostræ abundabunt frumento. Festiuus enim erit mihi dies ille ducendus, & memoriale sempiternum, in quo virum illum videre ac suscipere merui, per quem factum est, vt in cordibus vestris ego reciperer. Et quidem iam ante recepera-

ris, vt apparet in litteris vestris, sed nunc arctius, vt comperi, & familiarius, cum ille vobis retulit de me quędam, quæ etsi non probauerit, putauit tamen. Fidelis quippe & religiosus, absit vt aliter loqueretur, quam credidit.
f Matth. 10 d
En reuera iam me expertor quod ait Saluator f: *Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet.* Mercedem quippe iusti dixerim quod iustus reputor, non ob aliud, nisi quod iustum recepi. Nam si qua superaddita sunt, ea iustus non tam ex veritate rei quam ex puritate sui locutus est. Audistis, credidistis, exultastis, scripsistis, & me non parum lætificastis, non solum quod aliquem locum gratiæ, & locum non mediocrem apud vestram merui sanctitatem, sed & quòd nobis vestrorum non parua ex parte puritas animorum innotuit. Paucis pro certo aperuistis cuius spiritus estis.

3. Gaudeo proinde mihi, gaudeo & vobis: meæ vtilitati, & vestræ synceritati. Illa siquidem vera & sincera est charitas, & omnino de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta iudicanda procedere, qua proximi bonum æquè vt nostrum diligimus. Nam qui magis aut certè solum diligit suum, conuincitur non castè diligere bonum, quod vtique propter se diligit, non propter ipsum.

Vera & syncera charitas: quæ bonum Proximi vt suum diligit.

g Psal. 117. a
Et hic talis non potest obedire Prophetæ, qui ait g: *Confitemini Domino quoniam bonus.* Confitetur quidem quia fortassis bonus est sibi, non autem quoniam bonus est in se. Quapropter nouerit in se dirigi illud ab eodem Propheta opprobrium h. *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei.*
h Psal. 48 d
Est qui confitetur Domino, quoniam potens est: & est qui confitetur, quoniam sibi bonus est. Et item qui confitetur quoniam simpliciter bonus est. Primus seruus est & timet sibi: secundus mercenarius est, & cupit sibi: tertius filius, & defert patri. Itaque & qui timet, & qui cupit, vterque pro se agunt. Sola quæ in filio est charitas, non quærit quæ sua sunt.

Confitentiū Domino alij serui, alij mercenarij, alij filij.

i Psal. 18. b
Quamobrem puto de illa dictum i. *Lex Domini immaculata, conuertens animas:* quod sola videlicet sit quæ ab amore sui & mundi auertere possit animum, & in Deum dirigere. Nec timor quippe, nec amor priuatus conuertit animam. Mutant interdùm vultum vel actum, affectum numquam. Facit quidem etiam seruus nonnumquam opus Dei: sed quia non sponte, in sua adhuc duritia permanere conuincitur. Facit & mercenarius, sed quia non gratis, propria trahi cupiditate cognoscitur. Porrò vbi proprietas; ibi singularitas. Vbi autem singularitas; ibi angulus. Vbi vero angulus, ibi sine dubio sordes siue rubigo. Sit itaque seruo sua lex timor ipse quo constringitur: sit mercenario sua cupiditas, qua & ipse arctatur, quando ab ipsa tentatur abstractus & illectus. Sed harum nulla aut sine macula est, aut animas conuertere potest. Charitas verò conuertit animas, quas facit & voluntarias.

4. Porrò in eo eam dixerim immaculatam, quòd nil sibi de suo retinere consueuit. Cui nempe de proprio nihil est, totum profectò quod habet, Dei est. Quod autem Dei est, immundum esse non potest. Lex ergo Domini immaculata, charitas est, quæ non quod sibi vtile est, quærit, sed quod multis. Lex autem Domini dicitur, siue quòd ipse ex ea viuat, siue quòd eam nullus nisi eius dono possideat. Nec absurdum videatur quod dixi etiam Deum viuere ex lege, cum non alia dixerim quam charitate. Quid verò in summa & beata illa Trinitate summam & ineffabilem illam conseruat vnitatem, nisi charitas? Lex est ergò, & lex Domini charitas, quæ Trinitatem in Vnitate quodammodo cohibet: & colligat in vinculo pacis. Nemo tamen me existimet charitatem hic accipere qualitatem, vel aliquod accidens, alioquin in Deo dicerem (quod absit) esse aliquid quod Deus non est; sed substantiam illam diuinam: quod vtique nec nouum nec insolitum est, dicente Ioanne k: *Deus charitas est.* Dicitur ergo rectè charitas & Deus, & Dei donum. Itaque charitas dat charitatem, substantia accidentalem. Vbi dantem significat, nomen est substantiæ. Vbi donum, qualitatis. Hæc est lex æterna, creatrix & gubernatrix vniuersitatis. Siquidem in pondere, & mensura, & numero per eam facta sunt vniuersa, & nihil sine lege relinquitur, cum ipsa quoque lex omnium sine lege non sit: non tamen alia quam seipsa, qua & seipsam etsi non creauit, regit tamen.

Lex Domini immaculata est charitas.

Deus quoque viuit ex lege charitatis.

k 1 Ioan 4 c

5. Cæterum seruus & mercenarius habent legem non à Domino, sed quam ipsi sibi fecerunt, ille Deum non amando, iste plus aliud amando. Habent, inquam, legem non Domini, sed suam, illi tamen quæ Domini est, subiectam. Et quidem suam sibi quisque legem facere potuerunt: non tamen eam incommutabili æternæ legis ordini subducere potuerunt. Tunc autem dixerim quemque sibi suam fecisse legem, quando communi & æternæ legi propriam prætulit voluntatem, peruersè vtique volens suum imitari Creatorem, vt sicut ipse sibi lex, suique iuris est, ita is quoque seipsum regeret, & legem sibi suam faceret voluntatem, graue vtique & importabile iugum super omnes filios Adam, heu inclinans & incuruans ceruices nostras, adeò vt vita nostra inferno appropinquauerit. *Infælix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius* l? Quo vtique sic premor, vt nisi quia Dominus adiuuit me, paulò minus habitasset in inferno anima mea. Sub hoc onere grauatus gemebat qui dicebat m: *Quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi grauis?* Vbi dixit, *factus sum mihimetipsi grauis,* ostendit quòd lex ipse sibi esset, nec alius hoc quam ipse sibi fecisset. Quod autem Deo loquens præmisit, *posuisti me contrarium tibi,* Dei se tamen non effugisse legem indicauit. Hoc quippe ad æternam iustamque legem Dei pertinuit, vt qui à Deo noluit suauiter regi, pœnaliter à seipso regeretur, quique sponte iugum suaue & onus leue charitatis abiecit, propriæ voluntatis onus importabile pateretur inuitus.

Seruus & mercenarius quam habeant legem: nempe non Domini, sed suam.

l Rom. 7. d
Lex propriæ voluntatis graue hominis iugum.
m Iob 7. d

Suaue Christi iugum abijciés, subdiuit longè duriori.

6. Miro itaque modo æterna lex fugitiuum suum, & posuit sibi contrarium & retinuit subiectum, dum videlicet nec iustitiæ pro meritis legem euasit, nec tamen cum Deo in sua luce, in sua requie, in sua gloria remansit subiectus potestati, & submotus fœlicitati. Domine Deus meus cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam n, vt abiecta graui sarcina propriæ voluntatis, sub leui onere charitatis respirem, nec iam seruili timore coërcear, nec mercenaria cupiditate illiciar, sed agar spiritu tuo, spiritu libertatis, quo aguntur filij tui: qui testimonium reddat spiritui meo, quod & ego sim vnus ex filiis, dum eadem lex mihi fuerit quæ & tibi, & sicut tu es, ita & ipse sim in hoc mundo? Hi siquidem qui hoc faciunt, quod ait Apostolus o: *Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis,* proculdubio sicut Deus est, & ipsi sunt in hoc mundo, nec serui aut mercenarij sunt, sed filij. Itaq; nec filij sunt sine lege, nisi fortè aliquis aliter sentiat propter hoc quod scriptum est p: *Iustis non est lex posita.* Sed sciendum est quod alia lex est promulgata à spiritu seruitutis in timore, alia à spiritu libertatis data in suauitate. Nec sub illa coguntur esse filij, nec sine ista patiuntur. Vis audire quia iustis non est lex posita? *Non accepistis* (inquit q) *spiritum seruitutis iterum in timore.* Vis audire quod tamen sine lege charitatis non sint? *Sed accepistis* (ait) *spiritum adoptionis filiorum.* Denique audi iustum vtrumque de se fatentem, & quòd non sit sub lege, nec tamen sit sine lege: *Factus sum* (inquit) r *his qui sub lege erant, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege. His qui sine lege erant, tanquam sine lege essem: cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi.* Vnde aptè non dicitur: Iusti non habent legem, aut iusti sunt sine lege, sed, *iustis non est lex posita,* hoc est non tanquam inuitis imposita, sed voluntariis eò liberaliter data, quò suauiter inspirata. Vnde & pulchrè Dominus: *Tollite, ait* s, *iugum meum super vos.* Ac si diceret Non impono inuitis, sed vos tollite si vultis. Alioquin non requiem sed laborem inuenietis animabus vestris.

n Iob 7. d
o Rom. 13 b
p 1 Tim 1 b
Iustis quomodo non sit lex posita.
q Rom. 8 c
r 1. Cor. 9 c
s Matth. 11 d

7. Bona itaque lex charitas & suauis, quæ non solum leniter suauiterque portatur, sed etiam seruorum & mercenariorum leges portabiles ac leues reddit, quas vtique non destruit, sed facit vt impleantur, dicente Domino t: *Non veni legem soluere, sed adimplere.* Illam temperat, istam ordinat, vtramque leuigat. Numquam erit charitas sine timore, sed casto, numquam sine cupiditate, sed

t Matth. 5 b

Charitas quomodo non sit sine timore & cupiditate.
u Psal. 18. a
x 1. Ioan. 4. d

A ordinata. Implet ergò charitas legem serui, cum infundit deuotionem, implet & mercenarij, cum ordinat cupiditatem. Porrò timori permixta deuotio ipsum non annullat, sed castificat. Pœna tantum tollitur, sine qua esse non potuit dum fuit seruilis, & timor manet in sæculum seculi u castus & filialis. Nam quòd legitur x: *Perfecta charitas foras mittit timorem*, pœna intelligenda est quæ seruili (vt diximus) nunquam deest timori, illo scilicet genere locutionis quo sæpè causa ponitur pro effectu. Deinde cupiditas tunc rectè à superueniente charitate ordinatur, cum mala quidem penitus respuuntur, bonis verò meliora præferuntur, nec bona nisi propter meliora appetuntur. Quod cum plenè per Dei gratiam assecutum fuerit, diligetur corpus & vniuersa corporis bona tantum propter animam, anima propter Deum, Deus autem propter seipsum,

8.
Amor spiritualis quomodo incipiat à carne & consummetur spiritu.
y 1. Cor. 15. e

B Veruntamen quia carnales sumus, & de carnis concupiscentia nascimur, necesse est cupiditas vel amor noster à carne incipiat, quæ si recto ordine dirigitur, quibusdam suis gradibus duce gratia proficiens, spiritu tandem consummabitur: quia non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale. Et prius necesse est portemus imaginem terrestris, deinde cœlestis y. In primis ergo diligit seipsum homo propter se. Caro quippe est, & nil sapere valet præter se. Cúmque se videt per se non posse subsistere, Deum sibi quasi necessarium incipit per fidem inquirere & diligere. Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter ipsum. At verò cum ipsum cœperit occasione propriæ necessitatis colere & frequentare cogitando, legendo, orando, obediendo, quadam huiuscemodi familiaritate paulatim sensimque Deus innotescit, consequenter & dulcescit, & sic gustato quam suauis est Dominus, transit ad tertium gradum vt diligat Deum non iam propter se, sed propter ipsum. Sanè in hoc gradu statur, & nescio si à quoquam hominum quartus in hac vita perfectè apprehenditur, vt se scilicet homo diligat tantum propter Deum. Asserant hoc si qui experti sunt, mihi, fateor, impossibile videtur. C Erit autem proculdubio cum introductus fuerit seruus bonus & fidelis in gaudium Domini sui, & inebriatus ab vbertate domus Dei. Quasi enim ebrius miro quodam modo oblitus sui, & à se penitus velut deficiens totus perget in Deum, & deinceps adhærens ei vnus spiritus erit.

Quatuor gradus Amoris, quorum tres sunt viæ, vltimus patriæ.

9.
z Psal. 70. 1
Carnis infirmitates plenè primum cessabunt in patria.
a 2. Cor. 5. d
b 1. Cor. 15. f

Arbitror hoc Prophetam sensisse cum diceret z: *Introibo in potentias Domini, Domine memorabor iustitiæ tuæ solius*. Sciebat profectò cum introiret in spirituales potentias Domini, exutum se iri vniuersis infirmitatibus carnis, vt iam nil de carne haberet cogitare, sed totus in spiritu memoraretur iustitiæ Dei solius. Tunc pro certo singula Christi membra dicere poterunt de se, quod Paulus aiebat de capite a: *Et si cognouimus secundum carnem Christum sed nunc iam non nouimus*. Nemo ibi se cognoscit secundum carnem, quia caro & sanguis regnum Dei non possidebunt b. Non quòd carnis substantia illic futura non sit, sed quòd carnalis omnis necessitudo sit defutura, carnísque amor amore spiritus absorbendus, D & infirmæ quæ nunc sunt humanæ affectiones, in diuinas quasdam potentias habeant commutari. Tunc sagena charitatis, quæ nunc tracta per hoc mare magnum & spatiosum ex omni genere piscium congregare non desinit, cum perducta ad litus fuerit, malos foras mittens, bonos solummodo retinebit. Siquidem in hac vita ex omni genere piscium intra sinus suæ latitudinis charitatis rete concludit, vbi se pro tempore omnibus conformans, omniúmque in se siue aduersa siue prospera trajiciens, ac sua quodammodo faciens, non solum gaudere cum gaudentibus, sed etiam flere cum flentibus consueuit. Sed cum peruenerit ad littus, velut malos pisces omne quod triste patitur, foras mittens, sola quæ placere & iucunda esse poterunt, retinebit. Numquid enim tunc (verbi gratia) Paulus aut infirmabitur cum infirmis, aut vretur pro scandalizatis, vbi scandala & infirmitas procul erunt? Aut certè lugebit eos, qui ante non egerunt pœnitentiam, vbi certum est, sic neminem sanè fore qui

Tristitia omnis exulat à cœlo.

A pœniteat, quomodo qui peccet non erit? Absit autem vt vel eos qui ignibus æternis cum diabolo & angelis eius deputandi sunt, plangat & defleat in illa ciuitate, quam fluminis impetus lætificat, cuius diligit Dominus portas super omnia tabernacula Iacob c, quod videlicet in tabernaculis etsi quandoque gaudetur de victoria, laboratur tamen in pugna, & plerumque periclitatur de vita, in illa autem patria nulla prorsus admittatur aduersitas siue tristitia, quemadmodum de illa canitur d: *Sicut lætantium omnium habitatio in te*. Et rursum e: *Lætitia sempiterna erit eis*. Denique quo modo misericordiæ recordabitur, vbi memorabitur iustitiæ Dei solius? Proindè vbi iam non erit miseriæ locus, aut misericordiæ tempus, nullius profectò esse poterit miserationis affectus.

Beati non plangunt damnatos.
c Psal. 86. a
Lætitia Patriæ cælestis.
d Psal. 86. b
e Esa. 61. e

10.

B Longum quidem adhuc texere sermonem insatiabili colloquendi ad vos desiderio pulsor, fratres mei charissimi & desideratissimi, sed tria sunt quæ finem indicunt. Primum quidem quod maximè vereor, ne fiam onerosus vobis. Secundum, quia pudet loquacitatis. Tertium quòd domesticis vrgeor curis. In fine precor misereamini mei, & si exultastis in bonis de me tantum auditis, certè quæso, compatimini malis. Vidit fortassis qui vobis ea narrauit, aliqua parua, & de paruis grandia æstimauit. Vestra autẽ synceritas facilè credidit quod libenter audiuit. Gratulor quidem de charitate, quæ omnia credit: sed confundor pro veritate, quæ omnia nouit. Volo vos mihi credere de me magis quam alteri, qui tantum videt in facie. Nemo quippe scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est f. Dico vobis ego qui de me loquor non ex coniectura, sed ex sententia. Non sum talis qualis putor vel dicor: quod quidem tam securus fateor, quam certus experior, ita vt nil malim vestris orationibus specialiter obtinere, quam vt talis fiam qualem litteræ vestræ prædicant.

Deuotè amolitur laudes suas.
f 1. Cor. 2. c
Ex spiritum veræ humilitatis in viro sancto.

a

AD EOSDEM.

Orationibus eorum se commendat.

C EPISTOLA XII.

Amantissimo Domino, & reuerendissimo Patri GVIDONI *priori Carthusiensi: & sanctis fratribus adhærentibus ei: frater Bernardus de Clara-Valle, modicum id quod est.*

PRimum quòd accedens ad partes illas non adiecī peruenire vsque ad vos videre facies vestras, rememorari iniquitates & necessitates meas, & si forsitan vobis satisfacere possum, mihi fateor non possum. Irascor occupationibus meis, quibus factum est non vt neglexerim, sed vt nequiuerim. Hoc frequenter patior, & ideò frequenter irascor: dignus vtinam, cui omnis sanctus condoleat. Alioquin dupliciter miser sum, si nec miserabilis sum. Ego verò fraternæ pietati locum in me ostendo, non meritum. Misereminì mei, non quia dignus, sed quoniam inops & pauper sum ego. Iustitia meritum quærit: misericordia miseriam intuetur. Vera misericordia non iudicat, sed afficit: non nititur discussione, D occasione contenta. Non enim expectatur ratio, vbi affectio trahit. Lugebat Samüel Saül a, miserans non deliberans. Fundebat lachrymas Dauid filio parricidæ b, & si non profuturas: pias tamen. Ita & vos misereminì mei, non quia merui, sed quia egeo. Misereminì tanquam misericordiam consecuti à Domino, vt sine timore à mundi tumultibus liberati seruiatis ei. Fœlices quos abscondit in tabernaculo suo in die malorum, in vmbra alarum suarum sperantes, donec transeat iniquitas. Cæterum ego infœlix, pauper & nudus homo natus ad laborem, implumis auicula penè omni tempore nidulo exulans: vento exposita & turbini, turbatus sum & motus sum sicut ebrius: & omnis scientia mea deuorata est. Misereminì proinde: & si nil meriti, certè sic affecti.

Vera misericordiæ officia.
a 1. Reg. 15. g
b 2. Reg. 18. g

AD DOMINVM PAPAM HONORIVM.

Alberici electionem ad Episcopatum Catalaunensem ratam haberi cupit.

EPISTOLA XIII.

Summo Pontifici HONORIO; *frater quidem professione monachus, conuersatione peccator, seipsum quantillus est.*

AIunt apud vos plus valere pauperis precem: quam potentis vultum. De qua vestra singulari dignatione tam sancta opinio facit me dignitatis celsitudinem non vereri, quò minus audeam loqui ad vos, id præsertim quod charitas suggerit (de Ecclesia dico, Domine, Cathalaunensi; cuius quantum in me est, nec valeo, nec debeo, dissimulare periculum.) Videmus nimirum iamiámque imminere sentimus nos qui vicini sumus, pacem videlicet memoratæ Ecclesiæ grauiter mox esse turbandam; si electioni illustris illius viri, id est magistri Alberici † (in margin: † v. Notas.); in quam vtique totus tam clerus quam populus pari voto & voce conuenerant, & conueniunt: vestræ pietatis assensum impetrare nequiuerint. De qua re si & nostra quæritur aut curatur sententia: nouimus hominem B sanæ fidei & doctrinæ hactenus extitisse, in diuinis pariter & humanis prudentem esse: & speramus in domo Dei (si tamen ipse elegit eum) fore vas in honorem: & vtilem futurum non solum illi, sed & omni Gallicanæ Ecclesiæ. Vestræ iam discretionis est iudicare, an merito flagitetur à vobis facienda dispensatio, vnde talis potest sperari recompensatio.

AD EVNDEM HONORIVM PAPAM.

Caussam Ecclesiæ Diuionensis summo Pontif. commendat.

EPISTOLA XIV.

Summo Pontifici HONORIO: *frater Bernardus vocatus abbas Claraualllis, salutem, & si quid potest peccatoris oratio.*

QVanto ad vos timore scribam, nouit ipse quem timemus in vobis. Sed vt audeam, domina charitas facit: quippe quæ imperat & vobis. Pro Ecclesia Diuionensi rogatus, suscepi facere precem: sed quid potissimũ precari debeam, pene dubito. Nam sicut tentare aliquid vel prece vel pretio aduersus iustitiam iniquum est: sic C pro iustitia multum laborare apud iustitiæ amatorem superfluum. Verum etsi nos quid oremus sicut oportet, nescimus: confidimus tamen quod vestra benignitas præsertim in causa religiosorum otiosa esse non poterit. Et quidem sanctitatis vestræ prudentia soliciráque discussio, quid inuentura sit, ego nescio: sed hoc dico quod audiui & frequenter audio, quia videlicet longo & inconcusso tenore fertur Diuionensis Ecclesia possedisse ea de quibus aduersus eam causantur Lexouienses: ita vt hi qui videntur antiquiores de vicinis, mirentur & indignentur, nouam abominantes calumniam.

† v. Notas. AD HAIMERICVM CANCELLARIVM. †

Caussam Monachorum Diuionensium commendat.

EPISTOLA XV.

Viro illustri Domino HAIMERICO *Apostolicæ Sedis Cancellario Bernardus de Claraualle, quæ retro sunt, obliuisci: & ad ea quæ ante sunt, Apostolum sequi.*

NOn latet amicos nostros quod me familiari affectu diligitis, & tantũ mihi felicitatis fructum inuidẽt, si solus habere voluero. Monachi Diuionenses ob antiquam illius Ecclesiæ religionem mihi charissimi sunt. Sentiant si placet, quòd non sit amor otiosus, siue vester ad nos: siue noster ad illos: salua tamen in omnibus iustitiá: contra quam, ne amicum quidem respicere fas est. (in margin: Amicus vsque ad Aras.)

AD PETRVM PRESBYTERVM CARDINALEM.

Caussam Diuionensium commendat.

EPISTOLA XVI.

Charissimo Domino suo PETRO *Presbytero Cardinali: frater Bernardus abbas Claræuallis salutem, & non in via.*

EGo causam non habeo: causam tamen Diuionensium monachorum, quia viri religiosi sunt, meam facio.

A Manu-tenete eam vt meam. Sic tamen meam: vt & iustitiæ sit. Quod vtique & nos confidimus, & tota fere patria testatur.

AD PETRVM DIACONVM Cardinalem Legatum.

Excusat se, quod vocatus non venerit: De scriptis postulatis sibi non constare: Paratum tamen, si quid scribi velit.

EPISTOLA XVII.

Domino venerabili PETRO *Romanæ Ecclesiæ Diacono Cardinali & Legato; frater Bernardus seipsum quantum potest.*

QVod ad vos non veni vt mandastis; non mea pigritia, sed causa fuit non contemnenda. Siquidem saluâ vestrâ omniumque bonorum reuerentiâ, mihi propositum est nequaquam egredi de monasterio, nisi certis ex causis. Quarum vtique nulla modo se obtulit, vt licitè possem vestræ in hoc, immò & nostræ satisfacere voluntati. Verum vos quid facitis de eo quod iamdudum vestrarum priorum literarum promissione tenemus, vestro scilicet quem adhuc sustinemus, aduentu? Quæ illa deinde scripta sint, quæ & ante nobis fieri iussistis, & nunc requiritis, omninò nescimus: adeóque nihil parauimus. Ego enim nescio me quippiam quandoque scriptitasse de moralibus, quod vestræ excellentiæ studio dignum putem. Aliqui fratres nonnulla ex his quæ me coram audière loquentem, stylo suo excepere. Quorum vnus vobis præsto est: præcentor videlicet Trecensis, & Archidiaconus Gebuinus: & facilè potestis habere si qua placent; quæ ab illo excepta sunt. Tamen si curæ vobis, aut otiis quandoque vestris vacuum fuerit; & ita dignum iudicatis, dignitatis videlicet vestræ promissam præsentiam expectantibus exhibere filiolis: tunc si quid in manibus inuentum, aut nostro posse adhuc elaborati studio visum fuerit quod fortè delectet: vestræ omninò pro viribus non deero voluntati. Diligimus enim bonam famam vestram: reueremur quam in C vobis audiuimus, circa res Dei solicitudinem & syncetitatem: & ideò valdè gratum habemus, si nostra vobis fortè in aliquo esse possit officiosa rusticitas.

Ad EVNDEM PETRVM Cardinalem.

Opinionem de se merito suo maiorem amoliri nititur. Hinc subtilissimo discursu vanitati veritatem opponit. Illam vero, hanc partes tribuit. Solam Dei cognitionem & dilectionem facere vt homo aliquid sit, quæ cum in hac vita admodum imperfecta sint, adeo vt non nisi fide & desiderio constent, fit, vt in hoc statu nihil & vanum sit, vnde laudamur. Demum indicat, se quos scripserat, libellos communicaturum.

EPISTOLA XVIII.

CVm totum me dedero vobis, parum est, vt dignẽ mihi videar recompensasse vel dimidium beneuolentiæ, quam erga nostram humilitatem habere vos aiunt. Gaudeo quidem de gratia: sed temperat fateor pro tanto fauore lætitiam, quod eumdem mihi fauorem non opus, sed opinio acquisierit. Pudet nimirum grandiret exultare: cum sentio in me venerari vel diligi non quiD dem quod sum, sed quod putor. Neque enim ego tunc diligor: quando sic diligor: sed nescio quid in me pro me, quod non sum ego †. Immo vt verius loquar, non nescio: nam certissimè scio quod nihil. Nihil enim proculdubio est, quicquid putatur & non est. Porrò cum amatur quod non est, sed esse putatur: non amor vel amans nihil est, sed quod amatur. Mirandum, sed magis dolendum quam mirandum, quod id quod nihil est, amari potest. Hinc plane sentimus vnde, quo venimus. quid perdidimus, quid inuenimus. Adhærendo ei qui semper & beate est, semper & nos esse, & beatè esse poteramus. Adhærendo autem dixerim: non solum per cognitionem, sed per amorem. Nam quidam ex filiis Adam *cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis* a. Merito proinde obscuratum est insipiens cor eorum, quia cum veritatem cognoscerent & contemnerent, iure receperunt in pœnam vt nec cognoscerent.

(in margin: Arguta ratiocinatio. † v. Notas. a Rom. 1. c. Pœna cognoscentium Deum, & non colentium.)

Heu sic adhęrendo veritati per cognitionem, sed ab illa A
defluendo per amorem, amando pro illa scilicet vanita-
tem, homo vanitati similis factus est. Et quid vanius quã
diligere vanitatem? Et quid iniquius quam contemnere
veritatem? Quid verò iustius quam contemptoribus
subtrahi & ipsam cognitionem? Quid, inquam, iustius,
quam vt iam de eius cognitione gloriari non possit, qui
cognitam non glorificauit? Itaque appetitus vanitatis est
contemptus veritatis, contemptus veritatis causa nostræ
b Ibid. d cęcitatis. *Et quia non probauerunt* (inquit b) *Deum habere
in notitiam: tradidit illos in reprobum sensum.*

2. Ex hac ergo cæcitate descendit, quod plerumque pro
eo quod est, amamus vel approbamus quod non est,
quoniam dum sumus in hoc corpore, peregrinamur ab
eo qui summè est. Et quid est homo ô Deus, nisi quod
innotuisti ei? Itaque si notitia Dei causa est vt homo ali-
quid sit, ignorantia facit vt nihil sit. Sed qui vocat ea
quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, miseratus quo-
dammodò redactos in nihil; manna illud absconditum B
c Coloss. 3. a (de quo Apostolus: *Et vita* inquit c, *vestra abscondita est
cum Christo in Deo*) quia necdum possumus contemplari
per speciem, vel plene amplecti per amorem dedit inte-
rim nobis & sapere per fidem, & quærere per deside-
Vitæ præsenti magis congruit fides & desiderium, quã cognitio & dilectio. rium; per quæ vtique duo ad esse de non esse secundò
reducti, fieri incipiamus initium aliquod creaturæ eius,
transituri quandoque in virum perfectum, in mensuram
ætatis plenitudinis Christi. Quod proculdubio erit,
cum iustitia conuertetur in iudicium, hoc est fides in in-
tellectum, iustitia videlicet quæ ex fide est, in iudicium
plenæ cognitionis, & item desiderium peregrinationis
in plenitudinem commutabitur dilectionis. Si enim
adhuc absentes initiat fides & desiderium, præsentes
profectò consummat intellectus & amor. Sicut autem
fides ducit ad plenam cognitionem, sic desiderium ad
d Isa. 7. b perfectam dilectionem. Et sicut dicitur d: *Nisi credideri-
tis, non intelligetis*, sic dici æquè non absurde potest: Si
non desideraueritis, non perfectè amabitis. Intellectus
igitur est fructus fidei, perfecta charitas desiderij. Inte-
e Abac. 2. a rim iustus ex fide viuit e, nam beatus ex intellectu. Inte-
rim iustus desiderat ad Deum sicut ceruus ad fontes C
aquarum. Nam beatus haurit iam in gaudio de fontibus
Saluatoris, hoc est, delectatur in plenitudine charitatis.

3. His ergo fortassis quasi duobus animæ brachiis, intel-
lectu videlicet & amore, id est cognitione & dilectione
veritatis, amplectitur & comprehenditur cum omnibus
Sanctis longitudo, latitudo, sublimitas & profundum,
hoc est æternitas, charitas, virtus & sapientia. Et hæc
omnia Christus. Æternitas est, quia *hæc est vita æterna, vt
cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Chri-
f Ioan. 17. a stum* f. Charitas est, quia Deus est. *Deus enim charitas est.*
g 1. Ioan. 4. a Est & *Dei virtus*, & *Dei sapientia* g. Sed quando hæc
erunt? Quando videbimus eum sicuti est? Quando ama-
bimus eum prout est? Nam *expectatio creaturæ reuela-
tionem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura sub-
h Rom. 8. d iecta est non volens* h.

4. De qua vniuersali vanitate inest nobis & velle laudari
cum simus vituperabiles; & nolle laudare quos scimus D
esse laudabiles. Sed & hoc vanum est, quod nostra ple-
rumque ignorantia & tacetur quod est, & prædicatur
quod non est. Quid ad ista dicemus, nisi quia *vani filij
hominum, mendaces filij hominum in stateris, vt decipiant
i Psal. 61. c ipsi de vanitate in idipsum?* i Laudamus mendaciter, de-
lectamur inaniter, vt & vani sint qui laudantur, & men-
Laudes vanæ & adulationes notantur. daces qui laudant. Alij adulantur, & ficti sunt; alij lau-
dant quod putant, & falsi sunt, alij vtrorumque præco-
nijs gloriantur; & vani sunt. Solus sapiens qui cum Apo-
k 2. Cor. 12. b stolo dicit, k *Parco autem ne quis me existimet supra id
quod videt in me, aut audit aliquid ex me.*

5. Hæc interim vobis nimis festinè, & ob hoc minus fe-
stiuè exaraui potius quam dictaui, ac fortassis loquacius
quam debui: sed omninò veracius non potui, prout sa-
Monet non credendum incertæ ac se famæ. pui. Sed vt inde sumat epistola finẽ vnde sumpsit exor-
dium; nolo vos de me incertæ famæ nimis credulũ esse:
quæ, vt optimè nostis, sæpe in sua solet vtrobique falli
sententia: & de laude videlicet & de vituperatione.

A Probate, si placet & æstimate quatenus amor vel fauor
vester & iustus, & eo sit amplius amico gratus, quo pro
meritis moderatus: vt cum laus de grauitate iudicij, non
mendacio processerit vulgi, & si minus honoris, minus
quoque conferat & oneris. Est certè quod me magis,
quantuluscunque sum, facit esse vestrum; quod videlicet
in rebus Dei strenuè syncerèque (vt aiunt) pro vestra vi-
ce versamini. Hoc vt semper de vobis verè dicatur, sem-
per in vobis verè inueniatur.

Librum quem quæsistis, ad transcribendum haberis. 6. Opuscula à Bernardo scripta.
Opuscula nostra quæ requiritis, & pauca sunt; & nihil
est in eis omninò, quod vestro studio dignum putem.
Tamen quia melius iudico mihi, nostrum culpari inge-
niolum, quam voluntatem: & periclitari apud vos po-
tius imperitiam, quam obedientiam: quæ libitum, & quo
vobis placet vt mittam, scripto vobis per præsentem
nuncium significate: vt quæ modo penes me non sunt,
ab his qui habent ea requiram: & dirigam quocunque
B mandaueritis. Et vt sciatis quid petatis: scio me scripsisse
libellum qui inscribitur, de humilitate: & quatuor ho-
milias in laudibus Virginis Matris: nam hunc habet ti-
tulum: super illum videlicet locum Euangelij apud Lu-
cam, vbi dicitur: *Missus est Angelus Gabriel.* Necnon & Luc. 1. e
Apologiam ad quendam amicum nostrum: vbi aliqua
disserui de Cluniacensibus & nostris, id est, Cisterciensi-
bus obseruantiis. Sed & paucas ad diuersos Epistolas di-
ctaui. Aliqui fratres ex his qui me coram audiere lo-
quentem, suo stilo exceperunt & penes se retinent. Vti-
nam, quod minimè spero, nostra vobis in aliquo possit
esse officiosa rusticitas.

Ad Evndem.

Commendat Remenses legatos.

Epistola XIX.

Tempus est, vt promissum exigam; vtque probem ne
fortè frustra de vobis semper confisus sim: ex quo
vestram & notitiam merui & amicitiam. Mihi siquidem
vos præstitisse confidite, quicquid opis vestræ isti Re-
menses legati præsto sibi esse persenserint. Non quia me
C tanti putem, hæc audeo, sed quia vos promisistis, vtrum-
ne dignè, vos videritis.

Ad Haimericvm Cancellarivm.

Legatos Remenses commendat.

Epistola XX.

Viro illustri Haimerico *Sanctæ Romanæ Sedis
Cancellario: frater Bernardus de Claraualle salu-
tem & orationem.*

Quia semel cœpi, loquar & loquar ad vos; eróque
importunus, sed importunus charitatis, sed verita-
tis, sed iustitiæ. Nam etsi tanti non sum vt Romæ ha-
beam propria negotia, nulla tamen quæ Dei esse consti-
terit, à me duco aliena. Quapropter si veræ id mihi gra-
tiæ apud vos manet, quod multorum habet opinio, li-
ceat illud obsecro Legatis Domini Archiepiscopi Re-
D mensis in præsenti negotio experiri. Nil quippe eos nisi
quod iustum est, perferre vel quærere suspicamur.

Ad Matthævm legatum. †

† v. Notas.

Excusat se per bellè, quod vocatus ad negotia tractanda, non accesserit.

Epistola XXI.

Fvit quidem parere paratum cor meum, sed non 1.
æquè & corpus meum. Sæuientis siquidem acutæ fe-
bris exusta ardoribus, & exhausta sudoribus, non valuit
sufficere spiritui prompto caro infirma. Volui ergo, sed
pręuolanti voluntati obstitit ea quam dixi occasio. Quæ
an iusta sit, ipsi iudicent amici nostri; qui me omni ex-
clusa excusatione, obedientiæ retibus circumclusum,
quotidie de claustro ad ciuitates pertrahere moliuntur.
Simúlque attendant istam me occasionem non fallaci-
ter adinuenisse, sed grauiter pertulisse: vt vel nunc expe-
riantur quia non est consilium contra consilium Dei.
Quibus si ego respondissem, *Exui tunicam meam: quomo-
do induam illam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo* Cant. 5. b

illos? profectò indignarentur. Nunc autem diuino aut succenſeant aut acquieſcant iudicio; quo factum eſt vt & ſi velim, non valeam proficiſci.

2\. Sed grandis, inquiunt, fuit cauſa: grauiſque neceſſitas. Quærendus ergo fuerat qui grandibus diffiniendis fuiſſet idoneus. Si me talem putant, ego me talem non eſſe nequaquam puto, ſed ſcio. Denique ſiue grandia ſint, ſiue parua, ad quæ me ita perurgent; ego cauſam non habeo. Quæro ſiquidem, facilia ſunt an difficilia; quæ ad perturbandum amicum ſilentium tantoperè imponere curatis amico? Si facilia; abſque me poſſunt fieri. Si difficilia: per me non poſſunt effici. Niſi fortè tanti æſtimor, cui grandia & impoſſibilia reſeruentur; tanquam ea ego poſſim, quæ nemo alius facere poteſt. Quod ſi ita eſt: Domine Deus meus quomodò tuum de me ſolo fruſtratum eſt iudicium; ponens ſub modio lucernam quæ poterat lucere ſupra candelabrum: & vt apertius loquar, tentans me facere monachum & volens abſcondere in tabernaculo tuo in die malorum, hominem neceſſarium mundo, ſine quo Epiſcopi non poſſunt ſua pertractare negotia? Sed & hoc mei mihi neceſſarij præſtiterunt, vt nunc quoque videar loqui turbatus homini, cuius nunquam niſi ſerenus & cum omni iucunditate ſoleo recordari. Vos tamen, (vobis dico Pater,) noueritis, quia paratus ſum, & non ſum turbatus: vt cuſtodiam mandata veſtra. Veſtræ autem indulgentiæ erit parcere mihi, vbi parcendum decreueritis.

En quam modeſtè de ſeipſo ſentit.

Religioſi ſilentij & otij amans, à negotiis alienus.

Ad HVMBALDVM Lugdunenſem Archiepiſcopum & legatum.

Cauſſam Epiſcopi Meldenſis commendat.

EPISTOLA XXII.

Reuerendiſſimo Domino & Patri ſuo HVMBALDO Lugdunenſi Archiepiſcopo & Romanæ Sedis Legato, frater Bernardus Claræuallis Abbas, ſi quid poteſt peccatoris oratio.

DOminus Epiſcopus Meldenſis cum accepit literas veſtras, fortè tunc ad nos viſitandi gratiâ veniebat. Cùmque iam è domo noſtra reſcribere pararet, ſuis noſtras tanquam veſtri familiaris literas iungere curauit; ſuo ſperans negotio profuturas. Cui cum non poſſem negare quod vellet, id ſolum veſtræ reuerentiæ familiariter breuitérque intimandum putaui: quia ſi aduerſus Epiſcopum quærentem quæ ſunt Ieſu Chriſti, homines ſeipſos amantes, & quæ ſua ſunt quærentes audieritis, hoc nec veſtræ congruit dignitati, nec officio.

† v. NOTAS.

Ad ATTONEM Trecenſem Epiſcopum.†

Attonem Epiſcopum, qui in morbo mortem cogitans, omnia ſua diſtribuerat in pauperes, reſtitutum valetudini ſolatur, & laudat, vt pauperem pecunia ſed iuſtitia diuitem.

EPISTOLA XXIII.

Pauperi Epiſcopo pauper Abbas, paupertatis conſequi præmium, quod eſt regnum cœlorum.

1\. LAudarem vos, & iure laudarem, ſi non me reuocaret illa ſententia a, *neminem laudaueris in vita ſua.* Siquidem rem laude dignam egiſtis; ſed ei laus adſcribenda eſt, à quo accepiſtis & velle, & perficere, quod meritò laudaretur. Deum ergo per vos, & in vobis operantem glorificamus; qui tamen ad hoc in vobis voluit glorificari, vt & vos redderet glorioſum. Qui nimirum cum ſit mirabilis in maieſtate ſua, etiam in Sanctis ſuis glorioſus apparere dignatur, ne ſolus habeat gloriam. Ipſe nempe licet ſibi ſufficiens ad omnem magnificentiam, quærit tamen gloriam & in Sanctis, non vt augeat ſibi, ſed vt ſuis communicet. Nouit autem qui ſunt eius ſed nobis non facilè innoteſcunt, niſi cum ipſe reuelare dignabitur. Scimus ſanè de qualibus ſcriptum eſt: b *In labore hominum non ſunt; & cum hominibus non flagellabuntur.* Et quia vobis hæc ipſa ſententia non congruat, nihilominus modo cognoſcimus. Scriptum quoque eſt: c *Quem diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit.* Flagellatum video & emendatum, & A aliud ſuſpicer quam vnum eſſe ex filiis? Porrò correptionis veſtræ clarum ſatis inſigne tenemus, ipſam paupertatem nunc veſtram. Nobilis reuera titulus paupertatis, quam ipſe Deus ore commendans prophetico: *Ego ſum, ait* d, *vir videns paupertatem meam.* Super omnes regios theſauros, hic vos titulus nobilitat amplius, & reddit illuſtrem.

a Eccle. 11. d

Laus rectè geſtorum Deo debetur.

b Pſal. 72. a

c Prou. 3. b Amoris & filiorum Dei nota flagellari.

d Thre. 3. a Paupertatis nobilis titulus.

2\. Scio me ex ſcriptura commemoraſſe ſuperius; non eſſe laudandum hominem in vita ſua. Verum quomodo me poſſum cohibere à laude illius, qui poſt aurum abire iam deſiit, & ſperare contempſit in pecuniæ theſauris? De quali nimirum ſcriptura ſic loquitur e: *Quis eſt hic? & laudabimus eum, fecit enim mirabilia in vita ſua?* An fortaſſe non eſt quidem laudandus homo in vita ſua, quæ tentatio eſt ſuper terram; nec ideò tamen laudandus non eſt, cuius mortuus peccato viuit Deo? Vana quidem laus & ſeductoria qua laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, in quo qui me beatificat, in errorē inducit, ſed nō idcirco prędicāda, & multum cōmendāda nō erit illius vita qui dicere poteſt f: *Viuo autem iam nō ego, viuit verò in me Chriſtus.* B Cum ergo laudatur homo in quo iam viuit non ipſe, ſed Chriſtus, non in ſua laudatur, ſed in Chriſti vita, ac per hoc non laudatur contra ſententiam quæ prohibet hominem laudari in vita ſua.

e Eccli. 31. d Quis vel qualis in vita laudandignus.

f Galat. 2. d

3\. Cur denique dignus meis laudibus non erit; quem ſui quoque nominis Deus laude dignatur, dicente Dauid; g *Pauper & inops laudabunt nomen tuum?* Laudatur Iob quòd ſua patienter amiſit, & non laudabitur Epiſcopus qui & libenter dimiſit, & liberaliter diſtribuit? Non expectauit mortem, quando iam nec dare, nec retinere in ſua haberet poteſtate, quod vtique multi faciunt, quorum videlicet teſtamentum non niſi in mortuis confirmatur, ſed adhuc inter ſpem vitæ metúmque poſitus mortis, viuens libénſque *diſperſit & dedit pauperibus, vt iuſtitia eius maneret in ſeculum ſeculi* h. Nunquid & pecunia manſura ſimiliter erat in ſeculum ſeculi? Bona ergo recompenſatio iuſtitiæ pro pecunia, quando pro eo quod teneri non poterat, id reſtitutum eſt quod feliciter maneat in æternum. Melior eſt enim incomparabiliter iuſtitia quàm pecunia; quod illa ditet & repleat arcam, hęc animam. Denique ſacerdotes Dei induuntur iuſtitia, & multo vtique decentius & ditius C quam auro vel ſerico.

g Pſal. 73. d

Laudabilior in viuis quā a morte Eleemoſyna.

h Pſal. 111.

In eleemoſyna præclara commutatio iuſtitiæ pro pecunia.

4\. Sed gratias Deo, qui iam harum rerum in vobis gloriæ tranſitoriæ glorioſum eſt operatus contemptum, dū de animæ periculo ſaluberrimum incuſſit metum. O mira circa vos diuina clementia. Mortem intentauit, ne inferret. Formidare vos voluit, quam vos noluit experiri. Cùm hoc fecit, quid effecit, niſi ne veſtra vobis eſſent chariora quam vos? Inter medullas artuum febris acuta ſæuiebat, & tardante ſudore, cruciatus vehemens indies ingraueſcebat. Cumque iam foris membris frigeſcentibus calor moleſtiſſimus introrſum ſe colligens, exhauſta longa inedia viſcera depaſceret, pallidæ interim mortis ante oculos triſtis verſabatur imago. Et ecce tanquam de ſupernis vox emiſſa diuinitus inſonuerit: *Ego ſum, ego ſum qui deleo* non te, ſed *iniquitates tuas* i. Mox vbi ſacerdos Dei, vt pauper moreretur, ſua omnia pauperibus D erogauit, cœperūt ſubito de intimis deſperati iā ſudoris inopinati fontes erumpere, ſicque animæ pariter & corporis ſuo ordine ſalus vtraque procedens, liquido monſtrauit in vobis adimpletū quod in Scriptura ſua pollicetur Deus k. *Ego occidam, & ego viuere faciam, percutiam, & ego ſanabo. & non eſt qui de manu mea poſſit eruere.* Percuſſit carnem, vt anima ſanaretur. Occidit auaritiam, vt iuſtitiæ viueretis. Sic viuificato & ſanato quid ſperandum eſt, niſi vt iam non ſit qui vos de manu Dei poſſit eruere: ſi tamen euangelicum illud conſilium obſeruare nō negligitis: l *Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* Quod videlicet idcirco præmonet pius pater, quia non vult vt contingat, quippe qui non vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat. Et meritò. Quæ enim vtilitas in ſanguine peccatoris? Non enim infernus confitebitur Deo, neque mors laudabit eum, ſed vos qui viuitis be-

NOTA: Cur Deus ſæpe immittat morbos & aduerſa.

i Eſa. 43. d

k Deut. 32. f

Salutaris cautio cōtra deuictam ſemel auaritiam.

l Ioan. 5. c

m Psal. 117. c
n ibidem b

nedicitis Domino, & dicitis m: *Non moriar, sed viuam, & narrabo opera Domini.* Et illud n: Impulsus euersus sum vt caderem & dominus suscepit me. A

† v. Notas.

Ad Magistrum GILBERTUM vniuersalem † Episcopum Londoniensem.

Laudat Gilbertum quod factus Episcopus paupertatem colat. V. superior. Epist.

EPISTOLA XXIV.

Vera sapientia, hostem sapientiæ auaritiam abiicere.

LOngè satis exiit sermo quem fecisti, & magnum dedit suauitatis odorem, ad quoscunque potuit peruenire. Extincta est auaritia, cui non suaue redoleat? Charitas regnat, cui dulce non sapiat? Quando hoc cognoscunt omnes quia verè sapiens sis, qui sapientiæ hostem maximum contriuisti, hoc certè & tuo sacerdotio dignum, & nomine. Tali profectò decebat specialem tuam philosophiam clarescere testimonio; hoc præclara illa tua studia fine compleri. Vera illa & indubitata sapientia est, quæ turpia lucra contemnit, & indignum sibi iudicat eodem cum idolorum seruitute contubernio frui. B Non magnum fuit magistrum Gilbertum Episcopum fieri; sed Episcopum Londoniensem pauperem viuere, id planè magnificum. Nec enim tanto nomini quicquam augere gloriæ potuit sublimitas dignitatis, auxit autem plurimum humilitas, paupertatis. Pauperem æquo animo ferre, virtus patientiæ est, sponte appetere, sapientiæ laus est. Laudatur denique & admirabilis prædicatur, qui post aurum non abiit, qui verò & abiecit, plus nihil merebitur? Nisi quòd vigil ratio mirandum minimè ducit, si sapiens sapienter agit, & ille sapiens qui in cunctis huius mundi sapientium literis & studiis ludens, omnem quoque studuit & potuit diuinam quodammodo reuocare & renouare scripturam. Quid enim? Dispersisti, dedisti pauperibus, sed pecuniam. Quid verò pecunia est ad illam quam pro ea commutasti iustitiam? *Iustitia*, inquit a, *eius manet in seculum seculi.* Num ira & pecunia? Quæstuosum sane honestúmque commercium, illam quæ præterit, pro illa dare quæ permanet. Sic semper tibi negotiari detur bone & omni laude prosequende Magister. Superest vt laudabile principium condignum consequatur finem, & cauda hostiæ † capiti coniungatur. Benedictionem tuam libenter accepimus, præsertim quod tanta tuæ huius perfectionis fuerit cumulata iucunditate. Latorem epistolæ etsi pro seipso satis commendabilem, tamen etiam pro me vestræ magnificentiæ esse cupio commendatum. Est siquidem mihi pro sua honestate & religiositate charissimus.

Ad gloriam nominis plus valet humilis paupertas, quam sublimis dignitas.

a Psal. 111. a

† Cauda hostiæ iungi solita, Perseuerantiæ symbolum. v. Leuit. 3. & 7.

Ad HUGONEM Rothomagensem Archiepiscopum.

Hortatur Hugonem, vt apud suos Rothomagenses, quos fortè iniquiores sibi experiebatur, patiens simul ac pacificus esse studeat. Zelum quoque discretione moderatur.

EPISTOLA XXV.

1. SI diei malitia inualescit, non præualeat. Si turbat, non perturbet. Mirabiles elationes maris, sed mirabilior in altis Dominus. Benignè, si non dissimulas, egit tecum vsque adhuc superna miseratio, Pater illustris. Prouida namque dispensatione, non prius præfectus es malis, quam sociatus bonis, quorum consortio & exemplo bonus fieres, vt sic postmodum etiam inter malos viuere bonus posses. Et quidem inter bonos bonum esse, salutem habet; inter malos verò & laudem. Illud tantæ facilitatis est, quantæ & securitatis; hoc tantæ virtutis, quantæ & difficultatis. Quale nempe est istud, tangere picem, & non inquinari ex ea; in igne sine læsione versari; & in tenebris absque caligine? Palpabant quondam tenebras Ægyptij, cum tamen de populo Dei scriptura dicat a: *Vbicumque Israel erat, lux erat.* Erat Dauid verus Israëlita, & ideò cautè dicebat se habitare non in Cedar, sed *cum habitantibus Cedar* b, tanquam qui semper habitaret in lumine; licet ipsi fuerit cum habitantibus Cedar corporalis cohabitatio. Vnde & arguit c quosdam non veros Israëlitas, quòd commixti inter gentes didicerint opera eorum, & factum sit illis in scandalum.

Inter malos bonum esse vti difficilius ita laudabilius.

a Exod. 10. f
b Psal. 119. b
c Psal. 105. e

A Dico ergo: Sufficiebat tibi apud Cluniacenses custodire innocentiam, sicut scriptum est d: *Cum viro innocente innocens eris.* Porrò apud Rothomagenses opus est patientiâ, quemadmodum docet Apostolus: *seruum Dei*, inquiens e, *non oportet litigare, sed magis patientem esse ad omnes.* Nec solum patientem qui nolit vinci à malo, sed & pacificum, qui vincat in bono malum. Alterum, vt malos portes: alterum, vt & quos sustines, sanes. In patientia tua possides animam tuam f, sed sis etiam pacificus, vt & commissas tibi possideas. Quæ tanta gloria quam dicere posse g: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus?* Esto ergo patiens, quia es cum malis: esto pacificus, quia præes malis. Habeat charitas zelum, sed adhibeat pro tempore modum seueritas. Censura quidem nunquam remissa, intermissa tamen plerunque plus proficit. Vigor iustitiæ semper feruidus, sed nunquam præceps. Sicut non omne quod libet, licet: sic non omne quod licet, statim etiam expedit. B Hæc melius me ipse nosti, ideóque supersedeo. Orari pro me instanter postulo, quia incessanter pecco. 2.

d Psal. 17. d
e 2. Tim. 2. d
Episcopus patiens sit, & pacificus, maximè si præsit malis.
f Luc. 21. d
g Psal. 119. b
Zeli moderatio commendatur.

Ad GUIDONEM Lausannensem Episcopum.

Quatuor virtutes Cardinales in Episcopo requirit. Laconica est, sed neruosa.

EPISTOLA XXVI

MAnum vestram misistis ad fortia: opus est fortitudine. Speculator domui Israël factus estis: opus est prudentia. Sapientibus & insipientibus debitor estis: opus est iustitia. Postremo maximè temperantiâ opus est: ne qui aliis prædicat, ipse (quod absit,) reprobus fiat.

Virtutes Card. Episcopo necessariæ.

Ad ARDUTIONEM Gebennensem Electum.

Monet, ne electionem suam propriis meritis, sed diuinæ gratiæ tribuat, eique sedulò deinceps cooperari studeat.

EPISTOLA XXVII.

CRedimus electionem tuam esse à Deo, quam tanto Cleri Populique consensu fuisse celebratam accepimus. Gratulamur gratiæ eius, ne dicam meritis tuis: C quoniam ne tibi plusquam oportet, blandiamur, non ex operibus iustitiæ, quæ fecisti, sed secundum suam misericordiam hoc fecit tibi. Si secus tu (quod absit) sapis; erit exaltatio in ruinam. Si autem cognoscis gratiam: vide ne in vacuum acceperis. Bonas fac de cætero vias tuas, & studia tua, & ministerium sanctum, si vitæ sanctitas non præcessit, sequatur saltem. Tunc verè fatebimur te præuentum in benedictionibus dulcedinis, ubi de bonis meliora sperantes. Exultabimus & lætabimur quòd fidelis seruus & prudens constitutus sit super familiam Domini: futurus ex hoc filius felix & potens, super omnia bona patris constituendus. Alioquin si altiorem quam meliorem esse delectat, non præmium, sed præcipitium expectamus. Optamus & oramus ne hoc contingat, parati si opus est, obuias manus apponere: & pro nostro exiguo posse, iuuare ad id potius quod decet & expedit.

Gratiæ Dei cooperandum.

Exaltatio sine meritis virtutum, ruinæ proxima.

Ad EUNDEM iam Episcopum.

D *Arditionem factum Episcopum hortatur candidè, vt dignitatem, quam sine meritis virtutum præcedentibus obtinuit, saltem subsequentibus ornet.*

EPISTOLA XXVIII.

PRæbet audaciam charitas, vt fiducialius loquar tibi. Cathedra, charissime, quam nuper sortitus es, hominem multorum expetit meritorum: quæ in te aut nulla, aut non quantum satis est, præcessisse dolemus. Siquidem & facta tua, & studia tua præterita in nullo prorsus visa sunt episcopali conuenire officio. Quid tamen? Non potest Deus de lapide hoc suscitare filium Abrahæ? Non potest facere Deus, vt quæ præire debuerant bona, vel subsequantur? Quod vtique & libentius accipimus, si contingat. Nescio enim quo pacto plus placebit subita hæc mutatio dexteræ Excelsi, quam si vitæ prioris merita suffragarentur. Dicemus nempe quia à Domino factum est illud; & est mirabile in oculis nostris. Sic Paulus ex persecutore doctor gentium 1.

Indigni quandoque a Deo ad dignitates vocantur.

factus est. Sic Matthæus de telonio vocatus: sic Ambrosius de palatio assumptus est: iste ad Episcopatum, ille ad Apostolatum. Sic alios quamplures nouimus de vita & habitu seculari vtiliter extitisse promotos.

Denique nónne multotiens vbi superabundauerunt delicta, videtur superabundare & gratia? Et tu igitur charissime, his atq; huiusmodi animatus exemplis, præcinge sicut vir lumbos tuos: bonas facito deinceps vias tuas, & studia tua: quatenus nouissima tua antiqua sopiant; & delicta iuuentutis tuæ deleat vespertina correctio. Paulum imitari curato a in honorificando ministerium tuum. Honorificabis autem grauitate morum, maturitate consiliorum, actuum honestate. Hæc sunt quæ officium episcopale maximè nobilitant & ornant. Omnia fac cum consilio, nec tamen omnium aut quorumcumque, sed tantum bonorum. Bonos in consilio, bonos in obsequio: bonos habeas contubernales, qui vitæ & honestatis tuæ & custodes sint, & testes. In hoc enim te bonum probabis, si testimonium à bonis habueris. Sint pietati vestræ commendati pauperes fratres nostri, qui circa vos sunt: Alpenses illi de Bonomonte, & illi de Altacumba. In his experiemur quanta vobis de nobis cura sit.

a *Rom.* 11. b

Episcopalis officij ornamenta.

Episcopis quales ad consilium & & contubernium adhibendi.

Ad STEPHANVM Metensem Episcopum.

Congratulatur Stephano de pace Ecclesiæ reddità, idque non nisi vnius Dei beneficio tribuendum.

EPISTOLA XXIX.

STEPHANO *Metensis Ecclesiæ Dei gratiâ strenuo ministro, eius in Christo humiles fratres de Claraualle, salutes & orationes.*

EX quo dudum si recolitis, nostræ vos fraternitati dignanter sociastis, nostris vos orationibus humiliter commendastis, semper soliciti fuimos (vt debuimus) aliquid scire de esse vestro; & euentus vestros crebro sciscitari studuimus à quibus potuimus, desiderantes iugiter & orantes vos prosperari in Dei opere ad quod assumptus fueratis: & gressus vestros dirigi in semita mandatorum ipsius. Benedictus itaque Deus qui non amouit orationem nostram, & misericordiam suam à vobis; lætificans vtique nos per hunc venerabilem fratrem Gulielmum: cuius profectò non minus verbis, quam nostris credimus oculis, de vestra sospitate & prosperitate ac pace per vos Ecclesiæ reddita. Congratulamur vobis: sed damus gloriam Deo, scientes quod estis, & quod potestis, ipsius non vestrum esse. Quod & vos semper sentire in vobis amicabiliter admonemus: ne nihil & esse & posse incipiatis si quid aliter sapitis, & vestris (quod absit) meritis, vel viribus quippiam horum adscribitis. Alioquin verendum ne pax vestra conuertatur in perturbationem, & prosperitas in aduersitatem: sic nimirum illo iustè iudicante, qui vt humilibus gratiam dare, ita & superbis resistere consueuit: qui & non solum cum *sancto sanctus*, sed & cum *peruerso peruersus*, in Psalmo legitur a: nec tantum *faciens pacem*, sed & *creans malum*, per Prophetam describitur b.

Gratiam Deus subtrahit ingratis, & de se præsumentibus.

a *Psal.* 17. d

b *Esai.* 45. b

† v. NOTAS.

Ad ALBERONEM Primicerium Metensem †.

Negotium quoddam, quod Albero vrgebat, ex Dei beneplacito perficiendum monet, non tam requirens datum, quam fructum.

EPISTOLA XXX.

Honorabili viro ALBERONI *Dei gratia Metensis Ecclesiæ Primicerio, fratres qui in Claraualle qualicumque obsequio seruiunt Deo, salutes & orationes.*

FIdelem curam vestram in his quæ Dei sunt, & si iam olim & audieramus & videramus, sed nunc in nobisipsis experiendo persensimus. Cæterum, cum in his quæ nuper à nobis missi fratres, vestro quidem consilio suggesserunt Episcopo, & vestram beneuolentiam, & ipsius Episcopi promptum teneamus assensum: quia tamen Dei quoque beneplacitum in omnibus, & his maximè quæ ad eum pertinent, ante omnia & super omnia

A necesse est nos & inquirere & custodire, idcircò ad comprobandum certius quid ipse de hac re potius velit, rem sicut inter Episcopum Monachósque conuenerat, vestra vtique industria mediante & ordinante, qualiter fieri deberet: & hortante vt celeriter: & iuuante vt honorabiliter fieret: non quidem omittendam, sed vsque post messionem, tum pro vestra, tum pro temporis opportunitate expectanda, necessariò intermittendam esse putauimus. Iam verò tunc, si & Episcopi voluntas in eodem perstiterit: & vobis nihilominus idipsum æquè vt modo placuerit: tali conjectura Dei quoque esse consilium secutius confidentes, speramus nos vestræ vtriusque deuotioni iuxta quod diffinitū erat, satis esse facturos. Arbitramur enim acceptum esse Deo, si quantum in nobis est, nemini oneri esse studuerimus: ne nō tam fructum, quam datum in hoc eius negotio requirere (quod absit) videamur, & præcipuè vestris nos maioribus atque instantioribus occupationibus sub huius

B rei occasione importunius ingerere: & molestos, cum necesse non est, vobis exhibere; & hoc gratum non esse Deo, & nostris scimus moribus non congruere.

Ad HVGONEM Comitem Campaniæ, Militem Templi factum.

Hugoni gratulatur ob susceptam militiam sacram: & beneficiorum memoriam promittit.

EPISTOLA XXXI.

SI causa Dei factus es ex Comite Miles, & pauper ex diuite; in hoc profectò tibi, vt iustum est, gratulamur, & in te Deum glorificamus, scientes quia hæc est mutatio dexteræ Excelsi. Cæterum quòd tua iucunda præsentia nobis ita nescio quo Dei est subtracta iudicio, vt ne interdum quidem te videre valeamus, sine quo nunquam si fieri posset, esse vellemus: hoc æquanimiter fateor, non portamus. Quid enim? Possumus-ne obliuisci antiqui amoris, & beneficiorum quæ domui nostræ tam largiter contulisti? Vtinam ipse pro cuius amore fecisti, in æternum non obliuiscatur Deus. Nam nos

C quantum in nobis est, minimè prorsus ingrati, memoriam abundantiæ suauitatis tuæ mente retinemus: & si liceret, opere monstraremus. O quam libenti animo & corpori tuo pariter & animæ prouidissemus, si datum fuisset, vt simul fuissemus. Quod quia non est, restat vt quem præsentem habere non possumus, pro absente semper oremus.

Ad ABBATEM sancti Nicasij Remensis.

Abbatem ob discessum & transitum Drogonis Monachi ad aliud Monasterium, consolatur, & ad patientiam ac æquanimitatem hortatur.

EPISTOLA XXXII.

QVanto tibi affectu cōdoleam, scit ille qui nostros omnium dolores in corpore suo tulit. Quam libenter tibi si scirem, consulerē: si possem, succurrerem: tam efficaciter ipse mihi qui omnia scit, & omnia potest, in cunctis meis necessitatibus cōsulat & succurrat. Si frater Drogo de sua discessione me consuluisset, ab-

D sit vt consentirem. Si post discessionem ad nos diuertisset, absit, vt susciperem. Denique, quod solum potui, ad Abbatem qui eum suscepit, nostras mox (sicut scis) pro eo literas misi †. Et nunc super hoc quid tibi vltra possum facere, Pater? Iam verò quantum ad te pertinet, optimè meeum nouit sanctitas tua, perfectos solere viros non solum in spe, sed & in tribulationibus gloriari, consolante eos scriptura, & sic loquente a: *Vasa figuli probat fornax: & homines iustos, tentatio.* Et, *Iuxta est Dominus his qui tribulato sunt corde* b. Et, *Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum cælorum* c. Et, *Omnes, qui piè volunt viuere in Christo, persecutionē patiuntur* d. Nec idcircò tamen immerito his quos in anxietate positos videmus, amicis nostris compatimur: quibus vtique dum exitum ignoramus, defectum metuimus, quoniam quidem sicut sanctis & electis tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit e: sic damnandis

† *Vide Epist.* 33. & 34.

Perfectorum est in tribulatione gloriari.

a *Eccl.* 27. a

b *Psal.* 33. d

c *Act.* 14. d

d 2. *Ti.* 3. c

e *Rom.* 5. a

Tribulationis in bonis & malis dispar effectus. & reprobis tribulatio parit econtrario pusillanimitatem, pusillanimitas perturbationem, perturbatio desperationem, & illa interimit.

2. Ne ergò hæc te tam horrenda (quod Deus auertat) demergat tempestas aquæ, ne huius tam tremendæ abyssi absorbeat profundum, neve vrgeat super te tam inexplebilis puteus os suum: solicitè studeat humilis prudentia tua non vinci à malo, sed vincere in bono malum. *Quomodò vincendæ iniuriæ.* Vinces autem, spem tuam in Deo fortiter figendo, & rei finem longanimiter expectando. Et si quidem ille resipuerit; siue ob tui timorem, siue ob suum laborem; benè. Sin autem, bonum est tibi humiliari sub potenti manu Dei, & nequaquam velle resistere supernæ dispositioni: quia si ex Deo est, non poterit dissolui. Conandum est potius tibi, tuæ licet iustæ indignationis stimulos illâ reprimere sententiâ, quam quidam Sanctorum in simili fertur causa protulisse. Siquidem instigantibus eum quibusdam fratribus atque increpantibus, cur suum in sui iniuriam ab alia susceptum Ecclesia fugitiuum non requireret, nequaquam, inquit, vbicumque enim est, si bonus est, meus est.

3. Fraudulenter tibi & non fideliter consulo; si idipsum à meipso non exigo. Nam cum vnus noster non solum religione professus, sed & carne propinquus †, Cluniaci me inuito & susceptus sit, & detineatur, doleo quidem, sed sileo; orans & pro illis, vt velint ablatum reddere: & pro illo, vt velit sponte redire: sin verò, seruans ei vindictam qui facturus est iudicium iniuriam patientibus, & arguere habet in æquitate pro mansuetis terræ: Fratrem Hugonem de Lausanna ore tuo, & nostro spiritu commonemus non omni spiritui credere: & ne citò moueatur certa pro incertis deserere; sciens diabolum soli semper perseuerantiæ insidiari: quam solam virtutum nouit coronari: tutiusque esse in ea vocatione qua vocatus est, simpliciter perseuerare, quem sub specie quasi melioris boni, id quidem quod iam cœpit, emittere: nec ad id quod præsumit, fortassis sufficere.

† Robertus. v. Epist. 1. vbi eum reuocat. Æquanimitas Bern. in sustinendis iniuriis.

Perseuerantiæ imprimis insidiatur diabolus.

Ad Hugonem Pontiniacensem Abbatem.

Planius mentem suam perscribit de susceptione Drogonis, & omnem à se sinistram suspicionem depellit.

Epistola XXXIII.

Dilectissimo suo Domino Hugoni *Abbati frater Bernardus de Claraualle, idem quod sibi.*

5. IN nostris prioribus literis aut ego, quantum ex vestris perpenditur, minus apertè scripsi, quod volui: aut vos aliter illas intellexistis, quam debuistis. Siquidem quæ vobis de monachi illius susceptione euentura denuntiaui, vel acriter ita timui, & adhuc timeo, vt scripsi. Non tamen ad hoc ille vobis prædicere studui, quod vel suaderem, vel consulerem: vel certè vt scribitis, censerem illum debere reddi, quippe qui ipsius iamdudum feruentissimum desideriũ noui, & ei potius, quod nunc illud adimpleuerit, debeo congratulari. Sed cum à familiarissimo nobis Abbate eius, & ab Archiepiscopo Remensi, nostræ literæ ad requirendum illum vehementer exigerentur, vt à me, si fieri posset, omnem depellerem suspicionem; tales prout sciui, dictare curaui, D quibus & ipsis satisfacerem, & vos contra eorundem imminentes calumnias, vobis illas non tacendo præmunirem. Hæc me item in illis literis sensisse vestram sagacitatem vel ex eo aduertere posse credidi, quod in fine illarum posuisse me memini: si tamen eo à vobis oculo legeretur, quo à me scriptum fuit. Nam cum denuntiatis malis quæ non immeritò vobis metuebam, tandem inferrem; quod si hæc omnia pati melius ducitis, quam illum amittere: mea nihil interest, vos videritis. Aut enim ipsa mea verba sunt hæc, aut propè ipsa: cum itaque hoc in fine dixi, quid aliud vobis quam illa superiora dispensatoriè (vt non dicam simulatoriè) à me ita scripta fuisse latenter intimaui?

2. Quod verò scripsistis, me per nuncium eidem monacho de quærenda, si ad nos diuertisset, ipsius absolutione priuatim insinuasse: veritatem testor, hoc verum non esse. Egone de notissimo mihi monasterio vel iactarem, A vel sperarẽ monachum me posse suscipere: quem nec vos quidem puto sine grandi scandalo posse retinere? Sed esto. Inuidebam illum vobis, & mihi attrahere gestiens, aliquid de eius obtinenda absolutione machinari me posse sperabam siue fingebam. Sed nunquid credendum fuit me hoc meum consilium ipsi nuntio, quod vtique contra suum monasteriũ excogitauerim, voluisse patefacere? Sed iam, ne quod de nostra erga vos dilectione hucusque credidistis, falsò vos credidisse inueniatis: pro vestra vt video causa, non saltem æquè vt pro mea, immo multò amplius laborandum est mihi: & hoc non quomodò hucusque solebam: vt videlicet nostra vnanimitas fortius solidetur, sed ne penitus dissoluatur. Quid dicam vobis? Ego certè nec vobis, nec de vobis tale aliquid credere possem, quale vos sola de me suspicione diuinastis. De cætero nouerit vestra benignitas Comitem Theobaldum nostras pro Humberto literas iam recepisse, sed necdum suo mihi rescripto B quicquam respondisse. Quid super hoc vobis agendum sit, ipsa vos melius pietas docebit: si piè hominis iniustè exultantis miseriam pensare non negligitis.

Theobaldus comes Campania v. inf. Epist. 37 & seqq.

Ad Drogonem Monachum.

Congratulatur Drogoni, quod etsi studio perfectionis iam pridem celebris, ad strictiorem tamen obseruantiam transierit. Hortatur vt contra calumnias & tentationes subnascentes stet fortis & intrepidus.

Epistola XXXIV.

QVam non immeritò tui iamdudum non mediocri fueram affectus amore, nunc apparet, dilectissimè Drogo. Et ante quidem totum pulchrum, totum erat amabile, quod cernebatis, sed ego nescio, quid aliud de te supra id quod videbam aut audiebam ex te, excellentiori dignum veneratione præsenseram. Nunquid fortè cœlestis sponsi, cuius nunc arctius castis te amplexibus impressisti, iam tunc vocem audieras dicentis ad pudicissimã turturem suam animam tuam a: *Tota pulchra es amica mea, tota pulchra, absque eo quod intrinsecus latet?* Quid fecisti? Quis hoc crederet? Sanctũ C te ac religiosissimum tota ciuitas personabat, ita vt nihil tibi addi posse crederetur ex omnibus bonis: & tu velut è secularibus vnus, monasterium tanquam seculum deserens, iam attritum Christi sarcinâ collum, nouæ rursum obseruantius disciplinæ submittere non erubescis? In te nunc, frater, veram probamus illam esse sententiam, qua dicitur b: *Cum consummatus fuerit homo, tunc incipit.* Indicium ergo tuæ consummationis est quod nunc cepisti, & in quo arbitrabaris te non comprehendisse, iam comprehenderas. Nemo quippe perfectus, qui perfectior esse non appetit. Et in eo quisque perfectiorem se probat, quod ad maiorem tendit perfectionem. Sed ecce charissime, is cuius inuidiâ mors intrauit in orbem terrarum, arcum suum tetendit, & parauit illum: & quia pulsus de corde tuo intus potestatem amisit, foris sæuiet quantum poterit. Et vt apertius loquar, nescis quia Pharisæi scandalizati sunt in hoc verbo quod fecisti? Sed memento non omnium scandalum magnoperè esse curandum, iuxta responsionem Domini di- D centis c: *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.* Melius est enim, vt scandalum oriatur, quam veritas relinquatur †. Memento, qui natus fuerit in ruinam & resurrectionem multorum d; & non mireris si tu quoque aliis quidem sis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Si maledictiones intenteuerint, si anathematum intorserint spicula, audi Isaac pro te respondentem e: *Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.* Sed & tu muro inexpugnabili conscientiæ tuæ circummunitus de intus, responde & dic f: *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.* Non enim confunderis cũ sic loqueris inimicis tuis in porta. Confido autem in Domino, quod si ad primos ictus fortiter steteris: & nec minis eorum cesseris nec blandimẽtis, citò conteres Satanam sub pedibus tuis, & tunc videbunt recti & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum.

a Cant. 4. b

b Eccl. 18. a

c Matth. 15. b

† Verba S. Gregor. hom. 7. in Ezech.

d Luc. 2. e

e Gen. 27. e

f Psal. 26. a

Ad

Ad Magistrum HVGONEM Farsitum.

Humberti cuiusdam caussam ei commendat, monet in sententia quadam erronea corrigi non erubescat.

EPISTOLA XXXV.

Charissimo fratri & coabbati suo HVGONI *frater Bernardus debitum syncerissimæ dilectionis affectum.*

HVmbertum istum iniustè (vt aiunt) exhæredatum, cuius nos pro Dei amore apud vestrum Comitem caussam tueri suscepimus, de vestra confidentes charitate vestro patrocinio committimus, per vos (vt fideliter speramus) terræ Principi, cœli Domino cooperante reconciliandum, patriæ, vxori, filiis, rebus & amicis suis restituendum. Hoc autem satagendo & egenum de manu peccatoris liberabitis: & oppressoris ipsius nihilominus saluti consuletis: nobis quoque vos non mediocriter officiosum exhibebitis: sed & officium implendo pacificorum, vobis inter filios Dei sedem in excelso collo-

B cabitis. De cętero Epistolam illam quam ad me iam olim scribere sanctitas vestra dignata est, non me (sicut vos audisse audiui) incendio tradidisse, sed penes me adhuc seruare noueritis. Quid enim hoc liuoris, imo furoris fuisset, opus vtile & laudabile, vbi nihil nisi quod sanæ fidei, quod doctrinæ saluberrimæ, quod ædificationis spiritualis est, deprehendi, temerario damnare iudicio? Excepto, quia inter amicos contra veritatem nulla debet esse meticulosa (cum sit periculosa) palpatio, quod hoc me fateor, mouit & mouet, quod illam inter nos iam ante habitam de Sacramentis collationem, in principio prędicti opusculi defendere & astruere conati estis. In qua vtique collatione, si vestræ summam sententiæ benè meministis, an sensui conueniat vel congruat ecclesiastico, vos videritis. Vestræ autem ingenuæ humilitatis est non erubescere corrigi, si quid aliquandò aliter sapuistis. Valete.

Vera amicitia non dissimulat amici vitia.

Ad EVNDEM.

C *Respondet litteris Hugonis, suadetque vt ab impugnanda Episcopi iam defuncti sententia desistat.*

EPISTOLA XXXVI.

Dilectissimo suo & olim & modo, Dei gratiâ sancto Abbati HVGONI *frater Bernardus de Claraualle irreuerberatum syncerae dilectionis affectum.*

AD litteras vestræ dignationis licet quidem breuiores quam cupierim, longiores tamen quam meuerum, rescribere largius & debui & volui, sed festinans nuncius non permisit. Ne tamen vacuus omninò recederet, pro tantis, quarum me debitorem agnosco, has tantillas, quas & vix expectauit, velocissimè reddidi. Vbi primum breuiter ac veraciter insinuo antiquum nostrum & dilectorem, & dilectum totis me charitatis visceribus & suscipere vt catholicum, & suspicere vt sanctum, & amplecti vt charissimum. Siquidem de integritate fidei, credo vestræ confessioni, famæ & opinioni;

D de sanctitate, de affectu quem erga vos me habere protestatus sum propriæ conscientiæ. Nam quòd illius sententiæ, quæ meæ simplicitati meritò, vt mihi videbatur, scrupulum mouebat, oblitum vos esse fatemini, tam libenter accipio, quam lætus compendiosam purissimæ veritatis assertionem in literis vestris nouissimis lego, ita vt me potius sensa vestra non intellexisse, quàm vos quippiam mali sensisse penè crediderim. Deinde modestiæ vestræ fraterna præsumptione consulo, quatenus Episcopum sanctum & doctum, quem quietè viuere permisistis, mortuum inquietare desinatis: ne dum non valentem pro se respondere reprehenditis, magis hoc ex charitatis inopia, quam veritatis fiducia descendere, totam pro eo respondentem Ecclesiam audiatis. Pro Humberto sicut rogaui vos, iterum rogo; vt vestrum ei cum poteritis, nec consilium desit, nec patrocinium. Valete.

NOTA, vnde sæpius nascantur sententiarũ dissidia, & altercationes: nempe ex charitatis inopia magis, quam veritatis fiduciâ.

A Ad THEOBALDVM Comitem Campaniæ †. † v. NOTAS.

Miratur si in caussâ Humberti iusta & æqua petentem pati repulsam; monetque in intuitu supremi iudicis misero non neget opem & misericordiam.

EPISTOLA XXXVII.

Laudabili principi THEOBALDO *Bernardus eorum qui in Claraualle sunt, seruorum Dei, inutilis seruus, sospitatem & pacem.*

QVod de nostra infirmitate vos audiui fuisse sollicitum, non mediocriter gratum habeo. In hoc quippè dum vestram erga me agnosco dignationem; Deum quoque vos diligere non dubito. Quando enim tantillum tantos vel nosse dignaremini, nisi propter Deum? Cum ergò constet quod diligitis Deum, & me propter ipsum; miror quomodò ad vnam Dei fiducia præsumptam petitiunculam, nec iniustam, vt puto, nec irrationabilem, à vobis tamen repulsus sum. Si aurum, si argentum, vel quodcunque huiusmodi quæsissem. Sed quid

B dico, quæsissem? Nam etiam non quærens, iam plurima vestræ largitatis beneficia suscepi. Hoc autem vnũ quod non mei; sed Dei causâ, nec tam mihi quam vobis à vobis postulaui, quid causæ extitit, quod accipere non merui? Quid enim? Ergò-ne iudicastis indignum vel mihi ad petendum, vel vobis ad præbendum, vt homini Christiano quantolibet apud vos crimine accusato, postquã se purgauit, faciatis misericordiam? Aut certè, si non creditis quòd plenè se purgauerit, quia hoc in Curia vestra non fecit; eiusdem rursus vos in vestra præsentiâ recipiatis satisfactionem, & sic consequatur indulgentiam.

En acinum §: Vni pro miseris & oppressis.

An ignoratis quis minetur [a]: *Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo?* Quod si iustitias, quanto magis iniurias? An non timetis quod rursum scriptum est [b], *quia in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis?* An nescitis quia quam facilè vos Humbertum, tam facilè, immò incomparabiliter facilius Deus Theobaldum (quod absit) exhæredare possit? Et quidem in talibus vbi culpa tam aperta atque inexcusabilis esse videtur; quatenus nulla nisi cum iustitiæ periculo misericordiæ occasio relin-

2. a Psal 74 a b Matt. 7 a

Iudices in iudiciis supremum Iudicem timeant.

C quatur, etiam tunc tremens & dolens vindicem vos exhibere debetis; magis videlicet officij compulsus necessitate, quam vindicãdi libidine. Vbi autem obiectum crimen aut minus certum esse cognoscitur, aut excusandum suscipitur; hoc non solum non renuere, sed & libentissimè debetis amplecti, lætus nimirum quod salua iustitiâ, pietas vestra locum inuenerit. Ecce hoc secundo vestræ supplico eximietati, vt sicut Deum vobis vultis misereri, ita vos Humberto misereamini; siue illa vobis promissione dominica blandiente [c]. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*, siue illa vos comminatione terrente [d]. *Iudicium sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam.* Vale.

Promptiores quoque sint ad misericord quam ad Iustitiam.

c Matth 5 a d Iacob. 2 c

Ad EVNDEM.

Rursus agit caussam Humberti, miratus cur promissam gratiam seu restitutionem non mandet effectui. Indecorum esse Principi, si inconstans sit in promissis, aut veritatis caussam deserat.

EPISTOLA XXXVIII.

Pio Principi Theobaldo, Bernardus Abbas de Claraualle, salutem & orationes.

D VAldè timeo ne occupatissimis auribus vestris, crebris interpellationibus meis præsumptuosius me ingerendo molestus fiã. Sed quid faciã? Si vos offendere timeo sæpius ad vos scriptitando, quantò magis Deum, cui vtique magis timoris debeo, timendum est mihi, ne offendam non interpellando pro misero? Alias autem indulgeat mihi benignitas vestra, quia non possum non misereri illius miseri, pro quo iam en & altera vice importunus forsitan precator accessi, Humberti videlicet mendici & pauperis, & hoc facti de diuite, quod est infelicius. Non possum non compati viduæ & orphanis, sed viuo orbatis patre, quod est miserabilius. Gratias ago vobis pro gratia quã de hac re in oculis vestris inueni, & merui, & quòd ipsius Humberti pro se dignãter acquieuistis veram suscipere defensionẽ, & quòd falsam aduersus ipsum iustissimè repulistis accusationem. Illud autem quod ad consummandum pietatis opus, reddendam

1.

In caussis miserorum magis timenda Dei quã hominis offensa.

vxori & liberis eius suam hereditatem benignissimè disposueratis, satis mirari non possum quid impedierit, vt tam pium verbum vestrum necdũ factũ cõsecutum sit.

1. Et quidem in aliis Principibus si quando verbum leuitatis, aut etiam falsitatis deprehendimus, nec nouum nec mirum reputamus. At verò apud Comitem Theobaldum: est, & non: nequaquam omninò patienter audimus: cui vt dicitur, simpliciter dicere, iurare est: & leue mendacium, graue periurium imputatur. Inter plurima quippe virtutum insignia quæ vestram plurimum nobilitant dignitatem, & vestrum per orbem clarum reddunt & celebre nomen; præcipue laudatur in vobis veritatis constantia. Quis ergò suo vel hortatu vel consilio tantum robur firmissimi pectoris vestri eneruare tentauit? Quis, inquam, veritatis in vobis tam sanctum, tam eximium, tam omnibus imitabile principibus propositum euellere sua fraude conatus est? Fallaciter non veraciter vos diligit; fraudulenter & non fideliter vobis consulit, qui tam gloriosam de veritate famam vestram obnubilare sua cupiditate cõtendit: dum verbum quod os vestrum locutum est, & verbum Deo placitum, vobis dignum, piè iustum, & iustè pium, euacuare nescio qua malitiâ, nocendo pauperi satagit. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt eandem vos consequamini; cauete ne superbiat impius, vnde incenditur pauper: & hoc potius agite, quatenus promissionis vestræ veritas compleatur: qua primum quidem Domino Norberto: deinde etiam nobis polliciti estis restituturum vos Humberti hereditatem eius & vxori & filiis. Valete.

Veritatis & iustitiæ constans defensio præcipua laus principum.

B

Ad Evndem.

Variorum caussas Thebaldo commendat. Denique vt erga Episcopos Concilij causa in eius Ciuitate constitutos honorifice & reuerenter se gerat, hortatur.

Epistola XXXIX.

1. CVm multa mihi vestræ erga me dignationis indicia præbeatis, hoc me maximè toto vobis affectu dilectionis astringit; quòd cum sciam me vestram iam pro multis ausum fuisse interpellare dignitatem, in nullo tamen repulsum me memini. Hinc non immerito factus fidentior, rursum pro Canonicis de Larzicurte non dubius precator accedo. Non quidem pro ipsorum iure nunc precor: intantum quippe de vestra iustitia & legalitate confidens, vt nec hosti vestro in vestra Curia placitanti de suo iure timendum esse existimem. Sed hoc est quod pro ipsis & cum ipsis omni qua possum absens, supplicatione deposco: & quod eis omnino esse cognoui necessarium, vt videlicet ad vestræ Serenitatis vultum, solito illis clementiorem atque promptiorem indulgeatis accessum, quatenus vicini eorum religioni debitam discant exhibere reuerentiam; cum vos eis beneuolum esse cognouerint. Et si quis fortè militum seu ministrorum vestrorum res illorum iniustè contingere, aut quietem quam in Deo habere dicunt †, infestare in aliquo tentauerit; pro certo se sciat vestram sibi ob hanc rem gratiam grauissimè redditurum infensam.

Scilicet in vulgus manant exempla regum.

† al. debent.

C

2. Item aliud est quod supplex exoro. Nuper forte per Barrum transeunti occurrit mihi mulier satis miseranda: anima quippe eius in amaritudine erat: & mea super suis doloribus commouit viscera, satisque egit suis precibus ac lachrymis, quatenus pro ipsa apud vos intercedere deberem. Ipsa est vxor Belini illius hominis vestri; in quem dudum iuxta malum quod ipse commiserat; multa & grauia reddidistis. Facite cum ea misericordiam, vt & vos apud Deum eam inueniatis.

D

3. Et quia semel cepi: loquar adhuc cum Domino meo. In manu Barrensis Præpositi dudum facto duello; qui victus fuit, statim ex vestra iussione oculos amisit †. Insuper quoque quasi parua hæc mala essent, quòd & victus, & oculis orbatus fuerat, res ei omnes suæ à ministris vestris, sicut ipse conqueritur, ablatæ sunt. Iustum est, si vobis placet; vt ei vestra pietate restituatur, vnde misera eius vita possit vtcunque sustentari. Sed & filiis eius innocentibus patris iniquitas non debet imputari: quò minus si qua sunt, paterna hereditent ædificia.

† v. Notas.

4. In fine volumus vos sanctos Episcopos, qui pro his

A quæ ad Deum pertinent, in vestra Ciuitate conuenerunt; omni habere acceptione dignos. Sed & ipsi Legato, qui vos vestramque Ciuitatem † tanti celebratione Concilij † voluit honorare; per omnia quantum in vobis est, deuotus & obediens assistatis: roborare & confirmare bona quæque ab eo iussa & instituta, curetis. Nostrum quoque ac vestrum pariter Episcopum, id est, Lingonensem, abundantiori vt decet, honore suscipiatis; & de casamento † quod tenetis, homagium quod debetis, reuerenter ei & humiliter offeratis. Valete.

† Trecensem. † v. Notas. † Concil. Trecen. e celebratum Anno 1127. v Chronol. nostram. † v Notas.

Ad Evndem.

Pauperem religiosum Thebaldo commendat.

Epistola XL.

DVo vobis commendamus in homine isto quem videtis, paupertatem & religionem: vt si vni non compatimini, alterum in eo reuereamini: quo nullatenus id ei negare possitis, propter quod vos cum tanto labore de longè requirere curauit. Itaque & si non propter ipsum, certè propter vos ei succurrite: quia quantum vos illi sua paupertas: tantum imo amplius, vobis illum necessarium facit sua æquè religiositas. Denique de multis quos iam eadem de causa ad vos misimus, nullum fuisse recolimus, de quo magis Deo placere sciamus: quàm si huic benefeceritis. Valete.

Ad Evndem.

Senem religiosum commendat.

Epistola XLI.

TImeo vos grauari in tam crebris scriptitationibus nostris. Sed in hanc importunitatem vrget me Christi charitas: & amicorum necessitas. Hunc itaque & senem, vt videtis, & de domo, vt nos scimus, religiosa ad vos missum non remitti vacuum supplicamus: & insuper vt vestris literis ad Auunculum vestrum Regem iturum munire dignemini, rogamus. Vellem omnes seruos Dei, si fieri posset, vestros fieri debitores, qui pro mammona iniquitatis quandoque vos reciperent in æterna tabernacula. Valete.

Ad Henricvm † Senonensem Archiepiscopum.

† v. Notas.

Epistola XLII.

Hac Epistola potius iusti tractatus nomen & locum merebatur, ideoque e sede sua submotam ad Tomum IV. inter TRACTATVS relegauimus. Inuenies eam pag. 15. Porrò capitulis distinctam extare in Biblioth. S. Dionysij Rhemensis testatur Ioan. Piccartus, Canon. S. Vict. Paris.

Hoc te Lector hic monendum duximus: ne Epistolarum numerum turbare necesse foret.

Ad Evndem.

Scribit pro libertate Ecclesia Molismensis.

Epistola XLIII.

PRioris precis nostræ benigna susceptio præbet ampliora sperandi fiduciam. Præmissa itaque deuotissimarum gratiarum actione pro experta beneuolentia, iterum audeo petere quod iterandis gratiis secundo me faciat debitorem, quatenus videlicet Molismensi Ecclesiæ ipsam Ecclesiam pro qua se vestram Serenitatem quoquo modo obnubilasse dolebat, eâdem libertate tenere concedatis, qua Prædecessorum vestrorum temporibus eam certum est tenuisse. Valete.

Ad Evndem.

Denuò scribit pro Monachis Molismensibus.

Epistola XLIV.

VIdetis certè quàntum præsumam de vestra beneuolentia: vt nec crebra impetratio preces finiat, & toties exauditus, rursum accedere precator importunus non verear. Magna quidem præsumptio: sed non meretur indignationem, quoniam de charitate, non de temeritate descendit. Meminit (nisi fallor) vestra Paternitas, quod dudum Trecis querelas vniuersas quas pro Ecclesia Senonina aduersum Molismenses monachos ante habueratis, pro amore Dei & nostro penitus omisistis. Et ecce iidẽ monachi cõqueruntur, quod nescio quas nonas, & (vt ipsi aiũt) indebitas vobis cõsuetudines in prædicta Ecclesia vendicetis. Obsecro ergo & ipsas dimitti,

confidens me, ne hac quidem vice paſſurum repulſam; vt qui iam de maioribus merui non repelli, in obtinendis minoribus non confundar. Valete.

Ad LVDOVICVM Regem Francorum †.

† Ludouicus Craſſus ſucceſſit Philippo Patri an. 1109. mortuus 1137. v. Chronol.

Cistercienſes Ludouicum Regem Pariſienſi Epiſcopo infeſtum ac iniurium, grauiter ac libere redarguunt, cauſſam illius apud Pontif. Rom. acturi, ſi Rex a malè cœptis non deſtiterit.

NOTA Quâ libertate ſpiritus olim Religioſi etiam ſeu Monachi Reges ipſos & Principes officij ſui admonere non ſint veriti.

EPISTOLA XLV.

† v. NOTAS.

Eximio Regi Francorum LVDOVICO, *Stephanus †, Abbas Ciſtercienſis, totúſque conuentus Abbatum & fratrum Ciſtercienſium, ſalutem, ſoſpitatem, & pacem in Chriſto Ieſu.*

1. REx cœli & terræ regnũ vobis in terra donauit, donaturus & in cœlo, ſi id quod accepiſtis, iuſtè & ſapienter adminiſtrare ſtudueritis. Hoc eſt quod vobis optamus, & pro vobis oramus: vt & hic fideliter, & illic feliciter regnetis. B Cęterum vos quonam conſilio eiſdẽ noſtris pro vobis orationibus (quas, ſi recolitis, olim tã humiliter requiſiſtis) modò tã acriter repugnatis? Quâ enim iam fiduciâ manus pro vobis leuare præſumimus ad Sponſum Eccleſiæ, quam ita, & ſine cauſa, vt putamus, auſu inconſulto contriſtatis? Grauem ſiquidem aduerſum vos apud eundem Sponſum & Dominum ſuum querimoniã deponit, dũ quẽ acceperat defenſorẽ, ſuſtinet oppugnatorẽ. Attenditis iã cui ex hoc infenſum vos redditis? Non vtique Epiſcopo Pariſienſi †, ſed Domino Paradiſi, & quidem terribili, & ei qui aufert ſpiritũ principum a. Ipſe quippe eſt qui ad Epiſcopos dicit b: *Qui vos ſpernit, me ſpernit.* Hęc ita vobis & pro vobis audacter quidem, ſed amanter intimare curauimus: monentes & rogantes per illam inuicem amicitiam noſtram & fraternitatem, cui vos ſatis dignãter ſociaſtis, ſed nunc ipſam grauiter læſiſtis, quatenus à tanto malo citius deſiſtatis.

Deum oppugnat, qui Eccl. oppugnat.

† v. NOTAS.

a Pſal. 75. e
b Luc. 10. c

2. Alioquin ſi non meremur exaudiri, ſed cõtemnimur; & nos fratres, & amici veſtri, & qui quotidie oramus pro vobis & filiis veſtris & regno; ex hoc iam noueritis paruitatem noſtram in quibus valuerit non poſſe deeſſe Eccleſiæ Dei, C & miniſtro eius venerabili, videlicet Patri & amico noſtro Epiſcopo Pariſienſi: qui noſtram aduerſus vos humilitatem interpellans, noſtras pro ſe ad Dominum Papã iure fraternitatis literas requiſiuit. Verùm nos iuſtum ducẽtes his prius literis veſtram excellentiã conuenire: præſertim quiã idem Epiſcopus per manum omniũ Religioſorum ſe ad iuſtitiã offert: ſi tamen prius, quod quidem eadem ipſa iuſtitia videtur exigere, res ei ſuæ iniuſtè ablatæ reſtituãtur: eius interim petitioni differendo ſuperſedimus. Et ſiquidem Deo inſpirante placuerit vobis noſtris precibus aurem inclinare, noſtro conſilio ſtudióque pacem cum Epiſcopo, imò cum Deo reformare: parati ſumus huius rei gratiâ fatigari vſq; ad vos quocunque vobis placuerit. Sin autem, nos amicum audire, & Dei ſacerdoti obedire neceſſe eſt. Valete.

Vide zelum & parrhiſian Religioſorũ in cauſſa DEI & Eccleſię, aduerſus Principes ſæculi.

Ad Dominum Papam HONORIVM. II.

† Honorius II. v. Chronol.

Conqueruntur apud Pontificem, quod relaxatione interdicti ſubreptitiè obtenta, Rex Galliæ iam pridem pronus ad pacem, factus ſit obſtinatior.

D

EPISTOLA XLVI.

Summo Pontifici HONORIO *pauperum Chriſti Abbates; Hugo de Pontiniaco: & Bernardus de Clarauallę; quicquid poteſt peccatorum oratio.*

LAcrymabilem Epiſcoporum immò totius Eccleſiæ querimoniam; nos quoque eius filij, ſi tamen digni, diſſimulare non poſſumus. Quæ vidimus loquimur. Magna ſiquidem nos neceſſitas de clauſtris ad publicũ traxit: vbi & quod loquimur vidimus. Triſtes vidimus; triſtes eloquimur; honorem Eccleſiæ, Honorij tempore nõ minimè læſum. Iam Regis flexerat iram humilitas, vel potius conſtantia Epiſcoporum: cũ ecce à Summo Pontifice ſumma ſuperueniens auctoritas, heu deiecit conſtãtiam, ſuperbiam ſtatuit. Scimus quidem id vobis per mẽdacium fuiſſe ſubreptũ, quod ex veſtris literis palam datur aduerti; vt eneruetis tam iuſtum tamque neceſſarium

A interdictum inberetis. Sed nunquid non vel tandem deprehenſo mendacio, mentitam ſe ſentiet iniquitas ſibi, & non tantæ vtique maieſtati? Eſt autem quod miramur qua-nam ratione iudicatum ſit de parte; abiudicatum abſenti. Quod quidem non temeraria præſumptione reprehendimus, ſed filiali amore paterno cordi ſuggerimus quantum ex hoc & ſuperbit impius, & incenditur pauper. Cæterum quandiu illum pati, quantúmue huic compati debeatis; non eſt noſtrum præſcribere vobis. Vos veſtra hinc potius, dulciſſime Pater, viſcera conſulite. Valete.

Ad EVNDEM ex perſona GAVFRIDI Carnotenſis Epiſcopi.

Exponit Pontifici cauſſam Epiſc. Pariſienſis à Rege Lud. iniquè oppreſſi, qui interdicto ab Epiſcopis Gall. compulſus reſtitutionem promiſerat, ſed abſolutione ab Honorio obtenta contumacior factus non præſtitit.

EPISTOLA XLVII.

B TRiſtiſſimæ hiſtoriæ ſeriẽ vobis & cauſam replicare ſuperfluum eſt: quia iam quippe Paternitatis veſtræ viſcera, ſcribente religioſo Pariſienſi Epiſcopo, commota eſſe nõ ambigo. Ne tamen fratri & Coëpiſcopo etiam noſtrum deeſſet teſtimoniũ; quæ vidi ego & audiui, neceſſarium duxi breuiter intimare. Excepta ſiquidem tam modeſta prædicti Epiſcopi querimonia: Senonẽſis diœceſis vniuerſi Epiſcopi vnâ cum venerabili Metropolitano noſtro; aſcitis etiam nobiſcum quibuſdam aliis religioſis perſonis, Regem ſuper graui iniuria per noſipſos humiliter vt debuimus cõuenimus: vt Epiſcopo nil quidem tale merito, ſua quæ tulerat, reſtitueret, rogauimus: nec impetrauimus. Sentiens tandem nos ad arma Eccleſiæ pro Eccleſia velle confugere, timuit, annuítque ſeſe omnia redditurum. Sed in eadem fortè horâ ſuperuenientibus literis veſtris, quibus eius terram ab interdicto abſolui præcepiſtis, malè in malũ cõfortatus: quod benè promiſerat, minimè executus eſt. Die tamen nominata qua id ſe rurſum promiſit executurum, eius nos cõſpectui præſentãtes, ſuſtinuimus pacem, & non venit: quæſiuimus bona, & ecce turbatio. Hoc deniq; literis veſtris factum eſt, vt malè ablata peius teneãtur: & reliqua C paſſim iudices rapiantur: eo vtique ſecurè, quo impunè illa retinentur. Soluto nempe ad veſtrum imperium Epiſcopi iuſto (vt putamus) interdicto: noſtróq; quod parabamus & quo ſperabamus pacem cõſequi, veſtro æquè timore ſuſpenſo, interim facti ſumus opprobrium vicinis noſtris. Quouſque, veſtræ viderit pietatis compaſſio.

Ad HAIMERICVM Romanæ Sedis Cancellarium.

Bernardus cui, vt fit, Veritas odium pepererat in Romana Curia nihilominus acta conſtanter tuetur, velut laude digna, quantumuis aliorum calumniæ obnoxia. Inuitum ſe ad negotia foras trahi, optare potius quieti, ſolitudini & otio ſuo relinqui, id quod opera Haimerici obtinere deſiderat.

EPISTOLA XLVIII.

Viro illuſtri Haimerico Sanctæ Romanæ Sedis Cancellario frater Bernardus Abbas dictus Claræualis, ſalutem & non in via.

1. D ETiam ne pauperi & inopi veritas odium parit: & ne ipſa quidẽ miſeria declinare inuidiam poteſt? Querar, an glorier, quòd factus ſum & ipſe inimicus vera dicens? Vera dicens, an recta agẽs? Sed hoc viderint fratres veſtri, qui contra legẽ a maledicũt ſurdo, & maledictum propheticum b non verentes *dicunt bonum malum, & malum bonũ.* Quid in me, ô boni viri, diſplicuit paternitati veſtræ? Vtrum-ne quod apud Cathalaunum amotus eſt à villicatione ſibi credita homo vſquequaq; diffamatus, quia in Eccleſia Virdunenſi cui præfuerat, diſſipaſſet bona Domini ſui? An quòd in vrbe Cameracenſi monaſterij ſui manifeſtus deſtructor Fulbertus cedere cõpulſus eſt Paruino, qui omniũ teſtimonio fidelis eſt ſeruus & prudẽs? An certè quòd Lauduni de proſtibulo Veneris ſuũ Deo ſanctuariũ reſtitutũ eſt? Propter quod horũ me nõ dico lapidatis, ſed laceratis, vt minus aliquid recipiam à Domino meo? Et hoc merito atque cũ omni gloria reſponderem, ſi quid in eis meum cognoſcerẽ. Nunc autem vt quid iudicor ego de factis alienis? Aut ſi meis, cur tanquam de malis: cum cuncta hæc iuſtè & præ-

a Leuit. 19. c
b Eſa. 5. e

Vide cõſtãtiam dignam viro religioſo.

claré gesta fuisse nulla imprudentia dubitare, nulla nega-
re impudentia possit? Eligite nunc vtrumlibet, aut nega-
te certè; aut fatemini me horum auctorem. Si feci, laude
dignum est laudabilia peregisse, & iniquè redarguor vt
qui laudari merueram. Si non feci, vt laudem non me-
rui, sic nec profectò vituperationem. Nouum genus de-
tractionis, & reuera simile aliquid habens operi Ba-
laam, qui ductus & conductus ad maledicendum po-
c Num 24 b pulo, magis cumulabat benedictionibus c. Quid iustius,
quid iucundius, quàm vt quem reprehendere intendis,
Nouum genus detractionis. plus commendes: vt præconiis pro conuitiis vtaris ne-
scius: & volens detrahere, laudes inuitus? Quasi verò
nulla mea mala inueniant, vt pro malis mihi bona obji-
ciant, vel potius adjiciant aliena.

2. Vir pius & fortis, nec laudibus mouetur, nec vituperiis.
At ego nec indignis vituperationibus moueor; nec
indebitas recipio laudes: nil mea refert de his, quorum
auctor non extiti. Laudent si volunt, vel vituperent, si
audent: de primo quidem Dominum Albanensem; de se-
cundo vero Dominum Remensem: porrò de tertio eun-
dem æquè Archiepiscopum simul & Episcopum Lau-
dunensem, cum Rege pariter & multis aliis reuerendis
personis, qui se vtique auctores in his & principes exti-
tisse minime diffitentur. Si benè egerunt, quid ad me? si
aliter, quid æquè ad me? An tota & sola mea culpa est
quòd affui, homo solis latebris dignus; soli mihi iudex,
soli accusator & arbiter constitutus, quatenus monstret
actio quod habet professio, & nomen monachi solitaria
Inuitus prodit foras ad negotia. mihi conuersatio interpretetur? Affui enim, negare non
possum; sed vocatus, sed tractus. Si hoc amicis meis di-
splicuit, fateor & mihi. Vtinam non issem ad illa, vtinam
non irem ad similia. Vtinam & nuper non issem vbi vi-
dissem aduersum Ecclesiam Apostolica (proh dolor) au-
† Vide sup. Epist. 46. & 47. ctoritate † violentam armari tyrannidem, quasi non sa-
tis per se insanisset d. Tum demum sensi iuxta Prophe-
d Psal. 131 b tam adhærescere linguam meam palato meo: cum subitò
pondus superiectum est nostris ceruicibus atque irre-
fragabilis auctoritas literarum. Obmutui, & humiliatus
e Psal. 38 a sum, & silui à bonis, & dolor meus renouatus est e, quan-
do vidi repente ad illas literas impleri facies innocen-
tium ignominiâ, & lætari amplius impios quòd malefe-
cerint, & exultare in his rebus pessimis. Misertum est
f Esa. 26 b impio, vt iuxta dictum propheticum f, nō disceret facere
iustitiam, & qui in terra sanctorum iniqua gessit, ipsius
terra iustissimo quo tenebatur, absoluta est interdicto.

3. Propter huiusmodi, & si aliud non sit, grauor interes-
se causis; quarum præsertim mea non interesse cogno-
sco. Grauor, sed trahor. At verò ab hac necessitate per
quem melius retrahi posse sperauerim, quàm per vos,
Vir optime; cui in hac re, nec potestas deest, nec volun-
En quam cupidus quietis & vocationis à negotiis & causis alienus. tas, vt comperi? Gaudeo nempe, quòd & vestræ pruden-
tiæ nostram in talibus occupationem displicere cogno-
ui. Et quidem iustissimè & amicissimè. Age ergo si ita
vultis, imò quia sic cernitis ac decernitis, & amico expe-
dire, & monacho conuenire: date, quæso, operam quate-
nus vna, vtriusque voluntas citius impleatur, quo & vo-
bis videlicet satisfiat ad iustitiam, & mihi ad salutem
animæ consulatur. Indicatur, si placet, clamosis & im-
portunis ranis de cauernis non egredi, sed suis conten-
tas esse paludibus. Non audiantur in conciliis, in palatiis
non inueniantur, ad causas; ad negotia nulla necessitas;
nulla trahere possit auctoritas. Sic forsitan posset vester
amicus declinare præsumptionis notam. Nam noxam
vndè contrahere potuerim, ignoro, cum sciam mihi
Propositum S. Bern. non prodeundi extra Monasterium, nisi in certis casib. consilium esse & propositum nunquam (si causa dunta-
xat nostri ordinis non fuerit) exire de monasterio: nisi
aut Apostolicæ Sedis Legato, aut certè proprio vocante
Episcopo, quibus nostræ humilitati, sicut optimè nostis,
contradicere omninò fas non est, nisi ex quocunque su-
perioris auctoritatis priuilegio. Quod vtique si vn-
quam per manum vestram, vt spero, mihi in manus ve-
nerit, tunc proculdubiò & pax mihi, & pax erit de me.
Non tamen idcircò etiam me latente & tacente cessare
puto murmur Ecclesiarum, si non cesset Romana curia
pro voluntate assistentium facere præiudicium in ab-
sentes. Valete.

A Ad Dominum Papam HONORIVM.

Pro Henrico Archiepiscopo Senonensi à Rege Francorum iniquè vexato interpellat: Regis vim auctoritate Apostolica coërceri rogant.

EPISTOLA LXIX

Summo Pontifici HONORIO *serui, & si digni indicamur, filij, Stephanus Cisterciensis: Hugo Pontiniacensis B. de Claraualle, quod reuerendissimo Domino, quod benignissimo Patri.*

DEgentes in monasteriis, ad quæ nos nostra peccata
compulerunt; non cessamus orare pro vobis: &
pro commissa vobis Ecclesia Dei; congaudentes &
sponsæ Domini super tam fido custode; & sponsi amico
super labore tam fructuoso. Fidenter proinde atque fi-
deliter vestræ paternitati suggerimus quæ in regno no-
stro eidem matri nostræ dolentes cernimus aduersari.
Quantum quidem nos sentimus qui vicini sumus: Rex
Ludouicus non tam Episcopos quàm in ipsis iustitiæ
persequitur zelum, pietatis cultum, habitúmque religio-
nis. Quod vestræ quoque prudentia sanctitatis vel ex
B eo facilè aduertere potest, quod qui ante in habitu actú-
que seculari honorati sunt sublimes; iudicati fideles; ha-
biti familiares; modò inimici facti sunt dignè suo sacer-
dotio conuersantes; & per omnia honorificantes mini-
sterium suum. Hinc grauibus contumeliis & iniuriis Regis iniurias & molitiones exponit Pontifici.
Episcopi Parisiensis innocentia pulsata est: sed non
quassata; quia Dominus supposuit manum suam, cum
vestram opposuit. Hinc & nunc Domini huius Seno-
nensis constantiam concutere & labefactare conatur: vt
Metropolitano (quod absit) eiecto, facilè prout voluerit
grassetur in Suffraganeos. Postremò quis ambigit non
aliud eum quàm oppugnare religionem, quam nimirum
apertè sui regni destructionem, suæ coronæ pronunciat
inimicam? Et alter Herodes Christum non iam in cuna-
bulis habet suspectum, sed in Ecclesiis inuidet exalta-
tum. Nec aliud sanè credimus eum habere aduersus Ar-
chiepiscopum, nisi quòd spiritum in ipso sicut in cæte-
ris laborat extinguere. Denique si fallere de his quæ at-
testamur, fallíue putamur: vestræ citius inueniet exami-
nationis discussio: si tamen (quod & vehementer opta-
mus, & suppliciter oramus) de vultu tuo, Pater sanctissi-
C me, iudicium prodeat, de quo profectò confidimus
quòd custodias innocentiam, & videas æquitatem.
Alioquin reduci causam in Regis præsentia atque po-
tentia; non planè est aliud quàm tradi (heu) hominem in
animam inimicorum eius.

Ad EVNDEM.

Postulat à Pontif. vt Archiepiscopo ad alienum tribunal pertracto ius appellationis ad sedem Apostolicam non denegetur.

EPISTOLA L.

OPortebat quidem, si ita vestræ visum fuisset aucto-
ritati: vt in vestri præsentia causa Domini Seno-
nensis discuteretur; ne infensus videlicet Regi, in Regis
præsentia & potentia suis pro se aduersariis responsu-
rus, traditus homo videretur in animam inimicorum
eius. Sed quoniam vt tenendum irrefragabiliter quic-
quid præcipitis, sic sperandum indubitanter bonum de
omni re quam decernitis: id solum à vestra, Pater, pietate
deposcit omnium qui apud nos esse videntur, Religio-
sorum humilitas, vt si se ad vultum fortè potentis (vt
assolet) senserit prægrauari, confugere sibi liceat ad vis-
D cera patris, quod vtique hactenus oppresso nemini ne-
gatum audiuimus. Alioquin videat Ioseph vir iustus,
quid sibi etiam nunc faciendum sit de puero & matre
eius, quia etiam nunc in Senonensi prouincia Christus
quæritur ad perdendum. Nam vt quod verum est, mani-
festius proferamus. Rex in Archiepiscopo ex eo apertè
nouam persequi religionem dignoscitur, quòd eum in
antiqua seculari conuersatione & habitu sicut promo-
ueri omnimodè voluit, sic ab omni penitus securum in-
festatione dimisit.

Ad Haimericum Romanæ Sedis Cancellarium.

Archiepisc. Senonensem per inuidiam simoniæ insimulatum defendit, eiusque patrocinium Haimerico commendat.

EPISTOLA LI.

Viro illustri HAIMERICO *sanctæ Romanæ Sedis Cancellario B. Abbas dictus de Claraualle salutem, & si quid valet peccatoris oratio.*

2.Tim.3.c QVousque durat illa sententia: *Omnes qui pie volunt viuere in Christo persecutionem patiuntur?* Quousque relinquitur virga peccatorum super sortem iustorum? Quis det vt stare incipiant iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt? Quis iam ferat tantam inter cœlum terramque discordiam, vt exultantibus Angelis super emendatione malorum, filij Adam fremant & rabescant? Quasi non sit passus Iesus pacificans in sanguine suo, quæ in terra sunt, & quæ in cælo: aut in ipso Deus non fuerit mundum reconcilians sibi. Laudabatur quondam Archiepiscopus in desideriis animæ suæ, & in seculari vita & habitu benedicebatur. At nunc sub pannis infantiæ Iesu quæritur simonia, & inter nascentes virtutes emortuorum vel cadauera vitiorum scrutatur curiosa malitia. Videris & nunc stare Iesum in signum cui contradicitur. Per ipsum vos obsecro, pro ipso supplico vobis. Habet siquidem vnde & illum reuereamini, & vnde illi misereamini. State pro ipso nunc in defensione Archiepiscopi, cui quandoque & vos astare haberis in examinatione vestri.

Ad EVNDEM.

Episcopum Carnotensem non affectasse profectionem Ierosolymitanam. Caussis & negotiis publicis velut suo ingenio & instituto parum congruentibus absolui rogat.

EPISTOLA LII.

AMicus vester & noster dominus Carnotensis Episcopus voluit vos etiam per me certum fieri, quia id quod de ipso à quibusdam Domino Papæ persuasum fuisse cognouimus, vt eum videlicet Hierosolymam permitteret proficisci, nec sui fuerit studij, nec voluntatis. Quod etsi multum voluisset, proficisci tamen non poterat nisi cum graui scandalo omnium, qui apud nos sunt bonorum, metuentium quippe ne plus mali eius absentia faceret suis, quam boni alienis præsentia. Hæc pro Episcopo. Cæterum vt & pro me aliquid loquar secundum quod Scriptura admonet: *Miserere* inquiens, *animæ tuæ placens Deo*, placétne vobis vt caussis onerer, occupérque negotiis, nihilque prosit exoccupari propriis, cum totus implicer alienis? Si inueni gratiã in oculis vestris; date operã vt prorsus amouear ab huiusmodi, quatenus liceat mihi pro meis atque vestris orare delictis. Et quidem nihil mihi securius iudico, quàm obedire Domini Papæ volũtati. sed si dignetur attẽdere ipse quid possim. Vtinam nempe nouerit quàm ista non possum, aut quàm difficilè possim. Et de hoc satis dictum est sapienti. Quæsiuit à me præfatus Episcopus aliqua ex nostris Opusculis, quæ vobis mitteret, sed non fuit ad manũ, quod vestro dignũ crederem studio. Libellum tamen de gratia & libero arbitrio nuper edidi: illum vobis libenter mittam, cum vos velle cognouero. Valete.

Eccli.30.d

En quam abhorreat à turbis & strepitu negotiorum.

Lib. Bern. de Grat. & lib. arb.

Ad EVNDEM.

Duos religiosos, & in his seipsum Haimerico repræsentat, nempe vim veræ amicitiæ & charitatis pulcherrimè exprimit.

EPISTOLA LIII.

PRo multis & per multos memini me scripsisse ad vos, sed nunc ipse qui loquebar, ecce adsum. Tres in duobus conspicitis; quoniam absque me esse non possunt, in quorum iugiter pectoribus requiesco, & quidem securius atque suauius quàm in proprio. Mentiri videor, sed ei qui amicitiæ vim nunquam sensit; qui virtutem charitatis ignorat; qui non credit multitudinis credentium fuisse cor vnum, & animam vnam a. Qui ergo videt eos, videt & me; & si non in meo corpore. Et quod loquuntur ipsi, ego pariter loquor, sed eorum linguis. Corpore, fateor, absum; sed hæc est exigua portio mei. Porrò qui vidit faciem meam tantum, sine culpa & sine nota mendacij asserit se non vidisse partem mei, sed

a Act.4.f

Mira vis veræ charitatis & amicitiæ.

A me; cum tamẽ nõ nisi partem, & partem modicã viderit. Quantò itaq; verius esse me dixerim, etiã sine præsentia corporis, vbi meam sentio volũtatem, meum spiritum & amorem, quæ vtique est pars potior digniórq; mei. Tribus ergo in corporibus vnum nos esse noueritis, non pari sanctitate, qua ambobus ego inferior sum, sed eâdẽ voluntate, & summa concordia animorum. Cur enim vnitatem hanc inter diuersos non faciat compago charitatis in vno spiritu, si carnalis copula efficit, vt sint duo in carne vna? Quartum vos addi velim, si dignum iudicatis & in eandem concurrere vnitatem dilectionis. Quod facilè si non contemnitis obtinebitis, tantum id vos nequaquam cõtemnere eis cognitum faciatis. Vale.

Ad EVNDEM.

Viuianum Abbatem commendat. Monetque de cura animæ seriò gerenda.

EPISTOLA LIV.

VOlo & precor vt harum lator venerabilis Altecumbæ Abbas Viuianus, mihi ob suam religiositatem
B admodum familiaris amicus, amicum vos pro Dei amore & nostro, in suo negocio experiatur. Et hæc pro illo, reliqua autem vobis a. *Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, anima autem sua detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Nec totus mundus sufficeret. Magna res anima, quæ Christi sanguine redempta est. Grauis animæ casus, quæ non nisi Christi cruce potuit reparari. Si rursum corruerit peccato duntaxat ad mortem, vnde iam reparabitur? Nunquid aut alter Christus, aut idem iterum crucifigi habet pro illa? Super hoc vellem vos nunquam obliuisci illud Sapientis consilium b. *Fili memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

a Matt.16.d

Animæ iactura incõparabilis.

Animæ dignitas ex pretio eius colligenda.

b Eccli.7.d

Ad GAVFRIDVM Carnotensem Episcopum.

Monachum quendam desertorem instituti, sed iam resipiscentem à Gaufrido suscipi & iuuari postulat.

EPISTOLA LV.

Fidelissimo ac prudentissimo seruo Dei GAVFRIDO *Carnotensi Episcopo † B. pauperum Christi de Claraualle seruus, claritate perfundi montium æternorum.* † v. NOTAS

C QVantum vobis honoris vestra laudabilis vita, tantum affert & oneris laudans fama. Ecce enim is per quem & pro quo præsentes literas accipitis exemplo cæterorum quos sæpe tales non paucos experimini, motus & ipse bono odore vestri, quem de longè sensit, tam communem cum fiducia pietatem requirit, spe vtique ductus inueniendi non solum consilium quid agere debeat, sed auxilium quo perficere valeat. Est autem hæc caussa eius. Quadam se cella pro amore Dei & proposito incluserat. Egressionis atq; trãsgressionis suæ vobis ipse caussas exponet. Et quidem ad propositum redire cupit, sed per vos implere propositum, si tamen nostris hoc precibus, quibus se præmunire curauit, obtinere potuerit. Facite ergo morem vestrum; ferre opem misero; imò quia vos sapientibus & insipientibus debitorem agnoscitis, erroneam Christi ouiculam de faucibus lupi festinate eripere, & ad pastum reducendo priorem; iuxta aliquod ouilium vestrorum quacunque in cella iubere re-
D cludi; nisi fortè aliud quid ei magis expedire perspexeritis, & licere iudicaueritis, & persuadere potueritis.

Ad EVNDEM.

De peregrinatione Hierosolymitana Norberti se incertum esse: sententiæ eiusdem de Antichristo se non assentiri, caussam quoque Humberti commendat.

EPISTOLA LVI.

QVod à me de Domino Norberto † sciscitamini, si videlicet iturus sit Hierosolymam, ego nescio. Nã cum ante hos paucos dies eius faciem videre, & de cœlesti fistula, ore videlicet ipsius, plurima haurire meruerim: hoc tamen ab ipso non audiui. Verum de Antichristo † cum inquirerem quid sentiret; durante adhuc ea quæ nunc est generatione, reuelandũ illũ esse certissimè se scire protestatus est. At cum eâdem certitudinẽ vnde haberet, sciscitanti mihi exponere vellet; audito quod respondit; non me illud pro certo credere debere putaui. Ad summam tamẽ hoc asseruit, non visurum se mor-

† Norbertus Ord. Præmonstrat. Fundator. v. NOT. ad Ep. 8

† v. NOTAS

B. Norberti opinio de Antichristo.

tem nisi prius videat generalem in Ecclesia persecutionem. De cætero memorari vestram pietatem volo illius pauperis & exulis Humberti nomine: qui dudum cum Trecis essetis, vobis supplicabat quatenus ad Comitem Theobaldum, qui eum exhæredauerat, intercederetis. Quod & ego nunc pro ipso, & cum ipso itidem à vestra flagito pietate. Nam nostras literas de hac re precatorias iam ad prædictum Principem misi: sed gratiam non inueniens nihil effeci. Iam quod libenter auditis, libenter debeo dicere vobis. Stephanus vester sic currit non quasi in incertum; sic pugnat non quasi aërem verberans. Orate quatenus sic currat vt comprehendat; sic pugnet vt vincat.

Ad Evnoem.

Per minora vota non debere impediri maiora bona. Videtur hoc, nisi fallor, scribere in caussa Monachi de quo supr. Epist 55.

Epistola LVII.

Maiora bona non debēt impediri per minora.

SIcut is à vestra mihi parte reportauit, idcircò ipsius desiderio & petitioni vsque adhuc satisfacere distulistis, quia primum votum, pergendi videlicet Hierosolymam, irritum vobis fecisse videtur. Super quo si nostram sententiam requiritis, ego nō arbitror minora vota impedire debere maiora, nec Deum exigere quodcunq; sibi promissum bonum, si pro eo melius aliquid fuerit persolutum. Enim vero alicui forte debenti vobis duodecim nummos, nunquid si pro eis die constituto marcham solueret argenti, iuste irasceremini? Iam si & ab huius Episcopo aliquid timeris, securum vos reddo: quia non solum ei si quod huic auxilium impenderitis, non displicebit, sed etiam valdè gratum habebit. Vale.

Ad Ebalvm Catalauoensem Episcopum.

Hortatur Ebalum, vt Monasterio seu Ecclesia omnium SS Prælato destituta, virum bonum & idoneum, non moribus & peruersis subditorum affectibus parem præfici curet.

Epistola LVIII.

Domino Ebalo Venerabili sanctæ Catalaunensis Ecclesiæ Dei gratia Episcopo: frater B. Abbas de Claraualle, si quid potest peccatoris oratio.

1. NAuiculæ illius (de Ecclesia loquor omnium Sanctorum quæ sub oculis vestris gubernatore destitura fluctuat) non est bonum vobis negligere vel dissimulare periculum. Res quippe vestræ curæ est. Vnde miror qua ratione quáue securitate à Clerico illo qui à religiosis personis vir (vt aiunt) religiosus, eidem Ecclesiæ electus est, requirendo desistitis; etiam si hoc quorundam qui in ipsa Ecclesia sunt, incuria vel desidia non mereatur. Qui (vt audiuimus) illum qui electus est nolentes, nec aliud nisi quod religiosus est, afferentes, de eligendo alio vestram quoque ausi sunt compellare grauitatem; quasi qui videatur esse communior & affabilior, qui non sit extraneus, sed ciuibus tam gratus quàm cognitus, morum patriæ gnarus, rebus ecclesiæ tractandis idoneus. Reuera, vt ad istos cautissimos consultores me vertam, qui vitia vestra non redarguat, qui miseræ conuersationi vestræ aut consentiat, aut contradicere non audeat. Non sunt audiendi, sed potius velint nolint omnimodo satagendum est vobis, vt is qui boni testimonij est, Ecclesiæ desolatæ quantocyus perquiratur: quoniam si talis est qualis prædicatur, Deus proculdubio cum ipso erit, qui suam ei gratiam ministrabit, placentem omnibus, efficacem in omnibus.

Quales prælati eligendi, seu quid in eorum electione potissimum spectandum.

2. Quòd si hunc istis non merentibus fortasse nullo modo haberi posse contigerit, alius de alia qualicunque domo religiosa qui videatur idoneus prouideatur: non qualem isti volunt, qui nisi quod suæ carnalitati blandiatur, nolunt; sed qui sic sciat negotia disponere rerum exteriorum, vt norit per omnia præponere curam animarum. Certè duobus monasteriis, sancti videlicet Petri, & sancti Vrbani, pastorali aliquando solatio similiter destitutis, bonæ memoriæ prædecessor vester Dominus Vuillelmus † non longi itineris laborem, non hyemis reputans asperitatem, bis (nisi fallor) Cluniacum, semel Diuionem per seipsum adiit, hincque virum bonum Dominum Hugonem, qui pòst defunctus est, illinc vitam venerabilem qui adhuc superest, Dominum Radul-phum vix multis precibus impetratos abducens, singulum singulo præposuit monasterio, tutum videlicet non arbitrans cuiquam monachorum domesticorum illam committere curam. Quod ideò vobis in exemplum adduxi, vt vestram charitatem commonefaciam, qualiter & in hoc quod nunc in manibus est, oporteat eam esse non minus cautam quàm solicitam.

† v. Notas ad Epist. 3.

Ad Gvilencvm Lingonensem Episcopum.

Hortatur, vt res quasdam Ecclesiæ Diuionensis per obitum Garnerij vacantes, ad tollendam scandali & calumniæ ansam, eidem Ecclesiæ cedat.

Epistola LIX.

Domino suo & Patri Gvilenco Dei gratiâ Lingonensi Episcopo, frater Bernardus Claræuallis Abbas seipsum.

AVdito obitu Domini Garnerij Archidiaconi, necessarium duximus vestram paternitatem precibus præuenire, imò præmunire consilio, si tamen dignum putatis monitis nostræ acquiescere paruitatis; quatenus videlicet de rebus sancti Stephani Diuionensis quas tenebat, placeat liberalitati vestræ misericordiam superexaltare iudicio. Siquidem non ignoramus quòd in manum vestram debeant redire, iuxta quod in capitulo Lingonensi dispositum & scripto firmatum fuisse etiam nos meminimus, quando filius vester Harbertus † in illa Ecclesia primus Abbas regularis constitutus est. Sed quia Canonicis grauis scandali, & Abbati magni improperij occasionem fore cognouimus, si ad ea quæ diu tenuit illa Ecclesia, quacũque occasione manum vestram extenderitis, conquerentibus quippe illis de illo, quasi qui malum principium dederit adueniens, cum eius causa & ad eius introitum tam grande Ecclesia damnum incurrerit: pietati vestræ supplicamus, & supplicando consulimus, vt & tot pusillis Christi à tanto scandalo parcatis, & hunc vicarium Christi à tanto improperio simul liberare curetis, concedendo vtique Ecclesiæ quod hactenus iuris Ecclesiæ fuisse cognoscitur.

† v. Notas.

Ad Evndem.

Supplicat pro Ecclesia Molismensi, & variis ex causis fiduciam impetrandi confirmat.

Epistola LX.

PRo Ecclesia Molismensi supplex, non vt arbitror importunus interuentor accedo. Multa quippe sunt quæ me confortant, vt repulsam non metuat hæc nostra petitio. Primum quia non pro qualibet extranea; sed pro vestra vobis Ecclesia supplicamus. Deinde quòd eādem Ecclesiam non alienum vsurpare, sed suum ius tantum à vestra æquitate requirere credimus. Tertio quòd idipsum talis nobiscum postulat qui solus ad impetrandum etiam maius aliquid à vobis sufficere possit, videlicet Comes Theobaldus †. Quartum quoque si addidero, nō temerè id me præsumere putauerim. Neque enim vel ipsi de nostra adeò humilitate diffidimus, quin audacter si opus sit, per nosmetipsos ad vestræ celsitudinis nobis iam satis expertam beneuolentiam, petituri quod rationabile visum fuerit, accedamus. Vale.

† v. Notas ad Epist. 37.

Ad Ricvinvm Tullensem Episcopum.

Hominem, qui nescio ob quod crimen, pœnitentiam ex censura & arbitrio Bernardi subiturus, iussu Epis. Tullensis venerat, ad eundem remittit curandum, vt pote cui id ex officio incumbat.

Epistola LXI.

Reuerendo Patri Domino Ricvino gratia Dei Tullensi Episcopo, frater Bernardus dictus Abbas de Claraualle, salutem & orationes.

PEccatori huic, quem ad nos peccatores ob animæ suę consiliũ vestra vt ipse perhibuit, dirigere curauit dignatio, nihil ad præsens sanius consulere in promptu habuimus, quàm vt ad sinũ paternæ pietatis rediret, & ex ore sacerdotis legē requireret. Nos enim nostrę paruitatis & officij mensurā attendētes, nec nos vltra nos extēdentes, dare pœnitentiam maximè in criminalibus nulli hominũ præsumere omninò solemus, nisi solis quos in nostrā curā suscepimus. Qua namq; temeritate tractāda Episcoporũ negotia, & huiusmodi negotia, peccatores & imperiti susciperemus, qui ipsi quoque, sicut & cæteri

Religiosoru causæ per Episcopos definiuntur.

Pastoris est curare oues suas.

hominum, quotiens grauior aliqua causa inter nos oboritur, quā per nos diffinire aut nescimus, aut nequimus, aut non audemus; Episcopali, vt dignum est, sententiæ reseruamus. & nisi summi prius Sacerdotis vel iudicio vel consilio confirmati, securi non sumus. Prouideatur igitur morbidæ oui à proprio pastore; & tali pastore; qui canones non ignorat, congrua pœnitentiæ medicina: ne sit in peccato suo, quod absit, anima pro qua Christus mortuus est, moriatur; sanguinem eius de manu vestra summus Pastor requirat, verum nos Deo illi inspirante mundum relinquere persuasimus: si tamen homo senex & pauper in aliquo se recipi intra diœcesim vestram sanctorum conuentu, vestro obtinere potuerit interuentu. Plenum vos dierum suscipiat dies vna illa melior in atriis Domini super millia; sancte ac venerabilis Pater.

Ad HENRICVM Virdunensem Episcopum.

Fœminam multis obstrictam peccatis, sed iam pænitentem commendat Episcopo.

EPISTOLA LXII.

Domino HENRICO *Dei gratiâ Virdunensi Episcopo: frater Bernardus dictus Abbas de Clara-Valle, salutem & orationem.*

HÆc muliercula quam ecce iam multis annis, multis & perplexis peccatorum nodis Satanas alligauit; super statu salutis suæ, nostræ paruitatis consilium expetiit: & tale accepit vt post multum videlicet ac diuturnū erratum ad proprij pastoris sinum profuga ouicula fidēter recurreret; qui vtique eò citius ac solicitius inopi ferret opem quò se certius atque districtius de sibi commissa, Agno qui pro ipsa mortuus est, redditurum nouit rationem. Nostrum fuit deuiantem corrigere: vestrum sit peccatricem non despicere: imò pœnitentem suscipere: & si vera est suæ quam nobis exposuit, infelicitatis historia: aut viro suo priori si adhuc viuit, reconciliare, aut si ille noluerit, sicut hanc innuptam, sic illum cogere absque vxore manere. Vale.

AD EVNDEM.

Purgat se de falso temerario cuius insimulatus fuerat. Guidonem eidem commendat.

EPISTOLA LXIII.

SVper his, quæ à nobis vestræ excellentiæ placuit sciscitari, aut nos fallimur, aut ille qui ea vobis retulit, fallit. Si quid tamen fuit, suspectam quippe meam habeo quam noui labilem memoriam, ne tantam in fratre qui hæc loquitur, suspicer falsitatem, hoc me certissime scire confido, & vos indubitanter credere volo nemini me super nomine vestro reprehensionis aliquando vel accusationis verba fecisse vel iniunxisse. Absit hæc à nostra pusillitate temeritas, vt contra Episcopos & absentes loqui, quæ ad nos non attinent, audeamus, præsertim quæ non probauimus. Deinde quòd nostri notitiam dignanter expetitis, gratanter accipimus, abundantius nos & innotescere vobis, & vos noscere cupientes. Qua iam sanè fiduciâ præstantiæ vestræ supplicamus, imò vestram fidenter commonemus beneuolentiam, de illo loco quem sub tutela vestra, vestro, vt aiunt, hortatu frater reuerendus & Coabbas noster Dominus Guido de tribus fontibus construere suscepit. In illo nobis quantum vos curatis, ostendite, & quicquid ei feceritis, nobis factum reputate. Vale.

Ad ALEXANDRVM Lincolniensem Episcopum.

Philippus volens proficisci Hierosolymam, ad Claram Vallem forte diuertens illic manere decreuit. Id sub allegoria pulchrè significat Alexandro, eiusque ad hoc consensum requirit. Negotium cum creditoribus Philippi illi commendat. Denique hortatur eundem, ne gloria mundana nimium fidat.

EPISTOLA LXIV.

Viro honorabili Domino ALEXANDRO *Dei gratiâ Lincolniensi Episcopo; Bernardus Abbas dictus Claræ-Vallis, velle honorari magis in Christo quàm in seculo.*

1. PHilippus vester volens proficisci Hierosolymam, compendium viæ inuenit, & citò peruenit quò volebat. Transfretauit in breui hoc mare magnum & spatiosum, & prosperè nauigans attigit iam littus optatum, atque ad portum tandem salutis applicuit. Stantes sunt iam pedes eius in atriis Hierusalem, & quem audierat in Ephrata, inuenit in campis syluæ, libenter adorat in loco vbi steterunt pedes eius. Ingressus est sanctam ciuitatem, sortitus est cum illis hæreditatem quibus meritò dicitur a: *Iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei.* Cum quibus intrans & exiens tanquam vnus è sanctis, gloriatur & ipse cum cæteris dicens b: *Conuersatio nostra in cœlis est.* Factus est ergò non curiosus tantum spectator, sed & deuotus habitator, & ciuis conscriptus Hierusalem, non autem terrenæ huius, cui Arabiæ mons Syna coniunctus est c, quæ seruit cum filiis suis; sed liberæ illius quæ est sursum mater nostra. d

a Ephe. 2. d

b Philip 3. d

c Gal 4. d

d ibid.

2. Clara-vallis & Hierusalē comparatio.

Et si vultis scire, Clara-vallis ipsa est Hierusalem, ei quæ in cœlis est, tota mentis deuotione, & conuersationis imitatione, & cognatione quadam spiritus sociata. Hæc requies illius, sicut ipse promittit, in seculum seculi, elegit eam in habitationem sibi: eo quòd apud eam sit etsi nondum visio, certe expectatio veræ pacis, illius vtique de qua dicitur e: *Pax Dei, quæ exuperat omnem intellectum.* Verum hoc suum bonum etsi desuper accepit: in vestro tamen beneplacito facere cupit, imò se facere confidit, sciens vos Sapientis non ignorare sententiam f, quòd *filius vtique sapiens sit gloria patris.* Rogat autem paternitatem vestram, rogamus & nos cum illo & pro illo, quatenus de præbenda sua quod ipse suis creditoribus constituit, immobiliter stare faciatis: ne in aliquo fraudator (quod absit) debiti, & præuaricator pacti inueniatur, & ita munus contriti cordis quod offert quotidie, non recipiatur, dum frater quispiam habet aliquid aduersus eum. Precatur deinde, vt domus quam ipse matri suæ in terra Ecclesiæ construxit, cum terra quam ibi delegauit, eidem matri quamdiu vixerit, concedatur. Hæc pro Philippo.

e Philip 4. a

f Prou. 10. a

3. Gloriæ huius sæculi & rebus prosperis non nimium fidendum.

Reliqua hæc pauca pro vobis, ipso quidem intimante, imò verò inspirante Deo adiicienda putauimus, hortari vos in charitate præsumentes, ne caduci gloriam mundi quasi stantem aspiciatis, & verè stantem amittatis, nec plus vobis aut pro vobis vestra diligatis, & sic vos & vestra perdatis; ne blandiens præsens prosperitas sui vobis finem abscondat; & aduersitas sine fine succedat: ne lætitia temporalis luctum vobis æternum & operiat quem parit, & pariat quem operit: ne mors longè esse putetur, & præoccupet improuidum, & vita dum longa expectatur, citò deserat malè conscium, sicut scriptum est g: *Dum dixerint pax & securitas, tunc subitaneus superueniet eis interitus tanquam in vtero habenti, & non effugient.* Valete.

g 1. Thes 5. a

Ad ALVISVM Abbatem Aquiscinctinum †.

† v. NOTAS.

Laudat in Aluiso dilectionem, quod scilicet Goduini, quem abitum ad Claram-vallensis ægerrime tulerat, obitum velut pius pater, immemor iniuriæ, deploret. Porro omnem offensæ culpam in se deriuat, vt qui eum susceperit, & placando Aluiso suauissimè ac humillimè veniam petit. Agnosce hic mirum indolem charitatis pariter & humilitatis in viro S. relucentis.

EPISTOLA LXV.

ALVISO *Abbati Aquiscincti monasterij Bernardus salutem ex corde.*

1. REtribuat vobis Deus misericordiam quam fecistis sancto filio vestro Goduino. Audiuimus enim quòd audito eius obitu, mox velut immemor pristinæ calumniæ, sed non amicitiæ, consolatorem potius, quàm vltorem vos exhibuistis. Patrem quippè vos cognouistis, vt res exigebat, non iudicem. Ideoque quod pietatis, quod charitatis est, vt fere filio patrem impendere studuistis. Quid melius, quid laudabilius, quid vobis dignius agere poteratis? Sed quis hoc crederet? Verè nemo scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est a. Vbi

a 1. Cor. 2. a

est nunc illa austeritas, illa seueritas, illa indignatio quæ A olim in illum lingua, vultus, oculi terribiliter ostentare & intentare solebant? Ad vnum nempe nuncium de morte filii paterna viscera commota sunt, subitóque hæc omnia quæ simulatoria, sed dispensatoria, ac per hoc transitoria erant, disparuerunt. Illa verò quæ vera erant, sed latebant, charitas, pietas, benignitas, apparuerunt. Siquidem in religioso animo vestro misericordia & veritas obuiauerunt sibi, & quia nimirum misericordia superabundauit iudicio, iustitia & pax osculatæ sunt. Nam quantum mihi videor conjiciendo videre, quid animi tunc habueritis, cum ad vlciscendam illam quæ vobis videbatur facta iniuriam, iustitiæ zelo

b Gen. 45 c accensa veritas se accingeret, illa quæ exemplo Ioseph b prudenter antea dissimulabatur misericordia, vltra iam latere non ferens, ne in hoc quidem dissimiliter ab Ioseph, ex abdito celatæ pietatis erupit, seque veritati adiungens repressit motum, temperauit zelum, pacem cum iustitia fecit.

2. Tunc de purissimo placidi pectoris fonte talium credo lympidissimi cogitationum riuuli ebullierunt: Quid opus est indignari? Misereri potius oportet, & non

c Osee 6. b obliuisci quod scriptum est c: *Misericordiam volo, & non sacrificium*, & implere quod iussum est: *Soliciti seruare vnitatē spiritus in vinculo pacis* d & expectare quod

d Ephe. 4. a promissum est: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* e. Alioquin num filius meus erat

e Matth. 5. a iste? Quis vero irasci filio potest? Nisi fortè tunc tantum filius meus fuit, dum mecum fuit, & non etiam cum me deseruit. Sed nunquid quia corpore ad tempus recessit, etiam animo recedere potuit? Aut fortè vel ipsa mors eum mihi poterit auferre? Ita-ne localis corporalisve necessitas animorum sese amantium libertatem angustat? Certus sum quia nec locorum distantia, nec corporum vel mors, vel absentia disiungere poterit quos vnus spiritus vegetat, vna charitas ligat. Denique si iustorum animæ in manu Dei sunt f,

Spiritualis amicitia semper & vbique constat.

f Sapien. 3. a profectò & qui iam in ipso deposita carne quiescunt: & qui ipsi adhuc in carne non secundum carnem militamus, simul proculdubio sumus. Meus ergo erat viuus, meus erit defunctus, meum in patria recognoscam. Si quis est qui de manu Dei possit eruere, & à me illum separare valebit.

3. Itaque pro filio quidem vestra vobis affectio satisfecit. Sed de nobis Pater quid erit? Quæ, inquam, de nobis digna vobis satisfactio placebit, quibus vtique pro grandi iniuria imponitis quòd à vobis recedens, à nobis receptus sit? Quid dicam? Si dixero non recepimus (quod vtinam sine peccato dicere possem) mentior plane. Si dixero recepimus quidem, sed iustè, excusare me velle videor. Sed tutius respondebo, peccauimus. Verumtamen quantum? Non ad defensionem dico. A quo enim ille non reciperetur? Quis, inquam, sanctum illum aut pulsantem repelleret, aut susceptum expelleret? Quis vero scit, si de vestra abundantia nostram Deus voluerit supplere inopiam, vt scilicet vnum de multis qui fortè apud vos religiosi tunc erant ad nos dirigeret, nobis quidem ad solatium: sed nihilominus vobis ad gloriam? Filius quidem sapiens gloria est pa-

En quam suauiter placari optatur offensum.

g Prou. 10. a tris g. Denique non eum præuenimus solicitando; non circumuenimus attrahendo, quo vos desereret, vel ad nos veniret: quin potius rogantem, pulsantem, supplicantem non prius (Deus scit) cōsensimus recipere; quam remittere ad vos tentauimus. Non autem eo acquiescente, eius nos importunitati vix tandem acquieuimus. Hominem ergo religiosum, peregrinum, solum, si culpa est quòd suscepimus, & ita suscepimus, non erit vobis indignum semel tantum commissam culpam talémque culpam dimittere: cui etiam fas non est ne vsque quidem septuagies septies peccantibus in vos, veniam negare.

4. Vt tamen noueritis quàm non leuiter seu negligenter, imò quàm non impunè feramus quòd vnquam reuerentiam vestram quoquo modo offendimus: sæpè Deum testor, quod corpore non possum, mente ad vos supplici transeo, sæpè genibus flexis humiliter satisfaciens vobis astare me video. Vtinam ipse qui id mihi fortasse inspirat, vobis quoque spiritus sentire faciat quàm flebilis quàm miserabilis tanquam præsens ad genua vsque vestra descendo, quàm frequenter nudus humeros virgásque in manibus gestans, & quasi ad vestram iussionem vapulare paratus peto veniam, gratiam tremebundus expecto. Hæc qualiter vobis, Pater, accepta sint, vestro si vos non grauat citius scire flagitamus rescripto, vt sic satis iam securi de indulgentia consolemur, si quo minus, magis (vt dignum est) humiliemur, & amplius aliquid à nobis si possumus exigamus, quo dignius satisfacere debeamus. Valete.

Vide demissum sanctissimi viri animum, reparandæ aut seruandæ pacis ac caritatis mirè studiosum.

Ad GAVFRIDVM Abbatem sancti Theodorici.

Operam eius requirit in reconciliando sibi Abbate Aluiso, significans quantopere a dissidiis abhorreat. Solatur eundem in tribulationibus.

B

EPISTOLA LXVI.

PRimò precor vt præsentes literas Domino Abbati Aquiscincti monasterij dirigere non graueris. Deinde vt ad id quod portant, pro absente amico præsens satagas cum venerit locus. Neque enim cuiuslibet, nedum tanti Patris iustum iniustumve aduersum me debeo scandalum dissimulare. Quod quàm non faciam, loquens potius quàm scribens ei aperire forsitan potuissem. Nam solet in talibus acceptior esse sermo viuus quàm scriptus, & efficacior lingua quàm litera. Oculi quippe loquentis fidem faciunt dictis, nec ita potest affectum exprimere digitus, quomodò vultus. Nunc autem quia absens per me non possum, per te satisfacio quantum possum. Rogo ergo te, & iterum rogo, vt de regno Dei quod est videlicet intra nos, scandalum auferas dum salubriter potes, ne si (quod absit) vsque ad Angelos qui vtique in fine seculi in id ministerij deputandi sunt a, perdurauerit rancor, necesse sit irreuocabiliter aut ambos aut alterum è nobis de medio tolli. Vnde autem ad me tu iam dudum scripsisti conquerendo super tribulationibus vestris, scitis quia iuxta est Dominus his qui tribulato sunt corde. De ipso confidite, quia ipse vicit mundum. Ipse scit inter quos habitatis, & in conspectu eius sunt omnes qui tribulant vos. Ipse exaudiet vos in abscondito tempestatis, qui nunc probat ad aquas contradictionis. Valete.

Vultus & viuæ vocis vis.

a Matth. 13. f

C

Ad MONACHOS Flauiacenses †.

† l. Flauiniacenses in Ducatu Burgundia.

Susceptionem G. Monachi tuetur, tanquam de ignoto sibi hactenus Monasterio, & iustas ob causas discedentis, vt qui indignus & alienus à statu suo munus adhiberi solitus, animæ suæ periculum declinare voluerit.

EPISTOLA LXVII.

Domino H. Patri Flauiacensis Ecclesiæ, & fratribus qui cum eo sunt, fratres qui in Clara-Valle sunt, salutem.

a Hugoni. Is postea factus est Abbas Cloniacensis teste Casparo Iongelino.

LEctis litteris vestris vestram reuerentiam propter quendam monachum qui apud nos est contristatam cognouimus. De qua vestra tristitia nos quoque

D contristati sumus, timentes ne non sit illa tristitia, de qua quibusdam dicebat Apostolus a. *Contristati enim estis secundum Deum.* Nam si secundum Deum esset, non vsque adeò vos commouisset, vt nos etsi vobis ignotos, fratres tamen vestros, & si placet amicos, quos necdum vel præsentes verbo conueneratis, vel absentes scripto præmonueratis, hac prima vice tam subito, tam acriter argueretis. Miramini (vt scribitis) quòd fratrem G. suscepimus, minamini nisi eum vobis citò restitueri-

a 2. Cor. 7. a

mus. Proponitis nobis de Regula † de noto monasterio monachum non suscipiendum: pro constanti scilicet habentes vestrum non esse ignotum. Sed quid si aliis notum, dummodò nobis ignotum sit? Etsi enim, vt verba ipsa ponam, religionis vestræ se adeò fama effuderit, vt etiam Romæ Ecclesiæ vestræ habeatur notitia: nos tamen qui vnque multum citra Romam positi sumus, nescio quo pacto ita præterit, vt ne vnius quidem vestrum, Abbatis scilicet vel monachorum,

† Reg. S. Benedict. cap. 61.

non ipsius vestræ habitationis, non religionis ac conuersationis, vsque ad hoc tempus vel tenuem notitiam habuerimus: sed nec aliquam aliquandò mentionem nobis de vobis factam fuisse meminimus. Nec tamen mirum, quia & multis terrarum spatiis & diuersis prouinciis & dissimilibus linguis ab inuicē distamus. Nec solum Episcopatibus proprius absumus, sed etiā in eodem Archiepiscopatu non degimus: Putamus autem quod non de cuicunque notis, sed tantum de nobis notis monasteriis monachos suscipere prohibemur, alioquin cum nullum monasterium sit quod alicui notum non sit, nullum nobis relinquitur de quo quis regulariter suscipiatur. Quomodò ergò illud implebitur quod à beato Benedicto vel præcipitur vel permittitur †, peregrinum videlicet monachum non solum debere suscipi ad habitandum pro hospite, quanto cupit tempore, sed etiam inuentum vtilem suaderi ad manendum omni tempore?

† In Reg. loc. cit.

2. Quamquam tamen nos aliter erga prædictum fratrem egerimus. Nam cum veniens se suscipi à nobis humiliter postularet, primò quidem repulsus, deinde admonitus est, vt ad monasteriū suum rediret. Sed ille non acquiescens, in vicinam nobis eremū se contulit, ibique septem fermè menses nullam interim calumniam passus quietè habitauit. Sed cum sibi tutum non crederet quòd solus degeret, post primam repulsam idipsum à nobis requirere non erubuit. Rursus nos admonentes eum de reditu, cum causam suæ ab eo discessionis requireremus, Abbas, inquit, meus habebat me non monachum, sed medicum. Cogebar seruire, imò ipse seruiebat per me, non Deo, sed seculo, quandò ne secularium maleuolentiam incurreret Principum, mederi me compellebat etiam tyrannis, raptoribus, excommunicatis. Quod animæ meæ periculum cum ei, nunc priuatim, nunc palam suggessissem, nec profecissem, quorundam tandem sapientium virorum consilio fretus fugio meam damnationem, non congregationem: perditionem, non religionem. Consulite salutem quærenti, aperite pulsanti. Cuius nos videntes constantiam, audientes causam, & nullam contra eum calumniam, annuimus introitum, probauimus susceptum, astrinximus probatum, tenemus professum. Nec intrare compulimus, nec exire cogemus. Quamuis si eum ejiceremus, ad vos (vt ipse asserit) non rediret, sed magis se adhuc à vobis elongaret. Desinite ergò, fratres, desinite tam indebitis innoxios lacessere iurgiis, & cassis scriptitationibus inquietare, quia nec cumulatis etiam contumeliis prouocari poterimus, vt vobis nisi quod reuerentiæ est, respondeamus: nec minis his exterreri, quo minus monachum teneamus, quem regulariter suscepisse nos credimus.

Monachos agere medicos indecorū & periculosum.

Nota propositum seruandæ pacis & charitatis.

AD EUNDEM.

Lacessitus denuo querelis & iurgiis Flauiacensium, ob susceptum G. Monachum, respondet ipsorum monasterium fuisse sibi ignotum. Non renuit suos alibi maioris perfectionis gratiā recipi, demque eosdem ad pacem & quietem hortatur.

EPISTOLA LXVIII.

1. Modestiæ quidem vestræ erat, ô boni fratres, super querimonia vestra priori nostra satisfactione contentos esse debere, etiam ab immeritorum infestatione quiescere. Sed quia prioribus malis peiora iunxistis, & rursum nobis iurgiorum seminaria transmisistis, quæ absit, vt germinent, sicut nec priora germinauerunt in nobis, ne tamen non respondendo, culpam (quæ non est) agnoscere videamur, hoc etiam secundò ad ea quæ procaciter objicitis, veraciter respondemus. Hæc tota nostra culpa est, quantum æstimamus: hæc grandis illa iniuria quam vobis fecimus, quod monachum, solum, peregrinum, pauperem, miserabilem, animæ suæ periculum fugitantem, salutem suam sollicitè quærentem, pulsantem, supplicantem suscepimus: seu quod talem taliter à nobis susceptum denuò sine causa non ejicimus, vt quod ædificauimus iterum destruentes, præuaricatores nos constituamus. Hinc regulæ, hinc canonum, hinc ipsius naturalis legis transgressores iudicamur. Opponitis enim indignantes, cur vestrum & à vobis excommunicatum nobis sociare præsumpsimus, quod vtique ab alio pati nolumus. Sed de excommunicatione quid respondebimus, quando vos inde vobis satisfacitis pro nobis, scientes proculdubio prius à nobis fuisse receptū quàm à vobis excommunicatum? Cum autem prius susceptus, dum tamen regulariter, fuerit profecto non iam in vestrum, sed in nostrum vestræ maledictionis sententiam intorsistis. Quod si rectè factum sit, vos videritis.

2. Restat igitur sciendum, & hoc tantum quæritur inter nos, an rationabiliter susceptus fuerit. Et vos quidem quoniam de ignoto monasterio monachum regulariter posse suscipi negare non potestis, vestrum nobis notum esse contenditis. Negamus, & non creditis. Verum si non creditis simpliciter negantibus, credite vel iurantibus. In veritate quæ Deus est, vobis dicimus, nec nouimus vos, nec noscimus: ignotorū scripta suscepimus, ad ignotos rescripsimus. Sensimus quidem stimulationes & inquietationes vestras, sed necdum stimulatores & inquietatores ipsos agnouimus. Vos tamen ad conuincendum nos de simulata ignorantia, inuictissimum argumentum inducitis, non posse videlicet ignotos esse nobis, quorū & Abbatis scilicet & ipsius monasterij nomen in nostris posuimus litteris, quasi mox vt rerum vocabula scimus, etiam res ipsas nouerimus. Multum ergò valet mihi Michaëlis, Gabriëlis, Raphaëlis nomina nosse, quādo ex solo auditu vocabulorū, etiam de ipsorum beatorū spirituum cognitione iam beatus sum. Non mediocriter inquam, profeci, quia didici ab Apostolo Paradisum & tertiū cœlum nominare, si etiam non raptus cū Apostolo, solis ex nominibus secreta cœlestia iā noui, & audiui ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Stultus ego qui iam sciens nomen Dei mei, nescio quid adhuc superfluè quotidie gemo, frustra suspirans & dicens cum Propheta a: *Vultum tuum Domine requiram.* Et illud b: *Quando veniam & apparebo ante faciem* Dei? Et c *ostende nobis faciem tuam & salui erimus.*

Iurat Bern. ad faciendā dictis suis fidem.

a Psal. 26. a b Psal. 41. a c Psal. 97. b

3. Sed quid est quod vobis facimus, quod nobis fieri nolumus? Hoc nos vtique nolle putatis, vt quis à nostro monasterio discedens monachus in alio suscipiatur. Vtinam omnes cōmissos nobis, sine nobis saluare possetis. Siquis de nostris ad vos maioris perfectionis gratia & arctioris vitæ desiderio conuolauerit, non solū non causamur, si ei in tali studio consulitis, sed & multū precamur vt hoc faciatis. Nec offensos nos conqueremur, sed valdè in hoc adiutos esse fatebimur. Negatis deinde quod de vobis audieramus, vestro scilicet iussu vel assensu fratrem G. quamdiu fuit apud vos, in medicinali arte secularibus deseruisse, ipsūmque qui hoc dixit, falsitatis arguitis. Si mentitus sit, nescimus, ipse viderit. Sed hoc scimus quia siue per se, vt vos fatemini, siue per vos, vt ipse testatur, hæc fecerit, in magno interim periculo fuit. Quis verò tam inhumanus qui sic periclitanti non succurreret si posset, non consuleret si nosset? Attamen si, vt asseritis, non compulsus obedientiā, sed proprij quæstus cupiditate, ac vagandi curiositate, hac illàcq; artem suā venditās discurrebat, quid causę extitit quòd à vobis discessit? An quia iam tandem censuræ pastoralis districtione non ei licebat quod ante licuerat? Cur igitur eum iam apud nos esset volentes eū reuocare, ad persuadendum de reditu promisistis ei quietem in claustro, nisi quia hoc velle hominem noueratis, hoc quæsisse memineratis? At ille iam adepto apud alienos quod non potuit inter suos, ne certa pro incertis desereret, tenuit quo iam fruebatur, spernens quod serò sibi offerebatur.

Non renuit Bern. suos alibi maioris perfectionis gratia suscipi.

4. Desinite itaque, fratres, desinite fratrem sollicitare de quo non valde necesse est vos solicitos esse, nisi fortè (quod absit) quæ vestra, non quæ Iesu Christi sunt, quæratis, & magis vestrū de illo solatium, quàm eius salutem diligatis. Nā eū semper apud vos gyrouagus † fuisset, &, vt scribitis, contra suum propositū & Abbatis imperium in proprios vsus quod de arte sua conquirebat, expenderet, gaudeat qui eum diligit, quòd apud nos Deo miserante sanatus sit. Testimoniū enim ei perhibemus quòd nusquā modo aliqua occasione vagatur, sed quiete perseuerans in monasterio, pauper inter pauperes sine querela conuersatur, primam fidem quam quidem apud vos

† v. Notas.

promisit, sed non tenuit, non ittitam, vt dicitis, faciens, sed ratam integrámque custodiens, morum vtique conuersione, & obedientissima conuersatione, sine qua sese fallit qui de loci stabilitate confidit. Rogamus vos fratres, v[illegible] iam indignatio vestra, & desinat inquietatio nostra. Sin autem, facite quod vultis, scribite vt vultis, persequimini quantum vultis, charitas omnia sufferr, omnia sustinet: Nobis autem decretum est ex hoc iam vos purè diligere, reuerenter suspicere, familiariter colere.

Læsus vel lacessitus non reddit malū pro malo.

Ad GVIDONEM Abbatem de tribus Fontibus.

Guidonem, quo incuria ministrantium in consecratione Calicis erruuerat ob defectum Vini, instruit, docens malum seu peccatum non esse, nisi quod voluntarium est. Attamen pro tranquillitate conscientiæ pœnitentiam iniungit, docetque quid in huiusmodi casu faciendum, & consecrationem vnius speciei sine alia validam esse, quamuis non legitimam.

EPISTOLA LXIX.

1\. VNde te contristatum cognouimus, contristatum quidem esse laudauimus, sed si non nimis. Contristatus enim (nisi fallor) quomodo ait Apostolus a, secundum Deum, nec dubium est huiusmodi tristitiam tuam conuerti quandoque in gaudium. Itaque dilectissime, irascere & noli peccare. Peccabis autem non minus nimis irascendo, quàm omninò non irascendo. Siquidem non irasci vbi irascendum sit, nolle emendare peccatum est. Plus verò irasci quàm irascendum sit, peccatum peccato addere est. Quòd si malum est peccatum non emendare, quomodo malum non erit augmentare? Si ex rerum euentibus reatuum penderet iudicium, non foret culpanda tua etiam ingens tristitia, vbi nimirum constitisset quòd ingens fuisset & culpa. Tanto quippe culpa grauior, quanto res sacrior appareret. Nunc verò quia rerum causa, non materia, nec exitus actuum, sed intentionis propositum culpas discernit & merita, dicente Domino b: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*: si nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit, in tui quoque examinatione commissi non tam, vt arbitror, sacrorum est attendenda maiestas, quàm propria intentio discutienda. Porrò ego & Prior noster ré ipsam & intra nos pensantes, & intra nos conferentes, tuam quidē ibi deprehendimus ignorantiam, ministrantium quoque negligentiam, sed planè nullius maliriam. Et certè optimè nosti, nullum esse bonum nisi fuerit spontaneum. Malum ergò poterit esse magnum, quod constat voluntarium non fuisse? Alioquin si quod fit à non volente, bonū quidem nullam gratiam, malum autem multam consequitur pœnā, hoc est, si circa vnam eandemque causam & malum imputatur, & bonum non suscipitur, quisquis ita sentit, asserat si vult & quod non sapientia malitiam, sed malitia vincit sapientiam.

a 2. Cor. 7. c
Ira bona & mala quæ.
b Matt. 6. c
Ex intentione operantis pensanda qualitas operis.
Peccatum non est, nisi sit voluntarium.

2\. Vt tamen faciamus satis inquietiori conscientiæ tuæ, & ne fortè malum hoc mali cuiuspiam grauioris latentis adhuc in monasterio fuerit cōmotio, pro pœnitentia tibi iniungimus vij pœnitentiales psalmos † quotidie vsq; ad Pascha septies prosternendo te decantare, vij. disciplinas accipere. In hunc modum satisfaciat & ille qui tibi ad illam missam ministrauit. De illo autem qui sibi ante apparuerat †, & oblitus est mittere vinum in calicem, cuius & maiorem in hoc æstimamus culpam, si tamen & tu ita putas, tuo arbitrio derelinquimus. Sanè si sermo exiit inter fratres, & ipsi omnes singuli singulas accipiant disciplinas, vt fiat quod legitur c: *Alter alterius onera portate*. Deinde quòd comperta serò licet negligentia, vinum fudisti in calicem super hostiæ sacratæ particulam, laudamus: nec sub tanto articulo melius fieri potuisse putamus, arbitrantes liquorem etsi non ex consecratione propria atque solemni in Sanguinem Christi mutatum, sacrum tamen fuisse ex contactu corporis sacri. Aiunt tamen nescio quem aliom aliud sensisse Scriptorem, non posse videlicet absque tribus, id est Pane, Vino & Aqua hoc sacrificium esse, ita vt si quodlibet deesse contigerit, reliqua non sanctificentur. Sed de huiusmodi vnusquisque in suo sensu abundat.

† v. NOTA. Disciplinæ vsus.
† al. sibi ante apparauerat. NOTA rigorem antiquū in castigandis erratis etiam inuoluntariis.
c Gala. 6.
Error in consecratione commissus quomodo emendandus ex sentent. Bern.

3\. Ego autem pro meo fatuo sensu, si mihi idem contigisset quod tibi, vellem ad remedium mali vnum è duobus egisse, aut ipsum quod fecisti, aut certè ab illo loco vbi dicitur: *Simili modo postea quam cœnatum est*: verba sancta iterasse: & sic complesse quod restabat de sacrificio †. Neque enim dubitauerim de Corpore iam consecrato; qui vtique iuxta ritum Ecclesiæ didici ab ipsa quod & ipsa accepit à Domino; Panem scilicet ac Vinum & simul apponere: non simul tamen ex his sacra conficere. Cum ergò prius de pane Corpus quàm de vino Sanguis more Ecclesiastico conficiatur: si per obliuionem tardius quod posterius sacrandum est, apponatur, non video quid factis precedentibus tarditas possit præripere consequentium. Puto enim quòd si Domino post factum de pane suum Corpus vini consecrationem placuisset aliquandiu intermittere aut certè penitus omittere: nihilominus Corpus mansisset quod fecerat: nec factis facienda præscriberent. Nec nego Panem & Vinum aqua quidem mixtum simul debere apponi: quin potius assero haud aliter debere fieri. Sed aliud est culpare negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud inquam, est quod causamur non benè quippiam fieri: & aliud quod mentimur nec fieri. Hæc interim de hac re dixerim & senserim absque præiudicio vel tuæ sententiæ, si quid melius sapis, vel cuiuslibet sanius sapientis.

An consecratio vnius speciei sine alia sit valida seu efficax.
† v. NOTAS.
NOTA illustre testimonium de consecratione panis in Corpus Christi & vini in sanguinem.

AD EVNDEM.

Non satis esse pio Pastori, quod misericordia sua fructu non fraudetur ipse, licet ea in proximo non fructificet. Monet denique, vt obstinationis & malitiæ reum, retractet, qua in transgressorem statuerat.

EPISTOLA LXX.

COnsiderans miseri huius miserabilem conditionem, misereor quidem, sed vereor ne frustra. Neque enim non ideò mihi videor frustra misereri, quòd ipso licet remanente in sua miseria, mea tamen vel mihi non sit infructuosa misericordia: in quam vtique misericordiam non propria vtilitas inclinauit, sed intimis eam visceribus proximi miseria & fraternus dolor inflixit. Misericordia quippe affectio est, quæ nec voluntate coërcetur, nec rationi subjicitur: quando non eam in se quisque pertrahit voluntario nutu, sed ipsa pias mentes ad compassionem dolentium necessario cogit affectu: ita vt etiam si peccatum esset misereri, etsi multum vellem, non possem tamen non misereri. Potest quidem ratio vel voluntas affectui effectum subtrahere, sed numquid ipsum affectum euellere? Discedant à me qui consolantur, & dicunt quia oratio mea in sinu meo reuertetur, dum is pro quo emissa est, nondum conuertitur. Nec audio illos qui mihi blandientes asserunt: Iustitia iusti super eum erit a, dum impius in sua adhuc impietate remoratur. Non, inquam, recipio consolationem vbi fratris video desolationem. Si ergò, dulcissime fili, tua quoque pia mens similiter affecta est, imò quia aliter affecta non est, quanquam tibi infelix iste cunctas suæ egressionis de monasterio, & denuo regressionis, regulares vices infeliciter percurrisse videtur, quia tamen ipse aliter putat, non solum patienter, sed etiam libenter audiendum est quod humiliter calumniatur, si fortè tamen desperatæ salutis reparandæ rationabilis vlla occasio inueniatur, quam (vt benè mecum tua intelligit experientia) difficilè quidem in congregatione, sed multo difficilius foris poterit obtinere. Inito itaque omnium fratrum consilio, omnia quæ in eum fecisti iudicia diligenter retractare non dedigneris, quatenus humilitate eius contumacia sanetur, si vel sic videlicet adinueniri poterit quomodò adhuc semel regulariter suscipiatur. Nec timendum est in hac retractatione quòd displiceat iusto ac misericordi Deo, si misericordia superexaltatur iudicio.

Misericordiæ affectus in præteritis erga subditos.
a Ezech. 18.

Ad MONACHOS de tribus Fontibus.

Se distulisse hactenus visitationem non incuriā, sed expectatione opportunitatis.

EPISTOLA LXXI.

QVod nondum veni ad vos, non putetur incuria. Curamus quidem vos tanquam viscera nostra. Si mater potest filij vteri sui negligere curā, possum & ego forsan in suspicionem duci & argui negligentiæ. Itaque opportunitatem expectauimus & expectamus, vt cum

† v. Ep. 173. venerimus, visitatio nostra non sit sine fructu. Interim de abscessu Patris vestri non turbetur cor vestrum †. Deus vobis prouidebit alium, sicut speramus, pro eo idoneum: sed nec istum perdetis. Nam etsi translatus est, non tamen ablatus. Tamen qui vobis fuerat specialis, erit communis & nobis. Donec ergo venio, viriliter agite, & confortetur cor vestrum, & omnia vestra in charitate fiant.

Ad RAINALDVM Fusniacensem Abbatem.

Ostendit quam sit alienus a laudibus & encomiis. Iugum Christi leue esse. Studium suorum præcauium reprimit, & Patris nomen detrectat, Frater vocari contentus.

EPISTOLA LXXII.

Dilectissimo suo RAINALDO *Bernardus eius non pater aut Dominus sed frater & conseruus, quod fratri charissimo, & fideli conseruo.*

1. PRimò ne mireris si terrear dignitatis nominibus, cùm me ipsis rebus sentiam indignum, & te quidem decet vt facis, sed mihi assentire non expedit. Nam si tibi obseruandum putas illud a, *Honore inuicem præuenientes.* Et, *subiecti inuicem in timore Christi* b: si non frustrà vtrobique positum est *inuicem*, intelligis æquè & mihi æquè vtrumque congruere. Quod si cogitas tibi illam regulæ sententiam obseruandam † iuniores priores suos honorent: mihi è regione in mentem venit ex regula veritatis, *Erunt primi nouissimi, & nouissimi primi* c. Et, *Qui maior est vestrûm, fiat sicut iunior* d. Et, *Quanto maior es, tanto humilia te in omnibus* e. Et, *Principē te cōstituerunt? esto inter illos quasi vnus ex illis* f. Et, *Nō quia dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri* g. Et, *Nolite vocari ab hominibus rabbi* h. Et, *Patrem nolite vocare vobis super terram* i. Quantùm itaque tollor fauoribus, tantū his molibus premor. Vnde meritò in psalmo nō canto, sed plango: *Exaltatus autē humiliatus sum & conturbatus* k. Et, *quia eleuans allisisti me* l. Sed veriùs fortasse proferrem quod sentio, quia videlicet qui me exaltat, humiliat: & qui me humiliat, exaltat. Tu me ergo potius exaltando dejicis, & extollendo premis. Sed ne ita premas, vt opprimas. Consolantur me hæc & his similia veritatis testimonia, quæ miro modo, dum reprimunt, erigunt; dum dejiciunt, erudiunt: ita vt vnde proiectus, inde & prouectus, tota cum hilaritate decantem: *Bonum mihi Domine quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Bonū mihi lex oris tui, super millia auri & argenti* m.

a Rom. 12. c
b Ephes. 5. d
† Reg. S. Bened. cap. 63.
c Mat. 20. b
d Luc. 22. c
e Eccles. 3. c
f Eccli. 32. a
g 2. Cor. 1. d
h Matth. 23. a
i Ibidem.
k Psal. 87. b
l Psal. 101. b
Vide quis animus B. Viri inter laudes & applausus.
m Psal. 118. i

2. Et hoc miraculum agit sermo Dei viuus & efficax: hoc illud Verbum per quod facta sunt omnia, benignissimè & potentissimè operatur; hoc denique facit *iugum Christi suaue*, & *onus leue* n. Libet admirari quam leue sit onus veritatis. Num verè leue est, quod portantem non grauat, sed leuat? Quid eo leuius onere, quod non solum non onerat, sed & portat omnem cui portandum imponitur? Hoc onus potuit vterum grauidare virgineum, grauare non potuit. Hoc onus ipsa quibus se præbuit sustentandum, senis Simeonis brachia sustentabat. Hoc etiam Paulum in graui licet & corruptibili corpore positum rapiebat vsque ad tertium cœlum. Quæro in rebus si quid fortè huic exonerantı oneri simile inueniamus, occurrit mihi de pennis auium, quod vtcumque coaptē, quæ quodam videlicet singulari modo & corpulentiorem reddunt substantiam, & agiliorem. Mirum opus naturæ. Vnde grossescit materia, inde sarcina leuigatur, & quantum crescit in massa, tantum decrescit in pondere. Hoc planè in pennis Christi oneris exprimit similitudinem, quòd & ipsæ ferunt à quibus feruntur. Quid & de quadriga dicam? Hæc nimirum admota iumento sarcina quæ ab ipso moueri non poterat, auget quidem, sed portabiliorē facit. Onus oneri additur, & minus onerat. Sic & oneri grauissimo Legis accedens quadriga Euangelij, & auxit perfectionem, & difficultatē minuit: *Velociter*, ait, o, *currit sermo eius*. Sermo vtique ante notus in Iudæa tantum, nec se præ sui quidem grauedine valens vltra extendere, quippe qui & ipsius Moysi manus suo pondere prægrauatas demitteret, leuigatus per gratiam, & rotis euangelicis superpositus velociter in omnem terram exiuit, & in fines orbis terræ celerrimè peruolauit. Sed longè nimis digredior.

n Matth. 11. d
Onus Christi leue.
Similia: Quibus ostendit onus Christi non onerare sed alleuare.
o Psal. 147.

Tu itaque dilectissime, cessa tam indebitis me honoribus magis obruere quàm attollere. Alioquin cœtui te inimicantiū mihi amica licet voluntate commisces. Ipsi sunt de quibus soleo soli Deo ita conqueri in orationibus. *Et qui laudabant me, aduersum me iurabant* p. Ad quam meam querimoniam Deum audio respondentem mox & attestantem quòd verax sit: *Verè*, inquit q, *qui te beatificant, in errorē te mittunt*. Et ego: *Auertantur ergo*, inquam, *erubescentes, qui dicunt mihi, euge, euge* r. Quod tamen ne putetur in quoscumque aduersarios à me quādóque intorta maledictio vel imprecatio, exponere debeo qualiter intelligam. Precor nimirum vt quicumque existimāt de me supra id quod vident in me, aut audiunt aliquid ex me, auertantur, id est, à laudibus meis in quas ignari nimiè feruntur, resiliant & pedem retrahant. Quomodo? Quandóque videlicet cognoscentes plenius quem immoderatius laudant, & consequenter erubescentes vel errorem suum, vel amici deprehensam inutilitatem. Et hoc modo vtrumque nocentium genus, & illi scilicet qui volunt mihi mala, & me adulatoriè commendant, & hi qui licet innocenter, tamen nocent, dum beneuolè quidem, sed nimiè laudant, auertantur retrorsum, & erubescant, hoc est tam vilis & abiectus eis appareant quatenus pudeat eos talem ita laudasse, & sic desinant tam indiscrete laudare. Igitur aduersus vtrosque laudatores illis me duobus munire consueui versiculis. Contra maleuolos quidem priorem s: *Auertantur retrorsum & erubescant qui volunt mihi mala*. Contra beneuolos autem proferens sequentem t: *Auertantur statim erubescentes qui dicunt mihi, euge, euge*.

p Psal. 108. b
q Esa. 3. b
r Psal. 69. a
Vide quam non aucupetur laudes, qui oblatas adeò [illegible]tur.
s Psal. 69. a
t Ibidem.

Cum ergo, vt ad te reuertar, exemplo Apostoli tuæ religiositati non dominari u, sed congratulari tantum debeam, & iuxta verbum Domini x vnus sit pater noster in cœlis: nos autem omnes fratres simus, non immeritò *domini patrisque* celsa nomina quibus me honorandum, sed non onerandum putasti, scuto à me veritatis repuli congruentius pro his me *fratrem* nominans & conseruum, tum propter eandem hæreditatem, tum propter æquam conditionem, & ne si fortè quod Dei est, vsurpauero mihi, audiam ab ipso y: *Si ego Dominus, vbi est timor meus? Si pater, vbi est honor meus?* Et patris quidem habere me erga te affectum non nego, sed auctoritatem renuo. Nec enim te minore (vt existimo) quàm paterno complector affectu. Hæc ergo pro tituli causa. 4.

u 2. Cor. 1. d
x Matth. 23. a
Domini & patris nomina respuit, Frater vocari malens.
y Malach. 1.

Iam vero vt ad reliqua epistolæ tuæ respondeam, eandem quam tu de mei, possem & ego vicissim de tui absentia non immeritò facere querimoniam, nisi quia nostris (quod ipse non negas) & affectibus & profectibus Dei est præponenda voluntas. Alioquin quando ego te comitem mihi charissimum valdéque necessarium, quippe obedientissimum in agendis, studiosissimum in inquirendis, in conferendis vtilissimum, promptissimum in rememorandis, paterer longe fieri à me, si non esset Christus in causa? Beati si sic permanserimus vsque in finem, semper & vbique quærentes nostra quæ non sunt, sed quæ Iesu Christi. 5.

AD EVNDEM.

Rainaldum de commisso sibi prælationis munere nimis anxium & querulum, sibique molestum monet acquiescere, & officio suo intendere: Opem & solatium suis potius impendere, quam ab iis requirere.

EPISTOLA LXXIII.

PLangis, dilectissime fili R. super multis tribulationibus tuis, piisque querimoniis me quoque excitas ad plangendum. Nec enim te dolente possum non dolere, nec nisi molestus & anxius tuas molestias & anxietates audire. Verum quia hæc ipsa mala quæ te inuenisse causaris, & ego præuiderā, & tibi, si recordaris, prædixeram, puto leuius te præscita portare debere, & mihi vnde parcere potes, molestū non esse. Satis namque & plusquam satis crucior te carendo, te non videndo, te dulcissimo mihi solatio non fruendo: ita vt penè pœniteat me quòd te elongauerim à me. Et licet charitas hoc cogeret, quacumque tamen necessitate quo te non videam missum, plango te tanquam amissum. Cum ergo super hoc etiam velut quodam tuæ pusillanimitatis baculo me percellis, 1.

qui mihi debueras esse baculus sustentationis, tristitiam A
super tristitiam ingeris, & cruciatum cruciatibus addis.
Etsi mihi pium est nullas tuas angustias dissimulare: tibi
tamen durum est sic affecto cunctas indicare. Quid enim
necesse est iam satis sollicitum amplius sollicitare, & absentiâ filij saucia patris viscera grauioribus torquere doloribus? Onus meum tibi partitus sum vt filio, vt necessario, vt fideli coadiutori meo. Vide quomodò te oporteat paternam portare sarcinam. Si enim sic portas vt me non alleues, sed magis premas, tu quidem es oneratus, sed ego non sum exoneratus; Hoc autem onus animarum est, & infirmarum. Nam quæ sanæ sunt, portari non indigent: ac per hoc, nec onus sunt.

2. Quoscumque igitur de tuis inueneris tristes, pusillanimes, murmuriosos, ipsorum te patrem, ipsorum te noueris esse abbatem. Consolando, exhortando, increpando agis opus tuum, portas onus tuum, & portando sanas, quos sanando portas. Si quis vero ita sanus est, vt magis iuuet te, quàm iuuetur à te, huius te non patrem, sed parem, comitem, non abbatem agnoscas. Quid B igitur causaris te aliquorum qui tecum sunt, magis grauati consortio, quam frui solatio, cum solus omnium omnibus datus sis solatium, tanquam omnibus sanior, omnibus fortior, qui omnibus sufficias per Dei gratiam solatiari, & à nemine omnium indigeas confortari: Denique inquantum grauaris, intantum lucraris, & inquantum iuuaris, intantum tua tibi præmia minuis. Elige ergò quos eligas, an qui grauando iuuant, an qui iuuando grauant. Hi tibi promeritores, illi fraudatores meritorum existunt. Nam qui socij laboris, proculdubio & mercedis participes erunt. Sciens ergo te missum iuuare, non iuuari, illius te agnosce vicarium qui venit ministrare, non ministrari.

Nota officium prælati erga subditos.

Prælati est solatium & opem subditis præstare, non ab iis expectare.

3. Plura tibi ad tui consolationem scribere volebam, sed non fuit necessarium. Nam quid opus est verbis superfluis mortuam chartam implere, vbi viua præsens loquitur? Viso siquidem Priore, puto quòd ista tibi sufficiant, & ad eius præsentiam spiritus tuus reuixerit, ita vt iam consolationem scriptorum non requiras, cui interim licet verborum illius solatio releuari, in quo & per quem meum quoque spiritum, quem tibi in tuis literis mitti postulasti, si quo modo tamen mittere potui, missum esse non dubites: cui quippe, vt benè nosti, idem mecum consilium, eadem solet esse voluntas.

Ad Eundem.

Optauerat Bern. Rainaldum molestis abstinere querimoniis, sed quia de alienis periculis non potest esse secura charitas, imo grauiora veris metuit, mauit de rebus eius se reddi certiorem.

Epistola LXXIV.

Sperabam, charissime, aliquod me percepturum meæ pro te sollicitudinis remedium, si tua te non indicante nescirem incommoda. Vnde & in alia epistola †memini me ad te sic inter cætera scripsisse. Etsi inquam, mihi pium est nullas tuas angustias dissimulare, tibi tamen durum est sic affecto cunctas indicare. Sed ecce vnde meas mihi curas credidi leuigari, inde fateor amplius grauari me sentio. Nam ante quidem sola quæ te innotescente perceperam, aut dolebam aut metuebam. Nunc autem quid vnquam mali euenire potest, quod ego non metuam? Imò iuxta tuum Ouidium: *Quando ego non timui grauiora pericula veris?* Eo quippe suspectus omnia, quo incertus de omnibus, veram sæpe de falsis tristitiam contrahere cogor. Mens siquidem quam semel affecerit charitas, sui iuris esse non sinitur. Metuit quod nescit, dolet quod non oportet, sollicitatur plusquam voluerit, & vnde noluerit: compatitur nolens, miseretur inuita. Et quia vides, fili, nec meam meticulosam industriam, nec tuam piam prudentiam in hac parte prodesse mihi, iam, quæso, noli celare quæ circa te aguntur; ne vnde te mihi parcere putas, magis affligas. Opuscula mea quæ habes, da operam cum opportunè potueris, vt habeam.

† *Epist. præced.*

Ouidius 2. epist.

Vis & natura charitatis.

Ad Artaudum Pruliacensem † Abbatem.

Dissuadet Monasterij translationem in Hispaniam.

† *Hactenus mendosè lectum* Pultariensem. *Est autem* Pruliacum *in Diœcesi Senonensi.*

Epistola LXXV.

Qvicquid gratiæ & dilectionis sibi impendere possunt absentes amici, puto & me debere tibi: & mihi deberi à te, non solum ob consortium propositi & professionis, sed etiam ex debito nostræ inuicem pristinæ societatis. Quæ tam grata vtrique, tamque debita deuotio, quantum in vnoquoque nostrum ferueat, in nullo euidentius agnoscere seu innotescere possumus, quam si alterutrum non celemus si quid fortè de alterutro quod non deceat, audimus. Audiui autem ego de te, quòd de sancto conuentu tuo Abbatiam in Hispania constituere velis. Quod mihi nimirum in magnam admirationem venit, quid causæ videlicet sit, quid consilij, quidve vtilitatis, quòd filios tuos exulare cupis: in locum vtique tam longinquum, tanto sumptu & labore & quærendum & ædificandum; cum prope te habere possis, vbi eos colloces, iam ædificatum & benè præparatum. Nec enim (vt reor) hinc te excusare potes quòd locus ille tuus non sit; cum certissimè sciam; quòd facillimè si vis, tuus esse possit. Numquidnam Abbas dominus P. qui illum tenet, tibi requirenti negaret? Imò si velles accipere, gratissimum haberet: non quia bonus non est, sed quia sibi, vt scis, opus non est. Timendum valde tibi pariter & mihi, ne si sollicitè in operibus nostris non seruamus quod Apostolus dicit: *Nemo adolescentiam tuam contemnat*, citius quia iuuenes sumus, de leuitate notemur. Sed confido quia tu consultius ages: & locum qui vicinior & iam constructus est, eliges: quem amico quidem tenenti, nosti oneri esse, tibi autem necessarium fore.

Qui amici celat vitia, facit sua.

1. Tim 4.

Ad Eundem.

Quid agendum cum viro, qui post diuturnam in domo & habitu religioso conuersationem, ad sæculum & secundas nuptias transierat.

Epistola LXXVI.

C Vnde placuit tuæ dignationi fratrem hunc nostram paruitatem consulere; sic nos quod nobis visum fuit, noueris consilium dedisse, vt saniori non præiudicauerimus. Ne ergo rerum quas scis, superflua narratione te grauemus, hæc est summa consilij. Periculosum quidem est, & fortassis illicitũ; hominem post diutinam in domo & habitu religionis conuersationem ad seculum redisse: quique prius & adhuc priore vxore viuente ac consentiente fortissimè ac diutissimè continentiam tenuit, secundis rursus amplexibus se ineptissimè atque inhonestissimè implicuisse. Quia tamen publicè ac solemniter iuxta morem cæterorum hominum, & sine querela vel calumnia ipsum qualecunque coniugium celebratum fuit, non nobis videtur tutum, illum illam non consentientem dimittere, nisi prius episcopalis auctoritatis, vel consilio fretum, vel imperio, aut certè ecclesiastico canonicóque iudicio. Quoniam vero hoc tam grande hominis periculum ad te nimirum non minima ex parte respicere credimus (ex eo quippe quòd volentem ac flagitantem suum confirmare propositum, nimis D suscipere distulisti, occasione sumpta, diabolus in hæc eum mala præcipitauit) omnino ex charitate suademus & consulimus, vt quacumque industria, quocumque sumptu vel labore potes, miserum omnimodo satagas liberare: conueniendo scilicet aut mulierem, vt illum sponte dimittat, & continentiam promittat, aut Episcopum vt ambos vocari iubeat, & quod recto posse fieri credimus iudicio, separet.

Ad Magist. Hugonem de S. Victore.

Epistola LXXVII.

Hæc quoque Epistola hoc loco sublata, inter Tractatus † *locum meruit. Idnunc monuisse sufficiat, Caussam alibi dedimus. Porro numerus Epistol. consultò relictus est, ne citationes hactenus vsitatæ Lectorem fallerent.*

† Tom. 4. pag. 118.

Ad Suggerium Abbatem sancti Dionysij. †

† v. Notas.

Laudat Suggerium misso fastu & externo splendore ad modestiam & religiosam disciplinam curam impensam: conuersum Clericum Regis potius quam Deo ministerio deditum, qui plebes curiam, ac militiam, quam Ecclesiam & Clericatum æstimabat, acriter perstringit.

Epistol.

EPISTOLA LXXVIII.

1. EXiit sermo bonus in terram nostram, in bonum sine dubio bonis cooperaturus, ad quoscumque peruenerit. Enimuero audientes omnes qui timent Deum, quanta fecit animæ tuæ, gaudent & stupent super tanta & tam subita mutatione dexteræ Excelsi. Vbique in Domino laudatur anima tua, audiunt mansueti & lætantur; & mirantur etiam qui te non nouerunt, sed tantum audiunt qualis de quali factus es, atque in te Deum glorificant. Auget verò gaudium & miraculum pariter, quòd salutis consilium cœlitus infusum tibi, protinus tuis refundere, atque ita implere satagisti quod legitur a: *Qui audit, dicat, veni*. Et illud b: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta*. Sic strenuus in bello miles; imò sic plus ac fortis militum dux, vbi suos forte conspexerit in fugam versos, iamque hostili passim gladio trucidari; etsi se vel solum videat euadere posse; libet tamen mori magis cum illis, sine quibus viuere pudet. Proinde stat in prælio, fortiter dimicat, & inter cruentos gladios per medias acies hac illacque discurrens, voce & ense terret quantum valet aduersarios, animat suos. Vbi acrius insistere hostem, locumque grauius comperit imminere periculum; ibi adest. Occurrit ferienti, pereunti succurrit: eo quippe morti paratus pro singulis, quo desperatus de vniuersis. At verò dum paulisper retentare & retardare nititur insequentes: suos vero quos valet, erigit corruentes, reuocat fugientes; fit plerumque vt in manu forti tam gratam quam inopinatam obtineat salutem suis, hostibus confusionem. Fugant tandem quos fugiebant, superant quos penè sustinebant victores. Et qui prius periclitabatur de vita, postmodum exultant & de victoria.

a Apoc 22. d
b Matt 10 c

Strenui ducis munus.

2. Sed quid nos tam religiosum, tam forte factum secularibus comparamus, quasi exempla nobis de ipsa desint religione? An non liquido certus erat Deo pollicente Moyses, si quidem perisset populus cui præerat, se non solum pariter periturũ non esse, sed insuper & missum iri in gentem magnam? Et tamen quo affectu, quo studio, quibus pietatis visceribus irritantibus subuenit, obuiat irascenti? Denique & se obiiciens pro delinquentibus ait c: *Si dimittis, dimitte: sin autem, dele me de libro tuo quem scripsisti*. Fidelis aduocatus, qui quoniam non quærit quæ sua sunt, facilè obtinet omne quod quærit. Planè benignus, qui tanquam caput vnitum membris, genti suæ firma charitate cohærens, aut illam saluabit secum, aut non potest nisi idem cum illis subire periculum. Hieremias d quoque vinctus & ipse inseparabiliter suis, sed affectu compassionis, non contentionis assensu, præ communi exilio & seruitute contempsit natale solum, ac propriam voluntatem. Quippe cui cæteris migrantibus libere manere in patria liberum fuit; sed maluit captiuus abduci cum populo, cui se fore & in ipsa captiuitate nouerat necessarium. Paulus e eodem proculdubio spiritu optans anathema esse etiam ab ipso Christo pro fratribus, proprio experitur affectu quàm vera sit illa sententia f: *Fortis est vt mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio*. Videtis quotum vos imitatorem probaueritis? Sed addo adhuc (quem pene prætermiseram) & sanctum Dauid g, qui cernens dolensque populi stragem, Angelo percutienti festinus occurrit, & in se potius domumque patris sui diuinam transferri flagitat vltionem.

Miræ erga prox. charitatis exemplum in Moyse.
c Exo. 32. g
Et in Ieremia.
d Hier. 43. b
Item in Paulo.
e Rom. 9. a
f Cant. 8. b
Nec non in Dauide.
g 2. Reg. 24.

3. Quis hanc tibi perfectionem proponebat? Ego tanta fateor audire de te etsi desiderabam, non tamen sperabam. Quis nempe te crederet saltu (vt ita dicam) repentino summam occupare virtutum, sublimia meritorum attingere? Sed absit, vt pro nostræ fidei speive angustiis immensa Dei pietas æstimetur, qui quod vult, in quo vult operatur, accelerans opus, & alleuians onus. Quid enim? Tua certè, non & tuorum errata, sanctorum carpebat zelus: tuis, non ipsorum excessibus succensebant: solamque in personam tuam, non etiam in Abbatiam fraternum susurrium immurmurabat. Solum denique te in causam vocauerant. Tu te corrigeres, & nil residuum quod pateret calumniæ. Te, inquam, mutato, mox

Suggerii in publicum

A omnis tumultus consideret, quiesceret strepitus. Solumque ac totum erat quod nos mouebat, tuus scilicet ille habitus & apparatus cum procederes, quod paulò insolentior appareret †. Deponeres fastum, ... que mutares, & facilè omnium quiescere poterat indignatio. Cæterum tu & fecisti satis causantibus: & adiecisti quod meritò collaudemus. Quid enim iam in humanis operibus iure laudabitur: si hoc summa admiratione & laude dignissimum non habetur? Quanquam non humanum, sed diuinum profectò sit opus, tantorum simul & tam repentina immutatio. In cœlestibus magnum suscitat gaudium vnius peccatoris conuersio: quid totius congregationis? Quid & istius?

Procedentis splend. & apparatus offendiculis & obloquiis obnoxius.
† v. Notas.

4. Locus quippe ab antiquo nobilis, & regiæ dignitatis extiterat; palatii causis, regumque exercitibus deseruire solebat. Sine cunctatione & fraude sua Cæsari reddebãtur: sed non etiam Deo quæ Dei sunt, persoluebantur æquè fideliter. Quod audiuimus, non quod vidimus, loquimur, claustrũ ipsum monasterii frequenter (vt aiunt)
B stipari militibus, vrgeri negotiis, iurgiis personare, patere interdum & fœminis. Quid inter hæc cœleste, quid diuinũ, quid spirituale poterat cogitari? Nunc verò vacatur inibi Deo, studetur continentiæ, disciplinæ inuigilatur, lectionibus sanctis intenditur. Iuge quippe silentium, & ab omni strepitu secularium perpetua quies, cogit cœlestia meditari. Porrò continentiæ labor, & rigor disciplinæ psalmorũ hymnorumque dulcedine releuantur. Pudor de præteritis nouæ conuersationis temperat austeritatem. Is autem qui in præsenti per patientiam capitur bonæ conscientiæ fructus, futurorum quoque bonorum operatur desiderium, quod non frustrabitur; & spem quæ non confundit. Veruntamen timor iudicii procedit fraternæ charitatis exercitio. Charitas quippe foras mittit timorem. Tædium & acediam procul pellit sanctarum varietas obseruationum. Et hæc retexuimus ad laudem & gloriam Dei tanquam omnium auctoris; non tamen sine vestra, tanquam ipsius coadiutoris in omnibus. Potuit quidem ea ipse agere sine vobis, sed maluit
C vos operum habere consortem, vt haberet & gloriæ. Increpabat Saluator quosdam, quod orationis domum speluncam latronum facerent h. Habebit ergo sine dubio commendatum, qui è regione operam dedit vendicare sanctum à canibus, à porcis margaritam; cuius studio & industria Vulcani officina studiis videtur mancipata cœlestibus, imò sua Deo habitatio reddita, & in id potius quod ante fuit, ex Synagoga Satanæ restituta.

Abusus loci sacri & monasterii ad res & negotia secul.
Religiosorum exercitia & occupationes.
h Matt. 21. b

5. Sane non ad confusionem cuiuspiam siue improperium præterita mala retexuimus, sed vt ex comparatione veterũ, nouitatis decus gratius venustiusque appareat: quia tunc recentia iucundius bona clarescunt, cum fuerint malis comparata prioribus. Similia ex similibus innotescunt, sed ex contrariis contraria aut placent amplius, aut displicent. Iunge nigra candidis, & mutua collatione in proprio quæque colore distinctius enitescũt. Sic fœda admota pulchris, pulchriora reddũtur, magis fœda redduntur. Ne qua tamen offensionis vel cõfusionis subrepat occasio, replicamus & nos vobis illud Apostoli i: *Et hoc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati*
D *estis*. Iam nullus secularibus in domum Dei patet aditus, nullus ad sancta curiosis accessus. Nulla iam cum otiosis confabulatio permiscetur, solitus puerorum aut puellarum strepitus non auditur. Solis pueris Christi, de quibus dicitur k: *Ecce ego & pueri mei meum* locus sanctus peruius & expositus diuinis tantum laudibus ac sacris soluẽdis votis, debita solicitudine & reuerentia custoditur. Quam læta Martyres aure (quorum permaxima locum ipsum turba nobilitat) horum clamorẽ puerorũ strepitusque percipiunt, quibus & vicissim non minori vtique suæ affectionis clamore respõdent m. *Laudate pueri Dominũ: laudate nomen Domini*. Et rursum n: *Psallite Deo nostro, psallite regi nostro, psallite*.

Contraria iuxta se posita magis clarescunt.
i 1. Cor 6. c
Ex antithesi pristini & præsentis status commendas resipiscentiam Suggerii.
k Esa. 8. d
m Psal. 112. a
n Psal. 46. b

6. Dum manibus pectora, genibus pauimenta tunduntur, votis & deuotis precibus altaria cumulantur, sordẽt genæ lachrymis, gemitibus atque suspiriis mugiũt diuersoria, & pro forẽsibus causis, canticis spiritualibus sacra

A tecta resultant, nil supernis ciuibus magis spectare libet, nil Regi summo iucundius exhibetur. Quid enim aliud est quod ait o *Sacrificium laudis honorificabit me?* O si quis ... oculos apertos, quos orando Propheta p puero reuelauit: videret proculdubio quemadmodum preueniunt principes coniuncti psallentibus, in medio iuuenculatum tympanistriarum q. Videret, inquam, qua cura, quoue tripudio intersunt cantantibus, adsunt orantibus, insunt meditantibus, supersunt quiescentibus, ordinantibus & procurantibus præsunt. Agnoscunt nimirũ supernæ potestates conciues suos, & pro his qui hæreditatem capiunt salutis, solicitè congaudent, confortant, instruunt, protegunt, prouidentque omnibus omnes in omnibus. Fœlicem ego me dixerim qui adhuc viuam, ista etsi non videre, quoniam absens sum, certè vel audire. Cæterum vos fratres longè feliciores, quibus ea datum est & actitare. Porrò super omnes benedictus, quem tanti primatu boni, totius auctor boni dignatus est. De qua merito prærogatiua tibi præcipue charissime congratulamur, per quem vtique totum est quod miramur.

o Psal. 49. d
p 4 Reg. 6. c
q Psal. 67. f
Angelici spiritus se miscent psallentibus.

7. Grauaris forsitan laudibus nostris, sed non oportet. Nil quippe simile habet quod loquimur, illorum blanditiis qui dicunt bonũ malum, & malum bonum r atque ita quemcumque beatificant, in errorẽ inducunt. Blanda, sed periculosa laus, cum laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur s. Noster qualiscumque fauor de charitate procedit, & veritatis limitẽ prout sapimus, nõ excedit. Securus gloriatur, qui in Domino gloriatur, hoc est in veritate. Nos non malum bonum, sed malũ diximus quod malum erat. Verum si malis audacter cum vidimus, oblatrauimus: nunc cum ad bona ventum est, silere debemus, & non magis testimonium perhibere bono? Alioquin corrosores fuisse conuincimur, non correctores: quia mordere, quàm emendare maluimus, si bonis obmutescimus, qui in tantum reclamauimus malis. Iustus corripit in misericordia, peccator adulatur in impietate, ille vt curet, iste vt occultet quod erat curandum. Nihil tibi apud eos qui timentes Dominum glorificant, suspicandum est de oleo peccatoris, quo tuum quondam caput impinguare solebant. Laudamus te, quoniam tu facis vnde. Non nos sanè adulamur, sed in te Dei munere adimpletur quod psallis t: *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur, quia in verbo tuo supersperaui.* Et item u: *Collaudabunt multi sapientiam eius.* En tuam quam plures prædicant, sapientiam, sed qui priorem detestati sunt insipientiam.

r Esai. 5. f
s Psal. 9. d
Laus periculosa quæ.
Laudat resipiscentem, quem castigauit errantem.
Laus adulatoris non fidelis amici.
t Psal. 118. k
u Eccli 39. b

8. Volo te talium præconiis delectari, qui tam timeant palpare vitia, quàm detrectare virtutibus. Veri isti sunt laudatores, qui ita bona laudare soleant, vt lactare in malis non nouerint. Sunt enim ficti laudatores, veri autem detractores, quos scriptura commemorat dicens x: *Vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* Hi plane sunt deuitandi, iuxta consilium Sapientis dicentis y: *Fili si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis.* Habent ergo & lac & oleum peccatores, suaue quidem, sed venenosum, sed mortiferum. *Molliti sunt*, inquit z, *sermones eius*, hoc est adulatoris, *super oleum. & ipsi sunt iacula.* Habet oleũ & iustus, sed misericordiæ, sed sanctificationis, sed lætitiæ spiritualis. Habet etiam & vinum, quod animæ insolentis infundat vulneribus. Siquidem dolentis, & quem corde viderit esse contrito, oleo misericordiæ consueuit delinire tristitiam. Vbi corripit, vinum infundit, oleum, cum blanditur. Et quidem vinum absque odio, oleum sine dolo. Proinde non omnis laus, adulatio, sicut nec omnis reprehensio de animi rancore descendit. Beatus qui dicere potest a: *Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me. oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Quod vbi longe fecisti à te, dignum te probasti oleo & lacte sanctorum.

x Psal. 61. c
y Prou. 1. b
z Psal. 54. d
Sermones adulatorum molles & melles sed mortiferi.
a Psal. 140. b

9. Quærant sibi iam in paruulis Babylonis, dulces sed truces matres, quibus lac mortis emulgeant, quos blandis mulceant fauoribus, ac flammis nutriant sempiternis. Nam Ecclesiæ alumnus ex vberibus sapientiæ lactis melioris expertus dulcedinem, iam in eo cœpit crescere in salutem, iam & ex eo satiatus eructat dicens b: *Meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis.* Et hoc ad matrem. Verum item gustato ac probato quàm suauis est Dominus, vt vere patrem dulcissimum, ait ad ipsum c: *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te.* Impletum est profecto desiderium nostrum. Olim enim cum dolens cernerem tanta te auiditate de labiis adulantium, mortis escam, peccati sugere fomitem, optans tibi & gemens, intra me aiebam! Quis mihi det te fratrem meum sugentem vbera matris meæ d? Sint procul à te iam blandi ac fraudulenti lactatores, qui cum in faciem te benedicerent, probris omnium atque ludibriis exponebant, & eorum præsens *euge.* orbis tibi fabulam pariebat, imò te fabulam orbi. Si mussitant etiam nunc, dicito illis e. *Si adhuc vobis placerem: Christi seruus non essem.* Quibus in malis placuimus, æquè & in bonis placere non possumus, nisi forte mutati prius incipiant & ipsi odisse quod fuimus, B & sic demum quod sumus diligere.

b Cant. 1. a
c Psal. 30. c
d Cant. 8. a
Adulatores fraudulenti lactatores.
e Gal. 1. b

10. Duæ nostris temporibus ortæ sunt in Ecclesia nouæ & execrandæ præsumptiones, quarum vna (vt pace tua commemorem) tua est illa pristinæ conuersationis insolentia. Sed hæc auctore Deo emendata est, ipsi ad gloriã, tibi ad coronam, ad gaudium nobis, omnibus ad exemplum. Potest etiam facere Deus, vt citius & super altera consolemur. Quam sanè odiosam admodum nouitatem & vereor proferre in medium, & prætermittere grauor. Vrget quippe linguam in verba dolor, sed timor ligat. Timor, duntaxat, ne quẽ offendam, si palam fecero, quod me mouet, quoniam veritas nonnunquam odium parit. Verumtamen de huiusmodi odio, ipsam quæ parit illud, ita me audio consolantẽ. *Necesse est*, ait f, *vt veniant scandala.* Nec me, vt æstimo, tangit omninò quod sequitur: *Væ autem homini illi per quem scandalum venit.* Cũ enim carpuntur vitia, & inde scandalũ oritur, ipse sibi scandali causa est qui fecit, quod argui debeat, non ille qui arguit. Denique nec cautior sum in verbo, nec circũspectior in sensu illo qui ait: † *Melius est vt scandalum oriatur, quã* C *veritas relinquatur.* Quamquã nescio quid prosit, si quod mundus clamat, ego tacuero, omniumque passim naribus iniecto fœtore solus dissimulo pestem, nec audeo nasum contra pessimũ putorem propria munire manu.

Duæ in Eccl. detestabiles præsumptiones.
f Matth. 18. a
Scandali metu non tacenda veritas, aut dissimulanda vitia.
† S. Greg. hom. 7. in Ezech. paulo post init. S. Aug. de lib. Arbit. & de prædest. SS.

Cuius enim cor non indignatur, cuius vel clam lingua non submurmurat, Diaconum † contra Euangeliũ g Deo & Mammonæ pariter ministrantẽ, sic quippe sublimatũ honoribus ecclesiasticis, vt nec Episcopis inferior videatur: sic implicatum militaribus officiis, vt præferatur & ducibus? Rogo quid hoc est monstri, vt cum & clericus, & miles simul videri velit, neutrũ sit? Par satis vtrobique abusio, siue quòd Diaconus mensæ regiæ deputetur ministerio, siue quòd regis dapifer mysteriis altaris inseruiat. Quis sanè non miretur, imò & detestetur, vnius esse personæ, & armatum armatam ducere militiam, & alba stolaque indutum, in medio Ecclesiæ pronunciare Euangelium, tuba indicere bellum militibus, & iussa Episcopi populis intimare? Nisi fortè (quod intolerabilius est) erubescit Euangelium, de quo Vas electionis admodum D gloriatur h & confunditur videri clericus, magisque honorabile ducit putari se militem: curiam Ecclesiæ præfert, Regis mensam altari Christi, & calici Domini calicem dæmoniorum. Quod planè credibilius ex eo videtur, quia cum honores non paucos, sed quãtos nec canonicus, nisi inuiti patiuntur, teneat in Ecclesia, vnius tamen quẽ & in palatio assecutus est, magis (vt aiunt) gloriatur ex nomine, quam cæterorum quolibet appellari. Cumque sit Archidiaconus, Decanus, Præpositusque in diuersis Ecclesiis, nihil horum tamen tam eum, quam Regis delectat vocitari Dapiferum †. O noua & exosa peruersitas. Itá-ne plus decet hominis, quàm Dei famulũ nominari? ac terreni, quã cœlestis Regis dici officialem, altioris ducitur dignitatis? Qui clero militiam, forum anteponit Ecclesiæ, diuinis profectò humana, cœlestibus præferre terrena conuincitur. Ergo pulchrius est vocari Dapiferum, quàm Decanum, quàm Archidiaconum? Et quidem, sed laico, non Clerico, militi, non Diacono.

Publica peccata nil verat palam reprehendere.
11.
† v Notas.
g Matt. 6. c
Huiusmodi monstra non pauca etiam nostra fert ætas.
Diaconos mensis Principum famulari indignum.
h Rom. 1. b & 2. Tim. 1 b & alibi.
Militiam præferri Clericatui, Curiam Ecclesiæ, idque à Clerico, nimis indignum.
† v. Notas.
Iniqua clericalis dignitatis æstimatio.

ra.

Mira sed cæca ambitio, magis imis quam summis delectari, & cui funes ceciderant in præclaris, insatiabili desiderio amplexari stercora, & pro nihilo habere terram desiderabilem. Confundit penitus ordines, & vtroque officio delicatè satis abutitur: dum & hinc eum delectat pompa non militia sæcularis: & illinc quæstus, non cultus religionis. In quo quis facilè non aduertat quantum sit dedecoris, non minus vtique regno quam sacerdotio? Vt enim clericalis constat non esse dignitatis, regum stipendiis militare: sic nec regiæ maiestatis, rem fortium administrare per clericos †. Denique quisnam regum suæ vnquam militiæ clericum præfecit imbellem, & non magis quempiam fortissimum ex militibus? Quis item aliquando clericorum æquè sibi non iudicauit indignũ, laicæ cuiuscunque personæ mancipari obsequiis? ipsum certè quod gestat in capite signũ, plus regius decet fastus, quàm famulatus. Itemq; regale fastigium magis armis, quàm psalmis innititur. Sanè si alteri fortè (vt assolet) accessisset, quod detrahitur alteri, quo vel Regis videlicet humiliatio clericum amplius sublimasset, aut Clerici certè deiectio, regio contulisset honori, vt (verbi gratia, si nobilis aliqua mulier viro nubat plebejo, illa quidem minuitur ex illo, sed ex illa crescit ille) si ita, inquam, vel rex ex clerico, vel clericus ex rege proficeret: malum quod ex parte fuisset, vtcumque forsitan tolerari debuerat. Nunc autem cum vtriuslibet diminutio neutrum prouehat, sed suæ potius alterutrum plurimum detrahant dignitatis, quando nec Clericum decet Regis (vt dictum est) esse vocariue dapiferum, & nihilominus regem nisi in manu vtique fortium regni gubernacula possidere: mirum valdè quomodo vtraque potestas hoc patitur, quod vel Ecclesia non abjicit Diaconum militarem, vel curia clericum principem non contemnit.

Et regiæ & sacerdotali Dignitati indecora est militia Clericorum.
† v. Notas
Coronæ Clericalis insignia.

13. Et acrius ista & multiplicius inculcare volueram, ac fortassis debueram, nisi epistolaris breuitas supersedendũ indiceret: maximeque quia te offendere veritus sum, peperci homini: quippe quem tibi audit familiaribus iam olim amicitiis esse deuinctum. Sed nollem te habere contra veritatem amicum. Si tamen persistis, verum te amicum proba, & da operam quomodò & ipse amicus sis veritatis. Tunc demum veræ erunt amicitiæ, si veritatis fuerint fœderatæ consortio. Quòd si ille non acquieuerit tibi, tene quod tenes, hostiæque caudam iunge capiti, † ac tunicam Dei gratiâ iam polymitam cura facere & talarem: quoniam cœpisse nil proderit, si (quod absit) non perseuerare contigerit. Et hic sit epistolæ finis, vbi tu de fine boni commonitus es.

Veræ amicitiæ lex.
Hortatio ad Perseuerantiam.
† v. Notas.

Ad Abbatem Lucam †.

Fœminarum contubernio abstinendum serio monet. Et quid de Fratre in crimen lapso agendum.

† *Abbatem Montis S. Cornelij Ord. S. Bened. vti colligit Pecart ex Trithem*

Epistola LXXIX.

1. BOnum nobis de te, charissime, & bonum valdè rarum ostendisti, dum minoris te, non solum non contempseris monita: sed gratias insuper retuleris monitori: prudenter vtique non à quo, sed quod moneretis attendens. Gratias ago & ipse Deo, quòd mea præsumptio gratiam egit magis, quàm indignationem meruerit. Tenentes itaque tuæ tantæ humilitatis insigne, ampliori iam fiducia monemus quod & prius monuimus. Obsecramus per sanguinem illum qui pro animabus fusus est, ne tanti emptarum paruipendatur periculum, quod maximè ex virorum & fœminarum cohabitatione non immeritò timetur ab his, qui in schola Dei diu iam contra diaboli tentamenta luctati, propria experientiâ edocti dicere possunt cum Apostolo a. *Non enim ignoramus astutias eius*. Denique quàm non negligenter te oporteat audire non meum, sed ipsius Apostoli de hac re consilium: imò præceptum apertè clamantis b: *Fugite fornicationem*: istius nunc tam turpiter lapsi fratris (super quo & nostram dignatus es consulere paruitatem) te doceat experimentum. De quo quidem miror, quid tibi visum fuerit, me tam remotum expetere consultorem, cum propè habeas virum sapientem nostri ordinis, & tuæ præcipuè domus amatorem, Vvilhelmum scilicet Abbatem sancti Theodorici †. Sed & apud Præmonstratum non ambigo viros esse consilii: qui in rebus dubiis enodandis & prudentes ... s.

Cohabitatio disparis sexus periculosa.
a 2. Cor. 2. c
b 1. Cor. 6. d
† D. ... Ep. 386.

2. Veruntamen quia sic tibi placuit, v... placuerit, ego labia mea non prohibebo. Si frater casum suum quãtumlibet grauem, quantumlibet turpem, prior ipse confessus fuisset, & curandus foret, & non effugandus. Nunc autem quoniam tanti mali aliunde fœtor emersit, nihilominus quidem eius, si fieri potest, curationi operam dare necesse est, sed aliter. Fortassis enim non expedit, vt vlterius apud vos remorari sinatur: ne forte (quod te non immeritò quidẽ timere scripsisti) pusillus & nouellus grex huiusmodi tabe contaminetur. Nec tamen filio quantumlibet peccatori paterna omnino claudenda sunt viscera. Arbitror autem & patri pium, & filio tutum esse consilium: si quæras ei quomodò in aliqua è remotioribus Domini Norberti domibus recipiatur, vbi sub districtiori disciplina mutato loco non proposito pœnitentiam agat, donec quandoque, cum tibi visum fuerit, ad locum proprium reuocetur. Nam ad nostrum ordinem vt transeat, vestro fortassis non expedit. Et quidem quod scripsisti, illum sæpè dixisse, nostra se promissione tenere, quia eum, si cum licentia veniret, susciperemus, hoc in nostra præsentia etiam ipse negauit. Sane si tibi non placet vsquam eum quæ illorum dixi locorum mittere ad habitandum, aut te volente iste forsitan non consentit, aut cum vtrique complaceat, fortè non inueniatur qui eum recipere velit, tunc oportet vt aut vrgente necessitatis causa, quocunque ad saluandam animam suam ire voluerit, cum literis dimittatur, aut dispensante pietatis gratiâ, in suo loco retineatur: si tamen perseuerari potuerit, quomodò ibidem omnis ei occasio iterandi aut seminandi hanc turpitudinem penitus subtrahatur. Et de isto ista sufficiant.

Consilium de modo agendi cum fratre in crimen lapso.
Norbertus Ord. Præmonstr. institutor.

5. Est aliud apud vos de quo ea præsumptione qua soleo, non cunctabor dicere quod sentio. De molendino illo dico, quod Conuersi custodientes, fœminarum pati coguntur frequentiam. Si mihi creditur, vnum è tribus fiet. Aut videlicet fœminarum accessus omnimodis à molendino prohibebitur: aut molendinum cuicumque extraneo & non Conuersis custodiendum committetur: aut idem omnino molendinum relinquetur.

Ad Gvinonem Abbatem Molismensem.

Consilatur afflictum ex graui iniuria, vindictam vero misericordia temperandam.

Epistola LXXX.

QVanto tibi in hac quam audiui, tua aduersitate affectu condoleam, nouit affectuum Deus omnium cognitor, bonorum immissor. Sed rursum cum considero non per quem, sed à quo immissa sit hæc tribulatio, quantum tibi de præsenti molestia compatior, tantum de prosperitate mox futura spero congratulari: si tamen & tu consilium in perturbatione non amittendo, idipsum mecum sapias, & de manu Domini mala sicut & bona cum sancto Iob a æquanimiter suscipias, imò exemplo sancti Dauid b, non tam his etsi seruis tuis pro tantis malis indignari, quàm sub potenti manu Dei (qui proculdubio illos misit ad malefaciendum tibi) humiliari te oportere scias. Verum quia & ad te constat pertinere correctionem illorum, vtpote seruorum Ecclesiæ tibi commissæ, dignum est vt pro tam nefaria præsumptione serui nequam corripiantur, ac de rebus eorum damnum monasterij aliqua ex parte recompensetur. Sed ne tuam magis in hoc vlcisci iniuriam, quàm illorum ferire culpam videaris, rogo, rogansque consulo, ne tam quod illi digni sunt, penses, vt quod tibi dignum est non consideres: vt videlicet misericordia iudicio superexaltetur, & in tuâ modestia Deus glorificetur. Porro illum filium tuum, mihi quoque propter te & propter seipsum satis charum ore tuo, & nostro spiritu commonemus, vt non carenus sua etsi iusta indignatione debrietur, quatenus dominici illius præcepti obliuiscatur: quo percutienti vnam maxillam, præbere iubemur & alteram c.

a Iob 2. c
b 2. Reg. 16. b
Mala pœnæ tãquam authore Deo immissa æquanimiter suscipienda.
Vtile monitum de iniuriis rectè vlciscendis.
c Math. 5. f

Ad GERARDVM Abbatem Pultariensem †.

Purgat ... iniquam criminationem.

EPISTOLA LXXXI.

SCripsisse me aliquid ad Comitem Niuernensem in tuæ personæ accusationem, nec recordor, nec verum est. Cæterum si pro Ecclesia tua ad eundem Principem literas misi, hoc non aduersum te, sed pro te egisse me arbitror. Siquidem audieram ipsum tuo & assensu & consilio proposuisse venire ad visitandum vos; ad probandum de tantis malis quæ de domo vestra diuulgabantur, an vera essent, aut cuius culpâ essent: vt quod fortè sinistrum reperiret, ibidem eius & studio & solicitudine corrigeretur. Cuius tam iustum & tam pium propositum si hortatu nostro roborare curaui; cur te inde læsum iure conqueraris, non video. Puto enim me rectè fecisse si de domo Dei, zelum Dei habens, eius prouidentiam qui emendaturus erat, commonui. Quod autem ex auctoritate Scripturæ arguis me peccasse, quasi qui prius te non corripuerim: scito me nullam de persona tua querelam habere: sed solum vt pax fiat in Ecclesia tua, ex charitate procurare. Denique ipsius rei veritatem plenius cognosces: si ad nos causam ipsam (vt dicis) attuleris. Poteris autem hic me inuenire quacumque instantis hebdomadæ die libuerit.

Ad ABBATEM † sancti Ioannis Carnotensis. († Stephani. v. NOTAS.)

Abdicationem curæ pastoralis & peregrinationem Hierosol. dissuadet: rem esse scandalis obnoxiam, adeoque rationi & charitati contrariam.

EPISTOLA LXXXII.

1. ADe de quibus nostram curasti consulere paruitatem, primum quidem non respondere statueram, non quòd dubitauerim quid respondere deberem, sed quia viro consilij consilium dare, aut præsumptuosum iudicabam, aut superfluum. Cæterum cogitans quod plerisque imò cunctis penè contingere sapientibus solet, in rebus videlicet dubiis plus alieno se, quam proprio credere iudicio: & qui aliorum facilè ambigua quæque elucidant, in suis consueuerunt scrupulosius hesitare: statutum non (vt arbitror) irrationabiliter frango, sed simpliciter pādo quod visum est mihi, nō præiudicās sanius sapiēti. (Sapiens in dubiis plus alieno quam proprio fidit iudicio.) Significasti mihi (nisi fallor) per virū religiosum Vrium Abbatē sancti Dionysij, † (v. NOTAS.) suggeri tibi à cogitationibus tuis deserere patriam, domumque cui Deo auctore præes, & pergere Hierosolymam, vacare deinceps Deo, viuere tibi. Et quidem tendenti ad perfectionem, patriam relinquere fortassis expediat, dicēte Deo a: *Exi de terra tua & de cognatione tua.* (a Gene 12.a) Sed qua ratione curam tibi creditam animarum exponere debeas, omnino nō video. Quid enim? Blanditur depositæ sarcinæ libertas? Sed charitas nō quærit quæ sua sunt. Fortè quietis prouocat & otij gustus suauior? Sed euacuatur dispēdio pacis. Libenter carebo quantolibet etiam spirituali quæstu qui non possit acquiri nisi cum scandalo. (Lucrum cū scādalo merum dispendium.) Vbi enim scandalum, ibi proculdubio charitatis est detrimentum. Vbi autem diminutio charitatis, miror quod vel quale possit spiritualis exercitij sperari lucrum. Denique si propriam quisque quietem communi prætulerit vtilitati, quis iam veraciter dicere poterit b: *Mihi viuere Christus est, & mori lucrum?* (b Philip. 1.c) Vbi erit quod iterum dicit Apostolus c: *Nemo sibi viuit, & nemo sibi moritur?* (c Rom. 14.b) Et d, *non quod mihi vtile est sed quod multis?* (d 1 Cor. 10.) Et e, *vt qui viuit, nō iam sibi viuat, sed ei qui pro omnibus mortuus est?* (e 2. Cor. 5.c)

2. Sed dicis: Vnde ergo mihi tantum desiderium, si ex Deo non est? Pace tua dixerim quod sentio: Aquæ furtiuæ dulciores sunt f, (f Prou 9.d) & huiuscemodi omni (vt ita loquar) absinthio amariorem dulcedinem ab angelo Satanæ sub prætextu angeli lucis, sitienti cordi tuo infundi non dubitat quisquis eius astutias non ignorat. Et tenera quis alius possit scandalorum esse suggestor, dissidij auctor, turbator vnitatis & pacis, nisi veritatis aduersarius, charitatis æmulus, hostis antiquus generis nostri, & inimicus crucis Christi diabolus? (Scandalorū auctor Diabolus.) Siquidem is cuius inuidiâ mors intrauit in orbem terrarum, etiam nunc bonis quæ se facere videt, inuidet, & cum sit mendax ab initio, mentitur & nunc, meliora pollicens quæ non videt. Quando namque veritas fidelissimæ illi sententiæ obuiaret g: *Alligatus es vxori, noli quærere solutionem?* (g 1 Cor. 7.e) Aut quando charitas scandalum suaderet, quæ ad omnium scandala vri se perhibet h? (h 2. Cor. 11.e) Ille ergo, inquam, ille nequissimus & charitati per liuorem, & per mendacium veritati contrarius, falsum mel cum vero felle permiscens, dum promittit dubia pro certis, immittit etiam vera pro falsis, non vt conferat quod frustra speras, sed vt auferat quod fructuosè tenes. (Notanda cautio cōtra fraudes & artes Dæmonis.) Circuit & quærit qualiter ouibus curam pastoris subripiat, dum non erit qui eripiat: & nihilominus pastorem illi horrendo maledicto subiiciat. *Væ illi per quem scandalum venit* i. (i Matt. 18.a) Sed confido de sapientia tibi à Deo data, quòd nullis maligni versutiis abduci vel seduci poteris, spe incerti boni certum inire malum, & æquè certum deserere bonum.

Ad SIMONEM Abbatem sancti Nicolai.

Eum in persecutione solatur. Pios conatus non semper optato: habere successus. Prælato arctioris disciplinæ studioso quid agendum cum subditis.

EPISTOLA LXXXIII

1. PErsecutionem quam propter iustitiam pateris, per literas tuas non sine compassione cognoscentes, licet Christi consolatio de promissione regni tibi sufficiat, tamen nos quod nostrum est, & consolationem quam possumus, & consilium quod intelligimus sanum, fideliter exhibemus. Quis enim sine anxietate videat Petrum de mediis fluctibus brachia tendentem? sine dolore audiat columbam Christi non cantantem sed gementem, tanquam quæ dicat: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena* a? (a Psal. 136.a) Quis inquam, sine lachrymis lachrymas ipsius Christi de limo profundi etiam nunc leuantis oculos suos in montes, vnde veniat auxilium sibi, respiciat? Veruntamen nos ad quos pro humilitate sua respicere te dicis, montes non sumus, sed & ipsi de conualle lachrymarum laboriosis conatibus enitentes aduersus renitentis inimici insidias, ac mundialis malitiæ violentiam, tecum clamamus b: *Auxilium nostrum à Domino qui fecit cælum & terram.* (b Psal. 120.a)

2. Omnes quippe, qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patiuntur c. (c 2 Tim. 3.e) Ita vt cum eis nunquam desit pie viuere, non semper tamen adsit & perficere pro bona voluntate. Sicut enim impiorum est piis bonorum propositis assidue reluctari, sic contra pietatem non est, propter multitudinem aduersantium, quamuis iusta & sancta desideria paucorum, plerumque non perfici. (Piis conatibus non semper optatus respōdet euentus.) Sic Aaron sceleratis tumultuantis populi contra voluntatem suam clamoribus cessit d. (d Exo. 32.a) Sic Samuēl eidem populo inordinate regem petenti, inuitus Saulem inunxit e. (e 1 Reg. 10.d) Sic Dauid cum vellet Deo construere templum, propter infestantium tamen bella inimicorum, quia vir bellicosus erat, prohibitus est facere quod sanctè proposuit f. (f 2. Reg. 7.a) Simili forma tibi, Pater venerande, consulimus, vt tamen sapientiorum consilio non præiudicemus, quatenus ad tempus propositi tui tibique consentientium rigorem sic temperes, vt infirmorum salutem non negligas. Inuitandi quippe sunt ad arctiorem vitam, non cogendi, quibus vtique semel in ordine illo Cluniacensi præesse consensisti. (Consilium pro arctioris disciplinæ cupidis, tam Prælato quam subditis.) Illis autem qui altius viuere desiderant, aut condescendere imbecillioribus ex charitate (quantum sine peccato possunt) suadendum est, aut ibidem tenere quod cupiunt permittendum, si absque vtrarumque partium scandalo fieri potest, aut certè de congregatione liberos dimitti, fratribusque aliis secundum eorum propositum viuentibus sociari oportet.

Ad EVNDEM.

Monachum erraneum remittit, sed reducem lenius & mitius tractari suadet.

EPISTOLA LXXXIV.

1. PRouidè (vt videtis) & non frustra erronea ouicula vestra contra morem nostrum à nobis, non nobis, sed sibi & vobis detenta est, cum tali circumuentione imò vtili subuentione & fratri pro arctioris vitæ desiderio, & pro fratris reditu vestræ tandem nihilominus voluntati satisfactum sit. Hæc autem dico non vt no-

A ftram erga vos in hoc velim commendare beneuolentiam, quam per quicquid facere possum, vix sufficerem sicut est, demonstrare: sed vt certum habeatis, quod ahre vobis dixisse me memini, quia sæpe inquietos animos, quibus sua in qua sunt, vita non sufficit, districtior experta compescit.

2. Consilium nostrum super ipso fratre reconciliato velle vos scripsistis audire: sed oon putaui necesse fore, eum paratus veniat non suam, vt solet, à vobis extorquere, sed vestræ, vt decet, in omnibus volútati acquiescere. Difficultatem ingressus, quam valdè timet, pro ipso & cum ipso supplicamus piè temperari, & aliquantò mitius cum eo agi, quam cum cęteris solet fugitiuis. In similibus enim factis causa dissimilis simile recusat iudicium. Multum qoippè differunt à se, qui timore aut odio religionis de monasterio fugit, & qui eiusdem amore & desiderio transit ad aliud.

Similia facta, sed dissimili caussa, non debent similiter iudicari.
v. Notas

† al. Guilielmum.

Ad Vvillelmvm † Abbatem S. Theodorici.

Epistola.

B *Rogatus à Vvillelmo Abb. scribere aliquid aduersus glíscentem inter Cluniacenses & Cistercienses simultatem ac æmulationem, respondet ægrè se huiusmodi scriptionibus occupari, vtpote studio deuotionis parum congruentibus.*

Sed habes, Lector hanc Epist. Tom. IV. † vbi loco Præfationis Apologiæ ad hunc ipsum Vvilhel. Abb. præmittitur, vnde & hic omittitur. Nec enim est, cur vtrobique legatur.

† Tom. 4. pag. 33.

Ad Evnoem.

Suauiter perstringit Guillelmum, querentem sibi à Bernardo paribus amoris officiis non responderi. Cordis & Amoris testem ac iudicem esse Deum, adeoque iudicium hoc non benè vsurpari ab homine.

Epistola LXXXV.

1. Si nemo scit quæ sunt in homine nisi spiritus hominis qui in ipso est: si sola in facie videt homo, quia solus Deus intuetur cor: miror, nec satis mirari possum, quomodò, quaue ratione tuam atque meam adinuicem dilectionem pensare vel distinguere potuisti, quatenus non solum de proprio, sed & de alieno sententiam corde proferres. Error siquidem est humanæ mentis, non modò bonum putare malum, & malum bonum, aut verum falsum, & econuersò: sed etiam certa recipere prò dubiis, dubia pro certis. Fortè verum est quod dicis, minus scilicet à me amari te, quam me diligis: sed certè C certus sum, certum oon esse tibi. Quomodo ergò pro certo affirmas, de quo certum est, quia certus minime sis? Mirum. Paulus se suo iudicio noo credit: *sed neque* inquiens a*meipsum iudico*. Petrus luget suam qua se fefellerat præsumptionem cum de suo loqueretur dicens b: *Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Discipuli de proditioe Domioi, nec in suis fidentes cóscientiis, singuli respondebant c: *Nunquid ego sum Domine?* Dauid suam de se ignorantiam fatetur orans & clamans: *Et ignorantias meas ne memineris* d.

1. Cor. 2. c
a 1. Cor. 4. a
b Matt. 26. d
c Ibidem.
d Psal. 24. b
2.

Tu verò nescio qua fiducia, non solum de tuo; sed & de meo corde tam apertè declamas. Vt plus amans, inquiens, minus diligar? Hæc quippe sunt verba tua, quæ nollem fuisse tua, quia nescio si sunt vera. Sed & tu si scis; vnde scis? Vnde, inquam, probasti magis nos à te diligi, quàm te à nobis? An ex hoc quod in tuis literis subD iunxisti, quia videlicet qui vadunt & veniunt per te de nostris, nullum tibi à nobis deferunt monimentum gratiæ vel amoris? Quod verò monimentum, quod amoris experimentum à nobis requiris? Nunquid fortè scrupulum mouet tibi, quòd ad plura iam tua ad nos scripta, necdum vel semel rescripsi? Sed quando ego maturitatem sapientiæ tuæ delectari posse putarem scriptitationibus imperitiæ meæ? Sciebam enim qui dixit e: *Filioli non diligamus verbo neque lingua sed opere & veritate.* Quando vero vnquam opere meo opus tibi fuit & defuit? O scrutans renes & corda Deus, qui vnus sol iustitiæ diuersa seruorum tuorum corda diuersis gratiis velut radiis illustras, quod diligam illum ex dono tuo, & suo merito, tu scis, & ego sentio. Quatenus autem diligam, tu scis, ego nescio. Tu, inquam, Domine qui dedisti, scis quantum dedisti vel illi me, vel mihi illum amare. Et quomodò aliquis nostrum cui tu non dixisti,

e 1. Cor 3. c
Apostrophe ad Deum cordis & amoris testē ac ponderatorem.

A audet dicere: Plus amans, minus diligor: nisi fortè qui iam in lumine tuo videat lum[illegible] id est, in lumine tuæ veritatis agnoscat quantum ardeat [illegible]

3. Ego autem Domine interim contentus viuere in lumine tuo tenebras meas, quoadusque visites sedentem in tenebris & vmbra mortis, & per te reuelentur cogitationes cordium, & manifesta fiant abscondita tenebrarum, fugarisque tenebris iam non videatur in lumine tuo nisi lumen: sentio quidem de munere tuo quòd eum diligam: sed necdum video in lumine tuo si vel satis diligam. Neque enim scio si iam peruenerim ad illam, qua nemo maiorem habet dilectionem, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Nam quis gloriabitur castú se habere cor, nedum perfectum? O Domine qui illuminas lucernam meam, qua iam video & horreo tenebras meas: Deus meus illumina ipsas tenebras meas, vt videã & gaudeam ordinatam in me charitatem, sciens & diligens quæ diligenda sunt; & quantum, & ad quid diligenda sunt; me quoque nolens diligi nisi in te, & quantum diligendus sum. Væ etenim mihi, si quod valde vereor, aut ego plus ab illo quàm merui, aut ille à me mi-B nus quàm dignus sit, diligatur. Veruntamen si meliores magis diligendi sunt, sunt autem meliores, qui magis diligunt; qoid aliud dixerim quam illum plus me diligere, quem meliorem esse non dubito: me verò minus illum quàm debeo, quia minus valeo?

Regula dilectionis.

4. Sed quanto in te (tibi Pater dico) maior est charitas, tanto minus contemnenda est à te nostra possibilitas: quia etsi plus diligis quoniam plus vales, non tamen plus diligis quam vales. Nos autem etsi minus diligimus quam debemus, diligimus tamé quantum valemus. Tantum autem valemus, quãtum accepimus. Trahe nos post te, vt te apprehendamus, & tecum amplius accipiamus, vnde largius diligamus. Quid ergo tu alteris nos apprehendere, & quereris non posse, quos apprehendisti, si attendisti, & adhuc facere poteris, cum volueris, quales quidẽ sumus, non quales sperabas? Nescio quippe quid aliud intueris in nobis, quod non habemus: & sequeris pro nobis quod non sumus. Ideoque non consequeris quia non sufficimus: & vt denique in epistola tua iustè causaris, Deus tibi in oobis, non nos deficimus. Nunc verò si talia placent qualia modo nugatus sum, C mandato, & adiiciam, vt cum obediero, pręsumptionis non timeam notam. Præfariunculam † quam tibi mitti iussisti, non habui modo ad manum. Neque enim adhuc dictaueram, quia nec necessarium esse putabam. Quicquid vel tibi vel amicis tuis rectè vis, qui dedit velle, det & perficere pro bona voluntate, omni mihi amicitiæ cultu colende pie ac reuerendissime Pater.

† Fortè illam qua præfigitur Apologia ad hunc ipsũ Guilel. de qua sup. & Tom. 4.

Ad Evnoem.

Monachum fugitiuum durè increpatum & increpandum remittit. Ipsi v. Guilelmo mutationem aut vitam priuatam meditanti, perseuerare suadet.

Epistola LXXXVI.

Frater B. de Claraualle, suo illi quod suo.

1. Hanc mihi tu salutationis formulam tradidisti, scribendo, *suus ille quod suus*. Accipe quod tuum est, & D agnosce vsurpationem vnanimitatis esse indicium; & cum quo est mihi commune verbum, animum oon distare. Iam ad tuas literas breuiter pro tempore respondendum est. Quæ cum mihi in manus venerunt, natalis Dominæ nostræ dies festus illuxerat, cuius me totum iure sibi deuotio vendicans; nihil aliud cogitare sinebat. Sed & nuncius repedare festinans, vix vsque in crastinũ, vt hęc iam festo exoccupatus qualiacũque rescriberem, expectauit. Fugitiuum itaque fratrem durè à me, vtpote durum corde, increpatum, nihil melius interim potui, quàm ad locum remittere vnde fugerat. Quippe quem iuxta nostras consuetudines domi absque consensu Abbatis sui retinere non debui. Oportet autem & à te eum similiter asperè increpari, & ad humilem prouocari satisfactionem, deinde tuis conforrari literis, ad Abbatem pro eo directis.

Nota quã fuerit eximius cultor Virg. Deiparæ, cuius festa tanta religione peragit.

2. De infirmitate nostra nihil certius modo sciscitanti

tibi iodicare possum, nisi quòd infirmus & fui, & sum: nec minus solit... multum plus. Quod verò non misi quem missuri ...xam, cauta est, plus me animarum scan... vnius corporis periculum timuisse. Iam ne quid horum de quibus mãdasti, omninò prætermittam, venio etiam ad te. Velle te audire scripsisti, quid te ego (tanquam qui omnia tua notim) facere velim †. Sed hoc (nisi fallor) si modò dicerem, nec tu posses, nec ego consulerem. Volo enim & ipse, quod te velle de te iam olim non latet me †. Cæterum mea atque tua æquè, vt æquũ est, voluntate postposita, magis quod velle Deum de te puto, & mihi vt tibi suadeam, tutum duco: & tibi si persuadeam, non incommodum. Tene itáque meo consilio quod tenes, mane in quo es, & stude prodesse quibus præes: nec præesse refuge, dum prodesse potes: quia, væ quidem tibi si præes, & non prodes: sed væ grauius, si quia præesse metuis, prodesse refugis.

† v. Notas.

† Cupiebat nimirum abdicata Abbatis dignitate, transire ad Cistert. & viuere vitam priuatam. Sed de his in annot. plura.

Ad Ogerivm Canonicum regularem †.

† v. Notas. *Improbat abdicationem curæ Pastoralis, etsi pia quietis amore factam. Instruit nihilominus quomodo deinceps priuatus in Cœnobio viuere debeat.*

Epistola LXXXVII.

Totis visceribus charitatis amplectendo, fratri Ogario *canonico. frater B. monachus, sed peccator, digne Deo conuersari vsque in finem.*

1. Si tibi ad tuas literas tardius videor rescripsisse, noueris potius opportunitatem nũcij defuisse. Quas enim nunc primum legis, iamdudum crede dictatas. Sed vt dixi, propter latoris inopiã tardaui mittere, quod scribere nõ tardaui. Legi itaque in tuis literis te illam quam grauiter ferebas, curæ pastoralis sarcinam deposuisse, licentia siquidem ab Episcopo vix impetrata, imò extorta tua importunitate. Et hoc non aliter, nisi vt in eius episcopatu quocũmque alibi manẽs ab eius subjectione nõ recederes. Tu verò cum tibi hoc nõ placeret. Archiepiscopum adiens, & ab ipso tanquam superiori auctoritate securitatẽ accipiens, ad priorem locum, & ad tuũ Abbatem reuersus es. Vbi qualiter post hæc viuere debeas, à me doceri flagitas, egregio vtique doctore, & magistro incõparabili. qui cũ cepero docere quod nescio, vel tunc incipiet sciri quàm nihil scio. Itâne lanam quærit ouis à capra: aquam molendinum à furno: verbum sapiens à stulto? Præterea per totam seriem literarum attollens me supra me, multum de me laudabilia intermisces. Quorum, quia ipse mihi conscius non sum; & tuæ hæc beneuolentiæ ascribo, & ignosco ignorantiæ. Tu enim vides in facie: Deus in corde. Sub cuius tremendo aspectu si sollicitè me circumspicio, certum est, quòd eo ipse mihi notior sum quàm tibi, quo propinquior. Ideoque magis credo mihi de me videnti me, quàm tibi opinanti de me, quod non vides in me. Quod si quid fortè à me audisti quod possit prodesse tibi, gratias Deo age, in cuius manu sunt & nos & sermones nostri.

Laudes refugit.

2. Satisfacis etiam mihi pro eo, quòd consilium meum non tenueris, confortantis te & monentis animo non frangi, pusillanimitate non vinci, sed portare patienter onus impositum, quod semel susceptum deponere non licebat. De qua re ipse mihi sicut postulas, satisfacio pro te. Agnoscens siquidem sapientiæ meæ siccitatem, imò insipientiæ meæ semper suspectam habens temeritatem, cum non fit quod fieri laudo, nec audeo, nec debeo indignari, desiderans quemque consultius agere, quàm à me acceperit. Quotiens verò mea sententia eligitur ac tenetur, graui, fateor, onere me premi sentio, rei finem semper pauidus & nunquam securus expectans. Videris tu tamen, si consultè meum de hac re consilium mutaueris †. Viderint hi quorum fauori, si quorum tamen, fuper hoc fretus es consilio, an rationabiliter egeris. Viderint, inquam, si liceat Christiano iniunctam sibi dimittere obedientiam ante mortem, cum Christus factus sit obediens Patri vsque ad mortem. Etiam, inquis, per licẽtiam; nam quæsiui eã ab Episcopo, & accepi. Bene, licentiam quidem quæsisti, sed quomodò non licebat, ac per hoc non accepisti, sed extorsisti. Extorta autem seu coacta licentia, licentia non est, sed violentia. Quod ergò tua importunitate victus Episcopus fecit inuitus, non fuit absoluere, sed abrumpere.

Consilium datum & acceptatũ angit consultorem ob metum euẽtus incerti.
† v. Notas.

Extorta licentia est violentia.

3. Congratulor quidem tibi quòd sis exoneratus: sed vereor ne Deus à te, quantum in te est, exhonoratus sit, cuius procul dubio ordinationi resistis, dum promotus ab illo tu te dejicis. Quod si excusans paupertatis prætendis necessitatem, necessitas parit coronam. Si difficultatem, si impossibilitatem, omnia possibilia sunt credenti. Sed respõde, quod verius est, quia scilicet placuit tibi magis quies tua, quàm vtilitas aliena. Nec mirum: Placet fateor & mihi quòd hæc quies placeat tibi, si tamen non nimis. Quodcũmque autem bonum ita placet, vt si rectè fieri non possit, placeat tamen fieri eo etiam modo quo fas non est, nimis est: ac per hoc iam quia benè non fit, non est bonum. Scriptum est enim [a]. *Si rectè offers, & non rectè diuidis, peccasti* †. Aut ergo oportuit te gregem Dominicum minimè seruandum suscipere; aut susceptum nequaquam relinquere, iuxta illud [b]. *Alligatus es vxori; noli quærere solutionem.*

Amore quietis curam pastoralem deponi improbat.

a Gen. 4. Ita legunt LXX. Item Ambros. August. Eucher. Gregor. &c.
† v Notas.
b 1. Cor. 7. a

4. Sed ad quid nitor his ratiocinationibus? Nunquid suadeo tibi redire ad onus regiminis, cum iam non pateat locus recuperationis? Aut desperare te intẽdo: quasi qui te tali ligaueris culpa, quam iam soluere non possis? Absit. Sed tantum nolo te illud tanquam nullũ vel paruum malum negligere; imò semper timere; semper pœnitere; semper securum non esse: sicut scriptum est [c]: *Beatus homo qui semper est pauidus.* Vides certe quem timorem tibi incutere nitor, non qui tibi sit laqueus desperationis, sed qui spem acquirat beatitudinis. Est siquidẽ timor inutilis, tristis, crudelis, qui veniam quia nõ quærit, non consequitur. Est & timor pius, humilis, fructuosus, qui cuilibet quantumlibet peccatori facile misericordiam promeretur. Talis timor generat, nutrit, & seruat humilitatem, sed mansuetudinem, sed patientiam, sed longanimitatem. Quem non delectat tam inclyta proles? Alterius verò misera soboles est pertinacia, immoderata tristitia, rancor, horror, contemptus & desperatio. Non hoc ergo, qui desperationem, sed illo qui generat spem, timens ne non timeres, vel parum timeres, tuam tibi culpam sic rememorandam esse putaui.

c Prou. 2. 8

Timor duplex: vtriusque effectus: Alter spem, alter desperationem generat.

5. Est etiam adhuc, quo magis timeo tibi, ne forte sicut de quibusdam scriptum est [d], quod *lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis:* tu quoque deceptus, non solum hoc putes culpam non esse, sed insuper (quod absit) in corde tuo glorieris, te magnum aliquid, & quod à paucis solet fieri, fecisse: dum qui emancipatus etiam aliis præeras, contemnens prælationem rursus subdi prælato malueris. Falsa humilitas veram inducens superbiam in cor talia cogitantis. Quid námque superbius quàm spontaneæ & tanquam liberæ ascribere voluntati, quod vel cogit necessitatis vis, vel pusillanimitatis infirmitas? Quod si nec labore victus, nec necessitate compulsus, sed volens hoc fecisti, nihil hoc quoque superbius. Dei quippe consilio tuum prætulisti, magis eligens tibi quiescere, quàm eius operi deseruire, ad quod te ipse assumpserat. Si ergo vnde Deum contempsisti, inde ad maiorem eius gloriaris contemptum, non est bona gloriatio tua. Sed caue gloriationem, tolle & securitatem, quatenus vtiliter semper solicitus sis, semper humiliter pauidus, non illo scilicet timore, qui sicut iam dixi, prouocat iram, sed illo qui mitigat.

d Prou. 2. 8. c

Ex ipsa quoque Humilitate nascitur sæpe superbia.

6. Qui horribilis timor si quando terrendo tuum pulsauerit animum, tacitè suggerens tuum obsequiũ Deo esse non posse acceptum, & quòd tua sit infructuosa pœnitentia, quia videlicet vnde Deus à te offensus est, per te emendari non potest, ne ad momẽtum quidem recipias, sed fidenter responde & dic: Male quidẽ egi, sed factum est, & iã non potest non fieri. Quis scit si hoc mihi Deus expedire prouiderit, & de malo meo ipse qui est bonus, bonum mihi operari voluerit? Malum ergo puniat quod ego feci, bonũ autẽ maneat quod ipse prouidit. Nostris quippe inordinatis seu voluntatibus, seu actionibus nouit bonitas Dei vti semper quidem rectè in sui ordinis pulchritudinem: sæpe etiam piè in nostram vtilitatem. O clementissima circa filios Adam diuinæ pietatis recor-

Deus malis vti nouit in bonum.

dario, quæ sua non desinit largiri beneficia, non solum vbi nullum inuenit meritum, sed plerumque etiam vbi totum videt contrarium. Sed ad te redeamus. Secundum ergo duos timores qui supra distincti sunt, volo te timere & non timere, præsumere & non præsumere. Timere, vt pœniteas: non timere, vt præsumas. Porrò præsumere, ne diffidas: non præsumere, ne torpescas

7\. Agnosce, frater, quantum de te confisus sum, qui te tam acriter increpare, tuum factum nec mihi satis probatum tam audacter diiudicare non dubitauerim, cum id forsitan rationabilius à te actum fuerit, quàm mihi hucusque notum sit. Neque enim tu in tuis literis fortasse rationes illas quibus excusari posset hoc factum, ponere voluisti, vel propter tuam humilitatem, vel propter literarum breuitatem. De te ergo quam plenè non noui, suspensam relinquens sententiam, vnum quod fecisti irretractabiliter laudo, quod videlicet deposito iugo regiminis, sine iugo tamen esse noluisti, sed amicam repetens disciplinam, de magistro fieri denuò discipulus non erubuisti. Nam cum pastorali vinculo solutus posses tui remanere iuris (siquidem promotio Abbatis †, emancipatio filij est) tu tamen hac potestate tui non vtens, sicut aliis dominari renueras, sic tibi quoque præesse timuisti: quique vt magister esses aliorum, minus te iudicabas idoneum, nec te quidem tibi credens, tuus fieri discipulus contempsisti. Et meritò, quia qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit. Et quidem quid alij de se sentiant, ignoro. ego de me expertus sum quod dico: & facilius imperare, & securius possum præesse aliis multis, quàm soli mihi. Prudens ergò humilitas, humilisque prudentia fuit; quòd nequaquam credens ad salutem te posse sufficere tibi, alieno potius arbitrio deinceps viuere proposuisti.

[Margin: † v. Notas. — Difficile & periculosum sibi ipsi præesse. — *Quo se sibi Magistrum constituit, Stulto se discipulum subdit.* — v. Not.]

8\. Laudo etiam quòd non nouum vel magistrum, vel locum requisisti, sed ad claustrum de quo exieras, & ad patrem sub quo profeceras, familiariter redisti. Rectius quippe fuit vt domus quæ te nutrierat, sed pro fraterna charitate dimiserat, exoccupatum reciperet, quam de eius desolatione aliena gauderet. Quod tamen in hoc Episcopi licentiam non habueris, nolo vt negligenter ducas, sed aut per te, aut per mediam personam quantum in te est, satisfacere non differas. Post hæc cõuersare simpliciter inter fratres, deuotus Deo, magistro subditus, senioribus obediens, iunioribus contemperans, Angelis placens, verbo vtilis, humilis corde, mansuetus ad omnes. Caue autẽ ne quia olim in honore positus fuisti etiam nunc te putes præ cæteris honorandum; sed magis humilem omnibus exhibeas tanquam de cæteris vnum. Nec enim dignum est, vt inde exigas honorem, vnde refugis laborem.

9\. Potest hinc etiam nasci aliud periculum, ad quod te præmonitum & præmunitum esse volo. Nam sicut omnes ita mutabiles sumus, vt plerumque quod heri volebamus, hodie recusemus: & quod hodie nolumus, cras desideremus: sic quandoque diabolo suggerente poterit contingere, vt ex memoria relicti honoris tuum animum pulset cupiditas, ita vt omnia quæ viriliter contempsisti, pueriliter desiderare incipias. Dulcescent animo quæ prius amara fuerunt, sublimitas loci, domus cura, rerum dispensatio, obsequia famulorum, libertas tui, potestas in alios, intantum vt prope reliquisse te pœniteat quod prius tenere grauabat. Cui pessimæ tentationi, si vel ad horam (quod absit) assensum præbueris, non mediocre damnum incurres tuæ conuersationis.

[Margin: Præmonit eum aduersus imminentem tentationem.]

10\. En tota illius elegantissimi & eloquentissimi doctoris sapientia, à quo doceri de tam longinquo postulasti. En illud expectatum ac desideratum eulogium, quod audire tantopere studuisti. Hæc summa nostræ eruditionis. An adhuc aliquid magnum expectas? Totum audisti. Quid amplius requiris? Exhaustus est fons, & tu quæris aquam in sicco? Exemplo illius euangelicæ Viduæ e, de paupertate mea totum quod habui misi. Quid verecundaris? Quid vultum dimittis? Tu me coëgisti, sermonem quæsisti: sermonem habes. Sermonem, inquam, habes iam satis longum, sed mutum, verbis plenum, sensibus vacuum,

[Margin: e Luc. 21. a — Humilis Bern. excusatio.]

A non quo, vt petieras, in corde tua charitas ordinetur, sed quo mea inscitia publicetur. Nam vnde iam poteram excusari? Possem forsitan dicere, quòd febre tertiana laborans, quòd pro officio meo curis occupatus hæc dictauerim, cum scriptum sit f: *Sapientiam scribe in otio.* Sed hæc rectè prætenderem, si grande aliquod atque operosum opus aggressus fuissem. Nunc autem in tantillo opusculo, vt occasionibus me non excusem, nihil horum certius prætendere possum, quam (vt sæpe iam dixi) scientiæ paupertatem.

[Margin: f Eccles. 38. a]

11\. Sed habeo nonnullam meæ confusionis consolationem. Nam etsi non feci vt petieras, si non misi quod sperauetas, agnoscis certe quia volui. Sufficiet autem voluntas, vbi deesse vides facultatem explendi. Denique & si tibi nullam conferat vtilitatem: vel mihi proficiet ad humilitatem. Stultus quippe dum non loquitur, sapiens putatur g. Nam quod non loquitur, non sensus inopia, sed humilitatis esse custodia creditur. Ego itaque si adhuc siluissem, sapiens dicerer, sed non essem. Nunc autem

[Margin: g Prou. 17. d]

B alij insipientem me ridebunt, alij subsannabunt idiotam, alij præsumptori indignabuntur. Putásne paruum hoc mihi conferat religionis emolumentum, cum humilitas, ad quam vtrique ducit humiliatio, totius sit spiritualis fabricæ fundamentum? Siquidem humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam si non pateris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. Prodest itaque mihi meam insipientiam sciri, & à scientibus iure confundi, cui sæpe contigit à nescientibus iniuste laudari. Terret me Apostolus, qui & ipse territus dicit h. *Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me.* Quàm pulchrè dixit, *parco*. Non parcit sibi arrogans, non parcit sibi superbus, non cupidus vanæ gloriæ, & iactator actuum suorum, qui vel sibi arrogat quod est, vel mentitur de se quod non est. Solus qui vere humilis est, parcit animæ suæ: qui ne putetur quod non est, semper quantum in se est, vult nesciri quod est.

[Margin: Humilitas totius Spiritualis fabricæ fundamentum. — h 2. Cor. 12. b — Humilis nesciri appetit]

C 12. Grande reuera periculum, audire quemquam de se supra quàm sentit in se. Quis dabit mihi apud homines tantum de veris dignè humiliari, quantum vel de falsis datum est indignè exaltari? Illam mihi vocem propheticam iure assumerem i: *Exaltatus autem, humiliatus sum: & conturbatus.* Et illud k. *Ludam & vilior fiam.* Ludam scilicet vt illudar. Bonus ludus, quo Michol irascitur, & Deus delectatur. Bonus ludus, qui hominibus quidem ridiculum, sed Angelis pulcherrimum spectaculum præbet. Bonus, inquam, ludus quo efficimur opprobrium abundantibus, & despectio superbis. Nam reuera quid aliud secularibus quàm ludere videmur: cum quod ipsi appetunt in hoc seculo, nos per contrarium fugimus: & quod ipsi fugiunt, nos appetimus? More scilicet ioculatorum & saltatorum, qui capite misso deorsum, pedibúsque sursum erectis, præter humanum vsum stant manibus vel incedunt, & sic in se omnium oculos defigunt. Non est hic ludus puerilis, non est de theatro, quod fœmineis fœdisque anfractibus prouocet libidinem, actus D sordidos repræsentet. Sed est ludus iucundus, honestus, grauis, spectabilis, qui cœlestium spectatorum delectare possit aspectus. Hoc casto & religioso ludo ludebat qui dicebat l: *Spectaculum facti sumus Angelis & hominibus.* Hoc ludo & nos interim ludamus, vt illudamur, confundamur, humiliemur, donec veniat qui potentes deponit, & exaltat humiles: qui nos lætificet, glorificet, in æternum exaltet.

[Margin: i Psal. 87. d. — k 2. Reg. 6. d — Religiosorũ vita secularibus ludus videtur. — l 1. Cor. 4. d]

AD EVNOEM.

Se multis occupationibus impeditum, hactenus non potuisse votis eius satisfacere. Cogique etiam modo paucula scribere. Opusculum quoddam suum edi in publicum vetat, nisi recognitum.

EPISTOLA LXXXVIII.

OMitto nunc imperitiam meam: taceo professionis humilitatem, seu humilitatis professionem: nec iam obtendo vel loci, vel nominis mei non dico abiectionem, sed mediocritatem: quia quicquid tale dixero, tu hoc non necessariam excusationem, sed dilatoriam.

occasionem nominabis, qui meam vt mihi videbatur iustam verecundiam ... nunc indiscretionem, nunc falsam humilitatem, nunc etiam veram superbiam interpret... horum itaque, quia tibi in dubium venire possunt, nihil assero. Illud autem simpliciter tuæ dilectioni intimo, quod indubitanter te credere volo: toto, scilicet hoc tempore ex quo tuus nuncius nō is, sed alius recessit à me, nullum mihi omninò fuisse otium ad id quod poscis idoneum, tum propter dierum malitiam, tum propter noctium breuitatem. Sed & nunc quoque ita me nouissimæ tuæ literæ occupatissimum inuenerunt, vt ipsas etiam occupationum causas pro mei excusatione longum fuerit mihi scribere tibi. Vix quippe illas tuas inter prandendum (nam illa hora mihi primùm redditæ sunt) perlegere potui. Vix has meas quantulascumque furtim, raptim, anticipatis horis, breuiter succinctéque rescripsi. Quarum quidem breuitatem an æquo animo feras, tu videris.

2. Ego enim, vt verum fatear, propter te, mi Ogeri, ipsis curis meis compellor irasci, quamquam in his teste conscientia, soli charitati cupiam deseruire. Cuius profectò imperio, quia sapientibus & insipientibus debitor sum, ipsa sola facere potuit, vt necdum tibi potuerim satisfacere. Quid ergo? Charitas tibi denegat quod tu petis ex charitate? Petisti, quæsisti, pulsasti, & charitas te frustrata est. Quid mihi indignaris? Si vis, si audes, irascere charitati. De qua nāmque præsumis impetrare quod postulas, ipsa prohibente fit ne impetres. Et ecce iam longum causatur sermonem, & tibi indignatur qui cogis. Non quòd sibi displiceat zelus quo id facis, quippe quē & ipsa donauit tibi, sed vult te illum habere secundum scientiam, vt cautus sis maiora minoribus non impedire. Vides quàm inuitus auellor à longiori epistola, dum ductus delectatione tibi colloquendi, & desiderio satisfaciendi, dominæ charitati molestus fio, qua iam dudum imperante finem fieri, necdū taceo. O quàm lata in tuis literis patet materia respondendi. Quod si dignè licuisset vel libuisset, & tibi forsitan satis esset & mihi. Sed quæ aliud præcipit, domina est, imò dominus est. Deus enim charitas est a: & satis agit pro imperio, quatenus debeam potius obtemperare sibi, quam vel mihi, vel tibi. Et quoniam oportet charitati Deo magis obedire quam hominibus: nolens dolénsque non quidem nego quod postulas, sed interim differo: ne dum tuæ cupio humiliter satisfacere voluntati, sub prætextu falsæ humilitatis per veram superbiam, arcem tantæ potestatis, quæ te quoque veraciter attestante, etiam Angelis imperat in cœlis, terrenus vermiculus in terris videar impugnare.

Vide qua mente Bernardus curis & negotiis vacet.

a 1. Ioan. 4. c

3. Libellum quem requiris, ipse quoque antequam tuus nuncius ad nos veniret, ab eo cui commendaueram, requisiui: sed necdum recepi. Dabo autem operam, vt vel cum veneris (si tamen vnquam aliquando veneris) illum inuenias, videas, & legas: non autem transcribas. Nam illum alium quem te significas transcripsisse, ego quidem legendum tibi miseram, non transcribendum: videris tu, qua vel quorum vtilitate transcripseris. Quod autem te mittente eum nunc habet Abbas de sancto Theodorico †, ego quidem non miseram, nec tamen displicet mihi. Vt quid enim libellus meus oculos eius formidaret, cui se videndum animus quoque meus totum si posset, expanderet? Sed heu, in quanta sermonis angustia mensio se ingessit de tali viro, ne liceat vt dignum erat, in tam dulcissima nobis memoria aliquandiu immorari, quando iamiamque desiderat epistola finem. Obsecro te ne graueris opportunitatem quærere quomodo ad eum pergas: prædictum quoque opusculum non prius cuiquam scribendum vel legendum exponas, quàm cum eo totum peruideas: pariterque conferatis, & corrigatis quæ corrigenda sunt, vt in ore duorum testium stet omne verbum. Et tunc demum an passim cuilibet, an paucis tantum, an vel cuiquam, an fortè etiam nulli expediat demonstrari: & si illa præfatiuncula quam de nostris aliis literis eidem coaptasti, aptè sedeat, an verò aptior quæri debeat, vestro vtriusque iudicio derelinquo.

† Guilielmus Abbas S. Theodor.

Sed iam penè mihi exciderat quod in principio epistolæ tuæ questus es, quòd te arguerim mendacij. Hoc aliquando me locutum fuisse, non satis recolo. Si quid tamen fuerit (nam magis me oblitum, quàm tuum nuntium mentitum esse crediderim) iocando potius quàm serio dictum fuisse non dubites. Ego-ne leuitate te vsum putauerim, aut apud te esse *est & non?* Absit à me hæc suspicio de te, qui iugo veritatis beatus quod portas ab adolescentia, lasciuos annos morum superas grauitate. Nec tam simplex sum, vt simplicem oris prolationem sine cordis duplicitate mendacium putem: nec tam incuriosus tui, vt oblitus sim, vel quod iam dudum conceperis in affectu, vel quid ab effectu impedierit. 4.

Ad Evnvem.

Scriptionis breuitatem excusat prætextu sacri temporis, cui potius silentium competat: item professionis, & ruditatis, vt docendi munus vsurpare non audeat.

Epistola LXXXIX.

INdignaris forsitan, vel, vt temperantius dicam, miraris, quòd pro longiori epistola, quam à nobis sperauetas, tam breuem chartulam receperis. Sed memento iuxta virum Sapientem a, *omnia sub cœlo tempus habere: & tempus quidem loquendi, & tempus esse tacendi.* Quando autem suum tempus silentium habebit, si hos etiam sacros dies quadragesimæ, nostra sibi vendicat confabulatio? Eáque ipsa tanto occupatior, quanto laboriosior, dum non quidem præsentes alterutrum dicere leuiter valemus quæ volumus, sed absentibus necesse est nobis inuicem diligenter dictare, quæ vel petimus ab inuicem, vel petimur. Dum verò absens cogito, dicto, scriptito, mittóque quod præsens legas, rogo vbi otium, vbi silentij quies? † Sed hæc, inquies, omnia facere potes in silentio. Mirum si ex sententia hoc respondeas. Quantus enim tumultus est in mente dictantium, vbi multitudo perstrepit dictionum, vbi orationum varietas, & diuersitas sensuum concurrit. Vbi sæpe respuitur quod occurrit, & requiritur quod excidit. Vbi quid pulchrius secundum literam, quid consequentius iuxta sententiam, quid planius propter intelligentiam, quid vtilius ad conscientiam, quid denique cui, vel post, vel ante ponatur, intentissimè attenditur: multáque alia quæ à doctis in huiusmodi curiosius obseruantur. Et tu in hoc mihi dices esse quietem? tu hoc, etiam si lingua sileat, silentium nominabis? 5.

a Eccle. 3. a

En quanta B. viro temporis & silentij cura, & quā ab occupationibus non necessariis abhorreat. Quadragesima tempus silentij.

† v. Notas.

2. Quanquam non solum temporis, sed nec meæ professionis est, huic rei operam dare quam postulas, nec possibilitatis adimplere quod optas. Siquidem vel monachi quod esse videor, vel peccatoris quod sum, officium non est docere, sed lugere †. Indoctus quoque (quod & verè me fateor esse) si præsumat docere quod nescit, indoctius agit. Docere itaque nec indocto est in promptu, nec monacho in ausu, nec pœnitenti in affectu. Sed & propter hoc elongaui fugiens, & maneo in solitudine, & cum Propheta b proposui *custodire vias meas, vt non delinquam in lingua mea:* quoniam iuxta eundem Prophetam c: *Vir linguosus non dirigetur super terram:* & secundum aliam scripturam d: *Mors & vita in manibus linguæ.* Silentium autem, dicente Esaia e: *cultus iustitiæ est.* Et *bonum est expectare* (vt docet Hieremias) *salutare Dei cum silentio* f. Ad hunc ergo iustitiæ cultum, ad hanc omnium virtutum matrem, nutricem, custodem, ne penitus videar negare quod petisti, & te & quicumque tui similes proficere cupiunt in virtutibus, inuito & prouoco, etsi non verbo doctrinæ, certè mei silentij exemplo: vt vel silendo doceam te silere, qui loquendo compellis me docere quod nescio.

† *Monachus non docentis, sed plangentis habet officiū.* S. Hieron. adu. Vigil. c. 6.

v. Not.

b *Psal.* 38. a

c *Psal.* 139. c

d *Prou.* 18. d

e *Esa.* 32. d

f *Hier.* 3. c

Silens magis vult, quam scribens docere, silentium scilicet.

3. Sed quid ego facio? Mirum si non rides quòd ego qui multiloquium tantopere damnare videor, in tam multa verba iam loquaciter tam progredior, & dum cupio tibi commendare silentium, contra silentium per multiloquium pugno. Vuerticum nostrum de cuius conuersatione & pœnitentia consolari desideras, quantum ex fructibus eius perpendimus, noueris Deo digne conuersari, dignósque pœnitentiæ facere fructus. Libellum au-

tem quem à me exigis, penes me modo non habeo. Quidato enim aioicus noster eodem zelo, quo tu flagitas, diu est, quòd apud se illum detinet. Sed ne tuæ benignitatis petitionem abire patiar omnino frustratam, alium nuper à me editum, in laudibus Virginis Matris †, tibi transmitto. Quem quia eius exemplar oon teneo, rogo vt quantocyus ad me remittas: vel si maturius adueneris, ipse deferas tecum.

† Sic inscribit Homilias super Missus est.

Ad Evnoem.

Amori syncero non opus esse prolixis literis, aut multis verbis. Seque è valetudine propemodum desperata conualescere.

Epistola XC.

1. Breues breuibus reddidi literas, occasionem vtique breuiter rescribendi, de tuarum breuitate libenter accipiens. Et verè quid iuuat veras, & vt veraciter loqueris, æternas amicitias vanis atque transitoriis iactitare verbulis? Quantalibet versuum diuersitate, verborum multiplicitate, scriptorum varietate tuam mihi charitatem ostentare seu commendare coneris, minus certè sentio te exprimere quàm diligis. Idémque tu de me sentiendo non falleris. Cum tuæ literæ in manus nostras venerunt, te in corde nostro qui eas miseras, inuenerunt. Has quoque oostras, nec me sioe te scribere certus sum, nec te sioe me confido lecturum. Laboramus quidem vterqoe ad alterutrum scriptitando, alterius fatigantur & nuntij ad alterum scripta portando: sed numquid spiritus grauantur amando? Cessent igitur quæ absque labore non possunt actitari, & illud frequentetur, quod quantò atteotius satagitur, tantò minus constat laborari. Quiescant, inquam, à dictando ingenia, labia à confabulando, à scribendo digiti, à discurrendo nuotij, non autem quiescant corda die ac nocte meditari in lege Domini, quæ est charitas. A quo negotio quantò quietiores sumus, tantò mious quiescimus, qoántoque occupatiores sumus in illo, tanto oos quietiores sentimus ex illo. Amemus & amemur, in altero nobis, in altero nostris consulentes. Nam quos amamus, io ipsis profectò requiescimus. A quibus autem amamur, ipsis nos in nobis requiem paramus. Porro amare in Deo, charitatem habere est. Studere vero propter Deum amari, charitati seruire est.

Amicitia vera non verbis constat sed cordis affectibus.

Occupatio cum DEO, vera quies.

Meditatio legis diuinæ sit continua.

2. Sed quid ego facio? Ego promissor breuitatis, iam teoebor prolixitatis exhibitor. Si de fratre Vverrico desideras, imò quia desideras scire, sic currit non quasi in incertum, sic pugnat non quasi aërem verberans. Sed quoniam scit neque pugnantis esse, neque currentis, sed miserentis Dei, ipsum rogat à te orari pro se, quatenus qui iam donauit ei & pugnare & currere, det & vincere & peruenire. Abbatem vestrum mihi oon tantum propter te, sed & propter suam bonam famam charissimum, corde meo & ore tuo saluto, gratantissimè eum visurus illo & tempore & loco quo promisisti. Notifico etiam tibi quòd & nunc paulisper aggrauata manu Domini super me, impulsus euersus sum vt caderem, ita vt securi ad radicem infructuosæ arboris corporis mei apposita, iamiamque succidi metuerem, cum ecce tuis cæterorumque amicorum nostrorum orationibus & hac vice pius Dominus pepercit mihi, sub spe tamen promissi fructus in futuro.

Bernardi infirmitas.

Ad Abbates Suessione congregatos.

Abbates excitat ad strenuè curandum negotium, cuius causâ conuenerunt. Studium profectus fortè commendat: nil morandum; si tepidi quidam & dissoluti forsan detrectent & obmurmurent.

Epistola XCI.

Reuerendis Abbatibus *apud Suessionem in nomine Domini congregatis, seruus sanctitatis eorum frater Ber. Abbas dictus de Clara-Valle, quæ recta sunt videre, constituere & tenere.*

1. Irascor occupationibus meis, quibus impedior interesse conuentui vestro, corpore tamen dumtaxat. Nam spiritum nec spatia terrarum, oec turba curarum absentare queunt: quippe orantem pro vobis, congratulantem vobis, atque in vobis quiescentem. Non me, inquam, sanctor[illegible] potest care[illegible]tus, nec loci corporisve distantia priuat prorsus a con[illegible] iustorum & congregatiooe. Illo præsertim concilio, [illegible] non hominum traditiones obstinatius defeosantur, aut superstitiosius obseruantur: sed diligenter humiliterque inquiritur quæ sit voluntas Dei bona, & beneplaceos, & perfecta. Illuc toto desiderio feror, deuotione immoror, cõdelector amore, inhæreo consensu, æmulatione persisto.

2. Ne ergò io vacuum vos (quod absit) conuenisse subsannent qui dicunt vobis euge, euge, contendite, obsecro, bonas facere vias vestras & studia vestra, quæ profectò nimis bona esse non possunt. Esto quòd possis nimium fortassis esse iustus, possis & nimium sapiens, sed planè boous vltra modum esse non potes. Et quidem lego[a], *noli esse nimium iustus*. Lego b, *non plus sapere quàm oportet sapere*. Nunquid autem aut ne sis nimium bonus, aut non plus bonus quàm oportet? Nemo esse bonus plusquam oportet, potest. Bonus erat iam Paulus: & tamen nequaquam contentus, libenter se ad ea quæ ante se sunt, extendebat c, posteriora obliuiscens, & seipso semper melior effici studens. Solus Deus melior seipso esse idcircò non vult, quia non valet.

a Eccle. 7 b
b Rom. 12 A

Nemo nimiũ bonus.

c Philip. 3 c

3. Recedant à me & à vobis qui dicunt: noluimus esse meliores, quàm patres nostri, tepidorũ & dissolutorum se filios protestantes. Quorum memoria in maledictione est, quia manducauerunt vuas acerbas, quibus dentes filiorum obstupuerunt. Aut si sanctis & bonæ memoriæ patribus gloriantur, imitentur certè sanctitatem, quorum indulgẽtias dispensationesque pro lege defendunt. Quanquam sanctus Helias, *non sum*, inquit d, *melior quàm patres mei*, & non dixit se nolle patribus esse meliorem. Vidit Iacob in scala Angelos ascendentes & descendentes e. Nunquid stantem quempiam sine sedentem? Non est stare omninò in pendulo fragilis scalæ, neque in incerto huius mortalis vitæ quicquam in eodem statu permanet. Non habemus hic manentem ciuitatem, nec futuram adhuc possidemus, sed inquirimus. Aut ascendas necesse est, aut descendas: Si atteotas stare, ruas necesse est. Minimè pro certo est bonus, qui melior esse non vult. Et vbi incipis nolle fieri melior, ibi etiam desinis esse bonus.

Continuus profectus virtutum commendatur.

d 3 Reg 19 A

e Gen. 28 c

4. Recedant etiam à me & à vobis qui dicont bonum malum, & malum bonum. Qui dicunt cultum iustitiæ malum: quodnam bonum iam reputaturi sunt? Vnũ verbum olim locutus est Dominus, & Pharisæi scandalizati sunt f. At nouos nunc Pharisæos noo verbum, sed silentium scandalizat. In hoc vno certè aduertitis quod occasionem quærunt aduersum vos. Sed sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum. Intendite saluti paruulorum, noo murmuri maleuolorum. Non valdè illorum vobis curandum est scandalum, quiooo sanantur, nisi vos infirmemini. Sed nec vt vestris ipsis omnia omnibus placeant quæ statuitis, expectandum. Alioquin aut nullum aut ratum bonum constituitis. Satius verò ipsorum profectibus quàm voluntatibus prouidetis. Fidelıúsque iouitos trahitis ad Deum, quàm desideriis cordis eorum relinquitis. Commendo me sanctis orationibus vestris.

Bonus non est, qui non curat fieri melior.

f Matth. 15 b

Ad Henricvm Regem Anglorum.

Monachos à se missos in caussa quadam Regis fauorem postulat.

Epistola XCII.

Henrico *illustri Anglorum Regi B. Abbas dictus de Clara Valle: cælorum Regi de terreno regno seruire fideliter, & humiliter obedire.*

In terra vestra tenetur præda Domini mei atque vestri, & illa præda pro qua maluit mori quàm carere illa. Ego eam sequi disposui, & mittere de nostra militia, qui in manu valida, si vobis non displicet, requirant, recuperent & reducant. Et nunc huius rei gratia præmisi hos quos præsentes cernitis exploratores, qui esse rei indagent sagaciter, renuntientque fideliter. Assistite eis tanquam nuntiis Domini vestri, & in ipsis feudum † vestrum deseruite. Ipse verò ad honorem suum, ad salutem

† Sunt enim Reges & Principes tanquam

nasalli ... ei, vtpote ... omini Reg...que supremis: Cum ergo caussam Ecclesiæ agunt, debitum Domino obsequium præstant.

vestram, ad patriæ sospitatem & pacem, lætum vos & inclytum perdu... in bonum ac placidum finem.

... ...cvm Vvintonensem Episcopum †. († v. Notas.)

Officiose eum salutat.

EPISTOLA XCIII.

Viro illustri Domino HENRICO *Dei gratia Vvintonensi Episcopo B. Abbas dictus de Clara-Valle, in Domino salutem.*

MVltorum iam relatione lætabundus accepi locum gratiæ non infimum humilitatem nostram apud vestram celsitudinem obtinere. Non sum meritis, sed eo non ingratus. Itaque refero gratiam pro gratia, & si non condignam, certè quam possum. Nec vereor quantula sit oblatam vel potius relatam à vobis sperni, quàm & amanter promereri, & dignanter præuenire curastis. Verum modo plura scribere supersedi, donec vestro, si dignum indicans, agnoscam rescripto qualiter pauca hæc B accipiatis. Quæ autem rescribere vel iniungere verbo placuerit, Abbati Ogerio † benè committere potestis, per quem & hæc nostra recipitis. Pro quo etiam vestram excellentiam compellamus, quatenus & notum ex hoc habeat & commendatum, vtpote hominem honestate, scientia, religioneque commendabilem.

† *Ad quem Epist. 87. & seqq.*

Ad Abbatem cuiusdam monasterij Eboracensis.

Abbati ob discessum quorundam fratrum consilium petenti, inuidiæ & scandali declinandi caussa, verbis S. Greg. Papæ respondet.

EPISTOLA XCIV.

1. COnsilium ex pennis à me literis transmarinis, quod vtinam ab alio potius quæsissetis; coarctor siquidem è duobus: Si enim non respondeo, taciturnitas contemptum quodammodo sonare videbitur. Respondere autem sine periculo me posse non video, cum quicquid respondero, necesse sit aut scandalum cuipiam generare, aut reddere securum quemquam plus quam oportet, aut certè in quo non oportet. Quòd à vobis recesserunt fratres vestri, nec nostro, nec nostrorum factū est, me sciente, consilio vel hortatu. Credimus autem ex Deo fuisse, C quod nec tantis potuit dissolui conatibus. Credimus hoc idem & ipsos sentire fratres, qui nostrum tantopere de seipsis consilium flagitāt, credo remordente eos conscientia quòd retro abierint. Alioquin beati sunt (secundum Apostolum a) si se non iudicant in eo quod probant. Cæterum quid faciam, vt interrogatus nec silendo nec respondendo molestus sim cuiquam? Ita fortassis expediar, si misero eos qui me interrogant, ad doctiorem, & cuius reuerentior sanctiorque auctoritas sit. Sanctus Papa Gregorius in libro pastorali: *Quisquis bonum maius subire*, inquit, *proposuit, bonum minus quod potuit, sibi illicitum fecit.* Ad quod probandum subiicit testimonium de Euangelio dicens b: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno cælorum.* Et infert: *Qui igitur fortiori studio intenderat: retro respicere conuincitur, si relictis bonis amplioribus ad minima retorquetur.*

a *Rom. 14. d*

S. *Greg. 3. p. pastor. cap. 28.*

b *Luc. 9. g*

2. D Item ipse in homilia tertia super Ezechielem: *Sunt nonnulli qui bona quidem quæ nouerunt, operantur, atque hæc operantes meliora deliberant, sed retractantes meliora quæ deliberauerant, immutant. Et quidem bona agunt quæ cæperant, sed à melioribus quæ deliberauerāt, succumbunt. Hi nimirum ante humana iudicia stare videntur in opere, sed ante omnipotentis Dei oculos ceciderunt in deliberatione.* Eo speculum. In hoc non vultum natiuitatis, sed factum reuersionis suæ considerent, hîc se discutiant, hîc se diiudicent, cogitationibus suis accusantibus siue defendentibus, & quidem apud spiritualem qui omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur. Quidnam vero maius aut minus, superius aut inferius, arctius siue remissius sit, quod videlicet reliquerunt, an ad quod redierunt, ego quidem haud temerè diffinierim, ipsi viderint. Et hoc illis Gregorius. Tibi vero, Pater reuerende, tam tuta certitudine, quàm nuda veritate ego dixerim, omninò non expedire spiritum velle extinguere. *Noli*, inquit c, A *prohibere eum qui potest benefacere, sed si vales & ipse benefac.* Gloriari autem magis oportet in profectibus filiorum, quoniam filius sapiens gloria est patris d. De cætero nemo mihi molestus sit quòd iustitiam Dei non abscondi in corde meo, nisi quòd minus fortasse, ob vitandum scandalum, quàm debui, dixi.

Homil. 3. in Ezech.

c *Prou. 3. b*

d *Prou. 10. a*

Ad ARCHIEPISCOPVM Eboracensem.

Charitatem & beneficentiam eius erga pauperes religiosos prædicat.

EPISTOLA XCV.

SPlendor operis, & opinionis odor benè (vt comperi) in gloria vestra conuenerunt. Opinionem opus probat nec falsam fuisse nec vacuam, cum ante sparserat vbique volans fama, vbique res ipsa faciat manifestum: quomodò nunc maximè clarnit zelus iustitiæ, eminuit & inualuit sacerdotalis vigor, in defensione videlicet pauperum, & pauperum quibus non erat adiutor. Olim quidem opera misericordiæ & eleemosynas vestras enarrabat omnis Ecclesia sanctorum. Sed hoc vobis commune B cum pluribus, quippè quod à cunctis substantiam huius mundi habentibus exigitur. Verum hoc opus episcopale, hoc paternæ pietatis tam egregium specimen, hic verè diuinus feruor quo pro tuendis suis pauperibus, ille proculdubio zelum vestrum accendit & accinxit, qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem, hoc totum, inquam, speciale accessit, vestræ dignitatis decus, insigne officij, ornamentum coronæ. Aliud est reficere ventrem esurientis, & aliud sanctam zelare paupertatem †. Ibi enim seruitur naturæ, hic gratiæ. *Visitabis*, inquit, a *speciem tuam, & non peccabis*: Ergo qui alienam carnem fouet, facit ne peccet: qui autem alienam sanctitatem honorat, fructificat sibi. Ideo ait. Desudet eleemosyna in manu tua donec inuenias iustum cui des. Quo fructu? *Quoniam* qui *recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet* b. Soluamus proinde naturæ debitum, ne peccemus: simus gratię coadiutores, vt & participes fieri mereamur. Sane vtrumque ita in vobis admiremur, vt vtrumque datum vobis desuper fateamur, quatenus diuinis laudibus æternaliter misceatur, C quicqnid ex vobis temporaliter necessitatibus nostris impenditur, meritò reuerende & omni amoris synceritate colende atque amplectende Pater.

Pauperes, sed pii & religiosi imprimis fouendi.

† *v. Notas.*

a *Iob. 5. d*

b *Matth. 10. d*

Ad RICHARDVM Fontanensem Abbatem, & Fratres eius †.

Laudat eos ob renouationem religiosæ disciplinæ.

EPISTOLA XCVI.

† *Ord. Cisterc. Diœcesis Eborac. in Anglia.*

QVanta audiuimus & cognouimus, ea & fratres nostri vterque Gaufridus annunciauerant nobis, quemadmodū nouiter recaluistis igne Dei, conualuistis de infirmitate, refloruistis in nouitate sancta. Digitus Dei est iste, subtiliter operans, suauiter renouans, salubriter mutans, non quidem de malis bonos, sed de bonis faciens meliores. Quis dabit mihi vt transeam & videam visionem hanc magnam? Nec enim minus mira minúsve iucunda ista promotio est, quàm illa mutatio: nisi D quòd multò facilius reperias multos seculares conuerti ad bonum, quàm vnum quempiam de religiosis transire ad melius. Rarissima auis in terris est, qui de gradu quem fortè in religione semel attigerit, vel parum ascendat †. Vestrum proinde, dilectissimi, tam insigne quàm salubre factum non solum nos qui serui vestræ sanctitatis esse percupimus, sed & vniuersam merito lętificat ciuitatem Dei, quippe quo rarius, eò & carius. Erat autem & necessarium ad cautelam, proximā defectui mediocritatem transcendere, & declinare teporem, qui Deo vomitum prouocat, sed & sic oportebat propter conscientiam. Professis siquidem sanctam regulam, an citra eius puritatem sistere gradū totum sit, ipsi sensistis. Dolens doleo quòd vrgente diei malitia, & nuntio festinante plenum affectum exili cogor designare stylo, & breui chartula latam comprehendere charitatem. Si quid deest, frater G. viua voce supplebit.

Nota: Facilius conuerti seculares ad bonum, quam religiosum in melius.

† *v. Notas.*

Tepor DEO vomitum prouocat. Apoc. 3.

† v. Notas.

Ad Ducem Conradum †.

Dehortatur eum ab armis Comiti Gebennensi inferendis, ne contra se vltorem Deum prouocet.

Epistola XCVII.

1. a 1. Paralip. 29. c
OMnia potestas ab ipso est cui dicit Propheta a: *Tua est potentia: tuum regnum Domine: tu es super omnes gentes.* Hinc ergò dignum duxi tuam ô illustris Princeps, commonere excellentiam, quantum te oporteat deferre terribili, & ei qui aufert spiritū principum. Comes Gebennensis, vt accepimus per os eius, ad iustitiam se obtulit & offert de omnibus quæ te dicis habere aduersus eum. Si super hoc alienam pergis inuadere terram, Ecclesias destruere, incendere domos, esulare pauperes, homicidia perpetrare, & humanum fundere sanguinem; non est dubium, quin grauiter irrites aduersum te Patrem orphanorum, & Iudicem viduarum. (Belli fructus.) Eo certè irato non expedit tibi dimicare in quantalibet multitudine vel fortitudine. Nihil enim interest apud omnipotentem Dominum Sabaoth, in multis an in paucis, cui volet dare victoriam. Ipse nimirum cum voluit fecit, vt vnus mille, & duo fugarent decem millia b. (b Deut. 32. e)

2. Hæc pauper ego, pauperum permotus clamoribus, tuæ magnificentiæ scribere volui, sciens tibi honorificentius humilibus consentire, quàm hostibus cedere. Non quòd putem hostem te fortiorem, sed quòd nouerim Deum omnipotentem potiorem, qui superbis resistit, humilibus dat gratiam. Huius rei gratia tuam, vir nobilis, præsentiam adissem, si licuisset. Nunc autē pro me hos de fratribus nostris destinare curaui, si fortè suis & nostris precibus à tua dignatione obtineat vel perfectam concordiā, si fieri potest, aut certè inducias, vsque dum liceat nobis firmam quærere pacem, ad Dei voluntatem, & honorem tuum, & patriæ salutem. Alioquin si nec oblatam iustitiam recipis, nec nos precantes respicis, imò Deum in nobis de tua te salute commonentem non attendis, videat ipse & iudicet. Scimus autem, quòd meritò formidamus, difficile posse cōgredi tantos exercitus absque vtriusque partis grauissima strage.

De Macchabæis.

Respondet ad quæstionem: Cur ex iustis antiquæ legis, solis Macchabæis Ecclesia diem festum decreuerit.

Epistola XCVIII. †

(† Putatur scripta ad Hugonem de S. Victore. ita vetus editio.)

1. QVod per fratrem Hescelinum tua charitas à mea paruitate quæsiuit, inde iam ad me scripserat Fulco Spatnacensis Abbas. Cui ego nil rescripsi; volens si quam fortè super hoc reperissem patrum sententiam, ipsam potius ei transmittere, quàm nouum vel nostrum quippiam respondere: qua non facile occurrente, iam quod sentio ego, sic interim vtrique respondeo, vt quodcunque fortè rationabilius quilibet vestrum super eadem quæstiuncula quandoq; vel legerit vel audierit, vel certè ipse senserit, mihi vicissim impartiri non negligat.

2. (Dubium. Cur solis Macchabæis instituta festiuitas.)
Quæris itaque quidnam visum Patribus fuerit, vt solis ex omnibus antiquis iustis singulari quodam priuilegio Macchabæis annuam celebritatem parieum nostris Martyribus veneratione decreuerint in Ecclesia solemniter exhibendam? Si directo dignos merito Martyrum gloria iudicatos, quibus non impar fuit in martyrio virtus: erit forsitan solutum cur ipsos, sed necdum planè cur solos, cum & alios nonnullos ex veteribus pari constet zelo pietatis occubuisse, non tamen pari & tripudio sæculi meruisse. Quod si illis nō immeritò huiuscemodi negatur solennis celebritas, quia nimirum quod præbuit virtus, præripuit tempus: cur non & eadem fuit in Macchabæis consideratio? Siquidem & ipsi pro tempore non ad cœli mox gaudia, sed ad inferni tenebras descenderunt: ne tunc quippe apparente Primogenito ex mortuis, qui aperiret credentibus regna cœlorum Agno videlicet de tribu Iuda qui aperit, & nemo claudit: ad cuius introitum cum omni auctoritate supernis potestatibus diceretur a: *Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.* (a Psal. 23. b) Proinde si incongruum videtur cum gaudio recolere transitum qui gaudij non fuit: caueatur & in istis. Aut si istos ob suæ virtutis meritum festiuo prosequi fauore placet, cur non itidem deferetur & illis?

3. An dicendum est vtrosque quidem in morte communem habuisse cum M... [illegible] ...am, sed non etiam vtrosque pariter eandem cum illis ... [illegible] martyrij formam? Vniuersis nempe tam Veteris quàm Noui Testamenti Martyribus æquè conuenit pro iustitia occubuisse: sed interest quòd isti passi sunt quia illam tenebant, illi quia non tenentes reprehendebant. (Discrimen Martyrum vet. & noui Testam.) Isti quòd eam non desererent, illi quòd deser[entes] periturοs esse assererent. Et vt breuiter totum in [e]o differunt, proferamus: hos cultus, illos zelus iustitiæ martyres fecit. Soli ex veteribus Macchabæi, quia non solum causam, sed & formam (vt dixi) noui martyrij tenuerunt: iure fortasse in Ecclesia cum nouis Ecclesiæ Martyribus eandem consuetæ celebritatis gloriam assecuti sunt. Instar quippe Martyrum nostrorum libare & ipsi diis alienis, patriámque deserere legem, imò mandata Dei transgredi cogebantur, renuebant, & moriebantur.

4. Non sic Esaias, non sic Zacharias, non denique vel magnus ille Ioannes Baptista ita mortuus est: quorum primus serra fertur scissus fuisse; secundus inter templum & altare legitur occisus b: tertius in carcere decollatus. (b Matth. 23. d) Si quæritur à quibus, ab iniustis & impiis. Si qua causa, pro iustitia & pietate. Si quomodo, non tam eas confitendo quàm proponendo. Proponebant veritatem audientibus eam, veritas pariebat eis odium, & odium mortem. Licet iniusti & impij, non tàm tamen in illis pietatem persequebantur, quàm à se repellebant: nec tàm in illorum iustitiam ferebātur, quàm propriam tuebantur iniustitiam. Aliud est aliena inuadere, aliud defendere sua. Non est idipsum nolle sequi veritatem, & persequi; inuidere credentibus, & increpantibus indignari: obturare os confitētium, & redarguentium stimulos non ferre patienter. Denique *misit Herodes & tenuit Ioannem* c. (c Marc. 6. c Ioannes cur occisus ab Herode.) Quamobrem quia Christum prædicabat? Quia vir bonus erat & iustus? Imò propter hoc magis reuerebatur illum, *& audito eo multa faciebat.* Sed quoniam arguebat Herodem Ioannes *propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui*: ideo vinctus, ideo & decollatus est, passus quidē & ipse pro veritate; sed quam zelare videretur, non negare cogeretur. Hinc est quòd hęc ipsa tanti Martyris passio, multorum etiam longè minorum festiuitatibus minus festiuè recolitur.

5. Profectò si tali ratione & ordine passi fuissent Macchabæi, ne vlla quidem fieret de eis mentio. Nunc autem quoniam similes illos fecit Martyribus Christianis, non dissimilis veritatis confessio: meritò eos similis prosequitur & veneratio. Nec moueat sanè quòd quemadmodum Martyres nominatim & ipsi pro Christo minimè passi sunt, quia nō interest siue sub lege pro legalibus obseruantiis, siue sub gratia pro mandatis euangelicis quis patiatur. Vterque enim æquè pro veritate, ac per hoc pro Christo, qui dixit d: *Ego sum veritas*, pati cognoscitur. (d Ioan. 14. a) Itaque plus contulit Macchabæis in hac parte Martyrij genus, quàm virtus: quando ne hos quidem ex patribus, quos pari constat virtute illo in tempore pro iustitia decertasse, pari etiam honore concelebrat præsens dumtaxat Ecclesia. (Cur Martyribus vet. Testam. Ecclesia nō decernat dies festos.) Puto quòd arbitretur indignum quantumlibet laudabili morti quæ Christi mortem præcederet, diem festum impendere: præsertim cum ante illam salutiferam passionem, non festiua gaudia, sed claustra tenebrosa quoque morientes exciperent. Sane Macchabæos ideò (vt dictum est) excipiendos iudicauit Ecclesia: quoniam quod eis negabat tempus, contulit martyrij genus. Nec solum ipsos, sed & qui fortè vitæ iam in carne manifestatæ mortem sua morte præuenerunt, siue morientes in ipsa, sicut Simeon & Ioannes Baptista: siue etiam pro ipsa, sicut Innocentes, quos alia ratione licet ad inferos & ipsi descenderint, ritu nihilominus solemni veneramur. Et Innocentes quidem, quoniam iniustum profectò fuit innocentiam pro iustitia morientem vlla vel præsenti gloria defraudari. (SS. Innocentum festiuitas.)

6. Ioannes quoque sciens quòd à diebus suis regnum cœlorum vim patitur, vnde & clamat e: *Agite pœnitentiam, appropinquauit regnum cœlorum*: (e Matth. 3. a) simúlque videns vitam se protinus secuturā, mortem lætus excepit,

Quod vtique ab ipso Domino moriturus sciscitari solicitus fuit, a[illegible] acum per Discipulos [illegible] rogauet: *Tu es*, inquiens f, *qui venturus es, an alium expectamus?* post enarrata plura miracula audiuit: *Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me.* In quo nimirum verbo significauit se Dominus moriturum, & tali morte quæ posset Iudæis esse scandalum, Gentibu[s] stultitia. Ad hanc vocem sponsi gaudens amicus spo[nsi] alacri animo præcessit, quo & illum in proximo esse venturum, iam dubitare non potuit. Porrò qui lætus & tam lætus potuit mori, potuit & lætam sibi memoriam promereri. Sed & senex ille tam plenus virtutum, quàm dierum, morte iam propinqua vitam baiulans in manibus aiebat g: *Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Ac si diceret. Securus descendo in carcerem, qui iam præsto meam sentio redemptionem, Et hic ergo qui cum tam secura iucunditate, & iucunda securitate moritur, merito in Ecclesia celebrari cum gaudio memoratur.

f Matth.

S. Ioan. cur lætus mortē excepcrit.

g Luc. 2. e

Item Simeō.

A

B

7\. Cæterum illa qua ratione mors festiua reputabitur, quam nulla gaudiorum festiuitas comitatur? Aut vnde gaudium sumeret moriturus, qui se & ad infernales descendere tenebras certus erat, nec certi quippiam secū ferebat, vnde in proximo de sui liberatore consolaretur. Inde est quòd vnus sanctorum cum audiret h: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues*: conuertit se ad parietem, & fleuit fletu magno, atque ita impetrauit exosæ mortis aliquam dilationem. Hoc denique & miserabiliter plangebat dicens i: *In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.* Et paulò post: *Non videbo*, inquit, *Dominum Deum in terra viuentium, non aspiciam hominem vltra, & habitatorem quietis.* Hinc & alius quidā l: *Quis mihi hoc, ait, tribuat vt in inferno protegas me, & abscondas me donec pertranseat furor tuus: & constituas mihi tempus in quo recorderis mei?* Israël quoque ad filios aiebat m: *Deducetis canos meos cum dolore ad inferos.* Quid in his solemnis lætitiæ, quid festiuæ celebritatis apparet?

Cur in antiqua lege mors exosa, & longæuitas optata.

h Esai 38. a

i Ibidem.

l Iob. 14. e

m Gen. 42. g

8\. Nostri autem Martyres cupiunt dissolui, & esse cum Christo; certi vbicunque est corpus, illo sine mora congregatum iri & aquilas. Mox, inquam, ibi exultant iusti in conspectu Dei, & delectantur in lætitia. Ibi ibi benignissime Iesu, isti statim, vt de hoc seculo nequam sanctus quisque eripitur, adimpletur lætitia cum vultu tuo. Vna ibi vox iubilo resonat sempiterno, vox vna exultationis & salutis in tabernaculis iustorum n: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Nunquid hoc decantare libebat apud inferos sedentibus in tenebris & vmbra mortis, dum non erat qui redimeret, neque qui saluum faceret: quando necdum visitauerat nos oriens ex alto, primitiæ scilicet dormientium Christus? Merito igitur Ecclesia quæ gaudere cum gaudentibus, flere cū flentibus nouit: quos pares iudicat ex virtute, discernit tamen ex tempore: nec pari putat prosequendum obsequio, & transitum ad vitam, & descensum ad inferos.

Sāctis nouæ legis mors cur optabilis nempè, quia mox beatitudinē capessant.

n Psal. 123. a

C

9\. Itaque martyrium facit causa, tempus genúsque discernunt. Tempus quippe Machabæos à nouis Martyribus disiungit, coniungit antiquis. Genus vero nouis aggregat, segregat à veteribus. Et hæ quidem in Ecclesia præmissis ex causis differentiæ obseruātur. Cæterum apud Deum vniuerso cœtui sanctorum commune est quod sanctus ait Propheta o: *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Vnde autem pretiosam dixerit, exponat nobis: *Cum dederit*, inquit p, *dilectis suis somnum: ecce hæreditas Domini filij merces fructus ventris.* Nec putemus solos Martyres esse dilectos: cum recolamus dictum de Lazaro q, *Lazarus amicus noster dormit.* Denique, *beati mortui qui in Domino moriuntur r.* Non soli qui pro Domino sicut Martyres, sed qui in Domino moriuntur sicut Confessores, profectò beati sunt. Duæ proinde res mihi videntur mortem facere pretiosam vita & causa, sed amplius causa quàm vita. Porrò illa erit pretiosissima, quam & causa commendat & vita.

Martyrium facit caussa: tempus & genus discernit.

o Psal. 115. a

p Psal. 126. a

q Ioan. 11. b

r Apoc. 14. e

D

Ad MONACHVM quemdam.

Ob Monachi cuiusdam à suo Cœnobio discessum anxium, eiusdem litteris sinistra se suspicione liberatum scribit.

EPISTOLA XCIX.

NVncium quo te dicis fuisse turbatum, frater Vuillelmus non sua, sed tua necessitate putauit ad te dirigendum. Siquidem ipse suo more Dei gratiâ fortiter agit, alienam à se interim adhuc faciens illam sententiam a: *Vir duplex animo, inconstans est in omnibus suis.* Vias quippe Domini simpliciter ac per hoc confidenter ambulans, non sentit illud, væ, de quo dicitur b: *Væ terram ingredienti duabus viis.* Te autem audieramus in discordia versari, domum vestram non sine graui scādalo Abbatis & fratrum deseruisse, solúmque habitare in nescio quo satis inconuenienti loco. Quo rumore nobis permotis, anxiéque quærētibus, si quo modo tibi à nobis posset consultum iri, nihil paratius occurrere potuit, quàm vt te vocato ad nos, per te de te certiores prius effici curaremus. Sicque quod in promptu esset, præsentes præsenti consuleremus. Sed iam tuo scripto, nostróque rescripto, vtrorumque ab alterutro falsæ suspicionis timore depulso, pariter quiescamus. Verum hac falsitate quàm vera sit ad nos inuicem dilectio, comprobatum est. Quam quidem dilectionem per hanc mutuam nostri solicitudinem, non infructuosè nunc renouatam esse putauerim. Cuius fructum tunc nos quidem copiosè speraremus accipere, si tui nobis copia cum opportunitate daretur. Alioquin opportunius ducimus nos nostra contentos esse inopia, quàm importuna copia abundare.

a Iacob. 1. a

b Eccle. 2. c

Ad EPISCOPVM quemdam.

Eius erga religiosos pauperes fauorem, & beneficentiam laudat.

EPISTOLA C.

SI minus vos pro tanti operis susceptione feruere comperissemus, hortandus nobis super hoc & obsecrandus essetis. Nunc verò cum prima inuitauerit nos vestra præcurrens deuotio, restat vt ei à quo bona cuncta procedunt, & referamus grates pro bono quod dedit velle: & fundamus preces, vt adiiciat & perficere pro bona voluntate. Tamen gaudium meum non tacebo vobis. Quas nempe putatis delicias cordi meo afferat vestra huiuscemodi intentio? Delectabitur in crassitudine anima mea, si infatigabilem cognouero vos in studiis salutaribus & honestis. Gaudeo enim non quia quæro donum, sed requiro fructum. Libenter accipio beneficium quod prosit danti. Alioquin non ambulo in charitate illa quæ non quærit quæ sua sunt a. Et quidem nobis in hoc benefacitis, sed vobis melius: nisi fortè excidit vobis illa sententia b: *Beatius est dare quam accipere.* Hoc planè decet Episcopum, hoc sacerdotium vestrum commendat, ornat coronam, nobilitat dignitatem, si quem ministerium prohibet esse pauperem, administratio probet pauperum amatorem. Non enim paupertas virtus reputatur, sed paupertatis amor. Denique beati pauperes, non rebus, sed spiritu c.

a 1. Cor. 13. b

b Act. 20. g

Paupertas nō est virtus, sed paupertatis amor.

c Matth. 5.

Ad RELIGIOSOS.

Monachum qui sine licentia discesserat, redeuntem benignè suscipi postulat.

EPISTOLA CI.

FRatrem Lambertum, quem in aliquibus fortè fluctuantem suscepimus, orantibus quidem vobis pro ipso constantem remisimus, & nulla iam (vt opinamur) scrupulositate pristina laborantem. Causam quippe aduentus eius, necnon & discessionis modum & intentionem solicitè nobis perscrutantibus, intentionem quidem visus est habere inculpabilem, sed causam non planè sufficientem, vt tali modo, id est, sine licētia discedere debuisset. Vnde & sumpta iustæ in eum inuectionis occasione, increpato, vt oportebat, & cōfirmato in quibus nutabat, reditum ei persuasimus. Et pro redeūte rogamus, dilectissimi fratres, esse vos videlicet præstabiles super fratris præsumptione, sed præsumptione, vt videtis, satis simplici, & nō maliciosa: quandoquidem neq; ad

dexte-

A dexteram neque ad sinistram declinauit: sed directo ad nos tramite venit, quos vtique pro certo sciebat sanctitatis vestræ esse seruos, vestræ religionis amatores syncerissimos, & æmulatores fidelissimos. Suscipite ergò eum vos qui spirituales estis, in spiritu lenitatis; confirmetúrque in eo charitas, & excuset malum factum intentio bona. Imò recuperate cum gaudio quem dolebatis amissum; contractámque de fratris egressione ac transgressione tristitiam effuget citissima de regressione lætitia. Confido autem de Omnipotentis misericordia, quia quicquid exasperauit inordinata discessio, postmodum deliniet emendata conuersatio.

Ad quendam ABBATEM.

Monachi cuiusdam dyscoli emendationem omni meliori modo tentandam. Sed incorrigibilem eiiciendum, ne plures eius consortio deprauentur.

EPISTOLA CII.

1. SVper fratre turbato & turbante fratres, & contemnente magistrum, breue tibi sed fidele damus consilium. Diaboli studium est circuire in domo Dei, & quærere quem deuoret; tuæ econtra vigilantiæ, inquantum potes, nunquam locum dare Diabolo. Quanto igitur ille acrius insistit quomodò à grege infirmam separet ouiculam, quatenus eò licentius rapiat, quò non fuerit qui eripiat, tantò enixius tibi quantum in te est, resistendum est, ne de manu tua possit eam eruere, ne quandò dicat inimicus, præualui aduersus eum. Itaque aggredere fratrem omni officio charitatis, videlicet beneficiis, salutaribus monitis, secretis increpationibus, publicis exhortationibus, duris etiam & verborum & verberum correptionibus, quódque efficacius esse solet, tuis ad Deum pro eo fratrúmque piis orationibus.

Monachi correctio quomodo instituenda.

2. Quod si iam hæc omnia fecisti nec profecisti, ad Apostoli consilium confugiendum est, dicentis a: *Auferte malum ex vobis.* Auferatur ergò malus, ne malos generet. Neque enim potest arbor mala fructus nisi malos facere. Auferatur autem dico, sed non quomodò ipse vult: vt videlicet tanquam ex tua licentia, cum malè secura conscientia extra congregationem contra professionem deuitans subiectionem, sui iuris esse, sua permittatur viuere lege. Sed abscindatur vt ouis morbida à grege, vt putridum membrum à corpore: qui iam exinde se pro certo nouerit à te haberi tanquã ethnicum & publicanum †. Et ne timeas esse contra charitatẽ; si vnius eiectione scandalum multorum recompensaueris pace: quippe qui sua forte malitia, fratrum cohabitantium turbare facile poterat vnanimitatem. Consoletur te illa Salomonis sententia b: *Quem Deus neglegit, nemo potest corrigere.* Et illa Saluatoris c: *Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus, eradicabitur.* Et illa beati Ioannis Euangelistæ de schismaticis. *A nobis exierunt, sed non erant ex nobis* d. Et rursus apud Apostolum e. *Infidelis si discedit, discedat.* Alioquin non est relinquenda virga peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Melius est enim vt pereat vnus, quàm vnitas.

a 1. Cor. 5. d

Quid agendum cum incorrigibili.

† An Religiosus incorrigibilis expelli possit ab ordine v. NOTAS.

b Eccl. 7. c

c Matt. 15. b

d 1. Ioan 2. c

e 1. Cor 7. c

Ad FRATREM Vuillelmi Monachi Claræuallensis.

Insigni Paupertatis religiosa commendatione prauia, perstringit in eo nimium in res terrenas affectum cum damno pauperum, imo suo ipsius coniunctum, vt qui mallet sua morti, quam amori Christi cedere.

EPISTOLA CIII.

1. ETsi facie ignotus nobis, etsi corpore remotus à nobis, amicus tamen es; & ámicitia notum iam nobis, & præsentem te facit. Hanc tibi te nesciente comparauit non caro & sanguis, sed spiritus Dei, qui Vuillelmum fratrem tuum æterna nobis societate & spirituali charitate deuinxit, ac per eum te quoque si dignum iudicas. At si sapis, non contemnes eorum amicitiam, quos Veritas beatos clamat, & reges pronuntiat cœlorum a. Quam quidem beatitudinem non inuidemus tibi. Nec enim communicata tibi, nobis minuitur: nec nostri proinde termini restringuntur, si & tu regnaueris. Quæ nam verò inuidiæ causa potest esse, vbi fortium magnitudini consortium multitudo nil detrahat? Volo te esse amicum pauperum, [illegible] autem imitatorem. Ille gradus proficientium est, hic perfectorum. Amicitia pauperum, regum amicos constituit; amor paupertatis, reges. Regnum denique cœlorum pauperum est; & est regiæ potestatis beare pro voluntate amicos. *Facite*, inquit, b *vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Vides quia magna dignitas, sancta paupertas sit: vt non modo patrociniũ ipsa sibi non quærat, sed & ferat indigentibus. Quale est hoc, absque interuẽtu cuiuspiam Angelorum vel hominum, sola diuinæ gratiæ cõfidentia accedere per temetipsum ad vultum gloriæ, capessere summa rerum, attingere totius magnificentiæ culmen?

a Matth. 5.

Pauperum amici pauperes, amatores præ rogatiua dignitas.

b Luc. 16. b

Pauperes Reges.

2. Verum qualibus ista tu tibi impedias rebus, vtinam sine dissimulatione attendas. Væ, væ, vapor est ad modicum parens, quod æternæ fœlicitatis aditum intercludit, quod perennis luminis incircumscriptam claritatem abscondit, quod vniuersitatis scientiâ fraudat, quod B summæ priuat dignitatis honore. Quousque tu tantæ gloriæ præfers fœnum quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, carnem dico & eius gloriam? Siquidem *omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni* c. Si sapis, si habes cor, si tecum est lumen oculorum tuorum, desine iam ea sequi, quæ & assequi miserum est. Beatus, qui post illa non abiit, quæ possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant. An non ea satius cum honore spernis, quàm cum dolore perdis? An non ea prudentius Christi cedis amori quàm morti? Est in insidiis prædo, cuius manibus nec te, nec tua potes subducere. Non poterit præuideri, quia tanquam fur in nocte ita veniet. Nihil intulisti in hunc mundum, haud dubium quia nec quicquam auferes d. Dormies somnum tuum, & nihil inuenies in manibus tuis. Sed nosti hæc, non est in docendo te superflue laborandum. Orandum potius quod tibi iam nosse datum est, detur & implere prout oportet.

c Isai. 40. b. 1. Pet. 1. d

d 1. Tim 6. b

C

Ad M. GVALTERVM de Caluomonte.

Hortatur eum ad fugam sæculi, dolens tam præclaras dotes sæculo potius militare quam Christo. Potiorem esse caussam Christi, & animæ, quam parentum.

EPISTOLA CIV.

1. SÆpè meum animum dulcissima tui subeunte memoria, doleo super te Gualtere charissime, cogitans nimirum illud tuæ iuuentutis decus, & ingenij acumen, scientiæ & eruditionis ornatum, quodque his omnibus excellentius est in Christiano, tuos illos mores ingenuos quàm inanibus studiis atteras, dum de tantis muneribus non auctori Christo, sed rebus defetutas transitoriis. O si (quod auertat Deus) mors inopinata subripiẽs ista concusserit, heu subito cuncta velut ad impulsum vrentis & furentis venti, tanquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum cito decident. Quid ergò tecum tolles de omni labore tuo, quem operatus fueris super terram? Quid retribues Domino D pro omnibus quæ tribuit tibi? Quid, inquam, lucri pro tot tibi creditis talentis referes creditori? O si vacuam manum inuenerit ille, ille donorum promptus quidem auctor, sed importunus exactor. Veniet enim, veniet, & non tardabit, ad requirendum vtique quod suum est cum vsura. Suum nempe asserit omne quod te in tua patria pomposis, sed periculosis fauoribus nobilitare videtur. Genus clarum, corpus aptum, forma elegans, ingenium velox, eruditionis vtilitas, & honestas morum, gloriosa quidem sunt, sed ei à quo sunt. Si tibi vsurpas, est qui quærat & iudicet.

Stimulos vehementes ad fugã mundi.

De talentis reddenda ratio.

2. Esto tamen: liceat tibi hæc interim adscribere nomini tuo, & gloriari in laude tua, & vocari ab hominibus rabbi, & facere tibi nomen grande dumtaxat super terram: quid tibi post mortem de his omnibus, nisi sola fortasse memoria relinquetur, & hoc quoque solummodò super terram? Scriptum quippe est a: *Dormierunt somnum suum & nihil inuenerunt omnes viri diui-*

a Psal. 75. A

E

tiarum in manibus suis. Quod si hic est finis omnium laborum tuorum (vt pace tua dixerim) quid habes amplius iumento? Siquidem & de t[illegible] Palestido†, cum mortuus fue[illegible] [illegible] quam onus fuit. Simul vi[illegible] ante tribunal illud terrificum respondendum sit de eo: quod acceperis in vano animam tuam, & animam talem, si tamen inueniaris nil egisse amplius de immortali & rationali spiritu tuo, quam quoduis pecus de suo, cum brutus vtique spiritus non viuat, nisi quamdiu viuificat, & vno eodemque momento & viuificare pariter desinat, & viuere. Quid, quæso, dignum te iudicabis, qui factus ad imaginem factoris, tantæ in te maiestatis non defendis dignitatem, & tu homo cum in honore esses, honorem tuum non intelligens, comparatus iumentis insipientibus, & similis factus sis illis, dum nil spirituale videlicet aut æternum elaboraueris, sed instar belluini spiritus, qui vt à corpore, ita cum corpore dissoluitur, solis fueris contentus corporalibus ac temporalibus bonis, euangelici illius surdus auditor consilij b: *Operamini non cibum qui perit,* B *sed qui permanet in vitam æternam?* Scriptum est autem c, quod non ascendit in montem Domini, nisi *qui non accepit in vano animam suam.* Sed ne is quidem, nisi etiam fuerit innocens manibus, & mundo corde. Videris tu an de tuis hoc operibus simul & cogitationibus præsumere audeas. Sin autem, attende quid mereatur iniquitas, si sola sufficit inutilitas ad damnationem. Et reuera secura non erit spina vel tribulus, vbi securis infructuosæ arbori poni videbitur: nec parcet pungenti, qui minatur & sterili. Væ igitur & væ iterum de quo dicetur d: *Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas.*

† id est [illegible] v. Notas.

Homo dignitatis suæ negligens similis iumentis.

b Ioan. 6. d

c Psal. 23. a

d Esai 5. a

3\. Sed noui ego quam liquido & copiose hæc me quoque tacente cogitare sufficias, materno verò deuinctus amore, necdum possis abiicere quod iam contemnere nosti. Et quid ego ad hæc respondebo tibi? Vt matrem deseras? Sed inhumanum videtur. Vt cum ipsa maneas? Sed nec ipsi expedit vt sit filio causa perditionis. Fortè vt & mundo simul milites & Christo? Sed nemo potest duobus dominis seruire. C Mater tua vult contraria tuæ, ac per hoc & suæ ipsius saluti. Elige ergo tu è duobus quod vis, aut vnius videlicet satisfacere voluntati, aut vtriusque saluti. Verum si multum eam diligis, desere potius ipsam propter ipsam, ne si Christum deseras, vt maneas cum ipsa, propter te pereat & ipsa. Alioquin male meruit de te, quæ te peperit, si propter te perit. Quomodo enim non perit, quæ ipsum quem peperit perimit? Et hæc dixerim vt tuo aliquo modo carnali condescendam consulamque affectui. Cæterum fidelis sermo, & omni acceptione dignus, vt etsi impium est contemnere matrem, contemnere tamen propter Christum, piissimum est †. Nam qui dicit e: *Honora patrem & matrem*, ipse etiam dixit f: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus.*

Amor DEI, & salutis, mortis affectui præponendus.

Amor parentum præposterus damnabilis.

† v. Notas.

e Matt 15. a

f Matth. 10. d

Ad Romanvm Romanæ Curiæ Subdiaconum.

Vitæ religiosæ propositum vrget, mortis memoriam inculcans.

Epistola CV.

Bernardus Abbas Claræ-Vallis Romano *suo quod suo.* D

1\. Benè fecisti, charissime, tui nobis per litteras & renouans dulcem memoriam, & excusans molestissimam moram. Minimè quidem desiderantium te cordibus vlla potuit subrepere quandoque obliuio tuæ dilectionis, sed te tui fateor penè oblitum esse putauimus, priusquam illas litteras videremus. Nunc itaque rumpe moras, fac citò quod scripsisti: & si veraciter stilus expressit affectum, efficaciter opus stilum testificetur. Quid tardas ipsum quem iamdudum conceperas, spiritum parturire salutis? Nil mortalibus vel morte certius, vel incertius hora mortis. Siquidem tanquam fur in nocte ita veniet. Væ prægnantibus in illa die. Si superuenerit & præuenerit hunc tam salutiferum partum: heu perfodiet domum, sanctum germen extinguet. Cum enim dixerint, pax & securitas, tunc repentinus superueniet A eis interitus sicut dolor in vtero habenti, & non effugient a. Volo te mortem etsi non effugere, certè vel non timere. Iustus quippe mortem etsi non cauet, tamē non pauet. Denique si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit b. Moritur quidem & iustus, sed securè: quippe cuius mors vt præsentis est exitus vitæ: ita introitus melioris. Bona mors si peccato moriaris, vt iustitiæ viuas. Hæc mors necesse est vt præcurrat, vt sequatur illa secura. In hac vita quamdiu durat, compara tibi illam quæ semper durat. Dum viuis in carne, morere mundo, vt post mortem carnis Deo viuere incipias. Quid enim si conciderit mors saccum corporis tui, dum te subinde circundet lætitia? O quam beati mortui qui in Domino moriuntur c, audientes à spiritu, vt requiescant iam à laboribus suis. Non solum autem, sed & succedit iucunditas de nouitate, ac de æternitate securitas.

Maturanda Salutis consilia, ne mors ea præuertat.

a 1. Thess. 5. a

b Sap. 4. b Securè moritur, qui peccato & mundo mortuus est.

c Apoc. 14. a

Bona proinde mors iusti propter requiem, melior propter nouitatem, optima propter securitatem. Econtra: *mors peccatorum pessima* d. Et audi vnde, *pessima.* 2.
B Mala siquidem est in mundi amissione, peior in carnis separatione, pessima in vermis ignisque duplici contritione. Eia ergo festina, exi, recede: moriatur anima tua morte iustorum, quo fiant & nouissima tua horum similia. O quam pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius e. Fuge quæso, in via peccatorum ne steteris. Quomodo viuere potes, vbi mori non audes? Cum panibus occurrere fugienti, paratos nos esse confidito.

d Psal. 33. d

Mortis iustorum & peccatorum discrimen.

e Psal. 115. a

Ad M. Henricvm Mvrdach†.

Ad capessendum religiosæ vitæ statum excitat, eius delicias breuiter insinuans.

† v. Notas.

Epistola CVI.

Dilecto suo Henrico Mvrdach, *Bernardus Abbas dictus de Clara-Valle, salutem, & non in via.*

Qvid mirum si inter prospera fluctuas & aduersa, qui necdum statuisti supra petram pedes tuos? At C si iures & statuas custodire iudicia iustitiæ Domini, quid horum te poterit separare à charitate Christi? O si scires, & quid dicam? *Oculus Deus, non vidit absque te, quæ præparasti diligentibus te* a. Sed tu frater qui (vt audiui) Prophetas legis, putas intelligis quæ legis? Nam si intelligis, sentis vtique sensum propheticæ lectionis esse Christum. Quem videlicet si apprehendere cupis, citius illum sequendo, quam legendo consequi potes. Quid quæris verbum in Verbo, quod iam caro factum præsto est oculis? Iam enim de latibulo Prophetarum egressus est ad oculos Piscatorum: tam de monte vmbroso & condenso tanquam sponsus de thalamo suo prosiliuit in campum Euangelij. Iam qui habet aures audiendi, audiat illum clamantem in templo b: *Qui sitit, veniat ad me & bibat.* Et, c *venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Tu ergo times deficere, vbi se Veritas reficere te promittit? Certè si tantum te delectat tenebrosa aqua de nubibus aëris, quantò iucundius haurias de serenissimis fontibus Saluatoris? 1.

a Esa. 64. a

b Ioan. 7. f

c Matth. 11. d

D O si semel paululum quid de adipe frumenti vnde satiatur Hierusalem, degustares, quam libenter suas crustas rodendas litteratoribus Iudæis relinqueres? O si te vnquam in schola pietatis sub magistro Iesu merear habere sodalem? O si mihi liceat purificatum prius tui pectoris vasculum supponere vnctioni quæ docet de omnibus? O quam libens tibi partirer calidos panes, quos vtique adhuc fumigantes, & quasi modo de furno (vt aiunt) recens tractos, de cœlesti largitate crebrò Christus suis pauperibus frangit? Vtinam si quam mihi guttā quandoque de pluuia voluntaria, quam segregauit hæreditati suæ, stillare dignetur in dulcedine sua pauperi Deus, mox eam tibi possem refundere: & rursus à te vicissim recipere quod senseris? Experto† crede, aliquid amplius inuenies in syluis, quā in libris. Ligna & lapides docebunt te, quod à magistris audire non possis. An non putas posse te sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo? An non montes stillant dulcedinem, & colles 2.

Deliciæ vitæ religiosæ.

Syluæ & solitudo plus docent quā libri & magistri.

† Nam de seipso fassus est, non habuisse se magistros nisi quercus & fagos.

fluunt lac & mel, & valles abundabunt frumento? Multis occurrentibus mihi dicendis tibi, vix me teneo. Sed quia non lectionem ſed orationem petis, adaperiat Dominus cor tuum in lege ſua in præceptis ſuis. Vale.

Idipſum ipſi VVillelmus & Iuo. Quid ſuper hoc vobis dicemus? Quod vos videre, & ad quid deſideremus, ſcitis: quantum verò, nec nos dicere, nec vos ſcire poteſtis. Oramus ergo Deum, vt vobis quo nos præiſſe debueratis, tribuat vel ſequi; quatenus & in hoc tantæ humilitatis magiſtrum teneamus, cum videlicet non deſpexeritis magiſter ſequi diſcipulos.

† al. Beuerlaco ſub Diœceſi Eborac. in Anglia.

Ad THOMAM Præpoſitum de Beuerla. †

Thomas iſte Ordem Ciſtercienſi in Claraualle ſeſe deuouerat, ſed procraſtinantem Bern. hortatur ſerio ad promiſſa ſua vota perſoluenda. Epiſtola eſt recondita eruditionis & plena myſterijs, in qua de tota humana prædeſtinationis, Vocationis, Iuſtificationis, & Glorificationis œconomia more philoſophatur. Idque vt ſæculi fugam, terrenorum contemptum, DEI amorem, futuri iudicij timorem, & æternæ ſalutis curam, homini barum rerum, vt apparet, incurio, ingerat & altius imprimat, ſed ſurdo cantatum ſequens docebit Epiſtola, vbi infelicem Thomæ exitum commemorat.

EPISTOLA CVII.

THOMÆ *dilecto filio ſuo Bernardus quod filio.*

1. QVid opus eſt verbis? Feruens ſpiritus & vehemens deſiderium aperiri ſola lingua non ſufficit. Loquantur nobis affectum tuum & reliqua membra. Præſens melius & innoteſces nobis, & nos cognoſces. Iamdudum ab inuicem tenemur alterutrum debitores; ego fidelis curæ; tu humilis obedientiæ. Probet vtrumque ſi placet opus, non calamus. Volo te & tibi vſurpare, &
a Ioan. 5. f
in me probare illam Vnigeniti vocem a: *Opera quæ dedit mihi pater vt faciam, ipſa teſtimonium perhibent de me.* Sic reuera, ſic vnici filij ſpiritus teſtimonium perhibet ſpiritui noſtro, quòd filij Dei ſumus & nos, cum ſuſcitans ex operibus mortuis largitur opera vitæ. Non ex folijs, non ex floribus, ſed ex fructu arbor bona maláue
b Matt. 7. c
dignoſcitur. Denique *à fructibus*, ait b *cognoſcetis eos.* Opera ergo, & non verba diſcernunt inter filios Dei & filios diffidentiæ. Operibus proinde deſiderium & aperi tuum, & experire noſtrum.

2. Deſideramus præſentiam tuam, quærimus optatam, immò promiſſam exigimus. Cur tanto? Nil in ea ſanè
Corporis & mundi bona vana & caduca.
expetimus de carne & ſanguine. Aut proficere ex te cupimus, aut prodeſſe tibi. Generoſitas ſanguinis, proceritas corporis, forma elegans, iuuenilis decor, prædia, palatia, immenſa ſupellex, inſulæque dignitatum; adde & mondi ſapientiam; de mūdo ſunt hæc: & mundus quod ſuum eſt, diligit. Sed quouſque? Non ſolum enim non ſemper, vtpote, qui non ſemper erit, verum nec diu quidem. Diu ſiquidem iſta in te mundus habere non poterit; & te quippe ipſum in breui non habiturus. Nam breues dies hominis ſunt. Mundus quidem cum ſuis concupiſcentijs tranſit; ſed te prius emittit, quam ipſe pertranſit. Quid te ſine fide delectat amor mox finiendus? Nos verò te, non tua diligimus. Tua ſint, à quo ſunt. Tu tuæ promiſſionis memor, tui nobis copiam diutius non negaris amantibus te ſynceriter, & amaturis perenniter. Purè ſiquidem nos amantes in vita noſtra, in morte quoque non erimus ſeparati. Nam ea quæ in te vel potius tibi appetimus, non huius corporis ſunt, nec huius temporis tantum: ideoque nec cum corpore deficiunt, nec cum tempore prætereunt. Quinimmo poſito corpore plus delectant, poſt tempora durant. Nil ſimile habent cum ſupra enumeratis eorúmve ſimilibus, quæ vtique inſunt tibi, non ex Patre, ſed ex mundo. Quid horum enim vel non præuenit mortem, vel non inuenit?

3.
Myſterio diuina ſeu bona inuiſibilia filiis huius ſæculi penitus ignota.
At verò iſta optima pars eſt, quæ non auferetur in æternum. Quid iſtud? Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Qui homo eſt, & ſecundum hominem ambulat, qui videlicet (vt manifeſtius dicam) carni adhuc acquieſcit & ſanguini, quid

A illud ſit, penitus neſcit: quia caro & ſanguis non reuelabunt, quæ ſolus reuelat Deus per Spiritum ſuum. Animalis ergo homo ad hoc ſecretum nequaquam admittitur: ſiquidem no... ſpiritus Dei c. c 1. Cor. 2. d
Beati qui audiunt d: *Vos autem dixi amic... d Ioan. 15. c
quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* O ſeculum nequam, quod ſolos tuos ſic ſoles beare amicos, vt Dei facias inimicos, conſequenter & indignos conſilio Beatorum. Planè enim qui amicus vult eſſe tuus, inimicus Dei conſtituitur. Quod ſi ſeruus neſcit, quid faciat Dominus eius, quantò minus inimicus? Porrò autem amicus ſponſi ſtat, & gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Vnde & loquitur e: *Anima mea liquefacta* e Cant. 5. b
eſt, vt dilectus locutus eſt. Amicus itaque mundi excluditur à conſilio amicorum Dei, qui non ſpiritum huius mundi acceperunt, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciant quæ à Deo donata ſunt ſibi. Confiteor tibi Pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Ita Pater, quia ſic fuit placitum ante te f, f Matth. 11. d
B non quia ſit meritum vel ab ipſis. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei: vt gratis mittas Spiritum Filij tui clamantem in cordibus filiorum adoptionis, abba, pater. Hoc quippe ſpiritu qui aguntur, hi filij ſunt, nec paterno prorſus arcendi conſilio. Habent nempè in ſe manentem ſpiritum, qui ſcrutatur etiam profunda Dei. Denique quid ignorent, quos vnctio docet de omnibus.

Væ vobis, Filij huius ſeculi, à veſtra inſipiente pru- 4.
Filiorum huius ſæculi infelicitas.
dentia, ignorantes ſpiritum ſalutarem, nec participantes conſilium quod ſolus ſoli eructat filio, excepto cui voluerit Filius reuelare. Quis enim cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit g? Non equidem g Rom. 11. d
nullus, ſed rarus. Soli ſanè qui veraciter dicere poſſunt. *Vnigenitus qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit nobis* h. Ve h Ioan. 1. c
mundo à ſtrepitu. Clamat in populis idem Vnigenitus tanquam magni conſilij angelus: *Qui habet aures audiendi, audiat* i. Et quoniam dignos non inuenit ſenſus, qui- i Matth. 13. b & Luc. 8. b
bus Patris committat arcanum, texit parabolas turbis,
C vt audientes non audiant, & videntes non intelligant k. k Ibid.
Cæterum amici ſeorſum audiunt: *Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei* l. Quibus & loquitur m, *Nolite* l Ibid.
timere puſillus grex: quia complacuit Patri veſtro dare vobis regnum. Qui ſunt hi? *Vtique quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij Dei, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus* n. Magnum ſecretumque m Luc. 12. d
n Rom. 8. f
innotuit conſilium. Nouit Dominus qui ſunt eius. Sed quod notum erat Dei, manifeſtatum eſt hominibus. Nec alios ſanè dignatur tanti participatione myſterij, niſi eos ipſos, quos ſuos præſciuit & prædeſtinauit. Nam
Secretum Dei filiis & amicis panditur.
quos prædeſtinauit, hos & vocauit o. Quis enim ſanè o Rom. 8. f
niſi vocatus ad Dei accedit conſilium? Quos autem vocauit, hos & iuſtificauit p. Oritur quippe ſol: non is p Ibid.
qui quotidie oriri cernitur ſuper bonos & malos, ſed qui timentibus Deum prophetica pronuntiatione promittitur ſolis ad conſilium vocatis: *Vobis*, inquit q, *qui* q Mala. 4. a
timetis Deum, orietur ſol iuſtitiæ. Manentibus igitur in tenebris filiis diffidentiæ, euadit in nouam hanc lucem
D lucis filius de poteſtate tenebrarum, ſi tamen iam fidenter Deo dicere poteſt r. *Particeps ego ſum omnium timen-* r Pſal. 118. h
tium te. Vides quia præcedit timor, vt ſequatur iuſtificatio? Forſitan ergo timore vocamur, amore iuſtificamur. Denique *iuſtus ex fide viuit* s, illa proculdubio quæ s Rom. 1. b
operatur ex dilectione.

Audiat itaque in ſui vocatione peccator quod ti- 5.
mear, & ſic accedens ad ſolem iuſtitiæ, videat illuminatus quod diligat. Quidnam eſt illud t? *Miſericordia* t Pſa. 102. c
Domini ab æterno, & vſque in æternum ſuper timentes eū. Ab *æterno* propter prædeſtinationem, *in æternū* propter beatificationem. Altera carens principio, altera neſciens finem. Siquidem quos ab æterno prædeſtinat, in æternum beatificat, intercedente ſanè media vocatione, vna cū iuſtificatione, dumtaxat in adultis. Sic ad ortum ſolis iuſtitiæ, ſacramentum abſconditum à ſeculis de prædeſtinatis & beatificandis, emergere quodammodo incipit ex abyſſu æternitatis, dum quiſque vocatus per

De Myſterio prædeſtinationis, vocationis & glorificationis noſtræ mirè ac profundè diſſerit.

timorem, iustificatus per *amorem*, præsumit se quoque esse de numero beatotum, sciens nimirum quia quos iustificauit, illos & magnificauit. Quid enim? Audit se vocari, cum [illegible] ...at & iustificati, ...anditur, & de magnificatione diffidet? Initiatur, prouehitur: & de sola consummatione desperabit? Nempe si initium sapientiæ *timor* Domini, in quo dicta est esse nostra vocatio, quid nisi prouectus in sapientia est *amor* Dei, is dumtaxat qui interim ex fide est, ex quo & nostra fit iustificatio? Quid item nisi consummatio in sapientia est, ipsa quam in fine speramus, de diuina illa & deifica visione glorificatio? Sic abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum suarum, cum in terrore iudiciorum suorum immensa illa æternitas, & æterna immensitas, cuius sapientiæ non est numerus, cor hominis prauum & inscrutabile, mira sua bonitate & potentia educit in admirabile lumen suum.

6. Verbi gratia. Ponamus hominem in seculo, seculi adhuc & suæ carnis amore retentum, & cum terrestris hominis imaginem portet, incubantem terrenis, nil de cœlestibus cogitantem: quis hunc non videat horrendis circumfusum tenebris, nisi qui in eadem mortis vmbra sedet: quippe cui nullum adhuc suæ salutis signum eluxerit: cui necdum in aliquo interna testetur inspiratio, an boni de se quippiam æterna teneat prædestinatio? At verò si superna eum miseratio dignanter quandoque respexerit, immiseritque spiritum compunctionis, quatenus ingemiscat & resipiscat, mutet vitam, domet carnem, amet proximum, clamet ad Deum, proponatque de cætero viuere Deo, non seculo: ex qua deinde superni luminis gratuita visitatione & subita mutatione dexteræ Excelsi, agnoscat se meritò quidem non iam iræ sed gratiæ filium: quippe qui paternum erga se diuinæ bonitatis experitur affectum, quod se vtique hactenus intantum latuerat, vt non solum nesciret, verum-nam dignus foret amore an odio, verumetiam odium magis, & non amorem propria conuersatio testaretur: erant enim tenebræ adhuc super faciem abyssi: nonne is tibi videtur quasi de abysso profundissima & tenebrosissima horrendæ ignorantiæ, in aliam quandam quoque trahi abyssum è regione amœnam & lucidam claritatis æternæ?

Vocationem peccatoris eiusque processum graphicè depingit.

Illuminatio peccatoris.

7. Et tunc demum quasi diuidit Deus lucem à tenebris, cum peccator sole illucescente iustitiæ, abiectis operibus tenebrarum induitur arma lucis, & is quem prior vita ac propria conscientia tanquam reuera filium gehennæ deputauerat ardoribus sempiternis, ad tantam visitantis se orientis ex alto dignationem respirans, gloriari etiam incipit præter spem in spe gloriæ filiorum Dei, quam iam iamtum è vicino reuelata facie exultans nouo in lumine speculatur, & dicit u: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. dedisti lætitiam in corde meo.* O Domine, *quid est homo quia innotuisti ei, aut filius hominis quia reputas eum?* x Iam se, ô bone Pater, vermis vilissimus & odio dignissimus sempiterno, tamen confidit amari, quoniam se sentit amare: immò quia se amari præsentit, non redamare confunditur. Iam apparet in lumine tuo, ô inaccessibilis lux, quid boni penes te, etiam cum malus esset, miserum maneret homunculum. Amat proinde non immeritò, quia amatus est sine merito. Amat sine fine, quia sine principio se cognoscit amatum. Prodit in lucem ad miseri consolationem, magnum consilium quod ab æterno latuerat in sinu æternitatis: quod nolit videlicet Deus mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. Habes homo huius arcani indicem spiritum iustificantem, eoque ipso testificantem spiritui tuo, quod filius Dei & ipse sis. Agnosce consilium Dei in iustificatione tui. Confitere & dic y: *Consilium meum iustificationes tuæ.* Præsens namque iustificatio tui, & diuini est consilij reuelatio, & quædam ad futuram gloriam preparatio. Aut certè prædestinatio, ipsa potius præparatio est: iustificatio autem magis iam appropinquatio. Denique ait z: *Agite pœnitentiam, quia appropinquabit regnum cælorum.* Audi & de prædestinatione, quod ipsa sit præparatio: *Percipite*, inquit a, *regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.*

u Psal. 4. b

x Psal. 143. b

Homo diuinum de se consilium spiritu testificante cognoscens, quomodo excitetur ad Deum redamandum, &c. Caue putes hac fuisse fidei specialis sectatorum.

y Psal. 118. 1

z Matth. 3. a

a Matth. 25. d

8. Nemo itaque se amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor nostrum, quem præuenit, subsequitur. Nā quomodo redamare pigebit, quos amauit & necdum amantes? Amauit, inquam, amauit. Habes enim dilectionis pignus Spiritum, habes & testem fidelem Iesum, & hunc crucifixum. O geminum ipsumque firmissimum Dei erga nos amoris argumentum! Christus moritur, & meretur amari. Spiritus afficit, & facit amari. Ille facit cur ametur, iste vt ametur. Ille suam multam dilectionem in nobis commendat, iste & dat. In illo cernimus quod amemus, ab isto sumimus vnde amemus. Charitatis igitur ab illo occasio, ex isto affectio. Quanta confusio, Dei filium ingratis oculis cernere morientem! Quod quidem facilè contingit, si desit spiritus. Nunc autem quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, amati amamus, amantes amplius meremur amari. Si enim cum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius, multò magis reconciliati salui erimus in vita ipsius b: Quid enim? Qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, non etiam omnia cum ipso daturus est nobis?

Amari se non diffidat qui iam amat.

Geminum diuini erga nos amoris argumentum.

b Rom. 5. b

9. Cum ergo geminum teneamus nostræ salutis indicium, geminam Sanguinis & Spiritus effusionem, neutra sine altera prodest. Nam nec Spiritus datur nisi credentibus in Crucifixum: nec fides valet, si non operatur ex dilectione. Dilectio autem donum Spiritus est. Quod si secundus homo (Christum loquor) factus est non solum in animam viuentem, sed etiam in spiritum viuificantem, ex vno videlicet moriens, ex altero mortuos suscitans, quid mihi prodesse potest quod in ipso moritur, absque eo quod viuificat? Denique ipse ait c: *Caro non prodest quicquam: spiritus est qui viuificat.* Quid est autem, *viuificat*, nisi iustificat? Cum enim mors animæ peccatum sit, anima quippe quæ peccauerit, ipsa morietur d: vita eius sine dubio iustitia est, quoniam iustus ex fide viuit e. Iustus autem quis est, nisi qui amanti se Deo, vicem rependit amoris? Quod non fit nisi reuelante Spiritu per fidem homini æternum Dei propositum super sua salute futura. Quæ sanè reuelatio non est aliud, quam infusio gratiæ spiritualis, per quam dum facta carnis mortificantur, homo ad regnum præparatur, quod caro & sanguis non possident, simul accipiens in vno spiritu, & vnde se præsumat amatum, & vnde redamet, ne gratis amatus sit.

Fides otiosa inutilis.

c Ioan. 6. g

d Ezech. 8. a

e Rom. 1. b

10. Hoc itaque est illud sacrum secretumque consilium quod à Patre Filius in Spiritu sancto accipiens, suis quos nouit per eumdem Spiritum iustificando eos, communicat, & communicando iustificat, quando id quisque accipit in sui iustificatione, vt incipiat & ipse cognoscere, sicut & cognitus est: cum videlicet datur & ipsi præsentire aliquid de sua ipsius futura beatitudine, quemadmodum ab æterno latuit in prædestinante, plenius appariturum in beatificante. De qua tamen iam percepta sumet ex parte notitia, interim quidem glorietur in spe, nondum tamen in securitate. Quam miserandi qui ad tam iucundum iustorum consilium, nullum adhuc tenent suæ vocationis testimonium: Domine, quis credidit auditui nostro? O vtinam saperent & intelligerent. Verum nisi crediderint, non intelligent.

Arcanum SS. Trinitatis cōsilium piis communicatum.

11. Sed habetis & vos, ô infœlices seculi malè securi amatores, vestrum seorsum à tuftis consilium. Squama squamæ coniungitur, & non est spiraculum in vobis. Habetis, inquam, & vos ô impij, communicatum adinuicem consilium, sed planè aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Etenim si, dicente scriptura, pietas est cultus Dei, profectò quisquis plus amat mundum quam Deum, impius atque idololatra esse conuincitur, colens & seruiens creaturæ, potius quam creatori. Habentibus autem (vt dictum est) sanctis atque impiis suum ad se quibusque consilium, magnum proculdubio inter vtrosque chaos firmatū est. Nam quomodo iustus

Consilium amatorum seculi planè diuersum, & Deo aduersum.

Piorum & impiorum discrimen.

longè se facit à consilio & concilio malignantium, ita nec resurgunt omnino impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum [f]. Est quippe iustorum concilium, pluuia voluntaria quam segregauit Deus hæreditati suæ. Est concilium verè secretum, descendens nimirum sicut pluuia in vellus. Est fons signatus, cui alienus non communicat. Est sol institiæ, qui timentibus Deum tantum oritur.

f Psal. 1. b

12. Porro cæteros aduertens Propheta in sui siccitate & cæcitate remanentes (iustorum siquidem imbris & lucis expertes) infœcundos ac tenebrosos, confusos & auersos, subsannat & notat. *Hæc est*, inquiens g, *gens quæ non audiuit vocem Dei sui.* Non vultis, ô miseri, dicere cum Dauid h. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus?* Vtique satis fusi in vanitates & insanias falsas, intimum optimumque non requiritis veritatis auditum. Filij hominum vsquequo graui corde? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium i? Surdi ad vocem veritatis, ignorantes consilium cogitantis cogitationes pacis, sed & loquentis pacem in plebem suam, & super sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor. *Iam vos*, inquit n, *mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis*. Ergo qui hunc sermonem non audiunt, immundi sunt.

g Hier. 7. f
h Psal. 84. b
i Psal. 4. a
n Ioan. 15. a

13. Cæterum tu, ô charissime, huic voci Dei tui dulciori super mel & fauum, si præparas autem interiorem, fuge curam exteriorem, vt expedito & vacante interno sensu, dicas & tu cum Samuële l: *Loquere Domine, quia audit seruus tuus.* Vox hæc non sonat in foro, sed nec auditur in publico. Secretum concilium, secretum quærit auditum. Auditui tuo gaudium pro certo dabit & lætitiam, si sobria ante perceperis. Abrahæ præcipitur exire de terra, & de cognatione sua, vt videre & possidere mereretur terram viuentium m. Iacob relicto fratre & patria Iordanem transit in baculo, & excipitur Rachelis amplexibus n. Ioseph dominatur Ægypto mercatione furtina patri sublatus & patriæ o. Ecclesiæ iubetur, vt concupiscat rex decorem eius, & obliuisci populũ suum, & domum patris sui p. Puer Iesus inter cognatos & notos à parentibus quæritur, nec tamen inuenitur q. Fuge fratres tuos & tu, si tuam vis inuenire salutem. Fuge, inquam, de medio Babylonis, fuge à facie gladij Aquilonis. Parati sumus cum panibus occurrere fugienti. Abbatem tuum me nominas, non renuo interim propter obsequium. Obsequium dico, non quod exigam, sed quod exhibeam, sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & animam suam dare in redemptionem pro multis. Veruntamen si dignum iudicas, accipe condiscipulum, quem magistrum eligis. Vnus sit ambobus magister Christus, & ipse sit epistolæ finis, qui finis est ad iustitiam omni credenti.

l 1. Reg. 3. b
DEI vox in silentio & secreto non in turbis audienda.
m Gene. 12. a
n Gene. 29. f
o Gene. 39. a
p Psal. 44. c
q Luc. 2. f

Ad THOMAM de sancto Audomaro.

Hunc quod studiorum causâ religionis ingressum differret, serio monet, potiorem scientiam in schola Christi hauriendam studium suggerens, terretque alterius Thomæ similiter tardantis exemplo, & infelici exitu, vt alieno periculo cautior fiat.

EPISTOLA CVIII.

Charissimo filio suo THOMÆ *frater Bernardus Claræ-Vallis vocatus Abbas, in spiritu timoris ambulare.*

1. BEnefacis agnoscens debitum tuæ promissionis, & dilatę reatum solutionis non diffitens. Sed volo te non solum quid, sed & cui promiseris, cogitare. Nam ego mihi nihil vsurpo, eo quod me coram, & non mihi promissum ipse mecum recolis. Frustra proinde times exprobratum tibi iri à me super frustratoria dilatione, qui testis accitus sum, & non dominus voti. Vidi, & gauisus sum. Et hoc oro, vt gaudium meum plenum sit, quod non erit, nisi cum fuerit impleta promissio. Terminum posuisti, quem non oportuit transgredi. Transgressus es, quid ad me? Tuo domino stas aut cadis. Mihi sane decretum est pro imminenti periculo non probris, A non minis agere tecũ, sed monitis, idque quatenus æquo admiseris animo. Si me audieris, benè: si non, ego non iudico quemquam. Est qui quærat & iudicet. Qui enim iudicat nos, Dominus est a. Et hinc tibi [illegible] timendum arbitror ac dolendum: quia non homini, [illegible] ritus es. Et si ego (vt vis) tuæ verecundiæ parco coram hominibus, num illa quæ coram Deo est impudentia, impunita relinquitur? Quid quæso, rationis habet verecundari ad diem hominis, & vultum Dei non vereri? Nam vultus Domini super facientes mala b. Tu ergo plus rimes opprobria, quam tormenta, & qui trepidas ad linguam carnis, contemnis gladium qui deuorat carnes? Hæccine est illa morum pulcherrima compositio, qua informari te scribis scientiæ huius apprehensione, cuius studio & amore sic ferues, vt non verearis sancto proposito præiudicium facere?

Voti dilati aut frustrati reus, DEO iniurius non homini. Illũ proinde non hunc timeat iudicem.
a 1. Cor. 4. a
b Psal. 33. d

2. Sed quæso te, quod memoriale virtutis, quæ laus disciplinæ, quis scientiæ profectus, vel artis fructus, trepidare timore, vbi non est timor, & timorem Domini relinquere? Quam salubrius disceres Iesum, & hunc cru-B cifixum! Quam vtique scientiam haud facilè nisi qui mundo crucifixus erit, apprehendit. Falleris fili, falleris si te putas inuenire apud mundi magistros, quam soli Christi discipuli, id est, mundi contemptores Dei munere assequuntur. Nec enim hanc lectio docet, sed vnctio: non litera, sed spiritus: non eruditio, sed exercitatio in mandatis Domini. *Seminate*, inquit c, *vobis iustitiam, metite spem vitæ, illuminate vobis lumen scientiæ.* Vides quia non rectè proditur ad lumen scientiæ, nisi iustitiæ germen præcedat ad animam, ex quo formetur granum vitæ, & non palea gloriæ. Quid ergo? Nondum tibi ad iustitiam seminasti, nondum spei manipulos messuisti, & veram te præsumis sectari scientiam? Nisi fortè pro vera supponitur illa quæ inflat, & stultius erras appendens argentum tuum non in panibus, & labores tuos non in saturitate. Obsecro redi ad cor, & aduerte hunc annuum terminum, quem tu tibi indulsisti in iniuriam Dei, non esse annum placabilem Domino, sed discordiæ seminarium, iræ fomitem, nu-C trimentum apostasiæ, qui spiritum extinguat, gratiam intercludat, teporem afferat illum qui Deo solet vomitum prouocare.

Scientia saluberrima scire Iesum.
Huius soli Discipuli Christi capaces.
c Oseæ 10. b
Præpostere scientiæ desiderium.

3. Heu heu, videris mihi vno spiritu ambulare, sicut & vno censeri nomine cum altero illo Thoma, olim scilicet præposito de Beuerle †, qui cum se similiter nostro Ordini, & nostræ domui toto desiderio deuouisset, cœpit induciari, & ita paulatim refrigescere, donec subita & horrenda morte præreptus, factus de medio est secularis & præuaricator, & duplo filius gehennæ. Quod ab eo, si fieri potest, auertat misericors & miserator Dominus. Extat epistola, quã ad eum frustra scripsi, nisi quòd meam ipsius animam liberaui, denuntians, quod in me fuit, quæ oportet fieri cito. Beatus foret, si me audisset. Dissimulauit: mundus ego sum à sanguine eius. Verum id non sufficit mihi: quia etsi sim in facto isto securus de D me: illa tamen quæ non quærit quæ sua sunt, charitas vrget me lugere illum, qui securus non exiit, quoniam malè securus vixit. O iudiciorum Dei abyssus multa, ô terribilis in consiliis Deus super filios hominum. Spiritum donauit, quem erat denuò ablaturus, vt esset supramodum peccans peccatum: & gratia subintrauit, vt abundaret delictum. Quod tamen non fuit culpa dantis, sed addentis præuaricationem. Sui nimirum arbitrij erat, quod malè liber liberum habuit contristare spiritum, contemnere gratiam, nec mancipare effectui suggestum Dei, vt posset dicere d: Gratia Dei in me vacua non fuit.

† de quo præced. Epist.
Thomæ de Beuerle infelix procrastinatio & præuaricatio.
d 1. Cor. 15. b

4. Tu si sapis, illius insipientia proderit tibi, & lauabis manus tuas in sanguine peccatoris, & curabis cito absoluere te à laqueo perditionis, me à timore horribili. Ego enim haud secus fero, fateor, auersionem tuam, quam euisceratIonem meam: quoniam charissimus factus es mihi, & paterno te amplector affectu. Ea propter ad omnem recordationem tui, animam meam transuerberat gladius iste timoris, tanto acerbius, quanto

re minus timentem confidero. Scio nempe, vbi de talibus legerim c: *Cum dixerint pax & securitas, tunc subitaneus eis superv... interitus. tan... in vtero habenti, & non effug...* ...atio imminere ti... ...anti resipiscere, tanquam multa expertus, quæ ô si cognouisses & tu. Crede ergò experto, crede amanti, cui ex altero non falli, ex altero non fallere inesse cognoscis.

c ... 5.a

Resipiscentiæ dilatæ pericula.

Ad illustrem iuuenem GAVFRIDVM de Perona †, & socios eius.

† *Notas*

Nobiles iuuenes ob religiosæ vitæ propositum prædicat, & ad perseuerantiam hortatur.

EPISTOLA CIX.

Dilectis filiis GAVFRIDO *& sociis eius Bernardus Abbas dictus Claræ-vallis, spiritum consilij & fortitudinis.*

1\. SErmo qui insonuit, ædificat multos, imò vniuersalem lætificat ciuitatem Dei, ita vt lætentur cœli, & exultet terra, & omnis lingua glorificet Deum de vestra conuersione. Terra mota est, quia cœli destillauerunt à facie Dei Sinai, pluentes istis diebus solito abundantius pluuiam voluntariam quam segregauit Deus hereditati suæ. Non apparebit vltra vacua in vobis crux Christi, quemadmodum in multis filiis diffidentiæ, qui tardantes conuerti ad Dominum de die in diem, improuisa morte subtracti, in puncto descendunt ad inferos. Omninò refloruit & nunc quasi de nouo lignum in quo pependit Dominus gloriæ, qui mortuus est, non tantum pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum. Ipse ipse colligit vos, qui diligit vos tanquam viscera sua, tanquam fructum pretiosissimum crucis suæ, tanquam dignissimam recompensationem effusi sanguinis sui. Si ergò gaudent Angeli super vno peccatore pœnitentiam agente a, quid in tam multis, & in illis peccatoribus, qui quantò illustriores videbantur in seculo, scientia, genere, iuuentute, tantò pluribus erant perditionis exemplum? Legeram b: *Non multos nobiles, non multos sapientes, non multos potentes elegit Deus*: at nunc præter regulam mirâ Dei potentiâ talium conuertitur multitudo. Vilescit gloria præsens, iuuentutis flos conculcatur, non reputatur generositas, sapientia mundi, stultitia iudicatur, non acquiescitur carni & sanguini, parentum &, charorum renuntiatur affectibus: fauores, & honores, & dignitates reputantur vt stercora, vt Christus lucrifiat. Laudarem vos, si vobis hæc accidisse ex vobis cognoscerem. Cæterum digitus Dei est iste, & mutatio planè dexteræ Excelsi. Datum optimum est, & donum perfectum, nec dubium quin descendens à Patre luminum. Idcircò in ipsum omne præconium iure referimus, qui facit mirabilia solus, qui fecit ne in vobis otiosa iam esset ea quæ apud se est, copiosa redemptio.

a Luc. 15. b

b 1. Cor. 1. d

Contemptis omnibus terrenis & transitoriis sequi Christum, diuinæ virtutis opus.

2\. Quid igitur opus est facto, dilectissimi, nisi vt satagatur quomodò laudabile propositum, dignum consequatur effectum? Studete proinde perseuerantiæ, quæ sola virtutum coronatur. Non inueniatur apud vos, *est & non*, vt sitis filij Patris vestri qui in cœlis est, apud quem nimirum non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Vos quoque, fratres, in eandem imaginem transformamini à claritate in claritatem tanquam à Domini spiritu, curantes omni vigilantia, & ipsi non inueniri leues, instabiles, fluctuantes. Scriptum est enim c: *Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis.* Et rursum d: *Væ ingredienti terram duabus viis.* Et ego, charissimi, quantum congratulor vobis, tantum gratulor & mihi, qui vt accepi, dignus habitus sum minister eligi consilij huius. Et consilium do, & auxilium spondeo. Si videor necessarius, aut certè si dignus iudicor, non recuso laborem, non deero pro viribus. Deuotus suppono humeros, etsi iam fessos, sarcinæ huic, si mihi cœlitus imponatur. Lætus, & obuius (vt dicitur) manibus excipio ciues sanctorum, & domesticos Dei. Quam libens iuxta mandatum propheticum e, occurro cum panibus fugientibus à facie gladij, aquam fero sitientibus. Reliqua posui in ore nostri, immo & vestri Gaufridi. Quicquid vobis vice nostra dixerit ille, nostrum non dubitetis esse consilium.

Sola perseuerantia coronatur.

Ad eam hortatur.

c Iaco. 1. a

d Eccles. 3. d

e Esa. 21. d

Ad PARENTES eiusdem Gaufridi consolatoria.

Non esse cur filium religiosum tanquam perditum lugeant, vel etiam, vt delicatulo metuant.

EPISTOLA CX.

1\. SI filium vestrum Deus facit & suum, quid vos perditis, aut ipse quid perdit? Fit de diuite ditior, de nobili generosior, clarior de illustri: & quod his omnibus maius est, sanctus de peccatore. Oportet autem eum præparari regno quod sibi paratum est ab origine mundi, atque huius rei gratiâ modicum tempus quod viuere habet, manere nobiscum: donec abrasa spurcitia vitæ secularis, ac terreno deterso puluere, cœlesti mansioni fiat idoneus. Si diligitis eum, gaudebitis vtique, quia vadit ad Patrem, & talem patrem. Ipse quidem vadit ad Deum, sed vos non perditis eum, quin potius multos per eum acquiritis vobis filios. Quotquot sumus in Claravalle, vel de Claravalle, ipsum in fratrem, vos in parentes suscipimus.

2\. At fortassis metuitis corpori eius vitæ asperitatem, quod nimirum tenerum nostis esse ac delicatum. Cæterum de huiusmodi timore dicitur a: *Ibi trepidauerunt timore, vbi non fuit timor.* Confidite, consolamini. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium, quousque de meis manibus excipiat eum pater misericordiarum, & Deus totius consolationis. Nolite ergo lugere, & nolite flere, quia Gaufridus vester festinat ad gaudium, non ad luctum. Ego ero illi pater, & ego mater, ego frater & soror. Ego faciam ei praua in directa, & aspera in vias planas. Ego ei omnia sic temperabo, & sic dispensabo, vt & spiritus proficiat, & corpus non deficiat. Denique seruiet Domino in lætitia & exultatione, & cantabit in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini.

a Psal. 13. b

Ex persona HELIÆ Monachi ad Parentes suos.

Hortatur eos, ne se DEO seruire volentem impedire aut retrahere conentur. Indignum id fore & frustraneum.

EPISTOLA CXI.

1\. SOla causa, quâ non liceat obedire parentibus, Deus est. Ipse enim dicit a: *Qui amat patrem & matrem plus quam me, non est me dignus.* Si me verè vt boni, vt pij parentes diligitis: si veram, si fidelem erga filium pietatem habetis; quid me Patri omnium Deo placere satagentem inquietatis; & ab eius seruitio, cui seruire regnare est, retrahere attentatis? Verè nunc cognosco, quia *inimici hominis domestici eius* b. In hoc vobis obedire non debeo, in hoc vos non agnosco parentes, sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad meum atque vestrum, immò vniuersorum patrem. Alioquin quid mihi & vobis? Quid à vobis habeo nisi peccatum & miseriam? Hoc solum quod gesto corruptibile corpus, de vestro me habere fateor & agnosco. Non sufficit vobis quod me in hanc seculi miseriam miseri miserum induxistis, quod in peccato vestro & peccatores peccatorem genuistis, quod in peccato natum, de peccato nutristis, nisi etiam inuidendo mihi misericordiam quam consecutus sum ab eo qui non vult mortem peccatoris, filium insuper gehennæ faciatis?

a Matt. 10. d

b Mich. 7. b & Mat. 10. d

2\. O durum patrem, ô sæuam matrem, ô parentes crudeles & impios, immò non parentes, sed peremptores; quorum dolor, salus pignoris: quorum consolatio, mors filij est! Qui me malunt perire cum eis, quam regnare sine eis. Qui me rursus ad naufragium, vnde tandem nudus euasi, rursus ad ignem, vnde vix semiustus exiui, rursus ad latrones, à quibus semiuiuus relictus sum, sed miserante Samaritano iam aliquantulum conualui, reuocare conantur: & militem Christi propè iam rapto cœlo triumphantem (quod non in me glorior, sed in eo qui vicit mundum) ab ipso iam introitu gloriæ, tanquam canem ad vomitum, tanquam suem ad lutum, ad

Acris obiurgatio Parentum filios à religiosæ vitæ proposito abstrahentium.

A seculum reducere moliuntur. Mira abusio. Domus ardet, ignis instat à tergo, & fugienti prohibetur egredi, euadenti suadetur regredi. Et hęc ab his qui in incendio positi sint, & obstinatissima dementia, ac dementissima obstinatione fugere periculum nolunt. Proh furor. Si vos contemnitis mortem vestram, cur etiam appetitis meam? Si inquam, negligitis salutem vestram, quid iuuat etiam persequi meam? Quare vos non potius sequimini me fugientem, vt non ardeatis? An hoc est vestri cruciatus leuamen, si me etiam perimatis: & hoc solum timetis, ne soli pereatis? Ardens ardentibus quod solatium prȩstare poterit? Quæ, inquam, consolatio damnatis, socios habere suæ damnationis? Quidue remedium morientibus, alios videre morientes? Non hoc mihi persuadet diues ille qui in tormentis desperatus de sui liberatione, rogabat nunciari fratribus suis, ne & ipsi venirent in locum eundem tormentorum e, timens proculdubio ex suorum cruciatu augeri suum. (e Luca 16.g)

3\. Quid ergo? Ibo & consolabor lugentem matrem meam mei ad tempus visitatione, vt in æternum lugeam, & me & ipsam sine consolatione? Ibo, inquam, & satisfaciam patri meo irascenti pro mei ad tempus absentia, consolandus & ipse ad tempus de eius præsentia, vt postmodum & quisque pro se, & vterque pro alterutro inconsolabili desolemur tristitia? En † potius exemplo Apostoli d non acquiescens carni & sanguini, vocem audiam Domini iubentis e: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Et cantabo cum Dauid f: *Renuit consolari anima mea.* Et cum Hieremia g: *Diem hominis non concupiui: Domine, tu scis.* Quid enim h? *Funes ceciderunt mihi in præclaris, & cœlestis hæreditas præclara est mihi* & terrena adulatur promissio, blanditur consolatio carnis? Gustato spiritu, necesse est desipere carnem. Affectanti cœlestia, terrena non sapiunt. Æternis inhianti, fastidio sunt transitoria. Desinite igitur parentes mei, desinite & vos frustra plorando affligere, & me gratis reuocando inquietare: ne si adieceritis nuntios vltra mittere pro me, plus me elongare cogatis. Si autem dimittitis, Claram-vallem in perpetuum non dimittam. Hæc requies mea in seculum seculi, hic habitabo quoniam elegi eam. Ibi pro meis atque vestris peccatis iugiter orabo: ibi precibus assiduis (quod & vos cupitis) impetrabo, si potero, vt qui eius amore hoc modico tempore ab inuicem separamur, in alio seculo simul felici & inseparabili societate, in eius amore viuamus per omnia secula seculorum. Amen.

(v. Epist 104 & ibid. Not. — † al. An. — d Gal. 1.c — e Matt. 8.c — f Psal. 76.a — g Hier 17.b — h Psal 15.b)

B

C

Ad Gavfridvm Lexouiensem.

Deplorat eum deserto religionis proposito rediisse ad seculum: & ad resipiscentiam hortatur.

Epistola CXII.

1\. Doleo super te fili mi Gaufride, doleo super te. Et merito. Quis enim non doleat florem iuuentutis tuæ, quem lætantibus Angelis Deo illibatum obtuleras in odorem suauitatis, nunc à dæmonibus conculcari, vitiorum spurcitiis, & seculi sordibus inquinari? Quomodo qui vocatus eras à Deo, reuocantem diabolum sequeris? & quem Christus trahere cœperat post se, repente pedem ab ipso introitu gloriæ retraxisti? In te experior nunc veritatem sermonis Domini quem dixit a: *Inimici hominis, domestici eius.* Amici tui & proximi tui aduersum te appropinquauerunt, & steterunt. Reuocauerunt te in fauces leonis, & in portis mortis iterum collocauerunt te. Collocauerunt te in obscuris sicut mortuos seculi, & iam parum est, vt descendas in ventrem inferi, iam te deglutire festinat, ac rugientibus præparatis ad escam, tradere deuorandum. (a Mich. 7.b & Matt 10.d)

D

2\. Reuertere quæso, reuertere priusquam te absorbeat profundum, & vrgeat super te puteus os suum, priusquam demergaris, vnde vlterius non emergas, priusquã ligatis manibus & pedibus proiiciaris in tenebras exteriores, vbi est fletus & stridor dentium, priusquam detrudaris in locum tenebrosum, & opertum mortis caligine. Erubescis fortè redire, qui ad horam cessisti? Erubesce fugam, & non post fugam reuerti in prælium, & rursum pugnare, necdum finis pugnæ, necdum ab inuicem dimicantes acies discesserunt, adhuc victoria præ

manibus est. Si vis, nolumus vincere sine te, nec tuam tibi inuidemus gloriæ portionem. Læti occurremus tibi, lætis te excipiemus amplexibus, dicemusque b. *Epulari & gaudere oportet, quia hic filius noster mortuus fuerat & reuixit: perierat, & inuentus est.* (b Lc. 15.g)

Ad Sophiam virginem.

Eam prædicat ob spretam mundi gloriam. & expositis Religiosarum Virginum elogiis, priuilegiis, præmiis ac ornamentis ad perseuerantiam hortatur.

Epistola CXIII.

Bernardus Abbas de Claraualle, Sophiæ virgini virginitatis seruare titulum, apprehendere fructum.

Fallax gloria, & vana est pulchritudo: mulier timens Deum, ipsa laudabitur. Condelector filia gloriæ virtutis tuæ qua fallacem mundi gloriam respuisse narraris. Ipsa quidem dignè respuitur, sed quia multi aliter sapientes in eius æstimatione desipiunt, tu iure laudaris, quia non falleris. Flos fœni est, vapor est ad modicum parens. Ipse eius qualiscunque status, nonne plus anxietatis quam iucunditatis habet? Dum vendicas, dum defendis, dum inuides, dum suspicaris, dum semper ambis quæ non habes, & nonnullis adeptis, acquirendi non tepescit ardor, quæ requies in gloria tua? Si qua tamen est, præterit iucunditas non reditura, & manet anxietas non relictura. Cæterum videas eam quamplurimos non apprehendere, contemnere perpaucos. Cur hoc? Profectò quia necessitas multorum est, virtus paucorum. Paucorum, inquam, paucorum, præsertim nobilium. Denique non multos nobiles, sed ignobilia mundi elegit Deus a. 1. (Gloriæ mundanæ vanitas.)

2\. Proinde benedicta tu in nobilibus, quæ pro gloria certantibus cæteris, de contemptu gloriæ gloriosius sublimaris, & sublimius gloriaris. Insignior planè atque illustrior, quod de paucis facta es, quàm quòd orta de magnis. Illud namque Dei munere tuum est, hoc tuorũ. Porrò quod tuum est, tantò carius est, quantò rarius. Nam si in viris virtus, rara est auis in terris, quantò magis in fœmina fragili & nobili? Denique mulierem fortè quis inueniet b? Multo magis quis fortem & nobilem? Minimè quidem Deus est acceptor personarum: nescio tamen quo pacto virtus in nobili plus placet. An fortè quia plus claret? Siquidem ignobilis cum clarere gloria, non facilè liquet, vtrum quia nolit, an quia non possit habere. Laudo factam de necessitate virtutem: sed plus illam quam eligit libertas, non indicit necessitas. (b Prou 31.b — Virtus in nobili clarior & gratior.)

3\. Certent ergò cæteræ, quæ spem non habent, pro rerum fugacium atque fallacium vili breuique gloriola: tu spei quę non confundit, innitere. Tu te, inquam, ei quod breue hoc ac momentaneũ tribulationis tuæ supra modũ in sublime operatur, ponderi gloriæ reseruato. Quod si tibi exprobrauerint filiæ Belial: illæ quæ extento collo, fractis incedunt gressibus, compositæ & circumornatæ vt similitudo templi. Responde: Regnum meum non est de hoc mundo. Responde: Tempus meum nondum aduenit, tempus autẽ vestrum semper est paratum. Responde, Gloria mea abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem Christus apparuerit vita mea: tunc & ego apparebo cum ipso in gloria c. Quanquam & si gloriari oportet, potes tu quoque ingenuè, potes securè tantũ in Domino. Omitto sanè coronam quam tibi Dominus præparauit in æternũ. Sileo repromissiones quæ te in posterum manent, quod fœlix sponsa admittenda es reuelata facie speculari gloriã sponsi tui, quod te sibi exhibiturus est gloriosam, non habentẽ maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi: quod æternis excepturus amplexibus, ponet læuã sub capite tuo, & dextera illius amplexabitur te. Prætereo locũ nominatũ, quẽ virginitatis prærogatiua singularem à filiis & filiabus in regno es proculdubio sortitura. Sileo & canticum illud nouum: quod virgo cum virginibus singulari nihilominus dulcique modulamine canitora lætaberis in ipso, & lætificabis ciuitatem Dei cantans, & cursitans, & sequens Agnũ quocunque ierit. Illud siquidem nec oculus vidit, nec auris (c Coloss 3.a — Repromissiones & prærogatiuæ Virginitatis Deo dicatæ.)

audiuit, nec in cor hominis ascendit, quod tibi preparatum est, & cui te preparari oportet.

Hæc ergò pra[illegible] reposita sunt tibi [illegible] cum loquor, [illegible] quæ de primitiis spiritus iam tenes, sponsi xenia, arrhas sponsalitias, benedictiones dulcedinis, in quibus te præuenit, quem & subsecuturum atque quod deest, completurum expectas. Ille ille in medium veniat summo decore spectabilis, ipsis quoque Angelis admirandus ornatus, & proferant si quid simile habent filiæ Babylonis, quarum verè gloria in confusione. Induuntur purpura & bysso, & subinde conscientia pannosa iacet. Fulgent monilibus, moribus sordent. E contra tu foris pannosa, intus speciosa resplendes, sed diuinis aspectibus, non humanis. Intus est quod delectat, quia intus est quem delectat, nisi fortè tu dubitas habitare Christum per fidem in corde tuo. Denique omnis gloria eius filiæ regis abintus d. Iocundare filia Sion, & exulta satis filia Hierusalem, quia concupiuit rex speciem tuam, si tamen confessionem & decorem induis amicta lumine sicut vestimento. Nempe confessio & pulchritudo in conspectu eius e. Cuius? Speciosi forma præ filiis hominum. Ipsius in quem desiderant Angeli prospicere.

Decor Virginum omnem ornatū filiarum seculi transcendit.

d Psal. 44. d

e Psal. 95. b

4. Audis cui places, ama vnde places. Ama confessionem, ob quam amaris. Ama confessionem, si affectas decorem. Confessioni iungitur decor, iungitur pulchritudo. Habes vtrumque: *Confessionem & decorem induisti* f. Et *confessio & pulchritudo in conspectu eius* g. Reuera vbi confessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt, in confessione lauantur: si bona opera, confessione, commendantur. Cum mala tua confiteris, sacrificium est Deo spiritus contribulatus: cum Dei beneficia, immolas Deo sacrificium laudis. Bonum animæ ornamentum confessio, quæ & peccatorem purgat, & iustum reddit purgatiorem. Absque confessione iustus iudicatur ingratus, & peccator mortuus reputatur. A mortuo quippe, tanquā qui non sit, perit confessio h. Confessio igitur, peccatoris est vita, iusti gloria. Et necessaria est peccatori, & iustum nihilominus decet. Denique *rectos decet laudatio* i. Serica & purpura & tincturarum fucus decorem habent, sed non præbent. Quicquid tale applices corpori, exponit speciem suam, non deponit. Secum denique tollit, cum tollitur ipsum. Porro decor qui cum veste induitur, & cum veste deponitur, vestis proculdubio est, non vestiti.

f Psal. 103. a

g Psal. 95. b

h Eccli 17. c

i Psal. 32. a

Decor vestium alienus est, non proprius.

5. Tu ergò noli æmulari in malignantibus, & mendicantibus pulchritudinem alienam, vbi perdiderint suam. Natiuo quippe & interno se produnt decore nudas, quæ tanto studio & pretio de diuersis & variis speciebus eius quæ præterit figuræ mundi, foris sibi conficere satagunt, vnde oculis insipientium appareant speciosæ. Indignum tibi iudica, formam à pellibus murium, & operibus vermium mutuari. Tua tibi sufficiat. Ille est verus propriusque cuiusque rei decor, qui nulla interiacente materia per se inest. O quam decenti rubore genas suffundit virgineas ingeniti gemma pudoris. Quæ inaures reginarum huic comparabuntur? Nec inferioris insigne decoris, disciplina præfert. O quam compositum reddit omnem puellaris corporis statum, nedum & mentis habitum disciplina? Ceruicem submittit, ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, gulam frenat, iram sedat, format incessum. Talibus decet pudicitiæ vestem distingui margaritis. Istiusmodi circumdata varietate virginitas, cui gloriæ merito non præfertur? Angelicæ? Angelus habet virginitatem, sed non carnem, sanè fœlicior quam fortior in hac parte. Optimus & optabilis valdè ornatus iste, qui & Angelis possit esse inuidiosus.

Vnde vanus in eo fastus & gloriatio.

Virginum verus Ornatus modestia & disciplina.

6. Sed aduerte & aliud de eodem. Profectò tantò tibi manet tutus, quantò & proprius. Vides nempe auro & argento, lapidibus pretiosis, & omni denique cultu regio non tam ornatas quàm oneratas. Vides longas post se trahentes fimbrias, ipsasque pretiosissimas, & densas pulueris nubes excitantes in aëra. Non te moueant hæc. Illæ illa vel in morte deponent, te tua sanctitas non relinquet. Non sunt sua quæ portant. Cum interierint, non sument omnia, neque descendet cum eis gloria hæc. Mundus cuius sunt, nudis illis exeuntibus retinebit, eisdem vanis vanas similiter alias seducturus. At verò tuus ille ornatus non sic. Firmissimè tibi (vt dixi) manet, propterea tutus, quia tuus. Nullius facilè, aut cedit iniuriis, aut paret insidiis. Aduersus huiusmodi nil furis calliditas, nil furentis crudelitas potest. Nec à tineis roditur, nec vetustate corrumpitur, nec consumitur vsu. In morte viuit. Nimirum animæ res est, non corporis: & ob hoc simul cum anima de corpore abit, non obit cum corpore. Porrò animæ non habent quid faciant, etiam qui corpus occidunt.

Cultus filiarum seculi, inanis & caducus.

At Virginum perpetuus.

Ad Quandam Sanctimonialem.

Quæ sub habitu religioso animum gesserat mundo deditum. Sed eam iam resipiscentem prædicat, & ne gratiam negligat, hortatur.

Epistola CXIV.

1. Magnum est mihi gaudium quod te ad verum & perfectum gaudium velle tendere comperi, quod non est de terra, sed de cœlo, id est, non de hac conualle plorationis, sed de illa quam fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Et reuera illud verum & solum est gaudium, quod non de creatura, sed de creatore concipitur: & quod cum possederis, nemo toller à te. Cui comparata omnis aliunde iucunditas, mœror est: omnis suauitas, dolor est: omne dulce, amarum, omne decorum, fœdum: omne postremò quodcunque aliud delectare possit, molestum. Denique tu mihi testis es in hac re. Teipsam interroga, quia tu tibi familiarius credes. Nunquid non hoc ipsum clamat in corde tuo Spiritus sanctus? An non tibi iam ab ipso, priusquam à me, huius rei veritas persuasa est? Quando enim tu fœmina & iuuencula, formosa & ingenua, sic fragilem & sexum vinceres & ætatem: sic spectabilem & formam & generositatem contemneres, nisi cuncta quæ corporis sensibus subiacent, in illorum iam tibi comparatione vilescerent, quæ te interius & confortant, vt vincas: & delectant, vt præferas?

Gaudium verum & solidum quod de creatore non creatura capitur.

2. Nec immerito. Modica, transitoria, terrena sunt quæ despicis: maxima, æterna, cœlestia sunt quæ appetis. Plus dicam, & verum dicam. Tenebras deseris, & lucem ingrederis. De profundo fluctuum, emergis ad portum. De misera seruitute, in fœlicem libertatem respiras. De morte denique transis ad vitam. Siquidem vsque modo sua non Dei voluntate, tua viuens non Dei lege, viuens mortua eras. Viuens mundo, mortua Deo: siue (vt verius loquar) nec mundo viuens, nec Deo. Volens quippe sub habitu & nomine religionis instar vouis de seculo conuersari, sola Deum à te voluntate repuleras. Non autem valens quod stultè volebas, non tu quidem mundum, sed te mundus repulerat. Dum ergò repellens, & à seculo repulsa, inter duas (vt dicitur) sellas corrueras. Nec Deo itaque viuebas, quia nolebas: nec seculo, quia non poteras: alteri quidem volens, alteri inuita, sed tamen vtrique mortua. Sic debet contingere his qui vouent, & non soluunt, qui aliud foris ostentant, & intus aliud appetunt. At verò nunc per Dei misericordiam incipis reuiuiscere, non peccato, sed iustitiæ: non seculo, sed Christo: sciens quia & seculo viuere, mors est: & in Christo etiam mori, vita. Beati nempè mortui, qui in Domino moriuntur.

Deo & mundo pariter seruire impossibile.

3. Ex hoc iam nec votum tuum irritum, nec cassam professionem causabimur. Ex hoc iam nec corporis integritas animi corruptione infirmabitur: nec morum prauitate virginitatis titulus obscurabitur. Ex hoc iam nec falsum nomen, nec vacuum velamen portabis. Vt quid enim hactenus domna & sanctimonialis vocitata es, quæ sub sanctitatis nomine non tamen sanctè conuersata es? Cur velum in capite mentiebatur reuerentiam, & sub velo petulans oculus exhibebat impudentiam? Caput siquidem gerebas velatum, sed elatum. Sub signo verecundiæ sermo resonabat inuerecundus. Risus immoderatior, incessus lasciuior, vestis ornatior, vni infulatæ magis quam velatæ congruerent. Sed ecce iā vetera Christo auctore transierunt, & noua fieri incipiunt omnia:

Religiosæ hypocritice descriptio.

A
dum cultum exteriorem interiore commutas, & magis vitam quàm vestem appetis habere ornatã. Facis quod debes, immò quod iam olim fecisse debueras: nam olim iam voueras. Sed Spiritus qui sicut, & vbi vult, & quando vult, spirat, necdum spirauerat. Et ideircò forsitan quod hucusque egisti, excusationem habet. Cæterum si flammantem spiritum quo nunc recaluit sine dubio cor tuum intra te, & in meditationibus tuis exardescentem ignem diuinum iam extingui permiseris; quid restat nisi vt te illi seruandam noueris igni, qui non possit extingui? Sed extinguat potius idem Spiritus in te concupiscentias carnales, ne fortè ab his præfocato (quod absit) nuper concepto sancto desiderio, in flammas contingat incidere gehennales.

Ad Sanctimonialem quamdam de Monasterio sanctæ Mariæ Trecensis.

Dissuadet ei Eremum, quam temerè & imprudenter appetebat.

Epistola CXV.

1. Relatum est mihi te quasi asperioris vitæ desiderio tuum Monasterium velle deserere. Quam rem dissuadentibus tibi atque omnimodis prohibentibus spirituali matri tuæ, siue sororibus cum acquiescere nolles, placuisse tandem nostrum super hoc consilium eligere: vt quicquid ego laudauerim, id tibi credas expedire. Debueras quidem doctiorem ad hoc consilium eligere. Quia tamen sic tibi visum est; quod hinc mihi rectius videtur, non celo. Hoc itaque tuum desiderium ex quo cognitum habui, cogitans atque recogitans quo quidem spiritu conceperis, facilè iudicare non audeo. Potes namque in hac re zelum Dei habere, vt excusabilis sit tua intentio: sed quomodo secundum scientiam, tua talis voluntas impleatur, omninò non video. Cur, inquis? Non est sapere, vt opulentiam, vt vrbis frequentiam, vt pinguia fugiam & delicias? An non mea mihi pudicitia tutior erit in eremo, vbi in pace cum paucis aut sola conuersans, soli placeam cui me probaui? Nequaquam. Nam volenti perperam agere, & desertum abundantiã

B

Vitæ Eremiticæ incommoda.

habet: & nemus vmbram, & silentium solitudo. Malum quippe quod nemo videt, nemo arguit. Vbi autem non timetur reprehensor, securius accedit tentator, licentius perpetratur iniquitas. In conuentu verò bona si qua facis, nemo prohibet.

Cœnobiticæ commoda.

Malum autem facere si vis, non licet. Mox etenim à pluribus comperitur, arguitur, emẽdatur: sicut econtrario bonum cum vident: omnes mirantur, venerantur, imitantur. Vides ergo, filia, quod & tua merita immanior in conuentu gloria sequitur; & citior culparum correctio, quando ibi sunt, & quibus de bonis exemplum præbeas, & quas de malis offendas.

2. Denique vt ex illa iam euangelica partitione omnem tibi auferam tui excusationem erroris, aut de fatuis virginibus vna es (si tamen virgo es) aut de prudentibus. Si de fatuis, congregatio tibi necessaria est. Si de prudentibus, tu congregationi. Nam si sapiens & probata es, religio certè quæ in loco illo nouiter innouata nunc vbique laudatur, multum tua discessione diffamabitur &

Eremi desiderium suspectum.

infirmabitur, vt timemus. Dicetur quippe quod bona cum sis, bonum ordinem nequaquam desereres. Quod si fatua cognita es, & recedis, dicemus quod quia cum bonis malè viuere non licet; bonas mala non ferens, quæris vbi viuere liceat vt libet. Et merito. Nam ante ordinis emendationem nunquam (vt aiunt) inde locuta es. At vbi rel[illegible] creoit, sanctior subitò facta, feruore repentino cog[illegible] cœpisti de eremo. Agnosco, filia, agnosco, vtinam & tu mecum agnoscas serpentinum virus, fraudulenti dolum, versipellis astutiam. In nemore lupus habitat. Si sola ouicula vmbras nemoris penetras, præda vis esse lupo. Sed audi me filia: fidele audi consilium. Siue peccatrix, siue sancta sis: noli te separare à grege: ne quãdo rapiat, & non sit qui eripiat. Sancta es? Stude tuo exemplo tuæ socias acquirere sanctitatis. Peccatrix es? noli addere peccata peccatis. Sed age pœnitentiam vbi es: ne discedens cum tui quidẽ periculo, vt ostensum est, & sororibus quidem scandalum relinquas, & multorũ in te prouoces detrahentium linguas.

A

Ad Ermangardem quondam Comitissam Britanniæ †. † v. Notas.

Affectum suscordis, & [illegible] *religiosæ dilectionis suauiter & familiariter insinuat.*

Epistola CXVI.

Dilectæ in Christo filiæ suæ Ermangardi; quondam eximiæ Comitissæ: nunc humili Christi ancillæ, Bernardus Abbas Clareuallis, piam sanctæ dilectionis affectum.

Vtinam sicut chartam nunc præsentem, ita & meam tibi mentem expendere possem. O si legere posses in corde meo, quod ibi de amore tuo, suo digito Deus scribere dignatus est: certè agnosceres quã nulla lingua vel penna sufficiat exprimere, quod in intimis mihi medullis Dei spiritus imprimere potuit. Et nunc quidem præsens sum spiritu, licet corpore absens: sed nec mihi, nec tibi est vnde appaream. Est tamen penes

B

te, vnde possis de me vtcunque conijcere, etsi nondum cognoscere, quod dico. Intra ergo cor tuum, & inspice meum: & vel tantum mihi tribue amoris erga te, quantum tibi erga me inesse sentis: ne si nos quidem minus, te verò amplius amare præsumpseris, eo te nobis præferre puteris, quo & vincere nos charitate putaueris. Cæterum tuæ modestiæ est, potius id sentire de nobis, vt qui te afficit ita me diligere & eligere ad consilium tuæ salutis, æquè afficerit & me in obsequium tuæ dilectionis. Tu ergo videris quomodo me tecum retinueris: ego (vt verum fatear) nusquam abs te absque te recedo. Hæc tibi interim de via breuiter in transitu scribere volui: sperans me maiori otio maiora missurum, si Deus annuerit.

Ad Eandem.

Laudat eius in diuino seruitio alacritatem, suumque illam videndi desiderium indicat.

Epistola CXVII.

Recepi delicias cordis mei, pacem tui. Lætus sum, quia tu læta nunciaris: meque admodum animo

C

reddit incolumem tua innotescens alacritas. Hæc nimirum lætitia nil habet de carne & sanguine, cum humilis ex sublimi, ex ingenua ignobilis, pauper ex diuite vivas: fratris, filij, patriæque destituta solatio. Sine dubio ergo quod in te alacritatis natum est, de Spiritu sancto est. Quippe iamdudum à timore Dei concipiens parturisti iam tandem spiritũ salutis, foras vtique mittente charitate timorem. O quam libentius ista præsens colloquerer, quam scribo absens? Crede mihi, irascor occupationibus, quibus frequenter impediri videor ne te videam: & delector occasionibus quibus vel interdũ expediri videor, vt te videam. Rara quidem datur huiusmodi opportunitas, sed cara, fateor, est mihi vel ipsa raritas. Est enim sanè melius videre te vel nonnunquã, quam nunquam omninò. Spero me in proximo venturum ad te, iam nunc prælibans gaudium proximè plenèque futurum.

Ad Beatricem nobilem, & religiosam matronam.

Offic[illegible]sam eius charitatem & solicitudinem commendat.

D

Epistola CXVIII.

Miror tuæ deuotionis studium, tuæ erga nos dilectionis affectum. O bona domina, quid tibi & nobis? Vnde tanta tibi solicitudo de nobis? Si filij, si nepotes, si vel aliqua extrema propinquitatis linea tibi iuncti essemus, tua crebra beneficia, frequentes salutationes, innumera denique tui amoris insignia, quæ quotidie experimur, non tam nobis miranda viderentur, quam ex debito suscipienda. Nunc autem cum genere tantum dominam non matrem te cognoscamus, non mirum si miramur; sed mirum si satis mirari possumus. Quis enim notorum vel cognatorum nostrorum curam habet de nobis? Quis vnquam de nostra salute interrogat? Quis, inquam, non dico solicitus, sed vel memor nostri est in seculo? Amicis, propinquis, vicinis nostris facti sumus tanquam vas perditum: sola nos obliuisci non potes: Inquiris de esse & statu sanitatis nostræ, de via quam nuper egimus; de monachis quos ad alium locum

transtulimus. De quibus breuiter respondeo, quod de terra deserta, & de loco horroris & vastæ solitudinis introducti sunt [illegible], ædium, & amicorum: in te[illegible] denique [illegible] locum amœnæ ba[illegible]. Lætos itaque, & in pace reli[illegible]mus, læti nos & in pace reuersi sumus: præter quod ego paucis diebus, sed non parum, febre redeunte, ita vt mori timerem, aggrauatus fui. Sed rursum Deo miserante citò conualui, ita nunc fortiorem saniorémque me sentiam post viam peractam, quam ante inchoatam.

Ad Dvcem & Dvcissam Lotharingiæ.

Gratias agit pro condonatis hactenus vectigalibus, sed cauere cupit, ne gratia Principum opera ministrorum intercurratur.

Epistola CXIX.

† v. Notas.

Dvci & Dvcissae † *Lotharingiæ Bern. Abbas de Claraualle, sic suis adinuicem charis ac castis delectari amplexibus, vt solus Christi amor superet in ambobus.*

EX quo cœpimus mittere pro nostra necessitate in terram vestram, multam semper inuenimus in oculis vestræ dignitatis familiaritatem & gratiam. Benedictionem largitatis vestræ, nostris hominibus cũ necesse fuit, liberaliter exhibuistis. Passagium transeuntibus, & si quod est aliud iuris vestri debitum, mercantibus libenter dimisistis. De quibus omnibus sinedubio merces vestra multa est in cœlis: si tamen verum esse credimus quod Dominus in Euangelio promittit a: *Quandiu fecistis vni ex minimis meis, hoc mihi fecistis.* Sed quid est quod ministros vestros, quę vus donastis, exigere rursum permittitis? Dignũ est vobis & honorificũ, vt quod vobis pro salute animarum vestrarum placuit donare, nemo vestrorum repetere audeat. Si ergo vos (quod absit) beneficiorum vestrorũ non pœnitet, donũmq; quod in beneplacito vestro à vobis sæpè recepimus, æquè adhuc vt habeamus vtrique vestrũ complaceat: iubete ita firmiter & inconcussè teneri, quatenus vltra fratres nostri à nullo ministrorum vestrorum timeant propter hoc disturbari. Alioqui non renuimus Domini nostri sequi exemplum b, qui pro se non dedignatus est soluere censum: parati & nos libẽter quæ sunt Cæsaris Cæsari reddere, & vectigal cui vectigal, & tributum cui tributum: præsertim quia iuxta Apostolum c non tam debemus requirere datum nostrum, quam fructum vestrum.

a Matt. 25. d
b Matth 17. d
c Philip. 4. d

Ad Dvcissam Lotharingiæ.

Pro beneficiis oblatis gratias agit, & ab iniquo bello deterret.

Epistola CXX.

GRatias agimus Deo pro tam deuota voluntate quã erga ipsum, & seruos eius vos habere cognouimus. Quotiẽs enim in corde carnali terrenis dignitatib. alto, vlla vel minima scintillula cœlestis amoris accensa videtur, diuinum sine dubio est munus, non hominis virtus. Et nos quidem largitatis vestræ vestris in literis nobis oblata beneficia gratãter amplectimur. Sed cognita illa subita & grãdi satis occupatione, qua vos nunc detineri necesse est: conueniens ducimus vestram, quantum vobis placuerit, expectare opportunitatẽ. Nemini etenim quantum in nobis est, vellemus esse oneri, præsertim in his quæ ad Deum pertinent; vbi non dati lucrum, sed dantis fructum magis requirere debemus. Diem itaque nobis, si placet, atque locum rescribendo per huoc nuntium nominate, quo iuuante Deo, præsenti expedita instantia, nostris partib. appropinquare debeatis †, & fratre Widone vobis obuiam facto, si quid in terra vestra inuenerit quod aptum sit ordini nostro, promissa vestra expeditius atque alacrius compleatis. Hilarem enim datorem diligit Deus a. Aut si fortè nõ placet vobis dilatio, & hoc notificate, quia parati sumus in hac re quantum ratio patitur, vestræ obtemperare voluntati. Ore vestro Ducem salutamus: & tam ipsum quã vos admonemus, vt si castrum pro quo guerram facturi estis, vestri iuris non esse noueritis, pro Dei amore relinquatis. Scriptum quippe est b: *Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur: se autem perdat, & detrimentum sui faciat?*

† fortè vestris part. appropinquare debeamus.
a 2. Cor. 9 b
b Matt. 16. d

Ad Dvcissam Burgundiæ.

Offensam Hugonis placare nititur, & assensum in coniugium quoddam exposcit.

Epistola CXXI.

VEstræ dignationis specialis familiaritas quam erga nos pauperes homines habere videmini, eousque progressa est, vt quisquis vestram dignitatem se habere sentit infensam, per nullum facilius quam per nos confidat redire in gratiam. Hinc est quòd dudum Diuione cum essem, Hugo de Besua multis me precibus ad placandam sibi vestram, quam meruerat, indignationem applicauit: & vt coniugiu de filio suo quod vobis quidem non placitum, sed sibi (vt putat) commodum irretractabiliter facere statuerat, amore Dei, & nostro assensum præberetis. Cuius rei causa ecce nunc rursus tam suis quam suorum precibus aures nostras pulsare curauit. Et nos quidem vtilitates illius terrenas non valdè curamus. Verumtamen, quia res (vt ipse dicit) ita in arcto posita esse videtur; quatenus nisi cum ipsius periurio nequaquam possit obuiari coniugio. hoc vobis intimare conueniens duximus: quia grandis debet esse vtilitas, quam Christiani & vestri hominis legalitati præponere debeatis. Neque enim & periurus esse, & legalis simul manere poterit. Quanquam etiam vobis non solum nullum lucrum, sed & multum videamus ingruere periculum: si quos fortassis Deus coniungere disposuit, per vos disturbari contigerit. Suam gratiam adjiciat Dominus super vos, & super filios vestros, nobilissima, mihiq; in Christo dilectissima Domina. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. erogate vestrum frumentum pauperibus Christi, vt in æternum cum vsura recipiatis.

Hildeberti Turonensis Archiepiscopi † ad Bernardum Abbatem.

† v. Notas.

Bernardo famâ nominis & sanctitatis permotus familiaritatem eius expetit.

Epistula CXXII.

BAlsamum ex odore suo, & arborem ex fructu cognosci, paucos credimus ignorare. Sic & nobis ex opinione tua, charissime frater, innotuit quam sis ad sanctimoniam compositus, & integer ad doctrinam. 1.
Cum enim locorum interstitio longius à te separemur: ad nos tamen vsque peruenit quam iucũdas noctes cum tua Rachele ducas, quæ progenies ex Lya tibi exuberet, quam totum te exhibeas & cultorem virtutis, & hostem carnis. Non alium loquuntur te, quicunque loquuntur nobis de te. Talis est odor olei effusi nominis tui, talia iam tuorum præmia meritorum. Has ex agro tuo spicas ante supremam colligis messionem. In hac enim vita quædam merces virtutis est, conspicuum & immortale testimonium. Hoc ipsa sibi comparat, hoc sibi ipsa custodit. Huius splendor non minuitur inuidia, non exterioribus studiis adiuuatur. Quippe bonorum æstimatio, sicut falsis delationibus auferri non potest, ita nec adulatoris fauoribus acquiri. Penes ipsos est, eam vel vbertate virtutum proficere, vel defectu minorari. Sanè de celeberrima opinione tua spes in sinu Ecclesiæ reposita est, eam minime casuram, quoniam fundata creditur supra firmam petram.

Bern contemplatiuæ pariter & actiuæ vitæ officiis clarus.

Bonum nomẽ est merces quædam virtutis.

Ex ex nos tua edocti deuotione, desiderio desiderauimus in sacratium familiaritatis tuæ recipi; ibique recordatione tecum esse, vbi teipsum [illegible]tus colloquia mortalium, pro mortalibus loque[illegible]m Rege Angelorum. Porrò huic desiderio nostro N. † Trecensis Archidiaconus plurimum adiecit, vir moribus & literatura conspicuus. Eum tibi censeremus commendandum, nisi constaret illos quos tua dignaris gratia, commendatione alia non egere. Si nescis, illius etiam attestatione didicimus te in Ecclesia esse qui ad eruditionem virtutis, & exemplo sufficias & verbo. Cæterum ne literis prolixioribus onereris, scripto ponimus finem supradictæ petitioni, donec exaudiri mereamur, finem minimè posituri †. Quid autem ex hoc animi geras, doceri deprecamur tuarum recursu literarum. 2.

† Gebuinus.
† v. Notas.
In alia quadam Epist. ad S. Bern. gratulatur sibi de obtenta eiusdẽ amicitia. Eam vide in Annot. Nam dignissima est quæ legatur.

Ad Hildebertum Archiep. Turon.

Bernardus respondet & reponit illi laudum vices, interim sibi de oblatis encomiis non applaudens.

Epistola CXXIII.

BOnus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum. Scripta gloriæ tuæ, nimiò & meæ satis libenter accepi, vir totius reuerentiæ, tenens in illis vndè te non immeritò glorificem, & ipse non immeritò glorier. Siquidem gloria nostra hæc est tuæ sublimitatis dignatio, tua nostræ reputatio paruitatis. Nempè in alto non altum sapere, sed humilibus consentire, nil Deo charius, nil rarius apud homines. Quis sapiens nisi qui sapientiæ consilijs acquiescit? Ait autem a: *Quantò maior es, tantò humilia te in omnibus.* Hoc tu mihi exhibuisti: minori maior, senior iuniori. Possem proinde & ego tuam probatam sapientiam non indebitis efferre laudibus, & fortè iustioribus his, quibus me dignata est ipsa. Quippè interest ad dandam rerum certitudinem, quid incertà iactet opinio, quidque opus euidens reddat indubitatū. Quod autem certius probamus, hoc & prædicamus securius. Quæ ergò ad me de me tibi scribere placuit, videris tu vnde probaueris: ego laudum tuarum argumentum teneo minimè dubium ipsas mei laudatrices literas tuas, in quibus alium fortasse delectet eruditionis insigne; sermo suauis & purus, oratio luculenta, gratum laudabileque compendium. Mihi verò præ his illa ducitur miranda humilitas, qua tantillum tantus præuenire curasti, & obsequio salutandi, & præconio prædicandi, & precandi reuerentia. Sanè quod ad me attinet, lego de me in literis tuis, non quod sum, sed quod esse vellem, & quod non esse pudet. Veruntamen quod sum, tuum est: etsi quid melius Dei vnquam munere fuero, tuum fore considero, reuerendissime atque amandissime Pater †.

a Eccli 3.

† v. Epist. Hildeb supra citatam.

Ad Eumdem Hildebertum Turonensem Archiepiscopum.

Hortatur vt Innocentium in Gallia ob schisma Petri Leonis exulem, vt legitimum Pontificem, agnoscat.

Epistola CXXIV.

Magno Sacerdoti & excelso in verbo gloriæ Hildeberto *Dei gratia Turonensium Archiepiscopo Bernardus Claræ-vallis Abbas dictus, in Spiritu ambulare, & spiritualiter omnia examinare.*

VT verbis vos propheticis alloquar: *consolatio abscōdita est in oculis meis, quia mors diuidit inter fratres* a. Quid autem iuxta Esaiam b videntur fœdus percussisse cum morte, & cum inferno fecisse pactum. Ecce namque Christus Domini iste Innocentius positus est in ruinam & in resurrectionem multorum. Nam qui Dei sunt, libenter iunguntur ei: qui autem ex aduerso stat aut Antichristi est, aut Antichristus. Cernitur abominatio stare in loco sancto, quem vt obtineret, incendit igni sanctuarium Dei. Persequitur Innocentium, & cum eo omnem innocentiam. Fugit ille nimirum à facie leonis, sicut dicit Propheta c: *Leo rugiet, quis non timebit?* Fugit secundum præceptum Domini dicentis d: *Si vos persequuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.* Fugit, & in hoc verè virum se apostolicū probans, quod apostolica sese forma insignierit. Nec enim Paulus e erubuit in sporta dimitti per murum, & sic effugere manus quærentium animam suam. Subfugit autem non parcens vitæ suæ, sed dans locum iræ: non vt mortem euaderet, sed vt vitam acquireret. Merito Ecclesia Innocentio concedit ipsius vicem, quem per eadem vestigia gradientem cernit.

a Ose 13 d
b Esa 28. A

Innocentius II Papa electus Anno 1130.

c Amos 3. a
d Matt. 10. c

e Act. 9. e

2. Nec sanè otiosa fuga Innocentij. Laborat quidem, sed honestatur in laboribus suis. Pulsus vrbe, ab orbe suscipitur. A finibus terræ occurritur cum panibus fugienti, etsi furor Semei, Gerardi † Engolismensis, nondum ex toto quiescat maledicere Dauid. Velit nolit peccator qui videt & irascitur: magnificatur in conspectu regum, portans coronam gloriæ. Nunquid non omnes principes cognouerunt, quia ipse est verè Dei electus? Francorum, Anglorum, Hispanorum, & postremò Romanorum Rex, Innocentium in Papam suscipiunt, & recognoscunt singularem Episcopū animarum suarum. Solus adhuc ignor.. Achitophel suum iam patefactum ac dissipatum cōsil.... ....amontur. ..iser super populum Dei malignare consilium, & cogitare aduersus sanctos, sancto firmissimè adhærentes, & contemnentes curuare genua ante Baal. Nulla fraude prævalebit parricidæ suo obtinere regnū super Israël, & super ciuitatem sanctam: quæ est Ecclesia Dei viuentis, columna fidei, & firmamentum veritatis. *Funiculus triplex difficile rumpitur* g. Electio meliorum, approbatio plurium, & quod his efficacius est, morum attestatio, Innocentium apud omnes commendant, summum confirmant pontificem.

† Is partes Antipapa Anacleti, alias Petri Leonis, fouebat vide inf ep 126. & Baron Tom. 12 An. 1130.

f Reg 17. e

g Eccles. 4. a

3. Ad quod sanè & vestra, Pater, expectatur sicut pluuia in vellus, vel sera sententia. Non improbamus tarditatē, quæ grauitatem redolet, leuitatis abolet notam. Nam & Maria non statim respondit Angelo salutanti h, prius cogitans qualis esset illa salutatio. Et Timotheo præcipitur *nemini cito manum imponere* i. Dico tamen ego notus pontifici: Ne quid nimis, dico vt familiaris & notus: Nō plus sapere quam oportet sapere. Pudet, fateor, quod serpens vetustissimus noua audacia relictis insipientibus mulieribus, etiam robur pectoris vestri visus est attentare, & tantam Ecclesiæ columnā ausus concutere. Confidimus autem quia etsi concutit, non dejicit: quoniam amicus sponsi stat, & gaudet ad vocem sponsi, vocem exultationis & salutis, vocem vnitatis & pacis.

Cunctatio prudentiam seu maturitatē redolens non improbanda.

h Luc 1. e
i 1 Tim. 5. d

Ad Magistrum Gaufridum de Loratorio.

Operam eius requirit in asserendo Pontificatu Innocentij aduersus schisma Petri Leonis.

Epistola CXXV.

1. ODor in flore, in fructu sapor requiritur. Odore prouocati, charissime frater, olei effusi nominis tui; cupimus & ex fructu operis cognoscere te. Non enim nos tantum, sed ipse quoque qui nullius eget Deus, opus tamen habet hoc in tempore opere tuo, si non dissimulas. Gloriosum tibi est Dei esse posse coadiutorē, posse & nō esse damnosum. Porrò autem gratiā habes apud Deum & homines, habes scientiam, habes spiritum libertatis, habes verbum viuum & efficax, & sale conditum: nec oportet te pro tantis viribus spōsæ Christi deesse in tanto discrimine, cum sis amicus sponsi. Amicus siquidem in necessitate probatur. Quid enim? Tu tibi quiescis, & mater tua Ecclesia grauiter cōturbatur? Habuit sua tempora quies, & sanctum otium hactenus sua negotia licenter libenterque exercuit: Tempus faciendi nunc, quia dissipauerunt legem. Bestia illa de Apocalypsi a, cui datum est os loquens blasphemias, & bellum gerere cum sanctis, Petri cathedram occupat, tāquam leo paratus ad prædam. Altera quoque bestia iuxta vos subsibilat, sicut catulus habitans in abditis. Illa ferocior, ista callidior, pariter conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Demus operam cito dirumpere vincula eorum, & projicere à nobis iugum ipsorum.

a Apoc. 13. b

2. Nos in nostris partibus vnà cum alijs Dei seruis diuino igne accensis Deo cooperante laborauimus in conueniendo populos in vnum & reges, ad diripiendum prauorum consensum, ad destruendam omnē altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei. Nec infructuosè, Alemaniæ, Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Hispaniarum & Hierosolymorum Reges cum vniuerso Clero, & populis fauent, & adhęrent Domino Innocentio tanquam filij patri, tanquam capiti membra, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Merito autem illum recipit Ecclesia, cuius & opinio clarior, & electio sanior inuenta est, nimirum eligentium & numero vincens, & merito. At tu, frater, quid adhuc negligis? Quousque vicino serpente tua malè secura dormitat industria? Scimus quidem te filium pacis nulla posse ratione induci deserere vnitatem: sed profectò non sufficit, nisi & defensare, atque ipsius quoque turbatores totis viribus debellare studueris. Nec quietis timeas detrimentum, quod non paruo tuæ gloriæ incremento recompensabitur, si vera illa vicina vobis tuo studio mansuescat, vel

Reges Innocentio adhęrentes.

obmutescat, & tantam Ecclesiæ prædam (Comitem dico Pictauensem) † in manu tua Dei pietas de ore leonis eripiat.

Ad Episcopos Aquitaniæ contra Gerardum Engolismensem Episcopum †.

† *Guelelmus Pictauorum Comes 5. annos fouit schisma Petri Leonis. v. Epist. 127. & ibidem Notas.*

Caussam Innocentij vt legitimi Pontificis egregiè tuetur, aduersus Gerardum Engolism. Schismatic. partes agentem, cuius proinde impudentem ambitionem, & in eo pariter omnium ambitiosorum mores & ingenium eleganter depingit. Denique præpostere ait fautores Schismatis, nunc tandem prouocantes ad iudicium, frustra niti contra torrentem, & consensum totius penè orbis.

Epistola CXXVI.

Dominis & patribus honorandis, Lemonicensi, Pictauensi, Petragoricensi, & Xantonensi, Dei gratia Episcopis sanctis, frater Bernardus Abbas dictus de Clara-Valle, constantiam in aduersis.

1. Virtus in pace acquiritur, in pressura probatur, approbatur in victoria. Tempus est quo vestra, si qua est, nec latere iam, nec torpere sinatur, reuerendi & merito suspiciendi Patres. Hostilis siquidem gladius, qui vniuerso Christi corpori mortem denuo nunc temporis intentare videtur, vestris potissimum ceruicibus imminet, & in vos eò acrius, quò cominus debacchatur: ita vt quotidianis assultibus, aut resistere fortiter, aut turpiter (quod absit) cedere compellamini. Nam is qui amat primatum gerere inter vos Diotraphes †, non recipit vos. Nec enim agnoscit eum quem tota vobiscum amplectitur Ecclesia venientem in nomine Domini. Non hunc, inquam, sed qui venit in nomine suo, illum recipit. Nec mirum. Et ipse nempè infatigabilis ad nomen grande multum anhelat, etiam in hac ætate. Nec sanè falsa vel incerta opinione ducor notare hominem super vanitate istiusmodi, sed de ore sui ipsius eum iudico. In literis siquidem quas nuper ad Cancellarium scripsit familiares, nonne legationis sese & onere grauari, & nomine honorati, tantò indignius supplicat, quantò humilius? Vtinam tamen obtinuisset. Minus fortsan nocuisset potita voti ambitio, quam frustrata. Tunc quippe soli, aut penè soli obesset sibi, nunc verò seuit in orbem. Vides quid facit amor gloriæ? Legatio sarcina grauis, humeris præsertim senilibus. Quis nesciat? Et tamen homini senissimo grauior videtur pœna, reliquum id breue dierum suorum viuere sine hac pœna.

† *Ita vocat Gerardum Engolism. alludens ad locum Ioan. Epist. 3 c.*

Gerardi Engolism. ambitio.

Ambitio seu Amor gloriæ quid faciat.

2. Sed forte causabitur se de suspicione iudicati, & nos temeritatis arguet, qui de occultis suis reprehendimus quod non probauimus. Fateor, suspiciosus sum in hac parte: sed nescio an vel simplicissimus quis secus sentire possit, quippe in tam manifesta coniectura. Vt enim simplicem referam breuiter actionem, primus aut inter primos scribit Papæ Innocentio: legationem postulat, non obtinet. Indignatur, resilit ab illo, transit ad alium, ipsius se esse legatum gloriatur. Quod si ab illo antè non poposcisset, aut postmodum non accepisset ab isto, credi poterat alium quemcunque habuisse in præuaricatione intuitum, etsi non rectum aliquẽ. Nunc autem excusationem non habet de ambitione sua. Denique ponat etiam nunc legati vel vacuum nomen, nam opus amisit: & ego quidem hac suspicione carebo, si potero. Si non, suspicabor inuitus, & me intemperantiæ reprehendam. Verum difficile persuadebitur ei, ego scio. Nimirum homo diu magnus habitus inter suos videri seipso inferior erubescit. Agnoscitur is quem scriptura loquitur a, *pudor adducens peccatum.* An non grande peccatum & delictum maximum, superba ista verecundia, qua terram & cinerem pudet, non dico subijci, sed non dominari?

Ambitionis eum conuincit.

a *Eccles. 4. c*

3. Propter hoc ergò relinquit homo illum suum patrem sanctum Innocentium: sic enim eum nominabat, & matrem suam sanctam Ecclesiam catholicam: & adhæret schismatiarchæ suo, & sunt duo in vanitate vna. Percusserunt fœdus adinuicem, & super populum Dei malignauerunt consilium. Squama squamæ coniungitur, & spiraculum non est in eis. b Iste illum Papam, ille hunc vicissim Legatum scriptitat, vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum. Inuicem se consolantur, tuentur, commendant, quisque tamen pro se, non pro inuicem. Nimirum homines sunt seipsos amantes. Pari quidem studio conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius, sed plane intentionibus non cohærent. Quærit magis ex alterutro vterque profecto quæ sua sunt, idque (quod audere nefarium est) in hæreditate Christi. Quid nisi ante oculos vestros conantur, si patimini, proscribere Christum? Iam nouos apud vos suo Papæ cudit Legatus Episcopos: ne soli sit sibi Papa. Nec mortuis successores, sed viuis inuasores tyrannica fretus potentia superintrudit, nactus scilicet de malitia principum occasionem, qui suarum ciuitatum Episcopos odio persequuntur iniquo. Sic sedet in insidiis cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocẽtes. Per tale ostium intrat in ouile ouium.

Ambitio hæreses, sectas ac schismata parit.

b *Iob 41 b Mulus mulum scabit.*

4. Nunquid autem talia gratis Legatus actitat pro Papa suo? En ille totam (vt is gloriatur) Franciam atque Burgundiam legationi eius antiquæ superaddidit. Potest & adiungere, si vult, Medos & Persas, & medios fines Decapoleos. Quare non & vltra Sauromatas, & quemcunque denique locum calcauerit pes suus, suus sit, quo vel vacuis nominibus glorietur? O homo non minus sine fronte, quam sine mente: nec Dei memor timoris, nec suæ honestatis. Putat se non videri, cum sit subsannatio & illusio omnibus qui in circuitu eius sunt. Meritò quidem. Certè enim pro foro, factario vtitur, & instar hominis negotiatoris quæritantis lucra sua, & modò hunc, modò illum explorantis venditorem, vt ab illo demum emat quod amat, à quo vilius impetrare valuerit: ita iste sollicitè sibi ecclesiasticam dignitatẽ hinc inde perquirens, eum tandem pro suo arbitrio delegit habere Papam qui se Legatum esse consenserit. Ergò nisi tu Legatus fueris, Roma Papam habere non poterit? Vnde hoc tibi priuilegium in Ecclesia Dei? Quis nam tibi hanc concessit in Christi hæreditatem prærogatiuã? Nunquid tu hæreditate possides sanctuarium Dei? Donec enim in obtinenda pudenda, & impudenti petitione spes tibi vlla promerendi Domini Innocentij gratiam esse potuit, sanctus ille te scribente, & Papa fuit. Quomodò ergo nunc schismaticum criminaris? Nunquid cum eadem vana spe tua illius simul & sanctitas euanuit, & papatus? Mirum quòd potuit ita in breui dulce & amarum ex eodem fonte procedere. Heri catholicus, & sanctus, & summus pontifex: hodie nequam, schismaticus & turbator. Heri pater Innocentius, hodie Gregorius diaconus sancti Angeli. Itaque vno quidem ex ore, sed corde profecto duplici contraria processere. Labia dolosa in corde, & corde locuta sunt. Sed enim homo cui cor & cor diuerberat conscientiam, & *est & non*, diuaricat linguam, putas quia timor ei in mente sit, aut in fronte pudor? Male autem iuxta Apostolum c: prouidet bona coram Deo & hominibus, qui more illius iniqui iudicis d, nec Deum timet, nec hominem reueretur.

Vide ingenium & mores ambitiosorum.

c *2. Cor. 8. d*

d *Luc. 18 a*

5. Et certè ambitio cum prorumpit in impudentiam, efficaciam perdit: & cum improbus affectus se aperit, perit effectus. Ambitio mater hypocrisis latebras amat & tenebras, lucis impatiens est. Ambitio spurcum vitium in imo iacet: videt tamen omne sublime, sed videri ipsa refugit. Nec mirum. Optato namque necesse est careat, nisi caueat arbitros. Quo enim gloria plus affectatur, eo minus apprehenditur, vbi deprehenditur affectari. Quid denique tam inglorium, quam gloriæ cupidum deprehendi, præsertim inter Episcopos? Nec simplicem sanè Christianum gloriari oportet, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Inclytus erit ambitiosus, quandiu in nocte versabitur: & donec turpis lucri negotium perambulabit in tenebris, poterit hypocrita iustus sanctusque videri, sed oculo qui videt in facie. At vbi forte foras mittit impudenti, vel imprudenti quod latet in conscientia, nonne intemperans appetitus apparet ad confusionem procacior, quam promptior ad

Nihil magis inglorium quam gloriæ cupidum deprehendi.

Ambitio contemptui & confusioni obnoxia.

gloriam

a Philip. 3. d. Ioan. 8. g.

gloriam? Sic reuerà sic probatur quod legitur a: *Gloria in confusione eorum qui terrena sapiunt.* Et illud: *Si ego gloriam meam quæro, gloria mea nihil est.* Impleturque in illo qui eiusmodi est, quod Propheta sanctus imprecatur

g Psal. 128. a

(nisi fallor) hypocritis: *Fiat*, inquiens g, *sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur, exaruit.* Non adeò periit pudor à mortalibus, vt nuda impudensque vel ab ipsis honoretur ambitio, præsertim in sene & sacerdote, quem eò magis profectò puerilis ista dedecet vanitas, quò eum maior grauitas, maiorque decet sanctitudo. Et si in facie benedicitur ab adulante, sed à tergo subsannatur ab omnibus. Est sobria quædam, & quodammodò

† Occulta.

oculata † ambitio, moliens saltem cautè, etsi non castè. Si valet proficere, clam negotia sua curat. Sin verò, manet in se, & pudoris vmbram non deserit. Equidem talis etsi Deum nondum metuit ad salutem, pro ingenita tamen verecundia honestatem interim retinet, quod homines reueretur & publicum erubescit.

6. Cæterum quænam ista præceps est, & frontosa libido dominandi, vt pro obtentu vix annuæ, quod certè palam est, legationis, primò quidem suo nec parcat senio, nec deferat sacerdotio. deinde nec lateri Saluatoris, quod in aqua & sanguine colligendi in fidei vnitate populi protulit redemptionem, vt quisquis tentaret diuidere quos ille colligeret, & inde redimeret, probaret sese non Christianum, sed Antichristum, reus mortis & crucis Christi? O impaticos, & effrænis turpis quæstus cupiditas, ô ardor intemperans, ô cæca & pudenda ambitio. Apertè prius frontoseque, vt iam dixi, & ipse, proh pudor, non diffitetur, adit indigna satis petitione tentare catholicum, dolensque repulsam, incunctanter ad schismaticum refugit: & accepta de manu sacrilega malè cupita potestate, latus denuò Domini gloriæ crudeliter confodere non veretur. Diuidit nempe Ecclesiam, pro qua illud est in cruce diuisum, visurus proculdubio & ipse in quem transfixerit. Cognoscetur profectò Dominus iudicia faciens, qui nunc iniuriam patiens ignoratur. Cum enim cœperit facere iudicium omnibus iniuriam patientibus, & arguere in æquitate pro mansuetis terræ, putas auertere poterit aurem à charissima sponsa sua cum clamauerit stans aduersus eos qui se angustiauerunt? non: omninò non poterit non audire plangen-

h Psal. 37. b

tem h. *Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt: & qui iuxta me erant, de longe steterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.*

Christus sponsæ suæ, id est, Ecclesiæ vindex futurus.

Quomodò namque non recognoscet os de ossibus suis, & carnem de carne sua, immò verò iam quodammodo spiritum de spiritu suo? Quasi verò non ipsa sit dilecta illa cuius concupiuit decorem, cuius formam induit, cui se mirabili dignatione castis atque indiuiduis deuinxit amplexibus, ita vt essent duo in carne vna: vnum in vno spiritu quandoque futuri. Nam etsi cognouerat secundum carnem Christum: sed tunc iam non recognoscet, quia spiritus antè faciem eius Christus dominus, cui adhærens vnus spiritus erit, cum absorpta morte in victoria, quod infirmum de carne est, in virtute spiritus conualuerit, cum exhibuerit eam sibi sponsus gloriæ gloriosam columbam suam, perfectam suam, formosam suam, non habentem maculam peccati, neque rugam corruptionis, aut aliquid huiusmodi.

7. Dum libenter in his immoror, pene cœpti immemor factus sum, ita cupiens redimere tempus, quoniam dies mali sunt. Excedentem deuotio leuat, sed reuocat zelus, & vbi rapior, ibi & cogor recidere, & plangere dolorem meum. Audet (quod & flens dico) inimicus crucis Christi suis sedibus pellere sanctos, qui nolunt bestiam ado-

i Apoc. 13. b

rare i, quæ aperuit os suum in blasphemias, blasphemare nomen Domini, & tabernaculum eius. Altare contra altare erigere tentat, confundere fasque nefasque non confunditur: abbates abbatibus, episcopos episcopis superiori udere nititur, amouere catholicos, promouere schismaticos. Miseri & miserandi, qui ita promoueri, & ab isto consentiunt. Siquidem circuit mare & aridam, vt

Ambitio pacis inimica.

faciat vnum episcopum, & cum fecerit, facit eum filium gehennæ duplo quam se. Quænam verò putas est tanti

causa furoris? Non alia sanè, nisi quòd displicet mortalibus angelica illa partitio, qua gloria Deo, pax hominibus nuntiatur: E[illegible]dum gloriam vsurpant, turbant pacem. Solus gloriam meretur, qui facit mirabilia solus.

k 1. Tim. 1. d

sicut dicit Apostolus k: *Soli Deo honor & gloria.* Nobis autem cum nostro genere bene agitur, si datur frui pace Dei, pace cum Deo, & quidem fœliciter & misericorditer. Quonam ergo modò stabit pax hominum coram Deo, vel cum Deo, si Deo non potest apud homines esse tuta sua gloria? O stulti filij Adam, qui contemnentes pacem, & gloriam appetentes, & pacem perdunt & gloriam. Ob hoc denique & nunc Deus vltionum commouit terram, & conturbauit eam: ostendit populo suo dura, potauit nos vino compunctionis.

Pax perditur cum Dei gloria spernitur.

8. Velimus nolimus, impleri quandoque necesse est veritatem Spiritus sancti, fierique illam quæ prophetico

l 2. Thes. 2. g

spiritu prænuntiata legitur in scripturis l discessio sed væ homini per quem venit. Melius erat ei, si natus non fuisset homo ille. Quia verò ille, nisi homo peccati, qui super electum à catholicis catholicum, & canonicè, locum sanctum inuasit, quem tamen non quia sanctus, sed quia summus est, affectauit? Inuasit, inquam, inuasit armis, igne, pecunia, non vitæ merito vel virtutum: peruenit in quo stat, & stat in quo peruenit. Nam illa quam iactat iuratorum suorum non electio, sed factio, vmbra tantū fuit & occasio & velamētum malitiæ. Dici potest electio, sed impudenter, sed mendaciter. Stat quippe

† v. c. cōsiderantimus 10. ext. de Elect. c. auditis 29. c. bone 16. ext. eod. c. post Elect. 7. ext. de concess. præb. c. inter 21. ext. de ex. cess. præb. c. quam. 6. de Elect. in 6. Electio secunda fieri non debet, nisi primam constet esse inualidam.

sententia ecclesiastica & authentica †, post primam electionem non esse secundam. Celebrata proinde prima, quæ secundo præsumpta est, non est secunda, sed nulla. Nam etsi quid minus fortè solemniter, minusue ordinabiliter processit in ea quæ præcessit, vt hostes vnitatis cōtendunt: nūquid tamen præsumi altera debuit, nisi sane priore prius discussa ratione, cassata iudicio? Ea propter qui se superingerere festinant, quique temerario temerè manus imponere nihilominus accelerauerunt,

m 1. Tim. 5. d

Apostolo prohibēte m: *Nemini citò manum imponas:* ipsi proculdubio maius peccatum habent: ipsi auctores schismatis, ipsi grandis malitiæ huius principes extitere.

9. Cæterum nunc iudicium expetunt, quod antè debuerant experisse: & quam suo loco oblatam renuerant, tandem iustitiam offerunt, vt videlicet si recusetur, iusti † vos videamini. Si recipiatur, litigantibus inter se partibus, dilatio redimat tempus, & interim fiat aliquid. An de vestra iustitia desperatis, & damnum iam crescere non timetis, quemcunque causa exitum sortiatur? Quicquid (inquiunt) hactenus factum sit, modò quærimus audientiam, iudicium sumus subire parati. Tergiuersatio est. Quid in omni impio conatu vestro vobis relinquitur aliud, quod afferre queatis ad seducendum simplices, ad armandum maleuolos, ad vestram ipsorum palliandam malitiam? Si hoc non diceretis, quid diceretis? Cæterum iam Deus iudicauit quod serò repetit homo. Iudicauit antè operis euidentia, nō decreti sententia. Nūquid Dei iudicium audeat humana temeritas retractare? Quid si causetur, & clamet per prophetā Deus. Tulerunt homines à me iudicium? Nō est consiliū contra cōsilium Domini: Velociter currit sermo eius, in conueniendo populos in vnum & reges, vt domino papæ Innocentio seruiant & obediant. Quis reuocabit? Dei esse iudicium senserunt, & consenserunt Galterius Rauennas, Hildegarius Terraconensis, Norbertus Magdeburgensis, Cōradus Saltzburgensis † Archiepiscopi. Dei esse iudiciū cognouerunt, & acquieuerūt Episcopi Equipertus Monasteriensis, Hildebrannus Pistoriensis, Bernardus Papiensis, Landulphus Astensis, Hugo † Gratianopolitanus, Bernardus Parmensis. Horum gloria specialis & præcipua sanctitas, & auctoritas etiam hostibus reuerēda, facilè nobis qui minorē & meriti & officij tenemus locum, aut errare secum, aut sapere persuasit. Taceo multitudinem cæterorum, Tusciæ, Campaniæ, Lōgobardiæ, Germaniæ, & Aquitaniæ, Galliarum denique & Hispaniarum omniū, necnon & vniuersæ Orientalis Ecclesiæ tam Archiepiscoporum quam Episcoporum, quorū nomina sūt in libro vitæ, sed epistolę breuitas nō admittit.

† f Iniusti. frustra prouocant ad iudicium, quod ante contempserant.

Enumerātur qui Innocētium recepērunt, vt legitimū Pontif.

† Salsburgensis. Archiepiscopi. Episcopi.

† Vitiose hactenus lectum Gratianopolitanus v lib. 3. vit. S. Bern. c. 1.

F

10\. Hi omnes vnanimes non conducti pecunia, non seducti fallacia, non illecti priuato carnis vel cognationis amore, non timo... compulsi potent... secularis, sed Dei procul dubio voluntatem ... non ignorantes, ita nec ...ulantes, Petrum Leonis ingenuè refutauerunt, ac securè Gregorium in papam Innocentium susceperunt. Nostratum sanè nemo ex nomine in his expressus est literis, quia & omnes compendium non fert, & aliquorum inuidiosa designatio, adulationis notam non effugit. Non autem debeo pretermittere sanctos, qui mundo mortui, Deo melius viuunt: quorum vita abscondita est cum Christo in gloria, vbi certè studiosè inquirunt, & non dubiè inueniunt beneplacitum Dei, qui solicitì sunt quomodò placeant ei. Itaque Camaudulienses †, Vallambrosani, Carthusienses, Cluniacenses, & qui de Maiori monasterio sunt, mei quoque Cistercienses, Cistemblenses, Cadumenses, Tironenses, & Sauiniacenses: vniuersitas denique & vnanimitas fratrum tam Clericorum quam Monachorum regularis vitæ probatæque conuersationis sequentes Episcopos tanquam greges pastores suos, Innocentio firmiter adhęrent, synceré fauent, humiliter parent, verum Apostolorum successorem fideliter recognoscunt.

Religiosi.

† De his nominibus, v. Notas.

11\. Quid reges & principes terræ? Nonne in eodem spiritu vna cum subiectis sibi plebibus, Innocentium pariter amplectuntur, confitentes & ipsi Papam & Episcopum animarum suarum? Quis postremo in quocunque ordine vitæ illustris & boni nominis homo idipsum nō sapit? Et tamen adhuc isti nescio qua contentiosa importunitate, & importuna contentione reclamant, vocant in causam orbem, & cum sua paucitate vniuersitatem flagitant iudicari; & qui pręiudicauerunt in electione, de confirmatione reiudicare contendunt, tunc pręproperè agentes, modò præposterè retractantes. Quis tantos, quęso, in vnum cogere queat exercitus vtriusque ordinis principum, ne dicam plebium, & adducere in examinationem? Quis tot sanctorum millibus persuadere sufficiat, quod prius ædificauerunt, iterum destruere, & abducere semetipsos in præuaricationem? Quis deinde locus omnibus tātus, omnibus tutus? Vniuersæ quippe Ecclesiæ negotium est, non vnius causa personæ. Videtis quòd de impossibili calumniam struitis matri vestræ? Immo vobis foueam foditis in quam præcipitemini, & laqueum nectitis quo teneamini; ne ad gremium reuertamini matris vestræ. Occasio nunquam deerit ei qui vult recedere ab amico.

Reges & principes.

12\. Sed esto. Mutet consilium suum Deus (secundum hominem dico) reuocet sententiam, cōuocet à finibus terræ concilium iudicari bis in idipsum, quod ipse non facit, patiatur, quosnam, quæso, dabūt iudices sibi? omnes quippe in parte sunt, & partibus de iudicio haud facilè conuenient, atque ita ad litem magis quam ad pacē tātus conuentus fatigabitur. Deinde velim scire cui ille interim vellet credere Romam, quam tanto amore ex longo tempore concupiuit, tanto labore & sumptibus acquisiuit, tanto fastu possidet, tanto pudore timet amittere, ne frustra conuenisse seculū omne cernatur, si cum ille cadet à causa, nō tamen cadat à Roma. Alioquin quis causam spoliatus ingreditur? Nec leges profectò cogūt, nec canones. Et hæc dicimus, nō de nostra iustitia diffidētes, sed à vestra cauentes versutia. Iam enim Deus eduxit tāquam lumen iustitiam suam, & iudicium suum tanquam meridiem, & si cæco, nec lumen appareat, nec meridies luceat: quoniam sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.

13\. Duo itaque sunt de quibus contenditur, quisnam eorum rectius videatur Papa. Quorum primo quidem, si personas cōpares, vt neutri sanè vel derogare videar, vel adulari, dicam quod dici passim reperies, & neminem arbitror diffiteri, quia videlicet Innocentij nostri vita vel fama, nec æmulum timet, cum alterius nec ab amico tuta sit. Dehinc si electiones discutias, nostri itidē mox occurrit & promotione purior, & ratione probabilior, & prior tempore. Porrò de tēpore constat. Reliqua duo merita probant, & dignitas eligentium. Hanc enim (ni fallor) partem saniorem inuenies, tam Episcopos quam Cardinales: Diaconos siue Presbyteros, & quorum maximè interest de electione summi pontificis, & quanti in eligendo iuxta patrum scita sufficiant. Quid & in consecratione? Nonne Hostiensem ad quem specialiter spectat, habemus? Cum igitur & electus dignior, & electio sanior, & actio ordinabilior teneatur, qua isti ratione, imo qua contentione contra ius & fas, & vota omnium bonorum, inuitæ & renitenti Dei Ecclesiæ præficere alium, & illum deponere tentant?

Potiorem & iustiorē esse caussam Innocentij, vt quæ & dignitate personæ, & electionis syncetitate prævaleat. v. lib. 2. vitæ S. Bern. c. 1.

14\. Horum conatui tam maligno, tam indigno, tam temerario, totis certè viribus renitendum esse videtis Reuerendissimi & Illustrissimi Patres. Quod eum omni familiæ Dei, tamen vobis maximè vestrisque conuenit, si tamē zelus domus Dei comedit animas vestras. Vobis, inquam, & vestris maximè vigilandum est & orandum ne intretis in tentationem. In ea sanè parte maiore opus est fortitudine & cautela, vnde acrior insistit aduersarius, & vis belli maior incumbit. Quam sæuus & callidus hostis insurrexerit in vos, proprio certè agnoscitis experimento. Heu, quam multum iam malitia illius in illis partibus pro accepta potestate processit, vtroque sæuiens genere malignandi, vi & dolo. Nunquid autem malitia vincet tandem sapientiam? Sed hæc est hora ipsius, & potestas tenebrarum. Cæterum hora nouissima est, & potestas citò transit. Ne terreamini, ne seducamini. Dei virtus, & Dei sapientia Christus vobiscum est, qui in causa est. Confidite, ipse vicit mundum, fidelis est, non permittet vos tentari supra id quod potestis. Videris stultum firma radice? Sine dubio statim maledicetur pulchritudini eius. Non enim diu derelinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. Verum vestræ interim vigilantiæ est, vestris pro vestro officio solicitè prouidere, sicut & prouidetis, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Oratio pro Catholicis: *Benefac Domine, bonis & rectis corde* n. Pro schismaticis: *Imple domine facies eorum ignominia, vt quærant nomen tuum Domine* o.

n Psal. 124. d.
o Psal. 82. d.

Ad Gvillelmvm Comitem Pictauorum, Ducem Aquitaniæ, ex persona Hvgonis Ducis Burgundiæ.

1\. *Guillelmum Antipapa Anacleto fauentem hortatur ad Innocentium verum Pontif. recipiendum.* Vide Baron. An. 1130. n. 11.

Epistola CXXVII.

Gvillelmo *Dei gratiâ egregio Comiti Pictauorum* †, *& Duci Aquitanorum, Hugo eâdem gratiâ Burgundiæ Dux, timere terribilem, & eum qui aufert spiritum principum.*

† v. Notas

1\. Errorem vestrum vltra dissimulare non feto, quippe carne propinquus, & corde amicus. Si quis de populo deuiat, solus perit: verum principis error multos inuoluit, & tātis obest, quantis præest ipse. Nec præsumus, sicut scitis, vt perdamus, sed vt regamus subiectos. Per quem reges regnant, ipse nos præfecit populis suis, à nobis tuendis, non subuertendis, planè sanctæ suæ Ecclesiæ ministros, non Dominos. Cui vos ministerio cum dignè aliàs pro vestri magnitudine potentatus, & laudabiliter deseruisse noscamini, miror quanam versutia modo vestra illa prudentia circumuenta fuerit eandem matrem vestram & dominam deserere in tempore malo: nisi fortè & hoc vobis vestri illi consiliarij persuadere conentur, ad solam Petri Leonis domum, vniuersalem Ecclesiam esse redactam. Viri mendaces, quos Veritas, sicut & caput eorum Antichristum destruit spiritu oris sui, affirmans eam per os Dauid a ad vniuersos fines terræ, & ad vniuersas familias gentium dilatari.

Principis error perniciosus subditis.

a Psal. 41. d. 2.

Habet tamen Ducem Apuliæ, sed solum ex principibus, ipsumque vsurpatæ coronæ mercede ridicula cōparatū †. Denique quid boni, quid virtutis, quid honestatis afferunt de summo pontifice suo, vt & nos prouocēt ad fauorē? Si vera sunt quæ vbique diuulgat opinio, nec vnius dignus est viculi potestate. Si vera non sunt, decet nihilominus caput Ecclesiæ, non solum vitæ habere sanitatem, sed & famæ decorem. Tutius proinde vobis est, mi cognate charissime, vt in susceptione vniuersalis Papæ, ab vniuersitatis consensu, & consilio non rece-

† *Rogerium Apuliæ ac Calabriæ Ducem Anacletus pseudo-Papa regis titulo insigniuit, vt eum sibi obnoxium faceret.*

v. Notas. Prælatis Ecclesiæ & sanitas vitæ & honestas famæ necessaria.

datis. Quem omnis religio, quem regum vniuersitas receperunt, vobis quoque & honorificum & salutiferum est vt recipiatis. Domini Papæ Innocentij & innocens vita, & integra fama, & electio canonica prędicatur. Priora duo, nec hostes diffitentur. Tertium calumniam habuit, sed per Christianissimum Lotharium † nuper falsi calumniatores in suo sunt mendacio deprehensi.

† Imperatorem Rom. v. inf. Ep. 139.

Ad Eunuem.

Serio eum hortatur de reducendis ad Ecclesiam Clericis quos expulerat.

Epistola CXXVIII.

IN eo animo, & in ea voluntate memini me discessisse dudum à te, Princeps eximie, vt totis affectibus benè tibi tuisque cuperem, totis nisibus salutem vestram & honorem vestrum vbicunque possem, iuuarem, eò quòd non redirem fraudatus fructu aduentus mei ad vos, sed lętus pręter spem multorum reportarem mecum pacem Ecclesiæ, cum exultatione vniuersæ terræ. Miror autem quo, cuiusue consilio mira illa mutatio dexteræ Excelsi tam subitò in deterius est mutata, vt rursum ad iniuriam Ecclesiæ Clericos sancti Hilarij de ciuitate expelleres, & iram Dei in te grauius quam primum excitares. Quis te fascinauit tam cito recedere à via veritatis & salutis? Profectò iudicium portabit quicunque est ille. Vtinam & abscindantur qui vos conturbant. Reuertere, quęso, reuertere, ne & tu (quod absit) abscindaris. Reuertere, inquam, & reuoca amicos tuos ad pacem, & Clericos ad Ecclesiam: antequam irrecuperabiliter reddas tibi aduersum terribilem, & eum qui aufert spiritum principum, terribilem apud reges terræ.

Ad Ianvenses.

Pacem quam aliquando coràm conciliauerat, constanter retinendam & tuendam hortatur.

Epistola CXXIX.

IANVENSIBVS *suis consulibus cum consiliariis & ciuibus vniuersis Bernardus Abbas dictus de Claraualle, pacem & salutem & vitam æternam.*

1. QVod aduentus noster ad vos anno præterito non fuerit otiosus, Ecclesia paulò post in sua necessitate probauit, à qua & missi fueramus. Honorificè nos, & suscepistis, & tenuistis exiguum quod apud vos fuimus: & quidem dignè vobis, sed supra nostræ humilitatis modum. Profectò vt non immemores, sic non ingrati sumus. Vicem rependat qui potest, & qui in causa fuit Deus. Nos enim vnde illum recompensemus venerationis cultum, sed obsequium, sed affectum plenum amoris & gratiæ? Non quòd nostro delectemur fauore, sed vestræ deuotioni collætamur. O mihi dies illos festiuos, sed paucos. In æternum non obliuiscar tui plebs deuota, honorabilis gens, ciuitas illustris. Vespere & mane & meridie (more vtique prophetæ a) narrabam & annuntiabam, & erat tanta audiendi auiditas, quanta & audientium charitas. Portabamus verbum pacis: cumque inuenissemus filios pacis, requieuit super eos pax nostra. Exieram planè seminare semen, non meum sed Dei, & cadens in terram bonam semen bonum, fructum fecit centuplum, & tempestiuum. Mira celeritas, quia magna necessitas. Nec tarditatem passus sum, nec difficultatem, vna penè die & serens, & metens, & reportans cum exultatione manipulos pacis. Hæc quippe messis quam messui. Exulibus, captiuis, compeditis & incarceratis, euadendi atque repatriandi lætam reportauimus spem, metum hostibus, confusionem schismaticis, gloriam Ecclesiæ, orbi lætitiam.

a Psal. 54. c

2. Et nunc quid restat, charissimi, nisi vt admoneamini de perseuerantia, quæ sola meretur viris gloriam, coronam virtutibus? Prorsus absque perseuerantia, nec qui pugnat, victoriam, nec palmam victor consequitur. Vigor virium, virtutum consummatio est, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium. Soror est patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finé, hic saluus erit b. Saul cum esset paruulus in oculis suis, rex est super Israël constitutus c: non perseuerans in humilitate & regnum amisit & vitam. Si cautela Samsonis, si Salomonis deuotio perseuerantiam retinuissent, nec is profectò priuaretur sapientia, nec ille viribus. Hoc summæ honestatis insigne, hanc totius probitatis vnicam fidamque custodem, custodiri à vobis firmiter hortor & precor. Custodite diligenter quod libenter audistis. Mementote scriptum d quia *metuebat Herodes Ioannem*, & libenter eum audiebat. Sed beatus foret, si audita libenter æquè seruasset. Denique non qui audiunt, sed *beati*, inquit e, *qui audiunt & custodiunt verbum Dei.*

Sine perseuerantia nulla victoria aut corona.

Perseuerantiæ elogia.

b Mat. 10. c

c 1. Reg. 15. a

Saul, Sāpsō, Salomon perierunt defectu perseuerantiæ.

d Mat. 6. b

e Luc. 11. d

3. Seruate proinde vos pacem fratribus vestris Pisanis, fidem Domino Papæ, fidelitatem Regi, vobis honorem. Hoc enim expedit, hoc decet, hoc iustitia requirit. Audiuimus venisse ad vos nuntios ducis Rogerij †: quid attulerint quidue retulerint, nos nescimus. Verum ego iuxta illud Poëtæ (vt verum fatear) *semper timui Danaos, & dona ferentes* f. Si quis fortè in vobis (quod Deus auertat) rem tam fœdam committere deprehendatur, extendere videlicet manum ad turpe locrum, huoc pronius notate, & iudicate hostem nominis vestri, ciuium proditorem, ac venditorem communis honoris & honestatis. Si quis item susurro in populo, diaboli sibi alliumens vicem, iurgia seminare, & pacem turbare velle reperiatur: quemadmodum ille discordiæ semper est amator & auctor: hunc rigidæ censoræ remedio citius obuietur, eò quippe pessimæ quò intimæ pesti. Hostilis exercitus vastat agros, domosque spoliat: praua autem consilia corrumpunt bonos mores, & modicum fermentum totam massam corrumpit. Serite, plantate, negotiamini, vt antiqua mala non solum non iteretis, sed etiam de iustis laboribus vestris expiare & delere possitis. Scriptum quippe est g: *Redemptio animæ viri, propriæ diuitiæ.* Et rursum h: *Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis.* Quod si militare placet, & vestræ fortitudinis ac strenuitatis iterum experiri vires, arma probare delectat: non equidem id præsumendum aduersus vicinos & amicos: cum magis Ecclesiæ inimicos expugnare deceret, sed & regni vestri inuasam à Siculis defensare coronam. Super illos sanè & honestius acquiretis, & iustius possidebitis acquisita. Deus pacis & dilectionis maneat semper cum omnibus vobis. Amen.

† de quo Epist. 127.

f Virg. 2. Æneid.

Diaboli vices gerit, qui iurgia seminat.

g Prou. 13. b

h Luc. 11. f

Vtinam & modo Christiani Principes arma potius conuerterent in communem Christ. nom. hostem, & nō se mutuo odio armisque consumerent.

Ad Pisanos.

Pisanos laudat ob studium & fauorem erga Innocentium Papam, cui Roma per Antipapam Anacletum occupata exul esse contigerat, ibique a ciuibus per honorifice susceptus & habitus est †.

Epistola CXXX.

PISANIS *nostris consulibus cum consiliariis & ciuibus vniuersis Bernardus Abbas dictus de Claraualle, pacem & salutem & vitam æternam.*

BEnefaciat vobis Deus, & meminerit fidelis seruitij & piæ compassionis & consolationis & honoris, quæ sponsæ filij eius in tempore malo, & in diebus afflictionis suæ exhibuistis & exhibetis. Et quidem hoc iam impletur ex parte, & orationis huius nonnullus capitur fructus. Digna planè retributio celeri iam compensatur effectu. Iam pro meritis tecum actitat Deus populus quem elegit in hæreditatem sibi, omninò populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Assumitur Pisa in locum Romæ, & de cunctis vrbibus terræ ad apostolicæ sedis culmen eligitur. Nec fortuito siue humano contigit istud consilio: sed cœlesti prouidentia, & Dei benigno fauore fit, qui diligentes se diligit, qui dixit Christo suo Innocentio: Pisam inhabita, & ego benedicens benedicam ei. Hic habitabo, quoniam elegi eam. Me auctore tyranni Siculi † malitiæ Pisana constantia non cedit, nec minis concutitur, nec donis corrumpitur, nec circumuenitur dolis. O Pisani, Pisani, magnificauit Dominus facere vobiscum, facti sumus lętantes. Quæ ciuitas non inuidet? Serua depositum vrbs fidelis: agnosce gratiam: stude prærogatiuæ non inueniri ingrata.

† Vbi & celebrem Synodum habuit. An. 1134. vide lib. 2. Vit. S. Bern. 2. Baron. ad an. cit.

† Rogerū, de quo sup. Ep. 127.

Honora tuum & vniuersitatis patrem: bonora mundi principes, qui in te sunt, & iudices terræ. quorum te præsentia reddit illustrem, gloriosam, nosam. Alioquin si ignoras te ô pulchra inter ciuitates, egredieris post greges sodalium tuorum pascere hędos tuos. Sapientibus sat dictum est: Commendo vobis Marchionem Engelbertum, qui Domino Papæ & amicis eius missus est in adiutorium: iuuenis fortis & strenuus, &, si non fallor, fidelis. Habetote eum vestris precibus magis commendatum, quia & ego ei vos amplius commendare curaui monuique, vt vestris potissimum consiliis inuitatur.

Ad Mediolanenses.

Cum Mediolanens. Innocentio reconciliati, tamen titubare in officio & obedientia viderentur, eos ad retinendam constantiam incitat, recentia Romana Ecclesia erga illos beneficia memorans. An. 1136.

Epistola CXXXI.

Suis Mediolanensibus, vniuerso videlicet Clero & Populo Bernardus Abbas dictus de Claraualle, in Domino salutem.

2. BEnè vobiscum facit Deus: benè vobiscum facit Romana Ecclesia. Facit ille quod pater: facit illa quod mater. Et reuera quid vobis debuit facere & non fecit? Si postulastis mitti vobis de curia honorabiles personas ad honorem Dei & vestrum, factum est. Si postulastis confirmari quod vnanimitas vestra de venerabilis patris vestri electione firmauerat, factum est. Si voluistis licuisse vobis quod illicitum, nisi pro magna quidem necessitate sacri canones indicant, translationem Episcopi scilicet in Archiepiscopum, concessum est. Si rogastis erui ciues vestros de vinculis Placentinorum †, quod vtique ego prætermittere nec volo nec valeo: & hoc factum est. In quo postremo quæcunque rationabilis petitio filiæ, non dico repulsam, sed vel moram passa est apud piá matrem? En ad complementum pallium præsto est, plenitudo honoris. Nunc verò audi me inclyta plebs: gens nobilis: ciuitas gloriosa. Audi, inquam, me (veritatem dico, non mentior) dilectorem tui, zelatorem salutis tuæ. Romana Ecclesia valde clemens est: sed nihilominus potens. Fidele consilium & omni acceptione dignum: Noli abuti clementia, ne potentia opprimaris.

† v. Notas

3. Sed dicit aliquis. Debitam ei reuerentiam exhibebo, & nihil amplius. Esto. Fac quod dicis: quia si exhibeas debitam, & omnimodam. Plenitudo siquidem potestatis super vniuersas orbis Ecclesias, singulari prærogatiuâ Apostolicæ Sedi donata est: qui igitur huic potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Potest, si vtile iudicauerit, nouos ordinare episcopatus, vbi hactenus non fuerunt. Potest eos qui sunt, alios deprimere, alios sublimare prout ratio sibi dictauerit, ita vt de Episcopis creare Archiepiscopos liceat: & econuerso, si necesse visum fuerit. Potest à finibus terræ sublimes quascunque personas ecclesiasticas euocare, & cogere ad suam præsentiam, non semel aut bis, sed quotiens expedire videbit. Porrò in promptu est ei omnem vlcisci inobedientiam: si quis fortè reluctari conatus fuerit. Denique probasti & tu †. Quid enim contulit tibi vetus tua rebellio & recalcitratio malè suasa à pseudoprophetis tuis? Quem fructum habuisti, in quibus nunc erubescis? Agnosce potius in qua potestate, gloriâ & honore Suffraganeorum tuorum tam diu priuata extitisti. Quis pro te valuit obuiare Apostolicæ auctoritatis iustissimæ seueritati, cum prouocata tuis excessibus, decreuit te tuis illis antiquis ac præclaris ornamentis nudare, mutilare membris? Et hodie confusa & truncata iaceres si nõ benignius quam potentius tecum actum fuisset. Quis eam prohibere valebit etiam à grauioribus, si rursum (quod absit) adieceris prouocare? Vide ne patiaris recidiuum: quia pro certo (nisi fallor) non tam facilè denuo poterit inueniri remedium. Si quis itaque dixerit tibi, partim oportet obedire, partim non oportet: cum tu in te experta sis plenitudinem Apostolicæ potestatis, auctoritatis integritatem: nonne huiusmodi aut seductus est, aut seducere vult? Sed fac quod dico: nam ego te non seduco. Conuertere magis ad humilitatem, ad mansuetudinem. Si-

Apostol. sedi plenitudo potestatis super vniuersas Orbis Ecclesias singulari priuilegio donata est.

Nota contra sectar. & schismaticos.

Perstringit Mediolan. ob rebellionem & contumaciam in sedē Apost.

† v. Notas.

A quidem & humilibus dat Deus gratiam, & mansueti hæreditabunt terram. Esto cauta dominæ & matris tuæ recuperatam seruare gratiam. Et sic ei placere studeas de reliquo, quatenus placeat ei non solum seruare tibi quæ reddidit, sed etiam adiicere quæ nondum dedit.

Ad Clervm Mediolanensem.

Gratulatur Clero Mediol. cuius operâ Ciuitas relicto schismate Anacleti ad vnitatem Ecclesiæ redierat.

Epistola CXXXII.

BEnedicti vos à Domino, quorum studio & industria Ciuitas vestra liberata est ab errore, & relicto schismate, ad catholicam rediit vnitatem. Exiit sermo iste inter catholicos, audiuit & lætata est Sion, & est vobis gloria coram Deo & omni populo. Quam lætis amplexibus mater Ecclesia colligit tot & tantorum multitudinem filiorum quos se amisisse dolebat? Quam læto & sereno vultu Deus pater recipit hoc sacrificium de manibus vestris? Quod autem & paci terræ intenditis, facitis quod filij pacis. Et ego, fratres, particeps & socius B gaudij vestri fieri cupiens, iuxta petitionem vestram ad vos cum dilectis fratrib. nostris nuntiis vestris veniebam, de quibus mihi scripsistis, plenius secundum rationem in beneplacito Dei satisfacturus. Sed quia tempus breue est quo ad Concilium † festinamus, non grauet vos vsque ad reditum nostrum sustinere.

Bern. à Clero Mediolanorum inuitatus.

† Pisanum.

Ad vniuersos Civés Mediolanensium.

Inuitatus ad componendam pacem, lætatur ad hoc opus suam operam requiri, v. inf. Ep. 137.

Epistola CXXXIII.

VT ex scriptis vestris percipio, nonnullus mihi locus gratiæ apud vos est. Et quoniam meum non inuenio meritum, diuinitus credo datum. Non recuso fauorem ingentis insignisque populi. Amplector oblatam gratiam, & obuiis manibus gloriosæ ciuitatis deuotionem deuotus excipio: præsertim hoc tempore, quo abiecto errore schismaticorum, ad sinum matris Ecclesiæ cum gaudio totius orbis reuersa est. Arbitror tamen C non solum mihi gloriandum, quod inuitor ad pacem quærendam, & à famosissima vrbe, cum sim pauper ignobilisque persona, tanti boni mediator atque minister assumor: sed vobis quoque per talem nihilominus honor est flecti ad pacem & concordiam vicinorum vestrorum, quos nec multarum ciuitatum hostilis impetus (vt benè notum est mundo) cedere aliquando compulit. Itaque festinans ad Concilium †, spero me rediturum per vos, & probaturum de gratiâ quam promittitis. Qui autem gratiam dedit, faciat ne in me vacua sit.

† Pisanum.

Ad Novitios apud Mediolanum conuersos †.

Nouitios Mediol. gratulatur de conuersione, seque peracto Concilio illos inuisurum.

† In monasterio Claræuallis, quod est prope Mediolanum.

Epistola CXXXIV.

Charissimis fratribus de Mediolano nuper conuersis ad Deum, Bernardus Abbas dictus de Claraualle, in spiritu consilij & fortitudinis, quod benè cœptum est, digno exitu consummare.

D

BEnedictus Deus qui fecit vobis vilescere mundi gloriam, largiturus suam. O quam vani filij hominum, quam mendaces filij hominum in stateris, qui secundum illud Euangelij a: *gloriam ab inuicem quærunt, & gloriam quæ à solo Deo est, nolunt:* planè in hoc ipsi decipientes de vanitate in idipsum. Vos autē non sic. Ab hoc vos opprobrio liberauit nunc diuina misericordia, vt essetis Christi bonus odor Deo in omni loco, ipsi ad gloriam, Angelis ad lætitiam, hominibus ad exemplum. Siquidem gaudium est in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quanto magis super tot & talibus viris, & de tali vrbe conuersis? Et ego, fratres, tanta lætitia prouocatus, sed & vocatus à vobis, per charissimos fratres Ottonem & Ambrosium, quos ad hoc ipsum direxistis, decreuerā simul cum ipsis venire ad vos. Cæterum melius existimans, non in articulo temporis, nequem

a Ioan. 5. g

transitu vos videre, distuli vſque ad reditum noſtrum. A Properamus quippe ad Concilium † per vos Deo auxiliante reuerſuri, conſilium & auxilium, quod ſecundum rationem poterimus, veſtro ſancto propoſito præbituri.

† Piſanum.

Ad Petrvm Papienſem Epiſcopum.

Delatas ſibi ex re feliciter geſta laudes & præconia à ſe in Deum omnis boni auctorem refundit. Epiſcopum ab operibus miſericordiæ laudat.

Epistola CXXXV.

SI ſemen bonum iactum in terram bonam, fructum attuliſſe videtur, ipſius eſt gloria qui dedit ſemen ſerenti, fœcunditatem terræ, ſemini, incrementum. Quid in his nos capimus? Ego ſanè gloriam Chriſti alteri non dabo, multò verò ſcrupuloſius vſurpabo mihi. Profectò lex Domini conuertit animas [a], & non ego. Teſtimoniū Domini fidele ſapientiā præſtat paruulis, non ego. Laudatur de bona literæ tornatura manus, non calamus: Fateor, vt multum tribuam mihi, lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis [b]. Sibi ergo, inquis, quid afferunt boni ſpecioſi pedes euangelizantium bona? Multum per B omnem modum: primum quidem, quia filij ſunt Patris ſui qui in cœlis eſt: & gloriam quam deferunt Patri, nequaquam à ſe ducunt alienam. Nam ſi filij, & hæredes. Deinde verò quòd proximorum ſalutem, ſuam nihilominus arbitrantur: quippe quos tanquam ſeipſos diligunt. Tertiò quoque, quod labor labiorum ipſorum ſibi penitus perire non poterit. Vnuſquiſque enim mercedem accipiet ſecundū proprium laborem [c]. Ego labia mea non prohibui: tu aperuiſti & viſcera, ideò proculdubio plus accepturus, quoniam plus laboraſti. Certus ſum enim, quia non vacat tibi quod ſitienti tuliſti aquam, & cum panibus occurriſti fugientibus. Non, inquam, vacant officia humanitatis, non hortamenta ſalutis, quibus Chriſti verè viſcera in illis pauperibus refouiſti. Ambo tamen collaboratores, ambo coadiutores Dei ſumus: ambo pariter ſperemus fructū in reſpectione animarum ſanctarum. Quis mihi det nunquam memoriam tui deſerere, nunquam ab ipſa deſeri? C

a Pſal. 18. b

b Pſal. 44. a

Prædicatorū merces.

c 1. Cor. 3. b

Ad Evndem.

Dalphinum de illatis iniuriis ſatisfacere paratum mitius tractari cupit.

Epistola CXXXVI.

Viciſſitudo proſperitatis vtilis.

SI triſtia ſemper acciderent, quis ſuſtineret? Si ſemper proſpera, quis non contemneret? Sed rerum tanta gubernatrix Sapientia, horum pernecessaria viciſſitudine eo moderamine electis ſuis curſum vitæ temporalis alternat, vt nec aduerſa frangant, nec læta diſſoluant, cū potius & iſta ex illis gratiora, & illa ex his tolerabiliora reddantur. Benedictus per omnia Deus: triſtitia noſtra verſa eſt in gaudium: acceperunt oleum poſt vinum vulnera noſtra. Raptores & prædones compuncti humiliātur. Sacerdotem Domini, in quem auſi ſunt mittere manus, cum honore remittunt. Spolia quæ diripuerant, & ſine deſidia recolligunt, & ſine fraude reſtituunt. Si quid horum eſt quod inueniri non poſſit: Dalphinus pro eo ſatisfaciet ad beneplacitum veſtrum. Hoc quippe manu ſua in noſtra firmauit. Pro qua ſua promiſſione adimplēda ſi venerit ad pedes veſtræ maieſtatis, quod & propoſitit, mitius quam meruit, ſupplicamus agi cum iuuene. D Non quòd velimus impunitum eſſe tam grande facinus, ſed vt Eccleſia (ſi fieri poteſt) debita ſatisfactione honoretur: vt is qui ſatisfacit, ſupra vires patientiæ ſuæ non exaſperetur, & pœniteat hominem noſtris acquieuiſſe conſiliis.

Ad Imperatorem Romanorum. †.

† Richeram.

Mediolanenſes non ante receptos in gratiam à Pontifice, quam ipſi Lotharium Imperatorem reciperent. Hinc eos clementiæ Imper. commendat.

Epistola CXXXVII.

Lotharius Imp. à Mediolanenſ. ſe ceptus in Regem operâ Bernard.

IN reconciliatione Mediolanenſium non obliti ſumus vnde à veſtra excellentia præmoniti fueramus. Quod etſi non monuiſſetis, nihilominus honori veſtro, & regni vtilitatibus intenderemus: ſicut vbique & ſemper fideliter, quantum poſſumus, facimus. Non antè ſanè Mediolanenſes in gratiam Domini Papæ & Eccleſiæ vnitatem recepti ſunt, quouſque palam Conrado † refutato

† v. Notas.

A & abnegato, Dominum noſtrum Lotharium in ſuum Regem & Dominum receperunt: & Romanorum Imperatorem Aug[illegible] orbe, confeſſi ſunt: & de iniuria tranſacta, iuxta conſilium & mandatum Domini Papæ, dignè vobis ſe ſe ſatisfacturos eſſe tacto ſacroſancto Euangelio ſpoponderunt. Vnde magnas agentes gratias diuinæ bonitati, quæ abſque bellorum periculis, abſque humani ſanguinis effuſione, inimicos veſtros ſic humiliauit; rogamus veſtram ſatis nobis expertam clementiam, vt tempore ſuo cum requiſierint prædicti Mediolanenſes per Dominū Papam vtique mediatorem ſuæ reconciliationis gratiam veſtram, benignos vos atque placabiles inueniamus: quatenus nec eos pœniteat ſanis paruiſſe conſiliis: & vos de eis debitum habeatis ſeruitium & honorem. Non enim decet, vt fideles veſtri, qui pro honore veſtro laborant, apud vos confundantur. Confundentur autem, ſi qui de benignitate veſtra ſpem indulgentiæ promiſerunt; cum pro ipſis interuenerint, inuenerint vos (quod abſit) inexorabiles.

Ad Henricvm Regem Anglorum.

A Rege ſuppetias petit pro Innocentio Papa.

Epistola CXXXVIII.

Henrico *illuſtriſsimo Anglorum Regi Bernardus Abbas dictus de Clara Valle honorem, ſoſpitatem & pacem.*

VElle vos inſtruere de his præſertim quæ ſpectant ad honeſtatem, aut inſipientis eſt, aut vos penitus ignorantis. Ea propter rem ſimpliciter intimaſſe ſufficit: & hoc paucis: quoniam facilè omnia tenenti, multa ſuperfluè ingeruntur. In ingreſſu vrbis ſumus: ſalus eſt in ianuis, iuſtitia nobiſcum eſt: ſed Romanis militibus cibus iſte non ſapit. Itaque iuſtitia placamus Deum: militia terremus hoſtes: ſolis neceſſariis neceſſaria non habemus. Quid opus ſit facto, vt opus veſtrum compleatur, quod de Domini Papæ Innocentij magnifica & honorifica illa ſuſceptione feciſtis, vos melius noſtis †. † v. Notas.

C Ad Lotharivm Imperatorem.

Excitat Imper. ad reprimendos ſchiſmaticos. Cauſſam cuiuſdam Eccleſiæ iuxta Tullum commendat.

Epistola CXXXIX.

Lothario *Dei gratiâ Romano Imperatori Auguſto, Bernardus Abbas de Clara-Valle, ſi quid poteſt peccatoris oratio.*

BEnedictus Deus qui vos elegit † & erexit cornu ſalutis nobis, ad laudem & gloriam nominis ſui, & reparandum Imperij decus, ad ſubueniendum Eccleſiæ ſuæ in tempore malo, poſtremò ad operandum etiam nunc ſalutem in medio terræ. Ipſius eſt enim opus, quod corona gloriæ veſtræ ita in dies ampliatur & ſublimatur, mirabiliter creſcens ac proficiens in omni decore & magnificentia apud Deum & homines. Ipſius profectò nuper opus & virtus fuit, quod iter ſatis laborioſum & meticuloſum pro pace Regni, & Eccleſiæ liberatione ſuſceptum, in tanta proſperitate peregiſtis †: Romæ ſiquidem Imperialis culminis plenitudinem glorioſiſſimè aſſecutus, idque, quod maius fuit, in manu non magna, vt animi fideique magnitudo clarius emineret. D Quod ſi ante tantillum exercitum terra tremuit & quieuit: quātus putamus horror hoſtium corda inuadere habeat, cum cœperit rex procedere in magnitudine brachij ſui? Animabit inſuper honeſtas cauſæ: immò duplex prouocabit neceſſitas.

† v. Notas. 1.

† v. Notas.

2\. Non eſt meum hortari ad pugnam: eſt tamen (ſecurus dico) aduocati Eccleſiæ arcere ab Eccleſiæ infeſtatione ſchiſmaticorum rabiem: eſt Cæſaris propriam vēdicare coronam ab vſurpatore Siculo †. Vt enim conſtat Iudaicam ſobolem ſedem Petri in Chriſti occupaſſe iniuriam: ſic proculdubio omnis qui in Sicilia regem ſe facit, contradicit Cæſari. Si autem vtrumque incumbit Cæſari, reſtituere ſcilicet Cæſari quæ ſunt Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo: cur apud Tullum res Dei minuitur, cum Cæſar nihil ibi lucretur? Verendum eſt ne minimorum neglectus, impedimentum ſit maximorū. Hoc eſt quod dico Eccleſia ſancti † Gengulfi grauiter iniuſteque (vt

† Rogerio de quo ſupra Epiſt. 127.

† v. Notas.

Minimorū neglectus ſæpe impedimentū maximorum.

† v. Notas.

dicitur)in illa ciuitate opprimatur: & aiunt veſtræ prudentiæ neſcio qua fraude ſubreptum, ut Domino Papæ per iuſtitiam ſubr[illegible] teruentu precis [illegible]buiaretis. Obſecro & conſulo conſultius agi, noxiam reuocari precem, dari locum iuſtitiæ antequam Eccleſia illa funditus deſtruatur. Pauper ſum ego: fidelis tamen veiter & ſi videor importunus, fortaſſis inde eſt. Dominã Imperatricem in Chriſti charitate oppidò ſalutamus.

Ad Evndem.

Piſanos Pontifici ſtudioſos apud Lotharium commendat.

Epistola CXL.

Miror cuius inſtinctu vel conſilio vigilantiæ veſtræ ſubripi potuerit, vt homines digni certè duplici honore & gratia, contraria à vobis audirent (Piſanos dico, qui primi & ſoli interim adhuc erexere vexillum aduerſus inuaſores Imperij.) Quam iuſtius in eos regia incanduiſſet indignatio, qui populum ſtrenuum & deuotum quacunque occaſione offendere auſi ſunt, eo præcipuè tempore quo accincti in multis millibus ſuis exierant oppugnare tyrannum, vlciſci iniuriam Domini ſui, & imperialem defenſare coronam? Vt enim congruentiſſimè aſſignem huic genti quod olim de ſancto Dauid dicebatur; quænam, quæſo, in omnibus ciuitatibus ſicut Piſa fidelis, egrediens, & regrediens, & pergens ad imperium regis? Nonne hi ſunt qui nuper regni illum vnicum ac potentiſſimum hoſtem ab obſidione Neapolis fugauerunt? Nonne hi ſunt qui etiam, quod penè incredibile dictu eſt, in vno impetu ſuo expugnauerunt Amalfiam, & Rebellem †, & Scalam, atque Atturinam, ciuitates vtique opulentiſſimas & munitiſſimas, omnibuſque qui antehac tentauerunt, vſque ad hoc tempus (vt aiunt) inexpugnabiles? Quam dignum, quam æquũ, quam plenum ratione & iuſtitia fuerat, vt fidelium terra interim ſaltem dum hæc actitarent, ab omni hoſte ſecura conſiſteret: tum pro præſentia ſummi Põtificis, quem iam dudum exulem Piſani apud ſe cum ſummo honore ſeruabant & ſeruant: tum pro ſeruitio Imperatoris; pro quo & ipſi tunc temporis exulabant? Factum eſt autem per contrarium, vt gratiam, qui offenderunt, & qui ſeruierunt, iram mererentur. Sed vos fortaſſis adhuc iſta neſciebatis: Oportet ergo nunc quando res eſt nota vobis, immò & decet & expedit, mutare vos & verbum & animum: vt viri regiis magis fauoribus & muneribus honorandi, à veſtra parte de cætero audiant & recipiant prout meriti ſunt. O quantum meruere Piſani, quantum adhuc mereri poſſunt? Sat eſt dictum ſapienti

Piſanorum merita ſeu benefacta recenſet.
† potius *Reuellum.*
† v. Notas.

Ad Hvmbertvm Abbatem Igniacenſem †.

† v. Notas.

Grauiter eum perſtringit, ob munus prælationis inconſulto ac temerè dimiſſum.

Epistola CXLI.

1\. Parcat tibi omnipotens Deus. Quid voluiſti facere? Quis te crederet ad tantum prorumpere malum, hominem tantis præditum bonis? Quomodo potuit arbor bona peſſimum hunc ex ſe producere fructum? O quàm terribilis Deus in iudiciis ſuper filios hominum. Non miror quòd diabolus iſtud potuit, ſed quod Deus permiſit, quippe cui iam tot annis purè, ſicut credimus, & deuotè ſeruiſti. Quid faciet de me vtique pigro & negligenti ſeruo, qui fidelem famulum ſuum ſic vel ad tempus tradidit in animam inimicorum eius? Quid quæſo rationis, immò quid non impietatis habet hæc fuga tua, de qua filij lugent, aduerſarij rident? Miror qoòd te non terruit Arnaldi Abbatis † exemplum: cuius ſimilis præſumptio digno ſed pauendo fine (vt benè meminiſti) in breui eſt vindicata. Et quidem ille qualemcunque (vt benè noui ego) habuit cauſam, tu nullam. Nunquid enim aut monachi tuis erant inobedientes imperiis, aut conuerſi ſegnes in operibus, aut vicini fortè tibi tuiſve rebus infeſti, aut certè modica & non ſufficiens ſubſtantia mundi quatenus relinquere cogereris, quos vel regere, vel paſcere non ſufficeres?

† al. *Arnoldi* de quo ſup. Epiſt. 4.

2\. Vide ne & te tangat vox illa Dei quia a *odio habuerunt me gratis.* Quid enim debuit tibi facere, & non fecit? Vineam tibi plantauit electam & ſpecioſiſſimam. Sepem ei circundedit votiuæ continentiæ, torcular diſtrictiſſimæ diſciplinæ fodit in ea: & ædificauit ſanctæ paupertatis turrim ad cœlos vſque pertingentem, te cultorem atque cuſtodem conſtituit. Honeſtauit te in laboribus tuis: & complebit illos ſi permittis. Sed tu, proh nefas, deſtruis maceriam eius, & racemis optimis plenam exponis omnibus qui prætergrediuntur viam. Heu, quis prohibebit aprum de ſylua, vt non exterminet, & ſingularem ferum ne depaſcat eam? Mirum vero ſi in hoc morti te benè præparare putas, quod quidem ad me ſcripſiſti, vt in tanto ſcandalo, & in anathemate Domini Papæ mori velle non timeas. Deinde ſi ita neceſſarium erat, non potuit aliud tempus conſiderari, niſi cum neceſſitatibus vniuerſalis Eccleſiæ detineor, vt illi miſeræ, quam exponis, non liceat ſubuenire? Obſecro te per eum, qui pro te crucifixus eſt, vt ſatis afflictos, amplius cruciare parcas, & triſtitiam ſuper triſtitiam addere deſiſtas: quia, vt verum fatear, ſic pro hac Eccleſiæ generali grauique ſciſſura affectus ſum, vt tædeat animam meam vitæ meæ, etiam te & tuis in pace degentibus.

a Ioan. 15. d
Vinea religionis.
Deſerto Igniaco redit Claræ-vallem Bernardo incõſulto, & ſotus cauſſa ſchiſmatis agente.

Ad Monachos Alpenses †.

† v. Notas.

Monachos Alpenſes, qui ſe ſub Regula Ciſtercienſi Clara-vallenſibus aggregauerant, commendat, & conſolatur de abſentia Patris ad altiorem gradum aſſumpti. Hinc de nouo Abbate eligendo monet. Vide Epiſt. 153. quam facilè apparet hac eſſe priorem.

Epistola CXLII.

1\. Bonus pater veſter atque noſter, auctore Deo ad altiorem gradum aſſumptus eſt †. Faciamus ergo chariſſimi, quod dicit Propheta a *Eleuatus eſt ſol, & luna ſtetit in ordine ſuo.* Sol eſt ille, per quem Alpenſis congregatio illuſtris vbique redditur, tanquam luna per ſolem. Eleuato itaque illo ſtemus nos in ordine noſtro, quicunque elegimus abiecti eſſe in domo Dei noſtri, magis quã habitare in tabernaculis peccatorum. Ordo noſter abiectio eſt, humilitas eſt, voluntaria paupertas eſt, obediẽtia, pax, gaudium in Spiritu ſancto. Ordo noſter eſt eſſe ſub magiſtro, ſub Abbate, ſub regula, ſub diſciplina. Ordo noſter eſt ſtudere ſilentio, exerceri ieiuniis, vigiliis, orationibus, opere manuum, & ſuper omnia, excellentiorem viam tenere, quæ eſt charitas. Porro in his omnibus proficere de die in diem, & in ipſis perſeuerare vſque ad vltimum diem. Et hæc quidem aſſiduè vos confidimus actitare.

† *Guarinus enim Abbas factus erat Epiſcopus Sedunenſis.*
a *Abac.* 3. c

2\. Cæterum vnum opus feciſtis, & omnes mirantur, quod cum ſancti eſſetis, non reputantes veſtram ſanctitatem, alienam participare curaſtis, vt eſſetis ſanctiores. Impletum eſt quod legitur in Euangelio b: *Cum feceritis omnia quæ mandata vobis fuerint: dicite, ſerui inutiles ſumus.* Inutiles vos reputatis, & humiles inuenti eſtis. Recta facere, & inutilem ſe reputare, apud paucos inuenitur, & ideo multi admirantur. Hoc inquam, hoc prorſus vos de illuſtribus reddit illuſtriores, ſanctiores de ſanctis. Et vbicunque diuulgatus eſt ſermo iſte, repleuit omnia odore ſuauitatis. Hæc virtus, me iudice, præfertur etiam protractis ieiuniis, & antecipatis vigiliis, omni denique corporali exercitio; tanquam vera pietas quæ ad omnia valet c. Quam læto ſinu collegit vos multitudo Ciſterienſis; quam alacri vultu ſpectauit hoc angelica celſitudo? Nouerunt ſiquidem illi ſpiritus omnipotenti Deo placere ſuper omnia fraternam ſocietatem & confœderationem: cum dicat per Prophetam d: *Glutino bonum eſt.* Et per alium e: *Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in vnum.* Item, frater fratrem adiuuans, ambo conſolabuntur.

b *Luc.* 17. c
Humilitatis commendatio.
c 1. *Tim.* 4. b
d *Eſa.* 41. b
e *Pſal.* 132. a

3\. Aduertitur etiam hoc factum humilitatem redolere, quæ quam accepta ſit diuinæ maieſtati, docet ille qui dicit: *Superbis Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam* f. Oſtendit & ipſe humilitatis magiſter per ſemetipſum dicens g: *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde.* Quid dicã de noſtro puſillo grege Claræ-vallis, cui ſpecialius adhæſiſtis, quanto vos & quam ſpeciali cõplectatur affectu? Non poteſt dici verbo, quod de mutua charitate inter nos & vos ſpiritualis infuſio mirabiliter operatur. Supereſt fratres, vt inuocato Spiritu ſancto, maturetis vobis eligere patrẽ. Nã ſi me expectaretis, vereor

f *Iac.* 4. b
g *Matth.* 11. d

ne aduentus noster differatur in longum, & illa dilatio A
esset periculosa. Sed vocate ad vos fratrem nostrum charissimum Godefridum priorem Claræ-vallis, qui & in hoc sicut in aliis impleat vicem nostram, vt consilio eius, vel fortè illorum quos ipse pro se miserit, si venire non poterit, necnon & patris vestri Guarini, talem personam eligatis, de qua & Deus honorem habeat, & vos salutem. Memores mei estote fratres.

Ad suos Claræ-vallenses.

Diuturnam sui absentiam excusat, sibi non minus, imò magis grauem, quam suis. Interim breuiter eos officij admonet.

Epistola CXLIII.

Charissimis fratribus Claraevallis, *monachis, conuersis, nouitijs, frater Bernardus gaudere in Domino semper.*

1. EX vobis perpendite quid patiar ego. Si vobis molesta est absentia mea, nemo dubitet mihi esse molestiorem. B. Non enim paris iacturæ, nec eiusdem grauaminis est me vno carere vos, méque vestra vniuersitate destitui. Tot me necesse est affici curis, quot vos estis, & ad singulos quosque vestrum dolere absentiam, timere pericula. Duplex contritio ista non me deseret, quousque meis visceribus ego reddar. Quod quidem & vos sentire pro me non ambigo, sed ego vnus sum. Vobis ergò vna, mihi multiplex incumbit tristandi ratio, vtpote pro omnibus vobis. Nec solum cruciat quod absque vobis vel ad tem[illegible] viuere cogor, sine quibus & regnare miseram mi[illegible] reputo seruitutem, sed etiam quòd versari compellor in his, quæ animam quietem omninò perturbant, & meo proposito minus fortasse conueniunt.

Nota affectũ boni pastoris seu prælati erga subditos.

2. Hæc scientes, moræ meæ, quæ meæ non est voluntatis, sed ecclesiasticæ necessitatis, non oportet vos indignari, sed compati. Spero autem, quòd non erit longa, vos orate vt non sit infructuosa. Detrimenta quæ interim fortè contingent, emolumenta reputentur, quoniam C Deus in causa est. Qui cum sit benignus, & omnia possit, facilè damna resarciet, non solum integrè, sed etiam cumulatè. Propterea bono animo simus, Deum habentes nobiscum, in quo & vobis præsentes sumus, quantislibet terrarum spatiis diuisi à nobis videamur. Quicunque in vobis benè officiosum seipsum exhibet, humilem, timoratum, studiosum lectionis, orationibus vigilem, fraternæ charitatis sollicitum, non me putet absentem sibi. Nam quomodo ei præsens spiritu non sum, cum quo est mihi cor vnum & anima vna? Si quis autem susurro (quod absit) extitit inter vos, aut bilinguis, aut murmurans, aut contumax, aut impatiens disciplinæ, aut inquietus & vagus, & qui panem otiosus comedere non erubescat, huic etiamsi corpore præsens essem, longè esset ab eo anima mea, eò quòd ipse longè fecerit à se Deum morum non locorum distantia.

Notæ boni religiosi.

Mali.

3. Interim, fratres, dum venio, seruite Domino in timore, vt sine timore quandoque de manu inimicorum vestrorum liberati seruiatis illi. Seruite in spe, quoniam fidelis est in promissis. Seruite ex merito, quia multus in D meritis est. Nam etsi cætera taceam, hoc solo certè non immeritò vitam sibi vendicat nostram, quod pro ea præbuit suam. Nemo igitur sibi viuat, sed ei qui pro se mortuus est a. Cui enim iustius viuam, quam ei qui si non moreretur, ego non viuerem? Cui commodius, quam promittenti vitam æternam? Cui magis ex necessitate, quam flammas perpetuas minitanti? Sed seruio voluntariè, quia charitas libertatem donat. Huc prouoco viscera mea. Seruite in charitate illa quæ timorem expellit, labores non sentit, meritum non intuetur, præmium non requirit, & tamen plus omnibus vrget. Nullus terror sic sollicitat, nulla præmia sic inuitant, nulla iustitia sic exigit. Ipsa vos mihi inseparabiliter iungat, ipsa me vobis iugiter repræsentet, horis maximè quibus oratis, charissimi & desideratissimi fratres.

a 2. Cor. 5. e
D EO viuendum.

Charitatis vis.

Ad eosdem

Mœstitiam longioris absentia sua à dilecta Clara-valle, & tenerrimum erga filios suos affectum a. desiderium exprimit. Solatium nihilominus suum in tanto p[...] ostendat

Epistola CXLIV.

TRistis est anima mea vsque dum redeam, & non vult consolari vsque ad vos. Quæ enim est mihi consolatio in tempore malo, & in loco peregrinationis meæ? Nonne vos in Domino? Minimè quidem deserit me, quocunque iero, dulcis memoria vestri: sed quanto memoria dulcior, tanto absentia molestior. Heu mihi quia incolatus meus non solum prolongatus est, sed etiam E cumulatus. Et reuera iuxta Prophetam a, super dolorem vulnerum meorum addiderunt, qui me à vobis aliquando vel corpore separant. Est commune exilium, ipsumque molestum satis, quod quandiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Huic accessit & speciale (quod penè impatientem me reddit) vt cogar viuere sine vobis, longa molestia, & tædiosa expectatio, vanitati huic occupanti omnia, tamdiu manere subiectum, fæculenti corporis horrido circundari carcere, & mortis vinculis, funibusque peccatorum necdum absolui, & tanto tempore non esse cum Christo.

a Ps. 68. f

2. Cæterum aduersus hæc omnia vnum mihi remedium qualecunque erat, & verè datum desuper, pro vultu videlicet gloriæ qui absconditus est vsque adhuc, videre interim templum Dei sanctum quod estis vos. Ex hoc templo facilis mihi videbatur transitus ad illud gloriosum, ad quod Propheta suspirat dicens b: *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ: vt videam voluntatem Domini, & visitem templum eius.* Quid dicam: quotiens id solatiũ interpolatum est mihi? Ecce hoc tertio (nisi fallor) auulsa sunt à me viscera mea. Paruuli ablactati sunt ante tempus: ipsos quos per Euangelium genui, non licet educare. Propria denique deserere, & aliena curare cogor, & dubito penè quid magis ægrè feram, aut subtrahi illis, aut intricari istis. Ita-ne bone Iesu, tota deficiet in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus? Bonum mihi Domine magis mori quam viuere est, non tamẽ nisi inter fratres, inter domesticos, inter charissimos. Id siquidem dulciùs, humaniùs, tutiusque esse constat. Imo verò pium est, vt in hoc remittas mihi, vt refrigerer priusquam abeam & amplius non ero. Si placet Domino meo, vt oculi patris qualiscunque, qui non sum dignus vocari pater, claudantur manibus filiorum, vt extrema videant, exitum consolentur, spiritum suis desideriis leuent ad consortium, si dignum iudicas beatorum, cum pauperum corporibus, pauperis corpus sepeliant: hoc prorsus, si inueni gratiam in oculis tuis, precibus & meritis eorundem fratrum meorum obtinere toto affectu desidero. Verumtamen non mea voluntas: sed tua fiat. Nec mihi viuere volo, nec mori.

Affectus B. Patris tenerrimus erga filios suos.

b Ps. 26. b

3. Sed dignum est, vt qui dolorem meum audistis, etiam consolationẽ non ignoretis: si qua est. Primum quidem de omni labore & calamitate quam patior, solum arbitror esse in causa Eum cui omnia viuunt. Velim nolim, necesse est me viuere illi, qui meam sibi propriæ vitæ positione acquisiuit, qui & potens est si quid patimur pro ipso, recompensare nobis in illa die misericors & iustus iudex. Quod si inuitus militauero ei, dispẽsatio mihi tantum credita est, & ero seruus nequam. Si autem volens, gloria est mihi. In hac ergo aliquãtulum consideratione respiro. *Deinde* quod sæpe nõ meis meritis superna gratia honestauit me in laboribus meis, & gratia illa in me vacua non fuit, sicut in multis expertus sum, & vos ex parte non latuit. Sed & hac vice, quam necessaria Ecclesiæ Dei sit vel fuerit præsentia paruitatis nostræ: dicerem ad consolationem vestram, si non gloriam redoleret. Nunc autem melius est, vt hoc per alios cognoscatis.

Vide vnde se consoletur in laboribus.

Quam vanæ gloriæ fugitans.

4. Instantissima postulatione Imperatoris, Apostolicoq; mandato, necnon Ecclesiæ ac Principum precibus flexi, dolentes & nolentes, debiles atque infirmi, & vt verum fatear, pauidæ mortis pallidam circumferentes imaginem, trahimur in Apuliam. Rogate quæ ad pacem sunt Ecclesiæ, rogate quæ ad salutem sunt nobis, vt iterũ vos

Infirmitas B. Bern.

videamus, vobiscum & viuamus, & moriamur: & sic viuite, vt obtineatis. Infirmos in arcto temporis, certè cum lachrymis & singultibus [illegible] charissimo fratre nostro Balduino, qui [illegible]: quem Ecclesia vocauit ad aliud officium & ad aliam dignitatem. Orate & pro ipsu tanquam vnico solatio meo, & in quo spiritus meus plurimum requiescit. Orate pro domino Papa, qui me pariter & vniuersitatem vestram paterno souet affectu. Orate & pro domino Cancellario, qui mihi pro matre est: & pro ipsis qui cum eu sunt domino Luca, & domino Grisogono, magistro Yuone: qui se nobis exhibent fratres vterinos. Qui mecum sunt frater Bruno, & frater Girardus salutant vos, supplicantes & ipsi pro se orari.

Commendat se absque precibus Claræ-val.

Ad Abbates Cistercij congregatos.

Quos laborum & dolorum suorum consciós esse desiderat, excusan. fortè hoc pacto absentiam suam Optat sane non peregre sed inter suos mori.

EPISTOLA CXLV.

IN multa infirmitate corporis, & cordis anxietate (Deus scit) dictaui ista ad vos, homo miser, homo natus ad laborem, frater tamen vester. Vtinam nunc ipsum spiritum in quo congregati estis, merear habere interpellatorem ad vestram vnanimitatem, qui imprimat pectoribus vestris calamitatem quam patior qui imaginem mei tristem ac supplicem, sicut est, fraternis affectibus repræsentet. Nec hoc oro, vt creet in vobis nouam misericordiam, quia noui ego, quam familiaris vniuersitati vestræ sit illa virtus: sed hoc oro, vt in intimo sentiatis, quo & quanto affectu oporteat misereri. Certus enim sum quia si id datum fuerit, continuò lachrymæ de thesauro pietatis erumpent, singultus & gemitus & suspiria hinc inde pulsabunt cœlos, & audiet Deus, & placabitur mihi, & dicet; Reddidi te fratribus tuis: non morieris inter extraneos, sed inter tuos. Tantis siquidem laboribus & doloribus affectus sum, vt sæpe tædeat me etiam viuere. Humanum autem dico propter infirmitatem nostram. Desidero differri vsque dum reuertar ad vos, vt non moriar nisi inter vos. De cætero, fratres, bonas facite vias vestras & studia vestra, quæ recta, quæ honesta, quæ salubria sunt constituentes & tenentes, ante omnia solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, & Deus pacis erit vobiscum.

Vitæ tædium ex laboribus & doloribus sentit.

Ad Burchardum Balernensem Abbatem.†

† v. Notas.

Gaudet suos in eo formando labores non esse irritos. Felicem tamen successum vni Deo tribuendum.

EPISTOLA CXLVI.

1. IGnitum eloquium tuum vehementer, & ignitum illo igne, quem Dominus misit in terram. Legi illud, & concaluit cor meum intra me. Benedixi illi fornaci de qua huiusmodi scintillæ euolassent. Nonne cor tuum ardens erat in te cum ista dictabas? Bonus homo de bono thesauro suo profert bona. Si laboraui in te, vti tu humiliter memoras, non me piget. Araui in spem profectò percipiendi fructus, & spes non confundit. Eu de fructu operum meorum satiantur viscera mea in terra aliena, & sentio ipso meo experimento semen meum non secus viam, non super lapides, non inter spinas, sed in terram bonam & optimam cecidisse. Et si cum parerem, tristitiam habui, iam non memini pressuræ præ gaudio, quia natus est infans in mundo. Infans dixerim malitia, non sensu: quem posset Saluator præponere senibus ad imitandum, denuo dicens: a *Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Infans qui dicat b: *Super senes intellexi, quia mandata tua quæsiui.* Qui dicat c: *Adolescentulus sum ego & contemptus, iustificationes tuas non sum oblitus* d.

a Matt. 18. a
b Ps. 118.
c ibid.
d Matt. 11. d

2. Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita patet: quia sic placitum est ante te. Tuo placito sunt id quod sunt, non suo merito. Nec enim inuenis merita, sed præuenis. Omnes peccauimus, & egemus præueniri. Tu ergo, frater, agnosce te præuentum, & præuentum in benedictionibus dulcedinis, non à me qui nihil sum, sed ab illo qui me, vt de tua te salute monerem, aspirando præuenit. Nam vt multum mihi tribuas, plantator sum, rigator sum: absque illo tamen qui incrementum dat, quid sum? Ipsi te in omni humilitate subiicias, ipsi tota deuotione inhæreas. Me vero vtere eius seruo, conseruo tuo, comite in via, cohærede futuro in patria, si tamen studiosissimè impleuero ministerium ad quod tibi missus sum: idque quantum in me est effecero, vt hæreditatem capias salutis. Ad ea de quibus questus es, ita respondeo: Necessitates tuas vt meas portabo, cum venero.

Deus non inuenit merita, sed præuenit.

Ad Petrum Abbatem Cluniacensem.

Petrus Bernardum peregrè inter varios & difficiles pro Ecclesia labores agentem, misso Gebuino Archidiac. Trecense consolatum fuerat †. Eius itaque beneuolum animum suauissimè recolit, & feliciorem exitum. dicto iam schismate Eccl. statum prædicat.

† v. Pet. Abb. Clun. lib. 2. Ep. 27. cui hac ipsa Bern. Epist. subnectitur.

EPISTOLA CXLVII.

Domino & Patri reuerendissimo PETRO *Cluniacensi Abbati, suus Bernardus, quod suus.*

VIsitet te oriens ex alto, ô bone vir, quia visitasti me in terra aliena, & in loco peregrinationis meæ consolatus es me. Benè fecisti, intelligens super egenum & pauperem. Absens eram, & absens etiam longo tempore, & recordatus es nominis mei, homo magnus, & occupatus in magnis. Benedictus sanctus Angelus, qui pio pectori tuo id suggessit. Benedictus Deus noster qui persuasit. En teneo, vnde glorier apud extraneos litteras tuas, & illas litteras, in quibus tuam mihi animam effudisti †. Glorior quòd me habeas non modo in memoria, sed etiam in gratia. Glorior priuilegio amoris tui, refectus sum de abundantia [illegible]atis pectoris tui. Non solum autem, sed & glorior in tribulationibus, si quas dignus habitus sum pro Ecclesia pati. Hæc planè gloria mea, & exaltans caput meum Ecclesiæ triumphus. Nam si socij fuimus laboris, erimus & consolationis. Collaborandum fuit & compatiendum matri, ne & de nobis quereretur dicens a: *Qui iuxta me erant, de longe steterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.* 1.

† Illas nempe apud Petrum Clun. lib. 2. Ep. 29. qua quia mirū eius affectum erga S. Virum redolent, Nota inserta sunt. a Ps. 37. b

Deo autem gratias qui dedit ei victoriam, honestauit eam in laboribus, & compleuit labores illius. Tristitia nostra in gaudium, & luctus noster versus in citharam est. Hyems transiit, imber abiit & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit, amputatum est sarmentum inutile, putre membrum. Ille ille iniquus qui peccare fecit Israël, morte absorptus est †, & traductus in ventrem inferi. Fecerat quippe secundum Prophetam b pactum cum morte, & cum inferno fœdus inierat. Ideoque, iuxta Ezechielem, factus est perditio, & non subsistet in æternum. Alius quoque omnium sicut maximus, ita & pessimus inimicus, abscissus nihilominus est. Et is erat vnus ex amicis Ecclesiæ: sed illis de quibus solet quæri & dici: *Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt.* Si qui restant, cito speramus de similibus idem iudicium. Prope est vt reuertar ad fratres meos: si vita comes fuerit, per vos sicut intendo, transiturus. Interim commendo me sanctis orationibus vestris. Salutamus fratrem H†. Camerarium, & omnes, qui circa vos sunt, cum reliqua sancta multitudine. 2.

† Petrus Leonis Antipapa mortuus.
b Esa. 28. a
Schismaticorum interitus.
† Hugonem. Sic n. apud Petrum l. cit. nomen exprimitur.

Ad Eundem.

Paucis Petro respondet. Plura in aliam occasionem reseruans.

EPISTOLA CXLVIII.

Domino PETRO *Abbati Cluniacensi Bernardus humile dilectionis obsequium.*

LEctis literis vestris lætatus sum in eis, quòd tantillum videlicet tantus in benedictionibus dulcedinis præuenire curastis. Cæterum videndi nos inuicem, & colloquendi pariter, quoniam dignum iudicatis, quando se offeret illa opportunitas, quandò conueniens locus, quandò iusta occasio? Hæc interim paucis vestris pauca reddidimus, ampliora libenter donaturi, cum ea vobis onerosa non fore cognouerimus. Alioquin quando hoc ipsum auderet nostra pusillitas, nisi daret ad dignitatem vestram accessum vestræ dignationis humil[illegible]

Ad EVNDEM.

Monet vt à monaſterio S. Bertini tam operoſe ſibi vendicando deſiſtat.

EPISTOLA CXLIX.

QVam nolim fieri quod veſtræ putem obuiare reuerentiæ, credo ſynceritatem veſtram non latere. Ea fiducia ſuggerere vobis non dubito, quod ſuggerendum videtur. De monaſterio ſancti Bertini† vellem vos moderatius agere, quàm cœpiſtis. Nam & ſi hoc vobis in pace ſubjicere, & abſque omni contradictione poſſetis, ne tunc quid veſtra referret, video. Neque enim crediderim vos delectari honore, cum tanto onere. Nunc vero cum nec abſque magno labore vendicare vobis præfatum monaſterium, nec in pace, vt aiunt, queatis poſſidere: honeſta vobis (vt mihi videtur) præbetur quieſcendi occaſio, timor inquietandi.

† v. NOTAS.

Ad Dominum Papam INNOCENTIVM.

Excitat zelum Pontificis alias in cauſis Eccleſiæ oſtenſum, vt eundem nunc quoque aduerſus ambitionem Philippi pecunia & muneribus aditum ſibi ad Eccleſiæ Turonenſ. præſulatum parantis exerat.

EPISTOLA CL.

1. SAnitas capitis redundet in membra. Vnguentum quod deſcendit in barbam de capite, extrema quoque fimbria veſtimenti participet. Si percuſſo paſtore diffugerant oues, valente & incolumi ſecurè reuertantur ad paſtum. Quod dicimus, hoc eſt, de gloriæ veſtræ crebris ſucceſſibus, creber nuntius lætificat ciuitatem Dei. Iuſtum proinde eſt, vt veſtra proſperatio, Eccleſiæ roboratio ſit: & cum exaltat Deus electum de plebe ſua, ipſa quoque ſe ſentiat exaltari, ac de roboris incremento fortiorem agnoſcat. Nam ſi compaſſa eſt, & conregnare debet. Sic dignum vobis, ſic nobis neceſſariū. Quid enim? Si in timore & anguſtia æquitatis vigor non languit, non tepuit feruor, modo cedimus cum appropinquamus ad palmam? Quæ eminuit in infirmitate, in ſublimitate virtus ſuccumbet?

2. Quàm nempe in manu valida ordinatum eſt nobile illud monaſterium Vizeliacenſe? Nec inſanis profectò tumultibus armatæ plebis, nec effræni furentium atque obſtrepentium veſaniæ monachorum, nec quod his fortius fuit, copiis mammonæ cedendum putauit, vel ad modicum apoſtolica celſitudo. Quid apud ſanctum Benedictum? Nunquid regia indignatio prohibere potuit ſpiritum libertatis accenſum atque accinctum aduerſus carnem & ſanguinem? Sic ſancti Meminij†, ſic ſancti Satyri, miro modo Eccleſiæ immutatæ ſunt, & de ſynagoga Satanæ reſtitutæ ſunt in ſanctuarium Dei, vellent nollent omnes iniqua agentes ſuperuacuè. Sed nec Leodij† ceruicibus imminens mucro barbaricus compulit acquieſcere importunis improbiſque poſtulationibus iracundi atque iraſcentis Regis†.

† Potius Memmij. v. NOTAS.

† v. NOTAS

† Lotharij, qui à Pontifice petente ſuppetias contra Antipapam Anacletum, repetebat inueſtituras Epiſcopatuum.

Quis verò dignis efferat laudibus, quod nouiſſimè diebus iſtis de manu potentis, eminus licet, emiſſum eſt in turbatores Eccleſiæ Aurelianenſis? Reuera nunc ſagitta Ionathæ non abiit retrorſum, & haſta eius non eſt auerſa. In quo tamen verbo Rex quidem turbatus eſt: ſed non omnis Hieroſolyma cum illo. Magis autem mitigauit omnem iram ſuam & ipſe tandem. Erubuit ſiquidem & timuit fruſtra armari aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Hinc prorſus eleuata eſt magnificentia tua ſuper cœlos: tantum vt laudabile principium condigno exitu perorretur. Quod quidem vniuerſi qui vos amant, vehementer expectant idque flagitant maturari.

3. Sane ſimili zelo, & in manu æquè potenti, Eccleſiæ Turonenſi iamiamque ſubuenire neceſſe eſt. Alioquin prope interitum eſt & ipſa, niſi citò feratis auxilium. Renixit, vt aiunt, Gilberti† ſpiritus in Philippo, ipſius planè & nepote carnis, & hærede ambitionis. Quanta nempe dominandi cupiditate & iſte iuuenis inardeſcat, indicat matris ſuæ Eccleſiæ diuturnus & miſerabilis cruciatus, quo pene eam euiſcerat miſer, vt ſe parturiat in honorem. Et tamen auctore Deo eius tergiuerſationibus finis tandem impoſitus: ſi tamen quod dictante iuſtitia, & compellente malitia, & pace pronocante in cum actum eſt, apoſtolicæ auctoritati ratum habere placuerit†. Abſit autem vt confundat fideles ſuos benigna maieſtas: quibus idem negotium dignum duxit committere terminandum. Abſit, abſit vt ſæua ambitio refugium habeat apud innocentiæ defenſorem. Hoc ipſum quantæ audaciæ eſt quod tentat, quātæ dementiæ quod ſperat? Semel & ſecundò iam apoſtolici contemptor mandati, iuſtitiam ſubterfugit: & nunc impudentiori temeritate audet denuò nihilominus tantæ æquitatis vultibus præſentari? Cui obſcurum eſt quàm impiè cogitet in mammonæ viribus turrim fortitudinis oppugnare: homo qui de iuſtitia penitus non præſumit?

† al. Giſleberti. Hic in Archiepiſcopatu Turon. præceſſit Hildebertum Cenoman. de quo ſup. Ep 122. v. NOTAS.

† Apparet non confirmatū, nec enim in libro vitalium Turonenſ. nomen eius extat v. Gall. Chriſt.

Mammonæ viribus oppugnant turrim fortitudinis, qui de iuſtitia non præſumunt.

Sed ſecuri ſumus. Si quidem qui reotatur, Innocentius eſt, & filius iniquitatis non apponet nocere ei. De cætero memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ, dulciſſime Pater, dum ſuſpiramus, præſentiam dulciter inuicem eructamus: quia caremus illa, in iſta conſolamur. Hæc ſedula cordibus, hęc oribus frequens eſt, ſal eſt in omni ſermone, aures mulcet, dulcorat ora, corda recreat & inflammat: celeberrima eſt in conuentibus ſanctorum, colloquia condit, impinguat preces, ad orandum ſollicitat. Oramus & nunc ſolliciti pro vobis & veſtris, vt æterna memoria dignos vos ipſa æternitas habeat: cui & pro qua temporaliter laboratis. Amen. 4

Ad PHILIPPVM Turonenſis Eccleſiæ electum.

Grauem animi ſui dolorem exprimit ſuper Philippo Turonen. Eccleſiæ præſulatum indebitis modis ambiente.

EPISTOLA CLI.

DOleo ſuper te, Philippe chariſſime: ſed quæſo te ne rideas dolorem meum. Nam ſi tibi minimè videris forſitan eſſe dolendus, ideò magis dolendus. Tu videris quid de te ſentias: ego te arbitror omni lachrymarum fonte plangendum. Dolor meus non eſt dignus ſubſannatione, ſed compaſſione: quia dolor meus non eſt de carne & ſanguine, non de amiſſione rerum periturarum, ſed de te, ô Philippe. Non potui expreſſius demonſtrare magnitudinem cauſæ doloris. Philippus eſt in cauſa. Cum hoc dico, grauem Eccleſię pronuntio luctum, quæ te aliquando ſuo gremio cōfouebat, germinantem ſicut lilium, florentem donis innumeris. Quis tunc temporis non clamabat, bonæ ſpei iuuenem, bonæ indolis adoleſcentem? Sed heu mutatus eſt color optimus. A quanta ſpe decidit Francia: quæ te genuit & nutriuit. O ſi cognouiſſes & tu. Tu, inquam, ſi apponeres ſcientiam apponeres & dolorem, & dolor tuus faceret, ne noſter omnium eſſet infructuoſus. Procederem ſi ſequerer ſpiritum meum: ſed nolo proferre plurima in incertum, & eſſe quaſi aerem verberans. Sed hæc ſcripſi, vt noſtrum vtcunque erga te affectum cognoſceres, & vt nos ſcires eſſe in proximo, ſi fortè Deus inſpiraret tibi noſtrum curare colloquium, & optatam nobis tui velles exhibere pręſentiam. Sumus enim Viterbij, & te morari in vrbe audiuimus. Dignare reſcribere nobis quicquid illud ſit quod de his literis corde conceperis; vt ſciamus quid faciendum ſit nobis, plus videlicet minuſue dolendum. Quod ſi omnia contemnis: & in nullo nos audis: ego quidem fructum non perdam literarum, quæ ex charitate procedunt: ſed tu de contemptu ante tribunal terrificum reſpondebis.

Perſtringit à pri næua indole degenerem.

Bernar. ſuō Viterbij in Italia moratur.

Ad Dominum Papam INNOCENTIVM.

Inſolentiam Clericorum nutrire ignauiā Epiſcoporum. Trecenſem vero, ob clericos correptos grauari.

EPISTOLA CLII.

INſolentia Clericorum, cuius mater eſt negligentia Epiſcoporum, vbique terrarum turbat & moleſtat Eccleſiam. Dant Epiſcopi ſanctum canibus, & margaritam porcis: & illi conuerſi conculcant eos. Meritò quales fouent, tales & ſuſtinent. Quos ditant Eccleſiæ bonis, non corrigunt eorum mala, maloſque grauati portant. Alienis nimirum laboribus locupletantur Clerici, comedunt fructum terræ abſque pecunia: & pro-

Clericorum inſolentia naſcitur ex Epiſc. negligentia.

dit quaſi ex adipe iniquitas eorum. Quos propriè ho- A
a *Exod. 32. b* dieque reſpicit vetus illa ſcriptura a: *Sedit populus manducare & bibere, & ſurrex* Mens quippe aſſueta delitiis, nec exculta diſciplinæ ſarculo, multas contrahit ſordes. Portò inuetetatam rubiginem ſi tentes abradere, nec ſummis ſaltem digitis contingi patientur,
b *Deut. 32. b* ſed ſicut ſcriptum eſt b: *incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit.* Inſurrexerunt teſtes iniqui, homines quos delectat vitam ſemper alienã rodere, negligere ſuam. Supplicat puer veſter pro eo cuius diſcordia (ſi non fallor) tota culpa eſt, quòd culpas redarguerit Clericorum. Hęc pro Epiſcopo. In reliquo pro me ſatisfacio. Scripta dignationis veſtræ quibus me venire ad vos cum iubere poſſetis, rogare dignantiſſimè maluiſtis, nouit paternitas
Inuitatus à Pótifice Matris prætendit officium in lactandis paruulis. veſtra ad me ante Natiuitatem S. Mariæ minimè perueniſſe. Itaque non dico: Iuga boum emi quinque, aut villam emi, aut vxorem duxi: ſed planè (quod & vos non ignoratis) paruulos lactare me fateor, & ideò quomodo ſine graui ſcandalo ac periculo ipſorum venire poſſim, non video.

† v. Notas. Ad Bernardum de Portis †, de ordine Carthuſienſi.

Petenti Expoſitionem aliquam in Cant. Salomonis prætendit tenuitatem ſuam tanto ſcil. operi, & aliorum exſpectationi imparem. Verum hoc humilitatis ſuæ. Certè quæ extant S. Patris in Cantica, authorem facilè produnt Theodidactum, & cœleſtis ſapientiæ plenum.

Epistola CLIII.

1. PEtis inſtanter, & ego conſtanter abnuo, ſed parcens mihi, non te ſpernens. O vtinam tuo ſtudio ingenioque dignum aliquid elaborare poſſem. Lumen oculorum meorum, & ipſam quoque animam, ſi fieri poſſet, partirer tibi, amice chariſſime, & in Chriſti viſceribus mihi potiſſimum in omni plenitudine dilectionis ſpiritualiter amplectende frater. Cæterum vbi ingenium, aut quando otium mihi ſufficiens ad id quod petis? Neque enim leue quid aut vile, & quod nos poſſumus, poſtulare videris. Minimè quippe pro minimis ſic inſtares.
Multũ huic Bernardo debemus, cuius impulſu Bern. noſter Opus tam illuſtre & inter cætera excellens condidit. Nam voluntatem tuam & curam in hoc ſatis produnt crebræ epiſtolæ tuæ, & vehementior ſpiritus eas animans. Nimirum proinde quantò id curioſius velle te ſentio, tantò, crede mihi, ſcrupuloſius acquieſco. Cur hoc? Ne magna videlicet expectanti, ridiculum producam murem. Hoc vereor, & hæc cauſa cunctationis meæ. Et quid mirum ſi verear dare, quod edere verecundor? Inuitus fateor præbeo, quod me exiſtimem non tam edere profuturum, quàm prodere contemnendum. Quis ſanè dare velit, quod dediſſe dedeceat, accepiſſe non proſit. Libens do, inuitus perdo. Scimus qooniam ſperanti grandia, modica minus grata venire ſolent. Quod autem non venit gratum: perditum eſt, non datum.

2. Tibi ſtudij eſt, vtpote otioſo & vacanti, vndecunque perquirere incentiua igni quo ardes, vt ardeas magis, &
a *Luc. 12. f* impleas voluntatem Domini tui dicentis a: *Et quid volo niſi vt ardeat?* Laudo, ſed ſi illic ea quæras, vbi te fruſtratum poſtmodum non queraris. Erras ſi apud nos quæris. Ego potius illa abs te mendicare debuerim. Scio
b *Act. 20. d* quidem dare quam accipere beatius eſſe b, ſed ſi detur quod danti honeſtum, accipienti vtile ſit: quale vtique penes me quicquam eſſe penitus neſcio. Quod autem habeo, vereor ſi in medium venerit: ne te quoque optaſſe illud pudeat, pœniteat poſtulaſſe. Sed quid? Non melius nos apud te tuipſe excuſabis? Tui tibi certè fidem oculi faciant. Cedo importunitati tuæ: vt vel exhibitio tollat ſuſpicionem, Res eſt cum amico. Non parco iam verecundiæ, prorſus dum fiat quod tu vis, inſipientiæ
Sermones Bern. in Cant. meæ non memorabor. Sermones paucos in principio Canticorum Salomonis recens dictatos, en facio tranſcribi: & tibi cum necdum ediderim, quamcitius mitto. In quo opere cum accepero tempus (Chriſto imperante euris) tentabo procedere: ſi tamen me inde confortes. Dominum & patrem noſtrum Priorem veſtrum cum cęteris Fratribus, per te deuotè ſaluto, & propitios habere apud Deum corde humili ſupplico.

A Ad Eundem.

Non licuiſſe per negotia ſtare promiſſioni, de inuiſendis Carthuſ. mittit potiores ſerm. in Cant.

Epistola CLIV.

DIſſimulare non valeo triſtitiam cordis mei, nec patior vltra latere te cruciatum quem patior Bernarde chariſſime. Memor antiquæ meæ promiſſionis, propoſitum habui & deſiderium magnum tranſire per vos, reuiſere quos diligit anima mea, itineri meo ſolatium, laboribus leuamen, peccatis remedium poſtulare: & culpis meis exigentibus factum eſt, non vt nollem, ſed vt non poſſem. Pœnam ſiquidem hoc agnoſco culparum, non culpam. Certus ſis homo Dei minimè prorſus amicis fuiſſe incuriam: non pigritiam: non negligentiam, ſed cauſam obſtitiſſe planè non negligendam, & cauſam Dei. Nihilominus tamen vermis iſte continuè rodit me, & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Et quidem aliàs ſatis tribulor, ſed vt verum fatear, in nullo æquè. Vincit labores itineris, caloris incommodum, curarum
B anxietates. Ecce aperui vulnus amico: tua, frater, intereſt compati mihi, hoc eſt portare mecum quod patior, vt releuer ego. Tuas & per te ſanctorum, cum quibus es, orationes ſupplex flagito. Sermones ſuper principia Canticorum, quos tu petiiſti, & ego promiſeram, tranſmitto tibi. Quibus lectis peto, vt quàm citius opportunè poteris, tuo reſcripto moneamur vel ad procedendum, vel ad ſuperſedendum.

Ad Dominum Papam Innocentium.

Bernardum de Portis in Lombardia deſtinatum Epiſcopum, dignum quidem eo honore, ſed tali loco minus idoneum, itaque alteri commodiori reſeruandum.

Epistola CLV.

DIlectum Deo & hominibus Bernardum de Portis, Pater venerande, vocatione veſtra cogi ad opus & onus epiſcopale audiuimus. Probabilis res, ac digna plane veſtro apoſtolatu, ponere in lumine lumen abſconditum, ne ſibi ſoli viuat, qui & alios ad vitam trahere poſ-
C ſit. Vſquequo namque latet & ardet tantummodo qui & lucere valet? Leuetur ſi placet ſuper candelabrum, vt ſit lucerna ardens & lucens, ſed ſanè vbi non præualeat vis ventorum: ne fortè (quod abſit) extinguatur. Siquidem inſolentia Lombardorum & inquietudo eorum cui non eſt nota? Aut cui magis quàm vobis? Nobis melius noſtis quam ſit ille Epiſcopatus diſſipatus: quamque domus exaſperans. Quid putamus eſſe facturum iuuenem viribus corporis fractum, & quieti Eremi aſſuetum, in populo barbaro, tumultuoſo, procelloſo? Quandò poterit conuenire tantæ ſanctitati, & tantæ peruerſitati: tantæ ſimplicitati, & tantæ doloſitati? Reſeruetur ſi placet congruentiori loco, atque alteri populo: cui ſic præſit vt proſit, & feſtinatione non pereat fructus quem poterit dare in tempore ſuo. Lombardi inſolentia notati.

Ad Eundem.

Rogat, vt tandem Clericis Aurelianenſibus, quò tendunt, eò luculentius opituletur.

Epistola CLVI.

D VSquequo miſera illa Aurelianenſis Eccleſia incaſſum viſcera pulſat Patris orphanorum, & iudicis viduarum? Quippe iacet iamolim in puluere virgo nobilis Iſraël, non ſolum viduata viro, ſed & charis orbata pignoribus. Proh dolor, non eſt qui ſubleuet eam. Quouſque & filios non dimittitis cum matre miſera clamantes poſt vos? Illos dico qui amiſſis rebus & domibus, capitibus ſuis refugium ſolum inuenere diffugium. Quid tardat intrepida manus, nullis hactenus vel negata oppreſſis, vel remiſſa præſumptoribus? Quid tardat (inquam) afflictos eripere de manu fortium, & reddere retributionem ſuperbis? Et ſi tardat, non derelinquat vſquequaque. Oportet magis dilatum auxilium tandem venire validius, & ſubuenire perfectius. Illa ſit, ſi placet, moleſtæ tarditatis recompenſatio, vt & qui apoſtolicâ patientiâ ſuperbè abuſi ſunt, nihil inde in fine lucrentur: & qui in verbo veſtro patienter paſſi ſunt, minimè eos ſuæ quandoque pigeat patientiæ.

Ad HAIMERICVM.
In eadem caussa.

EPISTOLA CLVII.

Speciali amico suo HAIMERICO, *Dei gratia Diacono Cardinali, & Apostolicæ sedis Cancellario: frater Bernardus de Claraualle; luce sapientiæ & virtutis clarescere.*

NIsi quia vestram noui & circa afflictos compassionem, & contra proteruos indignationem: opportunè importune instarem vobis pro magistro VVilhelmo Maudunensi & sociis eius: compellerem vos aduersus oppressores & calumniatores eorum. Nunc autem sufficiat memorasse: vestrum est opere probare citò, quod reuera sufficiat.

Ad Dominum Papam INNOCENTIVM.

Thomas Prior S. Victoris Parisiensis Eccles. disciplinæ Zelator eximius, caussa seu etiam consilio Theobaldi Archidiac. Paris. † nefariè trucidatus erat. Ergò tam indignæ cædis auctore, non vult patere perfugium apud sedem apostol. sed potius seueritatem censuræ Eccles. in illum exercere.

† v NOTAS.

B

EPISTOLA CLVIII.

Amantissimo Patri & Domino INNOCENTIO *summo pontifici Bernardus Claræ-Vallis Abbas indignus, minimum id quod est, & quod potest in Domino.*

1. FEra pessima quæ deuorauit Ioseph, canum nostrorũ importunitatem non ferens, ad vestræ, dicitur defensionis auxilium confugisse. In quantam misera deuenit amentiam, vt vaga & profuga & tremens super terram, illuc potissimum fugam inierit, vbi plus timere oportuit. Sceleratissime, tu summæ æquitatis sedem putas esse speluncã latronum, aut cubile leonum? Tu filij recentem adhuc cruorem ore rabido ac ferali spumans & masticans, fugis ad sinum matris, patris audes apparere cõspectibus? Tamen si pœnitentiam petit, neganda ei non est. Quod si audientiam, accipiat illam si placet, quam vel Moyses indulsit populo ante conflatile curuanti genu a: vel Phinees fornicanti Israëlitæ b: vel Mathathias dæmonibus immolanti c: vel certè vt vobis de vestris aliquem proponamus, quam à beato Petro Ananias & Sapphira meruerunt d: quàm denique audientiam dedit negotiantibus in templo Saluator e. An ignoramus quorundam peccata præcedere ad iudicium f? Nonne vox sanguinis fratris tui clamat aduersum te de terra? Credimus & nostri martyris spiritum quem nouissimè diebus istis tua crudelitas morti dedit, cum cæteris animabus interfectorum, voce valida sub altari clamare & flagitare vindictam: eoque instantius, quo recentius ipsius sanguis effusus est super terram.

Sedes apostolica non debet esse refugium sceleratorum.

a Exod. 32. e b Num. 25. d c 1. Mach. 2. e d Act. 5. a e Matth. 21. b f 1. Tim. 5. d

C

2. Sed nunquid ego, inquit, occidi eum? Non vtique tu, sed tui, & propter te. An & per te, videat Deus & iudicet. Si excusabilis tu es, cuius dentes, arma & sagittæ: cuius lingua gladius acutus: proinde nec Iudæi Christi de morte culpandi sunt: quippe & ipsi manus continuere cauti. Ob illicitas exactiones quas sibi occasione Archidiaconatus in presbyteros minimè iam, vt consueuerat, vsurpare liceret, beati vtique Thomæ obuiante zelo atque industria, vtpote iustitiæ amatoris & defensoris, oderat illum, & mortem ei iam ipso odio homicida minitari solebat. Multi se audiuisse nunc perhibent, quibus discredendum non est. Postremo nepotes eius vt impias manus in sanctum Domini mitterent, quid aliud vnquam aduersus eum habuerint, ipse certè dicat, si potest. Si ergo iste qui causa, qui incentor, qui etiam (vt omnium penè suspicio est) extitit & dictator facinoris: si is, inquam, impunè ferat (quod vtique mira impudentia de vestra apostolica auctoritate præsumit) quanta putamus impunitas ista in Ecclesia parturiet punienda? Vnum è duobus fore necesse est: aut nullos ex nobilibus siue potentibus secundum hoc seculum admitti deinceps ad honores ecclesiasticos, aut passim ad omne illicitum permitti liberè clericos sacris abuti officiis: ne forte, si quispiam zelo accensus prohibere tentauerit, ferro illicò militari reus iustitiæ trucidetur. Atque

Qui consiliũ vel consensum crimini dedit, par est perpetranti.

D

Impunitas multa parturit punienda.

A ita quid spirituali gladio, quid censuræ ecclesiasticæ, quid Christianæ legi & disciplinæ, quid reuerentiæ sacerdotali, quid de [illegible] ..o timori relinquitur, si metu potentiæ sæcularis, nullus mutire iam audeat contra insolentiam clericorum? Quid enim insolentius, quidve indignius in Ecclesia esse potest, quã vt sibi quisque ecclesiasticas vendicet dignitates feritate armorum, non morum probitate? Quamobrem Domine Pater aliquid, vt videtis, prorsus decernendũ in hominem quod Ecclesiæ prosit, vt salus facta hoc tempore per vos transfundatur in posteros: & cognoscat generatio altera, non solum quod fuit præsumptum, sed & qualiter vltum. Alioquin si serpat venenum, nec sequatur pariter & antidotum, multos (quod absit) habeat perimere.

Zelum Pontificis requirit aduersus Po[illegible]ates & [illegible]ules dignitatibus Ecclesiastic. abutentes.

Ad EVNDEM in persona Stephani Parisiensis Episcopi.
Cædem Thomæ Prioris S. Vict. lamentatur, monens Pontificem vt in hac caussa cautas aures præbeat.

EPISTOLA CLIX.

B *Piissimo patri* INNOCENTIO *summo Pontifici, Stephanus miserandus Episcopus Ecclesiæ Parisiensis, misericordiam & iudicium.*

VIr religiosus Prior sancti Victoris magister Thomas in obsequio charitatis, in itinere quod indixerat pietas, in opere sancto, in sanctorũ comitatu, in dominico die, certe in sinu meo & inter manus meas crudeliter ab impiis pro iustitia excerebratus est, factus obediens vsque ad mortem. Nunc opus est prece, vbi pietatem melius in silentio lachrymæ prouocant, & singultus, qui interrumpit precem, exprimit affectionem. Hæc planè compassionem veram etsi non postulant, merentur tamen: vtpote quæ verum indicant produntque dolorem, & simulationis fugant ambiguum. Puto proinde sufficere mihi ad incutiendã paternis visceribus calamitatem quam patior, rem vt est, simpliciter intimasse. Tristis flebilisque historia satis pro se agit, præsertim apud vos, & suasoriis fucari non indiget. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quoniam dereliquit me virtus mea, & lumen C oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Nec enim illum lugeo, sed me. Nam ille quo pacto lugeatur, qui mortis pretiosæ compendio transiuit ad vitam?

1. Quis illum non magis laudibus quàm fletibus prosequatur: cui viuere Christus fuit, mori est lucrum? Episcopi nomen ego gerebam, ille exercebat opus. Honore spreto, onus totis viribus supportabat. Idcircò ille reuera mortuus ad vitam: ego viuus in morte. Ille mortis vincula non incidit, sed euasit: & ecce circundant me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbant me. Ego igitur ego miser, ego miserandus in morte tua, mi frater dulcissime Thoma, blando (heu) ablactatus solatio, cauto priuatus consilio, & certe tuto patrocinio destitutus. Expediebat me magis mori pro te, quam post te viuere. Propter hoc defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus. Condolet mihi Ecclesia, sed dolet & pro se. Commune damnum, communis desolatio est: mecum omnis religio plorat, paternam pariter implorat consolationem. Si Theobaldus Noterius adierit vos, sentiat D vel ipse in se quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Nepotes ipsius, auctores extitere sceleris, ipse causa. Vtrum & dictator, in quæstione est. Non attendatis ad verba eius donec veniat qui mittendus est, qui vobis plenius insinuans veritatem, cautum faciat à labiis iniquis & à lingua dolosa.

Ad HAIMERICVM Cancellarium in persona eiusdem Episcopi.
Zelum iustitiæ in caussa interfecti Thomæ aduersus cædis auctorem requirit.

EPISTOLA CLX.

Domino HAIMERICO *charissimo, venerabili sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diacono, Cardinali & Cancellario, suus Stephanus Parisiensis quod domino & amico.*

AMicus in necessitate probatur. Quod dico nõ quia de sanctitate dilectionis vestræ dubitem sed ne contingat, vt dubitem. Continget autem proculdubio, si zelum illum vestrum modò (quod absit) dissimulare

comperero. Porrò dissimulationis id mihi argumentum inexcusabile fore noueritis, si Theobaldum Noterium non recipere pro [illegible] cunque occasione contigerit, qui dimidium animæ meæ nepotum suorum manibus crudeli ambitione præcidit: soli cruciatui parte reliqua reseruata.

Ad Dominum Papam Innocentium.

Iusto rigore in suasores nefariæ cadis animaduertendum, ne impunitas ad grauiora malis viam sternat.

Epistola CLXI.

VOx sanguinis Archebaldi † Subdecani Aurelianensis inualuit. Nam eccè (proh dolor) iuxta Prophetam a: *Sanguis sanguinem tangit. & simul iuncti* fortius clamant ad vos de Francia. Clamat, inquam, & vociferatur vterque sanguis clamore tam valido, vt valeat ipsum quoque palatium cœleste concutere, tam pio, vt & saxea pectora debeat emollire. Quid facis amice sponsi, custos sponsæ Christi, pastor ouium Christi? Putas ne sufficies excogitare remedium quod huic obuiet pesti tam nefandæ, tam inauditæ? Id sanè necesse est inueniri, quod & recenti Ecclesiæ vulneri impræsentiarum medelam afferat, & posteris valeat ad cautelam. Ergo accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime. Si non steterit & nunc Phinees & placauerit, non cessabit quassatio. Si, inquã, vigor ecclesiasticus pepercerit istis, Ioanni dico, & Theobaldo Noterio: quorum & si non manu, assensu certè, fortè, & instinctu sanguis innoxius effusus est super terram, quis non videat quid sequatur? Quantos in clero horum impunitas contra ius & fas faciet promoueri, metu vtique suorum, non suæ merito sanctitatis? Nouis morbis nouis obuiandum est medicamentis. Vtilissime, vt multis videtur, iustissimeq; eos apostolica falce ab omni succideres ecclesiastica dignitate, ita vt habitis careant, & de cætero ad alias non assurgant.

† v. Nota 4.
a Osee 4. a

Ad Haimericum Cancellarium.

In superiore caussa denuo Haimericum interpellat.

Epistola CLXII.

FRequentem & amicabilem recordationem qua Dominum Episcopum Parisiẽsem commendare soletis, ego postmodum ipsi frequenter restatus sum. En à vobis exigitur non verbo aut lingua, sed opere & veritate probare nec me fuisse fallacem, nec vos mendacem. Sic vestra interest, non solum propter Episcopũ, sed & propter alios amicos vestros, qui vobis pro certo grauiter, si quo modo præter spem procedere causam contingeret, turbarentur.

Ad Ioannem Cremensem Cardinalem Presbyterum.

Eiusdem cum super argumenti.

Epistola CLXIII.

DIlectionem & dignationem qua me amplecti à vobis nullius dignitatis homuncio sensi, in æternum non obliuiscar. Pœnitentiam & conuersionem vestram de qua iam Angelis collætatus sum, & condelectatus, dignos facere fructus opto iugiter, & oro frequenter. Et nunc maximè ipsos nostra illa Gallicana Ecclesia mecum expectat: credo non intempestiuos. Interest vestræ pariter & meæ famæ, vt non confundar in vobis. Sic ergò clareat omnibus zelum apud vos veritatis iustitiæque & seruere contra interfectores clericorum, & instigatores eorum, vt non me pigeat gloriatum fuisse de vobis.

Ad Dominum Innocentium Papam.

Informatio in caussa Ecclesiæ Lingonensis, quam subdolè & contra datam fidem tentata sit electio Episcopi eiusdem Ecclesiæ.

Epistola CLXIV.

1. DVm adhuc Romæ essemus, contigit illò venire Dominum Archiepiscopum Lugdunensem. Venerunt & cum eo Robertus Decanus Ecclesiæ Lingonen. & Olricus canonicus, quærentes licere sibi & capitulo Lingonensi eligere sibi Episcopum. Mandatum siquidem à Domino Papa acceperant, nequaquam præsumere hoc, nisi ad consilium religiosorum virorum. Quod dum per me cuperent & peterent obtinere: absit, inquã, nisi sciam & certus sim quòd bonam idoneamque personam intendatis eligere. Responderunt propositum suum atque intentionem, de nostro pendere arbitrio, nec aliud se facturos, nisi quod ego cõsulerem. Et spoponderunt. Verùm me non satis fidem accommodante, accessit ad persuadendum Archiepiscopus, pollicens firmiter idipsum. Et addidit: quòd si secus clerici agere molirentur, quicquid aliud facerent, minimè se confirmaturum, nec ratum habiturum. Adductus est & Dominus Cancellarius in testimonium. Nec contenti, adiuimus etiam præsentiam Domini Papæ, vt eius fauore & authoritate quod inter nos conuenerat, confirmaretur: prius tamen habita inter nos collatione mutua ac diuturna super facienda electione, & de multis personis quarum ibi mentio facta est, duabus tandem nominatis à quibus nullus nostrum penitus dissentiret, quamlibet illarum eligi placuisset. Itaque quod nobis complacuit, Dominus Papa immutabiliter obseruari præcepit: & tam Archiepiscopus quàm Clerici firmiter promiserunt. Illis abeuntibus, ego post discessum eorum dies paucos in vrbe faciens: vbi à Domino meo impetrare potui facultatem redeundi, ad fratres iter arripuimus.

2. Et transalpinantes comperimus instare diem qua foret sacrandus homo in Episcopũ Lingonensem: de quo vtinam meliora atque honestiora audiuissemus. Nolo autem dicere quæ inuitus audiui. Quid plura? A religiosis viris non paucis, qui nobis salutandi gratia occurrerant, persuasi sumus diuertere per Lugdunum, quatenus si fieri posset, rem nefariam ne fieret prohiberemus. Nam ego aliunde ob viæ compendium ire statueram, consulens valetudini & lassitudini corporis, præsertim quòd non liquidò, fateor, credebam rumoribus. Quis enim crederet tantum virum tanta vti leuitate, vt postposita tam recente promissione sua, insuper Domini sui mandato, personæ notabili manum imponere non timeret? Itaque consilio religiosorum acquiescentes, Lugdunum iter direximus, & peruenientes, omninò sicut audiuimus, sic vidimus. Parabantur illa non festa, sed infausta solemnia. Decanus tamen, & maxima (ni fallor) pars Lugdunensium Canonicorum constanter aperteque contradicebant. Sed & rumor pudendus dolendusque passim crebrescens, & inualescens ciuitatem repleuerat.

3. Quid facerẽ? Conueni Archiepiscopum reuerenter quidem super pacto quod fecerat, & super mandato quod acceperat: & nihil horum negauit. Causam verò præuaricationis referens in filium Ducis, qui à cõstituto resilierat, ne ille turbaretur, in id se mutabilitatis incidisse dicebat, pacis videlicet intuitu. Et intulit quia quicquid hactenus egerit, iam pro nostro deinceps arbitrio se facturum. Tum ego gratias agens: absit inquam: tamen non nostra, sed Dei potius voluntas fiat. Quæ ita forsitã cognoscetur, si res ponatur in consilio Episcoporũ aliarumque religiosarũ personarũ quæ hic ad vestrã ipsius vocationem cõuenerunt, vel adhuc venturæ sunt. Quod si inuocato sancto Spiritu cõsensus omniũ vos ad procedendũ in cœpto opere animauerit, procedite vt cœpistis, sin autem, acquiescendũ Apostolo dicenti a: *nemini citò manum imponas*. Visum est consilium placuisse. Interim homo ille venisse nuntiatur, sed in hospitium, non in palatium. Vespere sextæ feriæ venit; sabbato mane recessit. Non est meum dicere cur nec in curia apparere voluerit, ad quã ei curæ fuit longo itinere peruenire: nisi quòd verecundia monachalis† honorisque contẽptus forsan putari posset, si non aliud alia quæ sequuta sunt, indicarent. Et reuera quid aliud tunc suspicari debuimus: quando Archiepiscopus rediens ab illo, testatus est corã omnibus nullo modo eum voluisse acquiescere: sed quicquid de eo factũ fuerat, penitus refutare?

a 1. Tim. 5. d
† Erat enim Monachus Cluniacensis, Willelmus de Sambram.

4. Denique & mandauit mox electionem fieri. Hoc per quosdam Lingonenses Canonicos tunc præsentes, hoc & per literas quæ adhuc extant. Quibus in capitulo Lingonensi oblatis & lectis: proh pudor, incontinenti leguntur aliæ per omnia contrariæ illis: asserentes vtique consecrationem dilatam, non dimissam, assignantes diẽ & locum ad causam decidendam, quam literæ priores nuntiabant decisam. Putares in literis non modo diuersas,

sas, sed & aduersas sibi loquentes personas aduersum se A inuicem contendentes: nisi quòd vna eademque imago impressa ceris, vnum idemque nomen præsignatum in schedulis, manifestè de vno fonte dulce & amarum illud manare cunctis qui aderant, mirantibus declarabant. Tenentur in manibus contradictoriæ literæ: vtrislibet obedire decreueris, inobediens necesse est, reneatis. Aut enim priorem te recipientem epistolam, posterior condemnabit: aut si posteriorem sequi eligas, prior murmurabit. Et vtinam secunda epistola sicut potuit euertere primam, ita posset sese vel ipsa tueri aduersus tertiam. Sed ecce literæ contra literas: mandatum aduersus mandatum: ita vt non iam quemadmodum in Propheta [b], manda remanda, sed manda demanda potius inculcetur.

b Esa. 28. c

5. Interim nempe homo qui & consecrationem fugerat, & electionem refutarat, festinauit ad Regem, regalium inuestituram obtinuit, quibus meritis, ipse viderit. Mox directis epistolis, & locus qui assignatus fuerat, est mutatus, & dies anticipatus, vt loci temporisque opportunitate subtracta, & copia agendi pariter subtrahatur con- B tradicturis, & consecrationis dies subripiatur appellaturis. Cæterum non est consilium contra consilium Domini, cuius prouidentia factum est vt nec contradictores defuerint, nec appellatores. Appellatum est à Falcone Decano Lugdunensis Ecclesiæ, appellatũ & à Pontio Archidiacono Lingonensi, appellatum à Bonoamico sacerdote & canonico æquè Lingonensi, appellatum & à fratribus nostris Brunone atque Gausrido, ignorantibus quidem omnibus his præparationem cordis eorum, sed casu superuenientibus, haud dubium Dei prouidâ voluntate. Tanta siquidem fuit breuitas termini, vt vix ex quo resciuimus diem, spatio quatuor dierum nuntius noster cum literis accurrere potuerit, quatenus præueniret quod parabatur non sacramentum, sed sacrilegium. Et is quoque nihilominus contradixit, & tam consecrandum quàm consecraturos ad sedem Apostolicam appellauit. Et ipse erat Lingonensis canonicus. Veritatem dico, non mentior, nihil à me hic dictum personæ odio, sed C solo veritatis amore veraciter omnia posita, teste ipsa veritate.

Ad Falconem Decanum & Guidonem Thesaurarium Lugdunensis Ecclesiæ.

Deplorat calamitatem Ecclesiæ Lugdunen. ob negotium electionis Episcopi Lingonen. ab ipso Metropolitano infideliter actum. Zelum tamen & fidem Decani & Thesaurarij hic ostensam commendat.

Epistola CLXV.

PLaga, vt videtis charissimi, Ecclesiæ nostræ magna est, & multa eget cura. Nec modo multa, sed cita, ita vt assidue cum lachrymis medico cœlesti instemus dicentes [a]: *Domine descende priusquam moriatur.* Vnum est quod magis exacerbat dolorem, & pene desperat curationem, quia nimirum inde est orta tribulatio, vnde consolatio sperari debuerat. Quisnam enim, ô misera, malum hoc quod plangis, induxit super te? Profecto non inimicus, non is qui oderat te, sed homo vnanimis, dux tuus & metropolitanus tuus. Quomodo ab Austro D & non iam ab Aquilone panditur omne malum? Meritò proinde non est dolor sicut dolor meus, quoniam de quibus potissimum præsumebamus, ab ipsis passi sumus, & non ab aliis. O Lugdunensis pia mater Ecclesia: cuiusmodi non sponsum, sed monstrum tuæ filiæ procurasti nunc? Non planè matrem te in hoc, sed nouercam sensimus. Gener hic tuus quàm longè à nobili illa tua antiqua honestate, grauitate, probitate, degenerat. Quid enim? Ego-ne id dixerim honorabile connubium, & thorum immaculatum: quod de tali & taliter factum est? Sine lege, sine ordine, sine ratione sic confusa sunt omnia: imò ita cuncta in fraude & temeritate præcepta & præsumpta fuisse constat, vt non dico Episcopum, sed ne villicum quidem, aut telonarium quempiam in hunc modum decuerit ordinari. Quibus vos laudibus efferam, dulcissimi, qui soli condoluistis afflictæ: & tam in prima, quàm in secunda sua defensione oppressæ astitistis: ascendentes ex aduerso, & opponentas vos murum

a Ioan. 4. g

Pro indignâ electionem Episcopi.

A pro domo Israël? Non est inuentus similis vobis in illo conuentu, qui conseruaret legem Excelsi, qui sacris obtemperaret canonibus: qui denique se indueret zelum Phinees [b], & linguæ mucrone confoderet fornicantes.

b Num. 25. b

Quæ cum ita de vobis ad Dei & vestram ipsorum gloriam vbique clarescant: restat vt principio tam laudabili condignum exitum dare, & hostiæ capiti caudam iungere satagatis.

Ad Dominum Papam Innocentium.

Grauiter dolet ob iniquam Episcopi Lingon. electionem, in qua aurum & argentum suis conatibus præualeat. Sese quoque tandem audiri petit in vicem laborum quos pro Eccles. & ipso Pontifice subijt.

Epistola CLXVI.

ITerum clamo, iterum pulso, etsi non clamosis vocibus, certè lachrymosis gemitibus. Cogit iterare clamores iterata in nos iniuria perditorum & prolongantium iniquitatem suam. Confortati sunt addentes præuaricationem. Apponunt iniquitatẽ super iniquitatem, & superbia eorum ascendit semper. Inualuit furor, pu- B dor euanuit, & timor Dei. Quem contra tuam, Pater, castam iustamque dispositionem non timuerunt eligere, etiam post appellationem tui nominis ausi sunt execrare †. Et hoc præsumpserunt Lugdunensis, Eduensis, Matisconensis: amici Cluniacenses. In fraude & temeritate istorum, heu, quàm ingens multitudo sanctorum turbabitur, si angariati fuerint tale portare iugũ, taliterque impositum. Proh nefas: hoc ita accepturi sunt ac si cogantur genua curuare Baal, aut certè iuxta Prophetam [a] pactum facere cum morte, & cum inferno fœdus inire. Rogo vbi ius, vbi lex, vbi sacrorum auctoritas canonum, vbi denique reuerentia maiestatis? Illa illa quæ nulli negatur oppresso, soli mihi non profuit appellatio. Vbi nimirum imperabat aurum, iudicabat argentum, leges canonesque silebant, locum ratio & æquitas non habebant. Eisdem telis (quod intolerabilius est) arcem quoque apostolici culminis oppugnare minantur. Id vero ridiculè. Fundata est enim supra firmam petram.

† Neuê pro consecrare sed illegitimè electio hoc verbo indignâ visa est.
a Esa. 28. d

C Sed quid ago? Excessi fateor, non est meum accusare quenquam aut reprehendere: sufficit mihi vt plangam dolorem meum. Post longam moram multosque labores quos pro seruitio Romanæ Ecclesiæ pertuli, cum tandem placuit Serenitati Vestræ reditum annuere ad fratres meos, etsi fractus viribus corporis tanquam malè operans, lætus tamen ob manipulos pacis quos reportabam, ad monasterium cum prosperitate perueni. Credidi me de labore euasisse ad requiem: dicere mihi vtcunque resarcire spiritualium damna studiorum, ac sanctæ quietis detrimenta quæ foris incurreram: & ecce tribulatio & angustia inuenerunt me. En lectulo recubantem plus cordis, quàm corporis dolor excruciat. Nec enim ego deploro temporale incommodũ vllum. Anima mea in manibus meis: salus eius in causa est. Placet vobis, vt illi homini credam animam meam, qui perdidit suam? Scio quia non placet. Quamobrem dixi animæ meæ expedire magis inire fugam, quàm & mœrore consumere residuum dierum meorum, & nihilominus in pericu- D lum salutis incidere. At Deus vobis potius inspiret, quod potius est: reducere videlicet ad memoriam (si dignum iudicatis) qualiter vobiscum egerim, & ponere oculos pietatis super puerum vestrum, & liberare afflictum de angustia. Quin potius non obliuisci quanta Deus ipse fecerit vobis, & in quantulæcunque vicem recompensationis, ad ipsius gloriam quod tam perperam factum est, reuocare.

Labores Bernardi in caussis Ecclesiæ, & hinc fractæ corporis vires.

Non credenda illi anima qui suam perdidit.

Ad Eundem.

Iterum vrget Pontificem, vt electionem temerè contra mandatum ipsius attentatam rescindat.

Epistola CLXVII.

CLementissime Pater, nonne præcipiendo præcepisti in Lingonensi Ecclesia personam eligi religiosam atque idoneam, & ad consilium pueri tui? Nonne Dominus Lugdunensis hoc ipsum mandatum ex apostolico ore tuo præsens excepit tam fideliter executurum, quàm firmiter iniunctum, ac frequenter inculcatum? Nonne denique & spopondit? Quid ergo visum est ei mu-

tare voluisse quod vtilissimè & consultissimè statutum fuerat, aliudque sua præsumptione moliri quod nō conueniebat, in vestræ ipsius [illegible] contemptum, & in nostræ pusillanimitatis scandalum? Quomodò non erubuit bonus ille vir apud se *est*. & *non* inueniri, tentans imponere tam indignum iugū ceruicibus tam numerosæ multitudinis religiosorum seruorum tuorum, aduersus statutum tuum, & promissum suum? Inquire Pater, inquire diligenter quale homo ille cui festinat manum imponere, testimonium habeat, & ab his qui propè sunt, & ab his qui longè sunt. Mihi enim interdicit dicere pudor quod publica fama de eo dicit: imò infamatio celeberrima diuulgauit †. Et quid dicam? Tristis est anima mea vsque ad fugam. Et iam forsitan fugissem: nisi me retinuisset consolationis spes quam de visceribus vestris expecto. Volebam scribere per ordinem, per lachrymabilem miseriæ nostræ historiam, sed præ tristitia languet manus, sensus hebescit, horret lingua eloqui malignam fraudem, sed subreptionem, sed circumuentionem, sed temeritatem, sed perfidiam. Quid ergo? Filius tuus Pontius Archidiaconus, qui & in hac causa constanter fideliterque se habuit, cuncta tibi Pater, narrabit, & quid factum doleamus, & quid faciendum flagitemus. Ipsi credite tanquam mihi. Ego autem hoc vnum vt parturiens loquor. Nisi isti à tam scelerato tamque temerario ausu deficiant: vt meipsum nunc sentio, defieiet in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.

Archi ep. Lugd in [illegible]stituendo Episcopo præsumptio.

† Petrus abb. Cluniacensis cum nititur purgare contra sinistram famam, & eius innocentiam tueri. v. NOTAS.

Ad EPISCOPOS & CARDINALES Romanæ curiæ.

In eadem caussa Cardinales patheticè ac seriò compellat.

EPISTOLA CLXVIII.

1\. VOs scitis, si dignum ducitis recordari, qualiter vobiscum in tempore malo conuersatus sum, egrediens, & regrediens, & pergens ad imperium regis, persistens ac permanens vobiscum in tentationibus vestris, ita vt consumptis penè viribus corporis, vix post redditam cœlitus pacem Ecclesiæ repatriare potuerim. Et tecolo hoc non glorians aut improperans, sed prouocans & efflagitans, monens & reposcens debitum vestræ miserationis affectum. Vrget necessitas modo omnes repetere debitores. Ego vero si feci quod facere debui, haud aliud me ex eo quam seruum inutilem reputo, iuxta sermonem Domini a. Veruntamen si feci quod oportuit, aut quod faciendum fuit, nunquid merui vapulare? Et ecce rediens à vobis, tribulationem & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui, sed non profuit. Inuocaui & vestrum, & non valuit. Siquidem dij fortes terræ vehementer eleuati sunt: Lugdunensis scilicet Archiepiscopus, & Cluniacensis Abbas †. Hi confidentes in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantes, aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Et non aduersum me tantum, sed aduersum magnam multitudinem seruorum Dei, aduersum vos quoque, aduersum seipsos, contra Deum, contra omnem æquitatem & honestatem.

NOTA labores viri sancti pro Ecclesia.

a Luc. 17. c

† v. NOTAS.

2\. Denique imposuerunt hominem super capita nostra, quem (proh pudor) & boni horrent, & mali rident. Quo ordine, imo quam extraordinariè, videat & Ro-
D mana Curia. Videat & doleat, misereatur & accingatur ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Quid enim? Placet tibi domina, mundi vniuersitati constituta vindex in iram, iudex in misericordiam: placet, inquam, tibi, quod dum superbit impius, inceditur pauper, & ille pauper, qui pro tuo seruitio, cum non haberet censum quem effunderet, sanguini non pepercit? Dignum-ne tibi videtur tua perfrui pace, & nostram non curare, nec recipere in sortem consolationis, quos habuisti consortes laboris? Si inueni gratiam in oculis vestris, eripite inopem de manu fortiorum eius, egenum & pauperem à diripientibus eum. Alioquin ego quidem vt potero, laborabo in gemitu meo, & erunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, vobis autem legam illum versiculum b: *Qui tollit ab amico misericordiam, timorem domini [illegible] quit.* Et illud c: *Omnes necessarij mei recesserunt à me.* Illud quoque d: *Qui iuxta me erant, de*
A *longe steterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam*

Romanam Curiam alloquitur.

b Iob 6. c
c Ibidem.
d Psal. 37. c

Ad Dominum Papam INNOCENTIVM, vnde supra.

Cur Clericos Eccl. Lingon. vocatos detinuerit, & quibus munus eligendi committendum.

EPISTOLA CLXIX.

DIgnatio vestra fecit me familiarem, familiaritas præsumptorem. Adsit solita cordi vestro benignitas, ne fortè præsumptio pariat indignationem. Audite tamen patienter, non solum quid egerim, sed & cur egerim: si fortè causa factum possit vel aliquatenus excusare. Ausus sum retinere clericos Lingonenses qui vocati erant: composita tamen pace inter eos ipsisque persuasis stare deinceps de facienda electione in beneplacito vestro, & consilio bonorum, sicut in literis eorum continetur. Erat autem pernecessarium eos hac vice remanere, propter terras & possessiones Ecclesiæ quæ datæ sunt
B prædæ & direptioni, dum non est qui custodiat aut defendat. Itaque personis quæ non sint suspectæ, quæ non quærant quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, iniungatur, si placet, cura eligendi qui Deo placeat, & finem tandem accipiat Ecclesiæ tam diuturna & miseranda vexatio. Reliqua vero dicenda commisimus domino Herberto Abbati sancti Stephani Diuionensis, & Archidiacono Lingonensi, sociisque eorum. Adjicimus etiam vt Archidiaconum Lingonensem, & Bonum-amicum eiusdem Ecclesiæ presbyterum, quoniam fideles in causa Dei extiterunt, eos & res eorum in defensione vestra recipiatis. Dignus est enim operarius mercede sua. *Luc. 10. b*

Ad Ludouicum iuniorem Regem Francorum.

Electionem Godefridi Prioris sui in Episc. Lingon. cui Rex obstrepere visus est, diuinæ voluntatis opus esse. Frustra huic obniti etiam Reges & potentes. Magis curandum Regi, vt concepta de se exspectationi, & præclaris initiis respondeat.

EPISTOLA CLXX.

SI totus orbis aduersum me coniuraret, vt quippiam molirer aduersus regiā maiestatem, ego tamen Deum
C timerem, & ordinatum ab eo Regem offendere temerè non auderem. Nec enim ignoro vbi legerim a: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Sed nec me latet, quàm omni Christiano, quàm meæ præcipuæ professioni mentiri contrarium sit: Veritatem dico, non mentior: quod Lingonis de Priore nostro † factum est: præter spem, præter intentionem Episcoporum, & meam factum est. Sed est qui nolentiū quodammodo extorquet assensum, & suo arbitrio etiam aduersas hominum voluntates, prout vult, subseruire compellit. Quando enim ego periculū quod mihi timui, illi æquè non metuerem, quem diligo tanquam meipsum? Quando ego illorum consortium non horrerem, qui alligant onera grauia & importabilia, & imponunt humeris hominum, digito autem suo nolunt ea mouere? Factum est tamen quod factum est, cōtra vos nihil, contra me plurimū. Mihi baculus imbecillitatis meæ subtractus est: mihi lumen oculorum meorum ereptum est: mihi abscissum dexterum brachium meum. Omnia excelsa ista & fluctus isti super
D me transierunt. In me transierunt iræ. Mihi euadendi nulla ex parte patet via. Vnde onera fugio, inde subeo inuitus & ingratus. Durum mihi sentio contra stimulum calcitrare. Tolerabilius fortasse spontaneo, quàm nolenti & renuenti fuisset. Nam si quid viriū in me est, nonne id facilius meis, quàm alienis humeris exercerem?

a Rom. 13. a

† Godefrido, seu Goffrido, de quo v. NOTAS.

Godefridus quam Bernardo charus & necessarius.

a. Sed acquiesco aliter disponenti, cum quo vtique aut iudicio aut viribus contendere, nec cautum mihi omninò, nec possibile est, sed nec Regi. Siquidem terribilis est etiam apud reges terræ b. Horrendū est incidere in manus Dei viuētis c, etiam tibi ô Rex. O quàm molestis auribus audiemus contraria tam bonis principiis vestris? O quàm amarior Ecclesiæ mœror post tanta prælibata gaudia, si frustrari (quod absit) contigerit tam iucunda spe singularis clypei sui vestræ indolis, sicut hactenus est expetta. Heu corruit virgo Remensis Ecclesia: non est qui subleuet eā. Corruit & Lingonensis: non est qui porrigat manum. Auertat diuina clementia à corde & consilio

b Ps. 75. a
c Heb. 10. f

A vestro super dolorem nostrum adjicere, cumulare tristitiam super tristitiam. Quis mihi tribuat mori, ne videam Regem bonæ opinionis, sed spei melioris, conari Dei consilio obuiare, irritare aduersus semetipsum summi iudicis iram, pedes patris orphanorum madefacere lachrymis afflictorum, pulsare cœlos clamoribus pauperum, sanctorum precibus, iustisque querimoniis charissimæ sponsæ Christi, quæ est Ecclesia Dei viuentis? Absit, absit. Meliora speramus: expectamus iucundiora. Non obliuiscetur misereri Deus, nec continebit in ira sua misericordias suas. Non contristabit per illum & de illo Ecclesiam suam, per quem & de quo in tantis iam lætificauit. Quem suo munere contulit, sua longanimitate seruabit: & si quid aliter sapitis, & hoc ipsum vobis reuelabit, & erudiet corda in sapientia. Hoc optamus, hoc oramus die ac nocte. Hoc sentite de nobis, hoc sentite de nostris. Non infringetur veritas hæc in nobis, non imminuetur honor Regis, regnique vtilitas per nos.

3. Gratias autem agimus vestræ clementiæ pro benigno responso quod à vestra dignatione meruimus. Veruntamen dilatio terret nos, qui videmus terram datam prædæ & direptioni. Terra vestra est, & in hoc planè cognoscimus & dolemus dedecus regni vestri, quod vos iure abhorrere mandastis, si non fuerit qui defendat. Nam in quo alio regia maiestas, rectè in eo quod factum est, imminuta dicatur? Electio ritè celebrata est: electus fidelis est. Non autem esset fidelis, si vestra, & non per vos habere vellet. Needum ad vestra manum extendit, necdum ciuitatem vestram ingressus est: needum prorsus se intromisit de aliquo, quanquam inuitatio Cleri & Populi, & oppressorum afflictio, & vota bonorum id ab eo vehementissimè flagitarint. Quæ cum ita sint, opus est, vt videtis, maturatione consilij, non minus vestro honori, quam nostræ necessitati. Et nisi per præsentes nuntios expectanti populo, qui Vester est, Serenitas vestra pro voto responderit, multorum religiosorum aduersum vos (quod non expedit) deuota vobis nunc corda turbabitis, & regalibus vestris ipsis quæ ad Ecclesiam pertinēt, non paruum, vt veremur, incommodum acquiretis.

Ad Dominum Papam INNOCENTIVM.

Falconis in Archiepiscopum Lugdunensem electionem, vtpote legitimam auctoritate Apost. confirmari petit.

EPISTOLA CLXXI.

QVi in aliorum negotiis totiens exauditus sum, puto in proprio non confundar. Ego Domine mi, causam Archiepiscopi mei meam duco, vtpote membrum quod nil à se ducat alienum quod capitis sit. Quod tamen non dicerem, si homo ipse sibi assumpsisset honorem, & non magis à Deo vocatus tanquam Aaron. Nec enim ab alio æstimauerim factum, quòd vota tot hominum tam facilè conuenerunt in eum: vt non dico contradictio, sed nec cunctatio vlla fuerit. Et meritò. Est quippe illustris, non minus mentis generositate, quam sanguinis, est scientiâ, est vitæ honestate. Denique famæ eius integritas, nec inimici quidem dentem veretur. Quod ergo de tali, & tali modo factum est, dignum profectò est vt fauor apostolicæ gratiæ prosequatur, & honoris plenitudine, quæ sola deest, gaudia plebis suæ consueta benignitate imò debita liberalitate accumulet. Hoc vniuersa Ecclesia instantissima supplicatione deposcit: hoc puer vester solita præsumptione efflagitat.

Ad EVNOMIO persona Godefridi Lingonensis Episcopi.

Eiusdem cum superiore argumenti.

EPISTOLA CLXXII.

INter crebra mala quæ his diebus in Ecclesiis videntur accidere occasione electionum, Dominus de cœlo prospexit super matrem nostram Lugdunensem Ecclesiam, qui decedenti piæ memoriæ Petro Archiepiscopo, virum optimum Falconem Decanum in omni pace substituit. Peto Domine, vt qui à suis concorditer est electus, vtiliter promotus, ritè consecratus: à vobis honoris sui officiique plenitudinem consequatur. Quod vtique audere me facit non meriti conscientia, sed debiti. Debiti dico, non solum quo id à me illa Ecclesia iure metropolitico exigit, sed quia in hoc positus sum, vt testimonium perhibeam veritati.

Ad ipsum FALCONEM.

Scriptum pro ipso Pontifice. Religiosorum quorundam caussam commendat.

EPISTOLA CLXXIII.

SCripsimus ad Dominum Papam Dominus Episcopus & ego pro vobis, prout oportere putauimus: & habetis exemplar literarum. Habemus autem in voluntate in æternum non deficere vobis pro viribus: propter bonum quod de vobis confidimus. Vestra autem interest facere, vt non confundamur sic confidentes. De cætero si inueni gratiam in oculis vestris, intelligite super egenos & pauperes illos, qui sunt apud Benedictionē Dei †. Quod enim vni ex illis feceritis, mihi, imò Christo, facietis. Nam & pauperes sunt, & habitant inter pauperes. Hoc præcipuè obsecramus, vt Sauiniacenses† monachos B prohibeatis ab infestatione eorum, quoniam calumniantur eos iniustè, vt putamus. Aut si se confidunt habere iustitiam, iudicate inter illos. Filius noster Abbas Albericus, etsi suis meritis commendabilior, nostris tamen precibus vobis vt cōmendatior sit, obsecramus. Tenerè quippè diligo eum, tanquam mater vnicum filium: & diliget eum, qui diligit me. Denique in eo experiar si me curatis. Quo enim longè à me positus est, eo magis necessitatem habet paternam vestram consolationem.

† Bened. DEI, Gall. Benisson Dieu Monast. Ord. Cister. in Diœcesi Lugd.

† Sauiniacum Monast. Ord. S. Bened. Diœc. Lugd.

Ad CANONICOS Lugdunenses.

Perstringit Canonicos festum immaculatæ Conceptionis B. Mariæ temerè & inconsulta sede Apostolicâ celebrantes. Nec sanctè conceptam sed sanctificatam post conceptionem agnoscit. Sed de hac Epist. plenius vide NOTAS.

EPISTOLA CLXXIV.

INter Ecclesias Galliæ constat profectò Lugdunensem hactenus præeminuisse, sicut dignitate Sedis, sic honestis studiis, & laudabilibus institutis. Vbi enim æquè viC guit disciplinæ censura, morum grauitas, maturitas consiliorum, authoritatis pondus, antiquitatis insigne? Præsertim in officiis Ecclesiasticis haud facilè vnquam repentinis visa est nouitatibus acquiescere, nec se aliquando iuuenili passa est decolorari leuitate, Ecclesia plena iudicij. Vnde miramur satis quid visum fuerit hoc tempore quibusdam vestrum voluisse mutare colorem optimum, nouam inducendo celebritatem, quam ritus Ecclesiæ nescit, non probat ratio, non commendat antiqua traditio. Nunquid Patribus doctiores aut deuotiores sumus? Periculosè præsumimus quicquid ipsorum in talibus prudentia præteriuit. Nec verò id tale est, quod nisi prætereundum fuerit, Patrum quiuerit omninò diligentiam præteriisse.

2. At valdè honoranda est (inquis) Mater Domini. Benè admones: sed honor reginæ iudicium diligit. Virgo regia falso non eget honore, veris cumulata honorum titulis, infulis dignitatum. Honora sanè integritatem carnis, vitæ sanctitatem. Mirare fœcunditatem in Virgine: D Prolem venerare diuinam. Extolle nescientem vel in concipiendo concupiscentiam, vel in pariendo dolorem. Prædica reuerendam Angelis, desideratam gentibus, Patriarchis Prophetisque præcognitam, electam ex omnibus, prælatam omnibus. Magnifica gratiæ inuentricem, mediatricem salutis, restauratricem seculorum. Exalta denique exaltatam super choros Angelorum, ad cœlestia regna. Hæc mihi de illa cantat Ecclesia, & me eadem docuit decãtare. Ego verò quod ab illa accepi, securus & teneo & trado, quod non, scrupulosius fateor, admiserim.

Maria Virgo falsis aut dubiis non eget honoribus.

Amplissima laud. in B. Virg. materia.

3. Accepi sanè ab Ecclesia illum diem cum summa veneratione colendum quo Assumpta de seculo nequam, cœlis quoque intulit celeberrimorum festa gaudiorum. Sed & Ortum Virginis didici nihilominus in Ecclesia, & ab Ecclesia indubitanter habere festiuum atque sanctum, firmissimè cum Ecclesia sentiens in vtero eam accepisse vt sancta prodiret. Et de Hieremia siquidem lego a, quòd

Assumptionis & Natiuitatis B. Mariæ festa, tempore Bern. vsu Eccl. recepta

a Hier. 1. a

priusquam de ventre exiret, sanctificatus sit. Et de Ioanne Baptista non secus sentio b, qui ex vtero Dominum in vtero sensit. Videris etiam tu. an & [illegible] c de sancto Dauid idipsum liceat opinari, pro eo quod dicebat Deo: *In te, (ait) c confirmatus sum ex vtero: de ventre matris meæ tu es protector meus.* Item d, *De ventre matris meæ Deus meus es tu, ne discesseris à me.* Et Hieremiæ quidem sic dictum est: *Priusquam te formarem in vtero, noui te: & antequam exires de vulua, sanctificaui te* e. Quàm pulchrè inter figurationem in vtero, & parturitionem ex vtero diuinum distinxit oraculum, vt illam tantum præcognitam: istam & sanctitatis munere præornatam ostenderet, ne quis Prophetæ prærogatiuam de sola præscientia seu prædestinatione putauerit æstimandam.

b *Luc. 1. a* — c *Psal. 70. a* — d *Psal. 21. b* — e *Hierem. 1.* — Ieremiæ & Ioannis sanctificatio in vtero.

4. Esto tamen vt hoc de Hieremia concedamus. Quid respondebitur de Ioanne Baptista, quem Angelus prænuntiauit Spiritu sancto repletum iri adhuc in vtero matris suæ f? Prorsus hoc ad prædestinationem præscientiamue referri posse non arbitror. Verba nempe Angeli (sicut ipse prædixit) completa absque dubio sunt in tempore suo: & quem prælocutus est Spiritu sancto replendum, non est fas credere non repletum: idque loco & tempore quo prædixit. Certissimè autem sanctus Spiritus quem repleuit, sanctificauit. Cæterum quatenus aduersus originale peccatum hæc ipsa sanctificatio valuerit, siue pro isto, siue pro illo propheta, vel si quis alius simili præuentus gratia fuerit, non temerè dixerim. Sanctificatos tamen non dubitauerim dicere, quos Deus sanctificauit & cum eadem sanctificatione prodisse ex vtero, quam acceperunt in vtero, nec reatum quem in conceptione traxerunt, valuisse vllatenus horum natali iam donatam præpedire seu præripere benedictionem. Attamen quis dicat Spiritu sancto repletum, manere adhuc filium nihilominus iræ: & si mori in vtero contigisset cum hac plenitudine spiritus, pœnas luiturum damnationis? Durum est. Minimè tamen ausim hanc quippiam meâ sententiâ diffinire. Sed quicquid de hoc sit, meritò Ecclesia quæ cæterorum non natiuitatem, sed mortem Sanctorum iudicat & prædicat pretiosam, singulari quadam exceptione festis præfert gaudiis, veneraturque illius natalem, de quo nuntiante Angelo singulariter legit g, *Et multi in natiuitate eius gaudebunt.* Cur enim non sit illius exitus sanctus, ac proinde festiuus & lætus, qui potuit exultare & in vtero?

f *Luc. 1.* — Sanctificatio in vtero quatenus valuerit aduersus originale peccatum. — g *Luc. 1. b*

5. Quod itaque vel paucis mortalium constat fuisse collatum: fas certè non est suspicari tantæ Virgini esse negatum, per quam omnis mortalitas emersit ad vitam. Fuit proculdubio & Mater Domini antè sancta quam nata. Nec fallitur omninò sancta Ecclesia, sanctum reputans ipsum Natiuitatis eius diem, & omni anno cũ exultatione vniuersæ terræ votiua celebritate suscipiens. Ego puto quod & copiosior sanctificationis benedictio in eam descenderit, quæ ipsius non solum sanctificaret ortum, sed & vitam ab omni deinceps peccato custodiret immunem, quod nemini alteri in natis quidem mulierum creditur esse donatum. Decuit nimirum Reginam Virginum singularis priuilegio sanctitatis, absque omni peccato ducere vitam, quæ dum peccati mortisque pareret peremptorem, munus vitæ & iustitiæ omnibus obtineret. Sanctus igitur ortus, quoniam immensa prodiens ex vtero sanctitas sanctum fecit illum.

Mariæ Natiuitas sancta.

6. Quid adhuc addendum his putamus honoribus? Vt honoretur, inquiunt, & Conceptus, qui honorandum præiuit partum, quoniam si ille non præcessisset, nec iste esset qui honoratur. Quid si alius propter eandem causam etiam vtrique parenti eius festos honores asserat deferendos? Sed de auis & proauis idipsum posset pro simili causa quilibet flagitare: & sic tenderetur in infinitum, & festorum non esset numerus. Patriæ est, non exilij frequentia hæc gaudiorum, & numerositas festiuitatum ciues decet, non exules. Sed profertur scriptum supernæ (vt aiunt) reuelationis, quasi & quiuis nõ queat scriptum æquè producere in quo Virgo videatur idipsum mandare & de parentibus suis, iuxta Domini mandatum dicentis h: *Honora patrem tuum & matrem tuam.* Ipse mihi

Rationes colendæ Conceptionis refellit. — Reuelationibus quantum tribuat Bern. — h *Exo. 20. b*

A facilè persuadeo scriptis talibus non moueri, quibus nec ratio suppeditare, nec certa inuenitur fauere auctoritas. Nam quid consequentiæ habet, vt quoniam sanctum præcessit natalem conceptus, propterea reputetur & ipse sanctus? Nunquid quoniam præcessit eum, fecit & sanctum? Quia si præcessit vt esset, non tamen vt sanctus esset. Vnde etenim illa ipsi sanctitas quam secuturo transmitteret? An non potius quia præcessit absque sanctitate conceptus, oportuit nimirum sanctificari conceptam, vt sanctus sequeretur iam partus? an fortè mutuatus sit sanctitatem à posteriori prior? Potuit sanè illa quæ in iam concepta, facta est sanctificatio, ad ipsum qui sequebatur, transire natalem: redire verò retrorsum ad conceptum qui præcesserat, iam omnino non potuit.

7. Vnde ergò conceptionis sanctitas? An dicitur sanctificatione præuenta, quatenus iam sancta conciperetur, ac per hoc sanctus fuerit & conceptus: quemadmodum sanctificata iam in vtero dicitur, vt sanctus consequeretur & ortus? Sed non valuit ante sancta esse, quàm esse. B Siquidem non erat antequam conciperetur. An fortè inter amplexus maritales sanctitas se ipsi conceptioni immiscuit, vt simul & sanctificata fuerit & concepta? Nec hoc quidem admittit ratio. Quomodo namque aut sanctitas absque Spiritu sanctificante: aut sancto Spiritui societas cum peccato fuit, aut certè peccatum quomodo non fuit, vbi libido non defuit? Nisi fortè quis dicat de Spiritu sancto eam, & non de viro conceptam fuisse. Sed id hactenus inauditum. Lego denique Spiritum sanctum in eam, non cũ ea venisse: dicente Angelo i: *Spiritus sanctus superueniet in te.* Et si licet loqui, quod Ecclesia sentit (& verum ipsa sentit) dico gloriosam de Spiritu sancto concepisse, non autem & conceptam fuisse: dico peperisse Virginem, non tamen & partam à virgine. Alioquin vbi erit prærogatiua Matris Domini qua singulariter creditur exultare & munere prolis, & integritate carnis, si tantundem dederis & matri ipsius? Non est hoc virginem honorare, sed honori detrahere. Si igitur ante conceptum sui sanctificari minimè potuit, quoniam non C erat: sed nec in ipso quidem conceptu, propter peccatum quod inerat: restat vt post conceptum in vtero iam existens, sanctificationem accepisse credatur, quæ excluso peccato sanctam fecerit natiuitatem, non tamen & conceptionem.

Sanctitas Conceptionis vnde. — i *Luc. 1.* — *Ioan. 7. a*

9. Quamobrem etsi quibus vel paucis filiorum hominum datum est cum sanctitate nasci, non tamen & concipi: vt vni sanè seruaretur sancti prærogatiua conceptus, qui omnes sanctificaret, solusque absque peccato veniens, purgationem faceret peccatorum. Solus itaque Dominus Iesus de Spiritu sancto conceptus, quia solus & ante conceptum sanctus. Quo excepto, de cætero vniuersos respicit ex Adam natos, quod vnus humiliter de semetipso ac veraciter confitetur. *In iniquitatibus,* inquiens, *conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea.*

Sanctitas Cõceptionis soli Christo omnis sanctitatis fonti reseruata. — *Psal. 50. a*

9. Cum hæc ita se habeant, quænam iam erit festiuæ ratio conceptionis? Quo pacto, inquam, aut sanctus asseretur conceptus, qui de Spiritu sancto non est: ne dicam de peccato est: aut festus habebitur, qui minimè sanctus D est? Libenter gloriosa hoc honore carebit, quo vel peccatum honorari, vel falsa induci videtur sanctitas. Alioquin nulla ei ratione placebit contra Ecclesiæ ritum præsumpta nouitas, mater temeritatis, soror superstitionis, filia leuitatis. Nam si sic videbatur, consulenda erat prius Apostolicæ sedis auctoritas, & non ita præcipitanter atque inconsultè paucorum sequenda simplicitas imperitorum. Et ante quidem apud aliquos errorem compereram, sed dissimulabam, parcens deuotioni, quæ de simplici corde & amore Virginis veniebat. Verum apud sapientes, atque in famosa nobilique Ecclesia, & cuius specialiter filius sum, superstitione deprehensa, nescio an sine graui offensa etiam vestri omnium, dissimulare potuerim. Quæ autem dixi, absque præiudicio sanè dicta sint sanius sapientis. Romanæ præsertim Ecclesiæ auctoritati atque examini totum hoc sicut & cætera quæ eiusmodi sunt, vniuersa reseruo: ipsius si quid aliter sapio, paratus iudicio emendare.

Noua festa non temerè & inconsulta sede Apost. instituenda.

Ad Patriarcham Hierosolymorum.

Præuentus eius literis familiariter respondet, & milites templi commendat.

Epistola CLXXV.

PAtriarchalibus scriptis sæpius visitatus, ingratus iam videbor, si non rescripsero. At si saluto eum qui me salutauit, quid amplius feci? Tu enim me præuenisti in benedictionibus dulcedinis: tu me prior dignatus es tuis transmarinis epistolis visitare, tu mihi primas humilitatis charitatisque præripuisti partes. Quid condignum iam rescram? Nihil mihi denique reliquisti, quod pari queam rependere vice. qui etiam de thesauro seculorum mihi impertire curasti, id est, de ligno Domini. Quid tamen? Debeo-ne omittere quod possum, quoniã quod debeo minimè possum? Affectum saltem voluntatémque aperio rescribendo duntaxat, atque resalutando, quod solum interim per tot vtique spatia terræ & maris licet. Ostendam autem si vnquam accepero tempus, me nequaquã diligere verbo siue lingua, sed opere & veritate. Super Milites Templi ponite quæso oculos vestros, & tantæ pietatis viscera, tam strenuis Ecclesiæ propugnatoribus aperite. Hoc siquidem acceptum erit Deo, & gratũ hominibus, si foueritis eos qui suas animas pro fratribus posuerunt. De loco autem ad quem nos inuitatis, frater Andreas dicet vobis voluntatẽ nostram.

Ad Dominum Papam Innocentium, ex persona Alberonis Treuerensis Archiepiscopi

Ostendit se Innocentij, grassante schismate, studiosum, Ecclesias quoque tum Germaniæ, tum Franciæ ipsi debitas, quantumuis aduersarij viribus suis glorientur.

Epistola CLXXVI.

1 VOluntas cordis mei & desiderium satis inquietum adeundi & videndi desideratam beatitudinis vestræ præsentiam: sed & cognoscendi certius quæ circa vos sunt, rursumque qualiter se habeant nostra, vobis vicissim diligentius intimandi, iamdudum itineris me admonet, atque indesinenter solicitat. Cæterum terræ ac diei malitia, & præter instantiam meam quotidianam etiam nonnulla vestræ necessitatis causa impeditus, voto facere satis non potui vsque adhuc, sed needum possum. Sed quid? Sanum iustúmque propositum nunquid omittendum ex toto fuit, quia ex toto adimpleri non potuit? Fuit ergo consilij, per hunc venerabilem H. † Tullensis Ecclesiæ Archidiaconum interim saltem aliquatenus consolari conceptum iam olim desiderium, cui vtique releuare quam patior. Nec enim fidelior, studiosior, cautiorve illo ad manũ esse potuit, siue in perferendo ad vos quæ nos illi iniungimus: siue in referendo ad nos, siqua vestræ dignationi placuerit remãdare. Itaque de beneplacito vestro, de statu curiæ, ac vestræ sospitate personæ, & si quid blãdius aura secũdior à diuina clemẽtia recens forte spirauerit Ecclesiæ, aduersus schismaticorum procacem, sed inefficacẽ rabiem desudanti; de his omnibus plenius instrui cupimus & supplicamus.

† Huguenem v. lib. 4. vita S. Bern. c. 4.

2\. Ecclesiæ Germaniæ & Galliæ Innoc. fideles

Porro nostram citramontanam Ecclesiam tam in nostro, quàm in Francorum regno noueritis fortem in fide, pacificam in vnitate, deuotã in vestra obedientia, promptam ad seruitium. Nequaquam nos Beneuenti, non Capuæ †, non ipsius Romæ terret, Deo sic iudicante, amissio; scientes Ecclesiæ statum nõ armis æstimari, sed meritis. Ipsius quippe non alterius agnoscimus voces illas in Psalmo a: *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: Si exurgat aduersum me praliũ: in hoc ego sperabo.* Propterea & nos quia de Ecclesia sumus, non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris. Glorietur tyrannus Siculus * quãtum vult. glorietur in malitiis quod potens est in iniquitate, nostra autẽ virtus in infirmitate perficitur. Ecclesia quando infirmatur, Pauli magisterio didicit esse potentior b. Didicit è regione & à Salomone c quod prosperitas stultorum occidit eos. Didicit & stultum firma radice eũ viderit, statim maledicere pulchritudini eius d. Ideo cum sancto Dauid sese in vtroq; consolatur, & hostium videlicet casu, & liberatione sui. Ait siquidẽ e: *Hi in curribus & in equis: nos autem in nomine Domini Dei*

† Hæc de Apulia capta à Rogerio.
a Psal. 26. a
* Rogerius de quo sup. Epist. 127.
b 2. Cor. 12.
c Prou. 1. d
d Iob. 5. a
e Psal. 19. b

A *nostri inuocabimus: Ipsi obligati sunt, & ceciderunt, nos autem surreximus, & erecti sumus.* Hæc pauca vobis consolandi gratia de quibus certus fui, fideli attestatione intimanda esse putaui, … recreandam vel ex aliqua parte eam quæ vestra viscera incessanter affligit solicitudo omnium Ecclesiarum. Hoc quoque addo, Dominum Regem, Deo eum confortante, feruere & accingi ad liberationem Ecclesiæ, & parare sibi exercitum multum nimis: nos quoque fideliter ad hoc ipsum pro viribus laborare, exhortari, & solicitare quos possumus: & cum tempus aduenerit, non expensis, non personæ propriæ parciturum.

Conrad. III. Reg. Rom. apparatus bellicus pro Eccl.

Ad Eundem in persona Eiusdem.

Queritur impositum sibi pastorale munus, sed in exequendis quæ sui sunt muneris, impediri æmulatione aliorum, non sine ipsius culpa Pontificis.

Epistola CLXXVII.

B NVnquid petiui Episcopatum à Domino meo? Et si forte cathedram affectaui, sed non Treuerensem. Sciebam quippe domum exasperantem, populumque duræ ceruicis. Oderam illos, quod semper in fæce discordiæ iacuissent, Ecclesiæ resistentes. Pro qua si quos labores quandoque sustinui, non me piget: sed hunc inde fructum nec speraui, nec volui. Laboraui sustinens, libens quidem, sed non hac spe præmij. Duram prouinciam nactus sum, peccatis meis exigentibus. Inter cætera quibus angor, suffraganeos accepi iuuenes & nobiles. Adiutores esse deberent, & vtinam non aduersarentur. Sed supersedeo, per alium malo, vt innotescãt vobis mores eorum & studia, si nescitis. Dico tamen, ius, fas, honestas, religio in nostris episcopatibus perierunt. Malum quod pro debito officij dissimulare non audeo, breuiter simpliciterque intimaui, vt quod non placet prouidentiæ vestræ per me corrigi, per me saltem vobis, qui corrigere potestis, innotescat, ne omnino vacuũ videar portare nomen Archiepiscopi. Et mihi melius quidem esset non ascendisse, quàm sic descendere cum rubore. 1.

Suffraganei iuuenes & nobiles.

Archiepiscoporum authoritas à sede Apost. conseruãda.

2\.

Sed de me quæ cura? Benè quod dignus sum, patiar, C tanquam malè operans. Sim certè opprobrio etiã meis, sua spe nimirum frustratis, quam de me vt sibi me præesse vellent, conceperant: dum comperiant Ecclesiæ suæ per me magis imminui dignitatem, cuius per me etiam antiqua damna restitui posse putauerant. Hæc omnia sustineo, & si non libenter, certè patienter, ne vnquam videar recalcitrare obedientiæ, pro qua etiam dare animam, si necesse sit, debere me fateor. Verum hoc solicitudinem vestram attendere velim, creationis iniuriam respicere ad creantem, & vires quas mihi subtrahitis, vobis minuitis; & contemptus meus & deiectio mea, redundat in vos. Multa habeo conqueri vobis de vobis, sed reseruo ea pandanda nuntio, quem noui ad hoc satis industrium & fidelem. Significo etiam Vobis sustinere nos periculum in falsis fratribus. Legati quippe schismaticorum intrant & exeunt ad quosdam de nostris liberius quàm solebant, & verba tyranni Siculi familiariter admittuntur.

Ad Dominum Papam Innocentium pro Alberone Treuerensi Archiepiscopo.

D *Queritur peruersos quosdam & Ecclesiæ perniciosos homines in exequendis prauis consiliis pontificia authoritate muniri. Alios interim Præsules zelum Dei habentes destitui, & contemni. NOTA hic parrhesiam Bernardi & zelum spiritus, quo ipsum etiam Pontificem audacter & liberè, reuerenter nihilominus, officij admonet.*

Epistola CLXXVIII.

Amantissimo Patri & Domino Innocentio *summo Pontifici, suus Bernardus quod suus.*

FIdeliter loquor, quia fideliter amo. Nec enim syncerus est amor, vbi dubietatis scrupulus suspicionis fæcem retinet. Querimonia domini Treuerensis non est eius solius, sed communis multorum, eorumque præcipuè qui synceriori affectu vos diligunt. Vox vna omniũ qui fideli apud nos cura populis præsunt, iustitiam in Ecclesia deperire, annullari Ecclesiæ claues, episcopalem omninò vilescere auctoritatẽ, dum nemo Episcoporum in promptu habeat vlcisci iniurias Dei, nulli liceat illicita quæuis ne in propria quidẽ parœcia castigare. Causam

1\. Iusta Bern. & aliorum Galliæ Præsulum querela de corruptione disciplinæ Eccl. ob abusum Appellationũ in Rom. Curia v. lib. 3 de Cons. c. 2 v. Notas.

referunt in vos, curiamque Romanam. Rectè gesta ab ipsis (vt aiunt) destruitis, iustè destructa statuitis, quique flagitiosi & contentiosi de populo sive de clero, aut etiã ex monasteriis pulsi currunt ad vos, redeuntes iactãt & gestiunt se obtinuisse turbas, quos magis vltores sensisse debuerant. An non gladius Phinees promptissimè atque iustissimè eductus fuerat ad condemnandum incestuosum concubitum Drogonis & Milis? Sed confusus atque retusus abiit retrorsum, scuto nimirum apostolicæ defensionis opposito. Proh pudor, quos cachinnos res ista mouit & mouet Ecclesiæ inimicis, eisque etiam ipsis quorum fortasse metu aut fauore à recto tramite abducti sumus. Amici cõfunduntur, fidelibus insultatur, Episcopi vbique in opprobrium veniunt & contemptum, quorum dum recta iudicia contemnuntur, vestræ quoque plurimum derogatur auctoritati.

2\. Ipsi sunt enim qui honorem vestrum zelant, qui vestra pro pace & exaltatione laborant fideliter quidem, sed vereor ne inefficaciter. Quid vobis vires minuitis? quid robur vestrum deprimitis? Quousque retundis arma fidelia militantia vobis, humiliatis cornua erecta vestræ virtutis & salutis? Plorans plorat desolationem suam apud Tullum Ecclesia sancti Gangulfi, nec est qui consoletur eam. Quis enim se opponat brachio excelso, torrentis impetui, summæ arbitrio potestatis? Eandem se sustinere beatus Paulus violentiam apud Virdunum conqueritur, Archiepiscopo iam non valente eum defendere ab insania Monachorum, quippe apostolicis sustentationibus amplius confortata, quasi non satis per se insanirent. Quid quæso nouæ rationis tandẽ inuentum est, vt quod semel bonæ famæ & vitæ Canonicis vestra fuerat prouida & necessaria dispensatione concessum, secundò confirmatum, tertiò (vt aiunt) roboratum, rursum veniat in ius, reuocetur in discussionem? Siquidem & duo illa supra memorata, per vos nihilominus sancita, per vos & conuulsa dicuntur. Talibus hostiis non promeretur Deus, heu, non placatur ira, non conciliatur gratia, non prouocatur misericordia. Pro his atque similibus needum auertitur furor Domini, sed adhuc brachium eius extentum, & virga illa apud Hieremiam vigilans super peccata nostra.

Summi Pontificis interest aliorum Præsulum auctoritatem & honorẽ tueri. Ecclesia Tullens. S. Gangulphi. Eccl. Virdun. S. Pauli.

3\. Et quidem iratus est Deus schismaticis: sed catholicis nequaquam propitius. Ecclesia quoque Metensis graui (quia vobis benè compertum est) Episcopi & Clericorum contentione periclitatur. Super quo quid decernere vobis placuerit, vos scitis: sed pax nondum est, nec proximè futura speratur. Ego (vt quod super his meæ visum est paruitati, non taceam) & hoc & duo illa alia, Tullense dico ac Virdunense terminanda negotia securius Metropolitano atque conuenientius posse committi putauerim, qui & omnia nouit, & in multis probatus, Ecclesiæ testimonio fidelis inuentus est. Alioquin videte quid illis Episcopatibus faciatis: Metensi scilicet atque Tullensi: quia, vt verum fatear, videntur esse absque Episcopis. Et vtinam absque tyrannis. Tales cum defensantur, sustentantur, honorantur, fouentur: mirantur nimirum & scandalizantur multi, qui illa in moribus & vita eorum certissimè sciunt, quæ magis essent non dico in Episcopis, sed etiam in quibuslibet secularibus damnanda penitus & execranda. Quæ quidem & me scribere puduit, nec vos decuisset audire. Esto quod nemine accusante non possint deponi, nunquid tamen quos passim accusat fama, Apostolicæ sedis essent familiaritate speciali donandi, vel amplius exaltandi?

Ecclesiæ Metensis & Tullen. periculum.

Per Metropolitanum suffraganeorum caussæ decidendæ.

4\. Quonam enim merito suæ vel sacerdotalis sanctitatis, vel episcopalis honestatis obtinuit Metensis, vt & electio facta à Canonicis, ad nutum eius vna cum Ecclesiæ libertate cassetur, & Primicerius ad consilium eius contra illius Ecclesiæ priuilegia eligatur? Quàm iustius honestiusque, si vestræ placuisset discretioni, homo maiori dignus honore, debito proprioque non priuaretur? Treuerensem dico, quem & ab hoc & à cæteris diœcesis suæ terminandis negotiis quasi suspectum aut minus expertum non sine murmure multorum Deum timentium exclusistis. Credite fideli vestro, quia prouinciæ illi, quantum comperi, omninò non expedit.

5\. Hæc scribens, præsumptionis metuerem notam, si nescirem cui, & nescirem qui scribam. Sed noui ingenitam mansuetudinem vestram, noui & me notum vobis, & affectum quo hæc audeam apud vos, dulcissime atque amantissime Pater. Iterum de Treuerensi, vt sciatis qualiter nuntium eius suscipi oporteat, & verba quæ portat, dico vobis quod magnum locum tenet in regno illo, vobis & Ecclesiæ Dei homo fidelis, & constans, & nullatenus maleuolis & subuersoribus assensum præbens, à quibus non deest ei frequens & satis importuna tentatio, nec deerit insultatio, si quò minus à vobis eum exaudiri contigerit. Nuntium in fine commendare volui, sed satis eum suæ honestatis commendant merita, præcipueque amor specialis & fidelis deuotio, qua ipsum vobis firmiter inhærere, si non crederem, nequaquam per eum tam familiaria scriberem.

Fiducia Bern. liberius Pontifici scribentis. Nẽpe ex ore Leonis Innocentium eruit, dum pontificatum eius contra schisma Petri Leonis tam fortiter asseruit. v. Ep. 168.

Ad Evndem pro Eodem.

Caussam Alberonis Archiep. Treuerens. agit aduersus Abbatem S. Maximini & Monachos rebelles & contumaces. Vide Brouuerum in Ann. Treu. l. 14 *pag.* 761.

Epistola CLXXIX.

QVomodo malitia vincit sapientiam? Nosti pie Domine, nosti Treuerensem Archiepiscopum? Scio quia nosti. Nosti & illum S. Maximini non sanctum Abbatem? Puto quia non nosti. Quis dignior honore illo priori? Sic nemo confusione dignior isto sequenti, & tamen iste honoratus est, ille opprobrio datus. Quid peccauit Archiepiscopus? Prædã Ecclesiæ suæ recuperauit, captiuam Ecclesiam de manu laica liberauit†. Nunquid pro bono redditur malum & odium pro dilectione? Hic, quæso, hic euigilet oculus pietatis, & semotis paulisper occupationibus consideret quantũ subreptum sit ei, vt talis, qualẽ pudet dicere, talẽ qualem tu ipse nosti, faciat opprobriũ vicinis suis, inimicis tuis. Piissime pater, affectus filialis loquitur. Hucusque condoluimus misero & miserabili Archiepisc. Verum ex hoc iam si non fuerit emendatum, dolor cordis nostri & compassio ex intimis medullis, tota transibit ad illũ per quẽ potuit emendari. Sunt & aliæ læsiones præfati viri, quas cum ei alleuaueritis, vobis proculdubio laborabitis. Quicquid dulcissimi Domini mei nomen decolorat, cor meum excoriat.

† v. Notas.

Vide Zelum Bern. in caussis Ecclesiæ.

Ad Evndem pro Eodem.

Iterum commẽdat Pontifici negotium Archiep. Treuerens. vt sententiam subreptitie obtentam, præuia meliore caussæ cognitione, reuocet.

Epistola CLXXX.

ITerum supplicatio, iterum preces, & decies repetitæ non desinent. Non desistimus, quia non diffidimus. Bonam caussam habemus, & æquum iudicem, qui non cunctabitur euacuare quod subreptum est, cum apparebit quod verum est, nec poterit inde ridere, qui voluit irridere: sed vt scriptum est, *mentita est iniquitas sibi* a. Hoc solet habere præcipuum Apostolica sedes, vt non pigeat reuocare quod à se fortè deprehenderit fraude alicuius, non veritate promeritũ. Res plena æquitate, & laude digna, vt de mendacio nemo lucretur, præsertim apud sanctã & summam Sedem. Hæc sciens puer vester securè supplicat pro Treuerensi, & sic instat non quasi in incertũ. Ego quippe, ego hominis illius noui merita, caussam, intentionẽ. Propter quod horum monachi eum volunt lapidare? Quia male meruit? Sed fideliter astitit, & multum seruiuit. Ob caussæ iniustitiam? Sed iniustum nemo nisi iniustus caussabitur. Quòd de manu laica vendicauit? Imò recuperauit sedi Episcopali monasterium, tanquam clauam de manu Herculis extorquens in manu fortiori†. Ob prauitatem intentionis? Sed pium est reformare religionem in monasterio, quod ille intendit. Adsit Dominus cordi Domini mei, ne iterum possit ei subripi à monachis, non tam (vt simulant) appetentibus libertatem, quàm fugitantibus disciplinam.

a Ps. 26. 12.

Decreta Apostolica subreptitia reuocari laudabile.

† v. Notas. Epist. præced.

Ad Haimericvm Cancellarium.

Profitetur se beneficiis imparem, non nisi voluntatis affectu gratũ esse posse.

Epistola CLXXXI.

SI verbis contendere velim ad beneficia quibus me obruitis, idem erit ac si impetitus sagittis, festucis dimicem: nisi quod hoc iocus videbitur, illud dolus. Facta factis compensari oportet. Verum id quidẽ multum est ad me. Nũ vnde sufficerẽ pauper & modicus? Sed rebus

pauper & viribus, non voluntate. Æquabo ergo beneficia votis, quæ factis non poſſum. Deſiderius diues ſum, affectibus abundo. Et certè verus beneficus amplius nō requirit. Nam quomodò beneficus, qui non & beneuolus ſit? Porrò beneuolus nil ſibi charius ipſa æſtimat beneuolētia, qua & beneuolus nominatur, & beneficus eſt. Denique beneuolentia fructus eſt beneficij, niſi quis fortè beneficium putet quod in ſpe ſeuerit, aut timore dimiſerit. Sed quis non videat hoc relictum, illud venditum, neutrum datum? Oportet autem beneficium vt verè ſit, eſſe gratuitum. Dari itaque rependi quicquā gratius ab accipiente non poteſt, quàm ſi gratum habuerit, quod gratis accepit. Et hæc beneuolētia creatur de beneuolentia dantis in animo accipientis, beneficio quidem interueniente. Hac me fateor locupletem: hanc de corde pleno dignam profectò offero remunerationē meo benefactori: hanc deuotus immolo ſacrificium laudis factori omnium pro ſalute mei benefactoris.

Vera gratitudo vnde æſtimanda.

Beneficium, vt verum ſit, oportet eſſe gratuitum.

Ad HENRICVM Senonenſem Archiepiſcopum.

Quem acriter perſtringit, vt pote durum, & ad æqua poſtulata, ac pacis conſilia difficilem

EPISTOLA CLXXXII.

PRo multis viſus ſum multotiēs ſcribere, fateor, propter vos: & ſtatueram non facere ob veſtram odibilem duritiā, ſed charitas præualebit. Volo vobis amicos veſtros retinere, & non dignamini: volo reconciliare inimicos, & non patimini. Non vultis habere pacem: manibus ac pedibus acceſſitis veſtram conturbationē; ſed confuſionem, ſed depoſitionem. Multiplicatis vobis accuſatores: defenſores ſubtrahitis. Excitatis in vos olim ſopita diſcrimina, prouocatis aduerſarios, patronos offenditis. Vbique apud vos pro ratione voluntas, totum pro imperio, nihil ex timore Dei. Qui de vobis non rident inimici, nō conqueruntur amici? Quomodò deueſtitis hominem, non dico iudicio nou conuictum, ſed nec verbo conuentum? Quantos hoc verbum ſcandalizabit? quot ora ad ſubſannandum, quot corda ad ſuccendēdum mouebit? Ita-ne putatis periiſſe iuſtitiam de toto orbe, ſicut de veſtro corde: vt homo ſic ablatum perdat Archidiaconatum? Sed vos forſitan plus amatis reddere, & perdere, quàm gratiā de beneficio retinere. Nolite quæſo, nolite facere hanc rem, quam qui audierint, omnes mirabuntur, nemo laudabit. Hæc vobis mordacius audaciuſque quàm velletis audire, ſcripſi: ſed nō ad inſipientiam vobis, ſi velletis corrigere.

Acris obiurgatio Epiſcopi.
Eundem alibi inſtruit de officio & moribus Epiſcopi. v Epiſt. 42. quæ nunc inter Tract. legitur.

Ad CONRADVM Regem Romanorum.

Reuerentiam ſedis Apoſt. eidem commendat.

EPISTOLA CLXXXIII.

SCripta veſtra & ſalutationes tam deuotus ſuſcipio, quàm modicus ſum ad illa. Modicus dixerim dignitate, ſed non deuotione. Querimoniæ Regis noſtræ ſunt, & maximè illa, quam dignanter expreſsiſtis de inuaſione Imperij. Regis dedecus, regni diminutionem nunquam volui: volentes odit anima mea. Legi quippe a: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*. Et b, *qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*. Quam tamen ſententiam cupio vos, & omnimodis moneo cuſtodire, in exhibenda reuerentia ſummæ & Apoſtolicæ Sedi, & beati Petri Vicario, ſicut ipſam vobis vultis ab vniuerſo ſeruari imperio. Sunt quæ non putaui ſcribenda, præſens ea fortaſſis opportunius intimarem.

a *Rom. 13. a*
b *Ibidem.*
Regum eſt reuerentiam exhibere ſedi Apoſt.

Ad Dominum Papam INNOCENTIVM.

Perſonarum defectu non poſſe mitti quos Pontifex petierat Monachos.

EPISTOLA CLXXXIV.

FRatrem Andræam lætum incolumémque ſuſcepimus, & læta nuntiantem de veſtra incolumitate & gloria, de pace & proſperitate Eccleſiæ, de cuius ſtatu florente & valente, poſtremò de gratia & beneuolentia quæ nobis apud vos perſeuerat. Bonè ſua miſericordia Deus dignatus eſt facere nobiſcum: facti ſumus lætantes. Verum quòd vobis de mittendis ad vos fratribus placet, difficile adimplebitur, præſertim cum non ſit copia perſonarum quæ eſſe ſolebat. Siquidem præter illos qui bini aut trini ad diuerſa deſtinati ſunt loca, tria

A ex eis noua monaſteria ex quo à vobis diſceſſimus, integrè ordinata ſunt: & adhuc reſtant alia proximè ordinanda. Curamus tamen vndecunque euocare, quos vobis mittamus; cupientes per omnia veſtris obedire mandatis.

Ad EVSTACHIVM occupatorem Valentinæ Sedis †.

† *Quæ eſt in regno Galliæ, alia nempe eſt in Hiſpania.*

Hortatur eum grauiter, vt memor ætatis ſuæ, & imminentis mortis adeoque diuini iudicij reſipiſcat, nec prauis adulatorum conſiliis pareat.

EPISTOLA CLXXXV.

Viro illuſtri EVSTACHIO *frater Bernardus.*

SAlutem tibi, vir illuſtriſſime, etſi non ſcribo: opto tamen. Optare quis prohibet? Affectui nec leges imperant, nec principes dominantur. Liber eſt, & maximè ſi ſpiritu Domini ducitur: quia vbi ſpiritus Domini, ibi libertas a. Inde eſt ſanè auſus iſte meus de præſenti quo ad
B tuā magnitudinē præſumo ſcribere, tanquam aliquis magnus, fateor, nec iuſſus à te, nec rogatus, nec inuitatus. Sed quid ſi charitas iubet? Alius aliter fortaſſis accipiat, ego virum nobilē, quod in me eſt, in vera charitate decreui his literis ſuæ ipſius cōmonere ſalutis, excitare à ſomno, reuocare ad cor, prouocare ad gratiā. Quis ſcit ſi cōuertatur & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem? Imò quis neſcit quas & quantas iam diuitias ſuæ bonitatis & longanimitatis theſaurizauit ſuper eum miſericors & miſerator Dominus? Deniq; miſeretur, parcit, expectat, diſſimulátq; vſque adhuc, factus ſicut homo non audiens, & non habēs in ore ſuo redargutiones, tardās ferire, paratus ignoſcere. Sed tu, Domine, vſquequo? Tu, inquam, ô bone vir, quouſque diſſimulas? quouſque contemnis? Durum tibi eſt contra ſtimulum calcitrare b. An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiā te adducit c? Quandiu autem tu ſecundum duritiā tuam, & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ?

a 2. *Cor.* 3. *d*
Conuerſio peccatoris non deſperanda.
b *Act.* 9. *a*
c *Rom.* 2. *a*

An non ſecundum duritiam quidem, ſed ſecundum verecundiam? Quid refert ſecundū quid pereas? O ve-
C recundia expers rationis, inimica ſalutis, totius ignara honoris & honeſtatis. Hæc planè illa quam Sapiens loquitur d, confuſio adducens peccatum. Ita-ne verecundum eſt homini vinci à Deo, & probro ducitur humiliari ſub potenti manu Altiſſimi? Non ita rex ille glorioſus Dauid e: *Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris*. Summum victoriæ genus, diuinæ cedere maieſtati: & auctoritati matris Eccleſiæ non reluctari, ſummus honor & gloria. O peruerſitas! Non pudet inquinari, & ablui pudet? Eſt pudor iuxta Sapientem f adducens gloriam, ſi videlicet peccare pudeat: Si nō pudeat vel peccaſſe: & ita vel ſera gloria non carebis; reducēte nimirum pudore quam culpa fugauerat. Secundū tenēt beatitudinis locum, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata g. Honorabile tegumentum de quo legitur h: *Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius*. Quis mihi tribuat videre te in veſtitu deaurato: vt dicamus & tibi i: Confeſſionem & decorem induiſti, amictus *lumine ſicut veſtimento? Reuertere Sunamitis,*
D *reuertere vt intueamur te* l. Conſurge, *conſurge, induere fortitudine, induere veſtimento ſalutis* m. Surge *qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus* n: *A mortuo tanquam qui non eſt, perit confeſſio* o.

Vitioſa & intempeſtiua verecundia.
d *Eccli.* 4. *c*
e *Pſal.* 50. *a*
f *Eccli.* 4. *c*
g *Pſal.* 31. *a*
h *Pſal.* 95. *b*
i *Pſal.* 103. *a*
l *Cant.* 6. *d*
m *Eſai.* 52. *a*
n *Epheſ.* 5. *c*
o *Eccli.* 17. *e* 3.

Vſquequo obliuiſceris te in finem, vſquequo dormis in morte, decus nobilium, fideliū fletus? Quandiu contra morem tuum pertinax, contra honorem tuum ſequeſtris, contra ſalutem tuam rebellis? Quid illos egregios mores actuſque tuos tam diſſimili pergis exitu conſummare? Quomodo ætas iſta, quam in miſericordia vberi requieſcere oportebat, omnium præteritorū luit pœnas dierū tuorū, nec diluit culpas? Cur, proh dolor, ſola veneranda canities ſolita veneratione fraudatur, ſola ſine honore mareſcit, quā vel maxime decuit honorari? Miſerere animæ tuæ placēs Deo p. Etenim qui hominibus placent, confuſi ſunt, quoniā Deus ſpreuit eos q. Breues dies hominis ſunt r: ſenis mors in ianuis eſt. Modicum habes prorſus modicum tempus, cum his qui dicūt tibi, euge, euge. Sic etiā pro modico tibi indicari ab ipſis, aut

p *Eccli.* 30. *c*
q *Pſal.* 52. *b*
r *Iob.* 14. *a*

ab humano die, qui angelico examini iamiamque es præsentandus: qui ad tribunal terrificum Christi ipso iam defectu naturæ miserandus venetis. Illi te oportet præparare iudicio, illi sec... conformare, illius curiæ affectare fauorem, formidare repulsam. Quid illorum sententia conturbaris, quorum nec laude probatus, nec vituperatione reprobus inuenitis? Denique r vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum.

Illius ambienda gratia cuius subeunda sententia.
r Psal. 61. c

4. Propterea qui te beatificant, in errorem inducunt, dantes verba, munera reportantes. Vana hæc, atque illa: sed verba amplius. Et decipitis de vanitate in idipsum, sed tu magis deciperis, illi minus. Das quippe quod vtcunque pluris est. & das ingratis, das immeritis. Siquidem tua non te diligunt. Imò certè nec te, nec tua: sed quæ sua sunt, quærunt. Tua quead poterunt, venabûtur adulationibus vanis & falsis. Molliti sunt sermones eorum super oleum: & ipsi sunt iacula ſ. Et ideo dicebat Dauid t: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Ab his laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur. Ab his ergo cauere nō ego, sed Sapiens doceat: *Fili*, ait u, *si te lactauerint peccatores: ne acquiescas eis.* Attende potius illi qui iudicat in æquitate pro mansuetis terræ: quos tua non pastoralis diligentia pascit, sed secularis premit potentia, quam non haberes super eos vllam, nisi data esset tibi desuper. Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarū. Attende autem. Iudicium graue his qui præsunt, & potentes potenter tormenta patientur x. Hoc si paues, caues: si negligis, incidis: & horrendum est incidere in manus Dei viuentis y. Auertat hoc vnus & verus Deus: qui non vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat z. Plura adhuc loqui fert animus, sed non fert fortè auditus. Nec placent aspera, quamuis recta & salubria, quia sunt amara & non sapiunt. Ponam itaque digitum super os meum, donec sciam ista qualiter accepientur. Placebo autem si potero, non stylo neque lingua, sed opere & veritate.

Assentatores cauendi.
ſ Psal. 54. b
t Psal. 140. b
u Prou. 1. b
x Sap. 6. a
y Hebr. 10. f
z Ezech. 18. g

Ad Simonem filium † Castellani Cameracensis.

Eius tutelæ Valcellenses monachos commendat. Patris donationem ab eo ratam haberi rogans.

† Hugonis. Castell. Cam. Domini de Greuecœur.

Epistola CLXXXVI.

Cognoscens, dilectissime, nuntiante Abbate Radulpho de Valcellis †, desiderare te nostri præsentiam atque colloquium, delectatus sum admodum tanta tui erga me deuotione: nec certè ingratus beneuolentiæ. Noueris & meæ esse voluntatis, tuo satisfacere desiderio: sed corporali molestia impediri tam ab huius voluntatis effectu, quàm & ab alijs plurimis plurimúmq; necessariis negotijs. Sed licet absens corpore, sum tamē præsens spiritu: donec quandoque fiam, Deo volente, & corpore & spiritu: si tamen non ore tantum & lingua, sed opere diligamus & veritate. Igitur in exhibitione operis liquebit veritas dilectionis. Hoc est itaque quod rogo; vt quod de meo apud te est, fratres dico Valcellenses & eorum Ecclesiam mei gratia diligas, foueas, & manuteneas vbi necesse fuerit, vt in hoc & tuæ liberalitatis insigne præbeas documētum, & eius quam mihi promittis, charitatis clarescat indiciū. Quam nunc charitatem in eo vel primum capio experiri, si Ligecurtem quam mihi pater tuus præsenti contulit ad opus illius Monasterij, tu quoque concesseris, & donū patris tui non feceris irritum. Nos quoque quod nostrum est, de præteritis gratias agentes, & in reliquum similia sperantes, pro te tuisque illi preces fundimus, qui voluntatem timentium se facit, & deprecationem eorum exaudit. Oramus te & vxorem tuam, & omnes qui ad vos pertinent, benè valere.

† v. Notas.
3
In exhibitione operis liquet veritas dilectionis.
Psal. 144. d

Ad Episcopos Senonis conuenturos contra Petrum Abailardum.

Excitat Episcopos ad caussam Religionis contra Abail. strenuè agendam.

Epistola CLXXXVII.

Exiit sermo inter multos, & credimus ad vos peruenisse: quomodo videlicet apud Senonas in octauis Pentecostes vocamur & prouocamur ad litem pro defensione fidei †: cum seruum Dei non oporteat litigare, sed magis, patientem esse ad omnes a. Si mea propria causa esset, posset non immeritò fortassis puer sanctitatis vestræ in vestro patrocinio gloriari. Nunc autem quia & vestra est, imò plus vestra, fidentius moneo, & obnoxius rogo, vt amicos vos in necessitate probetis. Amicos dixerim non nostros, sed Christi, cuius sponsa clamat ad vos in sylua hæresum, & in segete errorum, quibus sub tutela & custodia vestra pullulantibus, pene iam suffocatur. Amicus sponsi non deseret eam in opportunitatibus in tribulatione. Nec miremini quod ita de subito, & in arcto temporis vos inuitamus: quoniam hoc quoque aduersa pars in sua versutia & calliditate prouidit, vt improuidos inuaderet, & congredi cogeret immunitos.

† Synodus Senonensis contra Abailardū habita, Anno Dom. 1140. v. Notas.
a 2. Tim. 2. d

Ad Episcopos & Cardinales Curiæ.

Maturè ipsis pro officio ad vigilandum aduersus pullulantes hæreses, & præsertim Petri Abailardi † errores.

Epistola CLXXXVIII.

Dominis & Patribus reuerendis Episcopis & Cardinalibus *qui sunt de Curia, puer sanctitatis eorum.*

† Abailardi personā, acta & hæreses describit Otto Frising l. 1. c. 47. de Friderico I. v. Notas.

1. Nulli dubium quin ad vos specialiter spectet tollere scandala de regno Dei, surgentes succidere spinas, sedare querelas. Sic enim præcepit Moyses cum montem subiit: *Habetis*, inquiens a, *Aaron & Hur vobiscum, si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad ipsos.* Illum loquor Moysen, qui venit per aquam, & non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Et ideo plusquam Moyses, quia & in sanguine venit. Et quoniā pro Hur & Aaron stat zelus & auctoritas Romanæ Ecclesiæ super populum Dei, ad ipsam meritò referimus non quæstiones, sed læsiones fidei, & iniurias Christi, Patrum probra atque contemptus, præsentium scandala, pericula posterorum. Irridetur simplicium fides, euiscerantur arcana Dei, quæstiones de altissimis rebus temerariè ventilantur, insultatur Patribus, quod eas magis sopiendas, quam soluendas censuerint. Inde fit quod Agnus Paschalis contra Dei statutum b, aut aqua coquitur, aut crudus discerpitur, more & ore bestiali. Quod residuum est, non igne comburitur, sed conculcatur: ita omnis vsurpat sibi humanū ingenium, fidei nil reseruans. Tentat altiora se, fortiora scrutatur, irruit in diuina, sancta temerat magis quàm reserat, clausa & signata non aperit, sed diripit, & quicquid sibi non inuenit peruium, id putat nihilum, credere dedignatur.

a Exod. 24. d
b Exod. 12. b
Hæreticorū & curiosorū in diuinis mysterijs humano sensu discutiendis temeritas.

2. Legite, si placet, librum Petri Abailardi quem dicit *Theologiæ*, ad manum est enim: cum, sicut gloriatur, à pluribus lectitetur in Curia, & videre qualia ibi de sancta Trinitate dicantur, de genitura filij, de processione Spiritus sancti, & alia innumera catholicis auribus & mentibus dissueta. Legite & alium quem dicunt *Sententiarum* eius, necnon & illum qui inscribitur: *Scito teipsum*, & animaduertite quanta & ibi syluescant segetes sacrilegiorum atque errorum, quid sentiat de anima Christi, de persona Christi, de descensu Christi ad inferos, de Sacramento Altaris: de potestate ligandi atque soluendi, de originali peccato, de concupiscentia, de peccato delectationis, de peccato infirmitatis, de peccato ignorantiæ, de opere peccati, de voluntate peccandi. Et siquidem iudicatis me iustè moueri, mouemini & vos, ac ne frustra moueamini, agite pro loco quem tenetis, pro dignitate qua polletis, pro potestate quam accepistis, quomodo qui ascendit vsque ad cœlos, descendat vsque ad inferos, & opera tenebrarum ausa prodire in lucem arguantur à luce in lucem, vt dum qui publicè peccat, publicè arguetur, comprimant sese etiam alij ponentes tenebras lucem, disputantes in triuijs de diuinis, qui loquuntur mala in cordibus suis, & in codicibus suis scribunt, & sic obstruatur os loquentium iniqua.

Petri Abailardi Libri.
Et varij in eis errores contra fidem Orthodoxā.

Ad Dominum Papam INNOCENTIVM.

Tadet sibi vitam esse ob continuas Ecclesiæ turbas, nam post sopitum schisma hæresim Abailardi exurgere, vnde ad disputationem prouocatur. Pontificem esse maturo remedio occurrere.

EPISTOLA CLXXXIX.

Amantissimo Patri & Domino Innocentio Dei gratia summo Pontifici Bern. Claræuallis vocatus Abbas, modicum id quod est.

1.

Necesse est vt veniant scandala. Necesse, sed non suaue. Et ideò dicit Propheta a: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam?* Et Apostolus cupit dissolui, & cum Christo quiescere b. Et Alius quidam sanctorum: *Sufficit mihi Domine, ait c: tolle animam meam, neque enim melior sum quàm patres mei.* Est & mihi nunc aliquid commune cum sanctis, in voluntate dumtaxat, non in merito. Nam vellem & ipse modò de medio fieri, victus, fateor, à pusillanimitate spiritus & tempestate. Vereor autem ne non sicut pariter affectus, ita pariter & paratus inueniar. Tædet viuere, & an mori expediat, nescio: & ideo fortè etiam in votis distem à sanctis, quod ipsi prouocentur desiderio meliorum, cum ego scandalis & ærumnis compellar exire. Denique ait d, *Dissolui & cum Christo esse, multo melius.* Ergo & in Sancto appetitus, & in me præualet sensus: & in hac miserrima vita nec ille habere, quod appetit bonum, nec ego quod molestum patior, non habere valemus. Et ob hoc exire quidem ambo pari cupimus voluntate, sed non pari intentione.

a Psal. 54. b
b Philip. 1. e
c

Desiderium mortis, seu tædium vitæ in sanctis quale.

d Philip. 1. e

2.

Stultè mihi dudum requiem promittebam, si quidem leonina † rabies quieuisset: & pax Ecclesiæ redderetur. Nam ecce illa quieuit, sed non ego. Nesciebam me esse in valle lachrymarum, aut oblitus fueram me habitare in terra obliuionis. Non attendebam terram in qua habito, spinas & tribulos germinare mihi, succisis succedere nouas, & rursum illis alias sine fine, sine intermissione succrescere. Audieram hæc, sed melius, vt nunc experior, ipsa vexatio dat intellectum auditui. Innouatus est dolor, non exterminatus, lachrymæ inundauerunt, quia inualuerunt mala, & expertis pruinam, irruit super eos nix. Ante faciem frigoris huius quis sustinebit? Hoc frigore refrigescit charitas, vt abundet iniquitas. Leonem † euasimus, sed incidimus in draconem †, qui non minus forsan noceat sedens in insidijs, quàm ille rugiens de excelso. Quanquam non iam in insidijs, cuius virulenta folia vtinam adhuc laterent in scrinijs, & non in triuijs legerentur. Volant libri: & qui oderant lucem quoniam mali sunt, impegerunt in lucem, putantes lucem tenebras. Vrbibus & castellis ingeruntur pro luce tenebræ, pro melle vel potius in melle venenum passim omnibus propinatur. Transierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum. Nouum cuditur populis & gentibus Euangelium, noua proponitur fides, fundamentum aliud ponitur præter id quod positum est. De virtutibus & vitijs non moraliter, de Sacramentis Ecclesiæ non fideliter, de arcano sanctæ Trinitatis non simpliciter nec sobriè disputatur: sed cuncta nobis in peruersum, cuncta præter solitum & præterquam accepimus, ministrantur.

† Schisma Anacleti, qui Petrus Leonis dicebatur.

Nulla in hoc seculo quies aut securitas.

† Petrũ Leonis Antipapam.

† Petrum Abailardũ.

3.

Procedit Golias procero corpore nobili illo suo bellico apparatu circummunitus, antecedente quoque eum armigero Arnoldo de Brixia. Squama squamæ coniungitur, & nec spiraculum incedit per eas. Siquidem sibilauit apis quæ erat in Francia, apis de Italia: & venerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde. In victu autem & habitu habentes formam pietatis, sed virtutem eius abnegantes, eo decipiunt plurimos, quo transfigurant se in angelos lucis, cum sint Satanæ. Stans ergo Golias vnà cum armigero suo inter vtrasque acies, clamat aduersus phalangas Israël, exprobratque agminibus Sanctorum, eo nimirum audacius, quo sentit Dauid non adesse. Denique in sugillationem Doctorum Ecclesiæ, magnis effert laudibus philosophos, adinuentiones illorum & suas nouitates catholicorum Patrum doctrinæ præfert

Arnoldus de Brixia hæreticus. alij vocent Atnaldum. v. de eo in Notis ad Ep. 195.

Hæretici cõtemptores Patrum.

A & fidei. Et cum omnes fugiant à facie eius, me omnium minimum expetit ad singulare certamen.

Et genium & morem Hæreticorũ, etiam modernis familiarem.

Denique scripsit mihi, solicitante quidem ipso †, Archiepiscopus Senonensis, quem statuens congressionis, quo ille in præsentia eius & coëpiscoporum suorum deberet, si posset, statuere praua dogmata sua, cõtra quæ ego ausus mutire fuissem. Abnui, tum quia puer sum, & ille vir bellator ab adolescentia: tum quia iudicarem indignum rationem fidei humanis committi ratiunculis agitandam, quam tam certa ac stabili veritate constat esse subnixam. Dicebam sufficere scripta eius ad accusandum eum, nec mea referre, sed Episcoporum, quorum esset ministerij de dogmatibus iudicare. Ille nihilominus imò eo amplius leuauit vocem, vocauit multos, congregauit complices. Quæ de me ad discipulos suos scripserit, dicere non curo. Disseminauit vbique se mihi die statuto apud Senonas responsurum. Exiit sermo ad omnes, & non potuit me latere. Dissimulaui primum, nec enim satis rumore populari mouebar. Cedens tamen (licet vix, ita vt flerem) consilio amicorum, qui

4.

† v. NOTAS. Bern. prouocatur ad certamen.

Fides humanis ratiunculis non committenda.

B videntes quomodo se quasi ad spectaculum omnes pararent, timebant ne de nostra absentia & scandalum populo, & cornua crescerent aduersario, & quia error magis confirmaretur cum non esset qui responderet aut contradiceret, occurri ad locum & diem, imparatus quidem & immunitus, nisi quod illud mente voluebam e: *Nolite præmeditari qualiter respondeatis, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini.* Et illud f: *Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.* Conuenerunt autem præter Episcopos & Abbates plurimi viri religiosi, & de ciuitatibus Magistri scholarum, & Clerici literati multi, & Rex præsens erat. Itaque in præsentia omnium aduersario stante ex aduerso producta sunt quædam capitula de libris eius excerpta. Quæ cum cœpissent legi, nolens audire exiuit, appellans ab electis Iudicibus, quod non putamus licere. Porrò capitula iudicio omnium examinata, inuenta sunt fidei aduersantia, contraria veritati. Hæc pro me, ne leuitate, aut certè temeritate vsus in tanto negotio putarer.

Bern. quâ fiducia certamẽ cum hæretico subierit. v. vit. Bern. lib. 3. c. 5.

e Matt. 10 b

f Psal. 117 a

Conuentus frequens & celebris disputationis gratia.

5.

C Verum tu, ô successor Petri, iudicabis an debeat habere refugium ad sedem Petri, qui Petri fidem impugnat. Tu, inquam, amice sponsi prouidebis quomodo liberes sponsam à labijs iniquis & à lingua dolosa. Sed vt paulo audacius loquar cum Domino meo, attende etiam tibi ipsi, amantissime Pater, & gratiæ Dei quæ in te est. Nonne cum esses paruulus in oculis tuis, ipse te constituit super gentes & regna. Ad quid nisi vt euellas & destruas, & ædifices & plantes? Qui ergo tulit te de domo p[illegible]s tui, & vnxit te vnctione misericordiæ suæ, attende quæso, ex tunc & deinceps quanta fecit animæ tuæ, quanta per te Ecclesiæ suæ, quanta in agro Dominico, cœlo & terra testibus, tam potenter quam salubriter euulsa sunt & destructa, quanta rursum benè ædificata, plantata, propagata. Suscitauit Deus furorem schismaticorum in tuo tempore, vt tuo opere contererentur. Vidi stultum firma radice, & statim maledictum est pulchritudini

Pontifex supremus iudex controuersiarum fidei.

Pontificem monet Officij.

D eius. Vidi, inquam, vidi impium superexaltatum & eleuatum sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat. *Oportet autem* ait g, *hæreses* & schismata esse, *vt qui probati sunt, manifesti fiant.* Et in schismate quidem tum (vt dictum est) Dominus probauit te, & cognouit te. Sed ne quid desit coronæ tuæ, ecce hæreses surrexerunt. Itaque ad consummationem virtutum, & ne quid minus fecisse inueniamini à magnis Episcopis antecessoribus vestris, capite nobis, Pater amantissime, vulpes quæ demoliuntur vineam Domini, donec paruulæ sunt, ne si crescant & multiplicentur, quicquid talium per vos non fuerit exterminatum, à posteris desperetur. Quanquam non iam paruulæ nec pauculæ, sed certè grandiusculæ & multæ sint, nec nisi in manu forti vel à vobis exterminabuntur. Iacinctus multa mala ostendit nobis, nec enim quæ voluit, fecit. Sed visus est mihi patienter ferendus de me, qui nec personæ vestræ, nec curiæ in curia illa pepercit, quod melius Nicolaus iste meus, imò & vester, viua referet voce.

g 1. Cor. 11 d

Eius est nascentes hæreses protinus extinguere.

Epistola CXC.

Ad Innocentium Pontificem, de Erroribus quibusdam Petri Abailardi.

Hanc Epistolam inter Tractatus *referre visum est. Ita suasit prolixitas & tractandi modus. Habes eam* Tomo IV pag. 111. *Porro caussas, si requiris vberius, Præfatio principalis ad Lect. suggeret.*

Ad Innocentium ex persona Archiepis. Remensis, &c.

Abailardum vana scientia opinione tumidum, & de fauore Curia Rom. gloriantem, auctoritate Pontificia mature reprimendum.

Epistola CXCI.

Reuerendissimo Domino, & charissimo Patri Dei gratia summo Pontifici Innocentio, *Samson Remorum Archiepiscopus, Iostenus Suessionensis, Gaufridus Catalaunensis, Aluisus Atrebatensis, voluntarium debitæ subiectionis obsequium.*

1. AVribus occupatis ad plurima, sermonem facimus abbreuiatum de prolixo negotio, pro eo maximè quia idipsum diffusius ac plenius continetur in literis Domini Senonensis. Petrus Abailardus Christianæ fidei meritum euacuare nititur, dum totum quod Deus est, humana ratione arbitratur se posse comprehendere. Ascendit vsque ad cœlos, & descendit vsque ad abyssos. Nihil est quod lateat eum, siue in profundum inferni, siue in excelsum supra. Homo est magnus in oculis suis de fide contra fidem disputans, ambulans in magnis, & in mirabilibus super se, scrutator maiestatis, hęresum fabricator. Iamdudum fecerat librũ de sua Trinitate, sed sub legato Romanæ Ecclesiæ igne examinatus est, quia inuenta est in eo iniquitas. Maledictus qui reædificabit ruinas Hierico. Surrexit à mortuis liber ille, & cum eo multorum hęreses quæ dormierant, surrexerunt, & apparuerunt multis. Iamiam extendit palmites suos vsque ad mare, & vsque ad Romam propagines eius. Hęc gloriatio hominis illius: quod liber suus in curia Romana habet, vbi caput suum reclinet. Hinc confirmatus & consortatus est furor eius.

Liber Abailardi de Trinit.

a. Propterea eum in conspectu Episcoporum super his argueret eum Abbas Clarevallis zelo fidei & iustitiæ armatus, nec confessus est, nec negauit: sed à loco & iudice quem sibi ipse elegerat, sine lęsione, sine grauamine, vt suam prolongaret iniquitatem, Sedem Apostolicam appellauit. Episcopi autem qui propter hoc in vnum conuenerant, vestræ reuerentiæ deferentes, nihil in personã eius egerunt, sed tantummodò capitula librorum eius à [illegible] Patribus condemnata, ne morbus serperet, medicinali necessitate abiudicauerunt. Quia ergo homo ille multitudinem trahit post se, & populum qui sibi credat, habet: necesse est vt huic contagio celeri remedio occurratis. Serò enim medicina paratur, cum mala per longas inualuere moras †. Processimus in hoc negotio quousque ausi sumus, tuum est de cętero, beatissime Pater, prouidere ne in diebus tuis aliqua hęreticæ prauitatis macula decor Ecclesiæ maculetur. Tibi commissa est sponsa Christi, amice sponsi: tuum est tandem vni viro virginem castam exhibere Christo.

† Ouid. l. 5 de rem. am.

Ad Magistrum Gvidonem de Castello †.

Monet eum ita diligere & fouere Abailardum, vt tamen errores eius non foueat.

† *hic fuerat discipulus Abailardi, demum factus Pontifex nomine Cælestinus.*

Epistola CXCII.

Venerabili Domino, & charissimo Patri magistro Gvidoni *sanctæ Romanæ Ecclesiæ Dei gratia Presbytero Cardinali Bernardus Clareuallis vocatus Abbas, non declinare ad dexteram nec ad sinistram.*

INiuriam facio vobis, si aliquem à vobis ita diligi credam, vt cum eo pariter eius errores diligatis. Quisquis enim sic aliquem diligit, nondum nouit, quemadmodum oporteat eum diligere. Talis namque dilectio terrena est, animalis, diabolica, nocens æquè diligenti atque dilecto. Existiment alij de alijs prout volunt, ego adhuc de vobis æstimare non possum, nisi quod vici-

Regula veræ dilectionis.

A num est rationi, quod ad lineã pertinet æquitatis. Quidam prius iudicant, & postea probant: ego de potione vtrum dulcis sit an amara, ante gustum non iudicabo. Magister Petrus in libris suis prophanas vocum nouitates inducit & sensuum, disputans de fide contra fidem, verbis legis legem impugnat. Nihil videt per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem omnia intuetur, ambulans in magnis & in mirabilibus super se. Melius illi erat si, iuxta titulum libri sui †, seipsum cognosceret, nec egrederetur mensuram suam, sed saperet ad sobrietatem. Ego non eum accuso apud patrem, est qui eum accuset, liber suus, in quo sibi malè complacuit. Cum de Trinitate loquitur, sapit Arium: cum de Gratia, sapit Pelagium: cum de Persona Christi, sapit Nestorium. Minus de vestra æquitate præsumo si diu vos rogauero, vt in causa Christi nullum Christo præponatis. Illud autem scitote, quia expedit vobis quibus potestas data est à Domino, expedit Ecclesiæ Christi, expedit illi etiam homini, vt ei silentium imponatur, cuius maledictione os B plenum est, & amaritudine & dolo.

† *quem inscripsit, Scito teipsum.* Abail. veterum Hæret. errores suscitat.

† r. Notas.

Ad Magistrum Yvonem Cardinalem †.

Indignum esse vt Abailardus quem paucis describit, in Rom. Curia fautores inueniat.

Epistola CXCIII.

Dilectissimo suo Yvoni *sanctæ Romanæ Ecclesiæ Dei gratia Presbytero Cardinali Bernardus Clareuallis Abbas, diligere iustitiam, & odire iniquitatem.*

MAgister Petrus Abailardus sine regula monachus, sine solicitudine prælatus, nec ordinem tenet †, nec tenetur ab ordine. Homo sibi dissimilis est, intus Herodes, foris Ioannes, totus ambiguus, nihil habens de monacho præter nomen & habitum. Sed quid ad me? Vnusquisque onus suum portabit. Aliud est, quod dissimulare non possum, quod pertinet ad omnes qui diligũt nomen Christi. Iniquitatem in excelso loquitur: integritatem fidei, castitatemque Ecclesiæ corrumpit. Trans- C greditur terminos, quos posuerunt Patres nostri, de Fide, de Sacramentis, de sancta Trinitate disputans & scribens, singula pro sua voluntate mutat, auget, & minuit. In libris & in operibus suis ostendit se fabricatorem mendacij, & cultorem peruersorum dogmatum, hæreticum se probans non tam in errore, quàm in pertinacia & defensione erroris. Homo est egrediens mensuram suam, in sapientia verbi euacuans virtutem crucis Christi. Nihil nescit omnium quæ in cœlo & quæ in terra sunt, præter seipsum. Damnatus est Suessione † cum opere suo coram Legato Romanæ Ecclesiæ. Sed quasi non sufficeret ei illa damnatio, iterum facit, vnde iterum damnetur: & iam nouissimus error pejor est priore. Securus est tamen, quoniam Cardinales & Clericos curiæ se discipulos habuisse gloriatur, & eos in defensione præteriti & præsentis erroris adsumit, à quibus iudicari timere debuit & damnari. Si quis spiritum Dei habet al- D lius versiculi recordetur: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* Liberet Deus per vos & per cæteros filios suos Ecclesiam suam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.

v. Notas.

Iconismus & breuis descriptio P. Abailardi. v. Notas.

† *Synodus Suessionensis, habita Anno* 1120 v. Notas.

Psal. 138. a

Rescriptum Domini Innocentii Papæ contra hæreses Petri Abailardi †.

Ecclesiam hactenus frustra tum à persequutoribus, tum ab Hæreticis impugnatam, etiamnum conuulsam persistere. Dolet quidem ob nouas Petri Abailardi turbas, gaudet nihilominus quod ei tam strenuus vallus sit antagonistas.

† *Extat quoque in tomis Concil.* t. 3. p. 2.

Innocentius Episcopus Seruus Seruorum Dei, Venerabilibus fratribus, Henrico *Senonensi,* Samsoni *Remensi, Archiepiscopis, eorumque Suffraganeis, & Charissimo in Christo filio* Bernardo *Clareuallis Abbati, salutem & apostolicam benedictionem.*

TEstante Apostolo a: sicut vnus Dominus, ita vna fides esse dignoscitur: in qua tanquam in immobili fundamento præter quod nemo potest aliud ponere.

a *Ephe. 4. a.*

firmitas catholicæ Eccleſiæ inuiolata conſiſtit. Inde eſt A
quòd beatus Petrus Apoſtolorum princeps pro eximia
huius fidei confeſſione, à Domino ac Saluatore noſtro
b Matt.16.c audire meruit, *Tu es*, inquit, b *Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*: petram vtique firmita-
tem fidei, & catholicæ vnitatis ſoliditatem manifeſtè de-
ſignans. Hæc ſiquidem eſt inconſutilis tunica Redèm-
ptoris noſtri: ſuper quam milites ſortiti ſunt, ſed eam di-
uidere minimè potuerunt. Contra quam in initio fre-
muerunt gentes, & populi meditati ſunt inania. Aſtite-
c Pſ.2.a runt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum c.
Verum Apoſtoli duces Dominici gregis, & eorum ſuc-
ceſſores apoſtolici viri, ardore charitatis & zelo rectitu-
dinis ſuccenſi, fidem defendere, & eam in cordibus alio-
rum proprij ſanguinis effuſione plantare non dubita-
runt. Demum ceſſante perſecutorum rabie, imperauit
Dominus ventis, & facta eſt in Eccleſia tranquillitas
magna.

2. Sed quia hoſtis humani generis ſemper circuit quæ- B
rens quem deuoret, ad impugnandam ſynceritatem fi-
dei, fraudulentam hæreticorum fallaciam ſubinduxit.
Hæretici in ſynodis damnati Arrius, [illegible] Nestorius, Eutyches, Dioſcorus. Contra quos viri Eccleſiarum paſtores viriliter inſur-
gentes, eorum praua dogmata cum ipſorum auctoribus
condemnarunt. In magna namque Nicæna ſynodo Ar-
[illegible] hæreticus eſt damnatus. Conſtātinopolitana ſyno-
dus Manichæum hæreticum debita ſententia cōdemna-
uit. In Epheſina ſynodo Neſtorius condignam ſui erro-
ris damnationem excepit. Chalcedonenſis quoque ſy-
nodus Neſtorianam hæreſim, & Eutychianam cum Dio-
ſcoro, & eius complicibus iuſtiſſima ſententia confuta-
Martiani Imperatoris edicto Decreta in conciliis nō amplius in diſputationem trahenda. uit. Martianus præterea licet laicus, Chriſtianiſſimus ta-
men Imperator catholicæ fidei amore ſuccenſus, præde-
ceſſori noſtro ſanctiſſimo Papæ Ioanni ſcribens aduer-
ſus eos qui ſacra myſteria prophanare contendunt, in-
ter cætera ſic loquitur, dicens: *Nemo clericus, vel militaris, vel alterius cuiuſlibet conditionis de fide Chriſtiana publicè tractare conetur in poſterum. Nam iniuriam facit iudicio reuerendiſſimæ ſynodi: ſiquis ſemel iudicata, & rectè diſpoſita reuoluere, & iterum diſputare contendit: & in* C
contemptores huius legis tanquam in ſacrilegos pœna non deerit. Igitur ſi clericus erit qui publicè tractare de religione auſus fuerit, conſortio clericorum remouebitur.

3. Dolemus autem, quoniam, ſicut literarum veſtrarum
inſpectione, & miſſis à veſtra fraternitate nobis erro-
† v. Epiſt. 190 P. Abailardus ſuſcitator veterū hæreſium. rum capitulis † cognouimus, in nouiſſimis diebus, quā-
do inſtant tempora periculoſa; In Petri Abailardi perni-
cioſa doctrinâ & prædictorum hæreſes, & alia peruerſa
dogmata catholicæ fidei obuiantia pullulare cœperunt.
Verum in hoc maximè conſolamur, & omnipotenti Deo
gratias agimus, qui in partibus veſtris pro Patribus tales
filios ſuſcitauit, & tempore apoſtolatus noſtri in Eccle-
ſia ſua tam præclaros voluit eſſe paſtores, qui noui hæ-
retici calumniis ſtudeant obuiare, & immaculatam ſpō-
ſam vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Nos ita-
que qui in beati Petri cathedra, cui à Domino eſt di-
d Luca 22.d ctum d: *Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos*,
licet indigni reſidere conſpicimur: communicato fra-
trum noſtrorum Epiſcoporum & Cardinalium conſi- D
lio, deſtinata nobis à veſtra diſcretione capitula, & vni-
uerſa ipſius Petri peruerſa dogmata ſanctorum cano-
num auctoritate cum ſuo auctore damnauimus, eique
tanquam hæretico perpetuum ſilentium impoſuimus.
Vniuerſos quoque erroris ſui ſectatores & defenſores, à
fidelium conſortio ſequeſtrandos, excommunicationiſ-
que vinculo innodandos eſſe cenſemus. Datum Latera-
ni decimoſeptimo Kalendas Auguſti.

Ad Episcopum Conſtantienſem †.

† Rogerium Epiſ. Conſt. it. in Normania Galliæ Prouincia v. Baron. An. 1139. & 40.
Monet vt Arnaldum de Brixia peſtilentem hæreticum Italia & Gallia pulſum, & iam apud ipſum delitescentem expellat, aut potius ad cauenda maiora damna vinctum teneat.

Epistola CXCV.

5. SI ſciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret
a Matt. 24.d vtique & non fineret perfodi domum ſuam a. Scitis
quia fur de nocte irruperit domum, non veſtram ſed
Domini: vobis tamen commiſſam: Sed dubium eſſe non
poteſt, ſcire vos, quod apud vos fit, quandò id vſque ad
nos vtique tam remotos potuit peruenire. Nec mirum
ſi non horam præuidere, aut nocturnum furis ingreſſum
obſeruare quiuiſtis. Mirum autem ſi deprehenſum iam
non agnoſcitis, non tenetis, non prohibetis exportare Arnaldus de Brixia hæreticus, qualis.
ſpolia veſtra, imò precioſiſſimas Chriſti exuuias, animas
videlicet quas ſua imagine præſigniuit, ſuo cruore rede-
mit. Adhuc forſan hæretis, & miramini quemnam dice-
re velim. Arnaldum loquor de Brixia †, qui vtinam tam † Eundem venuſto carmine deſcribit Guntherus in Ligurino, de geſtis Frider. I. lib. 3. item Otto Friſing. lib. 2. de Fred. I. c. 20.
ſanæ eſſet doctrinæ, quam diſtrictæ eſt vitæ. Et ſi vultis
ſcire, homo eſt neque manducans neque bibens, ſolo
cum diabolo eſuriens & ſitiens ſanguinem animarum.
Vnus de numero illorum quos apoſtolica vigilantia
notat b; habentes formam pietatis, virtutem illius peni-
tus abnegantes. Et ipſe Dominus c: *Venient* (inquiens)
ad vos in veſtimentis ouium: intrinſecus autem ſunt lupi
rapaces. Is ergò vſque ad hanc ætatem vbicunque con- b 2. Timo. 3.a
uerſatus eſt, tam fœda poſt ſe, & tam ſæua reliquit veſti- B c Matth. 7.b
gia, vt vbi ſemel fixerit pedem, illuc vltra redire omnino
non audeat. Denique ipſam in qua natus eſt, valde atro- Proſcribitur Italia:
citer commouit terram, & conturbauit eam. Vnde &
accuſatus apud dominum Papam ſchiſmate peſſimo, na-
tali ſolo pulſus eſt: etiam & abiurare compulſus reuer-
ſionem, niſi ad ipſius apoſtolici permiſſionem. Pro ſimili
deinde cauſa & à regno Francorum exturbatus eſt ſchiſ-
maticus inſignis. Execratus quippe à Petro Apoſtolo, & Gallis.
adhæſerat Petro Abailardo. Cuius omnes errores ab Ec-
cleſia iam deprehenſos atque damnatos, cum illo etiam
& præ illo defendere acriter & pertinaciter conabatur.
Et in his omnibus non eſt auerſus furor eius, ſed ad- 2.
huc manus eius extenta. Nam etiam ita vagus & profu-
gus ſuper terram, quod iam non licet inter ſuos, non
ceſſat apud alienos tanquam leo rugiens circuiens &
quærens quem deuoret. Et nunc apud vos ſicut accepi-
mus, operatur iniquitatem, & deuorat plebem veſtram
ſicut eſcam panis. Cuius maledictione & amaritudine Elogia eius.
os plenum eſt, veloces pedes eius ad effundendum ſan-
guinem. Contritio & infœlicitas in viis eius: & viam pa- C
cis non cognouit. Inimicus crucis Chriſti, ſeminator
diſcordiæ, fabricator ſchiſmatum, turbator pacis, vnita-
tis diuiſor. Cuius dentes arma & ſagittæ, & lingua eius
gladius acutus. Molliti ſunt ſermones eius ſuper oleum:
& ipſi ſunt iacula. Vnde & ſolet ſibi allicere blandis ſer-
monibus, & ſimulatione virtutum, diuites & potentes:
iuxta illud d: *Sedet in inſidiis cum diuitibus in occultis, vt interficiat innocentem*. Demum cum fuerit de illorum d Pſ. 9.c
captata beneuolentia, & familiaritate ſecurus, videbitis † Arnaldus obtrectator & calumniator Cleri, & totius Ord. Eccleſ. Idem teſtatur Guntherus in Ligur. vbi ſup. v. Notas.
hominem apertè inſurgere in Clerum, fretum tyranni-
de militari, inſurgere in ipſos Epiſcopos, & in omnem
paſſim eccleſiaſticum ordinem deſæuire †. Hoc ſcientes,
neſcio an melius ſalubriuſue in tanto diſcrimine rerum
agere valeatis: quàm iuxta Apoſtoli e monitum, auferre e 2. Cor. 5.d
malum ex vobis: quamquam amicus ſponſi ligare po-
tius quam fugare curabit: ne iam diſcurrere, & eo noce-
re plus poſſit. Hoc enim & dominus Papa dum adhuc
eſſet apud nos: ob mala quæ de illo audiebat, fieri ſcri-
bendò mandauit: ſed non fuit qui faceret bonum. Deni- D
que ſi capi vulpes puſillas demolientes vineam ſcriptu- f Cant. 2.d
ra f ſalubriter monet: num multò magis lupus magnus
& ferus religandus eſt, ne Chriſti irrumpat ouilia, oues
mactet & perdat?

Ad Guidonem Legatum †.

† Is erat ex Comitibus Piſanis S. R. E. tit. SS. Coſmæ & Damiani Card. & in Gallia Legatus apoſtol. teſte Gaſp. Iungelino.
Cauendam ei familiaritatem Arnaldi de Brixia infamis hæretici, ne ſub vmbra auctoritatis eius ſecurius errorum ſuorum virus diſſeminet.

5. ARnoldus de Brixia, cuius conuerſatio mel, & do-
ctrina venenum: cui caput columbæ, cauda ſcor-
pionis eſt quem Brixia euomuit, Roma exhorruit, Fran-
cia repulit, Germania abominatur, Italia non vult reci-
pere: fertur eſſe vobiſcū. Videte, quæſo, ne veſtra aucto-
ritate plus noceat. Nam cum & artem habeat, & volūta-
tem nocendi, ſi acceſſerit fauor veſter, erit funiculus tri-
plex, qui difficilè rumpitur, ſupra modum (vt vereor) no-
citurus: Et vnum exiſtimo de duobus: (ſi tamen verum

est quòd vobiscum hominem habeatis) aut minus scilicet notum vobis esse illum, aut vos (qnod est credibilius) de eius correctione confidere. Et vtinam id non frustra. Quis det de lapide hoc suscitare filium Abrahæ? Quàm gratum munus susciperet mater Ecclesia de manibus vestris vas in honorem, qnod tandiu passa est in contumeliam? Licet tentare, sed vir prudens cautus erit non transgredi præfinitum numerum ab Apostolo qui ait a: *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit proprio iudicio condemnatus.* Alioquin familiarem habere, & frequenter admittere ad colloquendum, ne dicam ad conuiuandum, suspicio fauoris est, & inimici hominis fortis armatura. Securè annuntiabit & facile persuadebit quæ volet domesticus & contubernalis legati apostolicæ Sedis. Quis enim à latere domini Papæ mali quippiam suspicetur? Sed & si in manifesto peruersa loquitur, quis se facilè opponere audeat vestro collaterali?

a ad Tit. 4. c

Familiaritas & conuersatio hæreticorum cauenda.

2\. Deinde videtis qualia post se, vbicunque habitauit, reliquit vestigia? Non sine causa vigor apostolicus hominem Italia ortum transalpinare coëgit, repatriare non patitur. Quis vero extraneorum ad quos eiectus est, non eum omnimodis cuperet suis reddidisse? Et certè sic se habere ad omnes, vt omnibus odio habeatur, approbatio iudicij est quod portat: ne quis dicat subreptum fuisse domino Papæ. Quale est ergo summi Pontificis suggillare sententiam, & illam sententiam, cuius rectitudinem eius ipsius in quem data est, & si lingua dissimulat, vita clamat? Itaque fauere huic, domino Papæ contradicere est, etiam Domino Deo. Per quemcunque enim iusta sententia iustè detur, ab illo certum est processisse, qui loquitur in Propheta b: *Ego qui loquor iustitiam* Cófido autem de vestra prudentia & honestate, quia visis his literis de veritate certus, non abducemini amodò quippiam adsentire in hac re nisi quod vos deceat, & Ecclesiæ Dei expediat, pro qua legatione fungimini. Diligimus vos, & ad vestrum obsequium parati sumus.

b Esaia 63. a

Ad Patrum Bisuntinum † Decanum.

† alij legũt, Vesontinum.

Increpat eum Religiosis infestum, ob cuius iniurias Abbas Cariloci migrare coactus sit.

Epistola CXCVII.

PEregrinationem Abbatis Cariloci sic accipimus quasi iam mortuum eũ videamus. Vobis maximè (quod vehementer doleo) imputatur quicquid illi periculi imminet, quicquid laboris incumbit. Non hoc à vobis expectauimus, quia nec meruimus. Alium vos putauimus, & alium experimur. Testimonium perhibent vobis qui interfuerunt actioni, quod nec syncerè, nec secundum iustitiam in ea vos habuistis. Et credo ex parte. Nam & venerabilis Abbas Bellevallis non multum sibi complacet in vobis. Nolite, quæso, nolite persequi seruos Dei, quibus ab ipso dictum legitis a: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* Nolite radicitus euellere de cordibus nostris, si quid aliquando benè sensimus de vobis. Et hæc ita dicimus vobis, non quia vos non diligimus, sed vt de medio fiat, quo potest contingere, vt non diligamus. Dico autem tanquam amicus, non expedit vobis, neque Ecclesiæ vestræ, vt domino Papæ quod actum est, sicut actum est, innotescat.

a Zachar. 2. c

Ad Dominum Papam Innocentium.

Guidonem à vi & iniuriis oppressoris vindicari rogat. Nihil æque decere seu decorare summum Ecclesiæ Præsulem, ac zelum iustitiæ.

Epistola CXCVIII.

1\. IN causæ actione quæ per charissimum fratrem nostrum Guidonem Cariloci Abbatem vestro conspectui præsentatur, puto satis apparet, & lacessentis iniuria, & innocentia patientis, & incuria iudicis. Denique violentia calumniantis, & inopia iustitiæ compulsus est pauper confugere ad vestram præsentiam, non reputans laborem viæ, non expensas, non periculum temporis. Dedit manus morti, ne viuat in perturbatione, quietis amator. Clementer, quæso, respicite super egenum & pauperem: ne frustra vestris paternis auribus intimatos sit tantillarum vitium tantus labor & dolor. Olim per epistolas semel & secundo testificatus sum vobis de homine illo †, qui huic modò calumniatur, quòd sibi esset & præuaricator propositi, & monasterij dissipator. Nũc autem & flens dico inimicum crucis Christi, sanctorum qui in circuitu eius sunt, violentissimum oppressorem, & calumniatorem pauperum. Qui propria iam penè non habens quæ deuoret, in proxima passim more tyrannico debacchatur. Monachum habitu mentiens, rapit exhibet vnum de prædonibus, omninò immemor regularium obseruationum, legum canonumque contemptor. Frontosus ad verecundiam, insensatus ad metum, inflexibilis ad pietatem, ad iram præceps, audax ad facinus, pronus ad iniurias. Et miror quomodo vir religiosus Abbas Casæ Dei, in monacho suo tot & tanta vitia, aut ignorare possit, aut dissimulare.

† Petro Bisuntino de quo præced. epist.

Eius descriptio.

2\. Sed de hoc quid ad nos? Ipse viderit. Ipse suo Domino stat aut cadit. Nobis sufficit liberari de manibus eius. A vobis id omnimodis flagitamus: quod aliunde frustra tentatum est. Circumspeximus, & non erat auxiliator. Ventum est ad commune refugium: illo confugimus, vbi confidimus liberari. Tantum adsit pietas, nam facultas non deest. Et quidem ex priuilegio Sedis Apostolicæ constat summam rerum ad vestram potissimum respicere summam auctoritatem, & plenariam potestatem. Verum hoc inter cætera vestri singularis primatus insig[illegible] specialius illustriusque nobilitat vestrum, & inclytum reddit Apostolatum, si eripitis pauperem de manu fortiorum eius. Nulla meo iudicio in corona vestra pretiosior gemma zelo illo vestro, quo æmulari consueuistis oppressos, nec relinquitis virgam peccatorum super sortem iustorum. Nimirum propter illud quod sequitur a: *Vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas:* vel propter illud quod alibi dicitur b: *Quia dum superbit impius, incenditur pauper:* & vnde alter torquetur in corpore, inde alter grauius in anima perit. Est item monasterium de nostro ordine vicinum huic, quod malorum similiter hominum graui infestatione vexatur, & non est qui redimat, neque qui saluum faciat. Et pro hoc quoque, puer vester paterna vestra viscera lachrymosis precibus concutere non veretur. Qui illi sint homines, quæue occasio calumniandi, præsentium lator Abbas veraci, & viua voce referet vobis. Deus omnipotens vos nobis conseruet longis temporibus, ad nostram omnium protectionem, qui in habitu & proposito pœnitentiæ pauperem vitam ducimus: vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi.

Nihil magis decet & ornat pontificem, quam oppressis [illegible]ere.

a Psal. 124. d
b Psal. 9. d

Ad Eunoem.

Rogat sententiam pro religiosis iniquè oppressis latam confirmari, nec vlterius aures præberi calumniis.

Epistola CXCIX.

VSquequo & superbit impius, & incenditur pauper? Vsquequo à tanta impudentia, innocentia tãta vexatur, & hoc viuo Innocentio? Peccata sine dubio nostra hoc faciunt, quod Dominus meus tam serò aduertit mentientes sibi: tam lentè exaudit clamantes ad se in hac causa duntaxat. Nam aliàs quidem scimus familiare esse Domino meo, & citò intelligere, & facilè misereri. Propter eum qui elegit vos, & posuit vos refugium oppressorum, ponite iam tandem finem & malitiæ oppressoris, & laboribus afflictorum, quia satis vtraque res venit in lucem & manifestationem. Denique ad mandatum beneplaciti Domini mei causa discussa, & terminata est, superest vt ipsius auctoritate data sententia confirmetur. Ergò ne si venerit homo mendax aduersus tantorum virorum testimonium (Valentinum loquor, & Granopolitanum †) audietur? Iterum supplico, & ad pedes Domini mei, ea qua possum mente anxia descendo, ne ab homine iniquo & doloso religiosum monasterium destrui patiatur. Etenim non parcet nostro, qui suum penè destruxit. Vnde addo solita præsumptione: Si puero vestro crederetis, hominem hunc, qui beneficio pietatis vestræ abutitur, in claustrum suum remitteretis, & Domino Abbati Casæ Dei mandaretis, vt in monasterio quod ille inutiliter occupat, virum religiosum promo-

† Gratianopolitanum.

Cõsilium S. Bernardi.

promoueret, & regularem ordinaret conuentum. Hoc plane dignum Apoſtolatu veſtro, hoc beneplacitum Deo, hoc honor domino Abbati Caſæ Dei, ſuoque monaſterio. Sic etiam liberaretis animam prædicti hominis, & ipſum, cui incubat, monaſterium.

Ad Magiſtrum VLGERIVM Andegauenſem Epiſcopum.

† v. NOTAS. *Hortatur vt literam Abbatiſſæ Fontis Ebraldi † remittat, adeoque naturam inde ſcandalum de medio tollat. Sed de argumento Epiſtol. v.* NOTAS.

EPISTOLA CC.

1. LAchrymas magis quam literas dare libet. Sed quoniam ad neutrum inops eſt charitas, & has oportet dare, & illas non omittere. Has vobis; illas mihi, & puſillis multis mei ſimilibus qui ſcandalizantur. Dicitis forſitan ſcandalum non eſſe per vos. Nunquid propter vos eſſe negabitis? Facilè cætera portarem, tantum vos non eſſetis in cauſa. Nam in culpa dicere non audeo. Non eſt meum diſcutere hoc; eſt qui quærat & iudicet. Væ homini illi per quem ſcandalum venit. Iudicium profectò portabit quiſquis eſt, ille, vel illa. Cæterum ad vos mihi nunc ſermo. Suſtinete modicum quid inſipiétiæ meæ. Quia ſemel cœpi, loquar ad dominum meum. Faciam ſatis vel ex parte zelo & affectui qui loquitur. Non verebor ætatem, dignitate non terrebor, non cunctabor ad nomen grande magiſtri Vlgerij. Nam quo grandius nomen, eo grandius ſcandalum. Propterea meipſum tranſgrediar, & ero inſipiens. Seniorem increpabo, Epiſcopum arguam, Magiſtrum conabor docere, conſilium dare ſapienti. Nullum præſumptionis genus prætereat charitas & æmulatio, quam olim pro ſanctitate & gloria nominis veſtri conceperam. Cuius gloriæ diffuſum circunquaque ſpiritualem odorem, inuidia diaboli interpolatum eſſe vel modicè, mihi pro modico non eſt, ſed neque Eccleſiæ Dei, quæ vbique tam celebri gaudio in hoc meridiano lumine exultare ſolebat.

Correptio à charitate imperata non attendit perſonam.

2. Verum vos quantum propriam gloriam contemnatis, ſatis apparet. Laudabo, ſed ſi non vſque ad iniuriam Dei. Laudo & conſtantiam, qua nec ſummis poteſtatibus creditis de iure veſtro, quod putatis; ſed ſi non pertinacius, quam conſtantius id agi à vobis videretur. Quam glorioſius & certè ſanctius vobis illatam iniuriam fortiter ſuſtineretis, & famam veſtram ad gloriam Dei cuſtodiretis? quanquam neſcio quomodò vel conſcientiam veſtram eſſe in tuto confiditis ſub hoc ſcandalo. Nec enim excuſat vos, etiam ſi in quenquam alterum iure culpam refunditis. Eſto quod alius monerit ſcandalum, profectò compeſcere vos poteſtis. Nolle compeſcere, ſine culpa erit: aut verò compeſcere, ſine gloria erit? Malum ſi comprimas tuum, reputabitur tibi ad iuſtitiam; ſi alienum, ad gloriam. Quicunque auctor ſit ſcandali, à vobis omnibus exigitur tolli: & in eo loco excuſatum dicimus, ſi non poteſtis. An non denique miniſterium eſt Angelorum, tollere ſcandala de regno Dei a? Si dixeritis, quid ad nos? arguet vos illa ſententia b; *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam: & legem requirunt de ore eius, angelus enim Domini eſt.* Si ergo hoc ſcandalum cum poſſitis, non tollitis, planè non impletis miniſterium veſtrum. Quod quidem an nulla ſit culpa, vos iudicabitis. Ego verò nec hoc ſufficere dixerim, ſi non & honorificatis. Eſt quoque quod adhuc addam, niſi quia timidior ſum, fateor, quàm promiſi. Sed tutius adduco magiſtrum qui non vereatur Epiſcopus Epiſcopo nudam dicere veritatem. *Hoc ipſum*, inquit c, *delictum eſt in vobis quod cauſas habetis inter vos. Quare non magis fraudem patimini?* Oppoſuit ſpeculum, refulſit iuſtitiæ ſol, emicuit veritas, næuus apparuit. Quanti eſt igitur neſcio quæ illa poſſeſſiuncula maledicta, vt vlterius iam poſſit, aut obumbrare tam manifeſtam veritatem, aut impedire tam optatam correptionem? Inſpiret Deus vobis acquieſcere conſilio, vt non dicam noſtro, ſed omnium qui æmulantur vos Dei æmulatione, reuerende & omni gloria proſequende Pater.

Scandalum qui poteſt, tollere tenetur.

a *Matth.* 13. f
b *Mala.* 2. b
c 1. *Cor.* 6. b

Ad BALDVINVM Abbatem Reatini monaſterij †.

† In Italia prope Reatē.

Hortatur vt ſtrenuè incumbat officio ſuo, huc verò requirit verbum prædicationis, ſed magis exemplum operis, & præcipuè ſtudium orationis.

EPISTOLA CCI.

EPiſtola quam miſiſti, affectum tuum redolet: mouet meum, Et doleo quod prout moueor, non poſſum reſcribere. Nec tamen moror in excuſandis excuſationibus, ſciens quòd ſcienti me loquor. Noſti, inquam, ſub qua ſarcina gemo; & gemitus meus à te non eſt abſconditus. Tu verò pro ſchedulæ breuitate affectum non æſtimes, quem nulla ſui prolixitate explicare poſſet oratio. Et malitia quidem occupationum poteſt facere, vt paucis ſcribam, ſed non vt parum diligam. Actum ſanè excludat, vel impediat actus, ſed nunquid affectum? Sicut mater vnicum amat filium, ita te diligebam, hærentem lateri meo, placentem cordi meo. Diligam & abſentem, ne ſolatium meum ex te, & non te videar dilexiſſe. Eras per neceſſarius mihi. Atque hinc vel maximè claret, quã ſynceré te diligam. Hodie nempe non te caruiſſem, ſi quæſiſſem de te quæ mea ſunt. Nunc autem vides quod ſpretis vtilitatibus meis, tuis compendiis non inuidi, ponens te vtique ibi, vnde aliquandò tranſponaris ſuper omnia bona Domini tui. 1.

2. Tu autem cura inueniri fidelis ſeruus & prudens conſeruis tuis cœleſte triticum communicare, abſque inuidia, & abſque deſidia erogare, & noli fruſtra aſſumere excuſationem quaſi de tui nouitate, aut de imperitia, quod putas fortè, vel ſimulas. Nam nec ſterilis verecundia grata eſt, nec humilitas præter veritatem laudabilis. Officium ergò tuum attende. Pelle pudorem conſideratione officij, age vt magiſter. Nouus es, ſed debitor. Et ex tunc te noueris debitorem, ex quo te alligaſti. Nunquid nouitas excuſabit apud creditorem damna lucrorum? Nunquid prima tempora vacua præterire patitur fœnerator? Sed non ſum, inquies, ad iſta ſufficiens. Quaſi vero deuotio tua accepta non ſit ex eo quod habes, non ex eo quod non habes. De ſolo tibi credito talento reſpondere tibi para, ſecurus de reliquo. Si multum accepiſti, da multum. Quod ſi modicum eſt, & id tribue. Etenim qui in modico fidelis non eſt, nec in maximo. Totum da: quia totum repetendus es vſque ad nouiſſimum quadrantem: ſed ſanè quod habes, non quod non habes.

De ſuo quiſque talento reſpondere debet.

3. Memento etiam voci tuæ dare vocem virtutis. Quid illud, inquis? Vt opera tua verbis concinant, imò verba operibus, vt cures videlicet prius facere quam docere. Pulcherrimus ordo eſt, & ſaluberrimus, vt onus quod portandum imponis, tu portes prior: & ex te diſcas, qualiter oporteat aliis moderari. Alioquin ſubſannabit te Sapiens a, vtpote pigrum illum cui labor ſit manum porrigere ad os. Arguet te & Apoſtolus dicens b: *Tu qui alios doces, teipſum non doces.* Sed & notaberis vitio Phariſæorũ, qui alligant onera grauia & importabilia, & imponunt ea in humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere c. Sermo quidem viuus & efficax, exemplum eſt operis, facilè faciens ſuadibile quod dicitur, dum monſtrat factibile quod ſuadetur. Ergo in his duobus mandatis, Verbi ſcilicet atque Exempli, ſummam tui officij ad conſcientiæ ſecuritatem pendere intellige. Tu tamen ſi ſapis, iunges & tertium: ſtudium videlicet orationis, ad cõplementum vtique trinæ illius repetitionis in Euangelio d de paſcendis ouibus. In hoc noueris illius trinitatis ſacramentum in nullo fruſtrarum à te, ſi paſcas verbo, paſcas exemplo, paſcas & ſanctarum fructu orationum. Manent itaque tria hæc: Verbum, Exemplum, Oratio: maior autem his eſt oratio. Nam etſi (vt dictum eſt) vocis virtus ſit opus, & operi tamen, & voci gratiam efficaciamque promeretur oratio. Heu auellor, abripior, non licet vltra. Illud tamen breuiter admonitus ſis; vt quàm citius poteris, graui me cures ſoluere cura: & quid ſibi vult, quod inter alia queſtus es, vulnus à quo non ſperabas te pertuliſſe, non negligas manifeſtius aperire. Id enim anxiè me ſollicitat.

Et verbo & exemplo docendum.

a *Prou.* 26. b
b *Rom.* 2. e
v. NOTAS.
c *Matth.* 23. a
d *Ioan.* 21. d †

Tria doctori ſeu paſtori neceſſaria: Verbum, Exemplum, & Oratio, eaque potiſſimum.

Ad Clervm Senonenſem.

Electionem noui Præſulis non inconſultè & præcipitanter inſtituendam.

Epistola CCII.

† Henrico, ad quem eſt Epiſt. 42. & 181. obiit an. 1144.

DEſtituti benedicto paſtore veſtro †, opus, chariſſimi, vt de ſubſtituendo alio ſollicitè ſagatis. Sed ſanè id non præcipitanter agendum, non tumultuosè, aut inconſultè: neforte vacuetur, quod præter rationem & ordinem præſumitur: & vos intrare incipiatis circuitum quorundam, qui in circuitu veſtro ſunt. De vicinis, ſi placet, Eccleſiis ſumite experimentum; & illarum vexatio det intellectum auditui in cauſa præſenti. Grandis quippe res eſt in manibus, nobili Senonenſi Eccleſiæ inſtaurare paſtorem. Grandis prorſus, nec ſine grandi adorienda conſilio. Expectandum proinde Soffraganeorum conſilium Epiſcoporum, expectandus adſcriſos Religioſorum qui ſunt in Epiſcopatu, atque in commune tractandum commune negotium. Alioquin, dilectiſſimi, moleſtè, credite, intuebimur tribulationem Eccleſiæ veſtræ, moleſtè veſtram ipſorum confuſionem. Quod vtrumque continget facilè, ſi illud contingat effici, quod oporteat reuocari. Ergò indicatur ieiunium, conuocentur Epiſcopi, Religioſi adſciſcantur: nec ſua (quod abſit) ſolemnitate fraudetur tanti ſacerdotis ritè celebranda electio. Aderit (vt confidimus) Spiritus ſanctus votis veſtris, & honor erit vobis honorificantibus miniſterium veſtrum, dum pari voto & conſilio ſtudueritis quod gloria ſit Dei, & ſalus populi.

Electio Paſtoris quomodo inſtituenda.

B

Ad Atonem † Epiſcopum & Clerum Trecenſem.

Monet vt Ancellum Clericum Trecenſ ab armis & coniugio reuocent.

Epistola CCIII.

† Alij Hattonem. Sed noſtra Lectio frequens eſt apud Petr. Venerab. Abb. Clun. in Epiſt.

a Iac. 5. d

LEgimus a: *Si erraueris quis ex vobis à veritate, & conuerterit quis eum, ſcire debet, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum.* Errat Ancellus noſter, errat. Cui dubium? Si dimittimus eum ſic, non ſolus errabit. Quantos trahet poſt ſe ſuo exemplo illuſtriſſimus iuuenis? Nec modò ſequaces, ſed & omnes qui poterunt eum reuocare, nec reuocabunt, eodem errore iudicamus inuolui. Mundus ego ſum à ſanguine eius. Et ei prædixi per epiſtolam: & vobis nunc dico: quia rem illicitam præſumit. Nec clerici eſt pugnare armis militaribus, nec ſubdiaconi vxorem ducere. Annuntiate peccatori opus eius, ne ille in peccato ſuo moriatur, ſanguinem verò eius de manu veſtra requirat, qui ſuo eum redemit ſanguine pretioſo. En de cœlo clamat: Virgo Iſraël corruit, & non eſt qui ſubleuet eam b. Quouſque in luto aurum iacet: Tollite margaritam, tollite, leuate ſplendidiſſimam atque pretioſiſſimam gemmam de ſterquilinio. Leuate eam antequam porcorum, id eſt, ſpurcorum ſpirituum pedibus conculcetur, & iam non ſit vas in honorem, ſed in contumeliam.

C

Clerico pugnare non licet.

b Amos 5. a

Ad Abbatem ſancti Albani.

Suum erga eum affectum aperit, mutuum verò conſpectum, ſi præſens vita non permittat, futura reſeruari.

D

Epistola CCIV.

ET ſi facie ignotus es mihi, ſed non fama: nec paruum aut vile quid tui gratulor me tenere munere illius. Nam talis fateor per eam inſinuatus es meo pectori, vt licet in multis occupatum, ipſa tamen ſereniſſima recordatio tui, mi dilectiſſime frater, facilè me plerumque ex omnibus vindicet ſibi, ita vt in ea libenter immorer, & ſuauiter requieſcam. Cæterum quo memoriam plus accepto, eo auidius ſuſpiro præſentiam. Sed quando iſtud, aut ſi quando iſtud? Vtique & ſi non ante, profectò in ciuitate Dei noſtri, ſi tamen non habemus hîc manentem ciuitatem: ſed illam inquirimus. Ibi ibi videbimus nos, & gaudebit cor noſtrum. Interim verò delectabor & lætabor nihilominus in his quæ dicta ſunt mihi, ſperans & expectans quod reliquum eſt de viſione corporali in die Domini: vt gaudiũ meum plenum ſit. Adde obſecro ad ea bona quæ abs te & de te nobis aſſiduè ve-

A niunt, tuas tuorumque pro nobis orationes, pater chariſſime & deſiderantiſſime.

Ad Episcopvm Roſſenſem †.

Durius ſe literis eius ſed citra culpam, perſtringi.

† Mendosè habemus ſcriptum. Roſrenſem.

Epistola CCV.

DVrè ſcribitis non merenti. Quid peccaui? Si monui magiſtrum Robertum Pullum aliquantum tempus facere Pariſius, ob ſanam doctrinam quæ apud illum eſſe dignoſcitur, id putaui neceſſarium & adhuc puto. Si rogaui ſublimitatem veſtram, vt permitteretis, etiam nunc idipſum rogarem, niſi eam de priori prece indignatam ſenſiſſem. Si dixi hominem fultum gratiâ amicorum, quorũ in Curia non minima auctoritas eſt; id dixi, quod vobis formidaui, & adhuc formido. Nam quòd poſt appellationem factam extendiſtis manum (vt accepimus) ad res appellantis, nec laudaui, nec laudo. Veruntamen voluntati veſtræ in aliquo contradicere nec conſului ei, nec conſulo. De cætero veſtri ſumus, coronam veſtram

B ſuſcipere, & colere ſemper digna, & debita veneratione parati. Huius teſtimonio conſcientiæ audemus adhuc ad vos (prece dumtaxat atque conſilio) vt magiſter Robertus cum integritate gratiæ veſtræ per aliquantum tempus poſſit Pariſius demorari. Retribuat vobis Dominus in vitam æternam quòd viſcera noſtra refouiſtis: filios noſtros loquor, quos miſimus in Hyberniam †.

† v. Notas.

Ad Reginam Hieroſolymorum.

Commendat quendam conſanguineum ſuum, & paucis monet Reginam, ita viuere, vt regnet perpetuò.

Epistola CCVI.

AVdierunt homines quòd locum gratiæ habeam apud vos: & multi profecturi Hieroſolymam petunt ſe veſtræ excellentiæ per me commendari. Ex quibus eſt iſte iuuenis conſanguineus meus, iuuenis, vt audiuit, ſtrenuus in armis: ſuauis in moribus. Et gaudeo quòd ad tempus elegit militare Deo magis quàm ſeculo. Itaque facite morem veſtrum, & benè ſit huic propter me: ſicut cæteris omnibus propinquis meis fuit, qui per me vobis

C innoteſcere potuerunt. De cætero cauete, ne voluptas carnis & gloria temporalis impediant vobis iter regni cœleſtis. Nam quid prodeſt paucis diebus regnare ſuper terram, & regno cœlorum æterno priuari? Sed confido in Domino quòd melius faciatis: & ſi verum eſt teſtimonium, quod de vobis perhibet chariſſimus auunculus meus Andreas, cui multum credimus †: & hîc & in æternum Deo miſerante regnabitis. Peregrinis, egenis, & maximè incluſis curam impendite: quia talibus hoſtiis promeretur Deus. Scribite nobis frequentius: quia & vobis non oberit, & nobis proderit, ſi eſſe veſtrum, & bona ſtudia plenius certiuſque nouerimus.

Nil prodeſt regnare ſuper terram, & regno Cœlorum priuari.

† v. Notas.

Ad Rogerivm Regem Siciliæ.

Hortatur vt ſe pauperib. Religioſis benignum & beneficum exhibeat.

Epistola CCVII.

LOngè lateque ſatis dilatata eſt magnificentia veſtra ſuper terram †. Etenim gloria nominis veſtri quos fines non attigit? Sed audite conſilium diligentis vos. Studete, quod in vobis eſt, hanc ipſam gloriam referre ad il-

† v. Notas.

Gloria ſtabilis quæ ad Dei gloriam refertur.

D lum à quo eſt, ſi non vultis eã perdere, aut certè perdi ab ea. Hoc autẽ ſic fiet, ſi inter eos, quos regiæ magnificẽtiæ celebris opinio euocat de longinquo, diſcretionis oculũ aperitis, manumque extenditis non tam cupidis, quã egenis a. Et verè *beatus qui intelligit* non ſuper cupidum, *ſed ſuper egenum & pauperẽ*. Illum, inquam, pauperẽ qui inuitus petit, & verecũdè accipit, & accipiens glorificat Patrem ſuum qui in cœlis eſt. Cum autem Deo ſua gloria de veſtro munere ex ore egentiũ ita fideliter reſignabitur, vberiori procuľdubio riuo fluat vobis neceſſe eſt ille fons gloriæ, qui diligẽtes ſe diligit, & glorificat glorificãtes ſe: vt qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metat b. Pro huiuſmodi, obſecro, vos ponere oculos veſtros ſuper latorẽ præſentium: quem pro certo ad veſtram regiam præſentiam non cupiditas traxit, ſed coëgit neceſſitas. Neceſſitas dico non ſua, ſed ſuorum, multorum videlicet à quibus miſſus eſt, ſeruorum Dei fidelium. Audite patienter quid patiantur, Audite, & cõ-

a Pſal. 40. a

Pauperes quales præcipuè fouendi.

b 2. Cor 9.

A patimini: quia ſi compatimini & conregnabitis. Nec contemnendum Regi regnare cum talibus. Ipſorum eſt enim regnum cœlorum, qui contempſerunt vitam mundi. Facite vobis illos amicos de mammona iniquitatis: vt cum defeceritis à terreno regno veſtro, recipiant vos in ſuum regnum æternum c.

c Lucæ 16. b

Ad Evndem.

Deſideratus à Rege ſiſtit ſe præſentem non corpore ſed animo: non in ſe ſed in ſuis, quos vt viſcera ſua benignè ſuſcipi & foueri rogat.

Epistola CCVIII.

† v Notas

SI me quæritis, ecce ego, & pueri mei quos dedit mihi Deus †. Fertur namque mea humilitas inueniſſe gratiam apud regiam maieſtatem, ita vt quærar videre me. Et quis ego ſum, vt diſſimulem beneplacitum Regis? Accurro, & qui quærebar, ecce aſſum: non in præſentia corporis infirma, in qua deſpexit Dominum Herodes a, attamen in viſceribus meis. Nam quis me ſeparabit ab his? Sequar eos quocunque ierint: & ſi habitauerint in extremis maris, non erunt abſque me. Habes Rex lumen B oculorum meorum, habes cor meum, & animam meam. Quid ſi modicum noſtri abeſt? Corpuſculum loquor, vile iſtud mancipium quod etſi voluntas exponeret, ſed retineret neceſſitas. Non valet ſequi volantem animum, quoniam infirmum eſt, & ſolum penè illi ſupereſt ſepulchrum. Sed quæ cura? Anima mea in bonis demorabitur, cum ſemen meum hæreditabit terram. Semen meum, ſemen bonum. Germinabit, ſi tamen in terram bonam ceciderit. Lætabitur & delectabitur in craſſitudine anima mea, quippe (vt confido) dabitur illi de fructu manuum ſuarum. Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo, vt patienter feram ab his, vel corpore ſeparari. Non mireris Rex. Ante elegiſſem à corpore peregrinari, quàm iſtos emittere, ſi ſolus cauſæ deeſſet Deus. Suſcipe illos tanquam aduenas & peregrinos, veruntamen ciues ſanctorum, & domeſticos Dei. Parum dixi ciues, reges ſunt. Ipſorum eſt enim regnum cœlorum, iure & merito paupertatis. Non decet fruſtra è longinquo eſſe vocatos: & ſuis ſedibus exules, inutili peregrinatione vagari. Putas poterunt cantare canticum Domini in terra aliena? Sed C non rectè fortè dixerim, alienam, quæ ſemini bono ſpontaneum expandit ſinum, & pretioſum depoſitum iam læto in gremio piè fouere ſuſcepit. Cecidit vt video, cecidit granum bonum in terram bonam, & optimam, ſpero in Domino quod radicabit, germinabit, multiplicabitur, & referet fructum in patientia. Porrò hunc cum Rege partibor, & vnuſquiſque ſecundum ſuum laborem accipiet b.

a Lucæ 23. a

Vide amorē & tenerum Sancti viri erga ſuos affectum.

Bern. corpore debilis.

Religioſi Pauperes Reges ſunt.

b 1. Cor. 3. c

Ad Evndem.

Prædicat Regiam eius munificentiam in ſuſcipiendis & fouendis religioſis à ſe miſſis.

Epistola CCIX

HAbetis quod petiiſtis, feciſtis quod promiſiſtis. Quos in verbo veſtro expoſuimus, & miſimus peregrinari, regia ſunt liberalitate ſuſcepti. Occurriſtis eis cum panibus, eduxiſtis eos in refrigerium, conſtituiſtis D eos ſuper excelſam terram, vt comedant fructus agrorum, vt ſugant mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo: butyrum de armento, & lac de ouibus, & ficus cum medulla tritici, & ſanguinem vuæ bibant meraciſſimum. Et hæc quidem terrena ſunt, ſed cœleſtia mercantur. Sic itur ad aſtra. Talibus hoſtiis promeretur Deus. Iſtorum eſt enim regnum cœlorum, qui regi terræ, in terra viuentium reddere poterunt pro his terrenis vitam & gloriam ſempiternam. Miſimus vobis magiſtrum Brunonem, olim mihi per dies multos indiuiduum comitem, nunc autem patrem multarum quidem animarum lætantium in Chriſto, ſed egentium in ſeculo. Experiatur & ipſe munificam manum regis, vt augeatur numerus amicorum, qui ipſum recipiant in æterna tabernacula. Quod illi facitis, mihi facitis: quia quod illi deeſt, à me exigitur. At quia marſupium noſtrum minus ſufficiens eſt: ad veſtrum ſanè quod aliquanto groſſius eſſe liquet, pauperem Chriſti merito deſtinare curaui.

Ad Dominum Papam Innocentium.

Remenſem Præſulem Pontifici commendat.

Epistola CCX.

DOminum Sampſonem Remenſem gloriæ veſtræ commendamus: non tanquam de cæteris, ſed verè præ cæteris vnum. Idque tam ſecurè, quàm ſecuri ſumus de ſua erga vos fideli deuotione, ſyncera dilectione, voluntate ſubdita atque obedientiſſima. Honoretur, quoniam vas eſt in honorem. Sentiat, quòd in vobis eſt, non fruſtra ſe honorificare miniſterium ſuum: non fruſtra pollere his moribus quibus honoretur Deus, ornetur eccleſia, qui denique deceant Domini ſacerdotem.

Ad Evndem.

Cauſſam Cantuar. Archiep. nec non Londonenſis Epiſ. commendat.

Epistola CCXI.

DOminus Cantuarienſis vir bonus, & teſtimonium habens à bonis, iniuſtè in cauſam trahitur, & ab agendo violenter retrahitur. Parabat iter, nam in veſtra præſentia fuerat terminanda: & ecce intercipitur à turbine & tempeſtate bellorum. Sit excuſatus apud vos, cui moleſta eſt excuſandi neceſſitas: tum quia præſumit de iuſtitia, tum quia deſiderio deſiderabat videre faciē veſtram. Addit & hoc puer veſter, vt ſi qua alia petitio eſt venerabilis Sacerdotis, tantò citius admittatur, quantò dignior eſt qui petit. Audeo adhuc & quia ſemel cœpi, loquar ad dominum meum. Ille ille antiquus amicus: fidelis ſeruus: deuotus filius (Robertum loquor Londonenſem Epiſcopum) clamat ad vos, quòd occupator ille qui eum præuenit in ſedem, quam Deo auctore ipſe ſortitus eſt, ipſius Eccleſiæ vadia terraſque diſtraxerit, & diſtracta reſtituere nolit. Quod quàm ſit iniurioſum, & qualiter corrigendum, meæ humilitatis non eſt tantæ ſapientiæ prædictare.

Ad Evndem.

Cauſſam Salamanticenſis Epiſcopi paſtoris agit apud Pontif. inſignem eius humilitatem gratia & fauore dignam iudicans.

Epistola CCXII.

VIr illuſtris Salamanticenſis quondam Epiſcopus, rediens ab vrbe, non pigritauit diuertere ad puerum veſtrum, & auxilium ab homunculo flagitare non deſpexit. Quo audito, recordatus ſum prophetiæ dicentis a: *Montes & colles coram Deo humiliabuntur, & erunt praua directa, & aſpera in vias planas.* Sic vos ludere noſtis, alta comprimere, ſedare tumentia, & enormia redigere in menſuram: Veruntamen eum tragœdiæ ſuæ hiſtoriam in auribus meis homo ſeriatim expoſuiſſet, laudaui iudicem, iudicium approbaui, ſed dico vobis compaſſus ſum iudicato. Sic quippe totam ſuam lachrymoſam illam orationem concluſit: tanquam in calce ipſius diceret cum Propheta b: *Exaltatus autem humiliatus ſum & conturbatus:* & c, *quia eleuans alliſiſti me.* Cumque memorarer iuſtitiæ veſtræ, & virilis animi quem ſciebam, cœpi tamen ſimul cogitare diuitias miſerationum veſtrarum, quas in plurimis expertus ſum, & dixi: Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat Dominus, & relinquat poſt ſe benedictionem? Certè, inquam, in omnibus, & per omnia inſtructus eſt & æmulari, & ignoſcere, & debellare ſuperbos, & parcere nihilominus ſubiectis: niſi quòd magiſtrum ſequens, etiam conſueuit miſericordiam ſuperexaltare iudicio. Et acquieui ſolita illa mea præſumptione loqui ad Dominum meum, cum ſim puluis & cinis. Et miniſtrabat materiam ſpei, preci fiduciam, pietati rationem, quòd aduerterem hominem, non, vt adſolet, verſum in furorem, cum indignatione recedere, & repetere natale ſolum, moliri ſcandala, tentare ſeditiones: ſed dedit locum iræ, & induit ſpiritum manſuetudinis, & declinauit ad veſtros Cluniacenſes, & inclinauit ſe humilium genibus: humilium precibus communiuit, armis potentibus à Deo. His telis ſtatuit aduerſum vos dimicare, & rigoris murum oppoſitum ſibi talibus, vt iactat, pietatis machinis labefactare conabitur. Confidit autem quod reſpicietis in orationem humilium, nec ſpernetis precem co-

a Eſa. 40. a

b Pſ. 87. d

c Pſ. 101. b

Humilitas rei condemnati gratiam meretur Iudicis.

rum, & vincet pietas, quem tremunt potestates. Ego quoque secutus cum talibus tendo manus, flecto genua, supplico pro supplici: audacter pronuntians debere misero suam prodesse humilitatem, cui adeò insolentia sua nocuit: nec decere virtutem vinci à vitio in retributione.

Ad Evndem.

Expostulat cum Pontifice, quod reconciliatio Petri Pisani opera sua, & auctoritate ipsius Papæ facta irritetur.

Epistola CCXIII.

QVis mihi faciet iustitiam de vobis? Si haberem iudicem ad quem vos trahere possem, iam nunc ostenderem vobis (vt parturiens loquor) quid meremini. Extat quidem tribunal Christi, sed absit, vt ad illud appellem vos: qui illic si vobis necessarium, & mihi possibile esset, vellem magis totis viribus stare, & respondere pro vobis. Itaque recurro ad eum, cui in præsenti datum est iudicare de vniuersis, hoc est ad vos. Vos appello ad vos: vos iudicate inter me & vos. In quo, quæso, puer vester tam malè meruit de Vestra Paternitate, vt eum inurere & insignire placeret nota & nomine proditoris? Nunquid non me vestrum vicarium dignatio vestra constituit in reconciliatione Petri Pisani †, si fortè illum Deus per me reuocare à fæce schismatis dignaretur? Si negatis, probabo tot testibus, quot in curia tunc temporis fuerunt. Nunquid non denique post hæc iuxta verbum domini mei homo in suo ordine & honore receptus est? Quisnam ergo constantiæ vestræ suo consilio, vel magis suo dolo subripuit indulta repetere: & quæ processere de labiis vestris, facere irrita? Et hoc ego dixerim non vt apostolicum reprehendam rigorem, & zelum igne Dei succensum contra schismaticos, qui in spiritu vehementi conterat naues Tharsis, & instar Phinees confodiat fornicantes, iuxta illud a: *Nonne qui oderunt te domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* Sed vbi non est par culpa, par planè non debet procedere pœna: nec conuenit eadem inuolui sententia eum qui peccatum, cum his quos magis peccatum deseruit. Propter eum qui vt peccatoribus parceret, sibi ipsi non pepercit, auferte opprobrium meum, & restituendo quem statuistis, vestræ etiam tam sanæ & integræ opinioni consulite. Super hoc tam alia vice scripseram vobis, sed quia non est responsum mihi, puto non peruenit ad vos hoc ipsum, quod scripseram.

> † v. Notas Bern. Pontificis Vicarius in reconciliatione schismat.

> a Psal. 138. d Resipiscentes non pariter cum contumacibus plectendi.

Ad Evndem.

Episcopum Cameracensem & Abbatem Godescalcum commendat.

Epistola CCXIV.

SI cura, si memoria quantulacunque mei extat adhuc in corde Domini mei, & si qua portiuncula antiquæ gratiæ inuenitur etiam nunc in oculis eius à puero eius: liceat hanc experiri viro nobili & humili Nicolao Cameracensi Episcopo. Fateor me obnoxium illi, & omnium quæ pro eo facere valeo debitorem, non solum quia vbicunque potest, honorat nos & nostros, sed & propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam, quæ eum etiam apud vos commendabilem reddere possunt. Et (nisi fallor) qui eum tribulant, falsi sunt, & non est in ore eorum veritas. Denique vos probabitis, & non est mihi verbis laborandum super hoc. Est præterea cum eo vir religiosus & sanctus Godescalcus Abbas montis S. Martini, pro quo similiter si quid ad merita eius nostra interuentio addere potest, obnixè oro, vt in suis petitionibus exaudiatur. Arbitror enim nullam illum facere, quæ non digna sit exaudiri.

Ad Evndem.

Causam Altissiodor. Episc. & Decani ipsius Pontif. interpellat.

Epistola CCXV.

SCribo vobis frequentissimè vilis vermiculus: & in hanc impellor audaciam precibus amicorum. Fateor audax sum, sed non mendax. Non suspicetur Dominus meus in ore pueri sui inuentum iri mendacium in omnibus quæ ad ipsum scripserit. Volo amicis gerere morem, non tamen in meam mortem. Nec enim ignoro vbi legerim: *Os quod mentitur, occidit animam* a. Falsitatem proinde nego, importunitatem non excuso, ipsa inueniat veniam, cætera non timemus. Amicus est dominus Altissiodorensis Episcopus, & præcipuus. Quis nesciat? Habet quam communicet amico anxietatem, non falsitatem. Fidelem pro Decano ipsius afferimus excusationem, absolutionem exigimus. Filij sumus vnius patris (quod solita præsumptione loquor) qui estis vos. Confidimus, quia non repellet filios pater, sed voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & lætos faciet illos.

> Amicis oportet gerere morem, sed non in suam mortem.

> a Sapien. 1. a

Ad Evndem.

Comes Radulphus repudiata vxore sua aliam duxerat, quod etsi diuinis & Ecclesiasticis legibus repugnans, patronos tamen in Curia reperire queritur.

Epistola CCXVI.

SCriptum est a: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Surrexerunt viri audaces, qui non timuerunt coniunctos à Deo cōtra Deum disiungere. Neque id solum, insuper & addiderunt coniungere non cōiungendos, addētes præuaricationē. Laceratur sacra Ecclesiæ, scinduntur (proh dolor) vestes Christi, idque ad cumulum doloris, ab his à quibus resarciri debuerant. *Amici tui Deus, & proximi tui aduersum te appropinquauerunt, & steterunt* b: Nam qui mandatū tuū transgrediuntur, non sunt alieni, non sunt extranei à sanctuario tuo, sed eorum locum tenēt quibus dixisti c: *Si diligitis me, mandata mea seruate.* Comitē Radulphum † & vxorem eius Deus coniunxerat per ministros Ecclesiæ, & Ecclesia per Deū, qui dedit potestatem talem hominibus. Quomodo quos Ecclesia coniunxit, disiunxit camera? In quo facto illud solum conuenienter prouisum est, quod in tenebris facta sunt opera tenebrarū. Qui enim malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius à luce. Quid meruit comes Theobaldus †? Quid peccauit homo ille? Si peccatum est quod diligit iustitiā, & odit iniquitatē, nō potest excusari. Si peccatū est, quod reddidit Regi quæ regis sunt, & quæ sunt Dei Deo, non potest excusari. Si Archiepiscopū Bituricensem suscepit ad imperiū vestrū, hoc est maximum & primum peccatū. En sanguis iste de manu eius exquiritur. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahunt ei, quoniam sequitur bonitatem. Multi clamant ad vos in toto corde suo, vt iniuriam filij vestri, & oppressionem Ecclesiæ digna animaduersione vindicetis, & artifices huius sceleris, cum ipso eorum capite, cui quicquid libuit, licuit, apostolico vigore coërceatis, vt in verticem ipsius iniquitas eius descendat.

> a Matt. 19. a

> b Psal. 37. b

> c Ioan. 14. b

> † v. Notas.

> Theobal. Comes Campaniæ.

> † v. Notas.

Ad Evndem.

Theobaldum causa iustitiæ & fidelitatis erga sedem Apost. premi queritur, sed ad iniqua promissa compulsum ope Pontif. expediri rogat.

Epistola CCXVII.

TRibulatio & angustia inuenerunt nos. Commota est, & contremuit terra in mortibus hominum, in exilijs pauperum: diuitum quoque vinculis & carceribus. Ipsa religio venit in opprobrium & contemptum. Probro ducitur apud nos saltem mentionem facere pacis. Nusquam fides, nusquam innocentia tuta. Amator innocentiæ, & pietatis cultor comes Theobaldus penè traditus est in animam inimicorum eius. Impulsus est vt caderet, sed Dominus suscepit eum, & gaudet quod iustitia, & vestra obedientia in causa sit, Apostolo acquiescente, qui ait a: *Si quid autem patimini propter iustitiam, beati.* Et in Euangelio b: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.* Væ nobis, hæc omnia præsentire, sed minimè præcauere potuimus. Quid plura? Vt non penitus desolaretur terra, & omne regnū in seipsum diuisum concideret, compulsus est ille deuotissimus filius vester, & ecclesiasticæ libertatis defensor, sub iureiurando promittere, quatenus sententiam excōmunicationis à Legato vestro bonæ memoriæ magistro Ioone datam in terram & personam adulteri tyranni †, qui caput & auctor extitit horum omnium malorū & dolorū, atque in ipsam adulteram, faceret amoueri. Quod sane tamen præfatus Princeps fecit prece, & consilio nonnullorum fidelium sapientiumque virorum. Dicebant namque id à vobis facilè, & absque læsione Ecclesiæ impetrari: dum in manu vestra sit, eandem denuo sententiam quæ iustè data fuit, incontinenti statuere, & irretractabiliter

> a 1. Pet. 3. c

> b Matth. 5. a

> † Radulphi de quo præced. Epist.

confirmare: quatenus & ars arte deludatur, & pax proinde obtineatur: & qui gloriatur in malitia, & potens est in iniquitate, nihil inde lucretur. Multa habeo dicere vobis, sed non est opus de omnibus scribere, cum præsens sit qui omnia scit, & viua voce planius potest & plenius aperire.

Ad EVNDEM excusatoria, & nouissima.

Solitâ se apud Innocentium gratiâ excidisse animaduertens, caussas offensæ quas compererat, modestè diluit. Nempe executioni quo ad testamentum Iuonis se non esse conscium. deinde molestum quidem crebris scriptionibus fuisse, sed fiducia benignitatis eius, & caussa amicorum audaciam suggerente.

Mirandum sanè (quod etiam notat Baron. tom. 12. Anno 1143 n. 3.) Bernardum tot tantisque perfunctum laboribus, tot exhaustum itineribus, vt Pontificatum Innocentio stabiliret contra schismaticos, tam facilè excidisse gratia Pontificis. nec ergo (ait idem Card.) desinant homines non sperare in Principibus, in filiis hom. in quibus non est salus. Nempe sic ingenium est hominum: si quid male feceris, plumbeas iras gerunt: si quid autem benè, gratia leuior pluma est.

EPISTOLA CCXVIII.

Domino & Patri reuerendissimo INNOCENTIO *Bernardus nihilum id quod est.*

1. PVtabam me aliquandò aliquid vel modicum esse: sed nunc, vt sentio, prorsus ad nihilum redactus sum, dum nescioi. Nec enim me dixerim omninò nihilum tunc fuisse, cum oculi Domini mei super puerum suum essent, & aures eius ad preces meas: cum omne quod scriberem, obuiis manibus accepisset, & vultu hilari perlegisset, benignissimè atque plenissimè ad omnia postulata respondens. Modo autem me meritò non modicum dico, sed nihilum: quoniam ab heri & nudiustertius auertit faciem suam à me. Cur hoc? Quid peccaui? Multum fateor, si pecunia Cardinalis Iuonis bonæ memoriæ meo arbitrio distributa fuit, & non ad nutum ipsius, quod vtique ad aures Domini mei fuisse perlatum, mihi relatum est. Sed confido quia nunc huius rei veritatem cognoscetis, & veritas liberabit me. Non sum tam hebes, vt ignorem Ecclesiæ esse, quicquid ille rerum suarum non dederit.

2. Purgat se de executione Testam. Iuonis Card.

Sed iam audite simpliciter veritatem. Si inuentum fuerit in ore meo mendacium, ipsum os meum condemnabit me. Quandò homo exuit hominem, absens eram: imò & valde remotus. Audiui autem ab his qui affuerunt, quod ipse fecerit suum testamentum: & quod fecit, fecit & scribi: & de rebus suis quæ voluit, quibus voluit, ipse diuisit: quod residuum fuit, duobus Abbatibus assistentibus tunc sibi, & mihi pariter qui absens eram, diuidendum commisit: eo quod nobis nota essent loca pauperiora sanctorum. Portò Abbates illi domum venientes, & non inuenientes me (detinebar enim tunc temporis ex vestro mandato pacis quærendæ negotiis) nihilominus pecuniam sicut eis visum est, diuiserunt: me non solum non conniuente, sed & nesciente, quid fecerint. Cedat iam si placet manifestæ indignatio veritati: nec mihi deinceps frons rugetur, aut supercilium deponatur, sed solita redeat serenitas blando & benigno vultui, ac suo denuo sole læta facies induatur.

3. Excusat se de frequentia scriptionis.

Nam quod item comperi displicuisse me in multis scriptitationibus meis: hoc me iam metuere non oportebit: quoniam facilè emendabo. Scio scio, præsumpsi plusquam oportuit, parum attendens quis cui scriptitate præsumerem: sed ad id quidem audendum vestra me armarat benignitas, non negabitis. Vrgebat deinde charitas amicorum: etenim perpauca pro me scripsi: si benè memini. Sed ne quid nimis. Dabo si potero zelo meo de cætero temperamentum, scientiam, & ponam digitum meum super os meum. Tolerabilius enim offendam aliquos amicorum, quàm multis precibus defatigem christum Domini. Et nunc quoque non sum scribere ausus vobis de imminentibus Ecclesiæ periculis, & graui schismate quod timemus, ac plurimis quæ sustinemus incommodis. Scripsi autem sanctis Episcopis vestro lateri adhærentibus: ab ipsis audire poteritis, si scire placuerit, quæ scripserim ego.

Ad quatuor Episcopos Curiæ, ALBERICVM Hostiensem, STEPHANVM Prænestinum, IGMARVM † Tusculanum, & GERARDVM Cancellarium.

† vel Tmarus Arn. V[illegible] on. lib. 2. Ligni vit.

Periculum imminentis schismatis Gallicani insinuat: Hinc mala schismatis & temporis sui iniquitatem exponit Deque reconciliando Regi Galliæ, metu impendentium malorum agit.

EPISTOLA CXIX.

1. QVantum malum schisma in Ecclesia sit, & quàm sit detestandum, & omnimodis deuitandum, euidenter quondam ostendit famosa & horrenda mors virorum illorum, quos ob istiusmodi pestem terra deglutiens, viuos transmisit ad inferos †. Ostendit & illa persecutio Guibertina †, siue Burdini temeritas, quos nostra iam tempora experta sunt, inter Regnum & Sacerdotium diuidentes plagâ penè incurabili, & castigatione crudeli. Ostendit & illa quæ nuper adhuc post multam & multifariam Ecclesiæ vexationem & vastationem, tandem Deo miserante finem accepit rabies leonina †. Meritò proinde saluator in Euangelio: *Væ* (inquit) a *homini illi per quem scandalum venit*. Væ nobis qui viuimus, plangere quæ pertulimus, dolere quæ sentimus, timere quæ expectamus. Et quod peius est, ad tam malum habitum humanæ res deuenerunt, vt nec rei humiliari velint, nec iudices misereri. Dicimus iniquis b: *Nolite iniquè agere: & delinquentibus: Nolite exaltare cornu*, & non audiunt nos, quia domus exasperans est c. Supplicamus his, quorum est peccata arguere, peccantes seruare, ne calamum quassatum conterant, & linum fumigans nõ extinguant: & magis in spiritu vehementi conterunt naues Tharsis. Si denuntiamus filiis cum Apostolo d, vt obediant patribus per omnia, quasi aerem verberamus. Si patribus loquimur ne ad indignationem prouocent filios: in nos potius eorum indignationem prouocamus. Nec delinquentes satisfacere, nec rectores seu correctores cõdescendere vllatenus acquiescunt. Omnes suum stomachũ sequuntur: & totis viribus funem in diuersa trahentes, rumpunt. Heu necdum recenti Ecclesiæ plagæ † cicatrix occalluit: & rursum scindere parãt, rursus corpus Christi affigere cruci, rursus fodere latus innoxium: rursus vestimenta diuidere: atque ipsam, quod in ipsis est, tunicam inconsutilem (quamuis frustra) dirompere satagunt. Si qua in vobis sunt viscera pietatis, tantis vos opponite malis, ne in illa præcipuè terra scissura fiat, in qua solent (sicut optimè nostis) scissuræ aliæ resarciri. Nam si auctor scandali, ore singulariter iudicis tremendo addicitur maledicto, quibus putamus benedictionibus dignos huius nequitiæ fugatores & propugnatores?

† Core, Dathan & Abiron. Num. 16.

† v. NOTAS. Schismatis damna in Ecclesia.

† Schisma Petri Leonis.

a Luca 17 a. Iniquitas temporum.

b Psal. 74. a

c Ezech. 2. d

d Ephe. 6. a

† Inflicta per schisma Anacleti seu Petri Leonis.

2. De duobus non excusamus Regem. Nam & iurauit illicitè † & perseuerat iniustè. Verum id non voluntate, sed verecundia. Nam probro ducitur, sicut optimè nostis, apud Francigenas iuramentum soluere, quamlibet malè publicè iuratum sit, quamuis nemo sapiens dubitet illicita iuramenta non esse tenenda. Veruntamen ne in hoc quidem excusari posse fatemur. Neque enim excusare nos, sed veniam postulare suscepimus. Vos videte an excusare aliquatenus eum possit ira, ætas, majestas: Poterit sine dubio, si misericordiam iudicio superexaltandam decernatis, quatenus videlicet talis aliqua consideratio in Rege & puero habeatur, vt hac ei vice tali quidem tenore parcatur, quo tale aliquid de cætero non præsumat. Parcatur sane dixerim, si fieri possit, salua in omnibus Ecclesiæ libertate, simul & Archiepiscopo † debita veneratione seruata, quem manus apostolica consecrauit. Hoc ipse Rex humiliter petit: hoc nostra vniuersa citramontana tunnium iam afflicta Ecclesia suppliciter deprecatur. Alioquin damus manus morti, tabescentes & arescentes præ timore & expectatione, quæ superuenerunt vniuerso orbi. Siquidem deprecatio mea super hoc ab anno priore 1 & peccatis meis exigentibus deprecationem meam non exauditio, sed indignatio: indignationem autem desolatio penè vniuersæ terræ secuta est. Si quid zelo vrgente erupit quod non fuit, aut secus quam fuit dicendum, sit quæso apud vos quasi non dictum. Vbi verò dixi quod oportuit, & vbi oportuit dici, sit non frustra dictum.

† v. NOTAS. Francorum abusus in iuramentis.

Iuramenta rei illicitæ non sunt obligatoria. Iuram. enim nõ debet esse vinculũ iniquitatis. c. quanto, de iureiur.

† Petro Biturricensi Præsule.

Ad Lvdovicvm Regem Francorum.

Iniquam Regis postulationem in caussa Radulphi reiicit, monens eundem non premere innocentes, & irritare contra se Regem supremum. Pro hac & seqq. aliquot ad Ludou. Epistolis v. Notas.

Epistola CCXX.

1. Libenter quidem, sicut ipse fateri dignamini, etiam propria attestante conscientia, quæ ad honorem vestrum, & regni vestri vtilitatem spectant, pro nostro exiguo posse, & quærimus, & quæremus. Ceterum quod nostræ humilitati querimini super anathemate mox innouando in Comitem Radulphum: & vultis me dare operam omnimodis, vt non fiat, ob multa mala quæ secutura inde putatis, prorsus non video quomodo implere possim, & mandato obuiare apostolico. Quod etsi possem, non video, quod rationabiliter possem. Doleo quidem de malis, si inde proueniant: sed non ideò tamen debemus facere mala, vt veniant bona. B Satius tutiusque hoc totum profecto omnipotentis Dei iudicio & dispositioni relinquimus, qui potest facere, vt & bona quæ ipse vult fieri, fiant & maneant, & mala quæ mali moliuntur, non veniant, aut certè in eos ipsos potius, qui ea volunt & quærunt, veniant.

Cordatè Bern. respõdet Regi. Fiducia eius erga diuinã prouidẽtiam tum bona tũ mala gubernantem.

a. Valdè autem contristat me vnum quod in literis vestræ celsitudinis continetur, quod videlicet debeat obuiare res ista paci factæ inter vos & Comitem Theobaldum. An nescitis vos grauiter offendisse in eo quod Comes Theobaldus violentia guerræ vestræ contra Deum & iustitiam iurare compulsus est, non solum quia quæreret, sed etiam quia efficeret, vt prædictus comes Radulphus, & terra eius tam indebitè imò tam illicitè absolueretur? Quid iterum vultis peccatum peccato addere, & iram Dei super vos (quod absit) accumulare? Quid peccauit comes Theobaldus, vt iram vestram rursum incurrere mereatur, qui & absolutionem Comitis Radulphi licet iniustam (sicut scitis) tanto labore & difficultate obtinuit, & rediuiuam excommunicationem quamuis iustissimè redeuntem nec quæsiuit nec quærit, vtpote C quod timore vestro etiam abiurauit? Nolite quæso, nolite, Domine mi Rex, Regi vestro (imò omnium Conditori) tam euidenter in suo regno & in sua possessione audere resistere, & manum extendere tam frequenti & temerario ausu aduersum terribilem eum qui aufert spiritum principum, terribilem apud reges terræ. Acriter loquor, quia acriora vobis formido, quod non ita vehementer timerem, nisi vos vehementer diligerem.

O tales contingãt Regibus & Principibus consiliarij, confessarij.

Ad Evnoem.

Grauiter Ludouicum Regem arguit, quod prauis consiliis adhærescens, pacis consilia respuat, in alterum & suam ipsius perniciem præceps feratur, mala priora nouis cumulet. Se quidem hactenus Regij nominis studiosum, deinceps fore veritatis patronum, nec non malefactorum contestem fore.

Nota inuictum Bernardi Spiritum, qui non timebat Magnatibus annuntiare scelera eorum. Nempe intrepidum faciebat caussa Dei & Ecclesiæ alterum quasi Ieremiam dixeris, illo Dei voce animatum: Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum, vt adamantem, & vt silicem dedi faciem tuam, ne timeas eos, neque metuas a facie eorum: *Ierem. 3. O si Bernardos haberent hæc tempora, forte & Ludouicos Iustiores haberent Regna.*

Epistola CCXXI.

1. Scit Deus quantum vos ex quo noui, dilexi, & vestrum honorem volui: scitis vos quanto labore, quantaque solicitudine, toto anno præterito quærendæ paci vestræ intendi, vnà cum aliis fidelibus vestris. Timeo autem ne sine causa laborauerimus in vobis. Vos namque (vt manifestum est) à bono & sano consilio quod acceperatis, nimium citò nimiumque leuiter resilitis: & ad mala priora quæ dudum non immeritò perpetrasse vos plangebatis, adhuc recentibus illis plagis, rursum vt audio, nescio quo diabolico consilio, festinatis. A quo enim nisi à diabolo procedere hoc consilium dixerim, per quod fit vt incendiis incendia, homicidiis homicidia addantur: clamor denuò pauperum, & gemitus compeditorum, & sanguis interfectorum auribus personent Patris orphanorum, & Iudicis viduarum? Plane his hostiis hostis ille antiquus nostri generis oblectatur: quoniam ipse homicida est ab initio [a]. Et nolite frustra occasionem sumere de Comite Theobaldo ad excusandas excusationes in peccatis: cum vir ille paratum se dicat, & hoc omnimodis deprecetur, venire ad conuentiones quæ inter vos cucurrerunt, quando facta est pax, & secundum iudicium diligentium nomen vestrum (eorum scilicet qui mediatores inter vos extiterunt) per omnia satisfacere velit: vt si præuaricationis fortè ab ipsis argui poterit, quod non existimat continuo ad honorem vestrum corrigere non cunctetur.

a Ioan. 8 f

a. Verum vos nec verba pacis recipitis: nec pacta vestra tenetis, nec sanis consiliis acquiescitis: sed nescio quo Dei iudicio, omnia vobis ita vertitis in peruersum, vt B probra honorem, honorem probra ducatis, tuta timeatis, timenda contemnatis: & quod olim sancto & glorioso regi Dauid Ioab legitur exprobrasse [b], diligitis eos qui vos oderunt, & odio habetis qui vos diligere volunt. Neque enim qui vos instigant priorem iterare malitiam aduersus non merentem, quærunt in hoc honorem vestrum, sed suum commodum: imò nec suum commodum, sed diaboli voluntatem: vt Regis (quod absit) potentiam concepti furoris habeant effectricem, quem suis se posse adimplere viribus non confidunt: inimici coronæ vestræ, regni manifestissimi turbatores.

b 2 Reg. 19 a

En quid mali consiliarij apud Reges & Principes moliantur.

3. At quicquid vobis de regno vestro, de anima & corona vestra facere placeat, nos Ecclesiæ filij, matris iniurias, contemptum & conculcationem omninò dissimulare non possumus: quæ illi præter illa quæ iocam iam præcessisse miserabiliter plangimus, iterum de nouo partim inferri, partim imminere sentimus. Profectò stabimus & pugnabimus vsque ad mortem si ita oportuerit, pro matre nostra, armis quibus licet, non scutis & C gladiis, sed precibus fletibusque ad Deum. Et ego quidem qui me memini præter quotidianas preces, quas pro pace & salute vestra atque regno coram Domino supplex ipso teste fundebam, etiam apud Sedem Apostolicam literis & nuntiis causam vestram egisse: fateor vsque penè ad propriæ conscientiæ læsionem, & ipsius summi Pontificis iustam (quod diffiteri non debeo) contra me indignationem: ego, inquam, assiduis vestris, quæ innouare quotidie non cessatis, excessibus prouocatus, dico vobis, incipio pœnitere super insipientia mea priori: qua, plus iusto, vestræ adolescentiæ hucusque faui: & de cætero pro mea exiguitate non deero veritati.

En inuictum Bern. pro iustitia & veritate animũ.

4. Non tacebo quod cum excommunicatis iteratò fœdus & societatem inire satagitis: quod in necem hominum, combustionem domorum, destructionem Ecclesiarum, dispersionem pauperum, raptoribus & prædonibus (sicut dicitur) adhæretis: iuxta illud prophetæ [c]: *Si* D *videbas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Quasi non satis per vos mala facere valeatis. Non silebo quod illicitum illud maledictumque iuramentum inconsultissimè vsurpatum à vobis contra Bituricensem Ecclesiam († pro quo, heu, tot & tanta mala iam nunc meritò prouenerunt) non ita tandem corrigitis, vt Christi ouibus apud Cathalaunum pastorem præfici non sinatis: insuper & Fratri vestro, eiusque militibus sagittariis balistariisque domos episcopales contra ius & fas inhabitandas, & res Ecclesiæ in huiusmodi nefarios vsus profligandas audacter nimium exponitis. Dico vobis non erit diu inultum, si hæc ita facere pergitis. Et ideo, Domine mi rex, amicabiliter moneo vos, & fideliter consulo vobis, vt citius ab hac malitia desistatis: si fortè iam ferire parantis manum Niniuitæ Regis exemplo, pœnitentia & humilitate præuenire possitis. Durè loquor, quia duriora vobis formido: sed mementote è sapiente dictum [d], *meliora esse verbera amici, quàm fraudulenta oscula inimici.*

Malefacta Regis Ludouici commemorat.

c Ps 49 c

† v. Notas. Epist. præced.

Ecce alter nouæ legis ferè vitæ, siue Elias, non parcẽs Regi per deuia gradienti. Aut si mauis alter Ioãnes audacter Herodem arguens.

d Prou. 27 a

Ad IOSLENVM Suessionensem Episcopum, & SVGGERIVM Abbatem sancti Dionysij.

Queritur apud eos vti Regis consiliarios de iniquis eius molitionibus, quas vanis quibusdam prætextibus, & meris suspicionibus fulcire nititur initæ cum Theobaldo comite pacis & pacti immemor, miratur si hæc ipsorum consilio gerantur.

EPISTOLA CCXXII.

1\. SCripseram Regi arguens eum super malis quæ fiunt in regno eius, ipsius (sicut dicitur) assensu. Et quod rescripsit, dignum duxi vobis, qui de consilio eius estis, insinuandum. Miror enim si ita credit, vt loquitur: & si nõ credit, quomodo conscio mihi vtique omnium (sicut scitis) quæ ad pacem reformandam facta fuerunt, ista persuadere conatur. Ait enim, sicut potestis videre in literis eius (cum male seruata ex parte Comitis pacta conaretur ostendere.) Adhuc suspensi manent Episcopi nostri: adhuc terra nostra interdicta est. Quasi verò cuiusquam ecclesiastici absolutio interdicti ad Comitem Theobaldum pertineat: aut hoc ipse aliquo modo pepigerit se facturum. Illusus est (ait) Comes Radulphus: & iterum religatus est. Et hoc quid ad Comitem Theobaldum? Nonne quicquid de hac re promisit, fideliter elaborauit, & efficaciter adimpleuit? Ille verò deprehensus est in astutia sua, & cecidit in foueam quam fecit. En est hoc totum cur irrita faceret Rex pacta sua quæ distinxerunt labia vestra? An propter hoc decuit incandescere iram Regis contra Deum & Ecclesiam eius: contra seipsum & regnum suum? Ita-ne propter hoc debuit obliuisci honoris sui, vt ad debellandum hominem suum, quem non dico diffidauerat†, sed nec submonuerat, vel posuerat ad rationem, mitteret fratrem suum, idque per Cathalaunum, de qua potissimum ciuitate scitis quid Rex cum Comite Theobaldo pepigerit?

† v. NOTAS.

2\. Sed Rex adhuc aliud addit, quòd matrimoniis sibi moliatur coniungere, contra eius fidelitatem, Comitem Flandrensem & Suessionensem. Et de fidelitate quidem suspicio est, non certitudo: Porrò inanes suspiciones certis pactionibus præiudicare, quale sit, vos videritis. Quanquam id omninò credendum non fuerit de tali viro. Nunquid enim hostes sunt Regis, quibus alligatur Comes, & non magis homines eius, & eius amici? Nonne consanguineus Regis, & sicut fatetur, baculus regni Comes Flandrensis est? Quid ergò contra Regis fidelitatem facit eius homo, & fidelis ipsius, si aliis eius amicis, horum matrimoniis copulatur? Nonne si quis simplici oculorem, vt est, consideraret, magna potius pax regni, magnumque robur, & magna posset putari securitas?

A pactis & conuentionibus non resiliendum ob inanes præsumptiones.

Comes Flandriæ baculus regni Gallicani.

3\. Illud autem miror, quomodo Rex dicere non timuerit, cognoscere se, quia nouerim ego Comitem Theobaldum in partem suam contra Regem Comitem Radulphum trahere attentasse. Nam & viua voce nuntio nostro plus dixi, quàm scripserit, quod mandauerim sæpius dicto Radulpho maximam partem peccatorum eius me suscipere, si vellet Comiti Theobaldo adhærere. Si natus est homo ille per quem ista mandauerim, veniat & arguat me palam. Si scripsi literas, proferantur in medium. Viderit ipse cui crediderit: certus ego sum, quia nunquam nouerim quod imponit. Idem arbitror & de Comite Theobaldo: quia & ipse omnimodis diffitetur. Videat proinde Deus & iudicet, quod nunc de suspicione Comes Theobaldus arguitur ab eo, qui manifestè contra pactiones suas ipsum sibi attrahit comitem Radulphum, contra Dei præcepta, contra sententiam summi Pontificis: adultero & excommunicato communicans.

Purgat se à calumnia Regis.

4\. Ait quoque Rex: Pene habuimus duos grauissimos oppugnatores. Et Propheta subsannans respondet: *Ibi trepidauerunt timore: vbi non erat timor.* Ecce, inquit, oppugnamur, qui non oppugnauimus: persecutionem patimur, qui non persecuti sumus. Quis oppugnat obsecro: quis oppugnat: quiue persequitur? Nonne Comes obsecrat & humiliatur; honoratè paratus vt Regem, seruire & obsequi tanquam domino suo, obnixe pro pace supplicans, & bonam Regis, quod in se est, sibi conciliare satagens voluntatem? Esto quod non sit ita, sed magis Comes Regi mala omnia moliatur; nonne ad id quod statutum fuisse scitis, fuerat recurrendum? Sic enim inter se pepigerunt, vt si qua de conuentionibus illis controuersia aut dissensio nasceretur, nihil mali sibi inuicem facerent aut quærerent: donec coram nobis tribus pariter, & Domino Altissiodorensi ventilata res esset atque discussa, qui & tunc mediatores fuimus: & si quid emergeret controuersiæ, debuimus esse reconciliatores. At id modo omnimodis Comes flagitat: sed Rex abnuit.

Ps. 13 b

5\. Denique esto quòd omnino malè meruit Comes: sed Ecclesia Dei quid meruit? Quid, inquam, meruit, non iam sola Bituricensis Ecclesia, sed & Cathalaunensis, etiam & Remensis, etiam & Parisiensis? Habeat Rex aduersus Comitem ius: sed de quo iure, obsecro, de quo iure præsumit, vt Ecclesiarum possessiones & terras deuastet, vt Christi ouibus pastores præfici non permittat, vt his quidem electorum promotionem prohibeat: aliis verò (quod hactenus inauditum est) dilationem electionis indicat: donec vniuersa consumpserit, donec diripuerit pauperum facultates, donec penitus desoletur terra? An vos ei consulitis talia? Mirum valdè, si contra vestrũ consilium fiunt hæc: mirum magis & malum, si vestro consilio fiunt. Etenim consulere talia, manifestè schisma fabricare est, Deo resistere, Ecclesiam ancillare, & nouam in seruitutem ecclesiasticam redigere libertatẽ. Si quis Dei fidelis, si quis Ecclesiæ filius est, profectò stabit & opponet se, quoad poterit, murũ pro domo Dei. Nam & vos ipsi, si pacem desideratis Ecclesiæ, sicut oportet filius pacis; quomodò non dicam tractatis ea, sed vel interestis consiliis tam malignis? Quicquid enim mali fecerit? merito non regi iuueni, sed consiliariis senibus imputatur.

Indignum suas iniurias cum damno Ecclesię persequi.

Regum malè gesta consiliariis imputantur.

Ad IOSLENVM Episcopum Suessionensem.

Respondet Episcopo, depellens a se notam spiritus blasphemiæ sibi iniustam ab Episc. cuius literis præfixa talis erat salutatio. Salutem in Domino, & non spiritum blasphemiæ. *Requirit nihilominus in eo maiorem Zelum ad vindicandas Christi & Ecclesiæ iniurias.* V. vit. S. Bern. l. 4. c. 6.

EPISTOLA CCXXIII.

1\. MInimè quidem ego spiritum blasphemiæ habere me arbitror † sed nec cuiquam maledixisse aut maledicere velle me scio, principi præsertim populi mei. Ceterũ quicquid illud sit, quo se læsam vestra dignitas iudicat, peto veniam. Scio enim qui dixit a: *Blasphemamur, & obsecramus*. Dico ergo cum beato Iob b: *Quæ locutus sum, vtinã non dixissem: & vltra non addã.* Iam Domino Abbati sancti Dionysij pro communi querimonia scribens, vtrique vestrum responderam, & putaueram me fecisse satis. Et quoniam, vt video, nondum quieuit indignatio vestra: quæ forsitan aduersus Ecclesiæ conculcatores iustius incanduisset: etiam vobis dico, schismaticos vos, aut fomitem esse scandali, nec dixi, nec scripsi, nec credidi, & dico securus: nec vereor quod me mea pagina arguat mẽdacij. Scrutamini eã si placet: & si ita inueneritis, reũ me fatebor grandis sacrilegij, & reuera sicut notatis, spiritu blasphemiæ agitatũ illa scripsisse.

† v. NOTAS.

a 1. Cor. 4. c
b Iob. 39. d

2\. Ne tamen humilis satisfactio spiritum videatur excludere libertatis, dolui fateor, & doleo, quod nondum ea vos libertate qua deceret, comperimus Christi vlcisci iniurias, Ecclesiæ defendere libertatem. Dolor iste cõpulit me scribere dura, non tamen illa quę impingitis. Putaueram siquidem, & adhuc putarem, nisi timerem vobis in hoc esse molestus, nequaquam sufficere quod schismatis non estis auctores, nisi & eos qui sunt, cuiuscumque dignitatis sint, tota libertate pro viribus coërceatis, & eorum consilium atque consortium execretis. Putarem, inquam, gloriam vobis esse, si dicere possetis & vos c: *Odiui ecclesiam malignantium: & cum impiis non sedebo.* Nunquid solum decebat zelus ille Prophetã, & non hodie quoq; à Domini sacerdote requiritur, de quo dicebat: *Nonne qui oderunt te Domine oderam. & super inimicos tuos tabescebam?* Optarem sanè (& salua vestra serenitate id quoque eloquar) hunc zelum vos exercuisse in puerũ Regẽ, qui non tam pueriliter quàm crudeliter sine causa irrita fecit & vestra sanè consilia, & sua pacta: sine causa regnum suum conturbat: bella vbique excitis terrisque suscitat: Ecclesias vastat, sacra temerat, exaltat ini-

Non sufficit, mala non facere, nisi cupientis impedire.

Qui non prohibet peccare, cum possit, iubet: nec caret scrupulo Societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. can. 8. qui potest. 23. q. 3. & alibi.

c Ps. 25. d
d Ps. 138. d

Vide quem Zelum in Prælatis Eccl. requirat.

quos, bonos persequitur: perimit innocentes. Hæc, inquam, vellem vos dolere, his contradicere & resistere, quod in vobis est. Sed meum non est magistrum docere Ioslenum, minus autem reprehendere Episcopum, qui magis me & alios peccantes redarguere, & errantes corrigere debet. En quantum vos timeo. Clausam haberis epistolam, qui de priore aperta malè suspicatus estis. Nam ego quidem nihil in hoc aliud cogitaui: nisi quod ad diuersos scribentem, necesse est iuxta consuetudinem, epistolam cera non claudere. Iam & pro hoc quoque veniam peto.

† v Notas.

Ad Stephanum Prænestinum Episcopum †.

Malè facta Ludouici Regis & iniurias in Ecclesiam, Episcopos, aliosque exponit.

Epistola CCXXIII.

1. a Hier. 18 d

Loquitur Hieremias ad Deum pro aduersariis suis ita dicens a: *Recordare Domine, quod steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis.* Et infert: *Propterea*, inquit, *da filios eorum in famem: & deduc eos in manus gladij.* Et adhuc B alia in hunc modum æquè grauia imprecatur illis. Quod propterea nunc apud vestram reuerentiam memorandum putaui, quoniam simile mihi aliquid cum Propheta video accidisse. Vos enim scitis quomodò ego quoq; pro Rege steterim in conspectu Domini mei, corpore quidem absens, sed præsens spiritu, vt loquerer pro eo bonum. Bona siquidem pollicebatur. Nunc autem ipso reddente pro bono malum, cogor contraria scribere. Pudet erroris, & falsæ spei quam de eo conceperam: & gratias ago quod pro eo simpliciter supplicans non fuerim exauditus. Putabam me deferre Regi pacifico, & ecce inueniot grauissimo hosti Ecclesiæ assentasse. Conculcantur apud nos sancta †, Ecclesia turpiter ancillatur. Nam & electiones Episcoporum prohibentur fieri: & sicubi id præsumptum à clericis fuerit, electus episcopari non finitur. Denique seder in tristitia Ecclesia Parisiensis, proprio destituta pastore, & nemo est, qui de substituendo alio mutire audeat.

† v. Notas. Ludouici Regis maleficia. Ecclesias defraudat Præsulibus.

2. Non sufficit spoliari bonis præsentibus domos episcopales: etiam in terras, & in homines manus sacrilega circunquaque desæuit: totius insuper anni ex eis sibi reditus vendicando. Vestra Cathalaunensis fecit quidem electioné, sed qui electus est, ecce iam diebus multis debito honore frustratur, & scitis, quàm non absque graui gregis Dominici detrimento. Commisit Rex germano suo Roberto vices Episcopi, & ille in cunctis terris rebusque Ecclesiæ potestatiue versans, & pro vice sua vbique haud segniter agens, infert cœlis quotidianas hostias, nó planè pacificas, clamores pauperum, lachrymas viduarum, planctus orphanorum, gemitus compeditorum, & sanguinem interfectorum. Verum angustus est malitiæ eius ille episcopatus. Remensem inuadit, atque in terra sanctorum iniqua gerit, non clericis, non monachis, non sanctimonialibus parcens. Denique sanctæ Mariæ, sancti Remigij, sancti Nicasij, sancti Theodorici terras fructiferas, & villas populosas, ita in ore gladij deuastauit, vt penè in solitudinem redegerit vniuersas. Frequens in omnium auribus vox b: *Hereditate possideamus sanctuarium Dei.* Sic Rex emendat, quod in Ecclesiam Bituricensem Herodiano iuramento commisit

Fratri suo committit vices Episcopi.

b Psal. 82. b

3. Præterea Rex nobis quidem non parum laborantibus, pacem cum comite Theobaldo fecerat, firmæ vt putauimus amicitiæ fœdus inierat, & ecce occasiones quærit quomodo recedat ab amico. Atque hoc grande crimen quod nopingitur Comiti, quia cum Baronibus Regis, de liberis suis contrahit matrimonia. Suspecta est illi dilatatio charitatis, nec se putat Regem, si se amauerint principes. Coniiciat prudentia vestra, quid animi erga subditos gerat, qui de odio atque discordia si fuerit inter suos, se æstimat fortiorem. Videat & perpendat si est hic homo à Deo, qui in suorum magis mutua simultate, quàm charitate confidit, cum charitas sit Deus c. Quod minimè faceret si sapientiam illius haberet qui ait d. *Fortis est vt mors dilectio, dura sicut infernus æmu-* A *latio.* Propterea ergò pacis conuentiones & constitutiones manifestè transgreditur, nec tenet pacta sua, quæ distinxerunt labia sua.

Fœdera rumpit.

c 1. Ioan. 4 c

d Cant. 8 b

4. Denique reuocauit in domum suam, & ad consilium suum virum adulterum & excommunicatum, quem ex constituto eiecerat; & pro exercenda maiori malitia, aliis multis nequam æquè excommunicatis, periuris, incendiariis, homicidis, Rex & aduocatus Ecclesiæ aduersus Ecclesiæ (quod non est dubium) amatorem & defensorem demio sociatur, iuxta illud Prophetæ e: *Si videbas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.*

Adulteris & excommunicatis iungitur.

e Ps. 49. e

5. Ad hæc cogit suo more Episcopos ad maledicendum benedicendis, & iterum benedicendum maledicendis: & quoniam non obtemperatur pro suo libitu sibi, circuit mare & aridam vt inueniat iuratores, quorum periuriis quos fortassis Deus coniungit, per homines separentur. Qua fronte, obsecro, tantoperè aliis præscribere de consanguinitate laborat, homo cum sua (quod palam B est) tertio consanguinitatis gradu fermè permanens cósobrina? Et quidem inter filium Comitis Theobaldi, & Comitis Flandrensis filiam: & item inter Comitem Suessionensem, & filiam Comitis Theobaldi, si consanguinitas sit, nescio (scienter enim illicita matrimonia, nec laudaui vnquam, nec laudo) sed sciatis vos, & sciat Dominus meus, prohibere horum nuptias, si quo modo coniungi fas fuerit, exarmare Ecclesiam est, & multam illi subtrahere fortitudinem. Nec aliam puto aduersantium ipsis nuptiis intentionem, nisi vt in terris præfatorum Principum non possint habere refugium quicunque audebút contradicere schismati quod minantur. Hucusque zelus meus. Non possum enim ego emendare quod potui redarguere: potui & commonere eum qui possit. Zelus Domini mei faciet hoc. Ipsum duxi necessarium in magno Ecclesiæ labore atque periculo compellandú, & per nullum dignius, quàm per vos, qui eius lateri & spiritui adhæretis. Apud quem quæso, habete me excusatum, quod Rege mutato mutauerim stylum, qui ad ipsum Deum Dei Propheram dixisse scitis f: *Cum viro innocente innocens eris, & cum peruerso peruerteris.* C

Coniugia & amicitias inter Proceres regni sui impedit.

f Ps. 17. d

Ad † Episcopum Suessionensem.

† Ioslenum.

Hortatur ad studium pacis.

Epistola CCXXIV.

Laborauimus: sed de profectu adhue quæstio est. Seminauimus multum, sed intulimus parum. Fatemur nos egisse vestra opera & præsentia. Verum quòd eam non requisiuimus in tanta necessitate, per amicum communem sancti Dionysij Abbatem, docebimini. Nunc itaque ne de cætero dissimuletis, sed secundum sapientiam vobis à Deo datam studeatis quæ ad pacem sunt, monemus sanctam solicitudinem vestram. Nam rogandus non estis pro tali re, qua vtique constat non modo valde honorificari ministerium vestrum, sed & turpari admodum si negligitis. In indicta celebritate apud sanctum Dionysium speramus videre vos.

D

Ad Ludovicum Regem Francorum.

Queruntur de pertinacia Regis in malè cœptis: irritos esse suos in conciliando pace labores non sine regni eius exitio dolent.

Epistola CCXXV.

Ludovico *Dei gratia illustri Regi Francorum, & duci Aquitanorum, Hugo Altissiodorensis qualiscunque minister, Bernardus Claræ-Vallis Abbas, diligere iustitiam, & iudicare terram sapienter.*

1. Diu est quòd egressi domibus nostris, expositis propriis vtilitatibus pro pace vestra & regni, fideliter (sicut nobis Deus est testis) laboramus. Tristamur autem quòd, aut nullum, aut exiguum nostri laboris fructum adhuc tenemus. Adhuc pauperes clamant post nos adhue terra vadit quotidie in desolationem. Quæritis quæ terra? Vestra: non alia. Intra regnum enim, & contra regnum vestrum, ista omnia mala perpetrantur. Nam siue amici siue inimici vestri sint qui de guerra ista

Bellum & hostibus & amicis, sed subditis damnosum.

pauperantur, captiuantur, conteruntur, non aliunde quam de regno veſtro ſunt. In quo manifeſte immiuere iamiamque videtur ſermo Saluatoris dicentis: *Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur.* Huc accedit, quod ipſi diuiſores & deſolatores vos conſtituerunt ſibi huius nequitiæ caput & principem, quem præcipuè debuerant metuere deſenſorem, & ſentire vltorem. Nos tamen credebamus vos tactum à Deo & illuminatum tantam illorum nequitiam aduertiſſe, & errorem veſtrum agnouiſſe, & cupere omninò conſiliis ſanioribus à laqueo iſto retrahere pedem.

a. Cæterum ab hac ſpe penè deiecit nos colloquium illud habitum nuper inter nos apud Corbolium. Scitis enim quomodo, & quam irrationabiliter (vt pace veſtra dixerimus) à nobis tunc receſſiſtis. Vnde factum eſt, quod ſermonis illius, qui vobis in dicto noſtro diſplicuit, reddere ad liquidum rationem pro veſtra nobis turbatione non licuit. Quam ſi expectare placido corde dignaremini, forſitan cognouiſſetis & vos, quod nil vobis indecens aut importabile dictum fuiſſet, ſecundum quod iam res veſtra proceſſit. Nunc autem ſine cauſa turbatus, turbatos nos & confuſos, & quid faciamus dubios anxioſque tenetis, homines qui vobis bona cupiunt & quærunt. Quod non eſt aliud, niſi quia fraus iniquorum, & ruſmuſculi parum ſcientium hominum, dicentium malum bonum, & bonum malum, conturbant vos. Verum nos etſi conturbari, non tamen omnino deſperati de auxilio Spiritus, quem veſtrum animum ſalubriter ſuper malis præteritis concuſſiſſe perſenſimus, adhuc ſtamus & expectamus vt redeatis ad cor, & quod prudenter cœpiſtis, efficaciter compleatis. Huius rei gratia miſimus fratrem chariſſimum nobis Andream de Baldemento, qui vobis iſta plenius viua voce inſinuet, & quicquid ad hæc reſpondere placuerit, fideliter renuntiet nobis. Si autẽ perſtiteris (quod abſit) non acquieſcere ſanis conſiliis, mundi nos ſumus à ſanguine veſtro, Deus non permittet Eccleſiam ſuam, ſiue à vobis, ſiue veſtris diutius conculcari.

Dolendum Reges & Principes ſermonibus cõſiliis non acquieſcere.

Ad † Epiſcopum Sueſſionenſem.

† *Ioſſenum.*

Opem Epiſcopi, quã neſcio preſſus anguſtiâ, perquam ſolliciè & ardenter implorat. An fortè Rex liberiore correptione Bernardi offenſus hoſtile quidpiam aduerſus eum moliebatur? an potius deprecatur congreſſum ſeu colloquium cum Rege, de quo præced. Epiſt.

Epistola CCXXVI.

SEmper quidem egui officiis amicorum, homo nimirum mente ſemper & corpore miſerandus, ſed nunc maximè opus & tempus miſerendi, cum vrgente conſcientia, & aggrauata manu Domini ſuper me, duro me carceri mancipaui †, durus iudex in memetipſum. Si adhuc pater eſtis (nam fuiſſe vos fateor) ſentiat filius, & ille filius in quo vſque ad hanc diem filialis erga vos affectus non tepuit. Scio ſcio, difficilè poſſe extorqueri clauam de manu Herculis: & ideò multum inſto, quia rem peto difficilem. At quantò difficilior, tantò violentior ad promerendam redhibitionem. Grandis me fatebor beneficij debitorẽ, grandis prorſus, ſi obtinuero. Nec ignoro dare quàm accipere beatius eſſe a, ſed cedo neceſſitati, occurro periculis, anguſtiis conſulo, honeſti planè nunc aut diſſimulator, aut immemor. Cedens itaque honorabiliorem vobis, vt dignum eſt, partem, mihi verecundiorem aſſumo, non modo ad accipiendum inuerecundior, ſed & importunior ad petendum. Peto ergo ſuppliciter, peto inſtanter, peto opportunè, importunè. Nec enim illud peto, quod vos non deceat dare, aut me poſtmodum pœniteat accepiſſe, etſi ita petere modò minus me deceat. Nam ſi liberatis pauperem à potente, in hoc nobis multum præſtabitis, vobis plurimum. Ecce monſtrauimus affectum, rem vos ſcitis, fructum præſtolantur afflicti.

† *Quo ſenſu hæc dicat, colligere poteris ex epiſt. ſeq.*

a *Act. 20. f.*

Ad Petrvm Cluniacenſem Abbatem.

† Hanc epigraphen reſtituimus ex Epiſtolis Petri Abb. Clun. quæ in Oper. Bern. hactenus editis deeſt.

Familiariter ſcribit ad Petrum Abb. de raritate literarum conquerentem. Decretũ ſibi deinceps monaſterio non egredi, niſi ad Conuentũ Abbatum.

Epistola CCXXVII.

Reuerendo Patri & Domino Petro *Dei gratiâ Cluniacenſium Abbati Frater Bernardus Clara-Vallis vocatus Abbas, ſeipſum quantulus eſt.* †

A ITa-ne iocari libet? Dignanter ſanè atque amicabiliter, ſed ſi ita luditis, vt non illudatis. Nolite mirari hoc. Nam ſuſpectum id mihi facit veſtra ipſa tam ſubita & inopinata dignatio. Non enim multum temporis eſt, quod ſcribens ad vos debita reuerentia veſtram magnitudinẽ ſalutaui, & non reſpondiſtis mihi verbũ. Nec multò ante rurſum, ſcripſerã ad vos ex vrbe Roma, & nec tunc quidẽ vel vnum iota recepi. Modo miramini quòd reuertenti nuper de Hiſpania †, nugas meas denuò ingerere nõ præſumpſi? Quod ſi culpa eſt, quacunque ex cauſa non ſcripſiſſe, ſine culpa profectò non erit noluiſſe, ne dicã contempſiſſe reſcribere. En in quo pro me faceret iuſtitia (quia id à me flagitat) niſi mallem occurrere gratiæ redeunti, quam retardare eam mihi, dum vel me inutiliter excuſare volo, vel alium accuſare. Sed hoc dixi ne quid clauſum in mente retinerem, quod ore non promerem, quod id vera recuſet amicitia. De cætero quia charitas omnia credit a, tã omnis ſuſpicio de medio fiat. Gaudeo quod recaluiſtis priſcæ amicitiæ recordari, & vel læſum B reuocare amicum. Libenter redeo reuocatus. Fœlix qui reuocor. Nullarũ iam memor ſum iniuriarum †. En ego, qui fueram veſtræ profectò ſanctitatis ſeruus & nunc, & ante. Gratias ago, optimè locatus ſum, intimus vobis denuò factus, ſicut dignamini ſcribere. Si forte intepueram, vt arguitis, haud dubium quin velociter recaleſcam, fotus veſtræ viſceribus charitatis.

† v. Notas.

a *1. Cor. 13. b.*

† v. Notas.

a. Et nunc quod placuit ſcribere, obuiis manibus ſuſcepi. Legi auidè, libenter relego, & placet ſæpius repertũ. Placet fateor iocus. Eſt enim & iucunditate gratus, & ſerius grauitate. Neſcio ſiquidem quomodo inter iocandũ ita diſponitis ſermones veſtros in iudicio, vt & iocus leuitatẽ non redoleat, & auctoritas conſeruata hilaritatis non minuat gratiã. Porrò auctoritas ita ſeruatur, vt illud ſancti viri merito vobis poſſit aptari: *Si quando ridebam, non credebant mihi* b. Eia reſcripſimus, & puto iam iure exigimus ampliora quam promiſiſtis. Dignum eſt, vt ſciatis, quæ penes nos ſunt. Decretum eſt mihi vltra non egredi monaſterio, niſi ad conuentum Abbatum apud C Ciſtercium ſemel in anno. Hîc fultus orationibus veſtris & benedictionibus cõſolatus paucis diebus quibus nũc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Propitius ſit mihi Deus, vt non amoueat orationem veſtram & miſericordiam ſuã à me. Fractus ſum viribus, & legitimam habeo excuſationem, vt iam non poſſim diſcurrere vt ſolebam. Sedebo & ſilebo, ſi fortè experiar quod de plenitudine intimæ ſuauitatis ſanctus Propheta eructat: *bonum eſt* inquiens, *expectare Dominum in ſilentio* c. Et ne ſolus videamini mihi luſiſſe, puto iam non audebitis me de hoc ſilentio meo reprehendere, & more veſtro appellare ſoporem, quod vt puto congruentius ac magis propriè ſanctus Eſaias d *cultum iuſtitiæ* nominat, & de quo legitis in hoc ipſo Propheta dicente Domino e: *In ſilentio & ſpe erit fortitudo veſtra.* Commendate me orationibus ſancti Conuentus Cluniacenſis, ſalutato prius ex me ſeruo omnium, ſi dignum iudicatis.

Quis iocandi modus etiam pijs non ingratus.

b *Iob 29.*

Statuit Bern. deinceps non prodire.

c *Thren. 3. e*

d *Eſa. 32. d.*

e *Eſa. 30. c*

Ad Lectorem.

De ſequenti Epiſtola.

D *Permitte* Lector *beneuole ſeriem Bernardinæ lectionis hic tantiſper interrumpi, vt reſpondentem ſuperiori Epiſtolæ* Petrvm *Abbatem audiamus. Porrò cur id velim, paucis accipe. Nobile illud* Par Amicorvm *te propius inſpicere & contemplari volebam,* Bernardvm *inquam, &* Petrvm, *illum Claræ-vallis, hunc Cluniacẽ Abbatem, ambos temporis & Ordinis ſui lumina, ambos ſynceriſſimè amicitiæ & veræ amicitiæ cultores eximios. Complura Amicorum paria celebrat Antiquitas, ſed quantum imparia his, quos ſanctiore & arctiore fœdere Charitas religioſa in Christo conſociauit? Et quidem mellitum erga Amicos (imò & inimicos)* Bernardi *pectus in conſeſſo eſt. Sed & candidiſſimum Petri animum ex eius Epiſtolis facile cognoſcere eſt. Vt cæteras prætermittam, vnam quam hic damus, lege: & videbis quanti* Bernardvm *fecerit, quam eum amauerit. Fuit fateor non tempeſtas, vnius quaſi turbine & procella non ſemel ſancta illius Amicitia compages concuſſa & quaſſata eſt †, ſed perſtitit nihilominus, haud dubiè ruitura, niſi fundata fuiſſet ſupra petram, ſeu Lapidem angularem, qui facit vtraque vnum. Et vt veræ Amicitiæ indolem ſoul eſſeram vt lem* Amor Omnia Vincit. *Ecce teſtem, quo nemo locupletior, Petrum ipſum. Nam quantum, inquit †, ad eam charitatem ſpectat, quam vobis in abdito cordis mei iam ab antiquo reſeruo: videtur mihi, quod aquæ multæ non poterunt eam extinguere, nec flumina obruere.* Hug. Bern.

† Qua de re vide Baron. To. 12. An. 1125. n. 11. & An. 1131. n. 10. & 11. & An. 1135 n. 10.

† Lib. 4. Epiſt. 17. ad Bern.

in quibusdam casibus mihi sæpè expertus videor. Quando enim extingui vel obrui poterit sincerus erga vos, & ignitus mei pectoris affectus, quibuslibet sinistri rumoris ventis: cum nec aquæ multæ decimarum † potuerint eam extinguere, nec impetus Lingonensium † fluminum obruere? Nostis quod dico, &c. *Et hunc æterno insigni elogio Petrum celebrat Card. Baron. hæc ipsa Eiusdem verba recitans. Certè quidem, inquit, magnum, ipse Petrus specimen edidit Christianæ charitatis & obseruantiæ erga sanctum Bernardum, quem mirificè coluit & amauit: & eidem in crebribus controuersiis didicit deferre. Testatur id ipse Petrus in Epist. ad ipsum, Dimum vetranti verba Patris iam positis eius subiungit.* Hæc ad S. Bern. Petrus, meâ quidem sententia, sanctitate, quæ per dilectionem operatur, ipsi non impar †.

† vid. Notis ad seq. Ep.
† To. 12. Annal. an. 1138. n. 10.
† Vide Bar. loc. cit.

Sanè quam fuerit studiosus seruandæ aut sarciendæ charitatis, inter religiosos præsertim ex causis non admodum grauibus ut ij sæpè fiebat, grauiter nec sine scandalo dissidentes, sequens eius Epist. docebit †. Eiusdemque etiam nostri temporis Religiosos monebit fauendæ inter se charitatis & concordiæ, quos sæpè nescio quam leuis occasio, quæ habituum diuersitas aut rituum & obseruantiarum varietas studia in contraria scindit. Et hinc quoque videbar non nihil refacturum, si eam hic ipsis legendam darem, alias forsan non facile obuiam. Fusior est quidem, quam forte Lector vellet, & ego quoque. Sed tædium prolixitatis pensabit utilitas, forsan & distinctio, quam hic primam vides, vt in cæteris adhibebam. Denique inserendæ huic Epistolæ occasionem non minimam dedit series seu numerus Epistolarum hoc loco interruptus & mutilus. Nam post Epist. 227 sequitur 229. Quid ita? ubi nam intermedia? an & cur una subducta? An ea quam nos modò inserimus, æquanam hic sedem habuit, uti pleraque aliæ Petri ad Bern. hic etiamnum habent? sed hoc non temerè affirmem, præsertim nullo M. S. aut impressi testimonio fultus. Suspicio tantum est; Et forte in hoc fallor, sed non omnino mihi, quod mihi persuadeam huius Epistolæ lectionem gratam tibi & fructuosam fore.

† Plures eiusdem Epist. inter Notas locis opportunis adducemus, ne hic ordinem Epist. turbemus.

Confirmatur hæc Epist. cum Apologia Bern. ad Guillelm. Abb. S. Theodorici, quam habes Tom. 4.

Epistola CCXXVIII.

Ad Bernardum Abbatem Claræ-vallensem.

Singulari veneratione colendo, totis charitatis brachiis amplectendo, indiuiduo cordis mei hospiti, Domino Bernardo Claræ vallis Abbati, Frater Petrus humilis Cluniacensium Abbas, Salutem, ad quam suspirat, æternam.

1. QVoniam tã dulcibus & iocundis amici literis, quibus & ipse iocundus & citus occurrere debuissem, tardus rescriptor occurro: mirabitur fortassis solers sanctitas vestra, & segnitiei vel contemptui, vt timeo, deputabit. Sed absit vtrumque, nec absit tantũ, sed prorsus vtrumque abest: cum ferè nihil vnquam, quantum ad literas pertinet, vel libentius susceperim, vel studiosius legerim. Tarditatis causa ex parte extitit lator earum, qui Cluniacum veniens, nec me ibi inueniens: cum ipse non valde remotus, hoc est, Marciniaci essem, literas quas ferebat mihi nec detulit, nec misit, sed Cluniaci dimisit. Et ne velut accusare bonum virum videar: credo eum aut quibuslibet negotiis retractum, aut acerrimæ, quæ tunc incumbebat, hyemis austeritate, ne me conaretur adire, deterritum. Moratus sum & ego ibidem, tam niuibus quam negotiis detentus per mensem: & vix in initio Quadragesimæ domum redij. Suscepi tandem à Subpriore, cui traditæ fuerant, literas illas vestras. Tractus est statim animus, & cum in affectum vestri multum ante caleret: longè amplius per easdem literas flatu pectoris vestri succensus, nihil vltra frigidum tepidumve sibi inesse permisit. Tractus inquam, sicque tractus est: vt quod nunquam, nisi sacrorum reuerentiâ librorum me fecisse memini, perlectam Epistolam mox exosculatus sim. Et vt eos quos poteram, quia tunc non omnes poteram, in vestræ charitatis affectum, more mihi solito excitarem, circumpositis quibusque quod mihi soli legeram, relegi, eosque erga vos in maiorem dilectionis affectum pro viribus commoui. Recondi statim eas, & argenteis siue aureis quos pro more mihi à patribus relicto, ad opus eleemosynæ mecum ferre soleo, adiunxi. Nec incongruè. Nam super omne aurum & argentum vestra mihi gratia bona vestra charitas est pretiosa.

Literas Bernardi auidè legit & exosculatur.

2. Rescribere quod animo insederat sequenti die statim volui: sed à quotidiano, immò pene continuo exactore alia reposcente prohibitus, conticui. Imperauit mihi planè silentium, cui resistere non poteram, durissimus imperator: & cura multiplex infinitarum causarum, non vno tantum, sed multis me diebus silere coëgit. Transibant quandoque quindecim dies, quandoque integer mensis, quandoque continui menses, quibus scribere semper nitebar: nec imperatore iam dicto permittebar. Rupi tandem importunum vinculum: & licet ægrè, iugum oneris & sceptrum exactoris furtim scriptitando superaui. Ac ne superfluus videar, tantopere excusans tarditatem rescribendi, ipse excusare coëgistis, dum dixistis. Non multum temporis est, ex quo scribens ad vos, coronam vestram debita veneratione salutaui, & non respondistis mihi verbum: nec multò ante rursum ex vrbe Roma vobis scripseram, & nec tunc quidem vel vnum iota recepi. Modò miramini, quod reuertenti nuper de Hispaniis nugas meas denuò vobis ingerere non præsumpsi? Quod si culpa est, quacunque ex causa non scripsisse: sine culpa profectò non erit noluisse, ne dicam contempsisse, rescribere. Hoc quidem vos.

Moram suæ tarditatem scriptionis excusat.

Sed quid ego? Istud plane. Negare, inquam, culpam quam imponitis nullo modo possem, si tanto amico primo scribenti rescribere contempsissem. Fateor enim quod primum scribenti, verè rescribere debuissem: sed prout recolere possum, dum in Vrbe moraremini †, scripsi ego prior, rescripsistis posterior vos. Non ergò ad me pertinuit rescribere, qui prior scripserã: sed vestrum fuit rescribere, quia prior scripseram. Et potuissem quidem scribere etiam rescribenti, sed plena scriptoque meo ad vnguem satisfaciens responsio vestra silentium mihi imposuit respondendi. Quod si ita est, culpa mihi imposita me deserens, vos incipit inuerti: quia inculpabilem culpare, & sarcina aliena, ne dicam vestra, aggrauare humeros fratris innocentis voluistis. Quod vero vice alia idem à me factum dicitis, quia rei memoria menti non inest, responsio deest. Quæ si fortè adesse potuerit, aut probabilis excusatio, aut humilis satisfactio deesse non poterit. Sed addidistis. En in quo pro me faceret iustitia. Et ego. Interim iuxta causas præmissas pro me facit iustitia, quia apud me non inuenitur culpa. Iam, si non parcerem, & læsum, quod de vobis dixistis, amicum me vocare potuissem: & læsionis vel iniuriarum pœnam meritò exigerem. Sed parco more meo, sed cuncta etiam non rogatus remitto. Nullarum, vt dixistis, memor sum iniuriarum. Nam & hoc ad sequentem materiam pertinet, vt qui notas simultates de multorum cordibus non ludo, sed seriò excludere satago, & ad excludendum vos incitare intendo: prior ipse omnibus indulgeam, & quod vt alij faciant, laboro, ante ipse faciam. 3.

† Vide supra Epist. 147.

Bern. & Petrus ambo ad ignoscendum faciles.

Sed rursum fortè dicetis. Ita-ne iocari libet? Libet equidem, sed vobiscum. Vobiscũ certè, sed non ita cum aliis. Nam cum quibusdam aliis grauitatem excedere, vanitatem incurrere formidarem. At vobiscum vanitatem non vereor, charitatem, ne labatur, persequor. Vnde dulce mihi est semper vobiscum loqui, & melleam inter nos charitatis dulcedinem iocundis sermonibus conseruare. Caueo enim quantum possum, de illorum fratrum numero esse, qui oderant Ioseph in corde suo, nec poterant ei quicquam pacificè loqui. Vtinam & sic, (quod non glorians dico,) omnes nostri vestrique fratres facerent, & à linea charitatis, qua sola post fidem, & Baptismatis sacramentum fratres dicuntur, & qua speciali consanguinitate sibi iunguntur, non degenerarent, metuerentque quod ait Apostolus, *Periculum in falsis fratribus*. Vtinam planè hoc omnes facerent, & corà cogitanti doloso, linguam iuxta Psalmum quem frequentant, à verbo aspero custodirent. Videntur ista, quæ præmisi, magna promittere, & velut ad peragenda maxima se præparare. Sed ne de his illud vsitatum dicatur: *Qui tantum dignum feret hic promissor hiatu?* fateor me non tantum maximam, sed nec magnam nec modicam habere causam vobis scribendi: earum tamen rerum, quas magnas vel maximas seculares æstimant, & de quibus se magnos vel maximos fieri posse filij seculi sperant. Est tamen magna, & in tantum causas omnes præcellens, vt excellentior omnibus ab Apostolo dicatur. Et 4.

Gen. 37.

Charitatis & concordiæ inter religiosos mirè cupidus Petrus.

2. Cor. 11.

Horat.

si eius nomen quæritur, ab eo charitas nominatur.

5. *1. Cor. 13. & 15.* Hæc mihi tota, & sola causa scribendi fuit, quam me personæ vestræ integram seruare confido: quamque nostros vestrosque sibi adinuicem melius solito seruaturos, vestro maximè studio non despero. Nam quantum ad eam charitatem spectat, quam vobis in abdito cordis mei iam ab antiquo reseruo: videtur mihi quod aquæ multæ, vt scriptum est, non potuerunt eam extinguere, nec flumina obruere. *Cant. 8.* Hoc in quibusdam casibus mihi sæpe expertus video, *quod aquæ multæ non potuerunt eam extinguere, nec flumina obruere.* Quando enim extingui vel obrui poterit sincerus erga vos, & ignitus mei pectoris affectus quibuslibet sinistri rumoris riuulis: cum nec aquæ multæ decimarum potuerint eum extinguere, nec impetus Lingonensium fluminum obruere? † Nostis quod dico, nec ob aliud dico, nisi vt constantis in amoris proposito erga vos animi mei insignia recolens, stabilem de cætero me esse posse, prudentia vestra præsumat. Præsumo & ego hoc idem de vobis, nec à cordis vestri penetralibus, me cuiuslibet impulsu posse excludi confido. Sed cum vterque nostrum pastor dicatur; cum ouilia nostra non parua Christi multitudine sint referta: cum vtrique præcipiatur, *Diligenter agnosce vultum pecoris tui*. videndum est si pecus nostrum nobis notum est, si valet, si languet, si debile, si robustum, si mortuum certè vel viuum. Nam cum dilectus ille Discipulus dicat, *qui non diligit, manet in morte*: quid ego de languore pecudis meæ sollicitor, cum eam iam mortuam esse cognoscam? Si enim in morte manet qui non diligit, in qua morte manet qui odit? Si in morte manet qui non diligit, in qua morte manet qui detrahit? Ad quid hoc dico?

Inuicta Petri charitas erga Bern.

† v. Notas.

Prou. 27.

1. Ioan. 3.

6. Cerno aliquos tam de nostris ouilibus quam de vestris, aduersum se inuicem irata bella suscepisse: & eos, qui in domo Domini habitare vnanimes debuerant, à charitate mutua desciuisse. Video eos de eiusdem Domini esse familia, de eiusdem Regis esse militia: eodem nomine Christianos, eodem & monachos nuncupari. Intueor non solum communis fidei vinculo, sed insuper eiusdem monasticæ regulæ iugo submissos Dominicum agrum multis, sed diuersis sudoribus excolere: Et cum eos, vt dixi, Christianum nomen coniungat, cum monastica professio vniat: sola eos mentium nescio quæ occulta, & nefanda varietas separat, & ab illa sincera cordium vnitate, in quam videntur congregari, disgregat. Et, ô res plena lamentis, nec vllis lachrymarum fontibus dignè deflenda! superbum Archangelum de cœlis proiectum rursum cœlestia occupasse, & qui in Aquilone sedem suam stabilire non potuit, in Meridiana, hoc est, in splendidiore cœli parte, eam firmasse. Verè ita planè, ita se fecisse gloriatur, quando expulso eo, qui habitat in cœlis, & cuius locus non in mutuo rancore, sed in fraterna pace factus est, mentibus hominum professione cœlestium, exemplo splendentium, iure tyrannico principatur. Cumque fortem illum, atrium suum diuturna pace custodientem fortior superueniens vicerit: cum mundi principem foras eiecerit, cum solium eius, qui rex est filiorum superbiæ, etiam in laicis Christianis euerterit: quibus putas planctibus erit dolendum, si euersum in aliis nequitiæ suæ thronum Satan in monachorum cordibus erexerit? Absit, absit, vt ille qui sic à Saluatore eneruatus dicitur, vt ipsius etiam ancillis ligetur, vt ipsi à seruis eius velut auis illudatur: in tantum ipse seruis eius & ancillis illudat, eisque vt vilibus mancipiis dominetur.

Dissidia monachorum indigna & scandalosa.

7. Sed cur sibi aduersantur? cur sibi detrahunt? cur ab inuicem consumuntur? Veniat rogo, veniat materies litis in medium: & si quid iustæ querelæ aduersum se inuicem afferre potuerint, æquis decernentibus arbitris terminetur. Quid exigis, quæso, frater à fratre? & vt in duobus nominatis omnium dissidentium varietas comprehendatur, quid exigis, inquam, frater Cluniacensis, à fratre Cisterciensi, vel econuerso? Si vrbes sunt, si castra, si villæ, si fundus, si possessio aliqua terrena vel parua, vel magna: si denique aurum, si argentum, si quælibet quantitas vel qualitas pecuniæ, dic, age, propone. Adsunt iudices non iniquitatis, sed æquitatis: omnes huiusmodi lites statim dirimere parati. Facile pax reformabitur, læsa charitas curabitur: postquam pro talibus vel similibus ortum fuisse tantum cordium dissidium cognoscetur. Sed video vtrumque vestrum omnia ista abiecisse, nihil vobis in terris residui fecisse, pauperem Christum beata paupertate ditatos, vos sequi proposuisse. Non est ergo hic materies quam quærebam. Sed non desistam, non fatigabor, non quiescam, donec ad fundum inquisitæ veritatis perueniam.

Proponit radicem seu caussas litium & dissidiorum inter Cluniac. & Cister. velut coram Iudice discutiendas.

8. Est fortasse inter vos litis huius causa diuersa consuetudo, varia monastici ordinis obseruatio. Sed si hæc, charissimi, tanti mali causa est, valde irrationabilis, & quod salua vtriusque vestrum gratiâ loquor, valdè puerilis & stulta est. An non videtur vobis irrationabilis, puerilis, & stulta, quam omnis ratio destituit, & cui omnis sanum sapiens contradicit? Nam si varia consuetudo, si multiplex rerum infinitarum varietas, Christi seruos à mutua charitate diuellere debet; quid iam pacis, quid concordiæ, quid vnitatis, quid tandem de lege Christi non solum monachis, sed & omnibus Christianis residuum erit, de qua à magno Apostolo dictum est, *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legē Christi?* Si, inquam, lex Christi, id est charitas, ab omnibus diuersos vsus sequentibus relinquenda est: nusquam planè vltra quærenda est. Nusquam enim inueniri poterit, postquam ab omnibus morem diuersum sequentibus exclusa fuerit. Nonne, charissimi, totus orbis terrarum Christi Ecclesiis iam ab antiquo refertus est? Cumque omnem penè numerum excedat multiplicitas ecclesiarum sub vna fide, & eadem charitate Deo famulantium: tanta penè apud eas inuenitur varietas vsuum, quanta infinitas est locorum. Hoc in cantibus, hoc in lectionibus, hoc in omnibus ecclesiasticis officiis. hoc in vestium vario, hoc præter authentica, quæ mutari non possunt, ieiunia, in ieiuniis diuersis. Hoc in vniuersis similibus, quæ pro temporum, locorum, gentium, regionum varietatibus, à prælatis Ecclesiarum, quibus, secundum Apostolum, quantum ad talia pertinet, in suo sensu licet abundare, instituta sunt. Relinquent ergo omnes istæ Ecclesiæ charitatem, quia mutauerunt consuetudinem? Cessabunt esse Christiani, quia videntur in diuersis vsibus varij? Peribit ab his omnibus summum pacis bonum, quia vnusquisque modo vario operatur bonum? Non ita sensit vita, & verbo Doctor Ecclesiæ Ambrosius, qui de ieiunio sabbati loquens, quod Romæ seruari viderat, & Mediolani Episcopus factus seruari non inuenerat, ait. Quando Romæ sum, ieiunium à Romana Ecclesia seruatum custodio. Quando Mediolani, morem eiusdem Ecclesiæ sequens, non ieiuno. Hinc & pater Augustinus bonæ matris suæ deuotionem describens, narrat eam iuxta morem, quem apud Africanas Ecclesias teneri viderat, oblationes suas contra Ecclesiarum Italiæ obseruantiam Mediolani voluisse offerre, sed ab Ambrosio prohibitam fuisse.

Varietas consuetudinum & obseruantiæ regularis discutitur.

Gal. 6.

Diuersitas rituum, & consuetudinum non debet excludere pacem & charitatē.

Ambros. pro varietate locorum mutat obseruationes.

v. August. Epist. 118.

v. August. Mater in missa oblationem facit.

9. Sed quid in istis laboro? Frustra rem patentem multiplicibus testimoniis vel exemplis cingerem: maximè cum nec apud antiquos ipsius Paschalis temporis dissonantia, nec apud modernos ipsius sacrificij Christiani inter Græcos & Latinos nota varietas, charitatem lædere, vel schisma aliquod vnitatis gignere potuerit. Testes sunt præcedentis rei Patres sancti, & eorum, quos Ecclesiæ reliquerunt, approbati libri, quod alio tempore Oriens, alio Occidens, alio in eadem Britanniæ insula Angli, alio Scoti Christiani scilicet antiquiores, Pascha Domini celebrabant. Testes sumus & nos temporis nostri, qui Romanam Ecclesiam, & totam Latinam linguam offerre Deo salutare sacrificium azymi panis videmus, cum Græca Ecclesia, & maxima Orientis pars, ac Barbaræ, sed Christianæ gentes, sacrificare de fermentato dicantur. Cum hoc ita sit, nec antiqui, nec moderni propter tam celebres, &

Pascha non vno eodemque tempore celebrant multæ per orbem Eccl. saluâ nihilominus charitate.

famosas vsuum dissonantias à charitate mutua desciuerunt: quia nihil quod fidem vel charitatem læderet, in his omnibus inuenerunt. Ad quid istud? Vt si propter varios vsus vestri, ô fratres, animi variati sunt, si propter diuersitatem consuetudinum diuersificati sunt; si propter alium, & alium morem ab Ecclesiarum institutoribus vobis traditum, à pacis vel vnitatis charitate languerunt: tantorum Patrum tam venerandis exemplis in vnum redeant, & more sanctorum, qui conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, à charitatis super omnem morbum formidando languore, conualescant.

10. Sed dicetis. Aliter vsuum varietas accipienda est in diuersis Ecclesiis, aliter in eiusdem ordinis viris. Si Ecclesiarum multarum vsus salua fide, & charitate variantur, mirum non est: sed si eiusdem propositi, & professionis homines, non eundem institutionum morem seruauerint, mirum est. Est-ne, inquam, hoc totum, quod vos, charissimi, ab inuicem diuidit? Est hoc totum quod charitatem in vobis lædit? Est hoc totum, quod filios pacis inter se pacificos esse non sinit? Si laicus homo cum his qui oderant pacem, pacificus erat, monachus homo cum monacho homine, nefando duello certabit? Filius lucis filios tenebrarum ne pacis bonum turbetur, diligit: filius lucis, filium lucis, quod ad propositum nostrum ad monachum refero, impugnabit? Si hæc certè tota est animorum vestrorum indignatio, si hæc tota charitatis læsio, facilè curabitur, sed si absuerit obstinatio. Attendite ergo ne lucem sensuum vestrorum propriæ sententiæ amor obnubilet, quia vnitatem assequi non meretur quisquis non ipsam, sed quod vult, ipse tuetur. Vnde rogo, vt absque studio partium & propriæ sententiæ defensandæ, vtrum hæc iusta dissidij causa sit, discutiatis, & eum iniustam esse cognoueritis, discissos animos vniatis. Nam ecce sub eadem regula vterque vestrum militat, qua speciali militia salutem æternam se quisque vestrum posse consequi sperat. Quod si neuter vestrum spe sua frustratur, nescio quis locus discordiæ, quis dissidio, quis oblocutioni superesse iam possit.

11. Dixistis enim mirum esse, si eiusdem propositi & professionis homines, non eundem institutionum seruauerint morem. Ad quod ego. Si eiusdem propositi & professionis homines, non eundem institutionum morem seruauerint, & tamen obseruationibus diuersis ad eandem salutem, & æternam vitam peruenerint, quid refert? Quid planè refert, quid obest: si vario tramite ad eandem regionem, si multiplici via ad eandem vitam, si multiplici itinere ad eandem, quæ sursum est, Hierusalem peruenitur, quæ est mater nostra? Si enim tu ô Cluniacensis Cisterciensem, aut tu Cisterciensis Cluniacensem in assumpto proposito errare cognosceres, & iuxta scripturam per viam, quæ videtur hominibus recta, ad interitum tendere prouideres: iusta fateor tibi esset causa fratrem corrigendi, reuocandi, aut si audire te nollet, obiurgandi & detestandi. Tunc certè si obloquereris, si contradiceres, si & odires, te iustè iudicare, te rectè agere confiterer: maximè cum de talibus audiam magnum Prophetam Deo dicentem, *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam: & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.* Gratularer insuper, te non surdum esse auditorem Scripturæ dicentis: *Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne des somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ.* Et illius. *Maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine.* Tunc iustas planè odiorum tibi causas esse faterer, & ad debellandos hostes Dei, & eos qui secundum Apostolum in hypocrisi faciunt mendacium, gressus tuos, & ego accinctus zeli gladio comes indiuiduus comitarer.

An & Quomodo religiosi eiusdem Ord. & professionis diuersis moribus viuere possunt.

Ps. 138.

Prou. 6.

Hier. 48.

1 Tim. 4.

12. At nunc cum sub eadem varijs, sed sanctis, institutis vtrumque vestrum de terris ad cœlos tendere videam, & per diuersas semitas ad idem brauium tendentes sic currere, vt comprehendatis: non superest tibi, vt mihi videtur, causa aliqua indignandi, non odiendi, non obloquendi. Sed exigis adhuc, vt quod dixi probem, & quomodo sub eadem regula vel eiusdem regulæ professione, per diuersos tramites tutò monachus incedere possit, ostendam. Ad quod mihi persacilis patet responsio, & auctoritas iuncta rationi non deest: posse & te Cluniacensem tuo vsu, & te Cisterciensem tuo more, & feliciter per viam mandatorum Dei currere, & felicius ad finem cursui debitum peruenire. Et quia eam, quæ semper in talibus præmittenda est, auctoritatem præmisi: præmittatur & in hac serie ipsa, nec ratio modico saltem interuallo disiungatur ab ipsa.

Sed quid obijcis, frater: Dico eiusdem regulæ professos, eiusdem regulæ mandata non similiter obseruare. 13.
Verum est, inquam, quod dicis, eiusdem regulæ mandata in quibusdam capitulis ab eiusdem regulæ professis dissimiliter obseruari. Sed ne huiusmodi monachos propter ista reos existimes, ne hac de causa præuaricationis arguere audeas: audi cœlestem, imo Regis cœlorum auctoritatem, *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.* Audi & Apostolum, *Omnia vestra in charitate fiant.* Audi & Patrem Augustinum. Habe charitatem, & fac quicquid vis. Audi & ipsum Regulæ scriptorem, imo ipsius Regulæ dictatorem Spiritum sanctum. *Sic*, inquit, *Abbas omnia temperet atque disponat, vt animæ saluentur: & quod faciunt fratres, absque murmuratione faciant.* Et quid clarius, quid apertius, quid lucidius? Nonne ipsa verborum serenitas absque omni prorsus nubilo se esse ostendit, & clarissimam veritatis lucem, remoto omnium nubium velamine mortalibus manifestat? Ecce magister cœlestis totum corpus tuum, ô frater, simplicitate oculi, hoc est vniuersa opera tua, puritatis intentione, lucida esse docet: ecce post ipsum summus Ecclesiæ Doctor omnia tua in charitate fieri præcipit, ecce maximus post Apostolos ecclesiarum instructor, omnem tibi quæ volueris faciendi potestatem, charitate manente concedit: ecce ipse, cui inniteris, Benedictus Pater, Abbatem sic omnia temperare iubet, vt animæ saluentur, & murmur absit: & saluti sub eadem regula diuersa sequentium metuis? Nonne cernis tutissimos ab omni periculo, quorum & quod maius est, præcepta à qualibet varietatis mobilitate vel culpa, intentio saluandi animas iuxta ipsam regulam excusat?

Luc 11.

1 Cor. 16.

Vnam Regulam diuersimode obseruari posse.

Reg. S. Benedicti c. 41.

Sed iam, vt & ipsa ratio auctoritatibus præmissis in omnibus famulari intelligatur, eique indiuisibiliter cohærere, subiungantur aliqua de instanti quæstione capitula, in quibus simplici oculo, sincera charitate, saluandarum animarum intentione, quædam mutata monstrentur. Nam his demonstratis, nihil, vt arbitror, quantum ad præsens negotium pertinet, tibi quærendum relinquam. Simplici namque oculo tu vteris, qui non nisi post annum nouitio aditum claustri aperis: quia iuxta Apostolum a & Regulæ verba b, Spiritum nouiter venientis, vtrum ex Deo sit, per totius anni spatium perscrutaris. Simplici oculo & tu vteris, qui aduenientem infra eiusdem anni metam suscipis: quia eum per tantum temporis dilatum, ad pristinas fæces, & ad prioris vitæ detestanda mala redire formidas. Simplici oculo tu vteris, qui duabus tunicis, & duabus cucullis, vel eiusdem generis paucis additis vestibus contentus es: quia & si non præceptum, consilium tamen vel existimationem scriptoris Regulæ sequi, quam alterius generis vestes addere vel assumere maluisti. Simplici oculo & tu vteris, qui vsum mediocrium pelliciatum admisisti: quia debilibus, quia infirmis, quia delicatis, quia omnibus quantum ad frigidiores terrarum partes pertinet, ne murmurarent, ne languerent, ne rationabili necessitate subtracta, & aliqui à proposito recederent, prouidisti. Simplici oculo tu vteris, qui non nisi tertiò fugitiuos reuertentes recipis: quia & ipsa regulæ verba conseruare, & à frequenti fuga stultos vel instabiles Monachos studes, negato demum reuersionis aditu, deterrere. Simplici oculo & tu vteris, qui plusquam tertio monachum redeuntem recipis: quia times ne venia denegata, expositus hostibus

14\. Capitula quædam in quibus tum rigor, tum moderatio seruari potest, salua regula & conscientia.

De Admissione Nouit. post annum.

a 1. Ioan 4.

b Reg S. Ben. cap. 58.

De vestimentis. Reg. c. 55.

De receptione fugitiuorum, Reg c. 29.

pereat

pereat, & ouem vagabundam lupus, qui & clausas rapere ac dispergere solet, interimat.

15. De obseruantia ieiuniorum.

Simplici oculo tu vteris, qui absque exceptione aliqua regularia ieiunia tam æstatis quam hyemis obseruas: quia & prout ea tradita sunt, vis conseruare, & prolixioris abstinentiæ cumulatiorem fructum recipere. Sed quod puro charitatis animo loquor, octo diebus Natalis Domini, Epiphania, Purificatione, qui vere per omnia dies Dominici sunt, ieiunia à quibuslibet obseruari non satis approbo. Simplici oculo & tu vteris, qui & hos dies, quos prædixi, & omnem authenticam duodecim lectionum solemnitatem ab hac regularium ieiuniorum consuetudine excipis: quia ipsum Dominum, quia Apostolos, quia quosdam alios Sanctorum, & sic honorare conaris, & omnium penè religiosorum sic ieiunantium morem imitari proponis.

De opere manuum.

Simplici oculo tu vteris, qui opus manuum secundum regulæ præceptum obseruas: quia & regulæ obedire, & otiositatem inimicam animæ, secundum eiusdem regulæ dicta, talibus exercitiis, tam sacris non solum monachicis, sed & Apostolicis institutionibus vis cauere, & inquantum facultas datur, iuxta Patres antiquos, & vitæ necessaria prouidere. Simplici oculo & tu vteris, qui hoc opus manuum ex parte postposuisti: quia non in siluis, nec in desertis, sed in medio vrbium, & castrorum constitutus, & vndique populis circumseptus, nec totiens, & totiens ire ac redire horum causa operum, per promiscuam vtriusque sexus multitudinem, absque aliquo vel plurimo periculo potes: nec insuper opportuna loca, vbi talibus exerceri operibus possis, plerumque possidas. Sed ne inimicn religiosis otiositas te vacante locum tibi nocendi inueniat: aut vbi & quando potes manibus operaris, aut vbi non potes, opus hoc manuum operibus diuinis per vices variando compensas: sicque ne domum pectoris tui vacantem nequam spiritus sibi vendicet, quibus potes sacris studiis totum vitæ tuæ tempus occupas.

16. De susceptione hospitum & ablutione Pedum. Reg. c. 53.

Simplici oculo tu vteris, qui in omnibus aduenientibus vel discedentibus hospitibus, inclinato capite vel prostrato omni corpore in terram Christum adoras, eisque vniuersis pedes abluis: quia præcipuum hospitalitatis bonum, secundum Euangelij & regulæ decreta, summo excolere studio, vt deces, satagis, & tam sanctæ humanitatis exhibitione condignam mercedem tibi vendicare contendis. Simplici oculo & tu vteris, qui non ante omnes hospites prosterneris, qui non omnibus pedes abluis: quia impossibile omnino tibi esset ante tantam hospitum multitudinem assidue aduenientem semper in terram prosterni, omnibus pedes abluere: in tantum vt si ad ista continuè vacare velles, cunctis aliis Ordinis tui exercitiis omissis, nec istud solum explere valeres. Et quia quod impossibile tibi esse perspicis, omittis, quod hospitum susceptioni necessarium est, pro viribus exhibes, eosque quo potes honore prosequeris: à iam dictis, quæ explere non vales, simplicitate oculi excusaris.

De communi mensa Abbatis & Monachorum cap. 56. Reg.

Simplici oculo tu vteris, qui mensam Abbatis cum hospitibus, & peregrinis semper esse vis: quia & regulæ obedire, & hospitibus tibi humanius deseruire videris. Simplici oculo & tu vteris, qui mensam Abbatis non semper cum hospitibus, sed semper cum fratribus esse decernis: quia multorum Abbatum, vt mitius loquar, profusioni, qui hospitum occasione sibi proprij, suis impij esse solebant, eum ad mensam communem reuocando mederis.

17 De rigore Regulæ seruando.

Simplici oculo tu vteris, qui velut Esdras legem, qui velut Machabæi ruinas templi Dei, sic tu monastici Ordinis plurima detrimenta multasque in multis multorum Monasteriorum morumque ruinas reparare laboras: & delicatis magis quam necessariis condescensionibus explosis, ad antiqui & primi feruoris morem, nostrorum temporum teporem reuocare contendis.

Reg. S. Ben.

Simplici oculo & tu vteris, qui ita & Regulæ & Ordinis mandata moderaris, vt, secundum eiusdem Regulæ verba, sit & quod fortes cupiant, & infirmi non refugiant: vt qui pane non potest, lacte saltem ne vitam perdat, alatur: & qui anhelis cursibus propositum brauium comprehendere non valet, lento saltem pede ad illud pertingere doceatur: quia non minus patriæ inhabitator dicitur, qui ad eam post annum, quam qui post mensem reuertitur. Quod tamen saluo itinerantium diuerso labore dico, quia iuxta Apostolicam vocem, *Vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem.* 1. Cor. 3.

Habes tu huius propositi tui Benedictum auctorem, cuius licet scripta, vbi charitas iubet, ipso teste minimè sequi cogaris: sequi tamen, quia tanto viro congrua visa sunt, deuotione laudabili delectaris.

Regula S. Bened. ad finem & scopum Charitatis dirigitur.

Habes, & tu institutionum tuarum eundem Benedictum auctorem, qui ad finem charitatis vniuersa scripta sua redigi præcipit: & animarum saluti quoquo modo, isto vel illo ordine inseruire.

S. Maurus inter S. Ben. discipulos præcipuus.

Habes & Maurum præcipuum inter eius discipulos discipulum, qui ab eo missus ad Gallias, aliqua vel multa de eius regula, eo, quem suprascripsi, oculo legitur immutasse. Habes, & plurimos post ipsum Monasteriorum Patres, quos Spiritu Dei pro temporibus, pro locis, pro personis, ad moderanda sæpe dictæ regulæ scripta actos esse: & vita præcellens, & innumera tam in vita, quam post mortem à Deo per ipsos facta miracula, luce clarius manifestant.

18. Regula S. Bened. regulæ charitatis subiicitur.

Et quid vltra dicam? Similitatione per reliqua omnia, quæ videntur diuersa capitula currente, simplicem oculum, quem alius charitatem, alius saluandarum animarum intentionem nuncupat, vbique reperies, & hoc modo nihil diuersum, nihil dissonum, quia per charitatem fiunt omnia vnum, in his quæ variè seruari videntur, inuenies. Istis adiicio, quod tamen omnibus patet, nihil penè talium in regula præceptum: sed cum conditionis additamento, & Abbatis temperamento prolatum. Quod etiam si imperatiuè dictum fuisset, nequaquam simplici oculo, id est, charitati Euangelicæ præiudicare potuisset. Talia enim, vt nosti, de numero præceptorum mobilium sunt: & quando charitas imperat, absque aliquo transgressionis timore mouenda sunt. Nec suspecta esse debet hoc respectu regulam professis regulæ præuaricatio: quia regula illa illius sancti Patris, ex illa sublimi & generali charitatis regula pendet, ex qua & *in qua*, iuxta Veritatis verba, *vniuersa lex pendet & Prophetæ.* Quod si vniuersa lex, tunc & illius regulæ lex. Monachus ergo regulam Patris Benedicti profitens, tunc eam verè seruat, quando in seruatis vel mutatis quibuslibet eius capitulis, charitatis legem vbique conseruat.

19. Quid igitur? Si hæc certè, ô fratres, tota mutui erat causa dissidij, nonne iam vobis prorsus exclusa videtur? Nonne iam fraterna pace vniri debent corda Monachorum, cùm varia illa, propter quæ dissensa fuerant, simplex fecerit charitas vnum? Nonne multa vnum facit, quæ sub vno Monastici Ordinis, vel vnius regulæ proposito, diuersa, sed bonum sequentes, ad vnum summi boni vel sempiternæ vitæ debitum finem perducit? Fiat ergo pax, ô Hierusalem, in virtute tua, vt sequatur & abundantia in turribus tuis. Sed ne fortè inueniamur de illis esse, qui dicunt pax, pax, & non est pax: scrutemur si qua adhuc diuortij causa supersit, ne fortè nobis dormientibus ac securis, repentinus de cauerna sua anguis exiliat, & aliquem ex nostris vel vestris incautius quiescentem mordeat.

20. Discrimen habitus seu vestium.

Fortassis enim vestes istæ coloris diuersi incentiuum discordiæ præstant, & multiformis varietas vestium varietatem quoque parit & mentium. Nam vt penè assiduè cerno, & omnibus ipsis quoque negligenter intuentibus aduertere perfacile est, niger, vt si dicam, monachus album fortuitu occurrentem aliquo sidere respicit: albus nigrum vix media oculi parte, & quando se ingerit, contuetur. Vidi plurimos, non recordor quotiens, de nigrorum numero, occurrentem quempiam album quasi monstrum ridentes, & velut si Chimæra vel Centaurus, vel portentum aliquod peregrinum oculis ingereretur, voce vel gestu corporis se

stupera significantes. Vidi econuerso loquacas prios, & multa passim occurrentia ad inuicem conferentas albos, nigro quolibet aduenienteſubitò obmotuisse, & valut ab hostibus hostium secreta rimantibus, silentij sibi remedio præcauisse. Intoitus sum vtriusque generis homioum linguas tacentes, oculos, manus, pedésque loquentes: & quod voce, oe proderentur, indicara nolebant, gestuum suffragio clarius inclamasse. Vocem mutam, membra loquacia, & peruerso naturæ ordine, lapidibus clamolos, homines homiotbus taciturnos. Recordatos sum sæpè talia videna, illius Salomonici verbi, quo de simili hominum genere fatetur,

Prou. 6. *Annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, & in omni tempore iurgia conoitat.* Et, ô pessimi Angeli, & à Deo proiecti prauum & pertinax consilium! qui uolens se solum æternæ paci parisse, socios sibi suæ perditionis vndecumque adqoirir: & vt gloriosiore palma lætetur, cedros val abietas Paradisi Dei, cuius ipse olim colonus exitit, violento nequitiæ soæ impolsu subruera conatur.

Dæmon in oppugnanda fide frustratus charitatem aggreditur. Dolet sibi periisse hærasum palmam, qua priscis tamporibus Ecclesiam Dei scindera consueneras: & videns se fidem nullo iam pacto lædere possa, Spiritu Dei eadem fide replente orbem terrarum, ad charitatis mutoæ læsionem totum coaatum conuertit. Nam quia, vt infidelas sint, hominibus Christianis iam persuadere noo potest: toto conamine, na se inuicem diligans, elaborat. Iam Arij, iam Sabelhj, iam Nouati, iam Donati, iam Pelagij, iam antiqnioris horum execrandi Manichæi secta peint: iam innumerabilium hæreticorum nabulæ lucem fidei obumbrantes, Dei flante spiritu eoanuerunt, & meram nobis diem omni aemota caligine relinqoerunt. Sed his succedens Africus turbo, omnia subitò turbare contendit: & quia fidem præualuisso eognoscit, læsione charitatis pristina damna recompansare molitur.

21. Coloris albi vel nigri caussa caecitas dissidia inter Monachos indignum esse. Sed vt deploratione omisse, ad ea quæ cœperam, stylom reducam; cur tibi, ò albe monache, nigredo fratris tui non mentis, sed vestis, execranda videtur? Cur tibi, ò niger monache, albedo fratris tui, non mentis, sed vestis admiranda cræditor? Nonne vterque vastium de ouibus Pastoris illius est, qui dicis, *Oues meæ vocem meam audiunt, & ego Dominus agnosco eas, & sequuntur me:*

Ioan. 10. *& ego vitam æternam do eis; & non peribunt in æternum, neque rapiet eas quisquam de manu mea?* Et quis vnquam Pastor, non dicam Deus, sed val homo, de vellaribus ooium soarum discoloribus disputauit? Quis vnquam causatus est? Quis vnqoam magis albas quàm nigras, nigras quàm albas, suas esse oues iudicauit? Quis vnquam non vtrum nigræ vel albæ, sed vtrum nigræ vel albæ de eodem suo grege assent, attendit? Et, ô malitia hominum! & ô innocentia pecudum! O constans in sua origine creata in brutis animalibus substantia! ô peruerse in rationali animante natora! Quis vnquam albos aries nigrum dedignatus est? Quæ vnquam ouis nigra albam detastata est? Nonne communiter, nonne pacifica, nonne omninò tranquillè, sine omni mulriplicis coloris quæstione, absque omni inquietudine, caulas pastorales replent? Et quidem aliquando aries arietem cornibus impetit, ouis ouem crebris pulsibus tundit: sed hos val has non varietas coloris ad pugnam excitat, sed innata cunctis animalibus ac modo quolibet ira excita prooocat. At nunc, vt video, stolidior pecude homo, in honore positus non intelligit: &, quod magis dastendum est, monachus homo à charitatis vnitate vario variatus colore sese disiungit. Noli, noli, oro te frater, si ouis Christi essa cupis, vario de vellere causari: quia nullum de ouili soo Pastor ille proiicit, nisi quem non coloris varietas, sed fidei val charitatis læsio ab ouium suarum grege secarnit. Non, inquam, secernit quempiam ab ouili suo propter colorem, qui de tam remotis ragionibus, de tam diuersis religionibus, in vno Christianæ fidei ouili Iudæum congregauit pariter & Gentilem.

Hoc fortassis docuit, & patientia illius sancti Patriarchæ Iacob, qui decies à Laban immutatam mercedem 22.

Gen. 31. æquo animo tulit: & nihil differre inter album & nigrum, vel varium pecus, eodem boni pastoris animo, & cura multicolorem gregem pascendo monstrauit. Et cùm dicat Apostolus,

Gal. 5. *In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura.* Et alio loco: *Vbi non est Gentilis & Iudæus, circumcisio & præputium, Barbarus & Scytha, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus:* quis puerilis animus intantum desipere potuit, vt vel variarum vastium colorem, vel diuersum consuetudinum morem, seruata noua creatura in Christo, aliquid, quantum ad salutem, differra putaret? Quod si quantum ad salutem nil refert, cur varius vestium color monachos separat? cur schisma generat? cur animos diuidit? cur charitatem lædit? Non est, non est causa aliqua, non ratio vlla, non dico audiendi, non dico diuidendi, sed nec grunniendi in istis. Habes tu idoneum defensorem albedinis tuæ, simplicem, vt supra dixi, oculum conscientiæ tuæ: quo, ut longo temporis vsu nigar inductus, putares non nisi sub atro colore soo monachum essa posse, albam cucullam & tunicam induisti: & quia sub nigrorum habitu innumerabiles huius ordinis tapefactos à proposito cernebas; ad maioram & nouum monasticæ religionis feruorem, hoc hactenus insolito vestium candore excitare arte laudabili voluisti. Habes, & tu non dissimiliter probabilem auctorem nigredinis tuæ, longissimum à Patribus traditum consuetudinis morem: quo tutior tibi videris sequendo vetera, quàm adinuaniendo noua. Habes vterque vtriusque coloris tui inexpugnabilem propugnatricem

Reg. S. Benedi. c. 55. ipsius communis regulæ vocem: quæ præcipit vt de vestium colore aut grossitudine non causentur monachi, sed illius coloris aut qualitatis vastibus vtantur, quæ est in prouincia, qua habitant, val facilius inueniri, vel lauius comparari potuerint. Tutatur ergò albedinem tuam ratio supradicta, vel fortasse maior, quam oondum noui, aliqua. Tuetur & nigredinem tuam paterna auctoritas, quæ omni rationi æquipollet: & quam inferiorem iudicari ab aliquo sanum sapienta non decet.

23. Vestimenta nigra Patribus vsitata. Et cuius Patris exemplum ad hoc asserendum afferre potero? & quem majorem magno Martino reperire valebo? Ille, inquam, ille magnus Martinus Monachus & Episcopus, nigratum colorem vestium suis vestibus dedicauit. De qua ra sic in eius vita legitur. Quam cum nigro ac pendulo pallio circumtectum, contigua de latere iumenta vidissent, paululum in partem alteram pauefacta cessarunt. Quod verò monachus fuerit, monasterium quod non longè ab oppido Pictauiensi, Monasterium quod Mediolani, Monasterium quod sibi Turonis construxit, testantur. Ecce Monachus Martinus, ecce nigris vastibus contectus Martinus. Sed quid & de his Hieronymus in Epistola ad Nepotianum missa scribit? *Vestes*, ait, *pullas æquè ut candidas deuita.* Monens eum scilicet vt fastum vel iactantiam caueret, non solùm in candidis vestibus, quibus tunc magis seculares vtebantur: sed etiam in pullis, quibus illius temporis religionis professores vti consueuerant. De his admirandus ille Nolanus Episcopus Paulinus iam dicti Martini, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, contemporaneus ac familiaris, multisque sæpè ab ipsis, sed & à magno Papa Gregorio laudibus prædicatus: iter cuiusdam nobilissimæ, sed ad religionis monasticæ propositum nuper conuersæ fœminæ describens, sic in Epistola Sulpicio Seuero directa loquitur. Vidimus gloriam Domini in illo matris & filiorum itinera. In eo quidem, sed longè dispari cultu, Macro illam & viliore asellis burico sedantem, tota huius sæculi pompa, qua honorati & opulenti poterant circumflui seruatrices prosequebantur: carrucis nutantibus, phaleratis equis, auratis pilentis & carpentis pluribus gemente Appia atque fulgente. Sed splendoribus vanitatis prælucebat Christianæ humilitatis gratia.

Admirabantur diuites pauperiem ſanctam, at illos noſtra pauperies ridebat. Vidimus dignam Deo huius mundi confuſionem, purpuream, ſericam, auratamque ſupellectilem, pannis veteribus & nigris ſeruientem. Benediximus Dominum, qui humiles excelſos facit, eſurientes implet bonis, & diuites dimittit inanes. Ecce non ſolum viri antiquæ religionis, ſed etiam mulieres ſanctitatis propoſitum aſſumentes, veſtibus nigris viæ ſcribuntur.

24. Nam vt quod ſentio, fatear, viſum eſt, vt mihi videtur, magnis Patribus illis nigrum hunc, de quo agitur, colorem magis humilitati, magis pœnitentiæ, magis luctui conuenire. Quibus ſtudiis, quia totam monachi vitam maximè inniglare oportet, decreuerunt, vt color moribus, veſtes virtutibus, qua poſſent cognatione iungerentur. Veſtes enim candidas magis gloriam quàm abiectionem, magis gaudium quàm mœrorem antiquitùs deſignaſſe: magis etiam Eccleſiæ, vt omnibus notum eſt, ſic interpretantibus, & Angelus reſurgentis, & Angeli aſcendentis Domini præcones indicarunt, ipſeque Saluator in illa transformationis ſuæ gloria veſtibus niueis præclarus apparens, oſtendit. Inde bonus & doctus vir Sidonius Aruernus Epiſcopus, quorundam vitia mordaci reprehenſione irridens, inter alia quibus in eos inuehitur. Procedunt, inquit, albati ad exequias, pullati ad nuptias: oſtendens eos in tantum moribus & actu confuſos, vt apparatum funereum nuptiali, nuptialem funereo, peruerſo ordine permutarent. Nam qui morem communem temporis illius ſeruabant, non albati ad exequias, pullati ad nuptias, ſed albati ad nuptias, pullati ad exequias procedebant, vt albati nuptiali gaudio, pullati luctui funereo concordarent. Vidi nuper ipſe in Hiſpaniis conſtitutus, & admiratus ſum, antiquum hunc morem ab Hiſpanis adhuc omnibus obſeruari. Mortua quippe vxore maritus, mortuo marito coniunx, mortuis filiis patres, mortuis patribus filij, defunctis quibuſlibet cognatis cognati, extinctis quolibet caſu amicis amici, ſtatim arma deponunt, ſericas veſtes, peregrinarum pellium tegmina abiiciunt, totumque penitùs multicolorem ac pretioſum habitum abdicantes, nigris tantùm vilibuſque indumentis ſe contegunt. Sic crinibus propriis, ſic iumentorum ſuorum caudis decurtatis, ſeque & ipſa atro prorſus colore denigrant. Talibus luctus doloriſue inſignibus, ſubtractos chariſſimos deflent: & integri ad minus ſpatium anni, in tali mœrore publica lege conſummant.

Veſtes candidas magis gaudio, quã luctui conuenire.

25. Hac tanta auctoritate vel ratione tibi colorique tuo, niger monache, ſatisfacio, nec tamen ideo albi albedinem condemno. Laudaris tu, quia Patrum tuorum ſanctum non vis excedere morem: laudatur & ille, quia veſtium inſolito candore, ſui magis ac magis animi in ſancto propoſito excitat etiam hoc modo feruorem. Diſtinguit ſe quodammodo tali colore, non à communi, quod nefas eſſet, charitate, ſed à multorum huius ordinis nota omnibus tepiditate. Cùm ſis igitur ſub vno paſtore Ieſu Chriſto, cum habites in vno ouili Eccleſiæ, cùm ex vna viuas æternorum fide & ſpe: tam tu albe, quàm tu niger monache, quid de variis velleribus, vt parum auſteriùs loquar, ſtultiſſimæ oues cauſamini? Quid tam nulla, immò tam ſtulta de cauſa, contra vos adinuicem mouemini? cur tam puerili occaſione primam illam ſtolam charitatis ſcinditis? Cur ipſa habitacula ſeparatis? Cur vos ipſos non iam ouino, ſed lupino dente mordetis? Cur detrahitis? Cur laceratis? Videte, cauete, ne hoc nomen innocentiæ, quo oues nuncupamini, non de illis vos faciat, quas poſiturus eſt ſummus Paſtor à dextris, & de quibus ipſe ait, *Oues meæ vocem meam audiunt, & ego Dominus agnoſco eas, & ſequuntur me: & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum.* Sed, quod abſit, inter illas vos conſtituat, de quibus legitur & cantatur, *Sicut oues in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos.* Cernitis adhuc ſtultam eſſe cauſam, de colore diſputare? Damnabilem, fratrem pro colore odire? Peſſimam, fratri pro colore detrahere? Si

Iohn 10.

tota hæc mutui cauſa erat diſſidij, ſi ſola tanti materia diuortij, ſi inquam, ſchiſmatis monaſtici hæc ſola & tota erat occaſio, nonne hac tam multis rationibus exploſa, cordium veſtrorum iam vetus ſciſſura vnietur? Nonne læſa charitas curabitur? Nonne ad pacis filios Euangelica pax reuertetur? Satis facite igitur paci filij pacis, & cum ea perpetuum fœdus inite, ne fortè ſi aliter fiat, proferatur quandoque etiam contra vos diriſſima illa Prophetæ ſententia. *Non eſt pax, dicit Deus meus, impiis.* *Eſai. 48.*

Etiam Deo gratias, æſtimo me quorundam noſtri ordinis virorum antiquas odiorum cauſas & latebras penetraſſe: nec iam ad quærendum etiam ſollicito cogitatu aliquid ſupereſſe. Quod ſi res ita ſe habet, neque tu albe nigrum, neque tu niger monache album, ſi præſcripta ſeruare volueritis, infeſtabis: neque aduerſus fratrem pro diuerſo conſuetudinum more, vel pro vario tam ſæpe nominato colore, à ſtatu altiſſimæ charitatis moueberis. Sed quid dixi? Quomodo mente exceſſi? Vbi intellectus animi? Vnde acies obſcurata videndi? Putabam me omnem ſcandalorum materiam inueniſſe, arbitrabar me omnes odiorum latebras detexiſſe. Suſpicabar, vt dixi, ſolam diuerſitatem conſuetudinum, ſolam varietatem colorum, qualitatem aut quantitatem veſtium, aut eſcarum, charitatem inter monachos vulneraſſe, & tanti mali iſtam tantummodo cauſam exiſtere. Cernebam feſtucam in oculo fratris: ſed trabem permaximam, & quercum prævalidam in meo vel ipſius oculo videre non poteram. At nunc clarificato oculo, ſerenata die, & ſole meridiano iam nil latere permittente: video, video, inquam, quod liceat mihi dicere pace omnium, vnde tamen certus ſum, quod licebit mihi omnium pace bonorum. Nam qui indignabitur, de ſe, vt ait Hieronymus, dictum fatebitur. Non refugit manum medentis pars ſoſpes corporis, ſed quæ ſe palpantis digitis tremens ſubducit, peſtem ſine dubio intrinſecus latere oſtendit. Quid eſt ergo quod excideram? 26.

Dic, dic inquam, tu, vt mei propoſiti prius hominem alloquar, dic ô niger monache, da gloriam Deo: & quod in imis cordis tui contra fratrem adhuc latet, denuda. Quis, inquis, pati poteſt nouos homines veteribus anteferri; eorum ſtudia noſtrorum actibus præponi: noſtros viliores, illos chariores videri? Quis æquo oculo aſpicere poteſt, mundum ex plurima ſui parte à noſtro veteri ordine auerti, ad ipſorum nouum propoſitum conuerti: relinqui tritas à ſeculis vias, concurſus fieri ad ignotas hactenus ſemitas? Quis patiatur nouos veteribus, iuniores ſenioribus, albos nigris monachis anteferri? Hoc tu, inquam, niger dicis. Sed tu albe quid proponis? Felices nos, inquis, quos longe probabilior inſtitutio commendat, quos beatiores aliis monachis mundus prædicat, quorum opinio, aliorum exiſtimationem: quorum dies, aliorum lucernam: quorum Sol, aliorum ſidus obſcurat. Nos religionis perditæ reſtauratores, nos emortui ordinis reſuſcitatores: nos languentium, tepentium, ſordentium monachorum iuſtiſſimi condemnatores. Nos moribus, nos actibus, nos vſibus, nos veſtibus à cæteris diuiſi, & veterum teporem oſtentui fecimus, & nouum noſtrorum feruorem præcellere approbamus, ecce, ecce, vera illa occultior, ſed longè aliis charitati infeſtior cauſa, quæ mentium veſtrarum vnitatem ſcindebat, quæ ipſas domos abinuicem ſecernebat, quæ ad verba detractoria vel maledica linguas veſtras perſæpe, iuxta Prophetam vt gladium acuebat. 27.

En ipſam radicem diſſidij & odiorum. Æmulationem & Inuidiam. Nimirum & olim facta eſt contentio inter fratres, quis eorum videretur eſſe maior.

Sed retundatur lethalis gladius gladio verbi diuini, & ne leui inanis gloriæ vento tantis ſudoribus fruges collectæ diſpergantur, ſi ſapientes eſtis, ſatagite. Et, ô infelix nimiumque deflenda iactura! ſi longiſſimi æui tui mundiſſimam continentiam, ſi inuincibilem obedientiam, ſi ieiunia infracta, ſi perpetuas vigilias, ſi tam graue iugum diſciplinæ, ſi tot palmas patientiæ: ſi, vt breuiter multa concludam, tantos tamque innumeros non iam terrenæ, ſed cœleſtis vitæ labores, per tanta tempora ad ſtipendium æternitatis, à te per Dei 28.

Vana gloria diſſipat omne lucrum ſpirituale, quantumuis laborioſè collectum.

gratiam congregatos, vnus oequam serpentis sibilus dispersert, & te solo statu euacuans, inanem in conspectu summi iudicis draco veternus effecerit. Et vbi est, quod Saluator hoc morbo adhuc laborantibus discipulis ait *Videbam Satanam quasi fulgur de cœlo cadentem.* (Luc. 10.) Vbi est, quod facta huic simili contentione inter eos, quis eorum videretur esse major, alibi dicit, *Vos autem non sic. sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior: & qui præcessor est, sicut ministrator?* Vbi latet absconditum ab oculis memoriæ, quod excelsus ille & magnus, *cuius*, iuxta Psalmum, *magnitudinis non est finis*: (Psal. 144.) & qui, iuxta Apostolum, *est super omnia Deus benedictus in sæcula* (Rom. 9.) seruis suis non se præferens vel conferens, sed submittens, sequitur & dicit, *Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.* Corripitur Apostolus, ne se præferat Apostolo? & non corripitur monachus, ne se præferat monacho. Supponitur à Christo magistro, minori discipulo maior, inferiori superior: & super Cisterciensem ego Cluniacensis eleuari conabor. Submittit se suis discipulis ipse Christus: & super fratrem longe forsitan meliorem tumentem superbia leuabit ceruicem Christianus, & monachus. Deiecit se majestas, & iactat se infirmitas. Humiliat se celsitudo, & extollitur putredo. (Reg. cap. cap. 7.) Seruit Deus, & imperare nititur limus. Et quomodo cecidisti, frater, de gradu regulæ tuæ, quo te conscendisse gloriabaris, vt monachus omnibus se inferiorem & viliorem non solùm sua lingua pronuntiet, sed & intimo cordis credat affectu? Et quid vltra laboro? Non est necesse religiosis, sapientibus, literatis, actius instare, nec vt vulgo dicitur, Mineruam docere, vel ligna ad syluam, vel aquam ad flumina siue mare deferre. Intelligit, agnoscit vtrinsque vestrum sapientia, sicut sine fide, sic & sine charitate impossibile Deo placere: nec aliquem humilitate abiecta, posse eandem charitatem nisu quolibet retinere. Vnde enim humilitas recedit, ibi necessario superbia succedit. Vbi superbia succedit, ibi statim & inuidia accedit. Vbi inuidia oritur, confestim charitas moritur. Nam neque enim, cui inuidet inuidus, potest diligere, nec in non diligente charitas aliquo modo permanere.

29\. Propter ista, vnde abest charitas, abest humilitas: & vnde abest humilitas, abest & charitas. Hoc docet clarè & Apostolus, cùm dicit, *Charitas non æmulatur, non agit perperam, non est ambitiosa.* (1.Cor. 13.) Et quia nec etiam alienatum rerum cupida, subdit: *non quærit quæ sua sunt.* Inflationem ergo omnem, ambitionem omnem, cupiditatem omnem, auaritiam omnem excludit charitas: immo per charitatem, iuxta sequentia Apostoli, expellitur tota simul iniquitas. Iam si hanc charitatem, quam legem Christi idem Apostolus vocat, vis frater Cluniacensis, frater Cisterciensis, integram conseruare: si per ipsam maximos tibi thesauros in cœlo recondere, si reconditos conseruare: da totam quam potueris operam, & causas non dico eam fugantes, nec dico eam perimentes, sed vel parum eam lædentes à te abige: si expulsi cedere voluerint, firmi pectoris redeuntibus ostium claude, & cohabitatricem sempiternam. totis sanctæ animæ tuæ amplexibus retine. Sublenabit te charitas ipsa firmiter retenta ad regna cœlorum, quæ nimia ac dulci vi sua inclinauit vsque ad terras regem cœlorum. Fidelis inde testis est Apostolus, dicens quod propter nimiam charitatem filium suum misit Deus in similitudinem carnis peccati. (Rom. 8.) Gaudebis perenniter coram Deo charitate, & gaudium tuum, sicut ipse promisit, nemo tollet à te, quando erit Deus omnia in omnibus. Quando satiaberis à longinqua esurie tua. (1.Ioan.) Cum manifesta fuerit gloria eius. Quando eùm apparuerit, similes ei eris: & per hanc charitatem ei sempiternè vnitus, videbis eum sicuti est.

30\. Iam tandem ad vos, mi carissime, cui præsens Epistola mittitur, stylus recurrat: vt à quo sumpsit initium, in ipso suam fortassis importunam prolixitatem finiat. Causa mihi scribendi, vt superius professus sum, teste conscientia, sola verè charitas fuit: vt quantum ad vtrumque nostrum attinet, statu colloquutionis eam recalescere, & in mutui affectus solitas vel majores flammas erumpere cogerem. Restat vt vos, quem lacteam fortemque columnam, cui innititur, Monastici Ordinis ædificio summa prouidentia præparauit: & velut rutilum sidus exemplo verboque non solùm Monachis, sed & toti Latinæ Ecclesiæ nostro tempore insigniter lucem donauit (Illustre elogium S. Bernard.): restat, inquam, vt totam quam potueritis, huic diuino operi detis operam, & vnius nominis & Ordinis maximas Congregationes nequaquam vltra dissidere patiamini. Studui ego semper, vt sanctos illos Congregationis vestræ Monachos nostris fratribus commendarem, & ipsos illis perfectæ vnione charitatis, si fieri posset, etiam inuiscerarem. Hoc publicè, hoc priuatim, hoc in magnis nostrorum Conuentibus facere non neglexi; & vt rubiginé illam liuoris & zeli contrarij quæ interiora viscerum latenter rodere solet, eraderem, modis quibus potui, laboraui.

Instate & vos pro magna illa gratia à Deo vobis collata, agro communi, vt sicut nullus post vos nostris diebus plura vtilia in illo plantasse probatur, ita laudabili studio & industria, omne satis vtilibus contrarium auellatur. 31. Expellite sublimi illo & ex Spiritu Dei flammante eloquio ab eorum cordibus, vt mitius loquar, puerilem illam æmulationem, à lingua susurrationem: & locò istorum velint, nolint, fraternam ingerite dilectionem. (Hortatur Bernard. vt æmulationē ab animis suorum extirpet, mutuā pacem & charitatem inserat.) Non segreget vltra greges vestros à nostris gregibus vsuum diuersitas, colorum varietas: sed à summa vnitate deriuata, corrupta reparans, discissa redintegrans, diuisa viuificans, vniuersa vniat charitas. Sic planè, sic decet, vt quib. est vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, quos continet vna Ecclesia, quos manet vna perennis & beata vita, eis quoque, iuxta Scripturam, sit cor vnum, & anima vna (Act. 4.). Misi gemmeo amico sais geminam, cuius corporalem visum vobis vtilem olim audiui: & cuius specialem intellectum suprascriptis necessarium esse putaui. Nam quamlibet multos & pretiosos apparatus virtutum suarum æterni regis mensæ, si hoc fraterni amoris sale intulerint, vt insulsi rejicientur: si hoc sale eos condierint, epulæ iam placentes cum offerentibus admittentur. Nam qui in lege sua nullum sacrificium sine sale suscipit, nullius munus virtutis sine tali condimento sibi placere ostendit.

Ad tres Episcopos, Hostiensem, Tosculanum, Prænestinum †.

(† Nomina habet incipit. Epist. 219.)

Monet illos esse vt à Christi grege in Episcopatu Metensi lupos arceant.

Epistola CCXXIX.

AD hoc vos Deus in sublimitate posuit, vt tanto maiori Ecclesiæ suæ vtilitati viuatis, quanto in ea eminentiori auctoritate præestis. Alioquin deponet ille Paterfamilias potentes de sede, qui pro accepta potestate inuenti fuerint suis vtilitatibus desuisse. Quanta sustineat sponsa Christi damna in Episcopatu Metensi †, etsi nos amplius horremus, quia viciniores sumus, tamē & vos arbitror non latere. († v. lib. 5. vit. S. Bern. cap. 1. & Notas.) En quantus lupus illud ouile Christi tum insidiis, tum manifestis assultibus quotidie molitur irrumpere, & dispergere oues Christi sanguine congregatas! Idque non ab heri & nudiustertius, sed ex quo adhuc fuerat lupicellus, non cessat illum dominicū gregem quibus potest viribus infestare, & vastare rapinis, incendiis, homicidiis. Ego itaque quod in me est, demonstro lupū, instigo canes: iam quid intersit vestra, vos videritis: meum non est docere doctores.

Ad Eosdem pro Abbate Latiniacensi.

Innocentiam Abbatis asserit, ac tuetur, & capita accusationum in eum producta diluit. Denique zelum disciplinæ religiosæ in ipsis requirit.

Epistola CCXXX.

VObis audeo loqui quicquid in buccam venerit Nā & si oportuerit sustinere modicum quid insipientiæ meæ, geret mihi procolubio mortem beneuolentia vestra, quæ sapientibus & insipientibus debitrix est. 1. Et hoc dico non quia cogitem præcipitare verbum

quod ad rem non pertinet, aut leuitate vti intendam, aut nugari delectet, præsertim apud vos, qui videmini columnæ Ecclesiæ: sed ex abundantia cordis os loquitur, & veritas dolore vrgente intrinseco taciturnitatis impatiens, prorumpit in medium. Mei enim, dico vobis, penè mori sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quòd execranda (vt videtur) conuersione tam frequenter sapientiam vincit malitia. Adduntur vbique cornua impiis, & exarmatur iustitiæ zelus: & non est qui facere bonum, non dico velit, sed possit. Superbi iniquè agunt vsquequaque, & nemo audet mutire contra. Et vtinam vel innocentia tuta esset, & iustitia ipsa sibimet sufficeret defensioni. Quid peccauit Abbas Latiniacensis? An quòd bonus monachus, & melior Abbas? quòd bonæ opinionis: & melioris est vitę? An quia monasterium cui præest, & decorauit religione, & bonis temporalibus ampliauit, & bonorum fratrum numero cumulauit? En sanguis iste de manu eius exquiritur. Si crimen est, acceptum esse Deo & hominibus, tollatur, & crucifigatur. Negari enim non potest hoc illum esse, cœlo & terra testibus. Si crimen est esse hospitalem, benignum, sobrium, castum, humilem, decidat merito ab inimicis suis inanis. Reuera namque & in his excusari non potest, conuincentibus se propriæ vitæ sanctitate, & famæ gloria.

Querela Bern. de corruptela morum sui temporis.

Abbas innocens accusatur.

2\. At imponitur ei noluisse suscipere nuntium Domini mei. Prorsus grauis offensa, si ita est. Non negat Abbas hominem qui mittebatur in Angliam, cum esset honorificè susceptus hospitio, quęrere loqui cum eo, sed paranti exire interuenit Humbertus præpositus dicens se potius exiturum, & homini vice ipsius satisfacturū. Si quo minus quod oportuit, actum fuit cum viro, cuius culpa fuerit, vobis relinquimus iudicandum. Accusatur item quod literas Domini Papæ prædicto Humberto violenter abstulerit, & diruperit: sed extant literæ integræ & bullatæ: nec in eas sicut mentitur, admisit, sed sponte dimisit, consilio vtique Comitis Theobaldi, & nostro. Dicitur quoque quod quosdā monachos in captionem posuerit. Atque id quidem falsum. Sed si quosdam turbatores & conspiratores in diuersa claustra diuisit, ne simul positi plus nocerent, quis hoc rectè iudicans reprehendat? Iam de terris & bonis Ecclesiæ quasi distractis & alienatis, & datis ab eo cognatis suis, coram venerabilibus Episcopis Suessionensi & Altissiodorensi, Comiteque Theobaldo aduocato vtique monasterij, satis responsum est, & adhuc respondetur, sic illum dedisse suis quomodo alienis, id est ad eundem sensum † vel consuetudinem.

† Censum.

3\. Porrò autem à seculo non est auditum quod monachus rebellis, superbus, ambitiosus, priuilegium propriæ libertatis ex apostolica auctoritate meruerit. A tempore Iudæ Iscarioris non est inuentus similis illi, qui sic insurgeret in magistrum, & traderet sanguinem iustum. Fœlix magister, cui cum magistro omnium communis prophetica illa vox est a: *Homo pacis meæ in quo sperabam, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem.* Et olim quidem eratis (contra Apostolum Petrum) dominantes in clerum b, imò & (contra coapostolum eius Paulum) dominabamini fidei totius orbis c. At nunc nouum aliquid addidistis, vsurpantes amplius & in ipsam religionem. Quid restat nisi, vt adiiciatis & ipsis Angelis sanctis dominari? Nisi quod in hoc posterior Iudas priorem vicisse versutia & fraude videtur: quòd cum illius facinus condiscipuli horruerint vniuersi, iste callidior potuit ad conniuendum, imò ad fauendum malitiæ, non quoslibet, sed ipsos Apostolorum principes circumuenire. Non imputo Domino meo † cui tanquam homini subripi potuit, & hoc oro ne Deus imputet. Absit autem vbi veritatem agnouerit, vt præualeat tam execrabilis maligni huius sacrilegusque conatus. Et ego de hac te ad ipsum quoque solito ausu scripsissem, si non sensissem ipsum quicquid scribimus, minus solito acceptare †. Quæso dolete vos, qui monachi estis, † vicem magistri vestri beati Benedicti: cui iam, vt videtis, prope est, vt vbique contradicatur, & pereat omnis vigor monasticæ disciplinæ, monachis aduersus

a Ps. 40. c

b 1. Pet. 5. a

c 2. Cor. 1. d

† Innocentio Pontif.

† v. Ep. 218.

† v Notas

A Abbates suos cornua sumentibus de manu forti.

Ad Eosdem.

Caussam Abbatis eis commendat.

Epistola CCXXXI.

SI vera sunt quæ audistis de Abbate sancti Theofredi; non potestis ea dissimulare sine periculo vestro, & propter officium, & propter conscientiam. Conscientiam dico non tantum vestram, sed etiam aliorum. Sunt autem verisimilia, credo quod & vera. Verax est enim qui testimonium perhibet de his, præsentium lator. Vnde hoc quoque sciam quæritis? Fascem teneo literarum missarum à viris sanctis, quos ego noui quia sancti & veridici sunt: & omnes illæ pariter continent tam laudes & præconia huius, quàm illius horrendas blasphemias quem accusat.

Ad Abbatem Ioannem de Busaio.

B *Dulcissimis verbis, & paterna charitatis indiciis reuocat Ioannem, qui relicto regimine, cui eum Bern. præfecerat, sinistris quibusdam suspicionibus inductus abierat in solitudinem.*

Filio charissimo Ioanni *frater Bernardus in spiritu ambulare, & timorem Domini non derelinquere.*

DIcere non possim in quanta amaritudine animæ meæ, & tristitia cordis, scribam ad te, Ioannes charissime, pro eo quod me video in tot scriptitationibus meis proficere nihil, quia non capit in te sermo meus. Scripsi semel & denuò, nisi fallor †: & exigentibus peccatis meis in nullo adhuc respondet mihi labor meus. Ecce tertiò iacto semen, Deum omnipotentem deprecans, vt non reuertatur ad me vacuum, sed prosperetur, & faciat, ad quod illud mitto, lætificans nos tandem aliquando de fructu tuæ obedientiæ & salutis. Si audieris me, imò si exaudierit me Deus, lucratus sum filium meū. Si non, conuertam me denuò ad arma consueta, orationes videlicet & lachrymas, non quidem contra te, sed pro te. Luxi & lugebo, & anxia traham suspiria ex imis visceribus, pro meis visceribus. Quis det te mihi fratrem meum sugentem vbera matris meæ? Quis reuocet C te mihi in illam quietem animi, concordiam morum, societatem spiritus, & serenitatem conscientiæ, in qua te aliquando tenui & possedi? 1.

† Non extat hæc littera.

Vide quibus armis Bern. pertinaces & rebelles expugnare solitus. Orationes & lachrymæ arma Bern.

2\. Et ne quod ex me detrimentum in aliquò patiaris seu impedimentum, illud falsum esse non dubites, quod tibi à nescio quo, vel quibus falsiloquis persuasum audiuimus, quia ego videlicet cogitarem sine ratione & iudicio te à regimine fraternarum animarum, quod tibi credideram, submouere. Non est hoc verum, sed audi potius de hac re paucis, quod verum est. Hoc etsi voluissem, non licuisset: & si licuisset (vt de propria conscientia loquar) ego nullatenus voluissem. Hęc veritas. Si ergo hoc totum fuit quod auertit cor tuū, veritate comperta quid restat, nisi vt resipiscas, redeas ad te, redeas ad nos, arguas insuper teipsum leuitatis & credulitatis incautæ? Si enim tantum potuit vna maledicta suspicio ad te alienandum & pręcipitandum, quantò magis nunc absoluta certitudo valere debet ad erigendum & reuocandum te? Turpe est tibi, falsitate posse seduci, & veritate D reduci non posse. Habeat sanè veniam acquieuisse ad tempus palliatæ falsitati, at verò deprehensæ iam & nudatæ acquiescere adhuc, imò etiam non multū irasci, quantum confusionis habet? Quamobrem irascere, & noli peccare, si vis nos, vel Deum potius non irasci. Nam quod subreptum est tibi, miserationem magis quàm indignationem meretur. Nimirū homo es nauigans, sicut & omne humanum genus, in hoc mari magno & spatioso manibus, vbi reptilia quorum non est numerus. Quis se iactet in eo assiduis non impelli ventis, non iactari fluctibus? Noueris te naufragasse in eis, periculum in falsis fratribus incidisse. Iterum dico: hæc veritas. Deceptus fuisti, & spiritus mendax in ore pseudoprophetarum supplantauit te.

Falsam illi suspicionem eximit.

En vt insinuitari nouit eſ descendere, & tentatis compati.

3\. Sed ecce euanuit falsitas, luce veritatis oborta. Si adhuc (quod absit) pergis in tua obstinatione persistere, ego te interim non iudicabo, est qui quærat & iudicet. Ego autem parco tibi, dissimulans & differens interim in

Nota Bernardo familiare, in spiritu mansuetudinis & charitatis corripere.

virga venire ad te. Portò in misericordia & spiritu mansuetudinis allicere te nobis curabo, si potero: nam id mihi sentio familiarius esse, & tibi persuasibilius fore non dubito. Illum sanè euaginare super te gladium non cunctabor, qui in materno meo pectore iacet reconditus, continuus vtique dolor cordi meo, & creberrimi ad Deũ gemitus pro te donec venias. Quod si omnes huius tam piè ferientis ensis, secundum duritiam tuam & cor impœnitens, frustraueris ictus, nec possit quandoque dicere anima tua, quia vulnerata charitate ego sum: tu de re videris. Nam non solum iam veritas, sed & charitas liberabit nos. Sed quid dixi? Quomodo miser, quomodo liberabor, effusis visceribus, filia pereunte? Non quiescet affectus, etsi non sequatur effectus: non sedabitur dolor, non cessabunt lachrymæ. Exhibebo tibi quandiu vixero alterum Samuëlem, tu vtinam non alterum Saülem mihi. Rogabo te, rogabo pro te, vt venias. Veni, veni priusquam moriamur: vt qui diliximus nos in vita, in morte non separemur.

Ad Herbertum Abbatem sancti Stephani Diuionensis.

Temerariæ scriptionis culpam Ioannis condonari rogat.

Epistola CCXXXIII.

Bern. à cupiditate vindictæ & talionis alienus.

SI frater Ioannes dixit in nos, vel scripsit quod non decuit, vel quomodò non decuit, non tã nos læsit, quàm scriptum. Magis namque ita scribendo suam prodidit leuitatem, quàm nostrũ deprehendit errorem. Quanquam etsi læsisset in aliquo, nostrum tamen non erat reponere malum. Attendens proinde non quid ille mereatur, sed quid me deceat, donari iuueni etiam à vobis hanc culpam rogo & supplico, quæ magis gloriolam, quàm malitiam redolere videtur: ita tamen, vt manum deinceps inhibeat à scribendis tractandisve, quæ supra ipsum esse constiterit. Nam vt liquido satis apparet, in hoc exiguo quod præsumpsit, opus erat stylo & animo maturiori. Certum enim sit vobis, hominem, licet in breui pagina, aut non scripsisse vt sensit, aut non sensisse vt debuit.

Ad Dominum Papam Coelestinum.

Auctoritatem sedis apost. aduersus infamem & simoniacum Eboracensis Ecclesiæ inuasorem implorat. v Notas

Epistola CCXXXIV.

1\. OPortet vos secundum iustitiam, quæ ex lege est, suscitare semen fratris vestri defuncti. Quod dignè implebitur, si Papæ Innocentio cui in hæreditate Domini successistis, & defenditis benè gesta, & minus adimpleta perficitis. Præ manibus est in quo id liceat experiri. Causam Eboracensis Ecclesiæ † per eum fuisse decisam quis nesciat? At quomodò executioni mandatũ sit quod egressum est de labiis tanti viri, vtinam nesciretur. Quis det vt non annuntietur in Geth, neque in compitis Ascalonis a? Sed vt verbum abbreuiatum faciam auribus occupatis, audiat paucis Dominus meus, quid dictum fuerit, & quid factum teneamus. Cum in multis accusaretur is, qui sibi vendicare electionem in præfata Ecclesia impiè cupiebat, tandem omnis controuersia ad testimonium viri illustris Vvilhelmi † ipsius Ecclesiæ tunc Decani conquiescere iussa est: vt nisi capitulum intrusionis, quod huic inter cętera impingebatur, ille propriæ manus iuramento amoueret, suis omninò conatibus tanta frustraretur ambitio. Hoc autem non ex iudicio, sed ex misericordia. Sic enim rogauerat ipse. Mitissima planè sententia, quippe cum de plurimis & pessimis pulsaretur, quæ nullatenus propulsare volebat. Sed vtinam vel ipsa stet. Quid enim si non sufficit iuri, dummodo sufficiat Ecclesiæ liberationi? Non causamur sententiæ remissionem, quæ nil nocuit. Neque enim proficit aduersario etsi largior indulgentia, qui ne ipsum quod vltro spoponderat, implere præualuit. Nam de qua præsumere visus est, defecit ei, ne sibi ipsi deficeret peierans. Quando enim vir bonus attestaretur homini, quem rumor publicæ opinionis & operis veritas detestatur? Quid ergo? Ille non iurauit, & iste Episcopus est.

† v. Notas.

a 2. Reg. 1. c.

† Vvilhelmus a S. Barbara Decanus Eborac. postea Episc. Dunelmens.

2\. O rem ignorantia omnium dignam, & perpetuo, si fieri posset, silentio comprimẽdam. Verum id serò. Heu,

Ob neglectã

notus est orbi triumphus diaboli. Vbique personat plausus incircuncisorum, & planctus bonorum, pro eo quòd videatur sapientiam vicisse malitia. Monstratur digito matris Ecclesiæ turpitudo: patris Innocentij verenda irridentur denudata à seruo nequam, quoniam mortuum putat: sed viuit in vobis. Si is exitus imminebat, cur è longinquo Romã est pertracta causa spurcissima, vmbra magis & angulo digna? Cur tanta mari terraque à multis assumpta fatigatio? Cur à finibus terrę euocati viri religiosi, qui eum accusarent, & pauperum Christi marsupia longi itineris expensis exhausta sunt? Non poterat episcopari turpis infamisque persona (quod inuitus dolensque loquor) nisi quæ in illo horrebat Anglia, Francia abominabatur, etiam Roma cognosceret? Quàm melius in Romana curia causa eius minime ventilata fuisset, & non tangeret, vel sacra limina generalis atque horribilis fœtor? Quàm tolerabilius ignorasset Apostolica sedes tam intolerabile malum, quàm toleret manifestũ? Quid istud temeritatis fuit? Publicè infamatus, ante iudicem accusatus, nec purgatus, imò & conuictus, & sic consecratus est. Viderit qui huic manum post ista imposuit, an magis execratus dicere debuerim. Non enim negabit sic se ista habere, non negabit sic se ex literis apostolicis ad se pro hoc ipso directis eadem comperisse. Dicat fortè aliquis, quia non est datum iudicium, non fuisse conuictum. Ego dico & confessum. Nam qui vt iudicium euaderet, vltro elegit ad testimonium Vvilhelmi Decani cõfugere, illo sibi deficiente, quid nisi suo iudicio à causa decidit, ore proprio condemnatus?

Iustitiæ & disciplinæ gaudent mali, gemunt boni.

Consecrationem indigni & simoniaci detestatur.

Quæ cum ita sint, videte, Domine Pater, ne declinet cor vestrum in opus malitiæ, quoniam secundum Prophetã, *declinantes in obligationem, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem* b. Alioquin quod consilium datis miseris Abbatibus illis quos ad accusandum cum vocatio apostolica Romam traxit, sed & aliis quam-pluribus ex illo Episcopatu viris religiosis, sint-ne obedituri huic, & sacramenta accepturi ab homine bis intruso? Primò quidem per Regem, deinde per legatum. Quippe qui illud sanctuarium Dei contra ius & fas, contra mandatum summi Pontificis, in iniuriam summæ Sedis, & totius Romanæ curiæ, cum non potuit per ostium, fodit argenteo (vt aiunt) sarculo, vnde impudenter intrusit. Ante (nisi fallor) suis sedibus exulabunt, quàm dare acquiescant manus idolo huic, nisi vestra violenta auctoritas obuiarit. Cæterum quàm sanctiori vestroque apostolatu digniori zelo gladium Phinees in confusionem duorum tam turpiter fornicantium stringeretis, quàm tot sanctos, aut de suis fugere locis permittitis, aut contra conscientias suas cogitis remanere. 3.

b Psal. 124.

Vide quem in Pontifice zelum requirat.

Ad totam Curiam Romanam.

Serio & seuere in eadem caussa Curiam Romanam compellat, vt ad tollendum graue scandalum, Electio vel potius intrusio Eboracensis Epis. retractetur.

Epistola CCXXXV.

Dominis & patribus reuerendis* Episcopis *&* Cardinalibus *curiæ, frater Bernardus Claræ-Vallis vocatus abbas, salutem & nostras qualescunque orationes.

1\. OMnibus scribendũ fuit de eo quod spectat ad omnes. Nec vereor, ne fortè præsumptionis arguar, quippè qui licet omnium minimus, tamen Romanæ curiæ iniuriam à me non iudico alienam. Vrimur assiduè dico vobis, vrimur grauiter nimis, ita vt nos tædeat etiã viuere. In dumo Dei videmus hortẽda. Et quia corrigere nos non possumus, saltem suggerimus his ad quos spectat. Si quidem emendauerint, benè: sin autem, nos animas nostras liberauimus: vos excusationem non habetis de peccato. Non ignoratis prolatam esse sententiã à Domino Papa bonæ memoriæ Innocentio, cũ vestro & Romanæ Curiæ generali assensu, irritam esse Vvilhelmi Eboracensis electionem, imò intrusionem, nisi Vvilhelmus alter tunc Decanus, quod obiectum ei fuerat, propriæ manus iuramento repelleret. Nec vos latuit quàm plena esset sententia, non iudicij, sed misericordiæ: nimirum cum hoc Vvilhelmus ipse quæsisset. Sed vtinam vel ipsa

Vide Zelum Bern. pro Ecclesia.

stet, & quod aduersus eam factum est, stare non possit. Quid enim? Non turauit ille, & iste in cathedra pestilentiæ sedet. Quis tribuat vt aduersus fornicationem hanc, Phinees cum pugione procedat, aut viuat in sede sua Petrus, qui spiritu labiorum suorum interficiat impios? Multi clamant ad vos in toto corde suo, vt sacrilegium hoc digna animaduersione vindicare studeatis. Alioquin dico vobis, scandalum magnum nimis erit in Ecclesia Dei: & timeo ne Romanæ Sedis auctoritas grauem admodum iacturam & detrimentum grande suscipiat, nisi in eum qui peruertit generalem eius sententiam, vindicta processerit, & taliter, vt cæteri metum habeant.

2. Quereia de næuis & defectibus Romanæ Curiæ.

Quid enim de eo dicam, quòd oeculeas & verè tenebrosas literas habuisse se gloriatur Vuilhelmus ille, vtinam à principibus tenebrarum, non à principibus Apostolorum? Et ecce audierunt filij incircuncisorum: subsannant Romanam curiam, à qua post datam tam manifestam sententiam, furtum datas esse aiunt contrarias literas. Quid dicam vobis? Si non vos vrit scandalum graue quo scandalizantur non pusilli, sed magni & perfecti viri: si non compatimini pauperibus Abbatibus quos à finibus terræ vocatio apostolica Romam traxit: si non misereminii magnis & religiosis monasteriis, quibus omnino sub incubatore illo destructio imminet: si (quod primum dicere debui) zelus domus Dei non comedit vos, nunquid vsque adeò inimici hominis versutia præualebit, vt proprium quoque contemptum, & infamiam hanc pessimam Ecclesiæ principes æquanimiter ferant? Quid enim si sacrilegam homo ille consecrationem recepit? Profectò longè gloriosius erit iam eleuatum deijcere Simonem, quàm prohibere conantem. Alioquin quid facietis religiosis viris, qui omninò non inueniunt salua conscientia, vel ipsa communia sacramenta de leprosa manu suscipere? Ante (ut fallor) eligent fugere, quàm dare manus morti: & exulare prius quàm vesci idolothytis. Quod si contra conscientias suas coëgerit eos Romana curia curuare genua ante Baal, videat Deus & iudicet: videat curia illa cœlestis, in qua nulla poterit ambitione subuerti iudicium. In fine omnium obsecrat vos puer vester per viscera misericordiæ Dei nostri, si quis in vobis est zelus Dei, misereminii Ecclesiæ sanctæ saltem vos amici eius, & quantum potestis, date operam ne tam detestabili facto detur assensus.

Romanæ Curiæ iudex Curia cœlestis.

Ad Cardinales & Episcopos Romanæ Curiæ super electione Eugenij III. †

† Eugen. creatus est Pontifex An. 1145 v. chronol. nostrã.

Miratur Bernardum (hoc ei ante Pontif. nomen erat) abbatem S. Anastasij abstractum ab otio & solitudine, ad summum negotium, id est, totius Ecclesiæ curam & præfecturam rapi: timetque hominem quieti assuetum, & rebus gerendis minus exercitatum tanto oneri haud parem fore, vnde fideles Cardin. vt eum subleuent rogat. v. Notas.

Epistola CCXXXVI.

Dominis & patribus reuerendis Cardinalibus *&* Episcopis *omnibus qui sunt de Curia, puer sanctitatis eorum.*

1. Parcat vobis Deus, qui fecistis? Sepultum hominem reuocastis ad homines: fugitantem curas & turbas curis denuò implicuistis, & immiscuistis turbis. Fecistis nouissimum primum, & ecce nouissima illius periculosiora prioribus. Crucifixus mundo, per vos reuixit mundo: & qui elegerat abiectus esse in domo Dei sui, ipsum vos in dominum omnium elegistis. Cur consilium inopis confudistis? Cur pauperis hominis, & mendici, & compuncti corde iudicium perturbastis? Currebat benè. Quid vobis visum est sepire vias eius, auertere semitas, gressus inuoluere? Quasi descenderet de Hierusalem, & non magis ascenderet de Hierico, sic incidit in latrones. Et qui se tanquam violentis quibusdam diaboli manibus, carnis illecebris, & gloria seculi potenter excusserat, non tamen valuit effugere manus vestras. Num idcirco Pisam deseruit †, vt reciperet Romam? Num qui in vna Ecclesia non sustinuit vicedominatum, dominatum in omni Ecclesia requirebat?

† v. Notas.

2. Quid igitur rationis seu consilij habuit defuncto

A summo Pontifice repentè irruere in hominem rusticanum, latenti iniicere manus, & excussa è manibus securi & ascia vel ligone, in palatium trahere, leuare in cathedram, induere purpura & bysso, accingere gladio ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, ad alligandos reges eorum in compedibus & nobiles eorum in manicis ferreis? Sic non erat inter vos sapiens & exercitatus, cui potius ista conuenirent? Ridiculum profectò videtur, pannosum homuncionem assumi ad præsidendum Principibus, ad imperandum Episcopis, ad regna & imperia disponenda. Ridiculum, an miraculum? Plane vnum horum. Non nego, non diffido posse fuisse hoc etiam opus Dei, qui facit mirabilia magna solus: præsertim cum audiam vsquequaque ex ore multorum, quoniam à Domino factum est istud. Sed nec ego oblitus sum iudiciorum Dei antiquorum, & scripturæ plurimos recensentis ex priuata seu etiam rusticana vita olim assumptos in voluntate Domini ad regendum populum eius. Denique nonne (vt vnum è pluribus B memorem) tali quodam modo elegit Dauid seruum suum, & suscepit eum de gregibus ouium, de post fœtantes accepit eum[a]? Ita, inquam, ita & de nostro Eugenio in beneplacito Domini potuit contigisse.

a Psal. 77.

3. Vide quis Bernardo sensus de summi Pontificatus honore, seu potius onere.

Non sum securus tamen, quoniam filius delicatus est, & tenera verecundia eius assueta potius otio & quieti, quam tractandis quæ foris sunt, timendumque ne non ea auctoritate, qua oportuerit, sui apostolatus officia exequatur. Quid putatis gerere animi nunc hominem illum qui de secreto internæ contemplationis, & amica solitudine cordis tanquam infans è gremio & sinu matris subito perturbatus, tractum se ad medium videt, & quasi ouem ad victimam ductum ad tam insueta & insuauia? Nisi Dominus supponat manum suam, licet, necesse est obruatur & opprimatur onere insueto & nimio, quod & gigantibus (vt aiunt) vel ipsis quoque angelicis humeris formidabile videatur. Veruntamen quia sic factum est, & sicut multi dicunt, à Domino factum est: vestra interest, charissimi, vestris feruentibus studiis fidelibusque obsequiis sollicitè confouere, quod vestris C manibus constat elaboratum. Si qua ergò consolatio in vobis, si qua virtus charitatis in Domino, si qua miseratio pietatis, si qua compassionis viscera: assistite & collaborate illi in opere ad quod assumptus est per vos à Domino. Quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, hæc ei suggerite, hæc suadete, hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.

Cardinalium est cõsilio & auxilio assistere summo Pontif.

Ad Dominum Papam Eugenium †.

† Fuit Eugenius Patria Pisanus, Monachus Cisterc. Monasterij S. Anastasij trium fontiũ, seu ad aquas saluias, ab Innocent. II. Pontif. conditi Abbas constitutus à S. Bern. vide plura in Notis.

Bernardus Eugenio recens in Pontificatum assumpto gratulatur ac condolet, sublimitatemque honoris simul & oneris grauitatem, nec non pericula ponderans, ipsum ad munus apostolicum fortiter obeundum animat, vt conceptæ de se multorum expectationi respondeat.

Epistola CCXXXVII.

Amantissimo patri & domino Dei gratia summo Pontifici Eugenio Bernardus Claræuallis vocatus Abbas, modicum id quod est.

1. D Auditum est in terra nostra & celebri sermone vulgatum verbum hoc, quod factum est de vobis à Domino. Presseram stylum hactenus, rem tacitus considerabam. Expectabam enim literas vestras: & præueniri à vobis in benedictionibus dulcedinis. Expectabam virum fidelem, qui veniret à latere tuo, qui diceret cuncta per ordinem: quid, quomodo, vel qualiter actum esset. Expectabam si quis fortè de filiis meis reuerteretur, qui leniret dolorem patris, qui diceret: *Ioseph filius tuus viuit, & ipse dominatur in tota terra Ægypti*[a]. Hinc est quod literæ istæ non sunt voluntatis, sed necessitatis, & amicorum extortæ precibus, quibus negare non possum modicum illud quicquid residuum est vitæ meæ. Quia tamen semel cœpi, loquar ad Dominum meum. Iam enim filium dicere non audeo, quia filius in patrem, pater mutatus est in filium. Qui post me venit, ante me factus est, sed non inuideo, quia quod mihi deerat, in eo me habere confido, qui non solum post me, sed etiam

a Gen. 45. g

† Fuit enim Eugenius diſcipulus S. Bern.
Prou. 10. & 5.

per me venit †. Nam ſi dignaris, quodammodo per A Euangelium ego te genui. Quæ eſt ergo ſpes oostra: & gaudium noſtrum, & corona gloriæ? nonne vos ante Deum? Denique filius ſapiens gloria eſt patris. A modò tamen non vocaberis filius: ſed vocabitur tibi oomen nooum, quod os Domini nominauit. Hæc eſt mutatio dexteræ Excelſi, & multi in mutatione iſta gaudebunt. Nam quemadmodum olim Abram in Abraham b, Iacob in Iſrael: & vt de tuis magis prædeceſſoribus tibi proponam, ſicut Simon in Cepham c, Saulus in Paulum d, ſic filius meus Bernardus in patrem meum Eugenium, læta prorſus & vtili, vt ſperamus, tranſlatione promotus eſt. Digitus Dei eſt iſte, ſuſcitans de puluere egenum, & de ſtercore erigens pauperem e, vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat f.

b Gen 17. a
c Mar. 3. b
d Act. 13. a
e 1. Reg. 2. b
f Pſ. 112. a

2. Optat deinceps mutari in melius Eccleſiam.

Supereſt vt facta hac mutatione tui, ipſa quoque quæ tibi commiſſa eſt, Domini tui ſponſa mutetur in melius, & iam nequaquam Sarai, ſed Sara de cætero nomioetur. Intellige quæ dico. Dabit enim tibi Dominus intelle- B ctum. Si amicus ſponſi es, ne dixeris dilectam eius principem meam, ſed principem: nil tuum in ea vendicans, niſi qood pro ea ſi oportuerit, etiam animam dare debes. Si Chriſtus te miſit, æſtimabis te non miniſtrari, ſed miniſtrare veniſſe: & miniſtrare non ſolum ſubſtantiam, ſed ipſam quoque animam, ſicut præfatus ſum. Verus ſucceſſor Pauli dicet cum Paulo g: *Non quia dominamur fidei veſtræ, ſed adiutores ſumus gaudij veſtri.* Petri hæres, audiet Petrum dicentem h: *Neque vt dominantes in clerum: ſed forma facti gregis.* Sic enim iam oon ancilla, ſed libera etiam & formoſa ſpecioſiſſimi ſponſi per tot oo deſideratos adſciſcetur amplexus. Alioquin per quem alium hæc tam debita libertas ſperabitur: ſi & tu (quod abſit) in Chriſti hæreditate quæras quæ tua ſunt: qui iam & ante didiceras non dico tua non retinere, ſed nec tuus eſſe?

g 1. Cor. 1. d
h 1. Petr. 5. a

3. Ergo fiduciam talem habens in te, qualem in nullo prædeceſſorum tuorum à multis retro temporibus viſa eſt habuiſſe, exultat meritò vbique & gloriatur in Domino omnis Eccleſia ſanctorum: & ſpecialiter illa † cu- C ius vterus te portauit, & cuius vbera tu ſuxiſti. Quid ergo? Nonne & mihi licet gaudere cum gaudentibus? Nunquid non ero vnus de numero lætantium? Exultaui, fateor: ſed cum tremore. Exultaui, ſed in ipſo exultationis meæ articulo timor & tremor venerunt ſuper me. Ego enim etſi nomen patris depoſui, ſed oon timorem, ſed non anxietatem, poſtremò nec affectum, nec viſcera patris. Conſidero gradum, & caſum vereor. Conſidero faſtigium dignitatis, & intueor faciem abyſſi iacentis deorſum. Attendo celſitudinem honoris, & è vicino periculum reformido, pro eo quod ſcriptum eſt i: *Homo cum in honore eſſet, non intellexit.* Quod quidem ad cauſam magis quàm ad tempus arbitror eſſe referendum: vt ſic intelligatur dictum, cum in honore eſſet, non intellexit, ac ſi diceretur, honor abſorbuit intellectum.

† Nempe Claraualleſis ſiue Ciſtercienſis.
Gaudet ac gratulatur, ſed timet quoque ac terret Bern. Conſiderans faſtigium, timet præcipitium.
i Pſ. 48. c

4. Et quidem elegeras abiectus eſſe in domo Dei tui: & recumbere in nouiſſimo loco in conoiuio eius, ſed placuit dicere ei qui te inuitauit k: *Amice aſcende ſuperius.* Itaque aſcendiſti in altum: noli altum ſapere, ſed time, ne D forte contingat ſero miſerabilem illam emittere vocem l, *A facie iræ & indignationis tuæ, eleuans alliſiſti me.* Altiorem quippe locum ſortitus es, ſed oon tutiorem. Sublimiorem, non ſecuriorem. Terribilis prorſus, terribilis eſt locus iſte. Locus, inquam, in qoo ſtas, terra ſancta eſt, locus Petri eſt, locus principis Apoſtolorum, vbi ſteterunt pedes eius. Locus illius eſt quem conſtituit Dominus dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ. Si fortè declinaueris à via Domini: ſepultus eſt io eodem loco, vt ſit tibi contra te in teſtimonium. Merito tali paſtori, tali nutricio commiſſa eſt Eccleſia: cum adhuc tenera, adhuc in cunabulis eſſet, cuios docta magiſterio, & exemplo educata, omnia terrena calcaret: vtpote qui excuſſerat manus ſuas ab omni munere, qui dicebat de corde puro & conſcientia bona m: *Argentum & aurum non eſt mihi.* Hæc hactenus.

k Luca 14. c
l Pſ. 101. b
Terribilis locus ſummi Pontificis.
Petrus primus Paſtor Eccleſiæ.
m Act. 3. a

5. Cæterum cauſa quare ante tempus ſcripſerim vobis, A hæc eſt. Vvintonienſis Epiſcopus, & Eboracenſis Archiepiſcopus, non gradiuntur vno ſpiritu cum Cantuarienſi Archiepiſcopo: ſed incedunt ſibi ex aduerſo, & hæc vetus eſt de legatione querela. Veruntamen quis eſt ille, & qui ſunt illi? Nonne Eboracenſis ipſe eſt, cui te præſente, cum adhuc eſſes quaſi vnus ex nobis, fratres tui reſtiterunt in faciem, eo quòd reprehenſibilis erat? Sed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, & præualuit in vanitate ſua. Certom eſt tamen quòd non intrauit per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde. Si paſtor fuiſſet, diligendus erat: ſi mercenarius, tolerandus. Nunc autem cauendus & repellendus vtpote fur & latro. Quid dicam de domino Vintonienſi? Opera quæ ipſe facit, teſtimonium perhibent de eo. Porro Archiepiſcopus Cantuarienſis cui aduerſantur, vir religioſus eſt, & ſuaue olentis opioionis. Pro ipſo petimus, vt reſpondeat ei iuſtitia ſua. Verum illorum iniquitas ſuper eos: vt ſit, ſicut ſcriptum eſt n: *Iuſtitia iuſti ſuper eum erit: & impietas impij erit ſuper eum.* Cum acceperis tem- B pus, ſecuodum opera manuum illorum retribues illis: vt ſciant prophetam eſſe in Iſraël.

n Ezech. 18. e

6. Quis mihi det antequam moriar, videre Eccleſiam Dei, ſicut in diebus antiquis: quando Apoſtoli laxabant retia in capturam: oon in capturam argenti vel auri, ſed in capturam animarum? Quàm cupio illius te hæreditare vocem, cuius adeptus es ſedem? *Pecunia*, inquit o, *tua tecum ſit in perditionem.* O vox tonitrui, ô vox magnificentiæ & virtutis: ad cuius terrorem confundantur & conuertantur retrorſum omnes qui oderunt Sion. Hoc vehementer expectat & omnino expetit à te mater tua: hoc filij matris tuæ puſilli cum maioribus deſiderant, hoc ſuſpirant: vt omnis plantatio quam non plantauit Pater cœleſtis, tuis manibus eradicetur. Ad hoc enim cooſtitutus es ſuper gentes & regna, vt euellas & deſtruas: & ædifices & plantes. Multi audito hoc verbo dixerunt apud ſe: Iam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Multi dicunt in corde ſuo: Flores apparuerunt in terra noſtra: tempus putationis aduenit: in quo ſarmenta C ſterilia recidentur, vt ea quæ præualent, vberiùs fructum afferant.

Vide quale optet videre Eccleſiam Dei.
o Act. 8. d
Idque cura & opera Eugenij.

7. Confortare igitur, & eſto robuſtus: manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum. Vendica tibi animi conſtantia & vigore ſpiritus partem, quam dedit extra fratres tuos tibi omnipotens Pater: quam & tulit de manu Amorrhæi in gladio & arcu ſuo. In omnibus tamen operibus tuis memento te eſſe hominem: & timor eius qui aufert ſpiritum principum, ſemper ſit ante oculos tuos. Quantorum in breui Romanorum Pontificum mortes tuis oculis aſpexiſti? Ipſi te prædeceſſores tui, tuæ certiſſimæ & citiſſimæ deceſſionis admoneant: & modicum tempus dominationis eorum, paucitatem dierum tuorum nuntiet tibi. Iugi proinde meditatione inter huius tranſeuntis gloriæ blandimenta, memorare nouiſſima tua: qoia quibus ſucceſſiſti in ſedem, ipſos ſine dubio ſequeris ad mortem.

Pontifices breuis vitæ. v. Notas.
Mortis memoria.

AD EVNDEM.

Depoſitionem Guilelmi Eboracenſis vrget apud Pontif. cui ſoli ea poteſtas competat.

D

EPISTOLA CCXXXVIII.

IMportunus ſum: ſed habeo excuſationem. Eugenij apoſtolatus excuſat me. Aiunt non vos eſſe papam, ſed me: & vndique ad me cõfluunt qui habent negotia. Nec deſunt in tanta multitudine amicorum, quibus officium negare non poſſum, non ſolum abſque ſcandalo, ſed etiã abſque peccato. Et nunc eſt etiam alia excuſatio non minus idonea, quia cauſa honeſtiſſima eſt. Contra idolum illud Eboracenſe iterato ſtylus dirigitur: ea ſcilicet neceſſitate, quòd ſæpenumerò hoc telo impetitum à nobis necdum confoſſum eſt. Cur hoc? Quia nil fortè à nobis tale directum eſt qualis fuit gladius Ionathæ, qui nunquam rediit retrorſum a. Nec ſane fuit culpa iaculi, a ſed dirigentis iaculum. Pater enim quòd non in ea qua oportuit, fortitudine miſſum eſt. Nec mirum. Quis enim in manu forti ſagittas mittere poteſt, niſi filius excuſſorum? Qui locum Petri tenet, poteſt vno ictu extinguere

Episcoporũ depositio totius est Rom. Pont.

niam, vno Simonem Magum: & vt planius quod loquimur fiat, peremptoriam date sententiam ad depositionem Episcoporum, solius Romani Pontificis noscitur esse, pro eo nimirum, quod etsi alij multi vocati sunt in partẽ solicitudinis: solus ipse plenitudinẽ habeat potestatis. Solus proinde, si dicere audeam, in culpa est, si culpa non feritur, quæ ferienda est: & eo impetu, quo fuerit ferienda. Quo autem impetu, non dico ferienda, sed fulminanda fuerit prædicti Eboracensis culpa, vestræ conscientiæ derelinquo. Cæterum quod factum non est, vobis credimus reseruatum, vt in eo experiatur Ecclesia Dei, cui ipso auctore præestis, feruorem zeli vestri, potentiam brachij vestri, & animi sapientiam: & timeat omnis populus sacerdotem Domini, audiens sapientiam Dei esse in illo ad faciendum iudicium.

Ad Evgenivm.

Laudat zelum Eugenij. Porrò eum nunc ostendi vult in deponendo Eboracensi, illam sedem fraudulenter occupante.

Epistola CCXXXIX.

1. QVam cupio semper illa de vobis audire, in quibus glorificetur Deus, honoretur ministerium vestrum & anima mea lætificetur. Inde est, quòd audita responsione vestra de quibusdam, qui ad officium legationis nimium videbantur, & ambitiosè aspirare, & imprudenter sperare, supra quam dicere possumus, facti sumus lætantes. Non autem nos tantum, sed & omnes qui diligunt nomen vestrum, gauisi sunt gaudio magno. Porrò visis literis vestris, quas pro causa Rutinensis Ecclesiæ destinastis, tunc prorsus, tunc repletum est gaudio os nostrũ, & lingua nostra exultatione. Hæc atq; huiusmodi digna sunt vestro apostolatu, summum sedem nobilitant; decent planè orbis Episcopum. Vnde & flecto genua mea ad ipsum vnici huius vestri primatus auctorẽ, vt det vobis sic sapere, & sic agere semper, in euellendo, & plantãdo, in destruendo, & ædificando. Siquidem in ruinam & resurrectionem multorum ascendistis hanc cathedram. Ruant, ruant qui noxiè stant, erigantur digni. Ponatur

Hortatur, vt superbos deijciat, humiles exaltet.

securis ad radicem sterilium plantationum, purgentur fructiferæ, vt fructuũ plus afferant. Præsidente, inquã, humili Eugenio, deponantur superbi de sede, & exaltentur humiles. Esurientes impleantur bonis, & diuites dimittantur inanes. Nuper nempè exultatione vniuersæ terræ ita factum est in causa cuiusdã pauperis Episcopi.

2. Age ergo transeat iam sanctus hic pietatis zelus, & ad miseram illam Ecclesiam transmarinam, quia tempus miserendi eius. Vinea Domini Sabaoth est, vinea electa, vinea speciosissima, sed, heu, in desertum penè redacta, quia singularis ferus depascitur eam. Cur dicunt inter gentes, vbi est Deus eius? Vbi quem posuerunt custodem in vineis? Vbi manus putans, vbi sarculus excolentis? Quousque sarmento inutili occupatur tellus, suffocatur fructus? Et certè tempus putationis aduenit. Siquidem homo pacis eius in quo sperauit †, quod se purgare deberet, non purgatione, sed amputatione opus esse testatur. Extant denique literæ ipsius de eo ad Apostolicæ sedis Legatum, in quibus manifestè manifestam adserit intrusionem, electionem negat. Ita ergò quem sibi parauerat defensorem, accusatorem sustinet. Adhæc quæ vbique de eo publica fama concelebrat: etiam virium militarem possent omni iure spoliare cingulo militari.

† VVilhelm. Decan. Eboracen. de quo Epist. 234. & 235.

3. Quomodo iam poterit stare, vbi multiplex vobis subest ratio dejiciendi, & voluntas non deest? Legi siquidem zelum vestrum pro Ecclesia illa in literis vestris, & iam exigo de manibus vestris. Quanam via procedẽdum sit ad eius dejectionem (neque enim vna mihi esse videtur) non est meum dictare sapienti. Nec multum nostra interest in qua parte arbor infructuosa cadat, dummodò cadat. Dico tamen. Qui sibi possessionem vindicat furtiuarum commercio literarum, nonne fur est & latro? Denique vbi adserit habuisse se clandestinas literas exerationis suæ, aut verum est, aut falsum quod loquitur. Si verum, reus est furti, & summi Pontificis criminator. Si falsum: debet audire, occidisti & possedisti. Os enim quod mentitur, occidit animam a. Sed absit vt tanta de

a Sap. c. 1.

A tali viro credatur duplicitas, quanta ab isto ei imponitur. Nempe Innocentius hic erat: cui si pro se respondere liceret, proculdubio diceret huic: quia ego palam in te dedi sententiam, & in occulto locutus sum nihil.

Ad Ildefonsvm Comitem sancti Ægidij †.

† v. Notas.

Henricum Petri Bruis hæretici successorem eiusque impia dogmata, & impura facinora describit, pungens Comitem, quod talem in sua ditione siuerit impunè grassari: vide Bern. serm. 65 Cant. & lib. 3 vita S. Bern. c. 5 & 6 item Baron. in Annal. an. 1147.

Epistola CCXL.

1. QVanta audiuimus & cognouimus mala quæ in Ecclesiis Dei fecit, & facit quotidie Henricus hæreticus? Versatur in terra vestra sub vestimentis ouium lupus rapax: sed ad Domini designationem a, à fructibus eius cognoscimus illum. Basilicæ sine plebibus: plebes sine sacerdotibus: sacerdotes sine debita reuerentia sunt: & sine Christo deinde Christiani Ecclesiæ synagogæ reputantur: sanctuarium Dei sanctum esse negatur: sacramen-B ta non sacra censentur: dies festi festiuis frustrantur solemniis. Moriuntur homines in peccatis suis: rapiuntur animæ passim ad tribunal terrificum: heu, nec pœnitentia reconciliari: nec sacra communione muniti. Paruulis Christianorum, Christi intercluditur vita, dum baptismi negatur gratia: nec saluti propinquare sinuntur, saluatore licet pie clamante pro eis: *Sinite*, inquit b, *paruulos venire ad me*. Ergo-ne qui homines & iumenta saluauit, quemadmodũ multiplicauit misericordiam suam Deus, ad solos tamen innocentes non patitur eandem tam multam misericordiam peruenire? Quid quæso: quid inuidet paruulis Saluatorem paruulum qui natus est eis? Inuidia hæc diabolica est: inuidia hac mors intrauit in orbem terrarum. An putat paruulos Saluatore non egere: quia paruuli sunt? Si ita est, ergò gratis magnus Dominus factus est paruus: vt omittam, quod flagellatus est: quod sputis illitus: quod cruci affixus: quod denique mortuus est.

a Matth. 7. c

En Fructus hæresum.

b Matth. 9. b

Impia Henrici dogmata.

Paruulis negat baptismum.

2. Non est hic homo à Deo: qui sic contraria Deo, & facit, & loquitur. Proh dolor: auditur tamen à pluribus: & C populum qui sibi credat, habet. O infœlicissimum populum. Ad vocem vnius hæretici siluerunt in eo omnes propheticæ & apostolicæ voces, quæ de conuocanda in vna Christi fide è cunctis nationibus Ecclesia, vno veritatis spiritu cecinerunt. Ergò fefellerunt diuina oracula, falluntur omnium oculi & animi: qui quod legunt prædictum, intuentur impletum. Quam certè manifestam omnibus veritatem solus iste stupenda, & prorsus Iudaica cæcitate, aut non videns, aut inuidens adimpletam, simul nescio qua arte diabolica persuasit populo stulto, & insipienti de re manifesta, nec suis credere oculis: fefellisse priores, errare posteros: totum mundum etiam post effusum Christi sanguinem perditum iri: & ad solos quos decipit, totas miserationum Dei diuitias, & vniuersitatis gratiam peruenisse. Et nunc huius rei gratia, licet in multa corporis infirmitate, iter arripui ad has partes, quas potissimum singularis ferus depascitur, dum nõ est qui resistat, neque qui saluum faciat. Quippe de tota Francia pro simili effugatus malitia, has solas sibi D inuenit expositas: in quibus fiducialiter sub tuo dominatu in gregẽ Christi toto furore bacchatur. Quod tuone honori congruat, Princeps illustris, ipse iudicato. Nec mirũ tamen si serpẽs ille callidus decepit te, quippe speciem pietatis habens, cuius virtutem penitus abnegauit.

Quam congrue hæc in nostri temporis hæreticos.

3. Sed nunc audi quis ille sit. Homo apostata est: qui relicto religionis habitu (nam monachus extitit) ad spurcitias carnis & seculi, tanquam canis ad suum vomitum, est reuersus. Præ cõfusione autem habitare inter cognatos & notos non sustinens, vel potius non permissos ob magnitudinem criminis: succinxit lombos suos, & iter qua nesciebat, arripuit, factus gyrouagus & profugus super terram. Cumque mendicare cœpisset, posuit in sumptu Euangelium; nam literatus erat. Et venale distrahens verbum Dei, euangelizabat vt manducaret. Si quid supra victum elicere poterat à simplicioribus populi, vel ab aliqua matronarum, id ludendo aleis, aut certè in vsus turpiores turpiter effundebat. Frequenter siquidẽ

Henricus hæreticus qualis fuerit.

post diurnum populi plausum, nocte insecuta cum meretricibus inuentus est prædicator insignis, & interdum etiam cum coniugatis. Inquire si placet vir nobilis, quomodo de Lausana ciuitate exierit: quomodo de Cenomannis. quomodo de Pictaui: quomodo de Burdegali; nec patet ei vspiam reuersionis aditus, vtpote qui fœda post se vbique reliquerit vestigia. Tu de tali arbore tandem bonos sperabas fructus? Terræ profecto in qua est, fecit fœtere odorem in vniuersa terra, quia non potest iuxta sermonem Domini c, arbor mala fructus bonos facere.

Hæretici familiaris & cognata vitæ spurcities.

c Matth 7. c.

4. Hæc ergo, vt dixi causa aduentus mei. Nec à meipso nunc venio, sed vocatione pariter & miseratione Ecclesiæ trahor; si forte spina illa, & parua ipsius, dum adhuc parua sunt, germina de agro Dominico extirpari queant, non mea, qui nullus sum, sed sanctorum, cum quibus sum, Episcoporum manu, tua quoque potenti dextera cooperante. In quibus præcipuus est venerabilis Hostiensis Episcopus † ab Apostolica Sede ad hoc ipsum directus, homo qui magna fecit in Israël, & B victoriam dedit Ecclesiæ suæ in multis per illum Dominus omnipotés. Tua interest, vir inclyte, honorificè suscipere illum, & eos qui cum ipso sunt, ac ne tantus labor tantorum virorum pro tua potissimum tuorumque salute susceptus, inefficax sit, secundum potestatem desuper datam tibi operam dare.

† v. Notas.

Ad Tholosanos.

Solicitè fugiendos, imo & fugandos Hæreticos, lupos scilicet sub ouina pelle, in ouinam Christi perniciem grassantes. Exercendam hospitalitatem. Nec quoslibet prædicatores admittendos.

Epistola CCXLI.

1. IN aduentu charissimi fratris & coabbatis nostri Bernardi de Grandi-sylua, exultauimus, & delectati sumus in his quæ dicta sunt nobis ab illo de constantia & synceritate fidei vestræ in Deum: de perseuerantia dilectionis & deuotionis in nos: de zelo & odio aduersus hæreticos, ita vt quisque vestrum merito dicere possit a. *Nonne qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos: inimici facti* C *sunt mihi*: Gratias agimus Deo, quia non fuit otiosus aduentus noster ad vos. Et mora quidem breuis apud vos, sed non infructuosa. Veritate nimirum per nos manifestata non solum in sermone, sed etiam in virtute †, deprehensi sunt lupi, qui venientes ad vos in vestimentis ouium deuorabant plebem vestram sicut escam panis, sicut oues occisionis, deprehensæ vulpes quæ demoliebantur pretiosissimam vineam Domini ciuitatem vestram. Deprehensæ, sed non comprehensæ. Propterea, dilectissimi, persequimini & comprehendite eos, & nolite desistere, donec penitus depereant & diffugiant de cunctis finibus vestris, quia non est tutum dormire vicinis serpentibus. Sedent in insidiis cum diuitibus in occultis, vt interficiant innocentes b. *Fures sunt & latrones*, quales in Euangelio Dominus notat. Subuersi sunt & parati ad subuertendum, planè maculatores famæ vestræ, corruptores fidei vestræ: Corrumpunt bonos mores colloquia mala c: Præsertim talium *sermo*, sicut dicit beatus Apostolus d, *serpit vt cancer*. D

a Psal. 138 d

† nam plurimis miraculis fidei catholicæ veritas per S. Bern. confirmata est. v. li. 3. vitæ c. 5. & 6.

b Ioan. 10 a

c 1 Cor 15 d

d 2 Tim. 2. c

2. Quis dabit mihi vt habeam opportunitatem semel adhuc veniendi ad vos? Nam voluntatem habeo si quo modo possim in voluntate Domini secundò videre vos, laborem non reputaturus, quamuis corpore infirmus & debilis, pro vestra exhortatione & salute. Interim autem sic state in Domino, charissimi, sicut cœpistis & accepistis à nobis. Obedite Episcopo cæterisque præpositis vestris magistris Ecclesiæ. Habere diligentiam hospitalitati, quia per hanc multi placuerunt Deo. Abraham e pater vester pro studio sancto quod in suscipiendis peregrinis habere solitus erat Angelos hospites suscipere meruit. Similiter & Loth f nepos eius pro simili deuotione & pia consuetudine de eorum susceptione exultauit. Et vos itaque simili forma non Angelos, sed Dominũ Angelorum suscipite in peregrinis, pascite in egenis, operite in nudis, visitate in languentibus, redimite in captiuis. Talibus hostiis promeretur Deus, qui in A iudicio dicturus est g: *Quod vni ex his minimis meis fecistis, mihi fecistis*.

e Gene. 18. a

f Gen. 19. a

g Matt. 25. d

Hoc etiam moneo vos, charissimi, quod & dicebam vobis cum præsens essem, vt nullum extraneum, siue ignotum prædicatorem recipiatis, nisi qui missus à summo, seu à vestro permissus Pontifice prædicauerit. *Quomodo* inquit, *prædicabunt nisi mittantur?* Ipsi sunt qui induentes sibi formam pietatis, & virtutem eius penitus abnegãtes, prophanas nouitates vocum & sensuum, tanquam melli venenum, verbis cœlestibus intermiscent. Cauete proinde eos tanquam veneficos, & cognoscite in vestimentis ouium lupos rapaces. Sit vobis commendatus lator epistolæ venerabilis Abbas Grandis-syluæ, & domus eius, quæ nostra est, nuper nobis, & nostro ordini ab ipso tradita, & Ecclesiæ Claræ-vallis specialiter associata. Ostendite nobis in ipso, & in sanctis qui cum eo sunt, quantum profeceritis ex nostra admonitione in operibus misericordiæ, & date in eis experimentum vestræ charitatis & deuotionis quam habetis B erga nos. Quicquid illis feceritis, mihi factum reputate. Gratia Dei & pax sit vobiscum, Amen. 5.

h Rom 10. c

Extranei & ignoti Prædicatores cauendi.

Ad Romanos, seu, ad Senatum Populumque Rom.

Romani, Arnaldo hæretico factionem inflammante, antiqua Reipub. ac libertatis formam restituere nitebantur, sola sacrorum curâ Pontifici relicta. Itaque vectigalia Pontificum sibi vendicant, iubentes Pontificem decimis, & oblationibus tantum more prisco contentum viuere. Hinc nata rebellio, & in Eugenium acrius concitata †. Cuius occasione Bern. asperè sed iustè increpat Romanos tam iniquos in Pontif. eiusque iniuria in Sanctos, & omnes Catholicos redundet, non euasura Dei vindictam nisi mox resipiscant.

† v. Oth. Frising. chr. l. 7 c 31. & in Frid. Imp. l. 2. c. 20. Ligurin. l. 3 Baron. An 1145 vide & li. 4. de Cons. c. 2.

Epistola CCXLII.

Nobilibus & optimatibus atque vniuerso populo Romano frater Bernardus Claræ Vallis vocatus Abbas, declinare à malo, & facere quod bonum est.

SErmo mihi est ad te popule sublimis & illustris, cum sim vilis exiguaque persona, ac nullius pene momenti homuncio. Id quidem verecundum atque onerosum C mihi considetanti, quis, quibus scribam, simulque quam aliter hoc alius iudicare possit. Sed leuius reor, verecundiâ apud homines periclitari, quam condemnari apud Deum silentio, veri taciturnitate, & absconsione iustitiæ. Ipse enim dicit a. *Annuntia populo meo scelera eorum*. Erit mihi etiam in testimonium ante faciem Domini si dicere potero b. *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam & salutare tuum dixi*. Pro huiusmodi sanè non vereor, quamuis verecundia reluctante, pro mea ignobilitate scribere de longinquo ad populum gloriosum, atque his literis transmontanis sui ipsorum periculi atque peccati commonere Romanos, si fortè audiant & quiescant. Quis scit si conuertantur ad precem pauperis, qui non cedunt potentium minis, non omni armaturæ fortium? Nonne quondam in Babylone c ad vocem pueri iunioris vnius, omnis ille populus qui à senibus iniquis iudicibus seductus fuerat, reuersus est ad iudicium, & sic seruatus est sanguis innoxius in die illa? Ita nunc quoque, etsi adolescentulus sum ego & D contemptus, adolescentulus, dico non annorum paucitate, sed meritorum, potens est tamen Deus dare etiam voci meæ vocem virtutis, per quam fiat vt & is populus quem nihilominus constat esse seductum, ad iudicium reuertatur. Mea ergo defensio ad eos qui mihi hinc fortè succensendum indignandumue putauerint, hæc sit. 1.

a Esaiæ 58 a

b Psal. 39 c.

c Dan 13. e

Si neque hoc satis est, etiam istud adjicio. Communis est causa, & non est distinctio pusilli & magni. Dolor nẽpe in capite est, ac per hoc minimè alienus ne à minimis quidem vel extremis quibusque corporis partibus. Nec à me ergo. Peruenit profectò vsque ad me, quamuis omnium minimum, dolor maximus iste, quia maximus est, & quia cum sit capitis, non potest non esse & corporis, cuius membrum sum ego. Nunquid non dolente capite clamat lingua pro omnibus corporis membris, in capite se dolere, & omnia per ipsum suum caput suũque capitis fatentur incommodum? Dimittite proinde, 2.

Pontificis læsio omnes catholicos tangit: sicuti læso capite omnia membra dolent.

quæso, dimittite vt plangam paululum apud vos dolorem meum. Nec meum tantum, sed & totius Ecclesiæ. Nonne ipsius vox est hodie per vniuersum mundum, caput meum doleo, caput meum doleo? Quis namque vel nouissimus Christianorum in toto sit orbe, qui non glorietur hoc capite, quod ambo illi gloriosi principes terræ, alter ense, alter submissu in cruce capite, suo triumpho extulerunt, suo sanguine ornauerunt? Ad omnem itaque spectat Christianum iniuria Apostolorũ, & sicut in omnem terram exiuit sonus eorum d, sic læsio eorundem ab omnibus vsquequaque sentitur, vsquequaque plangitur & doletur.

d Psal. 18. a

3\. Quid vobis visum est ô Romani offendere principes mundi, vestros autem speciales patronos? Cur Regem terræ, cur Dominum cœli, furore tam intolerabili, quam irrationabili in vos pariter prouocatis, dum sacram & Apostolicam sedem diuinis regalibusque priuilegiis singulariter sublimatem, ausu sacrilego incessere suoque minuere honore contenditis, quam vel soli cõtra omnes, si oportuisset, defendere debuistis? Sic fatui Romani non iudicantes, neque quod honestum est, discernentes, caput vestrum atque omnium, quod in vobis est, detruncatis: pro quo magis nec vestris ipsis ceruicibus parcendum à vobis foret, si necessitas exegisset? Patres vestri vrbi orbem subjugauerunt, vos vrbem properatis orbi facere fabulam. En Petri hæres: Petri sede & vrbe à vobis expulsus est. En rebus & domibus suis, vestris manibus spoliati sunt Cardinales, atque Episcopi ministri Domini. O popule stulte & insipiens, ô columba seducta non habens cor. Nonne ille caput, & illi oculi tui erant? Quid ergo nunc Roma, nisi sine capite truncum corpus, sine oculis frons effossa, facies tenebrosa? Aperi gens misera, aperi oculos tuos: & vide desolationem tuam iamiamque imminentem. Quomodo in breui mutatus est color optimus, facta est quasi vidua domina gentium, princeps prouinciarum e?

Romanorũ temeritas, furor, & iniuria in SS. Apost. & eorum successorem.

e Thren. 4. a

4\. Verum initia malorum sunt hæc, grauiora timemus. Numquid non prope interitum es si persistis? Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere ad cor tuum: agnosce iam vel sero, quæ, quanta, à quibus patiaris vel passa sis. Recordare quæ causa, quo fine, per quos, & in quos visus, non longè ante hos dies cunctarum quæ in te sunt, Ecclesiarum omnis ornatus & census profligatus est †: quicquid in altaribus & in altarium vasis, quicquid in ipsis sacris imaginibus auri & argenti reperiri tunc potuit, manibus impiorum direptum & asportatum est. Quid ex his omnibus su in tuis nunc marsupiis inuenis? Porrò decor domus Domini irrecuperabiliter periit. Et nunc quid tibi visum est iterare malitiam, innouare denuò super te dies malos? Quid modo vel lucri amplioris, vel certioris spei arridet tibi? Nisi quod in eo nouissima tua extremitas incautiora prioribus, quod tunc quidem non solum multi de plebe, sed etiam de clero, & principibus nonnulli per orbem in schismate illo fauerunt tibi. Nunc verò sicut manus tuæ contra omnes: sic manus omnium contra te. Mundus est à sanguine tuo mundus omnis præter te solam, & filios tuos qui in te sunt. Væ ergo nunc tibi popule miserande, & væ duplo, quam ante, non ab exteris nationibus, non à feritate Barbarorum, non à millibus armatorum. Væ tantum à facie tuorum tibi, væ à domesticis & amicis, à clade intestina, à cruciatu præcordiorum, à tortionibus viscerum.

† Per Petrũ Leonis Antipapam, sub Innocentio. vide Baron. ad An. 1130. & Vit. S. Bern. lib. 2. initio.

5\. Agnoscis-ne iam quia non omnes pacifici qui domestici, nec omnes amici qui videntur? Et si olim noueramus, sed nunc per te manifestius edocemur omnem veritatem illius sermonis Domini quem dixit f, *quoniam inimici hominis domestici eius*. Væ fratri à fratre in medio tui, & filiis à parentibus. Væ non à gladiis, sed à labiis iniquis & à lingua dolosa. Vsquequo male in malo vos alterutrum confortatis: & gladiis labiorum inuicem sternitis, inuicem perditis, vt ab inuicem consumamini? Congregamini oues dispersæ, redite ad pascua, redite ad Pastorem & Episcopum animarum vestrarum. Redite præuaricatores ad cor. Quod loquor non quasi hostis conuitians, sed quasi amicus obiurgans. Habet vera amicitia nonnunquam objurgationem, adulationem nunquam.

f Mich. 7. b & Matt. 10. e

Vera amicitia obiurgationem habet subinde, adulationem nunquam.

Sed iungimus & obsecrationem. Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo, reconciliamini principibus vestris (Petrum loquor & Paulum) quos vtique in Vicario & successore suo Eugenio suis sedibus & ædibus effugastis. Reconciliamini, inquam, orbis principibus, ne fortè incipiat pro eis pugnare orbis terræ contra insensatos. An nesciris quia his offensis nihil omnino valetis, his propitiis nihil omninò timetis? Non, inquam, non timebis sub horum tutela millia populi circundantis te, vrbs inclyta, ciuitas fortium. Reconciliare proinde illis simul & millibus martyrum, qui quidem apud te, sed contra te sunt propter grande peccatũ quod peccasti, in quo & persistis. Reconciliare etiam omni Ecclesiæ sanctorum, qui vbique terrarum audito hoc verbo scandalizati sunt. Alioquin pagina ista contra te in testimonium erit: sed & ipsi Apostoli & Martyres tui stabũt in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerũt, & qui abstulerunt labores eorum. Sed iam finem loquendi omnes pariter audiamus. Annuntiaui iustitiam, prænuntiaui periculum, veritatem non tacui, hortatus sum ad meliora: superest vt aut de vestra citius correctione lætemur: aut de iusta imminenti damnatione certi inconsolabiliter lugeamus, arescentes & tabescentes præ timore & expectatione quæ superuenient vniuersæ vrbi. 6.

Ad Conradum Regem Romanorum.

Hortatur Regem velut aduocatum Ecclesiæ ad defensionem auctoritatis Pontificiæ aduersus rebelles Romanos se ab obedientia & subiectione Rom. Pontificis subtrahentes.

Epistola CCLXIII.

NEc dulcius nec amicabilius, sed nec arctius omnino Regnum Sacerdotiumque coniungi seu complantari inuicem potuerunt, quam vt in persona Domini ambo hæc pariter conuenirent, vtpote qui factus est nobis ex vtraque tribu secundum carnem summus & Sacerdos & Rex. Non solum autem, sed & commiscuit ea nihilominus ac confœderauit in suo corpore, quod est populus Christianus, ipse caput illius: ita vt hoc genus hominum Apostolica voce genus electum, regale sacerdotiũ appelletur a. In alia quoque scriptura b quotquot sunt prædestinati ad vitam, nonne omnes reges & sacerdotes nominentur? Ergo quæ Deus coniunxit, homo non separet. Magis autem quod diuina sanxit auctoritas, humana studeat adimplere voluntas, & iungant se animis, qui iuncti sunt institutis. Inuicem se foueant, inuicem se defendant, inuicem onera sua portent. Ait Sapiens c: *Frater adiuuãs fratrem ambo consolabuntur.* Quod si alterutrum se (quod absit) corroserint & momorderint, nonne ambo desolabuntur? Non veniat anima mea in consilium eorum qui dicunt, vel imperio pacem & libertatem Ecclesiarum, vel Ecclesiis prosperitatem & exaltationem imperij nocituram. Non enim vtriusque institutor Deus in destructionem ea connexuit, sed in ædificationem. 1.

Christus summus Rex pariter & sacerdos.

a 1. Pet. 2. b
b Apoc. 1. b & 5. c

Regni & sacerdotij coniunctio.
c Prou. 18.

Si hoc scitis: quousque vos communem contumeliam, communem dissimulatis iniuriam? Nonne vt Apostolica sedes, ita & caput imperij Roma est? Vt ergo de Ecclesia taceam, num honor Regi est truncum in manibus tenere imperium? Et quidem ignoro quid vobis super hoc consulant sapientes vestri & principes regni; sed ego in insipientia mea loquens quod sentio non tacebo. Ecclesia Dei ab exortu sui vsq; ad hæc tempora pluries tribulata est, & pluries liberata est. Deniq; audite quid ipsa de se loquatur in Psalmo. Ipsius enim vox est d: *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem suam.* Certus esto, ô rex, quoniam nec nunc quoque relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. Non est abbreuiata manus Domini, nec facta impotens ad saluandum. Liberabit & hoc tempore absque dubio sponsam suam, quã suo sanguine redemit eam, suo spiritu donauit, donis cœlestibus exornauit, diuitis nihilominus & terrenis. 2.

d Psal. 128. a

Liberabit, inquam, liberabit: sed si in manu alterius; viderint regni principes, id ne honor Regis, regni ve vtilitas sit? Non est vtique.

5. Quamobrem accingere gladio tuo super femur tuom potentissime, & restituat sibi Cæsar quæ Cæsaris sunt, & quæ sunt Dei Deo. Vtrumque interesse Cæsaris constat, & propriam tueri coronam, & Ecclesiam defensare. Alterum Regi, alterum cõuenit Ecclesiæ aduocato. Victoria, sicut in Domino confidimus, præ manibus est. Superbia & arrogantia Romanorum plusquam fortitudo eorom. Quid enim? Nunquid quispiam magnus vel potens, verbi gratia, Imperator aut Rex fœdam rem istam in imperium pariter sacerdotiúmque præsumit? Sed populus hic maledictus & tumultuosus, qui suas nescit metiri vires, cogitere finem, considerare prouentum, in insipientia sua furore suo ausus est hoc grande sacrilegiũ attentare. Absit vt vel ad momentum stare possit ante faciem Regis popularis manus, vulgi temeritas. Factus sum insipiens, qui cum sim vilis ignobilisq; persona, tanquam aliquis magnus, consilus tantæ magnitudinis tantæque sapiẽtiæ me ingessi, & de re magna. At quo ignobilior atque abjectior, tanto liberior sum ad loquendum quod charitas suggerit. Vnde & adhoc addo in eadem insipientia mea: Si quis aliud, quam locutus sum vobis (quod nõ credimus) suadere conabitur, is profectò aut non diligit Regem, aut parum intelligit, quid regiam deceat maiestatem: aut certè quæ sua sunt, quærit: & non valde, quæ vel Dei, vel Regis sunt, curare conuincitur.

Imperatoris officium Ecclesiam defendere.

Ad Dominum Papam EVGENIVM.

Gaudet ob zelum Pontif. Rege in causa Aurel. Episc. non audito &c. †

† Fuit is Manasses de Garlanda.

EPISTOLA CCXLIV.

Ita quæso, ita facite. Semper consideretur non à quo sed quid petatur. Pro Aurelianensi Episcopo non est exauditus Rex, minimè tamen offensus, quia cor eius in manu Dei est. Quod & si contigisset, sustinendum fuerat, ne Deus offenderetur, qui vtique ex hoc magis propitiabitur, & citius respirare faciet à tribulatione malorum & dolore, si iustitia teneatur, si non relinquatur veritas. Hæc & his similia quæ de vobis per orbem celebri in dies iucunditate crebrescunt, quanta cor meum suauitate repleant, non est facile dictu. Hæc pro his. De cætero si suggestum vobis à quopiam fuerit de me amplius onerando, scitote mihi vires non suppetere ad ea quæ porto. Quantum mihi, tantum parcetis & vobis. Propositum meum monasterium non egrediendi, credo nõ latere vos. De fratre Balditio quamuis dilecto, quamuis necessario obeduum est sine mora. De Abbate mittendo ad sanctum Anastasium, si factum non est, fiet statim, vt factum non esse sciemus. Porrò de alia mittenda persona, quia in vltimis literis vestris nihil scripsistis, nihil præsumpsimus. Cæterum & hoc tam celeriter fiet, quam vobis accelerare placuerit. Plenius vobis & manifestius de his omnibus respondebunt Dominus Altissiodorensis, & frater Balditios. Quod sanctæ memoriæ Balduinus † Pisanus Archiepiscopus fecit in Sardinia de excommunicatione Aurensis iudicis: quia non, nisi iustè, hoc virum bonum fecisse credimus, vestra auctoritate ratum & inconcussum manere rogamus. Porrò Turritanus iudex quia bonus dicitur esse princeps, sit vobis commendatus, & à vobis manuteneatur.

v Carolum de la Saussaye Decan. Aurel in histor. eiusdem Eccl.

Magis cauenda Dei quam regis offensa. Iustitiæ & veritatis cultus Deum placat, eiusque flagella auertit.

Detrectat honores, vel onera maiora.

† v. NOTAS.

AD EVNDEM.

Aurelianensem (de quo preced. Epist.) sponte se Episcopatu abdicantem Pontifici commendat, vt honori eius cautum esse velit: ad humilitatem eius & Pontificis clementiam detere.

EPISTOLA CCXLV.

2. Tempus est, vt & ego scribam non iam pro Episcopo, sed pro paupere & humili monacho; idque quod miserabilius est, facto de diuite & sublimi. Hic iam non habet adulatio locum, habet miseratio. Multi pro eo scripserunt, vt remaneret Episcopus: sed multum hoc erat, non potui adduci ego, vt id auderem. Nunc verò si res humanius æstimetur, ipsa nunc exigit quod ante vitabam. Spes erat homini adhuc, non sperandi reno subiret talis. Dicebat: Valdè immutatus est rerum status ex quo mihi sententia purgationis imposita fuit. Et quidem grauem illam satis accepi, & quæ ab innocentissimo difficilè impleri posset. Quid nunc cum cuncta penè in impossibile versa sunt? Niuernis non est Episcopus, sed ne Trecis quidem. Altissiodorensis transalpinauit. Comprouincialium sanè Episcoporum per quos me purgari oportuit, pars multa hæc est. Non certè purgatores deficiunt mihi, sed Episcopi vel desunt, vel absunt. Quid ergo? Rectè ne à me exigi potest, quod inueniri non potest? Si res ita iudici comperta fuerit, mirum si de impossibili sententiam ferat. Aut si non ex toto impossibile, minimum quod fortè minus est, leuiter effugiet vltro negligentius perscrutantem. Nempe misericordiã vult, non sacrificium. Quæ enim vtilitas in sanguine meo, vt quærat iniquitatem meam, & peccatum meum scrutetur? Maior autem, quia benignus & misericors est, aliquid obliuiscetur, aliquid dissimulabit, aliquid & de suo addat. Dominus est. An nõ licet ei quod vult facere? Etiamsi non quantum sat est, rationem mihi suppeditare aduerterit: quidni tota tamen libertate vtetur, promptéque misericordiam superexaltabit iudicio, vir Apostolicæ mansuetudinis & auctoritatis.

Introducit Aurelianensem pro se loquentem.

1. Ergo cum sic liceret sperare timenti, nec frustra, vt sibi suisque videbatur, cessit tamen, & nostro se totum commisit arbitrio. Ac ne occasione ipsius diutius Ecclesia fatigaretur, consulente me anticipans terminum, & securis ictum, vltrò Episcopum exuit. Votum est, clementissime Pater, vnde homini generoso ac verecundo in tam miseranda fortuna posset non parum consolationis afferri. Quæritis quid? profectò non ambulat in magnis, nec in mirabilibus super se. Sufficit si vestra indulgentia possit retinere sacerdotem, qui Episcopus fuit: tantum à nota infamiæ, & perpetuæ iussionis cauterio, scuto bonæ voluntatis vestræ obumbretur sibi. O dignam omni exauditu precem. Non rogat vt gloriosus, sed ne inglorius sit, qui extitit gloriosus. Quicquid illud sit quod medium est, eo contentus est. Liceat cadenti à gloria, honesto quo poterit mediocritatis sese excipere gradu, solámque non deuenire in extremitatem opprobrij. Iuuenis est, nobilis genere est, in sublimitate positus fuit: nec tamẽ humilem refugit locum, sed probrum. Nihil-ne merebitur, vel ista humilitas? Humiliatus est impius Achab a, & profuit ei: & in viro fideli ac nobili humilitas pretium non habebit? Absit à summa sede, absit à sancta mente vestra, cor contritum & humiliatum despicare.

a 3. Reg. 21. g

3. Si diximus, humiliauit se, exaltetur: nihil in hoc temerè à nobis præsumptum; possemus forsitan excusare: nimirum ex regula † quam optime nostis. Nunc autem non dicimus exaltetur; sed ne conculcetur, & confundamur ab expectatione nostra. Imò verò si mala suscepimus de manu Domini: bona quare non suscipiamus? Nunquid enim potestatem habetis deponere potentes de sede, & exaltare humiles non habetis? Porrò potestate accepta malle in malo, quam in bono vti, abuti est. Præterea angitur debitis multis, cum sit pauper & inops. Iubeat auctoritas vestra de rebus Episcopalibus ea solui. Durum est enim simul & honore priuari, & onere premi debitorum.

† Ea est, qui se humiliat, exaltabitur. Matth. 23. b

Potestate acceptá malle in malo quã in bono vti, abuti est.

Ad EVNDEM pro Remensi Archiepiscopo.

Displicet ei praeceps & seuerior in Archiepisc. Remens. sententia, quem immeritò accusatum, & nullius conuictum criminis mulctauerat Eugenius, pallij vsum auferens.

EPISTOLA CCXLVI.

Amantissimo Patri & Domino EVGENIO Dei gratia summo Pontifici, Bernardus Clara-Vallensis Abbas, modicum id quod est.

1. Parcat vobis Deus. Quid fecistis? Faciem hominis verecundissimi confudistis: & cuius laus est in Ecclesia, ipsum in facie Ecclesiæ humiliastis. Lætificastis omnes inimicos eius sed quantos vos cõtristasse putatis? Non est modus condolẽdi, quia amicorũ non est numerus

rus. Dilectus à Deo & hominibus, grandis criminis luit pœnas, nullius conuictus, nullius confessus. Tenemus, Phinees sentimus zelum, Israëlites perfoditur, sed non cum Madianitide. Imponitur ei quòd Regem coronauit: sed in hoc non existimat excessisse se tenorem priuilegiorum suorum.

Obiecta ei crimina depelli.

Obiicitur quòd scienter diuina præsumpserit celebrare in Ecclesia interdicta. Negat. Suo tempore probabitur illud, purgabitur istud. Esto tamen. Putemus omnia constare, quæcumque in absentem aduersariis eius licuit, aut libuit loqui. Debuit-ne hoc solo excessu cuius cætera laudabilia extiterunt, tam durè fatigari, tam seuerè animaduerti? Semel excessisse, etiam virtus poterat reputari, si de vestro, non de vultu inimicorum eius iudicium prodiisset. Deinde quid in arcto illo fieri oportebat? Dies celebris, solemnis curia, iuuenis Rex: & quod his maius est, Dei negotium, de Hierosolymitana †, scilicet expeditione, propter quod omnes conuenerant.

† v. Notas.

Prorsus hæc omnia Missarum, & coronæ regiæ solemnis debitique honoris frustrationem nullatenus admittebant. Sed nec ipsi Bituricensi Archiepiscopo omninò expediebat vt honor Regis per eum impediretur.

a. † v Notas.

Quæ cum ita se habuerint, æstimamus locum misericordiæ non deesse, vbi tanta necessitas typhum † excusat contumaciæ. Numquid potestatem habetis tantum percutere: & nequaquam sanare? Nostis qui dixerit a: *Percutiam, & ego sanabo.*

a Deut. 32. f

Absit vt cuius tenetis vicem, non vsurpetis & vocem, vocem præcipuè pietatis. Ergo sola hac vice redeat sagitta Ionathæ retrorsum, & si necesse fuerit, in me magis mittatur. Tolerabilius, fateor, habuissem, interdici mihi Missarum celebrationem, quam Archiepiscopo pallij vsum. Est etiam quod non mediocriter vestro plo rigori obuiat in hac parte, quod filio vestro Regi Ludouico possit hinc non paruæ offensionis & irritationis occasio dari, cum ipse sibi tota mali huius videatur esse occasio. Quod planè tempore isto non expedit: ne bonum quod vestro hortatu bono & magno animo cœpit †, dignum (quod absit) non habeat exitum si in scandalo & animi perturbatione hoc egerit.

† Scil. expeditionem in terram sanctam.

De cætero mandastis, & obediui, & fœcundauit obedientiam præcipientis auctoritas. Siquidem annuntiaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Vacuantur vrbes & castella, & pene iam non inueniunt quem apprehendant septem mulieres virum vnum, adeò vbique viduæ viuis remanent viris.

Ad Eundem.

Præmonet Pontif. ne Sagiensi quantumuis supplici, & habitu exteriori se ad misericordiam emerendam componenti, sed callidè radicum in Episc. molienti faciles aures præbeat.

Epistola CCXLVII.

1. NOn est mihi, more multorum, procemiis vti ad vos ambitu verborum, à te ipsa incipio. Homo fallax venit ad vos, credo vt fallat, sed absit vt vos. Hoc enim non nisi in multorum discrimen idque maximum posset accidere. Semper quidem sicut fallere malum, ita falli à malo est plerumque & malum. Sed interest quis & in quo fallitur. Quantò vestra potestas & dignitas maior, tantò ea quæ vobis forte subreptio fit, non modò periculosior, sed & turpior est, præsertim in ecclesiasticis causis. Si verbi gratia, Sagiensis hæc vulpecula fraudulenta concinnans dolos vobis (sicut callidè cogitat illudere) poterit ad vineam Domini Sabaoth, quam breui tempore partem non modica demolita est, vestra auctoritate redire, quanta putatis malignitate de cætero sæuituram? Heu, quod reliquum est, deuorabit. Nempe qui venit vulpecula, redibit leæna: & in quosque tam cleri, quam populi non iam calliditate vtetur, sed crudelitate. Vigilandum vtique aduersus astutiam, ne ad tantam sæuitiam denuò prorumpere possit.

2. Non ergo vos moueat hominis facies miseranda, vilis habitus, vultus supplex, demissa supercilia, verborum humilitas: sed nec ipsæ quidem lacbrymulæ, currentes, vt aiunt, ad nutum eius, doctæ mentiri. Hæc omnia in facie sunt, & scitis qui dixerit a: *Nolite secundum faciem iudicare.*

a Ioan. 7. e

In his atque similibus forma pietatis existit, sed non semper & virtus. Vestimenta ouium sunt

A hæc, frequenter (sicut designauit Dominus b) vsurpata à lupis in stragem maximam ouium: dum non se abscondunt, quoniam illi absconditè vadiunt.

b Matt. 7. c

Inde est quòd aliqui etiam ex nostris pro eo scripserunt, talibus circumuenti mendaciis, parum aduertentes, quod à Sapiente sapienter ac veraciter dicitur c: *Est qui se humiliat nequiter, & interiora eius plena sunt dolo.*

c Eccli 19. d

Vos ergo non attendatis ad verba eius: neque ad corporis gestus, opera interrogate. A fructibus eius cognoscetis eum. Multa & grauia dicuntur de eo, dicentur & in eum, si est qui quærat & iudicet. Nolo dicere omnia quæ audiui. Nec enim omnibus credendum est, sed nec omnibus decredendum. Vnam pono breuiter meam coniecturam, certi-ne aliquid habeat, vos iudicabitis. Cur datos sibi iudices declinauit? Si personas causatur, non erant suspecti. Si loci importunitatem, erat hoc in terra sua, & in cognatione sua, vbi & expensis paucis, & itinere non longo facile, & absque labore totum negotium poterat explicari. Restat proinde nihil aliud suspi-B candum, quam fugisse hominem subdolum accusantium multitudinem, qui extra patriam eum minimè præ inopia sequi possent. Gratias agimus domino Leouiensi, qui zelo domus Domini tactus, nec marsupio pepercit, nec corpori. Bonus frater, cui studium est semen defuncti fratris suscitare †.

† v. Not.

Gratias & vos agite illi, quia vestro quoque nomini hæc eius cura non parum conferre videtur: qua fit vt conuincatur malignus, & sic deuciatur, quæ est gloria vestra.

Ad Eundem.

Priorem Casæ Dei electum in Episc. Valent., vti dignum commendat.

Epistola CCXLVIII.

SI rebus raritas pretium facit, nil in Ecclesia pretiosius, nil optabilius bono vtilique pastore. Nempè rara auis est ista.

Digni ad Ecclesiæ curam trahendi.

Proinde sicubi talis inuentus reperiatur, & occasio detur, confestim iniiciendæ sunt manus, & totis nisibus satagendum, ne qua vi, ne qua arte malitiæ C fructuosa promotio valeat præpediri. Audiuimus in Ecclesia Valentina pari voto Cleri, & populi electum esse Priorem Casæ Dei. Mirum si bonus non fuerit ad opus ad quod adsumitur. Scire vultis vnde id sperem? boni hoc volunt, nec potest bonus non esse, qui bonis placet.

Argumentum boni est, displicere malis.

Nec minus validum argumentum mihi videtur quod bonus sit, si malis è regione displiceat. Decet sanctitatem vestram votis adsentire bonorum, ne si ab isto fortè resilire contingat, alium quem nolletis, studio & consensu prauorum contingat recipere.

Ad Bernardum Priorem Portarum †.

† v. Ep. 251. & ibid. notas.

Repulsam Fr. Natalis in Episcopum electi non debuisse eum molestè ferre a religiosis, id sua opera factum non esse. Verùm fortè Papam, ne iuuenilis ætatis vitia nunc demum calumniæ pateant.

Epistola CCXLIX.

Reuerendissimis Patribus, & Dominis amantissimis BERNARDO *Priori Portarum, & sanctis qui cum eo sunt Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, salutem in Domino.*

s. EX quodam beatitudinis vestræ rescripto comperi excipisse me aliquid quod me indicaret commotum, D volque istud non parum metuere. Verum id frustra. Non est quod à puero vestro timendum sit vobis, reuerendissimi patres, qui vos in veritate diligo vt amicos, & suspicio vt sanctos. Nisi fortè non me, sed mihi paterno timuistis affectu, quod motus vobis viderer non ex ratione, aut si ea ratione, fortè plusquam oporteret. Motus fateor sui, sed pro vobis, non contra vos, atque id tenuiter satis. Si & hoc temerè, sed non temerè confiteor aduersum me iniustitiam meam, & vos remittetis temeritatem peccati mei. Ignoscite mihi: sic sum, zelus domus vestræ comedit me. Non patior planè, quod in me est, decolorari tantæ specimen sanctitatis, nam corrumpi posse, absit vt verear. Prorsus autem displicet in pulcherrimo corpore, non solum morbus, sed & næuus. Non planè bonus color, si sanctorum quispiam anxiè ferre abiectionem suam videatur, de qua etiam & non gaudere, & non gloriari, minus est à perfecto. Porrò in

Perfectorum est eius gloriari in abiectione.

proposito perfectionis apparere imperfectum, næuus est. Ergo hic color mihi in fratre Natali displicuit. Quid enim & si castum id fuerit coram Deo? Nempè oportet prouidere bona etiam coram hominibus a.

2. Sed dicitis: Non ipse grauiter tulit, sed nos. Ad idem seuertitur. Iterum dico quod sentio. Cur vobis graue fuerit, non video, nisi quia ipsi graue esse sensistis. Vos iudicate an hoc eum decuerit, præsertim in nouitate vitæ. Nam ante hanc (vt salue eius pace dixerim) non caruit hac nota, an verò nec culpe, suæ ipsius conscientiæ relinquendum est. Et quid si forte hoc cogitauit dominus Papa: cum, sicut dicitis, electioni eius adsentire renuerit? Veritus quippe, vt æstimo, linguas obtrectatorum, vetuit festinatam noui Eremitæ promotionem, ne, vt dixi, lingua maliloqua dicere posset hunc esse, quem semper optaueras Eremi fructum. Veruntamen quicquid dominus Papa intenderit, siue hoc, siue aliud, me ignorasse sciatis illud eius consilium, ne quis dicat quod meo instinctu id fecerit. Nam quod ad me pertinet, mihi decretum est, vbi opportunè possem, non solum non impedire, sed etiam totis viribus, & ambabus vt dicitur trahere manibus, vbi de gratia quæ in eo est, Deo fructificare valeret. Quis dabit mihi homines literatos, & sanctos in Ecclesiis Dei præesse pastores: si non in omnibus, certè in pluribus, certè in aliquibus saltem? Quid enim si iuuenis aliqua olim inuenilirer egisse memoratur? Vetera transierunt: noua facta sunt omnia. Consepultus est iterum Christo per Eremi baptismum, ego olim sepulte vitia retractabo.

Vide quales oportet in Ecclesia Præsules.

3. Iam quod Abbas Caziacensis siue Trecensis durè dicuntur scripsisse vobis, omninò cum audiui, durè accepi, & cum accepero tempus, non dissimulabo, quantum quidem charitas postulabit, & familiaritas quæ mihi pro eorum religiositate ad ipsos est. Deo autem gratias, qui dedit vobis non vinci à malo, sed vincere in bono malum, quia non respondistis eis malum pro malo, aut maledictum pro maledicto. Porrò illas quas ad me aduersus præfatos Abbates ante scripseratis literas, nec studio, nec voluntate mea ad ipsorum notitiam peruenisse sciatis. Et de his satis.

4. Tempus est vt non obliuiscar mei. Clamat ad vos mea monstruosa vita, mea ærumnosa conscientia. Ego enim quædam chimæra mei seculi, nec clericum gero, nec laicum. Nam monachi iamdudum exui conuersationem, non habitum. Nolo scribere de me quod vos per alios audisse existimo, quid actitem, quid studeam, per quæ discrimina verser in mundo, imò per quæ iacter præcipitia. Si quominus audistis, precor vt inquiratis, & secundum quod audieritis, & consilium impendatis, & orationum suffragia.

Bernardi humilis de se ipso sensus.

Ad Dominum Papam EVGENIVM.

Balueienses Monachos pro meritis punitos in gratiam recipi cupit: & cum Eduensibus conciliari.

EPISTOLA CCL.

Amantissimo Patri & Domino Eugenio Dei gratiâ Summo Pontifici Bernardus Claræ-vallis dictus Abbas, modicum id quod est.

BAluienses monachi grauiter deliquerunt, sed non impune. Vobis pro hoc ipso laus & gratiarum actio ab vniuersa debetur Ecclesia, quia non siluistis, non dissimulastis, non quieuistis. Efferbuistis vt debuistis, percussistis, sed vt sanaretis. Quod si obliuiscatur misereri Dominus, & contineat in ira sua misericordias suas, vnde sanitas? Fiducialiter proinde post iudicium misericordiam præstolamur, vt misericordiam & iudicium cantemus Domino. Scimus, scimus, non deuiabit Vicarius à vestigiis eius cuius vicarius est, nimirum cum ille dicat a: *Qui mihi ministrat, me sequatur.* Dicit autem de illo Prophete b: *Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus & relinquat post se benedictionem?* Hanc de vestris quoque posterioribus audacter exigimus. Alioquin non decet vt perdatis innocentem cum impio. Etenim qui malum fecerunt, facti de medio sunt. Quid restat nisi vt reliquæ saluæ fiant? Quidni saluentur qui obedierunt vobis, qui obedierunt prædecessori vestro? Paulum loquor qui aiebat c: *Auferte malum ex vobis.* Itaque miseremini illis, & non præiudicet iniquitas sceleratorum, iustitiæ innocentium. Hæc dico quia causa est eis cum Eduensibus in præsentia vestræ majestatis, & timent ne noceat sibi iniquitas aliorum. Sed id præcipuè obsecramus, vt concordiæ & paci ipsorum operam detis, vtrisque si quidem benè volumus, atque ita vtrisque credimus expedire.

a Ioan. 12. d
b Ioel. 2. d
c 1. Cor. 5. c

Ad EVNDEM, aduersus Eboracensem †.

Sententiam contra Eboracensem iam olim ab Innocentio latam, tandem executioni mandari postulat, ne male eius opera dissimulanti Pontifici imputentur. v. Epist. 134. 136. & 139

† v. Epist. 124 & ibid. Notas.

EPISTOLA CCLI.

SÆuit frustrata ambitio: imò desperata furit. Currit ad laqueum homo perditionis, & debitam iam olim in se sententiam damnationis accelerat. Vel nunc manifesta sunt peccata eius præcedentia ad iudicium. Anticipat manum succisoria arbor maledicta & spinosa, & cunctantem securim in semet prouocat. Heu! quam iustius illa iam dudum cecidisset, quam sancti illi quos contra ius & fas malè stando deiecit? Etenim si non stasset, stantes minimè deiecisset. Et illi quidem in innocentia sua, & pro innocentia corruerunt, multò melius stantes: sed sanguis innoxius de manu illorum proculdubio requiretur, qui vires furtiuas tam noxiæ arbori, ne statim corrueret, ministrauerunt. Clamat contra eorum capita sanguis sanctorum de terra: quorum animæ in manu Dei sunt, & iam non tanget eos tormentum malitiæ. Veruntamen viscera mea erant, effusa sunt, non recipio de verbis consolationem. Etsi possent esse qualicunque solatio siue remedio, deficiunt tamen præ dolore, mœrore præcluduntur, interrumpuntur singultibus. Vnum tamen ipsumque extremum quod vtique magis scribere, quam proloqui possum, adhuc audire, vel potius legite. Si adhuc steterit, proh dolor verendum, ne ipsius status sit vester casus, dum quicquid adjecerit, vtpote mala arbor, quæ non potest nisi malos fructus facere a: non illi iam, sed vobis merito imputetur.

a Matth. 7. a

Ad ABBATEM † de Præmonstrato.

Asperioribus Præmonstratensium literis & iniquis querelis lacessitus placide respondet, recensens sua in eos beneficia, non exprobrando caussâ (quod odiosum est) sed vt animum suum in eos ostendat minime maleuolum, adeoque gratia potius quam calumnia dignum. Refellit quoque singula querelarum capita, constantem se ipsis amicum fore professus, quantumuis ipsi amicitia fœdus ruperint, idque verbis patheticis & mollissimis. Lege quæso & relege, & similem seruandæ pacis affectum animo tuo imprime.

† Hugonem discipulum S. Norberti.

EPISTOLA CCLII.

AVdiui auditionem vestram, & timui. Scribitis enim contra me amaritudines: absit autem vt tam rationabiliter, quam terribiliter. Quid peccaui? an quòd vestram personam semper amaui, vestrum ordinem foui, & promoui semper quod in me fuit? Fidem, si verbis non habetur, opera facient. Vt quidem mea mihi conscientia respondet, ego à vobis debui commendari. Sed quia contraria potius loqui & scribere libet, dabo ego voci meæ vocem virtutis ex factorum testimonio. Id quidem graue. Videar improperare beneficia, quod vtique non decuerat. Vt minus sapiens faciam: vos me cogitis. Cui vnquam vestrum, siue vestrorum nostra opera opus fuit, & defuit? Primò quidem locus ipse Præmonstrati † in quo degitis, noster fuit, & nostro munere habuistis. Nam nobis frater VVido (hoc nomen primi incolæ loci) per manum Episcopi ante donauerat. Deinde quòd hi de Belloloco † vobis se associauerunt, nostri potissimum studij fuit. Apud Hierosolymam rex Balduinus, dum adhuc viueret, locum sancti Samuelis † donauit nobis, & mille aureos simul de quibus ædificaretur: vos dono nostro, & locum habetis, & aureos habuistis. Apud Virdunum pro Ecclesia beati Pauli †, vt eam vos haberetis quantum laborauerim, multi norunt: quantum profecerim, ipsi sentitis. Si quominus recognoscitis vos: extant epistolæ nostræ ad beatæ memoriæ Papam Innocentium huius rei veri iudices, & quasi viui testes. Illis de Septem fontibus locum † quem primum inhabitauerunt: *Francenalt* nomen ei nos contulimus.

Recenset sua erga Præmonstratẽs. beneficia.

1. † v. Not.
2. † v. Not.
3. † v. Not.
4. † v. Not.
5. † v. Not.

2\. Propter quod horum vultis recedere ab amicis: Nunquid redditur pru bono malum, quia minamini violare pactum, valedicere paci, ſocietatem deſerere, ſcindere vnitatem? Sed eſto. De bono opere non me lapidatis, ſed de iniuria, quod fratrem Robertum, cum eſſet de veſtra profeſſione, ſuſceperim, habitum ei monachicum tradens. Non inficior: apud nos eſt. Putaueram autem me ſuper hoc ſatisfeciſſe vobis cum ſuſceptionis illius rationem, ordinem, neceſſitatem, viua & veridica voce expoſui, idque non ſemel. Quia verò necdum quieſcitis, non erit mihi pigrum reſcribere quod reſponderam: quando vobis durum non eſt repetere quod excuſaueram.

Purgat ſe de ſuſcepto Roberto.

3\. Minimè ego prędictum fratrem Robertum aliquando vt à vobis exiret, ſollicitaui: magis autem à multis annis id cupientem, non ſemel, ſed ſæpe compreſſi. Quonam denique modo ſuſpectus haberi poſſum, quod fratrem Robertum ſubduxerim vobis, cuius conſilio & hortatu magiſtrum Othonem habetis? Si neſcitis, ipſum interrogate. Si benè noui hominem, non negabit. Poſſem & alios forſitan non paucos nominare ſiue conuerſos ad vos, ſiue reuerſos, quos hodie non haberetis niſi à nobis ſuaſi fuiſſent, vel coacti. Parco autem non inops materiæ, ſed verecundiæ ſatisfaciens dues. Inueni ego in clauſtris veſtris qui ad verbum prędicationis noſtræ compuncti & conuerſi ad nos venire diſpoſuerant, cum ecce ſolicitantibus veſtris retrahentes pedem recepti & retenti ſunt in ordine, & habitu veſtro. Poſtmodum verò remordente eos conſcientia exire voluerunt: &, ni fallor, exiuiſſent, niſi noſtro firmarentur non aſſenſu tantum, ſed & hortatu.

Probat ſe nō æmulum aliorum ordinum, ſed fautorem & patronum.

4\. Sed iam audite (quia iterum vultis audire:) quomodo tandem fratrem Robertum receperim. Dominus Papa pręcepit; nempe rogatus ab illo, & eius amicis. Dicebat veſtrum ſeſe & Abbatis eius adſenſum prece ſua obtinuiſſe, ne quis dicat quod pręcepto extorſit. Negatis:

Querelas ſeu criminationes Præmonſtraten. diluit.

1\. quid ad nos? Ipſe viderit. Si vobis ſummum & ſanctum Pontificem falſitatis arguere libet, ignoſcite nobis: quia nos tantæ ſanctitati non credere, & tantæ maieſtati non obedire nefas ducimus. Quanquam & venerabilis

† v. Notas. Abbas Godeſcalcus †, qui de veſtris eſt, (nam is à domino Papa ad vos huius rei gratia fuerat deſtinatus:) nun planè negauerat reportaſſe ſe à vobis, & liberam fratris emancipationem, & veſtram ipſius ſpontaneam confeſſionem.

5\. 2. Iam de fratre Fromundo non eſt quod nos laceſſatis, cum nequaquam eum ſine voluntaria Abbatis ſui conceſſione receperim. Quod quidem nec vos latuiſſe amara illa epiſtola demonſtrat, in qua nobis de ſola capituli non expectata conniuentia calumniam ſtruitis. Quaſi verò vel in mutua noſtra conuentione id prohibitum fuerit; vel emancipatio filij ad capitulum, & non potius ad ſolum ſpectet Abbatem.

6\. 3. Adijcitis & de domo quadam fratrum veſtrorum de

† v. Notas. Baſſo fonte †: quod eam nos de medio tulimus, licet extra ſtatutos terminos conſtitutam. Atque vtinam prius quam nos argueretis, eoſdem interrogaſſetis fratres non ſolum quis eam de medio tulerit, ſed etiam qua de cauſa. Neque enim celaſſent vobis (vt confidimus) huius rei veritatem. Cæterum audite eam nunc vel à nobis, ac deinde ſi ita placet, eos interrogate. Cœperant ædificare locum, vbi aliquas è ſororibus ſuis conſtituerent, longè quidem ab abbatia ſua, in confinio autem duarum gran-

† v. Notas. giarum † domus noſtræ, & propè paſcua ouium noſtrarum: rogauimus eos tanquam amicos, & quibus fortè non inutiles fuiſſemus, ne ſeminarium ſcandali, & diſſenſionum fomitem ſuis pariter & noſtris parerent, poſteris relinquendum. At illi nihilominus ædificabant. Hęc fuit tota violentia noſtra: ſic nos de medio tulimus domum illam. Inexcuſabiles ſumus, ſi rogare, vim irrogare eſt.

7\. Reuera Epiſcopus (quod negandum non eſt) indignatus non modo quod oratorium in ſuo Epiſcopatu, ſed &, quòd domum in fundo Eccleſiæ, & terra feudi ſui ædificare ſe inconſultò pręſumpſiſſent, cœpto interueni operi, quamuis fruſtra. Nam nec vetiti ab eo deſtiterunt. Exinde tranſeunti mihi per terram illam, is qui tunc erat Abbas Baſſifontis occurrens, indicauit quòd ab ædificatione ceſſaſſent. Veruntamen non tam propter nos, ſicut ex eius relatione cognoui, quàm propter militem illum, qui terram eis viſus dediſſe grauabat eos in multis; ita vt de eo plurimum quererentur. Quanquam etſi pro ſola charitate noſtra id voluntariè dimiſiſſent, nec religionem eorum dedecuiſſet, nec immeritis forſitan præſtitiſſe beneficium viderentur. Miror ſanè vnde hæc tandem querela emerſerit, cum & Abbas in bona (niſi fallor) & deuota erga nos voluntate præſentem finierit vitam: & qui ſubſtitutus eſt ei, frequenter & familiariter conueniens nos in neceſſitatibus ſuis, nullam nobis querimoniæ huius aliquando fecerit mentionem. Denique & poſtea in eadem domo humaniſſimè ſuſceptus hoſpitio, nihil hinc vel ab ipſo Abbate, vel alio quoquam audiui. Sed & vobiſcum in Claraualle poſtmodum præſens fuit Abbas: & nuperrimè Barri iam inſtante capitulo veſtro, vnde literæ illæ querulæ, ne dicam calumnioſæ, venerunt: & nec hic, nec ibi ſuper hoc, ſiue ab eo, ſiue à vobis, vel tenuiter quidem memini me fuiſſe conuentum.

Præterea cauſamini quod domunculam fratrum ve- 8.
ſtrorum de Brena †, conuerſus Igniacenſis combuſſit. 4. † v. Not.
O domunculam. Nempe vmbraculum quoddam ramorum erat, vbi ſederet frater, qui ſtantes adhuc in agro ſegetes cuſtodiret. Neque hoc combuſtum malitia, ſicut fideli relatione cognouimus, ſed quòd poſitum in agro quodam fratrum Igniacenſium terram occuparet, quam excoli oportebat. Denique vix vno taxata eſt nummulo domuncula hæc: & Abbati de Brena ita iam, niſi fallimur, ſuper hoc ſatisfactum, vt omninò nec queratur, nec habeat vnde queratur. Si quominus, vbi id nos reſcire feceritis, parati ſumus ad omnem ſatisfactionem. Sic & de Abbate Longipontis †, vbi primo querelam 5 † v. Not.
veſtram accepimus, quod inter terminos veſtros domum vellet ædificare, prohibuimus eum: & iam credimus deſtitiſſe. Sin autem: & id fiet, vbi factum non eſſe nouerimus.

Super omnia plangitis quod Eccleſiam ſancti Foillani, quæ de ordine veſtro eſt, Abbas noſter de Villari fecerit imbanniri †. At fortè iuſtius vobis fratris & coabbatis veſtri de prædicta domo ſancti Foillani incredibilis obſtinatio, quam ſummi Pontificis † reprehenſibilis animaduerſio diſpliceret. Noui ſiquidem quod multis veſtrorum ipſius Abbatis animoſitas diſpliceat grauiter admirum valdè ſi non etiam vobis. Ita ergo dico vobis hinc indignamini. Siquidem ipſe eſt cuius aut cupiditas, aut contumacia fratribus veſtris diuina fecerit officia interdici. Et quidem prolixum eſt hoc negotium, & difficile eſſet vniuerſa eius ſubterfugia epiſtolari breuitate concludi. Cauſam tamen interdicti, quam breuiter intimabo. Poſt duas aut plures conuentiones pacis, poſt definitiuam ſententiam iudicij, iuxta mandatum capituli veſtri per veſtros & noſtros Abbates promulgatam, accitus demum Epiſcopus Cameracenſis, ad cuius parœciam locus ſancti Foillani pertinere cognoſcitur, cum videret Abbatem obſtinato animo omnia violare: etiam ſententia eum eccleſiaſtica cogere voluit, vt dicebat. Ille vero, vt redimeret tempus, ſummi pontificis audientiam appellauit. Ventum eſt ante eum. Qui poſtquam teſtimonio tam veſtrorum Abbatum, quam aliorum religioſorum indubitanter agnouit Abbatem ſancti Foillani, non ſolum reſilire à compoſitionibus, ſed & iudicio contraire, Eccleſiam eius imbanniri iuſſit, donec ſatisfeciſſet. Demum rogaſtis tam vos, quam ipſe dominum Ciſtercienſem, & nos, multiſque tam veſtris, quam veſtrorum precibus extorſiſtis, præſente & ipſo Epiſcopo, qui promulgandæ ſententiæ interdicti mandatum acceperat, vt prouideretur adhuc forma aliqua pacis. Abſente Abbate de Villari tractata compoſitio: dictumque eſt Epiſcopo, vt ſi vel ipſam obſeruaret Abbas ſancti Foillani, abſtineret ab interdicto. Diſcedens autem nec illam tenuit: ſed domum, quam & iudicij ſenten-

6. 9. *† v. Notas.* *† l. irreprehenſibilis.* *Cauſa interdicti.*

tia, & compositiones omnes diruendam esse definie- A rant: ita vt semel etiam diruta iam fuisset, atque interim contra conuentionem & iudicium reædificata: hanc, inquam, & tenuit & tenet, & alteram quoque superædificauit. Quidni exequeretur Episcopus mandatum Apostolicum quod acceperat de promulganda sententia interdicti, præsertim addita præuaricatione? Ego tamen sperans tandem aliquando vincere in bono malum, eandem sententiam differri feci vsque ad octauas Epiphaniæ, si fortè interim vir ille cogitaret, vt vel formam iudicij exequeretur, vel compositionem aliquam obseruaret. Atque vtinam sic contingat: faciat Deus pacis vt requiescat super eum pax nostra.

10. Cum hæc ita se habeant, non est quod de nobis queri debeatis: cum iustius nos de vobis, vt apparet, queri possimus. Reliquum est, vt diligentes vos diligatis, præsertim solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Illo, inquam, vinculo quod inter nos, & vos causa pacis charitatisque firmatum est: vtiliter quidem, & non mi- B nus forsitan vobis quam nobis. Si rumpendum decernitis, non expedit quidem. Sed nec licere vllatenus puto. Nempe vbi communis est causa, personæ reatus præiudicare non deberet, etsi vera essent quæ in nos dicitis. Ego autem, fratres, quicquid faciatis, decreui semper diligere vos etiam non dilectus. Occasiones quærat, qui vult recedere ab amico, mihi studij est, & erit, nec cuiquam amicorum iustam in me discessionis causam dare: nec scrutari in alto, quod hoc quidem fictæ, illud verò neglectæ amicitiæ sit. Et quia secundum Prophetam a glutino bonum est: soluere vel potius abrumpere vos poteritis, sed non me. Adhærebo vobis etsi nolitis: adhærebo & si nolim ipse. Olim me alligaui forti vinculo, charitate non ficta, illa quæ nunquam excidit. Cum turbaris ero pacificus, conturbantibus quoque dabo locum iræ, ne diabolo dem. Vincat iurgius, vincam obsequiis. Inuitis præstabo, ingratis adiuciam, honorabo & contemnentes me. Et nunc tristis est anima mea, quod quacunque occasione offenderim vos, eritque tristis vsque dum vestra indulgentia releuetur. Si tardaueritis, ibo & excusabo, præ fo- C ribus perseuerabo pulsans, instabo opportunè importunè, donec vel merear, vel extorqueam benedictionem. Plusquam medium hyemis transiit iam, & tunicam ooftam vsque adhuc frustratus expecto.

O virum amantem pacis, & cum his qui oderunt pacem, pacificum.

a Esaia 41. b

Ad Abbatem GARINVM † Alpensem.

† al. Guarinum v Epist. 142. ad Monachos Alpenses.

Laudat in sene Abbate studium reformandi ordinis. Temporis breuitatem non obsistere studio perfectionis. In vita spirituali semper proficiendum, nunquam standum.

EPISTOLA CCLIII.

Reuerendo Patri & omni veneratione digno Domino Abbati Alpensi GARINO, & vniuersis eiusdem loci fratribus, frater Bernardus vestræ sanctitatis seruus, de bono in melius semper proficere.

1. REuerande in te pater experior quod in sacris literis legisse me memini a. *Cum consummatus fuerit homo, tunc incipit.* Iam seni requies, iam corona debebatur emerito, & ecce tanquam nouus in Christo miles, noua iterum tibi excitas bella, prouocas aduersarium, & rem D fortium præsumis fessus senex, dum ad iterandum certamen, antiquum hostem, & iam quodammodo inuitum compellis. Enimuerò dum præter morem tuum, tuorumque prædecessorum traditiones, diuinitus inspiratus ecclesias & ecclesiastica beneficia relinquis, synagogas Satanæ, id est, cellulas extra cœnobium in quibus tres, vel quatuor fratres sine ordine, sine disciplina habitare solent, destruis, fœminas à monasterio arces, cæterisque pietatis ac disciplinæ bonis studiosius inuigilas solito, quid aliud primus & maximus ille peccator nisi videbit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet? Sed quæ cura? E contra tu in eius confusione & tua consolatione cantabis Deo tuo b: *Qui timent te videbunt me, & lætabuntur, quia in verbo tuo supersperaui.* Nec timendum quod succumbat hosti, qui nec cedit ætati. Vincit annos animus, & frigente iam corpore feruet sanctum in corde desiderium, artubusque fatiscentibus, durat ta-

a Eccle 18. a

b Ps. 118. e

Zelus in sene laudatur.

men incolumis propositi vigor, nec sentit rugosæ carnis infirma spiritus promptus. Nec mirum. Vt quid enim metuat veterani domicilij ruinas, qui fabricam spiritualem videt indies in sublime consurgere, proficere in æternitatem? Certus namque est, si terrestris domus ista dissoluitur, quod ædificationem habet ex Deo domum non manu factam æternam in cœlis c.

c 2. Cor. 5. a

2. Sed dicet aliquis: Quid si morte præuentus fuerit homo, necdum videlicet spirituali ædificio consummato? Perfectus quippè, non habet quò proficiat. Et qui proficit, eo ipso quo proficit, perfectus non esse conuincitur. Est quod securi de illo plena fide respondeamus. Dicemus nempe d. *Consummatus in breui, expleuit tempora multa.* Bene multa, quia & vniuersa complectitur. Quomodo enim non expleuit omnia tempora, qui transit ad æternitatem? Quanta sane tempora non longæuitate, sed longanimitate, hoc est, non annorum serie, vel dierum numero, sed mentis deuotione & inextinguibili semper proficiendi desiderio percurrere potuit, tanta sibi in meritis non immeritò vindicauit. Retinet quippe virtute, quod amisit in tempore. Porrò vera virtus finem nescit, tempore non clauditur. Vnde est illud e: *Charitas nunquam excidit.* Et item f: *Patientia pauperum non peribit in finem.* Et g, *Timor Domini sanctus permanet in seculum seculi.* Nunquam iustus arbitratur se comprehendisse h, nunquam dicit, satis est, sed semper esurit sititque iustitiam, ita vt si semper viueret, semper quantum in se est, iustior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur. Non enim ad annum, vel ad tempus instar mercenarij, sed in æternum diuino se mancipat famulatui. Audi denique vocem iusti i: *in æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me.* Et rursum k. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum.* Non igitur ad tempus. Proinde *iustitia eius* manet non aliquanto tempore, sed *in seculum seculi* l. Sempiterna itaque iusti esuries, sempiternam meretur refectionem. Et licet in breui consummetur pro tempore, indicatur tamen explesse tempora multa pro virtutis perpetuitate.

Temporis breuitas non obstet perfectioni acquirendæ

d Sapien. 4. c

e 1. Cor. 13. b

f Ps. 9. d

g Ps. 18. c

h Philip. 3. a

Quomodo semper proficere liceat.

i Ps. 118.

k Ibidem. b

l Ps. 111. b

3. Quo denique pacto temporis breuitas bonorum præiudicet perpetuæ deuotioni, quæ pertinacem reproborum malitiam excusare non sufficit? Ob hoc enim proculdubio inflexibilis, & obstinatæ mentis punitur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum, quia quod breue fuit tempore vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate: ita vt si nunquam moreretur, nunquam velle peccare desineret: imò semper viuere vellet, vt semper peccare posset. Proinde potest & de isto per contrarium itidem dici: *Consummatus in breui, expleuit tempora multa*, quod merito multorum, imò omnium temporum receperit vicem, qui nullo tempore voluerit mutare intentionem. Itaque indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quod si studere perfectioni esse perfectum est, profectò nolle proficere, deficere est.

Cur peccatū puniatur pœna æterna.

Indefessum proficiendi studium perfectio reputatur.

4. Vbi ergo sunt qui dicere solent, sufficit nobis, nolumus esse meliores quam patres nostri? O monache, non vis proficere? Non. Vis ergo deficere? Nequaquā. Quid ergo? Sic mihi, inquis, viuere volo, & manere in quo perueni, nec pejor fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod esse non potes. Quid enim stat in hoc seculo? Et certe de homine specialiter dictum est m: *Fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet.* Ipse denique hominis seculique auctor quandiu in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, nunquid stetit? Et quidem teste scriptura n, *pertransiit benefaciendo & sanando omnes.* Pertransiit ergo sicut non infructuosè, ita non remissè, non pigrè, non lento gressu, sed quemadmodum item de eo scriptum est o: *Exultauit vt gigas ad currendam viam.* Porrò currentem non apprehendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideo Paulus aiebat p: *Sic currite vt comprehendatis.* Ibi tu, Christiane, fige tui cursus profectusque metam, vbi Christus posuit suam. *Factus est*, inquit q, *obediens vsque ad mortem.*

In vita spirituali continuo progrediēdum, stare non licet.

m Iob. 14. a

n Act. 10. f

o Ps. 18. a

p 1. Cor. 9. d

q Philip. 2. b

Currendum vsque ad mortem.

Quantumlibet ergo cucurreris: si vsque ad mortem non perueneris, brauium non apprehendis. Brauium Christus est. Quod si illo currente tu gradum sistis: non Christo appropias, sed te magis elongas: timendumque tibi est, quod ait David r: *Ecce qui elongant se à te Domine peribunt*. Itaque si proficere currere est: vbi proficere, ibi & currere desinis. Vbi verò non currere, ibi & deficere incipis. Hinc plane colligitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est.

r Psal. 72. d

Nolle proficere, deficere est.

5. Vidit scalam Iacob: & in scala angelos s; vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere, vel descendere videbantur vniuersi, quatenus palam daretur intelligi inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inueniri, sed quomodò ipsum corpus nostrum continuè, aut crescere constat, aut decrescere, sic necesse sit & spiritum, aut proficere semper, aut deficere. Interest tamen quod nequaquam iuxta ordinem corporalium vicissitudinum etiam spiritus sua vel incrementa capit, vel patitur detrimenta. Nam semper in robusto & vegeto corpore animus mollior atque tepidior iacet, & rursum in corpore debili, & infirmo fortior viget prumptiorque spiritus. Quod se vtique in se expertum contestans Apostolus: *Quando infirmor*, inquit t, *tunc fortior sum*. Sed & libenter gloriatur in infirmitatibus suis, *vt inhabitet in me*, ait, *virtus Christi*.

s Gen. 28. c

Corpus nostrum continuè aut crescit aut decrescit.

t 2. Cor. 12. c

6. Quod quidem sic astruimus exemplis, vt probemus & oculis: dum in te, pater, manifestum sit nobis quod dicitur: Cuius quippe etsi homo exterior corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem u. Vnde enim tantus ardor innouandi ordinis, nisi ex renouatione mentis? Sic bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, sic arbor bona fructus bonos facit x. Primi & purissimi fructus tui. Sed quænam arbor hos protulit, nisi puritas cordis? Alioquin quando impurus animus tanto studio, regulæ inquireret eligeretque puritatem? Nec de turbido fonte lympidus emanat riuus, nec de sordida mente munda cogitatio. Intus est proculdubio, intus est quod delectat: & ex illa plenitudine intrinseca erumpit totum, quod foris exuberat: atque in mente fulget, quod sic placet in opere.

u 2. Cor. 4. d

x Matth. 12. c

7. Sequimini filij patrem, imitatores eius estote sicut & ipse Christi. Dicite: *In odore vnguentorum tuorum curremus* y. Siquidem bonus odor Christi est in omni loco z. Nam vt taceam de vobis qui præsentes cominus percipitis fragrantiam, tanta ad nos vsque, qui longè absumus, ex studiis eius bonis peruenit huius suauissimæ respersionis vbertas, vt nobis certissimè fiat odor vitæ ad vitam. Puto quòd & in cœlestibus id iam persenserint in odorem suauitatis, & quadam solito festiuiori exultatione decantent a: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrha & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* Et illud b. *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus*. Quicunque inter vos hunc in cœlis iubilum non audit, inuidet. Quisquis hunc non sentit odorem, vt omnium pace dixerim, putet.

y Cant. 1. a

z 2. Cor. 2. d

a Cant. 3. a

b Ibid. 4. d

Ad Lvdovicvm Regem Francorum.

Monet Regem ne Concilium hoc tempore Ecclesiæ & Regno tam necessarium ipsiusque Regis honori cessurum impediat.

Epistola CCLV.

Ludouico Dei gratia excellentissimo Regi Francorum Bernardus Claræuallis vocatus Abbas fidelis suus, salutem à Rege regum, & Domino dominantium, ipsi & dilectæ eius, & filiis eius.

1. Regna terræ & iura regnorum tunc sanè sana suis dominis atque illæsa persistunt, si diuinis ordinationibus ac dispositionibus non resistunt. Cur Domine, irascitur furor tuus contra Dei electum, quem tua quoque sublimitas suscepit, & prælegit, tibi quidem in patrem, filio autem tuo in Samuelem? Armatur regia indignatio non plane in extraneos, sed in semetipsam & suos. Non mirum si iuxta Scripturam a *ira viri iustitiam Dei non operatur*. quæ propriæ quoque vtilitatis, sed dignitatis, sed salutis facit sæpè vt nec manifestum omnibus aduertas periculum, sentias damnum. Colligitur Concilium. Quid in hoc detrahitur regiæ gloriæ, regni vtilitatibus? Ibi vniuersæ Ecclesiæ commendabitur ac rememorabitur excellentiæ vestræ prompta & specialis deuotio, quod Regum primus, aut certè inter primos rabiei persequentium eandem matrem vestram strenuissimè & Christianissimè defendendo obuiastis. Ibi gloriosè ab ingenti illa multitudine debitæ gratiæ referentur vobis: ibi à millibus sanctorũ orabitur pro vobis & vestris.

a Iac. 1. a

2. Aliàs autem quam sit hoc tempore necessarius conuentus Episcoporum, nullus ignorat, nisi qui durus corde matris Ecclesiæ angustias non attendit. At calor, inquiũt, nimius est, quasi nos glacialia corpora habeamus. An corda nobis magis congelata sunt, & nemo est qui iuxta Prophetam b, compatiatur super contritione Ioseph? Sed hęc aliàs. Nunc autem ego minimus in regno vestro, sed dignitate, non fidelitate, dico vobis, nõ expedit velle impedire tantum & tam necessarium bonum. Nec desunt euidentes causæ, quibus id manifestum facere possem, quas & nunc proferre in medium ad manum mihi est, nisi quod sat arbitror dictum sapienti. Tamen si quid ex apostolicæ auctoritatis rigore processit, vnde se meritò esse turbatam celsitudinis vestræ serenitas arbitratur, qualiter hoc ipsum reuocetur, aut temperetur, prout oportet ad honorem vestrum, fideles vestri qui adhærent, totis viribus enitentur. Interim nos quoque si quid possumus, non dissimulabimus.

b Amos 6. b

Ad Dominum Papam Evgenivm.

Excitat Eugenium ad suppetias Orientali Ecclesiæ ferendas nec abijciendum animum ob acceptam cladem. Miratur verò se Carnoti in ducem bello electum, hoc neque viris suæ neque instituitum ferre.

Epistola CCLVI.

1. Non est leue verbum quod sonuit: triste satis & graue est. Et cui triste? Imò cui non triste? Soli filij iræ iram non sentiunt, nec tristantur tristibus, sed lætantur & exultant in rebus pessimis. De cætero communis tristitia est, quia communis est causa. Benè fecistis iustissimum zelum nostræ Gallicanæ Ecclesiæ collaudando & corroborando auctoritate literarum vestrarum. Non est (dico vobis) in causa tam generali, & tam graui tepidè agendum, sed ne timidè quidem. Legi apud quendam Sapientem: Non est vir fortis, cui non crescit animus in ipsa rerum difficultate †. Ego autem dico, fideli homini magis & inter flagella fidendum. Intrauerunt aquæ vsque ad animam Christi, tacta est pupilla oculi eius. Exerendus est nunc vterque gladius in passione Domini, Christo denuò patiente, vbi & altera vice passus est †. Per quem autem nisi per vos? Petri vterque est, alter suo nutu, alter sua manu quotiens necesse est, euaginandus. Et quidem de quo minus videbatur, de ipso ad Petrum dictum est a: *Conuerte gladium tuum in vaginam*. Ergo suus erat & ille, sed non sua manu vtique educendus.

† Seneca Epist. 22. ad Lucil. v. Notas.

† Nempè Hierosolymis.

a Ioan. 18. b

Duplex Petri gladius.

2. Tempus & opus esse existimo ambos educi in defensionem Orientalis Ecclesiæ. Cuius locum tenetis, zelum negligere non debetis. Quale est hoc, principatum tenere, & ministerium declinare? Vox clamantis: Venio Hierosolymam iterum crucifigi †. Ad quam vocem etsi alij tepidi, alij & surdi sint: successori Petri dissimulare non licet. Loquetur & ipse b: *Etsi omnes scandalizati fuerint, sed non ego*. Nec terrebitur damnis prioris exercitus, quibus magis resarciendis operam dabit. Nunquid ideo non debet facere homo quod debet, quia Deus facit quod vult? Ego verò pro tantis malis, tanquam Christianus & fidelis meliora sperabo, & omne gaudium æstimabo, quod in varias tentationes incidimus c. Reuera panem doloris comedimus, & potati sumus vino compunctionis. Quid diffidis amice sponsi: quasi non more suo vinum bonum seruauerit vsque adhuc benignus & sapiens spõsus? Quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem d? Et certè sic operari, sic iudicare superna diuinitas solet, scienti loquor. Quando autem magna bona mortalibus prouenerunt, quæ non magna præuenerint mala? Nam, vt cætera taceam nonne illud vnicum & singulare beneficium nostræ salutis præcessit mors Saluatoris?

† v. Egesipp. lib. 3. de Excid. cap. 2.

b Matt. 26. c

Vterque Pontifici exerendus pro defensione Eccl.

c Iac. 1. a

d Ioel 2. d

Mos agendi Deo familiaris, primò deprimere quos vult extollere.

A Tu ergo amice sponsi: amicum te in necessitate probato. Si triplici illo amore de quo tuus interrogatus est prædecessor c, tu quoque toto corde, tota anima, tota virtute Christum diligis vt oportet, nihil reseruabis, nihil dissimulabis in tanto periculo sponsæ eius, sed quicquid habes virium, quicquid zeli, quicquid solicitudinis, quicquid auctoritatis, quicquid potestatis, impendes. Singulare periculum, singularem exigit operam. Fundamentum concutitur, & tanquam imminenti ruinæ, totis est nisibus occurrendum. Et hæc propter vos, fidenter quidem, sed fideliter dicta.

c Ioan.21.c

4. De cætero verbum illud quod iam, ni fallor, audistis: quomodò videlicet in Carnotensi conuentu (quonam iudicio satis miror) me quasi in ducem & principem militiæ elegerunt: certum sit vobis nec consilij mei nec voluntatis meæ fuisse vel esse: sed nec possibilitatis meæ (quantum metior vires meas) peruenire vsque illuc. Quis sum ego vt disponam castrorum acies, vt egrediar ante facies armatorum? aut quid tam remotum à professione mea, etiam si vires suppeterent, etiam si peritia non deesset? Sed neque hoc vtcum est vestram docere sapientiam: nostis hæc omnia. Tantum obsecro per illam charitatem qua mihi specialiter debitor estis, ne me humanis voluntatibus exponatis, sed sicut singulariter vobis incumbit, diuinum consilium perquiratis: & operam detis, vt sicut fuerit voluntas in cœlo, sic fiat.

Bern. in Cōuentu Carnot. in supremū Ducem Sacræ expeditionis electus An. 1148.

B

AD EVNDEM.

Caussam Fr. Philippi agit, vt zelum & rigorem Pontificis experto, nunc etiam clementiam experiri liceat.

EPISTOLA CCLVII.

Est negotium quod cæteris non miscemus, quoniam cæteris amplius tangit & angit nos: & eget singulari propriæ precis instantia. Philippus noster cum se exaltauit, humiliatus est, sed cum se humiliauit, non est exaltatus, quasi vtrumque pariter Dominus non dixisset a. Rigor est, sed sine dispensatione. Iudicium, sed sine misericordia. Multi (quod negandum non est) sic mensurauerunt, sed nullus ita sibi voluit mensurari. Si autem in qua mensura mensi fuerimus, remetietur nobis b: erit profectò iudicium, sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Capax est vester apostolatus rei vtriusque, & zeli scilicet, & miserationis. Et honor quidem maiestatis iudicium diligit: sed absit, vt ad præiudicium mansuetudinis. Quanquam dispensator ille cuius laus est in Euangelio c, elegit potius fraudem facere suo domino, quam proximo non misereri. Denique pro centum nunc quidem octoginta, nunc verò quinquaginta redhibuit. Iustè laudatus est, qui domino suo rerum maluit, quam personarum iacturam facere. Et quia dignus est qui sic operatur, mercede sua: vno tali opere quos ille retinuit seruos, iste sibi fecit amicos.

a Matt.23.b

b Matt.7.a

Clementia & mansuetudine zelus temperandus.

c Luc.16.a

2. Quid facimus? Videmur intrasse causam, non porrigere precem. Non expedit ita. Si pergimus ista dicere: iudicium prouocamus, non misericordiam. Nulla mihi fiducia in argumentationibus istis, non plus quam in telis aranearum. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum d. Noui quam validiora valeant mihi responderi, præsertim à tali ingenio. Quamobrem arma mea preces pauperum sunt, & abundamus in genere isto. His cedat necesse est machinis turris fortitudinis, etsi aliàs inexpugnabilis. Non repellet pauperum preces pauperum pater, paupertatis amator. Quinam isti? Non sum solus, & si solus, fortasse præsumere possem. Omnes filij vestri qui mecum sunt, & qui mecum non sunt, mecum tamen sunt in hac supplicatione. Quis numeret eos? Solus sanè frater Philippus excipitur, qui nec postulat, nec petit postulari, & an velit, ignoro: magis quod in se est, elegit abiectus esse in domo Dei sui. Sed nec nos quidem pro homine, sed pro ordine postulamus, cui dispensationem in eo factam non parum profuturam confidimus.

d Prouer.1.b

AD EVNDEM.

Rualenum iussu Pontificis Abbatem S. Anastasij constitutum, sed inuitum admodum, ac renitentem, remitti ad se rogat.

EPISTOLA CCLVIII.

In veritate comperimus Rualenum nostrum nedum requiescere in quo positus est, sed nec aliquando requieturum confidimus. Quamobrem opus est maturato remedio, non solum illi, sed & mihi. Vror dico vobis, quandiu ille in scandalo est. Nolite mirari hoc, vna anima sumus, nisi quòd ego mater, ille filius: nam patris in eo cessi vobis & nomen & auctoritatem. Solus qui transfundi non potuit, mihi remansit affectus, qui me excruciat. Mater autem non potest obliuisci filij vteri sui a. Id me fuisse quis dixerit: ego adhuc esse sentio. Clamat matrem pectus triste, & continuus dolor cordis mei pro eo. Quæritis de quo querar? De me. De vobis mihi queror, sed vobis. Ego ego sæua & pia mater proprijs visceribus non peperci, vt castificarem cor meum in obedientia charitatis. Immolaui de sinu meo chari pignoris hostiam: & non in angaria fateor, sed in voluntate mea paru voluntati, quæ quos vult, angariat. At ille non ita. Renitebatur quamuis frustra plane angariatus tam à me, quam à vobis. Nunquid ego timere potui tanta obstinatione semper renisurum? Pij cordis est cedere importunitati, quæ ad id quod oportet, adduci non patitur. Alioquin inuitum tenere ad quod inuitus tractus est, durum pro illo, fructuosum nemini est. Porrò occupare locum, & non facere fructum, nec loco expedit, nec vos decet, nec nos. Nemo (vt ait beatus Ambrosius †) inuitus benefacit, etiam si bonum est quod facit: quia nihil prodest spiritus timoris, vbi non est spiritus charitatis. Obsecramus itaque per viscera misericordiæ Dei nostri, exhibete viscera patris, & infantem, dum adhuc viuit, remittite ad vbera matris, cuius fortassis hic totus languor est, quod sit præproperè ablactatus. Melius enim viuere sinitur, quam diuiditur. Quæ vtilitas in sanguine eius: Vnum scio, non patris non matris illa vox erit b: *Nec mihi nec tibi sit, sed diuidatur.* Hoc vos fortè non timetis, quia non creditis prouenturum. Sed scriptitationes & mussitationes frequentissimè, venientes in manus nostras, plenæ sunt timore isto, minitantes hominis fugam, & diuisionem, vel potius diruptionem non modo a vobis, sed à nobis.

Bernardi maternus in suos affectus.

a Esa.49.d

Inuitus nemo benefacit.

† Ambr. in Psal.1.

b 3.Reg.3.

C

AD EVNDEM.

Se eadem velle, & eadem nolle cum Pontifice, adeoque Rualenum suum libenter sistere iubente Pontifice ad Abbatiam S. Anastasij.

EPISTOLA CCLIX.

Etsi quid aliquando volui, quod velle me noluistis, mansuetudinis vestræ dignatio eò me prouocat, vt quod vultis, non modo velim, sed & auidè velim. Placet vobis, vt frater Rualenus Abbas sit apud sanctum Anastasium, & mihi. Placuerat & ante, sed quia nimis ille nolebat, placitum in non placitum venit. Porrò vestro beneplacito non conniuente rursum vt iustum est, non placitum in placitum redit. Experiri licet. Factum est quod præcepistis, non quia præcepistis, sed quia voluistis. Ex voluntate ergò, & non quasi ex tristitia, vel ex necessitate executio maturata mandati obedientiam probat, de

D voluntate stylus interrogetur. Si contentus forem mandatum facere, nunne iuxta verbum Domini a seruus inutilis essem, soluens debitum? Nunc autem quia adiecı velle, iam non seruus, sed filius.

a Luc.17.c

AD ABBATEM RVALENVM.

Compatitur Rualeno, in demandata sibi præfectura tam ægrè acquiescenti, siquidem multa molitum in exonerando sed frustra, itaque tandem acquiescendum.

EPISTOLA CCLX.

Satis superque afflixit nos absentia tua, Rualene charissime, sed longè magis comperta tua tristitia turbati sumus. Etenim tristis te, quam nostram de te desolationem seu destitutionem plangere nobis videmur, & desolatio quidem non parum damnosa, & non parum molesta, nempè tam dulci filio, tam vtili fratre, tam necessario adiutore. Verum quo verius ista de tua amabilitate memoramus, eo affectuosius compati-

mat mœrori tuo, pluris multo habentes tuum incommodum: & longè ægrius ferentes, quàm nostrum damnum. Denique non dissimulauimus, non quieuimus, non siluimus, tentatores super hoc Deum penè vsque ad irritandum summum & sanctum Pontificem, vt quomodocunque, vel cum nostro periculo te reuocaremus. Sed quia adhuc frustrati sumus in cunctis molitionibus & conatibus nostris, supernis tandem iudiciis vel fatigati cedentes, & dantes potentiæ manus, quoniam quod volumus non valemus, id velle cogimur, quod possumus. Tu igitur, frater charissime & desideratissime, confortare in Domino, & noli iam contra stimulum calcitrare, ne dum pungeris tu, plurimi qui te in Domino plurimum amant, pariter compungantur. Parce tibi & nobis, qui tuo amore nec ipsi nobis pepercimus. Magis autem induere fortitudine, confidens & sciens quia gaudium Domini fortitudo tua. Induere lætitia salutari, vt & nos de tua iucunditate lætantes, hilarem datorem diligenti Deo, tum pro tua pace, tum pro nostra consolatione laudes & gratias referamus.

Ad Dominum Papam EVGENIVM.

Abbatem quendam ob susceptum Militem Templi conuersum subinde absolui petit.

EPISTOLA CCLXI.

VNus de militibus Templi voluit monachari in ordine nostro: nec defuerunt de nostris qui ei in tali voluntate assentirent. Sed cum non auderent eum in suis claustris recipere, quoniam non licebat, occultò eum duxerunt ad quandam Abbatiam quæ dicitur Vallis, mandantes & suggerentes Abbati, vt nigrum habitum de alio ordine monachorum faceret ei tradi, & sic eum reciperent, nostrumque illi darent. Et factum est ita. Res nobis innotuit, & per nos delata ad capitulum est, capituli decreto frater ille foras missus est. At fratres de templo minimè hoc contenti, literas nihilominus à vestra maiestate Episcopo Cathalaunensi attulerunt, quibus Abbatem sancti Vrbani (nam is est qui militi habitum tradiderat) ab introitu Ecclesiæ suspenderet, donec se vestro conspectui præsentaret. Inde est quod Abbas de Vallibus, quo rogante ille hoc fecit, nil mali suspicatus, compulsus est in magna anxietate animi fratrem latorem præsentium mittere ad pedes misericordiæ vestræ, vt qui per eum intricatus est, per eum expediatur, si tamen hoc tam ipse quam etiam nos alij filij vestri, à vestra sancta paternitate potuerimus promereri.

Ad EVNDEM.

Mosomenses Monachos ab iniuriis liberari rogat.

EPISTOLA CCLXII.

NOn possum deesse domino Remensi in petitione sua: præsertim cum digna sit exaudiri. Rogamus proinde & omni instantia supplicamus pro pauperibus monachis Mosomensibus, vt ab oppressione quam sustinent, sicut per latorem præsentium nosse poteritis, citius liberentur, & ab eis iniuriæ sine calumniæ malignantium in manu vestra valida propulsentur. Hoc enim est pro quo pauperes de longe miserunt clamantes ad vos. Iam quale responsum à vobis oporteat reportari, doceat vos amantium tam iustitia quam paupertas & præfati viri qui pro eis intercuenit, & vos non parum diligit, reuerentia.

Ad EVNDEM.

In causa Abbatis Caziacensis Pontif. interpellat.

EPISTOLA CCLXIII.

POrrexeram preces, cum possem fortè iubere, & me putaueram exauditum. Sed quia comperi non ita esse, mihi videor nō iam simpliciter sore communiterque petendum, sed clamandum in vociferatione. Neque enim tenuiter seu æquanimiter fero repulsam, qualis hactenus expertus non sum. Facite itaque quod debetis, facite quod soletis, nam consuetudo debitorem vos fecit, facite, inquam, etsi non quia rogamus, certè quia iubemus. Itaque reuertimini ad iudicium, nec enim iniustum videtur esse, vt vir religiosus, & amicus noster, & filius

A vester Abbas Caziacensis, quod iuris est monasterij sui, perdat propter verbum incautè à se inconsulteque prolatum, & absque Ecclesiæ suæ assensu. Quanquam & si illi verbo omninò pertinaciter adhæreat aduersarius, vtpote iustitiæ non confidens, iusto, vt putamus, iudicio prædicto Abbati non debebit obesse: cum viri illi in quorum conniuentia res posita est, non concordasse, sed potius dissensisse sciantur. Ex hoc credimus quia non contristabitis nos, neque conturbabitis. Sic Deus lætificet animam vestram, sic vos ab omni perturbatione conseruet, pater amande & honorande si omnibus seruis Christi, sed nobis specialiter.

PETRVS Cluniacensis Abbas ad BERNARDVM Abbatem Claræ vallensem.

Studium erga Bern. desiderium indicat, & in solatium absentiæ dilectum sibi Nicolaum iterum mitti postulat. De hoc Nicolao v. Petrum Abb. Clun. lib. 6. Ep. 10. 33. 34 & 35. vbi eum sibi non missum queritur. v. NOT. 15

EPISTOLA CCLXIV.

B *Forti ac splendidæ monastici ordinis, imò totius Ecclesiæ Dei columnæ, domino BERNARDO Claræ-Vallis Abbati: Petrus humilis Cluniacensis Abbas, salutem quam repromisit Deus diligentibus se.*

SI liceret, si Dei dispositio non obstaret, si in hominis potestate esset via eius, maluissem charissimæ beatitudini tuæ nexu indissolubili adhærere, quàm vel principari inter mortales alicubi vel regnare. Quid enim? Nonne regnis omnibus terrenis præferri à me deberet grata non solùm hominibus, sed & Angelis ipsis cohabitatio tua? Conciuem te illorum si dixero, licet nondum spes in rem transierit, per misericordiæ Dei gratiam mendax non ero. Si planè mihi datum fuisset vsque ad vltimum spiritum tecum hîc esse, daretur fortassis posthac & vbi esses etiam perpetuò esse. Quò enim currerem nisi post te, tractus odore vnguentorum tuorum à te? Quod quia semper non datur, vtinam sæpè daretur. Et quia nec illud est, vtinam saltem frequenter videam missos à te. Et
C hoc quoque quia raro contingit, volo, vt vel in proximo sanctitas tua amantem se per suum nuntium † vsque ad octauas Domini mecum mansurum visitet, in quo tuus, vt mihi videtur ex parte, & meus ex toto spiritus requiescit. Videbo te, sancte frater, in illo, audiam te per illum, & quædam quæ secretò nota fieri volo sapientiæ tuæ, mandabo per ipsum. Sanctæ animæ tuæ sanctisque sub regimine tuo omnipotenti Domino seruientibus, me nostrosque quantis possum precibus, quanta possum deuotione commendo.

En quam desideratum Bernardi contubernium.

† legendum, Nicolaum, nam hic de non me los à leguntur Nuncium. v. NOTAS

Ad PETRVM Cluniacensem Abbatem.

Laudari detrectat velut indignus, vicissim tamen laudes præconi suo rependit.

EPISTOLA CCLXV.

QVid facis ô bone vir? Laudas peccatorem, miserum beatificas. Restat vt ores, ne inducar in errorem. Inducor autem si tantis delectatus præconiis, ignorare me cœpero. Propemodum id mihi contigerat visis literis
D beatitudinis tuæ, & beatificationis meæ. Quàm beatus nunc essem, si verbis beari possem. Beatum tamen me dixerim, sed fauore tuo, non meis laudibus. Beatum quòd diligor à te, quod diligo te. Quanquam & hanc mihi dulcem licet buccellam liquandam arbitror, nec omninò plenis, vt aiunt, buccis admittendam. Miraris cur hoc? Nempe non video in me, vnde tantum diligi meruerim, præsertim à tanto. Scio autem quia plus iusto velle diligi, minus est à iusto. Quis mihi det tantæ humilitatis insigne tam imitari posse, quàm admirari? Quis mihi tribuat sanctæ & desideratæ præsentia tua, non dico semper, non dico sæpè, sed vel semel in anno frui? Puto quia nulla vice reuerterer vacuus. Non, inquam, frustra conspicerem virtutis exemplar, disciplinæ summam, speculum sanctitatis. Quodque mutus vsque adhuc à Christo didicisse me fateor, non in cassum fide oculata perciperem quàm sis & tu mitis & humilis corde. Verum si tibi pergo facere, quod à te mihi factum queror, & si verita-

rem dicam, veritatis tamen legi non concordabo, in qua A legitur ᵃ: *Quod tibi non vis fieri, aly ne feceris.* Itaque iam reſpondeamus petitiunculæ veſtræ, qua epiſtolam concluſiſtis. Is quem mitti vobis iubetis, modò mecum non eſt, ſed cum domino Altiſſiodorenſi, & ita infirmus, vt ſine nimio incommodo, nec ad nos vſque poſſe adhuc venire dicatur.

a Tob. 4. c Matth. 7. b

Ad SVGGERIVM Abbatem ſancti Dionyſij †.

† v. Epiſt. 78. & ibid. Notas.

Animat eum, vt mortem intrepidus excipiat vtpote finem miſeriæ, initium ſatietatis & gloriæ. Deſiderium quidem ſuum eius ante mortem videndi ſignificat, certò tamen id polliceri non audet.

EPISTOLA CCLXVI.

Chariſſimo & intimo amico SVGGERIO *Dei gratiâ Abbati ſancti Dionyſij, frater Bernardus gloriam quæ abintus eſt, & gratiam quæ deſuper venit.*

1\. † v. Notas. HOmo Dei ne trepides exuere hominem illum qui de terra eſt †: illum qui te deprimit vſque ad terram, & conatur deprimere vſque ad inferos. Iſte eſt qui B vexat, qui onerat, qui oppugnat. Quid tibi & terrenis exuuiis, qui ad cœlum iturus ſtola gloriæ mox indui habes? Præſto eſt, ſed veſtitò non dabitur. Veſtire nouit illa, non ſuperueſtire. Suſtine ergo patienter, imò libenter accipe nudus & non veſtitus inueniri. Denique & Deus ipſe vult veſtiri, ſed cum nudus eſt, non cum veſtitus. Homo Dei non reuertetur ad Deum: niſi is qui de terra eſt, & terra eſt, in terrá ierit. Hi enim duo homines ſibi inuicem aduerſantur, nec erit pax donec ab inuicem ſeparentur. Et ſi pax fuerit, non erit pax Domini, non erit pax cum Domino. Non es tu de illis qui dicunt, *pax, & non eſt pax* ᵃ. Te expectat pax illa quæ exuperat omnem ſenſum: te expectant iuſti donec retribuatur tibi: te expectat gaudium Domini tui.

a Ezech. 13. b

2\. Et ego quidem, chariſſime, vehementer afficior ante videre te: vt benedictio morituri veniat ſuper me. Et quoniam non eſt in homine via eius, non audeo vde certus non ſum, pro certo polliceri: ſed quod nondum video, quomodo poſſum, ſatis ago vt poſſim. Fortè veniam, fortè non veniam. Sed quodlibet horum ſit: dilexi à principio, diligam ſine fine. Fidenter dico, non poſſum perdere ſic dilectum vſque in finem. Non mihi perit, ſed præit: cuius animæ anima mea adhæſit glutino quod non diſſipabitur, & vinculo quod non dirumpetur. Tantùm memento noſtri cum perueneris, quò nos præuenis: vt & nobis citò detur venire poſt te, & ad te peruenire. Interim tamen nullatenus putes, quia tua dulcis memoria recedat à noſtra, & ſi præſentia dolentibus ſubtrahatur. Quanquam potens eſt Deus te adhuc nobis donare rogantibus, ſeruare indigentibus: quod vtique non eſt diffidendum.

ABBATI Cluniacenſi.

Laconica eſt, ſed neruoſa: cuius argum. vix totidem verbis exprimas.

EPISTOLA CCLXVII.

FIlius veſter frater Galthetus, factus eſt & noſter: ſe- D cundum regulam illam ᵃ. *Omnia mea tua ſunt: & tua mea.* Non ſit minus familiaris, quia communis: ſed ſi eſt quod poſſit alia gratia, ſit familiarior atque acceptior, vt mihi, quia veſter eſt, ſic vobis, quia noſter eſt.

a Ioan. 17. b

Ad Dominum Papam EVGENIVM.

Monet promiſſionem cuiuſdam indignæ ſubreptione factam adeoque reuocandam ſententiam.

EPISTOLA CCLXVIII.

ALij verentur maieſtatem in vobis, & tremulis labiis ac digitis, quod ad rem pertinet, vix ad id vnquam longis ambagibus anfractibuſque perueniant. Ego certè vtilitatem veſtram, & honorem veſtrum tantummodò attendens, rem vt eſt, nudè & apertè illicò aperio, & ſine cunctatione & obuolutione tanquam vni noſtrum apoſtolico, quod opus eſt, intimare non vereor. Subreptum eſt vobis, & grauiter: quod non dubius affirmauerim. Quis vobis ſuggeſſit hominem de ambitione notatum, conuictum, condemnatum ad eccleſiaſticam cogere dignitatem? Quaſi non ſatis per ſe, ipſe ſe ingerere voloiſſet. Nonne is eſt, quem ſanctæ memoriæ Lambertus Epiſcopus deprehenſum in maleficiis dereſtandis, quæ ipſe ſtimolante ambitione perpetrarat, non ſolù à gradu in quo erat, ſed à ſpe totius promotionis ſolemniter, vt debuit, degradauit? Non eſt niſi reuocare ſententiam. At propter anxietatem ſanctorum Fratrum de Corona, qui pro hoc clamant ad vos, & ob reuerentiam Epiſcopi ſancti & docti, qui in hac re auctor extitit: ſed & propter conſcientiam (conſcientiam dico veſtram, non alterius) vnum reſtat, vt hoc & pro mea conſcientiá inferam, iraſcimini & nolite peccare ᵃ. Peccatis enim ſi non iraſcimini tanti ſuggeſtori mendacij, tam indignæ ſententiæ ſubreptori. a Pſ. 4. a

AD EVNDEM.

Litteris à ſe per dolum extortis robur & auctoritatem derogat.

EPISTOLA CCLXIX.

SErpens decepit me. Homo verſipellis & verſutus, iuſtitiæ inops, audientiam fugitans, propriæ conſcientiæ inimicus, fraternæ incubans iniuriæ neſcienti mihi litteras pro ſe per Dominum Beluacenſem elicuit. Quid enim ille à me non obtineret? Si nô vultis vltra modum onerare conſcientiam meam, nil lucretur ſubreptione doloſus, nec de literis noſtris opprimat innocentes. Quanquam ne hoc quidem mihi ſatis fuerit, niſi & pœnam portet quam meruit ſubreptor maligniſſimus, & auariſſimus exactor.

AD EVNDEM.

Scribit in cauſſa Prioris Carthuſiani contra tranſgreſſores quoſdam, qui ex illo ordine egreſſi, ſine debita ſatisfactione regreſſum tentauerant, ad hoc ſubdolè & fraudulenter abutentes authoritate Pontificis. Mortem Abb. Ciſterc. nuntiat, & ſucceſſorem commendat.

EPISTOLA CCLXX.

C QVi tentant nos, non dormitant, neque dormiunt. 1.
Quomodo nunc de nouo perſecuti ſunt in montibus, inſidiati ſunt in deſerto? Carthuſienſes turbati ſunt. Turbati ſunt & moti ſunt ſicut ebrius, & propemodum omnis ſapientia eorum deuorata eſt. Scias Domine mi: inimicus homo hoc fecit. Quid dico, fecit? Et adhuc facit. Adhuc fiduciam habet vt & illa ſanctitas influat in os eius. Eſca eius electa: noſti optime. Quoſdam tam præuaricatores conſtituit: alios quos per ſe expugnare non poterat, per illos impugnat bello domeſtico & inteſtino. Ab ipſa fundatione loci & ordinis non eſt auditum, vt quis exiens, ſine ſatisfactione reciperetur. Qui malè exierant, peius reintrauerunt, addentes præuaricationem. Quid putas, Pater ſancte, illi facturi ſunt, quorum egreſſio in tranſgreſſione: regreſſio in ſuperbia eſt? Et nunc ſuperbia eorum aſcendit ſemper. Exultant in re peſſima quam egerunt: inſultant iniuriam patientibus. Vicêre, triumphant. Prior iam non eſt prior. Dum ſuperbit impius, incenditur pauper ᵃ. Exire etiam vult: non poteſt videre deſtructionem ordinis ſui. Et iam exiſſet, ſi ſolus exire potuiſſet. Qui Prior, neceſſe eſt vt bonus ſit; nam quorum innititur conſilio, audiuimus à bonis, bonos eſſe.

Eſca diaboli electa.

a Pſ. 9. d

2\. Vides-ne clementiſſime Pater quantum ſubreptum ſit tibi? Nihil ne dignum recipiat ſubreptionis auctor? Si bene nete noui, portabit iudicium quicunque eſt ille. Venerunt ad te in veſtimentis ouium, in habitu ſancto, ſpecies decepit te. Quid mirum? Et tu homo es. Sed iam prodita in lucem fraude, exurgat zelus, & partes ſuas viriliter exequatur aduerſus malignantes. Non veniat anima tua in conſilium eorum: diſſipetur conſilium Achitophel. Te ipſum cuſtodi. Nô eſt paris periculi ſcientiæ ſubripi, & zelom dormire. Illud excuſat ignorantia: hoc negligentia inexcuſabile facit. Fortè aſcendat ex aduerſo, & aliud perſuadere conetur. Mentiatur iniquitas ſibi, & non Domino meo. Nam & veritas, & res ſic ſe habet. Nil verò iucundius, nil iuſtius in iudiciis veſtris, quàm cum ſe iſtiuſmodi occaſio præbet, ſi qui nocere voluit,

Cautum eſſe iubet Pontificem aduerſus ſubreptiones, & præproperè actitata reſcindere.

cadat ipse in foueam quam fecit, & conuertatur dolor A eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendat b. Zelus Domini mei faciet hoc. Et prioratur iterum (vt confido) qui prior fuit: vt non glorietur omnis iniquitas. Alioquin (quod non frustra timemus) nisi Prior restituatur in gradu suo, ordo non diu erit in statu suo. Inspiret Deus vobis paternè accipere ista, & respondere bona ad nostram omnium consolationem qui valde desolati sumus & afflicti super vires.

b Psal. 7. d

3. Dominus Cisterciensis defecit nos, plaga magna in ordine. Mihi verò duplex incumbit mœroris ratio: qui in vno homine & patrem amisi & filium. Et nunc habemus pro eo dominum Gozuinum Bonæ vallis Abbatem. Sit beneplaciti vestri confortare eum literis apostolicis: & quod de eo factum est, vestro roborare fauore. Nostis eum: & non est ei apud vos opus commendatore, quem satis commendat vita sua, & sapientia sibi data à Deo. Dominus Valentinus conualet: & vbi valet, operatur bona. Propterea amatores boni diligunt eum: & ipse B diligit bonos. In hoc apparet quia bonus est. Vestrum est tales diligere & fouere. Puer vester plus solito infirmatur: guttatim defluit, fortè minimè dignus qui occidatur semel, & cito ingrediatur ad vitam.

Ad Comitem Campaniæ THEOBALDVM†.

† De quo supra Epist. 37. & seq.

Filio eius ad dignitatem Eccles. promouendo negat se bonâ conscientiâ opitulari posse. Exspectandum, donec idoneus fuerit, tunc se fautorem & amicis partibus non defuturum. Vide hic, & mirare, quam cordatè & qua libertate spiritum magnatum quoque, & ipsius Theobaldi magni Clara-vallensium benefactoris postulata minus æqua rejiciat.

EPISTOLA CCLXXI.

SCitis quia diligo vos: sed quantum, nouit Deus melius, quam vos. Me quoque diligi à vobis non dubito, sed propter Deum. Quem si offendero, non erit quòd me diligere debeatis, cum iam non fuerit in causa Deus. Quis enim ego sum, vt de me tantillo tantus Princeps curetis, nisi quandiu Deum in me esse credetis? Ergo vt offendam eum, fortassis nec vobis expedit. Offendo autem proculdubio, si facio quod requiritis. Nam honores & dignitates Ecclesiasticas non ignoro deberi his, qui eas dignè ac secundum Deum administrare & velint, & possint. Porrò eas acquiri paruulo filio vestro precibus meis, vel vestris, nec vobis iustum, nec mihi tutum esse noueritis. Nam nec cuiquam vel adulto plures in pluribus Ecclesiis habere licet: nisi dispensatorię quidem ob magnam vel Ecclesiæ necessitatem, vel personarum vtilitatem †. Quamobrem si vobis videtur hic durus sermo: & placet quod cogitastis implere: parcite mihi in hoc: nam vos satis (ni fallor) per vos, & per alios amicos vestros istud obtinere poteritis. Ita nec vos minus quod vultis, efficitis: nec ego peccaui. Sane Vuilhelmo nostro cupiò benè per omnia: sed ante omnia Deum. Hinc est quòd contra Deum nolo aliquid habeat, ne non habeat Deum. Quod si alius secus voluerit: nolo per me habeat: ne perdam & ego Deum. Vbi verò emerserit, quod secundum Deum habere possit, probabo me amicum: & operam meam, si opus fuerit, non negabo. Apud amatorem iustitiæ in excusando eo quod pro iustitia est, non multum mihi laborandum. Vos autem apud Comitissam per ea quæ vobis rescripsi, habete D me excusatum.

Dignitates Ecclesiast. quibus debeantur.

Pluralitas quãdo licita. † v. NOTAS

Qui vult habere Deum, caueat aliquid habere contra Deũ. Bern. Amicus vsque ad aras. v. NOTAS.

EPISCOPO Laudunensi.

Commonet eum pia liberalitate.

EPISTOLA CCLXXII.

VEstri sumus. Si hoc scitis, immò quia non ignoratis, lator præsentium per nos vobis, & per vos aliis omnibus quos offendisse videtur, efficaciter firmiterque reconcilietur. Alioquin offenditis, quem vestrum non negatis, quod omnino facere non audetis. Ex quo episcopari cœpistis, nullam à vobis adhuc benedictionem accepimus: neque sacculum, neque peram, neque calceamenta in pedibus.

Ad Dominum Papam EVGENIVM.

Lætatur ob litteras zelo & affectu plenas à Pontif. ad Capitul. scriptas, omnesque præsentes iis mirè recreatas, hortatur, vt ea solicitudine pergat fouere omnes, sed præcipuè sui Ord. religiosos. Abbatem trium Fontium à præfectura sua abstractum queritur.

EPISTOLA CCLXXIII.

Amantissimo Patri & Domino EVGENIO *Dei gratia summo Pontifici frater Bernardus Claræ-Vallis vocatus Abbas, modicum id quod est.*

VOx turturis audita est in capitulo nostro: exultauimus, & delectati sumus. Planè eloquium castum, feruidum zelo, cautum scientia. Spiritus vitæ spirabat in litteris, spiritus vehemens, intonans & increpans, & æmulans nos Dei æmulatione. Fateor nõ facilè dixerim, quid me amplius delectarit in illis, vestra benignitas, an nostra vtilitas: inclinata maiestas, an erecta humilitas: mordens seueritas, an mulcens paternitas. Qui in nobis quantulumcunque esuriebant iustitiam, refecti sunt: qui minus, compuncti sunt: qui minime, confusi sunt. Ita, quæso: ita ingerere faciatis. Solicitudo quæ omnibus debetur, nullo modo his quibus specialius debetur, subtrahenda est: sed propensius exhibenda est, charitas benigna est, dilatare se, non minorare nouit. Colligat sanè & alios: sed nobiscum: Nec alienum à vestro apostolatu, fouere eiusmodi, qui cum Apostolis loqui possunt. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te* a. Non sunt a Matth. 19. d relinquendi, qui ipsi se reliquerunt. Pusilli Domini sunt, in ipsum credentes: non deseret eos fidelis seruus & prudens: is præsertim cui credita vniuersitas est. Nempè vniuersitatis portio hi: & quidem pusillus grex, sed qui (ni fallor) meruerunt patrem habere Deum: accepturi coronam gloriæ de manu Domini, & diadema regni de manu Dei sui. Nec enim rapinam arbitrantur esse se hæredes Dei: cohæredes autem Christi. Denique audierunt b. *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* De his interim satis. b Luc. 12. d

Religiosorum felicitas.

2\. Abbas Trium Fontium benè plantatus erat, vt pote secus decursus aquarum. Vereor ne arbor bona faciens fructum bonum, explantata faciat nullum. Vidimus interdum vitem in prima plantatione fœcundam: in secunda sterilem. Vidimus lignum benè plantatum virescere, transplantatum arescere. Grauiter proinde vulnerastis cor meum, si non remittitis eum: quia sumus cor vnum & anima vna. Quandiu diuisum erit: necesse erit vt vtraque pars suo sanguine cruentetur. Heu, onus quod ambo vix portabamus: quomodo portabo solus subducto baculo senectutis meæ? Si de me parum est, moueat vos totius Ordinis plaga non parua: & ne spe incerti boni, tam certa interim mala fieri velitis. Quod si omninò vobis in eo complacuit, vt retineatis eum: placeat, obsecro, commeodatum habere ipsum, ac deinceps ad Deum leuare manus, vt dignetur idoneum pro eo virum prouidere domui illi. De cætero super his quæ pro communi vtilitate totius Ordinis, & pro aliis quoque negotiis eidem Abbati dignum (imò & necessarium) iudicauimus ad vos perferenda committere, festinatum exposcimus benignitatis vestræ responsum, sed responsum facti, non verbi.

Arbor sæpè transplantata raro firmas radices agit.

Responsum facti non verbi.

ABBATI trium Fontium.

Pœnitet commendasse Nepotem Episcopi Altissiodorens. improbans collatam illi Præposituram.

EPISTOLA CCLXXIV.

POenitet me scripsisse pro iuuene illo: & velim, si fieri possit, reuocari precem, per quam videor approbasse iudicium amici super collata & malè collocata ab eo præpositura. Quod vtique non facio, nec feci vnquam. Sed vicit me fateor, vt sic scriberem, dilectio, qua tenebat vehementer astrictus auunculo adolescentis, affectu grandi nimis, sed minus spirituali in hac parte. Vrgebat maximè plaga recens de morte illius. Videbor leuitate vsus, sed malo periclitari apud Dominũ meum præcipitatione scribendi, quam apud Deum suspicione mendacij. Quoquam cautè ac prouidè de præpositura

ſcripſi, nihil ad ipſum, quod indubitanter ſcirem duos A (vt memini) prædeceſſores eius ipſam aliter ordinaſſe atque alias, & ſuo confirmaſſe priuilegio. Tu autem ſi efficere potueris apud ipſum, vt Eccleſiæ priuilegium, & priuilegio efficaciam reddat, bonum opus operatus es. Vtinam à oæuo ſanguinis huius ſanctum purgaret Epiſcopum, & adoleſcenti in aliis prouideret.

Ad Dominum Papam EVGENIVM.

De ſtatu Electionis Altiſsiodor. & fraude in ea commiſſa Pontificem certiorem facit.

EPISTOLA CCLXXV.

CVm primum vobis pro Altiſſiodorenſi Eccleſia ſcripſi, de prima audieram electione, de ſecunda nihil. Et ecce me veluti prophetante, opprobrium quod ſuſpicatus ſum, ſecurum eſt: & timor quem timebam, euenit. Mementote quomodo actum ſit Niuernis, & videte ſi noo ſimili arte, imò fraode non diſſimili, eodemque auctore, vt aiunt, & nunc ſecunda electio præſumpta eſt: vt ſcilicet vno nominato duos eiiciant, & ſic demum tertium quem volunt ſubinducant. Miſerunt & B iſti ad me vt pro ſua parte ſcriberem, & viſum eſt mihi mittere fratrē à latere meo, qui de vtraque certius actione cognoſceret, noſque certificaret. Qui intrans Eccleſiā, & de omnibus diligenter explorās teſtimonio omnium qui conuenerant, inuenit nullum Presbyterorum præter vnum, fratrem ſcilicet ipſius fratris Gaufridi Hugonem: Nullum de Diaconis præter Stephanum ſolum, ex parte illa eſſe: exceptis his, qui auctores extiterant, perſonis Eccleſiæ Cantore Archidiacono, & vt dicebatur, Theſaurario (neque enim ipſe præſens tunc affuit.) Porrò in parte altera † præter alios inferioris ordinis Diaconos nouem, & Presbyteros vndecim conſentire. Duodecimus, qui & Archipreſbyter eſt, pro neutra parte velle ſe ſubſcribere, pro neutra ſcripſiſſe teſtabatur: quanquam priorem plus vellet. Sigillum Eccleſiæ præfatus Hugo tenebat, homo non pacis, ſed partis alienæ: nec conſiderauit in tradendo quod debuit, ſed quod voluit. Sic ſe C res habet. Et ego ſolita præſumptione vnum infero. Nec malitiam gloriari oportet, nec ſapientiam decipi decet, nec Eccleſiam ſuſpendi diutius expedit.

† *Nempe prima electione, qua electus fuit Hugo ex S. Abbate Pontiniacenſe Ord. Ciſter. teſte Gaſp. Iungelino.*

Ad EVNDEM.

De inofficioſo, aut potius irreligioſo Epiſcopi Altiſsiodorenſis Teſtamento, non ſine fraude Stephani Diaconi facto monet Pontificem: illudque ſcandali cauſſa irritari debere.

EPISTOLA CCLXXVI.

ADhuc ſuggero aliquid, quod antè non tacuiſſem ſi antè mihi compertum fuiſſet, ſicut nunc eſt. Adeſt homo qui peccare fecit Iſraël, ſanctum loquor Epiſcopum †: qui cum in morte aliquantum ſtupidus eſſet & turbatus, iſte eum fecit mori penè inteſtatum. Cum enim pauperibus & Eccleſiis, aut nihil aut parum daret, nepoti ſuo carnali adoleſcentulo, ſeculari inutili, totum penè quod acquiſierat menſæ epiſcopali, Stephano ſuggerente & ſolicitante, dimiſit. Aiunt ſeptem Eccleſias, & decimas, & prata in propria ſylua Epiſcopi. inſuper, quod pudor eſt omni religioni, de mobilibus aureos D ſuos, & proprias equitaturas: & cum minus illæ ſufficerent ad conficiendum iter, vt pro his firmandis ad vos veniret, iuſſiſſe tradi etiam monaſterij equitaturas. Quanquam quidam exiſtimant Epiſcopum donationes iſtas neſciſſe, ſed Stephanum feciſſe & ſigillaſſe quæ voluit: & credendum. Nempe & anno præterito in articulo, vt putabatur, mortis poſitum, eccleſiam quandam eidem nepoti donare fecerunt: quod donum poſtea conualeſcens, ſicut certiſſimè comperimus, feciſſe ſe minimè recognouit. Quis denique credat virum ſanctum, ſpiritualem, ſi ſapuit, ſi compos ſui fuit, teſtamentum tale feciſſe? Quis vel ſeculariſſimus hoc dixerit teſtamentum ſacerdotis? Hæccine diſpoſitio hominis ſobrij & ſpiritualis, illius qui omnia diiudicat, & ipſe à nemine iudicatur? A quo enim, ſi ita remanſerit, ſiue in cœlo, ſiue in terra iſte non iudicabitur?

† *v. Nor.*

Teſtamentū Epiſcopi irreligioſum, ſed fraude alterius conditum.

Itaque qui ſapit, maturè diſponat, etiam dum mens ſana in corpore ſano.

2\. Tu ergò, ſerue Dei, qui tenes gladium Petri, amputa confuſionem opprobrij à religione, ſcandalum ab Eccleſia, crimen à perſona, à ſpiritualium omnium qui eum in ſpiritu & non carnaliter diligebant, & tuo ipſius corde amaritudinem & dolorem. Exurge Phinees: ſta & placa, vt ſanetur quaſſatio. Sta, inquam, inflexibilis aduerſus carnem & ſanguinem, quo ariete murum tuæ conſtantiæ filij huius ſeculi proculdubio concutere conabuntur. Vera pietas eſt in Auunculum, ſi ſuper huiuſmodi extiteris impius in Nepotem. Et hoc ſcitote quod viros religioſos Decanum ſancti Petri Altiſſiodorenſis, & Priorem ſancti Euſebij tam pro ſe quam pro Abbate ſancti Laurentij, ob primam Altiſſiodorenſis Eccleſiæ electionem paratos venire ad vos, pars aduerſa per comitem Niuernenſem detinuit, & deterruit ne venirent. Siquidem Comes ipſe vocatis ad ſe denuntiauit, ne ſe intromitterent, & minis grauiſſimis ac manifeſtis prohibuit eos: ſicut Prior ipſe à prædicto Abbate ſuo, & fratre ſuo carnali, & à Decano miſſus ad nos propter hoc ipſum, confeſſus & conqueſtus eſt nobis: rogans etiam per nos hoc ipſum innoteſcere vobis. Dixi & iterum dico: mementote quod factum eſt Niuernis: Ordinatiſſimum eſt, minus interdum ordinatè aliquid fieri. Claues veſtras, qui ſanum ſapiunt, alteram in diſcretione, alteram in poteſtate conſtituunt.

Pontifex ſit inflexibilis aduerſus carnem & ſanguinem.

Claues Eccleſiæ duplices, diſcretionis & poteſtatis.

Ad EVNDEM.

Abbatem Cluniac. beneuolè excipi, & honorificè tractari petit, vtpote virum virtute clarum, & erga Clarauallenſes beneficum.

EPISTOLA CCLXXVII.

STultum videtur ſcribere ad vos pro domino Cluniacenſi, & ei quaſi velle patrocinium ferre, quem omnes ſibi patronum habere deſiderant. Sed ſcribo etſi non neceſſariè illi, ſatisfaciens tamen affectui. Affectui dico meo, non alterius. Ipſo enim quia corpore non poſſum, proſequor amicum peregrinantem. Quis nos ſeparabit? Nec altitudo Alpium, nec niuium frigora, nec longitudo itineris. Et nunc præſens ſum, in literis his aſſiſtens illi. Sine me poterit eſſe nuſquam. Debitor ſum dignationi eius, per quam dignus habitus ſum aſſumi in id gratiæ. Sed debito ipſa abſoluit gratia, quia neceſſitas in voluntatem tranſiit. Honorate virum, vt verè honorabile membrum in Chriſti corpore. Vas eſt in honorem (ni fallor) plenum gratiæ & veritatis, refertum plurimis bonis. Remittite eum cum lætitia, quamplurimos & ſuo reditu lætificaturum. Dignemini eum ampliori, vt dignum eſt, gratia, & ita vt de plenitudine eius omnes cum redierit, accipiamus. Sanè ſi quid petierit in nomine Domini Ieſu, non debet apud vos pati difficultatem. Nam ſi neſcitis, iſte eſt qui manus ſuas extendit ad pauperes ordinis noſtri: iſte eſt, qui poſſeſſionibus Eccleſiæ ſuæ quantum cum pace poteſt ſuorum, libenter frequenterque largitur ad victum. In nomine Ieſu, cur dixerim, audite. Si enim petierit (quod ſuſpicor vereorque) dimitti à regimine monaſterij, quis illum noſcens, in nomine Ieſu petere putet? Fallor ſi non ſolito timoratior, ſi nō ſeipſo melior factus ſit, ex quo vidiſtis eum. Quanquam penè ab introitu ſuo in multis ordinem illum melioraſſe cognoſcitur: verbi gratia, in obſeruantia ieiuniorum, ſilentij, indumentorum pretioſorum & curioſorum.

Amor Bernardi erga Petr. Clun.

In nomine Ieſu petere.

Ad EVNDEM.

Epiſcopum Beluacenſ. commendat.

EPISTOLA CCLXXVIII.

PEtitiones filij veſtri Epiſcopi Beluacenſis † quam dignæ ſint exauditu, non eſt quod vos doceamus, ipſæ ſatis per ſe paternis viſceribus veſtris quod dignum & iuſtum eſt, facilè perſuadebunt. Agimus tamen. Fouendus eſt deuotus iuuenis fauore paterno: & zelus bonus quem pro ſua Eccleſia gerit, non modò approbandus, ſed & iuuandus. Sic ſeipſo in dies deuotior, feruentior, fortior fiet, cum vexationes & tribulationes quæ nunquam deſunt illi Eccleſiæ à malis hominibus, manu indeficientis auxilij veſtri ſibi ſenſerit è regione leuari. Petitionem fratris Arnulphi de Maiole petimus exau-

† *Henrici, qui fuit Germanus Ludou. VII. Regis. v. Epiſt. 307.*

dici. Magister G. (hoc nomen nuntio) dicet eam vobis. Sed & quod petit Abbatissa † de Paraclito, per ipsum, si dignamini, scire potestis; & facere, si dignum iudicatis.

† Heloissa P. Abailardi quondam discipula, imò & coniunx. v. NOTAS.

Ad HENRICVM Comitem.

Comitem ob iniuriam à subditis eius illatam de restitutione in integrum appellat.

EPISTOLA CCLXXIX.

ABbas de Castellione vir religiosus Romam proficiscens, in Dei & nostri custodia sua omnia dereliquit: & ecce ministeriales Simonis homines de Bellefort abstulerunt porcos eorum. Maluissem dico vobis, vt nostros proprios rapuissent. A vobis sequimus illos. Ad hoc te constituit principem super terram Princeps regum terræ, vt sub eo & pro eo bonos foueas, malos coërceas, pauperes defendas, facias iudicium iniuriam patientibus. Si hæc facis, opus principis facis: & spes est vt tuum Deus dilatare & roborare debeat principatum. Si non, timendum tibi ne hoc ipsum quod videris habere honoris & potestatis, auferatur (quod absit) à se.

Officiū boni Principis.

Vide vnde stabiliantur regna & principatus.

Ad Dominum Papam EVGENIVM.

Queritur sententiam Apostolicam in causa Electionis Altissiod. à se iussu Pontificis denuntiatam effectu carere, & contemni non sine graui sui, sed ipsius maximè Pontificis ignominia.

EPISTOLA CCLXXX.

1. BEnefacitis frequenti & benigno exaudiri tempus boteue quo hic sum, solando tædentem, pusillanimem erigendo. Facitis etsi non quod mereor ipse, certè quòd vos decet. Non quòd ad vsum propriæ voluntatis tanta abon benignitate delecter, paratus, teste conscientia, tam æquo accipere animo quod negare, quam quod præstare placuerit. Volo mihi geri morē, sicut & omnis homo; sed non quod iustitiæ obuiet, quod veritati præiudicet, quod vestræ denique displiceat voluntati. Hoc pro eo, ne me suspicemini aut non aduertere beneficiū, aut ingratum esse. Nunc quod res postulat, audiat sanctitas vestra. Cum in me itur, leuis iactura est, & quæ leoari facili queat resarcitu. Ego plagis consciētiæ meæ nullum iudico accommodatius medicamentum, probris & contumeliis. Non est proinde quod pro me moueat, homuncio omni opprobrio dignus & despectione. At si vsque in Christum Domini malignatio fortè peruenerit, nutat fateor patientia, & omnis penè cedit mansuetudo. Nunquid petiui à Domino meo ordinari per me Ecclesias, disponi Episcopatus, creari Episcopos? Aptum videlicet instrumentum, formica plaustrum trahens. Voluistis hominem promoueri dignè sanè (ni fallor) in quem omnino quid dicant, non inueniunt, ne hi quidem, qui contra volunt.

Humilis B. viri de seipso sensus & cōfessio.

2. Innotuit quibus oportuit mysterium bonæ voluntatis. Et mysterium quidem publicatum est, fructu verò vsque adhuc & vtilitate fraudamur. Quæritis qui fecit hoc? Homo pacis vestræ, in quo sperabatis. Homo cui odio religio, cui oneri sapientia, cui terrori iustitia est: qui Domini sui non est veritus secretum prodere, enacuare decretum. Nec mirum qui se talem aperire non est confusus. Quidum proprio concedit liuori, etiam vestræ reuerentiæ non pepercit. Confusus sum ego, sed quæ cura? Non recuso confusionem quam mihi obedientiæ zelus inuexit. A me quidem non transit calix iste, sed per me planè vsque ad vos pertransiit. In suggillatione, ne dicam deprauatione datæ sententiæ, cui clarum non sis auctorem tangi potius, quam denuntiatorem? Cuius non potuit infamari persona, debuit ne infirmari promotio? Vnum est è duobus, aut stabit sermo quem à vobis egressum testati sumus, aut nos mendaces reputabimur, sicut iam reputamur. Sed melius vestróque dignius apostolatu, non gloriabitur in malitia qui potens fuit in iniquitate.

3. Obeditum tamen mandatum ex parte est, & parte maiori. Tribus commissum erat vno contemnente, duobus consentientibus, quid restat nisi vt vox vestra suppleat quod minus est? Et quidē tunc hoc. Non est quod timeatis à scandalo illorum de quibus Dominus dicit [a]: *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.* Quod reliquum est, lætabitur populus, lætabitur sanior pars Cleri, etiam ipse lætabitur Rex, lætabitur denique omnis Ecclesia sanctorum. Multa bona opera ostendistis seculo nostro ex gratia quæ data est vobis. At nullum (vt arbitror) quod magis pro gloria vestra faciat, quam si sic feceritis. Testimonium perhibeo eis, quod multos de religione nominauerint, non religione delectati, sed impotentia, qui non possint malignitatem eorum coërcere, qui vi vim repellere non sufficiant: vt quorum sanctitatem non amant, non sit quod timeant potestatem. Comes Niuernensis vias patris non ambulat: aduersatur tum huic, tum omni bono. Incubat terris bonisque Ecclesiarum, sicut leo paratus ad prædam. Paratus est recipere etiam Saracenum, aut quempiam ex Iudæis, vt isto careat, quod solus sibi videatur, qui malitiæ & calliditati eius resistere & norit & possit. Inde est quod nonnullis clericorum minis & manifestis grauaminibus (vt nobis ipsi confessi sunt) silentium imposuit, ne pars aduersa de multitudine glorietur.

a Matth. 15. d

Vide deprauatos eligentium affectus.

Comes Niuernensis. v. NOTAS.

4. Et vt breuiter quod sentio, exprimam, † si iudicatur operæpretium in illo Episcopatu monasteria pauperari, Ecclesias conculcari, religionem illudi, ipsam Episcopalem sedem, cuius præcipuè facultatibus & possessionibus inhiat, in seruitutem redigi: Regniacensis regnare nullatenus permittatur. Vbi est etiam nunc spiritus ille, quem habuistis in negotio Eboracensi? Non sentiet illum, qui simile opus tentauerit? Ecce is (sicut accepimus) in spiritu illius venit, qui curiam aduersum vos concitauit, si licuerit molitur idipsum. De negotio domini Lundensis, reducimus vobis ad memoriam. Causa dilationis sublata de medio, non est nisi vt fiat quod faciendum erat. Et hoc addiderim, Habere bonum, iustū, & bonæ famæ Cancellarium, Apostolicæ dignitatis non modica pars est, Apostolicæ administrationis non paruum adminiculum est, Apostolicæ conscientiæ non mediocris custodia est. Semper quidem notabilis constitutio perniciosa, at post longam deliberationem etiam turpis.

† videtur legendum, nisi.

Cancellariū bonum, iustum, & bonæ famæ habere quantum intersit Pontificis.

Abbati BRVNONI de Claravalle*.

Brunonem perturbatè, & imprudenter scribentem redarguit.

* Claravallis iuxta Mediolanum.

EPISTOLA CCLXXXI.

REctè ne irasceris tu modo? Non, vt opinor. Conuincunt te sermones tui, non dispositi in iudicio, sed præcipitati in perturbatione. Nam iudicium quidem tale est: Meliora sunt verbera amici, quam oscula inimici. At ego sine causa vapulo, inquis. Esto: Nihilominus tamen verbera verborum nostrorum amicabilem curam sonant. Parum dixi, paternam loquuntur sollicitudinem. Itaque si culpam non habes, nihil te læsimus, propria excusatum conscientia. Si habes, tibi potius irascendum, quam mihi fuerat. Queretis quòd tibi non credidi; quasi tu mihi inde aliquid locutus fueris. Esto. Credidi querenti de te. Tibi quomodo credere aut decredere potui, qui dixeras nihil? Fac quid locutus es. Solue quod debes, quam ante poteris, ne fortè non modo inter nos, sed & de nobis scandalum oriatur. De nobis autem bene sentis, bene de te sentientibus, & non decredentibus tibi, sicut perturbatè loqueris, nesciens quid loquaris. Mea sunt verba, meum loquuntur affectum.

Ad LVDOVICVM Regem Francorum.

Hortatur Regem, ne Electo Altissiodorensi Episc. obsistat, inductus maleuolis quorundam consiliis, qui mutuam Pontif. & Regis gratiam disrumpere student.

EPISTOLA CCLXXXII.

VOlui ego vnquam in aliquo imminui honorem Regis, dignitatem regni? Deus scit, nec vestra, vt confido, conscientia id vobis respondet. Videte ne illi magis contra vos faciant, qui electiones distorbant, ne sint in Ecclesiis qui seruiant Regi, sed ipsis de Ecclesiarum redditibus seruiatur. Ego ego electioni Altissiodorēsi interfui. Concors fuit, quia Clerici qui antehac in par-

tes dissilierant, sine contradictione nunc tandem Deo miserante conuenerunt. Electum benè nouimus, testimonium ei perhibemus, quoniam bonus est. Neminem prorsus arbitror affuisse illi celebritati, qui de assensu vestro dubitaret, cum iam idem assensus vestris literis teneretur. Quis enim hoc vel cogitare posset repetendum alterum assensum, nec sufficere vnum, præsertim vbi nulla ex tunc interuenit altera electio? Nunquid quotiens dissenserint clerici, totiens erit requirendus fauor Regis? Nec ratio, nec consuetudo hoc habet. Denique nuper, si recordamini, in Suessionensi Ecclesia quotiens ad eligendum Clerici conuenerunt, quotiens dissenserunt, & infecto negotio discesserunt: nec tamen æstimo totiens reperisse assensum vestrum, quem semel promeruerant.

a. Hommes in Aulis Principum pestilentes, qui seminant discordias.

Ita est Domine mi Rex: non est quod debeatis reprobare factas electiones, quibus, vt fierent, semel vos assensisse constiterit. Sed sunt aliqui qui vos conturbāt, B & conturbare nituntur Ecclesias, sua lucra sectantes: quodque grauius est, summi Pontificis, & serenissimi Regis mutuam gratiam & amorem diabolico studio dirumpere molientes. Absit hoc, iudicium portabunt quicunque sunt illi, & Rex semper faciet quod bonus Rex, sicut hactenus fecit. Itaque cito mandentur iucundiora, ne diutius sedeat in tristitia Ecclesia tamdiu iam vexata & afflicta. De persona nulla subeat suspicio, aut ego nimium fallor, aut fidelis erit, & Regi beneplacitum super ea. Confido in Domino, quia nō contristabitis multitudinem sanctorum qui sunt in illo Episcopatu, nec me seruum vestrum: qui vt verum fatear, nihil æquè vnquam à vobis molestum pertuli, quam si in hoc consilio (quod non eueniat) perstiteritis.

Ad Dominum Papam Evgenivm pro Gigniacensibus.

In compositione quadam litis frustra laboratum: ideoque auctoritate Apostolica opus esse.

Epistola CCLXXXIII.

APud Cluniacum occurrimus Gigniacensibus spe C pacis. Pro qua laboratum multum, elaboratum nihil. Nam totum quatriduanum laborem nostrum, sola demum secuta est ruina spei. Repetita est iuxta tenorem literarum vestrarum damnorum resarcitio, restitutio ablatorum, sed incassum. Multum visum est ad eos, quia nocuerant multum, quippe vltra triginta millia solidorum computatio facta est amissorum. Siquidem Abbatia vna (ne per singula euagemur) tota destructa est. Cæterum de tantis amissis, multa dimittere parati fuimus, cum illi tam minimum obtulerunt, vt venerabilis Abbas Cluniacensis, qui affectuosius quam efficacius pro reformanda pace laborabat, nec dignum relatu iudicaret. Itaque non prouenit compositio, quia reparatio tam ridicula offerebatur. Dicebant autem: Quidam maligni de nostris totum malum fecerunt. Quid ad nos? Ipsi viderint. Atque id quoque ridiculum. Cl[...]um erat in tota regione, per homines Ecclesiæ hoc grande facinus perpetratum, monachos quoque affuisse quosdam, consensisse omnes. Nam qui contradiceret malefactoribus, ne vnum quidem fuisse vsque ad hoc tempus au- D diuimus. Denique ipse dominus Abbas istiusmodi tergiuersatores palam refellebat & conuincebat, affirmans iustè ab Ecclesia repeti, quod per Ecclesiam amissum esse constabat. Vltima expectatur manus vestra in eo, quod non nisi in manu valida posse emendari satis superque probatum est.

Ad Dominum Papam Evgenivm.

Varias diuersorum caussas Pontifici commendat.

Epistola CCLXXXIV.

DOminus *Samson* Remensis Archiepiscopus versatur in domo magni Patrisfamilias tanquam vas in honorem. Si hoc scitis, seruate honorem eius, honorem Ecclesiæ eius. Si benè nouistis virum, quo magis honorabitis eum, eò plus honorabitur Deus per illum & in illo. Dominus Atrebatensis homo simplex & rectus, & adhuc permanens in humilitate sua, non est opus, vt per A alium plus humilietur, ne perdat auctoritatem, ac per hoc & vtilitatem. Hanc, si dignum ducitis, date ei vos, quia suo studio nunquam habebit: vtpote sui magis, quod in se est, mediocritate contentus. Est qui aduersatur & extollitur: is planè vt humilietur, Episcopo opus est: & eidem ipsi non minus. Superbis resistere, & humilibus dare gratiam, familiare est Domino vestro, & audistis eum dicentem a: *Qui mihi ministrat, me sequatur.* Abbas de *Aunecurt* bonus homo est, secundum bonitatem suam respondeatur ei. Exaudiatur pro necessitatibus suis, & contra eum non audiatur apostata. Betuniensis Decanus voluntate Episcopi, & assensu aduocati bonam rem pro Ecclesia sua in Ecclesia [...]dem cōstituit, bonum est, vt vestra auctoritate firmetur. Similiter & pro Decanis Suessionensi & Cameracensi rogamus, vt dignè preces eorum exaudiantur. Periclitati sumus in falsis fratribus †, & multæ literæ falsatæ sub falsato sigillo nostro in manus multorum exierunt: & quod magis vereor, etiam vsque ad vos dicitur falsitas peruolasse. Hac necessitate abiecto illo, nouello quod cernitis de nouo vtimur, continente & imaginem nostram & nomē. Figuram aliam tanquam ex nostra parte iam non recipiatis, nisi fortè pro Episcopo Claromontis, cui sub altero sigillo literas dedi, cum necdum istud haberem.

a Ioan. 12. d

† v. Epist. 298.

Ad Evndem pro Odone Abbate S. Dionysij.

Abbatem S. Dionysij Odonem commendat, & aduersus suspectas aliorum criminationes, ex inuidia & ambitione natas, tuetur.

Epistola CCLXXXV.

PRo Ecclesia sancti Dionysij, & pro persona Odonis Abbatis †, etsi nemo alius scriberet, ego scribere non dubitarem. Causa bona est, & neutra ex parte nutans: Ecclesia nobilis, & Abbas boni testimonij est. Illud orbi, hoc nobis qui vicini sumus, notissimum est. Ad hęc & tu & illa specialis res vestra est. Pro his omnibus vel solus (vt dixi) si opus sit, scribere non confundor. Nunc verò tales mecum scribunt, quibus minimè decrederetur, etiam me non scribente. Ipsi sunt quorum manus C satis superque tractauerunt de verbo hoc. Ecce hi sciunt quid fecerit Abbas, & quod sciunt, loquuntur. Securè prodeunt porrectæ à nobis preces pro eo tam indubitatis fultæ testimoniis. Securus vestram sollicitudinem pro vestra ipsius proprietate sollicito & compello, nempe inuasa nequiter, vexata atrociter. Rogo, obsecro, leuate manum, extendite brachium, opponite scutum. Gladius Petri defendat patrimonium Petri.

† Odo de Dyogilo, alias de Dueil, successor Suggerij Abb. v. Claud. Rober. in Gall. Christ.

Frustra quidam insurrexerunt in hominem, quem fama publica satis excusat, imò celebris commendat opinio. Boni videlicet filij, qui patris verecunda tam curiosè scrutati sunt, nescio quæ incomperta omnibus crimina somniantes. Stupent qui audiunt ad subitam & inopinatam criminationem. Erubescunt, quia nunquam dictus fuerat sermo huiuscemodi de Odone. Sancti Dionysij Abbas nequaquam sub mo[...]o latet. Super candelabrum stat: vt, etsi velit, non possit dissimulare quod est. Et lumen eius, vt fumus eius, ab omnibus videatur necesse est. Nunquid isti lynceos in eum oculos inten- D derunt, videntes quæ nemo adhuc videre alius potuit? Suspecta, fateor, mihi horum delatio est. Magis autem incredibilem reddit vnus illorum nomine Raymundus, qui (vt aiunt) caput est huius attentatæ malitiæ, homo (vt comperi) palam loquax, clam susurro, anxiè ambitiosus, adulatoriè blandus, totus compositus ad fallendum, ad perturbandum non minus. Notaui sub pelle ouina lupum, ac certis designaui indiciis, quod iam aut mordere non audeat, aut nocere non valeat.

Ad Evndem pro Eodem.

Denuò caussam Abbatis S. Dionysij agit contra iniquas aduersariorum criminationes.

Epistola CCLXXXVI.

SI susurrationes & subreptiones prænaluerint aduersus Abbatem sancti Dionysij, mundus ego sum à sanguine eius, qui scripsi in alia vice aduersus malignantes: veruntamen quam accusationem afferunt aduersus

uersus hominem illum? An quòd non inueniunt quod accusent? Et quomodo si rectè isti eum accusant, excusatur à vicinis omnibus qui recto sunt corde? Accusatur quòd debita multa fecerit, impignorauerit terras, dilapidauerit bona, quasi hæc, vel necessariis, vel iustis ex caussis non potuerint contigisse. Mandauit nobis de his vniuersis conuentus illius Ecclesiæ, & per fidelem personam testatus est aliter quam vobis dicta sunt, se habere. Veruntamen inquiratur, nam certius de his oculus, quam iuramentum fidem faciet: & si inuenta fuerint quemadmodum isti malitiosè componunt; quoquo modo acciderint, Abbas non excusetur. Si non fuerint: delatores nihil de falsitate lucrentur. Insimulant eum de morte hominis: si se purgare non potest, moriatur. Quanquam quis non videat, nec verisimile esse, vt quem paulò ante de morte eripuerat, in mortem tradiderit? Qua fronte hæc audent insusurrare vobis: qui viderunt & cognouerunt zelum Abbatis in liberatione illorum, qui prius homicidium perpetrauerant, & in vltione eorum, qui sanguinem proximi vlti erant. Postremo si benè nosseris istos: posset profectò sufficere ad decredendum quicquid non accipitis nisi per eos. Adsit Deus sanctæ menti vestræ, ne quid illi lingua dolosa aduersus innocentiam subripere possit.

Domino HOSTIENSI pro eodem Abbate.

Eius patrocinium in caussa Abb. S. Dion. requirit.

EPISTOLA CCLXXXVII.

DOminus Abbas sancti Dionysij accusatur ab iniquis hominibus: sed à bonis omnibus qui in Ecclesia & in circuitu eius sunt, excusatur. Pro quo tanto affectuosius rogamus charitatem vestram, quantò meliorem de eo & habuimus, & habemus æstimationem: Stet pro eo vestra benignitas: & si non quia amicus noster est, certè quia nec vera sunt, nec verisimilia quæ imponuntur ei. Si grauatus est debitis, causa euidens fuit temporis ipsius: quanquam ferè nulla sint debita, ad id quod impositum est. De terrarum distractione euidens falsitas comprobatur. Nam de morte G. ne ipsos quoque aduersarios reor eum potuisse habere suspectum, quippe qui eundem G. & suos omnes conclusos ab hostibus, ab ipso mortis articulo, multo quidem labore eripuit. Pro his omnibus maximeque pro Raymundi non incognita nobis versutia attentius rogamus, vt Abbatis innocentiam vestra solicitudo tueatur.

Ad ANDREAM Auunculum suum Militem Templi.

Infelicem exitum sacræ expeditionis dolet, Auunculi aduentum sibi gratum fore, si citra dispendium fieri possit, quod ipsius iudicio committit.

EPISTOLA CCLXXXVIII.

1. LIteræ tuæ, quas nouissimè transmisisti, inuenerunt me in lectulo decumbentem. Accepi eas obuiis manibus: libenter legi, libenter relegi, sed libentius te vidissem. Legi in illis desiderium tuum videndi me, legi & metum tuum pro periculo terræ, quam Dominus sua præsentia honorauit; periculo ciuitatis, quam suo sanguine dedicauit. Væ Principibus nostris. In terra Domini nihil boni fecerunt †: in suis ad quas velociter redierunt, incredibilem exercent malitiam, & non compatiuntur super contritione Ioseph. Potentes sunt vt faciant mala[a], bonum autem facere nequeunt †. Confidimus autem quia non repellet Dominus plebem suam, & hæreditatem suam non derelinquet. Porrò dextera Domini faciet virtutem, & brachium suum auxiliabitur ei, vt cognoscant omnes, quia bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus. Benè facis formicæ te comparans: Quid enim aliud quam formicæ quique terrigenæ & filij hominum sumus, rebus inutilibus atque inanibus insudantes? Quæ autem abundantia homini de vniuerso labore, quo ipse laborat sub sole? Ergò ascendamus super solem, & conuersatio nostra in cælis sit: iam mente præcedentes quò sumus & corpore secuturi. Ibi mi Andrea, ibi fructus laboris tui: ibi retributio tua. Sub sole militas, sed sedenti super solem. Hic militantes, inde donatiua expectemus. Merces militiæ nostræ non de terra, non de deorsum est, procul & ab vltimis finibus pretium eius. Sub sole penuria est: super solem abundantia est. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinus vestros[b].

Principum in terra S. infelix expeditio.
† v. NOTAS.
a Hier. 4. f
† al. nesciunt
Terrenis cōtēptis quærenda Cœlestia.

Desideras me videre, & de meo, vt scribis, arbitrio desiderij tui pendet effectus. Nam mandatum super hoc meum te indicas expectare. Et quid dicam tibi? Et cupio vt venias, & timeo ne venias. Ita inter velle & nolle positus, coarctor è duobus: & quid eligam, ignoro. Vnum ne videlicet tuo satisfaciam desiderio, & meo pariter, an credam magis celebri de te opinioni, qua terræ ita pernecessarius prædicaris †, vt de tua absentia non mediocris illi desolatio imminere credatur. Itaque quod mandare non audeo, opto tamen vt te videam antequam moriar. Tu melius id videre & cognoscere potes, si quo modo sine damno, & sine scandalo illius gentis venire possis. Et fieri posset quod aduentus tuus omnino non esset inutilis. Forte fauente Deo non deessent qui te sequerentur reuertentem ad subueniendum Ecclesiæ Dei, quoniam omnibus notus es & dilectus. Potest facere Deus vt & tu cum sancto patriarcha Iacob loquaris[c]. *In baculo meo transiui Iordanem istum, & ecce cum tribus turmis regredior.* Vnum dico, si venturus es, ne tardaueris, ne forte venias & non inuenias. Ego enim iam delibor, nec puto me longum facere super terram. Quis mihi tribuat tua, in voluntate Domini, amabili & dulci præsentia, vel paululum refrigerari priusquam abeam? Reginæ scripsi sicut voluisti, & gaudeo de bono testimonio quod ei perhibes. Magistrum & fratres vestros omnes de Templo, nec non & eos de hospitali, per te in Domino salutamus. Inclusos quoque & sanctos omnes ad quos opportunè loqui poteris, per te in Domino salutantes, eorum nos orationibus commendamus. Esto pro me ad eos. Girardum nostrum qui in domo nostra aliquando conuersatus est, & nunc, vt audiuimus, Episcopus factus est, & ipsum affectu magno deuotissimè salutamus.

b Luc. 16. d 2.
† v. NOTAS.
c Gen. 32. c
Imminentē sibi mortem præsagit.

Ad REGINAM Hierosolymorum.

Instruit eam, quemodo se gerat, vt proba vidua coram DEO, & regina coram hominibus partes impleat.

EPISTOLA CCLXXXIX

Dilectæ in Christo filiæ M † reginæ Hierosolymitanæ, BERNARDVS *Claræ Vallis vocatus Abbas: misericordiam à Deo salutari suo.*

† Melisendi. NOTAS.

MIror quòd à multo iam tempore non vidimus literas tuas: non solitas salutationes habuimus. Quasi nos obliti simus antiquæ tuæ erga nos deuotionis, quā in multis probauimus. Audiuimus, fateor, nescio quæ sinistra: quæ etsi non pro certo credimus, doluimus tamen siue veritate, siue mendacio tuam aliquatenus decolorari opinionem. Sane interuenit Andreas charissimus auunculus meus, cui in nullo decredere possumus: scripto suo nobis significans meliora: quod scilicet pacificè & mansuetè te habeas, sapienter & consilio sapiētium te & tua regas, Fratres de Templo diligas, & familiares habeas, periculis imminentibus terræ secundum sapientiam tibi à Deo datam salutaribus consiliis & auxiliis prouidè & sapienter occurras. Talia prorsus talia decent opera mulierem fortem, humilem viduam, sublimem reginam. Neque enim quia regina es, indignum tibi viduam esse, quod si voluisses, non esses. Puto quòd & gloria tibi est præcipue inter Christianos non minus viuere viduam quam reginam. Illud successionis est, hoc virtutis. Illud tibi ex genere, istud ex munere Dei. Illud fœliciter nata es, hoc viriliter nacta es. Duplex honor: alter secundum seculum, alter secundum Deum: vterque à Deo. Nec paruus tibi videatur honor viduitatis, de quo Apostolus: *Honora*, inquit,[a] *viduas, quæ veræ viduæ sunt.*

Habes certè penes teipsam familiare commonitorium Apostolicæ iterum salutaris sententiæ[b]; qua doceris ab eo prouidere bona non tantum *coram Deo, sed etiam coram hominibus.* Coram Deo, vt vidua: coram hominibus, vt regina. Attende reginam, cuius digna

1.
Viduitatis honor.
a 1. Tim 5. a 2.
b 2. Cor. 8. d

indignátæ non possunt latere sub modio. Super candelabrum sunt, vt appareant omnibus. Memento viduam, cui iam non est quod velit placere viro: vt soli possit placere Deo. Beata es si Saluatorem pooas tibi murum ad protectionem conscientiæ: & antemurale ad repulsionem infamiæ. Beatam, inquam, si veluti desolatam & viduam totam te Deo regendam commiseris. Alioquin benè non regis si benè non regeris. Regina Austri venit
c Matth. 12. d audire sapientiam Salomonis c, vt regi disceret, & sic regeret. Et ecce plusquam Salomon hic: Iesum loquor & hunc crucifixum. Huic te committe regendam: huic docendam quomodo regere debeas. Disce tanquam vidua,
d Matt. 11 d quod sit minis & humilis corde d: disce tanquam regina, quod iudicet iustitia pauperes; & arguat in æquita-
e Esa. 11. a re pro mansuetis terræ e. Ergò cum cogitas dignitatem, attende & viduitatem: quia vt purè apud te quod sentio, pr[illegible]ram: non potes esse regina bona, si bona non fueris vidua. Quæris vnde bona vidua æstimetur? Ex
f 1. Tim. 5. d — Vidua bona vnde æstimetur. hoc profectò quod Apostolus dicit f: *Si filios educauit: si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrauit: si omne opus bonum subsecuta est.* Si hæc facis, beata es: & bene tibi erit. Benedicat te Dominus ex Sion: eximia in Domino filia, & omni veneratione digna. Admonitio præmissa est, prosecutio iam à vera dignatione expectatur. Occasio data est: excusatio iam admittitur; si non renouata à nostra per te familiaritas, familiaribus deinceps à vobis verbis & literis frequentetur.

Domino Hostiensi, De Iordano Cardinale.

Legatum Apostolicum describit, quam fœda vbique vestigia reliquerit.

Epistola CCXC.

Pertransiit legatus vester de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, fœda & horrenda vestigia apud nos vbique relinquens. A radice Alpium & regno Theutonicorum per omnes pene Ecclesias Franciæ & Normaniæ & circunquaque circumiens vsque Rothomagum vir Apostolicus repleuit, non euangelio, sed sacrilegio. Turpia fertur vbique commisisse: spolia Ecclesiarum asportasse: formosulos pueros in Ecclesiasticis honoribus vbi potuit, promouisse: vbi non potuit, voluisse. Multi se redemerunt ne veniret ad eos. Ad quos peruenire non potuit, exegit & extorsit per nuntios. In scholis, in curiis, in triuiis, fabulam se ipsum fecit. Seculares, religiosi omnes malè loquuntur de eo. Pauperes & monachi & clerici conqueruntur de eo. Homines quoque suæ professionis: ipsi sunt qui magis exhorrent & famam eius & vitam. Hoc testimonium habet & ab his qui intus, & ab his qui foris sunt. Non
† v. Notas. sic dominus Ioannes Paperons †, non sic: cuius laus est in Ecclesia: quippe honorificantis vbique ministerium suum. Legite litteras has Domino meo. Ipse viderit quid de tali homine faciendum sit: ego liberaui animam meam. Dico tamen præcipitatione qua soleo. Bonum est ei si purget ipse curiam suam, & si liberet conscientiam suam. Decreueram ista tacere, sed venerabilis prior Montis Dei ad hoc me impulit & animauit vt scriberem. Et scitote minus me dixisse, quam publicè prædicatur.

Ad Dominum Papam Eugenium, Pro Ecclesia sancti Eugendi Iurensis variis iniuriis oppressa.

Epistola CCXCI.

Sancti Eugendi nobile monasterium, olim diuitiis & religione famosum, si vera sunt quæ dicuntur, prope interitum est. Nec decredenda omnia. Domos vicinas nobis, vobis notas, pertinentes ad ipsum, partim iam destructas, partim indies destrui cernimus & dolemus. Quæ in membris videmus; hæc & his grauiora de capite fama nuntiante percepimus. Sed nunquid debeo ego nunc malorum vobis quorum non est numerus, retexere narrationem? Lator præsentium monachus præfati monasterij, & Archegaudos prior, homo nobis ab antiquo pro sua honestate & religione dilectus, poterunt vobis intimare quæ plenius norunt: & si non omnia. Quis A enim hoc posset? Tot & tanta pro certo, quæ Apostolicam securim etsi dissimulantem, etsi dormitantem, mirum si non surgere & ferire compellant. Ego liberaui animam meam, sed non sufficit, nisi & monasterium liberetur. In manibus vestris mors & vita illius.

Ad Quendam ignotum.

Perstringit eum, quod Petrum cognatum suum à proposito vitæ religiosæ abstrahere conatus sit.

Epistola CCXCII.

Etsi ignotus nobis facie, sed non fama. Ipsa referente didicimus quod sis homo sapiens, & secundum 1.
seculum honoratus. Voluit autem dilectus filius meus Petrus; cui & notior & familiarior sanguinis affinitate videris, vt tibi scriberem: immò rescriberem. Tu enim scripseras illi, & vtinam vt te decuisset, & illi expediret. Non sic fecisti. Nouum Christi militem ausus es dehortari à seruitio Domini sui. Dico tibi, est qui quærat & iu-
B dicet. Non sufficiebant tibi peccata tua, nisi te & alienis inuolueres: & rursum ad peccata, quod in te fuit, pœnitentem iuuenem reuocares: & sic secundum duritiam tuam & cor impœnitens thesaurizares tibi iram in die iræ? Quasi non satis eum per se tentet diabolus, nisi tu iuueris illum, homo Christianus, dux eius, & notus eius. Tu quidem illi serpentem alterum, sed non tibi ille alteram Euam exhibuit. Tuis impulsus est manibus, sed non euersus: fundatus est enim supra firmam petram.

Veruntamen non reddimus tibi vicem, sed vincimus 2.
in bono malum, orantes pro te, optantes tibi meliora, & meliora scribentes. Primò quidem quia sapiens diceris, vt quod diceris, verius sis, mitto te ad verum sapientem
a Prou. 3. d qui ait a: *Noli prohibere eum qui potest benefacere si vales & ipse benefac.* Habes tempus faciendi. Sed quamdiu habiturus? Quantulum superest vitæ tibi præsertim iam senescenti? Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Si sapis, non veniet super te illa maledi-
C ctio: *Vidi stultum firma radice, & statim maledixi pul-*
b Iob. 5. a *chritudini eius* b. Pulchrè stultum pseudosapientem verus sapiens appellauit, sciens sapientiam huius mundi
c 1. Cor. 3. d — d Deut. 32. d stultitiam esse apud Deum c. O vtinam saperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres d? Saperes quæ Dei sunt, intelligeres quæ mūdi sunt, prouideres quæ inferni sunt. Profectò inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt ad malum, contemneres. Multa suggerit animus imò spiritus loqui tibi de salute animæ tuæ, sed donec rescripto nouerim tuo qualiter ista acceperis, non adiciam vltrà, ne fiam onerosus cui de cætero volo esse amicus, & adiutor (si volueris) ad salutem. Dilectam nobis in Christo vxorem tuam per te licet immeritam, salutamus.

Petro Abbati de Cella.

Ob transitum cuiusdam Monachi Caziacensis ad Clara-vallenses molestiam passus, sese apud Abbatem eius purgari cupit.

Epistola CCXCIII.

D Vnde mihi scripsistis: ita respondeo vobis. Molestiã domini Caziacensis nulli arbitror molestiorem esse quàm mihi. Sed puto vos non latere voluntate & præcepto ipsius iam ex longo illum monachum factum nostrum: & mihi ipsum obedientiam promisisse, & me curam illius suscepisse. Quotiens extunc volentem venire repuli, venientem remisi, recordari facile non est. Tandem modò veniens me nolente remansit, & nullo modo ei persuadere reditum potui. Dicebat autem quia si nos eum proiiceremus, iturum se longius, & nullatenus rediturum. Sed nec sic adsensum meum habens, imò & contra consilium meum intrauit. A quo vtique introitu salua conscientia eum prohibere non potui, nec proiicere possum, vtpote, vt dixi, iam olim in meam receptum curam, & de quo redditurus sum rationem. Diu, fateor, periculum hoc conscientiæ meæ dissimulaueram propter molestiam boni illius hominis: & adhuc dissimulassem, si meo iste consilio quoquo modo acquiesce-

re voluisset. Quæ cum ita sint, vestrum est consolari hominem, delinire tristitiam eius, excusatum me habere de tam rationabili causa. Postremo ipse quoque (vt scitis) in pendulo est, & sæpè cogitauit relinquere domum suam. Quod si vellet nunc effectui mancipare, ego non prohiberem, pro eo quòd in ea non sine magna anxietate versetur.

Ad Dominum Papam EVGENIVM.

Episcopum Cenoman. & alios Pontifici commendat.

EPISTOLA CCXCIV.

ADest Episcopus Cenomanensis. Ipse est (sicut scitis) de cuius veritate & honestate nullus dubitat, nisi qui bene non nouit hominem. Mihi quidem ab ineunte iuuentute sua notus, & dilectus est, tam pro memoratis virtutibus, quàm pro aliis bonis moribus suis. Si quid aliud paternitati vestræ de eo insusurratum est, aut ego fallor, aut ille mentitus est in caput suum. Audite eum, & cum plenitudine gratiæ vestræ remittite. Deceptus sum enim, si bene non fuerit collocata. Abbas Vindocinensis qui specialiter vester est, rogamus vt & ipse specialem inueniat gratiam, & rationabilis eius petitio haud difficilem adsequi mereatur effectum. Dominus Andegauensis mittit nuntium suum, & per se & per nos aliquid petens. Exaudiatur & ipse pro iustitia sua, & non exaudiatur contra eum susurro mendax. Dignum est enim vt qui omnibus viuitis, omnibus pro meritis valeatis.

Domino HENRICO Cardinali.

Episcopum Cenom. commendat.

EPISTOLA CCXCV.

SIc tibi quasi mihi scribo, & hoc quotiens tibi scribo. Vbi enim tu es, me esse confido, quippe quem tanquam meipsum diligo. Si me tu æquè diligis (imò quia diligis) vide ne Dominus Cenomanensis et te (quod ita est) in aliquo recedat contristatus. Alioquin ego contristarer in homine quem satis pro sua honestate diligo, & à te diligi volo.

Domino HOSTIENSI.

Episc. Cenom. innocentiam aduersus calumniatorem commendat.

EPISTOLA CCXCVI.

QVidam clericus dicitur aures Domini mei circumuenisse, aliquid contra Episcopum suum, & nostrum amicum pro sua cupiditate molitus. Si mei cura est vobis, imò iustitiæ Dei, date operam vt nihil lucretur de suo mendacio susurro malignus, nec lædatur in aliquo innocens Episcopus & fidelis amicus.

Abbati ARREMARENSI.

Fugitiuum monachum pœnitentem recipi petit.

EPISTOLA CCXCVII.

LAtor præsentium ad petitionem nostram dudum susceptus in consortium vestrum stultitia & leuitate sua reiecto habitu sancto à vobis exiit. Sed quia ductus pœnitentia (vt videtur) redire cupit: & se iterum recipi humiliter petit: petimus & nos vt iterum recipiatur, pœnitentique amore Dei & nostro introitus, & habitus non negetur.

Ad Dominum Papam EVGENIVM.

Nicolai Notarij sui fraudes & imposturas detegit. v. NOTAS.

EPISTOLA CCXCVIII.

NIcolaus ille exiit à nobis, quia non erat ex nobis. Exiit autem fœda post se relinquens vestigia. Et ego longè ante hominem noueram: sed expectabam vt aut Deus eum conuerteret, aut instar Iudæ ipse se proderet. Quod & factum est. Præter libros, denarios, & aureos multos, in ipso exitu eius inuenta sunt super eum sigilla tria, vnum eius proprium, alterum Prioris, tertium nostrum ipsumque non antiquum, sed nouellum: quod & ob ipsius dolos & furtiuas subreptiones mutare nuper coactus fueram. Hoc enim est quod vobis tacito nomine scripsisse me memini †: quia videlicet periclitati sumus in falsis fratribus. Quis possit dicere ad quàm multas personas sub nomine meo me ignorante, quæ voluit, scripsit? Quis mihi det, vt ipsa Curia vestra ad purum

† Epist. 284. S. Bern periclitatus in falsis fratribus.

A purgetur fæce mendaciorum eius? Quis mihi det, vt vel eorum innocentia, qui mecum sunt, satis valeat excusari apud circumuentos & præuentos impudentissimis eius mendaciis? Vobis quoque aliquoties in eadem falsitate scripsisse, & non semel, partim conuictus, partim & confessus est. De turpitudinibus eius quibus terra fordet, & factæ sunt omnibus in parabolam, supersedeo polluere labia mea, & vestras aures. Si ad vos venerit (nam hoc gloriatur, & amicos se habere confidit in curia) mementote Arnaldi de Brixia, quia ecce plusquam Arnaldus hic. Nullus perpetua dignior inclusione, nihil ei perpetuo silentio iustius.

Hic est ille Nicolaus qui tanti fecit Petrus Abb. Clun. vt constat ex variis eius Epist. En fallacia hominum iudicia.

v. sup. Epist. 264. & NOTAS.

Comiti ENGOLISMENSI, pro fratribus de Brixia †.

Queritur de graui exactione suis à Comite imposita.

EPISTOLA CCXCIX.

NOlite mirari si grauis nobis videtur tam grandis reditus, qui de terra illa Brixiæ à fratribus nostris exigitur, quia tale aliquid non consueuimus. Nam multas fecimus Abbatias, & nulla illarum tali subiacet exa- B ctioni. Sed quia vos ita vultis, & Deus plus acceptat voluntarium bonum, quàm coactum, sustinemus iuxta conuentionem quam fratres nostri vobiscum fecerunt, donec Deus meliorem vobis inspiret voluntatem, quod non diffidimus. De cætero diligite eos, fouete, defendite, manutenete, quia tunc securius stabitis ante tribunal Christi, si pauperes eius habueritis vestri dilectores, & pro vobis intercessores.

† I. Buxia. v. NOTAS.

Blesensi COMITISSÆ.

Solatur Comitissam, Filij delicta per ætatem excusans, & melioris frugis spem faciens, vnde blande potius & leniter quam aspere tractandum monet.

EPISTOLA CCC.

SI quando in vos filius vester visus est excessisse, doluimus & dolemus non minus excessum filij, quàm matris iniuriam. Quod tamen & ipsum excusabile est in adolescente filio. Nempe delicta iuuentutis, ipsa quæ commisit, excusat ætas procliuior. An nescitis quia proni C sunt sensus hominis, & cogitationes in malum ab adolescentia? Confidendum mutatum iri in melius, patris † meritis & eleemosynis. Propterea insistendum magis magisque votis & precibus ad Deum pro eo, quia etsi ille minus interdum quàm debuit, filialem exhibuit, mater tamen pro suis visceribus maternum deserere non debet, sed nec valet affectum. Nunquid potest mater obliuisci filij vteri sui? Et si illa, inquit b, oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Oremus & ploremus coram Domino, vt Deus tantæ indolis iuuenem, probitatis paternæ imitatorem (quod non diffidimus) sua faciat pietate. Agendum cum eo in spiritu lenitatis, blandisque obsequiis: quia sic melius ad bona opera prouocabitur, quàm si irritationibus & increpationibus exasperetur. Ita sanè de eius cita lætaque mutatione posse lætificari confidimus cor vestrum & nostrum pariter. Quid-ni ego totis cupiam visceribus quotidie seipso fieri meliorem? Vtinam qualem inueni in ore, talem semper in omnes inueniam. Quid enim quantum ad nos vn- D quam volui, & non fecit? Retribuat illi Dominus. Cæterùm pro vobis, sicut sæpè petiistis, sæpè prout oportuit, & monui & monebo.

a Gen. 8. d

† Theobaldi. v. NOT.

b Esaia 49. d

Iuuentus ad bonam frugem leniter potius quam asperè flectenda.

SANCIÆ sorori Imperatoris † Hispaniæ.

Controuersiam ex receptione cuiusdam Monasterij inter suos & alios quosdam religiosos natam eius opera sopiri cupit.

EPISTOLA CCCI.

QVod factum est de receptione Tholdanos monasterij, sciatis per me nō esse factum, vtpote absentem & ignorantem quid fieret. Factum autem per nostros non nego, consilio tamen multorum religiosorum, episcopi conniuentia & assensu, nobilis quoque Dominæ quæ locum illum in propria possessione fundauit, petitione & voluntate publicè, vt accepimus, & nihil in abscondito factum. Existimabant autem se liberè posse suscipere locum, quem in Dei libertate, & sine alterius Ecclesiæ subiectione fundatum ipsa quæ fundauerat, asserebat, & priuilegia (vt aiunt) præ manibus erant. Cæterum quia Carraccetenses fratres factam sibi in hoc

† Alphonsi Regis Castellæ, quem vulgo imperatorem vocant.

L ij

iniustiam (vt scribitis) conqueruntur, nec audientes Salomonem qui ait a: *Noli prohibere eum qui benè vult facere, si potes & ipse benefac:* nobis in tam sancto opere contradicunt: & quoniam seruos Dei non oportet litigare b: consilij nobis fuit ad vestrum potissimum consilium causam remittere, vt vestra auctoritate, & opera omnis inepta & iniusta (vt aiunt) calumnia conquiescat, & ordo in domo Dei receptus ad eius gloriam & vestram ipsius salutem deinceps in pace permaneat.

a Prou. 3. d
b 2. Tim. 2. d

2. Nam & frater Niuardus, qui multum gratulatur de vobis, satis in hoc de vobis confidere monuit, tum propter vestram erga nos specialem deuotionem, tum etiam propter bonam quam audiuit à vobis de hoc ipso promissionem. Si autem vestris (quod non credimus) salutaribus monitis, aut consiliis contradictores illi acquiescere nolunt: tunc duorum iudicio Episcoporum, ad quos duo illa loca iure parœciali pertinere noscuntur, omnis inter eos controuersia terminetur. Quodque ab eis iudicatum siue constitutum concorditer fuerit, vestrum erit ratum habere, & de cætero firmiter manutenere. Si timetis Deum, non patiemini impediri tantum bonum, nec bonam illam mulierem frustrari à desiderio suo, nec fratres illos suæ deuotionis priuari fructu, nec Deum denique tam accepto sibi reformati ordinis sacrificio defraudari. Obsecramus vos & pro nouella vestra plantatione (illos loquor de Spina) vt eis viscera misericordiæ exhibeatis, quatenus vestro beneficio sustentati, in seruitio Dei, & suo ordine perseuerent.

LEGATIS Apostolicis pro Archiepiscopo Moguntino.

Caussam Archiepiscopi ab aduersarijs grauati commendat.

EPISTOLA CCCII.

Dominis & patribus reuerendis Apostolicæ Sedis LEGATIS, *puer sanctitatis eorum* BERNARDVS *Claræ-Vallis vocatus Abbas, et omnia Deo placere, & gratos fructuosæ suæ legationis manipulos reportare.*

ET si corpore remoti, sed affectu & bona voluntate vobis appropiauimus, optantes & orantes dirigi actus, & studia vestra ad omne quod decet & expedit. Inde est quòd audientes miserandum illum Archiepiscopum Moguntinensem † vocatum ad vestram præsentiam, ibique responsurum aduersariis suis, ausi sumus vestram pro eo interpellare bonitatem. In hoc enim credimus honorificari ministerium vestrum, si quatenus salua iustitia licet, parieti inclinato, & maceriæ depulsæ humeros vestræ auctoritatis supponitis, nec calamum quassatum conteri, nec linum fumigans (quod in vobis est) extingui permittitis. Sentiat obsecramus, sibi profuisse & precem nostram, & suam simplicitatem, ob quam fertur à falsis fratribus circumuentus potius, quàm inuentus in aliquo dignus depositionis.

† Henricū I. v. NOTAS.

LVDOVICO iuniori Regi Francorum.

Quid agendum Regi caussa cuiusdam de Britannia adulteri & excommunicati.

EPISTOLA CCCIII.

SI homo ille de Britannia dimittere vellet adulteram, vt posset solui anathematis vinculo quo tenetur, vt illa paternam hæreditatem suam secundum diuisionem suam quam fecit cum fratre suo, à vobis requireret, & si hoc ipso indigna, non esset forsitan recusandum, vt proinde potentis viri seruitium & auxilium haberetis. Alioquin non est consilium humilis fidelis vestri concedi vllatenus, aut terram extraneo, aut vestri fauorem dominij excommunicato & incestuoso, ne (quod Deus auertat) quandoque & vos audiatis: *Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Nec tamen verbum præcipitanter, & quasi ex abrupto rumpere consuluerim. Agendum autem per fidelem & prudentem nuntium, quatenus si fieri potest, inducietur, & tempus redimatur. Quod si & hoc ille renuerit, & malignari maluerit: fidendum in Domino, quia non præualebit, quoniam quidem iustitia quæ cum Rege est, erit pro Rege. Nescio autem an Episcopus ad hoc conueniens satisque idoneus sit: non quia fidelis non sit, & quidem fidelissimus: sed quia odit illum, nec suum, vt vereor, consilium credet ei. Ipse tamen paratus est pro vestra voluntate ad omne quod cum Dei voluntate facere poterit. Si quid est quod quasi ex parte mea vobis secreti suggerat, à me hoc illud accepisse sciatis, & tanquam ex ore meo id accipiatis. Homo est enim quem multum diligo, & satis credo ei, vósque illi, ni fallor, credere quod volueritis, securè potestis.

Psal. 49. e

EIDEM.

Gaudet valetudinem suam Regi esse curæ. Robertum Regis germanum commendat.

EPISTOLA CCCIV.

IN literis quas misit dignatio vestra, lætificastis animam meam, lætificet vos ipse qui in causa est, Deus. Quis sum ego, aut quæ domus patris mei, vt de morte, vel vita mea majestas regia cogitet? Et nunc quia tanti habitus sum, vt de meo esse scire curetis, sciatis me aliquantulum conualuisse, & vt me sentio, mortis interim ereptum periculo, debilem tamen, & debilem valde. De cætero scire vos volo, dominum Robertum germanum vestrū dignanter nos, & deuotè satis visitasse in infirmitate nostra. Sed & sic locutum in auribus nostris, vt gaudium nobis & spem de se meliorem reliquerit. Diligite eum, quia si dictis facta compenset, complacebit vobis in illo, & si dignum iudicatis, sciat vobis placere quòd nostro & bonorum consiliis de cætero se acquieturum promisit, Sigillum non erat ad manum, sed qui legit, agnoscat stylum, quia ipse dictaui.

Ad Dominum Papam EVGENIVM.

Episcopum Bellouacensem à Romano itinere iussu ex caussis detentum; Itaque caussam eius Pontificis consilio totam committit.

EPISTOLA CCCV.

FIlius vester ille Beluacensis † (quem dicerem & nostrum, nisi insolentiam redoleret) appellatus ad vestram præsentiam veniebat, & libens, vtpote de sua iustitia securus, & de vestro paterno fauore non dubius. Sed obstiti ego, & vix eum potui retinere, quippe cupidum videndi faciem vestram. Quod autem retinere volui, cum multæ occurrerent causæ, illud præcipuum fuit, quòd de vestra dubitauimus voluntate. Deinde præter alias incommoditates non paucas quæ obuiare viderentur, ipse & frater suus Rex non ambulant in vno spiritu, & non erat satis tutum diu absentari à suis. Nolo à me quæratis cuius sit culpa, non est meum inculpare quenquam. Sufficit mihi excusare Episcopum. Quicquid humilitatis, quicquid obsequij pro sua persona potuit, vidimus exhibentem, & nihil proficientem. Scitote tamen quicquid timeat, quicquid accidere debeat, sine mora venturum, vbi vobis placiturum cognouerit. Persona eius, & causa eius in manu vestra. Nec enim in sibi credito ita agit, vel ita conuersatur, vt se tali indignum putet prærogatiua. Itaque pro se direxit istum, sciens quod ad patrem dirigeret. Scire placet quid iniunctum sit ei? Nihil ex iniuncto agere, sed totum committere vestro consilio, de quo totus pendet ipse. Nempe fiduciam habet non modo iudicari causam suam à vobis, sed iuuari, sed foueri, sed manutaneri. Si placet eam committere domino Remensi Archiepiscopo, maturum posse sortiri finem Domino auxiliante confidimus, si tamen appellandi suffugium parti vtrique subtrahatur.

† Henricus Filius Ludouici Grossi Reg. Gall. v. Ep. 307.

Episcop. Belloacensis Frater Regis Ludouici Iun.

Domino HOSTIENSI † pro electione Abbatis Roberti de Tribus Fontibus.

† Hugoni. v. Not.

Purgat se aduersus calumniam Hugonis Episcopi Hostiensis, qui promotionem Roberti in Abbatem Trium Fontium vtpote vetus sui non congruentem indignè ferebat, nam alium ipse (Turoldum) designauerat. Queritur ergò se non auditum, culpari, & diffamari: seriem facti, seu electionis, Electi quoque qualitates describit, humiliter excusat sese, nec calumnijs velle rependere verem profitetur.

EPISTOLA CCCVI.

1. VÆ *mundo à scandalis* a. Ego vos scandalizo? Ego vobis scandalo sum? Quis hoc crederet posse con-

a Matt. 18. a

tingere, nisi cui nota non esset nostra vnanimitas, nostra mutua charitas, & quomodo in domo Dei ambulauimus cum consensu? Subita & dolenda mihi mutatio. Qui me portabat, nunc parat opprimere, qui me defensabat, nunc terret minis, blasphemiis impetit, arguit præuaricationis. Protoplasti super graui & singulari peccato confessionem requisiti sunt a: Niniuitæ ad pœnitentiam expectati sunt b: Sodomitæ non de auditu, sed magis de visu puniti sunt c. Mecum eo differentius, quo contemptibilius actum est. Non sum reputatus, qui posset ad rationem, qui inuitaret ad satisfactionem, qui causam requireret, qui pro me respondendi facultatem acciperem. Non conuentus, iudicatus sum, non conuictus, condemnatus sum.

a Gen. 3. b b Ionæ 3. c c Gen. 19. e

2. Et nunc audite, si dignamini excusationem nostram: & si fortè minimè sufficientem vobis, veram tamen. Voluistis loco vestri substitui fratrem Nicolaum, & ego memini, non diffiteor. Ita conuenit vobis pariter & mihi fore: credidi, propter quod locutus sum. Quod ita non est factum, necessitas fecit, non duplicitas. Res in discor- B diam versa est. Quid dico in discordiam? Concordia magis fuit. Tam concorditer discordes ab hac nostra continentia omnes inuenti sunt, vt nec vnus quidem monachus siue conuersus præter duos aut tres qui vestrates erant, acquieuerit adsentire. Tentauimus nihilominus tamen in multis argumentis, nunc blandiendo, nunc terrendo, quomodo res effectum sortiretur, sed vt vnanimiter, ita & pertinaciter obstiterunt. Possemus vim facere: sed sic mihi parcat Deus, quomodo parcendo illi omisimus: ne homo verecundus & pusillus corde (vt nostis) & fugitans onus, in hoc tanto turbine remaneret. Nam præter ea quæ extrinsecus sunt, quæ probastis & vos, supra vires eius esse omnia videbantur. Itaque tollentes eum cum suis, imposuimus onus quod eo leuius ferret, quo à nostris pariter portaretur. Est enim locus nouiter ordinatus de fratribus nostris, & vicinior nobis: vt possit à nobis facilius frequentari. De Abbatibus ad locum pertinentibus, quia assensum vestrum non tenebamus: nihil ausi, fratrē Robertum, quo nemo magis idoneus ad manum esse tunc visus est, dare volumus: cum responsum est nobis, à vestra discretione fuisse prohibitum. Quid plura? Acceperunt hominem qui vestræ, sicut accepimus, displicet sanctitati.

3. Nec latet causa. Inhonestum, vt aiunt, publicè prædicatis, & ob turpitudinis notam è priori monasterio trusum cui ante præfuerat. Potest ita extitisse: me (quantum recordari valeo) vsque ad hoc tempus non audisse huiuscemodi verbum de illo, Deum testor & Angelos eius. Sed neque ipse Archiepiscopus cum eum amouere omnimodis niteretur, tale aliquid vel scripto, vel nuntio nobis aliquando significauit. Ego-ne tui pitudinis adsectator, fotor inhonesti? Si ita de me sentitis: videte ne vestram quoque excellentiā pariter inuoluat hoc nubilum. Quippe qui cum eiusmodi tamen notam omnibus familiaritatem atque amicitiam semel initam, tanto studio hucusque fouistis. Et de Archiepiscopo quid dicitis, quid sentitis? an & ipse quem talem sciret (nec enim poterat nescire: cum notus esset ex longo) prior promoueret, & D io loco, cui ipse præfuerat? Minimè ego vel tenuiter suspicer illud de tali viro, & tanto amatore honestatis. Et quidem qui promouit, ipse & amouit: non negauerim. Qua ratione hoc fecerit, viderit ipse. Nam multis displicuisse factum cognoscitur, nempe nec rationem, nec ordinem, nec consuetudinem in eius amotione cernentibus. Tantum Archiepiscopus sic voluit, & ne contristaremus eum nostro hortatu, iste in pace cessit, & dedit locum iræ.

4. Vnum dico, ex quo ad nos intrauit (sicut testimonium habet ab omnibus) nihil in eo quod promotioni huic obuiaret, compertum est. Sine querela conuersatus est. Adhuc non deest homini literatura congruens, non doctrina, non affabilitas, non gratia in vultu & sermone. Sed suspecta est vobis breuitas temporis, quod nobiscum fuit: fateor & mihi. Fortassis benè faciet: fortassis malè. Vereor omnia opera mea, & quod operor non intelligo.

A Vnde certus non sum, certum vos facere minimè possum. Factum est, & quod factum est, non potest non fieri. Si propheta fuissem, non profectò fecissem, vnde amicum offenderem, sanctum turbarem, Episcopum scandalizarem. Quid vultis vt faciam? Sic factum est tali necessitate, talique ordine.

Hæc excusatio mea. Si sufficit: tollatur de medio scandalum. Si minus, ego iudicium porrem, quod & quale decreueritis. Nam si quod ædificaui, tam citò iterum destruam, graue: nisi fortè causa conueniens superuenerit, quod fortasse processu temporis accidere potest. Si vultis vos amouere eum, potestatem habetis. Non obsisto, non me oppono torrenti. Iniquè non egi, si insipienter, videro: in promptu est vobis insipientiam meam corrigere, aut si hoc dignius iudicatis, etiam & punire. Dico tamen, si piè, si Christianè mecum agitur, corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: non in ira apud alios diffamabit. Habetis formam meam hic, nisi & hoc indignamini, præsentibus literis. Nempe comperta per B alios, & non per vos vestra indignatione, cautum habui non rependere vicem: sed mox vobis de vobis per præsentia scripta conqueri. De cætero benedictus Deus, qui & hoc quod dederat, & de quo mihi forte immoderatius blandiebar, solatium ante exitum tulit: vestram scilicet & Domini mei gratiam, vt vel proprio experimento discam non ponere spem meam in homine. 5.

Nota modum correptionis fraternæ.

Nota clausulam.

Ad Evnoem.

Beluacensem Episcopum contra sinistros rumores tuetur. Valetudinem suam extremè afflictam indicat. Et quid Archiep. Lugdun. acciderit.

Epistola CCCVII.

Festinè ista dicto, & ob hoc minus festiuè: siquidem viator transire festinans vrget. Res mira, sed magis læta. Frater G. Fulcherius cum literis Domini mei pariter & vestris, simulque præsentium lator peregrinus vno penè momento adfuerunt: Deo ita sine dubio prouidente, vt haberem per quem festinanter rescriberem: quod C vtique cupienti mihi non poterat satis esse festinum. Inde est quod hæc in infirmitate mea ipse dictaui: quod non esset tunc alter ad manum. De domino Beluacensi † quod primum posuistis, primum ita respondeo. Sui iuris est; iam non est in mea potestate, sed in ciuitate vita eius & conuersatio. Si secus quàm debet, vel decet, interdum agit, dolere possum, sed emendare, prout volo, non valeo. Veruntamen quod vobis suggestum est de vagatione eius, nimium extitisse in ea, vsque adhuc nos non comperimus: nec inde notatum apud nos quandoque audiuimus. Ex quo ad eum venit frater Robertus, qui cum eo est, turpe & graue aliquid perpetrasse, aut Episcopo persuasisse, ad aures nostras nondum omninò peruenit: & mirum si ad vos potuit peruenire, quod latere nos potuit. Dabo tamen operam facere quod vultis de reuocatione eius, si quando honestè & opportunè potuero. Iamque fecissem, si cū pace Episcopi potuissem, & non timuissem inutiliorem huic subrogandum. In quadragesima venit ad nos ipse Episcopus paratus ire ad D entiam causa cuiusdam appellationis, & venisset nisi nos dissuasissemus. Porrò dissuasionis intentio fuit, quod non ita videretur esse paratus, siue in consilio, siue in comitatu, vt iuuenis Episcopi personam deceret. Propositum tamen eius est proficisci tempore opportuno. Frater vester est, facite cum illo misericordiam, vt aduersarij eius non præualeant aduersus eum. Vellem vos ad ipsum potius, quam ad nos scripsisse, & fraternè monuisse super his quæ de eo audistis. 1.

† Is fuit Henricus Ludouici Iun. Regis Franc. frater, ex Monacho Claræ vall. Episc. Beluacensis & demum Archiep. Remensis.

v. Notas.

Deinde super statu corporis mei cognoui vos esse sollicitum. Verum est quod audistis, infirmatus sum vsque ad mortem, sed interim reuocatus ad mortem atque hoc (vt me sentio) non diu. Longè enim sum debilior quam credi possit. Quod tamen dixerim absque præiudicio diuinæ prouidentiæ, quæ & mortuos suscitare potest. Et in hoc sit responsum non modo vobis, sed & Domino meo. Cui volo & oro, vt in quantacunque deuotione poteritis, accito vobis pariter Domino Tusculano, ple- 2.

S. Bern. grauis infirmitas.

A missimas grates referatis pro tanta dignatione & sollicitudine tam pia.

3. Iam de domino Lugdunensi audite quod verum est, & quod certum sit vobis. Vir ille aggressus est iter cum multa pecunia, & honorabili comitatu, prout decebat tantum Archiepiscopum: & ecce vndique in ipso penè procinctu insidiæ inimicorum. Quid faceret vir desiderij? Progredi non licebat, & desistere à proposito sibi grauius omni captiuitate iudicabat. Comites suos partim remisit, partim dispersit, massa pecuniæ se exonerauit, modicum retinens vnde cum paucis posset perficere viam. Quid plura? Venit cum tribus aut quatuor ministris, ipse nihilominus in habitu ministrantis, sicque strata publica cum turba promiscua peregrinorũ tanquam vnus ex illis, peruenit ad sanctum Ægidium. Cumque infirmaretur, pertransiit vsque ad Mootem Pessulanum. Ibi aliquandiu commoratus cum medicis expendit & quod habebat, & quod noo habebat.

Ad Lectorem. B

Obserua Lector, in superioribus Editionibus hic collocari duas Epistolas iam supra positas, nempe ad Tres Episcopos Rom. Curiæ *quæ est* CCXXIX. *Et ad* Petrum Abb. Cluniacens. *quæ est* CXLVII. *Quorsum ergò hic otiose reperiuntur? Vel hinc collige, qua cura ac diligentia hactenus in recognoscendis & edendis Bernardi operibus laboratum sit, cum id à nemine notatum sit. Nos vacuam chartam frustrà impleamus, sed tamen numerum suppleamus, duas nouas Bernardi Epistolas, nunc primum substituemus.*

Ad Alphonsum Portugalliæ Regem.

Petitioni Regis se adlaborasse respondet, & fratrem eius breui à terrena militia ad cœlestem transiturum prædicit. v. NOTAS.

Epistola CCCVIII.

Alphonso *illustri Regi Portugallorum* Bernardus *Claræ-Vallis vocatus Abbas, si quid potest peccatoris oratio.*

C Literas & salutes Celsitudinis vestræ suscepimus gaudentes in eo, qui mandat salutes Iacob. Quid in hoc egimus, & exitus pro nobis, & vos per exitum comprobabitis, animi promptitudinem ex iniuncta solicitudine, vel saltem ex memorata necessitudine colligetis. Petrus Celsitudinis vestræ frater & omni gloria dignus à vobis iniuncta retulit, & Galliâ armis peruagata in Lotharingiam militat, proximè militaturus Domino Exercituum †. Frater Rolandus filius noster Apostolicæ largitatis literas defert. Ipsum, Fratres nostros, vobiscum degentes, & meipsum commendatos habete.

† v. Notas.

Ad Eugenium Pontificem.

Laudat Sugerium Abbatem, eiusque Legatos Pontifici commendat.

Epistola CCCIX.

Amantissimo Patri & Domino* Evgenio, *Dei gratiâ summo Pontifici Frater* Bernardvs *Claræ-Vallensis vocatus Abbas, modicum id quod est. D

SI quod magnæ domus magni Regis vas io honore habetur apud nostram Ecclesiam Gallicanam: si quis vt Dauid fidelis ad imperium Domini ingrediens & egrediens: meo iudicio ipse est Venerabilis Abbas S. Dionysij. Noui siquidem virum, quod & in temporalibus fidelis & prudens: & in spiritualibus feruens & humilis: & in vtrique (quod est difficillimum) sine reprehensione versetur. Apud Cæsarem est tanquam vnus de Curia Romana, apud Deum tanquam vnus de Curia Cœli. Petimus & obsecramus, benignè à vobis suscipi nuntios tanti viri, & (sicut vos decet, & ipse omninò dignus est) rescribi ei verba bona & amicabilia, plena familiaritatis, & dilectionis, plena fauoris & gratiæ. Siquidem specialius diligere & honorare personam eius, est honorificare ministerium vestrum.

A Ad Arnoldvm Carnotensem † Abbatem Boneuallis. † v. Notas.

De statu valetudinis suæ amicum certiorem facit v. vit. S. Bern. lib. 5. c. 2.

Epistola CCCX.

SVscepimus charitatem vestram in charitate, & non in voluptate. Quæ enim voluptas vbi totum sibi vendicat amaritudo? Nisi quòd solum nihil comedere vtcunque delectabile est. Somnus recessit à me, ne vel beneficio sopiti sensus, dolor vnquam recedat. Defectus stomachi, ferè totum quod patior, est. Frequenter & in die, & in nocte exigit confortari modico admodum qualicunque liquore. Nam ad solidum omne inexorabiliter indignatur. Hoc parũ quod dignatur admittere, non sine graui molestia sumit: sed timet grauiorem, si se vacuum omninò dimiserit. Quod si plusculum quid interdum admittere acquiescat, id grauissimum. Pedes & crura intumuerunt, quemadmodum hydropicis contingere solet. Et in his omnibus ne quid lateat amicum de statu amici sollicitum, secundum interiorem hominem (vt minus sapiens dico) spiritus promptus est in carne infirma. Orate Saluatorem, qui non vult mortem peccatoris, vt tempestiuum iam exitum non differat, sed custodiat. Curate munire votis, calcaneum nudum meritis: vt is qui insidiatur, inuenire non possit, vnde figat dentem, & vulnus infligat. Hæc ipse dictaui, sic me habens, vt per notam vobis manum, agnoscatis affectum. Veruntamen rescripsisse quàm scripsisse maluerim.

B

Ad Lectorem.

Epistolas B. Bern. non esse iuxta ordinem temporum dispositas, satis ostendit omnibus Chronologica. Videri tamen voluit, quisquis collegit non neglexisse prorsus temporis rationem. Vnde quam Bernardus dictauit vltimam, nempe vicinus morti, hic vltimum sortita videtur locum. Nam has, quæ sequuntur, recentius erutas, ex antiquis membranis Clara-vallensibus, & prioribus additas, testimus editio Anni 1520. à duobus Monachis Claræ-vall. adornata, eaque omnium, quas vidi, melior & purior.

C

Ad Fratres de Hybernia de obitu Malachiæ Episcopi.

Sanctorum obitum gaudio potius quam luctu prosequendum, tum ob consecutam ipsis requiem, tum ob paratum nobis subsidium & patrocinium. Singulari quoque Dei beneficio, Claram vallem sancti viri morte & sepultura honoratam. v. Tom. IV. Vitam S. Malachiæ, & ibidem Annotata pag. 123. Sermonem de S. Malachia habes Tom. II. post sermon. de Omnib. SS.

Epistola CCCXI.

Religiosis* Fratribvs *qui in Hybernia sunt, & his maximè congregationibus, quas beatæ memoriæ Malachias Episcopus fundauit, frater Bernardus Claræ-Vallis vocatus Abbas, Paracleti consolationem.

D SI haberemus hic ciuitatem manentem, copiosissimis iure lachrymis plangeremus, talem nos amisisse conciuem. Cæterum si futuram magis inquirimus vt oportet, est quidem non modica doloris occasio tam necessario duce destitui: debet tamen zelum temperare scientia: & dolorem spei fiducia delinire. Nec mirari quempiam decet, si gemitum extorquet affectus, si desolatio lachrymas exprimit: modum tamen adhibere necesse est, imò non modicè etiam consolari, intuentes non quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Primum quidẽ congratulandũ est animæ sanctæ, ne nos arguat de inopia charitatis, dicens & ipse quod Dominus ad Apostolos ait a: *Si diligeretis me, gauderetis vtique: quia vado ad Patrem.* Præuenit nos ad Patrem spirituum spiritus Patris nostri. Nec modo charitatis inopes, sed ingratitudinis etiã rei esse conuincimur super omnibus quæ per eum nobis beneficia prouenère, si non congratulamur

1.

Obitus defunctorum præsertim piorum, an & quomodo lugendus.

Congratulandum animæ sanctæ de adepta requie & felicitate

a Ioan. 14.

A ei qui de labore ad requiem, de periculo ad securitatem, de mundo transiit ad Patrem. Itaque & pium est Malachiam flere defunctum, & pium magis Malachiæ congaudere viuenti. Nunquid non viuit? Vtique, & beatè. Visus est oculis insipientium mori, ille autem est in pace.

Lætandum nobis de patrono ad cœlestem curiam præeunte.

2\. Dehinc etiam vtilitatis propriæ consideratio exultandum nobis suggerit & lętandum, quòd tam potens suos patronus ad cœlestem curiam, tam fidelis præcesserit aduocatus: cuius & feruentissima charitas obliuisci nequeat filiorum, & probata sanctitas obtineat gratiam apud Deum. Quis enim nunc Malachiam sanctum aut minus posse prodesse, aut minus suos diligere audeat suspicari? Profectò cum diligeretur prius, certiora nunc suæ dilectionis à Deo capit experimenta, & cum dilexisset suos, in finem dilexit eos.

Apostrophe ad Malachiam.

Absit autem vt tua nunc, ô anima sancta, minus efficax æstimetur oratio, quando præsenti vividius supplicare est majestati, nec iam in fide ambulas, sed in specie regnas. Absit vt imminuta, nedum exinanita tua illa tam operosa charitas reputetur, cum ad fontem ipsum charitatis æternæ procumbis pleno hauriens ore, B cuius & ipsa prius stillicidia sitiebas. Non potuit morti cedere charitas fortis vt mors, imò & morte fortior ipsa.

Malachiæ charitas erga suos.

Nam & decedens non erat immemor vestri, affectuosius vos commendans Deo, & nostram quoque exiguitatem solita illa sua mansuetudine & humilitate exorans, vt vestri non obliuisceremur in finem. Vnde & dignum duximus scribere vobis, vt sciatis nos & in spiritualibus, si quid nostra in his exiguitas per beati huius Patris nostri merita vnquam potuerit, & in corporalibus, si quando fortè opportunitas præberetur, omnem vobis consolationē impendere tota deuotione paratos.

3\. Et nunc quoque, dilectissimi, Hybernensis Ecclesiæ grauem hanc destitutionem toto miseramur affectu, & eo amplius vobis compatimur, quo nos amplius ex hoc nouimus debitores. Magnificauit enim Dominus facere nobiscum, cum locum nostrum dignatus est beatæ mortis eius honorare præsentia, & pretiosissimo corporis eius locupletare thesauro.

Mortuus & sepultus in Claraualle.

Nec molestū sit vobis, quòd apud nos habeat sepulturam: quando sic ordinauit Deus C secundum multitudinem misericordiæ suæ, vt vos eum viuum haberetis, nobis habere liceat vel defunctum. Et nobis siquidem communis vobiscum Pater ille erat & est, nam in morte ipsius hoc nobis confirmatum est testamentum. Quamobrem sicut nos huius tanti Patris gratia vniuersos vos tanquam germanos fratres totis amplectimur visceribus charitatis, sic & de vobis idem sentire spiritualis ipsa cognatio persuadet.

4\. Hortatur ad S. Patris imitanda vestigia.

Hortamur autem vos, fratres, vt beati huius Patris nostri semper curetis sectari vestigia, eo studiosius, quo vobis certius sancta eius conuersatio diuturnis experimentis innotuit. In hoc enim veros vos eius filios esse probabitis, si paterna viriliter instituta seruetis: & vt in eo vidistis & audistis ab eo, quemadmodum vos oporteat ambulare, sic ambuletis, & abundetis magis. Siquidem gloria patris, sapientia filiorum b. Nam & nostram non mediocriter excutere desidiam, & teneritudinem incutere cœpit præsens nobis tantæ perfectionis exemplar. D Atque vtinam sic nos post se trahat vt pertrahat in tam recenti virtutum eius odore auidius alacriusque currentes. Orantem pro nobis vniuersitatem vestram Christus custodiat.

b Prou. 10. a

Ad Gvidonem Abbatem & fratres Arremarenses.

Rogatus ab Arremarensibus, vt Officium de S. Victore ipsorum Patrono componat, tenuitatem suam & operis difficultatem prætendit, exponens qualia esse oporteat quæ publicè adhibeantur diuino cultui, cantus quoque Ecclesiastici leges describit.

Epistola CCCXII.

Venerabili Gvidoni *Abbati Arremarensi, & sanctis qui cum eo sunt fratribus*, Bernardvs *seruus sanctitatis eorum, seruire Domino in sanctitate.*

1\. PEtis charissime mihi Guido Abbas, & tecum pariter qui tecum sunt fratres, dictare me aliqua vobis legenda solemniter, vel canenda in festiuitate sancti Victo-

A ris †, cuius apud vos corpus sacratissimum requiescit. Cunctanti instas, dissimulantem vrges, meam & si iustam verecundiam dissimulans ipse: Adhibes mihi & alios peccatores, quasi sit aliquid ad inclinandum me tuæ voluntati, tua ipsa voluntate conuenientius. Verum tu vel proprio iudicio consulens, cogitare debueras non affectum tuum erga me, sed meum in Ecclesia locum. Sanè altitudo negotij non amicum desiderat, sed eruditum, sed dignum: cuius auctoritas potior, vita sanctior, stylus maturior & opus illustret, & consonet sanctitati.

† v. Notas.

2\. Quantulus ego in populo Christiano, cuius literæ in Ecclesiis lectitentur? Aut quantula mihi ingenij eloquijve facultas, vt à me potissimum festiua & plausibilia requirantur? Quid? Quem cœli habent laudabilem & laudatum, ego de nouo laudare incipio super terrā? Supernis velle addere laudibus, detrahere est. Non quòd glorificatos ab Angelis, homines iam laudare non audeant: sed quia in solemnitate celebri, non nouella audiri decet vel leuia, sed certè authentica & antiqua, quæ & Eccle- B siam ædificent, & ecclesiasticam redoleant grauitatem.

En quales in Ecclesiis legi, & ad diuinum officium adhiberi velit Bern.

Quod si noua audire libet, & causa requirit: ea, vt dixi, recipienda censuerim, quæ cordibus audientium quo gratiora, eo vtiliora reddat & eloquij dignitas & auctoris. Porro sensa indubitata resplendeant veritatem, sonent iustitiam, humilitatem suadeant, doceant æquitatem: quæ etiam lumen veritatis mentibus pariant, formam moribus, crucem vitiis, affectibus deuotionem, sensibus disciplinam. Cantus ipse si fuerit, plenus sit grauitate, nec lasciuiam resonet, nec rusticitatem. Sic suauis, vt non sit leuis: Sic mulceat aures, vt moueat corda. Tristitiam leuet: iram mitiget: sensum literæ non euacuet, sed fœcundet. Non est leuis iactura gratiæ spiritualis, leuitate cantus abduci à sensuum vtilitate: & plus sinuandis intendere vocibus quam insinuandis rebus.

Vide qualem Cantum Ecclesiasticum desideret. Vtile monitū de cantu, sed musicam hodiernam confer, & vide quam exorbitet. v. Notas.

3\. En qualia oporter esse quæ in audientiam Ecclesiæ veniunt, qualemue horum auctorem. Nunquid talis ego, aut talia quæ paraui? Et tamen de paupertate mea te pulsante, te inquietante, etsi non quia amicus es, certe ob C tuam importunitatem surgens, iuxta verbum Domini a, præstiti quod petisti. Præstiti dico, non quod tibi ad votum, sed quod mihi ad manum venire potuit, pro posse vtique meo, non pro velle tuo.

a Luc. 11. b

Seruata tamen antiquorum veritate scriptorum, quæ tu mihi transmiseras, de vita Sancti duos Sermones † dictaui qualicunque sermone meo: illud quantum potui cauens, vt nec breuitas obscuros, nec prolixitas redderet onerosos. Deinde quod ad cantum spectat, hymnum composui, metri negligens, vt sensui non deessem. Responsoria xij. cum antiphonis xxvij. suis in locis disposui, addito responsorio vno quod prioribus vesperis assignaui, itemque duobus aliis breuibus ipso die festo pro vestra regulari consuetudine vno ad laudes, altero ad vesperas decantandis. Et pro his omnibus iam mercedem flagito, sequor retributionem. Quidni sequar? Siue placeant, siue non, mea non refert, quicquid habui, dedi. Ergo merces mea, oratio vestra.

† habeatur Tom. 2.

Officium de S. Victore à Bern. cōpositum extat t. 2.

D *Lectori. Hic pro Epistola 313. sequebatur fragmentum Epistolæ 98. de celebratione Festi SS. Machabæorum. Integram vide suo loco. Mirum quorsum hic mutilam reponere visum sit: An fortè, qui hæc cumularunt adnotarunt, superiorum ignari aut immemores noui aliquid se proferre putarunt. Nos ne inaniter paginas oppleamus, aliam, & quidem recens repertam insignem Epist. substituimus.*

Ad Haimericvm Cancellarivm.

Æmulos quosdam pro alterum conatibus aduersantes acriter perstringit: Haimericum verò ad sedulam boni publici curam, oblata iam feliciter res bene gerendæ occasione, exstimulat.

Epistola CCCXIII.

Viro illustri Domino Haimerico sanctæ Romanæ sedis Cancellario, H. † Pontiniaci Abbas & Bernardus de Claraualle, in domo Dei quemadmodum oportet, conuersari. † Hugo.

1\. QVod Episcopi quærunt, Christus quantum credimus, acquirit, & ipsorum negotium Dei est causa.

Qui ergo Dei est, iungatur eis: si quis tenuit, audiat à Domino a, *Qui non est mecum, contra me est*: Immò verò aut acquiescat Apostolo dicenti b, *Spiritum nolite extinguere*: aut certè audiat cum Iudęis c: *vos semper Spiritui sancto restitistis* & à Propheta d, *væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum*: *Qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis* e. Non poterunt simul & in optimis exultare, nec ex vno pariter simul ore laudabitur, & iustus de iustitia sua, & peccator in desideriis animæ suæ. Attamen quid mirum, si bonum quod bonis est odor vitæ, contrarium contrariis operetur: quando fons & origo boni natus est in ruinam & resurrectionem multorum, & in signum cui hodiéque contradicitur f. Etiam nunc quàm pluribus inuenitur Saluator lapis esse offensionis, & petra scandali g: cum tamen non desint, qui corde alacri dicant h, *Ipse est pax nostra qui fecit vtraque vnum*. Porrò cui pax generat scandalum, in quo pacabitur? Cui ipsa salus damnatio est, in quo saluabitur? Scriptum est i: *Gloria & diuitiæ in domo eius*, haud dubium quin hominis iusti. Quam autem gloriam, quasue dicat diuitias, subinde ostendit: *Iustitia*, inquit k, *eius manet in seculum seculi*. Et reuera nulla talis gloria, nullæ tantæ diuitiæ, quanta iustitia in domo conscientiæ iusti. Sed quid perdit iniustus? Si Paulus gloriatur de sui cordis diuitiis, *gloria*, inquiens l, *nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ*: quisnam inde grauatur? Tamen Propheta subiungit m, *Peccator videbit, & irascetur*. Quanta malitia? Nunquid hæ diuitiæ terrenis facultatibus similes sunt: vt instar illarum, etiam istis in quo alter abundat, alter minuatur? Quid igitur irasceris, vbi nil perdis? Immò quid inuides bonis bona, & illa bona quæ non curas tibi vendicare? Sic canis (vt vulgo aiunt) fænum quod non comedit, defendit. Sed fremas dentibus licet & tabescas: non tamen poterit quod ex Deo est, omnino dissolui. Et velis nolis, videbunt iusti & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum.

a Matt. 12. e
b 1 Thes. 5. d
c Actor. 7. f
d Esaiæ 5. e
e Prou. 2. e
Boni malorum odiis & persequutioni obnoxij.
f Luc. 2. e
g Esa. 8. c
h Ephes. 2. c
i Psal. 111.
k Ibidem.
l 2. Cor. 1. c
m Psal. 111.

2\. Verùm hæc illis qui possunt esse suspecti. Cęterum vobis hoc dicimus, en lucrum pręsto est, parate talentum. Quid enim facit in sudario, quod quandoque cum vsura exigendum est? Dum tempus habemus, cur operari negligimus? Sanè etsi vestro ex officio semper in promptu sit pietatis incumbere lucris; sed maximè in pręsentiarum maximos sanctæ auaritiæ pater quæstus: tantum vos non pigeat ipsam quam ad hoc ipsum quod accepistis, dominicam in medium proferre pecuniam. Alioquin sapientia abscondita & thesaurus inuisus quæ vtilitas in vtrisque n? denique si verè vobis non solùm officij, verùm, vt aiunt, & studij est operari bonum ad omnes: maximè hoc debetis ad domesticos fidei. Quod quidem licet omnibus ab Apostolo o promulgatum sit generale mandatum, id tamen specialiter à vobis loci ipsius vestri atque ministerij priuilegio audacter exposcimus. Nisi fortè quod minimè sentimus, magis occupatis locum quàm honorificatis ministerium. Siquidem cum nullum ferme fiat in orbe bonum, quod per manus quodammodo Romani Cancellarij transire non habeat, vt vel vix bonum iudicetur, quod eius prius non fuerit examinatum iudicio, moderatum consilio, studio roboratum, & confirmatum adiutorio: cui iustius erit quàm ipsi depotandum quicquid iustis in negotiis vel infectum, vel minus perfectum fuerit deprehensum, sicut & æquè omne quod inuenietur vtiliter atque laudabiliter consummatum? Proinde aut fœlicissimum merito dixerimus hominem, qui illum locum tenet: aut certè miserrimum, quippe qui vniuersi semper boni aut participem se sine dubio probabit, aut hostem, iuréque in eum tota siue laus, siue vituperatio versabitur pro rerum exitibus, & suorum meritis studiorum. Beatus autem qui dicere poterit Domino p, *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua*.

Occasiones lucri Spirit. non negligendæ.
n Eccli. 20. e
o Gal. 6. c
Cancellarii in Romana Curia authoritas.
p Psal. 118.

3\. Sed quid agimus? dum rem necessariam vobis intimare satagimus, penè obliti sumus quàm occupatis auribus ista ingerimus. Quanquam si opus sit & fiducia, nequaquam fortasse importuni videbimur: si tamen recordamini non nostra merita, sed vestra munera, quibus apud nostram humilitatem dignanter satis amicitiarum fores anticipare curastis. Hoc nimirum hoc vestræ dignationis ac deuotionis clarum admodum insigne tenemus quod tantillos, tantus, tantisque intentus non dicimus munerandos, sed vel esse salutandos à vestra excellentia iudicastis. Ipse itaque vobis pro materiali, spiritnale (quod est sapientia) retribuat aurum, qui nobis iam tribuit, non tam dato vestro, quàm vestro delectari lucro.

Ad Eskilvm Lundensem Archiepiscopum, Sedis Apostolicæ in Dacia & Suecia Legatum.

Amorem eius gratus & humilis agnoscit, suumque vicissim ostendit, & mallet lingua, quam literis, quando & eas tam breues in gotta imperent.

Epistola CCCXIV.

Amantissimo Patri & Domino Eskilo † *Dei gratia Lundensi Archiepiscopo, frater* Bernardvs *Claræuallis vocatus Abbas, in vero salutari salutem.*

† de eo vide lib. 4. vitæ S. Bern. c. 4.

Scripta & salutationes vestras, imò affectiones cordis vestri tam libenter suscepi, quàm specialiter & diligo vos, & diligor à vobis. Inde est quod auditis tribulationibus vestris, eas non solum meas feci, sed & inueni, quia non possum te dolente non dolere, dulcissime Pater, nec nisi molestus & anxius tuas molestias & anxietates audire. Tangit & angit cor meum quicquid tuum exasperat: & quicquid illud sit, quod te persequitur, non solum te persequitur, sed me tecum. Quicquid enim gratiæ & dilectionis impendere sibi possunt absentes amici, puto & me debere tibi, & mihi deberi à te. Audax sum, sed non mendax, & in hanc audaciam me compulit tuæ sublimitatis dignatio. Quando enim id præsumerem ego? quando tantam tantillus, & à tanto gratiam sperare auderem? Et si ego retribuere non potero, non est mortuus retributor meus, quia Dominus retribuet pro me a. Dominus, inquam, in quo & pro quo tanta nos deuotione complecteris, tanta stringis affectione. Benedictus sanctus Angelus tuus, qui pro pectori tuo id suggessit. Benedictus Deus noster, qui persuasit. Glorior priuilegio amoris tui. Refectus sum per charissimum fratrem nostrum, filium tuum Gulielmum de abundantia suauitatis pectoris tui. Refectus sum per nuntium tuum, refectus sum per literas tuas, refectus sum per omnes qui à te vsque ad nos, vel per nos euadere possunt. 1.

a Psal. 137. b

Vtinam mihi datum esset desuper hæc dicere, non dictare, vt me potius loquens, quam scribens aperire valerem. Pro certo acceptior esset sermo viuus quàm scriptus, efficacior lingua quàm litera. Oculi quippe loquentis fidem facerent dictis, & melius affectum vultus exprimeret, quàm digitus. Sed quia illud absens per me non possum, per literas quæ secundum in huiusmodi locum obtinent, satisfacio quantum possum. Nuntium tuum cum magna exultatione vidimus, & negotium tuum quantumcunque potuimus, muniuimus ad Dominum Papam. De secreto autem verbo illo †, quod tam ardenter ascendit in cor tuum, respondebit tibi ex parte nostra Gulielmus tuus: tuus, inquam, & specialiter tuus in visceribus Iesu Christi. Posui enim verba mea in ore eius, & ipsum audies tanquam me in negotio isto. Heu auellor, abripior, non licet vltra. Auocat dici malitia, reuocat turba superuenientium, & epistolam potius rumpunt quam finiunt. Sed nunquid quia faciunt, vt paucis scribam, facere poterunt vt parum diligam? Actum excluduor à me, non affectum: ille semper tecum est, qui tuus est: & tecum erit quandiu fuerit, omni mihi amicitiæ iure colende pie ac reuerendissime pater. 2.

† v. Notas.

Ad MALACHIAM Hyberniæ Archiepiſcopum. A

Fratres, literas, & baculum, ab eo miſſa grato animo ſuſcipit. Locum religioſis idoneum preparari iubet. Seque eius orationibus commendat.

EPISTOLA CCCXV.

Venerabili Domino, & beatiſſimo Patri MALACHIÆ *Dei gratia Hybernienſium Archiepiſcopo Apoſtolicæ ſedis Legato, frater* BERNARDVS *Claræ vallis vocatus Abbas, inuenire gratiam apud Dominum.*

1. INter multiplices æſtus, & curas pectoris mei, præ multitudine quarum anima mea turbata eſt valdè, fratres de terra longinqua venientes, vt ſeruiant Domino, epiſtola tua, & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. Epiſtula in oſtenſione bonæ voluntatis, baculus ad ſuſtentandum corpus infirmitatis, fratres qui Deo ſeruiunt, in ſpiritu humilitatis. Omnia ſuſcepimus, omnia placent, B omnia pariter cooperantur in bonum. Quod autem voluiſtis duos de fratribus mitti vobis ad præuidendum locum: communicato cum fratribus conſilio dignum duximus non eos ſeparandos ab inuicem, donec plenius in eis formetur Chriſtus, donec ad integrum doceantur prælari prælia Domini. Cum igitur fuerint in ſchola ſancti Spiritus eruditi, cum induti virtute ex alto, tunc demum ad patrem filij reuertentur, vt cantent canticum Domini, non iam in terra aliena, ſed in ſua.

2. Vos autem interim iuxta ſapientiam vobis datam à Domino, ſecundum habitudinem locorum quæ vidiſtis apud nos, præuidete & præparate eis locum à tumultibus ſeculi ſeparatum. Tempus enim prope eſt, in quo vobis, operante Dei gratia, nouos de veteribus homines producemus. Sit nomen Domini benedictum in ſecula, de cuius munere venit, vt communes habeam filios vobiſcum, quos veſtra prædicatio plantauit, noſtra exhortatio rigauit, Deus autem incrementum dedit. Sanctitatem veſtram rogamus, vt verbum Domini prædicetis, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius. Duplex enim vobis incumbit neceſſitas, & ex officio Legationis, & Epiſcopali negotio. De cætero quoniam in multis offendimus omnes a: & inter homines ſeculi frequenter poſiti multum de puluere mundi contrahimus, veſtris & veſtrorum orationibus me commendo, vt in fonte miſericordiæ ſuæ nos lauare & emaculare dignetur ipſe fons pietatis Ieſus Chriſtus, qui dixit Petro b: *Niſi lauero te non habebis partem mecum.* Sed & hoc ipſum, non ſolum precibus, verumetiam quaſi ex debito requiro, cum ego clamem ad Dominum pro vobis, ſi quid poſſit peccatoris oratio. In Domino valete.

Epiſcoporum eſt prædicare verbum Dei. C

a Iacob. 3. a

b Ioan. 13. a

Ad EVNDEM.

Remittit religioſos, ſed (quod negotiis imputat) non ſatis adhuc excultos, & inſtructos.

EPISTOLA CCCXVI.

MALACHIÆ *Dei gratiâ Epiſcopo ſedis Apoſtolicæ legato, frater* BERNARDVS *Claræ-vallis vocatus Abbas, ſi quid poteſt peccatoris oratio, & ſi quid pauperis deuotio prodeſt.* D

FEcimus quod præcepit ſanctitas veſtra, etſi non vt dignum, profecto vt poſſibile pro tempore fuit. Tanta apud nos vbique malitia graſſatur, vt vix id tantillum, quod factum eſt, fieri licuerit. Miſimus tam † exiguum ſeminis quod videtis, ad ſeminandam vel modicam partem agri illius, in quem vetus Iſaac quondam exierat ad meditandum a, cum primum adducta eſt ei Rebecca per puerum Abraham perenni coniugio fœliciter copulanda. Nec contemnendum ſemen, de quo illud in patribus veſtris experimur impletum hoc tempore: *Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen: quaſi Sodoma fuiſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles eſſemus* b. Itaque ego ſeminaui, rigate vos, & Deus incrementum dabit. Sanctos omnes qui apud vos ſunt, per vos ſalutamus, humiliter ipſorum nos & veſtris ſanctis orationibus commendantes. Valete.

† al. tamen.

a Gen. 24. 0

b Rom. 9. b

Ad EVNDEM.

Perſeuerantem imò & proficientem ab eo dilectionem requirit, eamquè in fratribus à ſe miſſis, curandis & fouendis oſtendi cupit.

EPISTOLA CCCXVII.

Amantiſſimo Patri & Domino reuerendiſſimo MALACHIÆ *Dei gratiâ Epiſcopo, ſanctæ & Apoſtolicæ ſedis Legato, ſuus ſanctitatis frater* BERNARDVS *Claræ-vallis vocatus Abbas, ſalutem & qualeſcomque noſtras orationes.*

QVàm dulcia faucibus meis eloquia tua, domine Pater, quàm iucunda tuæ memoria ſanctitatis. Si quid affectionis, ſi quid deuotionis, ſi quid animi in nobis eſt, totum ſine dubio ſibi vindicat tuæ dilectionis charitas. Nec opus eſt verborum multitudine, vbi multum viget affectus. Confido enim quòd teſtimonium perhibeat ſpiritui tuo ſpiritus quem habes à Deo, tuum eſſe modicum id quod ſumus. Tu quoque, Pater amantiſſime, & deſiderantiſſime, ne tradas obliuioni animam pauperis, charitatis nexibus adhærentem tibi, & animam pauperis tui ne obliuiſcaris in finem. Neque enim quaſi de nouo commendamus nos tibi, cum iam multo iam tempore gloriemur in Domino, quòd inuenire meruit paruitas noſtra gratiam in oculis ſanctitatis tuæ. Sed otamus vt dilectio iam non noua, nouis quotidie proficiat incrementis. Filios noſtros, imò & veſtros tanto obnixius commendamus vobis, quanto amplius remoti ſunt à nobis. Vos ſcitis, quoniam tota poſt Deum fiducia noſtra fuit, vt mitteremus eos, quoniam ſanctitatis veſtræ precibus non acquieſcere illicitum videbatur. Facite quod vos decet, vt totis viſceribus charitatis amplectamini eos & foueatis. Nequaquam occaſione aliqua circa eos ſollicitudo & diligentia tepeſcat, & pereat quod plantauit dextera tua. 1.

Iam quidem quia benè proficis domus, & ex veſtris literis, & ex fratrum noſtrorum relatione didicimus, multiplicatur tam in temporalibus quam in ſpiritualibus. Vnde & congratulamur plurimum, & toto animo gratias agimus Deo & paternæ ſollicitudini veſtræ. Et quoniam multa adhuc opus eſt vigilantia, tanquam in loco nouo, & in terra tam inſueta, imò & inexperta monaſticæ religionis: obſecramus in Domino ne tetrahatis manum veſtram, ſed quod bene incepiſtis, optime perficiatis. De fratribus noſtris, qui redierunt à loco illo, nobis benè placuiſſet, ſi remanſiſſent. Et fortaſſe nonnullam occaſionem præbuerunt eis, fratrum qui de terra ſunt, minus diſciplinati mores, in eo maxime, quod minus facilè eorum conſiliis acquieſcere videntur in his rebus, quarum prius fuerant inexperti. 2.

Chariſſimum filium noſtrum Chriſtianum † veſtrum ſemiſimus ad vos, quantum potuimus inſtructum plenius in his, quæ ad ordinem pertinent, & de cætero circa obſeruantias eius ſollicitiorem futurum, vt ſperamus. Nec miremini quòd non plures cum eo miſimus fratres, quoniam nec idoneos inuenimus fratres, qui facilè acquieſcerent, nec inuitos cogere conſilium fuit. Dilectiſſimus frater noſter Robertus precibus noſtris acquieuit etiam hac vice, tanquam filius obedientiæ. Veſtrum erit iuuare eum, vt poſſit iam & in ædificiis, & in cæteris neceſſariis promoueri domus veſtra. Illud quoque paternitati veſtræ ſuggerimus, vt viris religioſis, & quos ſperatis vtiles fore monaſterio, perſuadeatis quatenus ad eorum ordinem veniant, quoniam hæc erit ſumma vtilitas domus, & vobis facilius acquieſcent. Valeat ſanctitas veſtra noſtri ſemper memor in Chriſto. 3.

† Chriſtianus Abbas melliſſontis.

Ad Dominum Papam INNOCENTIVM.

Bernardus poſt reconciliatos Eccleſiæ Mediolanenſes, iuſſu Innocentij ad pacificandas ipſas inter ſe Lombardiæ ciuitates, profectus Papiam & Cremonam ſe contulit †. Sed apud Cremonenſes nihil proficiens, eorum pertinaciam Pontifici ſignificat, & vt ſeueriorem, quam in Archiepiſ. Mediol. parabat ſententiam, paulisper ſuſpendat, ac tempori magis opportuno reſeruet, hortatur. Cohæret hæc Epiſtol. cum 131. 132. 133. vbi Notas vide.

† factum id Anno 1134.

EPISTOLA CCCXVIII.

Amantiſſimo Patri & Domino INNOCENTIO

summo Pontifici frater Bernardus, modicum id quod est.

1. CRemonenses induruerunt, & prosperitas eorum perdit eos. Mediolanenses contemnunt, & confidentia ipsorum seducit eos. Hi in curribus & in equis spem suam ponentes, meam frustrauerunt, & laborem meum evacuauerunt. Abibam tristis, cum ecce non mediocris à vestra parte consolatio, vt etsi abundant tribulationes pro Christo, abundent & consolationes per ipsum. Accepi optatas literas ferentes delicias cordis mei, certitudinem de vestra incolumitate, hostium infortuniis, successibus amicorum. Cæterum perlegenti rursum tristior finis lætitiam temperauit. Quem enim non terreret vestra indignatio? Fateor iustam, & eo plus terreor. Dico tamen, quod factum nondum est, faciendum est, sed tempore quo præuiderit Deus. Si quo minus, erit vobis æquè in promptu quicquid intemeritis inferre, & non æquè forsan periculosum. Alioquin quod tantis Dei miserationibus, tantis vestris, & vestrorum † laboribus in populo isto nouiter ædificatum est: heu, quàm leuiter destrui potest. Mirum si ei qui misericordiam legitur a superexaltare iudicio, placere potest. Sed ô infelicem illum Episcopum †, qui in vrbe Chaldæorum, de quodam quasi paradiso translatus, frater factus est draconum, & socius struthionum. Quid faciet? Obedire vult, & ecce bestiæ Ephesi frendent in eum dentibus. Dissimulare vult prudenter pro tempore, & omni feritate formidolosiorem vestram indignationem incurrit. Angustiæ sunt ei vndique, nisi quòd tolerabilius iudicat sibi esse sine populo, quàm sine Domino. Pluris habens, vt dignum est, Apostolicam gratiam, quam Mediolanensem cathedram. An vos de eius fidelitate dubitetis? Si quis vobis aliud de eo maligna persuadere suggestione tentant, se magis prodidit infidelem, qui virum tam boni testimonij lingua perfida in suo liuore persequitur. Parce Pater benigne, parce fideli tuo, parce adhuc recenti structuræ, parce nouellæ plantationi, parce denique populo acquisitionis tuæ, huique ipsis beneficiis tuis, quæ te eidem veracissime contulisse commemoras. Memento, pie Domine sermonis Domini tui quem dixit b: *Ecce anni tres sunt*, inquit, *ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio.* Tu vero vix tres expectasti menses, & iam securim paras. Si tres annos sustinuisses, quartum adhuc à fideli seruo Dominici iure exigeremus exempli. Dicimus ergo & nos: Dimitte & hoc anno, si quo modo forte circumfossa humo ligone pœnitentiæ adhibitoque fimo lacrymarum suarum sterilitati Mediolanensium is cui etiam credidisti, consulere, & fructum elicere queat.

† Guidonis Pisani, Matthæi Albanens. Episc. qui ab Innoc. legati à latere missi fuerunt, adiuncto sibi Bernardo.

a Iacob 2. c

† Ribaldum, opinor, quem substituerunt Anselmo.

b Lucæ 13. b

Ad LELBERTVM Abbatem sancti Michaëlis.

Monachum quendam à peruerso peregrinationis proposito dehortatus, remittit ad suum monasterium.

EPISTOLA CCCXIX.

Patri & amico suo LELBERTO *sancti Michaelis Abbati, frater* BERNARDVS *eorum qui in Clara Valle sunt, seruorum Dei inutilis seruus, debitum dilectionis affectum.*

HIc filius vester peregrinationem, quam etsi vestra licentia susceperat, nostro consilio deserens, ad vos reuersus est. Cum enim cognouissemus viam illam, & eum requisisse per leuitatem, & vos ob illius improbitatem annuisse: durè (vt dignus erat) increpatum reuerti persuasimus, suæ siquidem (quantum conijcere potuimus) leuitatis & improbitatis pœnitentem, ac de cætero emendationem pollicentem, testibus indicantes, quantumlibet reum in suo monasterio monachum pœnitentiam agere, quàm foris vagando prouincias circuire. Neque enim terrenam, sed cœlestem requirere Hierosolymam, monachorum propositum est, & hoc non pedibus proficiscendo, sed affectibus proficiendo. Vos autem, pater, non molestam habeatis eius reuersionem, & si suspectam habeatis eius conuersationem, quin potius gaudete, quia hic filius vester mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus est.

Nota sententiam contra religiosos vagabundos.

Ad Priorem suum GODEFRIDVM.

Schismate extincto, & pace composita iam se quamprimum ad suos rediturum pollicetur.

EPISTOLA CCCXX.

Fratri GODEFRIDO †, *frater* BERNARDVS, *salutem.* † v. Notas.

IN octauis Pentecostes ipsa die compleuit Deus desiderium nostrum, Ecclesiæ vnitatem, & vrbi dando pacem. Nam illa die filij Petri Leonis omnes simul humiliauerunt se ad pedes Domini Papæ, & facti homines eius ligij, iurauerunt ei ligiam fidelitatem. Clerici quoque qui in schismate erant, simul cum idolo quod erexerant, humiliantes se ad pedes Domini Papæ, obedientiam ei iuxta morem promiserunt, & facta est lætitia magna in populo. Hanc pacem nisi cum quadam securitate, occultata tamen diu à nobis, expectauissemus, iam dudum venissemus. De cætero iam nihil est quod nos hic detineat. Facio quod imperastis, veniam vertimus in venio. Ecce enim venio cito, etiam & merces mea mecum est, victoria Christi, & pax Ecclesiæ. Sexta feria post diem illum egressus est noster de ciuitate. Itaque venientes veniemus cum exultatione portantes manipulos pacis. Et hæc quidem verba pulchra sunt, sed pulchriora sunt facta. Etenim tam pulchra sunt, vt quisquis non lætatur in eis, aut stultus sit, aut nequam. Vale.

Ad FRATRES de sancto Anastasio.

Commendat eorum in religiosa disciplina zelum & obseruantiam. Attamen nimium valetudinis per medicinas tuendæ studium improbat. v. NOTAS.

EPISTOLA CCCXXI.

Dilectissimis in Christo filiis nostris de sancto Anastasio, frater BERNARDVS *Claræ vallis vocatus Abbas, salutem & deuotas orationes.*

TEstem habeo in cælis quam multum omnes vos cupiam in visceribus Iesu Christi, quanto si fieri posset desiderio desiderarem videre vos, non propter vos tantum, sed propter me, cui magnum certè solatium & prægrandis esset lætitia amplecti viscera mea, gaudium meum, & coronam meam, quod estis vos. At quoniam id nondum conceditur: concedetur enim, sicut benè confido de misericordia Dei, & erit quando videbimus vos, & gaudebit cor nostrum, & gaudium nostrum nemo tollet à nobis. Interim certè magna mihi est consolatio & lætitia multa in his, quæ de vobis audiui per dilectissimum fratrem & coabbatem nostrum venerabilem Bernardum † vestrum. Multam enim vobis habeo gratiam quòd tam benè sibi complacet in vobis pro disciplina vestra & ordinis zelo, pro obedientia & voluntaria paupertate, pro quibus sine dubio merces vestra multa est in cælis. Vnde rogo vos, Fratres, & multum obsecro, sic agite & sic state in Domino, dilectissimi, sollicitii semper circa custodiam ordinis, vt ordo custodiat vos: solliciti seruate vnitatem spiritus in vinculo pacis a: mutuam in vobismetipsis, maximeque ad prælatos charitatem humilem habentes, quæ est vinculum perfectionis. Humilitatem ante omnia, super omnia pacem sectamini, propter inhabitantem spiritum Dei in vobis, qui non nisi super quietum & humilem requiescit b.

Cæterùm vnum quidem à me petiit venerabilis Abbas vester, quod mihi minimè bonum videtur. Credo autem quod & ego spiritum Dei habeam, & consilium Dei in hoc. Scio equidem quod in regione habitatis infirma, & multis aliqui ex vobis laborant infirmitatibus, sed mementote quis dixerit c: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.* Et, *cum infirmor*, inquit d, *tunc fortior sum.* Compatior vtique, & multum ego compatior infirmitati corporum, sed timenda multo magis, ampliusque cauenda infirmitas animarum. Propterea minimè competit religioni vestræ, medicinas quærere corporales, sed nec expedit saluti. Nam de vilibus quidem herbis, & quæ pauperes deceant, interdum aliquid sumere, tolerabile est, & hoc aliquando solet fieri. At vero species emere, quærere medicos, accipere

† Qui postea factus Pontifex Eugenius III.

a Ephes. 4. a

b Esai. 66. a 2.

c 2. Cor. 12. c

d Ibid.

Vsus medicinæ causâ valetudinis sanandæ indignus Religiosis, sensu Bern. v. Not.

potiones, religioni indecens est, & contrarium puritati, maximeque ordinis nostri nec honestati congruit, nec puritati. Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scimus autem quia qoi in carne viuunt, Deo placere non possunt e. Spiritualia proinde spiritualibus comparanda f, & quærenda potio humilitatis, & clamandum in toto corde g: *Sana animam meam Domine, quia peccaui tibi*. Huic sanitati, fratres dilectissimi, operam date: hanc sectamini, hanc seruate quia vana salus hominum.

e Rom. 8. b
f 1. Cor. 2. d
g Psal. 40. a

Ad Orientalis Franciæ CLERVM & POPVLVM.

Ad arma contra infideles pro defensione Orientalis Ecclesiæ suscipienda mira verborum vi & energia classicum canit. Præterea contra turbulentum quendam prædicatorem docet, Iudæos non esse persequendos, nedum occidendos.

EPISTOLA CCCXXII.

Dominis & Patribus charissimis, Archiepiscopis, Episcopis, & vniuerso Clero, & Populo Orientalis Franciæ, & Bajoariæ, BERNARDVS Claræ-Vallensis vocatus Abbas, in Spiritu fortitudinis abundare †.

† Inscriptionem hoc modo restituimus ex Ottone Frising.

† v. NOTAS.

SErmo mihi ad vos de negotio Christi, in quo est vtique salus nostra. Hæc dico, vt excuset indignitatem personæ loquentis, auctoritas Domini: excuset & considetatio propriæ vtilitatis. Modicus quidem sum, sed non modicum cupio vos omnes in visceribus Iesu Christi. Ea nunc mihi ratio scribendi ad vos: ea causa, vt vni-
1. uersitatem vestram litteris audeam conuenire. Agerem id libentius viua voce, si, vt voluntas non deest, suppeteret & facultas. Ecce nunc, fratres, acceptabile tempus: ecce nunc dies copiosæ salutis. Commota est siquidem & contremuit terra, quia cœpit Deus cœli perdere terram suam. Suam (inquam) in qua est verbum Patris sin docere visus, & annis plusquam triginta homo cum hominibus conuersatus. Suam vtique quam illustrauit miraculis, quã dedicauit sanguine proprio, in qua primi resurrectionis flores apparuerunt, & nunc, peccatis nostris exigentibus, crucis aduersarij caput extulerunt sacrilegum, depopulantes in ore gladij terram promissionis. Propè enim est, si non fuerit qui resistat, vt in ipsam Dei viuentis irruant ciuitatem: vt officinas nostræ redemptionis euertant, vt polluant loca sancta Agni immaculati purpurata cruore. Ad ipsum (proh dolor) religionis Christianæ sacrarium inhiant ore sacrilego, lectumque ipsum inuadere & conculcare conantur, in quo propter nos vita nostra obdormiuit in morte.

2. Quid facitis viri fortes? Quid facitis serui crucis? Itane dabitis sanctum canibus, & margaritas porcis? Quàm multi illic peccatores confitentes peccata sua cum lachrymis, veniam obtinuerunt, postquàm patrum gladiis eliminata est spurcitia paganorum? Videt homo malignus & inuidet, stendet dentibus & tabescit. Excitat vasa iniquitatis suæ, nec vlla quidem tantæ pietatis signa, aut vestigia relicturus, si quando fortè (quod Deus auertat) obtinere valuerit illa sancta sanctorum. Verum id quidem omnibus deinceps seculis inconsolabilis dolor, quia irrecuperabile damnum, specialiter autem generationi huic impiissimæ infinita confusio, & opprobrium sempiternum.

3. Quid tamen arbitramur, fratres? Nunquid abbreuiata manus Domini, aut impotens facta est ad saluandum: quod ad tuendum & restituendum sibi hæreditatem suam, exiguos vermiculos vocat? Nunqoid non potest mittere Angelorum plusquam duodecim legiones, aut certè dicere verbo, & liberabitur terra? Omnino subest ei, cum voluerit posse. Sed dico vobis, tentat vos Dominus Deus vester. Respicit filios hominum, si fortè sit qoi intelligat, & requirat, & doleat vicem eius. Miseratur enim Dominus populum suum, & lapsis grauiter prouidet remedium salutare.

4. Considerate quanto ad saluandos vos artificio vtitur, & obstupescite, intuemini pietatis eius abyssum, & confidite peccatores. Non vult mortem vestram, sed vt conuertamini & viuatis: quia sic quærit occasionem non aduersum vos, sed pro vobis. Quid est enim nisi exquisita prorsus & inuentibilis soli Deo occasio saluationis, quòd homicidas, raptores, adulteros, periuros, cæterisque obligatos criminibus, quasi gentem quæ iustitiam fecerit, de seruitio suo submonere dignatur Omnipotens? Nolite diffidere peccatores, benignus est Dominus. Si vellet punire vos, seruitium vestrum non modo non expeteret: sed nec susciperet quidem oblatum. Iterum dico, pensate diuitias bonitatis Dei altissimi, consilium miserationis attendite, necessitatem se habere, aut facit, aut simulat, dum vestris cupit necessitatibus subuenire. Teneri vult debitor, vt militantibus sibi stipendia reddat, indulgentiam delictorum, & gloriam sempiternam. Beatam ergo dixerim generationem quam apprehendit tam vber indulgentiæ tempus, quam inuenit superstitem annus iste placabilis Domino, & vere iubilæus. Diffunditur enim hæc benedictio in vniuersum mundum, & ad signum vitæ certatim conuolant vniuersi.

Dei artificiū & mira inuentio ad saluandos homines.

5. Quia ergo fœcunda virorum fortium terra vestra, & robusta noscitur iuuentute referta (sicut laus est vestra in vniuerso mundo, & virtutis vestræ fama repleuit vniuersum orbem) accingimini & vos viriliter, & fœlicia arma accipite Christiani nominis zelo. Cesset pristina illa non militia, sed planè malitia, qua soletis inuicem sternere, inuicem perdere, vt ab inuicem consumamini. Quæ miseros tam dira libido excitat quod proximi corpus gladio, cuius fortassis & anima perit, transuerberent? Sed nec effugit, qui glorietur: Et ipsius animam pertransibit gladius: cum solum hostem gaudeat cecidisse. Illi se dare discrimini insaniæ est, non virtutis: nec audaciæ, sed amentiæ potius est adscribendum. Habes nunc fortis miles, habes vir bellicose, vbi dimices absque periculo: vbi & vincere gloria, & mori lucrum. Si prudens mercator es, si conquisitor huius seculi: magnas quasdam tibi nundinas indico, vide ne pereant. Suscipe Crucis signum, & omnium pariter de quibus corde contrito confessionem feceris, indulgentiam obtinebis. Materia ipsa si emitur, parui constat: si deuoto adsumitur humero, valet sine dubio regnum Dei. Bene ergò fecerunt, qui cœleste iam signaculum susceperunt, benè cæteri faciunt, sed nec ad insipientiam, eis si festinent & ipsi apprehendere quod & eis in salutem existat.

Frācia orientalis fortiū virorum ferax.

Duella perstringit.

6. De cætero, fratres, moneo vos, non autem ego, sed Apostolus Dei mecum a: non esse credendum omni spiritui. Audiuimus & gaudemus, vt in vobis ferueat zelus Dei: sed oportet omnino temperamentum scientiæ non deesse. Non sunt persequendi Iudæi, non sunt trucidandi, sed nec effugandi quidem. Interrogate eos diuinas paginas. Noui quid in Psalmo legitur prophetarum de Iudæis: *Deus ostendit mihi* (inquit Ecclesia b) *super inimicos meos ne occidas eos: ne quando obliuiscantur populi mei*. Viui quidam apices nobis sunt, repræsentantes Dominicam passionem. Propter hoc dispersi sunt in omnes regiones, vt dum iustas tanti facinoris pœnas luunt, testes sint nostræ redemptionis. Vnde & addit in eodem Psalmo loquens Ecclesia: *Disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus Domine*. Ita factum est: dispersi sunt, depositi sunt, duram sustinent captiuitatem sub principibus Christianis. Conuertentur tamen ad vesperam, & in tempore erit respectus eorum. Denique cum introierit gentium multitudo, *tunc omnis Israel saluus erit*, ait Apostolus c. Interim sanè qui moritur, manet in morte.

a 1. Ioan. 4. f
b Psal. 58. c
c Rom. 11. d

7. Taceo quòd sicubi desunt: peius Iudaizare dolemus Christianos fœneratores, si tamen Christianos, & non magis baptizatos Iudæos conuenit appellari. Si Iudæi penitus conterantur, vnde iam prosperabitur eorũ in fine promissa salus siue conuersio? Planè & gentiles si essent similiter expectandi, sustinendi forent potius quam gladiis expetendi. Nunc autem cum in nos cœperint esse violẽti, oportet vim vi repellere eos qui non sine causa gladios portant. Est autem Christianæ pietatis vt debellare superbos, sic & parcere subiectis, his præsertim quorum est legislatio & promissa, quorum patres, & ex quibus Christus secũdum carnem, qui est benedictus

io secula. Attamen exigendum ab eis iuxta tenorem apostolici mandati †, vt omnes qui crucis signum susceperint, ab vsurarum exactiooe liberos nmnino dimittant.

† v. Notas.

8. Illud quoque admonitos vos esse est necesse fratres dilectissimi, vt si quos forte amans primatum gerere inter vos, expeditione sua regni voluerit exercitum præuenire, nullatenus audeat: & si à nobis missum se simulet, non est verum: aut ostendat literas tanquam à nobis datas: sed omnino falsas, ne dicam furtiuas esse dicatis. Viros bellicosos, & gnaros talium duces eligere est. & simul proficisci exercitum Domini, vt vbique habeat robur, & non possit à quibuslibet violentiam sustinere. Fuit enim in priori expeditione aotequam Hierosolyma caperetur, vir quidam Petrus nomine, cuius & vos (nisi fallor) sæpe mentionem audistis. Is populum qui sibi crediderat, solum cum suis incedens tantis periculis dedit, vt aut nulli aut paucissimi eorum euaserint, qui non corruerint, aut fame, aut gladio. B Propterea omninò timendum est si similiter & vos feceritis, ne contingat & vobis similiter. Quod auertat à vobis Deus, qui est benedictus in secula, Amen.

Ad Henricum † Moguotinum Archiepiscopum.

† Héricus I. de quo supra Ep. 302.

Rodulphum monachum, qui turbulenta oratione quosuis passim in Iudæorum necem armabat, coarguit, docens Iudæos non occidendos, sed dispergendos esse.

Epistola CCCXXIII.

Venerabili Domino & charissimo patri Henrico *Moguntino Archiepiscopo Bernardus Claræ-Vallis Abbas, inuenire gratiam apud Deum.*

1. Literas dilectionis vestræ debita veneratione suscepi: sed præ multitudine negotiorum breuis est responsio. Depositum querelæ vestræ apod nos sigoum est, & pignus dilectionis: & præcipuè humilitatis indicium. Quis enim ego sum, aut quæ domus patris mei, vt ad me referatur Archiepiscopi contemptus, & Metropolitanæ sedis iniuria? Nonne ego sum puer paruulus ignorans introitum & egressum meum? C Veruntamen non ignoro verbum veritatis vsquequaque, quod exore Altissimi procedit. *Necesse est vt veniat scandalum* a: *væ autem illi per quem venit.* Homo ille de quo agitur in literis vestris †, neque ab homine, neque per hominem, sed neque à Deo missus venit. Quod si se monachum aut eremitam iactat: & ex eo sibi adsumit libertatem, vel officium prædicationis, potest scire, & debet, quod monachus non habet docentis, sed plangentis officium, quippe cui oppidum carcer esse debet, & solitudo paradisus. Hic vero à contrariis, & solitudinem pro carcere, & oppidum habet pro paradiso. O hominem sine pectore! ô hominem sine fronte, cuius stultitia eleuata est soper candelabrum, vt appareat omnibus qui sunt in domo.

a Matth. 18. a

† v. Notas.

Monachus non docentis sed plangentis habet officiū. *Hieron.* adu. Vigilant. c. 6

v. † Notas.

2. Tria sane sont in eo, reprehensione dignissima, vsurpatio prædicationis, contemptus Episcoporum, homicidij approbati libertas. Nouum genus potentiæ. Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui eodem prohibente gladium deposuit, quo iubeote leuauerat b? D Nuoquid tu maior es principe Apostolorum, qui quæsiuit à Domino c: *Domine si percutimus in gladio?* Sed instructus es omni sapientia Ægyptiorum, id est, sapientia huius mundi quæ stultitia est apud Deum d. Aliter soluis quæstionem Petri, quàm ille qui dicit e: *Mitte gladium in locum suum. Omnis enim qui acceperit gladium, gladio peribit.* Nonne copiosius triumphat Ecclesia de Iudæis per singulos dies, vel conuincens, vel conuertens eos, quam si semel & simul consumeret eos io ore gladij? Nunquid incassum constituta est illa vniuersalis oratio Ecclesiæ, quæ offertur pro perfidis Iudæis à solis ortu vsque ad occasum: vt Deus & Dominus auferat velamen de cordibus eorum, vt ad lumen veritatis à suis tenebris eruantur? Nisi enim eos qui increduli sunt, credituros speraret, superfluum videretur & vanom orare pro eis. Sed considerat oculo pietatis quòd Dominus habet respectum gratiæ apud eum qui reddit A bona pro malis, & dilectionem pro odio. Vbi est ergo illud quod dictum est f: *Videas ne occidas eos?* Vbi est g, *cum plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet?* Vbi est, *ædificans Hierusalem Dominus, dispersiones Israelis congregabit* h? Tu-ne es ille qui mendaces facies Prophetas: & enacuabis omnes thesaurus pietatis & misericordiæ Iesu Christi? Tua doctrina non est tua, sed eius qui misit te patris. Sed credo sufficit tibi, si sis sicut magister tuus. Ille enim erat homicida ab initio. Ille mendax, & pater mendacij i. O monstruosa scientia. O sapientia infernalis, contraria Prophetis, & Apostolis inimica, submersio † pietatis & gratiæ. O immundissima hæresis. O meretrix sacrilega, quæ imprægnata de spiritu falsitatis concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Liber, sed non licet vltra progredi. Ad vltimum, vt omnia quæ sentio super his, breuiter comprehendā, homo est magnus in oculis suis, plenus spiritu arrogantiæ, verba & opera eius prætendunt, quòd conatur sibi B facere nomen iuxta nomen magnorum qui sunt interris, sed non habet sumptus ad perficiendum. Vale.

b Gen.

c Luc. 22. e

d Cor 3. d

e Ioan. 18. b

Ecclesia orat pro Iudæis.

f Psal. 58. c

g Rom. 11. c

h Psal 146. a

i Ioan. 8.

† al. subuersio.

Psalm 7. d

Ad Leonium Abbatem sancti Bertini.

Erga se suosque beneficia gratus agnoscit. Thomam de S. Audomaro ad Clara-vallenses transire volentem non prohibendum: nec diuinæ vocationi reluctandum, quantumuis alteri monasterio voluntate parentum destinatus videatur.

Epistola CCXXIV.

Dilecto & Venerabili domino Leonio *Abbati, & vniuerso conuentui Ecclesiæ sancti Bertini, frater Bernardus Claræ Vallis Vocatus Abbas; Spiritum Veritatis quem mundus non potest accipere.*

Literas dilectionis vestræ, dilectissimi fratres, suscepimus, indicium voluntatis & petitionis vestræ. Beneficiorum quę nobis & nostris plena manu, hilari mente, vultu sereno exhibetis, in æternum noo obliuiscar. 1.
Sed quid si noo sum oblitus, & ingratus inuenior? Nunquid sola memoria habebit me excusatum? C Imò acerbius accusabit. Nec immemorem, nec ingratum amicis meis me exhibere noui. Si tamen oon habeo quid retribuam pro omnibus qoæ accepi à vobis (vt minus sapiens loquor) Dominus retribuet pro me. De alieno liberalis sum, quoniam inops & pauper sum ego. Honorem Ecclesiæ vestræ, & decorem domus Domini qui in vobis est, quantum diligam, ipse nouit qui plus profunditatem humani cordis ingreditur. Sed nec ego vereor verum dicere in hac parte. Ego diligentes me diligo, sed non in hoc iustificatus sum. Nam & ethnici hoc faciunt. Noo multum laudis habet, si amantes me amauero, sed si non amauero, sceleratus pro scelere iudicabor. Dilexi vos & ante meritum, quare etiam post meritum non diligerem? Quos enim etiam si nulla merita præcessissent, honorari oportuit, post beneficia non honorare, plusquam iniuria est. Diligam vos semper, fratres charissimi, in Domioo, & cum omni amore seruiam vobis in eo cuius serui estis. Imò Christum cuius membra estis, semper io vobis honorabo.

D Veruntamen vt rationabile sit obseqoium nostrum & honor irreprehensibilis, qoem vobis exhibere debemus, prudenter & cautè id fieri oportet, quia honor Regis iudicium diligit a. Super his igitur quæ mihi rescribitis, respondeo charitati vestræ quia nec ego audeo, nec vos debetis prohibere eum qui benefacere potest. Quid enim respondere habemus Apostolo dicenti b: *Spiritū nolite extinguere?* Neque enim securum est extinguere, quod extinctum accendere non sit tuæ potestatis. Et vbi est illud c: *Vnusquisque in ea vocatione qua vocatus est, in ea permaneat?* Vocatus est, inquam Thomas non à me, sed ab eo qui vocat ea quæ noo sunt, tanquam ea quæ sunt d. Quid ad nos respicitis? quid nos intuemini in hoc facto, tanquam opus hominis sit, & nō Dei? Non ab homine, neque per hominem, sed à Domine factum est istud: non enim homo, sed Deus est qui operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit. A Domino, inquam, 2.

a Psal 98. a

b 1. Thes. 5. d

c 1. Cor 7. d

d Rom. 4. e

Vocationi diuinæ non resistendum.

quam, factum est istud, & ideò non solum mirabile, sed A immutabile esse debet in oculis nostris. Quis enim vel quid est homo vt adiuuet sensum Domini, vel spiritum eius? Nouit ille qui quærit ouem perditam, & quid quærat, & vbi quærat: & quomodo & vnde reuocet, & vbi collocet, sic vt eam vlterius non perdat. Quem ergo Dominus vocauit, vide ne renoces: quem Deus erexit, tu inclinare noli, nec ponas ei offendiculum cui Deus manum porrigit ascendenti.

3. Sed iam videndum est quid ponderis habeat illud quod dicitis eum oblatum à parẽtibus. Videat prudentia vestra quid habeat plus vigoris & rationis: vtrum illud quod factum est de ipso per alium ipso nesciente, an illud quod sciens & prudens de seipso fecit. Non autem ipse, sed gratia Dei, quæ volentem præuenit vt velit: quæ volentem subsequitur ne frustra velit. Ego autem dico quod votum parentum integrum manet, & oblatio eorum non est exinanita, sed cumulata. Nam & idem offertur quod prius oblatum est, & eidem offertur cui prius oblatum est, & quod prius à solis parentibus oblatum B fuerat, nunc offertur à filio. Prӕterea super hoc verbo prӕcipere vobis nihil habeo: consilium autem do. A Domino egressus est sermo, nolite impedire cursum gratiæ Dei, nolite reprimere primitias bonæ voluntatis, quod enim in eo cœptum est, de spiritu sancto est. Vos autem nolite dissimulare iniuriam quam vobis infertis: cum nunquam vos læserimus in hac parte, vt fratres quos Deus misit ad vos, vellemus subtrahere vobis. Nouerit autem ipse Thomas, si irritum fecerit votum suum, cuius me testem adhibuit, nouerit alius quicunque sit ille qui eum ad hoc impulerit, quod ascendam ex aduerso, & stabo contra eos in die Domini. Sed interim melius est ei, vobis, & nobis seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vale.

Gratia Dei volentem præuenit vt velit, volentem subsequitur ne frustra velit.

Ad Alvisvm Atrebatensem Episcopum.

Non satis æquam eius petitionem esse, vt Thomas de S. Audomaro, qui se Clarauallensibus deuouerat, dimittatur Bertinensibus, qui eum sibi ex voto parentum vendicare volebant.

Epistola CCCXXV.

Venerabili patri & amico nostro Alviso *Dei gratia Atrebatensi Episcopo frater Bernardus Vocatus Abbas, salutem & nostras qualescunque orationes.*

1. ROgastis nos pro Ecclesia sancti Bertini, quam & vos diligitis, & nos ipsi diligimus, & dileximus ab initio. Veruntamen quod nunc rogat venerabilis Abbas eiusdem monasterij, vtinam diligentius considerasset prudentia vestra, quale sit istud non dicam facere, sed vel rogare. Neque enim dubito, quin redarguissetis eum tanquam qui delinqueret grauiter & aduersum nos amicos suos, & aduersum ipsum cuius animam quærit, imò & aduersus Deum, cuius conatur immutare consilium. Quid enim Domine pater, id vobis persuaderi potuit, vt ab amico vestro tale aliquid peteretis? Vocat Deus Thomam de cœlo, vocat vt exeat de terra sua, & de cogna- C tione sua, & de domo patris sui, & veniat in locum quem ipse ei ostendit, ego quis sum qui prohibeam spiritum Dei, qui debeam impedire eum, qui proprias oues vocat nomine proprio, & ipse ante eas vadit, vt alium non sequantur, sed ipsum? Thomas paupertatem elegit, ego eum ad diuinas deliciasque remittam?

2. Nec ignoro, quin possint apud sanctum Bertinum fratres suam ipsorum operari salutem, sed quos illuc vocauerit Deus, vt vnusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Scio scio vbi legerim a: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno cœlorum.* quo nequaquam ego fraudare velim charissimum filium meum Thomam, & animam quæ mihi à Deo commissa est. Vnde satis admiror quonam modo subripi potuerit tantæ dilectioni rem huiuscemodi postulare. Ego enim quoniam de vestra, sicut scitis, dilectione præsumo, paulo minus respondeam, quod ait Dominus ad filios Zebedæi b, *Nescitis quid petatis*, nisi

a Luc. 9. g

b Matt. 20. g

quod cogitam, non sic de charitate præsumendum, vt non etiam sacerdotali cathedræ deferretur.

Facite ergo morem vestrum, honorificate etiam in hac parte ministerium vestrum, & viriliter iuuate etiam has Christi sponsas, vt eum ad quem vocantur sponsi thalamum, sine offensione, sine dilatione mereantur intrare. Agite, inquam, vt amicus sponsi, qui stat & gaudio gaudet propter vocem sponsi, & sicut benè soletis iuuare cæteros, sic iuuate & istos, vt non solum non extinguatis (quod absit) spiritum Dei, sed & coadiutorem eius fidelem vos esse probetis. Hoc enim omnino certum sit paternitati vestræ, quoniam meo consilio siue permissione mea nusquam declinabunt: scio enim quoniam ipse peccarem, & eos peccare facerem, si quid eis aliud consulerem, aut concederem. Reddant ergo vota sua quæ distinxerunt labia sua. Alioquin viderint ipsi, quibus credant dicentibus. Ecce hîc est Christus, ecce illic est, quoniam oportebit eos mihi ante tribunal Christi super voto suo, cuius ego testis sum, respondere.

Ad Abbatem Lesciensem.

Fr. Robertum recipi & benignum tractari & statum Abbatis sibi communicari cupit.

Epistola CCCXXVI.

Venerabili Patri Lesciensis monasterij, ac filiis eius, frater Bernardus seruorum Dei, qui in Claraualle sunt, inutilis seruus; seruire Domino in timore, & exultare ei cum tremore.

REmisimus vobis fratrem Robertum primum pro eo & cum eo precantes, vt clementius cum ipso agatur in recipiendo, quàm cum cæteris solet fugitiuis reuertentibus. Non enim par esse debet pœna, vbi dispar est causa. Deinde vt ab obedientia †, in qua cum periculo (vt ipse dicit) animæ suæ diu inuitus detentus est, amoueatur, & ad aliam, in qua securius & salubrius viuat, transferatur. Alioquin quantum intentionem hominis attendo, timeo ne illum irreuocabiliter amittatis. Cæterum autem audiuimus dominum Abbatem grauiter infirmari. Cuius nobis vitam vel mortem flagitamus citius renuntiari, vt aut de vita licet mortali recipiamus gaudium, aut de morte licet vitali luctum: siue, vt verius fatear, de qualibet & gaudium simul & luctum. De vita quidem ipsi condolentes quod sit retardatus: sed nobis gaudentes quibus est præseruatus. De morte vero ipsi nimirum congratulantes pro adepto præmio, nobis autem gementes pro adempto necessario.

† Sumitur his pro officio aut loco, ad res monasterij procurandas pertinente.

Ad Papam Innocentivm.

Aluisi Atrebatensis Episcopi innocentiam aduersus calumniatores eius asserit.

Epistola CCCXXVII.

Amantissimo patri & Domino Dei gratia summo Pontifici Innocentio Bernardus Claræuallis Abbas vocatus, modicum id quod est.

NEc nouum nec mirum est humanum animum posse falli vel fallere. Cauendum & hoc & illud: quia vtrobique periculum, ad vtrumque cautelam vobis ap- D posuit magni consilij Angelus, quando dixit a: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ:* vt nec prudẽtia decipi, nec simplicitas decipere posset. Marcianenses monachi venerunt ad vos in spiritu mendacij, & spiritu erroris, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Verbũ iniquũ constituerunt aduersus Atrebatẽsem Episcopũ, cuius conuersationis & vitæ bonus odor fuit hactenus in omni loco. Qui sunt isti, qui vt canes mordent qui dicunt bonum malum, qui ponunt lucẽ tenebras? Qui sunt isti qui contra legem b maledicunt surdo, & corã cæco ponunt offendiculum? Quare Domine irasceris in filium tuum? quare lætificasti inimicos eius? Vbi est illud Apostoli c. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt?* In Domino cõfido, quia dissipabitur cõsilium eorum: & cum apparuerit quod verum est, euacuabitur quod ex falso est, vt mentita sit iniquitas sibi. Auribus nostris audiuimus, quàm fideliter, quã constanter locutus sit in conspectu Regis & Principum pro

a Matt. 10. b

b Leui. 19. e

c 1. Ioan. 4. a

fidelitate Romanæ Ecclesiæ. Veniet ad vos in innocen- A tia sua in die vocationis suæ, præmisit ante filium suum Archidiaconum pręsentium latorem, cuius personam & mores vestræ mansuetudini commendamus. De cætero venit ad vos Abbas sancti Vedasti, homo planè inimicus sibi, suis, & Ecclesiæ suæ, homo qui accepit in vanum nomen Abbatis: quærit enim quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Sed & qualis pater, talis & filius qui cum eo est: qui nec conscientiæ, nec suæ famæ pepercit, subsannatio & illusio his qui in circuitu eius sunt, G. loquor monachum eius. Spiritus veritatis det vobis diuidere lucem à tenebris, det vobis reprobare malum, & eligere bonum.

Ad ALARDVM monachum.

Perstringit eum, quod monacho expulso, ac iam redeuntem atque emendationem molienti pertinaciter obsistat, monens eum religiosa humilitatis ac mansuetudinis.

EPISTOLA CCCXXVIII.

Dilecto filio suo Alardo, frater Bernardus paternæ dilectionis affectum.

1. B CONqueritur frater Adamarus, quod ei nimis amarus extiteris: non solum quia te agente domo expulsus sit, sed quia te quoque prohibente reconciliari non possit. Et ego quidem non nisi bono zelo te id facere crediderim. Sed cum recordor tuæ illius obstinationis, quam tibi amicissima, vt scis, fiduciâ soleo sæpe improperare, vereor, ne idem zelus tuus non sit secundum Reg. S. Bened. cap. 70. scientiam. Nam vt ipsa Regulæ verba ponam, quantæ audaciæ est quenquam cædere aut excommunicare, nedum eliminare, Abbate scilicet absente & nesciente? An non magis tuæ humilitatis erat, alij non facere, quod tibi nolles fieri? Imò tuæ perfectionis esse debuerat Apostolum potius imitari dicentem a 1 Cor. 9. d a: *Factus sum infirmus infirmis, vt infirmos lucri facerem.* Et rursum b Gala. 6. a b: *Vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.* At Prior, inquies, illum ejecit, non ego. Et hoc quidem ipse noui. Sed te suadente, te omnimodis compellente. Vnde & nunc cum eum, sicut audiui, ipse quoque Prior miseratus cupiat reuocare, te in tua perdurante duritia, non sinitur emendare, C quod compulsus est indiscretus egisse. Rogo quæ est hæc securitas, vt cæteris omnibus miserantibus, ipso quoque Domino Abbate propitio, tu solus implacabilis flecti non queas vt recipiatur? An non legisti c Iacob. 2. c c: *Iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiam?* An oblitus es quod rursum scriptum est d Matt. 7. a d: *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis?* An vero contemnis quod mise- e Matt. 5. a ricordibus promissum est e: *quoniam ipsi misericordiam consequentur?*

2. Sed nescis, inquis, quàm iustè expulsus sit. Sed iuste an iniuste expulsus sit, non quæro, nec curo modo: sed hoc tantum queror, hoc causor, hoc vehementer admiror, quod humiliter satisfaciens, instanter petens, patienter sustinens, emendationem promittens, nec sic quidem f 1. Cor. 2. b exaudiri meretur, vt iuxta Apostolum f confirmetur in g S. Bened. in Reg. cap. 31. eo charitas, & secundum magistrum nostrum g probetur iterum in omni patientia. Certè si iniustè expulsus fuit, iustum est vt reuocetur. Si iuste: pium est vt recipiatur. Vnde & hoc nostrum consilium licet indiscussa cau- D sa arbitratus sum esse securum, quo fit, vt siue per iustitiam, siue per misericordiam à iusto & misericorde Deo non recedatur. Rogo ergo te, dilectissime fili, vt quod ille suis apud te precibus non meruit, vel nostris quas tam longè quæsiuit, valeat adipisci.

Ab Papam INNOCENTIVM.

Remensis Ecclesiæ pericula insinuat, & maturam opem a Pontifice desiderat.

EPISTOLA CCCXXIX.

Amantissimo Patri & Domino INNOCENTIO *summo Pontifici frater B. Claræuallis vocatus Abbas, modicum id quod est.*

CAdit in interitum Remensis Ecclesia, data est in opprobrium ciuitas gloriosa, clamat transeuntibus per viam: quod non sit dolor similis dolori eius. Foris A enim pugnæ, intus timores. Sed & intus pugnæ, quoniam filij eius pugnant contra eam: nec habet generatorem qui liberet eam, vnica spes eius Innocentius, qui abstergat lachrymas à maxillis eius. Sed vsquequo, Domine, clypeus protectionis vestræ non opponitur? vsquequo conculcabitur, nec inueniet subleuantem. Ecce rex humiliauit se: & iam quieuit indignatio eius. Quid ergo superest, nisi vt manus apostolica supponatur afflictæ, & plagis eius curam adhibens & fomenta? Primum itaque esse credimus, vt maturetur electio, ne insolentia Remensis populi disperdat si quid residuum est, nisi in brachio excelso furori eius resistatur. Si hæc rite celebrata fuerit, confidimus quòd in reliquis quoque daturus sit dominus gratiam & effectum.

Ad EVNDEM.

Amicum Pontifici commendat.

EPISTOLA CCCXXX.

Amantissimo patri & Domino Dei gratia summo B *Pontifici* INNOCENTIO *frater B. Claræuallis vocatus Abbas, modicum id quod est.*

GRatiam quam inueni in oculis vestris, nolo habere solus, cum amicis eam volo diuidere. Non enim timeo, ne fortè non sufficiat mihi & illis. Magna enim est. Multos possum facere participes eius, veruntamen ego exinanitus non ero. Quod igitur gratis accepi, gratis dabo: & liberalem me facit vestra liberalitas, sed de vestro. Præsentium latorem virum commendabilem vobis commendamus. Amicus est, Domine, pauperum Christi, & seruus seruorum tuorum. Peto Domine, si quid habuerit apud tuam excellentiam, vt eum solita pietate pro nobis exaudias, imò pro ipso, qui talis est, vt per se tantum merito debeat exaudiri.

AD EVNDEM.

Propinquum suum benedictione Pontificis muniri rogat.

EPISTOLA CCCXXXI.

IVuenis iste magnanimus (vt aiunt) & strenuus in opere militari, vt meliorem militet militiam proficiscitur Hierusalem. Rogat puer vester rogatus ab ipso, vt in C bono opere quod cœpit, vestram mereatur percipere consolationem, sed fauorem, sed orationem, sed benedictionem. Propinquus noster est, & carnem meam, iuxta Prophetam a, non debui despexisse. a Esa. 58. a

G. CANCELLARIO.

Episcopum Metensem commendat.

EPISTOLA CCCXXXII.

PRædecessor vester bonæ memoriæ Haimericus Cancellarius dominum Metensem Episcopum speciali amplectebatur dilectione, & nuntios eius quotiens Romam venirent, plurimum acceptabat: & iuuabat studiosius. Vnde rogo vos quoque per eadem gradi vestigia, & nobili Episcopo in magna necessitate posito, armis Ecclesiæ subuenire.

Ad Dominum BARNARDVM Abbatem.

Solatur Bernardum de infelici expeditionis in Terram Sanctam successu anxium & dolentem, atque id militantium culpa accidisse, sed in ipsorum salutem. Et hoc SS. Ioan. & Pauli reuelatione constare.

EPISTOLA CCCXXXIII.

D *Dilecto patri ac venerabili domino suo* BARNARDO *Dei voluntate ac gratia Claræuallis Abbati reuerendissimo, frater* IOANNES *minister suus qualiscunque Casemarij Abbas, fœliciter currere, ac fœlicius Christi pietate consummare.*

MEmor dulcedinis ac familiaritatis, quam mihi indigno pietas vestra quondam exhibuit: aperire cogitationes mei cordis paternitati vestræ quasi coram positus præsumo, vestra magis de mansuetudine confisus, quam de offensa suspectus. Spero namque affectionem ac dilectionem quam erga vos habeo, pietatem vestrã non latere, & si aliquid etiam stultum dicerem, confido vos benignè ac mansuetè quasi patrem filio ignoscere. Dictum est mihi, Pater charissime, quòd de hac re quæ non ita prosperè, vt forsitan volebans, contigit, (de via verò Hierosolymæ loquor) multum tristamini: eo

quòd Ecclesia Dei, vel gloria, non sicut desiderabatis, accreuit. Quapropter quod mihi pro hoc diu cogitanti Deus (vt credo) in corde misit, vobis humiliter suggero, nimirum perpendens quòd sæpè paruo cuilibet Dominus aliquid ostendit, quod alicui magno & multis donis repleto videre nequaquam concedit, sicut Moysi sancto facie ad faciem cum Deo loquenti Iethro alienigena consilium dedit a. [a Exod 18 b]

2\. Videtur itaque mihi quòd omnipotens Deus de hac via multum fructum fecit, non tamen eo ordine, quo ipsi viatores arbitrabantur. Siquidem si hoc quod cœperant, sicut decet Christianos, iustè ac religiosè prosequi vellent, Dominus cum eis esset, ac magnum fructum per eos perfecisset. Sed quoniam ipsi ad mala sunt deuoluti, & hoc nequaquam Dominum, qui auctor viæ fuerat, à principio latere potuit, vt sua prouidentia in sui dispositione non falleretur, malitiam eorum in suam cõuertit clementiam, & immisit eis persecutiones & afflictiones, quibus purgati ad regnum peruenire possent. Denique confessi sunt nobis qui redibant, quòd vidissent multos ibi morientes, qui libenter se mori dicebant, neque velle reuerti, ne amplius in peccatis recidérent.

3\. Sed ne in dubium veniat quod dico, quasi patri meo spirituali in confessione aperio, quod patroni loci nostri beatus Ioannes & Paulus sæpius nos visitare dignati sunt, quos ego super hac re interrogari feci, & huiusmodi sententiam responderunt. Dicebantque multitudinem Angelorum qui ciciderant, de illis qui ibi mortui sunt, esse restauratam. Hoc autem scitote quod magnam vestri memoriam habuerunt, finemque vestrum citò venturum prędixerunt. Quia igitur bene res etsi non secundũ hominum desiderium, tamen secundum Dei propositum euenit, vestræ erit prudentiæ in ipso de hac re consolari, cuius solius gloriam quæritis & desideratis. Idcircò namque vobis & exhortandi, & operandi gratiam in hoc negotio dedit, quia bonum, quod inde factutus erat, præuidit. Ipse igitur cursum vestrum fœliciter compleat, nosque vobiscum in sua gloria constituat.

[NOTA, 55. Reuelatione fructus expeditionis in orientem patefactus.]

Ad Rolandvm Cardinalem & Cancellarium.

Hortatur vt Eugenio recens electo Pontifici strenuum pro officio suo se adiutorem præbeat in negotiis Ecclesiæ.

Epistola CCCXXXIV.

Domino & amico charissimo Rolando *Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbytero, Cardinali & Cancellario Frater* Bernardvs *Claræuallis vocatus Abbas, salutem & deuotas orationes.*

1\. Scripta dilectionis vestræ eo affectu suscepimus, quo semper apud nos est in benedictione memoria vestra. Nec sanè egere vos credimus humanæ gratiæ verbis, aut commendatitiis epistolis ad nos, quoniam quidem vtrique nostrum indubitabile (nisi fallor) testimoniũ perhibet spiritus veritatis, quàm syncerè & diligamus vos, & diligamur à vobis. Ille, inquam, Spiritus per quem & diffunditur charitas ista in cordibus nostris. Benedictus Deus qui secundum suam misericordiam Eugenium nostrum, imò suum præuenit in benedictionibus dulcedinis, parare scilicet lucernam Christo suo, & prȩmittere virum fidelem ad adiutorium eius, & nostram quoque plurimam consolationem. Nam cum molesta esset amico amici vocatio & absentatio, cuius nimirum præsentia frui delectatur in Domino: iam tunc, vt manifestè video, cogitabat ipse cogitationes pacis, & non afflictionis & dicebat: *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.* Quamobrem solicitus sis, charissime, pro eo cui te consolatorem consiliarium ordinauit Deus, & obserua cautè secundum datam tibi sapientiam, ne fortè inter tam multiplicium negotiorum tumultus malignorum fraude circumuenniri possit, vt subripiatur ei verbum quod indignum sit Eugenij apostolatu.

2\. Age, inquam, dilectissime, pro loco quem tenes, pro ea quam adeptus es dignitate, viriliter & prudenter exerce, qui in te est, zelum Dei, ad gloriam eius, & salutem tuam, & Ecclesiæ sanctæ plurimam vtilitatem, vt dicere possis & tu, quia *gratia Dei in me vacua non fuit.* [1. Cor. 15. b] Hactenus quippe eruditioni multorum fideliter & vtiliter instabas, cœlo & terra testibus: sed iam tempus faciendi Domino, ne patiaris, quod in te est, dissipari ab impiis legem eius. Cura proinde, dilectissime & desideratissime pater, etiam in hac dispensatione inueniri fidelis Domini seruus & prudens, quatenus & pro te faciat columbina simplicitas, & pro ea, quæ tuæ quàm maximæ fidei & solicitudini credita est, Domini tui sponsa, aduersus venenatas maligni & antiqui serpentis astutias militet prudentia serpentina, & in vtraque glorificetur Deus. Multa quidem habeo vobis dicere, sed non est opus longa epistola, vbi præsens est vox viua. Quamobrem vestris pariter & nostris occupationibus parcens, posui verba mea in ore præsentium fratrum, tanquam me, ipsos audite. Valete.

Ad G. Diaconvm Cardinalem.

Affectum eius literis & donis expressum gratus amplectitur, & ab amore terrenorum opumque auocat.

Epistola CCCXXXV.

Domino & amico charissimo G. Dei gratia sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diacono Cardinali frater B. Claræuallis vocatus Abbas, salutem & deuotas orationes.

Benedictus tu à Domino, qui tam copiose præuenisti nos in benedictionibus dulcedinis: vt si qua misericordiæ viscera, si quid affectionis, si quid charitatis inuenitur in nobis, totum sibi merito vendicet illustris animi tui tam deuota humilitas, humilisque deuotio. 1. Nam & antea exultabam omnino, & gratulabar zelo bono quem in te esse fratrum nostrorum relatione didiceram, sed iam eo amplius, si quid possum in Domino, tuæ dilectioni me sentio debitorem, quo deuotius & humilius paruitati nostræ commendatum te reddere studuisti. Vnde & sollicitus fui fratribus nostris indices tui pectoris legere literas, plenas deuotæ affectionis, plenas pietatis & gratiæ, benedictionem quoque quam destinaueras exhibere, & præcipere, sicut rogasti, in memoriam tui & tuorum, ipsis in vasis missarum solemnia celebrari. Faciat te Deus in magna domo sua vas in honorem, vt de te quoque nos charissimi tui operum testimonio qood plurimum desideramus, mereamur audire a, *quoniam vas electionis mihi est iste.* [a Act. 9 e] Testis enim nobis est Spiritus veritatis, per quem & diffunditur charitas ista in cordibus nostris, quomodo te cupiamus in visceribus Iesu Christi.

Quia ergò æmulamur te Dei æmulatione, non modo 2. est ad eum pro te deprecatio nostra, sed etiam ad teipsum, vt solicite prouideas, quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, & in sorte ministerij huius. Dico enim non de præsumptione, Deus scit, sed de charitate, quoniam iudicium graue his qui præsunt b, si non etiam [b Sap. 6. a] prodesse laborant: & econtra, qui benè ministrauerit, gradum bonum acquiret c. [c 1. Tim. 3 e] Tu ergo, dilectissime & desideratissime Domine, declina obsecro magis ac magis à malo, & fac bonum: nec inueniaris in Christi hæreditate quærens quæ tua sunt, sed memor esto semper apostolici illius d: *Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec quicquam auferemus.* [d 1. Tim. 6. b] Quamobrem eam quæ immortalis est animam tuam serua, charissime, ne qua occasione auelli aut eradicari queat ab affectu cordis tui, quod Dominus loquitur in euangelio. *Quid prodest*, inquit, e *homini si vniuersum mundum lucretur, se autem ipsum perdat, & detrimentum sui faciat?* [e Mat. 16 d] Miseri prorsus miseri, qui in bonis ducunt dies suos, vt in puncto ad inferna descendant f. [f Iob. 21. b] Cum enim interierint, non sument omnia, nec descendet cum eis gloria eorum g, [g Ps. 48. d] quoniam vapor est ad modicum parens. [h Iaco. 4. d] Hæc cogita dilectissime, & hæc meditare iugiter, & in corde tuo describe ea, nec à memoria tua vllatenus recedant. Vale.

Ad ROBERTVM Abbatem de Dunis.

Absentia mutua solam suggerit, nempe animorum, coniunctionem, imò & corporum quandoque futuram. v NOTAE.

EPISTOLA CCCXXXVI.

Fratri & amico charissimo ROBERTO *Abbati, frater B de Claraualle, quod amico charissimo.*

ET tarde notus, & cito es mihi sublatus, Roberte charissime. Sed consolor, quod solo de corpore patiar hoc: nam spiritu semper es mecum. Quod tamen vel ipsum quando ego æquanimiter tolerarem, si solus non esset in causa Deus? Erit erit, quando reddemur nobis, quando & quisque de se, & vterque de inuicem plenè gaudebimus, præsentes nobis in vtraque portione nostri, in neutra deinceps ab alterutro diuidendi. Glutinum erit tantæ cõiunctionis, qui causa nunc est tantillæ separationis, præsens perpetuò futurus nobis, præsentes nos nobis perpetuo seruaturus. Salutamus omnes filios vestros & nostros, & rogamus vt orent pro nobis.

Ad EVNOAM de Iderio.

Quid de monacho dyscolo faciendum rogatus consulit.

EPISTOLA CCCXXXVII.

Amantissimo fratri & coabbati suo ROBERTO *de Dunis frater B. Clarauallis dictus Abbas, salutem*

SVper hoc fratre, quem adeò non solum inutilem, sed etiam onerosum esse nunciastis, absque eo quod intrinsecus latet, quale nobis ipsis, tale & vestræ dilectioni damus consilium. Nobis siquidem videtur pro his quæ de ipso retulistis, quod in probatione sua se nec probabilem exhibuit, nec receptibilem, & ideò meruit, vt rationabiliter, & sana conscientia valeatis malum auferre ex vobis. Veruntamen si pietati vestræ placet superexaltare misericordiam iudicio, adhuc ipsum potestis retinere sine professione, quanto vobis tempore videbitur. Hoc autem omninò dissuademus, ne eum in hoc statu recipiatis ad professionem, sed iterum probetur, si fortè se talem exhibere valeat, qualem debet. Sin autem, ferro abscissionis vtendum est, ne vna ouis morbida totum gregem contaminet.

Ad Abbatem BALDVINVM de Castellione.

Timorem ei eximit, ex imprudenti cuiusdam verbo natum.

EPISTOLA CCCXXXVIII.

ET in hoc cognoui, quod diligis nos, quoniam timuisti nos. Veruntamen gaude, quia timor quem timebas, non accidit nobis. Diligenter est res inquisita, quemadmodum monuisti, & inuentus est dolus in ore eius qui ista dixit tibi. Vnum è duobus nullatenus dubites, hominem videlicet aut ex malignitate, aut ex suspicione locutum. Proculdubio conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet. Reus est enim illius rei, quam alteri conatur impingere.

Ad BALDVINVM Nouiomensem Episcopum.

Puerum ei facete commendat

EPISTOLA CCCXXXIX.

Domino BALDVINO *Nouiomensi Episcopo frater B. Clarauallis vocatus Abbas, melius quàm meruit.*

MItto vobis puerum istum præsentium latorem, comedere panem vestrum, vt probem de auaritia vestra vtrum cum tristitia id feceritis. Nolite lugere, nolite flere, paruum ventrem habet, paucis cõtentus erit. Gratiam tamen vobis habemus, si doctior à vobis, quàm pinguior recesserit. Maneries † locutionis pro sigillo sit, quia ad manum non erat, nam neque Gaufridus vester.

† q. d. modus loquendi seu stilus pro sigillo est.

Ad HENRICVM Archidiaconum.

An valeat Baptismus hac verborum formâ collatus, Baptizo te in nomine Dei, & sanctæ & veræ crucis.

EPISTOLA CCCXL.

Dilecto suo HENRICO *Archidiacono frater* BERNARDVS *Clarauallis vocatus Abbas, salutem & orationes.*

1. BReuiter vobis de proposita quæstione respõdemus, sine præiudicio tamen sanius sapientis. Raptum ex

A vtero puerum ob periculum mortis laicus quidam (vt dicitis) baptizauit, communem verborum formam non tenens, sed dicens, *Baptizo te in nomine Dei, & sancta & vera crucis*. Quæritis vtrumnam baptizatus sit puer, an magis si viuit, baptizandus. Ego verè hunc baptizatum puto †, nec sonum vocis, veritati fidei & pietati intentionis præiudicare potuisse. Vt enim taceam quòd in nomine Dei vnam expressit substantiam Trinitatis: in eo ipso quod addidit, *sancta & vera crucis*, manifestè commendauit dominicam passionem. Nisi fortè putamus Apostolum contra id quod quidem alio loco dixerat a: *Qui gloriatur, in Domino glorietur*: in ipsa ligni substantia, & non magis in Crucifixi gratia gloriari, cum diceret b: *mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi*. Neque enim cum iuxta communem Ecclesiæ constitutionem baptizantes dicimus, *In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*, aliud intelligendum est, quàm in confessione Trinitatis.

† v. NOTAE.
a 2. Cor. 10
b Gala. 6. d

B Porrò autem confessio sanctæ crucis, non nisi Crucifixi confessio est. Legimus sane in actibus Apostolorum, non modò *In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*, verum & in nomine Domini Iesu Christi aliquos baptizatos c. Pergitis autem quærere de ipso baptizatore, vtrumnam peccauerit, an verò & aliis formam hãc liceat imitari. Quasi verò consequens sit, vt, si in facto hominis ipsa cum videtur excusare simplicitas, vt aut nullum, aut non magnum peccatum fuerit, continuo etiam inueniãtur excusabiles, qui sua temeritate contra formam Ecclesiæ nouum baptizãdi vellent inducere morem. Quòd si quis eum peccasse contendit, ego tãtum non crediderim fuisse peccatum, vt vel baptizatoris, vel ipsius qui baptizatus est, potuerit præiudicare saluti. Neque enim Ecclesiasticã cõtempsisse formam, sed ex deuotione quadam festinantis fidei, in hanc vocem erupisse videtur. 2.

c Acto. 10. g

Ad MONACHOS Ecclesiæ sancti Bertini.

Ad studium religiosæ perfectionis, & assiduos profectus excitat.

EPISTOLA CCCXLI.

C *Dilectissimo sibi in Christo vniuerso conuentui monasterij sancti Bertini frater* BERNARDVS *Clarauallis vocatus Abbas: salutem & orationes.*

ITa, quæso, ita facite, dilectissimi. Discipulus quippe proficiẽs, gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, eius indignus est magisterio, præsertim tamen vbi sumus, vbi nihil in eodem statu permanet: & non proficere, sine dubio deficere est. Nemo proinde dicat satis est, sic volo manere, sufficit mihi esse sicut heri & nudiustertius. In via residet, qui eiusmodi est; in scala subsistit vbi neminem Patriarcha vidit non ascendẽtem, aut descendentem a. Dico ergo. Qui se existimat stare, videat ne cadat b. Ardua & angusta est via, & non hîc, sed in domo Patris mansiones sunt multæ c. Itaque, qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare d. Iesus enim (vt ait Euangelista) e *crescebat & proficiebat sapientia, & ætate, & gratiâ apud Deum & homines*. Ille non restitit ergo, sed *exultauit vt gigas ad currendam viam* f: & nos quoque si non desipimus, curremus post eum, trahemur in odore vnguentorum ipsius. 1.

a Gene. 28. c
b 1 Cor. 10. c
Christus religiosi profectus & perfectionis dux sequendus.
c Ioan 14. a
d 1. Ioan 2. a
e Luca 2. f
f Ps. 18. b

D Alioquin si elongari contigerit, erit pigritanti animæ & laboriosior & periculosior via, dum nec odore recreari, nec certa possit agnoscere vestigia longius abeuntis.

Sic ergo currite, fratres, vt comprehendatis. Quod sanè ita fiet, si nequaquam arbitramini vos comprehendisse, sed obliti quæ retro sunt, extendistis vos in anteriora g: si apprehẽdatis disciplinam nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta h. *Qui edit me* (ait sapiẽtia) i *adhuc esuriet: & qui bibit me, adhuc sitiet*: vt nouerit piger, qui dignè prorsus lapidatur stercoribus boum k, fastidium sibi non de satietate, sed de inedia generari. 2.

g Philip. 3. c
h Ps. 2. c
i Eccle. 24. c
k Ibid. 22. a

Denique quia omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti l: moueat nos ipsum quoque secularis cupiditatis exemplum. Quem enim ambitiosum vidimus aliquando cõtentum adeptis dignitatibus, ad alias non anhelare? Sic & curiosi cuiusque non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu. 3.

l Rom. 8. c
Sæcularium in terrenis feruor arguit religiosos tepidos.

Quid? eorum qui auaritiæ ſeruiunt, aut amatores ſunt voluptatum, ſeu vanas ſectantur hominum laudes, nonne & ipſorum inſatiabilia deſideria arguunt nos negligentiæ & tepiditatis? Pudeat certè ſpiritualium nos bonorum minus cupidos inueniri. Erubeſcat anima conuerſa ad Dominum, minori affectu ſectari iuſtitiam, quã iniquitatem antea ſectaretur. Eſt enim cauſa quoq; valdè diſſimilis. (m Rom. 6. d) Stipendium quippe peccati, mors m: fructus autem ſpiritus, vita æterna. Pudeat proinde negligentius nunc in vitam, quàm prius in mortem ire, & minori ſtudio ſalutis acquirere, quàm perditionis augmentum. (Via vitæ & perfectionis vſu fit planior & facilior.) Nam vt omninò ſimus inexcuſabiles, in via vitæ quò citius, eò facilius curritur: & leue Saluatoris onus quò creſcit amplius, eò portabilius eſt. Nonne & auiculas leuat, non onerat pennarum, ſiue plumarum numeroſitas ipſa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere ſuo fertur ad ima. Sic diſciplinam Chriſti, ſic ſuaue iugum, ſic onus leue, quo deponimus, eo deprimimur ipſi: quia portat potius quam portatur. Oneroſa alicui videtur ſilentij diſciplina. Sed Propheta magis robur quàm onus eſſe conſiderans ait n: (n Thre. 3. e) *In ſilentio & in ſpe erit fortitudo veſtra*: in ſilentio, inquit, & ſpe, quia bonum eſt præſtolari Dominum in ſilentio o. (o Eſa 30. d) En eneruat quippe animam præſentium conſolatio, roborat expectatio futurorum.

4. Benè ergò feciſtis dilectiſſimi, addere aliquid ad priorem ſilentij regulam: quod nimirum, prædicto atteſtante Propheta, (p Eſa 32. d) *cultus iuſtitiæ eſt* p. Bene feciſtis alienando vos magis ac magis ab actibus ſeculi huius, quæ eſt munda & immaculata religio. Modicum quippe fermentum, fratres, totam maſſam corrumpit q: (q 1. Cor. 5. d) & muſcæ morientes exterminant oleum ſuauitatis r. (r Eccleſ. 10.) Quid prodeſt tanti corporalis pariter & ſpiritualis laboris atque exercitij fructum, viliſſima aliqua conſolatione imò deſolatione minus acceptabilem fieri: aut certè & periclitari? (Modica voluptas non modica pietatis iactura.) Quantam internæ conſolationis dulcedinem, & gratiam viſitationis diuinæ præpedit huiuſmodi nugarum vapor ad modicum parens? Præſertim nos monachi, quorum certè, velimus nolimus, in labore vita eſt, planè miſerabiliores ſumus omnibus hominibus, ſi pro tam exiguis tanta patimur detrimenta. (Religioſus magna reliquit, & modicũ cum diſcrimine retinebit) Quid enim inſipientiæ, imò quid inſaniæ eſt, vt qui maiora reliquimus, minora cum tanto diſcrimine teneamus? Si mundum contempſimus vniuerſum, ſi abrenuntiauimus affectibus propinquorum, ſi monaſteriorum carceri mancipauimus noſmetipſos, ſi denique non venimus facere voluntatem noſtram, ſed impoſuimus homines ſuper capita noſtra: quid non oportet fieri, ne fortè contingat hæc omnia nobis in inſipientia noſtra & negligentia deperire?

5. Agite ergo dilectiſſimi, & in his quæ cœpiſtis, ſoliciti eſtote perſeuerare & abundare magis, vt augeantur indies incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ. Etenim qui parcè ſeminat, parcè & metet, & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Et certè modicum ſeminis incrementum, non modica meſſis multiplicatio eſt. Hæc nos, fratres, quia audito profectu veſtro exultauimus & delectati ſumus, dignum duximus ſcribere charitati veſtræ, cupientes admonitos vos eſſe, vt obſeruationes factas quæ ſaluare poſſunt animas veſtras, digna deuotione ſuſcipiatis & amplectamini. (ſ 2. Cor. 9. b) Scitis enim ſ, quia hilarem datorem diligit Deus. Orantem pro nobis vniuerſitatem veſtram Chriſtus cuſtodiat.

Ad LEONIVM Abbatem ſancti Bertini.

Rogat, vt officia humanitatis hactenus fratribus ſuis exhibita continuet.

EPISTOLA CCCXLII.

Amico ſuo chariſſimo LEONIO *ſancti Bertini venerabili Abbati frater* BERNARDVS *Clareuallis vocatus Abbas, ſalutem in eo qui mandat ſalutes Iacob.*

QVòd meritò confidam de vobis, charitas veſtra palam fecit: quæ inuenta occaſione ſeipſam innoteſcendi, non potuit latere ſub modio. Gratiſſima habeo illa officia humanitatis quæ fratribus noſtris impẽditis, qui habitãt iuxta vos. Quod illis facitis, mihi facitis: imò

A ſic magis mihi facitis, quam ſi mihi faceretis. Obſecro ergo, vt perſeueret hæc ſolicitudo veſtra pro eis: quoniam longè facti ſunt à nobis, vt non poſſimus eis, prout oportet, aſſiſtere. Sit ergò veſtræ benignitatis vicem noſtram ſupplere, vt vos ipſis in patrem, & ipſi ſint vobis in filios. Si fortè venerit tempus quo tantæ charitati reſpondere poſſimus, quòd non ſimus ingrati, fides oculata monſtrabit. Vale.

Ad MONACHOS Eccleſiæ ſancti Bertini.

Gratias agit beneficentia hactenus ſuis præſtita, largam à Deo retributionem promittens.

EPISTOLA CCCXLIII.

Vniuerſis qui ſunt in Eccleſia beati Bertini amandis in Chriſto, frater BERNARDVS *Clareuallis vocatus Abbas, ſeruire Domino in lætitia.*

AD gratiarum actionem, ad reddendum dilectionis officium meritis veſtris prouocamur. Quia enim acceptum beneficium æternæ memoriæ inſigendum eſt, B beneficiis quæ fratribus noſtris, imò quæ mihi contuliſtis, nec immemor eſſe debeo, nec ingratus. Meum eſt, quicquid meis impenditur: mihi datur, quicquid infunditur in viſceribus meis. Scio cui credidi, & certus ſum: ſcio quia diligitis nos, non verbo & lingua, ſed opere & veritate. In argumentum quippe dilectionis & gratiæ, quam fratres noſtri inuenerunt in oculis veſtris, non verba procedunt, ſed opera: eo vtique puriora apud Deum, & gratiora apud homines, quo de ſola gratia dantis proueniunt, præter meritum accipientis. Pro his igitur gratias agimus vniuerſitati veſtræ: pro his omnibus debitores ſumus vobis, ſi quid ſumus, ſi quid poſſumus & nos, & fratres noſtri. Sed ne parum vobis ſit acceptos eſſe hominibus, accepti eſtis & Deo meo. Nam quod vni ex minimis eius feciſtis: ipſi feciſtis a. (a Matt. 25. B) Quid? quod non vni tantum, ſed pluribus ex minimis eius feciſtis? In omnibus his penes me non retributio multa, quoniam inops & pauper ſum ego, ſed Dominus retribuet pro me. Ipſe qui retributor eſt omnium bonorum, C retribuat vobis quod pauperes eius præueniſtis in benedictionibus dulcedinis, & in exemplo charitatis. De præteritis gratias agimus, de futuro precamur, vt bonum facientes non deficiatis, tempore enim ſuo metetis de ſemine boni operis manipulos pacis & gloriæ, quod nobis præſtet Deus. Amen.

Ad MATHILDEM Reginam Anglorum.

Rogat, vt petitioni alias inſinuatæ annuat.

EPISTOLA CCCXLIV.

Illuſtriſſimæ dominæ & dilectiſſimæ in Chriſto filiæ (quod non ex præſumptione loquor, ſed ex affectu) MATHILDI *Dei gratia Anglorum Reginæ: Bernardus.*

SI de veſtra ſublimitate præſumo, non eſt mirum. Iam enim non ego ſolus ſentio, ſed omnes penè nouerunt quomodo nos acceptetis, & quanto nos diligatis affectu. Propter quod rogatus ſum à quodam amico veſtro venerabili Abbate de Capella, vt pro decima quadam vos rogemus: vnde, ſi benè meminiſtis, Boloniæ vos D rogaui, vos quoque more veſtro benignè audiſtis me. Sed quia nondum factum eſt quod rogamus: tempus eſt vt iam petitio illa mancipetur effectui. De cætero benè ſeruate mihi filium quem nunc peperiſtis, quia & ego quoque (ſi Regi non diſplicet) in eo mihi vendico portionem. Vale.

Ad ALBERTVM incluſum.

Conſulit ei ſemet in âre reſiq, & mulierculas prorſus non admittere.

EPISTOLA CCCXLV.

Frater Bernardus de Claraualle, fratri Alberto incluſo: bonum certamen certare.

PEtis à me, vt neſcio quam ieiunij obſeruãtiam, quam à me intra tuam cellam requiſieras, ac muliercularũ colloquia, quæ & tibi videlicet à me recordaris fuiſſe prohibita, meâ licentiâ poſſis admittere: quæ vtique

propter inopiam (vt scribis) non potes euitare. Ego iam A nullam super te vsurpo mihi potestatem. Consilium tibi dedi, non præceptum, semper vel semel in die comedere: fœminarum visitationes vel colloquia omninò non admittere, tuarum te opere manuum sustentare, multaque alia quæ longum est modò commemorare. Quod si huiusmodi sumptus nequaquam tibi ad opus tam sumptuosum suppetere cerneres: non deberes incipere quod consummare non posses. Hoc tibi tutum credidi consilium, hoc nec meo cogeris tenere præcepto, nec tamen meo mutabis consilio. Vale.

Ad G. Abbatem.

Fratri cuidam ad viuendum more communi vitaris sat virium esse.

EPISTOLA CCCXLVI.

Domino G Abbati, frater Bernardus, quicquid sibi.

SCito fratrem G. ex quo venit de Crista, vbi medicamina sumpsit, conuentum per omnia tanquam vnum de validioribus firmissime tenuisse, nec ei quicquam in alimentis preter quod commune fuit, indultum fuisse, ad vigilias iugiter cum aliis extitisse. Ex hoc iam si aliter B apud vos egerit, non ei consentiatur. Certum enim sit vobis, non esse corporis ægritudinem, sed animæ passionem. Vale.

Ad ABBATISSAM Faberniacensem.

Monet de reficiendis non tantum domibus sed & moribus, & de diligenti hospitalis cura.

EPISTOLA CCCXLVII.

Bernardus vocatus Abbas de Claravalle A. Abbatissæ Faberniacensi, pudicitia & gratia titulum.

FRatres isti pro consilio animarum suarum paternitatem nostram adeuntes, de vestro bono studio, quod in emendando loco, cui gratia Dei preestis, habere vos perhibent, non parum nos lętificauerunt. Monemus autem & obsecramus deuotionem vestram, quod sicut in reficiendis domibus, ita renouandis moribus operam detis. Non solum autem de monasterio, sed etiam de hospitali domo Dei, cui sub manu vestra prędicti fratres deseruiunt, intentissimè necesse est curam geratis, quatenus videlicet ab omni exactione & infestatione ministrorum seu clientum vestrorum securam ac liberam custodiatis: quodque illorum prauo, vt audiuimus, consilio eidem domui ab aliis ante vos Abbatissis collatum abstulistis, precamur vt restituatis. Sicut enim ad vestram solicitudinem pertinet aliarum malefacta destruere aut corrigere: sic illarum si qua bona egerunt, non solum firma & inconcussa tenere, sed etiam augmentare & multiplicare debetis. Presbyterum quoque qui in ipsa domo habitans, suam adhuc foris rem habere videtur, aut propriam deserere, aut de domo exire cogatis. Valete, & propter bonum quod de vobis audiuimus, de nobis si quid valemus, familiariter confidite.

Ad ODONEM Abbatem Belliloci.

Monet depositum pauperi sine dilatione reddendum.

EPISTOLA CCCXLVIII.

Fratri & amico suo ODONI abbati regularium clericorum Belliloci: frater BERNARDVS monasterij Claræuallis dispensator indignus, salutem.

DEpositum huius hominis, quod (vt ipse ait) apud vos seruandum commisit, nec bonum est vobis, nec honorificum quod detinetis, si tamen detinetis. Hinc enim deplanctum ad me facere venit: vtique propter familiarem specialemque amicitiam, quam inter me & vos esse audiuit, de qua etiam ipse præsumens ad reuerentiam vobis dico, quare non potius calicem de altari vendidistis, quo tam importunum clamorem reprimeretis: si bos vel equus non erat vobis qui venundari posset, vt is quod suum erat, reciperet? Parcite quæso personæ vestræ, parcite bono nomini domus vestræ, parcite sacræ, quæ nunc est, quadragesimæ, & pauperi, quod sine excusatione debetur, sine dilatione reddatur: antequam res amplius diuulgetur, & iam non sine maiori dedecore persoluatur.

Ad VV. ABBATEM Trecensem.

Clericum delicatum sæculo valedicentem, abbati Trecensi commendat, veritus rigori Claræuallensium imparem fore.

EPISTOLA CCCXLIX.

Amico & conseruo suo Domino VV. Abbati canonicorum clericorum Trecensium, frater BERNARDVS Ecclesiæ Claræuallis seruus inutilis, salutem in Domino.

CLericum istum relinquentem seculum nobiscum manere cupientem, ad vestrum potius ordinem, timens ne nostri difficultate frangeretur, confugere persuasi Commendamus ergo vobis eum, vtpote nobis benè cognitum, vt honestè morigeratum, & in literis eruditum: postremò tanquam Dei seruum, quem per Dei gratiam credo vobis futurum fidum solatium. Neque enim ipsum tam propter se, quàm propter vos, quem diligimus sicut nos, ad vos ire volumus, quem propter vitæ suæ meritum libenter retineremus: nisi esset illa causa, quòd clericum delicatum, laboris inexpertem, suscipere formidamus. Vale.

Ad RORGONEM de Abbatisvilla.

Corporeum conspectum non faciendum, pluris futurum illud in cælis consortium. Rogat terram quandam incultam Religiosis attribui.

EPISTOLA CCCL.

Viro illustri etiam nobis quoque dilecto RORGONI de Abbatis-villa B. Claræuallis vocatus Abbas, salutem & nostras orationes.

PErlatum est ad nos quòd gratum tibi esset si præsentiæ & colloquij nostri copiam habere valeres, & hoc ideo, quia vnum de seruis Altissimi me esse credit tua benignitas. Et ego dico tibi, quod pro hac tua humilitate, & pro bona tuæ nobilitatis fama, quam audiuimus, mihi quoque iucunda foret tua præsentia. Sed licet hoc in nos humanæ pietatis bonum laudabile sit, non tamen perfectum. Nam hæc corporalis quidem est visio, & breuis, & nobis cum cæteris animantibus communis. Magis ergo ad illam æternæ societatis iucundissimam visio- C nem suspirare debemus, & bonis operibus insistere, vt ad illam perueniamus. Rogamus tuam dilectionem, vt terram illam quæ tui iuris est in parœcia de Currenni, de qua dilectus & familiaris noster Abbas de Alchi tecum locutus est, & quæ deserta & inculta tibi tuisque antecessoribus vsque nunc inutilis fuit, Ecclesiæ de Alchi in eleemosynam concedere digneris, quatenus & animæ tuæ, & animabus antecessorum, & successorum tuorum apud Deum hoc tuum proficiat beneficium.

Ad HVGONEM nouitium, postea Bonæuallis Abbatem.

Laudat vitæ religiosæ propositum, præmunitque eum aduersus tentationes, & ad constantiam ac perseuerantiam excitat.

EPISTOLA CCCLI.

Charissimo in Christo filio H. nouæ creaturæ in Christo frater BERNARDVS Claræuallis vocatus Abbas, confortari in Domino.

AVdita conuersione tua exultauimus & delectati sumus. Quidni gaudeant homines vnde lætantur & D Angeli? Iam celebris agitur dies, iam resonat in excelsis gratiarum actio, & vox laudis. Adolescens nobilis delicatus vicit malignum, spreuit mũdum, corpus exposuit, propinquorum renuntiauit affectibus, paratos diuitiarum laqueos transiliuit, quia pennatum animal erat. Vnde tibi hæc sapientia fili? Neque enim tantam inuenimus in senibus Babylonis. Ipsi sunt qui iuxta Apostolum [a] (imò contra) diuites fieri volunt in hoc seculo, vt incidant in tentationem, & laqueum diaboli. Hugonis nostri sapientia non de terra est, sed de cœlo. Confiteor tibi pater quia abscondisti hæc à sapientibus, & paruulo reuelasti. Tu quoque fili, ne sis ingratus beneficio Redemptoris, sed pone animũ puerilẽ, magis autẽ paruulus esto malitia, sed non sensu [b]. Nõ ætatem tenerã Ordinis asperitas terreat, memento quod asperior cardo pannum faciat lætiorẽ, & conuersatio conscientiam. Adest Christi suauitas, & Prophetæ farinula pulmentum inconuenti-

a 1. Tim. 6

b 1. Cor. 14. d

c 4. Reg. 4. b Tentationũ remedium.

bile condietur. c Si tentationũ sentis aculeos, exaltatum, A in ligno serpentem æneum intuere: & suge non tam vulnera, quàm vbera Crucifixi. Ipse erit tibi in matrem, & tu eris ei in filium, nec pariter Crucifixum lædere aliquatenus poterunt claui, quin per manus eius & pedes ad tuos vsque perueniant.

2\. d Mich 7. b e Ioan. 14. d Domestici inimici. † Hieron. Ep. 1 ad Heliod. c. 2. Amor crucifixi amor parentum cedere debet.

Sed inimici hominis domestici eius d. Ipsi sunt qui non te diligebant: sed gaudium suum ex te. Alioquin audiant à puero nostro e. *Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad Patrem.* Si prostratus (ait beatus Hieronymus †) iaceat in limine pater, si nudato sinu quibus te lactauit, vbera mater ostendat: si paruulus à collo pendeat nepos: per calcatum transi patrem, per calcatam perge matrem, & siccis oculis ad vexillum crucis euola. Summum pietatis est genus, in hac parte pro Christo esse crudelem. Phreneticorum lachrymis ne mouearis, qui te plangunt de gehennæ filio factum filium Dei. Heu, quænam miseris tam dira cupido? Quis tam crudelis amor, quæ tam iniqua dilectio? Corrumpunt bonos mores colloquia mala f. Propterea quantum poteris fili, B confabulationes hospitum declinato, quæ dum aurem implent, euacuant mentem. Disce orare Deum, disce leuare cor cum manibus. Disce oculos supplices in cœlum erigere, & Patri misericordiarum miserabilem faciem repræsentare in omni necessitate tua. Impium est sentire de Deo, quod continere possit super te viscera sua, & auertere aurem à singultu tuo vel clamore. De cætero spiritualiũ patrum consiliis, haud secus, quàm maiestatis diuinæ præceptis acquiescendum in omnibus esse memento. Hoc fac, & viues. Hoc fac, & veniet super te benedictio, vt pro singulis quæ reliquisti, centuplum recipias etiam in præsenti vita. Nec vero credas spiritui suadenti nimis id festinatum, & in maturiorem ætatem differendum fuisse: ei potius crede qui dixit g: *Bonum est homini cum portauerit iugum ab adolescentia sua, leuauit enim se supra se.* Bene vale, & studeto perseuerantiæ, quæ sola coronatur.

f 1. Cor 15. d

Colloquia sæcularium Religioso præsertim tyroni vitanda.

g Thren. 3. c

Ad PETRVM Abbat. Cluniac.

Præuia synceri in Petrum affectus & amoris protestatione si quid acerbius literis quibusdam scripserit, excusare rogat. Porrò seqq. Epistolæ nunc recens ornatæ accesserunt.

EPISTOLA CCCLII.

Reuerendissimo Patri & amico charissimo* PETRO *Dei gratia Cluniacensi Abbati, Frater Bernardus Claræ Vallis vocatus Abbas, in vero salutari salutem.

VTinam sicut præsentem Epistolam, ita vobis mentem meam mittere possem. Sine dubio tunc clarissime legeretis, quid in corde meo de amore vestro digitus Dei scripserit, quid meis impresserit medullis. Quid ergo? Incipio me iterum apud vos commendare? Absit. Iam pridem conglutinata est anima mea animæ vestræ: & de personis imparibus pares animos fecit parilitas charitatis. Quid enim meæ humilitati cum vestra sublimitate, si non inclinasset dignatio dignitatem? Ex tunc D factum est, vt vtrinque permiscerentur & mea humilitas, & sublimitas vestra: vt nec ego sine vobis humilis, nec vos sine me sublimis esse possetis. Hæc dico, quia Nicolaus meus, immò & vester †, in spiritu vehementi commotus, commouit me: asserens se vidisse Epistolam nostram directam ad vos, in qua voces amaritudinis claudebantur. Credite amanti, quia nec in corde meo ortum est, nec ab ore meo extortum est, quod aures vestræ beatitudinis exasperaret. Multitudo negotiorum in culpa est, quia dum scriptores nostri non bene retinent sensum nostrum: vltra modum acuunt stylum suum, nec videre possunt, quæ scribi præcepi. Parcite hac vice, quia quicquid de aliis sit, vestras videbo, & non credam nisi oculis & auribus meis. Cætera vobis communis iste filius planius & plenius viua referet voce. Ipsum tanquam me audietis, qui vos diligit non verbo, neque lingua, sed opere, & veritate. Salutate nobis sanctam illam multitudinem vestram: & orate, vt orent pro puero suo.

† de quo Epist. 298.

Ad BERNARDVM Abbat. Claræ-vallensem.

Titulos & elogia respuit, & quanti Bernardum, eiusque amicitiam faciat, luculenter ostendit: Eiusdem quoque satisfactionem de mutua literarum libens admittit.

EPISTOLA CCCLIII.

Venerabili & Præclaro in membris Christi viro, Domino* BERNARDO *Claræ-Vallensi Abbati, Frater Petrus humilis Cluniacensium Abbas, post Deum & in Deo quod est.

QVid dicam? Loqui soleo: sed nunc mutus factus sum. Vnde hoc? Quia literæ vestræ, quæ me eloquentem facere debuerant, mutum fecerunt. Quare? Tanta in illis licet breuibus legi, vt si ad respondendum me effundere conarer, magis taciturnus quàm loquax viderer. Sed graui homini, sed religioso loquor. Agendum est ergò, prout grauitas postulat: prout religio etsi B non mea, tamen vestra efflagitat. Quid enim? Nonne verum est quod dico? Breuis est Epistola: sed multa respondendi materia. Fer rogo insulsum, si quid secus dixero quàm oporteat. Veræ enim amicitiæ est, non solùm falsa amici suscipere: sed & insulsa aut condire, aut tolerare. Accepi, vt dixi, ex parte tua literas singulares, literas amorem dulcissimum, & honorem plusquam mihi debitum prætendentes. Reuerendissimum me dicis, Patrem nominas: Amicũ charissimum appellas. Gaudeo ad ista, sed salua veritate, quæ ex Christo in te defluxit: duo præcedentia nescio, tertium agnosco. Nam reuerendissimum me esse ignoro, Patrem quantum ad te me esse nego: amicum & charissimum tuum me non solùm ore profiteor, sed & corde agnosco. 1.

Vtrenim de reuerendissimi & amici charissimi nominibus taceam, quorum, vt dixi, alterum nescio, alterum agnosco: de Patris interim nomine hoc tibi, reuerende frater, scribo: quod singularis suo tempore, & præclarissimus religionis flos, dominus Guido prior Carthu- 2.
C siensis, mihi quondam scripsit. Scribebam ei frequenter & sæpè cum eo, vel verbis adinuicem collatis, vel literis familiaribus delectabar, & eum in Epistolis meis Patrem nominabam. Tolerauit hoc primum, putans me finem facturum scribendi. At postquam me persistere vidit, & frequentibus literis Patris nomen iterare: in hæc verba sanctus ille tandem prorupit. Scripsit namque mihi epistolam, in quam inter cætera hoc inseruit. Vnde petimus per eam, qua in nos indignos vestra feruent viscera, dilectionem: vt quando nostræ exiguitati vestra scribere dignatur serenitas, ita de propria cogitetis ædificatione, vt infirmitatem nostram periculosa non inflectis elatione. Ac statim. Et illud, inquit, præ omnibus ac super omnia quæsumus, & defixis in terram genibus obsecramus: ne vilitatem nostram Patris nomine dignam vlterius æstimetis. Satis & supersatis est, si frater, si amicus, si filius appelletur, qui nec serui nomine dignus habetur. Scripsit hoc ille mihi, scribo & ego hoc idem tibi. Sufficit, & multum sufficit: si fratris, si amici, D si chari, vel charissimi nomine de te, vel apud te glorier: vel si quid tale aut te decet mittere, aut me decet suscipere. Hoc de præmissa salutatione.

Vide Humilitatis certamen inter viros sanctos & religiosos: Hodie grandes nonnunquam bino è quæruntur, & grauiter offendit siquis hic errauerit, nedum negauerit.

Sed quid de sequentibus? Vtinam, inquis, sicut præsentem epistolam, ita vobis mentem meam mittere possem. Et statim. Sine dubio tunc clarissime legeretis, quid in corde meo de amore vestro digitus Dei scripserit: quid meis impresserit medullis. Verè hæc verba saluo maioris mysterij sacramento, sicut vnguentum in capite, quod descendit de barba Aaron in oram vestimenti eius. Verè 3.
ista sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion. Verè etiam sic stillant montes dulcedinem, & colles fluunt lac & mel. Nec mireris, quia tam sollicitè attendo, & teneo verba tua. Non enim à qualicunque ore prolata scio: sed ab illius, qui loqui non nouit, nisi de corde puro & conscientia bona, & amore non ficto. Noui hoc, inquam, ego, nouit & mecum orbis: non esse te de illorum numero, qui iuxta Psalmum, *Vana loquuti sunt ad proximum* Psal. 11.

suum. Non esse te de illis, quorum labia dolosa in corde, & corde loqnuti sunt. Idcircò quoties cunque placet sanctitati vestræ scribere mihi: non negligenter, non transitoriè, sed studiosè, affectuosè scripta tua suscipio, lego, amplector. Quis enim non sollicitè legeret, non multo cum affectu amplecteremr & ea quæ præmisi, & illa quæ sequuntur? Iam pridem ait. Conglutinata est anima mea animæ vestræ: & de personis imparibus pares animos fecit parilitas charitatis. Quid enim meæ humilitati, cum vestra sublimitate, si non inclinasset dignatio dignitatem? Ex tunc factum est, vt vtrinque permiscerentur, & mea humilitas & sublimitas vestra, vt nec ego sine vobis humilis, nec vos sine me sublimis esse possetis. Huiusmodi ergo verba negligenter legenda sunt? Nunquid non debent oculos legentis fixos tenere, cor rapere, animos vnire? Videris, mi charissime, qui scripsisti, quid de his sentiss. Ego de his aliud sentire nō possum, quàm quod litera sonat, quàm quod à tanto, à tam veraci, à tam sancto homine dictum teneu. Nec, vt ipse dixisti, incipio me iterum apud te commendare. Adhuc iuuenes amare in Christo nos cœpimus, & iam senes aut ferè de amore tam sacro, tam diuturno, dubitabimus? Absit. Credite amanti, vt verbis vestris vtar, quia nec in corde meo ortum est, nec ab ore meo extortum est, vt de verbis vestris quolibet modo, si tamen serio expromptis, aliquando dubitauerim. Vnde quod in his, de quibus agitur, literis scripsisti, amplector, seruo, custodio. Facilius mihi possent auri mille talenta subripi, quam hæc quolibet casu à corde auelli. Sed de his satis.

4. De reliquo vnde me motum pendentia vestra putauit, hinc fuit. Pro negotio, quod vobis bene notum est, cuiusdam Anglici Abbatis, continebant litteræ vestræ. Quasi, inquiunt, subuersum sit iudicium, & de orbe perierit iustitia, & non sit qui eripiat inopem de manu fortiorum eius: egenum & pauperem à diripientibus eum. Sed si mihi creditis, sciatis prorsus inde me ita motum esse, sicut de se dicit Propheta, licet ego Propheta non
Psal. 38. sim. *Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.* Et rursum, *Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* Ego quidem in istis offensus non sum. Sed & si offensus essem, multum satisfactum est, quando dixisti. Multitudo negotiorum in culpa est, quia dum scriptores nostri non bene retinent sensum nostrum, vltra modū acuunt stylum suum, nec videre possum quæ scribere præcepi. Parcite hac vice, quia quicquid de aliis sit, vestras videbo, & non credam nisi oculis & auribus meis. Parco igitur, & de facili [illegible]niam tribuo. Non est apu[illegible] me, quod humiliter dico, etiam in offensis grauibus, labor grauis,
Placabilitas Petri Abbat. vt ignoscam oranti, dem veniam postulanti. Quod si in grauibus ignoscere labor non est: quanto minor in leuibus aut nullis est?

5. De testamento domini Baronis Romani Subdiaconi, quod vestræ Claræ-vallensi & Cisterciensi ecclesiæ, ex his quæ apud nos deposuerat, moriens fecisse dicitur, factum est, quod à quibusdam personis, qui sibi hoc ab eo iniunctum esse dicebant, mihi scriptum est. Volo tamen vos scire, quia sicut quidem, vt puto, testes veridici astruunt, plus vobis in his contulit gratia Cluniscensis Abbatis, quam testamentum Baronis. Scio quidem, nec adeo expers sum diuinarum vel humanarum legum: vt nesciam quod per posterius testamentum, & legatum, & fidei commissum, causa mortis rata sunt. Sed lego tamen alibi. Nihil tam iuri naturali conueniens est, quam voluntatem Domini volentis rem suam in alium transferre, ratam haberi. Hoc ideo dico, quia sicut testes præmissi fatentur, quicquid Cluniaci deposuerat, totum Clunisco dederat, nisi forte eum recipere contingeret, antequam præsentem vitam finiret. Nolui tamen hoc vti priuilegio, sed quod, iuxta illorum testimonium, meum esse credebam, vobis vestrisque concessi. De electione Gratianopolitana, contra quam nostri Chartusienses agunt, quid sentiam in ore charissimi mei, vestrique fidelis Nicolai vobis retegendum diligenter reposui. Ipsum audite, & quod ab ore meo vobis retulerit, absque hæsitatione vel minima, verum esse credite. Si quæ mandanda mente exciderunt, cum memor fuero, charissimo mihi in Christo mandabo. In fine rogo quantum possum & supplico, quod iam per quasdam vestri Ordinis personas mandaui: vt in hoc tanto sanctorum virorum, qui Cistercij conuenerunt, Conuentu, mei, vtique vestri, memoriam faciatis, meque, totumque Cluniacensis Congregationis corpus totum intentè orationibus commendetis.

Ad PETRVM Abbatem Cluniacensem.

Periucundas sibi fuisse Petri litteras, sed occupationum mole prapeditu non licuisse protinus respondere.

EPISTOLA CCCLIV.

Charissimo Patri & Domino, PETRO *Dei gratia Cluniacensium Abbati, frater* BERNARDVS *Claræ-vallis vocatus Abbas, salutem & orationes.*

B VIdi litteras vestras paruo momento, sed non paruo affectu. Occupatus eram tanta occupatione, quantam vel vos scitis, vel scire potestis amantissime Pater. Abripui tamen me, & eripui votis & responsionibus omnium, & inclusi me cum Nicolao illo, quem diligit anima vestra. Legi & relegi dulcedinem, & magnam dulcedinem, quæ de vestris literis emanabat. Redolebant illæ litteræ affectum vestrum, mouebant meum. Dolebam, quia sicut afficiebar, non valebam rescribere. Nempe multa diei malitia euocabat. Cōuenerat enim multitudo magna ferè ex omni natione, quæ sub cœlo est. Me oportebat omnibus respondere, quia peccatis meis exigentibus in hoc natus sum in mundum, vt multis & multiplicibus sollicitudinibus confundar, & vrar. Hoc tantillum interim scribo animæ meæ: sed cum accepero tempus, ego accuratiùs dictabo epistolam, quæ lucidiùs aperiat diligentis affectum. De testamento Baronis †, quod vobis misistis in veritate, vobis mandamus, quia nō sicut debitum, sed sicut datum accepimus. Gaudeo, quia de C Gratianopolitano negotio † veritatem cognoui. Illud autem scitote, quia multùm incaluit cor meum ad verba communis filij, quæ ex parte vestra retulit mihi. Paratus sum & non sum turbatus ad faciendam vestram, vbicunque potuero, voluntatem. In conuentu Cisterciensi, vestri, tanquam specialis domini, & patris & amici charissimi, & vestrorum tam viuorum, quàm mortuorum memoria facta est †. Salutat vos Beluacensis electus, vt vester: vester est enim †. Ego Nicolaus vester saluto vos in æternum, & vltra, & domesticam illam familiam, quæ lateri & spiritui vestro adhæret.

† v. Epist. præced.
† vide ibid.
† v. ibid.
† v. ibid.

Ad EVNDEM.

Inuitat Petrum ad conuentum Carnotensem, vbi de auxilio Orientalis Ecclesia ferendo consultandum.

EPISTOLA CCCLV.

D *Amantissimo Patri*, PETRO *Dei gratia venerabili Cluniacensi Abbati, frater Bernardus de Clara valle, salutem & quas potest, orationes.*

GRauem nimis ac miserabilem Orientalis Ecclesiæ gemitum †, ad aures vestras, imo etiam ad ipsa etiam penetralia cordis arbitror peruenisse. Dignum quippe est vt secundùm magnitudinem vestram, magnum exhibeatis eidem vestræ & omnium fidelium matri compassionis affectum, præsertim tam vehementer afflictæ, tam grauiter periclitanti: Dignum, inquam, vt tantò ampliùs comedat vos zelus domus Dei, quantò ampliorem in ea locum ipso authore, tenetis. Alioquin si duramus viscera, si obduramus corda, si plagam hanc paruipendimus, nec dolemus super contritione: vbi nostra in Deum charitas, vbi dilectio proximorum? Imò verò, si non satagimus, quanta possumus sollicitudine, consilium aliquod & remedium tantis malis, tantisque periculis adhibere:

† v. Notas.

A quomodo non ingrati conuincimur esse ei, qui abscondit nos in die malorum, in tabernaculo suo: iustiùs perinde & vehementiùs puniendi, vtpote tam diuinæ gloriæ, quàm fraternæ salutis negligentes? Hæc vobis tam fiducialiter, quàm familiariter duximus suggerenda ob gratiam vtique, qua nostram indignitatem excellentia vestra dignatur.

2\. Nam & patres nostri Episcopi Franciæ vnà cum Domino Rege & Principibus, tertia die Dominica post Pascha apud Carnotum † vrbem venturi sunt, & de verbo hoc tractaturi: vbi vtinam mereamur habere præsentiam vestram. Quia enim magnis omninò magnorum virorum consiliis hoc verbum constat egere: gratum profectò obsequium præstabitis Deo, si negotium eius non duxeritis alienum, sed charitatis vestræ probaueritis zelum in opportunitatibus, in tribulatione. Nostis enim, Pater amantissime, nostis, quoniam amicus in necessitate probatur. Confidimus autem quòd magnum B huic verbo prouentum præsentia vestra præstabit, tum pro auctoritate sanctæ Cluniacensis ecclesiæ, cui Deo authore præestis, tum maximè pro sapientia & gratia, quam vobis ipse donauit ad vtilitatem vtique proximorum, & suiipsius honorem. Qui vobis etiam nunc inspirare dignetur, vt non grauemini venire, & seruis suis in nomine eius, & pro zelo ipsius nominis congregandis, vestram admodum desiderabilem conferre præsentiam.

† v. Notas.

Ad Sugerium Abbatem.

Gratulatur Sugerio de reformatione Ecclesiæ S. Genovefæ feliciter institutæ, & vt bene cœptis insistat, hortatur.

Epistola CCCLVI.

Amantissimo Patri & Domino Sugerio, *Dei gratia Venerabili Abbati Beati Dionysij, frater* Bernardus *de Clara-Valle, salutem & orationes.*

Benedictus Deus, qui in manu vestra operatus est salutem in Ecclesia sanctæ Genovefæ †: vt domus Dei restitueretur ordini & disciplinæ. Agit vobis gratias Apostolica ipsa authoritas, quod fideliter & efficaciter opus magnificum incœpistis. Agimus & nos quas possumus, gratias, & quicunque Deum diligunt in veritate. Rogamus itaque obnixiùs & postulamus, vt secundùm apostolicarum tenorem literarum, operi manuum vestrarum dexterã porrigatis: vt quod magnificè cœptum est, vestræ magnitudinis opera proficere possit in dies & fœliciter consummari. Iam pro Ecclesia S. Victoris charitatem vestram sollicitare superfluum iudicamus: quia omnium Ecclesiarum custodia vobis commissa esse dignoscitur. Sed his debetur ampliùs, quarum religio ampliùs noscitur indigere.

† Vide notas infra.

Ad Eundem.

Ecclesiam de Monte ei commendat.

Epistola CCCLVII.

Charissimo Patri & Domino Sugerio, *beati Dionysij* D *Abbati, frater* Bernardus *Claræ-Vallensis vocatus Abbas, salutem & dilectionem.*

Oportet vos operari opera eius, qui reliquit vos in loco suo, imò opera Domini Dei vestri, qui ad tale ministerium vos elegit. De operibus eius est, quòd Ecclesia de Monte religionem induit & decorem: vbi vos nouella illa plantatio consiliatorem & auxiliatorem magnum inuenit. Supplicamus, vt quod benè cœpistis, meliùs consummetis, & opponatis vos murum pro domo Israel, vt non præualeat homo. Dignemini etiam consolari Abbatem loci illius, quia pusillanimis est, quia sic conuenit honori personæ vestræ, & saluti animæ vestræ, & specialiter in tempore isto.

Ad Eundem.

Hortatur & rogat, vt contra excessus & iniurias Ecclesiarum & turbatores Regni se opponat.

Epistola CCCLVIII.

Venerabili Patri & Domino Sugerio, *Dei gratia Abbati sancti Dionysij, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, salutem & orationes.*

Nunc tempus & opus est, vt apprehendatis gladium spiritus, quod est verbum Dei, contra diabolica figmenta, quæ regerminare moliuntur iterum. Homines namque illi, qui reuersi sunt, maledictas illas nundinas post festa paschalia præfixerunt, & statuerunt laxatis habenis dominus Henricus filius Comitis, & dominus Robertus frater Regis, vt irruant & interficiant semetipsos. Animaduertite quali voluntate viam Hierosolymitanam † aggressi sunt, qui cum voluntate huiusmodi regressi sunt. Quàm rectè dici potest de illis: *Curauimus Babylonem, & non est sanata: percussi sunt & non doluerunt: attriti sunt, & renuerunt suscipere disciplinam.* Post tot labores, post tot pericula, quibus vexati sunt à tribulatione malorum & dolore regnum in pace est, & dominus Rex abest: & per hos duos potest terra singulariter commoueri, sed & perturbari. Supplico & consulo sublimitati vestræ, quia maximus princeps estis in regno †: vt vel dissuasione, vel in totis viribus vos opponatis, ne fiat hoc: quia sic conuenit honori personæ vestræ, & terræ vestræ & vtilitati Ecclesiæ Dei. Vim autem appello, quod ad ecclesiasticam pertinet disciplinam. Nos autem idem scribimus Domino Remensi, Domino Senonensi, Domino Suessionensi, Domino Antisiodorensi, Comiti Theobaldo, Comiti Rodulfo. Opponite vos tantis malis, & propter Dominum Regem, & propter Dominum Papam, ad quem pertinet custodia regni.

† v. Notas. Hier. 51.

† v. Notas.

Ad Eundem.

C *Prædicat eius zelum & studium boni communis, quod induxerit comitia Regni pro eius salute, additque calcar, ad caussam Resp. fortiter agendam.*

Epistola CCCLIX.

Charissimo Patri & Domino Sugerio, *Dei gratia Beati Dionysij Abbati frater Bernardus Claræ-vallensis vocatus Abbas, Spiritum consilij & consolationis.*

Visis quibusdam literis vestris, quas ad Dominum Turonensem direxerat sublimitas vestra, exultauimus, & delectati sumus non qualicunq; gaudio, sed gaudio magno valdè. Visitet vos Oriens ex alto, qui visitare disponitis regnũ gloriosissimi Regis nostri, vt sic respirare possit à tribulatione malorum & dolore: qui iam in ianuis est, si non fuerit totis viribus contradictum. Profectò consiliũ Dei fuit, vt ad consilium tam Curiæ quàm Ecclesiæ principes vocaretis: vt sciant omnes, qui habitant terram, quia remãsit & regno, & Regi amicus dulcis, consiliarius prudens, adiutor fortis. Illi, inquam, Regi, qui seruit Regi, cuius regnum est omnium seculorum: qui commonuit gentes & regna, ne Rex cœli perderet terram suam, terram, vbi steterunt pedes eius. Illi, inquam, Regi, qui cũ esset gloria singularis, rebus affluens, pace securus, victoriosus in prœliis, iuuenis ætate, elegit exulare à propriis †, vt seruiret in alienis, illi tamen, cui seruire, regnare est: & quis audeat turbare regnum eius? quis tantam impietatem committat aduersus Dominum & aduersus Christum eius? Domine mi rex vtinam abscindantur, qui te conturbant: qui quærunt mala & tibi, & tuis, cùm tu inter alienas gentes solus remanseris, ne remaneret in solitudine ille locus, quem elegit Dominus ex omnibus locis terrarum, vt esset nomen suum ibi.

1\.

Sugerius Abbas Protex seu vicarius Regis Gall. in Orientem profecti.

† v. Notas.

Propterea viriliter agite & confortetur cor vestrum, quia vobiscum est Dominus Deus vester in protectione Regis & exulis sui: qui imperabit ventis & mari, & tumentes fluctus facilè complanabit: erit vobiscum val-

uersitas Ecclesiæ Dei, ne insurgat aliquis & peccare faciat Israël, & totis humeris totum onus, si quid tamen oneris fuerit, supportabit. Nunc enim tempus & opus est, vt agatis pro loco quem tenetis, pro dignitate, qua polletis, pro potestate, quam accepistis: vt memoria vestra non solùm in benedictione, sed & in admiratione sit generationi huic omni, quæ ventura est. Prouidendum est, & multùm prouidendum, ne tanta portio Ecclesiæ Dei sine fructu maximo fatigetur, & hîc statuendũ quòd omnes insurgentium malignitates vel reddere, vel elidere possit. In voluntate nostra est, vt vobis in nomine Domini congregatis, paruitatis nostræ litteras transmittamus: quæ etsi non adiuuent, saltem affectum nostrum ostendant. Ille autem qui vobis dedit hanc voluntatem, donet & facultatem, & conterat Satanam sub pedibus vestris: vt in opere isto glorificetur Dominus, honoretur Ecclesia, regnum stabiliatur, & obstruatur os loquentium & facientium iniqua.

Ad Evndem.

Petit subsidium annonæ pro Religios. Bituric.

Epistola CCCLX.

Domino dilectißimo Svgerio, *Dei gratia venerabili Abbati sancti Dionysij, frater Bernardus Claræ-vallis Abbas, salutem & orationes.*

FRatres nostri de Bituricensi Archiepiscopatu, de domo Dei, egent pane: & audiuimus quòd abundat ibi annona Domini Regis & parum venalis inibi videtur. Itaque rogamus vos, vt præcipiatis eis dari de annona illa, quantum visum fuerit prudentiæ vestræ. Nam & Dominus Rex dum in hac terra esset, eis benefacere solebat.

Ad Evndem.

Abbati cuidam inopi subueniri rogat.

Epistola CCCLXI.

Domino, & Patri dilectißimo Svgerio, *Dei gratia Reuerendo Abbati S. Dionysij, frater Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, salutem & deuotas orationes in Christo.*

ABbatem pauperem Abbati diuiti mittimus, vt de alterius abundantia, alterius inopia aliquatenus releuetur. Vobis sanè honestiorem cedimus partem iuxta sententiam veritatis [a], quæ beatius esse definit dare quàm accipere. Nec dubito quin libentiùs & liberaliùs manum vestram extenderetis ad hunc pauperem Christi: si vobis æquè vt nobis, innotuisset eius religiositas & honestas, sed & necessitas ipsa, quam patitur. Nam & debitis premitur, & panis inopia laborat: quòd agri eius pro tritico herbas ei perniciosas reddiderint. Quia ergo sterilitas ista vestros non attigit loculos: rogamus & petimus per vestram misericordiam ei subueniri, nec vllatenus dubitetis, quin vtiliter positum sit & repositum, quicquid ei præstare placuerit.

a Act. 20.

Ad Evndem.

De periculoso statu Ecclesiæ Orientalis.

Epistola CCCLXII.

Amantißimo Patri & Domino Svgerio, *Dei gratia Beati Dionysij Abbati, Bernardus Claræ-vallis vocatus Abbas, salutem, & quas potest, orationes in Domino.*

VErbum quod attulerunt magister Templi, & frater Ioannes, tam lætus accepi, quàm id, quòd à Deo crederem processisse. Ipsa enim iam Orientalis Ecclesia tam miserabiliter clamat, vt quisquis non toto compatitur affectu, Ecclesiæ filius esse non probetur. Verùm quàm lætus de nuntio, tam tristis de angusto termino, ad quem vestræ dilectioni occurrere non potui. Siquidem promiseram Lingonensi Episcopo ipsa die occurrere ad colloquium, quod de magnis & grauibus negotiis fiducia nostri acceperat. Indicaui autem ipsum tempus quando, si placet, lætus occurram cum eodem Episcopo, qui multùm poteris vtilis esse colloquio.

Ad Evndem.

Dissuadet Matrimonium inter Filium Comitis Andegauensis & Filiam Regis Gall. ob impedimentum consanguinitatis.

Epistola CCCLXIII.

Domino Abbati Beati Dionysij, frater Bernardvs *de Clara-valle, salutem & orationes.*

SIc scripsi ad dominum Regem. Opus grande & onus inæstimabile suscepistis, quod à nemine nisi diuina virtute possit portari. Supra vires est hominis negotium vestrum: sed Deo facilè est, quod hominibus est impossibile. Si hæc scitis, cauendum vobis summopere est ne qua occasione tam necessarium repellatis auxilium, ne qua suggestione Deum offendatis, & gratiam eius vobis reddatis infensam. Cauendum, inquam, nunc maximè, ne quando prouocatus à vobis irascatur Deus, & auertat faciem suam à vobis, ac manum trahat adiutorij. Siquidem periculum hoc non ad solum Regem spectat, sed ad vniuersam Ecclesiam Dei: quia ex hoc iam vestra & totius mundi vna est causa. Quorsum hæc tendant, audite. Festino quidem ad vos, sicut hæ literæ, vigiliam beatæ Mariæ Magdalenæ Lauduni facturus: sed aliis iam litteris præmunere vos & præmunire curaui. Audiui enim quod festinet comes Andegauẽsis alligare vos fide & sacramento, super matrimonio contrahendo inter filium suum, & filiam vestram. At hoc quidem non tantùm non expedit, sed non licet, non modò alias ob causas, sed quia titulus cõsanguinitatis id prohibet, sicut veridica attestatione cognouimus matrẽ reginæ & puerum istum, filium Comitis Andegauensis, in tertio consanguinitatis gradu inueniri. Propter quod omnimodo monemus, ne faciatis hanc rem: sed timeatis Deum & declinetis à malo. Promisistis vos nulla ratione sine consilio nostro id facturum: & si dissimulauero, ipse peccaui. Hoc ergo consilium nostrum, vt nullo modo id faciatis. Si feceritis, sciatis vos & contra consilium nostrum, & contra consilium multorum diligentiũ nomen vestrum, & etiam contra Deum fecisse: & nolite putare quòd acceptum sit Deo sacrificium vestrum, cum sit ex parte: vt pro alieno sollicitus, regno proprio non parcatis, disponendo illud, contra Deum, contra ius & fas, & contra vtile atque honestum. Liberaui animam meam: liberet & vestram Deus à labiis iniquis & à lingua dolosa.

Luc. 18.

Ad Evndem.

Benè se de Sugerio sentire, dolere tamen, quod mala Regni palam ipsi imputentur. Hortatur vt caueat, ne eorum, per quos ista fiunt, consortio infametur.

Epistola CCCLXIV.

Reuerendo patri & amico nostro charißimo Svgerio, *Dei gratia Abbati sancti Dionysij, frater* Bernardvs *Clara-Vallensis vocatus Abbas, salutem & qualescumque nostras orationes.*

AD literas paternitatis vestræ respondere breuiùs, temporis angustiæ coëgerunt. Iam enim aduesperascebat ea die, qua litteras illas accepi: & necesse erat sequenti die ad Cisterciense capitulum proficisci. Proinde respondeo breuiter, & volo vt omninò longè fiat à vobis, ne aliquando veniat in cor vestrum, quod de vobis vllo modo crediderim, vestro consilio & voluntate fieri mala, quæ plangimus. Verùm vnum fuit, quia zelo vrgente ductus, ipsum vobis zelum exprimere, imò & imprimere atque ingerere laborabam, vt vestram quoque sanctitatem inflammaret affectus. Alterum fuit, quòd licet benè sentirem de conscientia vestra, plurimùm tamen contristabar de fama & scandalo, quod est in Ecclesia Dei. Quod si acquiescere nolunt maximè in huiusmodi rebus: quid facietis inter eos? Quare de vobis illi se palliant? nonne oportet vos omninò alienare à sacrilegis illis, & longè fieri ab eis, vt securi de conscientia, decantetis [a]: *odiui ecclesiam malignantium & cum impiis non sedebo*: vt nouerit omnis Ecclesia sanctorum, aliq-

a Psal. 25.

b *Psal. 1.*

nam ab eorum numero & consortio vestram innocentiam esse? Proinde memoramini principium loquendi Domino in propheta b, & inuenietis beatum virum esse qui non abiit in consilio impiorum. Illud autem credatis nunquam male me sensisse de vobis. Noui enim vos & puritatem vestram. Valete, & orate pro nobis.

A

Ad Abbatem Quendam.

Excusat se apud Abbatem, cuius monachum Vuilhelmum iam professum, nec tamen confessum, ignorans susceperat.

Epistola CCCLXV.

GRatias agimus salutis Auctori, quod à vobis digni habiti sumus salutari: veruntamen quantum nos salutario lætificat, tantum illa quam subiuxistis, obedientia grauat, licet tamen grauari, fecimus quod iussistis. Simul coram Deo, & vestra sanctitate, teste etiam ipso venerabili fratre Vuilhelmo nos excusamus, quod ignorantes vestrum esse professum recepimus. Si culpa est, quod ita à nobis receptus est, ipsius non nostra est. Post hanc nostram veram ac puram satisfactionem, mereamur vestram gratiam & benedictionem. Vale, optamus vos, tam plenum dierum quàm virtutum tranquillo transitu mortem finire, Sancte, & Reuerendissime Pater.

B

Ad Abbatem S. Victoris.

P. Lumbardum commendat.

Epistola CCCLXVI.

† *Gilduino.*

Reuerendis patribus & Dominis, & amicis charissimis G.† Dei gratia venerabili Abbati sancti Victoris Parisiensis, & vniuerso conuentui sancto, frater BERNARDVS *Claræ-vallis vocatus Abbas, salutem & nostras qualescunque orationes.*

NEcesse habemus multa requirere, quia multa requiruntur à nobis: nec amicis possumus parcere, quia ab aliis amicis non parcitur. Dominus Lucensis Episcopus, pater & amicus noster commendauit mihi virum venerabilem R. Lumbardum, rogans vt ei paruo tempore, quo moraretur in Francia causa studij, per amicos nostros victum necessaria prouiderē. Quod effeci, quandiu Remis moratus est. Nunc commorantem Parisius vestræ dilectioni commendo: quia de vobis amplius præsumo, rogans vt placeat vobis prouidere ei in cibo per breue tempus, quod facturus est hic vsque ad Natiuitatem Beatæ Virginis Mariæ. Vale.

C

AD ALPHONSVM REGEM PORTVGALLIÆ.

Rex obtenta de Saracenis victoria reus voti de condendo Cisterciensibus Monasterio tenebatur, itaque postulanti e Clara-valle Monachos Bernardus mittit in Lusitaniam.

Epistola CCCLXVII. †

† Hæc & sequens Epist. nunc primū accedunt ex *Annal.* Bern. Brit. *Tom.* 3. *lib.* 9.

Christianissimo & pio ALPHONSO *Regi Portugallorum,* BERNARDVS *Claræ-vallis vocatus Abbas, modicum id quod est.*

BEnedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatus est vos in tribulatione vestra, dum abstulit opprobrium Saracenorum à ceruicibus vestris. Ceciderunt muri Iericho, cecidit Babylon magna, destruxit Dominus munitiones inimicorum suorum, & extulit cornu populi sui. Quod etiam antequam fieret, resciuimus reuelante Spiritu, qui vbi vult spirat, absque auditione vocis. Propter quod animas nostras afflximus, & tam paruitas mea, quam reliqui Fratres mei coram Domino prouoluti, decertantibus manibus vestris, robur & fortitudinem postulabamus †, & ex eo quod iniquitates nostræ vestram non impediuerunt felicitatem, summè lætati sumus. Resciuimus etiam, ingentem pietatem, qua commotus votum de ædificando Cœnobio Altissimo deuouistis, quapropter mittimus hos filios, quos lacte doctrinæ ab incunabulis Religionis Christo nutriuimus, quatenus nos ipsos Celsitudini vestræ commendantes, piam voti intentionem ad debitam executionem perducant, illud condentes Monasterium, in cuius duratione & integritate, indelebile habebitis elogium Regni vestri, & in diuisione redituum, diuidetur à vobis corona vestra †. Seruet vos, & illustrem Reginam consortem Seruator cunctorum, & benedicat prolem vestram, vt videatis filios filiorum vestrorum, gaudentes in possessionibus vestris.

† v. Notas.

† v. Notas.

Ad Ioannem Ciritam †.

† l. Ziritam, fuit is Abbas & fundator Monasteriorum S. Ioann. de Tarouca S. Christophori & S. Petri de Aquilis.

Cognito diuinitus eius zelo ac desiderio mittit è Clara-valle Monachos ad fundandum in Lusitania Monasterium. v Henriq. in Fasc. lib. 1. dist. 19.

Epistola CCCLXVIII.

Venerabili Fratri Deo dilecto, & in via seculi huius socio nostro IOANNI CIRITÆ, BERNARDVS *Claræ-vallis vocatus Abbas, salutem in salutis auctore.*

PErmittente Patre misericordiarum, & Deo totius consolationis, qui non sinit animas peccatorum peccatis damnari: sciuimus de fraternitate tua, quo pacto assiduis orationibus, pro peccatorum venia pectus diuinum pulsare non desinis. & quia vir desideriorum es, adimpleuit Dominus desiderium tuum, dum nobis aperuit exaudiri deprecationes tuas. † Et qui in eadem societate nos tibi sociauit, qui duobus Discipulis euntibus Emaus se socium præbuit, mittimus hos filiolos quos lacte Euangelicæ doctrinæ Domino nutriuimus, vt quocunque miseratio diuina disposuerit, & cœleste aliquod micauerit signum, Monasterium condatis. In quibus teipsum signiferum & ducem cæterorum elegit, vt & principia agas, & actum ad exitum ducas, ductumque Deo, & eius præcursori offeras.

† v. Notas.

APPENDIX EPISTOLARVM S. BERNARDI nunc primum nobis ex Anglia transmissa.

*O*XONIENSIS *Academia insigni Librorum, præsertim Manuscriptorum penu ditissima est, sed hoc imprimis nomine celebranda, quod thesaurum istum cum tota Repub. Litteraria communem possidet. Id nuper experti sumus in Appendice Operum S.* BERNARDI, *seu* TOMO VI. *non parum inde locupletato: Et nunc denuò diuersis S.* BERNARDI *Epistolis indidem acceptis. Et ni Petrum humanissimum, tantus ad fauorem & beneficio factum, debita laude fraudemus †, Verba eius ex Epistola ad me data subiicio, vt beneuolentiam Viri, studiumque de Litteris bene merendi Lector mecum gratus agnoscat. En sic habent.*

† Vide etiam Tom. 6 p. 71

Post receptas quas ad me dedisti VIII. Calend. Nouemb. nihil prius, quam BERNARDVM de integro in manus resumere, edita serio reuisere, Manuscripta diligenter perquirere, vtraque qua licuit industria conferre. Et certè res erat non vnius diei, expectationi tuæ hac in parte satisfacere. Dum Catalogos publicos perlustro, dum schedas priuatas consulo, dum vtraque ad calculos voco. BERNARDI quædam quinquaginta plus minus Codicibus diuersis in Bibliotheca nostra σποράδην disiecta comperio, quos omnes à capite ad calcem lætus & alacris peruolui, ne forte fidem meam minus liberasse viderer. Sed ecce me, dum totus in hoc sum, in medio quasi cursu inflammarunt turbæ & molestiæ publicæ, &c. *Et post multa.* Interim mihi hæc *Londini* satagenti, perculit autem Bibliopola meus, litteras à *Kenckio* receptas ostendit, per quas certior fio, BERNARDI Editionem ad vmbilicum iam pene perductam esse, & symbolam meam, si quam conferre possem, propediem expectari. Quo percussus nuntio statim vasa conclamo, sarcinulas colligo, *Oxonium* repeto, & ad intermissas diu operas denuò me accingo, omnes paginas, quæ sibi BERNARDI nomen præfixerunt, percurri, quædam inedita antehac, & haud dubio genuina eiusdem transcripsi, scilicet *Tract. de diligendo* DEO partem alteram. *Capitula Hæresum Petri Abailardi, Epistola CXC.* subiiciendam, EPISTOLAS præterea XVIII &c. Hæc omnia tibi lubens transmisi. Reliquis quæ in editis desiderari videntur, describendis non suffeci. *Et post multa quosdam Tractatus, vti petieram designatos, subdit.* Ea omnia & si quid sit præterea, in quo vel tibi, mi Merlone, vel viris aliis tui quamsimillimis probe, doctis gratificari possum, ea lege describenda curabo, modò quamprimum & emendatè typis mandare velitis. *Nec mi alterum posco, nec mi præmium deliberitis.* Satis mihi mercedis est

placuisse DEO, profuisse publico. Hoc vt fiat, me precibus tuis apud DEVM Opt. Max. pro Eccles. pace, pro communi Orbis Christiani tranquillitate, pro studiorum omnium nostrorum fructu, æterna animarum salute continuò intercedentem iuuare digneris. Interim vale.

Oxonij in Anglia. A. D. IX Cal. April. An. 1641.

Gerardus Langbainius,

Coll. Reg. apud Oxoniens. socius.

Ad HAIMERICVM Cardinalem & Cancellarium. A

Petro Abaelardo hæreseos conuicto, non debere apud Cardinales & Curiam Rom. patere refugium.

EPISTOLA CCCLXIX.

Illustri viro & amico præcordiali HAIMERICO *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diacono, Cardinali, & Cancellario,* BERNARDVS *Clara-Vallensis Abbas, prodesse bona coram Deo & hominibus.*

1. SIcut audiuimus, sic vidimus libros & sententias magistri Petri Abailardi: notauimus verba, signauimus mysteria, & mysteria iniquitatis inuenta sunt. Theologus noster verbis legis legem impugnat. Sanctum projicit canibus, & margaritas porcis. Fidem corrumpit simplicium, Ecclesiæ maculat castitatem. *Quo semel est imbuta recens seruabit odorem, Testa diu.* Transierat per B ignem liber eius, & inductus est in refrigerium. Iamque in Ecclesia hostis Ecclesiæ, fidei persecutor, in gremio fidei requiescit. Effusus est sicut aqua. Non crescat, qui ascendit cubile patris sui, & maculauit stratum eius. Maculauit Ecclesiam homo ille, rubiginem suā simplicium mentibus affricuit. Cum eâ ratione nititur explorare, quæ pia mens fidei viuacitate apprehēdit. Fides piorum credit, non discutit. Sed iste Deum habens suspectum, credere non vult, nisi quod prius ratione discusserit. Cumque Propheta dicat [a]. *Nisi credideritis, non intelligetis.* iste fidem voluntariam nomine redarguit leuitatis: abutens illo Salomonis testimonio. *Qui credit citò, leuis est corde.* Reprehendat ergò beatam Virginem Mariam, quoniam citò credidit Angelo nuntianti & dicenti [c]. *Ecce concipies & paries filium.* Redarguat & illum in extrema linea vitæ credentem verbo morientis & dicentis [d], *Hodie mecum eris in Paradiso.* Laudet è regione duritiam cordis illorum, quibus dictum est [e], *O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ.* Commendet etiam illius tarditatem, cui dictum C est [f]. *Pro eo quod non credidisti verbis meis, eris tacens, & non poteris loqui.*

a Esa. 7. b

b Eccle. 19. a In rebus fidei velox credulitas non est temeritas.

c Luc. 1. e

d Luc. 23. f

e Luc. 24. d

2. Denique vt pro breuitate Epistolæ, de multis pauca dicam, Doctor egregius, cum Ario, gradus & scalas in Trinitate disponit: cum Pelagio liberum arbitrium gratiæ præponit: Cum Nestorio, Christum diuidens hominem assumptum à consortio Trinitatis excludit. Sed in his omnibus gloriatur, quod Cardinalibus & Clericis Curiæ scientiæ fontes aperuerit: Quod manibus & sinibus Romanorum libros & sententias suas incluserit: & in tutelam sui erroris assumit eos à quibus iudicari debuit & damnari. Iacinctus multa mala ostendit nobis, non fecit tamen, non, quia non voluit, sed quia non potuit. Verum æquanimiter ferimus, cum nec personæ Domini Papæ, nec Curiæ in Curia illa pepercit. Cætera autem quæ vidit, & audiuit, Nicolaus iste meus, imò & vester, viua melius referat voce.

Ad INNOCENTIVM Pontificem.

Episcopi Galliæ exponunt Pontifici, quid actum sit in caussa P. Abailardi, Bernardum ad disceptationem in Synodo prouocantis, sed ad obiectos sibi hæresum articulos respondere nolentis, & ad Sed. Apost. appellantis. D

EPISTOLA CCCLXX.

Reuerendissimo Patri & Domino INNOCENTIO *Dei gratia summo Pontifici, Henricus Senonensium Archiepiscopus, G.* [a] *Carnotensis Episcopus, Sanctæ Sedis Apostolicæ famulus* [b]. *H* [c]. *Aurelianensis, H* [d]. *Antissiodorensis. H* [e]. *Trecensis. M* [f]. *Meldensis Episcopi, deuotas orationes & debitam obedientiam.*

a Gaufredus

b id est, Legatus. v Vit. S. Bern. lib. 2. cap. 6.

c Helias.

d Hugo.

e Hatto.

f Manasses.

NVlli dubium est quod ea quæ Apostolicâ firmantur authoritate, rata semper existunt, nec alicuius possunt deinceps mutilari cauillatione, vel inuidiâ deprauari. Eapropter ad vestram Apostolicam Sedem, Beatissime Pater, referre dignum censuimus quædam quæ nuper in nostra contigit tractari præsentia. Quæ quoniam & nobis, & multis religiosis ac sapientibus viris rationabiliter acta visa sunt, vestræ Serenitatis expectant comprobari iudicio, simul & auctoritate perpetuò roborari. Itaque cùm per totam ferè Galliam in ciuitatibus, vicis, & castellis, à Scholaribus non solum intra Scholas, sed etiam triuiatim: nec à litteratis, aut prouectis tantum, sed à pueris & simplicibus, aut certè stultis, de Sancta Trinitate, quæ Deus est, disputaretur: insuper alia multa ab eisdem, absona prorsus & absurda, & plane fidei Catholicæ, sanctorumque Patrum auctoritatibus obuiantia proferrentur: cumque ab his qui sanè sentiebant, & eas ineptias rejiciendas esse censebant, sæpius admoniti corriperentur, vehementius conualescebant, & auctoritate magistri sui Petri Abailardi, & cuiusdam ipsius libri, cui *Theologiæ* indiderat nomen, nec non & aliorum eiusdem opusculorum freti, ad astruendas prophanas adinuentiones illas, non sine multarum animarum dispendio, sese magis ac magis armabant. Quæ enim & nos, & alios plures non parum mouerant ac læserant, inde tamen quæstionem facere verebantur. 1.

Absurda Petri Abail. dogmata.

Verum Dominus Abbas Claræ-vallis, his à diuersis & sæpius auditis, immò certè in prætaxato magistri Petri *Theologiæ* libro, nec non & aliis eiusdem libris, in quorum fortè lectionem inciderat, diligenter inspectis, secretò prius, ac deinde secum duobus aut tribus adhibitis testibus, iuxta euangelicum præceptum, hominem conuenit: Et vt auditores suos à talibus compesceret, librosque suos corrigeret: amicabiliter satis ac familiariter illum admonuit. Plures etiam Scholarium adhortatus est, vt & libros venenis plenos repudiarent & rejicerent, & à doctrina, quæ fidem lædebat Catholicam, cauerent & abstinerent. Quod magister Petrus minus patienter & nimium ægrè ferens, crebrò nos pulsare cœpit, nec ante voluit desistere, quo ad Dominum Clara-vallensem Abbatem super hoc scribentes, assignato die, scilicet octauo Pentecostes, Senonis ante nostram submonuimus venire præsentiam, quò se vocabat & offerebat paratum magister Petrus ad probandas & defendendas de quibus illum Dominus Abbas Clara-vallensis, quomodo prætaxatum est, reprehenderat sententias. Cæterum Dominus Abbas, nec ad assignatum diem se venturum, nec contra Petrum sese disceptaturum nobis remandauit. Sed quia magister Petrus interim suos nihilominus cœpit vndequaque conuocare discipulos, & obsecrare, vt ad futuram inter se, Dominumque Abbatem Claram-vallensem disputationem, vna cum illo suam sententiam simul & scientiam defensuri venirent; Et hoc Dominum Claram-vallensem minimè lateret, veritus ipse, ne propter occasionem absentiæ suæ tot prophanæ non sententiæ sed insaniæ, tam apud minus intelligentes, quàm earundem defensores maiore dignæ viderentur auctoritate, prædicto quem sibi designaueramus die, licet eum minimè suscepisset, tactus zelo pij feruoris imò certè sancti Spiritus igne succensus, sese nobis vltrò Senonis præsentauit. Illâ verò die, scilicet octaua Pentecostes, conuenerant ad nos Senonis Fratres & Suffraganei nostri Episcopi, ob honorem & reue- 2.

B. Bern. Abailardi hæreses detegit.

reuerentiam sanctarum, quos in Ecclesia nostra populo reuelaturos nos indixeramus, Reliquiarum.

5. Itaque præsente glorioso Rege Francorum Ludouico cum Vuilhelmo religioso Niuernis Comite, Domino quoque Remensi Archiepiscopo, cum quibusdam suis suffraganeis Episcopis, nobis etiam, & suffraganeis nostris, exceptis Parisius & Nioernis, Episcopis præsentibus, cum multis religiosis Abbatibus & sapientibus, valdeque litteratis clericis, adfuit Dominus Abbas Clara-uallensis, adfuit magister Petrus cum fautoribus suis. Quid multa? Dominus Abbas cum librum Theologiæ magistri Petri proferret in medium, & quæ annotauerat absurda, imò hæretica planè capitula de libro eodem proponeret, vt ea magister Petrus vel à se scripta negaret, vel si sua fateretur, aut probaret, aut corrigeret: visus est diffidere magister Petrus Abailardus, & subterfugere, respondere noluit, sed quamuis libera sibi daretur audientia, tutumque locum, & æquos haberet iudices, ad vestram tamen, sanctissime Pater, appellans præsentiam, cum suis à conuentu discessit.

Erroneam eius doctrinam synodo proponit.

v. Vit. loc. cit.

4. Nos autem licet appellatio ista, minus Canonica videretur, sedi tamen Apostolicæ deferentes, in personam hominis nullam voluimus proferre sententiam: Cæterum sententias praui dogmatis ipsius, quia multos infecerant, & sui contagione adusque cordium intima penetrauerant, sæpe in audientia publica lectas & relectas, & tam verissimis rationibus, quam Beati Augustini, aliorumque Sanctorum Patrum inductis à Domino Clara-uallensi auctoritatibus non solum falsas, sed & hæreticas esse euidentissimè comprobatas, pridie ante factam ad vos appellationem damnauimus. Et quia multos in errorem perniciosissimum & planè damnabilem pertrahunt, eas auctoritate vestra, dilectissime Domine, perpetua damnatione notari, & omnes qui pertinaciter & contentiosè illas defenderint, à vobis, æquissime Pater, iusta pœna mulctari vnanimiter & multa precum instantia postulamus.

Eaque ibidem reprobatur ac damnatur.

Sæpedicto verò Petro, si Reuerentia vestra silentium imponeret, & tam legendi, quam scribendi prorsus interrumperet facultatem, & libros eius peruerso sine dubio dogmate respersos condemnaret, auulsis spinis & tribulis ab Ecclesia Dei, præualeret adhuc læta Christi seges succrescere, florere, fructificare. Quædam autem de condemnatis à nobis capitulis vobis, Reuerende Pater, conscripta transmisimus, vt per hæc audita reliqui corporis operis facilius æstimetis.

Ad Gavfridvm Abbatem Sanctæ Mariæ Eboracensis.

Religiosis à laxiore ad strictiorem viuendi modum transire volentes non impediendos, & apostatas censendos, qui post transitum resiliunt, redeuntes ad vitam priorem. Confer Epist. 94.

Epistola CCCLXXI.

Viro Venerabili Domino Gavfrido, *Abbati Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Eboracensis, frater* Bernardvs *Abbas dictus Clara-Vall. in Domino Salutem.*

1. Placuit Reuerentiæ tuæ literas paruitati meæ dirigere, in quibus me de rebus dubiis consulere voluisti. Verum de his & similibus tantò quid certum respondere pertimescimus, quantò minus diuinæ voluntatis beneplacitum (sicut homines) ad purum intuentes, proximorum animos, si quicquam aliud, quam volunt, edicimus, offendere dubitamus.

Quod sanè illis potissimum accidit, quorum conscientia, quia fastidiosæ mentis angore confunditur, difficiles & angulosas impuritatis suæ ratiocinationes affectare conatur. Sed ipsa tamen cæcitatis suæ vindex est, quia dum quasi sibi adulari nititur in eo quod egit, illicò recurrente veritatis aculeo repungitur ac remordetur in eo quod meminit. Cuius nimirum difficultatis ærumnam Psalmista deplorans orat & dicit, a *Educ Domine de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo.* Ne me ergò, vir bone, quasi simulatæ calliditatis arguas, si minus quam velis, inquisitionibus tuis respondere sufficiam: vel, si quid valeo, totum tamen explicare non audeam; Litterarum siquidem tuarum, prima species à querimoniis sumpsit exordium: quia videlicet senectuti tuæ graue infortunium sit, quod monachorum tuorum aliqua pars ad arctiorem ac securiorem conuersationis modum transire præsumpsit. Quã in te potius reformidare habes, quod tristitia huius sæculi mortem operatur. Nempe si in humanis opinionibus ratio vigeat, dolendum non est, si homo quandoque Creatoris sui legibus rectius inhærere præsumat. a Psal. 141. 8.

2. Et nos quidem non sanctè, non satis piè paternis sollicitudinibus inuigilamus, si filiorum prouectibus inuidemus. Quocirca si consiliarium vnum de mille habere vis: imò, ni fallor, maximè vis, consulto opus est, quatenus filiis tuis in mediocritatem tecum remanentibus, ne deficiant attendas: Cæteris verò citra professionis suæ puritatem propter conscientiam remanere metuentibus, ac de bono, quod semel aggressi sunt, religionis proposito ad altiorem gradum transire nitentibus, iuxta Prophetam b, cum panibus occurras: Illis curam maximam impendas, ne infolescant ad ruinam; Cæteris autem beneuolentiam offeras, vt proficiant ad coronam. Nempe qui ascensiones in corde suo disponunt, qui de virtute in virtutem eunt; Deum deorum in Syon eo felicius videre merentur in retributione, quo summo bono familiarius adhærere studuerunt puriore conuersationis ordine. b Psa. 83. 6.

3. Denique de duobus monachis, Geruasio videlicet atque Radulpho, qui simul cum aliis, Domino Thurstino Archiepiscopo paternè & Episcopaliter satagente, sunt egressi, & (sicut ipse testatis) te absoluente quandoque dimissi, certus sum, quia si intra puritatis gradum quem ascenderant, permansissent, non perperam sed laudabiliter peregissent. Certus quoque sum nihilominus quia si velint resumere puritatis gradum à quo temerè corruerunt, eâ virtutis gratiâ laudabiliores erunt, quâ soleor milites fieri post fugam ignauiæ, de victoria tantò gloriosiores, quantò post ignominiam de spe victoriæ ad pugnam redeunt alacriores. Et credo, ni fallor, quod absolutio, quæ facta est, potest interim impediri, sed apud Omnipotentis Dei iudicium nequit euacuari. Postremò, vitam istam confiteris quidem esse sanctiorem, illos tamen propter carnis fragilitatem vel propinquitatis affectionem, non posse dicis sustinere huius angustiæ difficultatem. Adhæc verò superaddis, eorum præsentiam tibi fore necessariam, & idcircò, vehementer inquiris, vtrumne sine culpa remanere queant in loco, vnde non sine scandalo sunt egressi.

4. De qualitate, inquam, scandalorum discernenda, de carnis affectione propter Christum penitus amputanda, de commodis verò temporalibus propter animæ salutem fugiendis magnoperè tonat Euangelium: tota clamat vbique series scripturarum, quod ignorare non tam malum quàm penè hæreticum est. At verò certus non sum, an eorum talis reditus absque pœnali culpa debeat æstimari: Periculosum quippe valde est, & graui ruinæ proximum, de Dei misericordia præsumere contra Dei iustitiam; Et ipsam velle defendere contra ipsam. Denique scriptura ait c, *Ne adicias peccatum, & dicas miseratio Dei magna est.* Nam & malus discretionis modus est, cum præponderant minora maioribus, siue deteriora melioribus comparantur. c Eccli. 5. 5.

5. Ac deinde post hæc vehementer expostulas, cur merito Apostatæ debent appellari, si ad cœnobium suum reuertentes, cum bonis consuetudinibus professionem suam studeant adimplere. Ego, inquam, eos damnare non debeo. Nouit Dominus, qui sunt eius. Et vnusquisque onus suum portabit d. Quem enim tenebræ non comprehendunt, cognoscetur Dominus d Gal. 5. 4.

e Psal. 9. d

iudicium faciens e, & in operibus manuum suarum comprehendetur omnis peccator. De se quippe quod sibi bonum est, quisque sentiat, Ego de me dicam, quod sentio. Ego Bernardus, si de bonis ad meliora, vel de periculosis ad securiora voto & opere liberè pertransissem, & illicitâ voluntate ad ea, quæ mutaui, denuò recurrere præsumpsissem, non solum apostata, verum etiam regno Dei non idoneus fieri pertimescerem. Hoc & Beatus Gregorius ait: *Quisquis*, inquit, *maius bonum subire proposuit, minus bonum, quod licuit, illicitum fecit.* Scriptum quippe est f. *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & retro respiciens aptus est regno Dei. Qui ergò fortiori studio intenderat, retrò respicere conuincitur, si relictis amplioribus bonis ad minora retorquetur.* Quod autem de excommunicatione quadam interserere voluisti, vt mihi videtur, nec tua interfuit inuestigare, nec mea quicquam interest iudicare. Neque enim lex iudicat quemquam nisi prius audiatur: & in absentem iudicium temerè promulgatur.

S. Gregorius 3. par Past. c. 28.
Minus bonum illicitum ei, qui obnoxius est maiori.
f *Luc. 9. g*
Vid. supra Epist. 94.

Ad THVRSTINVM Eboraci Archiepiscopum.

Hortatur curam Pastoralem non dimittere, si tamen iusta caussa, aut Pontificis certe fauor adsit, locum petere religiosa disciplina magis obseruantem. Obiit tamen in Archiepisc. Anno 1140. v. Epist. 234. & ibid. Not.

EPISTOLA CCCLXXII.

Reuerendo Patri & Domino THVRSTINO *Dei gratia Eboracensi Archiepiscopo,* BERNARDVS *Clara-Vallensis vocatus Abbas, salutem, non tam in via quam in patria.*

LAudamus quod optatis quietem, & desiderium habetis cum pace obdormire in Domino. Veruntamen istæ quas prætenditis causæ, curæ pastorali non videntur posse præscribere: nisi fortè, (quod absit, & nos non credimus) mortale aliquid commissum sit, aut summi Pontificis auctoritate emerito fuerit indulta licentia. Nam neque vos ignorare credimus illud Apostoli a. *Alligatus es vxori? noli quærere solutionem.* Verbo siquidem promissionis, qualem vos fecisse dicitis, non tenetur Episcopus, quo minus in eo quo vocatus est ministerio, perseueret.

Videtur ergò nobis, sanius sapienti non præscribentibus, vt quod tenetis teneatis, & humilitatis habitu, vitæque sanctitate monachum exhibeatis in Episcopo. Quod si aut causa latens cedere compellat: aut Dominus Papa quietem indulgeat, pro nostro exiguo sapere consilium damus, vt nulla victus aut vestitus asperitas, nulla omninò paupertas vos deterreat, quo minus transeatis, vbi maiorem inuenire speratis puritatem. Quanquam in huiusmodi domibus, animabus sic consulitur, vt pro ætate & imbecillitate, congrua cura corporibus non negetur. Vestri sumus, pro vobis Deum rogamus attentius, quatenus aspiret vobis quod melius est: concedatque pondus diei & æstus sic portare, vt ad vesperam regiâ signatum imagine recipiatis denarium.

Ad THOMAM Beuerlacensem Præpositum.

Suauissima sane & melliflua Epistola, qua Thomam inuitat ad vitam religiosam, peccatis etiam quibuscunque non obstantibus. Bona conscientia nihil præferri posse in hoc mundo. Alia extat ad eundem Ep. 107. & præsens quidem illâ prior apparet.

EPISTOLA CCCLXXIII.

Bonæ spei iuueni THOMÆ *venerabili Beuerlacensi Præposito, frater* BERNARDVS, *pauperum Christi de Clara-Valle seruus, secundum nomen, Apostolicæ hæreditatis omen.*

1. VT ad te ignotus scriberem, is qui te nouerat, Ino suggessit, charitas persuasit: Ille, sibi liquidò comperta, de te nobis retulit quæ voluit, illa quæ omnia credit a, audire non potuit otiosè. Non, inquam, otiosè quantum quidem ad nos, quos profectò audito illo, mox compulit ad scribendum tibi, ad te exhortandum, ad orandum pro te. An verò tibi non infructuosè, tu videris. Placent fateor, quæ audiuimus de te, ab his qui te nouerunt, non quidem generositas sanguinis, non corporis elegantia, non formæ decus, non rerum copia, vel fastigia dignitatum: Hæc siquidem & his similia gloria carnis sunt, & flos fœni: sed viuacitas ingenij, & morum ingenuitas, maximeque is quem nuper te aiunt inter diuitias concepisse, sanctæ paupertatis amor. Vnde & nos gratulantes admodum bonam de te spem concepimus, quæ vtinam non confundat. Vtinam nostrum hoc gaudium citò perueniat vsque ad Angelos, qui de tua pœnitentia & conuersione, sicut & de cæteris peccatoribus, iucundum expectant festiuumque conuiuium. Florem tuæ iuuentutis, & tantæ indolis specimen, ò si mihi in manibus venire contingat! si liceat Deo seruare immodicum! illibatum offerre in odorem tuæ suauitatis.

a 1. *Cor. 13. e*

2. Sed fortè me serò locutum tua responderit conscientia, quod iam non valeat illibata seruari, quam multis te fortassè sentis maculasse criminibus. Non me sanè terret hoc, & peccator non horreo peccatorem: nec ægrum sperno, cum ipse me sentiam ægrotare. Sed etsi me sanum putas, non recuso infirmus infirmo fieri, vt infirmum lucrifaciam. Libenter audiens & in hoc Pauli consilium, qui ait a *Vos qui Spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis; considerans teipsum ne & tu tenteris.* Nec reputo immanitatem morbi, cogitans peritiam medici, simul & pietatem sæpe mihi expertum in propriis magnisque languoribus. Quantislibet sordeas vitiis, quantumuis fœdam geras conscientiam, horrendisque licet sceleribus tuam adolescentiam sentias inquinatam, etsi inueteratus dierum malorum computrueris tanquam iumentum in stercore suo, mundaberis sine dubio, & super niuem dealbaberis, te nouabiturque, vt aquilæ iuuentus tua. Scio denique, qui ait b, *vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia.* Bonus medicus, qui sanat omnes infirmitates animæ, replens in bonis desideria eius c.

NOTÆ Charitatem & zelum S. Patris.
a 1. *Cor. 4. d*
En verba consolationis & fiduciæ plena, vt neminem à conuersione peccata quamuis enormia deterreant.
b
c *Psal. 102.*

3. Magnæ diuitiæ bona conscientia. Et reuera quid ditius in rebus vel dulcius? Quid in terra quietius atque securius? Bona conscientia damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quippe quæ & morte ipsâ magis erigitur quam deiicitur. Quid quæso, in bonis terræ tantæ compares fœlicitati? Quid tale mundus blandiens suis offerat amatoribus? Quid simile vel mentiens polliceatur insipientibus? Si infinita prædia, si ampla palatia, si infulas Pontificales, & Sceptra regnorum, nonne (vt cætera taceam) discrimina, (sine quibus talia nec acquiruntur, nec retinentur) vnâ superueniente morte simul omnia dimittuntur? Scriptum namque est d, *Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt, omnes viri diuitiarum in manibus suis.* At vero bona bonæ conscientiæ reuirescunt: in laboribus non arescunt, nec in morte euanescunt, sed reflorescunt, lætificant viuentem, morientem consolantur, reficiunt mortuum, nec deficiunt in æternum. Sed quid moror in verbis, cùm modò sim verba factis implere paratus? In promptu certè tibi est, aut me probare mendacem, aut te diuitem. Tantum veni, & experire. Quam lætis gressibus occurremus cum panibus fugienti? Quam lætis amplexibus excipiemus filium adolescentiorem? Cito proferetur stola prima, & dabitur annulus in digito, diceturque, *Hic filius meus mortuus fuit, & resurrexit periit & inuentus est* e.

Bonæ conscientiæ quanta felicitas & diuitiæ.
Omnia mundi bona & gaudia nihil habent simile bonæ conscientiæ.
d *Psal. 75. d*
e *Luc. 15. d*

Ad Dominum Papam. †

† ſ Cæleſtinum II. v. chronol. an. 1143.

Opem & authoritatem Pontificis in pace Theobaldo Com. Aquit. procuranda poſtulat.

Epistola CCCLXXIV.

QVod Comes Theobaldus rogat, & ego: Filius ſiquidem pacis eſt. Et zelum pacis habet, ſed à vobis flagitamus effectum. Pacis veſter Apoſtolatus, pacis locus quem tenetis, debitor eſt. Pacem omnes diligunt, pauci merentur. Porrò de amatoribus puer veſter ſe eſſe fatetur: an & de meritoribus ſit, vos iudicabitis. Vnum eſt, etſi nos non meremur, Sponſæ Chriſti, quæ eſt Eccleſia, neceſſitas exigit: Amicus ſponſi non contriſtabit eam. Ad hoc illi vni Sedi Apoſtolicæ incumbit ſollicitudo omnium Eccleſiarum, vt omnes ſub illa, & in illa vniantur, & ipſa pro omnibus, & in omnibus ſollicita ſit, ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Pacem ergò date nobis, pacem mittite nobis: Etſi non quia B debetis, certè quia obedire debetis. Satis pro imperio.

Ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum & ad Haimericum Cancellarium.

Hortatur, vt Nobili cuidam bona Eccleſiaſtica vſurpanti, ſed nunc ea religioſis quibuſdam cedere volenti, non aduerſentur.

Epistola CCCLXXV.

CVm laici Eccleſias ſiue Eccleſiaſtica beneficia, quæ illicitè tenent, relinquere volunt, vnum bonum eſt: Cum verò transfire ea in vſus ſeruorum Dei volunt, duplicatur bonum. Sed hoc cum fieri non poteſt, niſi per manus Epiſcopi, gemini ſe Epiſcopus aut mali reum, aut boni probabit auctorem, iuxta quod ſuum aut negabit, aut dabit aſſenſum. Quod miles quidam vos rogat, hoc à vobis ipſe rogari debuerat. Quid enim? melius-ne eſſe iudicatis ab homine militari hæreditate poſſideri Sanctuarium Dei, quam à Sanctis Dei? Mirum, ſi C non mirantur omnes qui audiunt. Nolite, quæſo, nolite, ne fortè audiant filij incircunciſorum, & lætentur. Eſto, poteſtis captiuam Eccleſiam eripere de manu poſentis, & iuri proprio vendicare, quod minime arbitramur: Quemnam quæſo, de illa libentius elegiſtis vobis hæredem ſucceſſorem? Qui indè deſeruiat exercitibus Regis? an interceſſorem pro peccatis veſtris? Facite ergò quod iuſtum, quod vobis dignum, quod Deo & omnibus bonis iucundum eſt: Quod denique etſi aliud non eſſet, amore noſtri confidenter fieri poſtularem.

Ad Reginam Hieroſolymorum. †

† Meliſendē vel Meluſinam filiam Balduini Regis, & Fulconis vxorem, v. Epiſt. 289. ad Eand.

Præmonſtratenſes Hieroſolymam peregrinantes commendat.

Epistola CCCLXXVI.

VIdetis quantum præſumam de vobis, qui audeo & alios commendare; Quanquam Præmonſtratenſes fratres iſtos magis fortaſſis ſuperfluè commendarim quam temerariè. Sunt merito ita commendabiles ſuo, vt non egeant alieno. Inuenientur, niſi fallor, viri conſilij, ſpiritu feruentes, in tribulatione patientes, potentes in opere & ſermone; Induerunt ſe armatura Dei, & gladio Spiritus, quod eſt verbum Dei, ſeſe accinxerunt, non aduerſus carnem & ſanguinem, ſed contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Suſcipite illos tanquam bellatores pacificos, manſuetos ad homines, violentos ad dæmones. Imo Chriſtum in eis ſuſcipite, qui eſt cauſſa peregrinationis eorum.

A

Ad Dominum Innocentium Papam.

Hortatur Pontif. ne cauſſa Archiep. Eborac. vtpote iniquæ faueat.

Epistola CCCLXXVII.

Amantiſſimo Patri & Domino Dei gratiâ ſummo Pontifici INNOCENTIO, BERNARDVS *Claræ-Vallenſis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.*

CVm multi ſint vocati, pauci verò electi a, non eſt magnum argumentum ad faciendam rei dubiæ fidem, id eſſe laudabile, quod à multis laudatur: Archiepiſcopus Eboracenſis venit ad vos: ille, de quo iam ſæpenumerò ſcripſimus Sanctitati veſtræ, homo qui non poſuit Deū adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum. Cauſſa eius infirma eſt, & languida. Et ſicut virorum veracium atteſtatione deprehendimus, à planta pedis vſque ad verticem non eſt ſanitas in ea. Quid ergo? Quid quærit homo ſine iuſtitia, apud examinatorem iuſtitiæ, apud cuſtodem æquitatis? Itáne arbitratur ſe poſſe abſorbere iuſtitiam in Curia, ſicut eam abſorbuit in Anglia? Abſorbuit fluuium, & non miratur & habet fiduciam, quod influat Iordanis in os eius. Ecce ille venis cum multis quos aſtipulauit ſibi, & precibus & pretio, ſolus iſte euaſit, vt nuntiaret ſibi. Solus iſte in periculum capitis ſui oppoſuit ſe murum pro domo Iſraël, qui cum aliis non adorauit ſtatuam ad imperium regis. Solus eſt, niſi quia iuſtitia non reliquit eum ſolum. Illa obuiauit filio ſuo quaſi mater honorificata b. Quid ergo faciet Vicarius Petri in negotio iſto, niſi quod fecit Petrus cum illo, qui donum Dei æſtimauit pecuniâ poſſideri c? Si ſupra petram fundata eſt Eccleſia, portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. d

a Matt. 20. b Malum argumentum recti turba eſt.

b Eccli. 15. a

c Act. 8. d

d Mat. 16. c

Ad Eundem Dominum Innocentium Papam.

Commendat nuntios cauſsâ Archiepiſcopatus Eboracenſis Romam petentes.

Epistola CCCLXXVIII.

C *Amantiſſimo Patri & Domino* INNOCENTIO *ſummo Pontifici, frater* BERNARDVS *Claræ-Vallenſis vocatus Abbas, modicum id quod eſt.*

HI quos videtis, viri ſunt ſimplices & recti ac timentes Deum. Et nunc in ſpiritu aſcenderunt ad conſpectum gloriæ veſtræ, iuſtitiæ vtique ſolius intuitu & obtentu. Ponite quæſo oculos veſtros ſuper fatigatos pauperes, quia non ſine cauſſa de longè ad vos veniunt: Nec longa terrarum ſpatia, nec maris periculum, nec Alpium niues, nec ſumptus grandis viæ, cum pauperes ſint, reputantes. Prouideat ergò Dominus meus, ne cuius fraus, vel ambitio tantos labores euacuare præualeat: Præſertim cum non quæ ſua ſunt, quærunt, ſed quæ Ieſu Chriſti: Neque enim vel inimicum arbitror ſuſpicari, eos priuato amore, vel odio in id negotij excitatos, ſed ſolo timore Dei. Itaque ſi quis Dei eſt, iungatur eis: Si deinceps terram occupauerit arbor infructuoſa, cuius culpam D dixerim niſi tenentis ſecurim?

Vvilnelmo Abbati de Rievalle.

Monet æquanimiter ferre illegitimam Archiepiſcopi Eboracen. Ordinationem.

Epistola CCCLXXIX.

Dilectò fratri & Coabbati ſuo VVILLELMO *de Rie-Valle frater* BERNARDVS *de Clara Valle, Spiritum conſilij & fortitudinis.*

AVdiui quod factum eſt de Archiepiſcopo illo & plurimum doleo. Propterea ſciens zelum veſtrum, ne forte plus iuſto ferueat, temperamentum ſcientiæ non admittens, quod nec Ordini noſtro conuenit, nec domui veſtræ neceſſarium eſt, dignum duxi conſolatoria ſcribere vobis: Quoniam ſatis æquanimiter pot-

tanda ſunt cætera, quandoquidem non nos arguit propria conſcientia. Securus dico, neque iniquitas veſtra, neque peccatum veſtrum. Reſtituiſtis quoad potuiſtis, iam ſecundum Auguſtini ſententiam, non vos inquinat alienum malum, quandoquidem non conſenſiſtis, corde & ore redarguiſtis. Ait enim, *duobus modis non te inquinat alienum malum. ſi non conſentis, & ſi redarguis.* De cætero iam bono animo eſtote, & nolite turbari. De ordinibus verò & Sacramentis cæteris ſcitote, quoniam qui baptizat, ipſe & ſacrat, Chriſtus Dominus, pontifex animarum noſtrarum. Quod ſi quis contentioſus eſt ſuper ordinatione, nemo vos cogit ordinari: omninò tamen ſecurè dico, ſi cum Eccleſia ſuſcipitur, non eſt periculum. Alioquin de hoc mundo exiremus, ſi vellemus omnes malos fugere, quos Eccleſia tolerat. Ad ſummam, non diu tardabit quin innoteſcat res ſummo Pontifici, & quod ordinauerit aut præceperit ipſe, bona omninò conſcientia ſequimini & tenete. Interim vos æquanimiter expectate.

Peccati alieni immunes duobus modis ſumus, nõ conſentiendo, & redarguendo.

Ad Evndem.

Denuò hortatur Vuilhelmum ad patientiam & æquanimitatem.

Epistola CCCLXXX.

Chariſſimo fratri & Coabbati Vvillelmo *de Rie-Valle frater* Bernardvs *Claræ-Vallenſis vocatus Abbas, ſalutem & ſpiritum conſilij.*

LAborauimus quantum potuimus aduerſus peſtem communem, & ſi quo minus impetrauimus quod optauimus, manet tamen nobis fructus laboris noſtri apud eum, apud quem nullum bonum irremuneratum eſt. Hæc eſt ergò noſtra, & omnium, qui pro veritate decertant, conſolatio vera, quoniam repoſita eſt nobis corona iuſtitiæ, quam reddet nobis in illum diem iuſtus iudex. De cætero iam meminiſſe vos volumus, quoniam ſi quid patimur propter iuſtitiam, beati; Et quod nos non inquinat alienum malum, cui non conſenſimus, imò & redarguimus. Eſt ergò & hæc conſolatio noſtra, vt iam in patientia noſtra poſſideamus animas noſtras, & quod apud homines obtinere nequiuimus, à Domino ſperemus auxilium, qui non deſpiciet ſperantes in ſe. Confido enim de miſericordia Patris noſtri, qui eſt in cœlis, quoniam euelletur omnis plantatio quam non plantauit ille: & areſcet ad maledictum eius ficulnea ſterilis, nec terram diutius occupat. Propter quod rogo & obſecro fraternitatem veſtram, vt non conturbemini, nec turbetis gregem Dei, qui commiſſus eſt vobis: magis autem conſolamini vos, & viriliter agite, vt in Sanctitate ſeruiamus Domino, & liberabit nos ab inimicis noſtris. Nos tamen quod potuimus, ſuggerimus Domino Tuſculano Epiſcopo, cui iniunctum eſt, vt legatione fungatur in partibus illis: & omninò promiſit nobis, ſe niſi aliquid melius fecerit nobis, id ſaltem omnimodis obſeruaturum, ne tradat ei pallium quod portat, ſi non iurauerit Decanus ille†, nunc verò Epiſcopus, in cuius iuramento cauſa pendebat; ſed cauſam referat ad Dominum Papam.

Iuſta cauſſa quantumuis ab hominibus deſerta, à Deo non deſeritur.

† Vuilhelmus Decanus Eboracen poſtea Epiſc. Dunelmenſis de iuramento eius, v. Epiſt. 234.

Alexandro Priori de Fontibus, & eiuſdem loci Fratribus.

Hortatur ad electionem noui Abbatis vnanimiter faciendam.

Epistola CCCLXXXI.

Dilectiſſimis in Chriſto Fratribus Alex. *Priori, & vniuerſo Conuentui de Fontibus, Frater* Bernardvs *Clara-Vallenſis vocatus Abbas, ſalutem, & noſtras qualeſcunque orationes.*

5. VEnerabilis Pater veſter beato fine curſum conſummauit, & obdormiuit in Domino. Ego verò

A licet omni tempore, paternâ pro vobis, tanquam pro viſceribus noſtris, charitate ſollicitus, nunc tantò maiorem pro vobis ſollicitudinem gero, quantò maior incumbit neceſſitas. Vnde & dudum miſiſſem ad vos, niſi quod expectabam donec opportunius atque vtilius id agere poſſem, eo quod venerabilis Abbas Henricus citius aduenire non poſſet, negotiis aliquibus occupatus, quem præcipuè deſtinare propoſueram ab initio, eo quod ipſe vtilior, & huic negotio magis idoneus videretur. Hunc ergo, fratres dilectiſſimi, cum eo honore & amore ſuſcipite, quo dignus eſt, & ſic audite eum in omnibus, tanquam meipſum. Imò & tanto amplius, quantò ille & prudentia & meritis anteceſſit. Ei ſiquidem, & in facienda electione, & in omnibus quæcumque vel in hoc monaſterio, vel in cæteris, quæ ab eo exierunt, ordinanda, vel emendanda fuerint, omninò vicem noſtram commiſi. Miſi autem cum eo fratrem Vuillelmum, qui eſt filius noſter dilectiſſimus.

B Et nunc obſecro vos tanquam filios chariſſimos, vt in electione veſtra idipſum ſapiatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata, ſed vnanimes vno ore glorificetis Deum: quoniam non eſt Deus diſſenſionis ſed pacis, vnde & factus eſt in pace locus eius; Et dicit a. *Qui non colligit mecum, diſpergit.* Abſit enim ab his, qui in ſchola Chriſti degunt, ſub magiſterio ſpiritus ſancti, vt gaudeat de eis inimicus, & in eorum diſſenſione glorietur, quod & ipſorum animæ periclitentur, & fruſtra depereat totus pœnitentiæ labor: & fœtere faciant odorem bonum ordinis noſtri. Et per eos nomen Chriſti blaſphemetur, per quos maximè fuerat glorificandum. Imò verò ſicut benè de vobis confidimus, ſicut decet ſanctos, ſicut oportet ſeruos Chriſti, vnanimiter, obſecro, eligite vobis idoneum paſtorem animarum veſtrarum, vna cum venerabilibus Abbatibus de Rieualle & Valle-clara: quorum conſilio volo vos in omnibus acquieſcere tanquam noſtro.

a Luc. 11.

C Ad Henricvm de Murdach, primum Abbatem de Valle-Clara, poſtea de Fontibus, tandem Archiepiſcopum Eboracenſem.

Iubet vt electionem ſui in Abbatem de Fontibus refutet.

Epistola CCCLXXXII.

Dilectiſſimo fratri & Coabbati ſuo Henrico, *frater* Bernardvs *Claræ-Vallis vocatus Abbas, ſalutem & orationes.*

PRæcipio tibi frater Henrice, vt ſi in te conuenerit electio fratrum noſtrorum de Fontibus, cum conſilio venerabilis Abbatis Rieuallis, non refutes, ſed obedias in charitate. Quod quidem inuitus facio, ſciens magnum mihi ex tua abſentia ſolatium deperire, ſed conuenientibus eis contradicere timeo, credens à Domino exiſſe ſermonem iſtum in quo tot Religioſorum vota concordant: Cum legerim in Euangelio a, *Vbicumque duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum ego ſum.* Age ergò chariſſime, & ſuſcipe profeſſiones

D eorum, & de cætero curam eorum habe tanquam paſtor animarum eorum. Nec timeas pro eâ domo, quam regendam ſuſceperas. Ego enim Deo volente, vtilem ei prouidebo diſpenſatorem, illa namque mihi vicinior eſt. Sed neque pro Epiſcopo dubites obedire, ſuper me illud dimitte.

a Matt. 18.

Ad Theobaldvm Archiepiſcopum pro Ioanne Saleſberienſi.

Confiſus de amicitia Theobaldi Ioannem ei commendat.

Epistola CCCLXXXIII.

AVgeris mihi gratiam, & multiplicaris gloriã, ſi gratiã mei, amici mei gratiã inueniant in oculis veſtris.

Ego tamen ab homine gloriam non quæro, sed regnum Dei & iustitiam eius. Vnde factum est, vt præsentium latorem Ioannem amicum meum & amicum meorum mittam ad sublimitatem vestram, ad familiaritatem vestram, quam in vobis & de vobis habere præsumo. Testimonium enim bonum habet à bonis, quod non minus vitâ quàm litteraturâ promeruit. Nec hoc didici ab illis, qui verba sicut verba iactare nouerunt, sed à filiis meis, qui mecum sunt, quorum verbis credo, sicut crederem oculis meis. Præsens vobis commendaueram eum, sed nunc absens multò magis commendo, vtique tantò securius, quantò sincerius & vitam & mores hominis à fidissimis relatoribus didici. Si quid ergo ego possum, imò quia possum plurimum ante faciem vestram, prouidete ei, vnde honestè, imò honorabiliter viuere possit: sed & hoc velociter, quia non habet quo se vertat. Interim prouidere ei in necessitatibus suis, & liceat mihi experiri totum illud familiaritatis arcanum, quod mihi conseruatis in visceribus vestris amantissime pater.

Evgenivs Papa ad Capitulum generale Cisterciense.

Capitula Cistercij habendo se cupere interesse, si per occupationes Pontificias liceret, hortatur ad studium & zelum disciplinæ & perfectionis religiosæ in Cap. promouendum.

Epistola CCCLXXXIV.

Evgenivs *Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filiis G.† Cisterciensi, & vniuersis Abbatibus apud Cistercium in nomine Domini congregatis, salutem & Apostolicam benedictionem.*

† Gosuino Abbati V. Cisterc.

1. Optaremus, filij dilectissimi, corporali præsentiâ sacro vestro interesse Collegio, vnde sicut vobiscum in vnitate sancti Spiritus ambulamus, ita de viuificatione sancti Spiritus & progressionibus animæ præsentialiter & communiter tractaremus. Quia verò ex diuinæ dispositionis arbitrio in medio pelagi ad regendam nauim Ecclesiæ constitui, circum sæuientium procellarum inundationes contundimur, vt non quod volumus, sed quod nolumus, faciamus. Et susceptæ administrationis officio alligamur, vnde ad optatum locum gressum flectere non possumus, per spiritum & litteras nostras vobis præsentiam exhibemus, & quatenus permittitur, charitate ac desiderio vestro nos conuentui præsentamus. Cupientes quidem, & quanto possumus affectu rogantes, vt & vos coniunctum nobis vestrum spiritum habeatis, & in communi super nos omnipotentis Dei gratiam propensius imploretis. In montis siquidem vertice constituti, vbi vndique ventorum flatibus propulsamur, speramus nos ex Dei dono aliquatenus in tanto turbine posse subsistere, si orationum vestrarum interuentum apud Deum meruerimus obtinere. Vt autem apud eum de orationibus vestris promptam semper valeamus inuenire fiduciam: Et quod nostris meritis non valemus, vestris intercessionibus assequamur. Optamus charitatem vestram de his quæ ad Deum sunt, de obseruantia Ordinis, de custodia disciplinæ, ita semper fore sollicitam, & contemptis quæ retrò sunt, ita se in anteriora vnumquemque vestrum extendere, vt nulla nubes in operibus vestris appareat, quæ orationes vestras, quo minus ad Deum penetrent, valeat aliquando præpedire.

2. Quoties itaque, filij dilectissimi, cõuenitis in vnum, de corrigendis quæ in aliquibus vestrûm corrigenda sunt, & statuendis, quæ ad animarum salutem & profectum Ordinis fuerint statuenda, communem curam habere, quoniam *qui modica spernit, paulatim decidit* a nec ea quæ minora videntur in vobis, incorrecta relinquite. Inutiliter enim portas ciuitatis obserat, qui vel vnum foramen vnde ingrediantur, hostibus relinquit apertum: dicente scriptura. *Idem facit sentina neglecta, quod ventus irruens.* Et, *vitasti grandia, vide ne obruaris arena.* Respicite quæso, ad veteres Patres, qui nostrum sacrum Ordinem statuerunt, & considerate qualiter relicto mundo, & contemptis omnibus, mortuis mortuos suos sepelire dimissis, ad solitudinem volauerunt, vnde aliis circa frequens ministerium satagentibus, ipsi ad pedes Iesu cum Maria sederunt, vt tantò vberius cœleste manna perciperent, quantò longius ab Ægypto discessissent. Ipsi quidem egressi sunt de terra & de cognatione sua, obliti sunt populum suum, & domum patris sui, & quoniam rex eorum speciem concupiuit, crescere fecit eos in gentem magnam, & vsque ad extremum terræ propagines eorum extendit, ita quod splendor claritatis eorum vniuersum corpus Ecclesiæ illustrauit: Et Sareptana mulier ad eorum vocem innumera vasa, de modico oleo quod habuerat in lecytho, repleuit. Sanè illi primitias Spiritus acceperunt, & oleum suauitatis eorum ad nos vsque defluxit.

Modica non spernenda. a Eccle. 19. a

3. Vnde cogitandum vobis est attentius & agendum, vt non degeneretis de eorum virtutibus, sed quales fuistis in germine, sitis etiam in virgulto. Et qui ex eis vitæ semina suscepistis, idem cum eis germen afferatis & fructum. Intuemini qualiter illi quorum lampades extinguuntur, de oleo vestro exoptant accipere, & multi qui computruerunt sicut iumenta in stercore suo, ad respectum supernæ gratiæ regimini vestro committi, & orationibus desiderant commendari. Et quoniam filij sæculi huius vos renitentes etiam ad regimen sui trahere moliuntur, & de quiete contemplationis & deserti silentio, volunt vos aliquoties ad occupationes & negotia reuocare, ad mentis oculum Patrum vestrorum instituta reducite, & propheticum habentes exemplum b, eligite magis abiecti esse in domo Dei, quam habitare in tentoriis peccatorum. Et quia nihil habetis quod non accepistis, de Domino in bonitate, de vobis autem in humilitate sentite. Vnde illius videamini vestigia sequi, qui ait, c *Cum omnia benè feceritis, dicite, quia serui inutiles sumus.* Si enim genera linguarum, si gratiam sanitatum, si prophetandi scientiam accepistis, si verba vestra meliora sunt imò fragrantiora vnguentis optimis, si mũdus reueretur vos, & in odore vnguentorum vestrorum currere delectatur, eius opus certum est esse, qui ait d, *Pater meus vsque modò operatur.*

b Ps. 83. c Luc. 17. b d Ioan. 5. b

Ad quosdam nouiter Conversos.

Hortatur ad constantiam propositi vitæ religiosæ ab iis vel iam susceptæ, vel breui suscipiendæ, antiquissimus quoque & pessimus verbis eos animat, ne amicorum vita peccatis se deterreri sinant.

Epistola CCCLXXXV.

1. Svper bono nuntio, quod de vobis auribus nostris insonuit, vehementer gauisa est anima mea, & exultauit cor meum in Domino, qui quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, vocare dignatur, vt in præsenti iustificet, & glorificet in futuro. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui iussit lumen suum splendescere in cordibus vestris, quatenus contemnentes huius sæculi vanitates & insanias falsas, ad gloriandum in spe gloriæ filiorum Dei de intimis animæ medullis trahatis suspiria: Eligentes & proponentes abiecti esse in domo Dei nostri, magis quam habitare in tentoriis peccatorum. Confirmet autem Deus in vobis bonum quod inspirauit propositum, ne antiquus & inimicus hostis humani generis, vos vel à proposito auertere, vel subuertere possit in proposito. Ne videlicet blandiente vobis vana & insana huius sæculi delectatione, ad perficiendam carnis curam in desideriis animum denuò reuocetis, quod est auerti à proposito, aut in ipso religionis introitu leoœmantibus imperfectioni vestræ extrinsecis consolationibus, carni potius quam spiritui consulatis, quod est in proposito subuerti. Quidam enim sæculo abrenuntiaturi, vt saluâ pace omnium dixerim, illorum maximè conuersationem æmulantur, quibus maiorem sollicitudinem incutie

Religiosis cauenda auersio à proposito: & subuersio in proposito.

carnis suæ fragilitas, quam spiritus infirmitas. Vnde grauioribus relictis turpitudinibus, crapulæ tamen applaudunt, & tam ciborum quam potuum exigunt superfluitatem. Non satis diligenter animaduertentes, multa licere quæ non expediunt, quia reditum pœnitentis grauiter impediunt.

2. Super hac re, charissimi, consulatis eum, qui, quod impossibile est cuiuscunque legis obseruantiæ, in quo infirmatur per carnem de peccato, damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis in his impleretur, qui non secundum carnem ambulant a. *Quicunque* enim *in carne sunt*, siue in habitu, siue extra habitum religionis, si verax est, imò quia verax est Apostolus b, *Deo placere non possunt*. Multum enim citra profectum proficit, imò infra imperfectum vehementer deficit, cuius gula Deus est. Consulatis, inquam, Dominum nostrum Iesum Christum, qui non solum languoribus, sed & nostris erroribus volens mederi, de secreto suo ad publicum nostrum prodiit, & inter hæc & illa afferens remedium, sicut languores euacuauit moriens in Cruce, ita & errores destruxit, & mores instruxit, dum vixit in carne. Ipse nimirum, vtpote qui peccare non poterat, & vniuersorum Dominus erat, cum mundi huius deliciis liberè & iustè vti potuisset, voluntariam paupertatem tamen tam diligenter amplexus est, vt nec etiam haberet vbi caput suum reclinaret. In cuius paupertatis executione tantam exhibuit Patri obedientiam, vt non solum delicias, sed & seipsum sibi abnegauerit, petens in omnibus non suam sed Patris fieri voluntatem. Qui ergo hominem errantem in solitudine & in inaquoso venerat reducere in viam rectam, vt iret in ciuitatem habitationis, salubriorem & securiorem redeundi viam exemplo suæ conuersationis nobis ostendit, nihil proprium in mundo possidens, Patri obediens vsque ad mortem.

a Rom. 8. a
b Rom. 8. b

Christus voluntariæ paupertatis amator & commendator.

3. Eius ergò exemplo deliciæ nobis fugiendæ sunt, & bonum obedientiæ toto mentis ac corporis conatu amplectendum: vt qui inobediendo recessimus à Deo, per obedientiæ legem redire mereamur. Sed sunt qui dicunt, vt quid in miseria tormentorum affligemus animas nostras, cum Deus non delectetur in cruciatibus, & licitè mundo vtentes salutem inuenire possimus? Filij hominum, vt ad vos verbis vtar Apostoli c, *hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens.* Si ergo hoc sentitis de ipso, quod licet iustâ & æquali prærogatiua majestatis, formam Dei habere posset & exhibere, ipsam tamen exuit, & induit seruilem: non vt aliquid in se euacuaret vsurpatum, sed vt nostrum reprimeret supercilium. Si hoc, inquam, sentitis de ipso, propter hoc ipsum & vos vestram exinanitatis transitoriam felicitatem ei, qui se pro nobis miserum fecit, cum miser non esset, vicem rependentes, non de vobis faciendo, quod non estis, sed in vobis ostendendo, quod estis, vt quos facit miseros necessitatis conditio, miseros fateatur voluntatis deuotio.

c Phil. 2. a

4. Itaque dilectissimi, vt ad vos redeam, in hac valle lacrymarum & miseriarum, si Christiani estis, eâ viâ qua Christus ambulauit, & ipsi ambuletis. *Væ homini duabus viis ingredienti* d. Si enim caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt e, carnalibus profectò consolationibus spirituales sociari impossibile est. Qui ergo debitorem & procuratorem carnis se constituit, vt magis sterilem pascere, quam viduæ studeat benefacere, nullum religionis iugum, quamlibet leue, quamlibet suaue videatur, ei tolerabile est. Vnde contingit vt neque hic, vbi sine murmure esse non potest, neque in futuro, vbi pœnam murmurationis tolerari necesse est, pacem inueniat. Vbi autem non est pax, nec Deus, quia *in pace factus est locus eius* f. Iugum tamen Dei suaue est, & onus leue g. Sed quibus? Spiritui eius, & qui aguntur. Qui sunt illi? Non serui carnis, sed filij Dei. Vultis cognoscere filios Dei? Qui spiritu facta carnis mortificant, quorum membra templum sunt Spiritus sancti, quem à Deo acceperunt: vt iam non sint sui, nec sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit: empti videlicet pretio magno pretiosi sanguinis Christi, vnde & portantes eum & glorificantes in corpore suo, vtique honorificant eum, quia non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus confitentur eum. *Qui autem confitetur eum coram hominibus, confitebor*, inquit h *& ego eum coram Patre meo.*

d Eccli 2. e
e 1. Cor. 15. f
f Psal. 75. a
g Matt. 11.
h Matt. 10. d

5. Bonum est ergò confiteri Domino in gratiarum actione, bonum est quoque confiteri Dominum in operum exhibitione: vt Christus nos confiteatur in districtâ singulorum examinatione, quando nos oportuerit manifestari ante tribunal eius, vt vnusquisque referat propria corporis, siue bonum siue malum, prout gessit in corpore i. Harum vtrarumque confessionum, & eius quâ homo confitetur Deum, & eius quâ Deus confitetur hominem, si vultis esse participes, nolite vlterius euagari in exterioribus, diffusi in vanitates & insanias sæculi: Sed reuersi ad vos intrate ad cor vestrum, vbi sine dubio regnum Dei est. Regnum enim eius intra vos est k. Quid est hoc regnum? Sana & libera voluntas hominis, ita se conformans voluntati Dei, vt nihil velit quod sciat ei displicere, nihil nolit quod sciat ei non placere. Primum ergò quærite regnum Dei, vt liberetur & sanetur voluntas vestra, veneno sæculi grauiter imbuta vel corrupta, & omnia corpori necessaria adijcientur vobis. Nolite solliciti esse de corpore, quod est hæreditas vermium, sed solliciti estote de anima, quæ ad imaginem Dei facta est, quomodo reuelatâ facie gloriam Dei speculetur, & in eandem imaginem reformetur, & transformetur à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu.

i 2. Cor. 5. b
k Luc. 17. e

6. Quid dulcius, Fratres mei, quid iucundius? quid sanctius inter corporea corpore Christi? Et tamen dictum est Apostolis l. *Nisi ego abiero, Paracletus non veniet.* Dum enim corporali Christi præsentia videndo & audiendo delectati sunt, nunquam eis perfectè datur, sed semper promittitur Spiritus sanctus. Etenim, inquit m, *cum assumptus fuero, mittam eum ad vos.* Christo enim adhuc viuente in carne, nonne Petrus negauit ad vocem ancillæ? Christo autem assumpto & misso Spiritu sancto, nonne *ibant gaudentes Apostoli à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt propter nomen Iesu contumeliam pati?* n Longè ergò eminentior & dulcior virtus Spiritus sancti quam delectatio corporis Christi. Quod si tam excellentis & beati corporis carnalis delectatio potuit ab Apostolis auertere Spiritum sanctum, sine cuius affectione, nihil quod bonum est, potest amari, sine cuius virtute nihil salutiferi oneris potest tolerari, vos ipsi iudicate, an non miseri sunt & insani qui ad religionem venturi delicias corporis quærunt? Venientibus quippe ad religionem non est consideranda carnis fragilitas, vt ei delicatè subseruiatur, sed impedimenta feruoris Spiritus, vt sollicitè fugiantur.

l Ioan. 16. a
Corporali, seu visibili Christi præsentiæ affixi Apostoli, incapaces erãt Spir. S.
m Ibid.
n Act. 5. g
Omnis delectatio carnis inimica gratiæ S. Spiritus.

7. Festinate ergò fieri pauperes Spiritu, & inopes rebus, vt Dominus sit sollicitus vestri. Huiusmodi enim paupertatis, voluntariæ videlicet, & ex voluntate necessariæ, via secura & recta est: alioquin Christus eam non fuisset ingressus. Cæteræ viæ etsi bonæ sint, plenæ tamen sunt latronibus. Semita huius paupertatis, quia ardua est, & pauci per eam ascendunt, insidias latronum ignorat. Non enim frequenter ponunt latrones insidias, vbi frequens non est transitus viatorum. Dico vobis in veritate, quæ Deus est, & experto credite. Quia hæc via quantò arctior, quantò molestior videtur in ingressu, tantò lætior, tantò iucundior inuenitur in progressu. In ingressu exigit meritum, in progressu rependit præmium. Etenim non solum in futuro vitam æternam possidebitis, sed & in præsenti centuplum accipietis: non solum in bonis spiritualibus, sed & in temporalibus, si cor non apposueritis. Ipsa siquidem bona temporalia sunt, si non amantur, licita, si amantur, illicita. Siue autem amantur, siue non amantur, non multum expediunt, quia quadam sui dulcedine cor possidentis citò subuertunt. Quæ vobis dubitandi occasio? Pauca relinquetis cum sollicitudine, totum mundum assumetis in possessionem sine

Voluntariæ paupertatis via secura.

sollicitudine: Omnia enim vestra sunt, siue mundus, siue A vita, siue mors, siue præsentia, siue futura: *Omnia*, inquam, *vestra sunt*. tamen vere subiungi potest o. *Vos autem Christi, sicut Christus Dei*. Id est, si, sicut Christus in omnibus operibus suis Patrem suum glorificauit, ita & vos in omni actu vestro eius gloriam quæsieritis.

o 1. Cor. 3. d

8. Si enim Christus in operibus vestris apparuerit gloriosus, à quo vobis trepidandum est? Ipse vtique solus est, in cuius manu sit salus & condemnatio nostra. Si condemnat, benedictum sit nomen eius, quia sic meruimus: Si saluat, gloriosum sit nomen eius, quia superabundauit misericordia iudicio. Pater enim omne iudicium dedit filio. Quis tamen est qui condemnet? Iesus Christus? Pius, inquam, & dulcis Iesus, qui mortuus est pro delictis nostris? Qui resurrexit propter iustificationem nostram? Qui est ad dextram patris, vbi etiam interpellat pro nobis? Militans in terra, regnans & in cœlo, nihil fiet nisi nostram salutem: & ipse fugientibus ad se referet confusionem? Quantumcumque grauis se B ingerat memoriæ meæ recordatio scelerum meorum, quantumcumque me deterreat præteritæ vitæ meæ horribilis consideratio, faciant alij quod censuerint expedire. Ego semper sentiam in bonitate de dulcedine Domini mei Iesu Christi, semper oculi mei ad misericordiam eius, sciens nimirum & quandoque in me experiens longè efficaciorem eius dulcedinem ad consolandum, multoque promptiorem eius benignitatem ad indulgendum, quam meam iniquitatem ad delinquendum. Scio vtique, quia non est iniquitas, sicut iniquitas mea. Sed è regione, non est dolor sicut dolor eius. Si supra modum peccaui, non despero, quia supra modum doluit, in quo respiro: Si exasperatur Deus immanitate sceleris mei, mitigatur proculdubio in dolore satisfactionis Filij sui. Quia mitis & innocens Agnus in cruce pendens, vtpote, qui coram tondente se obmutuit, non improperat circumstantibus, & insanientibus in eum: Sed dulciter suggerit transeuntibus per viam, & respicientibus ad eum. Sic enim scriptum est p. *O vos omnes qui transitis per viam, attendite, & videte, si est dolor,* C *sicut dolor meus*. Hoc siquidem de Cruce clamat transeuntibus, sed vnde transeuntibus? De mundo, non cum mundo. Quà, & quò transeuntibus? Per viam momentaneæ paupertatis, ad diuitias æternæ fœlicitatis. *Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis* q: Si tamen *contemplemur non ea quæ videntur, sed quæ non videntur.*

Verba cōsolationis plena aduersus omnem tentationem pusillanimitatis aut desperationis.

p Thren. 1. d

q 2. Cor. 4. d

9. Non hæc scribo vobis vt in peccatis securius delectemini, quia Altissimus, qui & ipse Iesus Christus, odio habet peccatores. Et misertus est pœnitentibus, si pœnitentia, imò, quia pœnitentia est vobis necessaria, locus & tempus pœnitentiæ vobis non deest. Ecce enim tempus acceptabile, in quo etsi non cruor Martyrum, labor tamen in Christo antiqui serpentis astutiam triumphat, & deijcit fortitudinem. Locus autem apud nos idoneus & delectabilis, non ad garriendum, sicut in sæculo, sed ad lugendum quod commissum est in sæculo: Vbi quidem multum subtiliter & vtiliter prædicatione sermonum, D sed multo subtilius & vtilius examinatione conuersationis eorum, & in malo destruimur, & instruimur ad bonum. Deus autem totius misericordiæ & consolationis faciat vos socios nostræ congregationis, vt sitis participes illius internæ consolationis, quam in vobis quandoque sentire, sed à nobis nunquam potestis audire. Valete.

Pro coronide huius Tomi, & ne hac pagina vacet, elegantem ac vtilem B. FASTREDI Abbatis Camberonensis I. & Claraeuallensis III. EPISTOLAM alicubi inuentam, hic Adjicere visum fuit, cum quia celebrem BERNARDI memoriam continet, tum quia specimen pristini Cisterciensium feruoris ac hodie videre licet. Perstringit hæc Epist. Abbatem quendam lautius viuentem grauiter perstringit, & ad modestiam habitus, victusque parsimoniam variis exemplis monitisque reuocat.

EPISTOLA CCCLXXXVI.

FASTREDVS *indignus seruus & Abbas Monachorum Claræuallensium, N. Abbati salutem in Iesu Christo, & spiritum maioris Euangelicæ paupertatis.*

RElatum eius, qui tam animæ vestræ compatitur, quam B vos corporis appetitibus, notum nobis est, quod vos tam regulæ vestræ, quam exempli in Monachorum vestrorum oculis exhibendi obliti, in hospitum domo mensam instruitis, desiderijs vestris indulgentes, hospitibus deficientibus, & in vestitu, & lectis magis diuitem epulonem, quam pauperem Lazarum imitamini, non recordantes pœnam, quam Deus huius vitæ felicitatibus innuxis minatur. Profecto, fili & frater, parum refert hoc habitu vestiri, vt inferno quis demergatur, alio enim quocumque liberior patet via, & latior qua ambulare potes. Quandoquidem verò Deus ad hunc te vocauit, in hoc incumbe, ne meritum perdas, numquam enim intra claustrum aut Monasterium decuit is habitus, quosque soles eo vestire, ea non sunt qualitate, quam nobis statuta nostra præscribunt. Cum enim Monachi etymon sit solitudo & tristitia, quomodo solitario conuenire possunt vestimenta sumptuosa & mundi pompam redolentia? Et quomodo tristi quadrant lætitiæ & exultationis vestigia? Sufficit, Fili mi, Monacho, quod S. Apostolo Paulo supererat, scilicet, comedere quod naturam & vi- C tam sustentare poterat, & vestimentum, quod corpus tegeret. Qui enim plus petit, potius Pharisæus hypocrita nobis dicetur, qui vestitu honorem venatur, quam paupertatis Euangelicæ discipulus & imitator.

Habitus & victus exquisitus non decet monachos.

Non hæc vita est, quam me & te docuit Pater & Prædecessor noster BERNARDVS felicis recordationis, nec modus, quem nostri sacri Ordinis Abbates & Monachi sequuntur qui nos pane ex auena confecto, & herbis sine oleo & abdomine coctis enutrierunt, & fabis pisisque ipso etiam Paschatis festo die, quæ austeritas, vel similis in omnibus Ordinis domibus obseruatur: & tu, quasi huius Ordinis non fores, cibos tibi procuras delicatos & lautos, vt gulæ facias satis? Si Abbas, & tuorum regula & exemplum es, qui audes carnes lautas, pisces recentes, diuersimode paratos, & panem extra Monasterium à mulieribus coctum comedere? Non sine pudore dico, quod tamen dicendum, quod multi sunt in via Dei, subditi suo Abbate, nauigantes nauclero, milites duce perfectiores: quodque tuo in monasterio multi D reperiantur, qui eo tempore, quo tu horas noctis cœnis opiparis & superfluis transigis, ipsi orationi vacant, & ad expiandas culpas & earum remissionem disciplinas sumunt. Quam procul abes, Pater & frater mi, à socij nostri perfectione, qui ipso Nouitiatus anno obiit, quemque abstinentiæ rigor ad finem vsque comitatus est: Magna enim nausea captus, & oui cocti desiderio affectus indicare noluit (ne voluntatis & appetitus negati merito excideret) nisi vltimo vitæ puncto, dumque iam animam ageret, Abbate prius promittente, illum ad hoc desiderium explendum non adactum iri.

a.

NOTA Qualis pane & cibo primitus Cistercienses vsi.

Prælatus subditos virtute debet præcellere.

Nouitij cuiusdam rigida & mirab. abstinentia.

Abbas ergo in Religione, homo ad eius exemplum statute, vbi est tuum meritum tali Nouitio comparandum: Si Christus prædicaturus ieiunat? Si Elias, vt curru igneo leuaretur, ieiunat? Si Niniuitæ excidium suum ieiunio redimunt? Si Esther ieiunio populum seruat, & Assueri indignationem sedat? si S. Ioannes Baptista totam vitam ieiunio transigit ad viam Euangelio ster- 3.

Ieiunij & abstinentiæ exempla varia.

nendam? Etsi hac via Sancti incesserunt: quomodo tu tibi A viam ad cœlum sternis, tam diuersam viam ingrediens? Gulâ primorum parentum nostrorum periit innocentia. Ebrius Noë pudenda detexit, & Loth incestum commisit. Postquam comedit, surrexit populus, & adorauit vitulum. Amon in conuiuio occisus est, ibique Holofernes se neglexit. Comedens Balthasar mortis suæ prenuntiam vidit scripturam. Et in conuiuio denique preternaturalis illius miraculi, quo maius inter mulierum natos non surrexit, caput ostentatum est.

4. Quandoquidem ergo tot malè perierunt, quomodo benè tibi potest succedere? In tui excusationem adfers stomachi & capitis dolores, quodque communes cibi tibi officiant. Tota erras via, si credas Monachum secularium medicinas sequi posse † Ad Monasterium enim venimus, vt corporis incommoditates, & non commoda & voluptates quæramus. Si S. Paulo fortitudinem addebat infirmitas, quare domo medium tantorum bonorum caussam exturbare niteris? Crede mihi Pater mi, sæpius S. Bernardum pultes ex farina confectas addito B oleo & melle cum scrupulo edentem vidi, ad stomachum calefaciendum. Dumque eum de hac austeritate accusarem, mihi respondit: *Fili mi, si Monachi obligationem nosses, omnis buccella, quam edis, lachrymis irriganda foret. In hoc enim Monasterium intramus, vt peccata nostra & populi deploremus, & panem, quem suis laboribus pararunt, comedentes, horum peccata comedimus, vt ea tanquam propria lugeamus.* Addebatque præterea, *Nec sufficit Monacho infirmitatem allegare, sancti enim Patres, maiores nostri valles humidas & declines Monasteriis exstruendis indagabant, vt sæpe infirmi Monachi, & mortem ante oculos habentes securi non viuerent.* Si ergo Sancti ægritudinis media inquirunt, quare tu illa indagas, vt laute habearis? Et si ipsi medium hoc tantorum bonorum causa nobis accersunt, qua dispensatione tu Monasterij bona infirmitatis excusatione in corporis tui commoditates insumis & prodigis? Maior est Frater mi, animæ quam corporis tui infirmitas, si enim illa esset in C Dei gratia, non tam debile esset corpus, nec adeo terrenis deliciis amicum. Emenda ergo, & otiosos habitus & exquisitas epulas deuita. Quamuis enim venam non explorem, noui quo remedio tibi medendum sit: sique hæc fraterna & à socio profecta admonitio non suffecerit, necesse erit, vt tanquam Prælati medicinam adhibeam.

† v. Epist. 381 & NOTAS ibid.

S. Bern. quali cibo vsus.

NOTA Memorabilē S. Bern. de monachis sententiam.

Hactenus Beatus Fastredus. In laudem vero Beatissimæ Virginis, & ad excitandam deuotionem erga eius iconem, quæ Camberone religiose colitur, sequentes orationes ex libro, quem ipsi Camberonenses publicarunt, desumptas subiungam.

ORATIO AD BEATAM MARIAM de Camberone.

O Gloriosa Virgo Maria, filij Dei mater immaculata, cœlis & stellis purior, tota pulchra & sine peccati macula, quæ non solum myrrha fasciculum in monte doloris ex afflictionibus Christi tui dilecti composuisti, ac inter vbera intellectus & effectus collocasti, sed etiam in imagine tua à perfido Iudæo in Monasterio Camberonensi quinque vulnera accepisti, humiliter rogo, vt filio tuo condolere sciam, & clauis abnegationis in cruce spiritualis vitæ configi merear, & meipsum totum in tui amorem & venerationem impendam, vt post huius vitæ fluctus ad æternæ Beatitudinis portum peruenire valeam.

Alia ad eamdem.

AMabilissima Virgo Congregationum fidelium ac præcipue Religiosarum mater ac protectrix, quæ in tua protectione militant, ac fauore tuo regularem disciplinam obseruant, mater esto huius minimæ Congregationis tuæ, quam possedisti ab initio, eam promoue & in posterum conserua, nosque vt clientes tuos respice paupertate, castitate, obedientia, humilitate, & spiritu orationis conspicuos efficias, & ab omni malo præsertim relaxationis defendere digneris, Amen.

FINIS TOMI I.

OPERVM S. P. BERNARDI

Abb. Claræuallensis.